

ગુજરાતી
શબ્દાર્થ ચિન્તામણિ.

તૃતીયો અવધાર
અવનલાલ અમરશી મહેતા.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૮૦૬ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ રા.૧૦-૬૧૪ ચિંતામણી

વિષય ઓ : ૪૨

ગુજરાતી
શબ્દાર્થ ચિંતામણિ

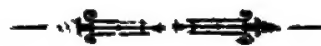

તૈયાર કરનાર

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

[નિવાસ-અમરેલી.]

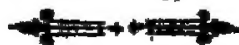
“મહારાજ અશોક”, “મરાઠી રિયાસત”, “ધર્મના
જય”, “શ્રી કૃષ્ણ-જીવન”, “વિકૃતબુદ્ધિનો વિવાહ”
“સત્યભામા”, “રામાયણની વાતો” વગેરેના લખનાર.

કોશસ્યૈ વ મહીપાનાં કોશસ્ય વિદુષામપિ ।

ઉપયોગોદિ મહાન્ રાજન્ ક્લેશસ્તૈન વિના ભવેત્ ॥

રાખને કોષ-ખજાને અને વિદ્વાનને કોશ-શબ્દભંડોળ ધણો જ
ઉપયોગી છે; કેમકે તેના વિના મહા મુશ્કેલી આવી પડે છે.

કિંમત રૂ. ૫-૮-૦

કુલ બે ભાગમાં બાંધેલાના રૂ. ૭.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગ્રાન્ટની કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

આવૃત્તિ ૧ લી.] પ્રત ૨૦૦૦. [ઇ. સ. ૧૯૨૬.

(કૉપીરાઈટ રજીસ્ટર્ડ.)

છાપનારાઓ:—

- (૧) સ્વરવિભાગ—પૃ. ૧ થી ૨૮૯ સુધી:—
“ શ્રી સૂર્યપ્રકાશ પ્રિ. પ્રેસ; અમદાવાદ.
રા. મુળચંદ્રભાઈ ત્રીકમલાલ.
- (૨) વ્યંજન વિભાગ—ક થી જી—પૃ. ૧ થી ૪૧૬:—
“ વર્ણત ” પ્રિ. પ્રેસ, અમદાવાદ.
રા. ચીમનલાલ હથરનાસ મહેતા.
- (૩) વ્યંજન વિભાગ—ત થી હ—પૃ. ૧ થી ૭૭૨:—
“ શ્રી ભારતવિજય ” પ્રિ. પ્રેસ; વડોદરા.
રા. પરભુલાલ શિવલાલ હકકર.

પ્રસ્તાવના

ગુજરાતી ભાષાના વિસ્તારી કોશની હાલ ઘણી આવશ્યકતા છે, એ જરૂર પૂરી પાડવાના પ્રયત્ન રૂપે આ પુસ્તક રચવામાં આંચું છે. આ કોશમાં લગભગ ૪૨૦૦૦ શબ્દો છે, અને આ સંખ્યા હાલના વિદ્યમાન કોશો કરતાં વિશેષ છે. દરેક શબ્દ જોડે તેનું વ્યાકરણદષ્ટિએ પદ્મઉદ્ભવ તથા લિંગ દર્શાવ્યાં છે. તે પછી (મુખ્ય મુખ્ય શબ્દોમાં) વ્યુત્પત્તિ દર્શાવી છે. છેવટે શબ્દોના અર્થ અનેક પર્યાય સાથે દર્શાવ્યા છે. શબ્દો પરથી બંધાયેલી કહેવતો અને ઉક્તિઓ પણ ખુલાસા સાથે સ્થળે સ્થળે આપી છે. આ રીતે આ કોશ વિદ્યાર્થીને તેમજ સામાન્ય વાચક વર્ગને ઉપયોગી થઈ પડે તે પ્રકારનો છે.

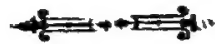
કોશની બાબતમાં હિન્દુસ્તાનની બીજી ભાષાઓ કરતાં ગુજરાતી ભાષા ઘણી પાછળ છે. અનેક દષ્ટિબિન્દુના અને અનેક પદ્ધતિના કોશ રચાય તે પછી વિવિધ દષ્ટિબિન્દુઓ અને પદ્ધતિઓમાંથી વિવેક કરી સર્વોચ્ચ દષ્ટિબિન્દુઓ અને પદ્ધતિઓનો સમાવેશ કરનારા કોશ રચવાનું કામ હાથમાં લઈ શકાય તેમ છે. એ સંબંધમાં પણ આ કોશની ઉપયોગિતા છે.

જોડણીના પ્રશ્નની વ્યવસ્થા ગુજરાતી ભાષામાં હજી છેવટની થઈ નથી. શાળાખાતાના ગ્રંથોમાં ચાલતી જોડણીને આ કોશમાં અનુસરવામાં આવી છે.

આશા છે કે આ ઉપયોગી પુસ્તકની ગુજરાતની પ્રભુ તરફથી તેમજ દેશી રાજરજવાડાઓ તથા સરકારી કેળવણી-ખાતા તરફથી ચોક્કસ કદર થશે, અને પુસ્તક વાચકવર્ગ તરફથી સારો સત્કાર પામશે.

અમદાવાદ,
તા. ૪ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૨૬. } રમણુભાઈ મહીપતરામ ભીલકંઠ.

**હાઈસ્કૂલ, ટ્રેનિંગ કોલેજ, વિનયમંદિરમાં
પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે ચલાવવા યોગ્ય
કેટલાંક પુસ્તકો.**

કાવ્ય:—

- ૧-૮ નૂપુરઝંકાર-
(સા. શ્રી નરસિંહરાવ કૃત)
૦-૫ દલપતસતસહી.
૦-૧૨ સ્ત્રોતસ્વિની । સ્વ. બોટાદ-
૦-૧૨ નિર્ઝરિણી । કર કૃત.
૧-૦ સંદેશિકા-(મિ. ખમરદાર કૃત)

ગદ્ય:—

- ૨-૦ દી. બ. અંબાલાલનાં
ભાષણો અને લેખો
૧-૮ સુખશાન્તિ વિચારણા.
૧-૦ જોસફ મેઝેનીના લેખો.

સાહિત્ય-નાટક:—

- ૨-૦ ગુર્જર સાક્ષર જ્યંતીઓ
૨-૮ સંવાદમાલા.
૦-૧૨ કલાપી-કાન્તના સંવાદો.
૧-૮ રાધનો પર્વત.
૧-૪ મેવાડ-પતન.
૧-૪ રતનાવલિ નાટિકા.
૦-૧૨ સીતા.

ઇતિહાસ-દેશ-ધર્મ:—

- ૧-૮ અંગ્રેજની ઉન્નતિનો
ઇતિહાસ-(નવલરામ કૃત.)
૧-૮ મરાઠી રિયાસત-પૂર્વાર્ધ.
૩-૦ દેશ-દર્શન.
૩-૮ હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા.
૪-૮ સંક્ષિપ્ત મહાભારત.

ટુંકી વાતો:—

- ૨-૦ કથામંજરી-ભાગ ૧ ભો.
૩-૦ કથામંજરી-ભાગ ૨ ભો.
૨-૦ હાસ્યમંદિર.
૧-૧૨ સંસ્કૃત સાહિત્યની કથાઓ
(મહાકવિ કાલિદાસ)

નવલકથાઓ:—

- હુશી કેશવંદ્ર.
૨-૦ ત્રિપિન.
૦-૮ ઉપાનંદિની-(પ્રો. બેઘન કૃત)
૦-૮ નીલનેની-(„ „)
૦-૧૨ સુભદ્રા.

વધુ વિગત માટે લખો:—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા; પીરમશારોડ; અમદાવાદ.

પ્રકાશકના ઍ બોલ.

શ્રી મહાભારતનો સાર અને એક ગૂજરાતી શબ્દકોશ પ્રસિદ્ધ કરવાની મારી ઉમેદ ઘણાં વર્ષોની હતી, અને તે માટે સાધનરૂપ ગૂજરાતી, મરાઠી અને હિંદી ભાષાનાં પુસ્તકો હું મેળવતો રહ્યો હતો. ભાઈ રતિપતિરામે “સંક્ષિપ્ત મહાભારત” તૈયાર કરી આપ્યું અને તે પ્રસિદ્ધ થઈ ગૂજરાતી વાચકોનું સન્માન પામતું જાય છે, અને આ શબ્દકોશ પણ પ્રસિદ્ધ થાય છે. આથી મને અત્યંત સંતોષ થાય છે.

આ કોશ તૈયાર કરવાનું કામ મેં ત્રણેક વર્ષ ઉપર હાથમાં લીધું હતું. ગૂજરાતીમાં આ પહેલાં પ્રસિદ્ધ થયેલા તેમજ બીજા ભાષાઓના કોશોની સહાયતા વડેજ આ કોશ તૈયાર થયો છે. ગૂજરાતી ભાષાના કોશની સ્વતંત્રપણે પ્રથમ રચના કરવાનું માન તો સ્વર્ગસ્થ સા. શ્રી નર્મદાશંકર લાલશંકરનેજ ધટે છે. અત્યાર સુધીમાં કોશ માટે જે જે પ્રયાસો થયા છે તે બધાનો આધારસ્થલ “નર્મકોષ” જ ધણે અશે રહેલો છે. એ ન્યાયે આ કોશમાં પણ મારું સ્વતંત્ર કર્તાપણું નહિ જેવું જ છે.

આ કોશ તૈયાર કરવામાં મેં મુખ્ય આધાર ગુ. વ. સોસાઈટીએ તૈયાર કરવા ધારેલા બૃહદ્ કોશની મુદ્રકાગીતો લીધેલો હોવાથી મારે સૌથી પ્રથમ અને વિશેષ આભાર માનવ ત સોસાઈટીનો માનવાનો છે. તે ઉપરાંત મારા બાળમિત્ર ભાઈ દેવચંદ રામજી ઠક્કરે આમાં કરેલી મદદ માટે તેમનો પણ તેવાજ આભાર માનવાનો છે.

પ્રથમ ‘શાળોપયોગી’ મધ્યમ કદનો કોશ કરવાની મારી યોજના હતી, અને તેવી મતદબ્બની જાહેરાત પણ મેં પ્રસિદ્ધ કરી હતી. પરંતુ કામ હાથમાં લીધા પછી સમજાયું કે કદ નાનું કરવા જતાં તેમાં પુરતી હકીકત આપી શકાશે નહિ, અને તેમ થતાં કોશ છેક સામાન્ય થઈ પડે ને હાઇસ્કૂલ કે કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ માટે તે ઉપયોગી ન રહે. આથી પ્રથમની યોજના બદલીને હાલથી સ્વરૂપમાં તૈયાર કર્યો છે. આ પૂર્વે પ્રસિદ્ધ થયેલા ગૂજરાતી કોશોમાં ન આવેલા એવા નવા શબ્દો આમાં ઉમેર્યા છે અર્થોની

ચોકસાઈ કરી તે વ્યવસ્થિત ગોઠવ્યા છે, અને જ્યાં બહુ લાભાણું જેવું લાગ્યું ત્યાં ટુંકું કર્યું છે. છતાં મહત્વની રહી ગયેલી વિગતો ઉમેરી પણ છે. આ કોશની શબ્દસંખ્યા ૪૨૦૦૦ લગભગની થવા જાય છે.

આ કોશ ત્રણ છાપખાનામાં સાથેજ છપાવવાની વ્યવસ્થા કરવી પડી તેથી આખા પુસ્તકમાં મથાળાનાં પાનાં સગંગ મુઝી શકાયા નથી. ત્રણ છાપખાનાનાં મળીને લગભગ ૧૫૦૦ પાનાં થયાં છે. તેમાં અર્ધ કરતા વધારે ભાગ વડોદરાના “ભારતવિજય” પ્રેસનો છે, તેમજ છપાઈ પણ ત્રણેમાં તેનીજ વધારે સારી છે, એ તો નજર દેખાઈ જ આવે છે. એ પ્રેસનો બંદોબસ્ત મારા સ્નેહી રા. રા. મોહનલાલ ચુનીલાલ કોઠારીએ કરાવી આપ્યો નહોત તે આ કોશ-અહીંના છાપખાનાને આધારે રહેવાથી-એ વર્ષે પણ પુરો થાત કે કેમ, તે વિશે મને શંકા રહે છે. આમાં જે કે અર્થ વધારે લાગ્યું છે, અને મુશ્કેલી ઘણીજ પડી છે, તેમ છતાં “ભારતવિજય” પ્રેસે જલદીથી મોટો ભાગ છાપી આપ્યો તેથીજ હું આજે આ કોશ પ્રસિદ્ધ કરી શક્યો છું; અને તે માટે એ પ્રેસના મેનેજર ભાઈ બ્રહ્મલાલ શિવલાલ ઠક્કરનો આભારી છું. વડોદરામાં છપાયેલા ભાગનાં મુદ્રા તેમજ મેટર તપાસી જઈ સુધારવાનું કામ ભાઈ જગજીવન દયાજી મોદીએ એક સ્નેહીની ફરજ તરીકે કર્યું છે તે માટે તેમનો તેમજ રા. રા. કોઠારી માસ્તરનો અને વખતો વખત ઘટતી સલાહ આપવા માટે ભાઈ હીરાલાલ ત્રિ. પારેખનો હું આભાર માનું છું.

આ કોશને ઉપયોગી બનાવવા મારી આવડત-શક્તિ અને સાધનના પ્રમાણમાં મેં બનતો પ્રયાસ કર્યો છે. ઝીણામાં ઝીણા-રમોલ પૈકા-ટાઇપ વાપરીને વધારેમાં વધારે મેટર સમાવી છે અને કીમત પણ હાલની મોઢવારીના હીસાએ બહુજ સસ્તી રાખી છે. ગુર્જર વાચકો તરફથી કંઈ કદર થાય છે એ તો બનિયે જણાશે.

આ કોશમાં જે જે અપૂર્ણતા કે અશુદ્ધિ જણાય તે વિશે સૂચના કરવા સૌ વાચકોને હું નમ્ર વિનંતી કરું છું.

અમદાવાદ,
તા. ૧-૨-૨૬

}

જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

શ્રીચંન બહારાજી માહેશ

શ્રી મહાશય ગાયકવાડ વડાદરા

અર્પણપત્રિકા.

શ્રીમંત મહારાજ સાહેબશ્રી

સર સયાજીરાવ ગાયકવાડ,

મેનાખાસખેલ સમશેરબાદશુર. જી. મી. એસ. આઈ.

વડોદરા.

આપ નામદારશ્રીનો રાજ્યાભિષેક થયાને

પચાસ વર્ષ પુરાં થયાં

એ અપૂર્વ અને અલભ્ય

માંગદ્યમય “ સુવર્ણ મહોત્સવ ” ના રૂમરજાર્થે

આ

“ ગૂજરાતી શબ્દાર્થચિંતામણિ ”

દ્વં

આપ નામદારશ્રીને

અર્પણ કરું છું.

અમરેલી,

આપનો પ્રજ્ઞાન

તા. ૧૩-૧-૨૬.

} જીવનલાલ અમરશી મહેતા.

આ કોષમાં વપરાયેલા દ્વંડા અક્ષરોના

ખુલાસો.

સં=સંસ્કૃત	ન=નપુમ્મશ્ચિ ગ
પ્રા=પ્રાકૃત	સ=સર્વ નામ
મ=મરાઠી	વિ=વિશેષણ
હિં=હિન્દી	અ=અવ્યય
ફા=ફારસી	ક્રિ=સ=ક્રિયાપદ સકર્મક
ઉ=ઉર્દુ	ક્રિ=અ=ક્રિયાપદ અકર્મક
આ=આરબી	ના=નામ
અં=અંગ્રેજી	ગ=વ=ગણવચન
જી=જીઓ	એ=વ=એકવચન
ઉં=ઉપરથી	કહે=કહેવત
પુ=પુત્રિ ગ, નરજાતિ	ક્રિ=પ્ર=ક્રિયામા પ્રયોગ
સ્ત્રી=સ્ત્રીજિ ગ; નારીજાતિ	૩=પ્ર=૩વિપ્રયોગ

ગુજરાતી શબ્દાર્થ ચિંતામણિ.

અ.

અ, પુ. (સં.) ગુજરાતી ભાષાના મૂળાક્ષરોમાનો પહેલો સ્વર. (૨) નગર બનાવનાર ઉપસર્ગ. સ્વરથી રાત્ર થતા શબ્દની પૂર્વે 'અ'નું અન્ થાય છે:—અન્+અ ત=અન ત. અન્+ઉન્ન=અનુન્ન ગુજરાતીમા "અન્" નું "અણ" થાય છે અન તે વ્યંજનથી રાત્ર થતા શબ્દની પૂર્વે પણ આવે છે:—અણગમતુ; અણસમતુ. (૩) વિપણ (૪) વ્યારેપ વૃ બતાવે છે:—અધાર. (૫) કેટલીક વખત નિરર્થક હોય છે.—અલોપ; અવરથા.

અઇ, અ. ઓ; એ; પણ (ગ્રામ્ય પ્રયોગ)

અઇન, વિ. (આ.) ખરેખર હોય તેટલું. ઉઃ અઇન જમા; અઇન ખરચ.

અઉ, ન. (સં. અઠિ. ઉ.) કરડે એવો છવ. (૨) ડાકરાને બીવરાવવાનું એક કાષ્ઠનિક સ્વરૂપ. આ 'અ'નો પહેલો ઉચ્ચાર થઇ હાઉ થાય છે.

અઝણી વિ.(સં. અઝણિન) નહિ દેવાદા; જેને માથે કરજ ન હોય તે [ઉ.) ઓ; અરે; હે.

અએ, (અયે,)અ. (સં. અયિ.

અક, ન. (સં.) દુઃખ; પીડા.

(૨) પાપ. [વિ. કેશરદિત.

અકચ, પુ. (સં.)કેતુ મહ. (૨)

અકજ, વિ. (અ=નહિ+જન=યુક્તિ-ઉપાય ઉ.) કંઈ વગરનું; અપગ.

અકડતું, અ. કિ. ફક્ડ થતું (૨) ગર્વ કરવા.

અકડાઅકડા, સ્ત્રી (અકડ. ઉ.) બરાબરી કરતી તે; સરસાર્ધ; ચડસા-ચડસી. (૨) મર્મમા રહેતું તે; પતરાળ. અકડાઅકડીનો વખત=કડાકડીનો વખત. અકડાઅકડી ઉપર આવતું=સરસાર્ધમાં ઉતરતું.

અકડાઈ, સ્ત્રી. (અકડ. ઉ.) મગરબીમા રહેતું તે; પતરાળ. (૨) મદ; હુપદ. (૩) ફાકડાઈ-ટાપટીપમા રહેતું તે. અકડાઈ કરવી=તોરમા રહેતું. (૨) પતરાળ કરવી. (૩) ભલકામા રહેતું.

અકડાઈ જતું, અ. કિ. શરદીથી અથવા એકને એક સ્થિતિમાં બહુ વાર રહેવાથી અવયવોનું જડ થઈ જતું; ઝંઘાઈ જતું. (૨) અભિમાની થઈ જતું.

અકડાવું, અ.કિ.અવયવોના સાંધા જડ થઈ જવા (૨)નગરબ થવું, ભલકામાં રહેતું, મરડાવું.

અકતો, અગતો, પુ. (સં. અ+કૃત=કામ.) કારીગર લોહા છુટી પાળે છે તે. પાકી, અણોત્તે. અકતો પાળવા=કામકાજ બંધ રાખવું; પાકી પાળવી. અકતે કાનડું=ખીજની મહેનતનો લાભ લેવો.

અકથનીય, વિ. (સં.) અ=નહિ+કથ=કહેવું. ઉ.) નહિ કહેવા જેવું.

અકથિત, વિ. (સં.) નહિ કહેવું.

અકથ્ય, જુઓ અકથનીય.

અકપટ, ન. (સં.) કપટ નહિ તે. (૨) વિ. કપટ વગરનું, નિખાલસ.

અકબરશાહી, વિ. (આ. અ-કબર=મહાન. ઉ.) અકબર પાદશાહ સમધી, અકબરી. (૨) ના. સ્ત્રી. અકબરનો અમલ. [રત્ના કાળનું.

અકબરો, વિ. (આ.) અકબ-

અકબ'થ, વિ. એક સમય બંધવાળું, સીલસીલાબંધ, વગર કોંડવું; જેની ઉપરના બંધ એમને એમ હોય એવું. અકબ'થ રાખવું=અનામત-એમનું એમ રહેવા દેવું.

અકરણીય, વિ. (સં.) નહિ કરવા જેવું; અકાર્ય.

અકરોકેર, પુ. (ફા. અકરા=આકરો+આ. કેહર=નાશ.) નાશ. (૨) જેને લીધે ત્રાસ ત્રાસ થઈ રહે એવો બનાવ; ગતબ. [દેણી.

અકરામ, ન. (આ.) ઇનામ;

અકરાળ, વિ. (સં. આ+ક. રાલ. ઉ.) ભય કર. કરામણ.

અકરાળવિકરાળ, વિ. (સં.)

અત્યંત ભય કર, બહુ બિચારા.

અકરાંતીઆવેડા, પુ. બ. ૬

(સં. અતિ+કમ્=ઉલ્લેખવું. ઉ.) અકરાંતીઆની માફક કંતું તે, ખાટથગોરા

અકરાંતીઉં, વિ. (સં. અતિ+કમ્=જોળગવું. ઉ.) ખાવાની હલ ઉલ્લેખી જતા; બહુ ખાનાર.

અકરણ, વિ. (સં.) નિર્દય; કરુણા રહિત.

અકર્ણ, વિ. (સં. અ+કર્ણ=કાન.) કાન વગરનું; બહેર.

અકર્ણ્ય, વિ. (સં.) કાનને યોગ્ય નહિ એવું, નહિ સાલગવા જેવું.

અકર્તવ્ય, વિ. (સં. અ+કૃ=કરવું. ઉ. કર્તવ્ય=કરવાયોગ્ય.) નહિ કરવા જેવું. [તે

અકર્તા, પુ. (સં) કરનારો નહિ

અકર્તુમ્, અ. (સં. અ+કૃ=કરવું ઉ.) ન કરવાને. (આ શબ્દ એમ્લો વપરાતો નથી પરંતુ 'કર્તુમ્ અકર્તુમ્' એમ સાથે વપરાય છે.)

અકર્મ, ન. (સં.) નહિ કરવા યોગ્ય; દુષ્કર્મ. (૨) અપરાધ.

અકર્મક, વિ. (સં.) જેને કર્મ નથી એવું. [યોગ્ય નહિ એવું.

અકર્મણ્ય, વિ. (સં.) કરવાને

અકર્મી, વિ. (સં.) કર્મ નહિ કરનાર. (૨) અકર્મ-નકારે કામ કરનાર. (૩) સા યદીન. (૪) બુદ્ધિહીન.

અકલ, વિ. (સં.) બુઝો અકળ.

અકલંકિત, વિ. (સં.) જેને કલ્પ ક લાગેલું ન હોય એવું; શુદ્ધ; નિર્દોષ.

અકલી, વિ. (ફા.) અક્ષવાળી; બુદ્ધિરાળી. (૨) ગુચવણમાંથી માર્ગ શોધી કાઢે એવું; કસખી. (૩) સમજી.

અકલ્પિત, વિ. (સં. અ+કલ્પ=કલ્પવું.) નહિ કલ્પેલું; ઓચીનું. (૨) કૃત્રિમ નહિ તે; અસત્ય. [શુદ્ધ.

અકલ્મષ, વિ. (સં.) નિષ્પાપ;

અકલ્યાણ, ન. (સં.) કલ્યાણ નહિ તે; ભર; ખોટું. અકલ્યાણ ઇચ્છ્યું =ભુ કુ તાકતું. અકલ્યાણ કરવું=ભુ કુ કરવું.

અકસ, પુ. (ફા.) દેવ; ખાર. અકસખાર=ખારીલું.

અકસર, અ. (આ. અક્સર્=ખસુસ કરીને.) ઘણું કરીને; જરૂર જરૂર. (૨) કદાચ.

અકસીર, વિ. (આ. ફક્સીર=ગુણ કરે એવું.) આખાક અસર કરે એવું; ગુણકારી; નિષ્કળ ન જાય એવું.

અકસ્માત, અ. (સં.) ઓચીનું; અણધાર્યું; એકાએક. [જનાવ; હોનારત.

અકરમાત, પુ. નહિ ધારેલો

અકળ, વિ. (સં. અ=નહિ+

કલ્પ=જાણવું. ઉ.) ન જાણાય એવું, ગહન; ગૂઢ. (૨) પરમાત્મા.

અકળકળા, સ્ત્રી. (સં.) ન કળી શકાય એવી લીલા, માયા; કુદરત.

અકળવિકળ, વિ. આકુળબ્યાકુળ, તકલ્પાયત યદિ રહેલું.

અકળા, સ્ત્રી. કળા નહિ તે.

અકળામણ, સ્ત્રી. કુ.ખ અથવા મુશકેલીમાંથી છૂટવાને થતી મુશવણ. (૨) કટાળો. (૩) ગભરાટથી થતું કુ.ખ.

અકળાવવું, સ. કિ. પ્રે. ગભરાવવું; કાપર કરવું.

અકળાવુ, અ. કિ. કુ.ખ અથવા મુશકેલીમાંથી છૂટવાને મુશવ. (૨) કટાળવું. (૩) કુ.ખી થવું.

અકળિત, વિ. (સં. અ+કલ્પ=જાણવું.) કલ્યાણમાં ન આવે એવું; નહિ ધારેલું એવું. (૨) જેનું માથ ન થાય એવું.

અકંચન, (અકચ-ચન) વિ. (સં. અ+ કચ્ચન.) ગરીબ.

અકંપિત, (અકમ્પિત) વિ. (સં. અ+ કમ્પ=ધૂળવું. ઉ.) નહિ કંપેલું; અકળ.

અકાજ, વિ. (સં. અકાર્ય. ઉ.) નહિ કામવું; નિરર્થક.

અકાખર, વિ. (આ. અકાચિર ઉ.) ખોટું બોધવાળું.

અકામ, સ્ત્રી. (સં.) કામનારહિત.

અકામી, વિ. (સં.) જેને કામના નથી એવું. (૨) સયમી.

અકાય, વિ. (સં.) કાયાર-
હિત; જેને દેહ નથી એવું;

અકાર, વિ. (સં.) અ+કૃ= કરવું. ઉ.) 'અ' એવા જે ઉચ્ચાર તે.

(૨) સં. અ+નહિ+કાર્ય. ઉ.) અકારણ.

અકારજ, અ. (સં. અ+કાર્ય.
ઉ.) વગર કાર્ય.

અકારણ, અ. (સં. અ+કારણ.)
વગર કારણ.

અકારત, અ. (સં. અ+કૃત્ય.
ઉ.) બ્યર્થ. અકારત જતું=કાર્યપણ કામમાં
નહિ આવતું.

અકારાંત, (અકારાન્ત), વિ. (સં.
અકાર+અન્ત.) જેને અંતે 'અ'
હોય એવું.

અકાર્ણ, વિ. અપ્રિય; અલુભ્યમતું.

અકાર્ય, વિ. (સં. અ+નહિ
+કાર્ય=કરવા જેવું.) નહિ કરવા જેવું;
કુકર્મ.

અકાલ, પુ. (સં. અ+નહિ
+કાલ=સમય.) યોગ્ય સમય નહિ
તે; ક્ષયખત. (૨) વિ. ક્ષયખતનું.

અકાલિ, વિ. (સં.) શ્રી. નાનક
રૂપાવેશ હાસી પંથનું.

અકાલિક, વિ. (સં.) સ્વાભાવિક
સમયની આગળ પાછળનું.

અકાલીન, વિ. (સં.) ક્ષયખ-
તનું; ચયાર્ય કાળનું નહિ એવું.

અકાળ, પુ. અકાલ.

અકાળજ, વિ. (સં. અકાલ
+જ=જન્મેણ. ઉ.) અકાળે ઉત્પન્ન
થએલું.

અકિંચન, (અકિન્ચન), વિ.
(સં. અ+કિંચન.) જેની પાસે કંઈ
પણ ન હોય એવું. (૨) કમલ.

અકિંચિત્કર, (અકિન્ચિત્કર), વિ.
(સં. અકિંચિત્+કૃ=કરવું. ઉ.)
કંઈપણ ન કરી શકે એવું; નિર્માણ.
(૨) નિર્દોષ.

અકીક, પુ. (આ.) એક જાતનો
રંગીન ચળકંતા ને હાસી પત્થર; રંકટિ-
ની એક જાત.

અકીકીઆ, પુ. અકીકને ઘસી ઉતારી
તેની વસ્તુઆ બનાવનારો.

અકીર્તિ, સ્ત્રી. (સં.) કીર્તિ
નહિ તે; નિંદા. કલક; અપરાધ.

અકીર્તકર, વિ. (સં. +કૃ
=કરવું.) અકીર્તિ કરાવે એવું.

અકુટિલ, વિ. (સં. અ+નહિ
+કુટિલ) કુટિલતા ન હોય એવું.
નિખલતા.

અકુચ, ન. સોનું; સુવર્ણ.

અકુલીન, વિ. (નં., નીચા કુળનું.

અકુલાનતા, -પણું, સ્ત્રી. કુલાનતા
નહિ તે; હલકાર્થ.

અકુશળ, વિ. (સં. અ+નહિ
+કુશલ=હોશિઆર.) આવડત વગરનું,
કુશળતા ન હોય એવું.

અકુશળતા, સ્ત્રી. (સં.) હોશિ-
આરી નહિ તે.

અકુઠિત, (અકુણ્ઠિત), (મં.)
ખુટું નહિ તે; અઠકું નહિ એટું; તીવ્ર.

અકૂપાર, પુ. સમુદ્ર; દરિયા.

અકૂત, વિ. (મં.) નહિ કરેલું;
ખોટું કરેલું (૨) ન. ખરાબ કામ.

અકૂતણ, વિ. (સં.) કરેલા કામને
નહિ ભણનાર; કૃત્ર

અકૂતણતા, સ્ત્રી. (સં.) કરેલા
ઉપકારને નહિ ભણવાપણું.

અકૂતાર્ય, વિ. (સં. અકૂત
+ અર્થ.) જેણે પોતાનો અર્થ સિદ્ધ
કરેલો નથી એટું; કમનસીબ.

અકૂતય, વિ. (સં.) નહિ કરવા
જેટું (૨) ન. ખરાબ કામ.

અકૂત્રિમ, વિ. (સં. અ=નહિ
+ કૂત્રિમ=અનાવડી.) અનાવડી નહિ
એટું; સ્વાભાવિક; કુદરતી.

અકૂપા, સ્ત્રી. (સં.) ઇતરાણ.

અકૂપાણુ, વિ. (સં.) કૂપાણુ
નહિ તે.

અકેટું-કું, વિ. (સં.) દરેક.

અકેટ, ન. (સં.) સોપારીનું ઝાડ;
(૨) સોપારી.

અકોટી, (અકોટી), સ્ત્રી. સ્ત્રીએ ને
કાને પહેરવાનું અક ધરેયું. અકોટા (પુ.)

અકોટિલ્ય, ન. (સં.) અકુટિલતા.

અકોશલ્ય, ન. (સં.) અકુશળતા;
ખેખળરહી.

અકક, વિ. (દે. ફકક. ઉ.)
નહિ વળી જાય એટું (૨) તોડી. અકક
ને અકક રહેતું=રોડમાં રહેતું.

અકકખાજ, પુ. (ખા. ચાક-
તન=રમવું. ઉ. ચાક.) અકકાઈ-
વાળો; ખાકો; કાંકરો. [એકએક.

અકકચકર, અ. નહિ ધારેલું;

અકકમી, વિ. અકર્મી; કોડ.

અકકલ, સ્ત્રી. (ખા.) બુદ્ધિ;

સમજણ. (૨) હડાપણ. અકકલનો આગળો
=મૂર્ખ. અકકલનો આંધળો=અજ્ઞસમજ

અકકલનો ઉધારો=અકલ વગરનો. અક-
લના ક કરા કરા=એવકુદ જાતું. અકક

જમ થઈ જવી=જમ થઈ જવું. અકકલનો
ખાં=પૂર્ણનો સરદાર. અકલ ધરેલું ચૂકરી

=પારખી અકલે ચાલતું. અકલનો દુરમન
=અકલનો શત્રુ=પૂર્ણ અકલનો ખારદાન=

મૂર્ખ. અકલનો સમુદ્ર=મૂર્ખ. અકલ

અહર મારી જવી=બુદ્ધિ નહિ ચાલવી;

રિઆસથી અધ થઈ કામ કરવું. અકલ
મારી જવી=બુદ્ધિનો ઉપયોગ નહિ થવો.

અકલ અધારે વહેંચાઈ છે=ઈશ્વરે ગમે
તેમ બુદ્ધિ વહેંચી છે. અકલ બીડે બેસ

=સ્થૂણતા (શરીર) ઉપર અકલનો
આધાર નથી. અકલથી જુદા તો પિછાનો

=જરા તો અકલ વાપરો.

અકલગરો, (અકલકરો), પુ.

(ખા.) મોટામાં રવરવાટ કરે એવું

એક નવતની વનસ્પતિનુ મૂળીકં.

અક્ષલખાજ, વિ.(ફા.) અક્ષ-
લખાજુ; તર્ક ઉદાવનાર.

અક્ષલમંદ, વિ.(ફા.) અક્ષલ
=બુદ્ધિ+મંદ=વાળું.) બુદ્ધિવાળુ.

અક્ષલવંત-વાન, વિ. બુદ્ધિશાળી.

અક્ષલહોશિઆરી.મી.(ફા.)
બુદ્ધિકૌશલ્ય; સમજણ અને ખબરદારી.
આ શબ્દનો ખતપત્તરમાં ઉપયોગ થાય
છે. તેનો એવો અર્થ થાય છે, કે
દસ્તાવેજ કરી આપનારે તે બુદ્ધિપૂર્વક
કરી આપ્યો છે; કોઈએ ફરેખ દબને કે
જેમ તેમ સમજાવીને લખાવી લીધો નથી.

**અક્ષેક-કું, વિ. (સં. एक
+एक. ઉ.)** એકએક; પ્રત્યેક. (૨)
એક પછી એક

**અકખર્ષ, વિ. (સં. अक्षयी.
ઉ.)** કદિ પશુ નાશ પામે નહિ
એવું; અક્ષયી.

અકૂટોભર, પુ. (અં.) ખિસ્તી
વર્ષનો દસમો મહીનો.

**અક્રમ, પુ. (સં. अ+क्रम
=એક પછી એક આવે એવી જે ગોઠ-
વણુ તે.)** ક્રમ નહિ તે. (૨) વિ ક્રમ
રહિત; છૂટુંછૂટું.

**અકૂર, વિ. (સં) ફર નહિ
એવું; માયાળુ (૨) પુ. શ્રી કૃષ્ણનો
હાકો અને ભક્ત.**

અકોધ, પુ. (મં) ક્રોધ નહિ

તે; ક્રોધ રહિત. [હોય તેવું; શાંત.

અકોધી, વિ. (સં.) ક્રોધ ન

અક્ષ, પુ. (સં) જેની આરે
ખાનુએ ચિહ્ન કરેલા હોય એવા લખ
ચોરસ પાસા. (૧) મણકો (૩) ધરી.
(૪) ધરીની બન્ને ખાનુએ માપ કરવાને
પાડેલા આંકડાઓ

અક્ષણિક, વિ. (સં.) તુરત
નાશ થઈ જાય નહિ એવું; સ્થિર.

અક્ષત, પુ. (સં.) વગર ભાંગેલા
અનાજનો દાણા. ચોખા અને ધાણી
અક્ષત તરીકે વપરાય છે. મગજ પ્રસંગે
દેવ અને મોટા માણસને વધાવી લેવામાં
અક્ષતનો ઉપયોગ થાય છે. અક્ષત વા-
ળવા-(દાણા ઉતારવા)=માણસની
પ્રકૃતિ બગડતા તેને શું થયું છે, તે
જાણવાને તેને માથેથી અડદ વગેરે
સાતવાર ઉતારવા.

અક્ષત, વિ. (સં.) નહિ ભાંગેલું;

અખડ. (૨) નુકસાન વગરનું.

અક્ષપાદ, પુ. (સં.) ગૌતમ ઋષિ.

અક્ષમ, વિ. (સં.) જેનામાં
ક્ષમાનો ગુણ ન હોય એવું. (૨) અસમર્થ;
અસહનશીલ.

અક્ષમાળા, મી. (સં.) રુદ્રાક્ષની
માળા; જેરખો. (૨) વસિષ્ઠઋષિનાં
પત્ની અરુન્ધતી.

**અક્ષય, વિ. (સં. अ+क्षि=क्षय
=ઘસાવું-નાશ પામવું. ઉ.)** નાશ પામે
નહિ એવું; હ મેરાનું.

અક્ષયતૃતીયા, (સં.) અખા-
ત્રીજ. વૈરાગ્ય શુદ્ધ ત્રીજ.

અક્ષયધામ, ન. (સં.) નાશ ન
પામે એવું સ્થાન; વૈકુઠ. (૨) મોક્ષ.

અક્ષયનવમી, સ્ત્રી. (સં.)
અખેનોમ; કાર્તિક શુદ્ધ નોમ. દ્વામા-ય-
વતી સ્ત્રીઓ તે દહાડે બાગેલી વસ્તુઓ
ખાતી નથી.

અક્ષયપદ, ન. (સં.) કદી નાશ
ન પામે એવું સ્થાન. (૨) મોક્ષ.

અક્ષયપાત્ર, ન. (સં.) જેમાંની
વસ્તુઓ ખૂટે જ નહિ એવું વાસણ.

અક્ષયવાણી, સ્ત્રી. (સં.) નહિ
ખ ધ પટે એવી વાણી (૨) સરસ્વતી.

અક્ષયી, વિ. (સં.) નાશ પામે
નહિ તેવું.

અક્ષય્ય, વિ. (સં.) ખૂટે નહિ
એવું; કદી પણ ધટે નહિ એવું.

અક્ષર, પુ. (સં. અ=નહિ+ક્ષર્
ખરવુ. ઉ.) કદી પણ જેનું સ્વરૂપાંતર
થતુ નથી એવું; અક્ષ (૨) અમુક ઉચ્ચારનું
અમુક લેખનાત્મક ચિહ્ન; લખાણ. (૩)
વચન. (૪) કર્મનો લેખ. અક્ષર ઉતા-
રવા=મહેણું ટાળવું. અક્ષર પાડવા=લ-
ખાણ કરી આપવું. (૨) કોતરણી અ-
થવા ગૂંથણીમાં અક્ષર કાઢવા. અક્ષર
વાળવા=મરોડકાર અક્ષર થાય એમ કરવું.

અક્ષર, વિ. (સં. અ+ક્ષર્=
ખરવું. ઉ.) ખરે નહિ એવું. (૨) આધુ-
પાકુ થાય નહિ એવું.

**અક્ષરગણિત, ન. (સં. અક્ષર-
+ગણ=ગણવું. ઉ.)** આંકડા નહિ
પરતુ અક્ષરો માઢીને ગણતરી કરવાને
લગતુ શાસ્ત્ર; ખીજગણિત.

અક્ષરછંદ, પુ. (સં.) અક્ષર-
મેળ દત્ત.

અક્ષરવિન્યાસ, (અક્ષરવિન્યાસ),
પુ. (સં.) અક્ષર અને અક્ષરોને
લગતી ખાતતનો વિચાર [ધામ.

અક્ષરપદ, ન. જુઓ અક્ષય
અક્ષરપદ્ધતિ, સ્ત્રી. (સં.)
અક્ષરો લખવાની રીત.

અક્ષરબ્રહ્મ, ન. (સં.) ત્રિકા-
લાખાધ પરમ તત્ત્વ. [અક્ષરોનો સમૂહ.

અક્ષરભાળા, સ્ત્રી. (સં.) અ-
અક્ષરવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) અ-
ક્ષરો સંબંધી જ્ઞાન. (૨) બ્રહ્મવિદ્યા.

અક્ષરવિન્યાસ, પુ. (સં.) શુદ્ધ
લખવાની રીત; જોડણી. (૨) મરોડકારી
સીધું લખવું તે

અક્ષરશઃ, અ. (સં.) એક પણ
અક્ષર રહી જાય નહિ તેમ; સઘણ જ.

અક્ષરશત્રુ, પુ. (સં.) અક્ષરનો
દુરમત, અણજી; નહિ જાણનાર.

અક્ષરાતીત, વિ. (સં.) અક્ષર
+અતીત.) અક્ષરથી વધુવાય નહિ
તેવું. (૨) ન. બ્રહ્મ; પરમાત્મા.

અક્ષરો, વિ. (અક્ષર=વર્ણ+ધ=
વાણું.) અક્ષરવાણું; અક્ષરનું.

અક્ષવિત્ પુ. (સં અક્ષ=પાસા + વિદ્=અણુવું.) પાસાની રમત રમી નાણનારો; જુગારી.

અક્ષવિદ્યા, સ્ત્રી. (અક્ષ=પાસા + વિદ્યા= શાસ્ત્ર.) પાસા નાખવાની વિદ્યા; છૂતવિદ્યા.

અક્ષવૃત્ત, ન. (સં.) પૃથ્વીની સપાટી ઉપર મધ્ય ભાગથી પૂર્વ પશ્ચિમ દોરેલી લીટીઓ.

અક્ષાંશ, પુ. (સં. અક્ષ+અંશ.) પૃથ્વીના ગોળાની ખરોખર વચ્ચેથી પૂર્વ પશ્ચિમ ને લીટી કલેપેથી છે તેને ત્રિયુવરૂત કહે છે. અને તે ત્રિયુવરૂતથી ઉત્તરે કે દક્ષિણે સરખે અંતરે ને લીટી-ઓ દોરેલી હોય તે અક્ષાંશ અથવા અક્ષાંશરૂત કહેવાય છે. એક લીટી ધ્રુવ-ખિડુથી ખીળ ધ્રુવખિડુ સુધી દોરી તેના ને ભાગ કરવામાં આવે છે તે દરેકને અક્ષાંશ કહે છે. ત્રિયુવરૂતની ઉત્તર-ના ૯૦ અને દક્ષિણ તરફના ૯૦ મળીને ૧૮૦ અક્ષાંશ થાય છે. જેમાંથી ઉચ્ચતા અથવા-વિભાગો તે અયાંશ.

અક્ષાંશવૃત્ત, ન. (સં.) ત્રિયુવ-રૂતથી દક્ષિણે અને ઉત્તરે પૂર્વથી પશ્ચિમ લગી ને આડી લીટીઓ દોરેલી હોય છે તે.

અક્ષિ, સ્ત્રી. (સં. અક્ષ. ઉ.) વરતુઓને જોનારી ઇન્દ્રિય; આંખ; નયન; નેત્ર; લોચન. ખટુગ્રીહિ અને અગ્રથી સમાસમા અક્ષિતું અક્ષ યદ્ય નય છે:-ગ્રમ્ય; પગેક્ષ

અક્ષિક, સ્ત્રી. (સં.) એક જાતનું ઝાડ; સરગવાનું ઝાડ (અક્ષીરા).

અક્ષિકોશ, પુ. (સં.) આંખનો ગ્રાખણ.

અક્ષુબ્ધ, વિ. (સં.) નહિ ક્ષોભ પામેલું; અક્ષુભિત; નહિ ઉશ્કેરાયેલું, નહિ હક્ષાવાયેલું; નહિ ડોળેલું; શાંત.

અક્ષોભ, વિ- સં.) ક્ષોભ વગરનું; શાંત નિરુપદ્રવ.

અક્ષોભનીય, વિ. (સં.) ક્ષોભ કરવાને યોગ્ય નહિ એવું; અશ્લોભ્ય.

અક્ષોહિણી, (અક્ષોણી, સ્ત્રી. (સં. અક્ષ=રથ+ઊહ=સમુદાય.) લશ્કરને એક મોટા ભાગ, જેમાં ૨૧૮૭૦ હાથી, ૨૧૮૭૦ રથ, ૬૫૬૧૦ ચોરા અને ૧૦૯૩૫૦ પાયદળ એટલું હોય તે.

અખજ, વિ. (સં અ+ખાજ ઉ.) નહિ ખાવા યોગ્ય. (૨) ન. (ખાવાને યોગ્ય નહિ એવું અર્થાત્) માંસ.

અખડ, વિ. (અ+ખડ=ખેડ.) નહિ ખેડાતું; અવાવર. (૨) ખડ વગરનું

અખડહાડા, પુ. ખ. વ. કામકામ વગરના હાડા.

અખડઅખડ, વિ. (પ્રા. સ્વર-દ્વિચં. ઉ.) સરખું નહિ એવું; ઉંચું-નીચું.

અખડાઈ પડવું, અ. ક્રિ. કોઈ વસ્તુની ડેસ વાગવાથી પડી જવું.

અખડાખખડી, વિ. સરણું નહિ એવું; ઉચ્ચનીચું.

અખડાવું, અ. કિ. અક્ષણાં પડતું, ઠેસો વાગવાથી લગડાતું.

અખતરું, વિ. નકાર; ખરાબ

અખતરો, પુ. આ. ફક્તિ+ આર=શોધ. ઉ.) પ્રયોગ; નવું જાણવાને જે કંઈક કરી જોતું તે; અજમાયેશ

અખતાર, વિ. મેડું; નકાર. (૨) હાલ ઉપરાંત અજેલું.

અખતરડાણું, વિ. દોડ ડાણું

અખત્યાર, પુ. (આ.) કામ કરવાની સત્તા; અધિકાર. (૨) હાલ; તામ્રો (૩) બળ. અખત્યાર લેવો=અમુક જમાનો હવાલો સંભાળી લેવો. અખત્યાર લઈ લેવો=સત્તા લઈ લેવી.

અખત્યારપત્ર, ન. અધિકાર પત્રક; સત્તાને લગતો લેખ; સનદ.

અખત્યારી, સ્ત્રી. (આ.) અમુક કામ કરવાને અજેલી સત્તા. (૨) અધિકારીપદ. આપઅખત્યારી=પોતાની માલિકી.

અખખાર, પુ. (આ. સ્વર નુ બ. વ) વર્તમાન પત્ર; છાપુ.

અખખારનવીશ, નવેશ,) પુ. (આ. અક્ષરાર=ખખરો+ફા. નવિસ્તન=અખનાર. ઉ.) ખખરો અખનારો. (૨) વર્તમાન પત્રનો અધિપતિ.

અખમ, વિ. (સં. અનક્ષમ

ઉ. દે. અક્ષમ.) નહિ ખમી શકે એવું; અસમર્થ; નાનુંક.

અખર, સ્ત્રી. પડતર જમીન; ચરો.

(૨) વિ. અસહ્ય; ન સહન થાય એવું.

અખરામણુ, ન. દુધ જમાવવાની ખટારા; મેળવણું.

અખરોટ, ન. (સં. અક્ષોટ.

ઉ) પહાડી પ્રદેશમાં થતું એક જાતનું ડાડ. (૨) એક ફળ; અખોડ.

અખડ, વિ. (સં. અ+ઘણ્ =કહો.) જેનો ખડ ન હોય એવું; આપુ.

અખડતા, સ્ત્રી (સં.)

આખાપડું; અખડપડું.

અખડનીય, વિ. નહિ બ માય તેવું; ખડન કરવાને યોગ્ય નહિ તે.

અખડનીયતા; સ્ત્રી. (સં.)

નહિ ભાગદા કરવા યોગ્યપણું

અખડપણું, ન. અખડતા; ભાગ્યશ્યા ન હોય એવી સ્થિતિ.

અખડસૌભાગ્ય, ન. (સં. સુ=સાર્+ભગ=નશીબ.) સારું નશીબ; નહિ વટેલું એવું પતિતું સુખ; હેવાનન.

અખડસૌભાગ્યવતી, સ્ત્રી. (નં.) સુહાગણ; અખડ હેવાનનવાળી; જેનો વિવાહિત પતિ જીવતો હોય એવી સ્ત્રી. બ્રાહ્મણો અને વડીલો પરમેશ્વરી સ્ત્રીઓને 'અખડ સૌભાગ્યવતી રહે' એવી આશીર્વાદ આપે છે.

અખંડાનંદ, પુ. (સં. અસ્થળ
+આનન્દ) હ મેશનો આનંદ; પરમાનંદ;
મોક્ષ. (૨) સંન્યાસીઓને ધારણ કર-
વાનું એક નામ.

અખંડિત, વિ. (સં.) નહિ
ભાંગેલું; આખું; જેમ હોય તેમ રહેલું.

અખંતર, ન. ભૂતપ્રેત. (૨) વિ. મેલું.

અખાજ, વિ. (સં. અસ્થાવ.)
નહિ ખાવા જેવું. (૨) જેને ખાવાની
મના હોય તેલું

અખાડ, પુ. (સં. આવાહ.
હ.) અસાડ મહીનો

અખાડા, પુ. બ. વંધ્યાન આપતું
નહિ તે; દાન તળે કાઢી નાંખવું તે.
અખાડા કરવા=હડાવવું; નહિ લેખવવું.

અખાડો, પુ. (સં. અક્ષ+ઘાટ.
હ.) રમવાની જગા; મલકુસ્તી કરવાને
બનાવેલી જગા. (૨) સાપુઓનો આશ્રમ.
(૩) વ્યસનીઓને એકઠા થવાની જગા.

અખાત, પુ. (સં. અ=નહિ
+સ્થાત=ખેદેલું. હ.) ક્રાંતિએ ખેદેલો
નહિ એવો મેટો અને લાખો ખાડે;
જમીનની અંદર ગયેલો દરિયાનો કાંટો.
(૨) જમીન ખણાઈ જઈ થયેલું મોટું
તળાવ; ધરો.

અખાત્રીજ, સ્ત્રી. (સં. અક્ષ-
યતૃત્રીયા.) વૈશાખ શુદ્ધ ત્રીજ.
ચોમાસાની અને ખેતીના કામકાજની શરૂ-
આત આ ત્રીજ પછી થાય છે. અખાત્રીજ

પત્રી દરીઓ તોફાની થતો હોવાથી
વહાણો ચલાવવાનું બંધ કરવામાં આવે છે.

અખાધ, વિ. (સં. અસ્થાધ
=નહિ ખાવા યોગ્ય) ખાવાને યોગ્ય
નહિ તેવું; અખાજ.

અખિલ, વિ. (સં.) ખંધું; આખું.

અખૂટ, વિ (અ=નહિ+ખૂટ=ખૂટવું-
આછું થવું. હ.) ખૂટે નહિ એવું, અનંત;
અપાર.

અખોડ, ન. એકભતનું ફળ; તૈલી
મીઠવાળો એક મુકો મેવો અને તેનું
ઝાડ. (૨) વિ. ખોડ વગરનું.

અખેપાત્ર, ન. (સં. અક્ષ-
યપાત્ર.) અંદરની વસ્તુ કદી ન
ખૂટે એવું વાસણ.

અખોવન, વિ. આખું; નહિ ભાંગેલું;
જેવું અને તેનું જ રહેલું. (૨) જેનું એકે
સત્તાન મરી ગયું ન હોય એવી સૌભાગ્ય-
વતી સ્ત્રી.

અખ્યાલું, ન. હરેક શુભ કાર્યને
આરંભે ગોરને તથા વસવાયાંને આપ-
વામાં આવતી બક્ષીશ ધન્ય કરીને અનાજ,
નાગિએર, સોપારી, કદ, વજ્ર, ગોળપાણી,
અને રૂપાના ધૂ અપાય છે.

અખ્યાત, વિ. (સં.) નહિ
પ્રસિદ્ધ; નહિ જાણીતું.

અખ્યાતિ, સ્ત્રી. (સં.) અપ્રીતિ;
અપજરા; નિંદા.

અખ્યાતું, વિ. (સં. અ=નહિ

+જ્ઞત=અહિત.(અક્ષત.(૨) સુખી;
અઅહિત.(૩) સુવાં; સ્વતત્ર લપયોગનું.

અગ, પુ. (સં) અ+ગમ=જતું.

ઉ.) ગમન ન કરી શકે એવું. (૨) જાડ.

(૩) પર્વત.

અગજ, વિ. (સં) પહાડમાં
થએલું. (૨) વનરપતિ.

અગડ, ના. સોગન; બાધા. (૨)
સાડમારીનું મેદાન; અખાડો.

અગડધૂત, પુ. મસ્ત; તપસ્વી;
અવધૂત. (૨) વિ. ખૂબ મોટા પેટવાળું.

અગડખંખ, વિ. (અગડ+સં.
ચિન્હ. ઉ.) ગોળમટોળ; જડું; (શરીરે
નહું અને બુદ્ધિએ બુદ્ધું માણસ.) (૨)
ના. એક જાતના અવધૂત.

અગડખગડમુ, અ. જેમતેમ;
ખરખોટું.

અગઢ, વિ. ગઢ વગરનું; કિલ્લે-
બંધી રહિત.

અગણનીય, વિ. (સં.) નહિ
ગણી શકાય એવું. (૨) નહિ ધ્યાનમાં
લેવા જેવું.

અગણિત, વિ. (સં. અ+ગણ=
ગણવું. ઉ.) અસંખ્ય; જેની સંખ્યા
નક્કી નથી કરી શકાતી એવું.

અગણું, વિ. ત્રીજું;—અગચું મગચ.

અગણોતરો, (અગન્યોતરો), પુ.
સં. ૧૮૬૬ની સાલમાં પડેલો મોટો
ફકાગ.

અગન, વિ. સં. (અ+ગત=
ગએલું.) જીવલું. (૨) જરૂર. બુબો
અગત્ય.

અગતસર, અ. બુબો અગત્યસર.

અગત, સ્ત્રી. (સં) અ=નહિ
+ગતિ=મુક્તિ. ગતિ નહિ મળવી તે.)
અધમ સ્થિતિમાં જવું તે.

અગતીઓ, પુ. લીલો ચળકો
ને ઊડતો એક જીવડો.

અગત્ય, સ્ત્રી. જરૂર; ગરજ. (૨)
વગન; ગણના; પ્રયોજન.

અગત્યનું, વિ. જેના વગર ચાલે
નહિ એવું.

અગથીઓ, પુ. એક જાતનું ઝાડ.
એનાં ફૂલો શ્રાદ્ધ સામગ્રીમાં આવે છે.

અગઢ, ન. (સં.) ઔષધ

અગદી, અ. (મ.) છેક જ;
બીધકુલ; તમામ.

અગન, સ્ત્રી. (સં. અગ્નિ. ઉ.)
ગરમીની ગસર; અગતરા; અગત ઉઠવી=
અગતરા ખગવી. (૨) દ્વેષ આવવો;
કોપ થઈવો.

અગનગાડો, સ્ત્રી. આગથી-વરા-
ળથી ચાલતારી ગાડી.

અગમ, (સં. ગમ=જાણવું.)
ન જાણવામાં આવે એવું; અવિધ્યમાં
આવનાર. અગમ વિચારવું=અવિધ્ય
કહેવું; સાવચેતી રાખવી.

અગમચેતી, સ્ત્રી. ભવિષ્ય કહેલું,
થનાર બતાવેલો નિયાર કરવો.
(૧) (સં. આગામિન=અવિચ્છિન્ન+
ચિત્તિ=નિયાર.) હવે પછી શું થશે તેની
ચેતવણી લેવી તે. અગમચુદ્ધિ-અગમ-
ચેતી વાપરની=આગળથી જાણ દેવા.

અગમદોરો, પુ. (અગમ=આગ-
ળનો+દોરો=અંધ.) ઘોડાનો આગસો
અંધ.

અગમનિગમ, ન. ભૂતભવિષ્ય. (સં-
સ્કૃતમાં વેદને નિગમ તથા રસ્તાને અગમ
કહે છે. અહીં નિગમ તેના ખરા અર્થમાં
નથી. અગમ ભવિષ્ય માટે અને નિગમ
ભૂતકાળ માટે વપરાય છે.) (૨) આરભ
અને અંતનું તે.

અગમનીય, વિ. (સં.) નહિ
જવા યોગ્ય. (૨) નહિ સંગ કરવા
યોગ્ય જુઓ અગમ્ય.

અગમપરચ્છમ, વિ. આગળનું
તેમજ પાછળનું.

અગમપંથ, પુ. (સં અગમ્યપંથ.)
નહિ જવા યોગ્ય માર્ગ. (૨) મોદનો-
ન જાણી નાકાય એવો માર્ગ

અગમચુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) આ-
ગળથી જુદે ચલાવી લેવી. બતાવ
બતાવ પહેલાં સમજાવ જાવું.

અગમચુદ્ધિ, વિ હોનાર વસ્તુનો
આગળથી વિચાર કરી રાખનાર; આ-
ગળથી ચુદ્ધિ પડેલો અગમચુદ્ધિ.

અગમભાષી, વિ. અગમ+
સં. માણ= કહેવું.) આગળથી
ભવિષ્ય જાણનાર.

અગમચાણી, સ્ત્રી. ભવિષ્ય કહેવું
તે. (૨) ન સમજ શકાય એવી વાણી.
(૩) વેદવાણી.

અગમો, પુ. નહિ ગમતું તે; અણ-
ગમો. (૨) અમાવ; વિરાગ

અગમ્ય, વિ. (સં. અ=નહિ+
ગમ્=ગવું.) નહિ જવાને યોગ્ય તેવું; ના
સમજાય એવું; જેનો સંગ થાય ગણાય
નહિ તેવું.

અગમ્યતા, સ્ત્રી. (સં.) ગમ્ય-
પણું નહિ તે; જવા જેવું નહિ તે. (૨)
ગહનતા; દુર્ગિયતા.

અગમ્યાગમન, ન. (સં. અગ-
મ્યાન્ગમન=ગવું તે.) નહિ સંગ
કરવા જેવીનો સંગ કરવો તે. માતા,
ગુરુપત્ની અને વડીલ વર્ગની જાનો
સંગ કરવો તે.

અગર, ન. (સં અગ્રહ. ઉ.)
એ; ભત્રું હથક અને સુગંધીવાળું
લાકડું.

અગર, (અન્ગર), પુ. મીઠું પકવ-
વાળી જમીન; મીઠાની ખાન. (૨) અ-
ત્યંત ખાત તે.

અગર, અ. અથવા.

અગરચે, અ. (ફા.) બે કે; બે.

અગર બે, અ. (ફા.) પણ
બે; નહિ તે; અથવા તો.

અગરબો, પુ. અગરમાથી બનાવેલો એક સુગંધીદાર પદાર્થ; અગર.

અગરખત્તી, સ્ત્રી. (સં. અગુરુ=સુગંધી દ્રવ્ય + ખર્તી=પાટ.) અગર અને ખીન સુગંધીદાર દ્રવ્યો-માથી બનાવેલી બત્તી-વાટ.

અગરાજ, પુ. (સં) પર્વતોત્તેરાન; હિમાલય.

અગરાડા, પુ. જર બાજરીના કીકા સહ.

અગરી, વિ. (અગર+ઈ=વાળી.) અગર વાળી. (૨) અગરીઆની સ્ત્રી.

અગરીઅણ, (-એણ), સ્ત્રી. અગરીઆની સ્ત્રી

અગરીઓ, પુ. મીઠું પકવનાર; અગર રાખનાર.

અગર, ન. (સં.) હાકડું સુગંધીદાર હાકડું; ચક્ર.

અગર્વ, વિ. (સં. અ=નહિ + ગર્વ=અભિમાન.) નિરભિમાન, ગર્વ વગરનું; ભોજું.

અગર્હિત, વિ. (સં. અ=નહિ + ગર્હિત=નિંદાએણું.) નહિ નિંદાએણું; ઉત્તમ-

અગલ, સ્ત્રી. ગીલીદંડ કે લખોદીએ રમવાને જમીનમા જે નાનો ખાડો કાવામાં આવે છે તે; ગળી.

અગવડ, સ્ત્રી. સહેલાઈથી નહિ થઈ શકવા જેવી સ્થિતિ; અડચણ. (૨) એક ઠેકાણે પ્રજાનું ન માતું તે; સંકેત.

અગવાડું, ન. આગફત્તા ભાગનું; આગળું. (૨) મોખરાનું.

અગવાડો, પુ. (સં. અગ્ર+વાહ. ઉ.) ઘરની આગળનો ભાગ; આગણ. આગણો વાડો. (૨) કંચગીનો ભાગ.

અગવો, પુ. (સં. અગ્રગઃ પ્રા. અગા. ઉ.) આગળ ચાલનારો; આગેવાન. (૨) ભોંનીઆ.

અગરેત્ય, (અગસ્તિ), ન. (સં.) એક ઋષિનું નામ. (૨) એ નામના એક તારો. (૩) અગથીઆનું ઝાટ.

અગહન, વિ. (સં.) નહિ મહન તે; સરસ. (૨) આહું.

અગજ, વિ. (અ+ગજનું. ઉ.) ન ગજો એવું; કડક. (૨) અદ્રાવ્ય. (૩) અણુગળ.

અગાઈ, (આગાઈ), સ્ત્રી. ભવિષ્ય વાણી; ચેતવણી

અગાઉ, અ. આગળ; આગલા વખતમા.

અગાઉથી, અ. મુકરર વખતની પહેલાં.

અગાડી-પછાડી, સ્ત્રી. ઘોરાના આગલા અને પાછલા ભાગ તે. ગાનારી રાશ તે અગાડી અને પાછલા પગોની રાશો તે પછાડી.

અગાડી-પછાડી, અ. આગળ અને પાછળ; ચારે તરફ.

અગાત, અ. (સં. ગમ્=જવું. ઉ.) જન કાળમા; આદિ.

અગાધ, વિ. (સં. અ+ગાધ=છાછર.) નહિ છાછર; ઘણું ઊંડું. અગાધ ઊંડું=ખહુજ ઊંડું. અગાધ યુદ્ધિ=જેનું માપ ન કરી શકાય એવી યુદ્ધિ. અગાધજળ=જેનું તળીડું ન માપી શકાય એટલું પાણી.

અગાર, ન. (સં. આગાર=ધર.) રહેઠાણ. (૨) ઓરડો.

અગાસી, સ્ત્રી. (સં. આકાશિકા.ઉ.) મકાનના ઉપજા ભાગમાં ફરેલી આકાશ દગો યુદ્ધી જે ઊંચા ધ નળા તે, ધાતુ; જરવી

અગાસીઆ, (આકાસીકા.) વિ. આકાશના પાણી ઉપર આગાર રાખનાર.

અગાસું, વિ. જેની ઉપર કશું ઠાંકણ ન હોય તેવું, ખુલ્લું.

અગાહ, વિ. (સં. અ+ગ્રાહ.) નહિ પકડાય એવું.

અગાહી, (આગાહી), સ્ત્રી. (ફા+આગાહ=ગણવું. ઉ.) બનનાર વસ્તુ કે વાતને આગળથી જાણવી-જાણવી કે કહેવી તે: એતજણી (૨) અનુમાનથી પરિણામની કલ્પના કરીને કહેવું તે.

અગિઆર, વિ. દશ ને એક; ૧૧.

અગિઆરમું, ન. (સં. પકા-વશાદ.) મરણ પછીનો અગિઆરમો દિવસ. અગિઆરમું સરાવયું=અગિઆરમાને દિવસે શ્રાદ્ધ ક્રિયા કરવી.

અગિઆરશ, સ્ત્રી. (સં. પકા-

દશી.) હિંદુ મહીનાના બેઉ પક્ષની અગિઆરમી તિથિ; દરેક પક્ષની અગિઆરમી તિથિએ કરવામાં આવતું એક અનરજન વ્રત. અગિઆરશ ઉત્તરવી=અગિઆરશના વ્રતનું ઉદ્ઘાપન કરવું.

અગિઆરશીઓ, વિ નિયમિત અગિઆરશ કરનારો. (૨) અગિઆરશ અમુક કરવાના નિયમવાળો (૩) જેણે અગિઆરશ ફરેલી હોય એવાં

અગિઆરા, પુ અ. વ. અગિઆરથી વીશ લગીનો આક્રોશ ગરીઓ; અગિઆરા ગણવા=નાસી જવું; છ પાંચ ગણી જવાં; દોષનો જવામ આપવા ન રહેતા સરકી જવું.

અગિઆરી, સ્ત્રી. (સં. અગ્રિ+આગાર. ઉ.) પારસીઓ જે મકાનમાં તેમનો પવિત્ર અગ્રિ રાખે છે તે. અગિઆરા. (૨) અગિઆરથી વીશ લગીના એક રૂપથી સંખ્યાએ ગણાતા આંકના ગરીઓ.

અગુણી, વિ. (સં. અ+ગુણ+ઇન્. ર્.) નહિ ગુણવાળું; મૂર્ખ. (૨) ગુણ નહિ માને એવું.

અગુસ, વિ. (સં.) ગુસ નહિ તે; જહેર.

અગુવો, (સં અગ્રવ: ઉ.) આગળ ચાલનારો; ભોમીઓ. (૨) મુખી.

અગૂઢ, વિ. (સં.) ગૂઢ નહિ તે; ખુલ્લું.

અગ્રહ, વિ. (સં.) ધર વગરનું.

(૨) નહિ થરણું; સાથી વગરનું; સં-
ન્યાસી; અભિચારી

અગોચર, વિ. (સં. અન્ગો
=ઈન્દ્રિયોન્નચર=જનું.) ઈન્દ્રિયોર્થ;
પહોંચી વળાય નહિ એવું; અદૃશ્ય; અલ-
ક્ષ્ય. અગોચર વાણી=ઈન્દ્રિયોર્થી ન સમ-
ભવ તેવી વાણી=દેવવાણી=આકાશવાણી

અગોપનીય, વિ. (સં.) છુપા-
વવાને યોગ્ય નહિ એવું.

અગોપ્ય, વિ. (સં.) અગોપનીય.

અગ્નિ, પુ. (સં. અન્=ઉગ્રે
જનું. ઉ.) જેમાથી પ્રકાશ અને ગરમી
નીકળે છે તે; દેવતા; અનલ; આતસ.
(૨) પ્રકાશ અને ઉષ્ણતાનો અભિપ્રાય
દેવ. (૩) પાચ મહા તત્ત્વોમાનું એક તત્ત્વ.
(૪) જઠરાગ્નિ; મનુષ્ય અથવા પ્રાણી-
ઓનો ખોરાક પચાવનાર તત્ત્વ. (૫)
અગ્નિકોણનો દેવ. (૬) જુરસો; આવેશ
અગ્નિ બ્રહ્મો=લાય બળશી; રીસ ચઢની;
અગ્નિ ચરવો-(પીવો)=અગ્નિની આર-
પાર નીકળી જવું. કહે. અગ્નિને ઉગ્રેઈ ન
લાગે=જે ખરેખર શુદ્ધ છે તેનો કશો હાથ જ
લાગતો નથી. અગ્નિ આગળ ધી-દેવતાને
દાર=બે વસ્તુઓ સાથે ન રાખવા જેવી
હોય તેને માટે વપરાય છે. અગ્નિ ઓક્ષ-
વવો=શાંત પાડવું.

અગ્નિકાષ્ઠ, ન. (સં.) અગર.

(૨) બાળવાનાં લાકડાં. (૩) જે લાક-
ડામાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે તે લાકડાં

=અરણીનાં લાકડાં. અગ્નિકાષ્ઠ લાકડાં કરવાં
=પોતાની મેળે બળી મરવું.

અગ્નિકુમાર, પુ. (સં.) જઠ-

રાગ્નિ પ્રદિષ્ટ કરનાર એક રસાયણ, એક
પાચક ઔષધ.

અગ્નિકુંડ, પુ. (સં.) અગ્નિ

રાખવાને જમીનમા ખોદેલો ખાડો તે;
જમીન ખોદી તથા છંટોથી ચણીને બના-
વેલો ચારસ ખાડો-વેદી.

અગ્નિકોણ, પુ. (સં.) પૂર્વ

અને દક્ષિણ દિશાઓ વચ્ચેનો ખૂણો.

અગ્નિકીડા, સ્ત્રી. (સં.) આત-

સળાણ; દારૂખાનું. (૨) અગ્નિની સાથે
જે રમતો કરવામાં આવે છે તે -ધખ-
ધખતા અગારા ઉપર ચાલવું, બળતા
કાકડા ચૂસવા.

અગ્નિખૂણો, પુ. પૂર્વ અને દક્ષિણ

વચ્ચેનો ખૂણો

અગ્નિગર્ભ, વિ. (સં.) જેની

અદરઅગ્નિ ગર્ભરૂપે રહેલો હોય એવું;
જેના ઘડણીથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય એવું.

(૨) ના. અરણી; રાખી. (૩) ચક્રમક;
સૂર્યકાન્ત.

અગ્નિગૃહ, ન. (સં. અગ્નિ

+ગૃહ.) અગ્નિ રાખવાનું સ્થાન.

અગ્નિજવાળા, સ્ત્રી. (સં. અગ્નિ

+જવાળા.) અગ્નિની જ્વળ.

અમિત્રય, પુ. (સં.) ત્રણ

અગ્નિનો સમુદાય; ગાર્હપત્ય, દક્ષિણાગ્નિ
અને આહવનીય નામના ત્રણ અગ્નિઓ,

અગ્નિત્રેતા, પુ. (સં.) ત્રણ પવિત્ર અગ્નિ. [બાળેકુ; ઠાંકેકુ.

અગ્નિદગ્ધ, વિ. (સં.) અગ્નિએ

અગ્નિધમની, સ્ત્રી (અગ્નિ+ધમની. ધમકું=દૂકું) અગ્નિને ધમવાની ભૂગણી.

અગ્નિદાહ, પુ. (સં.) રાખને અગ્નિએ બાળી નાખતું તે; અગ્નિસ સ્કાર.

અગ્નિદિવ્ય, ન. (સં.) સત્ય જોવાને અગ્નિના સબધ કરવા તે. (આગળના સમામા ગુન્હેગારોને તપાસવા માટે આગ્નિથી તમના સત્યની પરીક્ષા કરવામા આવતી હતી. તેને અગ્નિ-દિવ્ય કહેતા.)

આગ્નિદેવ, પુ. (સં.) અગ્નિ નામનો દેવ. (૨) માદેવ અગ્નિ.

અગ્નિનો ૧, સ્ત્રી (સં.) ઝંટ સગની જાડ એવા પનાયો જમા ભરેલા હોપ એવું વડાણ. [દેવ.

આગ્નિપરીક્ષા, જુઓ અગ્નિ-

આગ્નિપુરાણ, ન. (સં.) અગ્નિ દેવના માહાત્મ્ય વર્ણવેલ એક પુરાણ. અગ્નિએ વસિષ્ઠ કપિન રાજાના મેલું માહાત્મ્ય.

અગ્નિપ્રદ, વિ. (સં. અગ્નિ+પ્ર+દા=દેવું. ઉ.) અગ્નિ ઉત્પન્ન કરે એવું; જરૂરના ન પ્રદાન કરનાર ચૌધર.

અગ્નિપ્રસ્તર, પુ. (સં.) અગ્નિ ઉત્પન્ન કરનાર પથરા. ચક્રમક; સૂર્યગન્ત.

અગ્નિબ્રાણ, ન. (સં.) અગ્નિ જેમાંથી ઉત્પન્ન થાય એવું તીર; હવાઈ. (૨) ઘરગોળાના બનાવેલા હરિઆર; ઘરગોળો;

અગ્નિભૂ, પુ. (સં.) કાર્તિક સ્વામી.

આગ્નિમાણ, પુ. (સં.) જે પાર-દર્શક કાચ કે પત્થરમાંથી સૂર્યના કિરણો એકત્ર થઈ અગ્નિ ઉત્પન્ન કરે છે તે કાચ અથવા પત્થર; સૂર્યગન્ત; આગાઆ કાચ.

આગ્નિમાંધ, ન. (સં-અગ્નિ+મંદ. ઉ.) આગ્નિ-જરૂરાગ્નિનું મંદપણ; ભૂખ નહિ લાગવા તે.

આગ્નિમુખ, ન. (સં. અગ્નિ+મુખ.) આગ્નિ જેમનું મુખ છે તે, દેતા.

આગ્નિરથ, પુ. (સં.) અગ્નિના બગથા વાહનુ યાન; આગવાડા.

અગ્નિરાણી, જુઓ અગ્નિગૃહ.

અગ્નિરાંશભા, સ્ત્રી. (સં.) અગ્નિની જન્મણ, ઝાગ. [જાતનાં યજ્ઞ.

આગ્નિરેમ, પુ. (સં.) એક

આગ્નિભૂ, પુ. (સં.) આગ્નિનો મિત્ર; વાતુ.

અગ્નિસંસ્કાર. પુ. (સં.) અગ્નિદાહ; રાખને અગ્નિથી બાળવાના ઉદ્દેશી ક્રિયા કરવી તે; અંત્યેષ્ઠિ સંસ્કાર.

અગ્નિહોત્ર, પુ. (સં. અગ્નિ+હુ=હોમવું. ઉ.) પરબ્રુવા બ્રાહ્મણે

વિવાહના સાક્ષિભૂત અગ્નિને નિરતર
જાતો સખી પત્ની સહવર્તમાન નિત્ય
તેમાં હોમ કરવો તે.

અમિહોત્રી, પુ. (સં.) વિ-
વાહાગ્નિને સદા સર્વદા જળતો સખી
નિરતર તેમાં હોમ કરનાર ચુદસ્થાત્રમી
બ્રાહ્મણ.

અમ્યસ્ર, ન. (સં.) અગ્નિ+
અસ્ર.) જેનું જળ અગ્નિ છે એવાં
ફેલાનાં હથિઆરો; ટોપો, બંદુકો,
હવાઇઓ, વગેરે.

અમ, ન. (સં.) ટોચ; કોઈ
ચીજનો ઉછો પાતળો ને નાનો તીણો
ભાગ. (૨) નાનો ને અણીદાર કંકડો.

અમ, વિ. (સં.) મુખ્ય; આગલું.
(૨) ઉત્તમ; અધિક.

અમગણ્ય, વિ. (સં.) અમ+મુખ્ય.
+ ગણ=મણ્યું. ઉ.) પહેલા નંબરનું.
મણ્યતરી કરતાં જેને અમે-પહેલું મણ્યું
પડે તે; અમેસર.

અમગણ્યતા, ઓ. (સં.)
મણ્યતરી કરવામાં પહેલાપણું; પ્રતિષ્ઠા.

અમગામી, વિ. (સં.) અમ+
ગામિન. ઉ.) આગળ-મોખરે
ગમન કરનાર; અમેસર.

અમજ, વિ. (સં.) અમ+જ=
જન્મેલું.) પહેલાં જન્મેલું; મોટું.

અમજન્મા, પુ. (સં.) બ્રહ્મા;
પ્રભપતિ. [જન્મેલી; થોડી જન.

અમજા, ઓ. (સં.) પહેલાં

અમજાતિ, ઓ. (સં.) મુખ્ય
ભતિ; બ્રાહ્મણ. [યનારો; આગેવાન.

અમણી, પુ. (સં.) આગળ
અગ્રવાન્ય, ન. (સં.) પહેલાં
પાકેલું ધાન્ય; મુખ્ય અનાજ; ચોમાસા-
નો પાક; મહાઈ, ડાંગર, વગેરે.

અમપૂજા, ઓ. (સં.) પહેલી
-મુખ્ય પૂજા.

અમભાગ, પુ. (સં.) પહેલો
ભાગ; મુખ્ય ભાગ. (૨) આરંભ; આ-
ગસો ભાગ. (૩) શિખર.

અમવાદી, વિ. (સં.) પહેલો
વાક્યવાચનાર; બોલવાની ચરઆત કરનાર.

અમહ, વિ. (સં.) પર વગરનું.
(૨) નહિ પરણેલું; સાથી વગરનું; સ-
ન્યાસી; બ્રહ્મચારી.

અમહણીય, વિ. (સં.) નહિ
મહણ કરવા યોગ્ય. [શીર્ષ મહિનો.

અમહાયણ, પુ. (સં.) માર્ગ-

અમહાર, ન. (સં.) બ્રાહ્મણને
જ્ઞાન તરીકે આપેલું ગામ અથવા જ-
મીન (ખેતર).

અમૃથિક, વિ. (સં.) ગાંઠ
વિનાનું આત્મજ્ઞાન; જેના મનમાં કરો
વસવસો રહેલો ન હોય એવું.

અમૃહા, વિ. (સં.) નહિ
હવા યોગ્ય. [હેવા યોગ્યપણું.

અમૃહિતા, ઓ. (સં.) નહિ

અગ્નિમ, વિ. (સં.) આગળનું;
આગલું.

અગ્રે, અ આગળ. (૨) છેડે.

અગ્રેસર, વિ. (સં. અગ્ર+સૂ+સર
=અગ્રું. ઇ.) આગળે જનાર. [મહિનતા.

અધ, ન. (સં.) પાપ. (૨)

અધઓક, સ્ત્રી. (અધવું ઇ અધ અને
ઓકવું ઇ ઓક.) અધવું અને ઓકવું:
ઝાડા ઉલટી. (૨) ઝાડા ઉલટીના મળ.
(૩) ઝાડા ઉલટીનું દરદ; કેલેરા.

અધઓધ, (સં. અધ+ઓધ
=ઠગથો.) પાપનો ઠગથો.

અધટના, સ્ત્રી. (સં. અ+ધટના=
ગાઠવણ.) સારી ગાઠવણ નહિ તે.

અધટવું, વિ (અ=નહિ+ધટવું=
યુક્ત.) અયુક્ત; બરોબર નહિ તે;
શોકો નહિ તેવું; અધટિત.

અધટમાન, વિ. ન બની શકે તેવું.

અધટિત, વિ. (સં.) ઘટિત
નહિ તે; નહિ શોભતું; ઝેરવાળખી.

અધટિતઘટના, સ્ત્રી. (સં.)
ન થકી શકાય એવી ઘટના. (વેદાંતમા
માયાને માટે વપરાય છે.)

અધડ, વિ. નહિ થકાએલું; અણ-
ધડ; અનુભવ રહિત.

અધજુ, ન. અધવું; મલોત્સર્ગ
થવો. (૨) અપદ્ધાર. નીચાણ જમીન.

અધજુખાડ, પુ અધવા જવાની

અધજુસી, વિ. વારંવાર અધવા
જનાર; ઝાડાના દરદવાળું (માણસ)

અધન, વિ. ધન વગરનું; ખુલ્લું,
નિરક્ષ. (૨) ધન નહિ તે; પોલું.

અધનાશક, વિ. (સં. અધ
=પાપ+નાશક. ઇ) પાપનો નાશ
કરનાર; પાપને ધોઈ નાખનાર.

અધનાશન, પુ. પાપનો નાશ કર-
નાર; પરમેશ્વર.

અધમર્ષણ, ન. (સં. અધ+
મર્ષણ=સહન કરવું તે.) સર્વ પાપનો
નાશ અથવા સહન કરનારા મનનો જપ.
(૨) સંસ્થામાં એક નાકમાંથી જળ હઈ
બીજે નાકેથી કાઢી નાખવું તે; નોળી કર્મ.

અધરણી, સ્ત્રી. સ્ત્રીને પહેલવહેલો ખર્મ
રહેલો. (૨) પહેલા ખર્મધાનનિમિત્તે
સાતમે અથવા એકીને મહિને કરવામાં
આવતી ક્રિયા; સીમંત; સીમ તોળવન.
અધરણી આવતી=પહેલીવાર સ્ત્રીનું સજર્મા
થવું. અધરણી કરવી=અધરણીની ક્રિયા
કરવી બાપનું બારમું અને સ્ત્રીની અધ-
રણી ફરી ફરીને આવતાં નથી=છંદબીમાં
એકજ વાર આવે એવા પ્રસંગો માટે
કહેવાય છે.

અધરણીઆત, વિ. જે સ્ત્રીને
અધરણી આવેલી હોય તે.

અધરાળો, પુ. બુઝો બોધરાળો.

અધરું, વિ. (સં. અ=નહિ
+આણ=લેવાય તેવું.) ન લેવાય
તેવું; કઠિન; ન કરી શકાય તેવું. અધરું
પડવું=કઠણ હાવવું. અધરા સમ ખાવા
=ન બની શકે તેવું પણ હેવું.

અધર્મ, વિ. (સં. ધર્મ=તાપ)
તાપ વગરનું, કંઈ.

અધવવું, કિ. સ. અધવાની ફરજ પાડવી. (૨) જોરજુલમથી નાણાં કે અમુક વસ્તુ કઢાવવી. (૩) હેરાન કરવું.

અધવાટ, સ્ત્રી. પાપનો માર્ગ; અધવાનો રસ્તો; અપદ્વાર.

અધવાડ, સ્ત્રી. ગંદવાડ.

અધવાન, વિ. પાપી.

અધવું, અ. કિ. પેટમાંનો કચરો શરીરની પાછલી વાટે બહાર કાઢવો; ઝાડે જવું; ઝાડે ફરવું.

અધહારી, વિ. (સં. અધ+હૃ =હરવું. હ.) પાપને હરી લેનાર; પરમેશ્વર.

અધાટ, વિ. (અ=નહિ+પાટ=પાર.) જોના પાર નથી એવું; અપાર. (૨) ધણી-પણાના હક સાથે; ફૂલ હક સાથે; ખીનસરતે. ખતપતરમાં આ ચન્દ્ર વપરાય છે. (૩) પુ.શિલાલેખ. દાન અથવા બક્ષી-સમાં અપાએલી જમીનનો, એક પત્થર ઉપર લેખ કરી, તેની ઉપર સૂર્ય ચંદ્ર પાદી તેને જમીનમાં ધાલવામાં આવતો તે 'અધાટ' કહેવાતો. અને તે જમીનો વંશપર પરા ચલાવવામાં આવતી. (અ-ધાટીઆ જમીન.)

અધાટીઉં, વિ. અધાટ અપાએલું; માફીનું; ઇનામી; દાન કે દેવસ્થાન ખાતે ગમેલું; તમામ હક સાથે વેચાએલું. (જેતર-જમીન.) (૨) સમજાવી પડતી તમામ હક લઈ લેવાની જેની વૃત્તિ હોય એવું.

અધાહવું, સ. કિ. ગ્રે. અધવા બેસાડવું. (૨) કઢાવવું.

અધાડો, પુ. જુઓ અધોડો.

અધાણું, ન. અધવું; અધણ. (૨) ઝાડો. વિ. ગંદકી રહિત; વાસ વગરનું.

અધાણું, વિ. અધવાની ઢાળતવાળું.

અધાત, વિ. (સં. અ=નહિ +ધાત=હાનિ.) જેમાં ધાત ન હોય તેવું; મુશકેલ; વસમું.

અધામણું, સ્ત્રી. વારંવાર અધવાનું યાય તે; ઝાડો થયા કરે તે; અતિસાર. (૨) રોગનું થઈ પડેલું મહેનતનું કામ; દુઃખ; પીડા.

અધામું, વિ. મુશકેલ; અધરું.

અધાર, (હમાર.) સ્ત્રી. પંખી અને છવડાનો મળ.

અધારો, પુ. મદવાડ. [અધાડવું.

અધાવવું, સ. કિ. ગ્રે. જુઓ

અધીજવું, સ. કિ. અધવાની કિલ્લા ઉપર આ કુરા ન રહેતાં મલોત્સર્ગ થઈ જવો. (૨) ખી જવું. (૩) કાપથી વાત કહી દેવી.

અધૂણું, વિ. (સં) દયા વગરનું.

અધોડો, પુ. જુઓ અધોડો.

અધોડક, સ્ત્રી. જુઓ અધઓડક.

અધોર, વિ. (સં.) બહુત્રીહિની રીતે. જેના જેવું બીજું નહિ એવું ધોર.

અતિ ધોર; ધણુંજ નિઆમણું. (૨)

દુષ્ટ. (૩) લાન રહિત. (૪) ન.

પાપ વિ. પાપી. (૫) મહા મુશ-

કેલ. અધોરપંચ=મેલી સાધનાઓ

કરનારા બાવાઓનો એક મત. અધોર

મંત્ર=મેલી સાધના કરવાનો મંત્ર. જંગાળી અને બીજી ભાષાઓમાં નહિ ઘોર એવો અર્થ થાય છે:-દેવી અધોરક્રમિની. અધોર =સૌમ્ય; પ્રિયદર્શન.

અધોરી, વિ. એરી; મંદુ; ધણું ઉધનાર. (૨) અધોર કર્મ કરનાર.

અધોરી, પુ. અતિ ભયંકર કામ કરનાર અથવા અધોર મંત્રને સાધનાર ભાવાઓની એક ભત.

અધોપ, પુ. (સં. ઘુષ્=મોટી બોલવું.) ઉંડા ઉચ્ચારવાળા નહિ એવા અક્ષરો. (૨) વિ. અવાજ વગરનું.

અચક, સ્ત્રી. (અચકવું. ઇ.) કોઈ પણ વસ્તુની ગતિને અટકાવવાને તેની સામે મૂકવાની આડ; ઠેસ; અટકણ; આગળી; બોલણ.

અચકડું, ન. પૂર્વે અનુલેખાં સુખ ચાહ આવવાથી થતી દુઃખની લાગણી.

અચકમચક, અ. ઓચીંડું; એકદમ.

અચકવું, (અચકાવું.) અ. કિ. (સં. આ+ચક્=ઠકાવવું. અથવા આ+કૃચ્=ખેચવું.) કોઈ પણ ક્રિયા કરતાં એકદમ જાલ પડવું; અટકવું.

અચકામણ, સ્ત્રી. કોઈ પણ કાર્ય કરતાં અચકવું પડે એવી મુશ્કેલી; નડ-વર; અચકવું પડે એવું કારણ.

અચકારો, પુ. ગતિનો એકદમ અટકાવ થવાથી લાગતો ધક્કો.

અચકાવનાર, વિ. અટકાવનાર.

અચકાવવું, સ. કિ. અટકાવવું.

અચકોમચકો, પુ. આંચકો અને મચકો-લહેકો કરવો; અચક અને મચક; અંજલંગ અને મુખ મરડવું; બોલવા ચાલવા કે ગીત ગાવામાં આંચકો ખાઈ મચકો લેવો.

અચતુર, વિ. (સં.) ઝંટ ચેતી ભય નહિ તેવું; ચતુર નહિ તે.

અચપચું, વિ. (સં. અર્ચ્ચ=અર્ચ-અચ. +પચ્=પચવું.) અરધું પચેલું એવું; અદકચર; કાચું પાકું. (૨) છક ઘટ નહિ તેમ છક પાણી જેવું પણ નહિ તેવું.

અચણુચ, અ. ઓચીંડું; એકાએક.

અચર, વિ. (સં. અ=નહિ+ચર=ચાલવું.) ચાલે-ખસે નહિ તેવું; સ્થિર

અચરકે, પુ. આંચકો. અચરકો લાગવો=લક્ષો પહોંચવો.

અચરજ, ન. (સં. આશ્ચર્ય=વિસ્મય.) નવાઈ; અજાણી. (૨) નવાઈની ચીજ અથવા વાત.

અચરત, ન. આશ્ચર્ય; તાબુબી. અચરત ચર્વ-પામવું=અચરો પામવો.

અચરતી, સ્ત્રી. અચરો; નવાઈ.

અચરપચર, અ. ગમે તેમ; પચે કે ન પચે તેમ.

અચરેઅચરેમ, પુ. પોપટને પહેલવહેલાં બોલાવવાનો એક ઉચ્ચાર.

અચલ, (સં. અ=નહિ+ચલ્=ચાલવું.) ચાલે-ખસે નહિ તેવું; સ્થિર; જડ. (૨) પુ. પર્વત.

અચલપદ, ન. (સં.) ન ચળે
એવું પદ; પરમપદ; પ્રોક્ષ. [ચળેલું; સ્થિર.

અચલિત, વિ. (સં.) નહિ

અચલ્યું, વિ. (સં. અ=નહિ
+ચલ્=ચાલવું.) નહિ ચાલેલું એવું;
નહિ ચાલેલું એવું; નહિ કહેલું એવું;
નહિ ભાગવેલું એવું.

અચળપતિ, પુ. (સં. અચલ=
પર્વત+પતિ=સ્વામી.) પર્વતોનો પતિ;
હિમાચળ.

અચળા, સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી.

અચંચળ, -લ. વિ. (સં. અ
=નહિ+ચંચલ=ચપળ.) ચંચળ નહિ
તે; જડ; દૃઢ.

અચંડ, વિ. (સં. અ=નહિ+
ચણ્ડ=ઉગ્ર.) ઉગ્ર નહિ તેવું; શાંત.

અચંધો-ચુંધો, પુ. (સં.
આચર્ય=વિરમય+મૂ=યવું.) અતિ
આચર્ય પમાડે એવો બનાવ; તાલુબી.

અચાનક, અ. બોચાવું; એકાએક.
(૨) વિ. અ+ચાનક=પ્રગટ. એની ચેત-
વણી મળી ન હોય તેવું.

અચાર, ન. અચારું (પારસીઓ
આ શબ્દ વાપરે છે.)

અચાલ, સ્ત્રી. (સં. અ+ચલ્
=ચાલવું.) ન ચાલે એવું; અચલ. (૨)
અચલ.

અચિકિત્સનીય, વિ. (સં. અ
+ચિકિત્સનીય. કિત્=મથવું-

પારખવું. ઇ.) ચિકિત્સા કરવા યોગ્ય
નહિ એવું; બહુજ માફ. (૨) પરખાય
નહિ એવું.

અચિત્ત, વિ. (સં.) ધ્યાન નહિ
રાખનાર.

અચિર, વિ. (સં. અ=નહિ
+ચિર=કાલિયું.) લાંબી વખતનું નહિ
તેવું; થોડા મળવું. (૨) અ. ઇતિવળે.

અચિરધૃતિ, સ્ત્રી. (સં. અચિર=
દુંડું+ધૃતિ=તેજ-પ્રકાશ.) દુંડા વખ-
તના તેજવાળી-વીજળી.

અચિંતનીય, વિ. (સં.) ન
ચિંતવી શકાય એવું; કલ્પનામા આવી
નહિ શકે એવું; અચિન્ત્ય.

અચિંતિત, વિ. (સં.) નહિ
ચિંતવેલું; બોચાવું.

અચિંત્ય, વિ. (સં. અ=નહિ
+ચિત્=વિચારવું.) વિચાર-અનંતન
ન કરી શકાય તેવું; અચિંતનીય.

અચીવું, [અચિવું], અ. આચ-
ળથી નહિ ધારેલું હોય તેમ; એકાએક.

અચૂક, વિ. (સં. અ+ચૂક=પ-
ડવું.) ચૂક વગર; જરૂર. (૨) સ્ત્રી. ખચીત.

અચૂકપણું, ન. ચૂક નહિ યવા
પણું; ખચીતપણું.

અચૂકબાણ, ન. એ બાણ ખાલી
ન ભય તે; સમબાણ. [૨] વિ. એવું
બાણ કદી ખાલી જ ન ભય એવું.

અચેત, વિ. (સં. અ=નહિ+

ચેતન=જ્ઞાન.) જેને ચેતન-મંડા રહેલી ન હોય તેવું; બેજાન; છવ વગરનું.

અચેતન, વિ. (સં.) ચૈતન્ય-રહિત; છવ વગરનું; બેજાન.

અચેતના-નતા, સ્ત્રી. (સં.) સંજ્ઞા રહિતપણું; બેજાન અવસ્થા; જડતા.

અચેષ્ટ, વિ. (સં.) ચેષ્ટા વગરનું; હાથે ચાલે કે બોલે નહિ તેવું.

અચો, પુ. (સં. અ+ચર=જવું.) વસ્તુઓનો જમાવ થવો તે; ભરાવો; કચરાનો જમાવ.

અચોપચો, પુ. કચરાનો ભરાવો અને સડો; જંદવાડ.

અચત, [અછત.] અ. એકએક. (૨) ઉધાડું; અછત. [સારં.

અચ્છ, [અચ્છં], અ. [હિં] બહુ

અચ્છિદ્ર, વિ. (સં. અ+નહિ+

છિદ્ર=કાણું.) કાણા વગરનું; આખું.

અચ્છી, અ. કૃત્રિમ હીંચું તે.

અચ્છું, વિ. (સં. અચ્છ.)

સાર; મળેનું (૨) રવચ્છ; ચોભિવું.

(૩) અ બહુ સાર.

અચ્છેદ વિ. (સં.) અ+છિદ્ર=કાપવું. ઉ.] જેને છેદ પરેલો ન હોય એવું; આખું.

અચ્છેદ, ન. અડધો રોર; અડધા શેરનું માપ. જુઓ અચ્છેરી.

અચ્છેરી, સ્ત્રી. [અચ્છેરા.] અચ્છેરનું માપ; અચ્છેરનું વજન.

અચ્છેરીજી, વિ. અચ્છેર માપ તેવું; જેનું વજન અથવા માપ અચ્છેર હોય તેવું.

અચ્છુત, વિ. (સં.) નહિ નાશ પામે એવું; ન પડે એવું. (૨) પુ. વિષ્ણુ.

અચ્છુતાનંદ, પુ. (સં. અચ્છુત +આનંદ.) અચ્છુતનો જે આનંદ તે; જ્ઞાનનંદ, આત્માનંદ. [નિઃચંક.

અછક, અ. ભેતભેતામાં. (૨)

અછકડું, હલકું. જુઓ આછકડું;

અછત, સ્ત્રી. (સં. અ+નહિ+સત્ =હોવાપણું.) નહિ હોવાપણું તે; છત નહિ તે; થોડું હોવું તે; વગી.

અછતુ, વિ. (સં. અ+નહિ+સત્ =પ્રગટ, ખુલ્લું.) છત નહિ તેવું; યુક્ત.

અછત્ર, વિ. (સં. અ+નહિ+છદ્ =ઢાંકણું.) છત્ર રહિત; ઢાંકણ વગરનું; ઉધાડું. (૨) જેને માથે વડીલ ન હોય એવું; અનાથ. (૩) છત્ર ચામર રહિત.

અછબડા, પુ. જ. એક ભતનો રોગ; જેમાં શરીર ઉપર આછી આછી ફાહીઆ થઈ આવે છે તે.

અછરતું, વિ. ઉપર અડકડું; બિજું. (૨) હલકાઈ જવું.

અછવાણું, અ. કિં. (સં. આ +આસપાસ+છદ્=છાવું.) કરમાઈ જવું; એણું ઉતરવું; છાયા પડવાથી વન-સ્પતિનો ભેઈંચે તેવો વિકાસ નહિ થવો.

અછાડ, પુ. જુઓ બોછાડ.

અછાડપછાડ, સી. અહીં તહી ફેરવવું-પછાડવું તે. (૨) પાધલ.

અછાળું, વિ. (સં. અ=નહિ+છદ્ =હાંકવું.) હાંકેલું નહિ તે; ઉધાડું.

અછાવવું, સ. કિ. નવું વાસણ વાપરવા કહેવું.

અછાળવું, સ. કિ. વાસણ ઉંચુ નીચું કરી તેમાંની વસ્તુ તળે ઉપર થાય તેમ કરવું; ઉછાળવું; ઉચલાવવું.

અછિત્ત, વિ. (સં.) હેઠાયેલું કે કપાયેલું નહિ તે. (૨) અસતત; ચાલ; અખંડિત.

અછિત્તધારા, સી. (સં.) ચાલુ ને ચાલુ ધારા હોય તે. (૨) મહાદેવ ઉપર જળનો ચાલુ અભિષેક કરવાનું નીચેથી ઝીણા કાણાવાળું જે પાત્ર તે; જળધારી.

અછેલ, વિ. (સં.) નહિ હેઠાય એવું; ઉલવાને થાય નહિ એવું.

અછેાઅછેા વાનાં, ન. જ. વ જે નેહએ તે ઉમળકા ભેર આપવું તે.

અછેાઅછેા વાનાં કરવાં, સ. કિ. પછાં પછા વાના કરવા; ઉમળકાથી થણેા આદર સત્કાર આપવો.

અછેાછાંચડા, પુ. જ. વ. બહુ લાડથી પ્રતિપાદન કરવું તે.

અછેાડો, પુ. (સં. અ=નહિ+ સૂજ્=છેાડવું.) બળદ કે ઘોડાને નહિ કુદી ભય તેમ બાંધવાનો ઢોર; શય. (૨) ઢોર; પડીઆળને ખીસામ્મ રાખવા બાં-

ધવામાં આવતો ઢોરો. (૩) સોના રૂપાની મળે પહેરવાની સાકળી. અછેાડાવા =અછેાડા નેરું છેડું.

અજ, પુ. (સં. અ=નહિ+જ=જન્મેલ.) નહિ જન્મેલું તે, પરમેશ્વર; બ્રહ્મા. (૨) રક્ષરાબ્દનો પુત્ર (૩) ચંદ્ર. (૪) કામદેવ. (૫) બક્રો.

અજગર, પુ. (સં. અજ+ગલ્=અળવું. લ.) બહુ મોટા કદના સાપની એક ભત. (અજગર બહુજ આળસુ, અકરાતીઓ અને ધીમો હોવાથી આળસુ, અકરાવીઆ અને ધીમા માણસને તેની ઉપમા અપાય છે.) અજગરવૃત્તિ=આળસુ થઈને દૈવ ઉપર આધાર રાખીને પડી રહેવું તે; થાગીઓની એક વૃત્તિ

અજગંધા, (અધિની), સી. (સં.) એક ભતની ઔષધિ, મરડારોગ.

અજરા, સી. (સં. અ+જડા=ફલાવો.) જેનો ફલાવો નથી એવી એક વનસ્પતિ; જોયઆંબલી.

અજતરફ-ફે, અ. (ફા. અજ=થી+તર્ફ=જાણુ.) આ તરફથી.

અજનવી, વિ. (આ.) પરદેશી; અન્યથું.

અજનમ, વિ. (સં. અ=નહિ+જન્મ=અવતાર.) જેને જનમ નથી તે; ઈશ્વર. [(૨) સીતા.

અજનમા, સી. (સં.) માયા.

અજપાજપ, પુ. (સં. અજપા

+જપ.) શ્વાસપ્રશ્વાસે મૌન રહી હંસ-
સમંત્રતું મનમાં ને મનમાં ઉચ્ચારણ
કર્તા કરવું તે; શ્વાસ હેતાં અને મૂકતાં
સોડહં સોડહં કરવું તે.

અળળ, વિ. (આ. અજલ=
વિસ્મયકારક.) આશ્ચર્યકારક; વિચિત્ર;
અમલકારી. અળળ થવું=આશ્ચર્ય પામવું.
અળળ તમાસો=નરાઈ જેવા વિચિત્ર ખેલ.
અળળ તરેહનું=વિલસણ; અલૌકિક.

અળભાએરા, (અળભા), સ્ત્રી.
(ફા. અજમુદન=પતન કરવો. ઉ.)
અળભાવી લેવું તે; અનુભવ હોવા તે; તપાસ;
પ્રયોગ (૧) અટકળ કાઢવી તે; આશરો.

અળભાએરાદાર, વિ. (ફા.)
અળભાએરા કરનાર; અટકળ કરનાર;
અનુભવી.

અળભાવવું, સં. કિ. તપાસી લેવું;
પ્રયોગ કરી લેવો. (૨) અડસટ્ટો-શુભાર
કાઢવો.

અળભાવું, સ. કિ. તપાસાવું.

અળમીઠ, પુ. (સં.) પ્રાચીન
ભારતના એક પ્રાતરું નામ; અળમેરની
આસપાસનો પ્રદેશ. [એશ.

અળમુઠો, પુ. (ફા.) અળમા-

અળમો, (અળમા), પુ. એક ભતનાં
લીમાં અને વાસવાળાં બીઆં. અળમાના
ફૂલ=અળમામાથી બનાવેલી એક દવા.

અળમોદ, સ્ત્રી. (સં. અજમો-
દા.) એક ભતની ઔષધિ; અળ-
માની ભતનાં બી. તેની ત્રણ ભત છે;

કુવારી અથવા દીવેલી અળમોદ, અમાણી
અળમોદ અને સાદી અળમોદ.

અળમથા, સ્ત્રી. (સં.) જિતાય
નહિ એવી સ્ત્રી; માયા; દેશી. (૨) એક
ભતની વનરપતિ.

અળમથ, વિ. (સં.) નહિ જિ-
તાય એવું; મુશ્કેલીએ જિતી શકાય એવું;
બહુળ બળવાન.

અળમર, વિ. (સં.) ન જરો નામ
એવું; ઘસાર્દ સ્ત્રી ન થાય એવું. (૨)
(અ+જરા=ધડપણ.) પુ. દેવ. (૩) જેને
ધડપણ આવડું નથી એવું.

અળમર, સ્ત્રી. (આ. અમર.) આ-
નાકાતી; વાર; વિલંબ.

અળમરઅમર, વિ. (સં. અ=નહિ
+જૂ=વૃદ્ધ થવું+અ+મૃ=મરવું.) જે
છૂર્ણ થવું નથી અને જે મરવું પણ નથી
એવું, ઘસાય કે નાશ પામે નહિ એવું.

અળમરમર, વિ. (સં. અજર+અ-
મર.) છૂર્ણ ન થાય અને નાશ પામે
નહિ એવું; જેને જરા કે મરણ નથી
એવું; અવિનાશી.

અળરાણ, વિ. બહુ મોટું; વિશાળ.

અળસ, સ્ત્રી. (આ.) આખર;
મોત; કમોત અળસમળસ=ઉવટની કિવા.
(૨) (સં.) અળસ(ળ), વિ. બળરહિત;
નિર્જળ.

અળવાળવું, સ. કિ. (સં. અલ્+
અલ્લ=અર્ગીઅર્ગી થવું.) ધસીને
ઉત્તરું કરવું; ઉત્તરું. (૨) અળવાળું

કરવું. (૩) શોભાવડું; (૪) (લા.) બગાડવું; અકીર્તિ કરવી.

અજવાળી, વિ. અજવાળાવાળી; ચંદનીવાળી.

અજવાળીઉં, ન. શુદ્ધ-શુદ્ધપક્ષ; જેમાં પ્રતિદિવસ ચંદની કળાઓ વધતી જાય છે તે પખવાડીઉં; શુદ્ધ પક્ષના દિવસો. (૨) ધરમાં અજવાળું આવે તે માટે અપસમાં સંમેલન જાળીઉં. (૩) વિ. અજવાળું આપનાર.

અજવાળું, ન. (સં. ઉચ્ચચલ= ઉજળું.) પ્રકાશવાળી વસ્તુથી જે ઉજેલ પડે તે; ઉજેલ; તેજ. (૨) શોભા. અજવાળું કરવું=(લા.) અકીર્તિ કરવી. અજવાળું નાખવું=કોઈ વસ્તુ કે વાત જણમાં આવે તેમ કરવું. અજવાળું પડવું=અમુક વસ્તુ કે વાત જુદી થવી. અજવાળું પાડવું=અમુક વાતને બહારમાં આણવી; જાતિ દૂર કરવી. અજવાળામાં મૂકવું=બહાર કરવું. અજવાળું ભેડવું=જનમ થવો; બહાર આવવું. [અકીર્તિ.

અજશ, પુ. (સં.) અપજશ;

અજસ, અ. (સં.) વારંવાર; હમેશ. (૧) વિ. વિરોધ સહિત.

અજહલ્લક્ષણા, સ્ત્રી. (સં. અજ-પ્રહત+લક્ષણા.) પ્રકટ અર્થની સાથે તેના સંબંધી બીજા અર્થનો ધ્વનિ ન થાય તે. અજહરવાર્ધી.

અજમ્પ, પુ. (અ=નહિ+મ્પ=ચાંતિ, નિરાંત.) અચાંતિ; બેચેનપણું.

અજપેદ, પુ. ઉપ નહિ આવવી તે.

અજળ, સ્ત્રી. (સં.) માયા; કુદરત.

(૨) બકરી. અજગચસ્તન=બકરીના ગળા આગળના આચળ. (આ આંચળ કઈ કામના હોતા નથી, તેથી નકામા અને જોભરપ માણસને તેની ઉપમા આપવામાં આવે છે.) [આશ્ચર્યકારક.

અજાએળ, વિ. અજળ જેવું;

અજળગત, વિ. (સં.) અજલાજવાથી કે પહાડીમાં ડુબવાથી થએલું. (ખેત.)

અજાચક, વિ. (સં. અ+ચાચક.

ઉ૦) નહિ માનનાર. અજાચકચતિ=મામીને ગુજરાત નહિ કરવું તે.

અજાડી, સ્ત્રી. હાથીને પકડવા સારી જોડેણી ખાડો-ખાઈ.

અજાણુ, વિ. નહિ જાણીતું તે; અજાણમણુ. (૨) અજ્ઞાન, મૂર્ખ.

અજાણુતાં, (અજાણુ), અ. ન જાણતાં; બેચમજથી.

અજાણુયું, વિ. (સં. અ+જ્ઞા=જાણવું. ઉ.) નહિ જાણવામાં આવેલું.

અજાતરાત્રુ, પુ. (સં. અજાત=નહિ જાણેલ + રાત્રુ=કુસ્મન.) જેને કોઈ શત્રુજ ઉત્પત્તિ થયેલો ન હોય એવો સર્વને પ્રિય અને મિત્ર જેવો માણસ.

(૨) ગુપ્તિર.

અજિત, વિ. (સં.) (અ+જિત=જિતાએલું.) બીજાથી જિતાય નહિ એવું.

અજિન, ન. (સં.) હરણું માથક. [ચોરી

અજિનપગા, ન. (સં.) આમા-

અલ્પવાડ, પુ. અલ્પ વાસણ; જમણનો કચરો. (૨) ગંદકી

અલ્પુ, ન. (સં. જુષ્ટ=જમ-તાં વધેલું.) જમવાના ભાણામાં વધેલું હોય તે; આસપાસ વેરાયું હોય તે. (૨) વિ. એવું જ્યાં પડ્યું હોય તે (જગા.) (૩) પાણીથી રાવેલું ધાન.

અલ્પર, સ્ત્રી. પરસાળ; માંડવી; ધરનો મધ્યા ભાગ.

અલ્પરણ, ન. (સં. અ+જીર્ણ=પચેલું.) પચેલું નહિ તે; અપચો; બદલજમી.

અલ્પણ, ન. (સં. અ=નહિ +જીર્ણ=શુભ.) શુભ નહિ તે; ફાટેલું કે ધસાર્ધ ગયેલું નહિ તેવું.

અલ્પણીશ, પુ. (સં. અજીર્ણ +અંશ=કંઈક ભાગ.) થોડું અલ્પરણ; સહેજ અપચો.

અલ્પગતું, વિ. (સં. અયુક્ત.) થોડું નહિ તેવું; અલ્પઘટવું.

અલ્પજાણી, સ્ત્રી. કાંટા ખેંચી લાવવાની લોઢાની આંકડીવાળી લાકડી.

અલ્પજોગ, પુ. (સં. અ+યોગ.) સારો થોડ ન હોય તે; કસમો; પંચાંગમાં સારો થોડ ન હોય તે.

અલ્પજમ, જુઓ આજમ.

અલ્પજી, ન. 'ઈ' સ્વરનું વ્યંજનને લગાડવામાં આવતું ચિહ્ન.

અલ્પજીકા, સ્ત્રી. (સં.) વેશ્યા.

અજ્ઞ, વિ. (સં. અ=નહિ+જ્ઞા=જાણવું. ઉ. અજ્ઞ.) નહિ જાણનાર; જુદીદીન

અજ્ઞાત, વિ. (સં.) જેણે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું નથી તે; અજાણ્યું.

અજ્ઞાતયૌવના, સ્ત્રી. (સં) યૌવાના અંગમાં યૌવન આવ્યું છે એવો અનુભવ જેને નથી એવી નાયિકા; હલેલી જીવાન સ્ત્રી; મુગ્ધા; તેર ચૌદ વર્ષની સ્ત્રી.

અજ્ઞાતવાસ, પુ. (સં.) ખીળ કાઢેને માલમ પડે નહિ તેમ વાસ કરવો તે; છુપું રહેવું તે.

અજ્ઞાન, ન. (સં. અ+જ્ઞાન) જ્ઞાન નહિ તે; અજાણપણું (૨) પદાર્થનું મિથ્યા જ્ઞાન; અવિદ્યા. (૩) વિ. જેનું બાહ્ય જઈ પ્રૌઢાવરૂપ આવી નથી એવું; બેસમજ.

અજ્ઞાનભાવ, પુ. (સં.) અ-જ્ઞાનપણું; મિથ્યા જ્ઞાનનો ભાવ.

અજ્ઞાની, વિ. (સં.) નહિ યાત્રી; અજ્ઞાનવાળું.

અજ્ઞેય, વિ. (સં.) ન સમજાય તેવું; અજ્ઞ.

અટક, સ્ત્રી. (સં.) અટૂ=અમણું. ઉ.) ગતિનો અટકાવ કરનારી સ્ત્રી; અ-ટકણ; ઠેસ. (૨) અટકવાનું કારણ; નડતર. (૩) વહેમ. (૪) ગુણધર્મ ઉપરથી કુટુંબ કે વંશનું ઉપનામ પડેલું હોય તે; અવટક. (૫) એ નામની નદી.

અટકયાળું, ન. કોઈ માણસ
ચીકાય તેમ કરવું તે; અડપણું.

અટકયાળું, વિ. અડપણું કરનાર;
તોફાની; ઉપદ્રવી.

અટકડી, સ્ત્રી. યરીરની અંદરનો
વાયુ થોડો થોડો વારે મોઢેથી બહાર
નીકળે તે; વાપણી; હેડકી.

અટકણુ, ન. ગતિને અટકાવનારે જે
કંઈ હોય તે; ઠેસ, આંપ. (૨) અડચણ.

અટકણુ, વિ. અટકી ભય એવું.

અટકણુદંડુ, ન. ચાલતાં ચાલતાં
એકદમ ભણુ રહી ભય એવું ઠંડું. (૨)
વિ. અધવચ અટકી ભય એવું; પાર ન
ઉતારે એવું.

અટકણીકું, જુઓ અટકણ.

અટકવું, અ. કિ. ગતિ કે પ્રવૃત્તિવું
બંધ પડવું; ભણું રહેવું. (૨) રાહ
ભેતા રહેવું; થોભવું; અચકાવું. (૩)
લામવું.

અટકળી, સ્ત્રી. (સં. ઉત્ત+કલ્=
કળવું, ઉ.) કંઈક આધાર ઉપરથી
કળવું તે; આશરો કાઢવો તે; અનુમાન
(૨) કલ્પના; ખ્યાલ. (૩) મહાવરો. (૪)
તર્ક. અટકળ કરવી=અમુક આધાર ઉપર
રથી શું પરિણામ આવશે તેનો તર્ક કરવો.

અટકળખાજ, વિ. અટકળ કરનાર;
અનુમાન બાધનાર.

અટકળવું, અ. કિ. અનુમાન
કરવું; શુભાર કાઢવો. (૨) તર્ક કરવો;
ધારવું; આશરે માનવું. પાક અટકળવો

=કેટલો પાક ઉતરશે તેનો અંદાજ કાઢવો.

અટકોમણુ, ન. અટકવું પડે તે.
(૨) અટકવાનું કારણ. (૩) મુશ્કેલી.

અટકોમણુ, સ્ત્રી. અટકવું પડે
એવી સ્થિતિ; મુશ્કેલી; ગળે કાચકી બાંહે
તે. (૨) આપટી. (૩) અટકાવવાનું મૂલ્ય.

અટકાર, પુ. જુઓ આડકાર.

અટકાર, પુ. રોકવું તે. (૨)
અંતરાય; નડતર. (૩) રજ.

અટકાવ આવવો=જીને રજ પ્રાપ્તિ થવી.
અટકાવ કરવો=રોકવું. અટકાવ પાળવો
=રજ જાણાય ત્યારથી ચાર દિવસ
અળગાં રહેવું. અટકાવ થવો=બંધ પડવું.

અટકાવવું, સ. કિ. અટકે એમ
કરવું; બંધ પાડવું (૨) વાસવું; બંધ
કરવું; ઢીંકવું.

અટકાવું, (અડકાવું) અ. કિ. જીને
રજ આવવું; અળગું બેસવું. (૨) રોકાવું.

અટકી પડવું, કિ. અમુક કામકાજ
કરતાં એકદમ રોકાઈ જવું. (૨) ખોટી
થવું. (૩) કામકાજ કરવાને અશક્ત થઈ
જવું.

અટકીમટકી, સ્ત્રી. ઝાઝરીઓની
એક રમત.

અટકીરહેવું, કિ. અમુક વખતે
ખોટી થઈ રહેવું.

અટકો, પુ. એક ભતનો હથકો
સિક્કો; કાવડીકું; પૈસો. અટકાનો થોડો
=નશવું.

અટકોમટકો, પુ. અગ્રજ કરીને
ચાલવાની એક તરેહ; હથકોમટકો.

અટણુ, ન. (સં. ઝટ્ = ફરવું.)
ભમવું; રખડવું. (૨) મુસાફરી.

અટણી, સ્ત્રી. (સં.) ધનુષ્યનો
દોરી ચઢાવવાનો કાપો (૨) કામડાનો કરો.

અટન, ન. (સં.) ફરવું તે;
ફરણી. (૨) મુસાફરી.

અટની, વિ. (સં.) અટન+ઈ.
=વાળું.) ફરનાર; મુસાફરી કરનાર.

અટપટું, વિ. શુંચવણવાળું; ન
સમભય એવું. (૨) આડા અવળા પટ-
આંઠાવાળું.

અટપવું, જુઓ આટોપવું.

અટલ, (અટલ) વિ. અત્યંત હો-
શિઆર; પાકો; પ્રવીણ, (૨) અત્યંત;
બહુજ; અઠંગ.

અટલાણુ, ન. પગનું ગુચાઈ જવું;
દોરી કે ભળમાં ફસાઈ પડવું.

અટલામણુ, ન. (અટવાવું જ.)
અટવાઈ જવાય એવું એ તે; શુંચવણ;
અસરામણ.

અટવાવું, અ. કિ. છુટાઈને એક-
રસ થઈ જવું; મળી-ભળી જવું; વટાવું.
(૨) મનમાં મુંઝાવું. (૩) કાયર થવું.

અટવી, સ્ત્રી. (સં.) વન; અરણ્ય.

અટવું, અ. કિ. (સં. ઝટ્ = ફરવું.)
ભમવું; ફરવું.

અટળ, વિ. (અ=તહિ; ટળ=ટળવું)
ન ટળી શકે એવું; ઢીકું ન પડાય-દૂર ન
કરી શકાય તેવું; અનિવાર્ય.

અટંગ, વિ. પાંગળું. (૨) અતદ્વન

અટા, સ્ત્રી. (સં.) ફેગટ બટકવું.

(૨) મેડી. (૩) અ. આડું અવળું.

અટાક, સ્ત્રી. ઠમાઈ. અટાક-
નો માલ બટાકમાં ભય. (કહે.)

અટાટ, વિ. નકામું; ખાલી. (૨) અ.
ખોટી રીતે; તફન અન્યાયે.

અટાપટા, પુ. બ. વ. લાંબા પ-
હોળા અને આડાઅવળા લીટા. રંગભેર-
ગીપણું.

અટામણુ, ન. કણક આડણી કે
વેલણને ચોંટી ન ભય તે સારૂ આડણી
ઉપર તેમજ કણકના હુઆ ઉપર જે કોરો
લોટ નાખવામાં આવે છે તે; (૨) લીલી
ચીકલી વસ્તુનો સહેલથી ઉપયોગ થાય
તે માટે વપરાવી ખીજ વસ્તુ (૩) (લા)
નકામું જવું. (૪) મોટી વસ્તુની તૈયારી
કરતાં જે સામાન્ય ખરચ થાય તે અ-
ટામણુ મેળવીને બોલવું=વધારીને વાત કરવી.

અટાર, સ્ત્રી; ધૂળ; રજ.

અટારી, સ્ત્રી. (સં. મટ્ટારિકા.)
છત્તું; ગરખો. (મકાનની ભીંત કે મર્ચા-
દાની બહાર કાઢેલું છત્તું.)

અટાફ, વિ. મસ્તીખોર; અટક્યાળું;
અડપણું.

અટારો, પુ. ઉચાળો; સરસામાન;
ખટલો. (જુનો ભાગેલો ટુટેલો સામાન.)

અટાવું, અ. કિ. છુટાવું; ભળી જવું;
કચરાઈ જવું; મુંઝાવું; ભૂકો થઈ ભણ-
જવું; લોચા જેવું થઈ જવું; રંધાવું. (૨)
વગર કારણે વટાવું; વૃદ્ધના ન થાય તેવી
રીતે વપરાવું; પીડાવું.

અટિ, સ્ત્રી. હાથીની આસપાસ

મહોત્સના વખતમાં કોરી વીંટવામાં આવે
છે તે અટિંબેર કાસ=સખત બંધન-
વાળો કાસ.

અટિંબર, પુ. (સં. આ+સ્તંભ=
ભલા રહેવું. ઇ.) એકદું થવું તે; ઢિંગો
થવા તે.

અટી, વિ. (સં. અટ=રવું.)
રખડનાર. (કેટલાક બાવા, રાત્રિ દિવસ
ફરવાનું પ્રત રાખે છે તે.)

અટીસામટીસા, ઊઘરીઓની એક
રમત; અટીમટી.

અટુંક, વિ. (અ=નહિ+ટુંક=ટુંક.)
ચરમ વગરનું; ટુંક વગરનું.

અટરણુ, ન. (હિં.) સુતરની
આંટીઓ બનાવવાનું લાકડાનું એક ધંત્ર.

અટરણુ, સ. કિ. કાંતેલા સુતરની
આંટીઓ બનાવવી; આંખળીના ટેરવા
ઉપર ચડાવી વિટાળવું. (૨) આંખળી
કરીને બતાવવું.

અટોપવું, જુઓ આટોપવું

અટ્ટ, પુ. (સં.) ઝરૂઓ. (૨)
કિંહી ઉપરનું સૈન્યશૂલ. (૩) મહેલ. (૪)
મહાર.

અટ્ટલ, જુઓ અટલ.

અટ્ટલસં, ન. (અટ્ટ=મોટું +
લાસ=હસવું.) ખડખડાટ હસવું તે.
(૨) ચંકરનું હસવું તે.

અટ્ટ, પુ. (સં.) મોટું આગલું
બારણું; ફરવાળે; ડહેલી. (૨) મોટી ને
પહોળી માંડવી; ઓસરી. આટ્ટ બંધ

કરવા=ઓઢવું બંધ કરવું; ફરવડું.

અટ્ટ, વિ. જુઓ આટ.

અટ્ટાઈ, (અટ્ટ-અટ્ટ). સ્ત્રી. જૈનોનું
આટ દિવસના ઉપવાસ કરવાનું પ્રત.

અટ્ટાણું, વિ. (સં. અણનવત્તિ.)
નેવું ને આઠની સંખ્યા; ૬૮.

અટ્ટાવન, વિ. (સં. અણપંચા-
શત.) પચાસ ને આઠની સંખ્યા; ૫૮.

અટ્ટાવીશ, વિ. (સં. અણવિ-
શતિ.) વીશ ને આઠની સંખ્યા; ૨૮.

અટ્ટાશી, (પ્રકાશી), વિ. (સં.)
એ શી ને આઠની સંખ્યા; ૮૮. અટ્ટા-
શીઓ=સંવત ૧૮૮૮ નો લય કર ફકાળ.

અટ્ટાશીઆં, (અઠવાશિયાં.) ન. બ.
વ. સ્ત્રીઓને પગે પહેરવાનું રૂપાનું એક
ધરણું. (૨) જેને કાંસીને ટાટ કરેલાં ન
હોય તેવાં સાંકળાં.

અટ્ટે, અ. (સં. અઞ્ઞ. ઉ.) અ-
હીંઆ; આ ઠેકાણે જ. અટ્ટે દ્વારકાં=પો-
તાને જવાને સ્થાને નહિ જતાં જે સ્થાને
પકાવ કર્યો હોય ત્યાં જ નચિંતપણે પડી
રહેવું તે.

અટ્ટી, પુ. આઠની સંખ્યા બતાવ-
નારો પાસો. (૨) બાજના અઞ્જેકા પ-
ટને છેડે ત્રણ ત્રણ ખાનાં હોય છે તેમાંનું
અઞ્જેકું જે વચકું પટ તે. (૩) વંછફ
તથા બોછ કોઈ રમતની આઠની સંખ્યા
બતાવનારી વસ્તુ. (૪) વિ. ઢોંગો; પકો;
લક; આકરો; કક; ઉડાવનારો.

અદ્વૈતેર, જુઓ ઇદ્વૈતેર.

અઠવાડીઈ, ન. (સં. અષ્ટ + ચાર. ઉપરથી.) સાત દિવસ અને સાત રાતનો જે કાળ તે.

અઠવાડીક, વિ. (સં. અષ્ટવા-રિકા. ઢિ.) અઠવાડીએ અઠવાડીએ મ્હકત થવું હોય તેવું; સાપ્તાહિક.

અઠવાડું, ન. (સં. વૃત્ત=ફેરવવું. ઢિ.) દોરણને વળ ફેરવવું લાકડાનું ઓગર; આઠણું; ચકરડી.

અઠાક, સી. નાડી.

અઠાઈ, સી. જુઓ. અઠાઈ.

અઠીંગણુ, ન. અઠી મવાની વસ્તુ; તકોઓ.

અઠીંગણું, સ. કિ. શરીરને આ-સામ મળે તેમ ટેકા લઈને બેસવું, ઉભા રહેવું કે ચલવું.

અઠોઠી, સી. ગોળની કઠાઈમાં બાફેલું આદુ.

અડ, સી. આડાઈ; આગડ; ઢક. (૨) આંટ. (૩) અ. પાસે; નજીક.

અડક, સી. અટક; ઉપનામ.

અડકણુ, ન. (અડવું = ઉભા રહી જવું.) ચાંપ; ટેસ. (૨) વિ. અટકી પડે એવું. (પ્રાણી).

અડકથા, જુઓ આડકથા; ઉપકથા.

અડકણું, અ. કિ. કોઈ પણ વસ્તુને સ્પર્શ કરવો તે; અડવું; મેળાપ થવો. (૨) હાથમાં લેવું-ઉડવું. (૩) મારવું.

અડકડણું, સ. કિ. અડકે તેમ કરવું; સ્પર્શ કરવો; લેઆડવું. (લા.) મારવું.

(૨) બંધ કરવું; વાસડું; ઢાંકવું; ટેકું.

અડકમણુ, ન. અટકાવ. (૨) સાંકળ; ઉલાળો.

અડકાવ, પુ. સ્ત્રીને ઝડપ આપવો તે.

અડકાણું, અ. કિ. બંધ થવું; બંધ કરવું (૨) અડકવાથી અશુદ્ધ થવું. (૩) સ્ત્રીઓને અટકાવ આપવો.

અડકોઠડકો, પુ. છોકરાની એક રમત પોચા ઉભા રહે તેમ જમીન ઉપર આગળીઓ ટેકવી, છોકરા તેની ઉપર ટકાર મારતા મારતા પોચાને અપટ બેસારે છે અને રમે છે.

અડખેપડખે, અ. આસપાસ; આગળ પાછળ. અડખેપડખે જોતું કે તપાસવું=પોતાની આગળ પાછળની સ્થિતિથી વાકેફગાર રહેવું; સાવધાન રહેવું.

અડખ, વિ. ડબે નહિ એવું; ઢઢ. (૨) નિભેય, હી મતવાન.

અડચી, સી. હેડકી; ઓડકાર.

અડચો, પુ. ભોગળ; અડગરો; આગળો.

અડચણુ, સી. હરકત; નડતર; રોકાણ. (૨) ગભરાટ. (૩) વાધો. (૪) અટકાવ. અડચણુ આવવી=અટકાવ આવવો.

અડછણું, વિ. અડધુંપડધું જણા-એવું હોય તેવું.

અડણુ, ન. અટકાવ થાય એવી વસ્તુ. (૨) વિ. અટકી પડનારો. (૩) ચાંપ; ઉલાળો; ટેસ. (૪) ન. આથ બેંસના દૂધ બરાયલો આંચળવાળો મોટો અ-વચન; આથ.

અડતલું, વિ. આડે આવી રહેલું હોય તે; આડું. (૨) શરતું.

અડતલું, ન આનાકાની; ફાંફાં.
૨) આશરો; આથ. (૩) ખૂણો.

અડતલો, પુ. આશરો; આથ. (૨) સુમાર; અડગ.

અડતાળીશ, વિ. ચાળીશ ને આ-
કન સંખ્યા; ૪૮.

અડતાળો, પુ. સંવત ૧૮૪૮ માં પડેલો મોટો દુકાળ. (૨) ગોળના જોખ-
ની એક રીતનું નામ. ૪૮ શેરે મણ ગ-
ણાય તે અડતાળો તોલ્ય કહેવાય.

અડત્રીશ, વિ. ત્રીશ ને આઠની
સંખ્યા; ૩૮.

અડથલ, વિ. કામ કરવાથી હઠે
નહિ તેવું; અડતલ; જખડું. (૨) કદાવર;
ધડાએલું.

અડથલો, પુ. મોટી અડથલ; રો-
કાણ. (૨) બી ત; ખૂણો. (૩) કાઈ વસ્તુ-
ની આડ; ફાંસ.

અડડ, પુ. (પ્રા. ઉડિલો=અ-
ડડ.) એક ભતનું કોળ; દિલ્લ ધાન્ય;
મગ કરતાં જરા મોટા અને કાળા ફાણા-
નું કોળ. અડડ મગ ભરડવા=મગે તેમ
અવિચાર્યું બોલવું. અડડ છાટવા=ભૂ-
પ્રેત કાઢી મૂકવાં. અડડ કેખાડવા=નસાડી
મૂકવાની પેરવી કરવી.

અડદાવો, પુ. (દિ.) ધઈ તથા
જીવનના મોટ પાણીમાં બાંધી ઘાડાને
ખવરાવે છે તે. અડદાવો કાઢવો=કેસન

કરવો. અડદાવો ભરડવો=વગર વિચારે
બોલવું.

અડદાળું, વિ. અડદનું; જેમાં અડ-
દનો ઉપયોગ કરાયેલો હોય તેવું.

અડદાળો, પુ. હુંઘાચી નરમ
થઈ મળી જવું તે. (૨) ખૂબ માર પડ-
વાથી હાડકાંપાંસળાં નરમ થઈ જવાં તે;
ચક્તિ ઉપરાત કામ કરવાથી થાકી જવું
તે; સ પૂર્ણ કચરાઈ જવું તે. અડદાવો.

અડદીઆલાડુ, પુ. અડદના ઘોટમાં
વસાણા મેળવીને બનાવેલા લાડુ; અડદ-
નો પાક.

અડદીડું, ન. અડદનું ખીરું.

અડદીડું, વિ. અડદનું; અડદનાં જવું;
અડદીઓ પ-યર=જીવરા ૨ ગનો પત્થર.

અડધ, વિ. (સં. અર્ધ=અડધું.
ઉપરથી.) અરધું

અડધી, સ્ત્રી. તાળાનો એક નાનો
ચલણી સિક્કો; પાર્ક; પૈ. (એક આના-
નો બારમો ભાગ.) પૈને ડેકાણે 'અડધી'
એમ મુંબઈમાં બોલાય છે.

અડધીડું, ન કાઈ પણ મોટી વ-
સ્તુનો અડધો ભાગ તે. (૨) બહુ મોટું
નહિ તેમ બહુ નાનું પણ નહિ એવું
પરાકું; પાલી. (૩) મોટી પટ્ટીની ચૂડી-
થી અડધી પટ્ટીની નાની ચૂડી.

અડધું, વિ. (સં. અર્ધ=અડધું.)
એકના બે ભાગ ક્યાં હોય તેમાનો એ
અર્ધેક ભાગ તે; એકના બે સરખા ભા-
ગમાંનું પ્રત્યેક. અડધે મૂકવું=મધ્યસ્થ

વછ દેવું. અડધાઅડધા થઈ નવું=કમ-
જકથી ગાંડા થેલા થઈ નવું. અડધે
મુઠ્ઠને કામ કરવું=પૂરત કામ કરવું. અડધું
મૂંડે આખાને ન ધાવું=એ મળ્યું હોય
તેમાં સતોષ હોયો. અડધું થઈ નવું=
સુકાઈ નવું.

અડધુંપડધું, વિ. હજલજ અડધું.

અડધો, પુ. રૂપીઆથી અડધી કી-
મતનો રૂપાનો ચલણી સિક્કો.

અડધોઅડધ, વિ. ભરાભર અડધું;
એકા બે સમાન કામ પાડેલા હોય તેવું
અડધું, વિ. પાસેવું; નજરવું; અ-
ડીઓપડીવું. [(૨) ખંત; ઉલોગ

અડધ, સી. નિમ્નય; પકો વિચાર.

અડધઅડધ, સી. તાત્કાલિક જોટ;
નિમ્નયાત્મક હકો.

અડધણુ, ન. અટકચાળું. (૨) વિ.
અટકચાળું; ઉછાંછળું. અડધણું કરવું=ચી-
ડવું. (૩) ચાલાક. [હકથી મડયા રહેવું.

અડધણું, અ. કિ. વળચા રહેવું;

અડધટ, સી. (સં. આસ્ફાલન.)
ધકકો; કપટ; આચકો; અચકામણ. એ-
કના જવાના વેગનો બીજને સહેજસાજ
ધકકો લાગે તે. અડધટમા આવવું=અ-
ણધાર્યો ધકકો લાગી જવો. (૨) અસર
થઈ નવી. [ઉપલક્.

અડધટાઈ, વિ. ફાલવું; અલક્ષણ;

અડધડીઈ, ન. હચડીઈ; ગોણું.

અડધડીઈ આવવું=ચકરી આવવી.
અડધડીઈ ખાવું=મૂલ ખાવી

અડધજ, વિ. મૂંઝ; અડધી;
હડીકું; કહીએ કંઈ અને કરે કંઈ તેવું;
ભય શીકર કે વિચાર રાખ્યા વગર કામ
કરે એવું.

અડધોથ, સી. (અડ=અપટ-સામું+
થાથ=ખૂટ=કાનની નીચલી અણી.) કાન
ઉપરની ચાપટ; તમાચો; અડધોથનો
ઉધારો શો=પ્રસંગે જે કાર્ય કરવાનું હોય
તે તેજ પ્રસંગે કરવું. (૨) તૈયાર હોય
તો આપીજ દેવું. (૩) વિ. નહિ સમજવું;
ગાયડ.

અડવડણું, અ. કિ. અડ=આડું+
વળવું=ફરવું=ચાલવું. ઉપરથી.) રખડવું.
(૨) ગાય ખાવું.

અડવાણું, વિ. પગરખાં રહિત;
ઉધાડું. (અડવાણું એટલે જોડા વગરનું
અને અડવું એટલે શીલુગાર વગરનું)

અડવાળણું, સ. કિ. મેળવવું;
કુટણું. (૨) ફોંટવું; ચુથી નાખવું.

અડણું, વિ. શીલુગાર રહિત; ઉધાડું.

અડવી, ના. (દિ.) એક ચીકણું
મૂળીઈ. જુઓ અળવી.

અડવું, અ. કિ. અડકવું; રપડી ક-
રવો. (૨) મડયા રહેવું; લાટ પડવું. (૩)
રપડી કરીને રહેવું. (૪) અટકવું.

અડવો, પુ. વાણીઓ. (હવાઈમાં)
(૨) વિ. બોડો; ખાલી.

અડસદો, પુ. શુભાર; આશરો; અ-
ડકળથી ચલવું તે. (૨) અડસદો હાલો=
અંદાજ કહેવો.

અડસઠ (અડસેઠ), વિ. (સં. અષ્ટ
=આઠ+ષ્ટિ=સાઠ.) સાઠ ને આઠની
સંખ્યા; ૬૮. અડસેઠ તીર્થ કરવાં=
આર્યાવર્તમાં ને ૬૮ તીર્થનાં સ્થાન છે
વાત્રા કરવી.

અડસર, સ્ત્રી. (આડું=વળાઈની
સમાંતર+સં. સર્=જવું.) લંબાઈની
સમાંતર આડું મૂકવામાં આવતું લાકડું;
મોલ. (૨) ધરતી પહોળાઈ નેટ્યો પર
સાળથી નાનો ખડ; લંબાઈની સમાંતર
નીકળતી પહોળાઈ

અડંગો, અડિંગો, પુ. કામ યથા
વગર ઉઠતું જ નહિ એવો આગ્રહ લઈ
બેસવું તે; ધામો. (૨) કુરુનીમાં એક
તરેહનો પટ્ટાનો દાવ. અડંગો નાખવો
=ધામો નાખવો. (૩) લાવવા બેસતું

અડંગી, સ્ત્રી. મગરૂરી.

અડા, સ્ત્રી. (અડવું=રૂપરૂ કરવો-
ટકવું. ઉ.) ટેકો; આગ્રહ.

અડાઅડી, સ્ત્રી. (અડવું=રૂપરૂ
કરવો.) એક બીજાને અડકતું તે. (૨)
રૂપરૂ કરવી. (૩) બેડાબેડ. (૪)
અણીનો-ઝોપડીનો વખત.

અડાઉ, વિ. આડું=આડે માર્ગે+ક
=બેઠેલું.) વગર વાળે આડે માર્ગે ગમે
તેમ લેગેલું એવું.

અડાડવું, સ. કિ- અડાડવું; લ-
આડવું; રૂપરૂ કરવો. (૨) ઠપકો દેવો;
ધમકાવવું.

અડાણી, વિ. (અ=નહિ+દક્ષ=
કાણું.) નહિ કાણું; અણસમજી;
હડીલું. (૨) (ફા. અ+દાહન=કાણું.) અ-
સજ્ય; અનાડી; ખેતકુંડ.

અડાણીકું, વિ. ધરાણીકું; ગીરો
મૂકેલું (ખેતર).

અડાણો, પુ. એક રાગનું નામ.

અડાળીક, વિ. ((સં. આ=
અતિ+મિ=ભય લાગવો.) ભય બિપ-
ન્નવે એવું મોટું; જખરું; મજમુત. (૨)
જેમાં ખોડ ખાંપણ નીકળે નહિ એવું.

અડાળી, અડાળી, સ્ત્રી. ભીંતની
સાથે ને પાટીઆ જડવામાં આવે છે તે.
(૨) પાટીઆની વધારાની ભીંત.

અડાયાં, ત. બ. વ. રસ્તામાં,
કે જગલમાં પડીને સુકાઈ ગયેલા ગાય
સેંસના પોદડા. (યાપેલાં નહિ પણ
એતી મેળે ન છાણનાં પોચાં સુકાઈ
જઈને બનેલાં બાણાં. હોમની કેટલીક
ક્રિયાઓમાં એ વપરાય છે.)

અડાર, વિ. (સં. અષ્ટાદશ.
ઉ.) દસને આડ; જુઓ અઢાર.

અડાલી, સ્ત્રી. લાકડાની થાળી-
કચરોટ.

અડાવડું, સ. કિ. અતિશય ખાલું;
ખાંપીને જમવું. (૨) લાળવું ઓઠવી
દેવું. (૩) નીડરપણે (ખોટું) કહેવું. (૪)
દમ ભરાવવો. (૫) ઝડ દઈને ઠોકી દેવું.
(૬) સંજ કરવો. (૭) ગમે તે રીતે દા-
ખલ કરી દેવું. (૮) ન કહેવાની વાત
કહી દેવી.

અડાસીઆં, ન. બ. વ. સ્ત્રીઓનું
એક જાનનું પગનું ધરેલું. (અડાસીઆં)

અડાસે, અ. નજીક. (૨) પડછાયે

અડાળપડાળ, ન. છાપરાના ભોમ-
ની બંને બાજુના ભાગો; છાપરાના બે
ઢાળ. (છાપરાનો આગલો ભાગ તે અ-
ડાળ અને પાછલો ભાગ તે પડાળ)

અડાળી, સ્ત્રી. પછીતને ઠેકાણે
માત્ર એક જ ભીંત કરીને બનાવેલી છા-
પરી; ધરના આગલા ભાગમાં એક ભીંત
અને ચોટલા ઉપર છાપરે નાંખીને બ-
નાવેલી છુટી ચોરારી. મકાનના આગલા
ભાગની ચોચરી તે અડાળી અને
પાછલા ભાગની તે પડાળી કહેવાય છે.)

અડી, સ્ત્રી. જેની અંદર યોદ્ધાને
ભાત પાડેલી હોય એવું એક ચોખ્ખર;
એકી. (૧) (હકી) દોડ; ઉતાવળે દોડી
જવું તે.

અડી, વિ. (અડવું ક.) અડી પ-
ડાય એવી (વેળા); ખૂબજ અત્યંતની.
(૨) (અઢી) બે ને અડધું; સા. રમત.

અડીઅડી, સ્ત્રી. છાંકરાની એક

અડોઅલ, વિ. (અડવું = અડકવું.
ક.) અડી ભય એવું; હકીલું. (૨) છાતી-
વાળું. (૩) હેચિઆર; બાહોષ; ખડતલ.
(૪) ધુસણીલું.

અડીઉં, ન. જુઓ અડી; એડી.

અડીઉંદડીઉં, ન. છાંકરાંની એક
રમત; દહીંના ઘોડો. [ડીઅલ.

અડોએલ, (અડિયેલ), જુઓ અ-

અડીએપટી, સ્ત્રી. અટકી પડા ય

એવો વખત; ખરેખરી જરૂરિયાત.

અડીજડીને, અ. મંડયા રહીને.

અડીજડું, અ. કિ. દાખલ થઈ
જડું; જોડવાઈ જડું; ધુસી જડું. (૨)
અટકી પડવું. [(૨) એ, રમત.

અડીએડીએ, પુ. કપડાનો ભાર.

અડીટ, વિ. (અ=નહિ+ડીટું) ડીટું
ન દેખાય તેવું; નિર્મૂળ; જેનું નામ નિશાને
ન રહે એવું. (૨) (અ+ડીટ.) નહિ દે-
ખાય એવું કરવું તે. એનું અડીટ કર=
એને જે ભેદવું હોય તે આપીને દૂર કર.

અડીદડી, સ્ત્રી. છાંકરાની દડીની
એક રમત.

અડીપડવું, અ. કિ. અટકી પડવું;
રહી જડું (૨) ધુસી જડું. (૩) લડી
પડવું; અથડાઈ પડવું.

અડીવેળા, સ્ત્રી. અણીનો વખત;
અમુક વજર અટકી પડાય એવો વખત.

અડીશેરી, સ્ત્રી. અડીશેરનું માપ
કે વળન.

અડુકંદડુકં, વિ. એક વાર આમ
અને એક વાર તેમ થવું તે; આમ તેમ
ખખડવું કે ફરવું તે; ફૂંદવું; લગળવું.

અડુકંદડુકીઉં, વિ. અહીંથી તહીં
અને તહીંથી અહીં દોડનારું; ગરબડીકું;
જેકે પક્ષમાં જવું આવવું હોય તેવું. અ-
ડુકંદડુકીઓ=એક વાર આ પક્ષમાં અને
બીજીવાર સામા પક્ષમાં જનાર વધારાનો
ભેર.

અડુડાઈ, હડુડાઈ, પુ. દોડવાનો ધ-
સારો; હડીબંધ ધસારો; ધસારો બતાવ-

નારો અવાજ; આંધળીઆં કરીને ધરી જવું. અડકડકું=ધસારો કે પ્રપાત સૂચવનારે એક ઉચ્ચારણ.

અડુસી, સ્ત્રી. જુઓ અરડુસી.

અડેકડે, અ. સરભર. (૨) વિ. શાંત સાચવી રાખી હોય તેવું. [કદાપિ.

અડેખડે, અ. રડ્યું ખડ્યું; કવચિત;

અડો, (હડો), પુ. ગાડાનો આજલો ભાગ; ગાડાની ઉઘોના આજલા ઉડાની નીચે જે પાયા જેવું રાખવામાં આવે છે તે.

અડોઅડ, અ. એક ખીલને અડી રહ્યું હોય તેમ; લગોલગ; નજીક; ભેડાભેડ.

અડોલ, વિ. (સં. અ=નહિ+દુલ્=ચુકવું) ન હાલે એવું; સ્થિર.

અડોડી, સ્ત્રી. દોર, રાશ, નેતરું વગેરેને હેડે જે નાનો લાકડાનો કકડો-ખોષ બાંધવામાં આવે છે તે; માંકડી.

અડોસપડોસ, પુ. (સં. આવા-સપ્રતિવાસ. ઉ.) ધરની આસપાસના જે સબંધ તે.

અડોસીપડોસી, (આડોસીપાડોસી), ન. (સં. આ=નજીક + વાસી=રહેનાર+પ્રતિ=સામે ને વાસી=રહેનાર.) પોતાના ધરની આસપાસ અને સામે જે લોક રહેતા હોય તે.

અડોળ, વિ. (અ=નહિ+ઠોળ=ધાઠ, આગર. ઉ.) ઠોળ વગરનું; બેડોળ.

અડોળકાઠું, ન. કંઈપણ માટ વગરનો પહાણનો કકડો; ઉડાળો. (૨) વિ. કશું પણ કામમાં ન આવે એવું; જેની ઉપરની આકૃતિ કે ધાટ ધ.

સાથે ગએલાં હોય એવું. [ઓનાં ધર.

અડા, ન. બ. વ. મથુરાના ચોળા.

અડો, પુ. (હિં.) પાળેલાં જનાવરોને ખેસવાની જગા. (૨) મનુર તથા ગાડીઓને એકઠાં થવાની જગા.

અડયું, વિ. અટક્યું; કયાં વિના ચાલે નહિ તેવું; જરૂરનું.

અડયુંખડયું, અ. કવચિત; કદાપિ. (૨) વિ. ભાગ્યવૃત્ત્યું; ખૂત્તેખોયરે કયાંય પડી રહેવું હોય એવું. [સંપૂર્ણ.

અઢણુ, વિ. બહુ; સારો; આખાહ;

અઢવણુ. વિ. પગે લપાઈ.

અઢળ, વિ. ઢળી ભય નહિ એવું; ખસી પડે નહિ એવું; સ્થાયી

અઢળક, વિ. પુષ્કળ; બહુ. અડ-ળક ધન=પુષ્કળ ધન.

અઢાર, વિ. (સં.) દશ ને આઠની સંખ્યા; ૧૮. અઢાર ભાર વનસ્પતિ=દરેક ભાગની વનસ્પતિ. (સ રૂઢિત સાહિત્યમાં ૧૮ ની સંખ્યા બહુ ઠેમણે છે) જાંતનાં અઢારે વાંકાં=દરેક ભાગતમાં વાકું અને હલકું બેઠનાર. (૨) દોષથી ભરપૂર. [ખોષવણ.

અઢાવવું, સ. કિ. ઢોરોને ચરવા

અઢી, જુઓ અઢી; રા.

અઢેલવું, અ. કિ. અઢીગવું; આ-ધાર લેવો; ટેકાપડે ઉભા રહેવું કે બેસવું.

અણુ, અ. (સં. અ-અનુ=નકારવાચક ઉપસર્ગ.) નિષેધ અને નકાર બતાવનારો સંજ્ઞાની પૂર્વે આવનારો ઉપસર્ગ. [અધિકાર.

અણુઅધિકાર, પુ. (સં.) નહિ

અણુઅધિકારી, પુ. (સં. અનધિકારિન.) નહિ અધિકારી તે; જેને સત્તા આપેલી ન હોય તે. (૨) અમુક કાર્ય કરવાની જેનામા યોગ્યતા ન હોય તે.

અણુઆવડ, સ્ત્રી. નહિ આવડવા-પણું તે. (૨) વિ. કારીગરી નહિ જાણનાર.

અણુઊણુ, વિ. (અણુ+ઊણુ=ઔણુ.) ઔણું નહિ એવું; પૂર્ણ.

અણુનકસી, વિ. (સં. અનૃણી ઉપરથી) જાણ-દેવા વગરનું; જેને માથે રેવું નહિ એવું.

અણુકંઠાઉ, વિ. હીનકંઠાઉ; નવરૂં; ધંધા વગરનું.

અણુકસખી, (અણુકસખી), વિ. (અણુ=નહિ+કસખી=કારીગરી વાગુ.) કસખ નહિ જાણનાર; યુક્તિ કે આવડત વગરનું. [એવું; હઠીલું.

અણુકંઠાગરૂં, વિ. કંઠામા ન હોય અણુટી, જુઓ અણુથી.

અણુકૂટ(કાટ), પુ. સ. અન્ન=અનાજ+કોટ=કોઠાર.) રંધેલા અન્નનો ઢગલો; મહા પ્રસાદી. નવા વર્ષને દિવસે દેવની આગળ જે મહાપ્રસાદ ધરવામા આવે છે તે.

અણુખલ, સ્ત્રી. મનમાં કંઈ કંઈ ખુલ્યા કરવું તે; કંઈ કંઈ કાળજી થવા કરે તે. (૨) અપ્રીતિ; કટાણો; નકતર; આડખીલી.

અણુખૂટ, વિ. ખૂટે નહિ એવું; અક્ષય; ખેશુમાર. [અખૂટ.

અણુખૂટયું, વિ. નહિ ખૂટેવું;

અણુગણુ, વિ. સં. અ=નહિ+ગણ=ગણવું.) અગણિત; ધણુ; અસખ્ય. [નાપસંદ.

અણુગમવું, વિ. નહિ ગમવું તે;

અણુગમવું, કિ (અણુ=નહિ+ગમવું=ગોઠવું; રચવું) નહિ ગમવું; નહિ ગોઠવું.

અણુગમો, પુ. નહિ ગમવું તે; એન નહિ પડવું તે; મન ખિન્ન રહે અને એન પડે નહિ તે. અણુગમો થયો =મનને નહિ ગોઠવું.

અણુગળ, વિ. (સં. અ=નહિ+ગળ=ગળેલું) ગાળેલું નહિ તે.

અણુગાર, વિ.+(સં. વ્રત્ત=અણુ+આગાર=વર.) ધર વગરનું; રખડવું. (૨) પુ. સાધુ; યતિ (૩) શલ્યમાર; નિયમ.

અણુગોક, (ખ), ન. સ્ત્રીઓનું એક વ્રત; કાર્તિક, શ્રાવણ કે ભાદરવા મહીનામાં કોર ખાઈને રહે છે તે વ્રત.

અણુગોખ્ય, વિ. નહિ ગોખેલું.

અણુઘટણું, વિ. (સં. અઘટિત. ઉપરથી.) ઘટવું નહિ તેવું; અચોચ.

અણુઘડ, વિ. (અણુ=નહિ+ઘડ=ઘડાએલું.) સારી રીતે ઘડેલું નહિ એવું (લાકડું); ફડી રીતે કેળવાયેલું નહિ તેવું (મનુષ્ય); જંગલી.

અણુઘડયું, વિ. નહિ ઘડેલું; જંગલી. (૨) બીન અનુભવી; નહિ ઘડાયેલું. [વેલું.

અણુચંચુ, વિ. કોઈએ નહિ વર્ણ-

અણુઆલ, સ્ત્રી. અચાલ; ઓપટી;

(૨) અટકાવનો વખત. [ચાલે

અણચાલે, અ. ન. છૂટકે; વગર

અણચિત્ત, વિ. (સં. અ=નહિ+
ચિત્ત=મન.) જ્યાં નહિ તેવું; ચિત્ત
નહિ દીવેલું હોય તેવું.

અણચિત્તવ્યુ, વિ. (સં. અ=
નહિ+ચિન્ત=ચિંતારકરવો.) એકાએક:
નહિ ધારેલું. [એક.

અણચિત્તવ્યુ, વિ. આર્થોત્તર; એકા-
અણચી, સ્ત્રી. વાક્ય બોલવું તે;
રમતાં રમતા બોલી યુક્તિ કરવી ને ફરી
જવું તે.

અણજી, સ્ત્રી. સં. અનીજ્ઞા=
નહિ ધ્યાન: તે.) નામુશી; અસતોષ.

(૨) ખો. (૩) દેવા; દેવ.

અણજીત, જુઓ અજીત.

અણજીતુ, વિ. પ્રકટ નહિ તે; જાનું;
દાંકયું; શુભ. (૨) ન હોવું તે; અજા.

અણજીડિ, ન. પુ. અજીર; અણમમાના
બોલ તથા ચાળા કરવા તે; જણકા. [ચાલે.

અણજીટકે, અ. ન. છૂટકે; વગર

અણજી, પુ. પડછાયા; છાયા.

અણજાણુ, વિ. (સં. અ=નહિ
+જ્ઞા=જાણવું.) જેને જાણ નથી
તે; મૂર્ખ. [નહિ તે; અજ્ઞાનતા.

અણજાણુપણું, ન. જાણવાપણું

અણજીગતુ, વિ. (સં. અયુક્ત ઉ.)
યુક્ત નહિ તે; અયોગ્ય; અધઠિત.

અણટેવાએણું, વિ. નહિ ટેવાએણું;
ટેવ વગરનું. [ટેવા વગરનું.

અણટેડયું, વિ. વગર તેડાવેલું;

અણતોળયું, વિ. (સં. અ=નહિ
+તુલ=તોળવું.) તોળ્યા વગરનું.

અણદીઠ-કું, વિ. (સં. અદૃષ્ટ=નહિ
દીઠવું.) નહિ દીઠેલું; કોઈ દેહાડો ન
દીઠ હોય તેવું.

અણદોલું, વિ. દોલા વગરનું.

અણધાર્યું, વિ. (સં. અ=નહિ+
ધૃ=ધારવું.) નહિ ધારેલું; એકાએક
બનેલું.

અણનામી, વિ. નનામી; નામ
વગરનું. (૨) અપ્રસિદ્ધ. (૩) નામ જેને
નથી એવું; પ્રશ્ન. (૪) ઠાઠી.

અણપ્રીછયું, વિ. નહિ પ્રીછેલું;
નહિ ભણેલું.

અણપેડ, વિ. નહિ ફેરવેલું; અ-
ખંડ; વાગેલું નહિ એવું.

અણજનાવ, પુ. જનાવ નહિ તે;
સલાહ સપ નહિ તે; ફીલ જુદાં હોય
તે. (૨) કચ્છો; વાંધો. અણજનાવ થવો
=નહિ ગોઠવું આવવું.

અણજુધ, વિ. અજ્ઞાન; નાકાન.

અણખોટ, વિ. =(સં. અ=નહિ
+ખુજ=ખમવું. ઉ. મુક્ત) ખોટયા વગરનું.

અણબોલાવ્યું, વિ. નહિ બોલા-
વેલું; બોલાવ્યા વગરનું; અનામતિત.
(૨) વગર છેડવું; નહિ વતાવું.

અણબોલ્યું, વિ. (સં. અ+ભુ=બો-
લવું. ઉ.) નહિ બોલેલું મુકું; મોન.

અણજોગીડિ, વિ. જીન માછીતમાર;
અનૈય.

અણુમતું, વિ. નહિ મનવાણું; મન વગરનું; મન-પ્રીત-પ્રેમ-અનુરાગ વગરનું. [અળખામણું.

અણુમાનીતુ, વિ. નહિ માનીતુ; અણુમાપ, વિ. નહિ માપેલું; માપ થાય નહિ એવું; અમાપ.

અણુમાહીતગાર, વિ. (ફા.) માહીતી વગરનું; અભણું. તિ; અજ્ઞાનતા.

અણુમાહીતી, સ્ત્રી. માહીતી નહિ અણુમિલ, વિ. ન મળે એવું, કિમ્મતી.

અણુમૂલ, (મોલ), વિ. (સં. અ= નહિ+મૂલ્ય=કમ્મન.) જેનું મૂલ્ય થાય નહિ એવું; મોટું.

અણુરંગ, પુ. (સં) રંગ નહિ તે; ઐશ્ય નહિ તે; યોગનાવ; અપ્રીતિ અણુરૂપ, વિ. રૂપ નહિ તે; જેને કશું રૂપ કે આકાર નથી એવું; જાલ.

અણુલિંગ, 'સં અ=નહિ+લિંગ =ચિહ્ન) લિંગ રહિત; શરીર વગરનું.

અણુલિંગી, વિ. વિદેહી; જેને લિંગ-શરીર નથી તે.

અણુવટ, પુ. સ્ત્રીઓને પરને અ-ગૂઠે પહેરવાનું ધુશરીઓવાળું રૂપાનું એક ધરેણું [સાથે રહેનાર.

અણુવર, પુ. વર અથવા કન્યાની અણુવરી, સ્ત્રી. કન્યાની સાથે જનારી તેની નાની બેન કે બેનપણી.

અણુવરીઉં, ન. અણુવર તરીકે વર કે કન્યાની સાથે જનાર.

અણુવાકેશ, વિ. અભણ; જેને

માહીતી ન હોય તેવું. [અજ્ઞાની.

અણુવાકેશગાર, વિ. અભણ; અણુવાકેશગારી, સ્ત્રી. નહિ ભ-ણવાપણું; અભણપણું.

અણુવિચાર્ય, વિ. વિચાર કરેલો હોય નહિ તેવું; સાહસિક; ઊત્તવળીડ.

અણુવિશ્વાસ, પુ. (સં અ=નહિ+ વિશ્વાસ=ભરોસો.) વિશ્વાસ નહિ તે; ખાતરી નહિ તે.

અણુવિધ્યું, (સં, અ=નહિ+ વ્યધ્=વીધવું.) નહિ વીધેલું; (૨) નહિ પહોંચાએલું; ચિખાલ. (૩) નહું; કોરું; નહિ વપરાએલું.

અણુશીઉં, ન. ચોમાસામા થતું એક નાનું પાતળું ને લાકું જવડું.

અણુસખડી, સ્ત્રી. અણુડું નહિ તે; દુરાળ; કાચું કોરું; પાણીથી રાધેલી ર-સોધ સિવાયના ખાવાના પદાર્થો (રાધેલા નહિ પણ ધીમા તળેલા અણુલા પદાર્થો.)

અણુસણ, ન. (સં. અનૂ=નહિ +અજ્ઞાન=ખાતું=અનજ્ઞાન.) ઉપવાસ કરવા તે. (૧) વિ. ઉપવાસ કરવાનું વ્રત.

અણુસમજ, સ્ત્રી. (અ=નહિ+ સમ ઉપસર્ગ+જ્ઞા=જાણવું.) સમજ નહિ તે.

અણુસમજણું, વિ. નહિ સમજણું; અકલ વગરનું, ખાળક જેવું. [નાદાન, બેવકુફ.

અણુસમજી, વિ. અણુસમજણું; અણુસરખું, વિ. (સં. (અ=

નહિ+સૂજૂ=સરજવું.) નહિ સરળએણું;
નહિ પેઠા થએણું. (૨) અણુધાણું.

અણુસારો, (પુ. આ. ફેશારહ
=ઇસારત.) જરાક આંખ ફેરવી કાઢને
કદ સમજવડું-ચેતવડું તે; ઇસારો; સ કેત-
થી જણાવડું તે.

અણુહુતું, વિ. (સં. અનૂ+મૂ-મ-
વૂ=થવું-ડોવું. ઉ.) ન હોય એવું; અણુ-
છતું.

અણુાવડું, સ. કિ. પ્રે. મગાવડું;
કાઢની પાસે ધવરાવડું.

અણુમા, સ્ત્રી. (સં.) યોગશા-
સ્ત્રની આઠ સિદ્ધિઓમાંની એક સિદ્ધિ;
સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ લેવાનો શક્તિ.

અણી, સ્ત્રી. (સં.) હાંખી વ-
સ્તુનો ઝીણો અગ્ર ભાગ; ગોળ ધારવા-
ળો છેડો; આર. (૨) સ કટ કે મુશકેલી-
નો વખત. (૩) ટોચ; દિખર; શૂળ;
અગ્ર. (૪) કિનારી; અવનિ; અંત.
અણી ચૂકવડું=ખારીક વખતને સહાણી
લેવો. અણી સાચવવી=મુશકેલીને વખતે
મદદ કરવી.

અણીઆણું, વિ. અણી કાઢેલી
હોય એવું; અણીદાર.

અણીદરો, પુ. ઠાકરોની એક રમત.

અણીદાર, વિ. અણીવાળું.

અણીવાળું, વિ. અણીદાર, તીવ્રણ
અગ્રવાળું.

અણીશુલ્લ, વિ. જેની અણી પણ
ખંડિત ન થઈ હોય તેવું; અખંડ;
આખું. (૨) સદામત.

અણીસું, ન. એક ભતનું ખી; વસાણું.

અણું, પુ. (સં.) રજ; કણ; અતિ
અદ્ય કણી. (૨) એક ભતનું ધાન્ય; કાંચ.

અણુઅણુ, વિ. અડવાણું; ઇધાકું.

અણુકણુ, ન. (સં.) અણુથી
પણ નાનું તે; ઝીણામાં ઝીણો પરમાણુ.
અણુએ, જુઓ અણુએ.

અણુતા, સ્ત્રી. (સં.) અણુપણું.
(૨) અતિ સૂક્ષ્મતા.

અણુદિન, અ. (સં. અનુદિન
=નિત્ય.) હ મેષ; રોજ રોજ.

અણુમાત્ર, વિ. (સં.) જરા;
કિચિત્. (૨) થોડું. (૩) સણ; પળ.

અણુરેણુ, સ્ત્રી. (સં.) અત્યંત
ઝીણું રજકણી.

અણુસમૂહ, પુ. (સં.) અણુઓનો
સમૂહ; પરમાણુઓનો જલ્લો.

અણુએ, પુ. કારીગર લોકોને
કામકાજે નહિ જવાનો-રત્નનો વિવસ.

અણુદ્રી, સ્ત્રી. દિવસ પર દિવસ
આછું આછું ખાવાનું વ્રત. (જૈન.) (૨)
વિ. અનુદારી=નાના-નાનુક પેટવાળી.

અતએવ, અ. (સં. અતઃ+પથ
=મુક્ત.) એટલા માટે; તેથી.

અતટ, વિ. (સં. અ=નહિ+તટ
=કિનારો.) કિનારા વચરનું; જેને ઘાટ
ખાયેલો ન હોય એવું; ખુલ્લું; સપાટ.

અતડાઈ, સ્ત્રી. (દૂતરત્વ=જુ-
દાઈ. ઉ.) જાદુઈ; અતડાપણું; અદ્ય
રહેવું તે. (૨) તોર; મચરખી. (૩) આડાઈ.

અતડાપણું, ન. બેળાવા નહિ રહેવું તે; જુદા રહેવાપણું.

અતડું, વિ. કાંઈની સાથે બેળાય નહિ એવું; અલગ રહેનારું (૨) શોષણું બેળાય નહિ તેવું; વરડું.

અતથ્ય, વિ. (સં. અ=નહિ+ત-થ્ય=સાચું.) જુઠું; અસત્ય; અહિન. (૨) નહિ કયણ; નહિ જમણ.

અતનુ, પુ. (સં. અ=નહિ+તનુ=શરીર.) કામદેવ.

અતપ, વિ. (સં. અ+તપ=તાપ. તાપ વગરનું; તપે એવું [વગરનું; ત્રેતમા.

અતમા, વિ. દરકાર વગરનું; પરવા

અતમી, વિ. તમા રહિત; બેદરકાર;

અજળ વિનાનું. (૨) બડાધખોર; શેખીખોર.

અતરડી, સ્ત્રી. કાનસ; રેતડી. (૨) (લા.) વિ. છાલી નાખનારી; ધસાતું બોલનારી; અકારી.

અતરડો, પુ. ખરા લોહાનું બનાવેલું એક ચોખર; મોટી કાનસ.

અતરંગ, વિ. જેમા તરંગ-ચોખ ન આવતાં હોય એવું; સ્થિર, ધ્રુવાયદુ (૨) અ. અર્ધર.

અતરાપતરી, અ. બોર્ચીતું; એક એક.

અતરાપી, વિ. (સં. અત્ર=અહીં +અપિ=વળી.) કાંઈએક; ઘરનું નહિ તે; પરાણું.

અતરે, અ. (સં. અત્ર=અહીં.) અહીં; આ સ્થળે.

અતર્કિત, (સં. અ+તર્કિત.)

નહિ તર્ક કરાએવું; અણધાર્યું; બોર્ચીતું.

અતર્ક્ય, વિ. (સં. અ+તર્ક્ય=તર્ક કરવા યોગ્ય) તર્ક ન થઈ શકે એવું.

અતડ, વિ. (સં. અ+તલ=તળીક) જુઓ અતળ.

અતલમ, વિ. નજીકનું, પાસેનું.

અતલસ, સ્ત્રી. (આ. અતલસ =હીરાગળ.) એક જાતનું રેશમી કાપડ.

અતલરૂપશી, વિ. (સં. અતલ+રૂપશી=અડતું.) જેના તળીઆનો રૂપશી થઈ શકે નહિ એવું; જેનું માપ થાય નહિ એવું. (૨) ઉપરચોરીક; ઉપલક.

અતવસ, ન. એક જાતનું પહોડી ઝાડ; અતિવિષ

અતસી, સ્ત્રી. અળસી; અળસીનાં બી. (૨) રાણનો ઝાડ.

અતળી, ન. (સં. અતલ.) સાત પાતાળમાનું એક. (૨) વિ. ઠંડું; તળીઆ વગરનું.

અતળી, વિ. (સં. અ=નહિ+તુલ્ય=તોળવું.) ન તોળાય કે ન માપ થાય એવું, અમાપ.

અતાળીબળ, વિ. (સં.) જેની તુલના થાય નહિ એવા અત્યંત બળવાળું; બહુ ભેરાવર. (૨) બહુ મોટું; ભારે.

અતળીબાજુ, વિ. બહુજ મોટું; વિશાળ. (૨) સય ઉપજાવે એવું મોટું.

અતંગ, વિ. અ=નહિ+તંગ=ધોડાની બાવીનો પટ્ટો. તંગ રહિત. (૨) (તંગ =ટાટ.) ઠીકું; પોચું.

અતંત્ર, વિ. (સં. અ+તન્ત્ર=શુક્તિ.) યોજના વગરનું; તત્ર ન હોય તેવું; બેકાયદે.

અતંદ્રિત, વિ. (સં. અ+તંદ્રિત=આળસુ.) આળસ વગરનું; સાવધાન.

અતઃ, અ. (સં. અતસ્.) ઓ માટે; તેથી; આથી કરીને. (૨) આ દેક છેલ્લી. (૩) આ વખતથી. (૪) હવે પછી.

અતઃપર, અ. (સં. અતઃ+પર=ખીલું) હવે પછી; આશ દે.

અતાઇ, પુ. વિ. (આ. અતા=પ્ર-ક્ષીય+આહ=નાળો.) બાહોશ ગરૈયો; બહુ સરસ ગાનાર-મનવનાર; વગર શુર-એ પોતાની મેળે ગાતા બનવતા શીખેલા માણસ.

અતાગ, વિ. જેનો પાર ન હોય તેવું; જેને તળાએ જઈ માટી લઈ આવાય નહિ એવું; ઉડાણવાળું.

અતાર, પુ. (આ. અતાર.) સુગંધી વેચનારો.

અતાર, વિ. (સં. અ+તાર=તંતુ.) તાંતજો-તાર ન હોય તેવું; જેમાંથી તંતુ નીકળે નહિ તેવું. (૨) અ. અત્યાર.

અતાલીક, પુ. (તુ.) અદભ શીખ-વનાર; શિક્ષક.

અતિ, વિ. (સં. અત્=જવું. ઉપરથી) ધક્કું; વધારે. (૨) અ. બહુએ તેથી વધારે.

અતિઉંચુ, (સં. અતિ+ઉચ્ચ=અરમ.) ધણું ઉંચું; ઉચ્ચવું.

અતિકસ, -ઘ, વિ. બહુ જ કસાએકું; ધડાએકું. (૨) ચાખુકને ન માને એવો (ઘોડો).

અનિકાય, વિ. (સં અતિ+કાય=શરીર.) મોટા અને બારે શરીરવાળું; બહુ (માણસ પશુ વગેરે).

અતિકાળ, પુ. ધણુ મોટું થઈ જવું તે.

અતિકૃશ, વિ. (સં અતિ+કૃશ=સુકાવું.) બહુ જ દુઝળું; સુગઈ ગએકું.

અતિકેસર, પુ. (સં.) એક જા-તનું ઝાડ; કુન્દો.

અતિકંમ, (સં. અતિ+ક્રમ=જવું.) ઉત્તરવન; હડ બહાર જવું તે. (૨) હઠી; ધસારો.

અતિકંમણુ, ન (સં.) આગળ નીકળી જવું તે; ફરી જવું તે. (૨) હઠી; હુમલો.

અતિકાંત, વિ. (સં.) હડ બહાર ગએકું; આગળ વધી ગએકું; બરથક.

અતિગંડ, પુ. (સં. અતિ+ગણ્ડ=ખુંધ.) સત્તાવીસ થોળાનો બટો થોળ.

અતિગંધ, પુ. (સં. અતિ+ગન્ધ=વાસ-સુગંધી) જેમાં ઉમકે બહુ જ સુ-ગંધી હોય તેવું પુષ્પ; ચંચો. (૨) ગંધક. (૩) વિ. બહુજ વાસવાળું.

અતિગ્રહ, વિ. (સં. અતિ+ગ્રહ=જ્ઞાન.) અત્યંત દુર્બોધ. (૨) બહુ સાદા જ્ઞાનવાળું.

અતિધણું, વિ. (સં. અતિ+ગણ્ડ=ગણવું.) બહુજ; પુષ્કળ. [ઝાડ; શુભાગ.

અતિચાર, ન.(સં.) એક જાતનું
અતિજગતિ, સ્ત્રી (સં.) તેર
અક્ષરનાં વૃત્તનો વર્ગ (પિગળમા).

અતિત, પુ (સં.અતિથિ.ઉ.)
સાધુ; વેરાળી ખાવો. (૨) અતિથિ,
ચાત્રાણુ; શ્રવાસી.

અતિથિ, (સં. અત્=કરવું. ઉ.
અતિથિ.) ફરતાં ફરતાં આની ચ
ટેલો ભિથુ; ચાત્રાણુ; વટેમાર્ગુ; આગળ
કઠી નહિ આવેલો હોય એવો પરાણુ;
મહેમાન.

અતિથિપૂજન, ન.(સં.) અતિ-
થિનો સત્કાર; પરાણાગત

અતિથિસત્કાર, પુ. (સં) ધર
આગળ આવેલા અતિથિને આદર આપવો
તે; પરાણાગત.

અતિદયાળુ, વિ. (સં) બહુજ
દયાવાળુ; કોઈનું જરાપણ દુઃખ જોઈને
ગદગદ થઈ થઈ જાય એવું.

અતિદેશ, પુ. (સં.) એક વ
સ્તુને અર્ધ તાણીવૃત્તીને બીજી વસ્તુને
લાગુ પાડવો તે.

અતિપાત, પુ. (સં) છેક
હલકા પછી જવું તે; નાથ થવો ટ. (૨)
અતિક્રમ; ઉઠી વન.(૩)અન્યાય; ઉત્પાત.

અતિપાતક, ન.(સં.)મેટું પાપ.

અતિપાતકી, વિ. (સં.અતિ+
પાતક+ક=નાણા.) જેણે બહુ પાપ
કરેલાં હોય એવું; મહાપાપી.

અતિપ્રિય, વિ.(સં. અતિ+પ્રિય
=વહાણું) જેની ઉપર અતિ રમેહ હોય
તેવું. (૨) ભાવવૃ; ગમવું.

અતિમળ, વિ. (સં. અતિ+મલ
=જેર.) અતિ બળનાન.

અતિમળી, સ્ત્રી.(સં.) એક જા-
તની વનસ્પતિ, નાગબકા; ગમેલી. (૨)
શ્રી રામને વિશ્વામિત્રે આપેલી એક અ-
સ્ત્રવિષા.

અતિમુક્ત, લના), સ્ત્રી. (સં.)
એક જાતનો વેલો; મનુષ્યની નામની વેલ.

અતિરથ, પુ. (સં.) મોટા રથ
મા બેસીને યુદ્ધ કરનાર થોડો; મોટો
શૂરવીર.

અતિરથી, વિ. (સં.) મોટી
લશ્કરી હુકમીનો નાયક; મોટો થોડો;
મોટા રથમા બેસીને યુદ્ધ કરનાર.

અતિરિક્ત, વિ. (સં.) ધણું;
બહુજ; અધિક (૨) શૂન્ય; ખાલી.(૩)
એક.

અતિરિક્તના. સ્ત્રી. સં.) અતિ-
અતિરેક, વિ. (સં. બહુ-ધણું;
પુષ્કળ. [યથા.

અતિરોમરા, વિ.(સં.) અહુવાસ-
અતિલાડ, ન. બહુજ લાડ લડા-
વવા તે

અતિલોભ, પુ. (સં. અતિ+
લુભ=લોભ કરવો.) બહુજ લોભ
કરવો તે.

અતિવાત, વિ. (સં.) બહુ પવનવાળું. (૨) જેની પ્રકૃતિ બહુજ વાયુ-વાળી હોય તે.

અતિવાદ, પુ. (સં.) બહુ બોલવું તે; બાણું અને સાર વગરનું બોલ બોલ કરવું તે. (૨) વિ. બહુ બોલું; વાચાળ.

અતિવાદી, વિ. (સં.) બહુબોલું વાચાળ. (૨) તકરારી.

અતિવિખન, એક ભતની ઔષધિ

અતિવૃષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં.) અત્યંત વરસાદ થયો તે.

અતિવ્યર્જિત, સ્ત્રી. (સં.) વધારે બહોળા પ્રદેશને લાગુ પડે એવું જે લક્ષણ તે.

અતિશય, વિ. (સં. અતિ + શયો=વધી જવું. ઉપરથી શય.) વધુજ; પુષ્કળ.

અતિશયોક્તિ, સ્ત્રી. (સં.) હોય તેના કરતાં અતિશય વધારીને કહેવું તે. (૨) એક પ્રકારનો અલંકાર.

અતિશાણુ, વિ. (અતિ=વધું + (મ.) (શાણુ=ગાળું.) બહુ ગાળું.

અતિશૂદ્ધ, પુ. (સં.) શુદ્ધી પણ ઉતરતી ભત: લાગી; ચમાર.

અતિશે, વિ. અતિશય; બહુજ.

અતિશ્રમ, પુ. (સં.) બહુ મહેનત.

અતિસાર, પુ. (સં. અતિ=બહુજ+સૂ=સર=સરવું.) બહુજ ઝાંઝા

થયા કરે એવો રોજ; મરડો; સંબ્રહણી.

અતિસારધ્ન, વિ. (સં.) અતિસારનો નાશ કરનારું.

અતિસ્તુતિ, સ્ત્રી. (સં.) અત્યંત વખાણ કરવા તે; ખુશામત.

અતિસ્નેહ, પુ. (સં.) વણો સ્નેહ.

અતિસ્વાર્થ, પુ. (સં.) બહુ સ્વાર્થ; એકલપેટાપટું.

અતિસ્વાર્થી, વિ. (સં.) અસંત સ્વાર્થ વૃત્તિવાળું; એકલપેટું.

અતિહાસ્ય, વિ. બહુજ હસનારું; મરકરું. (૨) ના. બહુ હસવું તે; અહંહાસ્ય.

અતીક્ષ્ણ, વિ. (સં. અ=નહિ +તીક્ષ્ણ=ધારવાળું.) ધાર વગરનું. (૨) તીખા સરસાવનું નહિ તે; સૌમ્ય.

અતીત, વિ. (સં. અતિ+ઇત=ગએહુ ઇ=જવું. ઉપરથી.) વીતી ગયેલું. (૨) જીવું પડી ગયેલું; કમભાષી નીકળી ગયેલું.

અતીત, પુ. (સં. અતિયિ ઉ) એક સાધુ. જુઓ અતિત.

અતીતાણ્ણી, સ્ત્રી. વેશજલ; બાવી; અતીતની સ્ત્રી.

અતીન્દ્રિય, વિ. (સં. અતિ+ઇન્દ્રિય) ઈન્દ્રિયોથી સમગ્રજ નહિ એવું.

અતીવ, (સં. અતિ+ઇવ) અતિશય; બહુજ.

અતીશે, જુઓ અતિશય.

અતુલ, વિ. (સં.) જેની તુ-
લતા ન થાય એવું; અમાપ.

અતુલિત, જુઓ અતુલ.

અતુલ્ય, વિ. (સં. અ=નહિ
+તુલ=તોળવું.) જેનું તોલ થાય નહિ
એવું; અમાપ; અતુલ્યમ.

અતૂટ, ત્રિ. (સં. અ+ઘૂટ=તૂટ-
વું.) તૂટેલું નહિ એવું; આપુ; સગમ.

અતૃપ્તિ, વિ. (સં. અ=નહિ+
તૃપ્ત=ધરાએલું.) અસંતુષ્ટ; જેનું મન
ધરાયું નથી એવું.

અતૃપ્તિ, (સં. અ=નહિ+તૃપ્તિ
=ધરાવાપણું.) નહિ ધરાવું તે;
અસંતોષ.

અતોલ, વિ. (સં. અ+તુલ=
તોળવું.) જેનું તોલ ન થાય એવું;
અમાપ.

અતર, (સં. અત્ર=અહીં. ઉપ-
રથી.) અહીં. 'અતર મટુ' =અહીં મટુ
કરવું. (આ શબ્દ ખત પતરમાં
વપરાય છે.)

અતર, ન. (આ. ધન=સુગંધી-
ક.) ફૂલ અને વાસનાળા બીજા દ્ર-
વ્યોમાંથી કાઢેલું સુગંધીદાર સત્ત્વ.

અતરધડી, અ. હમણા ને હમણાં
જ; અતરધડી.

અતરદાની, ઓ. (આ.) અ-
તર રાખવાનું પાત્ર.

અતરસાહેત, (રયાત), અ. આ
ધડીએ; હમણાજ.

અતરી, વિ. (અતર+ધ=વાળો.)

અતરવાળો: અતર વેચનારો.

અતરીકિં, ન. અતરદાની.

અતરીઓ, પુ. અતર વગેરે સુ-
ગંધી તેલો અને દ્રવ્યો વેચનારો તે;
અતર બનાવનારો; અતરવાળો.

અતારી, જુઓ અતરીઓ.

અત્યગ્નિષ્ટોમ, પુ. (સં. અ-
તિ+અગ્નિષ્ટોમ.) મોટો યજ્ઞ; એક
પ્રકારનો મોટો યાગ.

અત્યંત, વિ. (સં. અતિ+અ-
ન્ત=છેડો.) જેનો અંત ન હોય
તેવું; અપાર.

અત્યંતાભાવ, પુ. (સં.
અત્યંત+અભાવ.) અભાવ અભાવ
તે; બીલકુલ અભાવ. (ન્યાય શાસ્ત્રમાં
અભાવના જે ચાર ભેદ છે તેમાંનો એક
ભેદ.)

અત્યય, પુ. (સં. અતિ+અય-
=જવું) વિનાશ; અતિક્રમ. (૨) દુરાચાર.

અત્યલ્પ, વિ. (સં. અતિ+
અલ્પ=થોડું.) બહુજ થોડું; જરાક;
લગભગ.

અતી, ઓ. (સં.) નાટકની
ભાષામાં મોટી બહેન.

અત્યાગ્રહ, પુ. (સં. અતિ+
આગ્રહ.) બહુજ આગ્રહ રાખવો તે; હઠ.

અત્યાગ્રહી, વિ. (સં.) અતિ-
શે આગ્રહ કરનાર; હઠીલું; થોડાના
વિચારને વળગી રહેનાર.

અત્યાચાર, પુ. (સં. અતિ+
આચાર=રીત. આ+ચાર=ચાલવું.)
રીતભાત-રિવાજથી હલકું ચાલવું તે.
(૨) મારફાડ.

અત્યાચારી, વિ. (સં) અ-
ત્યાચાર કરનાર.

અત્યાજ્ય, (સં. અ=નહિ +
ત્યાજ્ય=તજવા યોગ્ય.) નહિ તજવા
લાયક.

અત્યારપહેલાં, અ. જે વખતે
વાત કરતા હોમએ તેની પહેલાં.

અત્યારપછી, અ. હવે પછી; આ-
જપછી.

અત્યારલગી, હમણાં સુધી; આ
ધડી સુધી.

અત્યારસુધી, હમણાં સુધી; આજ
સુધી.

અત્યારે, અ. હમણાં; આ વખતે.

અત્યાસક્તિ, સ્ત્રી. સં.) અતિ
+આસક્તિ=લાગ્યા રહેવાપાણું. આ+
સજ્જુ=જવું-ચળવવું.) અત્યંત
લાગ્યા રહેવું તે; બહુ પ્રીતિ રાખ્યા કરતી
તે; લંપટતા.

અત્યુક્તિ, સ્ત્રી. (સં.) વધારીને
કહેવું તે; અતિશયોક્તિ.

અત્યુત્કટ, વિ. (સં. અતિ+
ઉત્કટ=ઉગ્ર.) બહુ ઉગ્ર; તેજસ્વી.

અત્યુત્તમ, વિ. (સં. અતિ+ઉ-
ત્તમ=સારું.) બહુ સારું.

અત્ર, વિ. (સં. ઇદમ્=આ. ઉપરથી.)
અહીં; આ ઠેકાણે.

અત્રત્ય, અહીં આનું; આ ઠેકાણેનું;
આણી તરફનું. [ચરમ.

અત્રપ, વિ. (સં.) નિર્વંજન; બે-

અત્રપા, સ્ત્રી. (સં.) બેશરમી;
નિર્વંજનતા.

અત્રસ્ત, વિ. (સં. અ=નહિ. વસ્ત
=ખીરેણું.) નહિ લડકું; અલય.

અત્રાપિ, સ. (સં. અત્ર+અપિ.)
કોઈપણ. (૨) અ. તોપણ; તથાપિ.

અત્રિ, પુ. (સં.) સાત ઋષિ-
માના એક; અનસૂયાના પતિ; અત્રિ
સંહિતાના કર્તા. અત્રિયુત=ચક્ર.

અત્રૂટ, જુઓ અતૂટ.

અત્રૂપ, વિ. (સં. અ=નહિ+ત્રૂપ્
=ચરમાવું) નિર્વંજન; ચરમાગ નહિ તે.

અત્રે, અ. (સં.) અહીંઆં; અત્રે
આ ઠેકાણે.

અથ, (સં.) આરંભ તેમજ
મંગળ વાચક શબ્દ. (૨) પ્રકરણ, વિકલ્પ
અને પદ્ધતિર દર્શક શબ્દ.

અથ, અ. (સં.) હવે; પછી.
(૨) તેથી; તેટલા માટે.

અથપ્રતિ, વિ. (સં.) પુરૂં; સંપૂર્ણ.

અથકિમ્, અ. (સં.) તેથી થું;
પછી થું.

અથડાવું, અ. કિ. (સં. આ=
સુધી અને સ્થલ-કામ.) રખડવું;

વગર કામે લાડડું. (૨) લાડડું; બોલા
બોલી કરવી.

અથડાઅથડી, સ્ત્રી. સામસામે
અથડાવું તે.(૨) ટોટો થવો તે; બોલાબોલી
થવી તે. [નારું.

અથડાઉ, વિ. રખડાઉ; આથડ-

અથડામણુ, સ્ત્રી. આમતેમ અ-
થડાવું પડે તે; રખડામણ. (૨) આથડ
વાની મહેનત. અથડામણુ થવી (પડ-
વી)=આમતેમ ફેરા ખાવાનો અમ થવો.

અથડામણુકુટામણુ, સ્ત્રી. અથ-
ડાવું અને કુટાવું તે; આમ તેમ જવાની
અને પાછા ફરવાની મહેનત.

અથડામણી, સ્ત્રી. રખડામણી.

અથડાવરાવણું, સ. કિ. પ્રે. રખ-
ડાવરાવણું.

અથડાવણું, સ. કિ. અથડાય
એમ કરવું; ફેરા ખવરાવવા. (૨) અ-
ફાળવું; પછાડવું. (૩) ફોગટ મહેનત
કરાવવી. (૪) લડાઈ કરાવવી. (૫) લા-
ભાવણું. (૬) વાપડે ચડાવણું; હડાવણું.

અથડાવું, અ. કિ. વગરપતે આં-
સ ખાવા; ફાંફાં મારવા. (૨) અફળાવું.
(૩) ફળ વગરના ગોદા ખાવા. (૪)
તકરાર થવી. [વગરનું.

અથરપથર, વિ. ટાપટીપ કર્યા

અથર્વ, પુ. (સં.અથર્વન.) ચાર
વેદમાંનો ચોથો-છેલ્લો વેદ. (૨) ખાસણ-
નો મોટો પુત્ર. [દેવ; ચક્ર.

અથર્વણુ, પુ. (સં.)શિવ; મહા-

અથર્વણી, (શિ), પુ. અથર્વવેદમાં
કુચળ બ્રાહ્મણ; અથર્વવેદ જાણનાર.

અથર્વવેદ, પુ. (સં.) ચાન્દેદમાં-
નો છેલ્લો અને ચોથો વેદ. [બણેલો.

અથર્વવેદી, પુ. (સં.) અથર્વવેદ

અથર્વવેદી, વિ. (સં. અથર્વ+

ચિત્તુ=જાણવું. વેદિનુ=જાણનારો.)

અથર્વવેદ જાણનારો; અથર્વવેદ જાણ-
નારો; જે અથર્વવેદનું કર્મ કરતો હોય
તે. (૨) માધાફોડીઓ (૩) ખજ; હુચ્ચો;
નાસ્તિક.

અથવા, અ. (સં.) કિંવા; વા કે, યા.

અથવાર, (હથવાર), વિ. (હ-
થવાર. હાથ+વાર=વાળી.) એકજ હાથ-
નું જેને ઓળખાણ-પરિચય હોય એવું.

અથવાણું, અ. કિ. આસો આવવો;
મીઠું ચડવું; મચાલો ચડવો; ખમીર
આવવું.

અથાક, (અથાગ), વિ. (સં. અ=
નહિ+સ્થગ્=ટકવું.) તળાઉં માસમ
પડે નહિ એવું, જેનો યાગ લાગે નહિ એવું.

અથાણું, ન. મશાલામાં આથી સ-
ખેલાં ફળ; (મીઠું મચાલો ચડાવીને
ખજરી જાય નહિ તેમ સખેલાં કરી,
હીંચુ, ફળ અને કંદ વગેરે.) આથણું;
આચાર. અથાણું ખાટા, ખાસ, તીખા
અને જળ્યા સ્વાદથી જમણમાં લહેજત
આપે છે. અથાણુંના સાત પ્રકાર છે.
(૧) મેથીઆ, (૨) મેળીઆં, (૩) મેળ,
(૪) મેઠતાં, (૫) હીંગીઆં, (૬) છરી-

આ, અને (૭) બફાણા અથાગું બગ-
ડયું તેનું વરમ બગડયું=જવલ્યે મળતા
પ્રસંગને ને ન બગડે તેમ સાચવી લેવો
અથાવડું, સ. કિ. આથો આવે
તેમ કરાવડું.

અથાવું, અ. કિ. અથાવાની રિપ-
નિયે પડેયડું; અથાણાને હાયક થડું.

(૧) અકગાડું. (૩) એકાકાર થઈ જડું..

અથેતિ, વિ. જુઓ અથ ઇતિ.

અથોટી, (હથોટી), સ્ત્રી. (સં.
હસ્ત=હાથ+વૃત્ત=ફેરવડું ઉપરથી વૃ-
ત્તિ+હસ્તવૃત્તિ=હાથ ચાળવડી)
હાથવળી કામ કરવાની રીત; હાથમાં
કસબ રમી રહેવો તે; કામ કરવાની
રૂઠી. (૨) શેરડીના ઉકળતા રસમાં
આદાના કપડાના હારડા પાએલા હોય તે.

અથોડી, (હથોડી), સ્ત્રી. સોની
અને હાકારનું ધાતુ દીપવાનું એક
ઓળર; નાનો હથોડો.

અથોડો, (હથોડો), પુ. લાકડાના
હાથાનું લોખંડને દીપવાના ઉપયોગમાં
આવડું સોની ને હાકારનું એક ઓળર.

અદ, અ. (સં. અદ્. ઉ.) અડધો
સામ અતાવનારો ગુનવાતી ઉપસર્જ:-
અદશેર.

અદક, વિ. (સં. અધિક)
અધિક; વધારે. (૨) અડધું; ઓછું. (૩)
અસમ.

અદકઅદ, વિ. અડધું કચરાએડું;
થોડું કચરેડું. (૨) ખૂબ મારેડું.

અદકજીભુ . વ. મોટી જીભવાળું;
બહુઓડું.

અદકકું, વિ. દોઢકાથું; અદુકકું;
એક બાજુએ દોઢકી વખાડે એડું.

અદકપાંસળું, વિ. ન જીરવી શકે
એડું. (હજમની નીતિને અપાએડું
વિશેષણ.)

અદકઓડું, વિ. બહુઓડું વાતોડું.

(૨) લડી પડે એડું. [વધારે; ઘણું.

અદકું, વિ. (સં. અધિક)

અદકેર, વિ. અદકું; બહુન; ઘણું.
(કવિતામાં.)

અદક્ષ, વિ. (સં. અ=નહિ+દક્ષ=
ચતુર.) ચતુર નહિ તે; અકુશળ; અ-
સાવધ; પ્રમાદી; ગાફેલ.

અદઓખું, (ઓખર), વિ. અદ-
કચરું; અડધું ભાગેડું.

અદઓડું, વિ. અડધું ખુસ્કું;
અદઉધાડું. [અડધી માટીવાળું.

અદગારીડું, ન. અડધું છાણ અને

અદગધ, વિ. (સં. અ=નહિ+દગધ
=નહેડું.) હાકેડું નહિ એડું; નહિ
બળેડું.

અદત્ત, વિ. (સં. અ=નહિ+દત્ત
=નીધેડું.) નહિ આપેડું.

અદત્તા, સ્ત્રી. (સં.) નહિ દી-
ધેલી એવી કન્યા; જનો વિવાહ-વાજ્ઞાન
કરેડું ન હોય એવી કુવારી કન્યા. (૨)
હાનમાં અપાએલી ન હોય એવી (ગાય
જમીન વગેરે). [ખાડું; જમડું.

અદન, ન. (સં. અદ્=ખાડું.)

અદના, વિ. (આ. અદના =નાલાયક;નમ્ર.) જરીબ; નીચી રિયતિમા હોય તે. (૨) નજીકનું; પાસેનું.

અદપચુ, વિ. (અદ+પચ્=જરી નહું.) અડધું પચેલું એવું; અડધું કાચા જેવું- (૨)જેમાંનું પાણી સુકાઈ ગયું ન હોય તેવું.

અદપડીઆળી, વિ. (સં. અદ =અડધા+પડ=પોપચાં+આળી=વાળી) અરધી હાથી અને અરધી મીચેલી એવી

અદખ, ક્રી. (આ.) અદખ= વિવેક; સર્વાદા; મલાલે; તાબામાં રહેવું તે. 'અદખ વાળવી' = જે હાથને કાળીચી વાળી એક એકની ઉપર ચઢાવવા (૨) અદખ રાખવી' =મલાલમાં રહેવું.

અદખદ, વિ. (સં. અર્દ્ધવદ્ધ =અડધું બાધેલું.) અધુરું; જેમનું તેમ; સંશયી.

અદખસર, વિ.(આ.) વિવેકભર; સર્વાદાવાળી રીતે. અદખ રાખાને = માનમર્તબાસર.

અદભવિષ્ય, ન. (સં. યત મવિષ્ય. ઉ) નશીબમાં હશે તે થશે એમ યાનવું તે; યાનશીબ.

અદભાંગી, વિ.મોટા ભાગ્યવાળું; ભડભાંગી.

અદમણ, ન અડધો મણ; વીચ રોર વળન.

અદમણીઓ, જુઓ અધમણીઓ.

અદમાસ, જુઓ અનમાસ.

અદમુઉ, વિ. અડધું મરેલા જેવું.

અદય, (સં. અ=નહિ+દયા= અનુકંપા.) ક્યા રહિત; નિદય; ક્રૂર.

અદરસ, પુ.(સં.આદ્રિક=આદુ+ રસ=પાણી.) આદાનો રસ.

અદરાવડું, સ. કિ સજાઈ કરવી; લગ કરવાને માટે ગોઠવણ કરવી. (પા- રસીઓમા આ રાખ્દ વપરાય છે. [યવું.

અદરાડું, અ કિ.લગ કરવાને કખ્ણ

અદર્શ, વિ. (સં.અ= નહિ+ દર્શ=નેવું) નહિ દેખાતું; નહિ જણાવુ એવું; ન દેખાય તેવું

અદર્શન, ન. (સં) દર્શનનોજ અભાવ નજર બહાર જવું તે; દોષ

અદલ. વિ.(આ.અદલ=પાનખર.) ખરેખર; યથાય; અપક્ષપાત; ખરેખર

અદલધનસાફ, પુ. (આ.અ- દલ+દનસાફ=નસફુ=વચમાં અ- કટવું-અર્ધુઅર્ધુ કરવું. આ ઉપરથી (ઈન- સાફ=જે સરખા ભાગ યાય છે. અર્થાત્ જેક પક્ષને સતોષ મળે છે માટે અદ- લધનસાફ.) ખરેખરો ન્યાય.

અદલધાન્ય, ન. (સં.) જેમાં દલ-પડ ન હોય એવું અનાજ; ધઉ; બાજરી; ડાનર વગેરે(ઉણીમા થઈ ધાન્ય.)

અદલનોધંટ, પુ. (આ.ફા.) અદલ ઈનસાફ જેવવવા ઈચ્છનારાઓને બોલાવવા માટે રાખેલી ચેતવણી;આમ- નણની ધટડી.

અદલમદલ, અ. (આ. અદલ= અરોપર+વદલ=અદલવું) સરખે સરખાનો ફેરફાર કરવો તે.

અદલાખદલો, સ્ત્રી. (આ.) એક વસ્તુ આપીને બીજી વસ્તુ લેવાની ફેરફારી; આપણું બીજાને આપવું અને બીજાનું આપણે લેવું તે.

અદલોખદલો, પુ. (આ.) ફેરફાર; ઉલ્લસુલ્લસ; વિનિમય.

અદવાલી, સ્ત્રી. (સં. અર્ધ + વાલી) અડધા વાલના વગ્ગનનું કાટણું.

અદસસતું, (સં. અર્ધ+શ્વસ= શ્વાસ લેવો. શ્વસિત.) અડધોપડધો શ્વાસ લેવું દોષ તેવું. (૨) અડધુ પડધુ; અપૂર્ણ; અદ્યયરં.

અદળ, વિ. (સં. અ+દલ= પાન) પાદણું વગરનું. (૨) જેને ફળ ન હોય એવું; જડાણ વગરનું. (૩) જેને ફાટ-પડ ન હોય એવું; જેની દાળ ન પડે એવું (ધાન્ય).

અદંડય, વિ. (સં. અ=નહિ+ દણ્ડય=દંડવા થોડા) દંડવાને થોડા નહિ એવું.

અદંત, વિ. (સં. અ=નહિ+દન્ત =દાંત) દાંત વગરનું.

અદા (અદાવત) સ્ત્રી. વેર; દ્વેષ; ઝેર.

અદાકરવું, ક્રિ. બાબતવું; અમલમાં મૂકવું.

અદાતા, વિ. (સં. અ=નહિ+ દા=આપવું. ઉપરથી દાતા) દાતા નહિ તે; કબ્જાસ. કૃપણ

અદાપ, (-પો), (સં. આતાપ-ઉત્તાર) દુઃખ; પીડા.

અદાર, વિ. (સં. અ+દારા=ત્રી.) જેને ત્રી ન હોય તે; કુચારો; વિધુર.

અદાલત, સ્ત્રી. (આ. અદલત= ન્યાય કરવો.) જ્યાં આગળ ન્યાય હજી-વામાં આવતો હોય તે સ્થળ; ન્યાયમંદિર.

અદાવત, સ્ત્રી. (આ. અદાવત= વેર.) કિનો; ઝેર; દુશ્મનાઈ.

અદાવતીઈ, વિ. (આ.) અદાવત રાખનાર; કિનાબોર.

અદાણ, વિ. (સં. અ=નહિ+ દહ=મળવું) મળવાને થોડા નહિ એવું.

અદિતિ, સ્ત્રી. (સં.) દક્ષ પ્રજાપતિની કન્યા; કસ્યપની સ્ત્રી અને દેવતાઓની માતા.

અદિતિનંદન, પુ. (સં.) સુરલોક.

અદીઓ, પુ. દાનમાં આપેલી વસ્તુ.

અદીઠ, વિ. નહિ દીઠેલું; અદષ્ટ.

અદીન, વિ. (સં. અ=નહિ+દીન =મરીજ) મરીજ નહિ તે; ગૃહસ્થ.

અદુકકું, વિ. (સં. અર્ધ+કટ= બાજુ.) હજી નહિ તેમ એટલું પણ નહિ

એવી સ્થિતિનું; અસ્થિર; ઠગી-ખસી પડે એવું.

અદુષ્ટાકું, વિ. અડધું ઉપાકું.

અદુડોમદુડો, પુ. છોકરાની એક રમત. (આ રમત પાણીમાં રમવામાં આવે છે.)

અદુષ્ટ, વિ. (સં. અ=નહિ+દુષ્ટ= નહારે.) નહારે નહિ તે; સાફ.

અદુઃખ, ન. (સં. અ=નહિ+દુઃખ= પીરા.) દુઃખનો અભાવ; સુખ.

અદુઃખનવમી, સ્ત્રી. (સં. અદુઃખ+નવમી=તોમ.) આદરવા શુદ્ધ તોમનો દિવસ. (એ દિવસે સ્ત્રીઓ એક વ્રત કરે છે. એ વ્રતનું ફળ એવું છે કે દુઃખ થાય નહિ.)

અદૂર, વિ. (સં. અ=નહિ+દૂર= છેટે) છેટે નહિ તે; પાસે.

અદૂરદશી, વિ. (સં. અદૂર+ દશ=જોવું.) ટુંકી નજરનું; જેની નજર દૂર પહોંચતી ન હોય તેવું; લાભો વિચાર નહિ કરનાર.

અદૂષિત, (સં. અ=નહિ+દૂષિત) બગડેલું નહિ એવું; શુદ્ધ. (૨) દોષરાહિત.

અદૃશ, (-શ્ય), વિ. (સં. અ= નહિ+દૃશ=ગ્રહણ.) નહિ દેખાતું; ગુપ્ત. (૨) જોવા લાયક નહિ તે.

અદૃશ્યવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) નહિ દેખાવાય એવી રીતે રહેવાની કળા; ગુપ્ત રહેવાની કળા.

અદૃષ્ટ, વિ. (સં. અ=નહિ+દૃષ્ટ=જોવું) નહિ જોએલું; હવે પછી થવાનું તે. (૨) ભાવિ; કર્મ.

અદૃષ્ટપૂર્વ, વિ. (સં.) આગળ કદી નહિ જોએલું એવું; નવું જ.

અદૃષ્ટમત, પુ. (સં.) અવિમત; ભવિષ્યવાદ; ભાવ્યમાં હશે એવું માનનારાઓનો જે મત તે.

અદૃષ્ટવશાત્, (સં.) ભાવ્યમંત્રોગે; દૈવયોગે.

અદૃષ્ટવાદ, પુ. (સં.) અદૃષ્ટ-ભાવિને માનનારાઓનો જે વાદ તે.

અદૃષ્ટવાદી, વિ. (સં.) અદૃષ્ટવાદને માનનારા.

અદૃષ્ટવાન, વિ. (સં. અદૃષ્ટ+વાન=વાળું) ભાવ્યવાળું.

અદૃષ્ટવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) ભાવિ-વિદ્યા; જ્યોતિષ. (૨) ભદુ.

અદેખાર્થ, સ્ત્રી. નહિ દેખી શકવું તે; બીજાની સારી સ્થિતિ જોઈને દેખની જે લાગણી થાય તે; દેખ.

અદેખુ, વિ. બીજાનું સાફ થવું ન દેખી શકે એવું; ધર્ષાળુ; કોઈની ચંદતી જોઈને બળનાર.

અદેય, વિ. (સં. અ=નહિ+દા= આપવું.) નહિ આપવા લાયક.

અદૈવ, વિ. (સં.) અભાગીર્ણ.

અદો, (સં. ઉત્+દ=ગ્રહણ. ઉ-દ્ય.) માતાના મદિરમાં મોટે ધરિ

માતાની જય જોલાવવામા આવે છે તે;
જયધોષ.

અદોલવાની, અ.(સં. ઉદય
+મવાની=દેવી.) દેવીનો જય; માતા.
ની જે. (૨) હીનડો 'અદોલવાની મા
કર્પા કંઠું'=આવાનું આપનારની કીર્તિ
ગાયા કરવી ને ફરતા ફરવું.

અદોષ, વિ. (સં. અ+દોષ. ઉ.)
દોષ રહિત; આમી રહિત.

અદોષિત, વિ. (સં.) દોષ વ-
ગરનું; બીનગુનેગાર.

અદ્વર, વિ. (સં. અ=નહિ+ધ્રુ
=ધારણ કરકું) જેને ધારણ ન હોય એવું;
ટકા વગરનું; આધાર વગરનું.

અદ્વરપદ્વર, અ. ટેકાવગર.

અદ્વુત, વિ.(સં.) આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન
કરે એવું, અમત્કારિક.

અદ્વુત, ન.(સં.) આશ્ચર્ય; નવાઇ.

અદ્વુતતા, સ્ત્રી.(સં.) અપૂર્વતા;
નવાઈ.

અદ્વુતરસં, પુ.(સં.) કાવ્યશાસ્ત્રમાં
હહેલા નવ રસમાંનો એક રસ.

અધ, અ.(સં.) આજ; હમણાં; અત્યારે.

અધતન, પુ.(સં.) ચાલતો કાળ.

(૨) વિ. આજનું.

અધપ્રસૂતિ, અ.(સં.) આજપછી.

અધાપિ, અ.(સં.) આજસુધી;

હજુસુધી.

અધાપિપર્યંત, અ.(સં.) આજસુધી

અદ્રક, ન.(સં. અદ્રક) આદુ.

અદ્રકરસ, પુ. (સં. અદ્રક=
આદુ+રસ.) આદાનો રસ.

અદ્રવ્ય, પુ.(સં.) દ્રવ્યનો અભાવ.
વસ્તુતાએ નહિ એવું.

અદ્રાવ્ય, (સં. અ=નહિ+દ્રાવ્ય
=દ્રવ્ય=ગળાવું.) ન ગળે એવું; જેનો રસ
થાય નહિ એવું; કઠણ

અદ્રિ, પુ.(સં.) પર્વત; ગિરિ; પહાડ.

અદ્રિજ, વિ. (સં.) પર્વતમાં
યએલું હોય તે. (૨) ગર; શિલાજીત.

અદ્રિજા, પુ.(સં. અદ્રિ=પર્વત
+જનૂ=જન્મવું) પર્વતની પુત્રી;
પાર્વતી; ગિરિલ.

અદ્રિપતિ, પુ. (સં.) પર્વતનો
પતિ; હિમાલય; ગિરિરાજ.

અદ્રિરાજ, પુ. (સં.) પર્વતનો
રાજા; હિમાલય.

અદ્રિસાર, પુ. (સં.) લોહું.
(૨) શિવારસ. [ગિરિલ.

અદ્રિસુતા, સ્ત્રી. (સં.) પાર્વતી;

અદ્રોહ, (સં. અ+દ્રુહ=દ્રોહ
કેવો.) દ્રોહનો અભાવ; જેણે વિશ્વાસ
રાખ્યો હોય તેના વિશ્વાસનો ભંગ નહિ
કરવો તે.

અદ્રોહી, વિ. (સં. અ=નહિ+
દ્રોહ=દ્રોહ+દ્ર=વાળું.) દ્રોહ નહિ કરનાર;
વિશ્વાસ ભંગ કરે નહિ એવું; શરોસાવાળું.

અદ્ય, વિ. (સં. અ=નદિ+દ્વિ. ઉપરથી દ્વય=બેડ) જેને બીજાપણુ નથી એવું; જીવ અને આત્માની એકતા માનનાર. (૨) એક જ; જેની બેડ ન હોય એવું.

અદ્યવાદી, વિ. (સં.) વેદાંતી; જીવેશ્વરની એકતાનો વાદ કરનારો. (૨) અધુક એકજ દેવને માનનાર.

અદ્વાતદ્વા, અ (સં. ચદ્વાતદ્વા ઉ.) જેમ ફાવ્યુ તેમ. (૨) વિ. ફાટેલું; હડેલું.

અદ્વિતીય, વિ. (સં. અ=નદિ +દ્વિતીય=બીજુ) જેના જેવું બીજું કંઈ ન હોય તેવું; અનુપમ.

અદ્વેષ, પુ. (સં. અ=નદિ+દ્વેષ =ઈર્ષ્યા) દ્વેષ નહિ તે. (૨) વિ. દ્વેષ વિનાનું.

અદ્વૈત, ન. (સં. અ=નદિ+દ્વિ =બે. ઉપરથી દ્વૈત=બેપણું) બેપણું નહિ તે; જેના જીવપણું ન હોય તે. (જીવ અને શિવ બેઉને જીદા માનવા તે દ્વૈત. જીવ અને શિવ બેઉ એકજ છે એમ માનવું તે અદ્વૈત.)

અદ્વૈતપંથ, પુ. (સં.) અભેદ-માર્ગ; જીવ ઈશ્વર જીદા નથી પણ એકજ છે એવા અભિગ્રાહનો જે પંથ તે.

અદ્વૈતભાવ, પુ. (સં. અદ્વૈત + મૂ ઉપરથી ભાવ) બીજાપણુનો અભાવ; ભેદજુદી નહિ તે.

અદ્વૈતમત, પુ. (સં.) જીવ અને ઈશ્વર જીદા નહિ પરંતુ એક જ છે એવો મત; અભેદ મત.

અદ્વૈતવન, ન. (સં.) પુગણો-માથી કદ્યેલું એક વન; જ્યાં પ્રાણીઓ હળીમળીને રહે તેજુ સ્થળ. [મતનો વાદ.

અદ્વૈતવાદ, પુ. (સં.) અદ્વૈત-

અદ્વૈતવાદી, વિ. (સં.) અદ્વૈત-મતનો પક્ષ કરનારો; વેદાંતી; બ્રહ્મ વગર બીજુ કંઈ છે જ નહિ એવું કહેનાર.

અદ્વૈતસુખ, ન (સં.) જેના જેવું બીજુ સુખ નથી એવું પરમ સુખ.

અદ્વૈતાનંદ, પુ. (સં. અદ્વૈત+ આનન્દ) જેમા બીજાપણુ નથી એવો પરમાનંદ.

અર્ચ, અ. (સં. અર્ચ ઉ.) અર્ચાપણુ દેખાડનારો ગુજરાતી ઉપસર્ગ.

અર્ચ, વિ. (સં. અર્ચ ઉ.) અર્ચું: એકના બે રૂરખા ભાગોમાના દરેકે એકલું.

અર્ચકઅર્ચ, વિ. અર્ચું કચરેલું; અર્ચ્ ભાગેલું; ખોખરું કરેલું. (૨) પુરે શેકાએલું, ચઢેલું કે સીજેલું નહિ એવું. (૩) ભલીવાર વગરનું.

અર્ચકું, વિ. (સં. અર્ચક= ધણું) વધારે; ધણું.

અર્ચકોશ, પુ. (સં. અર્ચક+ કોશ=ગાઉ.) અડધો કોશ; અડગાઉ.

અધ્યાય, વિ. અડધું ખવાઈ ગયેલું. (૨) ભેગવાળી ધાતુ.

અધ્યોખર્ચ, વિ. અડધું જોખન
જેવું; અડધું ફૂટેલું-ભંગેલું. [અફસાડું.

અધ્યોભૂ, વિ. અડધું ખુદેલું

અધ્યગજ, વિ. અડધા ગજ જેટલું.

અધ્યગજ, વિ. જેનો પનો અડધા
ગજનો હોય એવું (કપડું).

અધ્યગાઉ, વિ. અડધો ગાઉ.

અધ્યગારીડું, ન. અડધી માટી
અને અડધું છાણ હોય એવો લેપ; બોવરસો
(૨) વિ. ખમી રાખાય તેટલું ઠકું.

અધ્યોકું, (અધકું), વિ. ડગુમ-
ગું થવું; અડધુપડધું બેઠું હોય એવું;
પડી નય એવું.

અધ્યોઆતું, વિ. (અધણી+આ-
તું=વાળું) ધણીપણા વગરનું; નાદાર.

અધ્યોતસુ, વિ. અડધો તસુ.

અધ્યધ, અ. આશ્ચર્ય, અચંબો
અને બહુપણુ દર્શાવનારો ઉદ્ગાર;
અચુકુકુ.

અધ્યન, વિ. (સં. અ=નહિ+
ધન=પૈસો) નિર્ધન; પૈસા વગરનું.

અધ્યના, સ્ત્રી. (સં.) ધનવતરની
સ્ત્રી.

અધ્યની, વિ. (સં.) ધનવાળું
નહિ તે; ગરીબ.

અધ્યન્ય, વિ. (સં.) જેને ધન્ય
નથી તે; અભાગીડું. (૨) ટુચ્છ; હલકું.

અધ્યપચું, વિ. (સં. અર્ધ+પ-
ચૂ=પચવું) અડધું પચેલું. (૨) અ-
ડધું થાયું.

અધ્યાત્મી, સ્ત્રી. અડધી પાલી.

(૨) વિ. અડધી પાલી જેટલું.

અધ્યભૂયું, વિ. (અર્ધ+અભૂયું)
અડધું બળેલું (૨) બળિએલ. (૩) ધન્યા-
થી સુકાધ મચેલું.

અધ્યમ, વિ. (સં.) નીચ; હલ-
કું; ટુચ્છ.

અધ્યમણી, -મણીઆ, (-કો), સ્ત્રી.
પુ અધ્યમણુ વળન. અધ્યમણું કાટલું.

(૨) વિ અધ્યમણુ વળનનો.

અધ્યમણીડું, વિ. અધ્યમણુ સમાય
તેવું (પાત્ર-વાસણ); જેનું અડધો મણુ
વળન હોય તેવું.

અધ્યમતા, સ્ત્રી. (સં.) નીચતા; હલકાઈ.

અધ્યમાધ્યમ, (સં.) અધ્યમનાં
અધ્યમ; મહાપાપી.

અધ્યમાંગ, ન. (સં.) અધ્યમ
મણેલું અંગ; હમરની નીચેનો ચરીરનો
ભાગ. (૨) પચ.

અધ્યમુકે, વિ. થોડીવારમાં મરી
ન્ય એવું. (૨) કામકાજથી કંઠાળી-
થાકી મણેલું.

અધ્યમોદાર, પુ. (સં. અધ્યમ
+ઉદ્ધાર) નીચેનો ઉદાર થવો તે.

(૨) પાપીનો પણુ ઉદાર કરનારો ઈશ્વર.

અધ્યમોદારણ, ન. (સં. અ-
ધ્યમ+ઉદ્ધારણ=તારણ) પાપીનું તા-
રણ તે.

અધર, પુ. (સં.) નીચલો મોઠ, હોઠ.

અધર, વિ. અ. (સં. ઉત્તર = ઉપર + ધૃ = ધારણ કરવું) અધર; કોઈપણ તરફથી આધાર કે ટેકો ન હોય એવું; નિરાધાર; હટકું. 'અધર હડાવવું' = કોઈ જાણે નહિ તેમ ચોરી લેવું. (૨) સીધો જવાળ નહિ આપવો. 'અધર ને અધર ચાલવું' = ગર્વમાં રહેવું. 'અધરને અધર રાખવું' = ત્રાસ આપવો. (૨) લાડ લડાવવાં. 'અધર માથુ રાખવું' = કાંઈને ગણકારવું નહિ. 'અધર હટકું' = આશાનો જામ થવો. 'અધર રહેવું' = ફીકરમાં રહેવું.

અધરકંડું, (અધરકંડું), સ. કિ. મેળવવું; જમાવવું.

અધરણ, (આધણ), ન. કોઈ વસ્તુને બાંધવા કે રાધવા માટે ઉત્તું મૂકેલું પાશી.

અધરણ, વિ. રજણું.

અધરદલ, ન. (સં. અધર + દલ = પાન) નીચલો હોઠ.

અધરધરણહાર, પુ. (અધર + અનાશ્રય + ધરણહાર = ધારણ કરનાર) જેને ધરનાર કોઈ ન હોય તેને ધરનાર; પરમેશ્વર.

અધરપદ્મવ, પુ. (સં. અધર + પદ્મવ = કુપળ) કુપળના જેવો નીચલો હોઠ.

અધરપાન, (સં. અધર + પાન = પીવું. ઉ. પાન) યુગ્મન; બચ્ચી. (નીચલા હોઠ દ્વારા પ્રેમરસ પીવો.)

અધરપુટ, પુ. (સં.) હોઠની બેડ.

અધરવટ, અ. (અધર = અંતરીઆળ + વાટ = માર્ગ) અંતરીઆળ.

અધરસુધા, (સં. અધર + સુધા = અમૃત) અધરામૃત.

અધરસુધાધર, પુ. (સં.) અધરામૃતને લેનાર; આચક.

અધરાત, સ્ત્રી. (સં. અર્ધ + રાત્રિ = રાત) મધ્યરાત્રિ; મધરાત.

અધરામૃત, ન. (સં.) અધરમાથી ઝરતું અમૃત; યુગ્મનરસ.

અધરાય, વિ. અસતુષ્ટ; લોભી.

અધરીકૃત, વિ. (સં.) તિરસ્કારી કાઢેલું; હલક પાડેલું.

અધરોષ્ટ, પુ. (સં. અધર = નીચલો + ઓષ્ટ = હોઠ) નીચલો હોઠ.

અધર્મ, પુ. (સં. અ = નહિ અને ધૃ = ધરવું; ધારણ કરવું ઉપરથી ધર્મ - કર્તવ્ય.) ધર્મનો અભાવ; અનીતિ. (૨) શ્રુતિ સ્મૃતિમાં કચેલી આજ્ઞાઓથી વિરુદ્ધ ચાલવું તે. અધર્મ બોલવું = જાણવું. અધર્મે ચાલવું = ખોટું માર્ગ જવું. અધર્મ વત વો = ફુશચાર ફેલાવો. અધર્મનું લેવું = ખોટી રીતે લેવું. અધર્મ થવો = ખોટું યત્ન; રૂઢિથી વિરુદ્ધ થવું.

અધર્માચરણ, ન. (અધર્મ + આચરણ = ચાલવું તે) ધર્મને અનુસરવું આચરણ નહિ તે.

અધર્માચાર, પુ. (સં. અધર્મ + આચાર = વર્તન) ધર્મયુક્ત વર્તન નહિ તે.

અધર્માચારી, વિ. (સં. અધર્મ + આચાર + ઇ = વાળો) અધર્મે ચાલનારો; પાપી.

અધર્માત્મા, પુ. (સં. અધર્મ + આત્મા) અધર્મવાળો આત્મા; દુષ્ટાત્મા.

અધર્મિષ્ઠ, વિ. (સં.) અધર્મને બહુ જ પ્રિય હોય એવું; દુષ્ટ.

અધર્મી, વિ. (સં. અધર્મ + ઇ = વાળો) ધર્મવાળો નહિ તે; પાપી.

અધર્મ્ય, વિ. (સં. અધર્મ્ય = યથાધર્મ) ધર્મને અનુસરતું ન હોય તેવું.

અધર્મ, વિ. અડધું.

અધવચ, અ. (અર્જ + વચ્ચે = મધ્ય.) બેરોબર અડધે ભાગે જએલું હોય તેમ. મધ્યેથી; અંતરીઆત્મ; વચ્ચે વચ. (૨) પુરં ચતાં પહેલાં. અધવચ મૂકવું = અપુરં છાદી દેવું.

અધવચ્ચ, વિ. અધવચનું; વચ-માંનું; વચ્ચેથી છાદી દીધેલું. (૨) અધવચ આવી અટકેલું. (૩) ધડ માથા વચરનું.

અધવચ્ચાળ, અ. અધવચ.

અધવધરૂં, વિ. (સં. અર્જ + વૃજ્ઞ = વધેલું.) અડધું વધેલું-ખીસેલું; બરાબર પ્રેરેલું વધેલું નહિ એવું; બોબી સમજવાળું.

અધવાયો, (સં. અધ્ય = માર્ગ + વદ્ = રહેવું = લઈ જવું.) વેપારી માલને માટે ભારે માડાં ફેરવનારો. (૨) દોરના વેપાર કરનારો.

અધવાર, પુ. અડધો વાર. (૨) અડધો અડધ કરીને આપવું તે.

અધવારવું, અ. કિ. પુરં હોય તેમાથી થોડુંક કાઢી લેવું. (૨) અર્ધ ઉપર વીવી જવું. (૪) બીજામા અડધો અડધ ખાલી કરવું.

અધવારીકું, ન. ને કામ અડધું કરેલું હોય તે. (૨) જે જમાએ રહેલું તે; અધવાર. (૩) વિ. અર્ધોઅધ કરેલું હોય એવું.

અધવારૂં, ન. અડધો અડધ વહેંચાએલું હોય તે. (૨) જે ઠેકાણે વાસ હોય તે. અધવારૂં કરવું = ખીને ઘેર કે ખીને ગામ અડધો વાસ રાખવો. (૨) અડધે ભાગે ભગીઓ રાખવો.

અધવાલી, સ્ત્રી. અર્ધી પાલી; માણાનો અર્ધો ભાગ. (૨) અર્ધો વાલ (વજન).

અધવાવરૂં, વિ. અડધું વાપરેલું.

અધવોર, પુ. અડધો ચોર; વીજા તોલા ભાર; અડધા ચોર વજનનું કાટકું. (૨) વિ. અચ્છેર વજનનું.

અધસસતું (સરતું), (વિ. સં. અર્જ + સ્વસિત = ધાસ લેવું.) મરણતોલ ચયુ હોય તેવું.

અધસકું, વિ. (સં. અર્જ +

શુષ્ક=સૂંકું) બરોબર સૂકાએણું નહિ તેવું; અધઃકાયરૂં.

અધઃકાય, સ્ત્રી. (સં.) નાભીની નીચેનો સરીરનો ભાગ.

અધઃપતન, ન. (સં. અધઃ+ પતન=પડવું) નીચે પડવું, નરકમાં પડવું.

અધઃપાત, પુ. (સં. અધઃ+ પત્=પડવું. ઉપરથી પાત=નીચે પડવું.) ઉતરી જવું; હલકા થઈ જવું; પડતી. (૨) અધોગતિ.

અધઃશય્યા, સ્ત્રી. (સં. અધઃ+ શી=શય્=સૂવું ઉપરથી શય્યા) જમીન ઉપર સૂવું તે; નીચે સૂવું તે.

અધાકે, વિ. દાળ બગરવું; સ્વતત્ર.

અધાધેધ, સ્ત્રી. અધારે; અજ્ઞાન; અધાધુધી. [ખોટખોટું.

અધાધુમ, વિ. નરાતાળ; તલન;

અધાધુધ, સ્ત્રી. અધાધુધી; અધારે. (૨) બડબડાટ; અચ્ચરથા.

અધાર્મિક, વિ. (સં. અનધાર્મિક=ધર્મવાળું) ધર્મ વિતાવું; અધર્મી.

અધાર્મિકતા, સ્ત્રી. (સં.) ધાર્મિકતા નહિ તે.

અધાર્મિકપણું, ન. (સં.) ધર્મ ઉપર આરથા નહિ તે.

અધાંધ, વિ. (સં. અર્ધ+ અન્ધ ઉ.) અર્ધ આંધળું; દેખે ન દેખે એવું; સ્તાંધળું.

અનિ, અ. (સં. ઉપસર્ગ) ઉપર, નીચે, પાસે, હલબહાર, આગળ, વચમાં. [ધવું; વિશેષ.

અધિક, વિ. (સં.) વધારે; વ.

અધિકતા, સ્ત્રી. (સં.) અતિ-શયતા; બહુપણ. (૨) ઉત્કર્ષ; ઐશ્વર્ય; જૈરવ.

અધિકતિથિ, સ્ત્રી. (સં.) વધારાની તિથિ; જેમા એ સૂર્યોદય થતા હોય તે તિથિ.

અધિકપણું, ન. (સં.) અધિકતા; બહુપણ.

અધિકમહીનો, પુ. (સં.) પુરુષોત્તમ મહીનો; સકાળિ રહિત મહીનો. (ચંદ્રની ગતિને આધારે થતી કાળગણનાને સૂર્યની ગતિથી થતી કાળગણના સાથે મેળવી લેવાને ૩૨ મહીના ૧૬ દિવસ અને ૪ ઘડીને અંતરે એક અધિક મહીનો લાવવો પડે છે.)

અધિકમાસ, પુ. (સં.) પુરુષોત્તમ મહીનો.

અધિકરણ, ન. (સં. અધિ+ક્ર=કરવું ઉપરથી કરણ) જેની અંદર એકાદ પદાર્થ રહે અથવા અમુક ક્રિયા થાય તે. (૨) આકરણમાં સ્થળ બતાવનારો સતતમી વિભક્તિનો અર્થ. (૩) આધાર; આશ્રય. (૪) હક; અધિકાર. (૫) પ્રકરણ; વિભાગ.

અધિકરણમંડપ, પુ. (સં.)

ન્યાં શાસ્ત્રની રીતે કોઈ બાબતનું વિવેચન કરવામાં આવતું હોય તે સ્થાન.

અધિકાઈ, સ્ત્રી અધિક્તા; બી-
બધી ચઢી જતું તે.

અધિકાધિક, વિ. (સં.) ધણું
ધણું; વધારે વધારે.

અધિકાર, પુ. (સં. અધિ+
કૃ ણિ કાર) નિગડાય કે બીજી
તરેહની સત્તા; પદવી. (૨) હક. (૩)
ચોગ્યતા; લાયકી. (૪) શાસન; અમલ
(૫) પ્રકરણ.

અધિકારિના, સ્ત્રી. (સં.) અ-
ધિકારીપણું (૨) ચોગ્યતા; લાયકી.

અધિકારી, વિ. (સં.) અધિ-
કારવાળું; હકદાર; લાયક (૨) સત્તાવાન.

અધિકારી, પુ. (સં.) અધિ-
કાર જેને અપાએલો હોય તે. (૨) ધણી;
માલીક.

અધિકારોપણું, ન. અમુક અધિ-
કાર ભોગવવાપણું; અધિકારીની જે
સત્તા તે.

અધિકાંક, પુ. (સં. અધિક
+અંગ=આંકડો) વધારાવાળો આંકડો
(ગણિતમાં.)

અધિકાંગ, ન. (સં. અધિક
+અંગ=અવયવ) વધારાનો અવયવ;
(છઠ્ઠી આંગળી વગેરે.) (૨) કવચ; બ-
ખતર ઉપર બાંધવામાં આવતો પટ્ટો.

અધિકું, વિ. (સં. અધિક ણિ)
વધારે.

અધિકૃત, વિ. (સં.) જેને અ-
ધિકાર આપવામાં આવ્યો હોય તેનું (૨)
અધ્યક્ષ.

અધિકૃત્તર, વિ. (સં. અધિક
+ઉત્તર) ધણું; વિરોધ. ૨) અલૌકિક;
વિવક્ષણ. (૩) પુ. નેઈએ તેથી વધારે
ભાલી નાખતું તે. (૪) અસાધારણ જે
ગુણાદિક તે.

અધિગત, વિ. (સં. અધિ+
ગમ્=જાણવું ઉપરથી) જાણી લીધેલું.
(૨) પ્રાપ્ત કરેલું; મેળવેલું.

અધિગમ, પુ. (સં.) પ્રાપ્તિ;
મેળવતું તે. (૨) રસણ; સ્વીકાર.

અધિગમ્ય, વિ. (સં.) જાણવા
ચોગ્ય; પ્રાપ્ત કરવા જેવું.

અધિદેવ, પુ. (સં. અધિ=ઉપર
+દેવ) અમુક વસ્તુ કિંવા સ્થળનો દેવ.

અધિદેવતા, સ્ત્રી. (સં. અધિ
+દેવતા=શક્તિ) અમુક સ્થળ કે
વસ્તુની ખાસ દેવતા-શક્તિ તે; અધિદેવી.

અધિદેવત, ન. (સં.) મુખ્યપણ;
પ્રધાનશક્તિ.

અધિદૈવિક, વિ. જુઓ આધિદૈવિક.

અધિપ, પુ. (સં. અધિ+પા=
પાળવું ણિ) પાલક; રક્ષક; રાજા; મુખી.

અધિપતિ, પુ. (સં.) રાજા;
ઉપરી; માલીક; (૨) નિયમિત રીતે પ્રગટ
થતા વર્તમાનપત્ર કે ચોપાનીઆનો ચ-
લાવનાર; લખનાર.

અધિપતિપણું, ન. રામપણું; ઉ-
પરીપણું; માલીકપણું; દેખકપણું [કપણું.

અધિપપણું, ન. ઉપરીપણું; માલી-

અધિભૌતિક, જુઓ આધિભૌતિક.

અધિમાસ, પુ. (સં.) જુઓ
અધિકમાસ.

અધિમાસ, પુ. (સં.) વધારાનું
માસ. (૨) શરીર ઉપર જણાઈ આવે
એવો એક જાતનો રોગ; દાઢનો રોગ.

અધિચારી, સ્ત્રી. વેઠ. અધિચારી
સારવી=વેઠ કરવી; નિબંધ પ્રયત્ન કરવો.

અધિચરૂં, ન. ભાગે આપવું; ટોરને
અમુક વખત સુધી પાળવા આપવું તે.

અધિયો, પુ. જુદિહીણ.

અધિયોગ, પુ. (સં.) જ્યોતિષ
જ્ઞાન પ્રમાણે એક યોગ; યોગઉપર યો-
ગનું આવવું તે.

અધિરાજ, પુ. (સં.) અધિ+રાજ
=દીપવું=ચોભવું.) ચક્રવર્તી રાજા; રાજા-
ધિરાજ; મોટો રાજા.

અધિરાજ્ય, ન. (સં.) મહા-
રાજ્ય; સામ્રાજ્ય.

અધિરૂઢ, વિ. (સં.) અધિ+રૂઢ
=ચઢવું. ઉપરથી રૂઢ.) ઉપર ચઢી
ઠેકવું; સવારી કરવું.

અધિરોહણ, ન. (સં.) ઉપર
ચઢવું તે; આગળ વધવું તે.

અધિવાસ, પુ. (સં.) અધિ+વસ્
=રહેવું) ઘણા માણસોનું સાથે મળીને એક

સ્થળે રહેવું તે; મોટો વાસ. (૨) પહેર-
વાના વસ્ત્રની ઉપર બોઢવાનું વસ્ત્ર.

અધિવાસન, ન. (સં.) દેવની
પ્રતિષ્ઠા કરવી; માનથી બોલાવીને ખેસાર-
વું. (૨) સમિધાદિ સામગ્રીને મંત્રજળથી
પવિત્ર કરવી. (૩) ઘરિરે સુગંધી ચોળી
વસ્ત્ર પહેરવાં.

અધિષ્ઠાતા, પુ. (સં.) અધિ+
સ્થા=ઉભા રહેવું. ઉ.) આગેવાન;
નિયામક; પ્રમુખ.

અધિવાસર, પુ. (સ. અધિ+
વાસર=દિવસ) ઉત્તમ દિવસ; ઉત્સવ.

અધિષ્ઠાત્રી, સ્ત્રી. (સં.) અધિ-
દેવતા; સ્ત્રીપ્રમુખ; સ્ત્રીનિયામક.

અધિષ્ઠાન, ન. (સં.) રહેવું તે;
રહેવા-હોવાનું ડેકાણું. (૨) ઉપરીપણું.
(૩) પ્રભાવ. (૪) મુખ્ય સ્થાન. (દોરશી
જોઈ એવો જામ થાય કે તે સર્પ છે; તે
ત્યાં સર્પનું અધિષ્ઠાન દોરશી જણવી.)

અધિષ્ઠિત, વિ. (સં.) અધિ+સ્થા
-તિઠવું=ઉભા રહેવું.) મુખ્ય સ્થ-
પેલું; વસેલું; રહેલું; મોખરે બેસાડેલું;
અમુક સ્થળ કે વસ્તુ ઉપર નીચેલું.

અધિશ્રી, વિ. (સં.) અધિ+શ્રી+
શ્રી=શ્રદ્ધા-શીલ) અત્યંત શીભા-
વાળું; જાદુ સંપત્તિવાળું.

અધીત, વિ. (સં.) અધિ=ઉપર
+ફ=જવું) વાંચેલું; અભ્યાસ કરેલું;
જણેલું.

અધીન, વિ. (સં.) આધીન;
આશ્રિત; તાબેદાર.

અધીનતા, સ્ત્રી. (સં.) આધી-
નતા; તાબેદારી; પરવશતા.

અધીર, વિ. (સં. અ=નહિ+ધૃ=
ધારણ કરવું) ધીરજ વગરનું; આકળું;
ઉતાવળું; વિશ્વાસ ન કરે તેવું. (૨) અ-
વિચારી; અચળ.

અધીર, સ્ત્રી. (સં.) અણુવિશ્વાસ.

અધીરજ, સ્ત્રી. ધીરજ નહિ તે.

અધીરજતા, સ્ત્રી. (સં.) ધીરજ
નહિ રાખવાપણું.

અધીરતા, સ્ત્રી. (સં.) અધીરાઈ.

અધીરપ, સ્ત્રી. (સં.) અધીરાઈ;
અધીરજ.

અધીરા, સ્ત્રી. (સં.) બહુજ
અધીરજવાળી સ્ત્રી; કાબજીયાત પ્રમાણે
એક નામિકા.

અધીરાઈ, સ્ત્રી. ધીરજ નહિ રહેવી
તે. (૨) પરિણામને માટે થઈ રહેવી તે.

અધીરાપણું, ન. ધીરજ નહિ રા-
ખવાપણું.

અધીરું, વિ. ધીરજ વગરનું; ધી-
રજ ન રાખે તેવું.

અધીરા, પુ. (સં. અધિ+ઈરા
હ.) ઉપરી; મુખ્ય ઉપરી; રાજધિરાજ.
(૨) મહાદેવ; પરમેશ્વર.

અધીશ્વર, પુ. (સં. અધિ+
ઈશ્વર=પ્રભુ) મોટો ધીશ્વર; મહાદેવ.
(૨) મહાન રાજા; પાદશાહ; યદેનયાહ.

અધુકડું, વિ. બુઝો અકુકડું.

અધુધુ, અ. પુષ્કળતા અને આશ્રય
ખતાવનારો ઉદ્ગાર, અધધધ.

અધુના, અ. (સં.) હમણાં; કાલ.

અધુર, વિ. પુર નહિ થયેલું; અ-
પૂર્ણ; આણુ અધુરા પુરા કરવા=આણુ-
બના જે દિવસે અધુરા હોય તે પુરા
કરવાને માટે જ જીવડું. અધુરો ધરો છ-
લકાન=અપૂર્ણ-અજ્ઞાની હોય તે ઉછળ્યા
કરે.

અધુરેજવું, અ. કિ. કરવાવડ થવી.
(૨) ભાગી પડવું. (૩) પાર નહિ ઉતરવું.

અધૃતિ, સ્ત્રી. (સં.) અધીરપણું.

અધેડ, વિ. ઉતરતી બુવાનીવાળું;
ત્રીસ વર્ષની ઉપરનું, આયેડ.

અધેય, વિ. (સં.) નહિ ધારણ
કરવા યોગ્ય, આરાધવાને યોગ્ય નહિ તે.

અધેલી, સ્ત્રી અડધી રૂપીઓ; આઠ.
આનાની કીમતનો રૂપાનો સિક્કો.

અધેલો, પુ. અડધો પૈસો.

અધૈર્ય, ન. (સં.) ધૈર્ય-ધીરજ
નહિ તે; નાહીંમતપણું.

અધૈર્યવાન, બુઝો અધીર.

અધો, વિ. (સં. અધઃ ઉ.)
નીચું; નમડું; હલકું; ઉતરવું.

અધોગતિ, સ્ત્રી. (સં. અધઃ
+ ગતિ) મરણ પછી નરકવાસ
થવો તે; ભૂતચોનિમાં પડવું તે. (૨)
પડવી હાલત. (૩) અવનતિ; પડ પી.

અધોટ, જુઓ આધેડ.

અધોટી, સ્ત્રી શેરડીનો ઉકાળીને
હતારેલો પણ ઠરેલો નહિ એવો રસ.

અધોટીઉં, ન. શેરડીના રસથી
ભરેલી કાઠીમાંથી જે અડધો રસ કાઢી
લેવામાં આવે છે તે ક્રિયા.

અધોડ, -(ટ), વિ. આધેડ.

અધોડું, ન. મુએડું ઠોર ચમાર
જઈ જાય તેના બદલામાં તે તેના મા
લિફને જે આમડું આવે છે તે.

અધોડું, વિ. ધોયું ન ધોયું હોય
તેડું; નહિ ધોએલું; જેની ખેળ ઉતરેલી
નથી એવું (વસ્ત્ર) (૧) જીર્ણ થઈ
અએલું વસ્ત્ર.

અધોદ્ધાર, ન. (સં. અધઃ+
દ્ધાર=આરણું) નીચેનો દરવાજો,
અપદ્ધાર; ગુહા.

અધોદૃષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં. અધઃ+
દૃષ્ટિ=નજર) નીચે જોતું તે; નીચી
નજર.

અધોધ, વિ. નીચેનીચે; ઉતરતુંઉતરતું.

અધોઝિડ, ન. (સં. અધઃ+
ઝિન્દુ=ટપકું) આપણા માથાની
સીધી લીંદાએ આવડું નીચલે ભાગે પ-
ડતું ઝિડ. (એનાથી ઉલટું તે
ચિરોઝિડ)

અધોમુખ, ન. (સં.) નીચું
મોં; નમાવેલું મસ્તક.

અધોમુખ, વિ. (સં.) નીચું
મુખ કરેલું હોય એવું.

અધોલોક, પુ. (સં.) નાગ
લોક. (૨) ઉતરતા પક્ષિના લોકો.

અધોવાયુ, પુ. (સં.) પાછડી
વાટેથી નીકળતો પવન; અપાન.

અધોવાયેક, (-વૈઓ), પુ. ઠોરને
વેચવા લેવાનો ધંધો કરનાર. (૨) ભાડે
ગાડાં ફેરવનારો.

અધોળ, વિ. શેરના સોળમાં
ભાગ જેટલું. (૨) ના. શેરનો સોળમો
ભાગ; અઢી રૂપીઆભાર.

અધોળી, વિ. અધોળ વળનનું કા-
ટલું; અધોળ માથ એટલું પાત્ર.

અધ્યક્ષ, પુ. (સં. અધિ+અક્ષ
=પરી) ઉપરીપણ કરનાર; પ્રમુખ;
નિયામક.

અધ્યક્ષર, પુ. (સં. અધિ+
અક્ષર) ઝોંકાર; મુખ્ય અક્ષર; ઊં.

અધ્યયન, ન. (સં. અધિ+
યજ=જવું ઉપરથી અચન) બાણું
તે; અભ્યાસ.

અધ્યસ્ત, વિ. (સં.) અધ્યાસેલું;
આરોપિત; અમુક વસ્તુમાં અમુક વસ્તુનો
અધ્યાસ કરેલો હોય તે.

અધ્યા, પુ. (સં. અધ્યાય
ક.) અધ્યાય.

અધ્યાત્મ, ન. (સં. અધિ+
આત્મન=આત્મા) આત્માસંબંધી
વિચારો અને ક્રિયાઓ; પ્રકાશાન સંબંધી
જે કંઈ હોય તે.

અધ્યાત્મયોગ, પુ. (સં.) મ-
નને વિષયમાંથી વાળીને પરમાત્મા
ચોખવાની ક્રિયા.

અધ્યાત્મશાસ્ત્ર, ન. (સં.)
આત્મજ્ઞાનનું શાસ્ત્ર-વિધા; જ્ઞાનજ્ઞાનનું
શાસ્ત્ર.

અધ્યાત્મિક, વિ. (સં.) આત્મા
વિષયક; પરમાત્મા સંબંધી.

અધ્યાપક, પુ. (સં.) ગુરુ;
વેદ વગેરેનું અધ્યયન કરાવનારો; શિક્ષક.

અધ્યાપન, ન. (સં.) શિક્ષણ
આપવું તે; શિક્ષા.

અધ્યાય, પુ. (સં.) ગ્રંથનો
એક ભાગ; પ્રકરણ; પૃષ્ઠ.

અધ્યાય, પુ. (સં.) અધ્યયનું=
યજ્ઞમા વરાએલો મુખ્ય બ્રાહ્મણ. (૧)
ચતુર્વેદ બ્રહ્મનારો બ્રાહ્મણ; ગોર. (૨)
પારસીઓનો ગોર. (૩) નોતરીઓ.
(૪) શિક્ષક. [સવાર થએલું.

અધ્યાયક, વિ. (સં.) ઉપરચઢેલું;

અધ્યારોપ, પુ. (સં.) અધિ+
આરોપ=ચડાવવું એક વસ્તુના
ગુણનો બીજી વસ્તુમાં આરોપ કરવો
તે; અધ્યાસ. (૨) તથા બાસવું તે. (૩)
જીકું આળ.

અધ્યારોપણ, ન. (સં.) એક
વસ્તુના ગુણનું બીજી વસ્તુમાં આરો-
પણ કરવું તે.

અધ્યારોહણ, ન. (સં.) ઉપર
જવું-ચઢવું તે. (૧) સવારી કરવી તે.
(૩) ઉન્નતિ.

અધ્યાસ, પુ. (સં.) અધિ+અસ
=ફેંકવું. (૧) નિધ્યાસાસ; શ્રમ. (અન્યમાં
અન્ય ધર્મનું આરોપણ તે અધ્યાસ.)
(૨) સખલભાવરહિત ઉડાવિચાર. (૩)
નિરતર એકજ ઘટ રહ્યા કરે તે.

અધ્યાહાર, પુ. (સં.) અધ+આ
+હ=કરવું. ઉ.) ઉપરથી લેવું તે.

અધ્યાહાર્ય, વિ. (સં.) ઉપરથી
સમજી લેવા એવું હોય તે.

અધ્યેતવ્ય, વિ. (સં.) અધ્યયન
કરવા યોગ્ય.

અધ્યો, બુઓ અધ્યાય.

અધ્યકણ, ન. મેળવણ.

અધ્યકર્તૃ, સ. કિ. આખરવું; મેળવવું.

અધ્યકાવર્ત, સ. કિ. મેળવાવવું.

અધ્યક્ષ, ન. આધણ.

અધ્યુવ વિ. (સં.) અ+ધ્યુવ=દહ
-રિય) અનિશ્ચિત; અસ્થિર.

અધ્યુવના, બી. (સં.) અસ્થિરતા.

અધ્યગ, પુ. (સં.) મુસાફર;
વટમાણ.

અધ્યવર, પુ. (સં.) યજ્ઞ. (૨) આકાશ.

અધ્યવર્થ, પુ. (સં.) યજ્ઞમાં વ-
રાએલો ચતુર્વેદ બ્રહ્મનારો ઋત્વિજ
બ્રાહ્મણ.

અધ્વા, પુ. (સં.) માર્ગ; પંથ.

અધ્વાંત, વિ. (સં.) અ+ધ્વાન્ત=
અધાર.) અધારે નહિ એવું. (૨) ના.
અજ્ઞાનાભાવ.

અનૃ, અ. (સં.) નહિ, વિના, વગર, અભાવ, નિષેધ કિંવા અસ્થિતા બતાવનારો ઉપસર્ગ.

અનફૂટ, ભુઓ અણફૂટ.

અનક્ષર, વિ. (સં. અનૃ+અ-ક્ષર=વર્ણ) અક્ષરશ્લેષ; મૂર્ખ; અભણ.

અનગણ, ભુઓ અણગણ

અનગાર, પુ. (સં. અનૃ+આ-ગાર=ધર) ધર વગરનો હોય તે, સાધુ.

અનગ્નિ, વિ. (સં. અનૃ+અ-ગ્નિ) શ્રોતસ્માર્ત કર્મહીન; જેણે અગ્નિહોત્ર લીધો ન હોય તે.

અનધ, વિ. (સં. અનૃ+અધ=પાપ) નિષ્ણપ; પાપ રહિત; સ્વચ્છ.

અનધડ, વિ. નહિ ધડાયેલું; નવું.

અનત, વિ. (સં.) નહિ નમેલું; અણત.

અનથ, વિ. નાથ વગરનું; નહિ પસંદાયેલું; નિરંકુશ. (૨) વાળી રહિત.

અનધતન, વિ. (સં. અનૃ+અધતન) અવર્તમાન. (૨) ના. અનિયમિત વર્તમાનકાળ.

અનધિકારી, વિ. (સં.) નહિ અધિકારી.

અનધ્યાય, પુ. (સં. અનૃ+અધ્યાય-અધ્યયન=અભ્યાસ) વેદનું અધ્યયન બધ સખું તે; વેદાધ્યયન બધ શખવાનો કિવસ.

અનનાસ, ન. ખાટા અને મધુરા સ્વાદવાળું એક ફળ.

અનનુકૂળ, વિ. (સં. અનૃ+અનુકૂલ=ફાવતું) અનુકૂળ નહિ એવું; પ્રતિકૂલ.

અનન્ય, વિ. (સં. અનૃ=નહિ +અન્ય=બીજું) જેના જેવું બીજું નહિ એવું; અપૂર્વ.

અનન્યગતિ, સ્ત્રી. (સં. બીજો ઉપાય ન હોય પણ માત્ર એક જ ઉપાય હોય તે (મુક્તિનો અનિમ માર્ગ.)

અનન્યતા, સ્ત્રી. (સં. અનૃ+અન્યતા) બીજાપણું નહિ તે; એક જ પણું; પરમ ઐક્ય.

અનન્યપ્રેમ, પુ. (સં.) જેના જેવો બીજો પ્રેમ નહિ તે.

અનન્યભક્તિ, સ્ત્રી. (સં.) બીજા કોઈપર ન હોય એવી ભક્તિ.

અનન્યભાવ, પુ. (સં.) એકની ઉપર જ ભાવ હોય તે.

અનન્યથા, પુ. (સં.) જેમાં ઉપપ્રેય અને ઉપમાન હોય એવો એક અર્થોક્ષર. (૨) વિ. અન્વય (સપ્તાનુક્રમ) રહિત.

અનન્યિત, (સં.) જેનો અન્વય બીજાનાર થઈ શકે નહિ એવું; અસંબધ.

અનપત્ય, વિ. (સં. અનૃ+અપત્ય=સંતાન) છોકરાં વગરનું; વાંઝીલું.

અનપરાધી, વિ. (સં. અન+અપરાધી=શુનેગાર) અપરાધી નહિ તે; નિર્દોષ.

અનપેક્ષ, વિ. (સં. અન+અપેક્ષા) અપેક્ષા રહિત; બેદરકાર.

અનપેક્ષા, સ્ત્રી. (સં. અન+અપેક્ષા=ઇચ્છા) અપેક્ષા નહિ તે; બેદરકાર.

અનપેક્ષિત, વિ. (સં) ઇચ્છા કરી ન હોય તેવું; અનાયાસે આવી મળેલું.

અનભિરા, (સં. અન+અભિ+જ્ઞા=મણ્યું. ઉ.) અગણ્ય; અકુશળ.

અનભે, વિ. નિષય.

અનભ્યાસ, વિ. (સં.) અભ્યાસ કર્યો ન હોય એવું; મહાવરો ન કરેલો હોય એવું.

અનભ્યાસ, પુ. (અન+અભ્યાસ) અભ્યાસ ન હોય તે; નહિ દેવ પડેલી તે.

અનમ, પુ. પ્રજ્ઞા; પરમેશ્વર.

અનમકર્તૃ, વિ. નહિ મોકલું.

અનમનું, વિ. જુઓ અણમનું.

અનમાનીતું, વિ. જુઓ અણમાનીતું.

અનમી, વિ. કોઈને નમે નહિ એવું; અછત.

અનમોલ, જુઓ અણમૂલ.

અનમ્ર, વિ. (સં. અ=નહિ+નમ્ર=નરમ) નરમ નહિ તે; આકરં; મિતલ.

અનય, ન. (સં.) નીતિ નહિ તે; અનીતિ. (૨) આશય; દુઃખ; દુર્હાશ.

અનય, વિ. (સં.) નીતિરહિત; અવિવેકી.

અનર્ગલ, જુઓ અનર્ગળ.

અનર્ગળ, વિ. (સં. અન+અર્ગલ=આમળો) બંધ ન પડે તેવું; અપાર; પુષ્કળ.

અનર્થ, વિ. (સં. અન+અર્થ=અર્થને થોડા.) અર્થ આપવાને થોડા નહિ એવું.

અનર્થ, પુ. (સં. અન+અર્થ હ.) ખોટો-કલ્પો અર્થ કરવો તે. (૨) ખોટું કામ કરવું તે. (૩) જુલમ. (૪) હાનિ; ગજળ.

અનર્થક, વિ. (સં.) અર્થ વગરનું; નહામું; નિર્વર્થક (૨) હાનિકારક.

અનત, પુ. (સં.) અગ્નિ; દેવતા; તેજ (૨) જુસ્સો. (૩) એક કલ્પેલું પક્ષી. (જે જમીન ઉપર કદી ઉતરવું નથી.)

અનલલક, (આ.) હું ખુદા હું એવું માનવું તે.

અનલસ, વિ. (સં. અન+અલસ=આળસ.) આળસ રહિત; સ્ફર્તિવાળું.

અનવટ, (અણવટ) ન. સીંચોને પગે પહેરવાનું રૂપાનું એક ધરતું.

અનવધ, વિ. (સં.) દોષ વગરનું; અનિદિત; સુદર.

અનવસર, પુ. (સં. અન+અવસર=સમય) કવચત; નાહ અવસર તે.

અનવસ્થા, (સ.) નહિ અવસ્થા
તે; મનની ડગમગી હાલત; અચાતિ.

અનશન, ન. (સં. અનૂ+અ-
શન=ખાણું+વ્રત) ઉપવાસ કરવાનું વ્રત.

અનધર, વિ.(સં) સ્થાયી; નિત્ય.

અનસૂયા, સ્ત્રી. (સ) કર્મ
મુનિની કન્યા અને અત્રિ ઋષિની પત્ની.

અનહહ, વિ. જેને હહ ન હોય
એવું; અપાર.

અનહહ, પુ. શરીરમાં ચાલુ રહેતો
આંતરધ્વનિ; આસની ચઠ ઉપરમાં
સોહં સોહમ્ એવો જે ચલુ રત્નકાર
થયા કરે છે તે.

અનહહનાહ, પુ. યાસોચ્છવાસને કીધે
અંતરમાં જે ધ્વનિ સ્થગ્યા કરે છે તે.

અનહિત, ન. અણહિત; અકલ્યાણ
વિ. (અનૂ+અહિત=અનહિત) અ-
હિત નહિ તે.

અનંક, વિ. (સં. અનૂ+અંક
=અંકડો) આંકડા વગરનું, પુષ્કળ.

અનંગ, પુ. (સં. અનૂ+અંગ)
કામદેવ. (૨) વિ. જેને અંગ ન હોય તે.

અનંગરંગ, પુ. કામવૃત્તિ. (૨)
કામશાસ્ત્ર.

અનંગવાન, પુ (સં.) અંગ-
વાળું નહિ તે; કામદેવ.

અનંગરાત્રુ, પુ. (સં) શિવ;
મહાદેવ.

અનંગળ, વિ (અનંગળ ઉપરથી) અપાર

અનંત, પુ. (સં.) વિશાળ; રુદ્ર;
બ્રહ્મા (૨) એક નામ. (૩) આકાશ. (૪)
આવકોનો ચૌદમો તિર્થંકર

અનંત, વિ. (સં. અનૂ+અન્ત
=છેડો) જેનો અંત નથી એવું; અણન.

અનંતકોટિ, વિ. (સં.) ધણું;
જેની સંખ્યાની ગણતરી થાય નહિ એવું.

અનંતચતુર્દશી, સ્ત્રી. (સં)
અનંદચતુર્દશી; જાદરવા શુદ્ધ ચૌદથ.

(૨) રોષશાયી ભગવાનનું એક વ્રત.

અનંતતા, સ્ત્રી.(સં.) અનંત-
પણું; નિત્યતા.

અનંતદેશે, પુ. (સં.) જાદ-
રવા શુદ્ધ ચૌદથને દિવસે લેવામાં આ-
વતો દેશ.

અનંતપાર, વિ. (સં) પાર
વિનાશ; અમાપ. (૨) બહુ દૂર.

અનંતમૂળ, ન. (સં.) એક
જાતની ઔષધિ; ઉપલક્ષરી.

અનંતર, વિ. (સં.) અનૂ+
અંતર=છેડું) નહિ છેડું તે; પાસેનું.

અનંતર, અ. પછી; ત્યારપછી.

અનંતરાય, વિ. (સં. અનૂ+
અંતરાય) અંતરાય વગરનું; પુરુષ;
નહિ વાંધાવાળું.

અનંતરાશિ, સ્ત્રી. (સં.) જેમાં
વર્ણ પદ (સંખ્યાઓ) હોય છે. (ત્રિરાશિ;
પંચરાશિ તે અનંતરાશિ.)

અનંતાવિજય, પુ. (સં.) યુ-
ધિષ્ઠિર રાજના યંજનું નામ.

અનંતાશ્વ, ન. (સં.) ભાદ-
રના સુદ ચૌદથરે દિવસે કરવામાં આ-
વતું એક વ્રત.

અનંતાશક્તિ, વિ. (સં.) જેની
શક્તિ અનંત હોય એવું (પરમેશ્વર)

અનંતાશ્રેણિ, —શ્રેણી, સ્ત્રી. (સં.)
જેમાં એક પછી એક ચઢતી હારની
સખ્યાઓની ધણી હારો આવતી હોય
એવી દિશામાં ચઢવાની એક રીત;
અનંતાશ્રિ. [(૨) પાવંતી

અનંતા, સ્ત્રી. (સં.) ગળે.

અનંત, વિ. (સં. અનુ+અંશ
ઉ) માત્ર વધતું; નમાતું.

અનંત, વિ. (સં. અનુ+અંશ=
જગ) પાણી વધતું, (મરદેય.)

અનંદ, વિ. (સં.) ભાગ
વિનાતું. (૨) વારસાતું અનધિકારી.

અનાંક, વિ. (સં.) નાંક વધર-
તું; નિર્ધન. (૨) સ્વર્ગથી ઉતરતો દેવ.

અનામત, વિ. (સં.) નહિ
આવેતું. (૨) અવિધ્યમાં આવનાર.

અનામતવિવાતા, પુ. (સં.)
અવિધ્યના સંકટને માટે આગળથી વિચાર
કરનાર; પાણી પહેલી પાળ ભાખનાર.

અનાચાર, પુ. (સં. અનુ+
આચાર) સારો : અધાર નહિ તે;
કુશલચલ. (૨) અધવેદ; આચારવેદ.

અ

અનાચારી, વિ. અનાચારવાળું;
વ્યભિચારી.

અનાજ, ન. દાણા; કણ, ધાન્ય; અન્ન.

અનાક, પુ. ગુફાનાં; ઉપદ્રવ.

અનાડી, વિ. જમણી; મૂર્ખ;
જમાર; જડ [નહિ સમજતું તે.

અનાડીપણું, ન. સમજાવ્યાથી પણ

અનાડીવેડા, પુ. અનાડીપણું.

અનાતમસ, વિ. (સં. અનુ +
આત્મજ) પોતાને નહિ જાણનાર.

અનાતમસ, વિ. (સં. અનુ+
આત્મા) આત્માનો અભાવ તે;
અજ્ઞાની માણસ-જીવ.

અનાથ, વિ. (સં.) નાથ વગ-
રતું; ગરીબ; નિરાવાર (૨) દરિદ્રતા; દૈન્ય.

અનાથપણું, ન. દૈન્ય; ગરીબાઈ.

અનાથાસય, ન. (સં. અનાથ
+આલય=રહેઠાણ) અનાથ-નિરાવાર
માણસોને રહેવાનું સ્થાન; અનાથાશ્રમ.

અનાથાશ્રમ, પુ. (સં. અનાથ
+આશ્રમ) અનાથોને રહેવાનું સ્થાન;
અનાથાશ્રમ.

અનાથ્યું, વિ. નહિ નાથેતું; નિરંકજ.

અનાદર, પુ. (સં. અનુ+આ-
દર) આદર ન કરવો તે; તિરસ્કાર.
(૨) અભાવ; અપીતિ.

અનાદિ, વિ. (સં. અનુ+આ-
દિ.) જેનું આદિ કંઈ પણ નથી એવું;
સ્વયંભૂ.

અનાદિસિદ્ધ, વિ. (સં.) ધણી કાળથી જે સિદ્ધ હોય એવું; પરમેશ્વર.
અનાદ્યન્ત, વિ. (સં. અન્ + આદિ+અન્ત) જેનો આરંભ અને અંત નથી એવું; પ્રભુ.

અનાદ્યન્તત્વ, ન. (સં.) આરંભ કે અંત ન હોવાપણું.

અનાધાર, વિ. (સં. અન્+આધાર=ટેકા) આધાર રહિત; ટેકા વગરનું. (૨) ગરીબ; દીન.

અનાધ્યાય, ન. (સં.) જે દિવસે વેદાધ્યયન બંધ રહેવું હોય તે દિવસ.

અનામ, વિ. (સં.) નામ રહિત. (૨) બહુજ સાહે; અતિ ઉત્તમ.

અનામ, પુ. (સં.) જેને નામ (હિંમત કે ચિહ્ન) નથી તે; પરમેશ્વર.

અનામત, વિ. (આ.) જેમનું તેમ રાખી મૂકવું તે. (૨) સલામત. (૩) ના. થાપણ. [સોપણું.

અનામત-મૂકવું, સંભાળી રાખવાને અનામત-રાખવું, એમનું એમ રહેવા જેવું; થાપણ તરીકે રાખવું.

અનામતી, વિ. અનામત આપેલું અથવા લીધેલું તે. (૨) ગીરા.

અનામય, વિ. (સં. અન્ + આમય) તંદુરસ્ત; આરોગ્ય.

અનામિક, વિ. (સં.) નામ દેવાને થોડું નહિ તે; નનામું. (૨) ના. અતિ શૂદ્ર.

અનામિકા, સ્ત્રી. (સં.) અંગુ-ઠાથી ગણતા જે ચોથી આંગળી તે.

અનામિષ, વિ. (સં. અન્ + આમિષ) માંસ રહિત; દુર્બળ. (૨) લાલ રહિત.

અનામી, પુ. (સં.) જેને નામ નથી એવું; પરબ્રહ્મ.

અનાયક, વિ. (સં. અ+નાયક=નેતા) જેને નિયમમાં રાખનારો કોઈ નથી તે.

અનાયાસ, પુ. (સં. અન્+આયાસ) જેમાં મહેનત ન હોય તે. (૨) આરામ. (૩) વિ વગર મહેનતવું; સહેલું; સુગમ. [સહજ; સહેલથી.

અનાયાસે, અ. વગર મહેનતે;

અનાર, ન. (ફા.) દાડમ, (૨) આતસળાછમાં દાડની કોઠી; હવાઈ

અનારકળી, સ્ત્રી. દાડમનો હળી.

અનારત, વિ (સં) નિરંતર; સતત.

અનારોગ્ય, ન. (સં. અન્ + આરોગ્ય=તંદુરસ્તી) મંદવાડ; ન-તુરસ્તી.

અનાર્ય, પુ. (સં. અન્ + આર્ય) આર્ય નહિ તે; ચવન, મેચ્છ.

અનાર્યતા, સ્ત્રી. (સં. અન્+આર્યતા=આર્યપણું) આર્યપણું નહિ તે; દુષ્ટતા; જમણીપણું. (૨) મનુષ્યને ન બરે એવી રીતશાત.

અનાર્થી, સ્ત્રી. (સં. અન્ + આર્થી = આર્થ સ્ત્રી) આર્થ સ્ત્રી નહિ તે; વવની; દુષ્ટ સ્ત્રી.

અનાલસ્ય, વિ. (સં. અન્ + આલસ્ય = આળસ) આળસરહિત; ચાલાક

અનાલાપ, પુ. (સં. અન્ + આલાપ = રવર) મૌન; સ્વર બરોબર ન હોય તે.

અનાવૃત્ત, વિ. (સં. અન્ + આ + વૃ = ઢાંકવું) નહિ ઢાંકવું; ઉઘાડું. (૨) અરક્ષિત; નિરાધાર.

અનાવૃષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં. અન્ + આ = રધારે + વૃષ્ = વરસવું) વરસાદ નહિ તે; સુકવણ; દુઝાળ.

અનાશ્રમી, વિ. (સં. અન્ + આશ્રમ + ઇન્ = રાળું) આશ્રમ વગરનું; ચાર આશ્રમોમાંના એકે આશ્રમનું નહિ એવું.

અનાશ્રયી, વિ. (સં. અન્ + આશ્રય = આશરો) અશરો વગરનું.

અનાશ્રિત, વિ. (સં.) જેને આશ્રય ન મળ્યા હોય એવું.

અનાસર, ન. (આ. કન્સીર = વરવું બહુવચન.) આરોગીના શાસ્ત્રનાં ચાર મુખ્ય તત્ત્વ. (આવસ, પાણી, પવન અને પૃથ્વી.)

અનાસ્થા, સ્ત્રી. (સં. અન્ + આસ્થા = વિશ્વાસ-પ્રદા) આરથા નહિ તે.

અનાહુત, વિ. (સં. અન્ + આ + હન્ = હણવું) નહિ મારેલું; નહિ બોગવેલું. (૨) વગર લાઠને થતો અવાજ. અનાહત ધ્વનિ = શાસોઽજ્ઞાસથી કંઠમાં જે અવાજ થાય છે તે.

અનાહુર, પુ. (સં. અન્ + આહાર = ખોરાક) ઉપવાસ.

અનાહૂત, (સં. અન્ + આહૂત = ખોલાવેલું) નહિ ખોલાવેલું. (૨) જીલ્લ.

અનિધા, સ્ત્રી. (ફા.) નિધા નહિ તે અવકૃપા. (૨) વિ. ધ્યાન વગરનું.

અનિચ્છ, વિ. (સં. અન્ + ઇચ્છા = ઇચ્છા) જેને ઇચ્છા નથી તે; બેપરવા.

અનિચ્છપ્રારબ્ધ, ન. (સં.) ઇચ્છા ન હોય તેમ છતાં પ્રારબ્ધ હોય તે; દૈવેચ્છાથી અમુક વસ્તુ મળી આવવી તે.

અનિચ્છા, સ્ત્રી. (સં. અન્ + ઇચ્છા) ઇચ્છા નહિ તે.

અનિત્ય વિ. (સં. અન્ + ઇષ્ = ઇચ્છવું. ઇ.) ઇચ્છવું નહિ એવું.

અનિત્ય, વિ. (સં. અ + નિત્ય = હંમેશ) નિત્ય નહિ એવું; ક્ષણિક; મિથ્યા; નાશ્યવંત; અચાચત.

અનિત્યતા, સ્ત્રી. (સં. અ + નિત્યતા) અનિત્યપણું; ક્ષણિકતા.

અનિદ્ર, વિ. (સં.) ઉંઘ વગરનું; આળસ રહિત

અનિન્દિત, વિ. (સં.) નહિ નિંદાએલું; વખાણાએલું; સારું.

અનિ-ઘ, વિ. (સં.) નિંદવા
શાસ્ત્ર નહિ એવું; નિર્દોષ.

અનિપુણ, વિ. (સં.) નિપુણ
નહિ તેવું; અકુશળ; અજ્ઞાન.

અનિમિષ-મેષ, વિ. (સં.)
રૂપાંદ રહિત; ઉધાડી ને ઉધાડી રહે-
નારી જે આખની રિયતિ તે. (૨) જેમની
આંખો પલગામ મારતી નથી તે અર્થાત્
દેવો (૩) મત્સ્ય. (માછલાંની આંખોને
પાંપણ હોતી નથી.)

અનિયત, (સં. અ+નિ+યમ્
=યોકવું. ઇ.) કરેલું નહિ એવું; ચંચળ; અ-
રિયર. (૨) નિયમ વગરનું. (૩) અનિય.

અનિયમ, પુ. (સં.) નિયમ નહિ
તે; અવ્યવસ્થા.

અનિયમિત, વિ. (સં.) નિયમ
પ્રમાણે નહિ એવું; અવ્યવસ્થિત.

અનિયમિતપણું, ન. નિયમિતપણું
નહિ તે; અવ્યવસ્થિતપણું; ગડબડ;
ઘેરરીત. [નિયમે વહેતો પવન

અનિયમિતપવન, પુ. (સં.) વગર
અનિરુદ્ધ, પુ. શ્રીકૃષ્ણનો પૌત્ર,
આખાનો પતિ અને બાણાસુરનો જમાઈ.

અનિર્ણીત, વિ. (સં.) જેનો
નિર્ણય કરાએલો નથી એવું. (૨) અપૂર્ણ.

અનિર્ણૃત, વિ. (સં.) ચંચળ;
ચાલાક.

અનિર્વચનીય, વિ. (સં. અ+
નિઃ+વચ્=બોલવું ઇ.) બોલી કે વર્ણવી
શકાય નહિ એવું.

અનિર્વાચ્ય, વિ. (સં.) અનિ-
ર્વચનીય; નહિ વર્ણવી શકાય તેવું.

અનિર્વાહ, પુ. (સં. અ+નિર્
+વહ=વહેવું) નિર્વાહનો અભાવ તે;
દૈન્ય; ગરીબાઈ. (૨) વિ. જેનો નિર્વાહ
થક શકે નહિ એવું.

અનિસ, પુ. (સં.) પવન; વાયુ.

અનિલલહર, સ્ત્રી. પવનની
લહેર; પવનનું નાનું મોઝું.

અનિવાર, વિ. (સં. અ+નિર્
+વૃ=ઠોકવું) દૂર કરી કિંવા ટાળી
શકાય નહિ એવું. (૨) અતિશય. (૩)
અતિ અગત્યનું.

અનિવાર્ય, વિ. (સં.) ન ટાળી
શકાય એવું; ન દૂર કરી શકાય તેવું;
બહુજ નરરનું.

અનિવૃત્ત, વિ. (સં) નિવૃત્ત
નહિ તે; છૂટું થએલું નહિ એવું; ચાલ
રહેલું.

અનિશ્ચિત, વિ. (સં. અ+નિઃ+
ચિ=વીણવું) નહિ નક્કી કરેલું, મોઘમ;
એમનું એમ હોય એવું. [નક્કીપણ તે.

અનિશ્ચિતતા, સ્ત્રી. (સં. નહિ

અનિશ્ચિતપણું, ન. (સં.) અ-
નિશ્ચિતતા; દ્વચુપચુપણું. (૨) આનાકાની.
(૩) શંકા.

અનિષ્ટ, વિ. (સં. અન+ઈષ્ટ=
ઇચ્છિત) ઇચ્છિત નહિ તે; અપ્રિય. (૨)
ફુલાંચ; અકલ્યાણ; નુકસાન. (૩) અફ-
રાવ. (૪) દુઃખ.

અનીક, ન. (સં.) સૈન્ય. (૨)
પોઠાનો આખો ભાગ. (૩) યુદ્ધ.

અનીક, વિ. (અ=નહિ+નીક=ની-
કરું) ઘટે નહિ એવું; અપાર.

અનીત, વિ. અનિત્ય; ક્ષણિક. (૨)
અનીતિ. (૩) નહિ લાગેલું તે.

અનીતિ, સ્ત્રી. (સં.) નીતિ
નહિ તે; દુરાચાર. (૨) અન્યાયી વર્તન.
(૩) વ્યભિચાર.

અનીતિભર્યું, વિ. અનીતિથી ભ-
રેલું હોય એવું; વ્યભિચારી; અક્રમાણિક
અનીતિમાન, વિ. (સં.) નીતિ-
વશું નહિ તે; વ્યભિચારી; ખોટા
માર્ગે જનાર.

અનીશ્વર, પુ. (સં) અન્+શ્વ-
સ્વર=પરમેશ્વર) પરમેશ્વર નહિ તે.
(૨) વિ. હિશ્વર એવું કંઈ એવ નહિ એવું
માનનાર.

અનીશ્વરવાદ, પુ. (સં.) જન-
તામાં હિશ્વર છે જ નહિ એવું કહેવું;
વાદિક મત.

અનીશ્વરવાદી, વિ. (સં.)
'હિશ્વર નથી' એવો વાદ ચલાવનાર;
નાસ્તિક. [મળતાં બી.

અનીકું, ન. એક ભવતાં અજ્ઞાને

અનુ, અ. (સં. ઉપ.) પછી,
પછારે, સાથે, સરખું, હવેરવું, ભાગમાં,
દરેક, પાસે, તથા નિયમસર એવા અર્થો
બતાવવા સહજી આવજી ભોરાનો સબ્દ.

અનુકરણ, ન. (સં. અનુ+કૃ=

કરવું. ઉપરથી કરણ) એકના જેવું
બીજાએ કરવું તે; નકલ.

અનુકરણભોગ, (યોગ્ય), વિ.

અનુકરણ—નકલ કરવાને કાયક હોય એવું.

અનુકરણપાત્ર, વિ. (સં.) અ-
નુકરણ કરવાને યોગ્ય; દાખલો લેવા જેવું.

અનુકરણીય, વિ. (સં.) અનુ-
કરણ કરવાને યોગ્ય, દાખલો લેવા જેવું.

અનુકંપ, પુ. (સં.) મૂળરે.

અનુકંપા, સ્ત્રી. (સં. અનુ+કમ્પ
=મૂળવું) દયા; અનુમદ.

અનુકંધ્ય, વિ. (સં.) દયા કરે-
વા યોગ્ય.

અનુકાર, પુ. (સં.) નકલ કરતી
તે. (૨) હકાર સ્થિત.

અનુકાંક્ષા, સ્ત્રી. (સં. અનુ+
કાંક્ષ=તરુણવું) ઇચ્છા; આશા.

અનુકૂલ, વિ. (સં.) પસંદ પડતું;
ફવલું; મળતું આવતું; અંધબેસતું અ.વર્ણ.

અનુકૂલતા, સ્ત્રી. (સં.) અનુકૂ-
ળપણું; સમવડ.

અનુકૂલપતિ—નાયક, પુ. (સં.)
બધી રીતે યોગ્ય હોય એવો સ્વામી.

અનુકંત, વિ. (સં. અન્+કન્ત
=કહેવું) કહેવું નહિ એવું. (૨) અપ્રકૃત.
(૩) વિવક્ષણ.

અનુક્રમ, પુ. (સં. અનુ=પાછળ
+ક્રમ=જવું) એક પછી એક આવ-

નારો સંબંધ; પરંપરા. (૨) ગ્રાહવણ.
(૩) એ નામનો અલંકાર. (૪) અવસ્થા.
(૫) આચાર. (૬) ડાયલો.

અનુક્રમણિકા, સ્ત્રી. (સં.)
સાંકળીક; સૂચિપત્ર. [પ્રત્યેપણ.

અનુક્રમણ, અ. (સં.) ક્ષણેક્ષણ;
અનુબળ-ગો, પુ. (સં.) (ઉલ્-
સલ્=ખાંડણીઓ)ખાંડણીઓ. (લાક-
રામાંથી કાતરી કાઢેલો)

અનુપુ, વિ. અસલ પોતાનું હોય
તેનાથી જુદું; નોપુ:-અનુષ્ઠા વેશ.

અનુગ, પુ. (સં.)ચાહર,નોકર;
સેવક; પાછળ પાછળ હોંડનારો.

અનુગમન, ન. (સં.)અનુ+ગમન
=અનુ.) પાછળ જવું તે; સ્વામીની પા-
છળ બળી મરવું તે.(જુદી ચિતામાં બળી
મરે તે 'અનુગમન' અને એક જ ચિ-
તામાં પનિની સાથે બળી મરે તે 'સહ-
ગમન' કહેવાય છે.)

અનુગામી, વિ. (સં.) પાછળ
પાછળ ચાલનાર (૨) અમુક માણસની
પ્રમાણે કાર્ય કરનાર. (૩) અમુક માણ-
સની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તનાર. (૪) અનુ-
સરનાર.

અનુગ્ર, વિ. (સં.)અનુ+ગ્રહ=
=આ ૧) આગ્રહ નહિ તે; ચાંત; સૌમ્ય.

અનુગ્રહ, (સં. અનુ+ગ્રહ=
પકડવું) દયા કરવી; સ્વીકાર; કૃપા. (૨)
વરદાન આપવું; અભય કરવું (૩) સહાય
થવું. (૪)સાથે હોવું-રહેવું. (૫)માફ કરવું.

અનુગ્રહી, વિ. (સં.) મહેર-
બાન; જેનો અનુગ્રહ થયો હોય તે.

અનુગ્રહક, વિ. (સં.) અનુગ્રહ
કરનાર.

અનુગ્રહી, વિ. (સં.) દયા કરવા
જે; હાય પકડવા થોડા.

અનુચર, પુ. (સં.)અનુ+ચર=
ચાલવું) પાછળ ચાલનાર, નોકર. (૨)
સાથે ફરનારો; સહચર-મિત્ર. [(૧) સખી

અનુચરી, સ્ત્રી. (સં.) દાસી.

અનુચારક, પુ. (સં.) સેવક;
હજીરીઓ.

અનુચિત, (સં.)અનુ+ઉચિત.=
ચોખ્ખું) ચોખ્ખું નહિ તે; અધટિત.

અનુચિન્તાન, ન. (સં. અનુ+
ચિન્ત=વિચારવું) વારંવાર ચિન્તાન
કર્તા કરવું તે; મનન. [તે; નીચ.

અનુચ્ચ, વિ. (સં.) ઉચ્ચ નહિ
અનુચ, ન. સીતાફળ.

અનુચડી, સ્ત્રી. (વે.)સીતાફળી.

અનુજ, પુ. (સં.)અનુ+પાછળ
+જન=જનમવું) પાછળથી જન્મેલો
તે; નાનો ભાઈ.

અનુજા, સ્ત્રી. (સં.) પાછળથી
જન્મેલી તે; નાની બેન.

અનુજી, વિ. (સં.) અનુજી-
ચિન્) ચાકર. (૨) અ.શિત. (૩)
અર્થી. (૪) અનુચર.

અનુજા, સ્ત્રી. (સં.) પરવાનગી

અનુમતિ. (૨) આજ્ઞા. (૩) એક જાત-
નો અર્થાલંકાર.

અનુજ્ઞાત, વિ. (સં.) રમ પામેલું.

અનુતાપ, પુ. (સ. અનુ+તપ્
=૧પતું ઉપાધી.) પશ્ચાત્તાપ; છવ બાબ્યા
કરવો તે; શોક.

અનુત્તમ, વિ. (સ.) સઉથી
સરસ. (૨) નહિ ઉત્તમ; અધમ.

અનુત્તર, વિ. (સં. અનુ+ઉ-
ત્તર=જવાબ) નિરુત્તર (૨) જવાબ
આપી શકાય નહિ એવું. (૩) જેના
જેવું બીજું હોય નહિ એવું-સુંદર.

અનુત્પત્તિ, સ્ત્રી. (સં. અનુ+
ઉત્પત્તિ) ઉત્પત્તિ ન હોવી તે.

અનુત્સાહ, પુ. (સં. અનુ+
ઉત્સાહ=ઉત્તર-રોશ) ઉત્સાહ નહિ
તે; નાકમેલી.

અનુત્સાહી, વિ (સં.) ઉત્સાહ
વગરનું; હોસીલું નહિ એવું.

અનુદક, વિ. (સં. અનુ+ઉ-
દક=પાણી) પાણી વગરનું. (૨) જેને
કાંઈ આશ્વજનિ આપનાર ન હોય એવું.

અનુદર, વિ. (સં. અનુ=અદ્ય
+ ઉદર=પેટ) નાભુક-નાના પેટ-
વાહું. (સીઆ અનુદરી કહેવાય છે.)

અનુદાત્ત, વિ. (સં.) નીચે સ્વરે
બોલાયું હોય એવું. (૧ ઉદાત્ત, ૨ અનુ
દાત્ત અને ૩ સ્વરિત.)

અનુદાર, વિ. (સં. અનુ+ઉ-

દાર=સખી) ઉદાર ન હોય તેવું;
કંબુસ. (૨) નિષ્કપટ મનનું નહિ એવું.

અનુદારતા, સ્ત્રી. (સં.) ઉદાર-
પણું નહિ તે; કંબુસપણું; કૃપણતા.

અનુદિત, વિ. (સં. અનુ+
ઉદિત=ઉગેવું) નહિ ઉગેલું.

અનુદિન, અ. (સં.) પ્રતિદિન;
રોજ; રોજ ને રોજ

અનુદ્ભૂત, વિ. (સં. અનુ+
ઉદ્ભૂત=ફૂટેલું) નહિ ફૂટી નીકળેલું;
નહિ ઉગેલું.

અનુદમ્બી, વિ. (સં. અનુ+
ઉદમ્બી) ઉદમ્બ વગરનું; નવરં.

અનુદ્યોગી, વિ (સં. અનુ+
ઉદ્યોગી) ઉદ્યોગ વગરનું, આળસ.

અનુદ્વેગ, પુ. (સં. અનુ+ ઉ-
દ્વેગ) ઉદ્વેગનો અભાવ; નયિતતા.

અનુદ્યાવન, ન. (સં. અનુ+
દ્યાવ=કોડવું) પાછળ કોડવું તે.

અનુદ્યવિત્તિ, પુ. (સં.) રણકાં
ગણગણાટ. (રનિ થયા પછી તેનો
ગીણો ગીણો જે રણકાર થયા કરે છે તે.)

અનુનય, (સં. અનુ+ની=લઈ
જવું.) સમજાવું તે; વિનય; કાલાવાલા.

અનુનાસિક, વિ. (સં.) નાક
માંથી જેનો ઉચ્ચાર થતો હોય તે: ડ,
મ, ભ, ન, મ.

અનુપ, વિ. (સં.) અનુપમ.

અનુપકાર, પુ. (સં.અનુ+ઉપ-
કાર) ઉપકારનો અભાવ.

અનુપકારી, વિ. (સં.+અનુ+
ઉપ+કૃ=કરવું ઉપરથી) ઉપકાર કરી
ભણે નહિ તે. (૨) ઉપકાર ભૂલી જનાર;
નશુલ્લ; અપકારી. [કાર કરાવેલું.

અનુપકૃત, વિ. (સં.) નહિ ઉપ-

અનુપપત્તિ, સ્ત્રી. (સં. અનુ+
ઉપપત્તિ=દલીલ; સંગતિ) અસંગતિ
દલીલ નહિ હોવાપણું; ખોટાઈ.

અનુપપન્ન, વિ. (સં. અનુ+
ઉપપન્ન=મેસતું) નહિ મેસતું; યુક્તિ
પુરઃસર નહિ એવું.

અનુપમ, વિ. (સં. અનુ+ઉપ-
મા) જેની ઉપમાને માટે બીજું
કંઈ ન હોય એવું; અપ્રતિમ.

અનુપમેય, વિ. (સં અનુ+
ઉપમેય=ઉપમા આપવા યોગ્ય)
ઉપમા આપવાને યોગ્ય નહિ એવું; અતિ
ઉત્તમ; અદ્વિતીય.

અનુપયુક્ત, વિ. સં.અનુ+ઉપ-
યુક્ત) ઉપયુક્ત નહિ તે; નહિ બંધ-
મેસવ; નકામું.

અનુપયોગી, (સં.અનુ+ઉપ-
યોગી) નહિ ઉપયોગી; વ્યર્થ.

અનુપલબ્ધ, સ્ત્રી.વિ. (સં.અનુ+
ઉપલબ્ધ) ઇન્દ્રિયોથી નહિ સમ-
ભવું તે; મગજમાં નહિ આવી જવું તે.

અનુપસ્થિત, વિ. (સં. અનુ+
ઉપસ્થિત) ઉપસ્થિત ના હોય તે;
તૈયાર ન હોય તે.

અનુપળ, ન. (સં. અનુ+પલ)
એક પળનો સાકમો ભાગ; વિપળ. (૨)
અ વારંવાર; પ્રત્યેક પળે.

અનુપાન, ન. (સં અનુ+પા
=પીવું) ઔષધને અંગે જે કંઈ પીવાનું
(લેવાનું) હોય તે. [ઉપાય ન હોય એવું.

અનુપાય, વિ. (સં.) જેને

અનુપૂર્તિ, સ્ત્રી. (સં.)પુરવણી;
ઉમેરો (૧)કોઠારો. (૩) વધારી આપવું તે.

અનુપૂર્વ, વિ. (સં.) એક એકની
પછી આવવું; અનુક્રમવાળું.

અનુપ્રવેશ, પુ. (સં. અનુ+પ્ર
+વિશ્વ=દાખલ થવું) એકએકની
પાછળ પ્રવેશ કરવો તે.

અનુપ્રાસ, પુ. (સં. અનુ+પ્ર+
અસ્=ફેંકવું) એકસરખા વર્ણોંતી
આવૃત્તિ; સબ્દાવેશાર. (અનુપ્રાસ પાંચ
પ્રકારના છે ઉકાનુપ્રાસ, વૃત્ત્યનુપ્રાસ, ક્રુ:ય-
નુપ્રાસ, અત્યાનુપ્રાસ, અને ભાટાનુપ્રાસ.)

અનુમંધ, પુ. (સં.અનુ+મંધ)
એક બીજાની સાથે બંધાવેલું હોય
તે; સંબંધ. (૨) વિષય, પ્રયોજન, અધિ-
કારી અને સબંધ એ ચારનો સમૂહ.
(વેદાંતમા)

અનુભવ, પુ. (સં. અનુ+મૂ=
થવું. ઉ.) કાર્ત્ત કરવાથી, જોવાથી, અભ્યા-

સથી, અવલોકનથી અથવા પરિચય પડ-
વાથી જે પોતાને સ્વતઃ જ્ઞાન થયું હોય
તે; વીતક. (૨) અવગણ. (૩) ઉપલોભ
(૪) પ્રયોગ.

અનુભવણું, સ. કિ. અનુભવ લેવો;
ક્રમ કરી લેવું; ભોગવવું; સહન કરવું.

અનુભવસિદ્ધિ, વિ. પોતાને જેની
ખાતરી થએલી હોય એવું.

અનુભવી, વિ. જેને અનુભવ થ-
એલો હોય એવું; ધણએલું; ડાહ્યું, ભોખીલું.

અનુભવાવ, પુ. (સં.) પ્રભાવ;
મોટપણ. (૧) સના, વિષ્ણુ કે પદ્મીથી
પ્રાપ્ત થએલો અવિકાર. (૩) મુખ, નેર,
રોમાચ વગેરેથી જણાતો રસનો
આવિર્ભાવ.

અનુભૂત, વિ. (સં.) જેનો
અનુભવ થયો હોય તે; વીતેલું.

અનુભૂત, ન. (સં.) એકના મત
સાથે બીજાનું મતનું આવેલું મત. (૨)
વિચાર; કરાવ.

અનુભૂતિ, સી. (સં.) સંમતિ.

અનુભરણું, ન. (સં.) એક
જણની પાછળ બીજાએ મારવું તે; અનુ-
ગમન.

અનુભ્રાન, ન. (સં. અનુ+મા
=માપવું) અમુક વાત કે વસ્તુ ઉપરથી
અમુક આમ હશે એમ તારવી કાઢવું તે;
અટકળ; આશંકા. (૨) એક અર્થાધિકાર.

અનુભિત, વિ. (સં.) અનુમાનથી
અણેલું.

અનુભેય, વિ. (સં.) અનુમાન
કરવાને યોગ્ય.

અનુભોદન, ન. (સં.) સંમતિ
આપવી તે; પ્રસન્ન થઈને મત આપવો
તે; મંજૂરી આપવી તે; ઉત્તેજન.

અનુપાચી, વિ. (સં. અનુ=
પાછળ+યા=જવું. ઉ.) પાછળ પાછળ
જનાર, અનુસરનાર.

અનુરંકત, વિ. (સં.) જેને
અનુરાગ થયો હોય તે; આસક્ત. [કરવું તે.

અનુરંજન, ન. (સં.) રંજન
અનુરાગ, પુ. (સં.) મોહ થયો;
પ્રીતિ; નેડો.

અનુરાગી, વિ. (સં.) જેને
અનુરાગ થયો હોય તે; પ્રેમચક્ષુ.

અનુરાધા, સી. (સં.) સત્તાવિજ્ઞ
નક્ષત્રોમાંનું એક નક્ષત્ર.

અનુરૂપ, વિ. (સં.) સરખેસરખું.
(૨) યથાધિક્ય.

અનુરૂપતા, સી. એકાકારતા.

અનુરોધ, પુ. (સં. અનુ+રૂઢ
=રોકવું) અટકાવ; હરકત.

અનુરોધન, ન. (સં.) અટકાવત.

અનુરૂક્ષીને, અ. વિચાર કરીને;
અમુક વસ્તુને ઉદ્દેશીને

અનુલેપ, પુ. (સં.) લેપ ઉપર
લેપ કરવો તે.

અનુલેખ, વિ. (સં.) યથાક્રમ;
અનુક્રમ. (૨) હજારો એક પ્રકાર. (૬) ચ

કોમના પુરુષનાં તેનાથી ઉતરતી કોમની
સ્ત્રી સાથે હમ થાય તે.)

અનુલોભજ, વિ. ઉતરતી વર્ણની
સ્ત્રીમાં હંથી વર્ણના પુરુષથી ઉત્પન્ન થએલું.

અનુવર્તન, (સં.) પાછળ જવું
છે; અનુસરણ. [તાબેદાર; અનુયાયી.

અનુવર્તી, વિ. (સં.) આશ્રિત;

અનુવાદ, પુ. (સં. અનુ+વદ્)
હહેલાને ફરીથી હહેલું તે; ભાષાતર.

અનુવાદક, વિ ના. (સં.) મોલેલું
બોલી બતાવનાર; ભાષાતર કરનાર. (૨)
એક જણના બોલ્યા પછી બોલનાર.

અનુવૃત્તિ, સ્ત્રી. (સં.) અનુ +
વૃત્ત ઉ.) વારંવાર આવવું તે; (વ્યા.
અમુક સૂત્રને ફરી ફરીને દર્શાવવું તે)
અધિકાર. (૨) વાંડલોના ધધામાં ને
ધધામાં આજીવિકા કર્યા કરવી તે.

અનુવેશ, પુ. (સં.) મોટાને
ખડતો મૂની નાનાને વિવાહ કરવો તે.

અનુશય, પુ. (સં. અનુ+શો
હ.) અતિ દ્વેષ; હાણું વેર (૨)પસ્તાવો.

અનુશાસન, ન. (સં. અનુ+શાસ્
હ) અમલ કરવો તે. (૧) આજ્ઞા. (૩)
હપદેશ.

અનુશીલન, ન. (સં અનુ+
શીલન=અભ્યાસ) ફરીફરીને સેવા
કરવી; એકની એક વસ્તુનો અભ્યાસ
કર્તા કરવો.

અનુશોચન, ન. (સં અનુ+શુચ્

=શોક કરવો) વારંવાર શોક કર્યા કરવો
તે. (૨) પશ્ચાત્તાપ.

અનુપંગ, પુ (સં.) કરણ.
(૨) ભાવના. [જોડાયેલું.

અનુપંગી, વિ. (સં.) સંમંધી;
અનુપંડુપ, પુ. (સં.) આઠ આઠ

અક્ષરનાં ચાર ચરણવાળો એક છંદ

અનુષ્ઠાન, ન. (સં. અનુ+સ્થા
=ડલા રહેવું. ઉપરથી) અમુક ભાતની
પૂર્ણ જપ કે પ્રાર્થના કર્યા કરવી તે;
મહાવરો; અભ્યાસ.

અનુષ્ઠુ, (સં. અનુ+ઊષ્ણ)
નહિ થવું; રાહું. (૨) ના. કમળ.

અનુસરણ, ન. (સં. અનુ+સૃ=
સરવું) અનુસરવું તે; પાછળ જવું તે.

અનુસરવું, સ. કિ. પાછળ જવું;
અમુકની માફક કરવું.

અનુસંધાન, ન. (સં. અનુ+
સમ્+ધા=ધારણકરવું)સાધણ;સંબંધ.
(૨) ધ્યાન; લક્ષ.

અનુસાર, પુ (સં.) અનુસરણ.

અનુસારી, વિ. (સં.) અનુ-
સરનાર; પાછળ જનાર.

અનુસ્વાર, પુ. (સં.) નાક દ્વારા
ચતો ઉચ્ચાર, જે અક્ષરની ઉપર મીઠું
મૂકીને બતાવવામાં આવે છે તે.

અનુહંત, વિ. (સં.) અટકે
નહિ એવું; અનહંદ; અનહંડ.

અનૂહં, વિ. નવુંજ; અપૂર્વ.

અનૂક, વિ. (સં. અનૂ+કૃદ= પરણેલું) અવિવાહિત; કંવાર.

અનૂકા, સ્ત્રી. (સં.) કુમારિકા; અવિવાહિતા.

અનૂપ, વિ. (સં.) ભેજવાળું; જેમાં પાણી ધણું હોય એવું.

અનૂરી, સ્ત્રી. સીતાકૃષ્ણ.

અનૂરં, ન. સીતાકૃષ્ણ. (૨) અરુણ.

અનૂણી, વિ. (સં.) જેને ઋણુ-દેવું નથી રહેલું તે.

અનૃત, ન. (સં. અનૂ+ઋત= સત્ય. ઉ.) ખોટું; ભેજવાળી. (૨) મિથ્યા. [જોશનાર

અનૃતવાદી, વિ. (સં.) અસત્ય

અનૃશંસ, પુ. (સં.) નૃશંસ નહિ તે.

અને, અ. ને; તથા; વળી.

અનેક, વિ. (સં. અન્+અક) એક નહિ તે; વધારે.

અનેકગુણયુક્ત, વિ. (સં.) ધણા ગુણવાળું.

અનેકગુણસંપન્ન, વિ. (સં.) જેણે ધણા ગુણો પ્રાપ્ત કરેલા છે એવું.

અનેકચર, વિ. (સં.) ધણાંની સાથે રહીને જાણનાર.

અનેકતા, સ્ત્રી. (સં.) અનેક-પણું; બહુપક્કું. (૨) એકતા નહિ તે; જુદાઈ. [અનેક પ્રકારે.

અનેકધા, અ. (સં.) બહુધ; અનેકવચન, ન. (સં.) બહુ-વચન.

અનેકવર્ણસમીકરણ, (સં.) અનેકવર્ણ=ધણા અક્ષર+સમીકર-ણ=સમાનતા) બીજા ગણિતમાં હિસાબ ગણવાનો એક પ્રકાર.

અનેકવિધ, અ. (સં.) બહુ બહુ રીતે; ધણે પ્રકારે

અનેકાર્થ, વિ. (સં. અનેક+અર્થ) જેના ધણા અર્થ થતા હોય એવું; અનેક પ્રયોજનવાળું.

અનેનાસ, બુદ્ધિ અનનાસ.

અનેરું, વિ. અન્ય; બીજું. (૨) અસૌકિક; વિચિત્ર.

અનૈક્ય, ન. (સં. અનૂ+એ-ક્ય) એકતા નહિ તે; જુદાઈ. (૨) અણબનાવ.

અનૈયું, વિ. (અન્યાય ઉપ-રથી) ન્યાયસર નહિ વર્તનારું.

અનૈધર્મ, ન. (સં.) અધર્મ-નો અભાવ. (૨) ગરીબાઈ.

અનોખું, વિ. અનુપમ જેવું (૨) જુદું નહિ તે.

અનોડી, સ્ત્રી. જાનારને મોટો તાક આપતાં વગલા ઉપર જે અંગુઠો પહોંડે તે; થાપડ.

અનોપમ, વિ. બુદ્ધિ અનુપમ.

અનોરસ, વિ. (સં. અનૂ+રસ= રસ ઉ. ઔરસ=છાતીનું) પોતાનો પુત્ર નહિ તે. (૨) અપુત્ર.

અનૌરસ, પુ. (સં.) દત્તક.

અન, ન. (સં. અવુ=ખાવું
ક.) અનાજ; ખોરાક. (અન=રાધિર્ણ અ-
નાજ.) અન તેનું પુણ્ય ને રાધનારીને
ધુમાડો=વસ્તુ જેની હોય તેને તેના
લાભ; ખીબને તો ખાલી અન. અન
આહારે અને ધી બ્યવહારે=વસ્તુ હોય
તેમ કાર્ય કરવું. અન પારકુ છે, કંઈ
પેટ પારકુ છે ?=મફતનું હોય તો પણ્ય
બલ પ્રમાણે લેવાય. અન તેવો ઓડ-
કાર=જેવું કાર્ય તેવું ફળ.

અન્નકુટ, (કોટ), જુઓ અણકુટ.

અનન્ય, ન (સં. અન્ન+સન્ન
ક.) ખાવાનું આપવાનું સ્થાન; ધર્મશાળા.

અનન્ય, ન. (સં. અન્ન+જલ)
દાણાપાણી. (૨) નશીબ.

અનદાતા, પુ. (સં. અન્ન+દા-
તૃ=આપનાર) અન આપનાર; શૈક;
ગુજરાતનું સાધન મેળવી આપનાર.

અનદાન, ન. (સં. અન્ન+દા=
આપવું ક.) અનનું દાન કરવું તે.

અનદેવ, પુ. (સં.) અનનો
દેવ; અન પોતેજ. (અન એક અતિ ઉ-
પયોગી વસ્તુ છે તેથી તેને માનાયે
‘અનદેવ’ કહેવામાં આવે છે.)

અનદેવતા, સ્ત્રી. (સં.) અનની
અધિદેવતા; અનપૂર્ણ.

અન્નપાણી, ન. અનન્ય. (૨) ન-
શીબ. (૩) જોઈએ તેટલું ખાવાપીવાનું ન
મળવું તે. અનપાણીના ઉધાર=અતિ દૈન્ય.

અનપૂર્ણ, સ્ત્રી. (સં. અન્ન+
પૂર્ણ=મરનારી) અન પુરું પાડ-
નારી દેવી.

અનપ્રાશન, ન. (સં. અન્ન+
પ્રાશન) મોઢણું; નાનાં છોકરાંને પ-
હેલવહેલું અન ખવરાવવાનો સંસ્કાર.
(સોળ સંસ્કારમાંનો એક સંસ્કાર.)

અનય વ. સ.) ત્રીજી અ
ખેતી-ભરપુર (ચરીર).

અનમયકોશ, પુ. (સં. અન્ન-
મય=માત્ર અનમય હોય તેવું+કોશ=
ભંડાર.) માત્ર અનથીજ ખેતીનો કોશ;
ચરીર. (પંચીકરણના મત પ્રમાણે આ-
નંદમય, વિજ્ઞાનમય, મનોમય, પ્રાણમય
અને અનમય કોશોથી ચરીર બનેલું છે.)

અનરસ, પુ. (સં. અન્ન+રસ)
અનનો કાહી જેવો ને પ્રવાહી બને છે
તે; અનનું સરવ.

અનવસ્ત્ર, પુ. (સં) ખાવાનું
તથા પહેરવાનું; અભ્યુપાય.

અનવિકાર, પુ. (સં. અન્ન+
વિકાર=મગાડ) અપયો; અપચાથી
ઉત્પન્ન થએલો રોગ.

અન્યાચ્છદાન, ન. (સં.) અન
અને ધરવું ને સાતન તે

અન્યાશય, પુ. (સં. અન્ન+આ-
શય=આધાર) પેટ; બકર.

અનોદક, ન. (સં. અન્ન+ઉ-
દક ઉપરથી.) અન્નનળ; ખાવું

પીરું. (૨) સચિત; લાગ્ય. અન્નોદક
છેકવાં=ભૂખથી મરી જવું; મરણનું ચિ
હન જણાવું. (૨) અમુક સ્થળમાં રહે-
વાનો કાળ પૂરો થવો.

અન્ય, વિ. (સં.) જીભું, ભુકું.

અન્યગ્રામી, વિ. (સં.) જીનો
ઠેકાણે જનાર; બસિયારી.

અન્યત્ર, અ. અહીં તહીં; જીને
ઠેકાણે (૨) સિવાય; નહિતર.

અન્યથા, અ. (સં.) બીજી
રીતે. (૨) આકું; કલકું.

અન્યભૂત, સો. (સં. અન્ય=
મૃત=પાણેલું) કાયલ. (કાયલના
છડાં કામડી સેવે છે તેથી તેને અન્ય-
ભૂતા કહે છે.)

અન્યા, પુ. અન્યાય. (૨) સ્ત્રી. પર-
સ્ત્રી. (કાન્યકાબામાં સ્ત્રીઓના ત્રણ ભેદ
છે: સ્ત્રીયા, અન્યા અને સામાન્યા.)

અન્યાય, પુ. (સં. અ+ન્યાય=
કનસાફ) ન્યાય નહિ તે; ગેરઈનસાફ;
અનીતિ.

અન્યાયી, વિ. (સં.) અન્યાય
કરનાર; અપ્રમાણિક; અધાર્મિક.

અન્યાસી, સ્ત્રી. બાળવાનાં છાકડાંની
માડી. [રીતે; જમ્મે તે પ્રકારે.

અન્યેષ્યે, અ. એક અથવા બીજી
અન્યોક્તિ, સો. (સં. અન્ય+
ઉક્તિ=કહેતી) અન્યને ઉદ્દેશીને

કહેવું તે. (૨) કોઈ તેથી જુદું બોલવું તે.

અન્યોન્ય, વિ. (સં. અન્ય+ન

અન્ય) પરસ્પર; એકબેક. (૨)
એક બીજાને પુરતી કરી આપે એવા
અર્થનો એક અલંકાર.

અન્યોન્યાધ્યાસ, પુ. (સં.)
એક બીજાના ગુણનો એક બીજામાં આ-
રોપ કરવો તે.

અન્યથ, પુ. (સં. અનુ+અ
જવું. ઇ.) એક પછી એકનો સંબંધ.
(કર્તા, કર્મ, વિશેષણ અને ક્રિયાપદનો
સંબંધ.) (૨) પ્રતિજ્ઞા અને અનુમાનનો
સંબંધ. (૩) વંશ; કુળ; સંતતિ. (૪)
પ્રેરણ; આશય; હેતુ. (૫) ભાવાર્થ.

અન્યયી, વિ. (સં.) સંબંધ
ખતાવનાર. (૨) વંશવાળુ.

અન્યારોહણ, ન. (સં.) પતિની
પાછળ સતી થઈ બળી મરવું તે.

અન્યાસન, ન. (સં. અનુ+આસ્ત
=ખેસવું ઉપરથી આસન) ઉપાસના.
(૨) પસ્તાવો. (૩) વિદ્યાર્થીઓનું સ્થાન.

અન્યીક્ષણ, ન. (સં. અનુ+ઈ-
ક્ષણ=તપાસવું) અવલોકન કરવું તે.

અન્યેષ, પુ. (સં. અનુ+ઈષ)
શોધ. (૨) સાધણ.

અન્યેષણ, ન. (સં.) શોધન;
પડપૂજ. (૨) જિજ્ઞાસા. (૩) અનુસંધાન.

અપ, અ. (સં.) નીચે, દૂર,
જુદું અને અનાદર વગેરે અર્થ દેખાડનારો
ઉપસર્ગ. (૨) વિ. હલકું.

અપર્ધ, વિ. બહીરું; સમભવતેવું.

અપકર્મ, વિ.(સં.)નાશકામ.

અપકર્ષ, પુ.(સં.)અપ+કર્ષ= ખેંચવું) પાછા પાડવું તે; ધર.

અપકાયા, ન.(સં.)અપ+કાયા =શરીર) પાછીમાંના છવ.

અપકાર, ન.(સં.)અપ+કૃ=કરવું) ગુણ ઉપર અવગુણ કરવો તે; ગુરુ-સાન; દ્રોહ. [કરનાર.

અપકારક, વિ.(સં.) અપકાર

અપકીર્તિ, સ્ત્રી.(સં.) અપ+કીર્તિ) અપયશ; બેઆશર.

અપકૃત્ય, ન.(સં.) ખોટું ક્રમ; ગુસ્સાન.

અપકૃષ્ટ, વિ.(સં.) પાછું પડેલું; ઉતારી અચેલું.(ર) પાપ. [કાચુ.

અપકવ્ય, વિ.(સં.) નહિ પાકેલું;

અપકવતા, સ્ત્રી.(સં.) કચાશ.

અપક્ષ, વિ.(સં.) પાંખ વગરનું; જેને કાંઈનો પક્ષ ન હોય તેવું; સહાય વગરનું. [નહિ તે; સમભાવ.

અપક્ષપાત, પુ.(સં.) પક્ષપાત

અપગા, સ્ત્રી.(સં.)નદી;સરિતા.

અપઘાત, પુ.(સં.) ક્રોધાત;

અકરમાતથી જે અઘાળ મરણ થાય તે.

અપચાર, પુ.(સં.)અપ+ચર= ચાલવું. ક.) અચોચ રીતે ચાલવું તે; ખાવા પીવામાં પર્ય ન પાળવું તે.

અપચિહ્ન, ન.(સં.) નકારા ચિહ્ન.(ર) મરણનાં ચિહ્ન; વેદછાના ચિહ્ન.

અપચો, પુ.(સં.)અ+પચ= પચવું) અછત્સ. (ર) પેટમાં ભર હોવો તે.

અપચ્છાય,પુ.(સં.)અપ+છાયા જેની છાયા ન હોય એવું; દેવ.(ર) વિ. નકારી છાયાવાળું; ભૂત પ્રેત વગેરે.

અપચ્છર, જુઓ અચ્છર. [હાર.

અપચ્ચ, પુ.(સં.) પરાજય;

અપચ્ચશ, પુ.(સં.) અપ+ચશ) અપયશ. [નકાર.

અપચ્ચશીલ, વિ. અપચ્ચયાળુ;

અપચ્ચાડ, વિ. ખરાબ, ગુસ્સાન-વાળું; ઉંધુ.

અપટ, વિ.(સં.) અ+પટુ= ચતુર) સમજ વગરનું;અડાણી.[પડકો.

અપટ, અ. રોજ; નિશ. (ર) ના.

અપટા, સ્ત્રી. ઓપટી.

અપટુ, વિ.(સં.) હોશિઆર નહિ તે; ચંચળ નહિ તે.(ર) સહેલું નહિ તે.

અપટુતા, સ્ત્રી.(સં.) પટુતા-ચતુરાઈ-ચંચળાઈ નહિ તે; કઠિનતા.(ર) બોચડપણું.

અપટ, વિ.(સં.)અભણ;મૂર્ખ.

અપત, વિ. બહુજ નાનું; કષપણ સમજે નહિ એવું.

અપતિવ્રતા, સ્ત્રી.(સં.) પતિ-વ્રતા નહિ તે; પતિની સેવા નહિ કરનારી સ્ત્રી.(ર) અધિયા રણી.

અપતીજ, સ્ત્રી. (સં. અ+પ-
સીતિ) અવિશ્વાસ; અધીરાઈ.

અપત્ય, ન. (સં. અ=નહિ
+પત્=પડવું. ઉ.) ઊકરું; ચંતાન.

અપથ, પુ. (સં. અ+પથ=
માર્ગ.) કુમાર્ગ; નકારો રસ્તો.

અપથગામી, વિ. (સં.) કુમ જે
જતાર; અનીતિને રસ્તે જતાર.

અપથ્ય, વિ. (સં.) પરપ નહિ
તે; રચવું નહિ તે; રાત ઉપન કરે
અથવા વધારે એવું.

અપદાર્થ, પુ. (સં. અ=નહિ
+પદ્=શબ્દ+અર્થ=અર્થ) જેનો કાંઈ
અર્થ ન હોય એવું; વસ્તુતાએ કંઈ ન
હોવું તે. (ન્યાયના ૧ દ્રવ્ય, ૨ ગુણ, ૩
કર્મ, ૪ સામાન્ય, ૫ વિશેષ, ૬ સમ-
વાય અને ૭ અભાવ, એ સાત પદાર્થમાં
નહિ એવું.)

અપદેશ, પુ. (સં. અપ=નીચે
+વિશ્=જેવું ઉપરથી દેશ) બહાનું;
જળ; વેશ બદલીને ગુપ્ત રહેવું તે. (૧)
યુક્તિ. (૩) ખરાબ દેશ.

અપદ્ધાર, ન. (સં.) પાછડું
બારડું; ગુપ્ત દ્વાર. (૨) મળતો ઉત્સર્જ
કરવાનું દ્વાર; માંડ.

અપદ્ધવંસ, પુ. (સં.) ઉતરી
પડવું તે; નાશ. [નિહત થએલું.

અપદ્ધ્ર, વિ. (સં.) પડેલું;

અપદ્ધર, (સં. અપ+દ્ધર ઉ.)

પદી ગએલી-અશુદ્ધ થઈ ગએલી બાપા.

અપમાન, ન. (સં. અપ=નીચે+
મન્=વિચારવું. ઉપરથી માન) માન
નહિ તે; અનાદર.

અપમાર્ગ, પુ. (સં. અપ+
મૃજ્ ઉ.) સારું કરવું તે, માનવું તે.
(૨) સં. અપ+માર્ગ. ઉ.) અપમા
માર્ગ; અવળો રસ્તો.

અપમૃત્યુ, ન. (સં. અપ=નકારું
+મૃત્યુ=મરણ) અકળ મરણ; ક્રોધ.

અપયશ, પુ. (સં.) અપયશ;
નાચોશી. [(૨) પાછડું.

અપર, વિ. (સં.) બિન; ખીજું.

અપરઉદર, ન. (સં. અપર=
ખીજું+ઉદર=પેટ) ઓરમાન માતા-
ના પેટનું; ઓરમાયું. [કાઠ ઠેગણે.

અપરગ્ર, અ. (સં.) ખીજે

અપરપાઠ, પુ. (સં. અપર+
પાઠ=અભ્યાસ) અભ્યાસ ઉપરતરું
વાચન.

અપર મા, સ્ત્રી. (સં. અપર
=ખીજું+માતા=મા) ઓરમાન મા;
સાવત્રી મા.

અપરરાત્ર, સ્ત્રી. (સં.) પાછડી
રાત; મોટું પરાડીકું.

અપરસ્વસ્તિક, પુ. (સં.) દિશનું,
તમાંગી લીડીનું પશ્ચિમ તરફનું નિહ.

અપરંચ, વિ. (સં. અપરચ્ચ = બીજી-વિશેષ) બીજી એ કે; વિશેષ એ કે કે (કાચળ પત્તરમાં).

અપરંચાર, વિ. પાર વિનારું; બહુળ.

અપરાજિત, વિ. (સં. અ+પરા+જિ=જીતવું) નહિ હારેલું; અજિત. (૧) વિજી. (૩) જિત. (૪) એક ક્રવિયું નામ.

અપરાજિતા, સ્ત્રી. (સં.) એક દેવી.

અપરાધ, પુ. (સં. અપ+રાધ્) આશાનો લાંબ કરવો તે. (૧) દોષ; વાંક. (૩) પાપ.

અપરાધજી, સ્ત્રી. અપરાધ કરનારી; પાપિણી. [દોષી; પાપી

અપરાધી, વિ. (સં.) યુનેગાર;

અપરાધીનતા, સ્ત્રી. (સં. અ+પરાધીનતા) પરાધીનતા નહિ એવી રિયતિ; સ્વાધીનતા. (૨) (સં. અપર+અધીનતા) બીજાને વશ રહેવાપણું; પરાધીનતા.

અપરાહુન, પુ. (સં. અપર=પાછલો + અહન=દિવસ) પાછલો પહોર; સાંજનો વખત.

અપરિચહ, પુ. (સં.) પરિચહ ન હોય તે; સંન્યાસી. (૨) કાઠની પાસેથી દાનમાં કંઈ નહિ લેવું તે.

અપરિચિત, વિ. (સં.) નહિ પરિચિત તે; અજાણું.

અપરિચિન્ન, વિ. (સં.) જેના ભાગ પડેલા ન હોય એવું.

અપરિમિત, વિ. (સં.) નહિ પરિમિત; અમાપ.

અપરીક્ષિત, વિ. (સં. અ+પરિ+ઈક્ષ=જોવું) નહિ પારખેલું.

અપરોક્ષ, વિ. (સં.) આંખથી દૂર નહિ તેવું; પ્રત્યક્ષ.

અપર્ણવું, અ. કિ. તજવું.

અપર્ણસિ, વિ. (સં. અ=નહિ +પરિ+આપ્=એકઠું કરવું) અસીમ; અત્યંત.

અપલક્ષણ, ન. (સં. અપ+લક્ષણ) સારૂ લક્ષણ નહિ તે; દુર્ગુણ-

અપલક્ષણું, વિ. અપલક્ષણવાળું; દુર્ગુણી. (૨) એવવાળું.

અપલ્યા, સ્ત્રી. (સં. અ+પલ્યા=ખાંસ) દુષ્ણી-અશક્ત-નિર્માલ્ય સ્ત્રી. (૨) ગંદી-કુઅડ.

અપવર્ગ, પુ. (સં. અપ+વૃજ્=જવું. ઉ) અંત આવી જવો તે; મુક્તિ; મોક્ષ.

અપવાહ, પુ. (સં. અપ+વહ્=એકઠું. લ.) આકેપનું ખંડન કરી નાખવું તે; સ્ત્રીઓ; જવાબ. (૧) આજીવકાલવું તે; નિહા.

અપવાહી, વિ. એકી રીતે વાહ આપવાનાર (૨) અસત્યવાહી.

અપવાહ્ય, પુ. જાણ્યો અપવાહ.

અપવાસણ, જુઓ ઉપવાસણ.

અપવાસી, જુઓ ઉપવાસી.

અપવિત્ર, વિ. (સં. અ+પવિત્ર-
પૂ=પવિત્ર રહેવું) પવિત્રતા રહિત;
મદિન; દુષિત.

અપવિત્રતા, સ્ત્રી. (સં.) અશુ-
ષ્ટિ; અસ્વચ્છતા.

પવિત્રપણું, જુઓ અપવિત્રતા.

અપવિદ્ય, વિ. (સં.) તજેણું (૨)
૧૬ કરેણું. (૩) વિધેણું.

અપવિદ્ય, પુ. (સં.) કોપાએ
તણ દીધેલા અને કોપ એ ઉઠેરેલા ઉઠેરો;
અર્થશાસ્ત્રોમાં જે બાર ભવના પુત્રો
હેલા છે તેમાંનો એક.

અપવ્યય પુ. (સં. અપ+વ્યય=
અસ્થ) અથાગ્ય અસ્થ.

અપશબ્દ, પુ. (સં. અપ+
શબ્દ=શબ્દ) અપઅંશ. ૨) માળી;
અપઙિત શબ્દ.

અપશુકન, પુ. (દ્વિ. શુકન=
એક પંખી. આ પંખીનું સામે આવવું
સાથે બસાય છે તે ઉપરથી શુકન શબ્દ
યજ્ઞેલા છે.) અશુભ ચિહ્ન. અપશુકન
કરવાં=શુભ કામ કરવા બતાવે અશુભ
ચિહ્ન જેખાડવાં. અપશુકન કરવાં=ખોટાં
ચિહ્ન બતાવવાં. ખોટી નિહાલી અપ-
શુકનમાંથી ત ભરે=શુદ્ધ શુદ્ધાનો સાવ
લભવે.

અપશુકનિઆળ, વિ. અશુભ
ચિહ્નવાળું; અમંગળ.

અપસંય, વિ. (સં.) જમણું.
(૨) ઉલટું. અપસંય કરવું=કાને ખત્રે
બોલે હોય તે જમણે ખત્રે ફેરવવી.
સંય-અપસંય કરી નાંખવું=ઉલટું સુ-
લટું કરી નાખવું.

અપરમાર, પુ. (સં.) વામુનો
એક રોગ; વાલુનો રોગ.

અપહરણ, ન. (સં. અપ+
હ-હર=ઘર્ષ બવું) નસાડી બવું તે;
ચોરી બવું તે.

અપહાર, પુ. અપહરણ; છી-
નવી લેવું તે; હઠાવી બવું તે; ખસ્ય
કરી નાખવું તે.

અપહનુતિ, સ્ત્રી. (સં. અપ+
હ=હુપાવવું) બાણીનું હોપ તે હુપાવી
રાખવું તે; ચૂનવણી. (૨) આ નામનો
એક અર્થાલકાર; જેમાં એક વાત હુપા-
વીને બીજીનો ધ્વનિ કરાય તે.

અપંગ, વિ. એક અથવા વધારે
અંગોની ખોડ હોય તેવું. (પગની ખોડ-
વાળું તે હુણું, કાનની ખોડવાળું તે
બહેરું, વગેરે.)

અપચીકૃત, વિ. (સં.) પંચ-
મહાભૂતમાં વહેંચી નાખેણું નહિ એવું;
સ્પષ્ટ. (સીરાદિ)

અપઙિત, વિ. (સં.) પંડિત
નહિ. એક નહિ બલેરે; અભણ.

અપંડિતતા, સી.(સ.) પંડિત-
પણું નહિ તે

અપંથ, પુ. (સં.) કુમાર્ગ.

(૨) અનંતિ.

અપાકરણ, ન. (સં. અપ+
કૃ=કરવું. ઉ.) દૂર કંવું તે; દેવ
અદા કરી દેવું તે.

અપાટવ, (સં.) અકુશળતા;
કાંઈ કરવાની ચતુરાઈ નહિ તે, જડતા.

અપાતકી, (સં. અ=નાશ+પા-
તકી=પાપી) પાપી નહિ તે, નિર્દોષ.

અપાત્ર, ત્રિ. (સં.) પાત્ર નહિ
તે; કપાત્ર; યજ્ઞહીન.

અપાદાન, (સં. અપ + આ+
દા=આપવું) પાપમા વિજીતવું હારક.
(વ્યાકરણ).

અપાન, (સં. અપ+અન્=શ્વાસ
લેવો) શરીરના નીચલા ભાગમા રહેલો
વાયુ; પાદ. પું(પ્રાણ, અપાન, વ્યાન,
ઉદાન અને સમાન.)

અપાપ, વિ. (સં) પાપ રહિત.

અપામાર્ગ, પુ. (સં.) અધેરો.

અપાય, પુ. (સં. અપ+ઈ=
જવું. ઉ.) જડ રહેવું તે; અલોપ. (૨)
છૂટકું પડવું તે. (૩) દુઃખ. (૪) હાનિ;
નાશ. (૫) અનિષ્ટનું કારણ.

અપાયી, વિ. (સં.) અપાય
કરનાર.

અપાર, વિ. (સં. અ+પૃ=

ભરવું. ઉ.) જેનો પાર ન હોય તેવું; પશુ.

અપારદર્શક, વિ. (અ+પારદર્શ-

ક) જેમાથી આરપાર દેખાય નહિ એવું;
અલિન.

અપાવણું, સ. કિ. ટ્રે. આપે
એમ કરવું.

અપાશરો, (મરો), પુ. (સં.

ઉપાશ્રય ઉપરથી) જેતોવું એક

ધાર્મિક રથાન. અપાશરે દીવો=અશક્ય

અને અસંવિત વાન (દીવામા પડી

છત્તનું મરે તેથી અપાશરમા કહી

પણ દીવો કરવામા આવતો નથી તેપરથી)

અપાંગ, ન. (સં.) આપવો

ખાણો. (૨) તિલક.

અપાંગદર્શન, ન. (સં) રટાક્ષ;

આંખના એક ખૂણા તરફથી જોવું તે.

અપાંગનેત્ર, ન. (સં.) આણી-

આળી આખો. [વળી.

અપિ, અ. (સં.) પશુ; અને;

અપિચ, અ. (સં.) વળી; પશુ;

એમકે.

અપીલ, સી. (અં.) નીચલી

અદાલતના સુઅદા ઉપર ફરીને વિચાર

કરવાની ઉપલી અદાલતને અરજ કરવી

તે; અરજ. (૨) ખરેખરી બાબત રજૂ

કરી થોડા ભાગે તેમ કરવાની લેખને

વિનંતિ કરવી તે.

અપીસકોર્ટ, સી. (અં.) અ-

પીલ સાંભળનારી અદાલત.

અપુચ્છ, વિ. (સં. અ=નહિ
+પુચ્છ=પુછડું) પુછડું ન હોય
તેવું; બાકું.

અપુત્ર, વિ. (સં. અ=નહિ
+પુત્ર=છોકરો) પુત્રવગરનું; વાંઝીઉં.

અપુષ્પ, વિ. (સં.) જેને ફલ
યતાં નથી એવો (વનસ્પતિ).

અપૂજ્ય, વિ.(સં.) પૂજનાનું,
પૂજ વિના રહી ગયેલું.

અપૂજ્ય, વિ. (સં.) પૂજવાને
યોગ્ય નહિ તે.

અપૂર્વ, ન. (સં.) પરી;
રોટલી; માથપુઓ.

અપૂર્ણ, વિ. (સં.) પૂર્ણ નહિ તે;
અધૂરું.

અપૂર્ણદાગ, પુ. (સં.) પૂર્ણકાળ
નહિ તે. (આ)

અપૂર્ણતા, સ્ત્રી. (સં.) અધૂરાપાતું.

અપૂર્ણબીજ, ન. (સં.) અક્ષર-
મણિનમાં અપૂર્ણ રકમ જતાવનારા
અક્ષરો.

અપૂર્ણાક, પુ. (સં.) અપૂર્ણ
આંશી હિસાબ ગણવાની ગણિતની
એક રીત. (૨) પૂર્ણ આંશો નહિ તે;
૧, ૩, ૫, ૭ વગેરે.

અપૂર્વ, વિ. (સં. અપૂર્વ)
પૂર્વે નહિ બનેલું એવું; નવું.(૨) અદ્ભુત.

અપૂર્વતા, સ્ત્રી. નવીનતા; નવાઈ.
(૨) સિચિતતા.

અપૂરા, સ્ત્રી ચક્રી નાખતું તે;
પાણી ઉતારાવતું તે.

અપૂસાન, ન. (સં.) એ જગતને
આરભે અને અતે એ આચમન કરતું તે.

અપેક્ષા, સ્ત્રી. (સં.) અપ+દૃષ્ટ
=તેવું હ) આશા રાખવી તે; આશા,
મરજ.

અપેક્ષિત, વિ. (સં.) પૂરવ
રાખતું હોય અતું કરવાવાળું.

અપેક્ષ્ય, વિ. (સં.) પૂરવા યોગ્ય.

અપેખ, વિ. ન દેખાય અતું,
અજાણું.

અપેપટ, (અપટ), અ તિલા.
(૨) કમઅકલ, જેવકું.

અપેપાસ, પુ. ઉપવાસ.

અપ્રકટ, વિ. અ=નહિ+પ્ર+કટ
=માણું) ખુલ્લું નહિ તે; છાતું.

અપ્રકૃત, વિ. (સં.) યાતુ
બાબત સાથે જેને સંબંધ ન હોય એવું;
અપ્રાસંગિક.

અપ્રગદ્ગ, વિ. (સં.) નમ્ર;
શરમાળ. (૨) અપાવરતું. [વાંઝીઉં.

અપ્રજ, વિ.(સં.) પ્રજા વગરનું;

અપ્રણીત, વિ. (સં.) જેને
સરકારો ન કરવામાં આવ્યા હોય એવું.

અપ્રતિકૂલ, વિ. (સં.) પ્રતિકૂલ
નહિ તે; અનુકૂળ; ગમવું.

અપ્રતિભટ્ટ, પુ. (સં.) જેના

જેવો બીજો બદ્ધ ન હોય એવો બદ્ધ;
અછત થોડો.

અપ્રતિભ, વિ. (સં. અ=નહિ
+પ્રતિ+મા = માપવું ઉ.) નિરૂપમ;
અપૂર્વ; સર્વોત્તમ.

અપ્રતિષેધ, પુ. (સં.) જોનો
અટકાવ કરેલો ન હોય તે.

અપ્રતિષ્ઠા, સ્ત્રી. (સં. અ+પ્રતિ
+સ્થા = ઉભા રહેવું) અપમાન;
એમાબર.

અપ્રતિહત, વિ. (સં.) નહિ
અટકાવેલું તે; ન અટકાવી અથવા ન
હણી શકાય એવું.

અપ્રતીજ } જુ. અપ્રતીતિ.

અપ્રતીતિ, સ્ત્રી. (સં. અ+પ્ર-
તીતિ=સંદેશો) ખાતરી નહિ તે;
અવિશ્વાસ.

અપ્રત્યક્ષ, વિ. (સં.) પ્રત્યક્ષ
નહિ તે; ગેરદાખલ.

અપ્રત્યય, વિ. (સં.) અવિશ્વાસ;
સંશય.

અપ્રધાન, વિ. (સં. અ + પ્ર+
ધા=મૂકવું. પ્રધાન=મુખ્ય) મૌન્ય;
જરૂરનું નહિ એવું.

અપ્રમાણ, વિ. (સં. અ+પ્ર+
મા=માપવું ઉ.) પ્રમાણ રહિત; અ-
માપ. (૨) પુરાવા વગરનું; અસત્ય. (૩)
આધારરહિત; સુદા વગરનું; અમાન્ય;
નિર્થક.

અપ્રમાણિક, (અપ્રમાણિક),
વિ. (સં.) પ્રમાણિક નહિ તે; જેની
ઉપર વિશ્વાસ રખાય નહિ એવું; જેની
સાથ ન હોય એવું.

અપ્રમાણિકતા, સ્ત્રી. લુપ્ત્યાઃ,
હલેવું-દેખાડવું કઈ ને કહું કંઈ તે.

અપ્રમાણિકપણું, ન. અ-
પ્રમાણિકતા.

અપ્રમાદ, પુ. (સં.) પ્રમાદ
નહિ તે. (૨) વિ. આળસરહિત; બૂલ-
ચૂક કરે નહિ એવું; તેજ.

અપ્રમિત, વિ. (સં. અ+પ્ર-
મિત=માપેલું) અમાપ; બેહદ. (૨)
સાબીત નહિ થએલું

અપ્રમેય, વિ. (સં.) માપ નહિ
એવું; અમાપ; અપાર.

અપ્રયોજક, વિ. (સં.) પ્રયોજક
નહિ તે; નિષ્કળ. (૨) કાંઈ યોજનામાં
કામ નહિ આવે એવું.

અપ્રવાસી, વિ. (સં.) પ્રવાસી
નહિ તે.

અપ્રવાહી, વિ. (સં.) પ્રવાહી
નહિ તે; ઘટ્ટ; ક્ષણ.

અપ્રવૃત્ત, વિ. (સં.) પ્રવૃત્ત
થએલું નહિ તે; મુસ્ત; નિવૃત્ત.

અપ્રશસ્ત, વિ. (સં. અ+પ્ર+
શંસ્=વખાણવું) નહિ વખણાએલું;
નિંદા (૨) વિસ્તારરહિત; અવહારમાં
લાઈલું નહિ એવું.

અપ્રસન્ન, વિ. (સં.) નાપ્રસન્ન;
દીદગીર. (૨) પ્રતિકૂળ; વિપરીત.

અપ્રસન્નતા, સ્ત્રી. (સં.) ના-
પ્રસન્ન; અવકૃપા; નાપસંદગી.

અપ્રસાદ, પુ. (સં. અ=નહિ+
પ્ર+સવ્=એસવું) પ્રસાદ નહિ તે; નાપ્રસાદી.

અપ્રસિદ્ધ, વિ. (સં.) પ્રસિદ્ધ
નહિ તે; અભવ્યું.

અપ્રસ્તુત, વિ. (સં. અ=નહિ+
પ્રસ્તુત ઉ.) પ્રસ્તુત નહિ તે; આપુ
પ્રસંગનું નહિ એવું.

અપ્રસ્તુતપ્રસાંસા, સ્ત્રી. (સં.)
કાવ્યશાસ્ત્રનો એક અર્થાલંકાર.

અપ્રાકૃત, વિ. (સં.) પ્રાકૃત નહિ
તે, વિદક્ષણ; સામાન્ય નહિ એવું.

અપ્રાપ્ત, વિ. (સં. અ=નહિ+
પ્ર+આપ્=એળવવું) નહિ મળ્યું.

અપ્રાપ્તકાળ, પુ. (સં.) ક-
વખત. (૨) વિ. મોસમ પહેલાનું; વહેલું

અપ્રાપ્ત, સ્ત્રી. (સં.) ન આવી
મળ્યું તે; ગુહસ્થાન; કંઈ પ્રાપ્ત ન થતું તે.

અપ્રામાણ્યક, વિ. ભુઓ અ-
પ્રમાણિક.

અપ્રાપ્તધૈવન, વિ. (સં.)
નથી પ્રાપ્ત થએલું કૈવલ્ય એને તે; સગીર.

અપ્રાપ્તવ્યવહાર, વિ. (સં.)
એને વ્યવહાર સોંપવાનો સમય પ્રાપ્ત
થયો ન હોય એવું; સગીર.

અપ્રાસંગિક, વિ. (સં.) વગર

પ્રસંગનું; અપ્રાણિક. (૨) ઘીન જરૂરનું.
(૩) ન લાગુ પડતું હોય એવું.

અપ્રિય, વિ. (સં. અ=નહિ+
પ્રી=પ્રસન્ન કરવું) પ્રિય નહિ તે;
અણુમમતું. [પ્રિય લાગતું તે; અભાવ.

અપ્રિયતા, સ્ત્રી. (સં.) નહિ
અપ્રીતિ, સ્ત્રી. (સં.) પ્રીતિ
નહિ તે; કંઠાળો.

અપ્રેમી, વિ. (સં.) પ્રેમ વગર-
નું; નિર્દય.

અપ્સરા, સ્ત્રી. (સં. અપ્=
જળ્ય તેમાંથી સ્વ=સર=સરવું-નાક
ળવું ઉપરથી. અપ્સરા સમુદ્ર મંથન
કર્યું ત્યારે સમુદ્રમાંથી નીકળી હતી) અતિ
રૂપાળી સ્ત્રીઓનો એક વર્ગ.

અફગાન, પુ. (આ.) અફઘાનિ-
સ્તાનનો વનનો; કાણુથી.

અફગાની, વિ. અફઘાનિસ્તાનનું.
અફર, વિ. નહિ ફરે એવું; સુકરર.

અફરાતફરી, સ્ત્રી. (૪) ફરાતન
વક્રસત=એથી લેવું) અહીંનું તહીં ને
તહીંનું અહીં એમ ને કંઈ થયું હોય
તે; ફરબદલી. (૨) ઉચાપત.

અફલાતુન, વિ. (આ.) પ્રીસના
મહાન વલ્લવેતા પેટોના નામ ઉપરથી
થએલું વિશેષણ; સર્વોત્તમ.

અફાલત, વિ. (સં.) નહિ
ફએલું; નિષ્ફળ.

અર્થવા. સ્ત્રી. (આ.) ઉડતી
ખપર; લોકમાં એકાએક આંધેલી વાત;
અપ.

અર્ધસોસા પુ. (આ. અર્ધસોસ
ઉ) શોક. (૨) પરનાવો. (૩) અ. અરે.
અર્ધસોસી, સ્ત્રી. (દા.) દીલગીરી;
પશ્ચાન્નાપ.

અર્ધળ. વિ. (સં અ=નદિ +
ફલ્લ=કળ) નિરથક નવું તે; નિર્ધળ.

અર્ધળા. સ્ત્રી. (સં) જેને ઈળ
થતાં ન હેય એવી વનસ્પતિ; કવર.

અર્ધળાટ, પુ. (સં આ=નિ
અને ફફાલ્=અથડાવું) અર્ધળ વૃત્તે;
અર્ધળાવાથી જે અવાજ થાય તે.

અર્ધળાટવું, સ. કિ એક વસ્તુ
બીજી વસ્તુ સાથે અર્ધળાય તેમ કરવું;
પછાડવું; ઠોકવું.

અર્ધળાવવું, સ. કિ. પછાડવું.
અથડાવવું.

અર્ધળાવું, અ. કિ. અવાજ
થાય તેવી રીતે નેરથી અથડાવું; પછાડાવું;
ભટકાવું. (૨) ભડી પડવું.

અર્ધળાકુટ, સ્ત્રી. અર્ધળાવું તે.

અર્ધળાવું સ. કિ અવાજ
થાય તેવી રીતે પછાડવું અથવા ફેંકી દેવું.

અર્ધળાવવું, સ. કિ. પછાડાવવું

અર્ધીણ, ન. (આ. આર્ધઅન=
અર્ધીણ.) અસખસના લીલાં દોડવામા-
થી નીકળતો ઝળો અને તેથીઓ રસ.

(અર્ધીણ જેગી અને કડવું દ્રવ્ય છે. એ અમુક
માગથી વિશેષ ખવાય તો મરણ થાય
છે.) અર્ધીણ ખાવું=આપધાત કરવો.

અર્ધીણી. વિ. અર્ધીણના બંધા-
ણવાળુ. (૨) (લા.) સુસ્ત; આળસુ.

અર્ધીણીઓ. પુ. અર્ધીણનો
બસની

અર્ધીમ. જુઓ અર્ધીણ.

અખખો, પુ. અખાવ

અખખોરો. પુ. (આ. આખસો
+ અ. ક.) પાંચી વાળુ પહોળા મોનું પોણી
પીવાનું પાત્ર; ટોચડી, આખખોરી
અખખોરવું, સ. કિ. કાપડો કરવો.

અખખાર, ન. ખાતી વખતે જે
શી પીરસવામા આવે તે.

અખખડી. અ. હમણાંને હપ-
ણાજ, તામડોળ.

અખખ, (સં. અખખ) સો
કરોડ જેટલી સખ્યા

અખખગીરી, સ્ત્રી. (આ. આ-
ક્રાખ+ગીરી. ઉ.) રાત્ર અને યોગ મા.
જુસોને મધ્ય જે સુરર કિસરી જમ
ધરનામા આવે છે તે

અખખાડી, પુ. (ખ.) ખર્ચપુરવું.

અખખુદસા, પુ. (આ.) પર-
ગેથરનો પૂનક.

અખખ, વિ. (સં. અ=નદિ
+ અખખ=ખાંધવું. અખખ = ખાંધવું.)
ખાંધેલું નહિ તે; છૂટું.

અખખૂન, પુ. (સં. અખખ+ધૂ

=ખંખેરી નાખતું) વેરાળી; ખાલો; સાધુ.
(૨) પોતાના સ્વચ્છદમાં નિમગ્ન રહેનાર;
મરત.

અમનાલ, સ્ત્રી. (ફા. અમ-
નાલ ક.) તરવારની મૂઠ આગળ અને
અણી આગળ સોના રૂપાની જે મિના-
કારી ખેળી હોય છે તે.

અમનુસપાન, ન. (તેલંગુ)
દીમર; દીમરવા. (એના ફળ મીઠા હોય
છે અમનુસ ફળમાં ગ્રાહી, વાતલ, અને
પ્રમેદ મટાડનાર છે. એનું લાકડું પણ
કૃષ્ણયોગમાં આવે છે.)

અમરખ, (સં. અમરક)
ચળકતી પરીદાર ને પારદર્શક એક ખાડ.
(અમરખ પોતું, કાણુ, પીચ અને
લીલું એમ ચાર ભત્તનું મળી આવે છે.)

અમર, સ્ત્રી. (ફા. અ =મર)
ભમર.

અમલક, (ખ.) વિ. (આ.
આમલક = ચિત્રવિચિત્ર) ચિત્રવિચિત્ર;
કાબરચીતરું.

અમલકી, (ખી.) વિ. કાબર-
ચીતરું; ચચરગી. ' અમલખી ઘોડો ' =
ચચરગી ઘોડો.

અમળ, વિ. (સં.) બળ રહિત,
દુર્બળ; નબળું.

અમળી, સ્ત્રી. (સં.) જેનામાં
બળ ન હોય તે; નારી.

અમળા, ન. અમળ.

અમાધ, વિ. (સં.) જેમાં
કશી હરકત આવે તેમ ન હોય એવું.

અમાધક, વિ. (સં.) બાધ કરે
એવું ન હોય તે.

અમાધિત, વિ. (સં.) અકથયુ
વચરતું; કથા પણ વાંધા વચરતું; હોય
વચરતું.

અમાધન, વિ. (સં.) જેને
કંટુમીઓ ન હોય તેવું; એકત્રાયું.

અમામ, પુ. રીતરિવાજ; કરકરિઆવર.

અમારું, વિ. જેમાં વહાર-
કરિઆદ ન હોય તેવું; અધાધુધ.

અમરી, જુઓ અમાસાસા.

અમી, અ. (સ અપિ ઉપર-
ધી) હમણાં; હાલ.

અમીર, (સ.) ન. (આ.
અમીર = સુત્રવ) એક તરેહનો ખુશબો
દાર જાણો કાળો અથવા સફેદ બજારો
બુકો. (અમીર ગુલાબ એ બે શબ્દો
સાથેજ વપરાય છે.)

અમુર, વિ. (સં.) મૂખ;
મૂઠ; અણુસમજી; કમઅકલ.

અમુલોકમુલો, પુ. પાણીમાં
તરતાં તરતાં રમવાની હોકરાની એક
રમત.

અમુવો, પુ. (આખનો-આ-
ખવો) એક ભત્તી ફાંડાશીર. (આનું
કાન અને અમાકુ વાળ છે.)

અમુજ, વિ. (સં.) બુધ્ = બુધ્-
તું ક.) અણુસમજી; મૂખ; મૂઠ.

અબ્જ, વિ. જેને કદર ન હોય તે.
અબ્જે, અ. આરે; ઓ. (તિર-
રકારથી કાઢને ડુંકારો કરવો તે.)

અબ્જેતબે, વિ. જેમાં 'અબ્જેતબે'
બોલાય એવી, (હિંદી ભાષા).

અબ્જોખા, પુ. કન્યાવાળા વર-
વાળાને ત્યાં ખાતું અને ખાડ વરને
ખવરાવવાને હઈ ભય છે તે. (૨) અબ્જ
વસ્તુ જેવી પણ ન ગમે તે; અબ્જો;
અભાવ.

અબ્જોખેપડવું, સ. કિં અ-
ભાવ થવો; અરુચિ થવી; મનથી હતરી
જવું; અબ્જો પડવું.

અબ્જોટ, પુ. છાજીમાટીથી ર-
સોઈની અને જમવાની જગા હોયવી
તે. (૨) જમવાને સારૂ નાહો પછી ન
ખડમ્મ એવી જે રિયતિ તે. (૩) નાહો
વચર જ્યાં જવાય કે અડકાય નહિ એવું
સ્થળ. (૪) પાતળું પાતળું હોયવું તે.

અબ્જોટીકું, ન. જમતી વખતે
પહેરવાનું વેશમનું-ગીનનું-શણનું વસ્ત્ર.

અબ્જોલ, વિ. નહિ બોલવું તે;
ચૂપ રહેવું તે. (૨) બેલાન.

અબ્જોલા, પુ. નહિ બોલવું તે;
રીસાઈને માન પાડવું તે; રસલું.

અબ્જોલ્યું, વિ. નહિ બોલેલું;
નહિ બોલવા બરોબર કરવું તે; બોલોને
ફરી જવું તે. [સો દરોડ નેટલી સંખ્યા.

અબ્જજ, ન. (સં.) કમળ. (૨)

અબ્જ, ન. (સં.) વાદળું:
વરસાદ. (૨) વર્ષ; (૩) નામરમોય.

અબ્જસાર, પુ. (સં.) કપૂર.

અબ્જુર્ગ, પુ. (સં.) આરે
તરફ પાણી ભરેલું હોય એવો ખિલો.

અબ્જિય, પુ. (સં.) સમુદ્ર.

અબ્જિયજા, ઓ. (સં.) સમુદ્રમાંથી
ઉત્પન્ન થએલી-હરમી.

અબ્જખા, સ્ત્રી. (સં. અમ્મા=
માતા.) મા; બા. (૨) ધરડી ડોશી;
ધરડી ચાકરડી

અબ્જખાશાઈ, વિ. જાંભુડીઆ.

અબ્જખાસ, પુ. (આ.) સિંહ.

અબ્જખાસી, પુ. (આ.) વાદળી,
કાળો અથવા સ્તાક પડતો વાદળી રંગ.

અબ્જક, જુઓ હમક.

અબ્જકા, વિ. (સં.) ભક્તિ-
રહિત; બેવફા. (૨) નહિ વહે ચેલું.

અબ્જકિ, ઓ. (સં.) ભક્તિ નહિ તે.

અબ્જકિમાન, વિ. ભક્તિમાન
નહિ તે. [થોડું નહિ તે.

અબ્જકા, વિ. (સં.) ખાવાને

અબ્જકય, વિ. (સં.) નહિ ખાવા
થોડું. (૨) ' ન ખાવું ' અર્થે જેને મારે
મના કરેલી હોય તે.

અબ્જકોટ, જુઓ આબકોટ.

અબ્જકોળો, જુઓ આબકોળો.

અબ્જકવા જવું, અ. કિ. અ-
ભાસવા જવું, અથવા મથક થવું હોય ત્યાં જવું.

અભડાએલું, વિ. જેને અ-
ડાતું ન હોય તેને એલું. (૨) અપવિત્ર.

અભડાવતું, સ. કિ. પ્રે. અ-
ભડાવ તેમ કરવું; અપવિત્ર કરવું.

અભડાણું, અ.કિ. સ્નાન કરીને
દુધ થતું પડે એવી સ્થિતિમાં જવું;
અપવિત્ર થવું. (૧) સ્ત્રીઓને જાનુ-અ-
ડાવ આવવો.

અભણ, વિ. નહિલાણેલું; અક્ષરજન્ય.

અભદ્ર, વિ. (સં.) અશુભ. (૨)
ખરાબ.

અભય, પુ. (સં.) ભય નહિ તે.
(૨) ભય રાખવાનું કારણ ન રહે
એમ કરવું તે; અભયદાન.

અભય, વિ. (સં.) ભય વગરનું.

અભયડિડિમ, ન. (સં.) સુલેહનો
હટ્ટો.

અભયદંડ, પુ. (સં.) જેનાથી
ભય રહે નહિ એવો દંડ. (પાંચ દડાઓ
એક દંડ.)

અભયદાન, ન. (સં.) 'ભય
નહિ થાય' એવું જે વચન આપવું તે;
સહામતી બક્ષવી તે.

અભયપત્ર, પુ. (સં.) સહામતી-
ને માટે ફરતાવેલું કાગળ આપવો તે.

અભયપદ, ન. (સં.) ભય ન
હોય એવું સ્થાન; મોક્ષ.

અભયકર, વિ. ભયકર નહિ
તે; શૈભ્ય; રતિઆમજું.

અભયા, સ્ત્રી. (સ.) હરડે.

(૨) એક દેવીનું નામ.

અભયી, વિ. (સં.) જેને
અભય વચન મળેલું હોય તે; હિંમતવાળું.

અભર, વિ. ખાલી. (૨) મરીપ.

અભરખો, પુ. અભિલાષ; ઉમંગલ.

અભરાર્થ, સ્ત્રી. ભીંતની સાથે
સરસામાન મૂકવાને જે પાટીક જડવામાં
આવે છે તે; જાળવી (૨) એક જડને
સોનાનો ચરમી સિક્કો.

અભરાભરણ, પુ. (અભર=
મરીપ+આ+ભરણ=ભરનાર-પોષક) મરી-
ખને પાળનાર; પરમેશ્વર.

અભરામ, વિ. (સં. અબ્રમ
ક) જેમાં કઈ ભ્રમ ન હોય એવું, નિર્જન.
(અભરામ કુલ ન હોવા=ભ્રમવાળી સ્થિ-
તિમાં નહિ પરંતુ સારી અકલ્પ દોષિ-
આરીમાં તે ભ્રમત કરી આવેલું છે એટલે
તે હોવા કરવાને યોગ્ય નથી.)

અભરામ કુલ ન હોવા, જેને મારે
કરીને કાઢ પણ રીતનો હોવા બાકુ કરાય
નહિ એવું.

અભરામી, વિ. જેમાં કરો
ભ્રમ રહેલો ન હોય એવું.

અભરેભરણ, સ. કિ ન ભરાય
તેવું હોય તે પણ ભરવું તે; પુષ્કળ
આપવું તે. (૨) અનાથનું રક્ષણ કરવું.

અભરતુંકા, સ્ત્રી. (સં.) જેને
ભરતો નથી તે; વિપ્રવા.

અભવ, પુ. (સં.) મોક્ષ;
અર્થમતિ. (૨) વિનાશ.

અભિવ્ય, વિ. (સં.) કવ્ય નહિ તે; કનિષ્ઠ.

અભંગ, પુ. (મ.) મરાઠી સાહિત્યમાના એક શાસ્ત્ર નામ. [આપું.

અભંગ, વિ. (સં.) નહિ ભાગેલું.

અભાખી, (પી), વિ. (સં.) નહિ બોલનાર; મૌનવ્રતવાળું.

અભાગણી, વિ. (સં.) જેનું કાચ સારું ન હોય એવી સ્ત્રી; કમનસીબ.

અભાગી, વિ. (સં.) સાગ ભાવવાળું નહિ તે.

અભાગીઈ; વિ. દુર્ભાગીઈ. (૨) દુઃખી; મરીબ.

અભાગ્ય, ન. (સં.) દુર્ભાગ્ય.

અભાવ, પુ. (સં.) નહિ હોવું તે. (૨) ભાવ જતો રહેવો તે; અભ્યુપગમ. (૩) અસ્થિ.

અભાવા, પુ. અવાય નહિ તેમ છતાં પણ વિવિધ વસ્તુઓ ખાવાની જે ભાવનાઓ થવી તે; અભરખા; દોહડ.

અભાવું, (અભાવવું) નહિ ભાવવું તે.

અભાવો, પુ. જુઓ અભાવા.

અભાપણ, ન. (સં.) અ=નાહિ + આપ=એકવચ્ચુ હ.) નહિ ભાપણ કરવું તે; મૌન.

અભાસ, જુઓ આભાસ.

અભિ, અ. (સં.) પ્રતિ, સામુ; તરફ; ચારે બાજુનું; સરખું; સાથે; જુડું; પાસે;

આગળ; નજીક, વગેરે અર્થ બતાવનારો ઉપસર્ગ.

અભિકાંક્ષા, સ્ત્રી. (સં.) અભિ + કાંક્ષ=ઈચ્છા.) ઇચ્છા, અભિકાંક્ષા: છેલ.

અભિક્રમ, પુ. (સં.) અભિ + ક્રમ=જવું આરંભ; સરખાત કરવી તે. (૨) ચરાર્થ [રતું તે. સત્તાપ, પ્રદાષો.

અભિક્રોશ, પુ. (સં.) પશ્ચાત્તાપ;

અભિગમન, ન. (સં.) અભિ + ગમ=જવું પાછળ જવું તે, આગળ વધવું તે; પાસે જવું-સામે જવું તે.

અભિગમ્, વિ. (સં.) અભિ + ગમ્ = જવું-પકડવું) ઘેરાએલું; સપડાએલું.

અભિગ્રહ, પુ. (સં.) હમલો ચક્રાઈ. (૨) ગૌરવ; મહત્તા. (૩) ધારણ ધારવી તે. (૪) ચતુર્થી પકડાએલું તે; બાન.

અભિચર, પુ. (સં.) ઠાસ; સેવક; નોકર.

અભિચાર, પુ. (સં.) અભિ + ચર=ચાલવું હિંસાકર્મ, મારણપ્રયોગ. (મારણ, મોહન, રતબન, વિદ્રેષણ, જ-અચારન અને વચીકરણ.)

અભિજન, ન. (સં.) અભિ + જન=જનમવું) પોતાનું માણસ. (૨) વતન. (૩) વચ્ચે; કુળ.

અભિજ્ઞત, વિ. (સં.) અભિ + જ્ઞ=જનમવું) સારી જાતનું; હિંસા કરવું (૨) શ્રેષ્ઠ.

અભિજિત, ન. (સં.) જોતિય
કાંચ પ્રમાણે એક નક્ષત્ર. (૨) દિવસનું
આઠમું મુહૂર્ત.

અભિજા, વિ. (સં. અભિ+જા
=અણુ) ધનું ભણનારો; હોશિઆર;
જોણ.

અભિજ્ઞાન, ન. (સં.) સ્મૃતિ;
જ્ઞાન. (૨) ચિહ્ન; ઘસેલ.

અભિધા, સ્ત્રી. (સં.) નામ.
ન્યાયમતમા એક શબ્દશાસ્ત્ર.

અભિધાન, ન. (સં.) નામ
અમુક વસ્તુને ઓળખવા માટે જે સજ્ઞા
કરી હોય તે; અટક.

અભિનય, પુ. (સં. અભિ+નય ઇ.)
મનનો ભાવ પ્રકટ કરવાનો જે અજ-
મરોડ તે; ઘટકો. (૨) નાજરિક છટા; વિવેક.
અભિનંદન, ન. (સં. અભિ+
નંદ ઇ.) આનંદ દેખાડવો તે;
ધન્યવાદ.

અભિનય, વિ. (સં.) નવું; તાળું.

અભિનિવિષ્ટ, વિ. (સં., વળગેલું;
મચેલું. (૨) નિશ્ચયવાણું.

અભિનિવેશ, પુ. (સં. અભિ
+નિ+વેશ ઇ.) અંદર હોડા ઘખલ
થઈ જવું તે. (૨) આગ્રહ; પક્ષો નિશ્ચય.
(૩) અતઃપાત.

અભિનીત, વિ. (સં.) જેનો
અભિનય કરેલો હોય એવું; ભાળ્યાએલું.
(૨) ખેંચી આણેલું.

અભિનેત્રી, વિ. (સં.) ભજ-
વવા યોગ્ય; અનુ રણ કરવા યોગ્ય.

અભિનેય, વિ. (સં.) ભજવવા
યોગ્ય.

અભિજિત, વિ. (સં.) જુદું નદિ ને;
એકઠું; સમજડ.

અભિજ્ઞાના, સ્ત્રી. જેમાં જુદા પાણી
ન હોય ને; એકજાનના.

અભિપ્રાય, પુ. (સં. અભિ+પ્ર
+ઈ ઇ.) કાઠપણ આપના, તેની
બધી બાજુઓ એઈ વિચારીને થયેલો
નિશ્ચય તે. (૨) મતદાન, પ્રાર્થના. (૩)
સલાહ.

અભિપ્રોક્ષણ, ન. (સં. અભિ
+પ્ર+ઉક્ષ=છાંટવું) છાંટવું તે. (૨)
મત્ર ભક્ષતા યજમાને દર્શવડે જળ
છાંટવું તે. (૩) કાંઈ વસ્તુને પવિત્ર કરવાને
તેની ઉપર જળ છાંટવું તે.

અભિભવ, પુ. (સં. અભિ
+મૂ - મૂ = થવું) હાડ; અનાદર;
નિરસકાર.

અભિભૂત, વિ. (સં.) હારેલું;
મુંચવાડામા પડી મચેલું. [રૂઝારેલું.

અભિમત્ર, વિ. (સં.) માનેલું;

અભિમંત્ર, પુ. (સં.) મસક્ત
ચલાવતી તે. (૨) મત્ર ભણીને પવિત્ર
કરવું તે.

અભિમંત્રણ, ન. (સં.) સાથે
બસીને વિચાર કરવો તે. (૨) સરે

ચાલાવકું તે. (ચેલેન. અં.) (૩) મંત્ર
ભણીને સંસ્કાર કરવો તે.

અભિમાન, ન. (સં. અભિ+
મન ઈ.) પોતાની મોટાઇનું જે હું-
પણું તે; અહંગાર. (૨) મમતા. (૩) પ્રભુત્વ.

અભિમાની, વિ. (સં.) અ-
ભિમાનવાળું; અહંગારી. (૨) ઉન્મત્ત;
છેકું.

અભિમુખ, વિ. (સં.) સામુઃ
સન્મુખ. (૧) તરફ; પ્રતિ.

અભિયુક્ત, વિ. (સં. અભિ+
યુજ્ઞ=જોડવું) જોડાયેલું. (૨) સામે
લાગેલું. (૩) પ્રતિવાદી.

અભિયોગ, પુ. (સં. અભિ+
યુજ્ઞ = જોડવું) હુમલો; યુદ્ધને માટે
જોલાવવું તે. (૨) પ્રાયુષાવ; પેરવી.

અભિરામ, વિ. (સં. અભિ+
રમ=રમવું) મનોહર; સુંદર.

અભિરોચિ, ઓ. (સં. અભિ
+રુચ્-રોચ્=પસંદ પડવું) ભાવ;
હ્રદય. (૨) કોડ. (૩) ખુશી. (૪) પ્યાર.

અભિરૂપ, વિ. (સં.) અતુરૂપ;
મળતેમળતું.

અભિલાષિત, વિ. (સં.) પ્રચ્છેલું.
(૨) રૂપાળું; ચાહેલું; અભિલાષવાળું.

અભિલાખ, જુઓ અભિલાષ.

અભિલાખી, જુઓ અભિલાષી.

અભિલાષ, પુ. (સં. અભિ+

લાષ=પ્રચ્છવું) અંતઃકરણની બહુ
હ્રદય તે; મનોરથ. (૨) વૃષ્ટિ; દોષ
(૩) હોંસ; ઉત્સાહ.

અભિલાષી, વિ. (સં.) અભિ-
લાષવાળું; હ્રદયવાળું. (૨) હોસીલું.
(૩) ઉત્સાહી.

અભિવચન, ન. (સં.) સામું
વચન આપવું તે; કાલ; કબુલાત.

અભિવદન, ન. (સં. અભિ+
વન્દ્=વંદવું) નમવું; પ્રણિપત. (૨)
આસકા.

અભિવદના, ઓ. (સં.) વડીલ
બનને પમે લાગવું તે; સ્તુતિ.

અભિવાદ, પુ. (સં.) વંદના;
પ્રણામ. (૨) સામું જોલવું તે. (૩)
આરોપ.

અભિવાદન, ન. (સં. અભિ
+વન્દ્=જોડવું. ઈ.) નામ, દેષને નમ-
સ્કાર કરવા તે.

અભિવાદ્ય, વિ. (સં. અભિ+
વન્દ્=નમવું) પ્રણામ કરવાને યોગ્ય;
પૂજ્ય.

અભિવૃદ્ધિ, ઓ. (સં.) ઉત્ત-
રોત્તર વૃદ્ધિ થવી તે; વડતી; ઉત્કર્ષ.

અભિવ્યક્તિ, ઓ. (સં.) સ્પષ્ટ
લાગુ પડવું તે. (૨) વિગટોળા અર્થનું.

અભિરાંકા, ઓ. (સં. અભિ
+રાંક=ચક લઈ જવો) શંકા; સંશય.

અભિશાપ, પુ. (સં. અભિ+શાપ=શાપ દેવો) શાપ; ખોટું આગ; આશાપ. (૨) શાપ દેનારને આમે શાપ દેવે તે. [પેઠ કાએલું; સંસ્થાપિત.

અભિષિક્ત, વિ. (સં.) અભિ-

અભિષેક, પુ. (સં. અભિ+સિચ્ચ=છાંટવું) મંત્ર લક્ષતાં લક્ષતાં પાણીની ધારા કરી તે; દેવને અથવા રાજાને પાણી દ્વારા વગેરેથી સ્નાન કરાવવું તે. રાજ્યાભિષેક=રાજ્યવાદી ઉપર સ્થાપન કરવું તે.

અભિષેકપાત્ર, ન. (સં.) અભિ-ષેક કરવાનું પાત્ર; ઝારી. (૨) વિ. અભિ-ષેકને થોડા.

અભિસરણ, ન. (સં. અભિ+સૃ=સરવું) પાછળ જવું તે; અનુસરવું તે.

અભિસાર, પુ. (સં. અભિ+સૃ=સરવું) નાયક નાવિકાનું સંકેત સ્થાન તરફ જવું તે; પ્રિય જનને મળવા જવું તે.

અભિસારિકા, સ્ત્રી. (સં. અભિ+સૃ=સરવું) કાવ્યશાસ્ત્ર પ્રમાણે સંકેતાનુસાર નાયકને મળવા જનારી નાવિકા; પાછળ પાછળ જનારી.

અભિહિત, વિ. (સં.) કહેલું; વર્ણવેલું.

અભીક, વિ. (સં.) ખીક વગરું. (૨) કામી. [ચાહેલું.

અભીષિત, વિ. (સં.) ધર્મિષ્ઠ;

અભીષ્ટ, વિ. (સં. અભિ+શ્ષ્ટ=પ્રિય) બહુપ્રિય; ચાહેલું; મનમાનવું.

અભુકત, વિ. (સં. અ+મુજ્ઞ=ભોગવતું. ઉપરથી) નહિ ભોગવેલું; નહિ ખોટું. (૨) ઉપવાસી.

અભુકતમૂળ, ન. (સં.) પંચાંગ પ્રમાણે આઠ વર્ષનો એક કાળ તે.

અભુજ, (અભુજ), વિ. (સં. મુજ્ઞ=મુજવું. ઉ.) અજાણ; અચાની.

અભેદ, પુ. (સં. અ+ભિદ્=ભુદું થવું) જેમાં ભેદ ન હોય તે. (૨) સમાનતા. [અદ્વૈત.

અભેદ, વિ. (સં.) ભેદ વગરનું;

અભેદપણું, ન. ભુદ પણું નહિ તે; એક

અભેદભાવ, પુ. (સં.) બધું એક જ છે અને કરી ભેદ નથી એવી જે સમજણ તે.

અભેદવાદ, પુ. (સં.) ભેદ નથી અને બધું એક જ છે એવો જે મત-પથ તે; અદ્વૈત માર્ગ.

અભેદવાદી, વિ. (સં.) ભેદ નથી એવો જેનો મત-સિદ્ધાંત હોય તે; અદ્વૈત મતનું.

અભેદાન, ભુઓ અભયદાન.

અભેદ, વિ. (સં.) ભેદી શકાય નહિ એવું; મજબુત.

અભેપદ, ભુઓ અભયપદ.

અભેરામ, ભુઓ અભિરામ.

અભેવ, વિ. (સં. અભય
હપરથી કવિતામાં) અભય.

અભોક્, (ખ-ગ), પુ. પુરું કરતું
તે; દુષ્ટના ત્રણ ભાગમાંનો છેદદો ભાગ
પુરો કરવો તે. (૨) વિ. જેમા પોણા
ન હોય તે; નક્કર

અભોક્ વાળવો. સ. કિ. કવિ
તાની છેદા રૂઝ કવિએ પોતાના નામ
સાથે બતાવવી તે. [ભોગવવા લાયક.

અભોગ્ય, વિ. (સં.) નહિ

અભોગ્ય, વિ. (સં.) નહિ
ખાવા લાયક.

અભોમ, સ્ત્રી. (સં. અ+ભૂમિ
હ.) પરદેસ; અભ્યુદયો દેસ. [અભ્યુ

અભોમીઉં, વિ. નહિભોમીઉં;

અભોયું, વિ. ભય વગરનું, નિર્ભય

અભ્યર્થના, સ્ત્રી. (સં. અભિ
+અર્થ ઉ) વિનંતિ; અરજ; આગળી.

અભ્યસન, ન. (સં.) અભ્યાસ.
(૨) ટેવ; મહાવરો.

અભ્યસવું, સ. કિ. અભ્યાસ
કરવો; શીખવું. (૨) ટેવ પાડવી.

અભ્યસ્ત, વિ. (સં.) બણેલું;
બણેલું. (૨) જેની ટેવ પડેલી હોય તે.

અભ્યંગ, પુ. (સં.) શરીરે
સુગંધિવાળુ દ્રવ્ય ચોળવું તે; મર્દન.

અભ્યંગસ્નાન, (સં.) આખે શરીરે
સુગંધી દ્રવ્ય ચોળી સ્નાન કરવું તે.

અભ્યંતર, ન. અંદરનો જે

અતરાય તે (૨) અતઃક્રમ્ણુ. (૨) ઉદ્ધ
અભ્યંતર, વિ. અંદરનું-વચ્ચનું.

અભ્યાખ્યાન, ન. (સં.) મિથ્યા-
પવાહ; આરોપ; (૨) તેમનું પાપસ્નાન

અભ્યાગત, પુ. (સં. અભિ+
આગમ્=આવવું. ઉ) આગળી કરી

નહિ આવેલો એવો પરાણો; અતિથિ.
(૨) અત્રાર્થો; તરીખ. (૩) કોઈ પણ આત્મતુક

અભ્યાસ, પુ. (સં. અભિ+અસ
=નાખવું) અધ્યયન; બાણતુ ને; એકના

એક કામ પાછળ તે આવડે ત્યાં સુધી
ખતથી મર્યા રહેવું તે. (૨) ટેવ અથવા

મહાવરો પાડવો તે. (૩) પુનરુક્તિ.
અભ્યાસ જેવો-તપાસવો=પરીક્ષા જેવી

અભ્યાસક, વિ. (સં.) અભ્યાસ
કરનારો; વિદ્યાર્થી.

અભ્યાસપત્રક, ન. (સં.)
અભ્યાસ બતાવનારું પત્રક કે પદીયા
ઉપર ચોડાતી યાદી.

અભ્યાસવું, સ. કિ. અભ્યાસ
કરવો. (૨) ટેવ પાડવી. (૩) અમુક

વસ્તુને કે સામને ઉડા ઉતરીને ભણવું તે.

અભ્યાસસારિણી, સ્ત્રી. (સં.)
અભ્યાસ+સૃ-સર્=સરવું(ઉ.) અભ્યાસ

કરવો અને ચાલુ રાખવો તે બતાવ
નાર પત્રક.

અભ્યાસી, વિ. (સં.) અભ્યાસ-
વાળું; વિદ્યાર્થી. (૨) મદેનતુ. (૩) ટેવવાળું.

અભ્યુક્ષણ, ન. (સં. અભિ+ઉક્ષણ
=ઝાંઝું) સિંચન; પાંડું તે.

અભ્યુત્થાન, (સં. અભિ+ઉત્ત
+સ્થા=ઉભા થવું.) પરોણાને આદર-
માન આપવાને આરાન ઉપરથી ઉઠી
થેલા થવું તે. (૧) કાઈની સ્પર્શ કરવા
ઉઠવું તે.

અભ્યુદય, પુ. (સં. અભિ+ઉદય=
ચડતી) ઉદય થવો તે; ઈર્ષિ; આળા-
દાની. (૨) દેવ; કલ્યાણ.

અબ્ર, ન. (સં.) વાદળું (૨)
આકાશ (૩) અમરખ.

અબ્રક, જુઓ અમરખ.

અબ્રચના, સ્ત્રી. અપ્રીતિ, ઉપેક્ષા;
બેદરકારી.

અબ્રમાતંગ, (સં. અબ્ર+
માતંગ=હાથી) ઇન્દ્રનો હાથી.

અબ્રરંગી, વિ. (સં. અબ્ર+રંગ
+ઈ=વાળું) આકાશના જેવા રંગ-
વાળું; વાદળી.

અમ, (હમ), સ. અમે. (હુંનું
બહુ વચન.) [અમુક.

અમકકું, વિ. (સં. અમુક ઉ.)

અમથું, વિ. (સં. મિથ્યા ઉ.)

સહેજ; અમરતું. (૨) મધવ.

અમદાવાદી, વિ. અમદાવાદનું.

અમન, ન. (આ.) એન; આરામ.

અમનચમન, ન. (આ. અમન=
હંમેશનું+ચમન = દૂધવાડી) મોનમન;
એનબાજ.

અમર, વિ. (સં. અ=નાશ+મૃ
=મરવું. ૭) મરે નહિ એવું; વિરછી.
(૨) નિત્ય; સ્થાયી

અમર, પુ. (સં.) જેને જન્મ
મરણ નથી તે; દેવ. (૨) એક ભત્રીજું
સુમધી દ્રવ્ય. [ન પાપે એવી નામના.

અમરકીર્તિ, સ્ત્રી. (સં.) નાશ

અમરદાર, ન. (સં.) દેવદાર;
દેવદારનું ગ્રાહ.

અમરત, ન. (સ. અમૃત ઉ.)
અમૃત; સુખા (૨) વિ. મીઠું.

અમરતા, સ્ત્રી. (સં. અમરપાત્ર.
વિરછી) પત્નું.

અમરતવ, ન. (સં.) અમર-
પત્ર. (૨) દેવપત્ર.

અમરપટ્ટો, (સ. અમર+પત્ર
ઉ.) અમરતાનો પટ્ટો; અમર રહેવાની
ખાતરી. [દેવપત્રું.

અમરપાત્રું, ન. અમરતા. (૨)

અમરપતિ, પુ. (સં.) દેવોનો
રાજા; ઇન્દ્ર.

અમરફળી, ન. (સં.) જે ફળ
ખાવાથી મરણ થાય નહિ તે ફળ.

અમરલોક, પુ. (સં.) દેવલોક; સ્વર્ગ.

અમરલોકતા, સ્ત્રી. (સં.) દેવ-
લોકપત્નિ. (૨) સ્વર્ગલોકનું સુખ.

અમરવેશ, (લી), સ્ત્રી. (સં.)

હંમેશ લીલી રહેનારીને રખનારી એક વેશ.

અમરસરિત, સ્ત્રી. (સં.)

આકાશચંચા; સ્વર્ગચંચા.

અમરા, સ્ત્રી. (સં.) ગળો;
ધો. (૨) હુંદીની નાળ.

અમરાઈ, સ્ત્રી. (સં.) આમ્ર+
રાજિ અથવા આમ્ર+આવલિ ઉપ-
રથી અમરાઈ) જ્યાં આળાઓની હારો
ને હારો હોય એવી જગા; આંખાવાડીકું.

અમરાપુરી, સ્ત્રી. (સં.) દેવ-
નગરી; ઇન્દ્રની રાજધાની.

અમરાવતી, સ્ત્રી. (સં.) ઇન્દ્ર-
નું રાજધાનીનું નગર; સ્વર્ગની રાજધાની.

અમરાંગના, સ્ત્રી. (સં.) અમર
+અંગના=સ્ત્રી) દેવી: દેવસ્ત્રી. (૨)
અસરા.

અમરી, સ્ત્રી. (સં.) દેવાંગના;
જેને મરણ નથી એવી સ્ત્રી.

અમરીઅમરી. સ્ત્રી. સ્ત્રીએ ને
માથે ધાલવાનો સોના રૂપાનો ગટ્ટો અને
તેને વળગાડેલી અમરી. [રહિત.(૨)ના દેવ

અમર્ય, વિ. (સં.) મરણ

અમર્યાદ, વિ. (સં.) અ=નહિ+
મર્યાદા=હદ) હદ બહાર ગયેલું;
અસર્ય; નિર્વંજન.

અમર્યાદા, સ્ત્રી. (સં.) મર્યાદા
નહિ તે; બેઅડખી.

અમર્ય, પુ. (સં.) અ+નહિ
+મર્ય=સહન કરવું. ડિ. મર્ય=સહન-
શીલતા) ક્રોધ; અસહિષ્ણતા. (કાવ્યશા-
સ્ત્ર પ્રમાણે તેવિય વ્યભિચારી જાંવા-
મોનો એક ભાર)

અમર્યા, વિ. (સં.) અસહન
શીલ; અદેખુ.

અમલ, પુ. (આ.) સત્તા;
હુકમ; અભત્યાર. (૨) રાજ્યવલિવટ (૩)
સુમાર; આસરો. (૪) કેફ; કેરી વસ્તુ;
અફીણ. અમલ કરવો=કેફ કરવો; સના
બોગવવી. અમલમાં મૂકવું=વહીવટમાં
ઉતારવું.

અમલજોરી, સ્ત્રી. અમલનું
બળ ચલાવવું તે. (૨) અમલના જોરનું
અભિમાન.

અમલદાર, પુ. (કા.) અમલવાળો.

અમલદારી, સ્ત્રી. (કા.) અમ-
લદાર તરીકે કામ કરવું તે (૨) સત્તા.

અમલપાણી. કેફ કરવો તે;
અફીણનો સંજો કાઢી પીવો તે.

અમલી, વિ. કેફ કરનાર;
અધાણી. (૨) સુસ્ત.

અમલો, પુ. (આ.) હમાગતનું
બાધકામ; મેડાબાધી હમલો. (૨) અમલ-
દારને બેસવાની જગા.

અમરતું, જુઓ અમર્ય.

અમળ, વિ. (સં.) નિમળ
(૨) નિષ્કલ.

અમળતા, સ્ત્રી. (સં.) નિર્મળતા.

અમળતીકું, વિ. મળતીકું
નહિ તે; સામા પડનું; અવડું. (૨)
ચરમાળ.

અમળાટ, જુઓ અંબળાટ.

અમળાવવું, જુઓ અમળાવવું.
 અમળાવું, જુઓ અમળાવું.
 અમળાવું વિ. (સં.) અથુમ;
 ખરાબ (૨) અપરિત.
 અમા. સી. ડોશીમા (માનારો)
 અમાત્ય પુ. (સં.) રાજાનો
 મિત્ર; મંત્રી, કારભારી.
 અમાનન, જુઓ અનામન.
 અમાનતદારી, સી પાત્રક
 પછી; વશીકરણ (૨) પ્રામાણિકતા.
 અમાનિતા આ માની. પછું નહિ તે.
 અમાનિતવ, ન. (સં.) માની-
 પછું નહિ તે; નમ્રતા. [નહિ તે.
 અમાની, વિ. (સં.) માની
 અમાનીતું, વિ. નહિ માનીતું;
 અણુમમત.
 અમાનુષો, વિ. (સં.) મનુષી
 નહિ તે; દેવા; અત્રી કંઠ (૨) જગત્;
 શક્તિ. | નાકમુક
 અમાન્ય, વિ. (સં.) નહિ મન્ય;
 અમાન્યતા, આ નહિ મન્ય
 થવું તે. [માન વગરનું, થવું
 અમાપ, વિ. (સં.) અમાપવું.
 અમાપ, વિ. (સં.) મપાવ
 નહિ એવું. [અમાવ.
 અમાયા, સી. (સં.) માયનો
 અમારું, (૬મારું), (સં.) અમારું
 ૬.) મારું બહુવચન. [તિર્માલ્ય.
 અમાણું, વિ. માથ વગરનું;

અમાવાસ્થા, સી. (સં.) જે
 દિવસે ચંદ્ર બીલકુલ દેખાતો નથી તે
 દિવસ; વદ પક્ષનો છેલ્લો દિવસ; અમાસ.
 અમાસ, સી. (સં.) વદ પક્ષનો
 છેલ્લો દિવસ; જે દિવસે ચંદ્ર બીલકુલ
 દેખાતો નથી તે દિવસ અમાસ ને
 શુક્રવાર=એકે દિવસ નહિ (ન બને એવું
 જતાવવાને આ શકિતથીજ વપસ્ય છે.)
 અમિત્ર, વિ. (સં.) મટે નહિ તેવું.
 અમિત, વિ. (સં.) અનહિ+
 મિત=માપેલું) નહિ માપેલું.
 અમિત્ર, પ. (સં.) મિત્ર નહિ તે; અનુ;
 દુશ્મન. (૨) વિપક્ષ. [નાઈ; વેર.
 અમિત્રતા, સી. (સં.) દુશ્મ-
 અમિષ, ન. મિષ નહિ તે;
 અનિમિત. (૨) વિ. જેમાં કંઈ નિમિત
 ન હોય તેવું
 અમી (સં. અમૃત ઉ.) અમૃત;
 સુધા. (૨) મિઠાસ. (૩) દવાજીવા. (૪)
 મુખની લાજ.
 અમીન, પુ. (આ. અમૃત ઉ.
 અમીન=આસુ) પંચનો મુખ્ય મા-
 ભુસ; હવા
 અમીનજર, સી. મીઠી નગર;
 નિધા; મહેરબાની.
 અમીનાત, સી. અમીનપણું.
 (૨) અમીનપણું કરવાનું સાધીઆણું.
 અમીનિત્રિ, પુ. અમૃતનો રાશિ;
 (૨) ચંદ્રમા.

અમીનો, સ્ત્રી. (આ.) અમી-
નાત. (૨) અમીનપણના બદલામાં જે
કંઈ મળતું હોય તે. (૩) ઈમાન.

અમીર, પુ. (આ.) સરદાર;
હમરાય.

અમીરજી, પુ. અમીરનો છોકરો.

અમીરવ, પુ. મધુર અવાજ,
અમૃત જેવો સીંઠો અવાજ.

અમીરાઈ, સ્ત્રી. અમીરપણું;
અમીરની સત્તા બોગવવી તે.

અમીરાત, સ્ત્રી. અમીરની સત્તા.
(૧) અમીરપણા માટે મળતું સાથીઆણું.

અમીરો, સ્ત્રી. અમીરપણું. (૨)
વિ. અમીરના જેવું.

અમુક, વિ. (સં. અવસ્ત્=તે,
પેહું, ઉપરથી) ફગાડું.

અમુક તમુક, વિ. ફગાણું દોડું.

અમુકત, વિ. (સં.) મુકત નહિ
તે; બદ્ધ-બંધાયેલો.

અમુંઝણુ, સ્ત્રી. (સં. આ+મુઝ્
=મુંઝાડું) કંઈ સુઝે નહિ એવી સિધ્ધિ;
મુંઝવણ; અજ્ઞાનમણ. (૨) આતુરતા. (૩)
શ્વાસની મુસકેલોથી થતી વલારામણ.

અમુંઝાવણું, સ.ક્રિ. પ્રે. ગભ-
રાવડું; અજ્ઞાવડું. [ગભરાવડું; મુંઝાવડું.

અમુંઝાવું, અ. ક્રિ. મુંઝાવું;

અમૂર્ત, વિ. (સં.) મૂર્તિરહિત.

(૨) આકાશ, કાળ, આત્મા વગેરે.

અમૂલ્ય, વિ. (સં. અમૂલ્ય ઉ.)
કિંમતી. (૨) જેની કિંમત ન થાય એવું;
સર્વોત્તમ. [મોંઘું.

અમૂલિક, વિ. કિંમતી; ભારે;

અમૂલ્ય, વિ. (સં. અ+મૂલ્ય=
કિંમત) જેની કિંમત ન થાય એવું;
બહુન કિંમતી. [એવું; અમર.

અમૃત, વિ. (સં.) મરે નહિ

અમૃત, ન. (સં.) જે પીવાથી
મરણ ન થાય એવો રસ; સુધા; પીપ્પ.
(૨) ઘરડપણ આપતું અટક વે, આપુ-
બને વધારે અને મરેલાને પણ સજીવન

કરે એવી ઔષ્ધિ. (૩) દેવ; આત્મા.

અમૃત ચોષકાઈ=શુભ સમય અમૃત-
જલી=જેનાથી મરણ ન થાય એવી વન-
સ્પતિ. અમૃતપાક=એક જાતની મિઠાકા.

(મરકરીનાં માર.) અમૃતસિદ્ધિયોગ=

પચાગ પ્રમાણે ગણાનો એક શુભ યોગ.

અમૃતઝરો, પુ. અમૃતનો ઝરો.

અમૃતતા, સ્ત્રી. (સં.) અમરતા.

અમૃતધારા, સ્ત્રી. (સં.) અમૃ-
તની ધારા; અમૃતની ધારા જેવું મીઠું
હોય તે.

અમૃતક્ષિતા, (અમૃતચતિકા),
સ્ત્રી. (સં.) અમરવેશ.

અમૃતમય, વિ. અમૃતથી ભરપૂર.

અમૃતસાર, પુ. (સં.) ઘી; મૃત.

અમૃતા, સ્ત્રી. (સં.) ગળો. (૨)
હરડે. (૩) અતિવિષયી સ્ત્રી.

અમે, અ. (સં. અસ્મદ્ ઉ.) હું
અહુવચન. [રિપાનું.

અમેરિકન, વિ. (અં.) અમે-

અમે, સ અમે.

અમોઘ, વિ. (સં. અ=અદ્વિ+
મોઘ=નિષ્કળ) નિષ્કળ જાય નહિ એવું;
રામબાણ; ઇંદ્ર કૃત આપનાર.

અમોહિત, જુઓ અમૃદ્ય.

અમર, જુઓ અમર તેજ
અંબર.

અમ્બા, સ્ત્રી. (સં. સંઘા ઉ.)
માતા; મા; બા. (૨) ધાત; ઉછેરવારી.

અમ્બે, ન. જુઓ અમૃત.

અમ્બે, વિ. (સં.) ખાડું.

અમ્બેકેસર, ન. (સં.) ખીખેરું.

અમ્બેતા, સ્ત્રી. (સં.) ખટાશ

અમ્બેપિત, ન. (સં.) ખડું
પિત. (૨) ઉત્તરના એક રોત, (જેમાં
ખાસ બોડકાર આવે છે તે)

અમ્બેસાર, પુ. (સં.) ક્ષીયુતો
સાર. (૨) હડતાળ.

અમ્બેશન, વિ. (સં.) નહિ
જનમાએકું; પ્રદુષ્ઠ; તેજસ્વી.

અમ્ય, ન. (સં. અમ્ય=મોહું)
લોખંડ. (૧) ધાસા. (૩) અ. અરે;
અહો; હે; અમિ.

અમ્યણી, (અમ્યણી), સ્ત્રી. એક
જનનું ગાડ (આનાં સૂકાં લાકડાને ધસ-
વાથી અમિ ઉત્પન્ન થાય છે.)

અમ્યન્, વિ. (સં.) યત્નનો
અભાવ તે; અનાયાસ. [નહિ તે.

અમ્યથાર્થ, વિ. (સં.) બરોબર

અમ્યન, ન. (સં. ઇ=ગુલું
ઉપરથી) સૂર્યનો ફરવાનો એક તરફનો
ભાગ. (બાર મહીનામાં સૂર્ય બાર
રાશિઓમાંથી પસાર થાય છે તેમાં મકર,
કુમ્ભ, મીન, મેષ, વરુણ અને મિથુન
એનું એક પટ્ટ અને કર્ક, વિહ, જ્યેષ્ઠ,
તુલા, વૃશ્ચિક તે ધન એ રાશિઓનું
મીથુન પટ્ટ. એ બે રાશિપટ્ટમાંથી સૂર્યનું
જે ગમત તે અડકે અમ્યન.)

અમ્યનમાસ, પ. (સં.) જેમાં
અમ્યન બદલાય તે મહીનો.

અમ્યનવૃત્ત, ન. (સં.) સૂર્યના
વર્તિતમાર્ગના બે વિભાગ દર્શાવવાની રેખા.

અમ્યનાંરી, પુ. (સં.) મેહિ અમ્યન
વચ્ચેનું ઠેકું જનવરાને પાડેલા વિભાગ.

અમ્યરકાંત, પુ. (સં.) લોહાને
આકર્ષણ કરવાના ગુણવાળો પાત્રર;
શાહચુંબક. [ચાલના કરનાર.

અમ્યચક, વિ. (સં.) નહિ

અમ્યાયકપૂર્ણિ, સ્ત્રી. (સં.)

જેમાં ચાલના કરવામાં આવતી નથી
એવી ગુજરાત ચલાવવાની રીત.

અમ્યાસ, -અમ્યાજ, પુ. (પુ.)

સુલતાન મહમુદના એક તુરકી ગુલામ-
નું નામ.

અયાળ, સ્ત્રી. (પાલ=કેશવાળી)
લોડાની, સિંહની અને ખીજ નર પશુ-
ઓની ગરદન ઉપર જે વાગે હોય છે તે;
કેશવાળી.

અયિ, અ. (સં.) અરે; હે.

અયુક્ત, વિ. (સં. અ=નહિ+યુજ્=
જોડું) જોડાએલું નહિ તે; છટું પેલું;
અયુક્ત; યુક્તિ વગરનું.

અયુઃતા, સ્ત્રી. (સં.) અયુ-
ધતાપણું; અનુચિતપણું. [સખ્યા

અયુન, વિ. (સં.) દશ દળરની

અયે, અ. (સં.) અરે; હે;
ઓ; અરો. [જોળો.

અયોગોત્તક પુ (સં.) લેંદાનો

અયોગ્ય વિ. (સં.) યોગ્ય નહિ
તે; અધર્મ; ખોટું; બુલભરેલું.

અયોધ્યા, સ્ત્રી. (સં.) લામ-
કાત નહિ તે; અનૈચિત્ય. [૨) લક્ષ્મી.

અયોનિજા, સ્ત્રી. (સં.) સીતા.

અયોનસંભવ, વિ. (સં.)
મર્કટયાનમાં ઉત્પન્ન થયેલું નહિ એવું;
નહિ જન્મેલું.

અર, અ. (સં. અરમ્=જાતી)
અર; તરત. (૨) અથવા.

અરક, જુઓ અર્ક.

અરકચો, જુઓ અરમળો.

અરકાડવું, સ. કિ. અડકાડવું;
અગાડું; સ્પર્શ કરવા.

અરક્ષિત, વિ. (સં.) જેવું
રક્ષણ કરેલું ન હોય એવું; જેની સંભાળ
લેવામાં ન આવતી હોય એવું. (૨)
ખુલ્લું; ઉઘાડું.

અરગળો, પુ. ધણી ભતનાં
સુગંધી દ્રવ્યો એકાં કરીને બનાવેલો
પીળા રંગનો એક સુગંધી ભૂકો.

અરઘ, જુઓ અર્ધ.

અરઘવું, સ. કિ. પૂજવું પદ
પખાળી આદરમાન આપવું.

અરઘીઉં ન. જે પાતવડે અર્ધ
આપવામાં આવે છે તે.

અરઘવું, સ. કિ. (સં. અર્ધ=
પૂજવું.) પૂજ કરવી; અર્ચના કરવી.

અરચા, (અર્ચા) સ્ત્રી. કપાળ-
માં જે ચંદન કેસર વગેરેનો લેપ કર-
વામાં આવે છે તે; પિયળ

અરચવું, સ. કિ. પૂજવું;
ખીલને હાથે અરચા થવી.

અરજ, સ્ત્રી. (અર્ચા અર્જ=
વિનંતિ) પેતાનાથી મોટાને વિનંતિ
કરવી તે. પ્રાર્થના. (૨) ફરિયાદ. (૩)
અભાવા; હોદ્દા [માગણી કરનાર.

અરજદાર વિ. અર્જ કરનાર;

અરજી, સ્ત્રી. જેમાં અરજ
લખી હોય તે કાગળ. [અધવચ.

અરજોળી, અ. રખડવું; લખડવું;

અરજોળે, અ. અદર લકડવું હોય
તેમ; અનિશ્ચિત; અશોભક.

અરજોળો, પુ. ઓળંગો;
કશીઆનું સીધી લીધી જોવાનું ચત્ર.

અરડાવું, અ. કિ. આરડવું.

(૨) દુઃખી થવું.

અરડુશી, સી. (મ. અરલસા)

એક જાતની વનસ્પતિ. (એના પાન
છાતીના અને ફેફસાના સોજા ઉપર ચેક
કરવાના કામમાં આવે છે.)

અરડુસો, પુ. એક જાતનું ઝાડ.

અરણ્ય, પુ. (સં. અર્ણવ =
સમુદ્ર) દરીઓ.

અરણી, સી. એક જાતનું ઝાડ.

અરણ્યોસુત, પુ. (સં.) શુક્રદેવ.

અરણ્ય, ન. (સં.) રત્ન; જંગલ;
વનડો. [થકે જખાળા કરવા તે.

અરણ્યરોહન, ન. (સં.) નિર-

અરણ્યવાસ, પુ. (સં.) વન-

વાસ; અરણ્યમાં જઈ રહેવું તે

અરણ્યવાસી, વિ. (સં.) વન-

વાસી. (૨) જંગલી. [અશ્વાવ.

અરતિ, સી. (સં.) અપ્રીત;

અરથ, જુઓ અર્થ.

અરથારત, જુઓ અર્થાત.

અરથી, વિ. (સં. અર્થિનું ઉ.)

અરવાજું; ગરબડો. (૨) રથ વગરનું.

અરથે, જુઓ અર્થે.

અરદાસ, સી. અરજ; પ્રાર્થના.

અરદિબોહુરત, પુ. (કંદ.) અર્ધિ
રેવડા. (૧) પાસેથી વર્ષનો ત્રીજો મહીનો.

અરેથ, વિ. અડથ; અડથું.

અરધાંગ, ન. સી; અર્ધાંગના;

પુરુષનું અડધું અંગ.

અરધી, (અડધી), સી. પાઈ,

એક પૈસાના ત્રીજા ભાગ જેટલી
કિમતનો બહુજ નાનો ચલણી સિક્કો.

અરધીઉં, ન. કોઈ પણ વસ્તુનો

અડધો ભાગ; મોટી વસ્તુનો નાનો ભાગ.

(૨) વિ. નાનું; અડધું.

અરધું, વિ. (સં.) અડધું.

અરધુંપરધું, વિ. અડધું કિંવા
તેથી ઓછું હોય એવું.

અરપણ, જુઓ અર્પણ.

અરપણું, સ. કિ. અર્પણ
કરવું; આપવું. [અર્પણ થવું.

અરપાવું, સ. કિ. અપાવું;

અરફટ, ન ફેટ), સી. એક

વસ્તુનો બીજા વસ્તુને ધક્કો આપકો
લાગતો તે.

અરમ, જુઓ આરમ.

અરમી, વિ. અરમસ્તાન
સંબંધી; આરમીનું.

અરમીસમુદ્ર, પુ. અરમસ્તાન
અને હિંદુસ્તાનની વચ્ચે આવેલો સમુદ્ર.

અરખમી, સી. એક જાતનો

કંદ; અગતીની જાતનો કંદ. (૧) વિ.

અરખસ્તાનને લગતું; આરખનું.

અરબક, ન. (સં. અર્બક)

ભાષા; ભાષક.

અરમાન, સ્ત્રી. ૬૨૭; ઉમેદ.
 (૨) (વિ.) આરમાન. [વહાલોનો કાફલો.
 અરમાર, સ્ત્રી. (પો.) લગાડનાં
 અરમારી, સ્ત્રી. (પં.દુ.) માંતે
 માંતું ડાહ્યા; તાફ. (૨) દરિયાઈ કાફલો.
 અરર, અ. (સં. અરે) બીક,
 ગુરસો અથવા શોડને હીધે એકાએક
 નિકળતો હજાર.
 અરલ, વિ. નીરોગી. (૨) જાડું.
 (૩) મૂર્ખ. (૪) અજગર.
 અરવલી, પુ. (સં. અર્વુદા-
 વલિ ઉ.) આશુ પવત. [પ્રહુવચન.
 અરવાહ, પુ. (આ) આત્માનું
 અરવિંદ, ન સં.) કાળુ કમળ.
 અરવિંદની સ્ત્રી. (સં.) અલિની;
 મળોનો સમૂહ. [એકું; કીક.
 અરસ, વિ. જેમાં રસ ન હોય
 અરસદરસ, પુ. દર્પણ.
 અરસપરસ, વિ. અન્યેન્ય
 પરસ્પર. (૨) સામસામું.
 અરસિક, વિ (સં.) જેને રસ
 કાપના થતો ન હોય એવું; નિસરવ.
 અરસિકતા, સ્ત્રી. (સં.)
 અરસહતા.
 અરસો, પુ. (આ. અરસ ઉ.)
 કાળ; અવકાશ; અંતર; દરમિયાન. (૨)
 જોગવાઈ. [રેખાકૃતિ; કાપ.
 અરાખડું, ન. સળ; આત;

અરાગ, પુ (સં.) અપ્રીતિ;
 અણજના. (૨) સામી પીત; ટટો.
 અરાજક, વિ. રાજા વગરનું;
 અવ્યવસ્થિત; બે ઢોળરતવગરનું; અશાંતિ.
 અરાભય, વિ. (સં.) રાભય
 રહિત; અશાંતિ.
 અરાડ, વિ જુઓ અહાર; ૧૮.
 (૨) કાઠ પછા નાતની શડ વગરનું;
 સુલેહકર્તૃ
 અરાડડું, જુઓ અરાડડું.
 અરાડડું, સ. કિ. અરકાડડું.
 (૨) જરાડા પાડવા દેવા; આરડવા દેવું.
 (૩) હમ લિડાવવો.
 અરાહ, વિ (સં.) દશ ને આ-
 કની સંખ્ય; ૧૮. (૨) બ નતકરાર.
 અરાખા, પુ. (કા.) કુટુંબ-
 પરિવાર ખટલો.
 અરામ, વિ. (અ + ા = ઠોકડા)
 જેની ઉપર સમ ચડતા ન હોય એવું;
 બીનબાણ. [હરીક.
 અરિ, પુ. (સં.) દુશ્મન. (૨)
 અરિહમન, પુ. (સં.) ક્ષત્રુને
 હમનાર. (૨) પરાક્રમી. (૩) સત્રુને
 પીડવો તે. [વટ; સત્રુતા.
 અરિપણું, ન. (સં.) દુશ્મના-
 અરિષ્ટ, વિ. (સં.) અશુભ;
 અમંગળ. (૨) ન. અંકટ; ઉત્પાદ. (૩)
 અશ્વચિહ્ન. (૪) અશ્વ; આસન.
 અરિહંત, પુ. (સં.) મૂર્ખ. (૨)

અંક જૈનાચાર્ય. (૩) વિ. શત્રુને હણનાર.

અરિહા, વિ. શત્રુને મારનાર.

(૨) પુ. સૂર્ય.

આરિંદમ, વિ (સં.) અરિને
હમનાર; જયવત. (૨) પુ. જેણે શત્રુ-
ઓનું હમન કરેલું હોય એવો વિજેતા

અરીઠાં, ન. જ. વ. (સં.
અરિષ્ટક ઉ.) બેર જેવાં એક
બલનાં ફળ. (૨) શામી વસ અને વાળ
ધોવામા થોડો તેનો ઉપયોગ કરે છે.)

અરીઠી, સ્ત્રી. અરીઠાંનું ઝડ.

અરીઠું, ન. અરીઠીનું ફળ.

અરીઠા, પુ. અરીઠાંનું ઝડ.

(૨) તેનું ફળ. [અરેખાઇ.

અરીખ્યા, સ્ત્રી. (સં. ફલ્ગા ઉ.)

અરીસો, પુ. (કા.) મો
એવાનો તખ્તો; આપનો.

અરેચિ, સ. (સં. અ=નહિ
+ચ્ચ=પસંદ પડવું) અભાવ, અપ્રાપ્તિ.

(૨) અભ ઉપર અભાવ થવો તે.

અરેચિકર, વિ. (સં.) રમિ
ઉત્પન્ન કરે એક નહિ તે.

અરેચિર, વિ. (સં.) નહિ
ચોક્કસ; નહિ રૂપાણું. [પિંચણું.

અરેણુ, વિ. (સં.) શીકું બાલ;

અરેણુ, પુ. (સં.) પ્રભાત;
પ્રાતઃકાળ. (૨) સૂર્યના સ્પર્શિ.

અરેણુતા, સ્ત્રી. (સં.) બાલાય;
પિંજણાસ.

અરેણુ, સ્ત્રી. (સં.) મટક.

(૨) વંછે ઠી. (૩) નસોવર.

અરેણુચળ, પુ. (સં. અરુણ
+અચલ) અરુણનો ઉદય થાય છે
તે પર્વત; ઉત્થાચળ.

અરેણુમા, સ્ત્રી. (સં.) અરુણ-
ની બાલાસ; અરેણુપ્રભા.

અરેણુદય, (સં. અરુણ +
ઉદય) સૂર્યનો ઉદય થતાં પહેલાં
જે સતો પ્રકાશ પ્રકટી નીકળે છે તે.
(૨) પ્રાતઃકાળ.

અરેણુતી, સ્ત્રી. (સં.)
સપ્તર્ષિના સાત ધારાઓની પાસેનો એક
તેજસ્વી ધારો. (૨) વસિષ્ઠ ઋષિનાં પત્ની.

અરેણુ, વિ. (સં.) અણુમણ્ડ;
નહિ ગોઠવું. [સુંદર.

અરેણું, વિ. (સં.) બાલ. (૨)

અરેણ વિ. (સં.) રૂપ વિનાનું;
ઉચ્ચરનું સ્વરૂપ.

અરેણી, વિ. (સં.) જેને રૂપ
નથી એણું; નિરાકાર (ઉચ્ચર)

અરેણરૂ, અ. સમક્ષ [આમ.

અરે, અ. ઓરે; પાસે. (૨)

અરેપરે, અ. આસપાસ;
આપસે.

અરે, સ્ત્રી. ઓવટ; કાળજી.

(૨) દુઃખનો ધોધર; હાથ.

અરે, અ. (સં.) ઓ; હે; રે.

અરેકાર, પુ. (સં.) 'અરે' એવો

દુઃખનો ધોધર.

અરેરે, અ. શોક અથવા લાપને લાધે થતો હજીઅર; હાથલાપ. (૧) હલકા જાણવાને આલાપવાનું સંજોગમ.

અરેવાળું. વિ. જેને અરે હોય એવું. (૨) કાળજીવાળું. [વિ તંદુરસ્ત.

અરેભ, પુ. રોગ નહિ તે. (૨)

અરેગિતા, સ્ત્રી. (સં.) તંદુરસ્તી. [ન હોય એવું

અરેગી, વિ. જેને કંઈ રોગ

અરેચક, વિ. (સં. અ=નહિ નદજ્ઞ=રોગવું) નાપસંદ; અણુ-અમરું. (૧) અકરિયા રોગ.

અરેડું, ન. આગલા વર્ષનો કપાસનો છાંડ ફરીને ફાલતાં તેની કપર થએલો કપાસ.

અરેડો, પુ. આગલા વર્ષના કપાસના છાંડ ઉપર થએલો નવો કપાસ.

અર્ક, પુ. (સં.) સૂર્ય. (૨) આકાશ.

અર્ક, પુ. (આ. અર્ક) ૬૦૫ માંથી ૫૪૬ દ્વારા મળેલું પ્રવાહી સત્ત્વ; તેજ્ય; કષ; તાર.

અર્કવિવાહ, પુ. (સં.) ત્રીજી વાર પરણતાં પહેલાં આકાશની સાથે લગ્ન કરાવવામાં આવે છે તે.

અર્કલ, કુ. (સં.) આગળ; હલકો; લોચનનું અર્કલ = જામળી.)

અર્ધ, ન. (સં.) અર્ધાંશ

વાણી ક્ષય દેવ અથવા પુરુષને સમર્પણ કરવાની એ માનસથી શક્તિ.

અર્ધપાદ, ન. (સં.) અર્ધ આંખી પાદપૂજન કરવું તે; સત્કાર આપવાની એક માનસરી રીત.

અર્ધપ્રદાન, ન. (સં.) અર્ધ-સામાં જળ ક્ષય દેવાદિને અર્પણ કરવું તે.

અર્ધ્ય, વિ. (સં.) અર્ધ આપવાને યોગ્ય; પૂજ્ય. [નાર સેવક.

અર્ધ્યક, વિ. (સં.) પૂજ કર.

અર્ધ્યન, ન. (સં.) ચંદન પુષ્પ વગેરે અર્પણ કરવા તે; સેવા; પૂજ.

અર્ધ્યનશક્તિ, સ્ત્રી. (સં.) શક્તિના નવ પ્રકાર છે તેમાંનો એક પ્રકાર; સેવા. [સેવા.

અર્ધ્યના, સ્ત્રી. (સં.) પૂજ;

અર્ધ્યનીય, વિ. (સં.) પૂજ્ય;

માન આપવા યોગ્ય.

અર્ચા, સ્ત્રી. (સં. અર્ચ=પૂજવું)

ચંદન અને દૂત વગેરેના પૂજ કરવી તે.

(૨) આખે કપાળે ચંદન લગાડવું તે; આડ; પિથળ

અર્ચાશુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) અપ-

વિત મૂર્તિને અર્ચા બતાવવાની ક્રિયા.

અર્ચા, (સ્ત્રી), સ્ત્રી. (સં.)

સેવક; જ્ઞાતા.

અર્ચિત, વિ. (સં.) પૂજિત.

અર્ચ્ય, વિ. (સં.) પૂજનીય;

માનને યોગ્ય.

અર્જુન, સ્ત્રી. (કા.) અરજ: વિનંતિ.

અર્જુન, ન. (સં.) અર્જુનરણતું.

પેદા કરવું. (૧) રણતર; ક્રમાધ. (૨) લાભ; નફા. (૩) ઇંદ્ર. (૪) મોર. (૫) સાદ. (૬) કે કરેણું કાંડ. (૬) ધોળો વસ્ત્ર. (૭) માસ. (૮) આજીવિ. (૯) વિ. ધોળું.

અર્જુની, સ્ત્રી. (સં.) ઉપા.

(૨) એક વેલી. [હોય તેવું; સરતું

અર્જુન, વિ. (કા.) પુષ્કળ મળતું

અર્જુન, પુ. (સં.) સમુદ્ધ;

સાગર; દરિયા.

અર્થ, પુ. (સં.) સમજણ;

પ્રમાણ; ભાવ; અભિપ્રાય. (૨) આરણ્ય.

(૩) દ્રવ્ય; ધન. (૪) રિપવ; વસ્તુ. (૫)

સાર; ફળ. (૬) જરૂર. (આર પુરુષાર્થ;

ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ.)

અર્થગાંભીર્ય, ન. (સં.) જેમાં

અર્થની ગંભીરતા હોય તે.

અર્થગીરવ, ન. (સં.) શબ્દા-

ર્થની જેમાં ખુબ હોય તે.

અર્થાચર, ન. (સં.) કાવ્યમાં

નાના પ્રકારના અર્થની જે ખુબ હોય તે.

(૨) શબ્દાલંકાર અને અર્થાલંકાર

અર્થાત્, જા. (સં.) અર્થ

પ્રમાણ; એ રીતે; મતજન એમ

(૨) અરેખર. [પૂર્ણરી.

અર્થદાસ, પુ. (સં.) પૈસાનો

અર્થ પ્રકરણ, ન. (સં.) અર્થ

સંબંધી બાબત; કાંઈક અર્થ નાણાનો

વિષય.

અર્થપ્રાપ્તિ સ્ત્રી. (સં.) ધન

મળવું તે. (૧) ક્રમાધ; લાભ.

અર્થબુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) એકલા

અર્થ હપરજ લઈ રહે તે; ચોતાનો

લાભ સાધી લેવાની શક્તિ.

અર્થવાહ, પુ. (સં.) ધન

અને લાભ સંબંધીનો વિચાર.

અર્થવિજ્ઞાન, ન. (સં.) અર્થ

સંબંધી જુદું જ્ઞાન. (૨) શુદ્ધિના આઠ

પ્રકારોમાંનો એક પ્રકાર.

અર્થવૃદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) પૈસા

વધારવા તે.

અર્થવ્યય, પુ. (સં.) અર્થનો

વ્યય કરવો તે; પૈસાની વપરાશ.

અર્થશાસ્ત્ર, ન. (સં.) સંપત્તિ

સંબંધી વિચારનું શાસ્ત્ર.

અર્થશાસ્ત્રી, પુ. (સં.) અર્થ

શાસ્ત્ર જાણનાર.

અર્થસંગ્રહ, પ. (સં.) ધન

સંગ્રહવું તે. (૨) અર્થનો જે સંગ્રહ

હોય તે; અંગાર.

અર્થસિદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) પારેલી

મતજન પાર પડવી તે.

અર્થાત્, જા. (સં.) એ દારણ-

સર; તાત્પર્ય; વાસ્તવિક રીતે.

અર્થાલંકાર, પુ. (સં.) કાવ્યની

અર્થ અર્થવેર કરીને જે રસ આપ-

વાળો આવે છે તે.

અર્થાતરોપન્યાસ, પુ. (સં.)
અર્થ + અંતર + ઉપન્યાસ) પ્રકૃત
અર્થને રોકે આપના અપ્રકૃત અર્થને
વચમાં આણવો તે.

અર્ધી વિ. (સં.) અથવાળું.
મતલબી (૨) વાચક [માટે.
અર્ધે, અ. વાસ્તે; કાળે; સાગ;
અર્ધી વિ. (સં.) આખાના બે
સરખા ભાગમાંનું એક તે.

અર્ધગોળી, વિ. અડધું જે ગોળ
હોય તે. (૨) ગોળાનું અડધીક.

અર્ધચંદ્ર, પુ. (સં.) અડધો
ચંદ્રમા (૨) અડમરીક નાળિયેર.

અર્ધચંદ્રાકાર, પુ. (સં.)
અર્ધચંદ્રના જેવો આકાર.

અર્ધનારીનટેશર, પુ. (સં.)
અર્ધાંગે જેણે પાર્વતીને ધારણ કરેલાં
છે એવા મહાદેવજી.

અર્ધનિશા સ્ત્રી. (સં.) મધરાત.

અર્ધરાત, સ્ત્રી. (સં.) મધરાત;
અડધી રાત.

અર્ધવર્તુલ, ન. (સં.) અર્ધ
ગોળ; અડધું કુંડાળું.

અર્ધવિરામ, પુ. (સં.) લખા-
ણની અંદર જતા વધારે વિરામ લેવાને
જે ચિહ્ન મૂકવામાં આવે છે તે: (;).

અર્ધાંગ, ન. (સં.) અર્ધ+અંગ)
અંગનો અડધો ભાગ. (૨) સ્ત્રી (અર્ધી-

નના). (૩) મિત્ર. (૪) અડધું અંગ રહી
બચ એવો રોગ; પક્ષપાત.

અર્ધાંગના, સ્ત્રી. (સં.) અર્ધ +
અંગના=સ્ત્રી) પરણેલી સ્ત્રી.

અર્ધાંગવાયુ, (સં.) અડધે અંગે
ચલો વાયુનો રોગ; પક્ષપાત; લકરો.

અર્ધું, ભુજો અર્ધ.

અર્ધાદ્યપર્વ, ન. (સં.) પોષ
અથવા મહા મહીનાની અમાસે આવતા
એક યાત્રનું વ્રત.

અર્પણ, ન. (સં.) અર્પ=આપવું)
આપી દેવું તે; દાન.

અર્પણપત્ર, ન. (સં.) બક્ષીશ-
પત્ર; આપી દેવાનો લેખ.

અર્પણપત્રિકા, સ્ત્રી. (સં.)
અથ વગેરે વસ્તુ અર્પણ કરવાનો લેખ.

અર્પણ, સ. ક્રિ. (સં.) અર્પ=
આપવું) આપી દેવું; ભેટ કરવી.

અર્પિત, વિ. (સં.) અર્પ=
આપવું) આપેલું; અર્પણ કરેલું; આરોપિત.

અર્પુદ, વિ. દસ કરોડની સંખ્યા.

અર્પુદયાત્રા, સ્ત્રી. (સં.)
આણુ પર્વતની યાત્રા.

અર્પુદાદેવી, સ્ત્રી. (સં.)
અંબાદેવી.

અર્ષક, ન. (સં.) બ્રાહ્મ.

અર્ષકી, સ્ત્રી. (સં.) બ્રાહ્મકી;
શિક્ષી.

અર્વાચીન, વિ. (સં.) હાલના
વખતનું; નવું. (પ્રાચીનથી ઉલટું.)

અર્શી, પુ. (સં.) હરસ; મસા.

અર્હુત, પુ. (સં.) જૈનમતવાદી
સાધુ. (૨) મોક્ષ પામેલો છવ.

અલક, પુ. (સં.) કપાળ ઉપર-
ના વાંકડીઆ વાળ; ચોટલો; અંગોડો

અલકનંદા, સ્ત્રી. (સં.) ગંગા;
લાગીરથી. (અલકપ્રવા.)

અલકા, સ્ત્રી (સં.) કુખેરની
સજવાળી. (અલકાવતી.)

અલકાધિપ, પુ. (સં.) કુખેર.

અલકાપુરી, સ્ત્રી. (સં.) યક્ષપુરી.

અલકાપ્પ, પુ. (આ. લકખનું
ખટ્ટવચન=અલકાખ.) જુઓ ઇલકાખ.

અલકાવળી, સ્ત્રી. (સં. અલક
+આવલિ ઉ.) કપાળ ઉપરના
વાંકડીઆ વાળની હાર; ગુંથેલી લટોનો
સમૂહ. [ગુંદર; લાખ; અળતો.

અલકત, પુ. (સં.) એક જાતનો

અલકતક, પુ (સં.) લાક્ષારસ;
અળતો. (અસહના સમયે સ્ત્રીઓ પક્ષની
પાલીઓ તેનાથી રંખતી.)

અલક્ષ, ન. (સં.) નહિ લક્ષ તે.

અલક્ષિત, વિ (સં.) નહિ
લક્ષમાં રહેલું; અનલક્ષમાં મળેલું. (૨)
જેની ઉપર ચિહ્ન ન કરાવેલું હોય એવું.

અલક્ષ્મી, સ્ત્રી. (સં.) નહિ
લક્ષ્મી તે; દેવ; વસીભાઈ.

અલક્ષ્ય, વિ. (સં.) ૧ જોષ ૩
સમજ સમજ તેવું; અજોયર (૨) અજ્ઞ.

અલખ, પુ. (સં. અલક્ષ્ય ઉ.)
અજ્ઞ; શિવ.

અલખત, સ્ત્રી. દોલત; માલ-
મિલકત.

અલખનિરંજન, પુ. (સં.)
માયાથી પર એવો પરમાત્મા.

અલગ, વિ. (સં. અ + લગ્=
જોડાવું ઉ.) ન્યારું; ઉઠું.

અલગત, (અળગત), વિ. (આ.
અલગત=કુંડાલુમા) સાધારણ; રહેન.
(૨) પાસેનું; નજીકનું (૩) અન્ય; અદૂર.

અલગાર, સ્ત્રી. (આ. અલ્ગાર=
ગુફાઓ ને ગુફાઓ ઉ.) હારની હાર.
(૨) પુ. મોભો. (૩) વૈભવ. [દૂર.

અલગુ, વિ. જુદું; તિન. (૨)

અલગોળ ન. (આ) શરણા-
ધના જેવું અંક વાળું.

અલગ્ન, સ્ત્રી. (સં.) અલક્ષ્મી
ઉ.) અળજ; દૈન્ય; દરિદ્રતા.

અલગ્ન, અ. (સં. અલક્ષ્ય)
ધ્યાન બહાર; અલક્ષ્ય.

અલગ, જુઓ અલક, અલકા.

અલપતું, વિ. આલપ કરવું.

(૨) અલોપવું. (૩) સુલ્લ.

અલપવું, સ. કિ. આલપવું;
માવું. (૨) અલોપ વડું; દહિની બહાર
બંધ. [(૨) અંતરવું.

અલપાવું, કિ. રાગ નીકળવો,

અલંકારિ, જુઓ અલંકારિ.

અલંકારિ, (અલંકારિ), અ. (આ. અલંકારિ=અલંકારિ.) નક્કા; બેચક; એમજ; હારતો. [લખેલું.]

અલંકારિ, વિ. જુઓ અ-

અલંકારિ, વિ. (અલંકારિ-મેલ. હ=જેની બેલ-જેડ ન હોય એવું) ઉત્તમ; અદ્વિતીય; અત્યંત રૂપાળું.

અલંકારિ, વિ. (સં. અ+લમ્) ન મળે એવું. (૨) જેની હવ હોય નહિ એવું.

અલંકારિ, વિ. (આ. અલ+કાર. મસ્ત=ચુલ્લતાન) જોવાર. (૨) જો-જામાં આવેલું; ઉશ્કેરાયેલું. (૩) ખાધ પી બેહોર રહી જડું થયેલું.

અલંકારિ, અ. (સં.) યસ.

અલંકારિ, પુ. (સં.) હડકાયો કુતરો. (૨) એક તાલનું નામ. [ગોળું.]

અલંકારિ, વિ. (સં.) મીઠા વમરનું.

અલંકારિ, ન. (આ. અલ+કાર. રંગનું બહુ વચન.) કોર વમરની સાલ, કાબળ.

અલંકારિ, વિ. (સં.) ધીર; સુરત, ચાકેલું; બે ઘે ઘેરાયેલું હોય એવું

અલંકારિ, ન. (સં.) ધીરી અર્થે સુરત ચાલ.

અલંકારિ, અ. કિ. (સં. અ= નહિ ને હસ=અન્ય કરતી. ઉ.)

અલંકારિ; મંદ પડી જડું થાકી જડું.

(૨) ઘેનાઈ જડું. [વડું તે; ભૂખલું.

અલંકારિ, ન. (સં.) શોભા-

અલંકારિ, પુ. (સં.) શોભા આપનારી વસ્તુ; ભૂખલું. (૨) શોભા.

(૩) ચમત્કૃતિ.

અલંકારિશાસ્ત્ર. ન. (સં.) વાણીના અલંકારો સંબંધી જેમાં વિચાર કરેલો હોય તે.

અલંકારિ, વિ. (સં.) અલં-કારવાળું; અલંકાર જાણનાર.

અલંકારિ, વિ. (સં.) શણગારેલું; શોભાવેલું.

અલંકારિ, અ. ન સામે વળતે એમ; છટ. (૨) ના. બાજુ; હાર.

અલંકારિ, વિ. (સં.) નહિ એવાગાય એવું તોડાય નહિ એવું. [વૃત્તિ.]

અલંકારિ, સ્ત્રી. (સં.) સેવાપ-

અલંકારિ, સ્ત્રી. (આ આત્મા=તદ્ભી) સમૃદ્ધિ. (૨) સુખાચ.

અલંકારિ, વિ. અચક્ષુ; હાથાર; નબળું. (૨) અધોહ-હી.

અલંકારિ, વિ. જુડું. (૨) અમરનું.

અલંકારિ, પુ. (આ. હલાકદ્) હ.) જુઓ હલાકા. [ખરાડવું.]

અલંકારિ, અ. કિ. જાડું

અલંકારિ-ચક્ર, ન. (સં. અલંકારિ=ખાણવું+ચક્ર=કુંડળું) ખાણવું એ ચક્ર કે કુંડળું તે.

અલાદ, વિ (આ. અલાદ= ઉતરવું.) ધરીજ; નિર્ધન.

અલાપ, પુ. (સં. આ=રધારે+ લપ્=ઘોલવું) ગળાપ્રાપ્તિ માવું તે; સ્તુતિમાન.

અલાપચારી, સ્ત્રી. (સં. અ-લાપ+ચારુરી ઉ.) અલાપરૂપ જે ક્રિયા તે; સળી કરવી તે.

અલાપવું, સ. ક્રિ. માવું; રાજ કાઢવો.

અલાખત્રા, સ્ત્રી. પીડા, ઉપાધિ.
(૨) ભૂતપ્રેત; ઝેડઝપટ.

અલબુ ન. તુમકું.

અલાભ, પુ. નહિ (સં.) લાભ;

ખોઠ; ગુહસન. [=ચિહ્ન] નિશાન

અલાયત, ન. (આ. અલાયત

અલયથી જુઓ ઇલાયતી.

(૨) ડાઘરની એક જાત. [અત.

અલાયતો, પુ ડાઘરની એક

અલાયદું, જુઓ ઇલાયદું.

અલાયો, પુ. ઓળાયો.

અલાયો, વિ. અડિલો; હરાયો.

અલાવડાખેર, વિ. સામા

માણસને સાઈ લાગે એવી વાતો કર-

નાર; મીઠું; ખુશામતીઈ.

અલાવડું, ન. સામાને સાઈ

લાગે એમ બોલવું તે. (૨) સાઈ જુલું;

ચાલીશુમળી.

અલાવડું, ૧૫. અલાવડું કરે-
નાર; ખુશામતખેર; મીઠું. (૨) ચાલી-
શુમળી કરનાર.

અલાવડું, સ. ક્રિ. અપાવડું.

અલાવા, અ. (આ.) સિવાય.

અલાવો, પુ. (આ. અલાવ= કિનારીઓ) મહોરમના દિવસમાં એક ખાસા રેવતા સળાવી તેની આસ-
પાસ ખુસદમાનો નાચે છે તે.

અલાહિદું, વિ. (આ. અલા-
હિદા=જુલું) જુલું; નોખું; અલગ.

અલિ પુ. (સં.) એક જાતની
પાણી મોટી માખ; મધમાખ (૨) જામરી.

અલિકુલ, ન. મધમાખીઓનું
ટાળું; જામરીઓનું ટાળું

અલિજહાં, વિ. (આ. આલી
= ઉચી નદી. જહાં=પહાડી) વહુ મહાન;

અભ્ય; વૈભવસંપન્ન.

અલિમહાં, વિ. (અ) મોટા
ઓહાવાળું; મોટા વૈભવવાળું.

અલિમ, વિ. (સં. અ=નહિ ને
લિપ્=સોપવું) નહિ લપાએલું; અસંગી.

અલિંગી, વિ. (સં.) જેને કશું
ચિહ્ન નથી એવું; વિદેહી. (૨) જીવનરૂઝા.

અલિંદ, પુ. (સં) અમિલું

અલી, સ્ત્રી. (સં.) સખી; સાહેબી;

સૈયર; જાનપણી.

અલીક, વિ. (સં.) અગ્નિય;

અગ્નિમાયકું; એક. (૨) દુરિમ.

અલ્પખડું, ન. અળોખડું.

અલ્પણાં, ન. બ. વ. લુણવમ-
રતું ભોજન કરવાનું મત. [રાખવું તે.

અલેક, વિ. સુકાનને સીધું.

અલેકગીરનારી, પુ. ખાખા-
ખાવો. (૨) લિખારી; નિર્ધન. [લખેલું.

અલેખ, વિ. લેખ રહિન; નહિ

અલેખુ, વિ. મણતરી વગરનું.

અલેખેલ, અ. આ ફેરે.

અલેચો, પુ. એક જાતનું રેશમી
કપડું. [આળોટવું

અલેટવું, આલેટવું; લેટવું;

અલેટવું, આલેટવું.

અલેણું, ન. નહિ લેણું તે;

અલુખતાવ.

અલેટું, ઝિહલેટું; અલુખમળુ.

અલેપ, પુ. લેપ નહિ તે. (૨)

(વિ.) લેપ વગરનું.

અલેલ, વિ. (આ. અલેલ=
અધાર.) હિસાબ વગરનું. (૨) અધિર.

(૩) ઉપર ટપકે. [હેનાર; ઉપલક્ષીત.

અલેલટપુ, વિ. આશરાયી

અલેહિરસલામ, અ. (આ.)

માન વાચક સબ્દ (પેગમર સાહેબને
માટે) તેમના ઉપર સલામ હોય.

અલૈયાંઅલૈયાં, ન. ઓવારણાં.

અલૈક, વિ. (સં.) બેઠ સહાય
નહિ તેવું; અતિ તેજસ્વી. (૨) ભેવાને

શાય નહિ એવું; અદ્યુત.

અલોપ, પુ. (સં. અ+લોપ બ.

ગ્રી) બીલકલ નહિ દેખાતું તે.

અલૌકિક, વિ. (સં. અ=નહિ

+ લૌક=ભેવું ઉ.) અસાધારણ;

અભયબ ભેવું. (૨) સુંદર; મનોહર.

અદ્ય, વિ. (સં.) થોડું. (૨)

નાનું; લઘુ [નાર; મૂર્ખ.

અદ્યપ્ત, વિ. (સં.) થોડું જાણુ-

અદ્યજ્ઞાન, ન. (સં. જ્ઞા=

જાણું ઉ.) થોડું જ્ઞાન તે; ઓછી શુદ્ધિ.

અદ્યજ્ઞાની, વિ. (સં. અલ્પ

+ જ્ઞા=જાણું ઉ.) ઓછી સમજનું.

અદ્યપ્રમાણ, ન. થોડું માપ તે.

(૨) (વિ.) નાનું; જરા.

અદ્યપ્રાણ, પુ. (સં. અલ્પ=

થોડું+પ્રાણ=વાયુ) જેનો ઉચ્ચાર

કરતા આણે શ્વાસ બેઠકો એવા અક્ષરો.

(૨) નમાઈ (માણસ). [સમજ.

અદ્યપ્રુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) થોડી

અદ્યપ્રાપ-પી, વિ. (સં.

અલ્પ+પ્રાપ=પ્રાપ્તવું.) થોડાંબોણું.

અદ્યપ્રમતિ, સ્ત્રી. (સં.) થોડી

સમજણ. (૨) ઓછી શુદ્ધિ પહોંચે નહિ

એવું.

અદ્યપિરામ, ન. (સં.) રાંચતાં

વાંચતાં થોડાંવાર અટકવાનું જે ચિહ્ન

હોય છે તે.

અલ્પાયુ, વિ. (સં. અલ્પ+
આયુ=અ વરદા) દુંડી જાંગીનું.

અલ્પાયુષ્ય, ન. (સં. અલ્પ+
આયુષ્ય) દુંડું આયુષ્ય. (૨) વિ. દુંડી
આવરણનું [શોષાવું; ક્ષીણ થવું;

અલ્પાણું, અ કિ ઝોણું યત;

અલ્પારાન ન. (સં. અલ્પ=અશન
=ખાવું) થોડું ખાવું તે.

અલ્પા ૧૨ પૂ. (સં. અલ્પ+
આહાર=ખાવું) થોડું ખાવું તે.

અલ્પાહારી વિ થોડું ખાનાર;
મિતાહારી.

અલ્પયા, અ. સમવયના અથવા
નાના કે ઉતરતા ફરજીના પુરુષને
સંબોધવાનો ઉદ્દાર; હે; અરે.

અલ્પનકલ્પક, વિ. નિરાધર.
(૨) જી બાળકની એક ભત્તની રમત.

અલ્પના, પ્ર. (આ.) પ. મે-
શ્વર; પ્રશ્ન 'અલ્પના એક બ્રહ્મ' =
ભિખારીની દશામાં આવી ગયેલું. મીયા
ચોરે મૂકે અને અલ્પના ચોરે જાહેર =
મનુષ્ય થોડું છે કે પરંતુ હંશ્વર તો
સખત બદલો છે કે. 'અલ્પનાને બતાવ્યા
જેણા, એક અધા ને એક બોડા' = હંશ્વર
જેને જેવું જોઈએ તેને તેવું આપે છે.
'અલ્પના વાર છે તો બેડા વાર છે.' = જે
હંશ્વર સહાય હોય તો ઘરત કાર્ય થાય
છે. (વેરા=માલ ભરવાનું વહાણ.)

અલ્પનાઈ, (લી). વિ. અલ્પના

સંબંધી; હંશ્વરી. (૨) નિષ્પય. (૩)
પ્રમાણિક્ષણે ચાલનાર; મોટું. 'અલ્પનાઈ
-લી અથવા અલ્પે કારખાનું=હંશ્વર
ઉપરની આસ્થાને આધારે ચાલતું કમ-
કમ. (લ.) કીમે અને વગર નિશ્ચયે
પરંતુ પ્રમાણિક્ષણે ચાલતો વહીવટ.

અલ્પનાચોટી, સ્ત્રી. છે કરાના
માથાના પાછલા ભાગમાં જે વાળને
નાનો ખુન્ન રાખવામાં આવે છે તે.

અલ્પનાયો, પુ ઓળાયો.

અલ્પ, જુ. અસ્થાઈ-કી.

અલ્પોક, અ. ખાખી ગદાઓને
જીબ માગવ તો પોકર. (૨) પુ.
ખાખીખાવો.

અલ્પુડ, વિ. દુનીઆરીનું અનુ-
ભવ વારનું; અલ્પસમૃદ્ધ (૨) ઉદ્ભવ.

અલ્પુડું, વિ. અત. ન. દુનીઆ-
હારીથી બેખબર.

અવ, અ. ઝોણું, નકારું, ઉલટું,
અને નિશ્ચય, અનાદર, પરિભવ તથા
બાપકતા વગેરે અર્થ દેખાડનારો ઉપસર્ગ.

અવકાળા, સ્ત્રી. (સં.) ઉલટી
કળા; અવચિદ્વન. (૨) પડતી. (૩)
ગુસ્સાન. [સાધનબળ.

અવકાળ, સ્ત્રી. (મા.) ઇલાજ;

અવકાશ, પુ. (સં.) અંતર;
માત્ર (૧) કુરસદ. (૩) ચિરામ ચિદ્વન.

અવકાળી, (અવકાલિક), વિ.
કવચવનું.

અવકૃપા, સી. (સં.) ઇતરાજ;
કરૂં વગર.

અવક્રિયા, સી. (સં.) ઉલ્લી
ક્રિયા; ગ્રેહણ. (૨) વિ. ૧૨. (૩) જેમ
કરવું એઈએ તેમ નહિ થવું તે. (૪)
ધાર્યું હોય તેથી ઉલટું થવું તે.

અવગડ, (અમવડ), સી. સુગમ
નહિ પડવું તે; મુશ્કેલી; અડચણ.

અવગડતા, સી. મુશ્કેલી; સ્વ-
મતા નહિ તે; સોઈ નહિ તે; પીડા;
હરકત; પંચાતી; સગવડ નહિ થવી તે.

અવગણ, જુઓ અવગણ.

અવગણના, સી. (સં.) અવ+
ગણ=ગણવું ઉ.) ત્વચ ગણવું તે;
લેખવું નહિ તે; અનાદર કરવો તે; નિંદા.

અવગણવું, સ. કિ. ત્વચ
ગણવું; નહિ લેખવું; અનાદર કરવો.

અવગત, વિ. (સં.) અવ+ગમ્=
જાણવું. ઉ.) જાણવું (૨) અવગતીડે
જાણવું.

અવગતિ, સી. (સં.) અવ+
ગતિ ઉ.) અધમગતિએ જવું તે.
(૨) પડતી.

અવગતીડે, ન. જેની અવ-
ગતિ થઈ હોય તે.

અવગાહ, પુ. (સં.) સ્નાન; નહાવું તે.
(૨) અદર પેસવું તે. (૩) ડુબણી.

અવગાહવું, અ. કિ. પાણીમાં
હવરીને નહાવું. (૨) ડુબાડી મારવી. (૩)
ડોળી નાખવું.

અવગુણ, પુ. (સં.) ગુણથી
ઉલટું તે; દોષ; ગેરલાભ; હરકત; ખોટ.

અવગુણકારક, વિ. (સં.)
અવગુણ કરે એવું.

અવગુણકારી, વિ. (સં.)
અવગુણ કરે એવું. (૨) અપકારી.

અવગુણી, વિ. અવગુણવાળું;
દુષ્ટી. (૨) વ્યસાનકારક. (૩) દુષ્ટી.

અવગુણીઈં વિ નકારા મુણતું;
અનીતિમાન. (૨) ગુણને નહિ જાણનાર;
ગુણ ઉપર અવગુણ કરે એવું.

અવગ્રહ, પુ. (સં.) અનાવૃષ્ટિ.
૨ નગ્રહ. (૩) પ્રતિબંધ. (૪) રચલાવ.

અવગ્રહક, વિ. અણુગ્રહ. (૨)
નિગ્રહ (૩) પ્રતિબંધ. (૪) રચલાવ.

અવઘાત પુ. (સં.) અવ+ઘાત=
મારવું ઉ.) મારી નાખવું તે (૨) આઘાત.

અવઘોષણા, સી. (સં.) અવ+
ઘોષ=અવાજ કરવો. (૨) ઘડી પિટાવવી
તે; જાહેરાત.

અવચળ, જુઓ અવિચળ.

અવચિહ્ન, ન. (સં.) અશુભ
સૂચક નિમિત્ત. (૨) અપશુકન.

અવચિહ્નન, વિ. (સં.) છટું
પડી ગયેલું; જેમાં ફરક પડી ગયો હોય
એવું. (૨) મર્ચાદિત.

અવચ્છેદ, પુ. (સં.) જુદાપાડું;
વફાવત. (૨) સીમા.

અવજન, પુ. (સં.) અપજન;
અપકીર્તિ.

અવળોગ, પુ. (સં. અવ+યાગ)
સારો થોગ નહિ તે; પચાગ પ્રમાણે
અશુભ સમય.

અવણા, એ. (સં.) અપમાન.
(૨) આજ્ઞાબંધ.

અવટાવું, અટવાવું, અ. કિ.
ગુચવાઈ; યાકી જવું. (૨) ભેળાઈ જવું.

(૩) ચૂંચાવું. [વપરાવું.
અવડ, (અવડ-હવડ) વિ. નહિ

અવણુ, વિ. (સં. અવર્ણ ઉ.)
હલકી ભતમાં જન્મેલું; હલકટ; ચૂદ.

અવતરણુ, ન. (સં.) નીચે
ઉતારવું તે; અવતાર. (૨) ઉતાર. (૩)
ઉતારો; ઠાંચણ.

અવતરવું, અ. કિ. (સં. અવ
+તૃ=જનમવું. ઉ.) જનમવું. (૨)
જમીન ઉપર ઉતરવું.

અવતરે, ન. પુ. (સં.) કાનનું
ધરેલું. (૨) અક્ષર; શિરોમણિ.

અવતાર, પુ. (સં. અવ+ત=
ઉતરવું.) જન્મ; ઉતરવું તે. (૨) એક
રૂપ બહુલી બીજા રૂપમાં જવું તે. (૩)
કવન. (૪) પ્રસ્તાવના, ઉપક્રમણિકા.

અવતારિક, વિ. અવતાર સંબંધી.

અવતારી, વિ. (સં.) જેમાં
કંઈક (દેવત) અવતરેલું હોય એવું; અસા-
ધારણુ. અવતારી ગંછફા=જેમાં અવતા-
રનાં ચિત્રો પાડેલાં હોય એવો ગંછફા.

અવહરણા, એ. (સં.) પહતી;
હલકા; વિપત્તિ.

અવહાત, વિ. (સં. અવ+હૈ=
શુદ્ધ કરવું) શુદ્ધ; સ્પષ્ટ; ખુલ્લું. (૨)
ધોળું; નિર્મળ-સુદૃઢ.

અવદાન, ન. (સં. અવ+દા=
આપવું. ઉ.) ભગની આકૃતિઓ દેવતાને
જે આપાય છે તે; ગળવું તે

અવદાહ, પુ. (સં. અવ+દાહ
=બળવું) વિધિ વચર સળને બાળવું તે.

અવદીચ, પુ. (સં. ઉદ્+અચ્
=જવું. ઉદિચ=ઉતર અને તે તરફનું
ઉ. ઔદિચ્ય) ગુજરાતના પ્રાચીણોની
એક મોટી ભતિ.

અવધ, એ. (સં. અવધિ)
એડા; એવટ. (૨) સમાપ્તિ. (૩) વેળા; સુદૃઢ

અવધપુરી, એ. (સં.)
અયોધ્યા.

અવધાન, ન. (સં. અવ+ધર
=મૂર્ખું) લજા; ધ્યાન; એકાગ્રતા. (૧)
સાવધાની; ચોકસાઈ. (૩) સમાધિ (૪)
કાળજી. (૫) ધારણા; વલણ. (૬) જૈનોની
એક ભતની ધાર્મિક ક્રિયા.

અવધારણુ, ન. (સં.) નિમય;
કસબ. (૨) અવધાન.

અવધારણા, એ. (સં.) નિમય;
કસબ; મનસુખો. (૨) તપાસ.

અવધારવું, સ. કિ. (સં. અવ
+ધૃ=ધારણુ કરવું) નકી કરવું. (૨)
હલ રીતે મન ઉપર હેલવું; હસાવવું.

અવધિ, પુ. એ. (સં.) સીમા;

છેવડ; સમાપ્તિ. (૨) વેળા; ઓપી; મુક્ત. (૩) ટોચ; સિખર (૪) પરાકાષ્ઠા; હૃદયી ન્યારો. (૫) ધોરણ. (૬) આરભ અથવા અંત. (૭) અ. સુધી; સુધી.

અવધૂત, જુઓ અવધૂત.

અવધ્ય, વિ. (સં. અ+ધ્ય= આશું હ.) મારવાને થોગ્ય નહિ એવું.

અવનવું, વિ. (સં. અવ+નવીન) નવીન. (૨) અભયજ એવું; અલૌકિક.

અવનિ-ની, (સં. અવ + નિ-ની) પૃથ્વી. (૨) જમીન. (૩) સંસારપ્રપંચ. (૪) અવતાર; જન્મ.

અવનિતજ, ન. (સં. અવનિ નિતજ) પૃથ્વીની સપાટી.

અવનિપતિ, પુ. (સં. અવનિ+ પતિ=સ્વામી-રાજા) પૃથ્વીપતિ; મહા-રાજા.

અવનિપાળ, પુ. (સં. અવનિ+ પાલ=પાળનાર) પૃથ્વીપાળ-રાજા.

અવનીશ, પુ. (સં. અવનિ+ શ્વ=ધ્વજ) પૃથ્વીનો ધ્વજ; રાજા.

અવબોધ, પુ. (સં. અવ=જુઝ અગણ્યું હ.) જ્ઞાન; પ્રબોધ. (૨) ભણવું તે.

અવબૃથ, પુ. (સં. અવ+મૃ= અશું હ.) દિશાવચન; વજની પૂર્ણકૃતિ.

અવમાન, ન. (સં.) અપમાન; વિરક્ત.

અવમાનવું, સ. કિ. માન નહિ આપવું; અવનમના કંવી.

અવયવ, પુ. (સં.) આખી વસ્તુનો વિભાગ; અંશ. (૨) ઉપકરણ. (૩) મૂળતત્ત્વ (૪) ધાતુ.

અવયવી, વિ. (સં.) અવયવ-વાળું; સરીરી; અંશી. [અરાજ સમજ.

અવયોગ, પુ. (સં.) અવયોગ; અવર, વિ. (સં. અવર=મીઠું)

અવ્ય. (૨) અધમ. (૩) પુ. (અં) ક્ષાત્ર.

અવરજ, ન. (સં.) પાછળ જાયેલું વાજક.

અવરજવર, સ્ત્રી. (આવવું હ. અવર અને જવું હ. જવર) આ-વળ; હીંચવાવ.

અવરણ, વિ. (સં. અ+વર્ણ હ.) હૃદયી ભરવું; યાદ.

અવરથા, અ. વિ. (સં. વૃથા =ફોગટ આમાં અ નિરર્થક છે) ફોગટ; વથા. (૨) નજર; નિરર્થક.

અવરાધ, જુઓ અવરાધ.

અવરાવું, અ. કિ. ઠંકાવું; છવાવું. (૨) આવરણમાં જવું.

અવરોધ, પુ. (સં. અવ+રુધ= રોકવું) અટકાવ; નકતર. (૨) અંતઃ-પુર; જનનાખાતું. [ક્રતાર.

અવરોધક, વિ. (સં.) અવરોધ

અવરોધન, ન. (સં.) અવરોધ કરવા તે; રોકવું તે; પ્રત્યવાચ.

અવરોહ, પુ. (સં. અવ+રહ =
છેગરું ઉ.) નીચે ઉતરવું; ઢોળાવ (૨)
ફણગો; વડવાઈ. (૩) સ્વર્ગ. (૪) ગંગો.

અવરોહણ, ન. (સં.) અવ-
તરણ; ઉતરવું તે; ઢોળાવ. (૨) પલાણ.

અવરોહી, વિ. (સં.) ઉતરવું;
નીચે જવું, (૨) જેને ઝડ મૂગ કુટતાં
હોય એવું.

અવર્ગી, પુ. (સં.) 'અ' ને લગતા
અક્ષરોનો વર્ગ. (૨) વર્ગનો અભાવ.

અવર્ગી, વિ. (સં.) અવર્ગનું.
(૧) વર્ગનું નહિ તે.

અવર્ણ, વિ. (સં.) વર્ણરહિત;
સંકર; કલત. (૨) 'અ' આદિ જે અ-
લશે તે. (૩) અપવાદ.

અવર્ણ્ય, વિ. (સં.) વર્ણી
અગ્રાવ નહિ એવું.

અવર્થ, વિ. (સં.) હણકું; કનિષ્ઠ.

અવલ, વિ. (ફા.) પહેલું; મુખ્ય;
સરસ. અવલ આખરે=આરણ્ય અને
અવનું. અવલ કારકન= પહેલો કારકન
અવલ અરણ્ય=પહેલો અરણ્ય.

અવલઆખર, અ. અથેતિ;
પહેલેથી ઉવડ સુધીનું.

અવલક્ષણ, ન. (સં.) અપલક્ષણ

અવલમંજલ, સ્ત્રી. (ફા. અવલ+
મંજલ=મુસાફરી.) પાવદરવ; કાનકિયા.

અવલસાહ, સ્ત્રી. ભેસતું વર્ષ;

(૨) આમતું વર્ષ. [મૂડી.

અવલસિલક, સ્ત્રી. આરંભની

અવલંબ, પુ. (સં.) આશ્રય;
આધાર.

અવલંબન, ન. (સં. અવ+લંબ
=લટકવું. ઉ.) આશ્રય; ઓથ. (૨) ટકા.

અવલેખ, પુ. (સં. અવ+લિપ્
=લીપવું ઉ.) ખરડ; લેખ. (૨) અલંકાર.

અવલેહ, પુ (સં. અવ+લિહ
=ચાટવું.) ચાટવું. (ચાટવાને ચોગ્ય
ઔપચ.)

અવલોકન, ન. (સં. અવ+
લુક્=લોક=ભેવું ઉ.) ભેવું તે. (૨)
તપાસવું-પરીક્ષા કરવી તે.

અવલોકનકાર, પુ. (સં.
અવલોકન+કાર=કરવું ઉ.) તપાસ-
પરીક્ષા કરનાર.

અવલોકનશક્તિ, સ્ત્રી. (સં.)
અવલોકન કરવાનું સામર્થ્ય; લખાણની
પરીક્ષા કરવાની શક્તિમતા.

અવલોકણ, સ. કિ. (સં. અવ+
લોક ઉ.) ભેવું; ધારીધારીને ભેવું.
(૨) ચોક્કસી કરના. (૩) ગુરુદોષનું વિવે-
ચન કરવું.

અવશ, વિ. (સં.) વશ નહિ તે;
પસાપીન. (૨) આપઅપત્યાગ; સ્વતંત્ર.

અવશિષ્ટ, વિ. (સં. અવ+શિષ્ટ
=અહેવું. ઉ.) વધેલું; અથેલું; બાકી રહેલું.

અવશુભન, સુમો અવશુભન.

અવશેષ, વિ. (સં.) બાકી;
વહેલું; શેષ.

અવશેષ, વિ. વશ થાય નહિ
એવું; હરીકું. (૨) અ. જરૂર; અચીત.

અવશેષમેવ, અ. જરૂરજ; નહીં.

અવસર, પુ. (સં. અવ+સર=)
સરકું. (૨) પ્રસંગ; વખત; લાગ.

અવસાર, અ. હમણાં; આ-
ટાણે. (૨) આચાર્ય.

અવસાન, ન. (સં.) મરણનો.
સમય; અવ. (૨) અટકવાનું ઠેકાણું;
વિરામ. (૩) હદ. (૪) બંધ પડવું તે.

અવસાય, પુ. સમાપ્તિ; છેડા.
(૨) નિમય. (૩) શેષ ભાગ.

અવસ્તા, ભા. (ફા.) પારસી
લોકોનું અસહ્ય ધર્મપુસ્તક.

અવસ્થા, સ્ત્ર. (સં. અવ+સ્થા=)
કલા રહેવું) હાલત; દસા; સ્થિતિ.
(૨) આશુચ્છના અમુક અમુક સુદતના
ભાગ. (કૌમાર, યૌવન અને જરા.) (૩)
અડપણ.

[યુદ્ધમ.

અવસ્થાન, ન. (સં.) રહેઠાણ;
અવસ્થાંતર, ન. (સં. અવ+
સ્થા+અંતર) સ્થિતિનો ફેરફાર થવો
તે; રૂપાંતર.

અવહાર, પુ. (સં.) લગાડમાંથી
હાડી વિગતો લેવી તે. (૨) સંધિનો
સમય.

અવહાસ, ન. (સં. અવ+હસ=)
હસવું. (૨) ઉપહાસ; મજા.

અવહિત, ન. (સં.) ખોટું
દેખાવ. (૨) વ્યભિચારીભાવોમાનોએકભાવ.
અવળાચવળ, વિ. અવળુંસવળું;
ખરું ખોટું. (૨) અ. જેમ મને તેમજ
હલકસુલક.

અવળાચકું, ન. અવળું કરવું
તે; અટકાણું કરવું તે. (૨) અવળું-
ખોટું થાય એવું કામ.

અવળાચકું, વિ. અવળું ચા-
લનાર; અટકાણું. (૨) અવળું; ખરાબ.

અવળાપચક, ન. સારું કરવા
જતાં ખોટું થઈ જવું તે; હલકું થઈ
જવું તે.

અવળાચાણી, સ્ત્રી. અવળું
જોલવું તે. (૨) અવળું જોલે ને સવળું
થાય એવી વાણી. (૩) અશુભ વાણી.
(૪) પ્રસંગથી હલકું જોલવું તે.

અવળાઇ, સ્ત્રી. અવળું કરવાની
ટેક; આડાઈ. (૨) હરીદાઈ. (૩.) વિષ-
રીત શુદ્ધિ. [ઉચ્છવાયક.

અવળાસવળી, અ. હલકસુલક;

અવળું, વિ. હલકું; વિરુદ્ધ;
કંકું. (સવળું, તેથી હલકું તે અવળું.)

(૨) સન્નુજ નહિ એવું. અવળી કલ્પના
=વિરુદ્ધ કલ્પના. અવળું કરવું=ગુહસાન

કરવું. અવળું મોં કરવું=ગિસાવું. આકું-
અવળું=આમતેમ. અવળા પાટા બાંધવા

=હલકે રસ્તે ચલાવવું. અવળા પાસા પ-
ડવા=હલકુંથવું. અવળો દાવ=હલકું થવું તે.

અવળી સાધરી બાધવી=રોવાળું કાઢવું.
અવળે પાને સુનો દેવરાવધો=કેલકું કાર્ય
કરાવવું; સંભાવવું.

અવળી, સ્ત્રી ધણી વસાણી
સાથે ખાંડીને બનાવેલો સુરાવડી માટેનો
કવાય. [રાજધાની; ઉજાવિની.]

અવંતિ, સ્ત્રી. (સં.) માળવાની
અવાઈ, સ્ત્રી. ઉડતી ખમર;
અફવા; છુમાટ

અવાક, વિ. (વક =ચિકાસ,
ચેળ) જેમાં વક ન હોય તે.

અવાચક, વિ. (સં. અ+વચ્ચ=
બોલવું ક.) બોલી શકે નહિ એવું. (૨)
બેભાન; મરવા પડેલું (૩) અજાન; બા-
બક; પશુ જેવું.

અવાચી, સ્ત્રી. હેડકી; ડચકું.

અવાચ્ય, વિ. (સં.) નહિ બો-
લવા યોગ્ય; કહેવાય નહિ એવું.

અવાજ, પુ. (કા. આવાજ=શબ્દ)
ધ્વનિ; જે કંઈ સંભળાય તે.

અવાજદાર, વિ. (કા. આવાજ+
દાર=વાળું) અવાજ થાય એવું; રણકા-
વાળું; વાગવું. [નહિ તે; અધરિત.

અવાજળી, વિ. (કા.) વાજળી

અવાજા, પુ. અવાજ થતા તે;
બહાર; લડાકા.

અવાળ, વિ. (કા.) અવાજવાળું;
૧(વાગવું) અડવાડવું.

અવાજો, પુ. (કા.) અવાજ;
ધ્વનિ; રાજ.

અવાટ, સ્ત્રી. કુમાર. (૨) અનીતિ.

અવાટ, વિ. વાટરહિત; માર્ગ
વગરનું; અણખેડ.

અવાડું, ન. અડણ.

અવાડો, પુ. દોરેને પાણી પાવા
માટેનો હોજ; હવાડો.

અવાદ, વિ. (અ+વાદવું ક.
વાદ=કાપવાની શક્તિ; કાપ.) કાપવાની
શક્તિ રહિત. (૨) રોરડીના વાવેતરરહિત.

અવાણુ, સ્ત્રી. ચાલવાની રીત.
(૧) શુભ. [પરીક્ષા કરવી; નાણી ભેડું.

અવાણુવું, સ. કિ. ચાલ ભેવી;

અવાર, વિ. (સં. અ+નિવાર્ય
ક.) ન દૂર કરી શકાય એવું; અનિવાર્ય.

અવારણોય, વિ. (સં.) વારી
સમય નહિ એવું; નહિ અટકાવાય એવું.

અવારેનવાર, અ. વારાફરતી;
કોઈ કોઈ વાર. (૨) વખતો વખત.

અવારિત, વિ. (સં.) નહિ વારેલું;
નહિ અટકાવેલું.

અવારો, જુઓ ઓવારો.

અવાચક, વિ. (સં. અ+ચિ+આ
+ચુ ક.) નહિ વપરાવું; પડી રહેલું.

અવાસ, પુ. (સં. આ+વસ્=
વસવું ક.) ઘર; મકાન; મહેલ. અવાસ
બળી ગયા ને કોયલા રહી ગયા=સારું
હવું તે બધું રહ્યું ને નકારું રહી ગયું.

અવાસ્તવ, (સં.) વાસ્તવિક નહિ એવું; અસત્ય. (૨) અશ્રેય. [મિથ્યા.

અવાસ્તવિક, વિ (સં.) અસત્ય;

અવાળુ પુ. (પ્રા.) અવાળુઓ ઉ.) કંઠળીની આસપાસની માંઠા. (૨) ફાંતના પાત્ર. અવાળુ કુલવા=ફાંતની આસપાસનો-પેદાનો ભાગ કુલવો.

અવાંતર, વિ. (સં.) અવ+અંતર) અકારનું; વચ્ચાળેનું. (૨) ની અંદર આવી જવું. (૩) હવે પછીના વિષય સાથે સંબંધવાળું; આડકતરું; જોણ.

અવિકળ, વિ. (સં.) વિકળ-જાણકું થઇ જએલું નહિ તે. [હોય તે.

અવિકાર, પુ. (સં.) વિકાર ન

અવિકાર, વિ. (સં.) વિકાર રહિત. (૨) નુકસાન કરે નહિ એવું.

અવિકારી, વિ. (સં.) વિકારવાળું નહિ તે; એ એક ને એક જ સ્વરૂપે હંમેશ રહેવું હોય તે. (પ્રકા.) (૨) એમાં કંઈ ફેરફાર થતા ન હોય એવું; અવિકૃત

અવિકૃત, વિ (સં.) નહિ વિકૃતિ પામેલું એવું; નહિ બગડી જએલું.

અવિકૃતિ, સ્ત્રી. વિકૃતિ નહિ હોય તે. (૨) વિ. એમાં વિકૃતિ થઇ ન હોય એવું.

અવિકીર્ત, વિ (સં.) વેચેલું નહિ.

અવિગતા, વિ. (સં.) અ=નહિ ગમ્=નું. ઉ. ગત. વિગત=અએલું.) નહિ જએલું; નહિ છૂટું પડેલું. (૨) નિત્ય.

અવિગતા, સ્ત્રી. (સં.) અગણી-અજ્ઞાત-ચૌવના.

અવિગ્રહ, પુ. (સં.) વિગ્રહ=આકાર) નિરાકાર; અસરીર. (૨) વિ-ગ્રહ; સુલેહવાળું.

અવિગ્રહવાન, વિ. (સં.) સરીર-વાળું નહિ તે. (૨) નિરુપદન; સુલેહવાળું.

અવિચળ, વિ. (સં.) અ+ચિ+ચલ=ચળવું. ઉ.) ચળે નહિ એવું; દૃઢ; સ્થિર. (૨) ખસે નહિ એવું; સખળડ. (૩) કાયમ.

અવિચળતા, સ્ત્રી. (સં.) સ્થિ-રતા; દૃઢતા; અચળપણ.

અવિચાર, પુ. (સં.) અ=નહિ+ચિ+ચર=ચાલવું ઉ.) અન્યાય; અવિવેક.

અવિચારી, વિ. (સં.) વિચાર વગરનું; અણસમજી; પ્રમાદી; અવિવેકી; હર્ષવ.

અવિચારીપણું, ન. વિચાર કરીને કામ કરવાપણું નહિ તે; બેવકીફ; હર્ષવપણું. (૨) સાહચિત્તા.

આવચ્છિન્ન, વિ. (સં.) અ+ચિ+છિન્ન=છેદવું છુટું છુટું થઇ જએલું નહિ તે; અખડ. (૨) ચાલુ; અરખલિન.

અવિછિન્નતા, સ્ત્રી. (સં.) વિ-ચ્છિન્નપણું નહિ તે; અખડપણું; ચાલુ ને ચાલુ રહેવાપણું; પૂર્ણતા.

અવિચ્છિન્નધારા, સ્ત્રી. વગર તુટવે પાણીનો દરોડો થવા કરવો તે. (૨) અવિવેક; પ્રાણવાદી. (૩) ચાલુ પ્રવાહ.

અવિશેષ, વિ. (સં. જ=જિ+જ્ઞા=જ્ઞાનુવુ ઉ.) જ્ઞાણી સકાય નહિ એવું; ન સમભય એવું.

અવિદ્યમાન, વિ (સં. જા+વિદ્યુ=દેહવું ઉ.) અવર્તમાન; અપ્રત્યક્ષ; નહિ હયાત.(૨) સત્તા રહિત.
(૩) ના. અભાવ.

અવિદ્યા, સ્ત્રી (સં.) મિથ્યાજ્ઞાન; અજ્ઞાન; માયા; હુ ને માણપણનો અભાસ. [વિદ્યતા ન હોય તે.

અવિદ્વાન, વિ. (સં.) જેનામાં

અવિદ્ય, વિ. (સં. જા+વિષ્=વીર્યવું ઉ.) નહિ વીર્યવું; વેષ રહિત.
(૧) નહિ પલોટાએકું (૩) જેના કાન વીધેલા ન હોય તે; આર્ષેતર પ્રભ.
(કાન વિધાવવા એ આર્ષ પ્રભવું એક સારીરિક વિદ્યુન છે, અને કુમ્ભવ કરાવવી એ ઈશ્વરામીઆતું સારીરિક વિદ્યુન છે.)

અવિવેચા, સ્ત્રી (સં.) વિષવા નહિ તે; સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી.

આવધવાનવમી, (નોમ), સ્ત્રી. પતિને મૂકીને મરી ગયેલી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએનું શ્રાદ્ધ કરવાનો આદરવા વદ નવમીના દિવસ; ડોશીઓની નોમ.

આવધાર, અ. નકી; ખચીત; નશર. [અવરય માનવુ.

અવિધારવું, સ. કિ. જ્ઞાનુવું

અવિદ્યોત, સ્ત્રી. (સં.) જેના પતિનો સંય વચ્ચે ન હોય એવી સ્ત્રી.

અવિનય, પુ. (સં.) હિ વિનય તે; ઉદ્ધતાઈ; અસરતા. (૨) અપમાન.

અવિનયી, વિ. (સં.) જેનામાં વિનય ન હોય તે; અસર્ય; ઉદ્ધત.

અવિનાશ, વિ. (સં.) જેનો નાશ થતો નથી એવું; અમર; અક્ષય; અક્ષર; નિત્ય; ઈશ્વર. (૨) પુ. વિનાશનો ને અભાવ તે.

અવિનાશી, વિ. (સં.) જેનો નાશ થાય નહિ તે; અમર; અક્ષય; સંતોષ રહે એવું. (૨) ના. જેનો નાશ નથી તે; અક્ષ.

અવિનાશીપણું, ન. સદા જીવંત રહેવાપણું; અમરતા; અક્ષરતા. (૨) ઈશ્વરતા.

અવિનીત, વિ. (સં. જા+વિનીત =દોરવું ઉ.) અનમ્ર; અવિવશી; ઉદ્ધત.
(૨) જમણી.

અવિપક્ષ, વિ. (સં.) સામા પક્ષ વગરનું. (૨) યતુ વગરનું.

અવિપાક, પુ. (સં.) જેમાં આધેતું પચે નહિ એવો પેટનો રોગ.
(૨) સારો પાક નહિ તે.

અવિવેકત, (સં.) નહિ વહેંચાએકું; મછમાર.

અવિભાજ્ય, વિ. (સં. જ=નહિ+જિ+અજ્ઞ=ભાગવું.ઉ. વિભાજ્ય =ભાગ પાડવા યોગ્ય) ભાગ પાડવાને યોગ્ય નહિ એવું; ન ભાગી અમય તેવું.

અવિશેષ, વિ. (સં.) વગર

હેતુ; નહિ હેતુ; એક; આપું. (૧)
એમાં કોય મતભેદ ન હોય એવું.

અવિમલ, વિ. (સં.) વમલ-
છાકુ નહિ તે; મેલું.

અવિરત, અ. (સં.) ચગર અટકે;
ચાલ ને ચાલે; હંમેશ; નિરંતર.

અવિરલ, વિ. (સં.) આપું
નહિ એવું; અચક; અરૂપર.

અવિરુદ્ધ, વિ. વિરુદ્ધ નહિ તે;
અનુરૂપ; મળવું.

અવિરોધ, પુ. (સં.) વિરોધ
નહિ તે; મેળ; અનુરૂપતા; મૈત્રી. (૨)
વિ. વિરોધ રહિત.

અવિરોધી, વિ. (સં.) નહિ
વિરોધી; સંપીઠું. એમાં વિરોધ ન હોય તેવું.

અવિરક્ષિત, વિ. (સં.) નહિ
વિવક્ષિત. (૧) જાણવુંજ છે એવો વિચાર
ન હોય એવું; પ્રીતજરનું.

અવિરાહિત, વિ. (સં.) અનહિ
+ચિ+વહૂ=વહ ઝવું ઉ.)કુંવાર; નહિ
પરણેલું.

અવિવેક, પુ. (સં.) અ=વિ+
જિ+વિજ્ઞ=પારખવું ઉપરથા) વિવેક
નહિ તે; અસંવેદતા; અવિચાર. (૨)
અપમાન કરેલી વર્તણૂક.

અવિવેકતા, સ્ત્રી. (સં.) અવિ-
વેકીપણું. [નહિ એવું; અસંવેદ.

અવિવેકી, સ્ત્રી. (સં.) વિવેકી

અવિશ્રાંત, વિ. (સં.) ચાલુ ને
ચાલું; સતત; નહિ ધાકી.

અવિશ્વસનીય, વિ. (સં.)
વિશ્વાસ કરવાને યોગ્ય નહિ એવું.

અવિશ્વાસ, પુ. (સં.) અશુ-
ભરોસો. (૨) ખાતરી ન થવી તે.

અવિશ્વાસી, (સુ), વિ. (સં.)
ભરોસા વગરનું (૨) નાસ્તિક; અપ્રમાણ.
અવિશ્વાસુ, વિ. (સં.) વિશ્વાસ-
ગળુ નહિ તે. (૨) વિશ્વાસ ન રાખે
એવું; અપ્રીતી.

અવિષય, પુ. (સં.) નહિ વિષય
તે; વિરાગ. (૨) વિષયાતર; અકર્મ.

અવિહિત, વિ. (સં.) વિહિત
નહિ તે; એ કરવાનું આસમાં કહેલું ન
હોય તે. [થવી તે; દુઃકાળ.

અવૃષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં.) વૃષ્ટિ નહિ

અવંક, પુ. (સં.) અવિવેક ઉ.
અવિવેક; ગેરવર્તણૂક.

અવેશ, પુ. (આ.ધવજ=મહો)
નાતું; મિત્રતા. (૨) માલ સાટે માલ
આપવો હોય તે. (૩) નફો; મૂલ્ય.

અવેશ, પુ. પ્રતિપક્ષ; અમુકને
બદલે રાખેલો મોહ.

અવેશ, પુ. વિવેકથી ઉપયોગ
કરવો તે. (૨) કાચુમા રાખવું તે. (૩)
અસર કરવી તે. (૪) સમેટી લેવું તે. (૫)
ખોડું થવું તે.

અવેશું, સ. કિ. સંભાળવું;
સાચવવું. (૨) સમજાવી પડાવીને ઠગવું;
ધોતળી ચલાવવું. (૩) અસરથી બચ
ચલાવવું.

અવેર, અ. કવખતે; વખત
ભેવખત (૧) વિ. હથેલું.

અવેર, પુ. (સં. અવચવ હિ.)

અવચવ. (૨) વ્યવસ્થા.

અવેગા, સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી.

કવેગા; વખત ભેવખત; પાછલો પદોર.

અવેળી, સ્ત્રી. મેદાનો શિરો.

અવ્યકત, વિ. (સં. અ=નહિ

+કચક=રપટ) નહિ વ્યક્ત તે; ગુપ્ત;

અદરય (૨) ના. આત્મા; પ્રહાર; માયા.

(૩) સખ્યા; પદ. (૪) વનિ; અવાજ

(૫) પ્રકૃતિ; કદાચ. [તે; સ્વસ્થ.

અવ્યય, વિ. (સં.) વ્યય નહિ

અવ્યય, વિ. (સં. અ=નહિ+

વ્યય=ઓછું થતું તે.) જેને લિંગ,

વિકૃતિ કે વચન લાગતાં નથી અને જે

સદા એક રૂપેજ રહે છે તે ચર્મ. (૨)

નહિ ઓછું થનાર; આદિ ને અત રહિત;

વિકાર વગરનું; અનિવારી; નિત્ય;

સાચત; અમર; પરમાત્મા.

અવ્યયસાચ, પુ. (સં.) એક

ભતનો સમાસ. (છઠી વિકૃતિવાળા

નામની પછી અવ્યય આવી નામ અને

અવ્યય એકાદ જાય છે તે.)

અવ્યવસાયી, વિ. (સં.) વ્યવ-

સાય રહિત; જેને લાંબું મયમજા કરવાનું

ન હોય તે; નવર.

અવ્યવસ્થા, સ્ત્રી. (સં.) વ્યવ-

સ્થા નહિ તે; ઘેરખદોખસ્ત.

અવ્યવસ્થિત, વિ. વ્યવસ્થા
વગરનું; ગોડાળીક; ગોઠવણ વગરનું. (૨)
ચંચળ.

અવ્યવસ્થિતપણું, ન. વ્યવ-
સ્થા ન હોય એવી હાલત; ગડબડસર-
ખડ; ગોડાળો.

અવ્યવહાર્ય, વિ. (સં.) જેની
સાથે વ્યવહાર થઈ શકે નહિ એવું.

અવ્યાકૃત, વિ. (સં. અ+વિ+
આ+કૃ=કરવું હિ.) આકાર નહિ
પામેલું; નહિ પ્રકટ થયેલું; બીજરૂપ;
જગતના કરણરૂપ(વેદાંત); પ્રપાત(સાંખ્ય).

અવ્યામિ, સ્ત્રી. (સં.) સર્વત્ર
લાગુ ન પડે એવો દોષ, અપ્રાપ્તિ.

અવ્યય, ન. (સં.) વ્યય નહિ
તે. (૨) વિ. વ્યય વગરનું.

અવ્યેરાદ, પુ. ગમરાદ; ગુપ્ત-
વણ; સંજમ. (૨) ભગ્ન; શરમ.

અવ્યેરૂં, વિ. ગહાવરૂં; ગમરાએલું.

અરાક, પુ. (ફા. ઇસ્ક) ઇસ્ક;
ખ્યાર. અરાકનો માર્ગો ગાળનાં ખાચ=
ખ્યારને લીધે માણસ દેરાન થાય છે
તેપણુ સમજતા નથી. (૨) નિરાક.(૩)
અ. અચૂક; વગર શંકે.

અરાકર, અ. (ફા. આશકાર=
દર્શાવવું) બોલવું; સ્પષ્ટ; ખુલ્લું. (૨)
આખરે; છેરે.

અરાકુન, ભુઓ અપરાધન.

અરાકત, વિ. (સં. અ+શક=શકવું;

અક્રિય વચરતું; નબળું. (૨) નાલાયક;
હમ વિનાનું. (૩) માંદું; કુર્બાન.

અસક્રિયતા, સ્ત્રી. (સં.) નબળાઈ;
અક્રિય નહિ હોવી તે. (૨) નાલાયકી.

અસક્રિય, સ્ત્રી. (સં.) અક્રિય
નહિ તે; નબળાઈ. (૨) નબળું નહિ તે.

અસક્રિયતામાન, વિ. (સં.) અસક્રિય;
કુર્બાન. [એવું; ખસંભવિત.

અસક્રિય, વિ. (સં.) નબળી શકે

અસક્રિયતા, સ્ત્રી. (સં.) નહિ
અતી સક્રિયપણું; અસંભવિતતા; અક્રિય
નહિ હોવાપણું.

અસક્રિય, વિ. (સં.) અનહિ+શિષ્ટા
ટાચ) ટાચ વચરતું; જેને સચ ન
હોય તેવું.

અસક્રિય, ન. (સં.) અસક્રિય=ખાલું

અસક્રિય; બોળન; ખેરાક. (૨) અસ.

અસક્રિય, સ્ત્રી. (સં.) વીજળી.

(૨) વજ. (૩) કરા પાવા તે.

અસક્રિય, ન. (સં.) ઉંચ નહિ
તે; બળબરો. [આશય વચરતું.

અસક્રિય, વિ. (સં.) નિરાધાર;

અસક્રિયશરણુ, વિ. (સં.)

અસક્રિયને શરણુ આપનાર; પરમેશ્વર.

અસક્રિય, સ્ત્રી. (સં.) અસક્રિય=
દશ ઉ.) મહારનો સોનાનો સિક્કો.

અસક્રિય, વિ. (આ.) સક્રિય=
અસક્રિય, તેનું બહુવચન.) બહુ; બોળું;

(૨) ઇમાનદાર. (૩) ખાનદાન; કુદીન.
અસક્રિય, સ્ત્રી. બહુઅનસાઈ;
સાલસાઈ. (૨) ઇમાનદારી. (૩) સારો વ્યવહાર.

અસક્રિય, વિ. (આ.) વિશ.
(અસક્રિયતાની શક-સવતને માટે આ
શબ્દ વપરાય છે.)

અસક્રિય, વિ. (સં.) શરીર
વચરતું; કામદેવ. [ખીટ (૨) કુખી.

અસક્રિય, વિ. (સં.) નિર્ભય;

અસક્રિય, વિ. (સં.) નિઃશંક;

જેમાં શંકાનો અવકાશ ન હોય તેવું.

અસક્રિય, વિ. (સં.) શંકા

કરવા થોડું નહિ એવું.

અસક્રિય, બુઝા આપાદ.

અસક્રિય, બુઝા આપાદી.

અસક્રિય, સ્ત્રી (સં.) અસક્રિય=શાંત

થવું. ઉ.) કુખ; અસક્રિય. (૨) ઉદ્દેગ.

અસક્રિયતા, સ્ત્રી. (સં.) કુખ; લાગણી

કુખાવી તે. (૨) અપવિત્રતા.

અસક્રિયતા, સ્ત્રી (સં.) નિવૃત્તિ-

સુખ નહિ તે; ઉતાપ; ચિંતા.

અસક્રિય, વિ. (સં.) શાંત નહિ

તે; તોફાની. [તાશન; બખેરો.

અસક્રિયતા, સ્ત્રી. (સં.) અસક્રિય;

અસક્રિય, સ્ત્રી. (સં.) શાંતિ

નહિ તે; બખેરો; બડ; ભત્તવિજેપ.

અસક્રિયકર, વિ. (સં.) અસક્રિય

કરે એવું; તોફાન કરે એવું.

અસક્રિયકારક, વિ. (સં.) તોફાન

કરે એવું; કુદેહનો હાંડ બાંધે એવું.

અશાંત, વિ. (સં.) અનિલ;
અસ્થિર; અચળ. (૨) ક્ષુભચુર.

અશાંતતા, સ્ત્રી. (સં.) અનિ-
લતા; અસ્થિરતા.

અશાંતપણું, ન. અનિલપણું;
ક્રોધેચ્છનું ન હોવાપણું.

અશાસ્ત્ર, ન. (સં. અ=નહિ+
શાસ્ત્ર=શાસન કરવું.) જે શાસ્ત્ર નથી
તે; નિયમભર ન હોય તે; સાત્ત્વ વિકલ્પ તે.

અશાસ્ત્રીય, વિ. (સં.) શાસ્ત્રની
રીતને અનુસરતું નહિ એવું.

અશિક્ષિત, વિ. (સં. અ=નહિ+
શિક્ષ=શિખવવું ઉ.) અકણુ; નહિ
શીખેલું. [અનિ. (૩) પવન.

અશિર, પુ. સં. વાહસ. (૨)

અશિવ (સં.) અશુભ; અમંગળ.
(૨) અયોગ્ય.

અશીલ, વિ. શીલ વગરનું. (૨)
નીચ; અકુર્ચાન. (૩) ગરીબ; શાંત; સાર-
માળ; ભદ્ર. [મહિન; ખરાબ.

અશુચિ, વિ. (સં.) અશુદ્ધ;

અશુદ્ધ, વિ. (સં.) અપવિત્ર;
મહિન. (૨) દોષવાળું. (૩) ભદ્ર.

અશુદ્ધતા, સ્ત્રી. (સં.) અપવિત્રતા;
મહિનતા. (૨) ખોડખાંપણ; દોષ.

(૩) અસ્વચ્છતા.

અશુદ્ધિ, સ્ત્રી (સં.) શુદ્ધિ

નહિ તે; અપવિત્રતા; બદચ્છ. (૩)
શોખવટ નહિ તે.

અશુભ, ન. (સં. અશુભ=શુદ્ધ-
મંગળ.) અહત્યાય; નકાર. (૨) મરણ-
ને લગતું કમ.

અશૂર, (સં.) શૂર નહિ તે; કાપર.

અશૈષ, વિ. (સં. અ+શિષ્=
બાળી રહેવું) શૈષ રહિત; સંયતું.

અશૈળીઓ, પુ. ભુઓ અસાળીઓ.

અશો, વિ. (કા.) પવિત્ર.

અશોઈ, સ્ત્રી (કા.) પવિત્રતા.

અશોક, પુ. (સં.) શોક નહિ તે;

સુખ; ખુશાલી. (૨) આસોપાલવનું બાડ.
(૩) વિ. શોક ટળીને આનંદ થાય એવું.

અશોચ્ય, વિ. (સં. અ+શુચ્=
શોક કરવો ઉ. શોચ્ય) શોક કરવાને
યોગ્ય નહિ એવું.

અસૌચ, ન. (સં. અ+શુચિઉ. શૌચ)
અપવિત્રતા; અશુદ્ધિ. (૨) સૂતક

અસૌચ્ય, ન. (સં. અ=નહિ+
શૌચ્ય=બળ) સૌચ્ય નહિ તે; કાપરતા.

અશકર, ભુઓ અશકર.

અશમર, પુ. (સં.) પાથર.
(૨) વિ પાથરનું.

અશમરી, સ્ત્રી. (સં.) પથરી;
મૂત્રાશયમાં થતો એક રોગ. [નાસ્તિકતા.

અશક્તા, સ્ત્રી. (સં.) અનાર્યા;

અશક્તાણી, વિ. (સં.) શક્તા

વગરનું; નાસ્તિક.

અશ્વદ્વાળુતા, સ્ત્રી. (સં.) અના-
રથા; નારિકતપલ્લુ.

અશ્વરણીય, વિ. (સં.) સાં-
ભળવાને યોગ્ય નહિ તે.

અશ્વાવ્ય, (સં. અ=નહિ+અ=
સાંભળવું ઉ. શ્વાવ્ય=સાંભળવા યોગ્ય)
નહિ સાંભળવા યોગ્ય.

અશ્વાંત, વિ. (સં. અ=નહિ+
અમ્=મહેનત લેવી ઉ. શ્વાંત) થાકેલું
નહિ એવું. (૨) અ. વગર થાકે.

અશ્નુ, ન. (સં.) આખમાંથી
પાણી નાકળવું તે; આંસુ.

અશ્નુત, વિ. (સં. અ=નહિ+
શ્નુ=સાંભળવું ઉ. શ્નુત=સાંભળેલું)
નહિ સાંભળેલું; વેદ નહિ ભણેલું. અશ્નુત-
પૂર્વ=અગાળ કહી પણ નહિ સાંભળ્યું
હોય એવું. (૨) જેણે સાંભળેલું હોય નહિ તે.

અશ્નુધાર, (ધારા), સ્ત્રી. (સં.)
અશ્નુ+ધારા=ધાર) આંસુની ધારા.

અશ્નુપાત, પુ. (સં.) અશ્નુ+
પત્=પડવું ઉ. પાત) આંસુ પાડતી તે.

અશ્નુદાધ્ય, વિ. (સં.) તારીફ
કરવા લાગ્યું નહિ એવું.

અશ્નુદીલ, વિ. (સં.) અશિષ્ટ;
ગ્રામ્ય; યશ્ન આવે એવું. (૨) ગાળ; જુક.

અશ્નુદીલતા, સ્ત્રી (સં) ગ્રામ્યતા;
નિર્વર્ણપણું. [નકારપણું; ગ્રામ્યતા.

અશ્નુદીલપણું, ન. બેચરમપણું;

અશ્નુલેષા, સ્ત્રી. (સં.) સત્તાવિશ
નક્ષત્રોમાંનું એક નક્ષત્ર.

અશ્વે, પુ. (સં.) ઘોડો. (૨)
પુરુષની એક જાત.

અશ્વેગતિ, સ્ત્રી (સં. અશ્વ+ગતિ
=ચાલ) ઘોડાની ચાલ. (૨) ઘોડાની
ચાલના જેવા ઢાળનો એક રાજ.

અશ્વેગંધા, સ્ત્રી. (સં.) એક
જાતની વનસ્પતિ; આસુધ.

અશ્વેઓવ, પુ. (સં. અશ્વ+ગ્રીવ=
ગળું-ગરદન) ઘોડાના જેવી ગરદનવાળો
એક રાક્ષસ. (૨) વિષ્ણુ ભગવાનનો
એક અવતાર.

અશ્વેતર, ન. (સં.) ખચ્ચર; રોઝ.

અશ્વેતરી, સ્ત્રી. (સં.) ખચ્ચરી;
રોઝડી.

અશ્વેત્ય પુ. (સં.) પીપળો.

અશ્વેત્યામા, પુ. (સં.) દ્રોણા-
ચાર્યનો પુત્ર (જે ચિરંજીવી કહેવાય છે.)

અશ્વેદ્મ, સ્ત્રી. (સં.) ગોખર.

અશ્વેદાદી, સ્ત્રી. (સં.) સત્તા-
વિશ અક્ષરનું એક જૂથ

અશ્વેપાળ, પુ. (સં. અશ્વ+
પાલ=પાતન કરનાર) ઘોડાઓનું
પાલન કરનાર; ખાસદાર.

અશ્વેમંત્ર, પુ. (સં.) જે મંત્રથી
ઘોડાઓ વશ થાય તે મંત્ર.

અશ્વેમેધ, પુ. (સં. અશ્વ+મેધ
=ચર.) ઘોડાને હોમવાનો ચર.

અશ્વેમેધી, વિ. (સં.) અશ્વ-
મેધ કરનાર; અશ્વમેધ ચર સંજ ધી.

અધ્યમેવ, આ (સં. અવરયમ્
+ ષવ=નક્ષી)જરે;નક્ષી;અસુસ કરીને.

અધ્યવાર, પુ. (સં.)ધોડેસવાર;
અસવાર. [સંબંધી વિદ્યા.

અધ્યવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) ધોડાઓ

અધ્યવૈદ્ય, પુ. (સં) ધોડાનું
વૈદ્ય કરનાર; પશુવૈદ્ય.

અધ્યશાળા, સ્ત્રી. (સં. ધોડા
રાખવાની તથા કેળવવાની જગ્યા;ધોડાર.

અધ્યારૂઢ, વિ. (સં. અધ્વ+
આરૂઢ=ચડેલું)ધોડે ચડેલું; અસર ર.

અધ્યારોહ, (સં. અધ્વ=ધોડો
આ+રૂઢ=ચડવું ઉ. આરોહ) ધોડે
ચડવું તે

અધ્યારોહણ, ન ભુઓ અધ્યારોહ.

અધ્યન, પુ.(સં. આસો મરીનો.

અધ્યની, સ્ત્રી. (સં.) નવ્તાવિશ
નક્ષત્રોમાંનું પહલું નક્ષત્ર. (૨) ધોડી-(૩)
સૂર્યની સ્ત્રી.

અધ્યનિકુમાર, પુ (સં.) જે
ધણજ રૂપાળા હોય. (એ દેવોના વૈદ્ય
અણુય છે) (૨) બહુજ રૂપાળો પુરુષ.
(૩) કુશળ વૈદ્ય.

અધ્યાડ-ઢ, ભુઓ આપાઢ

અધ્ય, વિ. (સં.) આઢ; ૮.

અધ્યક, ન. (સં.) આઠનો સમુ-
દાય; આઠ કક્ષીની કવિતા. (૨) પ્રજાજ.

અધ્યકા, ન. (સં.) આઠનો એક
પ્રકાર.

અધ્યકોણ, પુ. (સં.) આઠ
ખુણાઓ. (૨) વિ. જેને આઠ ખુણા
હોય એવું.

અધ્યગધ, સ્ત્રી (સં.) આઠ
જાતનાં સુગંધી દ્રવ્યોનું ચૂર્ણ.

અધ્યદિકૃપાળી, પુ. (સં) આઠ
દિશાઓના આઠ દેવતાઓ:૧ઈન્દ્ર, ૨ અગ્નિ;
૩ વરુ, ૪ નિરુતિ, ૫ વરુણ, ૬ વાયુ,
૭ કુબેર અને ૮ સિવ.

અધ્યશત્રુ, સ્ત્રી. (સં.) આઠ
જાતની ધાત્રુઓ. (૧ સોનું, ૨ રૂપું, ૩
તાંબું, ૪ સીસું, ૫ કપીર, ૬ જસત, ૭
પારો અને ૮ લોહું)

અધ્યનાયિકા, સ્ત્રી. (સં.) કાવ્ય
શાસ્ત્રમાં આઠ નાયિકાઓ કહી છે તે.
(૧ રસધીનપતિકા, ૨ અંકિતા, ૩ અક્ષિ-
સારિકા, ૪ કલહાંતરિકા, ૫ વિપ્રલબ્ધા,
૬ પ્રેમિતસર્વિકા, ૭ વાસકસન્નમ અને
૮ વિરહોત્કંઠા.)

અધ્યપદી, સ્ત્રી (સં.) જેમાં
આઠ પદ હોય એવું ગાયન.

અધ્યપ્રધાન, પુ. (સં.) પ્રધાન
મંડળ. (૧ પ્રધાન, ૨ મંત્રી, ૩ સચીવ,
૪ અગ્રાત્મ, ૫ ધર્મશિવસ, ૬ ન્યાયશાસ્ત્રી,
૭ વૈદ્ય અને ૮ સેનાપતિ.)

અધ્યસાવ, પુ. (સં.) પ્રાચીન-
જમાં કહેલા આઠ ભાવ. (૧ સ્તંભ, ૨
સ્તંભ, ૩ સ્વર-ભાવ, ૪ રોમાંચ, ૫ કંપ,
૬ વૈવક્ય, ૭ અધુપાત અને ૮ પ્રલય.)

અષ્ટમ,ના. તથા દિવસના સામટા
ઉપવાસનું જેનોનું એક વ્રત; અઠમ.
(૨) વિ. આઠમું.

અષ્ટમપષ્ટમ, અ. આઠમઅવળું;
જેમ તેમ. (૧) અસંખ્ય.

અષ્ટમહાસિદ્ધિ. ઓ. (સં.)
આઠ પ્રકારની મહા સિદ્ધિઓ. (અભિમા,
મહિમા, ખરિમા, હધિમા, પ્રાપ્તિ, પ્રાકાશ્ય,
હસિત્વ, વસિત્વ.) (૨) આનંદ; હચ્છિત
પ્રાપ્તિ થવું તે.

અષ્ટમી, ઓ. (સં.) પંખયા-
દીઆની આઠમી તિથિ; આઠમ.

અષ્ટમૂર્તિ, પુ. (સં.) શિવ;
સંભુ; મહાદેવ. [વર્ષની કન્યા.

અષ્ટવર્ષી, વિ. (સં.) અઠ
અષ્ટાક્ષરી, વિ. (સં.) જેમાં
આઠ અક્ષર હોય એવું. (અષ્ટાક્ષરી મંત્ર
' ઔઋણઃ શરણં મમ ')

અષ્ટાદશ, વિ. (સં.) અઠાર; ૧૮.

અષ્ટાવક, પુ. (સં.) એ નામનો
ઋષિ. (એ આઠે અંગે વાકા ને કુમડા
હતા. તે પરથી ઓઠખાંપણવાળા માણસને
'અષ્ટાવક' કહે છે. (૧) વિ. આઠે કેટલાં
વાંકું હોય એવું.

અષ્ટાવિધાની, (અષ્ટવિધાની),
(સં. અષ્ટ+અવધાન=અષ્ટ) એકજ
વેળાએ બધી બાળતો ઉપર બ્યાન
આપી શકે એવું. (૨) મટપટી; ચતુર.

અષ્ટાંગુ, અ. કિ. ઈંડરાવું. (૨)
અંકુશવું; પકડાવું.

અષ્ટમંગળું, ન. પરણતાં આઠ
મંગળકૌર કરવા તે. (શ્રીમાળા બ્રાહ્મણની
શ્રાવિમાં આઠ કૌર કરવાનો વહીવટ છે.)
પુનર્લેખ. [વાળું.

અષ્ટાંગ, વિ. (સં.) આઠ અંગ-
અષ્ટાંગપ્રણામ, પુ. (સં.) આઠે
અંગ નમારીને નમસ્કાર કરવો તે.
(આઠ અંગ:-૧ મસ્તક, ૨ આંખી, ૩
છાતી, ૪ વાણી, ૫ મન, ૬ પગ,
૭ હાથ અને ૮ કુંઠલ.)

અષ્ટાંગયોગ, પુ. (સં.) આઠે
અંગ સહિત જે યોગ તે. (યમ, નિયમ,
આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા,
ધ્યાન અને સમાધિ.)

અષ્ટોત્તરશત, વિ. (સં.) અષ્ટ+
ઉત્તર=ઉપર+શત=સો. એકસો ને
આઠ. [મિશ્રકૃત; પું. છ.

અસકામત, ઓ. (કા.) માથ
અસકંત, વિ. (સં.) જેને ફળની
કલ્પના નથી એવું; નહિ વશ થએલું.

અસખ, પુ. (સં.) અમિત;
કુરમન. (૨) વિ. મિત્ર વગરનું (ક, કુઃખ.

અસયુ, વિ. પારકું; જેની સાથે
સમાઈતો સંબંધ ન હોય એવું.

અસંગોત્ર, ન. (સં.) સંગોત્ર
નહિ તે; જુદું જોત્ર તે (૧) વિ. સંગોત્ર-
નું નહિ તે. [નહિ તે.

અસંગોત્રી, વિ. (સં.) સંગોત્રી

અસંખ્યાસ, ન. (સં.) વેદ-
વિષય જે સાક્ષ તે.

અસંગજ, વિ. સંગજ નહિ તે;
નહિ તૈયાર (૨) ન ચાલી શકે એવું.

અસંગજન, પુ. (સં.) દુર્ગત;
અસંગ્ય. (૨) વિ. જેનામાં સંગજનતા
ન હોય એવું [નવા નહિ તે; દુર્ગતતા.

અસંગજનતા, સ્ત્રી (સં.) સંગજ-
અસંગજનપણું, ન. સંગજન-
તા નહિ તે.

અસત, વિ. (સં.) ભુલું; ખોટું.
(૧) અધર્મી; અન્યાયી. (૩) અફળ;
મિથ્યા. (૪) અક્ષયી સિત્ત વસ્તુ.

અસતર, ભુઓ અગતર.

અસતરી, સ્ત્રી (સ્ત્રીનું અપ-
જાશરપ.) સ્ત્રી. (૨) ઇશ્વી; કપડાંને સજા-
ઈશર બનાવવાનું ધોળીનું એક બોલર.

અસતી, સ્ત્રી. (સં.) નકારી
ચાલતી સ્ત્રી. [ચાર દિશાઓની હદ.

અસતુલ, (૨) ન. એતરની
અસતાર, પુ. (સં.) સતાર
નહિ કરે તે. [અભાવ; અશક્તિ.

અસતા, સ્ત્રી. (સં.) સત્તાનો
અસપથ, પુ. (સં.) નકારો-
ખોટો માર્ગ; અધર્મનો માર્ગ.

અસત્ય, ન. (સં.) સત્ય
નહિ તે; ભુલ. [અસત્યતા.

અસત્યપણું, ન. ભુલપણું;
અસત્યવાદી, (સં. અસત્ય=

ભુલું+વદ્=બોલવું. ઉ. જાણી.) ભુલું
બોલનાર.

અસદાચાર. પુ. (સં.) દુરા-
ચાર; ખરાબ વર્તણૂક

અસદાચારી, વિ. (સં. અ+
સત્+આચાર+ઈ=વાળું.) શારા આ-
ચારવાળું નહિ તે; દુરાચારી.

અસદ્ગતિ, સ્ત્રી. (સં.) દુર્ગતિ;
મરણ પછી ભૂત થવું તે.

અસદભાવ. પુ. (સં.) સદભાવ
વહિ તે; અણબધો.

અસદસ, વિ. (સં.) નહિ સદસ
તે; બરોબર મળવું આવે નહિ એવું.

અસનાધ, ના. (શ.) દોસ્તી,
સ્નેહ. (૨) અટકવાળું; પળવણી.

અસન્માન, ન. (સં.) અપમાન.

અસપિંડ, પુ. (સં.) સપિંડ
નહિ તે; સાત પેટી કપરાંતનો પુરુષ.
(૨) વિ. સપિંડ ન હોય એવું; પરમેશ્વર.

અસખ્યા, પુ. (આ.) સામાન;
જગમ મિલકત. (૨) સાહિત્ય; સામગ્રી
(લગાઈની).

અસક્ય, વિ. (સં.) અવિવેકી;
ખળ; તોળકું; જડત.

અસક્યતા, સ્ત્રી. સભ્યપણું નહિ
તે; અવિવેક.

અસક્યપણું, ન સભ્યતા નહિ તે.

અસમ, વિ. મત્ર નહિ તે; વિષમ.

અસમમ, વિ. (સં.) સમમ ન
હોય તે.

અસમજ, સ્ત્રી. સમજ નહિ તે;
માનકુચિ. (૨) મૂર્ખાઈ; નાકની.

અસમજણ, સ્ત્રી. સમજણ નહિ તે; નાદાનિઅત; બાળકજુદ્ધિ.

અસમજણું, વિ. સમજણુવાળું નહિ તે; મૂર્ખ; નાદાન; બાળકજુદ્ધિ.

અણસમજણ, વિ. સમજણ નહિ તે. અસમજણુત, સ્ત્રી. સમજણુત નહિ તે; અણજનાવ; કુસપ.

અસમજણુતી, સ્ત્રી. સમજણુત; ઝેરસમજણુતી.

અસમતા, સ્ત્રી. (સં.) સમતા નહિ તે; વિષમતા.

અસમર્થ, વિ. (સં.) નહિ સમર્થ તે; અશક્ત.

અસમાર્થ, વિ. ન સમાય એવું; હસકાવું. (૨) હળીમળીને રહી શકે નહિ એવું; અટક્યાળું.

અસમજસ, વિ. (સં.) અજ્ઞાતિ; મળવું ન હોય તેવું; (૨) સમજમાં ન હોય તેવું. (૩) સગર રાત્રીનો મોટો હીકરો.

અસમાપ્ત, વિ. (સં) સમાપ્ત નહિ તે; અધુર; અપૂર્ણ.

અસમાન, ન. (કા. આસ=ધંટી+માન=જેવું ઉ. આસમાન=આ-કાશ.) આકાશ. જુઓ. આસમાન. વિ. (સં. અ=નહિ+સમાન=સરખું) નહિ સરખું; બરાબરીનું નહિ એવું; અપૂર્ણ.

અસમાનતા, (સં.) સમાન-પણું નહિ તે.

અસમાની, વિ. અસમાની; આકાશના જેવા રંગનું.

અસમાનીસુસતાની. સ્ત્રી. (કા. આસમાન=આકાશ+સુસતાન=સાન.) દૈવ-કૃત અથવા રાજકૃત આદત; અનિવાર્ય આપતિ; આકસ્મિક વિપતિ.

અસમાવર્ત, પુ. (સં. અ+સમ્+આ+વૃત્=વળવું. ઉ.) પ્રભુચારી; સમાવર્તન નામનો સંસ્કાર કર્યો ન હોય એવો.

અસમાહિત, વિ. (સં.) ચિત્તની એકાગ્રતા ન હોય એવું; સમાધિરહિત.

અસર, સ્ત્રી. (આ. અસર) લાગણી. (૨) ગુણ. (૩) સારું માફું પરિણામ થવું તે; ફળ. (૪) પાસ બેસવો તે; મનમાં વાત ફરતરી તે. (૫) હાસલ (૬) કાચ.

અસરકારક, વિ. અસર કરે એવું; સમજાણ (૨) ગુણકારક. (૩) પ્રબળ.

અસરાર, ન. (આ. સર=છા-નું બ. વ.) ખાનગી વાતચિત.

અસહ, વિ. (આ. અરહ=જડે=મૂળ. ઉ.) પહેલું. (૧) જીવું. (૩) ખર્ચ. (૪) કંઠ્યા કુળનું. (૫) સારું; ઉત્તમ.

અસહી, વિ. જીવું; પ્રતાતની. અસવજી, વિ. (સં.) સવજી નહિ તે વિભતીય.

અસવાર, પુ. ધોડેસવાર. (૨) પ્રાણીની પીઠ ઉપર બેસવું તે.

અસવારી, સ્ત્રી. પ્રાણીની પીઠ ઉપર બેસવું તે; આરોહણ. (૨) બેસનાર. (૩) રસાયો. (૪) ગાડી થોડા અને નોકર આકર સાથે ફરવું તે. (૫) ચઢાઈ.

અસહાય, વિ. (સં.) જેને કાંઈની સહાય ન હોય એવું; નિરાધાર.

અસહિષ્ણુ, વિ. (સં.) સહન કરી શકે નહિ એવું; અક્ષમ.

અસહ્ય. વિ. (સં.) અનહિ+સહ=મહેવું ઉ.) સહન થાય નહિ એવું; અક્ષમ.

અસંકટ, ન. (સં.) સંકટનો અભાવ. (૨) વિ. સંકટ રહિત.

અસંકલ્પ, પુ. (સં.) સંકલ્પનો અભાવ; અનિશ્ચય. (૨) વિ. સંકલ્પ વિનાનું; નિશ્ચયવાળું નહિ એવું.

અસંશ્લેષ, પુ. (સં.) વિસ્તાર. (૨) વિ. સંશ્લેષ રહિત; વિસ્તારવાળું.

અસંખ્ય, વિ. (સં.) જેની ગણતરી થઈ ન શકે તેવું; અનંત.

અસંજ્ઞા, વિ. (સં.) સંજ્ઞા રહિત.

અસંત, પુ. (સં.) અસાધુ; અસન્ન. (૨) વિ. અધર્મી; દુર્જન.

અસંતાપ, પુ. (સં.) સંતાપનો અભાવ; બેફકર.

અસંતુષ્ટ, વિ. (સં.) જેને સંતોષ ન હોય એવું; નાપ્રસ.

અસંતોષ, પુ. (સં.) સંતોષ નહિ તે; લોભ.

અસંતોષી, વિ. (સં.) સંતોષ વગરનું; લોભી.

અસંપૂર્ણ, વિ. (સં.) સંપૂર્ણ નહિ તે; અધુરું.

અસંપૂર્ણતા, સ્ત્રી. (સં.) સંપૂર્ણતા નહિ તે; બહુપ.

અસંબંધ, વિ. (સં.) સંબંધ બેસતો ન હોય એવું; વૃક્ક.

અસંબંધ, વિ. સંબંધ વગરનું.

અસંભવ, પુ. (સં.) ન બનવા ભોગ તે; અશક્યતા.

અસંભવિત, વિ. (સં.) જેનો સભવ ન હોય એવું; ન માની શકાય એવું; અશક્ય.

અસંભાવના, સ્ત્રી. (સં.) અશક્યતા; ઉલટી ભાવના; મર્દવ-પ્રેસર્વ ન આવવું તે; અચરિતપણું.

અસંભાવિત, વિ. (સં.) દુર્જન; જેની સાખ-આખર સારી ન હોય એવું.

અસંભાવ્ય, વિ. (સં.) અશક્ય; ન બને તેવું.

અસંભૂત, વિ. (સં.) કદાપિ નહિ થયેલું એવું. [રહિત.

અસંભ્રમ, પુ. (સં.) ગભરાટ

અસંમત, વિ. (સં.) નહિ સંમત; નાકબંધ. [બિડાયેલું; છટું.

અસંયુક્ત, વિ. (સં.) નહિ

અસંયોગ, પુ. (સં.) સંયોગ નહિ તે; વિયોગ. (૨) કુસંય.

અસંશય, પુ. (સં.) નિઃસંશય.
અસંસર્ગ, પુ. સંસર્ગ નહિ
તે; સંબંધ વગરનું.

અસંસ્કૃત, વિ. (સં.) જેને
સંસ્કર કરેલાં ન હોય એવું; અશુદ્ધ.
(૨) ન. સંસ્કૃત નહિ તે; પ્રાકૃત.

અસંસ્કૃતાણ, વિ. (સં.) સંસ્કૃત
નહિ ભણનાર.

અસાક્ષાત, વિ. (સં.) અ-
પ્રત્યક્ષ; ખરેખર નહિ તે.

અસાખ, વિ. સાખ વગરનું.

અસાચ્ય, વિ. સાચું નહિ તે; ભુલું.

અસાધેયી, સ્ત્રી. (સં.) જેનામાં
સાધુતા ન હોય એવી સ્ત્રી.

અસાધારણ, વિ. (સં.) સા-
ધારણ નહિ તે; અદ્ભુત; અવલોકન
મળે એવું. [તે; દુષ્ટ.

અસાધુ, વિ. (સં.) સાધુ નહિ

અસાધ્ય, વિ. (સં.) ન સાધી
શકાય એવું; કષ્ટાય લાગુ થઈ શકે નહિ એવું.

અસામણ, ભુઓ ઓસામણ.

અસામાન્ય, વિ. (સં.) અસા-
ધારણ. [મિવાર.

અસામીવાર, ભુઓ આસા-

અસામ્ય, ન. (સં.) મળતાપણું
નહિ તે; ભેદાપણું.

અસાર, પુ. (સં.) સાર નહિ
તે. (૨) વિ. સાર વગરનું; ખોટું; નિર્માલ્ય.

અસારતા, સ્ત્રી. સારપણું નહિ તે;
નિરર્થકતા.

અસારો, પુ. વળ દીધેલો રેશમ-
નો તાર. અસારા વાટવા=રેશમના તારને
વળ ફેર મુલાવમ પનાવવો. [બિંદીકર.

અસાવધ, વિ. (સં.) ગાર્દેશ;

અસાવધાન, વિ. (સં.) કાળજી
વગરનું. [બિગળજી.

અસાવધાની, સ્ત્રી. ગર્દેશતી;

અસાવરી, (આસાવરી), સ્ત્રી.

એક મગિલી.

અસાવરું, ભુઓ ઓસાવરું.

અસાહાય્ય, વિ. (સં.) સહાય
વગરનું; અનાય; નિરાધાર; એકલવાયું.

અસાહ્ય, ભુઓ અસહાય.

અસાળીઓ, પુ. સરસવતી જા-
તનાં લાલ અને સહેજ ચપટાં લાવાં ખી.

અસાંપ્રત, વિ. (સં.) સાંપ્રત
નહિ તે.

અસાંસતું, વિ. (સં. અ+અસ+
=આસ લેવા.) હતાવજું; અસાત; માલસં.

અસિ, પુ. (સં.) તરવાર; ખડ્ગ.

અસિત, વિ. (સં. અ+સિત=
ધોળું) ધોળું નહિ તે; કાળું.

અસિત, સ્ત્રી. (સં.) ગળી. (૨)

કાળા કેસવાળી સ્ત્રી. (૩) નાગલ. (૪)
એક અપ્સરા.

અસિદ્ધ, વિ. (સં.) નહિ સિદ્ધ
તે; કાચું; અધુરું.

અસિધારા, ઓ. (સં.) તરવારની ધાર. અસિધારાએ રહેલું, ચાલતું =મહુ સંભાળથી કામ કરવું. અસિધારા પ્રત્યક્ષેમાં જરા પણ ચૂક થતાં તરવારની માફક કપાટ જવાય એવું જોખમ હોય તે.

અસિપત્ર, ન. (સં. અસિ=તરવાર અને પત્ર=પાનું) તરવારના જેવાં વાંકાં અને ટીણાં જેને પાન હોય એવી વનસ્પતિ. (૨) તરવારનું પાનું; આન. (૩) યેરકી. (કાચ કે તેના પાન તરવારના જેવાં હોય છે.)

અસિલતા, ઓ. તરવારનું પાનું.

અસીકરમ, (અસિકર્મ), ન. (સં. અસિ=તરવાર+કર્મ) તરવાર ચલાવવાનું કામ; ક્ષત્રિયધર્મ.

અસીમ, વિ. (સં.) જેની સીમા ન હોય એવું; અપાર.

અસીસ, વિ. (આ. અરસ છ.) વહીવટને પોતાનો કેસ સોંપનાર; કુળ (૨) વિ સાવસ; ભટ્ટ; કુલીન; આનંદાન. (૩) નવજીવ; ગરીબ; યરમાળ.

અસીસું, ન. ઓશીકું; તકીઓ.

અસુ, પુ. (સં.) પ્રાણ; શ્વાસ. (૧) છંદગી. (૨) યરીરનાં પાંચ તરવા. અસુ, (ઇસુ), વિ (સં. હૃદય ૭.) આહું. [તે; અનારોગ્ય; દુઃખ

અસુખ, ન. (સં.) સુખ નહિ અસુખાકારી, ઓ. સુખાકારી નહિ તે; મંદબાહ.

અસુખી, વિ. (સં.) સુખી નહિ તે; દુઃખી. (૨) માંદુ. (૨) નિર્ધન. અસુગમ, વિ. (સં.) સુગમ નહિ તે; કઠિન.

અસુર, પુ. (સં.) રાક્ષસ; દાનવ.

અસુર, વિ. મોડું. [ગાંધસી.

અસુરી, વિ. (સં.) આસુરી;

અસુર, વિ. (સં. અ+સૂર્ય. પ્રા.

અસૂર+ક=વાળું) સૂરજ વગરનું; અધારું; મોડું.

અસુલભ, વિ. (સં.) સુલભ નહિ તે; દુર્લભ; કઠણ. [મિત્ર નહિ તે.

અસુલ્હ, પુ. (સં.) શત્રુ;

અસુલ્હર, વિ. (સં.) સુલ્હર નહિ તે; કઠરપું; કુખડું.

અસુલ્હરો, પુ. એક જાતનું ઝાંડ. (તેના પાનની ખીસીએ વગાય છે.)

અસુદમ, (સં.) સુદમ નહિ તે; ભદ્ર. (૨) મોડું; ભાર.

અસુમ, વિ. લોભી નહિ તે; હિદાર.

અસુથા, ઓ. (સં.) અદેખાઈ; ઇર્ષા.

અસેમસે, અ. કોઈ મિત્ર લાખને.

અસેવ્ય, વિ. (સં.) નહિ સેવવા લાયક.

અસો, કિ. યવા ઘો.

અસો, (શો), પવિત્ર; શુભ; મંવળ. (પારસી).

અસોષ, (શોષ), વિ. (દા.)
પવિત્ર; પુણ્ય. (૨) દેવવાર્ધ.

અસૌમ્ય, વિ. (સં.) સૌમ્ય
નહિ તે; હા. (૨) ભય કર.

અસ્ખલિત, વિ. (સં.) અ+
સ્ખલ્=ખરવું-અટકવું. ઉ. સ્ખલિત=
ખરેલું.) વગર ખરેલું; વગર અટકેલું.
(૨) અચળ

અસ્ત, (સં.) આયમવું તે;
આકાશમાં નહિ દેખાવું તે. (૨) નાશ.
(૩) ઠંઠાઈ જવું તે. અસ્તકાળ-અસ્ત-
સમય=પડતીના વખત.

અસ્તપ્ત, વિ. (સં.) અ+નહિ+
સ્તમ્=અટકવું ઉ.) નહિ અટકેલું;
નહિ સજ્જડ થઈ ગયેલું; ચચળ (૨)
નહિ ચક્રિત થયેલું; અગડ.

અસ્તમાન, વિ. (સં.) આયમેલું.

અસ્તર, ન (સં.) આસ્તરણ
ઉ.) પડ; સારા કપડાની અંદર સાધા-
રણ કપડાનું જે પડ નાખાય છે તે.

અસ્તરી, સ્ત્રી. ઇસ્ત્રી.

અસ્તરીકું, ન. મહેર.

અસ્તરો, પુ. (દા.) ઉસ્તરદન=
મુંડવું-સાફ કરવું. ઉ.) સજૈયો; અન્નો.

અસ્તંગત, વિ. (સં.) જતું
રહેલું; આયમી ગયેલું; ગાંધ પડી ગયેલું.

અસ્તામ્, સ્ત્રી. ટેક; હાળ; રાગ.

અસ્તાચળ, પુ. (સં.) અસ્ત+
અ+ચલ્=હાલવું ઉ. અચલ) ત્યાં

સૂર્યાદિ ગ્રહો અસ્ત પામે છે એવો
કલ્પાએલો એક પવત.

અસ્તિ, કિ. (સં.) ત્રિ. પુ. એ.
વ.) છે; (પારસી લેખમાં-હસ્તિ)
(૨) ના. હયાતી.

અસ્તિત્વ, ન. (સં.) હોવા-
પણ; હયાતી.

અસ્તુ, અ. (સં.) મપે. (૨)
હો; ખનો; આમીન. (આશીર્વાદની
સૂચના કરનારો હૃદયાર.)

અસ્તેય, ન. (સં.) ચોરી નહિ
કરવી તે.

અસ્તોવ્યસ્ત, વિ. વેરાએલું;
અવ્યવસ્થિત; ચુંપાઈ ગયેલું; આમત્તેમ
પડેલું; અધેર; હલસુલટ.

અસ્ત્ર, ન. (સં.) અસ્ત્ર=ફેંકવું
ઉ.) દૂર ફેંકવાનું હથિયાર. (બાણ,
તીર, સાર.)

અસ્ત્રશસ્ત્ર, ન. (સં.) દૂર
ફેંકવાનાં અને હાથમા રાખીને લપથા-
ગમા લેવાનાં લડાઈના હથિયારો.

અસ્ત્રી, સ્ત્રી. ઇસ્ત્રી; અસ્તરી (૨) સ્ત્રી.

અસ્ત્રી, પુ. સજૈયો.

અસ્થાન, ન (સં.) નહિ સ્થાન
તે; કુસ્થાન. (૨) વિ. સ્થાન વગરનું.

અસ્થાયી, વિ. (સં.) સ્થાયી
નહિ તે; અનિત્ય; ક્ષણભંગુર.

અસ્થિ, ન. (સં.) હાડ; હાડકું.

અસ્થિપિંજર, ન. (સં.) હાડપિંજર.

અસ્થિર, વિ. (સં.) સ્થિર નહિ તે; ડગમગતું. (૨) અનિયમિત.

અસ્થિસ્તા, સ્ત્રી. (સં.) સ્થિરતા નહિ તે; ચચળપણું.

અસ્થિરપણું, ન. (સં.) સ્થિરપણું નહિ તે.

અસ્થિસમર્પણું, ન. (સં.) હાડકા આપી દેવાં તે; હાડકાને પવિત્ર રચણમાં નાખવાં તે. [હાડકાને દગલો.

અસ્થિસંચય, પુ. (સં.) હાડકાને જાંટવા તે; ચિતા ટાકી પાડવી તે.

(૧) ટાકી કાઢવી. [અપવિત્ર. અસ્તનાત, (સં.) નહિ નાહું; અસ્તનાન, ન. (સં.) નહિ નાહતું તે. (૧) વિ. જેનું સનાન ન આવડું હોય એવું.

અસ્તિનંદ, વિ. (સં.) સ્નેહ કે ચિકાસ રહિત. (૨) કુમળો નહિ તે; કઠોર. (૩) અમી વગરનું.

અસ્તપર્ય, વિ. (સં.) સ્પર્શ થાય નહિ એવું. (૨) કોરું; અનામત.

અસ્પષ્ટ, વિ. (સં.) સ્પષ્ટ નહિ તે; બરાબર સમજાય નહિ એવું; અંધું.

અસ્પષ્ટતા, વિ. (સં.) સ્પષ્ટતા નહિ તે; ગડબડ; ગુંથવણું; ઢાંબ.

અસ્પૃહ, વિ. (સં.) સ્પૃહા વગરનું; ઇચ્છારહિત.

અસ્પૃહણીય, વિ. (અ=નહિ+

સ્પૃહ=ચાહવું કે સ્પૃહણીય) નહિ ચાહવા યોગ્ય. (૨) બેચેન.

અસ્ફુટ, વિ. (સં.) અસ્પષ્ટ; નહિ ખુલ્લું; ગડબડાયું. (૧) તોલણું.

અસ્ફુટતા, સ્ત્રી. (સં.) અસ્પષ્ટતા; અશુદ્ધિ; ગડબડ.

અસ્માન, ન. અસમાન; આકાશ.

અસ્માનીસુસતાની, સ્ત્રી. અસમાનીસુસતાની.

અસ્ત્ર, ન. (સં.) લોહી; સ્થિર. (૨) આસુ. (૩) ખુલ્લો.

અસ્વચ્છ, વિ. (સં.) સ્વચ્છ નહિ તે; મદિત. (૨) ડોળાએવું.

અસ્વચ્છદ, સ્ત્રી. (સં.) પરાધીન; પરવશ.

અસ્વતંત્ર, વિ. (સં.) સ્વતંત્ર નહિ તે; પરાધીન; પરવશ. ૧

અસ્વતંત્રતા, સ્ત્રી. પરાધીનતા; તબેદારી; છુટ નહિ તે.

અસ્વતંત્રપણું, ન. પરવશતા; પરાધીનતા.

અસ્વર, પુ. (સં.) સ્વર નહિ તે; વ્યંજન અક્ષરો. (૨) વિ. ગદ્ય સ્વરવાળું.

અસ્વરૂપ, વિ. (સં.) સ્વરૂપ નહિ તેવું; સમાન ગુણ વગરનું. (૧) જેને સ્વરૂપ નથી એવું (જલ).

અસ્વર્ગ, વિ. (સં.) સ્વર્ગને

યોગ્ય નહિ એવું.

અસ્વસ્થ, વિ. (સં.) સ્વસ્થ નહિ તે; બેચેન; ઠેકાણા વગરનું.

(૨) અનારોગ્ય.

અસ્વસ્થતા, સ્ત્રી. (સં.) સ્વસ્થતા નહિ તે; નાકુરસ્તી.

અસ્વાર, પુ. (કા. સ્વાર ઉ.) પ્રાણીની પીઠ ઉપર બેઠેલો માણસ; ઘોડેસ્વાર. (૨) ચઢેલું; ઉરકેરાએલું. (૩) ચક્રી બેસતું; સામા ચકું. (૪) વાહનમા બેસનાર; ઉતાર; સિપાઈ.

અસ્વારી, (અસવારી), સ્ત્રી. (કા.) ઘોડા ઉપર બેસીને ફરતું તે. (૨) વરઘોડો; સરઘસ. (૩) પ્રયાણ. (૪) ખરેલો; ફસાલો. (૫) કોઈ પણ વાહનમા બેસીને જતું તે. (૬) બેસનાર; ઉતાર. (૭) કાઠમાઠથી આવતું જતું તે.

અસ્વાસ્થ્ય, ન. (સં.) સ્વાસ્થ્ય નહિ તે; બેચેની. (૨) અનારોગ્ય.

અસ્વીકાર, પુ. (સં.) કબુલ ન કરતું તે.

અસ્વીકાર્ય, વિ. (સં.) અહણ્ય કરવા-માન્ય રાખવાને યોગ્ય નહિ એવું.

અહ, પુ. (સં.) દિવસ. (૨) અ. અહહ; અહો.

અહક, પુ. નહિ હક તે. (૨) વિ. જેમાં હક ન હોય તેવું; ગેરઆજીબી.

અહત, વિ. (સં.) નહિ હણેલું. (૨) નબુ હુગહું.

અહન, પુ. (સં. અહન=દિવસ.) દિવસ; દહાડો. (૨) વિ. ભાનવગરનું.

અહમ, સં. (સં.) હું.

અહમેવ, ના. (સં. અહમ + એવ) અહંકાર; અભિમાન.

અહમો, પુ. અહમો. (૨) બેસ.

અહરણીય, વિ. (સં.) લઈ જવાય નહિ તેવું.

અહરહ, અ. (સં.) હંમેશ્વર; શતદહાડો; (૨) રોજને રોજ.

અહર્ગણ્ય, પુ. (સં.) દિવસનો સમૂહ. (૨) પંચાંગ પ્રમાણે ગ્રહના મંદ-ભાવ વગેરે બલવાનું સાધન.

અહર્નિશ, અ. (સં.) દહાડો રાત; નિત્ય.

અહલ્યા, સ્ત્રી. (સં.) ઔનમ-ઋષિની સ્ત્રી. (પાંચ મુખ્ય સતીઓમાં અહલ્યા ગણાય છે.) [દેવાનો શત્રુ.

અહલ્યાબર, પુ. (સં.) ઇન્દ્ર;

અહસાન, ન. (આ. અહમાન. હસન=સાર ચયું ઉ.) ઉપકાર; આભાર.

અહસાનમંદ, વિ. ઉપકારવાળું; આભારી. [આહાહા.

અહહ, અ. (સં.) અહોહો;

અહંકાર, પુ. (સં. અહમ=હું + ક્ર=કરતું ઉ.) હુંપદ; આભિમાન; ગર્વ; હું જ સધળું કરું છું એવી સમજણ.

અહંકારી, વિ. (સં.) અહંકાર-વાળું; અભિમાની.

અહકૃતિ, અ. (સં.) અહકારઃ
હુંપણું.

અહતા, અ. (સં.) હુંપણું;
અભવ; અસિમાન; આત્મસ્તુતિ.

અહપદ, ન. (સં.) હુંપણું;
અહતા.

અહબુદ્ધિ, અ. (સં.) આ હું
અને આ માટે એવી જ બુદ્ધિ તે; અવિદ્યા.

અહસાવ, પુ. (સં.) હુંપણું;
અહતા. [અહતા.

અહમતિ, અ. (સં.) અનિષ્ટા;

અહા, અ. આશ્ચર્ય, ઉત્સાહ,
વિસ્મય અને દુઃખદર્શક હૃદયાર. અહો-
હો; અહાહા.

અહાર, પુ. (સં.) આહાર; ખોરાક.
ખોરાકનો જરથો.

અહાર્ય, વિ. (સં. આ+ઋ=
હરવું હ.) નહિ લઈ લેવા યોગ્ય. (૨)
ન નિવારી રાગ્ય એવું.

અહિ, પુ. (સં.) સાપ. (૨)
પથિક, મુસાફર. (૩) ખજ; ધુતારો.

અહિત, ન. (સં.) હિત નહિ
તે; મુકસાન (૨) વિ. હિતનું નહિ તે;
હાનિમારક.

અહિતકર, વિ. (સં.) હિત નહિ
કરનાર; મુકસાનમારક. (૨) અપ્રમ્ય.

અહિપતિ, પુ. (સં.) સાપનો
સામ; શેપતાય. (૨) ખજ; ધુતારો.

અહિરેન, (જી), (સં.) સાપની
ફેજ. (૨) અરીણ.

અહિરિપુ, પુ. (સં.) શ્રીકૃષ્ણ.

(૨) મોળામો. (૩) મોર. (૪) મરુડ.

અહિકણ્ણ, અ. અહીંઆ.

અહિંસક, વિ. (સં.) હિંસા
ન કરતું હોય તે.

અહિંસા, અ. (સં.) હિંસા
ન કરવી તે. અહિંસા ધર્મ=જેમાં
હિંસાનો ખાસ નિષેધ કરવામાં આવેલો
હોય એવો ધર્મ; જૈન ધર્મ.

અહીર, પુ. આહીર; ભરવાડ.
(૨) વિ. માલ વગરનું.

અહીં, અ. આ ઠેકાણે; આ તરફ.
અહીંઆં, અ. આ સ્થાને; આ તરફ.

અહીંતહીં, અ. આમનેમ; આ
ઠેકાણે અને બીજે ઠેકાણે; જ્યાં ને ત્યાં.

અહીંથી, અ. આ ઠેકાણેથી.

અહુણાં, અ. (સં.) અધુના. પ્રા.
અહુણા ઉ) હમણાં; હ.લ.

અહુડી, પુ. શિકારી.

અહુતુક, વિ. (સં.) હેતુ વિનાનું.

અહો, અ. આશ્ચર્ય, અને ઉ-
ત્સાહનો હૃદયાર.

અહોનિરા, અ. આખો દહાડો
ને સત; હ મેચ. (૨) વારંવાર

અહોરાત્ર, અ. આખો દહાડો
ને આખી રાત. (૨) આખી રાત. (૩)

હ મેચ. (૪) વારંવાર.

અહોહો, અ. આશ્ચર્ય અને

ઉત્સાહ બતાવનારો ઉદ્ધાર.

અહીક, વિ. (સં.)નિર્વજ્જ.

અળાઇ, સ્ત્રી. બુઝો અળાઇ.

અળખામણું, વિ. (સં. અ+
લક્ષ+માન ઉ.) જેની ઉપર લક્ષ ન
હોય એવું; અણગમતું.

અળગુ, વિ. બુદ્ધ; છેડું; અ-
તદ્. અળગુ ખેસતું=અટકાવ આવે.

અળાઇ-શ, સ્ત્રી. અલક્ષ્મી; નિર્ધ-
નતા. (૨) કચરોપુંજો; દળદર.

અળતી, સ્ત્રી. પોયણાનું દળ.

અળો, પુ. (સં. અ+લક્ષક
ઉ.) લાખમાથી બતાવેલો એક ભત્તનો.
લાલ રંગ. (મેંદીની માફક સીંચો પત્રની
પાનીએ અળતો લગાડે છે)

અળદાવું, અ. કિ. યાકી જ-
વું; પિલાવું. [(૨) અટક્યાળુ.

અળપ, વિ. વાનો કરનાર.

અળવી, સ્ત્રી એક ભત્તનું કંદ-
મૂળ. (એના પાન લછમામા અને
ગાંઠો શાકમાં વપરાય છે. બુઝો અળુ.)

અળવીતરું, રિ. અટક્યાળું;
અડપડું.

અળસાવું, કિ. ઉ. આળસી
જવું; અટકી જવું. (૨) ઉંચ આવળી.

અળસી, સ્ત્રી. (સં. અતસી
ઉ.) એક ભત્તનાં તૈલી બીજ.

અળસીઉં, ન. ચોમાસામાં
સુતળી જેવા બદા અને લાંબા જંતુઓ

ચાપ છે તે. (એક મોટી વસ્તુ આગળ
તેનાજ જેવી પણ બીજી નાની વસ્તુને
તુચ્છકારના અર્થમાં બતાવવાં કહેવાય
છે કે 'ક્યા અળગર, ક્યા અળસીઉં'?)

અળખો-ખા, પુ. (સં. મૂ-
છવ) ખિલાડીનો ટોપ; કુતરાનો
કાન. (ચોમાસામાં જમીન, લાકડું કે
બીજી કોઈ વસ્તુને સડો લાગતાં તેની
ઉપર એક ભત્તની રૂમ જેવી જે વનરપતિ
ચાપ છે તે).

અળાઇ, સ્ત્રી. તાપને લીધે શ-
રીર જે ઝીણી ઝીણી ફાલીઓ થઇ
આવે છે તે.

અળાથો, પુ. ઓળાથો. (૨)
ભીંત બરોબર સીધી છે કે નહિ તે બે-
વાનું કહીઆનું ઓળર. [(૨) ઉપકાર.

અળાવો, પુ. ગાળો; ફાંસો.

અળુ, ન. (સં. અલુકમ્. (મ)
અલુ) અળવી; એક ભત્તનું કંદમૂળ.
(અળુના કંદ લોચમાં ચાપ છે અને
બહાર ફાંફડા જેવા મોટાં પાન ફૂટી
નીકળે છે. તેનાં લછવાં ચાપ છે.)

અળુનાં પાન-પાંદડા, ન. અળ-
વીના પાન.

અળુખડાં, બુઝો અળોખડાં.

અળોખડા, ન. બ. વ. એક
ભત્તનું કંદ. (૨) અળવીની ગાંઠો.

અં, અ. એમકે; ઠીક.

અં, અ. દુઃખ અને તિરસ્કારમાં

યતો હદ્યાર. (૨) 'એમાં શું ?' એમ
દર્શાવવાનો હદ્યાર.

અહિ, અ એમકે.

અંક, પુ. (સં.) કોઇ પણ
જાતનો અર્થ બતાવનાર ચિહ્ન, નિશાન
કે આકો તે. (૨) ગણિતનું સંખ્યાદર્શક
ચિહ્ન તે. ૧-૨-૯ વગેરે; આડો (૩)
નાટકનો ભાગ; ભાગ. (૪) ખોળો. (૫)
ભાથ; આંધિ જાત. અંકે કરવું=સામીત
કરવું; ખાતરી કરવી.

અંકગણિત, ન. (સં. અંક+
ગણ=ગણવું ઉ.) આંકડાઓથી ગણ-
તરી કરવાનું શાસ્ત્ર; એ વિષયનું પુસ્તક.

અંકલિપિ, સ્ત્રી. (સં.) આંકડા
લખવાની રીત. (૧) આક; ગણના. (૩)
આંકની ચોપડી.

અકાંઠ, સ્ત્રી. (સં. અંક=નિશાન
કરવું ઉ.) આંકમણી (૨) લીટીઓ દોરા-
મણી. (૩) લીટીઓ દોરવાની રીત.

અંકામણ, ન. (સં.) આંક-
વાની કિમત તે.

અંકામણી, સ્ત્રી. (સં.) આંક-
વાનું મહેનતાણું. (૧) આંકવાની ટળજળ.

અંકાવતાર, પુ. (સં. અંક+
અવ+તુ ઉ.) નાટકના આગલા પા-
છડા અંગેને બેઠનારો જે જાગ તે;
વિષ્કંભ.

અંકાવણું, સ. કિ. ગુણદોષ
બેરસરવા; કસાવણું; કિંમત કસાવવી. (૨)

લીટીઓ દોરાવવી.

અંકાણું, અ. કિ. (સં.) અંક-
વાળા ચક્ર; દોરાણું. (૨) કસાણું.

અંકિત, વિ. (સં.) અંકવળું.
આગખાએણું. (૨) અધીન. (૩) આંકેણું.

અંકી, વિ. (સં.) અંકવાળું;
ભાગવાળું.

અંકુર, પુ. (સં.) ફણુગો. (૨)
ખીન; મૂળ. (૩) હેટ; મર્મ (૪) રૂઝ.
(૫) હાસ્ય; હમજો. (૬) રોમ; રવું.

અંકુરિત, વિ. (સં.) અંકુર-
વાળું; જેને ફણુગા કુટ્યા હોય એવું.

અંકુશ, વિ. (સં.) હાથીને
હાંકવાની આંકડી. (૨) દાળ; લય.

અંકે, અ. આંકડામાં લખેલી
સંખ્યા અક્ષરમાં લખવી તે. અંકે કર-
વું=નક્કી કરવું. (૨) ખાતરી કરવી.

અંકોડાખંધ, વિ. બરાબર બે-
સડું હોય એવું; કડીબધ; હારોહાર. (૨)
એક પછી એક સંબંધ બેસતો આવે
એવું. (૩) સમજડ; પાકું.

અંકોડી, સ્ત્રી. આંકડી; કડી.
(૨) જેને હેઠે અંકોડો બેસાડેલા હોય
એવી હાંપી હાંકડી. (૩) ગદ્ય (માહલાં
પકડવાની).

અંકોડો, પુ. એકડાની પેઠે વાંકો
વાળેલા ધાતુનો સજ્જો; કડી; મોટી
આંકડી. (૨) પકડ; સાવસી; ચિપીઓ.
(૩) ચાંદીનું ચમકું.

અંગાર, જુઓ અંકુર.

અંગારા, ન. (સં.) એક જાતનું

ઝાડ; એનાં ફળને અંગારા કહે છે.

અંગારા, જુઓ અંકુશ.

અંગ, ન. (સં.) શરીર; દેહ.

(૨) અવયવ. (૩) સંબંધ; નિસબત. (૪)

અંગ; ભાગ. (૫) બાજુ; દિશા. (૬)

વિ. પોતાને લગતું. અંગ હથાર આપ-

વું=જાત ઉપર ધીરવું. અંગ હથારવું=તાવ

આવવો. અંગ ભાગવું=કળતર થવી.

અંગ વળવું=શરીર ઝુકવું. અંગ ચોર

વું=પ્રાપ્તિ બાજીલાઈ કરવી. અંગ વચા-

રવું=માલેશી થવું.

અંગઉદ્ધાર, પુ. (સં.) અંગનો

ઉદ્ધાર કરવો તે; મોક્ષ જવું તે. (૨)

માલ હથાર આપવો તે.

અંગઉત્તાર, વિ. પોતાની જાત-

ઉપર લેવું તે; વ્યાજી.

અંગઉત્તમંગ, પુ. (સં.) પોતા-

નો ઉત્તમ; મનની ઉલટ.

અંગકંપ, પુ. (સં.) અંગ+કં-

પ=કંપવું) શરીરમાં થયેલા યવો

તે; બીજ જવું તે.

અંગકાઠી, સ્ત્રી. (સં.) શરીરનો

વાન-બાથો.

અંગવ્યપજાતા, સ્ત્રી. (સં.) પો-

તાની જાતની ચંચળાઈ; હોશિયારી.

અંગજ, પુ. (સં.) પુત્ર; છોકરા,

છોકરી.

અંગજા, સ્ત્રી. (સં.) પુત્રી; છો-
કરી; છોકરી.

અંગજ્ઞાન, ન. (સં.) શરીર

સંબંધી-જ્ઞાન; પ્રેરણા; સ્વાભાવિક જ્ઞાન.

(૨) સ્પર્શજ્ઞાન.

અંગજી, જુઓ આમિયું.

અંગદ, પુ. (સં.) આભુઅંગ;

પહેંચી. (૨) વાલિનો પુત્ર.

અંગદવિધિ, સ્ત્રી. (સં.) સમા-

ધાનીને માટે અંગદે રામની વતી રાવણ

આગળ કરેલી વાતચિત.

અંગદશિષ્ટાન, સ્ત્રી. (સં.) અં-

ગદે રાવણની સલામા બધ વાપરેલી

ચતુરાઈ. (૨) વિવેક.

અંગના સ્ત્રી. (સં.) સ્ત્રી; જુગન

અને રૂપાળી સ્ત્રી. (૨) પોતાની સ્ત્રી.

અંગનું, વિ પોતાનું; લગતું;

અતરવું.

અંગબળ, ન. (સં.) શરીરનું

બળ; કૌશલ.

અંગભંગ, પુ. (સં.) અંગનું

ભંગી જવું તે. (૨) અંગભંગ; ભટકું.

અંગમર્દન, ન. (સં.) શરીર-

નું ઘાણાણું તે. (૨) ચપી.

અંગમહેનત, સ્ત્રી. જાતમહેનત.

અંગમોડ, પુ. તવ આવડા

પહેલાં અંગનું લાગવું થાય તે; કળંતર.

અંગરક્ષક, પુ. (સં.) અંગનું

રક્ષક કરનાર હથોડીઓ.

અંગરક્ષા, સ્ત્રી. (સં.) અંગનું

રક્ષણ; સરીરની સલાજ. (૨) રાખણી.

અંગરખું, (ખો), ન. પુ.
(સ. અંગ+રખ્=રક્ષણ કરવું ઉ.)
ગળાથી ધુંધણ સુધીનું શરીરે પહેરવાનું
શીવેલું કસોવાળું વસ્ત્ર; કઠીયું.

અંગરંગ, પુ. (સં.) અંગનો
રંગ, (અંતરનો) કમળકા. (૩) કાંતિ;
બહેરા. [નાદિનો લેપ કરવો તે.

અંગરંગ, પુ. (સં.) શરીરે ચંદ-

અંગરેંગ, પુ. (સં.) શારી-
રિક વ્યાધિ.

અંગરેંગી, વિ. શારીરિક રોગ
વાળો. (૨) જન્મનો રોગી.

અંગવસ્ત્ર, ન. (સં.) ઓઢવાનું
વસ્ત્ર; કપરણો (૨) સુતી વખતે ઓઢ-
વાનું વસ્ત્ર. (૩) રાખેલી સ્ત્રી. (મરાઠી)

અંગાઉ, વિ. અંગમૂળધી;
ખાસ પોતાનું; આગવું. ન. (૨) અંગજાર.

અંગાખરૂં, ન. અંગારા ઉપર
ખરૂં કરેલું હોય તે; બાટી; બાખરી.

અંગાર, પુ. (સં.) અગ્નિ દેવતા.
(૨) બળતો કાચલો. (૩) લાચ; બળતરા.

અંગારવું, સ. કિંઠ અંગારા-
વાળું કરતું; પવિત્ર કરતું. (૨) સજગા-
વતું; ચેતાવતું.

અંગારી, સ્ત્રી. નાનો અંગારો;
ચીનગારી. (૨) સમઠી; ભટ્ટી.

અંગારીઈ, વિ. બળી ગયેલું;
અંગારાવાળું.

અંગરસ, પુ. (સં.) ફળનો પાણી
ભેળ્યા વગરનો શુદ્ધરસ.

અંગારીઈ, ન. અંગારા જેવું;
બળીને ખાખ જેવું થઈ ગયેલું.

અંગારો, પુ. (સં. અંગાર ઉ.)
બળતો કાચલો. (૨) કપૂત (૩) કમળી
ગયેલો જીવારનો દાણો. (૪) બળતરા થયે
તે. કુળમાં અંગારો બેઠેલો=કુળમાં કપૂત
નીવડેલો. સો મણુ ભરમાં એક અંગા-
રો=ધણા સારામાં એક નઠારો હોય તે.
અંગારા બેઠેલો=બળતરા થયે.

અંગી, સ્ત્રી. અંગરખી; બાળ-
કનું ગણવું. (૨) વિ. પોતાનું સંબંધી;
જામવું વળગવું.

અંગીઉં, ન. બાળકને પહેર-
વાનું કપડું; કમળો.

અંગીઓ, પુ. બાંધવગરનો
સ્ત્રીઓનો કમળો; પેઠી.

અંગીકાર, પુ. (સં.) પોતાનું
કરવું તે; સ્વીકાર.

અંગીકૃત, વિ. (સં.) સ્વીકારેલું;
માની લીધેલું.

અંગીડી, સ્ત્રી. શગડી; પોંક
પાડવાની જા. (૨) લાચ; ગળ.

અંગીડું, જુઓ અંગીડી.

અંગીભૂત, વિ. (સં.) લગતા
માણસોમાંનું; અંગનું.

અંગુ, જુઓ અંગઉધાર.
અંગુચો, (હા), પુ. અંગ લુછ-

ચાનો કડકો; રમાલ; દુવાલ. (૨) પચીડ.

અંગુઠાદાવ, પુ. કુસ્તીનો એક દાવ.

અંગુઠી, સ્ત્રી. વીંટી. (૨) પાતુ કે હાથીદાંતની ખેળી. (૩) આંગળીના ફાલ પાટે પહેરવામાં આવતી ખેળી

અંગુઠીઆં, ન. પગને અંગુઠે પહેરવાના કરડા.

અંગુઠો, પુ. (સં. અઙ્ગુષ્ઠ) હાથ પગનાં પાંચ પાંચ આંગળામાંનું પહેલું ભડું આંગળું. અંગુઠે કમાડ ઠેલવું=પોતે અળખા રહી બીજાની પાસે કાર્ય કરાવવું. અંગુઠા પકડવા=વાંઘ વળી હાથથી પગના અંગુઠા પકડવા. (૧) સિખામણ લેવી. અંગુઠો બતાવવો=નાસીપાસ થએલાને બોડવું. (૩) શામ દેતાનું કહેવું. અંગુઠાનો રાવણ કરવો=રજનું ગજ કરવું.

અંગુર, ના. (કા.) લીલી દ્રાક્ષ.

અંગુલ, સ્ત્રી. આંગળી.

અંગુલી, સ્ત્રી. (સં.) આંગળી.

અંગુષ્ઠ, પુ. (સં.) અંગુઠો.

અંગેઠી, સ્ત્રી. દેવતાની શ્રગડી;

(૨) આમ; હાથ.

અંગોઅંગ, અ. અંગેઅંગે; ફેરવે; ચરીરમાં સવેત્ર.

અંગોર, સ્ત્રી. ફળદ્રુપ બીજ.

અંગામ, (મો), પુ. (કા.) કામની ધમાલ. (૨) મસ્તી; તોફાનનો વખત.

અંગેડો, એક ભતનું ઝાડ; અંધેડી.

અંગેળ, ન. અંગ ઉપર પાણી

નાંખી નહાવું તે; સ્નાન.

અંગેળડી, સ્ત્રી. નાની ઉનામણી. (અંગેળ કરવાની ચોરડી.) (૨) નાની તાંબાકુડી. (૩) હથેલણી. (૪) વરકન્યાને સ્નાન કરાવતાં ગાવાનું મીઠ. (૫) વરને સ્નાન કરાવનારી સ્ત્રી.

અંગેળણું, અ. કિ. નહાવું. (૨) તરખોળ કરી નાખવું.

અંગેળીઉં, ન. ઉનામણું. (૨) નાહવા બેસવાનું પાટલા જેવું લાકડું. (૩) નાહવાનું પોતીડ. (૪) વિ. અંગેળને લગવું.

અંગેળીઓ, પુ. ઉનામણો. (૨) સ્નાન કરાવનારો સેવક.

અંગિ, પુ. (સં.) પગ.

અંગ્ય, જુઓ અંગ્ય.

અંગ્યલ, પુ. (સં. અઙ્ગલ=જવું) પાલવ; ઊંડો.

અંગ્યળ, પુ. જુઓ અંગ્ય.

અંગ્યળવો, પુ. (સં. અંગ્યલ ઉ.) અંગ્યલો; રમાલ; (૨) તેલમાં ઠોરડી ખેળી સળગાવી દેવી તે. અંગ્યળવો ઉતારવો=ઝોંકે ઉતારવો.

અંગ્યળો, પુ. (સં. અંગ્યલ ઉ.) કપડાનો નાનો કડકો; દુરાલ.

અંગ્યિત, વિ. (સ. જર્જર=પૂગવું) અર્ચિત; પૂજેલું.

અંગ્યન, ન. (સં. અંગ્ય=કર્મ) ડવું ઉ.) આંબવાનું ઔષધ; મેય; સુશો; કાનજ.

અંગનશાહીકા, સી. (સં.)
આંગવાની સળી. (૨) મોહ લગાડનારી
વરવું (૩) નેનાથી જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય એવી
વસ્તુ. [ની માળા.

અંગના-ની, સી. (સં.) હનુમાન

અંગનીપુત્ર, પુ. (સં.) હનુમાન.

અંગળ, ન. લેણદેણી; ફાણો
પાણી.

અંગલિ, સી. (સં.) હથેળી-
માંનો ખડો અને તેમાં માથા એટલું
પાણી; આંગળું. (૨) ઝાંઝા. (૩) થોડુંક
પાણી માથા એવું પાત્ર; થોડું પાણી લઈને
અર્પવું અથવા પી નવું તે. અંગલિ
આપવી=અર્ધ આપવો. (૧) આજ્ઞ સસાવવું.

અંગમ, ન. (ફા.) પરિણામ; છેડો.

અંગણ્યું, વિ. જુઓ અંગણ્યું.

અંગણવણું, સ. કિ. બીજાની
પાસે અંગન કરાવવું. (૨) આપું પાડવું;
આંછ નાંખવું.

અંગણવું, અ. કિ. (સં. અંગ્જ=
આનંદ) ચોપડાએલું થવું. (૧) ચરમીદા
થવું; છેતરાવું; ચકિત થવું; લેવાઈ નવું.

અંગર, ન. (સં.) એક જાતનું
ફળ; મેવો.

અંગરી, સી. અંગરનું ઝંડ.

અંગરીઆ, વિ. અંગરના
જેવા રંગનું.

અંગુમન, ન. (ફા.) અંગુળ;
સમુદાય; પંથ; જમાત.

અંગવાણું, જુઓ અટવાણું.

અંગસ, પુ. કેરની ઉંડી લાગણી;
કિત્તો; અદાવત.

અંગવાણું, અ. કિ. ઠેસે ચઢવા
કરવું; જતા આવતાં પગે અથડાયા કરવું.

અંગવાળ, વિ. વચમાં અથડાયા
કરે એવું; આડે આવવું.

અંગવાળ, પુ. વચમાં આવતી
નડતર; ડહોડો. (૨) બાથ ભેંસને ફોતી
વખતે પાછલે પગે જે આડી મારીને
દોરડું બાંધવામાં આવે છે તે.

અંગવાળે આવણું, કિ. વચમાં
ફોવાથી પગે અથડાવું; આડે આવવું.

અંગેળ, વિ. (સં. અટ્=રખ-
ડવું ઉ.) રખડવું. (૨) મૂર્ખ; અસજ્જ.
(૩) બસાઈ ગયેલું; નકમું.

અંગડ, ન. (સં. અળદ=ઈંડું.)
ઈંડું. (૧) વૃષભ. (૩) જાળોળ આકૃતિ.

અંગડકટાહ, પુ. (સં. અળદ+
કટાહ=પેણી) લાંબી પેણી. (૨)
(૩) જહાંડ. (૪) ઈડાનું કોરલું.

અંગડકોરા, પુ. (સં.) વૃષભ. (૨)
અહાંડ.

અંગડજ, વિ. (સં. અળદ+જ=
જનમેલું) ઇડામાંથી જનમેલું. (૨) ના.
પંખી, માછલાં, સાપ વગેરે. (૩) જાલ.

અંગડવૃદ્ધિ, સી. (સં.) અંગડકોરા
વધીને મોટો થાય એવો રાગ.

અંગડલ, વિ. વચર મહેનતનું;

હામનું. (અંતનું આવપત.) [અંતગાદ્ય.

અંતગમ્ય, વિ. માંકુધેયું;

અંતકાર, પુ. (સં. અણ્+
ઇકું+આકાર) ઇંડાના જેવો આકાર;
અંતગોળ આકાર. (૨) વિ. ઇંડાના જેવા
આકારનું.

અંતકૃતિ, સ્ત્રી. (સં. અણ્+
આકૃતિ) ઇંડાના જેવી આકૃતિ;
અંતગોળ આકૃતિ. [વૃષણ.

અંકુસ, ન. સીતાફળ. (૨) અંક;

અંડાળી, (અદોલ), બુઝો આદોલ.

અંત, પુ. (સં.) છેવટનો ભાગ;
અણી; છેડો. (૨) પાર; આખર; પરિણામ.
(૩) મર્ચાદા. (૪) મોત; કળ. (૫) (મલિત
પ્રમાણ) મેદિનું છેલ્લું પદ. અંત કાઢી
નાખવો=વસ્તુનો નાશ થઈ જાય તેમ તેનો
ઉપયોગ કરવો. અંતલેવો=મહુ આગ્રહથી
એકને એક બાબત ઉપર મન્યા રહેવું.

અંતઃકરણ, ન. (સં. અન્તર=
અંદરનું+ક્ર=કરવું ઉ. કરણ) યોને
ન્દ્રિય; મન. (૨) વિચારનું સ્થાન. અંતઃ
કરણ્યવૃદ્ધિ=મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહં-
કાર. અંતઃકરણ્યવૃદ્ધિ=અંતઃકરણ, મન,
બુદ્ધિ, ચિત્ત ને અહંકાર.

અંતઃકુટિલ, વિ. (સં. અન્તર
+કુટિલ=ત્રાંકુ) દુષ્ટ અંતરનું; પ્રપંચી;
વેરી. (૨) ના. અંખ.

અંતઃપદ, પુ. (સં. અન્તર=
વચન+પદ=વચ) વચમાં જે આકું

કષકું રાખવામાં આવે તે; વચલો પડેલો.

અંતઃપાત, પુ. (સં. અન્તઃ+
પાત=પડવું તે.) અંદર પડવું તે. (૨)
પૂર્ણ માદિતી (૩) અમુક વસ્તુ ભેતોને
વાર તેમાં નજર પડેલી જાય તે.

અંતઃપાતી, વિ. (સં.) અંદર
હતરનાર; ચચાર્થ જાણુ લેનાર.

અંતઃપુર, ન. (સં.) ધરની
અંદરનો સ્ત્રીઓના ઉપયોગનો ખંડ;
જગનખાનું.

અંતઃપ્રકૃતિ, સ્ત્રી. (સં.) મૂળ
સ્વભાવ; હૃદયનું વલણ. (૨) ખાતગી
મસલતમાં લાગ લેનાર પ્રત્યક્ષન.

અંતઃસાદ્ય, પુ. (સં. અન્તઃ+
સાદ્ય=માણુ) અંદરની પીડા; હૃદય
યનો ખટકો.

અંતક, પુ. (સં. અન્ત=નાશ
+ક્ર=કરનાર ઉ.) અંત કરનારો કાળ.
(૨) ધાતક; ફાંસી દેનાર.

અંતઃકાળ, પુ. (સં.) આ-
ખરનો સમય. (૨) મોત. અંતકાળે આકું
આવશે=યમલોકમાં સહાયકારી નીવડશે.

અંતર, ન. (સં. અન્તઃકરણ. ઉ.)
મન; હૃદય; અંતઃકરણ. (૨) છત્રાતમા.
(૩) ઉદ્ધ. (૪) લેહ. (૫) ફેર; ફરક. (૬)
ફેરફાર. (૭) (મલિતમાં) બાકી રહેલી
સંખ્યા.

અંતરગમ્ય, સ્ત્રી. (સં. અન્તર+
ગમ્ય=ગળવું) આંતરકાનું નીચે ઉત-

તરું તે; વધરાવળ. [મળી જાવ.

અંતરજાલ, સી. ઝાંઝની અંદ-

અંતરજામી, જુઓ અંતર્યામી.

અંતરજા, વિ. અંતરને જાણુ-
નાર; અંતરજું.

અંતરપટ, પુ. (સં.) અંતર
અતાવનાર કપડાનો પડદો; આંતરો; ચક્ર.
(૨) ફેડેતાળ. (૩) ભેદ; જુદાઈ.

અંતરમેળ, પુ. (સં.) અંદર-
ખાનેથી જે જાણના મનનું ઐક્ય હોય તે.

અંતરવાસીઈ, ન. ગ્રાહ સરા-
વટી વખતે ખલા હપર નાખવામાં
આવતો હુવડાનો કડો.

અંતરરાત્રુ, પુ. (સં.) હાડવેરી.
અંદરખાનેથી અત્યંત વેર રાખતો હોય
તેવો દુરમન.

અંતરવેલ, સી. (સં.) અમર-
વેલ; આકાશવેલ. (આ વેલને જમીનમાં
મૂળ હોતું નથી.)

અંતરશી, સ), અ. (સં.) અન્તર
=અંદર+અશ્વ=ખાતું. ઉ.) જોરાક
મ્રાસ નથી જઈ નાકવાટે આવી જવો
તે. (૨) જે પ્રમાણે યવાથી થતી બધા.

અંતરસાક્ષી, પુ. (સં.) અંતર
એજ સાક્ષી; મનોમન સાક્ષી; અંતઃકરણને
જે પ્રત્યક્ષ જણાતું હોય તે.

અંતરરથ, વિ. (સં.) અન્તર+
રથા=હિમા રહેલું) અંદર રહેલું તે.

અંતરંગ, વિ. (સં.) પોતાનું;

નજીનું સહુ. (૨) જલ સંબંધ અને
માયાવાળું. (૩) વ્યાકરણમાંની એક
પરિચાપા. (૪) ચક્ર; જુદાઈ. (૫) દંડ નહિ.

અંતરાઈ, સી. જુદાઈ; ભેદ.
(૨) છેદ. [જલું.

અંતરાઈ જલું, અ. કિ. ધેરાઈ
અંતરાત્મા, પુ. (સં.) અન્તર+
આત્મા) દેહમાં રહેલો આત્મા.

અંતરામણ, સી. અંતરાએલી
હાથત; રોડાણ; વિન. (૧) મુસકેલી;
સંકડામણ.

અંતરાય, પુ. (સં.) વાંધો; અદ-
કાવ. (૧) જુદાઈ. (૩) અવિશ્વાસ. (૪)
ભેદ. (૫) આંતરો; છેદું.

અંતરાયી, વિ. આડે આવતું;
બાધાદક; વાંધાપડતું. [અટકાવતું.

અંતરાવણું, સ. કિ. રોડાવણું;

અંતરણું, અ. કિ. બંધાઈ
જલું; ઘેરાઈ જલું.

અંતરાળ, પુ. વચમાંની જગ્યા;
ખાળો; અવકાશ. (૧) જુદાઈ.

અંતરન્દ્રિય, સી. (સં.) અન્તર+
દ્રિષ્ટિ) અંતઃકરણ; મન; ચિત્ત.

અંતરિઆળ, અ. વચમાં;
અંધવચ.

અંતરિક્ષ, ના. (સં.) આકાશ
(૨) અ. ઉચે; અંધર.

અંતરો, પુ. આંતરો; આડ.

(૨) માગ મૂલ્યો તે. (૩) ભેદ.

અંતર્ગતિ, વિ. (સં.) અંદર
અંતર્ગતિ; હૃદયમાનું; પોતાનું-પ્રિય.

અંતર્દૃષ્ટિ, ન. (સં. અન્તરૂ+
દૃષ્ટ=ઓરડો.) અંદરનો ઓરડો;
શ્રીઓને બેસવા બેઠવાનો ખંડ.

અંતર્ભોળ, વિ. સપાટીની અંદર
ગોળાકાર ખાડો પડતો હોય એવું.

અંતર્ચક્ષુ, ન. (સં.) પ્રગ્લ-
ચક્ષુ; અંતઃકરણને બેઠે શકે એવાં ચક્ષુ.

અંતર્જામી, જુઓ અંતર્યામી.

અંતર્જ્ઞાન, ન. (સં. અન્તરૂ+
જ્ઞા=જાણવું) અંદરનું જ્ઞાન-સમજણ
તે; સ્વાભાવિક જે જ્ઞાન તે.

અંતર્જ્ઞાના, વિ. (સં. અન્તરૂ
+જ્ઞા=જાણવું) આત્માના જ્ઞાનવાળું;
હૃદયના ઉકેલવાળું.

અંતર્દર્શના, સ્ત્રી. (સં.) અંદરની
દર્શન, (૨) જ્યોતિષ પ્રમાણે મહા દયામા
આવડી બીજા શ્રદ્ધાની દુઃખી વચ્ચેનાની
દયાઓ.

અંતર્દર્શિ, (સં. અન્તરૂ+દર્શ=
ખાળવું ઉ.) અંદરનો જે દાહ તે; કાઠાની
ગરમી. (૨) મળાપો; પરિવાપ.

અંતર્દર્શિ, સ્ત્રી. (સં.) મનની
સમજ; હૃદયથી સમજવું તે. (૨) જીનજર.

અંતર્દ્રારિ, ન. (સં.) અંદરનું
ખારણું; કુપું ખારણું.

અંતર્ધર્મ, ન. (સં. અન્તરૂ+
ધર્મ=ધારણ કરવું ઉ.) અદૃશ્ય રહેલું
-યવું તે. (૨) હવું નહવું યવું તે.

અંતર્ધ્યાન, ન. (સં.) અન્તરૂ
+ધ્યા=ધ્યાન કરેલું, ઉપરથી.) અંત-
રમાં ધ્યાન કરવું-કરવું તે. (૨) સમાધિ.

અંતર્ધર્મિકા, અ. (સં. અન્તરૂ
અને અધિરૂ=મહાર) અંદર અને
બહાર હોય તેમ.

અંતર્ધર્મિ, પુ. (સં. અન્તરૂ
+ધર્મ=ધર્મ ઉપરથી) અંદરનો ભાવ;
મનોભાવ; ઉડા ચાહ. (૨) અંદરનો
સમાવેશ થવો તે.

અંતર્ભૂત, વિ. (સં.) મધ્યે
રહેલું; અંદરથી ઉત્પન્ન થયેલું.

અંતર્ભેદ, પુ. (સં. અન્તરૂ+
ભેદ ઉ.) અંતઃકરણનો મર્મ;
રહસ્ય; વિચાર. (૨) અંતરની જુદાઈ.

અંતર્ભેદી, વિ. (સં.) અંતર
થી નાખે એવું. (૨) અંતરનું ખાતરી
રહસ્ય બહારી લેનાર.

અંતર્ભેદુ, વિ. (સં.) અંતર-
નું બહાર; ખાતરી વિચારનું બહાર-
નાર. (૨) દ્રોહી.

અંતર્ધર્મી, પુ. (સં. અન્તરૂ+
ધર્મ=ધારણ) અંદરથી કાર્યમાં પ્રેર-
નાર; આત્મા; પરબ્રહ્મ.

અંતર્ધર્મિકા, સ્ત્રી. (સં. અ-
ન્તરૂ+લવું=બોલવું) પદની અંદર

રહેલો છેલ્લ; પ્રવિતામાં અચૂક પદ્ધતિ પ્રમાણે અક્ષરને ગોઠવવા તે. (અંદર ને અંદર ને અક્ષરો ગોઠવ્યા હોય તે અંતર્વાપિકા અને લીધી કે ચરણમાં ખુલ્લો અક્ષરો ગોઠવ્યા હોય તે અદ્વિર્વાપિકા.)

અંતર્વર્તિ, (ર્તિ), વિ. (સં. અંતર+ચુત=ચત્-હોવું ઉ.) અંતરમાં પ્રવર્તી રહેલું તે.

અંતર્વર્ધિષ્ઠ્યુ, વિ. (સં.) પોતાની અંદરથી નવું કદબધ કરવાની જેનામાં શક્તિ હોય એવું (ચેરડી, વડ વગેરે.)

અંતર્વાણી, ઓ. (સં.) અંતરની વાણી; હૃદયના કદબાર.

અંતર્વૃત્તિ, ઓ. (સં.) અંતરની ઘૂમણ; હૃદયભાવના.

અંતર્વેદ, પુ. (સં.) પવેદ.

અંતર્વેદી, ઓ. (સં.) મંત્રા અને યજુનાની વચ્ચેના પ્રવેશ. (૧) કુંડની અંદરનો નાનો કુંડ.

અંતર્વેધ, પુ. (સં. અંતર+વેષ) હૃદયને વીંધી નાખવું તે. (૨) ચરના આંખણીનો એક હોય. [હાડવેર.

અંતર્વેર, ન. (સં.) ઉંડું વેર;

અંતર્વેરી, વિ. (સં.) અંતઃ-કરણમાં વેર રાખનાર; હૃદયમાં કિતો સખનાર.

અંતર્હિત, વિ. (સં.) અલોપ વધ ગમેલું; લીધી ગમેલું.

અંતર્વત, વિ. (સં. અન્ત+

વત=નાળું) અંતવાળું; જેનો નાશ થવાનો છે એવું.

અંતર્વેળા, ઓ. (સં. અન્ત+વેળા=વખત) ઉવટની ધડી; મરણ-વેળા. (૨) અટકી બેસવાનો વખત.

અંતરશ્યા, ઓ. (સં.) છેલ્લી પથારી; મરણપથારી.

અંતસકરણ, ન. જુઓ અંતઃકરણ.

અંતરથ, વિ. (સં. અન્ત+સ્થા=ગિલા રહેવું.) ઉવટનું; છેડા કપર રહેલું તે. (૨) ગ્રમ; ખાનગી. (૩) ય, ર, લ, વ, એ અક્ષરો.

અંતાક્ષર, પુ. (સં. અન્ત+અક્ષર) છેલ્લો અક્ષર. (૨) ય, ર, લ, વ, એ અક્ષરો.

અંતિક, અ. (સં.) પાસે. (૨) પુ. પાસે રહેનાર; હાથરીએ; પ્રાણસ્થાન. (૩) વિ. ઉવટનું; પાછળનું.

અંતિમ, વિ. અંતે આવેલું; ઉવટનું; નછડનું.

અંતીઉં, વિ. અંતે આવેલું; (૨) અત્યંત ચીડાએલું; અડુબ આકુળ-બ્યાકુળ થયેલું; ગભરાયેલું.

અંતીપંતી, ઓ. છોકરાંની એક ભત્રી રમત. [ઉવટે; પરિણામે. અંતે, અ. (સં.) છેલ્લે; છેડે;

અંત્ય, વિ. (સં.) અંતનું; છેલ્લું. (૨) અતિ હથકું; ઉંડું છેલામાં છેલ્લું. (૩) ઓ. એક સંખ્યાનું નામ. (એટલે અને પંદર ચીડાવાળી સંખ્યા.)

અત્યકર્મ, ન. (સં.) છેલ્લી ક્રિયા; દહનક્રિયા. [ઉપચો યજ્ઞઃ.

અત્યક્રિયા, સ્ત્રી. (સં.) જુઓ

અત્યજ, પુ. (સં. અન્ત્ય+ જા ઉ.) છેલ્લે જનમેલો તે. (૨) દેહ, ચમાર, લગ્નિઆ વગેરે ભતિના લોકો.

અત્યભતિ, સ્ત્રી. (સં.) છેલ્લી ભતિ.

અત્યાક્ષર, પુ. (સં.) છેલ્લો વર્ણ.

અત્યાવસ્થા, સ્ત્રી (સં. અન્ત્ય + અવસ્થા) છેલ્લી અવસ્થા; જી-હગીનો છેલ્લો ભાગ.

અત્યાશ્રમ, પુ. (સં. અન્ત્ય = છેવટનું + આ + શ્રમ = વિરામ લેવો. તે ઉપરથી આશ્રમ = અવસ્થા.) છેવટની અવસ્થા; છેલ્લો આશ્રમ; સન્યાસાશ્રમ.

અત્યાશ્રમી, વિ. (સં. અન્ત્ય + આશ્રમ + ઇ = નાળું) છેલ્લા આશ્રમમાં રહેલું; સન્યાસાશ્રમનું. (૨) ના. સંન્યાસી.

અત્યુ, (અતીઉ), વિ. જીવ ઉપર આવેલું; મરણીક.

અત્યેષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં. અન્ત્ય + ઇષ્ટ્ય-જ્ઞ = પ્રતિ આપવો. તે ઉપરથી ઇષ્ટિ = પાત્ર) મરણ પાછળ કરવામાં આવતી ક્રિયા; ઉત્તરક્રિયા.

અત્ર, ન. આંતરકું; નાડી.

અત્રભાગ, સ્ત્રી. આંતરડાંની

ભાગ; આંતરડાંની ગુંચવણવાળી હાલત; આંતરડાંનો સમુદાય.

અત્રસ, (અત્રાસે), જુઓ અંતરસ.

અત્રો, (અંતરો-આંતરો), પુ. આંતરો. (૨) આડ. (૩) સિત્તલાવ. (૪) માત્ર; અવકાશ. (૫) ગાયનની શરૂઆતના ભાગ સિવાયનો બીજો ભાગ તે. (ગાયનમાં 'મોરો, અસ્તાદ ને અત્રો' એવા ભાગ હોય છે)

અંદર, અ. માં; મહીં; માં આવેલું.

અંદરખાતે, અ. છુપી રીતે. (૨) ગુપ્ત રહીને. (૩) બહુજ ઉડાણમાં; ખાનગીમાં; પોતપોતામાં.

અંદાજ, (જો), પુ. (હા. અંદા-જ) શુમાર; અડસટ્ટો; આશરો. (૨) હદ; પ્રમાણ. (૩) માપ; પરિમાણ.

અંદુક, સ્ત્રી. હાથીને પગે ખાં-ધવાની સાંકળ.

અંદરો પુ. (હા. અંદીશહ = ભય) સહેદ; ચિંતા; સંકા; અભ્યુ-પત્તીન; વહેમ.

અંદોલન, ન. જુઓ આંદોલન.

અંદોળવું, સ. ક્રિ. હીંચકો ના-ખતો; હુંલાવવું.

અધ, વિ. (સં.) આધિનું. (૨) અજ્ઞાની. (૩) વિવેકશન્ય.

અધક, વિ. ઝાંખું; ઝગઝગું. (૨) શીકું. (૩) એ નામનો એક દૈત્ય.

અધિકાર, પુ. (સં.) અધાર્ક;

તિમિર. (૨) અજ્ઞાન. (૩) કાળપ. (૪) જાનું રાખવું તે; પડદો.

અંધકૂપ, પુ. (સં.) પાણી પશુ દેખાય નહિ એવો કોડો કુવો; ન દેખાય એવો થઈ ગયેલો કુવો; છુપો કુવો.

અંધતા, સ્ત્રી. (સં.) અધિજા-
પત્રુ. (૨) અજ્ઞાનતા.

અંધતામિત્ર, ન (સં.) યમ-
લોકમાંનું એક નરક; ગૈરવ.

અંધત્વ, ન. (સં.) આંધળા-
પત્રુ. (૨) અજ્ઞાન; અવિચાર.

અંધપરંપરા, સ્ત્રી. (સં.)
આંધળાઓની પેઠે ભ્રા (વિચાર્યા) વિના ચાલવું તે; આંધળાઓની ઢાર.

અંધરાવું, અ. કિ. અંધારૂં
થાય તેમ વરસાદનું ચડવું.

અંધાધુધ, (-દ), વિ. આંધળું ને
ધુધળું; જેમાં કંઈ સ્પષ્ટ જણાય નહિ
એવું (૨) ગેરજોડાનસ્તવાળું.

અંધાધુધી, (-દી), સ્ત્રી. અ-
રાજકતા; અવ્યવસ્થા. (૨) આંધી.

અંધાપો, પુ. આંખે દેખાય
નહિ એવી રિયતિ; અધિજાપત્રુ.

અંધાર, વિ. જેનાથી અંધકાર
થાય તેવું. (૨) મુખ જનાવી કે એવું.

અંધારકોટ, પુ. વરસાદ ચડ-
વાથી થઈ રહેલું અંધારું; ધારભો; ધણું ન
અંધારું હોય તે.

અંધારકોટી, સ્ત્રી. જેમાં અં-

ધારું હોય એવી ઝોરડી; અજવાળા વચ-
રની ઝોરડી; કાશમહ.

અંધારપટો, પુ. આંખોની આડે
આંધવાનો પટો; અંધારી. (૨) આંખે
પાટો બાંધી રમવાની એક રમત.

અંધારપિછોડી, સ્ત્રી. પોતાને
ખીજી કાઠી દેખી શકે નહિ એવું ઝોડવાનું
વજ્ર. (૨) જે ઝોડવાથી ઝોડાડનાર
સિવાય ખીજી મૂકે ન નહિ તે; અવારી.
અંધારપિછોડો ઝોડાડો=કંઈ મૂકે નહિ
એવે રસે ચડાવવું.

અંધારવું, અ. કિ. અંધકાર
થાય એવું થકું; વાદળાંથી આગસતું વેરાવું.

અંધારો, ન. આંખે કુંડાળાં
વળવાં; તમેમર; ફેર; ચક્રર.

અંધારી, વિ. અંધકારવાળો;
વદ પક્ષની. (૨) આંધળી.

અંધારી, સ્ત્રી. જેનાથી અંધારું
કામ તેવી દષ્ટિનું રોધન કરનારી વસ્તુ
(ઘોરા બળદ તેમજ ચિત્તા આદિ
પ્રાણીઓની આંખોએ આંધવામા આવ-
તી આંખસંકલ્પો.) (૨) સોનીનું એક
ઝાલર. (૩) જુરફી; મોહિની. અંધારી
નાખવી=માત્ર પોતાને જ જુએ એમ કરવું.

અંધારીઉં, ન. જે પક્ષમાં
ચંદ્રમા પ્રતિ દિવસ મોડો મોડો જમનો
ભય છે તે પખવાડીઉં; વદ; કૃષ્ણપક્ષ.
(૨) જેનાથી અંધારું થાય તે.

અંધારીઉં-અજવાળીઉં, ન.
ઝાડાંની એક ભતની રમત; તથાકાંચડો.

અંધારું, ન. (સં. અંધકાર ઉ.)
તિમિર; અજવાળું નહિ તે; કાળપ. (૧)
અજ્ઞાન. (૩) અંધેર; ગેરબંદોબસ્ત. અં-
ધારે ડુટાતું=માહિતી વગર અચડાવું. (૨)
વગર સમજે મહેનત કરવી. સો મણ તેલે
અંધારું=સમયન હોવા છતાં પણ કાર્ય ન
થવું. (૨) ગેરબંદોબસ્ત. અંધારે અકલ્પ
વહેંચાઈ=પાત્રાપાત્ર એવા વગર યએલું
કામ. અંધારે પણ ગોળ તો જળયો જ
લાગે=ખરું હોય તે તો કાંઈ પણ સ્થળે
ખડેજ છે.

અંધારુંધારે, ન. ખડુજ અંધારું.
(૨) બીલકુલ વ્યવસ્થા ન હોય તે; છેકળ
ગેરબંદોબસ્ત.

અંધી, (અંધી), સ્ત્રી. અંધારી;
અંધણી. (૨) અંધારું થઈ જાય એવો પવ-
નનો વટોળોઓ. [અજ્ઞાની

અંધું. વિ. અંધણું. (૨)

અંધમૂલ, વિ. કમઅકલ્પ; મૂખે.

અંધેર, ન. અંધારું. (૨) ગેર-
બંદોબસ્ત.

અંધેર, વિ. અંધારાવાળું. (૨)
જ્યાં કસો જ હોયરત હોય નહિ એવું;
અજાણકા અવ્યવસ્થિત.

અંધેરી, સ્ત્રી. (અંધેર ઉ.)
અંધારાવાળી. (૨) જેમાં અવ્યવસ્થા અને
ગેરબંદોબસ્ત હોય એવી સ્થિતિવાળી.

અંધો, વિ. અંધણો. (૨)
માત્ર એક લક્ષવાળો. (૩) મોટી પટેલો;
અંધણોશીત થયેલો.

અંધ્યાર, (અંધ્યાર), પુ. (સં.
અધ્ધર્યુ ઉ.) ગાર; પુરોહિત. (૨)
(પારસીઓનો) પ્રોએદ. (૩) શુક્ર; મહેતાણ.

અંબ, ન. (સં. અમ્બુ=પાણી.)
પાણી. (૨) મા; બા. (૩) દેવી.

અંબટ, વિ. (મ આંબટ=ખાટું)
ખાટું; ખટાચવાળું.

અંબર, ન. (સં.) ખાટાશ;
અમન. (૨) કસળી શુદ્ધાદાર રેશમનું જ-
કુળ મુલાયમ વસ્ત્ર. (૨) એક ભતના સુ-
ખધીદાર રેશમનું ખડુજ મુલાયમ વસ્ત્ર.
(૩) એક ભતનું સુખધીદાર દ્રવ્ય.

અંબરીષ, પુ. એ નામનો એક
સક્રાતાન. (૨) વિષ્ણુ. (૩) સિવ. (૪) સૂર્ય.
(૫) ચેકવાનું કડાવું. (૬) પરતાવો.

અંબુષ્ટ, પુ. (સં.) ખાટાશુથી
વાણીઅશુને પેટ થએલો પુત્ર. (૨) એ
નામનો એક દેશ. (૩) માવત.

અંબુળાવડું, સ. કિ. વળ દેવ-
સાવવો. (૨) ચાળાવડું.

અંબુળાવડું, અ. કિ. વળ આ-
વો. (૨) પેટમાં વાયુનું ધોળાવડું; શુભવડું.
(૩) રીસમાં રહેલું; આનામનીએ કાર્ક કરવું.

અંબા, સ્ત્રી. (સં.) મા; માતા.
(૨) દેવી. (૩) અંબાણ.

અંબાણ, સ્ત્રી. (સં.) આશુમાં જે
અંબાદેવીનું ધામ છે તેની અધિષ્ઠાત્રી દેવી.

અંબાડાં, ન. જ. વ. એક
ભતનાં ખાટાં ફળ.

અંબાડી, સી. હાથી ઉપર
બેસવા માટે બનાવેલી બેઠક; હોદ્દો.
અંબાડીએ બેસી છાણાં વીણાવ નહિ=
જેવા રથાન ઉપર હોદ્દાએ તેડું કાપ્યું થાય.
અંબાડીઉં, ન. છાણાનો દમલો;
ખાટું.

અંબાડો, પુ. બીડીની બાતનો
મંદ છાડ અને તેનાં છાણાં; ચણ.

અંબાર, પુ. ઢગ; દમલો.

અંબાસિકા, સી. (સં.) પાંડુ
શબની માતા.

અંબાસિકેય, પુ. (સં.) પાંડુગાળ.

અંબાવડું, સ. કિ. પ્રે. ખટાય
તેમ કરવું.

અંબાવું, અ. કિ. ખટાશની
અસર થવી. (૨) ઢીલા પડી જવું.

અંબિકા, સી. (સં.) અંબામાતા;
દેવી. (૨) ધૃતશાસ્ત્ર શબની મા.

અંબિકેય, પુ. (સં.) અણુપતિ.
(૨) ધૃતશાસ્ત્ર.

અંબુ, ન. (સં.) જળ; પાણી.

અંબુજ, ન. (સં. અંબુ+જા=
જનમવું; થવું.) કમળ. (૨) પાણીમાં
થતી વનસ્પતિ અને મચ્છ વગેરે. (૩) ચંદ્ર.

અંબુદ, પુ. (સં. અંબુ+દા=આ-
પવું) પાણી આપનાર; વરસાદ; મેધ.

અંબુધર, પુ. (સં. અંબુ+ધૃ=
ધારણ કરવું. ડિ.) જળને ધારણ કર-
નાર; મેધ; વરસાદ.

અંબુધિ, (સં.) સમુદ્ર; સાગર.

અંબુનિધિ, પુ. (સં. અંબુ +
નિધિ=ભંડાર) જળનો ભંડાર; સમુદ્ર.

અંબુરુદ્ધ, ન. (સં.) કમળ; પાણીમાં
ઉત્પન્ન થએલું હોય તે.

અંબુવાહ, પુ. (સં. અંબુ+
વહ=વહેવું. અંબુને વહેનારો તે.) મેધ;
વરસાદ.

અંબેમાતકી જે. અ. દેવી-
ભક્તોનો માતાના મંદિરમાં જઈ આવતા
થતો નચવાપ.

અંબોડી, સી. નાનો અંબોડો.

અંબોડો, પુ. સ્ત્રીઓના માથાના
વાળ ગૂંથીને વાળવામાં આવતી ગાંઠ; કેસ-
પાણ; ચોટડો. અંબોડો વાળવો=વાળ
હોળીને બાંધવા.

અંબોરડો પુ. અંબોડો; ચો-
ટલો; વેણી. (કવિતામાં)

અંબોળવું, અ. કિ. ખાટું બના-
વવું. (૨) કમેરવું; વધારવું.

અંબોળીઉં, સુઓ આંબોળીઉં.

અંબ, ન. (સં.) પાણી; જળ.

અંબોજ, ન. (સં.) ચંદ્ર;
સારસપક્ષી. (૨) કમળ.

અંબોજિની, સી. (સં.) કમલિની.

અંબોધર, પુ. (સં.) મેધ; વરસાદ.

અંબોધિ, પુ. (સં.) સમુદ્ર.

અંબોનિધિ, પુ. (સં.) સમુદ્ર;
સાગર; દરીયા. [પોપણું.

અંબોરુદ્ધ, ન. (સં.) કમળ;

અંભાં, અ. માય-વાછરડાંનું જે બોધવું તે.

અંશી, પુ. (સં.) ભાગ. (૨) કળા; અસર; ભેદ (૩) આખા ગોળાનો ૩૬૦ મે ભાગ તે. (૪) અપૂર્ણકમા લીધી ઉપરનો અંક (૫) રાશિચક્રનો ૨૦ મે ભાગ.

[ભાગીઓ

અંશક, વિ. ભાગ પાડનાર;

અંશાવનાર, પુ. (સં.) જેમાં કોડો હથરાશ હોય એવો અવતાર.

અંશી, વિ. (સં.) અંશવાળું; (૨) ભાગીકું.

અંશુ, ન. (સં.) કિરણ; કર.

અંશુમાન, પુ. (સં.) સૂર્ય; સુરજ.

અંશુમાલી, પુ. (સં.) સૂર્ય; કિરણની માળાવાળો.

અંહુ, અ. દુઃખનો, કોવેનો, અને રીસનો કહ્યાર

આ

આ, પુ. (સં. આ) ગુજરાતી મૂળાંશરોમનો બીજો સ્વર. (૨) અદ્યતા, વિસ્તાર, પાસેપાણુ, અર્થાત્ વગેરે દેખાડનારો ઉપસર્ગ. (૩) અર્થર્થવાળા ધાતુઓની આગળ આવતા ' આ ' મૂળથી ઉદ્ભવે અર્થ બનાવે છે:—અમ્=અહું. તેનું આગમ્=આવવું.

આ, સં. (સં. અયમ્ ઉ.)

અમુકને દેખાડનારો જે સબ્દ તે. નછબું તે; બીજું કોઈ પણ નહિ પરંતુ અમુક એક જ તે. (૨) (વિ.) પાસેરું.

આમ, સ્ત્રી. (સં. આર્થા અને મ. આર્થ=મા, બા.) માતા; જનની. (૨) દેવી. (૩) સં. આ. (પારસીઓ 'આ' ને બદલે આમ-આય બોલે છે.) (૪) નામકરણ પ્રત્યય:-ચેક=ચેમ્મક.

આમછ, સ્ત્રી. (સં. આર્થા) સાસુ; બાહછ. (વહુએ સાસુને માટે વાપરવાનો માનભર્યો શબ્દ.)

આમંતવાર, પુ. (સં. આવિત્ય =રવિનવાર=દિવસ ઉ.) આદીતવાર: રવિવાર. [વગર મહેનતે મળેલું.

આમંતું, વિ. તૈયાર થએલું. (૨)

આમંત, પુ. (ક્ષા.) કાપડો; ધારો. (૨) આદર્શ; ઉપદેશ. (૩) સુંદર; સુશોભિત.

આમંતે અકબરી, સ્ત્રી. (ક્ષા. આમંત-ઈ-અકબરી) અકબરે બાદશાહના ધારા અને નિયમો વગેરેનો રાજનીતિને લગતો અણુલક્ષણે બનાવેલો મંથ.

આમંતે, પુ. (અં.) બરફ; હિમ; અતિશય ઠંડકથી અથવા હિમમય રીતે બંધાયેલું પાણી.

આમંતસકીમ, નં. (અં.) બરફની ઠંડકથી કુધનો જમાવેલો અથવા મેવાના રસનો એક ખાવાલાયક ઠંડો પદાર્થ આઉ, (હાઉ), પુ. કરડે એવો

જવડો. જુઓ, 'અઈ'. (૨) વિશેષણ
ક્રમોરો મેલ્યથ.

આઈસ, જુઓ ઓસ.

આએપત, (અ ધપત), સી૦
(સં. આય=ઉત્પત્તિ) પેદાશ; કમાઈ;
આવક

આક, પુ૦ (સં. અર્ક) આકડો.

આકએકડી, (આકડી), સી.

એક ભતની રમત. ('એનવેન' ને મળતી.)

આકડી, સી૦ એકળાતનો છોડ.

આકડા કરતા એનો છોડ કંઈક નાજુક અને
નાનો હોય છે. આકડી વરણાવળી=ત્રીછ-
વારનું લક્ષ કરવારાઓને પ્રથમ આકડીની
સાથે લક્ષ કરાવવાનો હિંદુઓમાં રિવાજ છે.
(એમ કહેવાય છે કે, ત્રીછ સીંચી શ્રેય થયું
નથી પરંતુ ચોથીથી શ્રેય થાય છે:-'ચોથી
ચોક પૂરે'. તેથી ત્રીજું લક્ષ આકડી સાથેનું
અને ચોથું પેટી ત્રીજાવારની કન્યા સાથેનું
ગણાવાને આ લક્ષવિધિ કરાવવામાં આવે છે.)

આકડીડું, ન૦ આકડાનું રે; તુર.

(૨) આકડાનું દૂધ એકડું કરવાનું સીંગડું.

(૩) વિ૦ આકડાનું; આકડાને લગતું.

આકડો, પુ૦ (સં. અર્ક) એક
જાતનો મોટાં પહેળાં પાનનો છોડવો. (એના
પાન, ડાળો ને ફૂલ તોડતા દૂધ નીકળે છે.
તેને લંબગોળ ફળ થાય છે અને તે ફાટતાં
તેમાંથી બીની સાથે લાગેલું પલ્લું સુવાગું
૩ હવામાં ભડે છે. એને તુર કહેવામાં
આવે છે.) આકડા વાવવા=કેકેડાણે વેર

કરવું. આકડાના તુરની માફક ભૂમી જવું=
કચ્છા લેખામાં નહિ ગણતાં નાશ પામવું.

આકર, પુ૦ (સં.) ખાડો;

ખાણ. (૨) જલો; સમુદાય; સમૂહ.

આકરજ, ન૦ (સં.) ખનિજ.

આકરણ, ન. (સં.) ધાંટો પાડીને
બાંધાવડું તે.

આકરું, વિ. ગરમ સ્વભાવનું;

આકળું. (૨) ઉતાવળ; અધીરું. (૩) મોંઘું.

(૪) ખરડ; તીવ્ર. (૫) વધારે તણેલું.

આકરું પડવું=જ. રે પડવું.

આકર્ણ, અ૦ કાન મુંઘી.

આકર્ષ, પુ. ખેંચ; તાણ; આક-
ર્ષણ. (૨) જીમકું; જીગાર. (૩) ધનુષ્યનો
અભ્યાસ કરવો તે. (૪) કસોટી.

આકર્ષક, વિ. (સં.) ખેંચાણુ-

કારક. (૨) મોહક; લોભાવે તેવું.

આકર્ષણ, ન. (સં. આ+કર્ષ=

ખેંચવું-સંકેચવું. ઉ.) ખેંચાણ. (૨)

સંકેચ. (૩) ખેંચવાની શક્તિ. (૪)

મોહક ગુણ; વળીકરણ. (૫) દરેક વસ્તુમાં

ખેંચવાનો તથા ખેંચાવાનો ધર્મ રહેલો

છે તે. (ખાના પાંચ ભેદ છે : ૧ ગુરુત્વા-

કર્ષણ, ૨ સ્નેહકર્ષણ, ૩ રસાયનાકર્ષણ,

૪ લૌહચુબ્ધકર્ષણ, અને વિદ્યુતાકર્ષણ).

આકર્ષણશક્તિ, સી. (સં.)

ખેંચવાની શક્તિ; કાષ્ઠપણવસ્તુને ખેંચવાની

પાસે ખેંચી લેવાનું બળ.

આકર્ષણી, સી. (સં.) અંકાડી;

આંકડીવાળી ઘાડી.

આકર્ષણું, સ. કિ. ખેંચવું. (૨)
લલચાવવું; મોહ ઉપભવવો. [લલચાવું.
આકર્ષણું, સ. કિ. ખેંચાવું;
આકર્ષિત, વિ. (સં.) ખેંચેવું.
(૧) સંકોચાએલું (૩) લલચાએલું; મોહ
પામેલું.

આકર્ષન, ન. (સં. આ+કર્ણ
=ખાંધવું, ભણવું) ઇચ્છા કરવી. (૨)
ભણવું; કળી જવું.

આકર્ષનશાંકત, સ્ત્રી. (સં.)
કોઈ પણ વસ્તુને ખાંધવાની યત્નિ; સંપ-
દન યત્નિ.

આકર્ષિત, વિ. (સં. નહિ કલિત
તે અકલિત અને તેથી લલકરું તે.) ભણાએલું;
કળ્યામા આવેલું. (૨) રૂંધાએલું. (૩)
અંદર આવી ગયેલું.

આકર્ષ, અ. એક કંટપ સુધી.
(ચાર યુગ મળીને એક કંટપ થાય છે.)

આકર્ષ, પુ. (સં.) કસોટી; નિકષ.

આકર્ષપ્રાકર્ષ, ન. આ કે ગમે
તે; કાચું કોરું.

આકર્ષિમક, વિ. (સં.) અચા-
નક; એકાએક. (૨) એચીતું; અણધાર્યું.

આકર્ણવિકળ, વિ. (સં. આકર્ણ
છયાકુલ ઉ.) આકર્ણ; ગુસ્સાથી
લપી ગયેલું (૨) ગાવર; ગમરાએલું.
(૩) તલપાપક થયું રહેલું.

આકર્ણશી, સ્ત્રી. આકર્ણપણું.
(૧) ગમરાટ. (૩) અધીરાઈ.

આકર્ણ, વિ. ગરમ સ્વભાવનું;
ગુસ્સે થઈ ભય એવું. (૧) અચીરં; ઉતા-
વળ. (૩) ગમરાએલું. [(૨) સંપૂર્ણ.
આકર્ક, વિ. (સં.) ગળા સુધી.
આકર્કપત (આકર્ષિત), વિ
(સં.) કાંપવું; ભૂંડું.

આકર્કોડી, (આકર્કોડી), સ્ત્રી.
આકર્કાનું આકર્કોડું કે છડવું.

આકર્ક, પુ. (સં. આ+કર્ક=કરવું
ઉ.) અમુક અમુક મર્ચાદાથી બનેલું સ્વરૂપ;
આકર્કિ. (૨) વર્ણલાદિ આકર્કિ (ભૂમિ-
તિમાં); રેખાસ્વરૂપ. (૩) યુમાર. (૪) વસણ;
નિશાની. (૫) જમાળાંધીનો દર.

આકર્કણી, સ્ત્રી. (સં.) વસ્તુની
કિમત આંકવી તે; આંકણી; મોજણી
જમાળાંધી. (૨) આંક પાકવાનું વસ્તુ.

આકર્કણું, સ. કિ. (સં. આ+કર્ક=
કરવું ઉ.) દર કરાવવો; આંક બાંધવો.
(૨) નિશાની કરવી. (૩) નામે લખવું.

આકર્કશી, ન. (સં. આ+કર્કશી=
પ્રકાશવું ઉ.) આભ; બ્યોમ. (૧) પોલાણ;
ખાલી જગા. આકર્કશી ચક્ષુ આવવું=ઉ-
પરા ઉપર ફેંચ પડવાં. આકર્કશી
પાતાળ એક કરવાં=અત્યંત શ્રમ લેવો.
આકર્કશીપાતાળ એક થયું જવાં=અજળ ગુલ-
રવો. આકર્કશી હેલું આવવું=અસહ્ય ગર્જ-
સિદ્ધ થવું. આકર્કશી તારા માગવાં=
અસહ્ય વસ્તુ માગવી. આકર્કશી કુસુમ=
મિઠવા વાત. આકર્કશીમાં અડવું=અડવું ઉંચું

યવું. આકાશ સાથે વાતો કરવી=બહુ
જીવું યવું. (૨) મોટી મોટી આકાશો
જન્મવી. આકાશમાં જડવું=કુલાવું.
આકાશમાં ચડાવવું=વખાણીને કુલાવવું.
આકાશમાં ચંદ્રવો બાંધવો=મોટી જીર્તિ
મેળવવી.

આકાશકક્ષા, સ્ત્રી. (સં.) આ-
કાશ યક; કિતિજ ઉપર દેખાતી મોળાકૃતિ.

આકાશગમન, ન. (સં.) આકા-
શમાં જવું તે. (૨) આકાશમાં જડવું-
ફરવું તે.

આકાશગંગા, સ્ત્રી. (સં.) રાત્રે
આકાશમાં ઓછી ઝીણી અનેક ચાંદર-
ણીઓથી ભરપૂર એ લાગે અને ચળ-
કતો નહીં એવો પટ દેખાય છે તે; સ્વર્ગ-
સંસ્થા.

આકાશમામી, વિ. (સં.) ગમ્=
જવું. આકાશમાં જવાને યક્તિમાન હોયતેવું.

આકાશચંદ્રી, સ્ત્રી. બહુ ઉંચે
ચડવાથી નાની ચકલી એવો લાગતો
ખિલાસી. (૨) બહુજ ઉંચા ચાંચલા ઉપર
ચડવાની એક રમત. (૩) ચકલી એવી લાગતી
ખીજ હરકોઇ વસ્તુ.

આકાશદીપ, (દીવો), પુ. (સં.)
આકાશમાં જગ્યાએ જડાવેલો દીવો.

આકાશપંથ, પુ. (સં.) યતનમાર્ગ.

આકાશપાણી, ન. (સં.) ઈ-
શરને હૃદયને જીવું એક એ લાપણ
કરવામાં આવે તે. [યતનમંડળ.

આકાશમંડળ, ન. (સં.)

આકાશમાર્ગ, પુ. (સં.)
સ્વર્ગમાં જવાનો માર્ગ.

આકાશમુનિ, પુ. જોડ. (૨)
ઉચું ને જીવું મુખ સખી તથા તપનાર.

આકાશયાન, ન. (સં.) વિમાન;
આકાશમાં અહર યાત્રી થકે એવું વાહન.

આકાશવંદી, સ્ત્રી. (સં.)
અમરવેલ. (જાડ ઉપર પીળા નરુઓ-
વાળી પાન વગરની એક વેલ થાય છે તે.)

આકાશવાણી, સ્ત્રી. (સં.) આ-
કાશમાંથી જે વાણી સંભળાય તે; જે વાણી.

આકાશવાસી, વિ. (સં.+આ-
કાશ+વસ્=રહેવું ઉં વાસિન.)
આકાશમાં રહેનાર; દેવલોક.

આકાશવૃત્તિ, સ્ત્રી. (સં.) દૈવ-
વૃત્તિ; જેનો આકાશ ઉપર આધાર છે
એવી વૃત્તિ. (૨) નિયમિત કે ચોક્કસ
આવક ન હોય તે. (૩) વિ. વરસાદના થવા
ઉપર જેના છવનનો આધાર હોય એવું.
(૪) ઈશ્વર જે કંઈ મેળવી આવે તેના
આધાર ઉપર આજીવિકા ચલાવનાર.

આકાશવેલ, સ્ત્રી. અમરવેલ.
આકાશસ્થ, વિ. (સં.) આકા-
શમાં રહેલું.

આકાશસ્ફટિક, પુ. (સં.) કરા.
આકાશી, વિ. (સં.) આકાશનું.
(૨) આકાશમાં રહેનાર.

આકાશીઆ, વિ. કુહીની એક
જાત. (૨) પાણી પાયા વગરનું વએલું અન્ન.

આકાશીકું, વિ. આકાશ ઉપર
આધાર રાખનાર; વસ્તુ ઉપર જેના
પાકનો આધાર હોય એવું.

આકાંક્ષા, (આકાંક્ષા), સ્ત્રી.
(સં. આ+કાંક્ષ=પ્રચ્છવું) પ્રચ્છ;
સરજી. (૩) આશા; ઉમેદ.

આકાંક્ષિત, વિ. (સં.) પ્રચ્છિત;
જેની આકાંક્ષા હોય તે.

આકીન, ન. (આ. ચકીન ઉ.)
વિશ્વાસ; અરોસો; આસ્થા; ભાવ.

અપાકીનદાર, વિ. (આં. ફાં
દાર=વાળું) આકીનવાળું; વિશ્વાસુ.
(૨) આસ્થાવાન; ભાવિષ્ [વ્યાસ; અરેલું.

આકીર્ણ, વિ. (સં.) સંકુલ. (૨)

આકુત, ન. (સં. આકુત=ખ-
ભિપ્રાય) અભિપ્રાય (૨) ખબર. (૩) વિ.
રચુલ; અનિશ્ચય ભકું (માણસ).

આકુતી, સ્ત્રી. (આં. યાકુત=
મણેક ઉ.) જેમાં યાકુત-માણેકનો ઉપયોગ
કર્યો હોય એવી વસ્તુ આપનારી વસ્તુ.

આકુળ, વિ. (સં. આકુલ ઉ.)
ગંભીર, એવું. (૨) આતુર; હિંસુક. (૩)
ખીટિત. [ચલનાએલું.

આકુળવ્યાકુળ, વિ. (સં.) ખુબ
આકુળ્યન, ન. (સં.) સંકટાપ
જવું તે; સંકોચ

આકુંઠિત, વિ. (સં.) જેનું મળું
ખય થઈ ગયેલું છે એવું; વાહવિવાહમાં

હારી ગયેલું. (૨) મીન; હનિજીવ. (૩)
હસાર્થ ગયેલું; ધાર વચરનું.

આકૃતિ, સ્ત્રી. (સં. આ+કૃ=કરવું
ઉ.) આકાર; ધાટ. (૨) મૂર્તિ; ચેરો.
(૩) અમુક ભંતનો રેખાકાર. (ભૂમિતિમાં)

આકૃષ્ટ, વિ. (સં.) ખેંચેલું.

આકેષત, સ્ત્રી. (આં.) અંત;
છેડો. (૨) ભાવિ. [યદો; ધારો; નિયમ.

આકેટ, (એકેટ), પુ. (અં.) કા-

આકેટિંગ, વિ. (અં. એકેટિંગ)

ચેરો વખત કાંઈને ઠેકાણે કામ કરનાર;
ચેડી મુદત માટે; કામચલાઉ.

આકંઠ, પુ. (સં.) પરાક્રમ. (૨)

અડવું. (૩) પગથ્ણ. (૪) આગ્રહ. (૫)

વ્યાપ્તિ. (૬) યોગ્યસર ચાલવાનો માર્ગ.

આકંઠમય, ન. (સં.) યકાઈ, સવારી;
ઉપર થઈ જવું તે. (૨) પરાક્રમ.

આકંઠ, ન. (સં. આ+કંઠ=
રોડું ઉ.) વિલાપ; રોડુંતે. (૨) મણા
જેમથી ખૂબ પાકીને રડવું તે; કળાણ.

આકાંત, વિ. (સં.) આકંઠમય
કરાએલું. (૧) ઘેરેલું. (૩) વચ કરાએલું.

આકોશ પુ. (સં.) આક્ષેપ;
ચાપ. (૨) નિંદા; ગાળ. (૩) ઠપકો.

આક્ષિપ્ત, વિ. (સં. આ+ક્ષિપ્=
નાખવું ઉ.) નાખેલું; ફેંકેલું; અડચણ
કરેલું.

આક્ષેપ, પુ. (સં.) અડચણ રહેવું
તે; અવ્યાસ. (૨) ખેંચવું તે. (૩) વાંધો
જતાની હુમલો કરવો તે.

આક્ષેપક, પુ. (સં.) આક્ષેપ કરનાર. (૧) મર્યાદા રહેનાર; હુમલો કરનાર; અપવાદ રેનાર.

આકિસજન, પુ. (અં. ઓકિસ-જન) ગ્રાહકવાહુ; જેનાવડે ગ્રાહીઓ જીવે છે તે હવા.

આખડવું, અ.કિ. ઠોકર ખાવી; ટેસ લાગવી; પકી જવું. (૨) ઠોકરો ખાતા હોડવું. (૩) અથડાઈ પડવું. (૪) ફર્યા કરવું. (૫) લમલમ; ભરકવું.

આખડી, સ્ત્રી. માનતા; બાધા. આખડીઉં, ન. ઠોકર આપીને પડી જવું ર.

આખડીપડવું, અ. કિ. ઠોકર આપીને પડવું. (૨) ધખામાં નુકસાન પામી પાછા પડવું. (૩) લકી પડવું.

આખર, સ્ત્રી. (આ. આખિર=અત) છેડો; સમાપ્તિ. (૨) મરણસમય. (૩) અ. છેલ્લો; છેવટે.

આખરમેસમ, સ્ત્રી. મેસમનો પાછલો ભાગ. (૨) આખર સાલ. (૩) છદ્મીનો છેવટનો ભાગ.

આખરવું, સ. કિ. મેળવવું.

આખરસાલ, સ્ત્રી. સાલની અ.ખર. (૨) મરણનો વખત.

આખરે, અ. અતે; છેવટે. (૨) નહિ ચાલે; નજીક પડવે; નિકપાયે.

આખલીઉં, ન. નાનો આખલો; નાનો બળદ.

આખલો, પુ. (સં. અન્નહિ+

ક્ષત=કપાએલું ઉ.) સાંઠ; ગોધો; જેને ખસી ન ક્યાં હોય એવો વાહરો-બળદ.

આખવું, સ. કિ. (આખ્યાન કરવું ઉ.) કહેવું. [વાની જગા.

આખળી, સ્ત્રી. પત્થર થડ.

આખળીઓ, પુ. આડણી; જેની ઉપર રોટલી વણવામાં આવે છે.

આખા, પુ. નહિ ભામેલા દાણા. (૧) માથેથી દાણા ઉતારવા તે.

આખાખાઉ, વિ. લોભીઓ; એકદમ થઈ ખાવાની બાલક રાખનાર.

(૨) આળસુ.

આખાખાચો, ઉપલો શબ્દ જુઓ.

આખાડ, પુ. (સં. આષાઢ) જુઓ અસાડ. [ધુતારો.

આખાડભૂતિ, પુ. ધર્મદોંગી;

આખાડો, પુ. મોટો ખાડો. (૨)

અખાડો. (૩) વિ. અસાડ મહિનાનો.

આખીઉં, ન. ચામડાની પખા-લવું કપડું મોઢું.

આખું, વિ. (સં. અક્ષતઉપરથી)

તોડેલું નહિ એવું; સળગ; સધજી; પૂર્ણ;

પુરું. આખા હાડકાનું=આળસુ. આખી

અણીએ=વગર હરકતે. આખો દહાડો

નાનો ફરે ને નાહતી વેળાએ પડેલાં ધરે=

અજતની બાળતને લેખવે નહિ અને

નજીવી બાળત ઉપર બહુ ધ્યાન આવે.

આખો હાડવો ખાવો=એકદમ પુખ્તની.

હાલ કાવી. આખું કોણું ચાકમાં ન

અય=ખુલ્લી બાળત મુલાય ખાનખાનું નવ
નહિ. આખી રાત ઠણી ઠણીને કુચડીમાં
વાળયું=કુંબર ખોદી ઉંદર કાઢવા જેવું કયું.
આખી રાત રોડ ત્યારે એક ડોસી ખોડ
નગમો મોટા આડબર થયો.

આખું, પુ. ઉંદર.

આખુંકણી, સી. ઉંદરીઉં.

આખુંછ, પુ. (આ. આખુન
=મહેતાછ) મહેતાછ; હરતાદ;
શિખવનાર (૨) હામ કણું નહિ અને
ખાવાને તૈયાર એવો જે માણસ તે.

આખુંપાખું, વિ. આખું હેાય
તેવું; અધકચરું. [નહિ જાણેલું.

આખુંભાંગ્યું, વિ. અધકચરું;

આખેક, પુ. (સં.) શિકાર.

આખેટક, પુ. (સં.) શિકારી.
(૨) પારથી. (૩) કુવરો.

આખેપ, પુ. મહાવરો; ટેવ.

આખેર, સી. આખર. (૨) અ.
કેવટે; અંતે. [કરીને.

આખોઘડી, વિ. વારંવાર; ફરી

આખ્યા, સી. (સં.) પ્રસિદ્ધિ;
ખ્યાતિ. (૨) શુક્રર્મ કપરથી પડેલું
તામ; અવટક. (૩) લોકવાયકા; અકવા.

આખ્યાત, વિ. (સં.) કહેલું.

આખ્યાન, ન. (સં. આ+ખ્યા
=કહેલું. ઉ.) યા; વખાણ; વર્ણન; હેવાક.

આખ્યાયક, પુ. (સં.) કહેનાર.
(૨) દૂત. (૩) વ્યાસ; આખ્યાન કરનાર.

આખ્યાયિકા, સી. (સં.) કથા;
વાર્તા (૨) કવિતાનો એક રાગ. (૩)
વંચાવળીવર્ણન.

આગ, સી. (સં. અગ્નિ ઉ.)

અગ્નિ. (૨) હાય (૩) ગરમી. (૪) બળ-
તરા. (૫) આવેશ (૬) ક્રોધ; દ્વેષ. (૭)
આંધ. (૮) રોરાની. આગ બેઠવી=આગ
ફાટી નીકળવી. (૨) દાઝવા જેવી બળ-
તાં થવી. (૩) રીસ ચડવી (૪) પાણી
ફરવું; વર્ષ જવું. આગ ફાટવી=ક્રોધ
કરવો. (૨) દ્વેષથી બળી જવું. આગ
બળવી=બળતરા થવી. (૨) દેવતા સળ-
ગવો. આગ મૂકવી=અગ્નિ સંસ્કાર કરવો.
(૨) નિરપેક્ષતા બતાવવી. (૩) ધિકારી
કાઠવું. આગ લગાડવી=જાળી મૂકવું.
(૨) કલ્પો કરાવવો. આગ લાગવી=
હાથ થવી. (૨) અદેખાઈ આવવી. (૩)
રીસ ચડવી. (૪) અણીની વેળા આવવી.
(૫) એકદમ ભાવનું ચમી જવું, કિંવા
હતરી જવું. આગ વરસવી=સખત પડકો
પડવો. (૨) કોપથી આંખો લાલપૂમ થઈ
જવી. (૩) અદેખાઈ આવવી. કહેવું આગ
લાગે ત્યારે કવો ખોલવવો=વખત વીતી
ગયા પછી કાર્ય કરવું.

આગ, પુ. (સં. આગમન ઉ.)

આવવું તે. (૨) આવવા જવાનો વહેવાર.

આગાધ, અ. આગળ; પાસે.

આગગાડી, સી. આગથી
પાણીની વરાળ થઈ તેને એરે ચાલતી
ગાડી; રેલગાડી; અગ્નિરથ.

આગત, વિ. (સં. આ+ગમ= નવું. ઇ.) આવેલું (૨) મેળવેલું. (૩) ભણેલું.

આગતરવાગત, ન. (સં.) ઘર આવતા પરોણાને આવકાર આપવો અને તેની સારી રીતે બરદાશ કરવો તે; પરોણાચાકરી

આગતારવાગતા, સ્ત્રી. (સં.) પરોણાચાકરી; અતિચિત્કાર; સરકાર.

આગદાન, ન. (આગ+દા. દાન) દેવતાનું વાસણ; આગીઉં. (૨) સં. દાન=પુણ્ય ઉ.) પુણ્યાર્થે અગ્નિસંસ્કાર કરવો તે.

આગબોટ, સ્ત્રી. (આગ=અગ્નિ +એ. બોટ=હોડી.) વરાળને જોરે પાણીમાં ચાલનારું વહાણ. (રેડીમર.)

આગમ, પુ. (સં.) શાસ્ત્ર. (૨) સામવેદ. (૩) રમ્યતિમ્બ. (૪) મંત્રશાસ્ત્ર. (૫) આરંભ. (૬) આવડું તે (૭) પુરાવામાં મુકાયેલો હેતુ.

આગમચ-જ, અ. આગમથી; પહેલેથી; અગાઉથી.

આગમણ, સ્ત્રી. ચૂંથાનો આવેલો ભાગ. (૨) યજ્ઞિ; તાકાવ.

આગમન, ન. (સં.) આવવું તે. (ગમનથી ઉત્પન્ન.) [વેદ.

આગમનિગમ, ન. (સં. શાસ્ત્રો;

આગમનિગમ, પુ. (સં.) આરંભ અને અંત; મર્ચ અને મરણ. (૨) આવડું અને જડું તે.

આગમરહિત, વિ. લેખવિનાનું. (૨) જોને સામ્ર નથી એવું.

આગમપુ, અ. કિ. મરણીઆ થવું; મોટું સાહસ ખેડવું; આદરવું.

આગમાપાયી, વિ. (સં.) આવે ને ભય એવું; ઉત્પન્ન થાય ને નાશ પામે એવું

આગમાણું, ન. દાળ અને ભાત.

આગમું, જુઓ આમનું.

આગરણ, સ્ત્રી. કોડ; લુહારની ચૂધ. (૨) ખલાસણ. (ખલાસી કોમની સ્ત્રી.)

આગરવું, સ. કિ. સમાન અતરે દોરીઆ પાથરવી; ચારતા ભાસના બંધ બાંધવા.

આગરું, ન. મુખમાંથી દુર્ગંધ નીકળ્યા કરવી તે. (૨) બાહીના જેવું લાકડું

આગરો, પુ. તંગીનો વખત.

આગણું, વિ. (સં. અમત્ત ઇ.) પહેલાંનું. (૨) મુખ્ય; બહાર પડવું.

આગવું, વિ. (સં. અમ ઇ.) જેમાં બીજનો ભાગલાય ન હોય એવું; પોતાનું; ખાસ.

આગવો, પુ. (સં. અમત્તઃ ઉ. પ્રા. અગ્નઃ ઉ. આગેવાન નેતા. (૨) માર્ગ બતાવનારો.

આગરહ, પુ. (અ.) ખિસ્તી વર્ણનો આગ્રે મહીનો. (તેના દિ. ૩૧ હોય છે.)

આગળ, અ. મએલા વખતમાં; અગાઉ. (૨) પહેલેથી. (૩) પાસે; કને. (૪) સામે. (૫) પ્રથમ; બહાર; મુખી તરીકે. આગળ હોયું=સાહસ કર્યું. આગળ થયું=મૂકીને નયું આગળ આવ્યું=પ્રસિદ્ધ થયું.

આગળપાછળ, અ. આગળ અને પછવાડે; બધી બાજુએ; આસપાસ. (૨) ગયા અને આવતા કાળ પ્રમાણે. (૩) લાગતુવળતુ હોય તે પ્રમાણે.

આગળી, સ્ત્રી. બારણું ઉઘાડવાની ઉઘાળી. (૨) મલમ ચોપડેથી પટ્ટી.

આગળીઓ, પુ. ઉઘાળો; આગળો.

આગળું, વિ. અડિઆતું; ઐઠ.

આગળો, પુ. આગળીઓ; ઉઘાળો.

આગંતુક, વિ. (સં. આ+ગમ્ ઉ.) આવી ચરેલું; આવતું નયું હોય એવું (૨) ના. આવી ચરેલું માણસ; અતિથિ.

આગા, પુ. (ફા. આગા=ગૃહસ્થ) ગૃહસ્થ; શેઠ. [ધમ ગુરૂ.

આગાખાન, પુ. ખોળખોળા

આગાખાની, સ્ત્રી. આગાખાનનો ધર્મ માનનાર. (૨) ભમદાની. (૩) એક ભતનું કુલેવર મુલાયમ બીજું સુતરાઉ કપડું. [આવવાનું હોય તે.

આગામિક, વિ. જે (માણસ)

આગામી, વિ. (સં.) હવે પછી આવનારું. (૨) ભવિષ્યમાં આવનાર.

આગાર, પુ. (સં.) મહેલ; મકાન. (૨) રહેવાની જગા. (૩) છૂટ; મોકળાપણું.

આગાહી, સ્ત્રી. (ફા.) ભવિષ્યવાણી. (૨) ધારણા.

આગીઆખડક, પુ. બળતા પહાડ; જ્વાળામુખી પરિતો.

આગીઉં, ન. આમ રાખવાનું વાસણ; આગદાન. (૨) વિ. ગરમ મિત્તનું; આકરું.

આગીઓ, પુ. ખલોત; ચોમાસાના દિવસોમા થતો ઝડતો કીડો. (૨) જેને સ્પર્શ થતાં આમ બળે એવો ઝાડ (૩) જેનાથી આગ થઈ એવો એક વીર-વૈતાલ. (૪) એક ભવની બહુજ ઘોળી ભર. (૫) ભરને થતો એક ભવનો રોગ.

આગીડુગી, સ્ત્રી. (મ.) ખોડખાંપણ; થૂલચૂક.

આગુવો, પુ. આગેનાનું; અગ્રેસર. (૨) રસ્તો દેખાડનાર; મોખીઓ.

આગે, અ. અગાઉ; અસહન વખતમાં. (૨) પાસે. (૩) પહેલાં તો.

આગેતરૂં, વિ. પહેલાં વાવેલું; આગતર; આગતું.

આગેવાન, વિ. આગળ પડનાર; અગ્રેસર; (૨) સરદાર; નેતા. [તિ.

આગેવાની, સ્ત્રી. આગળ પડતું

આગોતર, વિ. (સં. અગ્રતર હ.) પહેલાંનું; યજ્ઞઆતનું.

આગોળીછો, પુ. અચરખાનો
આમથો તથા પાછથો શાગ, [સંબધી
આગ્નેય, વિ. (સં.) અગ્નિકાણ
આગ્નેયાન્ત્ર, ન. (સં.) અગ્નિ-
વડે જોડે. ઉપચાગ થાય છે એવાં હથિ-
આરો; હાથગોળો.

આગ્રહ, પુ. (સં.) મનમાં
આગ્રહું તે કરવુંજ એવી વૃત્તિ; હઠ. (૨)
અતિશય કાલાવાલા કરતા તે. (૩) અવ-
રથતા. (૪) દૃષ્ટા.

આગ્રહી, વિ. આગ્રહવાળું;
આગ્રહ કરનાર. (૧) મમતી; અડીઅલ.
આધકું, વિ. આધું; દૂર; છેડે.
(૨) અ. ભલે-ગાને. (ઉપેક્ષા બતાવતાં
વપરાય છે.)

આઘાત, પુ. (સં. આ+હવ=
હણવું. હ.) રાખ્હ થાય એમ અફળાવું
તે; ફટકો; ઝપાટો. (૨) અપઘાત. (૩)
વધ. (૪) પ્રહાર; ઝટકો.

આઘ્રીડો, પુ. છે. કરાઓની એક
અતતી રમત.

આધું, વિ. (સં. આ+ધાસ=લેવાય
તેવું હ.) ન લેવાય એવું; છેડે હોય તેવું.
આધું ઓઠવું=લાળ કાઢવી. આધું કરવું
=વાસવું; તણ દેવું. આધા નળને પાછા
પડવું=ખડુ મહેનત કરીને ચાકી નવું.
આધું પાઈ કરવું=સંતાડવું; છપાવવું. (૨)
આડીચુંગલી કરવી. આધું પાઈ જોવું=
ચારે તરફનો વિચાર કરીને ચતવું. આધું

રહેવું=ચંખે નહિ રાખવો. આધું બે-
સવું=શીએ રજરજલા થવું. (૨) ધંવા-
માથી નીકળી જવું. [અમલું; ધૂનલું.
આધૂણી, વિ. (સં.) ફરતું;
આધૂણીમાન, વિ. (સં.) ચક્રર-
ચક્ર ફરતું; હાલતું; હમાચી નાખેલું.

આધી, અ. દૂર; છેડે; વંચા.

આધેડ, વિ. આધું; ફરતું.

આચકું, સ. કિ. (સ. આ+
કૂષ=ખેંચવું હ.) આચકો મારીને
લઈ લેવું; ખેંચવું (૨) માથે લેવું.

આચકી, સ્ત્રી. તાણુ આવવી
તે; તાણુ; ખેંચ; વાઈ આવવી ને. (૧)
હલકો-ધીમો ધકો.

આચકીલેવું, સ. કિ. બળથી
પડાવી લેવું; ધકો મારીને લઈ લેવું;
હુટવી લેવું.

આચકો, પુ. કાંઈ જાતના બ-
ળનો ધકો લાગવાથી પડવા જેવું થવું તે;
ધકો; હડસેલો. (૨) પાછા પડવું તે. (૩)
ખોટ; ગુસ્તાન. (૪) પ્રાસકો. (૫) હેલો;
ઝોડ. આચકો ખાલો=ખમચાવું; અટકવું.

આચમન, ન. (સં. આ+ચમ=
પીવું. હ.) નમણી હથેળીમાં થોડું પાણી
લઈ પીવવું તે. આચમન મૂકવું=નિશ્ચય
કરવો. (૨) જ્ઞાનમાં આપી દેવું. (૩)
તણ દેવું. [લેવાય એવી ચમચો.

આચમની, સ્ત્રી. થોડું પાણી
આચરકુચર, (આચકુચલ).

વિ. પરચુરણ ખાવાનું-સરસામાન વગેરે;
દાચુકોરે.

આચરણ, ન. (સં. આ+ચર= જતું ઉ.) વર્તણુક; ચાલ; રીતભાત. (૨) ચરિત્ર; લક્ષણ. (૩) વ્યવહાર; રીત

આચરણું, સ. કિ. (સં. આ+ ચર=જતું ઉ.) વર્તવું; પાળવું; નિય- મિત રીતે અમુક કાર્ય કર્યે જવું.

આચાર, પુ. (સં.) રીતભાત.

આચારજ, પુ. (સં. આચાર્ય) આચાર્ય; મુખ્ય શિક્ષામુક. (૨) કાલણની એક નાત.

આચારણ, પ્ર. (સં.) માનવતો આચાર્ય; વડો ધર્મપટેશક; વડો શિક્ષક.

આચારબ્રહ્મ, વિ. (સં. બ્રહ્મ= પડવું ઉ. બ્રહ્મ=પાડેલું) આચારથી બ્રહ્મ થએલું; શિક્ષક સંપ્રદાયની વિકલ્પ વર્ત- નારે; પવિત્ર થએલું.

આચારવિચાર, પુ. (સં. આ+ ચર અને ચિ+ચર=ચાલવું. ઉ.) શરી- રથી ક્રિયા કરવી તે આચાર અને મનથી વર્તન કરવું તે વિચાર; સાચા પ્રમાણે વર્તવું તે; રીતભાત; વિવેક; ચષ્ટ-પરંપરા.

આચારી, (સં. આચાર+ઈ= નાણુ] આચાર પાળનારે.

આચાર્ય, પુ. (સં. આ+ચર=જે.) ધર્મ-સંપ્રદાય પ્રવર્તક; અમુક મત ચ- લાવનાર. (૨) વેદ-ધર્મશાસ્ત્ર વગેરે લા- લ્યાવનાર. (૩) શિક્ષક. (૪) ધર્મ કાલનાર. (૫) વિદ્વાન; બોધ કરનાર.

આચીકાદન, ન. (સં. આ+ચક= ઢાંકવું) ઢાંકણ; ચક્રવેગ; કાપર; ચાદર, વસ્ત્ર વગેરે. (૨) સંતાડવું તે.

આચીકાદત, વિ. (સં.) ઢાંકાયેલું.

આક, સ્ત્રી. કાશનુ પાણી. (૨) ખોટ.

આકકલાઈ, સ્ત્રી. (કા+વું=કલકાઈ જતું.) ખોટાઈ ખતાવવી તે; કલકાઈ જતું તે; હલકાઈ; અવિવેક

આકુંબદામી, વિ. ખુલ્લું બદામી.

આકુંભુર, વિ. સહેજ ભુર.

આકેર, વિ. આકું. [એવું.

આકોતર, વિ. ધણુજ આકું હોય

આજ, અ. (સં. અજ ઉ. પ્રા.

અજ્ઞ=આજ) જે દિવસને વિષે બોલવા કે લખવામાં આવતું હોય તેજ દિવસ. આજમથ=થોડા વખતમાં. આ- જકાલ કરવી=ચાવદા કરવા; ઉડાવવું. આજની ધડી=આ પ્રસંગ. આજની ધડી કાલનો દહાડો=મથું તે મથું, આવવાનુંજ નહિ.

આજકાલ, અ. હમણાં. (૨) થોડાજ વખતમાં. આજકાલનો ભેગો ને ધુંટણુ સામીજકા=વસ્તુ નાની અને ડોળ- દમામ જલુ.

આજકાલનું, વિ. થોડાજ વખત ઉપરનું; નવુંજ થએલું; હમણાંનું; અર્વા- ચીન. (૨) નાનું. (૩) અણુસમજી.

આજ-મ, અ. (સં. આ=આ- રંભાષી+અન્=જનમવું ઉપરથી અન્મ) જન્મથી માંડીને મરણ પર્વત.

આજ-માત, અ. જન્મથી મા-
ફને મરણ સુધી; આખા જીવનપર્યંત.
આજપછી, અ. હવે પછી.
આજપર્યંત, અ. આજ લગી.
આજમ, વિ. (આ. આજમ)

માનવંદ; મોટું.

આજલગી, અ. આજ સુધી.

આજસુધી, અ. આજલગી.

આજાદ, વિ. (ફા. આજાદ)

ફટું; મંચનરહિત. [ગુબાદ.]

આજાનખાહું, બુઓ આજ-

આજાનું, વિ. હીંચણ સુધીનું.

આજાનુખાહું, વિ. (સં. આ+
જાનુ=હીંચણ) જેના હાથ હીંચણે
અંદે એટલા લાંબા હોય તે. (હિંદુ નજરે
લાઅચાળી બહાવછે.) (૨) કુધિધિર.

આજાર, પુ. (ફા. આજાર=રોમ)
રોમ; વિહાર. (૨) ઉપદ્રવ.

આજારી, વિ. (ફા.) મોટું. (૨)
અનુરાગપીડિત. (૩) દુઃખી.

આજીજી, એ. (આ.) આજિજ
=નિરાધાર) કાલાવાહા; કાકડહી; વિનંતિ.

આજીવિકા, એ. (સં.) બરણ
ચૈત્ય શય જેવી શક્તિ; યુગસન.

આજીકું, વિ. આજનું. [એમેર.]

આજીખાણુ, અ. આસપાસ;

આજીખાણુએ, અ. ચારે તરફ;

આજીપાસ; સુખે. (૨) મેરે; ઊંચે. આ-

જીખાણુએએઈને કામ કરવું=બધી તરફની
સ્થિતિનો વિચાર કરીને વર્તવું.

આજે, અ. (સં. અજ ઉ.)
આજ; ચાલતે સમયે; હમણાં.

આજો, પુ. (સં. આર્ય ઉ.)
માનો બાપ; દાદા. [ઔષધિ-દવા.]

આજોકાજો, પુ. એક જાતની

આજોપડવો, પુ. માના બાપનું
આજ કરવાનો આસો સુદ એકમનો દિવસ.

આજ્ઞા, (સં. આ+જ્ઞા=જાણવું
ઉ.) આદેશ; કુકમ; ફરમાન; પરવાનગી.

આજ્ઞા માનવી-જેવી=રબ જેવી. આજ્ઞા
પાળવી-માનવી=તાબે રહેવું. [સંક્રિત.]

આજ્ઞાકારી, વિ. તાબેદાર; આ-

આજ્ઞ્ય, ન. (સં.) વી; તૂપ.

આજ્ઞાધારક, વિ. (સં. આજ્ઞા+ધૃ
=ધારણ કરવું ઉ.) આજ્ઞાને ધારણ કરનાર.

આજ્ઞાનુયાયી, વિ. (સં. આ+
જ્ઞા+અનુ+યા=પાછળ જવું) આજ્ઞા
પ્રમાણે કરનાર; આજ્ઞાને અનુસરનાર.

આજ્ઞાનુસારી, વિ. (આજ્ઞા+અ-
નુ+સાર=પાછળ જવું) આજ્ઞાને અનુ-
સરનાર. [આપનાર.]

આજ્ઞાપક, વિ. (સં.) આજ્ઞા

આજ્ઞાપત્ર, ન. (સં.) પરવાનો;
સનંદ. [ફરમાન.]

આજ્ઞાપન, પુ. (સં.) કુકમ;

આજ્ઞાપાલક, વિ. (સં.) આજ્ઞા
પાળનાર; તાબેદાર.

આજ્ઞાભંગ, પુ. (સં.) આજ્ઞા
તોડવી તે; નહિ માનવું તે.

આજ્ઞાવર્તી, વિ. (સં.) આજ્ઞા
પ્રમાણે વર્તનાર.

આજ્ઞાકિત, વિ. (સં. આજ્ઞા+
કંકિત) આજ્ઞાથી અંકિત થયેલું;
આજ્ઞાને આધીન [નુસાન.

આજ્ઞા, સ્ત્રી. ધન; હરકત;

આજ્ઞા, પુ. વિશ્વાસ; શ્રદ્ધા. (૨)
હિંમત. [ઓખાઓ.

આઠ, સ્ત્રી. છાત્રાની ગોઠવણ.

આઠપણું, સ. કિ. મકેલવું;
પતાવડું. (૨) એકું કરી લેવું; સમેટી લેવું.

આઠલાખો, અ. (સં. પનત્-
પતાવત્ હેપરથી) વિસ્તાર, જાથો,
મુદત, લાંબું દેકું, ચોક્કસ વગેરે રીતે
હદ દર્શાવનારો અવયવ.

આઠલું, વિ. અમુક પરિમાણ,
અમુક સંખ્યા કે અમુક મર્યાદા નેટલું.

આઠલુંબધું, વિ. હદ ઉપરાંત;
બહુ વધારે.

આઠણું, અ. કિ. કંઈ પદાર્થનું
પાણીની સાથેબળીજવું;મળવું;એકરસ થવું.

આઠાપાઠા, પુ. એક જાતની
રમત. (૨) ચીંચરાં.

આઠાપાણી, (આટોપાણી), ન.
આજીવિકા; ખોરાક; રોજ; કમાણી. (૨)
નશીબ; સાગ્વ.

આટાર, સ્ત્રી. રેતી; વેળ.

આટાલૂણુ, ન. ધૂળધાણી; નકામું
જવું તે.

આટીઆંપાટીઆં, ન. આટી-
આં=હાટીઆં અને પાટીઆ=પાટલા.
'આટીઆંપાટીઆં કરવા' = ખાવાનું વધેલું
હોય તે હાંકી દેવું અને પાટલા વગેરે
સાફસુરે કરીને પરવારવું. (૨) વડોદરા
તરફ રમાતી એક રમત; સુરપાટી.

આટીઉં, ન. ધંટીમાંથી લોટ
વાળી લેવાનો કડો.

આટો, પુ. અનાજને ફળવથી
જે ઝીણો ભૂકા થાય છે તે; લોટ. (૧) છુંદો;
ધાણ. આટો વાપરવો=જમણું કરવું. આ-
ટોપાણી=ખોરાક; આજીવિકા. (૨) ભાવિ;
નશીબ. આટાલૂણુ=નકામું; વ્યર્થ જવું
તે. આટો કડવો=ખરાબ થવું; પાયમાલ
થવું. 'આટો કાઢવો=કામ કરાવી કરાવીને
થકવી નાખવું. આટોકૂટો કરવો=કેમણે
કરવું; પુર કરવું; સંહાર કરવો. આટો
નીકળી જવો=ધાણ વળી જવો. (૨)
અત્યંત મહેનત પડવી. [સમકો.

આટોપ, પુ. (સં.) આડંબર;

આટોપણું, સ. કિ. સંકેતવું.
(૨) બંધ કરવું. (૩) પુર કરવું.

આઠ, વિ. (સં. અષ્ટ ઉ.) ચાર
ને ચાર; ૮, આઠ વાર ને નવ તહેવાર=
મોજમજામાંજ જાનંદ માનનારાઓને
માટે આ કહેવત કહેવાય છે. (૨) ગળ ઉપ-
રાંત કામ કરનાર. આઠે અંગે=સંપૂર્ણ;
પુરેપુરું. આઠેગાંઠે કહેવત=બધી રીતે રાજી

અને હત્તાહી. આહે પહોર અને બત્રીયે
પડી=હરહ મેસ. [અહ્યું.

આહ્યાની, વિ. અહ્યાઅહ્ય;

આહડો, પુ. આહનો આહડો.

આહહું, ન. વળ દેવાનું એક
ઓભર. [પખવાદીઆની આહમી તિથિ.

આહમ, સ્ત્રી. (સં. અહમી ઉ.)

આહમું, વિ. (સં. અહમ ઉ.)

આહમોનંબર; આહની સખ્યા દેખાડનાર.

આહસેં, (સો), અહ વાર સો
સો હોય એવી રકમ; ૮૦૦.

આહી, સ્ત્રી. છોકરાની એક
રમત; આહનું બુદ્ધિ; આહ સેરનું સીઓર્નું
એક ધરેડું.

આહીઉં, વિ. હુઆં; ઠમ; પકડું.

આહું, ન. અહું; આહનો મડીઓ.

આહઅંગે, અ. સર્વરીતે; અં.
ત:કરણથી. [આહઆહને કહે.

આહઅહે, અ. અહમે આહમે;

આહક, વિ. આહની લગભગ;

આહ લગી. [(૨) રોજ; બારે માસ.

આહજામ, અ. આખો હહાડો.

આહપહોર, અ. (સં. અહ+
પહર ઉ.) હંમેશ; રાતદિવસ.

આહમ, (અ.હમ), સ્ત્રી. પખવા-
દીઆની આહમી તિથિ. [આહમું વર્ષ તે.

આહો, પુ. સંવત્સરનું દ્વિતરક

આહોહ, સ્ત્રી. કચસધા ખંખે-

રીને એકઠી કરેલી જુવાર.

આહોહ્ય, વિ. આપક; આત-
પ્રોત ભરેલું.

આહ, સ્ત્રી. જુદી પાડનારી
વરડ; પ્રતિમંધ; અહાવ; અહચલ. (૧)
વચમાં પડી રક્ષણ કરતું તે; આપ. (૩)
હહ; આહહ. (૪) આહું તિલક કરતું
તે; પિયલ.

આહ, પુ. કપાસ પીલાવવાનું
કારખાનું.

આહકતરતું, વિ તદન આહું
નહિ પરતુ વાડું થઈ જઈ હોય તેવું.
(૨) પરોક્ષ; બીજી રીતે.

આહકતર, વિ. (સં. કુત્ત-
કાતરતું હ૦) આહું કાપવું તે; હવડું જવું તે.

આહકથા, સ્ત્રી. એક મુખ્ય
કથા આત્મી હોય તેમા દૃષ્ટાત તરીકે
બીજી કથા આવે તે.

આહકાટ, (આટકાટ), ન. ખમે તે
કાંઈ જાતનું લાકડું; સાગ નહિ પરંતુ
બીજું લાકડું.

આહખરચ, ન. નિત્યના ચાલું
ખરચની હપરાંત બીજી જે કંઈ ખરચ
આવી પડે તે. [અહચલ. (૨) આખી.

આહખીલ, (લી), સ્ત્રી. હરકત;

આહગીરો, ના. જેને ત્યાં વસ્તુ
ગીરો હોય તેણે તે વસ્તુ કાંઈ બીજાને
ત્યાં ગીરો મૂકવી તે.

આહધરેણુ, અ. સુઓ આહમીચી.

આડધોડો, પુ. નાની જાતનો
ધોડો; ટટ્ટું. (૨) રોજ. [પાટલી.

આડણી, સ્ત્રી. રોટલી વણવાની

આડત, સ્ત્રી. ખીજની વતી ધંધો

કરવા બદલ ઠરેલા ધોરણે મળતી રકમ;
હકસાધ; દલાલી. (૨) હકસાધથી કામ
કામ કરવું તે.

આડતાળો પુ જવાળના આંકડા
મેલવવા; તે. (૨) અડતાળીસો તોલ.

આડતીઓ, પુ. વેપ રીની વતી
આડતથી કામ કરનાર; દલાલ; પ્રતિનિધિ.

આડતીસ, (ત્રિશ), વિ. ત્રિશ ને
આઠ; ૩૮. [ત્રાસુ હોય એવું; આડું અવળું.

આડત્રાસું, ત્રિ. આડું અને
આડદાવો, પુ. સામે દાવો;
ઉલટો દાવો.

આડપડદો, પુ. આડું કપડું
રાખવું તે; પટંતર; અતરપટ. (૨) વિનય;
લાજ. [જાન્યુ કપર.

આડપાસું, અ. એક જાન્યુએ;
આડફટ, સ્ત્રી. હડસેલો; ધકોટો.
(૨) સહેજ હડસેલો વાગવો તે.

આડફેટું, વિ. માર્ગની બહાર;
ઉધે રસ્તે.

આડખંધ, પુ. લાકડાનો કદોરો.
આડલીંત, સ્ત્રી. વચમાંની

લીંત; જાણની સામે જે લીંત ભરેલી
હોય તે.

આડલીંતીઉં, ન. લીંતની બેડેનું
પડલીંતીઉં; કાકર; કાકાર.

આડર, પુ. (અં.) હુકમ; વરધી.
(૨) પરવાનગી; રત્ન. (૩) સનંદ; પર-
વાનો. (૪) બચસ્થા; ગોઠવણ; રચના.

આડરસ્તો, પુ. વચમાં થઇને
જવાનો માર્ગ.

આડણું, જુઓ આરડણું.

આડસર, સ્ત્રી. પાણી અટકા-
વવાની લીંત-પાળ. (૨) યોલ; આઠી
પાટડી. [જીજ સાથે.

આડસાલે, અ. એક મૂકીને

આડસોડીઉં, ન. જાતીની આડે
જે આડવું તે; એક ખસો ઢંકાય અને
એક ઉધાડો રહે એમ જે વચ આડવું તે.
(૨) ખીજની સાથે અંદરના કામમાં રાખીને
આડવાનું કપડું; પિંગડી; ચાદર.

આડંખર, પુ. ઢોંગ; ખનાવટી
ગોઠાઈ. (૨) વિસ્તાર; ઘેરાવો; કુલાલો.

આડંખરી, વિ. (સં.) ઢોળ-ખોટું
દેખાવ કરનાર. (૨) અહંકારી.

આડા, પુ. આમલ; હક; આડાઈ.

આડાઅવળા, જુઓ આડું-
અવળું.

આડાઈ, સ્ત્રી. આડું પકડવાની-
હક કાવાની ટવ; છદ્દ; જઠ. (૨) વાંકા-
પણું. (૩) વિરુદ્ધતા.

આડખીલી, સ્ત્રી. નડતર; હરકત.

આડાખોલું, વિ. વાંકાખોલું;
વિરુદ્ધ બોલનાર. [છદી.

આડામોઈ, વિ. હડીધું; આમલી;

આડી, સી. આડે મૂકવાની વસ્તુ;
છાપરાનું વચ્ચું આડસરથી પાતળુ લાકડું.
(૧) હદ; સીમા. (૩) કુસ્તીમાનો એક
દાવ. (૪) આખડી; બાધા. (૫) હઠ; જક.

આડીઆકરસણુ, ન. એક
અવની વનસ્પતિ.

આડીઆણુ, સી. અટકાવ
કરવાના સમ; પ્રતિજ્ઞા; સોગળપૂર્વક આજ્ઞા.

આડીઉં, ન. લાકડાં વહેરવાનું
કરવત; કાંગવાનું લોડાનું પતક.

આડીટર, પુ. (અ.) કિસાબ
તપાસનાર. (૨) સાંભળનાર, શ્રોતા.

આડીતર, સી. ખાડી પાર
ઉતરવાને હોડીમાં બેસવું તે.

આડીલાધા, સી. ઉઘડી વાણી;
આડું બાલવું તે. (૨) અટપટી બાધા.

આડીઆ, પુ. (અ. વ.) આડ
કરનારા

આડીલીટી, સી. ઉમી નહિ
એવી લીટી; પહોળાધને એડનારી લીટી.

આડીવાટ, સી. આડો રસ્તો;
ન જવાય તેવો માર્ગ (૨) વચલો માર્ગ.
આડી વાટની ધૂળ=કંઈ નહિ.

અ ડીવાડી, સી. વંચપરિવાર;
કુટુંબકળીયો; વિસ્તાર.

આડું, વિ. હિલું નહિ તે. (૨)
સીધું નહિ તેવું; જાંડું વળેલું. (૩) વચમાં
પડેલું. (૪) હઠીલું; જકી. (૫) વાંધા-
ખોરીયું. આડી જલ વાની=કે.ઈ કે.ઈ

શુભ કાર્ય કરવું હોય તેને વારવું. આડે
હાથે ખોટે માર્ગે. આડો અવળો હાથ
મારવો=ખોટે માર્ગે ખીસું ભરવું. આડો
આંક વાળવો=હદ વાળવી; લોખા કરાવવી;
અજબ કરવો. આડી દોટે ખાલું=અપ્રમા-
ણિક રીતે ધર ભર્યું જવું.

આડું, ન. વચમાં પડેલું હોય
તે; અણુઅણુ હોય તે. (૨) રીસ થડે
એવું કામ (૩) મારાનું એક લાકડું.

આડુંઅવળું, વિ. આડું અને
ઉઘું. (૨) ઉઘુંચડું; અડુંખોટું. (૩) ખોટું.
(૪) અ. ચારે તરફ. (૫) બધી રીતે.

આડુંઉણું, વિ. લંબ. ઇએ અને
પહોળાઈએ હોય તેવું.

આડુંતેડું, વિ. વાંકુંચુંકું; આડું
અવળું; ઉઘડુંચુંકું; અમે તેમ.

આડુંફાટવું, અ. કિ. આડું
જવું; આડે માર્ગે ઉતરી પડવું. (૨)
ઓચીતા ફરી જવું.

આડે, અ. વચમાં; સામે; વાંકે.

આડેઆવણું, અ. કિ. નડવું;
હરકત કરવી. (૨) સંકટમાં સહાય થવું;
મદદે જવું. (૩) વચમાં પ્રવેશવું; અટકાવવું.

આડેદહાડે, અ. અમુક દિવસ
સિવાયના ગ્રીભ કાઈ દિવસે; અમે તે દિવસે.

આડો, પુ. હઠ; જલ. [તોમા.

આડેઆંક, સીમા; અવધિ;

આડોખોખો, પુ. અડધો ખોખો.

પોચ.

આડોઠહાડો, પુ. અપ્રક પ્રસંગ
નહિ એવો ઠહાડો; સાધારણ વખત.

આડોલેવો, અ. કિ. જીદ કરવી;
આઠાઈ કરવી. (૨) રસબું લેવું.

અ ડોશપાડોશ, વિ. આસપાસ
રહેનાર; આગળ પાછળનું.

આડોશીપાડોશી, (સી), વિ.
(ના.) આસપાસ રહેનારા.

આઠ, પુ. (સં. આઠક ઇ.)
દમ; ઢગલો. (૨) પુંજી.

આઠક, ન. એક માપ. (૨)
ઝી. ઉવેર. [જહં. (૨) રખડવું; ભડકવું.

આઠવું, અ. કિ. દેરનું ચરવા
આઠીઓ, પુ. (સં. આઠ

ક.) આઠ કરનારો; રૂની વખાર રાખનારો
વેપારી (૨) ગોવાળીઓ.

આઠય, વિ. (સં.) પૂર્ણ; ભરેલું.
આણ, સ્ત્રી. (સં. આજ્ઞા ઇ)

આજ; હુકમ. (૨) હઠેરો. (૩) સમ;
સોગમ; પ્રતિજ્ઞા. (આણને લગતી પ્રતિ-

જ્ઞાના દંત્રે દેવ કે રાજાને વચ્ચે આણ-
વામાં આવે છે.) (૪) (સં. અન્ય
ક.) ખીજું. [હુકમ.

આણદાણ, સ્ત્રી. સત્તા; અધિકાર;
આણપાણ, પુ. આનાપાણના

હિસાબ.

આણવું, સ. કિ. (સં. આનની
=લાવવું, આણવું) જતે જઈને લાવવું;
મેળવવું; ઉત્પન્ન કરવું.

આણુંદ, પુ. જુઓ આનંદ.

આણુંદકંઠણ, ન. અનંતરોરો;
અનંત ચતુર્થીને દિવસે બાંધવામાં
આવતો દોરો. [અનંતદોરો.

આણુંદદોરો, પુ. જુઓ
અણુંદી, વિ. (સં. આનન્દ

ક.) આનંદી. [કરવી તે; એકડું કરવું તે.
આણાઆણ, સ્ત્રી. લાવળ

આણી, વિ. (સં. વલમૂ ઇ.)
આવી (રીતે); આ (પ્રમાણે). (આણી-

એણી પેર.) [આણીગમ; આ તરફ.
આણીકાર, અ. આ બાજુ;

આણીગમ, અ. આ તરફ;
આણીકાર. [આણીગમ.

આણીતરફ, અ. આ બાજુ;
આણીતીર, અ. આ કાંઠે;

આ તરફ. [આ ગમ. (૨) અહીં.
આણીપાસ, અ. આ બાજુ;

આણીગમ, અ. આ તરફ;
આણી બાજુએ.

આણું, ન. (સં. આરંભણ
ક) તેહું; વહુને તેમી લાવવી તે, સાસરે

રહેલા જવું તે; કરીઆવર. ક આણું
આણું=પહેલી જ વાર શેઠાઈ લઈ ઝીનું

સાસરે જવું તે; કલાણું. આણા ઝુખડી
આપવું=વળાવવું; રત્ન આપવી.

આણોતાણો, પુ. વાણોતાણો;
સાળમાંના દલા અને આંશ તાંતણા.

આતતાયી, વિ. (સં.) રહી

અપરાધી; ઘેર કર્મ કરનાર. (૨) આગ લગાડનાર, ૨ એર દેનાર, ૩ હથિયારવાળો, ૪ ઘાડપાડું, ૫ ખેતર લઇ લેનાર અને ૬ સ્ત્રીદરજ કરનાર)

આતપ, પુ. (સં. આ+તપ્=તાપ) તડકો; તાપ; ગરમી. (૨) પ્રકાશ; અલંકાર.

આતપત્ર, ન. (સં.) છત્રી; છતર.

આતમ, (સં. આત્મા ઉપરથી) આત્મા; ચૈતન્ય. (૨) છવ. (૩) આંતઃકરણ.

આતર્પણ, ન. (સં. આ+તૃપ્=તૃપ્ત કરવું જ.) ખુશ કરવું; પ્રસન્ન કરવું; તૃપ્ત કરવું. (૨) ધરાય તેમ કરવું. (૩) ઉત્સવને દિવસે લીપવું.

આતવાર, પુ. (સં. આવિસ્યવાર જ.) શિવાર. 'આતવારે પરપથો ને મ-જળવારે શંડથો' = અનિશ્ચિત વિચારનું ને માલુસ હોય તેને માટે આ કહેવત છે.

આતસ, પુ. (ફા.) અમિ; દેવતા; આગ. (૨) અગન; લાય; બળતણ. (૩) કોવ; ગુરસો.

આતસખડેરામ, ન. (ફા.) આતસ+મહેરામ-પેગ બર.) પારસીઓના ખવિત્ર અગ્નિનું મૂલ.

આતસખાણ, સ્ત્રી. (ફા.) ફાડવાના ઘાડની વિવિધ બનાવટો; ઘાડખાનું

આતસી, વિ. (ફા.) આતસ-વાળું; ગરમ; બાળે તેવું. (૨) અલંકાર;

લીજું; કોધી.

આતંક, પુ. (સં.) રોગ; વ્યાધિ. આતંકનિબ્રહ્મ, વિ. (સં. આતંક = રોગ+નિ+બ્રહ્મ = પશ્ચાન્નું ઉં.) રોગને અટકાવનાર; રોગનો નાશ કરનાર.

આતાણ, પુ. દાહો; નાનો; બાપ. (૨) બાપ (આતો). [ધામ; બકારો.

આતાપ, પુ. તડકો; તાપ. (૨)

આતિથ્ય, ન. (સં.) અતિથિની સેવા; પરોક્ષાગત; આગતાસ્વાગતા.

આતીપાતી, સ્ત્રી. પુણ; મૂડી; થાપણ. (થોડી પુણ હોય અને ઘણી બ-તાવે ત્યારે કહેવાય છે કે:-આતીપાતી અને ધર્મ લગોડી.)

આતુર, વિ. (સં.) અધીર; ઉતાવળ. (૨) ભેસમા આવેલું. (૩) માંડું; અસ્વસ્થ. (૪) હોંસીલું; આશામયું.

આતુરતા, સ્ત્રી. (સં.) ઓત્સુ-ક્ય; હોંસ. (૨) ઉતાવળ; આશાપણું. (૩) અતિસય ઇચ્છા. (૪) તૈયારી.

આતુરપણું, ન. બુઝો આતુરતા.

આતુરસંન્યાસ, પુ. (સં.) મ-રતી વખતે જે સંન્યાસ લેવામાં આવે છે તે, એકદમ જે સંન્યાસ લેવામાં આવે તે.

આતુરી, સ્ત્રી. (સં.) આતુરતા. (૨) વિ. અધીરી, ઉતાવળી.

આતો, વિ. (ના.) લાડકો; અતિપ્રિય. (લપટમાં પુત્રને આતો ! એવું સંબોધન થાય છે.) (૨) બાપ.

આત્મ, વિ. (સં. આત્મન= આત્મા) પોતાનું; સ્વહીય. (૨) (ના.) આત્મા; છવ.

આત્મક, વિ. (સં.) અમુક વસ્તુનો આત્મા; તેના વાળું. (ત્રિગુણાત્મક=ત્રણ ગુણ એમાં રહેલા હોય એવું.)

આત્મગતિ, સ્ત્રી. મરણ પછી આત્માની જે ગતિ થતી હોય તે; પોતાની ગતિ-દક્ષિ.

આત્મઘાત, સ્ત્રી. (સં. આત્મ+હન ઈ.ઘાત=હણવું ઈ.) પોતાને હાથે પોતાનો છવ કાઢી નાખવો તે; આત્મહત્યા; આપઘાત.

આત્મઘાતક, વિ. પોતાનો આત્મા કાઢી નાખનાર; આપઘાત કરનાર; પોતે પોતાને હણનાર.

આત્મઘાતકી, વિ. પોતાને હણનાર; આત્મઘાત કરનાર.

આત્મઘાતી, વિ. (સં.) આપઘાતી; પોતે પોતાને હણનાર. [હાદીઓ.

આત્મધોષ, પુ. (સં.) કામડો;

આત્મજ, પુ. (સં. આત્મ+જન= જનમનું ઈ.) આત્મામાથી ઉત્પન્ન થએલો તે; પુત્ર. (૨) કામડેવ.

આત્મજન, ન. (સં.) પોતાનું માણસ; નહકનાં સગાં, અંગત માણસો. (૨) હજુરીઆં. (૩) પ્રિયજન; સ્વજન.

આત્મજા, સ્ત્રી. (સં.) પુત્રી; દીકરી. (૨) પ્રિય.

આત્મજ્ઞાન, ન. (સં.) આત્મ

+જ્ઞા=જાણવું ઈ.) આત્મા સંબંધી જ્ઞાન; તત્ત્વજ્ઞાન; પ્રજ્ઞાજ્ઞાન.

આત્મજ્ઞાની, વિ. (સં.) જેને આત્માનું જ્ઞાન થયું હોય એવું; બ્રહ્મજ્ઞાની.

આત્મતત્ત્વ, ન. (સં.) આત્માનું જે તત્ત્વ તે; આત્મારૂપ પરમપદાર્થ.

આત્મતત્ત્વવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) આત્મા સંબંધી જ્ઞાન; બ્રહ્મજ્ઞાન; વેદાંતસાધ.

આત્મતા, સ્ત્રી. (સં.) સ્વરૂપતા;

આત્મતુષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં.) આત્મસંતોષ; પોતે પોતાની મેળે સંતુષ્ટ થવું તે.

આત્મત્યાગ, પુ. (સં.) આત્માનો ત્યાગ કરવો તે; આત્માને છોડી દેવો તે.

આત્મત્યાગી, વિ. (સં.) આત્માનો ત્યાગ કરનાર.

આત્મદર્શન, ન. (સં.) આત્માનું દર્શન કરવું તે; બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર મેળો તે.

આત્મદર્શી, વિ. (સં.) બ્રહ્મનિષ્ણાણુ; મુમુક્ષુ; આત્માને જોનાર.

આત્મદાન, ન. (સં.) પરાંપકારને અર્થે પોતાના આત્માનું પણ દાન કરી દેવું તે. [પોતાને છેદ દેવો તે.

આત્મદ્રોહ, પુ. (સં.) પોતે

આત્મદ્રોહી, વિ. (સં.) પોતાને દ્રોહ દેનાર; પોતાનો ઘાતક.

આત્મધન, ન. (સં.) આત્મા એજ જેનું ધન છે એવો માણસ; પોતાના

આત્માનેજ સર્વસ્વ માનનાર. (૨) પુત્ર.

આત્મનિવેદન, ન. (સં.) પોતે
અને પોતાનું સર્વ ઈશ્વરને અર્પણ કરવા
જેવી અપૂર્વ શક્તિ. (૨) આત્મામાં તક્ષીન
શય રહેવું તે.

આત્મનિવેદી, વિ. (સં.) જેણે
આત્માનું નિવેદન કરેલું હોય એવું; સ્વૃષ-
દેહાત્મક અભિમાનનો જેણે પરિત્યાગ
કરેલો હોય એવો. (૨) પોતાને હાથે
શંકીને જમનાર.

આત્મનિષ્ઠ, વિ. (સ. આત્મ
+ નિષ્ઠા = મક્તિભાવ-શ્રદ્ધા) આત્મા-
માં તક્ષીન; અક્ષનિષ્ઠ.

આત્મનિંદા, સ્ત્રી. (સં.) પોતે
જ પોતાની નિંદા કરવી તે.

આત્મનેપદ, ન. (સં.) સંસ્કૃત
આત્મા બે પ્રકાર છે તેમાંનો એક.

આત્મનેપદી, વિ. (સં.) આત્મને-
પદને હવડું. (ધાતુઓ)

આત્મપ્રતીતિ, સ્ત્રી. (સં.) પો-
તાના આત્માની જે આવરી તે; આત્મ-
નિષ્ઠા. (૨) જેને આત્માનો સાક્ષાત્કાર
અજેલો હોય તે.

આત્મખળી, ન. (સં.) પોતાનું
સ્વતંત્ર બળ; માનસિકબળ; હૃદયબળ.

આત્મખંડુ, પુ. (સં.) આત્માનો
ખંડુ તે. (૨) આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવામાં
જે અડચણ જનાર હોય તે.

આત્મખુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) મારા-

ખંડું; પોતાખંડું. (૨) એકલચેટાઈ;
સ્વાર્થમતિ.

આત્મબોધ, પુ. (સં. આત્મ+
બુધ=બોધ=જ્ઞાન) આત્મજ્ઞાન;
સ્વરૂપજ્ઞાન; અક્ષબોધ.

આત્મભાવ, પુ. (સં.) હૃપદ;
અભિમાન. (૨) પોતાનું રક્ષણ તથા
ભક્તિની ઇચ્છા.

આત્મભૂત, પુ. (સં.) આત્માથી
યજેલું; પુત્ર; સંતાન. (૨) નામદેવ; મદન.

આત્મરક્ષા, સ્ત્રી. (સં.) પોતાનું
રક્ષણ કરવું તે; આત્માને હરેક રીતે
સાચવવો તે.

આત્મરામ, પુ. (સં.) આત્મા
એજ શમ એમ જેણે માનેલું છે એવો
ધોળી. (૨) આત્મામાંજ રમણ કરનાર તે.

આત્મવત્, વિ. (સં) આત્મા
એવું; પોતાનાં એવું.

આત્મવિચાર, પુ. (સં.) આત્મા
શું છે તત્ત્વજ્ઞાની જે વિચારતે; અક્ષવિચાર.

આત્મવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) પોતે
પોતાને જ્ઞાતાની વિદ્યા; અક્ષવિદ્યા; વેદાંત.

આત્મવિસર્જન, ન. (સં.) હું
કંઈજ નથી એમ માનવું તે; સ્વાર્થનો
ત્યાગ કરવો તે.

આત્મવેગ્ગી, વિ. આત્માના
જેવા વેગવાળું; પોતાની યોગે હાલડું
ચાલવું.

આત્મવેતા, પુ. (સ. આત્મ+

ચિદ્=જાણવું હ.) આત્માને જાણનાર; જ્ઞાત્રવેતા; જ્ઞાની; મુમુક્ષુ.

આત્મશક્તિ, સ્ત્રી. (સં.) પોતાની જે શક્તિ તે; આત્મજળ.

આત્મશુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) આત્માને શુદ્ધ કરવો તે; મન શુદ્ધ કરવું તે.

આત્મસંસાર, સ્ત્રી. (સં.) પોતા પોતાનાં વખાણ કરવાં તે; આત્માભિમાન; કૂલ મરવી તે.

આત્મસંસારી, વિ. (સં.) પોતાનાં વખાણ કરનાર; પોતાની કૂલ હાંકનાર; ખડાઈખોર.

આત્મસમર્પણ, ન. (સં.) આત્મનિવેદન; આત્માને અર્થે આત્માને અર્પણ કરવો તે. [પોતાથી સંવૃદ્ધ રહેવું તે.

આત્મસંતોષ, પુ. (સં.) પોતા

આત્મસંયમ, પુ. (સં.) આત્માને વશ રાખવો તે; ઇદ્રિયનિગ્રહ; સંતોષ.

આત્મસંયમન, ન. (સં.) આત્માને વશમા રાખવો તે; ઇદ્રિયનિગ્રહ; સંતોષ. [પોતાનું રક્ષણ કરવું તે.

આત્મસંરક્ષણ, ન. (સં.)

આત્મસાધન, ન. (સં.) આત્મનસાધન=પુરૂ કરવું હ.) પરમાત્માને પ્રાપ્ત થવાના જે ઉપાય તે. (૧) પુણ્યકાન.

આત્મસુખ, (સં.) આત્માનું જે પરમ સુખ તે.

આત્મસ્તુતિ, સ્ત્રી. (સં.) આત્મ+સ્તુ=વખાણ કરવાં હ.) પોતા

પોતાનાં વખાણ કરવાં તે.

આત્મહૃત્યા, સ્ત્રી. (સં.) આત્મ+હન=મારી નાખવું હ.) હૃત્યા) આપધાત.

આત્મહૃત્યાઈ, વિ. પોતાનો ધાત કરનાર. (૨) દુષ્ટ; પાપી

આત્મહૃ, પુ. (સં.) હન=હણવું હ.) આપધાત કરનાર

આત્મહિત, ન. (સં.) પોતાનું જે હિત તે; પોતાનું સાચું કરવું તે; સ્વાર્થ.

આત્મા, પુ. (સં.) આત્મન=આત્મ) જ્ઞાત્ર; પરમાત્મા; જીવાત્મા. (૨) પ્રાણ; ચૈતન્ય; સ્વભાવ; પ્રકૃતિ; અંતઃકરણ; બુદ્ધિ.

આત્માનંદ, પુ. (સં.) આત્મચિત્તનથી જે આનંદ ઉત્પન્ન થાય છે તે; પરમાનંદ; ખસાવંદ.

આત્માનાત્મવિચાર, પુ. (સં.) 'આત્મા' અને 'અનાત્મા' સંબંધી તત્ત્વવિચાર; નિત્યાનિત્ય શું તત્ત્વ અંધી વિચાર.

આત્માનાત્મવિવેક, પુ. (સં.) આત્મા શું અને અનાત્મા શું તેનો વિચારપુરઃપુર નિર્ણય કરવો તે

આત્માબુદ્ધિ, પુ. (સં.) આત્મા+અનુભવ) આત્માના અનુભવ; આત્મસાક્ષીકાર.

આત્મારામ, પુ. (સં.) આત્મા+આરામ=વિરામ) આત્મા; પરમાત્મા. (૨) જીવન્મુક્ત યોગી; આત્મામાંજ આ-

નંદ લેનાર.

આત્મર્ષણ, ન. (સં. આત્મા + અર્ષ=આપવું ઉ.) આત્મા અર્ષણ હરી દેવો તે; આત્મવિસર્જન

આત્માવલોકન, ન. (સં. આત્મા + અવલોક=લેવું ઉ.) આત્માનું અવલોકન; આત્મદર્શન; જ્ઞાનસાક્ષાત્કાર.

આત્મિક, (આત્મીય), વિ. (સં.) આત્માસંબધી. (૨) પોતાનું. (૩) આત્મજનું; નજીકનું.

આત્મીય, વિ. (સં.) આત્માનું. (૨) પોતાનું; અંગત; ખાસ.

આત્મોદય, પુ. (સં. આત્મા + ઉદય) પોતાની અડતી કરવી તે; આત્માનો ઉદય

આત્મોદ્ભવ, વિ. (સં. આત્મા + ઉદ્+ભવ=ઉત્પન્નથવું) આત્મામાંથી ઉત્પન્ન થએલું; પોતાનું. (૨) પુ. કામદેવ. (૩) પૂજ. (૪) સંકલ્પ. [(૨) શુદ્ધિ. (૩) પૂજ. (૪) સંકલ્પ.] (૨) શુદ્ધિ.

આત્મોદ્ભવા, સ્ત્રી. (સં.) પુત્રી.

આત્મતિક, વિ. (સં.) છેક છેલ્લું; આખરનું. (૨) તમામ. (૩) આખું; સર્વજન.

આત્મતિકમલય, પુ. (સં.) પુરેપુરો પ્રલય-નાશ થવો તે; સર્વાધાવ. આત્મતિકી, વિ. (સં.) છેલામાં છેલ્લું.

આથ, સ્ત્રી. (સં. અર્થ=પસો ૭૦) પુંછ; ધન; ડોલત.

આથક, સ્ત્રી. અથકામણી; રખડપટ્ટી.

આથકવું, અ. ક્રિ. (સં. અટ=ફરવું ઉ.) રખડવું; ભટકવું; રણવું.

આથડીઆં, ન. બ. વ. ફાંફાં; અથડાયા કરવું તે. (૨) ગોયા; લપટીઆ.

આથણું, ન. અથાણું. (૨) આંચવાની ક્રિયા (રીત).

આથમણ, સ્ત્રી. (સં. અસ્તમાન ઉ.) સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહો વગેરે આથમે છે તે (દિશા); પશ્ચિમ દિશા.

આથમણી, વિ. (સં. અસ્તમાન ઉ.) પશ્ચિમ; પશ્ચિમ તરફની.

આથમણું, વિ. પશ્ચિમ તરફનું; આથમણી દિશાનું. [ઉત્તરવું; પડવું.

આથમવું, વિ. અરત પામવું;

આથમવું, અ. ક્રિ. અરત પામવું; ક્ષિતિભા અદશ્ય થવું; નાશ પામવું.

આથર, પુ. (સં. આસ્તરણ) નીચે પાથરવાનું બાફું આસ્તરણ; કળી; પછેડી; ચાતર. (૨) ધાસનો યર.

આથરણ, ન. (સં. આસ્તરણ) પાથરવાની આદર; આછાડ. (૨) પથારી.

આથરવું, સ. ક્રિ. (સં. આસ્તરણ) પાથરવું; પાથરવું; બિછાવવું. (૨) ગોઠવવું; અંછ બનાવવી. [નજીનારો બ્રાહ્મણ.

આથર્વણ, પુ. (સં.) અથર્વવેદ

આથણું, સ. ક્રિ. અથાય તેમ કરવું; મશાલો ચડે તેમ કરવું. (૨) ખમીય જડાવવું; ખડાચ આવે તેમ કરવું.

૪(૩) યુગ્મજાવી નાખવું; રગડવું.

આથીપોથી, વિ. પૈસેટકે અને ચોપણે લાપૂર આથી=પુણવાળી અને પોથી=દુરડેલતે પોષાએલી એવી.

આથો, પુ. (પ્રા. આસત્થ) અનાજ અને વસાણાને પાણીમા પલાળી સખતાં તેમાં ખટાજા ઉત્પન્ન થઈ ફીણ આવ્યા એવી સ્થિતિ થાય તે; ખમીર ચડવું તે. આથો નાખવો=લોટને પાણીમાં મેળવી તેમાં ખટાશનો ભેસ આવવા શખી મૂકવો. આથો આવવો=ખમીર ચડવું.
(૨) મીઠું ચડી જવું.

આફ, વિ. (સં. આદિ ઉં) પહેલાંનું; અસલનું; મૂળનું. [ઉલ્લે સુધી.

આફઅત, અ. પહેલેથી તેછેક

આફત, સ્ત્રી. (આ.) ટેવ; અલ્પાસ; મહાવરો. (૨) સ્વભાવ; ખાસી-અત; તળીઅત.

આફમ, પુ. (આ.) પુરુષ; વૃદ્ધ માણસ. (૨) માણસભત. [માણસ ભત.

આફમજાત, સ્ત્રી. (આ.)

આફમજાનોકોરડો, પુ. છોકરાની એક રમત, હમગોદીલો.

આફમિઅત, સ્ત્રી. (આ.) માણસાઈ; ઈનસાનિઅત. (૧) સુખનતા; સહનસાહ. (૩) સમ્યતા; વિવેક.

આફમી, પુ. (ફા.) માણસ; મનુષ્ય; જન (૨) પુરુષ; નર.

આફર, પુ. (સં. આ+ફ=માન

આપવું ઉ.) સન્માન; આખર. (૧) આરંભ.

(૩) વિવેક. (૪) ભારતા; ભાવ; પ્રીતિ. આફરણી, સ્ત્રી. આફરની નિ-સાની; આફરનો સ્વીકાર. આફરણી ચડાવવી=કન્યાને દુગડાં ધરેણું ચડાવવાં.

આફરણીય, વિ. (સં.) માન આપવા યે.અ. (૨) ઇચ્છવા યે.અ.

આફરણુદિ, સ્ત્રી સન્માન આપવાની વૃત્તિ; વિવેકબુદ્ધિ. (૨) ભાવ.

આફરણાવ, પુ. (સં.) સન્માન આપવાની હાજરી; પ્રેમભાવ.

આફરમાન, ન. (સં.) આવ-કાર; અતિથિ; પ્રેમ કરેલી સરભરા.

આફરણું, સ. કિ. ચૂક કરવું; આરંભ કરવો. (૨) આવકાર આપવો. (૩) નિશ્ચય કરવો. (૪) સ્વીકારવું.

આફરસાકાર, પુ. (સં.) આફ-રપૂર્વક સત્કાર કરવો તે; પરોણાગત.

આફરા, પુ. (સં.) ઉર્પણ; આરસો. (૨) નમૂનો. (૩) ઢીઠા; ભાખ્ય.

આફવેર, ન. (સં. આદિ + વૈર ઉ.) સ્વાભાવિક વેર; પાકી દુ-રમનાવટ; મૂળથી જ અણબનાવ હોય તે.

આફાન, ન. (સં.) લેવું; ગુ-હણ કરવું. (૨) પકડવું. (૩) રોગ પાર-ખવો; નિદાન. [પતું અને લેવું; દેણદેણ.

આફાનપ્રદાન, ન. (સં.) આ-

આફાપાક, પુ. (આફ+સં. વજ્ઞ =રાંધવું ઉ. પાક) આફનો મુરખા;

આદુનો એમાં વિશેષ કામ હોય એવો
પાઠ. (૨) માર.

આદામ, પુ. (આ.) સ્વપ્તતા;
વિવેક અદ્ય. (૨) સૌભાગ્ય.

આદામુળી, સી. આદાના
નાનાં ને કુચળાં મૂળ; આદાની ઝીણી-
ઝીણી ચીરીઓ. [વેદાસ; વધારે.

આદાય, પુ. (સં.) લાભ; નફા;

આદારીશી, સી. (સં. અર્ધે+
શિર્ષ=મસ્તક ઉ.) અડધું માથું કુ-
ખવાનો રોમ; માથાની એક બાજુમાં
કુખડું તે.

આદિ, પુ. (સં.) મૂળ; મીઠા;
મૂળતરવ. (૨) કારણ; આરંભ. (૩) સ-
મૂહનું એ પહેલું હોય તે. (૪) બ્રહ્મ.

આદિ, વિ. (સં.) આરંભનું;
પૂર્વવર્ત. (૨) મુખ્ય. (૩) અ. વગેરે.

આદિઅમંત, પુ. (સં.) આરંભ
અને સમાપ્તિ. (૨) પહેલું ને છેલ્લું.

આદિક, વિ. (સં.) અમુક
અમુક; એ અને બીજા વગેરે. [પહેલો કવિ.

આદિકવિ, પુ. (સં.) વાસ્ત્વિક;

આદિકારણ, ન. (સં.) મૂળ
કારણ; મૂળબીજ. (૨) પરમેશ્વર.

આદિકાવ્ય, ન. (સં.) પહેલું
કાવ્ય; સમાચલ.

આદિમંથ, પુ. (સં.) પહેલું
પુસ્તક. (વેદ.) (૨) યીજ હોઠાનું ધર્મ-
પુસ્તક; મંથસાહેબ.

આદિત, બુઓ આદિસ.

આદિતવાર, બુઓ આદિત્યવાર.

આદિતાસ, પુ. (સં.) પહેલો
તાળ.

આદિત્ય, પુ. (સં. અદિતિ=
દેવતાતા ઉ) અદિતિને યએલા પાર પુત્રો.
(૨) સૂર્ય. (૩) બારની સંખ્યાનો સંકેત.

આદિત્યવાર, પુ. (સં.) રવિવાર.

આદિદેવ, પુ. (સં.) પહેલો દેવ;
બ્રહ્મ. [રાક્ષસ; દિશ્યપદ્યપુ.

આદિદૈત્ય, પુ. (સં.) પહેલો

આદિનાથ, પુ. પહેલા જૈનાચાર્ય.

આદિનારાયણ, પુ. (સં. આદિ
= પહેલાં + નાર = જળ + અચળ = સ્થળ.)
જળમાં રોષનાચ જપર પોઢેલા વિષ્ણુ
ભગવાન. [પદ; અચત્યનું સ્થાન.

આદિપદ, ન. (સં.) પહેલું

આદિપુરુષ, (સં.) પરમેશ્વર.

આદિમ, વિ. (સં.) પહેલું;
પ્રારંભવું.

આદિમાયા, સી. (સં.) બ્રહ્મની
એ સક્રિયતા આ સ્વયંનો પ્રપંચ સ્થાપો
છે તે; પ્રકૃતિ. (૨) દેવી.

આદિસંહને, અ. અમુકને પ્ર-
થમ ગણીને. [વર્ણ; બ્રહ્મણ.

આદિવર્ણ, પુ. (સં.) પહેલો

આદિશક્રિત, સી. (સં.) પહેલું
જળ; આદ્યસક્રિત; દેવી. (૨) માયા.

આદીપ્તર, પુ. (સં.) જૈન
ધર્મના પહેલા આચાર્ય.

આદુ, ન. (સં. આદ્રક) લીલી
સૂંઠ. (તેમાં તિબ્બતના ગુણ રહેલા છે.
એલીલી હોય ત્યારે આદુ કહેવાય છે, અને
સુખલાં સૂંઠ કહેવાય છે.) આદુની સૂંઠ
યજ્ઞ જળી=મહુ ઉતરી જતું. આદુ ખાઈને
મંદુરું=મર ખાધીને કામ કર્યે જતું.

આદે, વિ. વગેરે. (ર.) (અ.) તોખા.

આદેશ, પુ. (સં.) હુકમ; ફરમાન.

(૧) શલાશબ ફળ યજ્ઞ તે. (૩) ફેફસાર.

આદેશક, પુ. (સં.) આજ્ઞા
કરનાર. (૨) સુખા; સેનાધિપતિ (૩)
વિ. ક્ષત્રજાવાળું; શેઠે પડે તેવું

આદૌ, અ. (સં.) પહેલાં; પૂર્વે.

આધ, વિ. (સં.) પહેલાંનું; પ્ર-
થમનું.

આધશક્તિ, સ્ત્રી. સર્વની પ-
હેલાંની શક્તિ; પ્રકૃતિ; માયા. (૨) દેવી.

આધંક, પુ. (સં.) પહેલો
આંક. (૨) ત્રિશસિનું પહેલું પદ.

આધંત, અ. પહેલેથી છેલ્લા
સુધી. (ન.) આરંભ ને અંત.

આધ, વિ. (સં. અર્ધ=અડધું)
અડધું; અર્ધ.

આધરણ, ન. આધરણ; અનાજને
ખાંધા માટે પ્રાણીને ગરમ કરવામાં
આવે છે તે. (૨) (સં. આ+ધૃ
=ધારણ કરવું) આરી રીતે ધારણ કરવું

તે. (૩) ધારણ કરનાર.

આધન, ન. (સં. આ+ધા=
મૂકવું.) કોઈ પણ વસ્તુનું કોઈ કોઈએ
મૂકવું તે; ધારણ. (૧) અગ્નિહોત્રમાં
પ્રથમ કાવાનું કર્મ. (જો લાકડાને ધસીને
અગ્નિ ઉત્પન્ન કરવાનું કર્મ તે)

આધરણ, ન. જુઓ આધણ.

આધાપણીતું, વિ. અડધું ઘેના જેવું.

આધાર, પુ. (સં. આ+ધૃ=ધા-
રણ કરવું) ટેકા; મદદ. (૨) સાબીલી;
પુરાવો; પ્રમાણ. (૩) સાતમી વિકસિતો
અર્થ (વ્યાકરણમાં). (૪) બાંધ; પાણી
રોકવાની મોટી પાળ. [ટેકવાણું.

આધારી, વિ. આધારવાળું;

આધારીશી, સ્ત્રી. (સં. અર્ધ
=અરધું+શિર્ષ=માથું ઉ.) માથાના
અર્ધ ભાગમાં દુખાવો થાય તે.

આધિ, પુ. (સં. આ+ધૈ=
વિચાર કરવો.) મનની પીડા; ચિંતા.

આધિક, પુ. ભૂત-પ્રેત મદનારો
જીવો. [સ્વતા. (૨) જમરણ; વધારો.

આધિક્ય ન. અધિકપાત્રું; અતિ-

આધિદૈવિક, વિ. (સં. અધિ-
દેવાને હમ્મત્. (૨). ઇંદ્રિયોથી થયેલું.

(૩) ભૂતપ્રેત પિશાચ સંબંધી.

આધિપત્ય, ન. (સં.) અધિ-
પતિપત્રું; વહીવટ; અધ્યક્ષ.

આધિબૌતિક, વિ (સં.) પ્રત્ય-
મહાભૂતોથી અર્થાત્ મનુષ્ય, પશુ, પંખી.

અને સ્વાવરહિતથી ઉત્પન્ન થએલું હોય એવું; શારીરિક પીડા.

આધિવ્યાધિ, પુ. (સં. આધિ= આનસિક પીડા અને વિ+આધિ= વ્યાધિ=શારીરિક પીડા) મન અને શરીરની પીડાઓ.

આધીન, (સં. અધીન) તાબેદાર; તાબે (અધીન ઉપરથી બોદી રીતે આધીન એમ લખાય છે.) [પસ્તંત્રતા].

આધીનપણું, ન. તાબેદારી;

આધુનિક, વિ. (સં. અધુના= હમણું) હમણાંનું; આ કાળનું.

આધે, ભુઓ અડધું.

આધેખંધાવણું, સ. કિ. કિંમતનો અડધો ભાગ આપવો એવી ભેદીએ દોરને ઉઠેરવા આપવું. [સમજી; કરેલ.

આધેડ, વિ. ટ્રોડ વગનું. (૨).

આધ્યાત્મિક, વિ. (સં.) આત્મા સંબંધી. (દુઃખો તથા ભવતાં છે: આત્મિક, આધિભૌતિક અને આધ્યાત્મિક). (૧) આત્મતાવવિષયક.

આધિક્ય, ન. ભુઓ આધરણ.

આધિક્ય, મેળવવું.

આનં, વિ. (સં. અન્ય=બીજું. ઉ૦) અન્ય; બીજું. [નગારું.

આનક, પુ. (સં.) દોષ; મુદંગ;

આનન, ન. (સં.) મોં; મુખ.

આનંદ, પુ. (સં. આ+નન્દ= ખુશી થવું) હર્ષ; હરખ; ખુશી.

આનંદકંદ, ન. (સં.) આનન્દ+કન્દ=મૂળ) આનંદનું મૂળ.

(૨) બ્રહ્મ; ઈશ્વર.

આનંદકારી, વિ. (સં. આનન્દ+ક્ર=કરવું ઉ૦) આનંદ કરનાર.

આનંદઘન, વિ. આનંદથી ભરપૂર. (૨) બ્રહ્મ; પરમાત્મા. [રાગિણી.

આનંદભેરણી, સ્ત્રી. (સં.) એક

આનંદમય, વિ. (સં.) આનંદથી ભરપૂર.

આનંદમયકોશ, પુ. (સં.)

આનંદને અનુભવનારે શરીરમાંનું તરંગરૂપ.

આનંદવું, અ. કિ. ખુશી થવું; આનંદ પામવો.

આનંદવૃત્તિ, સ્ત્રી. (સં. આનન્દ+વૃત્ત=હોવું ઉ૦ વૃત્તિ) ખુશી-હીમા રહેવું; આનંદમાં રહેવું.

આનંદા, સ્ત્રી. (સં.) ભાગ.

આનંદાશ્રુ, ન. (સં. આનંદ+અશ્રુ) હરખના આંસુઓ; આનંદથી આભોમા અમી ઉત્પન્ન થાય છે તે.

આનંદિત, વિ. આનંદ પામેલું.

આનંદી, વિ. (સં.) આનંદવાળું; ખુશમિબલ. (૨) આનંદ કરનાર.

આનાકાની, સ્ત્રી. હા ના; હનું-પસુ કર્યા કરવું તે.

આનિયાં; ન. કોટની કાંઠાની પાસેનાં બહાર જે પુતળીમાં હોય છે તે.

આની, સ્ત્રી. રૂપીઆનો સોળ

જમો ભાગ; એક આનાનો સિક્કો. (૨)
સોજમો ભાગ.

આનો, પુ. રૂપીઆનો સો-
જમો ભાગ. (૨) કોઈ પણ પૂર્ણકનો
સોજમો ભાગ.

આન્દોલન, ન. (સં.) આમ
તેમ હલચલ, ડોલચલ, હલ્લા કરવું તે. (૨)
હિલચાલ.

આપ, સ. (સં. આત્મનુ-આ
ત્મા ઉ. પ્રા. આપ્તા ઉ. શુ. આપ.)
પોતે; પ્રા; ભતે. (૨) (આનાર્યે) તમે
(૩) પોતાપણું; અહંતા આપ મુઆ
વિના સ્વેચ્છે ન જવાય=પોતાની ભત
વગર બીજાથી કામ ન થાય. આપ સ-
માન બળ નહિ ને મેલ સમાન બળ
નહિ=બીજાના નહિ પાત્ર પોતાના બળ
થીજ કાર્ય થઈ શકે. આપ મુઆ પછી
હુબ જહ ફુનીઆ=પોતે પોતાનું કરવું;
બીજાની દરકાર ન કરવી. આપ મુખી
તો જમ મુખી=પોતાના પ્રમાણેજ બધું
લાગે. આપ બલા તો જમ બલા=આ
પણે જેમ વર્તીએ તેમ ફુનીઆ આ
પણી સાથે વર્તે. આપ ઘેર હીડરી, તે
પર ઘેર વહુ=સમદક્ષિ રાખવી. આપ
આપછી સમાલીઓ, મેં ચેરી ફોડતા
હું=સહચે પોત પોતાનું સંભાળવું. આપ
જતાય, કંઈ જમ જતાય=અધાને સરખી
રીતે વચ ન કરાય. આપથી ઉતરતી સખા
બાપની=માણસ પોતાની ભતને બચાવે.
આપવીટી સહ ભણે; પાવીટી કોઈ ના

ભણે=સૌ પોત પોતાનું દુઃખ રહે; પારકા
નું દુઃખ કોઈના ધ્યાનમાં આવતું નથી.

આપ, ન. (સં. અમ્=જળી)
પાણી; જળ.

આપ, વિ. પોતાનું; પોતાં; સંબંધી.
આપઅખત્યાર, વિ. જેની
ઉપર બીજા કે છનો અખત્યાર ન હોય એવું.
આપઅખત્યારી, સ્ત્રી-
સ્વસત્તા; સ્વતંત્રતા.

આપઆપણું, પોતપોતાનું.
આપઆપમાં, અ. પોત-
પોતામાં; અંદર અંદર.

આપકરમી, વિ. પોતાના કર્મને
હાથે રળનાર; સ્વપ્રકાશી

આપખુદી, સ્ત્રી. (શ. ખુદ=
પોતે. ઉ.) પોતાની મરજ પ્રમાણે જ
ચાલવું તે; સ્વેચ્છાચાર.

આપખુદી, સ્ત્રી. પોતાની
ખજ; પોતાની મરજ.

આપગા, સ્ત્રી. (સં.) નદી; સરિતા.

આપલાત, સ્ત્રી. (સં.) પોતે-
પોતાનો પ્રાણ કાઢી નાખવો તે; આત્મલાત.

આપલાતીઉં, વિ. આપલાત
કરે એવું. (૨) ભતિ સાહસિક; બહુ જ
આક્રુ; અનિચારી.

આપણ, ન. (સં.) ચોટું; જળર.

આપણા, સ. (આત્મા ઉ. પ્રા.
આપ્તા તેની ઉ. શુ. આપણા.) આ-
પણે નું બહુવચન. (૨) પોતે અને પોતા-

ને લગતા બીજાઓ. આપણુ ધર આ-
લથી દેખાય=પોતાનું સુખદુઃખ મનુ-
ષ્યને સહજ જણાય, પારકાને જણાય નહિ.
આપણે, સં. હું અને તમે; પોતે
અને પોતાના લાગતા વળગતાઓ.

આપત, સ્ત્રી. (સં. આ + પત્ =
પડું ઉ.) આપતિ; વિપતિ. (૨) મુશ-
કેલી. (૪) આયપત; કમાઈ.

આપતકાળી, પુ. (સં.) અણી-તંકટ;
દુઃખનો વખત; ગુન્સવણનો વખત.

આપત્તિ, સ્ત્રી. (સં.) વિપત્તિ;
દુઃખ. (૨) મુશકેલી; મોટું દુઃખ;
આકૃત; કાપ. [ઊઠકે; સંતાન.

આપત્ય, ન. (સં. અપત્ય=ઊઠકે)

આપદા, સ્ત્રી. (સં.) આપત્તિ.
(૨) દુઃખ. (૩) મુશકેલી.

આપદૃષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં.) સ્વાર્થ-
બુદ્ધિ; પોતાનાજ શ્રેયની દૃષ્ટિ.

આપદ્વર્મ, પુ. (સં.) આપત્તિના
કાલનું કર્તવ્ય. [તે; દેનાર.

આપનાર, વિ. આપતું હોય

આપન, વિ. (સં.) પ્રાપ્ત થ-
એલું; ઘરાબેલું. (૨) જેને માથે મોટું સં-
કટ આવી પડ્યું હોય તે. [લવલીઝી.

આપન્નસત્વા, સ્ત્રી. (સં.) મ-

આપન્યા, સ્ત્રી. (સં. આપત્ +
જ્ઞાન ઉ.) પોતાની સ્થિતિનું જ્ઞાન.

(૨) સંતોષ. (૩) ચિત્તનું સમાધાન.

આપબળ, ન. (સં. આપ્ત +

બલ ઉ.) પોતાનું જોર; જાતીની
હિંમત.

આપબુદ્ધિ, સ્ત્રી. (સં.) આપમ-
કલ; પોતાની સમજ. (૨) સ્વાર્થબુદ્ધિ.

આપમતલબી, વિ. પોતાનોજ
કાચદો જોનાર; સ્વાર્થી.

આપમતીકિં, વિ. (સં.) પો-
તાનું જ ખર્ચે માનનાર; મમતીકું; દુરા-
ગ્રહી. (૨) પોતાના ધાર્જી પ્રમાણે જ
કરનાર; હઠીકું.

આપમુખત્યાર, વિ. પોતાની
મરણ પ્રમાણે કરવાને સત્તાવાળું; સ્વ-
તંત્ર. (૨) જેની ઉપર કોઈનો કબજો કે
દેખરેખ ન હોય તેવું.

આપમુખત્યારી, સ્ત્રી. પોતા-
ની મરણમાં આવે તેમ કરવાની; સ્વ-
તંત્ર સત્તા.

આપસે, સ્ત્રી. આપનું અને
લેવું; ધીરધાર; લેણદેણ.

આપવખાણુ, ન. પોતેજ પો-
તાના ગુણ જાણ તે; શ્રદ્ધા. (૨) પત-
શણ. (૩) બરાબ. [ખોટી મોટાઈ.

આપવડાઈ, સ્ત્રી. પોતાની

આપવું, સ. કિ. (ઋ=જવુંનું
પ્રેરક અર્થ=આપવું ઉ.) પોતાનું કંઈ
પણ બીજાને મળે તેમ કરવું; અર્પવું;
દેવું. આપીએ તેવું પામીએ=એવું કર્મ
કરીએ તેવું ફળ મળે. આપીને માથે, તેની
અકલબલ આધિપત્ય સુધી જ સાસ-

પણ, પછી નહિ. આપવાનાં કાઠલાં બુદ્ધાં ને લેવાનાં બુદ્ધાં=કહેવું એક અને કરવું બીજું. આપે તો દીકરા, અને ન આપે તો મૂળગા થ લે=આપણેમાં અવિવેક રાખવો તે. [પોતામાં; અંદર અંદર.

આપસઆપસમાં, અ. પોત-આપસમાન, વિ. પોતાના જેવું. આપસ્વાર્થ, પુ. પોતાનો ને સ્વાર્થ તે; એકલથેટાપણું.

આપસ્વાર્થી, વિ. (સં.) આપ મતલબી; એકલથેટું. [ભાષ;ભાષસાહેબ.

આપા, પુ (મ. અપ્પા=ભાઈ) આપાપર, અ. પોતાનું અને પારકું; ભાઈતારું.

આપુ, ન. આપ; પોતાપણું. આપુશાહ, પુ. સાહુકાર; દેવું પતાવી આપનાર.

આપૃચ્છા, સ્ત્રી. (સં.) વાત-ચીત; ખબર પૂછવી.તે. (૨) પરવાનગી. (૩) પડપૂછ.

આપેક્ષા, સ્ત્રી. (સં. અપેક્ષા) ઇચ્છા; વાંચ્છના. (૨) ગરજ; મતલબ.

આપા, પુ. બાપો; આપ; પિતા. આપોઆપ, અ. પોતાની મેળે; કુદરતી રીતે. [ખુદ.

આપોઆપ, પોતે જ; જાતે; આપોપુ, ન. પોતાપણું; આપ-પણું. (૨) ટેક; પણ. (૩) વજન; પોત.

આપોપુ, અ. એની મેળે; પો-

તાની મેળે.

આપોશણ, (અપોશણ), ન. જમતા પહેલાં પાણીનું ને આવમન કરવામાં આવે છે તે.

આસ, વિ. (સં.) મેળવેલું. (૨) વિશ્વાસમાં લીધેલું; પોતાનું માનેલું; સ્વકીય. [માણસો; વિશ્વાસુ માણસો.

આસજન, ન. (સં.) પોતાની આસરગર્, પુ. (સં.) પોતાનું મડળ; વિશ્વાસુ મડળ.

આસા, સ્ત્રી. (સં.) જટા.

આસિ, સ્ત્રી. (સં.) જાણ; પ્રાપ્તિ; મળવું તે. (૨) સંબંધ; જોડાણ.

આફણી, સ્ત્રી. આપતિ. (૨) ફેણ.

આફણીઓ, અ. પોતાની મેળે; એની મેળે. (૨) નકાચું. (૩) આ-ચીત્ત-એકદમ.

આફત, સ્ત્રી. (આ. આફત

તેમજ સં. આપત્ત ઉપરથી) આ-

પત્તિ; વિપત્તિ; પીડા; યુગલેલી. (૨) આ-

રોપ આવવો. (૩) વચમાંથી વાંધો ઉ-

ભો થવો. (આફતો જે જતની છે: આ-

સમાની અને સુલતાની. ધરતીકંપ, આજ

વગેરે આસમાની અને જડાઈ, જીવમ

વગેરે સુલતાની આફતો કહેવાય છે.)

આફતાબ, પુ. (ફા. આફતાબ

ઉઠ) સૂર્ય; સૂરજ. (૨) તાપ; વક્રો.

(૩) તેજ.

આફતાબગીરી, સ્ત્રી. (ફા.)

છત્રી; છત્ર.

આફ્રિકા, (-ફ્રી), અ. અમથુ.
 (૨) એની મેળે; પોતાની મેળે.
 આફ્રેરિયું, અ. કિ. પેટ ચડવું;
 આફ્રેરો ચડવો. [ફ્રી જવું; આફ્રેરો ચડવો.
 આફ્રેરીયું, અ. કિ. રોગથી
 આફ્રેરીન, સ્ત્રી. (ફ્રા. આફ્રેરિન
 જ.) વખાણ; શાખાથી. (૨) અ. ધન્ય-
 ધન્ય; શાખા. (૩) કુરબાન. [ફ્રેરું.
 આફ્રેરું, ન. પવનનું ઉપર ચડવું;
 આફ્રેરો, પુ. પવનથી પેટનું ઢમ-
 ઢાલ થક જવું; મીણા ચડવો. (૨) કોઈ
 પક્ષ બાજીના અતિશયથી ઢમઢાલ થક જવું
 આફ્રેલાતુન, વિ. (ફ્રેટો નામના
 નામાંકિત જ્ઞાની ઉપરથી) સહુથી સરસ.
 આફ્રેળીયું, અ. કિ. અથડાવું;
 પટકાવું. (૨) વાગવું; પછડાવું. (૩) નિ-
 બંધ જવું.
 આફ્રેડેવિટ, સ્ત્રી. (અં.) સરકાર-
 માં સોજન ઉપર પ્રતિજ્ઞા કરતી તે; કબુલાત.
 આફ્રેસ, સ્ત્રી. (અં.) કામ કર-
 વાનું ઠેઠાણું; કચેરી. (૨) પેદી; દુકાન.
 (૩) કામ; અધિકાર; દરજ્જો. [તાની મેળે.
 આફ્રેરું, અ. એની મેળે; પો-
 આફ્રેસ, ન. (પોર્ટુગીઝ) આં-
 બાની એક જાત. (પોર્ટુગીઝો આફ્રે-
 નસો નામનો વહાણરદી અમેરિકા તરફ-
 થી આંબાની કામ હિંદુસ્તાનમાં લાવે
 હતા તેની કેરીઓ.)
 આફ્રિકાન, વિ. (અં.) આફ્રિકાનું;

આફ્રિકાને જગતું.

આફ્રિકા, પુ. એશિયા અને
 યુરોપની દક્ષિણે આવેલો એક ખંડ.

આફ્રિકી, વિ. (અં.) સરહદ
 ઉપર રહેતા લોકોનો એ નામનો સમૂહ.

આખ, ન. (ફ્રા. આખ=પાણી.
 સં. અપ્=પાણી ઉ.) પાણી; જળ.

(૨) પાણીથી સિંચાતો દેશ. (પંજબ)
 દોઆખ=બે પાણી-નદીઓ વચ્ચે આવેલો
 પ્રદેશ. (૩) તેજ; કાંતિ. (૪) ધાર;
 તિખાચ. (૫) મૂલ; માલ; દમ.

આખકદુખક, પુ. મીલીદંડાની
 રમતનો એક દાવ.

આખકારી, વિ. (ફ્રા. આખ=
 જગનકાર=કરનાર ઉં) કેરી ચીજો
 ઉપર સરકાર તરફથી લેવાતો કર. (૨)
 ભિસ્તીનું કામ.

આખખોરી, સ્ત્રી. (આ. આખ
 =પાણી + ખુર્દન=પીરું જો ખોર) પાણી
 પીવાનું પહોળા મોંનું નાનું પાત્ર.

આખખોરો, પુ. (ફ્રા.) પાણી
 પીવાનો નાનો લોટો.

આખદા, સ્ત્રી. જુઓ આપદા.

આખદાગીરી, સ્ત્રી. મોડું અને
 સુંદર છત્ર. [જરવી. (૨) મૂલ્યવાન.

આખદાર, વિ. શાણીદાર; તે-
 આખદ, વિ. (સં.) ખાંધેલું.
 (૨) સમજડ.

આખર, સ્ત્રી. (ફ્રા. આખ=જેઝ

નર=ચેહેરો ઉ.) સારાપણની છાપ; પ્રતિષ્ઠા. (૨) પ્રામાણિક વ્યવહાર માટે પરેલી સાખ. (૩) સાબાશી; તારીફ; કીર્તિ. આભર ઉપર જવું=પ્રતિષ્ઠા જાત કરવી. આભર ઉપર હાથ નાખવો=આભર લેવી. આભરના કાંકરા કરવા=અપકીર્તિ કરવી.

આભરદાર, વિ. (ફા.) આભર-વાળું; નામાકિત. (૨) સાહુકારીવાળું.

આભરપત્ર, વિ. (ફા.) મનપત્ર; પ્રતિષ્ઠાપત્ર.

આભરધ, પુ. (સં.) દંડબંધન; પ્રેમ.

આભાદ, વિ. (ફા.) ભરેલું; વસેલું; ખટોળા વેપારવાળું. (૨) ખેડા-એલું; ફળવંત. (૩) સુખી. (૪) જયવંત. (૫) સલામત. (૬) ખુશનુમા. (૭) અતિશય. (૮) ચૂક રહિત. (૯) કાયમ; હંમેશા. [બાદપલું; ચડતી દશા.

આભાદાની, સ્ત્રી. (ફા.) આ-

આભાદી, સ્ત્રી. (ફા.) આભાદાની.

આભાળવૃદ્ધ, અ. બાળકથી માણીને ધરણ સુધી.

આભુ, પુ. (સં. અર્બુદ ઉ.) ગુજરાતને ઉત્તરે આવેલા મોટા પર્વત.

આભુવો, પુ. એક જાતનો વેલો.

(૨) એ વેલોનાં ફળ.

આખેહુવાલ, પુ. (ફા. આખ=પાણી કે હથાત=છંદગી) છંદગી લંબા-ચનારું પાણી.

આખેહુખ, વિ. (ફા. આખ+હ=એહું. ઉ.) અસલ હોય તેવુંજ.

આખેહુવા, સ્ત્રી. (ફા. આખ+હવા=પવન) પાણી અને હવા. (૨) દેશપ્રકૃતિ. (૩) ઠંડી; શૈત્ય.

આભ, ન. આકાશ; ગમન. આ-ભના તારા ઉતારવા=ગળખ કરવો; અશ-ક્યને શક્ય કરવા જેટલો પરિશ્રમ લેવો. આભના તારા જેખાડવા=ખટું પરિશ્રમ આપવો. આભની સાથે બાયલીડવી=શક્તિ ઉપરાંત કામ કરવા જવું; મોટાની સાથે લડવું. (૨) વાદળ; મેઘ; વરસાદ. આભ ફાટે ત્યાં થીજડું ન દેવાય=ઉપાય ન થઈ શકે એવું કામ. આભ ઉડળમાં લેવું=મોટી બાથ ભરવી. આભ ને જમીન એક થવી=ખટું મોટો બનાવ બનવો. આભ જમી-નનો ફેર-અંતર=એક બીજાથી ખટું જ બિજા-જુદું તે. આભ તૂટી પડવું=મોટી આફત આવી પડવી. આભ ફાટવું=ધણી વરતું આવવી. આભના વારા ઉતારવા=ખટું જોર કરવું.

આભાડછેટ, સ્ત્રી. અશુદ્ધ ધવું-અભાડાવું તે; અપવિત્રતા.

આભાડવાજવું, અ. કિ. મરણ પામેલાની પાછળ સ્મરણમાં જવું.

આભાડવું, અ. કિ. અડવું; અપ-વિત્ર ધવું. આભાડવું અભાડાવે અને વડ-લ્યું વટલાવે=માણસ જેવું હોય તેવું બીજા-ને કરવા મથે.

આભરણ, ન. (સં. આભરણ)

અલંકાર; આભૂષણ. (૨) વસ્ત્ર; ધરણી.

આભણું, ન. આમ; આકાશ; વાદળ. (૨) ચાટકું. (૩) વાદળનો એક ગામો.

આભા, સ્ત્રી. (સં. આ+પુષ્કળ +મા=ચળકવું, પ્રકાશવું) કાંતિ; તેજ. (૨) સુંદરતા.

આભાર, પુ. (સં. આ+મૃ=ભરવું) પાડ; ઉપકાર. (૨) ઓશી-આળ; એકસાન. [ભાર ભતાવનારે.

આભારદર્શક, વિ. (સં.) આ-

આભારસ્ત્રવક, વિ. (સં.) આ-

ભાર યથા એમ દેખાડનારે.

આભારી, વિ. (સં. આ+મૃ=ભરવું ઉં આમાર+ઈ=વાળું) જેની ઉપર ઉપકાર થયેલો હોય તે. (૨) કરેલા ઉપકારને સમજનારે; કૃતજ્ઞી. (૩) એકોગણ.

આભાલાડ, પુ. મોટો લાલ કપડો તે. (૨) કાષ્ઠનિક મોટાઈ. (અંકવાનાં જળ જેવો અર્થ જતાવે છે.)

આભાવ, પુ. (સં.) વહેમ; સં-દેહ; સંગ. (૨) વિતર્ક; કલ્પના; ભ્રમ.

આભાસ, પુ. (સં. આ+માસ=દેખાવું) જે વસ્તુનું સરખું દેખાવું તે. અંખો જ્ઞાન પ્રકાર; ડોળ; દેખાવ.

આભીર, પુ. (સં.) આહીર; ભરવાડ; રમ્પારી. [વાડણ.

આભીરી; સ્ત્રી. આહિરણી; ભર-

આભું, વિ. અકિત, દિગ્ગ; વિ-રમણ પામેલું; બાવરું.

આભૂષણ, ન. (સં. આ+મૂર=શ્વણગારવું ઉં) અલંકાર; શોભા.

આભોક, પુ. (સં.) વાળી લેવું તે; માંડવાળ. (૨) કમલ; લોખવટો.

આભોગ, પુ. (સં. આ+મુજ્ઞ=ભોખવવું) માણવું તે; ભોગવવું તે; સંગ; ઉપભોગ. (૨) ધ્રુપદ રાગનો ત્રીજો ભાગ. (૩) સાપની ફેણ.

આભ્યંતર, વિ. (સં. અભિ+અન્તર=મા) અંદરના ભાગોમાંનું. (૨) અંતઃકરણ. (૩) ન. અંદરનો ચોરડો.

આમ, વિ. (આ. આમ=પ્રાધાન્ય) સાધારણ; સાર્વજનિક. (૨) ન. સાધારણ લોકો તે દિવાને આમ=સાધારણ લોકને બસવાનું-સાર્વજનિક-દિવાનખાનું.

આમ, પુ. (સં. આમ=અયો મળ) આંતરકામાંનો અપરિપક્વ કચરો; જળસ. (૨) અતિસાર જેવો રોગ; મરડો. (૩) વિ. કાચું; અપકર.

આમ, અ. આ પ્રમાણે. (૨) આ તરફ (૩) અહીંયાં.

આમચું, ન. કાચી કેરીનાં મુક-વેલાં ચીરીમાં. (૨) કાઠ પછી ખાટા ફળનું સૂકવેલું મણું; કાકમ.

આમચૂર, ન. (સં. આમ્રચૂર્ણ ઉં) કેરીનો ચૂરો; ધુંદો. [ધુંદો.

આમધુદો, પુ. કેરીનો તાળો લોલો

આમજ, અ. એમજ, એમ રોતે.

આમક, વિ. ખાટું; ખટાચવાળું.

આમટી, સ્ત્રી. આંખથીના પા-
ણીની કઢી. (૨) ખાટી દાળ.

આમણ, ન. જેમાં આમ રહે
છે તે આંતરડું; પેડુમાંનું આંતરડું. (૨)
પૈડાને લગતો એક ભાગ. [દબાઈ ગએલું.

આમણદુમણું, વિ. આભારથી
આમણસામણ, અ. એક
બીજાને; અરસપરસ; અન્યોન્ય; સામસામા.

આમતેમ, અ. અહીંતહીં;
ત્યાં ત્યાં. [(૨) આગમન.

આમદ, સ્ત્રી. આવક; પેદાશ.

આમદાની, (આવદાની), સ્ત્રી.
(૧). આમદન=આવડું આવક; પેદાશ.
(૨) આવડું તે. (૩) આખાદી.

આમનસામન, અ. સામસામું;
આપસઆપસમાં.

આમાતિસાર, પુ. (સં. આમ+
અતિસાર) મરડો; સંગ્રહણી.

આમાત્ય, પુ. દિવાન; કારભારી.

આમાત્ર, ન. (સં. આમ+ક્રયુ+
અજ્ઞ) ક્રયુ અનાજ.

આમિલ, પુ. (અ. લ.) હાકેમ;
અમલ કરનાર; અમલદાર.

આમ-યા, સ્ત્રી. મર્યાદા; માન.
(૨) વિવેક. (૩) આજ્ઞા.

આમય, પુ. (સં.) રોગ; વ્યાધિ.

આમરણાંત, અ. (સં.) મરણ
યતાં લગી; આખો જીવનરો. [સં.

આમરસ, પુ. (સં.) આંખાનો

આમરસીઆ, વિ. કેરીના રસ
જેવા રંગનું.

આમલ(ળ)સારો ગંધક, પુ.
એક ભવનો શુદ્ધ કરેલો મંથક.

આમલી, (સં. આમ્લિકા)
આંખથી; જે નામનું ગાડ અને તેનાં ફળ.

આમવાયુ, પુ. (સં.) અપચાને
હીધે થડો એક રોગ.

આમસરા, સ્ત્રી. મહોલો.

આમળવું, સ. કિ. વળ દેવો;
વાક વાળવું. (૧) મચરડું. (૩) ચોળવું;
મસળવું.

આમળીઉં, ન. વળ દીધેલું ઠંડું.

આમળું, ન. જુઓ આંખળું.

આમળો, પુ. (આંખળો) વળ;
વળવાળો આ ટો. (૨) માંક; અદેખાઈ;
દ્રેષ; અભિમાન; મરડાટ. ૬૬૦ દોરડી બળે
પણ આમળો ન મૂકે=માણસ મરી નથી
પણ ચોતાનું અભિમાન ન મૂકે.

આમત્રણ, ન. (સં. આ+મત્ર=
વિચાર કરવો-તેડવું) નિમત્રણ; તેડું;
નોતરું. (૨) બોલાવવું તે. (૩) આહું;
તેડું. [નોતરવું.

આમત્રણું, સ. કિ. બોલાવવું;

આમિષ, ન. (સં.) માંસ. (૨)
મધ. (૩) લાંચ. (૪) લોભ.

આમીન, અરતુ; લખાણ-
ની અંતે લખાતો આશિર્વાદાત્મક શબ્દ.

આમુષ્મિક, વિ. (સં.) પર-

હોઈ સંબધી. [આ રીતે પણ.
 આમે, અ. કોઈ પણ રીતે;
 આમેજ, વિ. (કા.) સામેલ;
 બેળવેલું. [વાસ. (૨) હથે; ખુશી.
 આમોહ, પુ. (સં.) સુગંધ; સુ-
 આમ્રાય, પુ. (સં.) વેદ; શ્રુતિ.
 (૨) સંપ્રદાય; ઉપદેશ. (૩) રીત; રીતવાત
 આમ્ર, પુ. (સં.) આળો. (૨) સહકાર.
 આમ્રમંજરી, સ્ત્રી. (સં.)
 આંખાની કૂલવાળી-મોસએલી ડાળી.
 આમેલ, વિ. ખાટું; ખટાશ પડતું.
 આય, સ્ત્રી. શક્તિ; સામર્થ્ય.
 આય તેની વાય=જેનામાં શક્તિ તે છતે.
 (૨) (સં. આ+ઈ=જવું ઉં)
 આવક; લાભ; પ્રાપ્તિ. (૩) નાજર.
 (જનાનખાનાનો) [ઊડો.
 આયખું, ન. આયુષ્ય. (૨)
 આયકું, પુ. ગોવાળીઓ.
 આયકું, ન. ઢોરોનું ચરરા જવું તે.
 આયતન, ન. (સં. આ+યત્=
 આધાર રાખવો) દેવસ્થાન. (૨)
 આશ્રમ; સ્થાન.
 આયતું, વિ. (સં. યત્=ચલન
 કરવો ઉં અચલનતઃ) વગર મહેનતે
 મળેલું; તૈયાર. આયતા પર રાયતું=તૈયાર
 મળેલું હોય તેને કરાઈ મૂકવું.
 આયદો, પુ. ખીજા ભાગીદારને
 આપવાનો ભાગ.
 આયના, સ્ત્રી. (સં. આજ્ઞા ઉં)

આજ્ઞા; આમન્યા. (૨) માન; અદબ; વિવેક.
 આયનો, પુ. (કા. આઇન=
 દર્પણ) આરસો; તખતો.

આયપત, સ્ત્રી. (સં. આય+પત્
 ઉં) આવક; કમાઈ; આવદાની.

આયપતવેરો, પુ. આવક-કમાણી
 ઉપરનો કર.

આયદે, આયદા, અ. (કા.
 આમદન=આવવું) હવે પછી. (૨)
 આજરે. [માટે રાખવામાં આવતી બાધ.

આયા, સ્ત્રી. છોકરોને સંભાળવા
 આયાત, સ્ત્રી (સં. આ=નજીક

+યા=જવું, આવવું) માલનું આવવું તે;
 આજ. (૨) વિ. આવેલું. [લખ જઈ તે.

આયાન, ન. (સં.) આગમન;
 આયામ, પુ. (સં.) દીર્ઘતા;
 લંબાઈ.

આયાસ, પુ. (સં. આ+યસ્=
 મહેનત કરવી ઉં) મહેનત; શ્રમ. (૨)
 મુસીબત; દુઃખ. (૩) યાક.

આયાસી, વિ. (સં.) મહેનતુ;
 હલોગી. (૨) મુશ્કેલ. (૩) યાકેલું.

આયુ, ન. (સં.) જન્મથી
 મરણ સુધીનો વખત; આયરદા.

આયુષ, ન. (સં. આ+યુષ્=
 લડવું) હથિયાર; અસ્ત્રશસ્ત્ર. (૨) યુદ્ધ.
 સાહિત્ય. (જિવિરા જીવતાં આયુષ ઉઃ
 ચક્ર, ત્રિશુલ, ધનુષ્ય, બાણ, વજ્ર, કે-
 વાણ, દુર્ધન, કોકબાણ, ફરશી, કઠાર,

કશા, બરછી, કાલ, તરવાર, પદા, સાંગ,
તોમર, પાશ, બુધેન્દ્રી; બાંટ, ખંજર,
જંજીર, લદ્દ. જંજ, અંકુશ, ભાસો,
હળ, મૂશળ, ખાંડું, બરખડ, જંજળ,
જરહ, ગ્રામી, ગુરંજ, પદા, પિસ્તોલ.)
આયુધ હોડવાં=વાનખરચ થવું; હાર
કપ્પલ કરવી; નાસીપાસ થવું.

આયુરારોગ્ય, ન. (સં. આયુઃ
+આરોગ્ય) આયુષ્ય ને આરોગ્ય.

આયુર્વેદ, પુ. (સં) આયોનું
વૈદિક શાસ્ત્ર. [વેદને લગતું.

આયુર્વેદિક, વિ. (સં.) આયુ-

આયુરી, ન. (સં.) આયુષ્ય;
આવરણ. [વાણું; ધણું જીવનારું

આયુષ્માન, વિ. (સં.) આયુષ્ય-

આયુષ્ય, ન. (સં.) આવરણ.

આયુષ્યદોરી, સ્ત્રી. (સં.) જીવ-

નદોરી; જેની ઉપર આયુષ્યનો આધાર

હોય તે. [આયુષ્યની હદ.

આયુષ્યમર્યાદા, સ્ત્રી. (સં.)

આર, સ્ત્રી. (સં. આ+આર=

જડું) અણી; સોય; અંકુશ. [કાંજ.

આર, પુ. પાણીનું વહન. (૨) ખેળ;

આરકત, વિ. (સં. આ=સહેજ

+રક્ત=લાલ) સહેજ રાતું; લાલાશ પડતું.

આરકતાલ, ન. રતાશ; લાલાશ.

આરગણું, ન. મોચાનું એક

ઓભર; આર.

આરેગન, ન. (અં.) યુરોપ
તરફનું એક ભવનું વાણું.

આરચા, સ્ત્રી. (સં. અર્ચ=પૂ-
જવું ઉંઝ અર્ચા) પૂજા. (૨) આડ;
પિવળ.

આરજા, સ્ત્રી. (સં. આર્ચા
ઉંઝ) સમારી; સસારનો ત્યાગ કરી
વિરાગી થએલી જૈન સાધ્વી સ્ત્રી.

આરણુ, સ્ત્રી. (કા. આર્ણ=
આચા ઉંઝ) આચા; ઉંઝા. (૨) અધીરાઈ.
(૩) કળજ; ચિંતા.

આરણુમંદ, વિ. (કા.) અ. ચા-
વાણું. (૨) આતુર. (૩) કાળજવાણું.

આરડણું, અ. કિ. (સં. અષ+
રડ=ગાળું) ખેંચીને અવાજ કાઢવો.
(૨) મોટો અને ભેરૂરો અવાજ કરવો.

આરણુકારણ, ન. બાણું; મિષ;
નિમિત્ત. (૨) ક્યુપર; અગ્રાહસ.

આરત, સ્ત્રી. હેંસ; ઇંઝા. (૨)
ઓરીઓ; કોડ; વિ. પીડિત. (૨) જરૂર;
ન ચાલે એવું.

આરતી, સ્ત્રી. (સં. આર્તિ=
પીડા) કુંજ; પીડા; સંકટ. (૨) પૂજની
સમાપ્તિ પછી કપૂરો દિવા દેશની સામે
ગાળી ઉઠાવે તે. (૩) જેમાં કપૂરો
કડો સળવાવવામાં આવે છે તે પાત્ર.
(૪) આરતી ઉઠાવતાં જે ગાયન ગાવામાં
આવે છે તે.

આરતીઈ, વિ. કુંજી; પીડિત.
(૨) આરતવાણું; વરબી. (૩) આરતીનું પાત્ર.

આરથી, પુ.કુંભસ્થળનો નીચલો
ભાગ. (૨) રક્ષણ. [પાર; ઠેક; સળગ.
આરપાર, અ. આ પારથી પેલે-
આરખ, પુ.(આ. અરખ)અરખ
સ્થાનનો વતની. આરખની શોખી=બહુ
સખત કેખરેખ.

આરખી, વિ. અરખસ્થાનનું; તેને
લગતું. (૨) સરસ; ઉત્તમ.

આરખખ, ન. કમ્નો એક પ્રકાર;
જેવું વસ્ત્ર કળ મળે એવું કમ્. (૨)
વિ. આરખેકું; યર કરેકું.

આરખખી, ભુઓ આરખી.

આરખટી, સી. જેમાં રોડ,
સાચાનક અને ખીસતર રસ આપવા હોય
એવી વાણી.

આરંભ, પુ. (સં. આ+રમ્=
ચર કરવું ઉ.) શરૂઆત; પહેલ.(૨)
મંડાલ કરવું તે.(૩) મૂળ. [માંડવું.

આરંભવું સ. કિ. ચર કરવું;
આરંભશૂર, વિ. પ્રારંભે ઉત્સા-
હવાળું અને પછી નરમ પડી જાય એવું.
આરંભાવવું સ. કિ. પ્રે. ચર
કરાવવું.

આરવા, પુ. (આ. રેહ=મન.
તેવું બ. વ. આરવાહ) અવઃકરણ; મન.

આરવે, પુ. ધણું જમ્યા પછી
જે અખ્યામણ થાય તે.

આરસપહાણુ, પુ. (સં. આ-

રસ પાષાણ ઉ.) ક્ષીસો, ચળકતો
અને સુંદર પત્થર; સંચેમરમર.

આરસખંધી, સી. આરસ બ-
ડેલા હોય એવી જમીન.

આરસી, સી. (સં. આરસી
ઉં પ્રા. આયરીસો) દર્પણ;
ચાકું. કહેન્માંકડાને હાથ આરસી=આક-
કલામ ખતાવવાને આમ કહેવાય છે.

આરસીગરા, પુ. (૧ આ-
રસી+ગર=ખનાવનાર)ખરીસા ખનાવનાર

આરસીછદેસ, પુ. મુખ જો-
વાનો આરસી બડેલી હોય એવી વીંટી.

આરસીખપાં, વીંટી; વીંટલાઓ.

આરસો, પુ. તખનો; અરીસો.
(૨)પાચ ઉપર ચીતરેકું ચિત્ર; છત્રી.

આરાધક, વિ. (સં. આ+રાધ્
=પ્રસન્ન કરવું ઉં) આરાધના કર-
નાર; ભક્ત; પૂજારી. [તે. (૨) ભક્તિ.

આરાધન, ન. (સં.) આરાધવું
આરાધના, સી. (સં.) આરા-

ધવાની ક્રિયા. (૨) ભક્તિ.

આરાધવું, સ. કિ. (સં. આ+
રાધ્=પુર કરવું ઉ.) પ્રસન્ન થાય
તેમ કરવું; સ્તુતિ-સેવા-પૂજા કરવી;
ભજવું. [નાર સી.

આરાધિકા, સી. આરાધન કર-

આરાધ્ય, વિ. (સં.) આરાધ-
વાને યોગ્ય; પૂજ્ય.

આરામ, પુ. (સં. આ+રમ્=

સ્મરું ૬૦) વિશ્રામ; વિસામો. (૨) શાંતિ;
દુઃખસુક્તિ. (૩) બામ; બગીચો.

આરામપુરશી, સ્ત્રી. વિશ્રાંતિથી
બેસી શકાય એવી પુરશી.

આરામગાહ, સ્ત્રી. પરમ આરામ
હંમેશ માટે આરામ લેવા જવું તે;
સ્વર્ગે જવું તે. [સાચવનાર.

આરામિક, પુ. માળી; બાગ

આરાટ્ટ, ન. (અં. એરાટ્ટ)

એક ભતરું કંઈ ને તેનો ભૂકો.

આરાવારા, પુ. પૂર્વજીઆના
દિવસ; શ્રાદ્ધના દિવસો.

આરાસુરી, સ્ત્રી. અંબામાતા.

આરાસ્તગી, સ્ત્રી. (ફા. આરા-
સ્તન=શોભાવડું) શણગાર; તજવીજ;
ચોખ્ખા. [કરેલું; શણગારેલું.

આરાસ્તે, વિ. (ફા.) તૈયાર

આરી, સ્ત્રી. કરવતી. (૨) મેચીનું

ઝોળર. [ઘુમ્મ; હલકું.

આરીઉં, ન. ચીકડું. (૨) વિ.

આરીકારી, સ્ત્રી. ચતુરાઈ; ચપ-
ળતા. (૨) સેવા કરવી (૩) ઉરગાદી;
હાવચેચ.

આરૂઠ, વિ. (સં. આ+રૂઠ=ચડવું
૬૦) ચડેલું; બેઠેલું.

આરેઆવડું, કિનારે આવીપહોં-
ચલું. (૨) પૂરું થવા આવડું. આરે આવેલું
વહાણ ખૂડ્યું=તૈયાર થયેલું કામ બગડ્યું.
(૩) પશુમાદાઓને ગર્ભ ધારણ કરવાનાં

ચિહ્ન દેખાવાં.

આરેડું, વિ. (સં. આ=ખડખ
+રૂઠ=રોલું ૬૦ આરુદિત ૬.) ખડ
જ રોનારં. [પુરું થવા આવેલું

આરેતારે, અ. પાકવા આવેલું;

આરો, પુ. (સં. આ+આ=જવું.

૬૦ આર=છેડો-અંત) કિનારો; આ-
વારો; તીર. (૨) છેડો; અંત. (૩) પૈકાની
નાણીથી પરિધ લગીનો કકડો. (૪) છાણનો
ઉખાળો. (૫) માર્ગ.

આરોગવું, સ. કિ. જમવું; ખાવું.

(૨) (તિરસ્કાર-અભાવ-રીસમાં) ઠાંસીને
ખાવું; કોઈને મૂકીને ખાવું.

આરોગ્ય, ન. (સં.) તંદુરસ્તી;
સુખાકારી.

આરોગ્યતા, સ્ત્રી. સુખાકારી.

આરોગ્યરક્ષક, વિ. આરોગ્યનું
રક્ષણ કરે એવું; તંદુરસ્તી સાચવનારં.

આરોગ્યરક્ષણ, ન. તંદુરસ્તીની
સાચવણી. [રોગ્ય સંજ્ઞાથી જ્ઞાન.

આરોગ્યવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) આ-

આરોગ્યશાળી, સ્ત્રી. (સં.)
આરોગ્ય માટે જ્યાં ઉપાયો થતા હોય
એવું સ્થાન; દવાખાનું. [અશ્વાજ્ઞા.

આરોગ્યાલય, ન. (સં.) આરો-

આરોતારો, પુ. એક ભતરું ધાસ.

આરોપ, પુ. (સં. આ+રૂઠ=
ચડવું ૬.) બેનામાં બે ન હોય તેનામાં
તે છે એમ કહેવું તે. (૨) આજ; દોષ

(૩) ઠપકો દેવા તે.

આરોપણ, ન. (સં.) આરોપણ;

(૨) બેસું કરવું. (૩) પહેરાવવું.

આરોપણ, સ. કિ. ચડાવવું.

(૨) પહેરાવવું. [વરાવવું; પહેરાવવું.

આરોપાવણ, સ. કિ. પ્રે. ચડા-

આરોપી, વિ. (સં.) આરોપ-

વાણ; તહોમતદાર; યુનેહઆર.

આરોહ, પુ. (સં.) ચડવું. (૨)

ચડાવ. (૩) રાગ બેચેવો તે.

આરોહણ, ન. (સં.) આ+રૂહ=

ચડવું ક૦) ચડવું તે. (૨) ઉપર બેસવું તે.

(૩) સવારી કરવી તે. (૪) ઉત્તરિ.

આરોહણ, અ. કિ. ચડવું. (૨)

સવાર થઈ બેસવું.

આર્જવ, ન. (સં.) ઋજુ=સરલ

ક.) સરલતા; સીધાપણું. (૨) ઋણાવાહા;

વિનવણી. (૩) યુગામત.

આર્ટિકલ, પુ. (સં.) વર્તમાન-

પત્રોમાં આવતું લખાણ. (૨) સામાન્ય

નામની આગળ આવતો પ્રત્યય.

આર્ત, વિ. (સં.) પીડિત. (૨)

ગસરાબેઠું. [વિ. ઋતુ સંબંધી.

આર્તવ, ન. (સં.) રજ. (૨)

આર્તિ, સ્ત્રી. (સં.) દુઃખ; પીડા.

આર્તિહર, વિ. (સં.) પીડા

હરનાર.

[રાગનાર.

આર્તિહરક, વિ. (સં.) દુઃખને

આર્દ્ર, વિ. (સં.) બીનું; બેજ-

વાણ. (૨) ઢીલું; નરમ. (૨) મૃદુ; કામળ.

આર્દ્રક, ન. (સં.) આદુ.

આર્દ્રતા, સ્ત્રી. (સં.) બિનાશ.

(૨) કામળતા. (૩) અનુકંપા. (૪) નરમાશ.

આર્દ્રા, સ્ત્રી. (સં.) સત્તાવિશ

નક્ષત્રમાંનું એક ચોમાસામાં આવતું નક્ષત્ર.

આર્ય, પુ. (સં.) અસહના સુધ-

રેલા લોકો; જે આ કુળનો સુધરેલો માણસ.

(૨) વિ. જે આ કુળનું; જ્ઞાનદાન.

આર્યવ, ન. (સં.) આર્યપણું;

કુલીનતા; જ્ઞાનદાની.

આર્યધર્મ, પુ. (સં.) અસહના

સુધરેલા લોકોનો ધર્મ; બ્રાહ્મણધર્મ.

આર્યપુત્ર, (સં.) પતિ; સ્વામી-

(પ્રાચીન કાળમાં આર્ય સ્ત્રીઓ પોતાના

પતિ માટે આ શબ્દ વાપરતી.)

આર્યભાષા, સ્ત્રી. (સં.) આર્ય-

લોકોની ભાષા; સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત.

આર્યસમાજ, પુ. (સં.) વેદને

જ મુખ્ય ગણી તે પ્રમાણે વર્તવું એવા

અભિપ્રાયવાળું સ્વામીશ્રી કથાનકે સ્થા-

પેલું ધર્મમંડળ. [સામુ;

આર્યા, સ્ત્રી. કુલીન સ્ત્રી. (૨)

આર્યાગીતિ, સ્ત્રી. (સં.) એક

જાતનું વૃત્ત; રાગ

આર્યાવર્ત, પુ. (સં.) આર્ય+આ+

વૃત્ત=રૂપું ઉ. આવર્ત=ધેરેલું; કુંડાળું)

આર્ય લોકોએ રોકેલો દેશ; ઉત્તર હિંદુ-

સ્થાન; ભારતખંડ.

રમણું ૭૦) વિશ્રામ; વિસામો. (૨) શાંતિ;
દુઃખસુક્તિ. (૩) બાગ; બગીચો.

આરામપુરશી, સ્ત્રી. વિશ્રાંતિથી
બેસી શકાય એવી ખુરશી.

આરામગાહુ, સ્ત્રી. પરમ આરામ
હાથેશ માટે આરામ હેવા જતું તે;
સ્વર્ગે જતું તે. [સાચવનાર.

આરામિક, પુ. માળી; બાગ

આરામરૂ, ન. (અં. એરોમરૂ)

એક જાતનું કદ ને તેનો બૂકો.

આરાવારા, પુ. પૂર્વજીઆના
દિવસ; આર્ધના દિવસો.

આરાસુરી, સ્ત્રી. અંબામાતા.

આરાસ્તાળી, સ્ત્રી. (કા. આરા-
સ્તાન=શોભાવડું) ચણગાર; તળવીજ;
ચોળના. [કરેલું; ચણગારેલું.

આરાસ્તે, વિ. (કા.) તૈયાર

આરી, સ્ત્રી. કરવતી. (૨) મોચીનું
ઝોળર. [ઘૂંચ; હથકું.

આરીઉં, ન. ચીકડું. (૨) વિ.

આરીકારી, સ્ત્રી. ચતુરાઈ; ચપ-
ળતા. (૨) સેવા કરવી. (૩) હસ્તાલી;
દાવપેચ.

આરૂઠ, વિ. (સં. આ+રૂઠ=ચડવું
૭૦) ચડેલું; ખેડેલું.

આરેઆવણું, કિનારે આવીપહોં-
ચલું. (૨) પૂરું થવા આવેલું. આરે આવેલું
વહાણ ખડચું=તૈયાર થયેલું કામ બગડ્યું.
(૩) પશુમાદાઓને ગર્ભ ધારણ કરવાનાં

ચિહ્ન દેખાવાં.

આરેકું, વિ. (સં. આ=મહુજ
+રૂઠ=રોવું ૭૦ આરુદિત ૭.) બહુ
જ રોનારું. [પુરું થવા આવેલું

આરેતારે, અ. પાકવા આવેલું;

આરો, પુ. (સં. આ+જઠ=જડું.

૭૦ આર=છેડો-અંત) કિનારો; ઓ-
વારો; તીર. (૨) છેડો; અંત. (૩) પૈઠાની
નાભીથી પરિધ લગીનો કકડો. (૪) બાણનો
હથાળો. (૫) માર્ગ.

આરોગણું, સં. કિ. જમણું; ખાણું.

(૨) (તિરસ્કાર-અભાવ-રીસમાં) કાંસીને
ખાણું; કાંઈને મૂંઝીને ખાણું.

આરોગ્ય, ન. (સં.) તંદુરસ્તી;
સુખાકારી.

આરોગ્યતા, સ્ત્રી. સુખાકારી.

આરોગ્યરક્ષક, વિ. આરોગ્યનું
રક્ષણ કરે એવું; તંદુરસ્તી સાચવનારું.

આરોગ્યરક્ષણ, ન. તંદુરસ્તીની
સાચવણી. [રોગ સંબંધી જ્ઞાન.

આરોગ્યવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં.) આ-

આરોગ્યશાળા, સ્ત્રી. (સં.)
આરોગ્ય માટે જ્યાં ઉપાયો થતા હોય
એવું સ્થાન; હવાખાણું. [અભ્યાસ.

આરોગ્યાલય, ન. (સં.) આરો-

આરોતારો, પુ. એક જાતનું ઘાસ.

આરોપ, પુ. (સં. આ+રૂઠ=
ચડવું ૭.) બેનામાં બે ન હોય તેનામાં
તે છે એમ કહેવું તે. (૨) આજ; દોષ

(૩) ઠપકા દેવો તે.

આરોપણ, ન. (સં.) આરોપણ;

(૨) જીભું કરવું. (૩) પહેરાવવું.

આરોપણું, સ. ક્રિ. ચડાવવું.

(૨) પહેરાવવું. [વરાવવું; પહેરાવવું.

આરોપાવણું, સ. ક્રિ. પ્રે. ચડા-

આરોપી, વિ. (સં.) આરોપ-

વાણું; તહોમતદાર; ગુનેહગાર.

આરોહ, પુ. (સં.) ચડવું. (૨)

ચડાવ. (૩) રાગ ખેંચવો તે.

આરોહણ, ન. (સં.) આ+રહ=

ચડવું ક૦ ચડવું તે. (૨) ઉપર બેસવું તે.

(૩) સવારી કરવી તે. (૪) ઉત્તરિ.

આરોહણું, અ. ક્રિ. ચડવું. (૨)

સવાર થઈ બેસવું.

આર્જવ, ન. (સં.) ઋજુ=સરલ

ક.) સરલતા; સીધાપણું. (૨) ઋણવાદા;

વિનવણી. (૩) ખુશામત.

આર્ટિકલ, પુ. (સં.) વર્તમાન-

પત્રોમાં આવતું લખાણ. (૨) સામાન્ય

નામની આમળ આવતો પ્રત્યય.

આર્ત, વિ. (સં.) પીડિત. (૨)

અસાચેલું. [વિ. ઋણ સંબંધી.

આર્તવ, ન. (સં.) રજ. (૨)

આર્તિ, સ્ત્રી. (સં.) દુઃખ; પીડા.

આર્તિહર, વિ. (સં.) પીડા

હરનાર.

[રાજનાર.

આર્તિહારક, વિ. (સં.) દુઃખને

આર્દ્ર, વિ. (સં.) બીજું; બેજ-

વાળું. (૨) ઢીલું; નરમ. (૨) મૃદુ; કામળ.

આર્દ્રક, ન. (સં.) આદુ.

આર્દ્રતા, સ્ત્રી. (સં.) બિનાશ.

(૨) કામળતા. (૩) અનુકંપા. (૪) નરમાશ.

આર્દ્રા, સ્ત્રી. (સં.) સત્તાવિશ

નક્ષત્રમાંનું એક ચોમાસામાં આવતું નક્ષત્ર.

આર્ય, પુ. (સં.) અસલના સુધ-

રેલા લોકો; ઉંચા કુળનો સુધરેલો માણસ.

(૨) વિ. ઉંચા કુળનું; ખાનદાન.

આર્યત્વ, ન. (સં.) આર્યપણું;

કુલીનતા; ખાનદાની.

આર્યધર્મ, પુ. (સં.) અસલના

સુધરેલા લોકોનો ધર્મ; જાણલુધર્મ.

આર્યપુત્ર, (સં.) પતિ; સ્વામી

(પ્રાચીન કાળમાં ખાર્ય સ્ત્રીઓ પોતાના

પતિ માટે આ શબ્દ વાપરતી.)

આર્યભાષા, સ્ત્રી. (સં.) આર્ય-

લોકોની ભાષા; સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત.

આર્યસમાજ, પુ. (સં.) વેદને

જ મુખ્ય ગણી તે પ્રમાણે વર્તવું એવા

અભિપ્રાયવાળું સ્વામીશ્રી કથાનકે સ્થા-

પેલું ધર્મમંડળ.

[સામુ.

આર્યા, સ્ત્રી. કુલીન સ્ત્રી. (૨)

આર્યાગીતિ, સ્ત્રી. (સં.) એક

અતનું વૃત્ત; રાગ

આર્યાવર્ત, પુ. (સં.) આર્ય+આ+

વૃત્ત=૬૨વું ઉ. આશર્ત=ધેરેલું; કુંડાળું)

આર્ય લોકોએ રોકેલો દેશ; ઉત્તર હિંદુ-

સ્થાન; અરવખંડ.

આલિ, ન. એક જાતનું ઝાડ. (૨) હડતાલ. (૩) દેવ; આદત.

આલિક્ષિત, વિ. ચિહ્નથી દેખા-
રેલું; દેખાવાળું; દેખાઈ.

આલખીપાલખી, સ્ત્રી. છોક-
રાંની એક રમત. [ખોરાક; ઘેંચ.

આલણ, ન. એક જાતનો લેપ;

આલપાકો, પુ. (અં.) એક જા-
તનું ચકચકીત કપડું.

આલપાલ, સ્ત્રી. આકરી; સેવા.
(૨) છોકરાંની આવજત. (૩) સરભરા;
સારવાર.

આલખેલ, સ્ત્રી. (અં.) આલવેશનું
અપભ્રંશ રૂપ) ચોષ્ટાદશ તાતને વખતે
કલાકે કલાકે એ જૂમ પાડે છે તે.

આલમ, સ્ત્રી. (આ. આલમ
હો) દુનીઆ; જગત (૨) લોક; માણસ ભર.

આલમદુનીઆ, સ્ત્રી. (આ.)
મધું જગત; વિશ્વ; પૃથ્વી; માણસભર.

આલમનુરે, પુ. (આ.) પ્રકાશ-
વાળો પ્રદેશ.

આલય, ન. (સં. આ+લી=જવું
હો) ધર; રહેવાની જગા.

આલવાલ, પુ. (સં.) ક્યારો.

આલવું, જુઓ આપવું.

આલસ, ન. (સં. અ+લસ=ચલન
કરવો હો) આળસ; ચંદતા.

આલંબ, પુ. (સં. આ+લમ્બ=

ટંગાવું) આધાર; ટેકો; આશ્રય. (૨) ધારણ.

આલંબન, ન. (સં.) આશ્રય;
સહાય; રસ ઉત્પન્ન કરનારી મૂળ વસ્તુ.

આલંબવું, અ. ક્રિ. પકડવું;
આધાર લેવો. (૨) પહોંચવું. (૩) ટંગાવું.

આલાપ, પુ. (સં. આ+લપ=

ખોલવું હો) રાગ ખેસાડવાને રાગ કાઢવો
તે. (૧) વાતચિત. (૩) સ્પૃતિનું આન.

(૪) બકવાહ (૫) હોય; આલેપ. [ગાવું.
આલાપવું, સ.ક્રિ. રાગ કાઢવો;

આલામત, સ્ત્રી. (આ.) નિશાની; ચિહ્ન.
આલાલીલું, વિ. (આલું=તાજું

+લીલું=મીઠું) લીલુંમીઠું.

આલિંગન, ન. (સં. આ+લિંગ
=જવું) ભેટવું; બાથમાં લેવું.

આલિંગમંત્રી, પુ. નાયબ દિવાન.
આલિંગવું, સ. ક્રિ. ભેટવું; બાથ

લરવી; છાતી સરસું ચાંપવું.
આલી, સ્ત્રી. (સં.) સાહેલો; સૈયર.

આલીગાર, વિ. અટકચાળું.
આલોજનાબ, વિ. (આ. આલી

=લું. જનાબ=કચેરી) જમી પડવીવાળું.
આલીજાહ, (જહાં), વિ. (હો. ૧૧

આલીજાહ=અબ્બ) ધણું મોટું; સભા-
દાર; અબ્બ.

આલીહજરત, વિ. (આ. આલી
+હજરત=ધણું માનનીય) મોટી કીર્તિ-
વાળું.

આલીશાન, વિ. (આ.) ઉત્તમ

પ્રતિષ્ઠાવાળું. (૨) લગ્ન; અતિ વિશાળ.

આણ, ન. ખોટો આરોપ; અપ-
વાદ. (૨) એક કળ; જરણ.

આણખુખાર, ન. (કા.) એક
જાતનું સૂકું ફળ. [નાખવા તે.

આણચન, ન. માથાના કેશ ચૂંટી

આણે, વિ. નજીકનું. (૨) વધારે
પ્રિય. (૩) સારું; એક.

આણેખ, પુ. (સં.) લખાણ; ખત.

(૨) લખી આપેલું તે. (૩) પટ્ટો; સનદ.

(૪) ચિત્ર; સિક્કો.

આણેખન, ન. (સં.) લખાણ
કરવું તે; સનદ-પટ્ટો કરવો તે. (૨)

ચિત્ર; ચીતરવું તે. (૩) રૂપરેખા કરવી
તે. (૪) ખોતરવું-ખેડવું તે.

આણેખની, (આણેખિની). સ્ત્રી.

(સં.) કલમ. (૨) ચીતરવાની પીછી.

(૩) લખવાની પદ્ધતિ. (૪) ટાંકણું.

આણેખણું, સ. કિ. (સં. આ+

લિખ્=લખવું ઉઠે) લખવું. (૨)

ચીતરવું. (૩) ખોતરવું. (૪) ખણકારવું.

આણેખ્ય, વિ. (સં.) આણેખવા
શોખ.

આણેખ, પુ. (સં. આ+લિખ્=

લખવું) લેખ કરવો; ચોપડવું. (૨) ચોડવું.

આણેક, પુ. (સં. આ+લુક=

લેવું ઉઠે) દેખાવ; દર્શન; ચિતાર.

આણેકન, ન. (સં.) જોવું; ધારી

ધારીને જોવું. (૨) વપાસવું. (૩) દેખરેખ
રાખવી.

આણેકણું, સ. કિ. જોવું, તપાસવું.

આણેચ, (સં. આ+લોચ્=જોવું)

જોવું; વિચારવું. (૨) દેખાવ; દર્શન.

(૩) વિવેચન; વિચાર.

આણેચન, ન. જોવું; વિચારવું;

દેખાવ. (૨) વિવેચન. (૩) માની દેવું;

કણુલ કરવું.

આણેચણું, સ. કિ. વિચારવું;

મનન કરવું.

આણેપાણે, પુ. ઝાડનાં નાનાં

મોટાં પાન; વનસ્પતિ. (૨) ખોરાક.

આણેયણ, ન. (પ્રા. જૈન)

આણેચન; કણુલાત. (જૈન ધર્મમાં એક

એવો રિવાજ છે કે સાધુ વગેરેએ શુકની

આગળ પોતાનાં કર્મ કણુલ કરી મારી

માગવી. આ રિવાજનું નામ ‘આણેયણ’

કહેવાય છે.)

આવ, સ્ત્રી. (સં. યા=આવવું

ઉઠે) આવક; આગ. [ઉત્પત્તિ; પેદાશ.

આવક, સ્ત્રી. આવવું તે. (૨)

આવકચિટ્ટી, સ્ત્રી. આવનાર;

માલની ચિટ્ટી; લાસી. (૨) રસી; પાવલી.

આવકજવક, સ્ત્રી. આવવું જવું

તે. (૨) આવતા અને જતાની નોંધ.

આવકાર, પુ. (સં.) આવનારને

માન આપવું તે; સન્માન કરવું તે.

આવકારો, પુ. જુઓ અવકાશ.

આવચીઆવચી, સ્ત્રી. એક

અતની વનસ્પતિ અને તેનાં બી; તક
સરીઆં.

આવળ, (આવળવ), સી.
આવળું અને જળું; અવજવર. (૨) આ-
ચાતનિકાસ.

આવડું, અ. કિ. (સં. આ+
વૃત્=વર્તવું ઉ.) નીવડવું; થવું
(૨) ફેરવવું.

આવડ, સી. આવડત. (૨)
જ્ઞાન. (૩) યુક્તિ; કળા.

આવડત, સી. આવડ. (૨)
કળા. (૩) ચતુરાઈ. (૪) જ્ઞાન; સમજણ.

આવડતેવડ, સી. કામ કરવાની
રીત; કરકસર.

આવડવું, અ. કિ. (સં. આ+
વૃત્=ફેરવવું. મા. આવડિઅં) કોઈ
પણ કાર્ય કેમકાર્ય છે તેજરોજર જણવું;
કરતાં ફાવવું. કહેવું આવડે નહિ એ શયને
રૂઢિવા પેશી=એટલું આવડે એટલું જ હા-
પણ કરવું. આવડે એટલું બાધીએ નહિ
અને ભાવે તેટલું બાધીએ નહિ=ફેરકે વરતુ
કે વાત વિવેકસર અને પ્રમાણસરકરવી
જોઈએ.

આવડું, વિ. (સં. પતાવત્
જી) આવડું; અચૂકના જેવડું.

આવડું, વિ. હવે પછી ચવાનું.

આવડાની, (આમડાની),
આવડ; પેદાસ; કમાઈ; કપન. [મરડું.

આવનજવન, જનમવું અને

આવરફટો, પુ. (સં. આયુષ્ય+
કુંઠ=શુદ્ધિ થવું) ભાગી તૂટી જવું.
(૨) આવરદાનો અંત.

આવરણ, ન. (સં.) ઢાંકણ; આ-
ચાદન. (૨) ઢાલ. (૩) અજ્ઞાનવું પડે.
આવરદા, પુ. (સં. આયુષ્ય+
દા=આપવું ઉ.) આયુષ્ય; જીવન.
સમય.

આવરણું, અ. કિ. (સં. આ+
વૃત્=જવું) વ્યાપવું; ફેલાવું.

આવરેજ, પુ. (અં. એવરેજ)
સરાસરી; આશરો; અંદાજ. (૨) ફાળો;
ભાગે પડવું આવવું હોય તે.

આવરે, પુ. (ફા. આવરેન=
લાવવું જી) રોકડ મેળ તથા જમા-
ખર્ચો રકમોની નોંધોને લખતો ચોપડો.
(૨) જહુ ખાવાની લાવના.

આવર્ત, ન. (સં. આ+વૃત્=
ફેરવું) કુંડાણ; ચક્રાવો; આંટો.

આવર્તન, ન. (સં.) ફેરવું;
ચક્રાવો. (૨) વારંવાર ફેરવું; ફેરફારી.

આવર્તવું, અ. કિ. ફેરી વળવું;
ઢાંકવું; ઘેરી લેવું. સ. કિ. બાયમાં લેવું;
લેટવું; આલિંગન કરવું.

આવર્તીક, પુ. (સં. આવર્ત+
કીક) વારંવાર આવતો આંકડો.

આવણ, ન. તાણું પીંજેલું કે
આવણી, સી. (સં.) પંકિત;
આળ; કાણી.

આવર્ણાં, ન. કાસ અને તેને
જંગલો સરસાગાન.

આવર્ણુ, અ. કિ. (સં. આ+
ચા=આવર્ણુ ઉં) બેગા થવું; મ-
ળવું; પાછા ફરવું. (૨) ફૂટવું. (૩) જ-
ણવું; લાગવું. 'આવી મળવું' = સહાયક
—સમાન થવું.

આવર્ણ્ય, સ્ત્રી. જુઓ આવર્ણ્ય.

આવર્ણ્યક, વિ. (સં.) જરૂરનું.

આવર્ણ્યકતા, સ્ત્રી. જરૂરીયાત;

અમલ; અપ.

આવસથ, ન. (સં. આ+વસ=
રહેવું ઉં) ઘર; નિવાસસ્થાન. (૨)
ધર્મ યાત્રા; ઉતારો; મુકામ. (૩) અભિ-
હોત યાત્રા.

આવસથ્ય, પુ. (સં.) અભિ-
હોતનો અભિ; હાથેથી રાખેલો અભિ.

આવહ, વિ. (સં. આ+વહ=
વહેવું) લઈ જવું; વહન કરવું.

આવહનપત્ર, ન. બેલાવવાનું
આજ્ઞાપત્ર; સમન્સ.

આવળી, સ્ત્રી. એક નાનો છોડ
(તેની છાલ ચામડાં કેળવવામાં લાગે છે.)

આવળીઓ, પુ. ઝોરીઓ;
અનની છાલ; લાવ.

આવાગમન, ન. આવવું અને
જવું. (૧) જન્માંતર. [ધડી.

આવાર, અ. આ વખતે; આ

આવાસ, પુ. (સં. આ+વસ=

રહેવું) મુકામ; નિવાસ. (૨) ઘર; મંદિર.

આવાહન, ન. (સં. આ+વહ=
લઈ જવું) આમંત્રણ; બોલાવવું. (૨)
મંત્રથી દેવાદિનું મૂર્તિ વગેરેમાં આવવું.

આવિર્ભાવ, પુ. (સં.) સ્પષ્ટ
દેખાવું; ઉત્પત્તિ થવું; દૃષ્ટી નીકળવું.

આવિર્ભૂત, વિ. (સં.) પ્રગટ;
દેખાઈ આવવું; જવું; મુકવું.

આવિષ્કરણ, ન. (સં. આવિર
+કર=કરવું. કિ. કરણ) ખુલા થવું;

પ્રાગટ્ય; પ્રકાશ. [પ્રકાશિત; દેખાડેલું.

આવિષ્કૃત, વિ. (સં.) પ્રકટિત;

આવિષ્ટ, વિ. (સં. આ+વિશ=
પેસવું ઉં) પેટેલું; હાખલ થયેલું; વળગેલું.

આવું, વિ. (સં. પતાવત્ ઉં)
આ પ્રમાણેવું; આ પ્રકારનું.

આવૃત્ત, વિ. (સં.) ઘેરાયેલું;
ઢાંકેલું.

આવૃત્તિ, સ્ત્રી. (સં.) બીજવાર
થવું તે; ફરી ફરીને એની એજ ક્રિયા
થવા કરવી તે.

આવેગ, પુ. (સં. આ+વહ=
વિજ=મુકા થવું ઉં વેગ) બળ;
ભેર. (૨) જુસ્સો આવવો. (૩) ક્રોધ; ગુસ્સો.

આવેશ, પુ. (સં. આ+વિશ=
પેસવું ઉં) જુસ્સો; ઉત્ક્રાંતિ. (૨) ઉ-
ત્ક્રાંતિ. (૩) ક્રોધ; ક્રાપ. (૪) લહેર.

આવેશી, વિ. આવેશવાળું;
આતુર. (૨) ક્રોધી; ગુસ્સાગ્રસ્ત.

આવેશિત, વિ. (સં.) વીંટાએલું;
ચરાએલું.

આશ, સ્ત્રી. (સં. આશા ઉં)
આશા; ઇચ્છા; કામના; ભાવ.

આશક, પુ. (આ. આશિક્=

પ્રેમી) પ્રેમી; આસક્ત યએલ; અનુરાગી.

આશકમાશુક, ન. બ. વ.
(ફા. માશુક=પ્રેમવાળી સ્ત્રી)
અન્યોન્ય પ્રત્યે અનુરાગી સ્ત્રીપુરુષ.

આશકા, સ્ત્રી. દેવને ઉતારેલી
આરતીને સ્પર્શ કરેલા તે. [પુલ્લું.

આશકાર, વિ. (કા.) સ્પષ્ટ;

આશકારા, વિ. (કા.) જગ-
બહેર; પ્રખ્યાત. [પ્રીતિ; રતિ.

આશકી, સ્ત્રી. ચારી; પ્રેમ;

આશાના, સ્ત્રી. (કા.) સખી;
સાહેલી. [ચારી.

આશાનાઈ, સ્ત્રી. અનુરાગ; પ્રીતિ;

આશાય, પુ. (સં. આ+શી=

પડતું) હેતુ, ઉદ્દેશ; અભિપ્રાય; મનસુખો.

આશારવાદ, જુઓ આશીર્વાદ

આશરણ, ક્રિ. આશ્રય લેવાને
કરતું; આશ્રય લેવો.

આશરાગતીઉં, ન. આશ્રયે

આવીને રહેલું.

આશરાપડતું, વિ. અટકળ પડતું.

આશરે, અ. આશ્રય પ્રમાણે;
જગલાગ; શુભારે, અટકળે.

આશરો, પુ. (સં. આશ્રય ઉં)
આશ્રય. (૨) શુભાર; અહસદો.

આશકં, પુ. આયેકા; આશંકા.
(૨) એલું આશુલું તે; યરમાલું તે.

આશંકા, સ્ત્રી. (સં. આ+
શંક=વહેમ પડવો) શંકા; વહેમ.

આશંકિત, વિ. (સં.) શંકાવાળું.

આશા, સ્ત્રી. (સં.) ઇચ્છા; ઉ-
મેદ. 'આશા આપવી' = સહાય કરવાનું

કહેવું. 'આશાભર્યું' = એને ઘણી ઇચ્છા
પુરી કરવાની રહેલી છે એવું; જીવાન.

આશાડ, જુઓ આષાઢ.

આશાપુરી, સ્ત્રી. આશા પુર-
નારી એક દેવી. [ખંધન; આશાદોરી.

આશાખંધ, પુ. (સં.) આશાનું

આશાખંધી, વિ. આશાના
ખંધનવાળી; સજલા સ્ત્રી.

આશાભંગ, પુ. આશા તૂટી
જવી તે; નિરાશ થવું તે.

આશાયુક્ત, વિ. (સં.) આશાવાળું

આશાવરી, પુ. એક રાજાનું નામ.

આશાવંત, વિ. (સં.) આશાભર્યું

આશાવાળું, વિ. આશાવંત;
આશાયુક્ત.

આશિષ, સ્ત્રી. (સં. આ+શાસ્=

ઈચ્છવું ઉ.) આશા પાર પડે એવું વચન;
આશીર્વાદ.

આશી, સ્ત્રી. (સં. આ+શુ=

મરી નામનું (૨) સર્પની ૧૬; છત્રેષ
ઝેર. (૨) એ; ભતની આપણ.

આશીનીશી, અ. સતોષપૂર્વક.

આશીર્વાચન, ન. (સં.) આ-
શીર્વાહ; આશિષ.

આશીર્વાહ, પુ. (સં.) આશિષ

આશીર્વાદાત્મક, વિ. જેમાં

આશીર્વાદ હોય એવું; આશિષવાળું.

આશીર્વાદાર્થ, આશીર્વા. ને માટે.

આશુ વિ. હતાવળ; તરિત; શીઘ્ર

આશુચ, ન. (સં. અ=નહિ+શુચિ
=શુદ્ધ) સૂતકવાળું; અશુદ્ધ; અસ્વચ્છ.

આશુતોષ, પુ. (સં. આશુ=
જલદી+તોષ=તુષ્ટિ-આનંદ આપનાર)
મહાદેવ; શંકર; શિવ.

આશૌચ, ન. (સં.) અશૌચ,
સૂતક; અસ્વચ્છપણું; અપવિત્રતા.

આશ્રય, ન. (સં. આ+ચર્
=ચાલવું-વર્તવું) વિસ્મય; નવાઈ.

આશ્રયકારક, વિ. (સં.) વિ-
સ્મય ઉપલવે એવું; નવાઈ પમાડનાર;
અજાણ.

આશ્રયજનક, વિ. (સં.)
આશ્રય ઉત્પન્ન કરે એવું, નવાઈ ઉપલવનાર.

આરમ્ભ, પુ. (સં.) પાટર; પદાણુ.

આરમ્ભિક, વિ. (સં.) પ-
લ્લસું, (૨) ન. મૂળસ્થ; પથરીનો રોગ.
(૩) પથરીના રોગવાળો દર્દી.

આશ્રમ, પુ. (સં.) વિરામ
લેવાનું સ્થાન; ઋષિઓ અને સાધુસંત
વગેરેને રહેવાનું સ્થાન; વાઢ, ઉપવન.
(૨) પ્રકૃષ્ઠવનના કર્તવ્યોને માટે છંદ-
ગીતા જે ચાર બ્રામ પાડવામાં આવેલા
છ તેમાંનો દરેક બ્રામ. (બ્રહ્મચર્યાશ્રમ,
ગૃહસ્થાશ્રમ, વનસ્થાશ્રમ અને સં-
ન્યાસાશ્રમ. [મહત્ત્વા રહેનાર.

આશ્રમવાસી, વિ. તપોવનવાસી;

આશ્રમસ્થાન, ન. (સં.) રહે-
વાનું ઠેકાણું. (૨) આશ્રમ મળે એવું સ્થાન.

આશ્રમિક, વિ. (સં.) આશ્રમ-
ધર્મ પાળનાર; આશ્રમમાં જઈ રહેલું.

આશ્રમી, વિ. (સં.) આશ્રમ-
વાળું, આશ્રમમાં રહેનારું.

આશ્રિત, વિ. (સં.) આશ્રમે પડેલું;
આશ્રયથી આશ્રિત થાવતી રીત એવું.

આશ્રિત, વિ. (સં.) મેટાએલું;
હૃદય ચંપ એલું.

આશ્રિત, પુ. (સં.) આશ્રિતનું
એલું; છાતી સાથે ચંપવું.

આશીસ, પુ. (સં.) નિવૃત્તિ.
(૨) અમયદાન; સાંત્વન.

આશીસક, વિ. (સં.) આશીસન
કરનાર; સાંત્વન દેનાર; અમયદાન આપનાર.

આશીસન, ન. સ્ત્રી. (સં.)
સાંત્વન; ધીરજ આપવી.

આશીસવું, સ. ક્રિ. આશીસન
આપવું; ધીરજ આપવી; સાંત્વ પાડવું.

આસા-અલય આપવાં. (૨) આગતા-
રેવાગતા કરવી; બરહાસ લેવી.

આશિન, પુ. જેની પૂર્ણિમાએ
આશિની નક્ષત્ર આવતું હોય એવો મહીનો;
વિક્રમ સંવત્સરના બાર માસમાંનો છેલ્લો
મહીનો. [નવમો મહીનો.

આપાદ, પુ. (સં.) વિક્રમ સંવત્સરનો
આપાદી, વિ. (સં.) આપાદ
મહીનાની (પૂર્ણિમા).

આસ, જુઓ આશા.

આસકા, સ્ત્રી. દેવને ચડાવેલી
વસ્તુનો કાંઈક ભાગ ધરીને લગાડવો તે.

આસકતા, વિ. (સં.) અનુરક્ત;
મોહિત. [અતિશય પ્રીતિ.

આસકિત, સ્ત્રી. (સં.) અનુરાગ;

આસન, ન. (સં.) બેસવાનું
ઢેકાણું. (૨) બેસવા, ઉભા રહેવા અને
સૂવાની અસુક પ્રકારની ઢબ. (૩) ચોપડી
અથવા પત્રનું ખાતું. (૪) ચાંદા ઉપર
આખીનું બેસવું. (આસંગ) (૫) એક
ઔષધિ. (અશ્વિન-ધા-આસંગ) (૬)
અશ્વક એક જમા. (૭) જે વસ્તુની ઉપર
બેસાડ હોય તે વસ્તુ.

આસનકેદ, સ્ત્રી. જે કેદમાં મ-
જૂરી કરવાની નહિ તેવી કેદ.

આસનવિધિ, પુ. (સં.) આસન
કરવાની રીત.

આસનાવાસના, સ્ત્રી. દિલાસા-
થી ધીરજ આપી સમજાવવું; સાંત્વન.

આસની, સ્ત્રી. છેક નાનું આ-
સનીઈ.

આસનીઈ, ન. બીન, દર્જા કે
આડની જાલ વગેરેનું બેઠણું; આસન કર-
વાની વસ્તુ. [સમીપ.

આસન, અ. (સં.) પાસે; નજીક;
આસનકાગ, પુ. (સં.) છેલ્લો
સમય; માણસમય. [આશ્રુબે.

આસપાસ, અ. ચોતરફ; ચારે
આસમાન, (આસમાન), ન.
(ફા.) આકાશ; ગગન.

આસમાની, વિ આસમાનનું.
(૨) આસમાન સંબંધી. આસમાની
આકૃત=દેવકોપકુદરવી સંકટ આસમાની
કિતાબ=દેવી ચોપડી. (૩) આકાશના જેવા
રંગનું.

આસરડવું, (આસૈડવું), (સં.
આ=ધણું+સૂ=સર=સરવું ઉં.) અ-
ભાગ થાય એમ ખાતું; અકરાંતીઆ થઈને
હદ ઉપરાંત ખાતું. (૨) ઉસરડવું.

આસવ, પુ. (સં. આ=પૂન+
સૂ=સત્વ કાઢવું) સરવ; અર્ક. (૨)
ગાળેલો દાર. [લાગેલું હોય એવું.

આસવતું, વિ. કામ; કામમાં
આસંગ, પુ. (સં.) અતિસંગ;
પાછળ ને પાછળ લાગ્યા રહેવું; મંડળ
રહેવું. (૨) સમાગમ; સંભોગ.

આસંગો, પુ. (સં. વ્યાસંગ
ઉં.) પ્રીતિથી લાગ્યા ને લાગ્યા રહેવું;
પ્રેમપારથ.

અસંત્રો, (આસોંદરો), પુ. એક જાતનું ઝડ. (આ ઝડનાં પાંદડાં પીવાની બીડીઓ બનાવવાના કામમાં આવે છે.)

આસંધ, સ્ત્રી. એક જાતની વનસ્પતિ; અશ્વિનધા. (સં.)

આસાએરા, સ્ત્રી (ફા.) વિશ્રાંતિ; વિરામ. [આભાર.

આસાન, ન. (ફા.) એકજાન; આસાની, સ્ત્રી. (ફા.) સહેલાઈ.

આસામી, (આસામી), પુ. (ફા.) સખસ; અમુક માણસ. (૨) ફેલુદાર. (૩) પૈસાદાર. (૪) પુરુષ; માણસ (સામાન્ય).

આસામીવાર, અ. દરેક આસામીનું.

આસાર, પુ. (સં.) ફાળો, (રેલ્વે કે સુતરનો.) (૨) ઝાડો.

આસીડ, પુ. (મં. ઍસીડ ઉં) તેજબ. (૨) વિ. ખાટું; આગ.

આસીરિઅન, વિ. આસિરિઅનું (૨) આસિરિઅનું રહેવાસી.

આસીસ્ટન્ટ, પુ. (મં.) મદદનીશ; કાચ નીચેનો માણસ; સહાયક. (૨) વિ. મદદ કરનાર; સહાય આપનાર.

આસુર, વિ. (સં. અ=નહિ+સુર=દેવ) અસુરનું. (૨) જંગલી; અશુભ નહિ થોભે એવું.

આસુરવિવાહ, પુ. (સં.) જંગલી વિવાહ. અર્થશાસ્ત્રમાં આ

જાતના વિવાહ કહેવા છે તેમાંનો એક વિવાહ. (એમાં કન્યાને જાતકારે કપાડી બેઠ જઈ લગ્ન કરવામાં આવે છે.)

આસુરી, વિ. (સં.) અસુર સંબંધી; રાક્ષસી; તામસી; ક્રોધી. આસુરી કપાલ=જંગલી કપાલ; બ્રહ્મવૈદ્ય.

આસેસર, પુ. (મં.) ન્યાયમાં સલાહકાર-મદદગાર; પંચ.

આસો, પુ. (સં. આશ્વિન ઉં) ત્રિકમ સવત્સરનો ઉચ્ચો મહીનો.

આસોપાનન, પુ. (સં. અશોક ઉં) આંખના એક મોટું ઝાડ; અશોક.

આસોંદ, સ્ત્રી. એક જાતની ઔષધિ; અશ્વિનધા; આસંધ.

આસોંદરો, પુ. (સં. અદમતક ઉં) આસંત્રો; આસિંદ્રો.

આસેંદ, પુ. (સં.) એક જાતનો કદ. (૨) તિરસ્કાર. (૩) હથો; ખસારો.

આસ્ટ્રેલીયન, વિ. આસ્ટ્રેલીઅનું.

આસ્ટ્રેલીઆ, પુ. હિંદુસ્તાન અને ચીનની દક્ષિણે આવેલા એક મોટો ખંડ. (એ પાંચમો ખંડ ગણાય છે.)

આસ્ટર, ન. (સં.) ઢાંકણ; પાનરજી.

આસ્ટરજી, ન. (સં. આ+સ્ટર=પાનરજી) પાનરજી. (૨) ઢાંકણ. (૩) ચાદર. (૪) બોદવાનું.

આસ્તા, સ્ત્રી. આરબી.

આરથા, સ્ત્રી. (સં. આ+સ્થા
હયા રહેવું) શ્રદ્ધા; ભવ; વિચાર.
(૨) પ્રેમથી વળગી રહેવું તે; આસક્તિ.
(૩) મૂંઝી; પુંજી.

આરથાવાળું, વિ. જેને આરથા
હાય તે; શ્રદ્ધાવાળું.

આસ્તિક, વિ. (સં. અસ્+હેતું)
જગતનો નિયતા દેવર છે એમ માનનાર.

આસ્તિકતા, સ્ત્રી. આસ્તિકપણું

આસ્તિકપણું, ન. આસ્તિક્ય.

આસ્તિક્ય, ન. (સં.) આ-
સ્તિકપણું.

આસ્તે, (કા. આદેસ્તે ઉં)
હળવે; ધીમે. [વાળું; ભાવિક.

આસ્થિક, વિ. (સં.) આરથા

આસ્પદ, ન. (સં.) જગા;

રેકાણું. (૨) પદવી; આહો (૨) વિ. ઉપનવનાર.

આસ્ફાલિત, ન. (સં. આ+

સ્ફાલ=હાલવું) અથડામણ; અફળાટ.

આસ્ફાલિત, ન. (સં. આ+સ્ફુટ=

ફૂટવું) મોટા ઘડાના સાથે ફૂટી જવું.

(૨) ભડકો. (૩) પ્રપટ કરવું; ભહેર કરવું.

(૪) ફેરવું. [ચહેરો.

આસ્થ, ન (સં.) મુખ; મો;

આસ્વાદ, પુ. (સં. આ+સ્વાદ=

ચાખવું ઉં) ચાખવું; રસ લેવો; રચિ;

સ્વાદ. (૨) (ખાધાનો) ગળકો.

આસ્વાદક, વિ. (સં.) રસ

લેનાર; ચાખનાર.

આહન, સ્ત્રી. એક જાતની ચૌધમી.

આહર, અ. આખરે; છેલ્લે; છેવટે

આહવ, ન. (સં.) રણક્ષેત્ર.

આહવનીય, વિ. (સં.) હોમ-
વાને યોગ્ય. (૨) હોમનો અગ્નિ.

આહ્વા, અ. આશ્ચર્ય; દુઃખ વગરે
દેખાનારો ઉદ્ગાર.

આહ્વાર, પુ. (સં. આ+હ=

હરવું, હઈ જતું ઉં) જોળનાર. (૨) જો-
રાકનો અમુક જરથો ખાવાનું માપ.

આહ્વારવિહાર, પુ. (સં.) ખાવું

પીવું; હરવું ફરવું વગેરે. (૨) ખાવાપીવા

અને રહેવાની પદ્ધતિ.

આહ્વારી, (સં.) આહાર કરનાર;

અકરાલીઈ; ખદુ ખાનાર. [ને યોગ્ય.

આહ્વાર્ય, વિ. (સં.) આહાર-

આહ્વાહા, અ. હર્ષ અને શોદની

લાગણી સાથે વિસ્મય દેખાડનારો ઉદ્ગાર.

આહીર, પુ. (સં. આમીર ઉં)

ભરવાડ; ગોવાળીખાની એક જાત.

આહીરડી, સ્ત્રી. આહીરની સ્ત્રી;

ભરવાડણી; ગોવાલણી.

આહુતિ, સ્ત્રી. (સં. આ + હુ

હોમવું ઉં) અગ્નિમાં હોમવાની વસ્તુ.

આહુતિ આપવી=હોમ આપવો.

આહુડી, પુ. (સં. આહુટ=

શિકાર ઉં) શિકારી; મુખવા કરનાર;

પારખી. (૨) બીજા; પારખીની સ્ત્રી.

આહુરડી, સ્ત્રી. આહીરની સ્ત્રી. (૨)

આહીરડી; બરવાડણ. [આણેલી જમીન.

આહોડ, ઓ. વાવેતરમાં પ્રથમજ

આહનિક, ન. (સં. અહન= દિવસ૭૦) નિત્યકર્મ; ધર્મ સંબંધીનું નિત્યનું કર્મ.

આહુલાદ, પુ. (સં. આલ્હાદ= ખુશી થવું) આનંદ; મોજમજ; ક્ષોભ.

આહુલાદક, વિ. આનંદકારક; રમણીય. [હિત; પ્રસન્ન.

આહુલાદિત, વિ. (સં.) આન-

આળ, ન. (સં. જા=ધાણું+લગ્ન= લગાડવું ૬૦ પ્રાં અલગમ) ખોટો આરોપ. (૨) તહોમત; બદ્દો; દોષ. (૩) બહાનું; બોહું. (૪) વિ. વાળું; બરેહું: (દોષીઆળ.)

આળપંપાળ, ન. જૂન પ્રેતાદિ.

(૨) આધાસન. (૩) વિ. મિથ્યા; ફોગર; મહુંચેહું

આળસ, ઓ. (સં. આલસ્ય) લયોગ કરવાનું મન ન થવું તે; સુરડી. આળસ ખાવી=જગાસાં ખાવાં. આળસ મરડવી=હાથ લાંબા કરીચરીર મરોડવું.

આળસવું, અ. કિ. આળસી જવું; મંદપડી જવું (૨) બટકવું; જવું રહેવું.

આળસાધ, ઓ. આળસપાણું.

આળસાવું, અ. કિ. આળસી જવું; મંદ પડી જવું. (૨) ખીરં પાડી રેવું; મુલતવી સંખવું.

આળસીજવું, અંટકવું; મંદ પડવું.

આળસુ, વિ. આગસથી બરેહું; મંદ. (૨) ધીરં; ધીમું.

આળસુપણું, ન. આળસાધ; મંદતા.

આળાહુંબો, પુ. સંસારની આરા વૃક્ષા.

આળી, ઓ. સોનીની ઓટલી.

આળીઓ, પુ. કુતો; જમીનમાં પડેલી બખેલ; ખાડો.

આળીગાળું, વિ. અટક્યાળું.

આળું, વિ. (સં. આર્દ્ર=ભોનું ૭૦) ભીનું; લીલું. (૨) મદમદ, થઇ ગએલું. (૩) વાળું: (દયાળુ, સુખાળુ.) આળું ઓઢવું=બદનામી લેવી, ફજેત થવું.

આળે, અ. લય (હિતામાં.)

આળોટણુ, ન. આળોટવું તે.

આળોટણું, અ. કિ. લોટવું; પથારીમાં સુતે સુતે લોટવું. આળોટી લોટવું=દુઃખ સહન કરી લેવું; મંદવાડ પછી સાલ થઇ લેવું.

આળોવણુ, ન. (જૈન) પાપના પ્રક્ષાલન માટે કરવાનું એક વ્રત; સમાવ્રત.

આં, અ. ઓ, વાર: પછી. (હુંકારનો ઉદ્ગાર.) (૨) ભથ્થે; ઠીક; હો. (હિતેજક ઉદ્ગાર.)

આંઉસ. પુ. (અ.) અઠી તે. લા જેટલું અગ્રેજ વજન.

આંક, પુ. (સં. અંકુ=ચિહ્ન કરવું ૭૦) સંખ્યાની નિશાની; આંકડો. (૨) સંખ્યાના. ગણના. (૩) જાવ. (૪)

હદ; સીમા. (૫) મૂલ. (૬) નિસાની;
ચિહ્ન. (૭) નામ પાડવું તે. (૮) અડ-
સટ્ટો; અંદાજ. (૯) ધરી; આંસ. (૧૦)
વાળાની ઝીણા વેહવાળી ચાળણી.

આંકચાળણી, સ્ત્રી. ઝીણું છિદ્ર-
વાળી ચાળણી. (૨) આક ચાળવવાની
રીત; લખાટ; અકચણિત.

આંકડી, સ્ત્રી. છેડેથી વાળે
ધાતુનો સળીઓ; કડી; સાડળ. (૨) આંત-
રડાંમાં થતી પીડા; ચૂક (૩) તાણ;
એચ. (૪) અણુજમે.

આંકડો, પુ. (સં.) સંખ્યા-
વાચક ચિહ્ન; ૧-૨-૩. (૨) કીંમત
માંડવી તે. (૩) લેણદેણ સંબંધીના હિસાબ.
(૪) છેડેથી વળેલું હોય તે. (૫) તોર;
ગર્હ. (૬) લખતા વાંચતાં આવડવું તે.
(૭) ડંખ; ચટકો.

આંકણુ, સ્ત્રી. આંકવાની રીત.
(૨) ખળામાંનું સાકર સાકર અનાજ
એક કોરે કરવું તે.

આંકણી, સ્ત્રી. લીટીઓ દોરવાની
નાની લાકડી અથવા ધાતુની પટ્ટી. (૨)
આંકવાની રીત. (૩) આખ્યાનનું કડવું.
(૪) જમાખ ધી. (૫) કસોટી.

આંકણું, ન. આંકવાનું હથિયાર.
આંકણું, સ. કિ. લીટીઓ
દોરવી. (૨) કીંમત કરવી. (૩) અટકણવું
(૪) કસ કાઢવો.

આંકો, પુ. (સં. અંક ઉં)

અંક; ચિહ્ન; સળ; વળ. (૨) હા; છેડો.
(૩) ધોરણ; નિયમ. [છાતીનાં હાડકાં-

આંકોશીઆં, ન. પાંસળાં;

આંખ, સ્ત્રી. (સં. અક્ષિ ઉં)

જોવાની ઇંદ્રિય; નેત્ર. (૧) જોવાની શક્તિ;
નજર. (૩) નિધા; પ્રેમદષ્ટિ. (૪) દેખ-
રેખ; તપાસ. (૫) વેહ; છિદ્ર; કાણું.
(૬) ઉત્પાદક ગાઠ. (શેરડીની આંખ).
આંખ ઉઘાડવી=ચેતવવું; અનુભવ મળવાથી
જાગૃત થવું; સમજ પડવી; આંખ ઉઘા-
ડીને જોવું=પ્રુક્ષિપુરઃસર વિચાર કરવો.
આંખ ઉંચી કરવી=ચઢી આવવું. (૨)
આંખ ઉઘાડી સ્વાસ્થ્ય બતાવવું. આંખે
અધારાં આરવા=તેજથી ઇંખાઈ જવું.
આંખે અધારી બાધવી=વશ કરી લેવું.
આંખમા આંખળીઓ બાલવી=છેડરવું.
આંખમા કમળો હોવો=અદેખાઈ થવી.
આંખ ઠાઠવી=ધમકાવવું; બીચડાવવું
આંખ ખેંચવી=પરાણે વાંચવું. (૨) આટ-
રતા રાખવી. આંખમા ખૂંચવું=અદેખાઈ
આવવી; ખટક્યા કરવું. આંખે ચઢવું=
ધ્યાન ખેંચવું; અદેખાઈતા કારણરૂપ
થવું. આંખમાં ચકલી રમવી=ચંચળતા
જણાઈ આવવી. આંખ ચોરવી=કાઈ ન
દેખે તેમ કાચું કરવું. આંખ ચોગવી=
રોષને રહેવું. આંખ કરવી=વૃત્તિ થવી.
આંખ ફળાવી (આખ મીચારી)=મરણ
થવું. આંખમાં ધૂળ નાખવી=મૂલ ખવ-
રાવવી. આંખ નીકળી પડવી=નહિ દેખી-
ખમાવું. આંખને વળે તે યોને બાવે=મોત

ગુણ નહિ પરંતુ દેખાત પણ હોવો જોઈએ. આંખનો પાટો=અતિ અગ્રિય. આંખની કીકી=અત્યંત ગ્રિય. આંખ ફરકવી=શુભાશુભ ચિહ્ન જણાવું. આંખ ફરવી=ગુરસે થવું; શૂર ચડવું; મરણ વખતે આંખનું ઠરારું તે. આંખ ફાડવી=મહુ અમ લીધેલો હોય એમ દેખાડવું. આંખ ભરાવી=આંસુ ઠાળવાં, રોવું; દીલગીર થવું. આંખ ભરવી=ટીકી ટીકીને જોવું ને મોઢુ ઉત્પન્ન કરવો. આંખ મારવી=કઠાણ કરવો. આંખમાં મીઠું પડવું=અદેખાણને ઠીકે દાલી ભરવો. આંખ મળવી=ઉધ આવવી. (૨) રનેહ થવો. આંખ મેળવવી=પ્રત્યક્ષ મળવું. આંખમાં તલટીઆં પડવા=મહુજ હુપ્યા થવી. આંખ મીચાવી=મરણ થવું. આંખ મીચાને દામ કરવું=કંઈ પણ જોયા વિચાર્યા વગર સાદસ કરવું. આંખ આડા કાન કરવા=સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું હરવું. આંખમાં કાનિશ્વર હોવો=દ્રેષ ને જોઈ હોવું. આંખો ભોચીએ જવી=ઉક્ત -મગર થઈ જવું. આંખ ફાટવી=એકદમ ભુરસો આવવો. ફાટી આંખે ફરવું=મહોન્મત થઈ જવું.

આંખ્યાંસો, પુ. ૩૩ અવસરે સીંચોને કપાળે અને જાલે કીપકી વગેરે ચોટવામાં આવે છે તે. [વામાં].

આંખડલી, સી. આંખ. (કવિ

આંખડી, સી. આંખ. (કવિતામાં)

આંખનીઆડ, સી. વિલ્લો

દંડાની રમતમાંનો એક ફાવ.

આંખફટામણી, સી. એક જાતની વેલી અને તેનાં ફળ

આંખમચકાશી, પુ. આંખનો સ્પંદ; આંખ ઉધડે અને બધાથાથ એટલે વખત; આંખથી સજ્ઞા કરવી તે.

આંખમિચામણી, સી. એક જાતની ઓઠરાંની રમત. (૨) આંખ આડા કાન કરવા તે. (૩) હસારત કરવી તે.

આંખીઆં, ન. મૂર્છા; બેશુદ્ધિ. (૨) અજગળીઆં.

આંખ, ન. (સં. અંગ ૭૦) અંચ; દેહ. આંચ પર આપવું=સાનમાં કંઈ રાખ્યા વગર નાણું ધીરવું. આંચ પર આવવું=સરીર પર ફુમલો કરવો.

આંગડ, સી. ફાગીના; નગદી; રૂપીઆ વગેરે જોખમ.

આંગડી, સી. નાનાં ઓઠરાંની અંગરખી; અલકું.

આંગડીઓ, પુ; કીમતી અવેજ લઈ જનારો માણસ; જોખમ લઈ જનાર. વિ. (૨) વિચારસુ નોતર.

આંગણ, ન. (સં. અંગ ૭૦) જુઓ આંગણું.

આંગણું, ન. (સં. અંગ ૭૦) પર આંગળનો પ્રહાર જવા; ફળીકં.

આંગણુલું (સં.) આંગણું (કવિ-વામાં વાસાય છે.) [વહારની કુદી જગદ આંગણુલું (સં.) ધરના બારણા

આંગણું, ન. નાના બાળકનું ઝાલું.
 આંગણ, ન. (સં. અંગુલી ઉં.)
 આંગળી (૨) આંગળીના નેટું માપ.
 (૩) વેપારીઓમાં ફાની સખ્યા બતાવવાની સંજ્ઞા. આંગળવા=આંગળ માપનું.
 આંગળતોડો, પુ. પછીમાં રહેનારો એક ભત્રીજો છવડો.

આંગળી, સ્ત્રી. (સં. અંગુલી ઉં) હાથ પગના પાંચ આંગળના છુટાછુટા અવયવ. પાંચ આંગળીઓમાંની ત્રણમાં જુદા નામ છે: અંગુઠો, વચલી આંગળી અને દયલી આંગળી. આંગળી કરવી=સારાઈ કરાવવી; નિંદા કરવી.

આંગળીઆત, વિ. નાતરાની સ્ત્રીના આગલા કણીથી થયેલું ઓકર.

આંગળું, ન. આંગળી.

આંગિરસ, પુ. (સં.) અંગિરસનો પુત્ર; એક ઋષિ.

આંગી, સ્ત્રી. રંગ રંગનાં ધાતુના પાનાં હગાડીને ગોખવા જેવો ધાટ કરેલો હોય તે; બહુચરાઈ અને અજાણ માતાના ગોખની આકૃતિઓ તે. (૨) વરને પહેરાવવાનું એક વસ્ત્ર.

આંગિણ, ન. અંગિણ સ્નાન; નાહવું તે.

આંચ, (સં. અગ્નિ ઉં) સળગતા દેવતાનો સખત ગરમીવાળો બાજ; સખત તાપ. (૨) બીડું કરવું. (૩) ધમકી આપવી. (૪) હરકત; ભય; બીક. (૫) અધિક; કપાચ.

આંચકી, સ્ત્રી. યરીર અને

નાડીઓનું ખેંચાવું; તાણ. (૨) હેડકી.

આંચકીઆવવી, તણાઈ જવું; ખેંચાઈ જવું; તાણ આવવી. (૨) હરકત આવવી. [ચાડું; યરમાડું.

આંચકીખાવી, અટકવું; ખમ-આંચકો, (આંચકો), (મ. આંચકા) ધકો; હડસેલો. (૨) અટકવું; ખમચાડું; યરમાડું. (૩) ખોટું; ઘડસાન.

આંચણ, જુઓ આંચળ.

આંચણી, (લી), વારંવાર નિર્રથક ચપ્પને બાંધ્યા કરવાની ટેવ તે. (૨) (વાચનમાં) અસ્તાઈ; ટેક; મોરો.

આંચળી, ન. (સં. અંચલ=છેડો, અડધાગ, પાલવ.) માદા જે અવયવ વડે બચ્ચાને ધવરાવે છે તે અવયવ; પાન; સ્તન. આંચળ કરવો=આંચળમાંથી દૂધનું ટપકી જવું. આંચળ આવવો=આંચળમાં એક ભત્રીજો રોજ થવો આંચળ હકો જવો=દૂધ આવવું બંધ થવું.

આંચળવાળું, વિ. જેને આંચળ હોય એવું. [અંખ.

આંછ, સ્ત્રી. (આંખની) ડારી;

આંજણ, ન. (સં. અંજન) ઠંડું અંજન; માળજ; સુરમો; આંજવાનું. (૨) છેતરપીંડી. [હપરની ફાદી.

આંજણી, સ્ત્રી. આંખની પાંપણું

આંજનેય, પુ. (સં.) હેનુમાં વછ; અંજનીનો પુત્ર.

આંજણું, સ. કિ. (અજ્ઞ=

લગાડવું) અંજન કરવું. (૨) ઉતરવું. (૩) ભોળવી નાખવું. (૪) આંધું પાડવું; છાંકરી નાંખવું; સ્વાધીન કરી લેવું. (૫) (૫) ભૂલયાપ દેવી. (૬) નજર ચુમવાથી આંનયું ખસે પણ દેખવું ન ખસે = ઉતરીને લઈ ભય તે સહેવાય, પણ હાથે કરીને અપાય નહિ. કાળી ચૌદયનાં આંનયાં તે કાંઈથી ન ભય જાંનયાં = એકવાર ઉતર્યા છે તે ફરી ઉતરવાં નથી.

આંછડું, ન. જુવારમાં થતો એક ભવનો રોમ; અંજારો.

આંટ, (સં. આ+વર્ત=ફરવું ઉ૦) ગાંઠ; ગૂંચ (૨) શાખ; આભર; વટ. (૩) ટેવ; હથેલી. (૪) યુક્તિ; શીલવટ. (૫) પદ્ધતિ; રીત. (૬) કલમ પહોંચાનો ત્રણ આંખળીઓનો ભાગ. (૭) ચપળતા; હોશિઆરી.

આંટણું, ન. (સં. આ+વર્ત=ફરવું ઉ૦) ચામડી ઉપરના ઘસારાનું ચિહ્ન.

આંટણું, સ. કિ. ધારવું; તાકવું; નિરાત નાંડવું. (૨) અ. કિ. ટપી નવું; એક થવું.

આંટી, સી. ગૂંચ; વળની ગાંઠ. (૨) ગડી. (૩) કુતરનો ફાળકો. (૪) વાંધો. દ્વેષ; અહાવત; મનમાં પડેલી ગાંઠ. (૫) યુક્તિ; પ્રપંચ. (૬) ફાસો; ચેષ્ટ. (૭) કાપડો.

આંટીકુંડી, સી. ચેષ્ટ; ખાજી; અંચલ. (૨) યુક્તિ; સહાય.

આંટીકુંડી, સી. છાંનવી એક સમત. [ગયનો હાવ.

આંટોટ્ટો, પુ. સમતમાં અ-આંટો, (સં. આ+વર્ત ઉ૦) ફેર; ચક્રાવો; ચેચ; વળ. (૧) વેર; કિતો; અહાવત. (૩) ફરી આવવું તે; ફેરો. આંટોફેરો, પુ. જાન આવવું તે; જતા આવતા રહેવું તે.

આંટોફેરોખાવો, જતા આવતા રહેવું; કામગીરી કરતા રહેવું.

આંટોમારવો, ચક્રર લઈ આવવું; સહેજ બઈ આવવું; ખાતમી મેળવવા જવું. [રૂપણ; ગાળી.

આંડ, પુ. (સં. અણ ઉ૦) આંતર, વિ. (સં. અન્તર ઉ૦) અંદરનું.

આંતરરાગ, પુ. (સં. આન્તર+રાગ=પ્રેમ) અંતરનો પ્રેમ; મનનો હમજો; ભાવ.

આંતરડી, સી. નાનું આંતરડું. (૧) લાગણીવાળી તાકી (૩) અંતર કાણ; કાળજી; આંતરડી બાળવી = રિત્તવું; પીડાવું.

આંતરડું, ન. (સં. અન્તર ઉ૦) ચેટમાંનું અન્નરસને પચાવી મળેને બહાર કાઢનારું વળના જેવું મોટું તાકીઓનું કુંભણું. આંતરડું ઉંચાં આવવાં = વણી મહેનત પડવી. આંતરડાળી સરાહ = સહોદરમ.

આંતરણું, સ. કિ. પડો બરેડો;

આંતર કરવો. (૨) ઘેરી લેવું; રોકવું. (૩)

અટકાવવું. (૪) નિરૂપાય બનાવવું.

આંતરસેવો, પુ. અંદરનું

ચીવણ; કપડાને અંદરથી જો દોરો કરી-
લેવામાં આવે છે તે.

આંતરી, સ્ત્રી. ખેસ; કેસ; છેડો;

પાલવ. (૨) બે ઘોડીઆની વચ્ચે રાખેલી
જગા. (૩) અરમ કપડામાં પડતી છવાત.

આંતરે, અ. એક મુકાને બીજાનું.

આંતરો, પુ. પડો; અંતરપટ.

(૧) જુડું પાડવાની નિયામી. (૩) ભેદ;

જુદાઈ. (૪) છેડું; અંતર. (૫) ફરક;

ગાળો; અવકાશ. (૬) મુપદનો ટક.

આંતો, પુ. બે દોરને સ.ચે

વહેલા હોય તેમાં જ્યારે ત્રીજો દોર સાથે

વણવાનો હોય ત્યારે પહેલા બે દોરને

હવેળવે પડે છે. આ પહેલા બે દોરને

‘આંતો’ કહેવામાં આવે છે.

આંદોલન, ન (સં.) આમ

તેમ હાલવું. (૨) લોકમાં ઉશ્કેરણી મ-

લાવવી; હિલચાલ કરી લોકોનાં મન

ચલિત કરવાં; ધૂન્દો; ખળભળાટ. (૩)

અનુસંધાન.

આંધળીઉં, ન. આંધળા જેવા

ચમને કાર્ય કરવું; આંખોમાંથી પડવું; સાહસ

આંધળીખિસ્કોલી, સ્ત્રી. એક

ભતની રમત; દહીંનો ઘોડો.

આંધળીચાકણ, સ્ત્રી. બે મુખનો

સાપ. (આ સાપ આંધળો હોય છે અને

એક માં તરફ ચાલે છે.)

આંધળીપીપળી, સ્ત્રી. છાકરાની

એક રમત.

આંધળું, વિ. (સં. અન્ધ હ.)

નહિ દેખતું; અ. ધ. (૨) અજ્ઞાન; અસમ-

જ્ઞાન. આંધળીને પાથરતા વહાણું વહાય=અન્ધ-

જ્ઞા માણસથી ઝડ લઇને કામ કરાવે

નહિ. આંધળી બેસે મોઢવું ફીકું=લાંબી

નજર ન હોય, તેને ભોગ ભેગે એકાદ વ-

સ્તુ હાથ આવી તોતેનો જ ઉપયોગ કર્યા

કરે. આંધળા ચોરે અંદરનું ફીકું=ખોટું

ખોટું; અથમપ. આંધળામાં કાણો રાજી-

આ=કળા ગામમાં એક ઠો પ્રધાન. આં-

ધળો દળે કે ગાય=જેને લાંબી સૂત્ર ન

હોય તે એક જ કામ કરે. આંધળાના

હાથમાં આરસી=જેને જેનો ઉપયોગ નથી

તેને તે વસ્તુ નકામી છે. આંધળાની ગાય

ને અહીંનાં રખોપાં=નિર્જળનો આશ્રય.

આંધળાની આંખ=અત્યંત અમલથી વરતું.

આંધળીમાં કરવાં=યા હોમ કરીને ફીકી

પડવું. આંધળુ બીંત=વિચાર રહિત. આં-

ધળો ધધો=નફો તોટો સમભવ નહિ તેવું

કામ. આંધળુ ગુમડું=મોં કે છિદ્ર વચર-

તું ગડ.

આંધળોપોટો, પુ. છાકરાની

એક રમત. આંધળો લોટવો. (૧) નજર ન ધી.

આંધી, સ્ત્રી. વટોળાઓ; વાવા-

જાડું.

આંફ, જુઓ હાં.

આંખ, પુ. આમ, અંખ. (૨) આંખો.

આંખટ, વિ. ખાડું; ખટાશદાર.

આંખફળ, ન. ફેરી; આંખાતું ફળ.

આંબરસ, પુ. ફેરીના રસ.

આંબલી, સ્ત્રી. (સં. આમ્લિકા

૭૦) આમલી; એક જાતનું ઝાડ અને તેનાં ફળ. આંબલી પીપળી રમાડવી= ભ્રમવાતું. આંબલીના બાંધ=કંઠસ. આંબલીના પાનમાં સુધાન=રહેવા દે; કાળું કર; આસ્થા ભ.

આંબલીઓ, પુ. (કવિતામાં વપરાતું આંબાનું લલિતરસ) આબો. (૨) આમલીનો કળીયો; કચુકો.

આંબલું, અ. કિ. (અંબાનું જુઓ.) પહેંચલું; અડલું. (૨) અંબાનું. (૩) હાથ લાખો કરવો; વિસ્તારલું. સ. કિ. અડલું. [અધક.

આંબળસારો, વિ. શુદ્ધ નિર્માળ

આંબળું, ન. (સં. આમ્લક)

એક જાતનું ખાટું ફળ; આમળું.

આંબા, પુ. (સં. આમ્ર ૭૦)

આંબાનાં ઝાડ. (ખ. વ.) (૧) ફેરીઓ.

આંબાગાળો, પુ. ફેરીગાળો.

આંબામોર, પુ આંબાનું ફળ.

(૨) ડાંગેરની એક હત્તમ ભળ.

આંબામોરી, સ્ત્રી. એક ખટ-મધુરી હળદરના જેવી ગાંઠ. (અંબાનું થાય છે.)

આંબાવાડો, સ્ત્રી. અમરાઈ; આંબાનું વન.

આંબાવાડીઈ, ન. આંબાનો

ભાગ; આમરાઈ.

આંબાસાખ, સ્ત્રી. આંબાની

ડાળી ઉપરના પાકવા માટેલી અને એની મેળેજ ખરી પડેલી ફેરી.

આંબાહળદર, (સં. આમ્રહ-

રિક્ષા ૭૦) એક જાતનો પીળા-

રંગનો કંઈ; હળદરથી કંઈક મોટા ગાંઠી-

આવાળો અને આંબાના જેવી વાસવાળો કંઈ.

આંબેલ, ન. આમળ. (૨)

એક વખત અલુચ્છ બોળન જમવાનું. શ્રાવકોનું વ્રત.

આંબો, પુ. (સં. આમ્ર ૭૦

પ્રા. ઝંબો) એક જાતનું ઝાડ. (આંબાનું

ઝાડ મોટું થાય છે. વસંત ઋતુ ખેસતાં

તેને ફૂલ આવે છે તેને મહોર કહે છે.

તેનાં ફળ ફેરી કહેવાય છે.) આંબો મો-

રવો=આંબાને ફૂલ આવવાં. આંબદ

ખાદી નાંખવા=થાય તે કરી લેવું. આંબે

લેવો=ફરતો જમરડો ઝીવી લેવો.

આંબાની કાઠી ને રાંધનારી કાઠી=સોંધું તે.

મોંધુંજ. આંબે મોર, કલાલે લેખું અને

જલે દહાડે કંઈ ના દેખું=નિષ્ફળ પ્રયત્ન.

આંબોઈ, સ્ત્રી. ફુંદીની નીચે

રહેલી રંગોની ગાંઠ; પેચોડી. આંબોઈ

ખસવી=રંગે ખસવી. આંબોઈ કરાવવી=

રંગો ચોળાવી અંતઃકાને ફુંદીની નીચે

લાવવી.

આંબોસાં, ન. સૂકાં આલુ;

સૂકી દ્રાક્ષ [સૂકી રાખેલી ચીરી.

આંબોળીઈ, ન. કાચી ફેરીની

આંબોઈ, સ્ત્રી. જુઓ આંબોઈ.

આંસ, ન. (સં. અંશ ઉ.)
પરિવલ્લેની પસારવતી લીધી. (૨) ધરી.

આંસુ, ન. (સં. અશુ ઉ.)
શોક લપંની લાગણી થતાં પાણી આવે
છે તે; અશુ.

આંસુડાં, ન. બ. વ. આંસુ; અશુ.
આંહાલુશ, સ્ત્રી. કરવું કે ન
કરવું એવી ગડબાજ; હા ના; આનાકાની.

ઇ.

ઇ, સ્ત્રી. (સં. ઇ) ગુજરાતી
આપાના મૂળાસરેમાનો ત્રીજો સ્વર. (૨)
નારીભતિનો પ્રત્યય. (૩) વાળું અથવા
પાછું અર્થ બતાવનારો પ્રત્યય.

ઈ, વિ. (સં. હ્રદમ્ ઉ.) આ;
એ. (ઇ વાત. કાઠિ.)

ઈએળ, સ્ત્રી. લ. ખો પાતળો
ને લીસો છવરો; ઈરો. [જ મલો છાડ.

ઇકડ, ઇકડે, ઇક્કડ, સ્ત્રી. એક

ઇકન્થુમન, ન. (અં.) મગરનાં
મૂંછાંને તથા નાનાં બચ્ચાને ખાઈ જનારે
એક ઇછ્ચિયન પ્રાણી.

ઈકખાલ, ન. (આ. કબૂલ=તે
આગળ આવ્યો ઉ.) ઈંખાલ=શાઅ)
નશીબ; સદ્લાઅ; આખાણી; કિસ્મત.

ઈકરાર, પુ. (આ. કરર=તેણે
આરામ કર્યો ઉ. ઇકાર) જેવું હોય
તેવું ખરેખર કહેવું. ઇકસાર કરવો=હા
આડવી. (૨) પ્રતિજ્ઞા ઉપર કબૂલ કરેલો

મજકર; લખાની; કબૂલાત.

ઇકરારનામું, ન. (આ.) પ્રતિજ્ઞા
ઉપર જે મજકર લખાવેલો હોય તે;
કબૂલાતનામું.

ઇકાર, પુ. (સં. ફ+ક=કરવું
ઉ. કાર) ઇ વાચક જે ઉચ્ચાર તે.

ઇકારાંત, વિ. (સં. ફકાર +
અંત) જેને છેડે ઇકાર હોય એવું.

ઇકોતરી, સ્ત્રી. એક આંકવું નામ.

ઇકોતરો, પુ. સંવત ૧૮૭૧ ના
વર્ષમા પડેલો હુકળ.

ઇકોતર, વિ. શિવેર ને એક; ૭૧;

ઇક્કડ, વિ. જેનામાં દયાનો
અંશ ન હોય એવું; લાગણી રહિત, નિર્દય.

ઇક્ષિવદિ, સ્ત્રી. (અં.) નૈસર્ગિક
ન્યાય; ખરેખરો ઈનસાફ આપકે તે.

ઇશુ, સ્ત્રી. (સં.) શેરડી, ઉસ.

ઇશુકાંડ, (ઇશુકાપડ) પુ. (સં.
ફશુ+કાળડ=માગ.) શેરડીનો સઠિ;
શેરડીના સઠાની જે ગાઠ વચ્ચેનો જે ભાગને.

ઇશુદડ, પુ. (સં.) શેરડીનો સઠો.

ઇશુરસ, પુ. (સં.) શેરડીને
પાણીને તેમાંથી ખાંડેલો રસ.

ઇમ્પતલાત, પુ. (આ. એમ્પત-
લાત ઉ.) એકું કરવું તે. (૨) મિત્રતા;
સંબંધ. (૩) જે જાણી વચ્ચે જે સારો
સંબંધ હોય તે; એમલાસ.

ઇમ્પતલાદ્, પુ. (આ. એમ્પ-
તલાદ્ ઉ.) વિકલ્પ. (૨) સિત્તપલ્લ. (૩)

દેવ; પ્રધા, અદેખાઇ.

ઇખતેઆર, પુ. (આ.) અખ-
તીયારે. [સ્વભાવ.

ઇખલાક, પુ. (ફા.) ગુણ; સારો
ઇખલાસ, (એખલાસ), પુ.
(આ.) અતિશય મેળાપ; ઘણી દોરતી;
ધરેખો.

ઇખિયાર, (અખસાર), પુ.
(આ.) ખચર=એ ખસદ કર્યું હોય તે)
સના; અધિકાર; હક.

ઇખતેસાર, પુ. (આ.) ખસર=
એકદમ ઠંડું થવું) ઠંડું કરવું તે; સંક્ષેપ;
ટુંકો સાર.

ઇખલાસ, પુ. (આ.) ખલસ=ચો-
ક્ષ્ણ હવે ઉઠો) મિત્રતા; પ્યાર. (૨)
અતિશય મેળાપ; ઘણીજ પ્રીતિવાળો
સખંધ. (૩) ખરો-નિખાલસ રહેલ.
(ઇખલાસ, એખલાસ.) [રમત.

ઇગલીલીગલી, છોકરાંની એક
ઇચકખાંડી, સ્ત્રી. છોકરાંની એક
રમત.

ઇચ્છુ, સ. કિ. (સં. ઇ=ખાવું
તેમજ નાંખવું ઉઠ) ખજ ખાવું. (૨)
નાંખવું; ફેંકવું. (રમતમાં) કાણ પહેલો
ધરે છે. (૩) એકાવડ; દોમી દેવું.

ઇચ્છક, વિ. (સં. ઇચ્છ-ઇચ્છ=ઇ-
ચ્છવું ઉ.) ઇચ્છનાર.

ઇચ્છનધારા, સ્ત્રી. (સં. અચિ-
ચિત્ત=અચિત્ત નધારા = પાર ઉ.

અપખંચ) ચાલ ને ચાલ ધારા પડતી
રહે તે. (૨) શંકરને અભિષેક કરવાનું
એક પાત્ર.

ઇચ્છુ, સ. કિ. (સં. ઇચ્છ=
ઈચ્છવું) ઈચ્છા કરવી; ચાહવું. (૨) આશા
રાખવી; ઉમેદ બાંધવી. (૩) માગવું (૪) ગમવું.

ઇચ્છા, સ્ત્રી. (સં. ઇચ્છ=ઇ-
ચ્છવું ઉ.) કમના; વાસના; મરજ; યુરી;
ચિ. (૨) અભિલાષ; લાલ.

ઇચ્છાચાર, પુ. (સં. ઇચ્છા+
આચાર=વર્તન) ઇચ્છા પ્રમાણે વ.
તરવું તે. [વર્તનાર; સ્વચંદી.

ઇચ્છાચારી, વિ. મરજ પ્રમાણે
ઇચ્છાનુસાર, અ. મરજ મુજબ.
ઇચ્છાન્વિતર, વિ. ઇચ્છાવાળું.
(૨) આશાભય; વાસનાવાળું.

ઇચ્છાપુરતું, વિ. ઇચ્છામાં આવે
તેટલું; ભેધએ તેટલું; ચિ પ્રમાણે. (૨)
પુષ્કળ. [ઇચ્છાથી.

ઇચ્છાપુર:સર, અ. (સં.)
ઇચ્છાપૂર્વક, અ. (સં.) ઇચ્છા-
સહિત; દોંસબેર.

ઇચ્છાફળી, ન. (સં.) ઇચ્છેલું
ફળ; ઇચ્છવા પ્રમાણે મળવું તે. (૨)
નિરાશિમાં ચાથી ઈષ્ટ સંખ્યા.

ઇચ્છાખળી, ન. (સં.) ઇચ્છા-
સજિત; ઇચ્છા પાર પાડવાનો ઉદ્દેશ.

ઇચ્છાભોજન, ન. (સં.) મર-
જનું ભય; એ ખાવાની ઇચ્છા હોય તે

ખવરાવવું તે; ધાવવું લોળન.

કચ્છાવર, પુ. (સં.) કચ્છા પ્રમાણેના ચૂંટી કાઢેલો વર. (કન્યાએ પસંદ કરેલો વર 'કચ્છાવર' કહેવાતો).

કચ્છારાજિત, સ્ત્રી. ભાવનાખળ; સંકલ્પખળ.

કચ્છાંક, પુ. (સં.) કચ્છા+અંક (જો) કચ્છેથી આકરો; જે આકડાની આરંભે જવાળ કઢાય છે તે. [ધારેલું.

કચ્છિત, વિ (સં.) કચ્છેલું;

કચ્છુ, વિ. કચ્છાવાળું; કચ્છનાર; અભિલાષી. [ધારેલું; કામના કરેલું.

કચ્છેલું, વિ. (સં.) કચ્છિત;

કચ્છુ, જુઓ કચ્છું

કચ્છત, સ્ત્રી. (આ. કચ્છત = આખરે જ) આખરે; માન; પ્રતિષ્ઠા; મોક્ષો. (૨) નામ; પદ્ધતિ, નામના. કચ્છતના કાકરા થવા=આખરે જુમાવવી. કચ્છત લેવી=ખજાતકાર કરવો.

કચ્છતઆસાર, વિ. (આ. કચ્છત અસરવું બહુવચન. માનવાચક શબ્દ) આખરેહાર; પ્રતિષ્ઠા. (માનમાં લખવાનો શબ્દ.)

કચ્છતદાર, વિ. (આ. કચ્છત +દા. દાર=વાળું) આખરેવાળું; નામી-તું; સંલલિત.

કચ્છન, ન. (આ. કચ્છન=આખરે) આખરેલું; નોતરું.

કચ્છનકરણું, સ. કિ. આખરેલું

કરવું (૨) માનભરે જોવાવું.

કચ્છાસ, સ્ત્રી. (આ. જનસ= તે બેઠા જ.) એકા થવું તે; બેઠા.

કચ્છાસનિશાન, (આ.) સભા-સહ. (સામ તો અને નવાબોને પત્ર લખતાં માનારે કચ્છાસનિશાન એમ લખાય છે.)

કચ્છ, સ્ત્રી. (આ. કચ્છ=પીડા) હરકત; હાનિ (૧) દુઃખ; પીડા; વેદના. (૩) કૂંટા કરવી તે.

કચ્છકૃત, સ્ત્રી. (આ. કચ્છ=તેણે કમેયું જ.) વધારો; કમેરો. (૨) સમાસ. બે શબ્દને બેઠવા તે. (૩) છટ્ટી વિભક્તિ. કચ્છકૃત ગામ=કચ્છાગામમાં અપાયેલું ગામ. કચ્છકૃતખાતું=નજરાણાને લખવું ખાતું.

કચ્છર, સ્ત્રી. (દા.) સુરવાળ; પા-ચલમો; ચોરણો; લે ધો.

કચ્છરદાર, પુ. (આ. અચ્છર= ગુફસાન બરવું જ. કચ્છર તેને (દા.) દાર પ્રત્યય લાગતાં કચ્છરદાર તેનું કચ્છરદાર.) જેણે કચ્છરો રાખેલો હોય તે. (૨) વિ કચ્છરાવણું; પટે રાખનાર; સનંદી.

કચ્છરદારી, સ્ત્રી. (આ.) કચ્છર-દારનો ધંધો. (૨) કચ્છરદારપણું.

કચ્છરખંડ, પુ. ચોરણાની નાડી; કમરપટો.

કચ્છરણું, અ. કિ. (આ. કચ્છા =હાનિ, પીડા, દુઃખ જો) કચ્છરણું થવું; દુઃખ કરવું; સંતાપ કરવો. (૨) અર્થે લ કરવું.

કચ્છરે, અ. કચ્છરાથી; કચ્છરીતે.

કચ્છરેદાર, જુઓ કચ્છરદાર

ક્રમરેરાખવું, સ. કિ. અમુક સરતોએ કાંઈ કામ માથે લેવું; કંટાળે રાખવો; ઉધડ લેવું (૨) એકઠાપ કરી લેવું.

ક્રમરો, (આ. અગર=નુકસાન અરી હેવું જ.) કાંઈ જમીન અથવા હક પૈસા આપી અમુક મુદત સુધી ભોગવવા નો કરાર કરવો તે.

ક્રમજત, જુઓ ક્રમન.

ક્રમરાવવું, સ. કિ. પ્રે. દીનમાં બળવા કરે એમ કરવું.

ક્રમરાવું, અ. કિ. મનમાં બળવા કરવું; મુગલું.

ક્રમહાર, કિ. જાહેર કરવું.

ક્રમલિખન, વિ. (અ.) ક્રમ-લખવું; ક્રમલીને લખવું.

ક્રમલિક, વિ. (અ.) લખવું; જ્ઞાન ખેંચે એવું.

ક્રમી, અ. દોસ્તી તોડી તે; કટી.

ક્રમોત્તર, વિ. ક્રિતર અને આઠ; ૭૮

ક્રમયાસી, વિ. અક્રુપાશી; એસી ને આઠ; ૮૮.

ક્રમરોએગઠ, પુ. ક્રમરો ગઠ; ક્રમરો સહેલથી ન જીતી રાખાય એવા કિલ્લો (૨) વિ. મુસકેલ (કામ).

ક્રમ, સી. (સં.) પરનને જાણ કરવાની એક નાદી. (ક્રમ, પિંગલ અને મુમુક્ષુ એ ત્રણ મોટી નાદીઓ દ્વારા સરીરમાં પવન ફરતો માનવામાં આવે છે.)

ક્રમીપીડી, સી. (સં. ક્રિતિ=આ-ક્રિત+પીડા=દુઃખ ઉં) નગર ન લાગે તે માટે વરકાવાને માથેથી ગોળીઓ ઉતારીને ફેંકી દેવામાં આવે છે તે.

ક્રમ, વિ. (સં. ક્રિતિ ઉં) નાંદ; જીંડું. [આજળ.

ક્રમ, અહીંઆં; અહીં તરફ;

ક્રમમાર, પુ. (આ. અમર=વિ-શ્વાસ રાખ્યો જ. ક્રમનિમાર) ભરોસો; વિશ્વાસ; અદા; ખાતરી.

ક્રમખારી, વિ. (આ. ક્રમલિ-ખા+ક્ર=વિશ્વાસુ) વિશ્વાસુ; ભરોસાદાર. (૨) પ્રમાણિક; સાચુ.

ક્રમમામ, પુ. (આ. તમમ=તે આપુ હવું ઉં ક્રમમામ) મનુષ્યની શોધવા પ્રમાણેવું જવું, રસાદા; ખરો; અસખાળ. (૨) વિ. સંપૂર્ણ.

ક્રમર, વિ. (સં. ક્રિતર ઉં) બી-જી. (૨) જીંડું; રત્ન. (૩) ત્રાહિવ.

ક્રમરડી, ક્રમટી, સી. ઢોરના સરીર ઉપર થતો એક જંતુ. (૨) અતરડી.

ક્રમરત, અ. (સં.) બીજેથી; અજાત રીતે. [વધારે પડતું કરવું તે.

ક્રમરાઈ, સી. આહુ રીતરિવાજથી

ક્રમરાજ, વિ. (આ. અરજ=વચ્ચે પડ્યો ઉં) કુરસે વચ્ચે; નસાજ.

ક્રમરાજકરવું, કિ. ના ખુસ કરવું; કુરસે બેસવું.

ક્રમરાજ, સી. (આ. અરજ=વચ્ચે પડ્યો ઉં) નાખુસ; અવશ્ય; કુરસે.

ઇતરાવણું, અ. કિ. ફૂલ દેખા-
ડવી; મોઢાં છે બતાવવી.

ઇતરેતર, વિ. (સં.) એક બીજાનું;
અન્યોન્યનું. (૨) અ. પરપર; અન્યોન્ય.

ઇતલાખ, વિ. (અ. ઇતલાખ
ઉ.) ભૂંડું; કૂંડું. (આ સંબંધે જાનના
સિપાઇઓને લાગે છે:-ઇતલાખ સિપાઇ
અને સરખમ સિપાઇ.) [આમતેમ

ઇતરતત, (સં.) અહીંતહીં;

ઇતિ, અ. (સં. इदम्=આ ઉ-
પરથી) સમાપ્તિ સૂચક શબ્દ.

ઇતિકર્ત્તવ્ય, અ. (સં.) કર્ત્તવ્ય
પુરું કર્યું એમ.

ઇતિકર્ત્તવ્યતા, સ્ત્રી. કરવા યોગ્ય
હોય તે કર્યું એવું બતાવવાપણું. [સ યોગ.

ઇતિદાક, પુ. (આ.) બનાવ;

ઇતિમાદ, પુ. (આ. અમદ=
ચાંચલો ઉ.) વિશ્વાસ; ખાતરી; ભરોસો.

ઇતિવૃત્ત, ન. (સં. इति=આવું+
वृत्त) જેવી રીતે બન્યું હોય તેવી
ઢીંકત; ઇતિહાસ.

ઇતિશ્રી, સ્ત્રી. (સં. इति+श्री
ઉ.) સમાપ્તિસૂચક શબ્દ.

ઇતિહાસ, પુ. (સં. इति=આ
પ્રમાણે+ह=ખરેખર+अस=ઉ. આસ=
હવું તે.) મતકાળમાં ખરેખર આ પ્ર-
માણે બન્યું હવું એમ દેખાડનારું લખાણ;
રાજ્ય, રેણ, પ્રભુ, વ્યક્તિ કે વસ્તુને
લગતી ખરી ઢીંકતનું પુસ્તક.

ઇતિહાસકાર, વિ. (સં. इति-
हास+क=કરવું ઉ. કાર) ઇતિહાસ
બનાવનાર. ઇતિહાસ લખનાર.

ઇતિહાસરૂપ, વિ. (સં.) ઇતિ-
હાસના આકારમાં હોય તેવું, ઇતિહાસ જેવું.

ઇતિહાસિક બુદ્ધિ એ ઇતિહાસિક.

ઇતું, વિ. એવું; જેવું; આવું.
(એક જનાર હવું તે પુછે પાણી પીવું)

ઇત્યંભૂત, વિ. (સં. इत्यम्=એ
પ્રકારે+भू=યવું ઉ.) આ પ્રમાણે
થએલું એવું.

ઇત્યર્થ, પુ. (સં. इति=આ
પ્રમાણેનો+अर्थ=અર્થ) એ પ્રમાણે-
નો અર્થ; મતલબ: હેતુ.

ઇત્યલભૂ, અ. (સં. इति+अलम्
=અલ) બહુ થયું; બસ છે.

ઇત્યાદિ, (સં. इति+आदि ઉ.)
આ પ્રમાણે બીજા પણ; વગેરે.

ઇત્યાદિક, વિ. એ પ્રમાણે બીજાં
પણ; વગેરે વગેરે.

ઇતર, પુ. (અ.) હવેમાંનો અતિ
સૂક્ષ્મ પદાર્થ. [ખાવાનો પદાર્થ.

ઇદડા, ન. ઢોકળાં; એક જાતનો

ઇદમ્, સ. (સં. इदम्=આ.)
આ; એ.

ઇદમતૃતીયમ્, ન. ઇતિ+ત્રિ-
ત્વોના બનાવ; વિપરીત બનાવ.

ઇદર, અ. (સં. इतः ઉ. हि.
उदर=હવર.) અહીંઆ; આણી તરફ.

ધનકાર, (ધનકર), પુ. (આ. નકાર=ના પાડી ઉઠ)ના પાડવી તે; નિષેઝ.

ધનકારિઆત, સ્ત્રી. (આ.) ના ચુકર જવું તે; ના પાડવી તે.

ધનસાક્ષીનાલા, (આ.) જેમ જુલું જુલની મરજી હોય તેમ; ઈશ્વરેજા.

ધનસાન, (ધનસાન), (આ.) ઈત્સ=પ્રેમ કાવો ઉઠ) માણસ; આદમી; મનુષ્ય જાત.

ધનસાનિયત, ન. (આ.) માણસાઈ.

ધનસાફ, પુ. (આ. નસફ=તે વચમાં અટકથો ઉઠ) સત્ય હોય તે કહેવું તે; ન્યાય; વગર પક્ષપાતે થોડ્ય લાગે તેમ કરવું તે (૨) આદર આપવો.

ધનસાફદાર, પુ. (જા.) ઈત્સાફવાળો-ધનસાફ આપનાર; ન્યાયાધીશ.

ધનસાફી, વિ. ઈત્સાફવાળું; ન્યાયી. [રીત. (૨) કચેરી; અદાલત.

ધનસાફી, સ્ત્રી. ઈત્સાફ કરવાની

ધનામ, ન (આ. નઅમ=મન રાજ કરે એવું) ખુશી થઈને કાઢને કંઈ આપવું તે; બક્ષીશ; પારિતોષિક. (૨) સાબાશી.

ધનામબજાઈત, ન. અપાઈ ગ. એલા ધનામમાં વધારો કરી આપવો તે.

ધનામચિટ્ટી, સ્ત્રી. ધનામની સનંદ તે.

ધનામચોથાઈ, સ્ત્રી. ધનામ તરીકે આલતી જમીનના ઉત્પન્નમાંથી જે થોથો જાગ સરગર લે તે.

ધનામદાર, પુ. (આ. ઈત્સામ+દાર) જેને ધનામ મળેલું હોય તે; ધનામનો ભોગવટો કરનાર.

ધનામદારી, સ્ત્રી. ધનામદારનો જે આહો, હક કે પદવી તે.

ધનામપટ્ટો, પુ. (ફા.) ધનામી વસ્તુના ભોગવટા બદલ કરી આપેલો પટ્ટો.

ધનામપત્ર, ન. ધનામને લખતું લખન; બક્ષીશનામું.

ધનામફેજામી, સ્ત્રી. ધનામી જમીન ઉપર સરકારમાં જે ભરવાનું કસ-વેલું હોય તે; ધનામસલામી.

ધનામી, વિ. ઈત્સામ તરીકે અપાયેલું તે. (સાત જાતની ધનામી જમીન ચાલે છે; રાજકીય, જાતધનામ, દેવદાન, વગનધનામ, પરગણા વતનદારી, સરકાર ઉપયોગી, અને ગામનોકરિઆત)

ધનાયત, સ્ત્રી. (આ. અના=ઈશરો કરો ઉઠ ધનાયત=મહેરખાની) કૃપા. (૨) પ્રસન્નતાની નિશાની તરીકે જે કંઈ બક્ષીશ કરેલું હોય તે; અર્પણ.

ઈન્દ્રપેકટર, પુ. (ગાં.) તપાસ રાખનાર.

ઈફા, અ. (ઇ=આ+પાસ=માણ) આ જાણું; આણી વરદ; આણીમેર. (૨) અહીં; અહીંઆં.

ઇબ્લીસ, વિ. નહારો-કુજઆ-ખોર (નિસાળીઆ).

ઇમાદત, સ્ત્રી. (આ. અમદ ઉ.) સ્તુતિ; પ્રાર્થના; પૂજા; બજન; બંદગી.

ઇમારત, સ્ત્રી. (આ. અમર ઉ૦)
લખવા બોલવાની ક્રમ; રચના.

ઇલ, પુ. (સં. હમ) હાથી;
હાથીનું બચ્ચુ.

ઇમસો, જુઓ અમસો

ઇમાન, ન. (આ. અમન=નિ-
ર્ભય થયો ઉ૦) સત્યનિષ્ઠા; લાયક; વિ-
શ્વાસ; આસ્થા. (૨) પ્રમ. (૩) પ્રમા-
ણિકપણું; નેત્રી.

ઇમાનતમાર, પુ. (આ) સાચો
વિશ્વાસ; પ્રમાણિકણનો ભરોસો.

ઇમાનદાર, વિ. ઇમાનથી વડે-
વાર ચલાવનાર, પ્રમાણિક, વિશ્વાસુ

ઇમાનદારી, સ્ત્રી. સનિષ્ઠા; પ્ર-
માણિકતા. [ઉપર રહેનાર; સાચુ.

ઇમાની, વિ ઇમાનવાળું; ઇમાન

ઇમાની, સ્ત્રી. સાચવટ, પ્રમાણિકતા.

ઇમામ, પુ. (આ. ઇમામ ઉ૦)
ધાર્મિક કામોનો આગેવાન; કાણ; મુલ્લા.

ઇમ મહુસેન, પુ. (આ.) હજ-
રત મહંમદ સાહેબના હોદ્દાન. (એ
કરબલાના રજામાં ચઢીક થયા.)

ઇમાનદારી, પુ. ઇમાનનું બહાનું
હઈ હુમ્મયઈ કરનાર. (૨) ઇમાની દર-
કાર નહિ ગણતા પાપકાર્મ કરનાર.

ઇમારત, સ્ત્રી. (આ. અમર=તે
વરયો ઉ૦) મકાન; ઘર; હવેલી; કિલ્લો.
(૨) યુક્તિ; વહીવટ. ઇમારત બાંધવી=
બનાવટ કરવી; કામનો વાધ કરવો.

ઇમારતી, વિ. ઇમારતના કામ-
માં આવે એવું. (૨) ઇમારતને લખવું.

ઇમતડાન, (આ. મહાન=તેણે
તપસ્યુ ઉ૦) પરીણા; તપાસ.

ઇયત, વિ. જોડવું; એટલું.

ઇયગ, સ્ત્રી. એક જાતનો લીસો
ને લાંબો નનો છવડા; કીડો.

ઇયા, આ યા; અથવા.

ઇયાદ, યાદ.

ઇરશા, સ્ત્રી. (સં. ફર્યા ઉ.)

અરેખાઈ; મતસર.

ઇરાક, પુ. (આ.) ફરીઆકાંકાનો
મુલક (જૂહૂર અને યુફ્રેસ નદીઓના
જિનારાપરનો મુલક.)

ઇરાદો, પુ. (આ. રઉદ=પાંખું,
સંબંધ કર્યો ઉ૦) મનની ધારણા;
ઉદ્દેશ. [ઇરાન સંબંધી.

ઇરાની, વિ. (ફા.) ઇરાનનું;

ઇતકામ, પુ. (આ. લકમ=તેણે
ખિતાબ આપ્યો. તેનું બહુચરન=બહુ
કાળ) ખિતાબ; માનસરેહી પદવી.

ઇલમ, (ઇલમ), પુ. (આ.
ઇલમ=વિદ્યા) હરકોઈ વિદ્યા; શાસ્ત્ર;
કળા. (૨) મેલી વિદ્યા; ભદુ. (૩) ઉ-
પાય; વજીમ.

[ભણનાર.

ઇલમખાજ, વિ. (ફા.) ઇલમ

ઇતમી, (ઇતમી), વિ. (ફા.)

ઇલમ ભણનાર; કાબેલ; હોશિયાર. (૨)

જુનો. (૩) કળાવાન; વિજ્ઞાનસંપન્ન.

ઇલા, સી. (સં. ફલ્=અર્થુ ઉં)

પૃથ્વી. (૨) ચાય. (૩) વાણી.

ઇલા, અ. (આ. ઇલાહી=હે મારા ઈશ્વર હ.) હે પ્રભુ, એવો હુગાર કરવો તે. ઇલા ઇલા પોકારવી=અરે ઈશ્વર, અરે ઈશ્વર, એમ પોકારવું; આહિત્તહિ કરવું. [તાબાઈ

ઇલાકેદાર, વિ. (ફા.) પ્રાતિક;

ઇલાકો, પુ. (આ. અલક=વળ-ચું ઉં ઇલાકા) પ્રાંત; મુલક; મુખો.

ઇલાખો, પુ. (આ. અલક=વળ-ચું ઉં. અલાખો) સંબંધ; લાગવું ચગવડ. (૨) કાવો; ધણીપણું; હક.

ઇલાજ, પુ. (આ. અલજ=જ-રું ઉં) ઉપાય; તબીબી; યુક્તિ. (૨) આસડ; ઉપચાર.

ઇલાજી, વિ. ઇલાજવાળું; ઇલાજ બાજીનાર; ઉપાય કરનાર. (૨) રૈય; હકીમ.

ઇલાયચી, સી. એલચી.

ઇલાયચો, પુ. એક જાતની રંગર. (૨) એક જાતનું કપડું.

ઇલાયડું, (અલાયડું), વિ. જુદું; અલગ. (૨) એક જ જાતનું ખાસ

ઇલાવૃત્ત, ન. (સં.) પ્રાચીન આર્ય જુઓળ પ્રમાણે એક મોટો ખંડ.

ઇલાહી, વિ. (આ.) પૂજ્ય; વંદનીય.

ઇલી, સી. છોકરાં ત્રી એક રમત.

ઇલેક્ટ્રિક ટેલિગ્રાફ, પુ. (અં.) વીજળીની મારફતે સંદેશા મોકલવાનું

ચંન્ન; તાર.

ઇલેક્ટ્રિસિટી, સી. (અં.) વીજળી; વિદ્યુત્ચક્તિ. (૨) વીજળીને દ્વચર્ણ વિજ્ઞાન.

ઇલેક્ટ્રોપેસેટિંગ, ન. (અં.) વિદ્યુત્ચક્તિની મદદથી ચિત્રોની છાપવાને યોગ્ય તખતીઓ બનાવવી તે.

ઇલિતમાસ, સી. (આ. લમમ=અરમ કરી ઉં) અરમ; વિનંતિ.

ઇવ, સી. (હિંબુ પ્રમાણે જન્મ આપનારી) આદિ સ્ત્રી; આદિ માતા. (ખ્રિસ્તી પર્મના અત પ્રમાણે 'ઇવન'ના બાગમાં ઈશ્વરે તેને 'આદમ' સાથે મેળવી હતી.) [જેમ; જેવું.

ઇચ, અ. (સં.) એજ પ્રમાણે;

ઇચનિંગપાર્ટી, સી. (અં.) સાંજનો-રાતના લખતી ભક્ષ; સાંજનો મેળાવડો.

ઇશક, પુ. (આ. હશક=ચ હું ઉં) હદથી વધારે પ્રીતિ-પ્રાર. (૨) સી. પુ-રુપનો પ્રેમ.

ઇશકખાજ, વિ ઇશકમાં ખેલનાર; રતિબોહલ.

ઇશકખાજી, સી. ઇશકખાજ; કામચલા; પ્રેમાસક્તિ.

ઇશકી, વિ. ઇશકી; શોખી. (૨) સૌંદર્યભોગી; સ્વ. (૩) પ્રેમી; આસક્તિવાળું; કામચલું.

ઇશકેમખાજી, પુ. (આ.) કૃત્રિમપ્યાર.

ઇશકેરકીકી, પુ. (અં.) ખગો પ્યાર.

ધર્મશાસ્ત્ર, (આ. શબ્દ=અર્થ) અર્થ ઉ. ધર્મશાસ્ત્ર) અર્થનામું.

ધર્માત્મા, (ધર્માત્મા), સ્ત્રી. (આ. અર્થ=આત્મા મુક્યું ઉ.) સાન; ધર્માત્મા; સંકેત. (૨) ચિહ્ન; નિશાની; સંજ્ઞા; ગ્રામ સૂચના. ધર્માત્મા વિદ્યા=કર્મજીવી.

ધર્માત્મા, પુ. ધર્માત્મા; સાન; અર્થસાર; સંકેત. (૨) કુંઠામાં જણાવતું તે; સૂચના.

ધર્મશાસ્ત્ર, (અ.) ઉદ્ભવ; કૃષ્ણગો; પરિણામ. (૨) સુદો; તકગર ચલાવવાનાં કારણો. (૩) સંતાન, પ્રભ.

ધર્મ, પ્ર. (સં.) આશુ; શર; તીર.

ધર્મ, વિ. (સં. કૃષ્ણ=કર્મજીવી ઉ.)

ધર્મજીવી; ધર્મજીવી; વહાલું.

ધર્મજીવી, પુ. (સં.) પ્રિય દેવ; જની ઉપર આસ્થા બેઠી હોય તે દેવ. (૨) કુળદેવ.

ધર્મમિત્ર, પુ. (સં.) પ્રિય મિત્ર.

ધર્મ, સ્ત્રી. પ્રિય સ્ત્રી. (૨) ખીજાનું આર.

ધર્માપતિ, સ્ત્રી. (સં. કૃષ્ણ+આપતિ) કર્મજીવી પ્રાપ્ત થતું તે.

ધર્મ, સ્ત્રી. (સં. યત્તમ+અભિ-જાન આપવાની એક રીત) એક જાતનો યાગ. (૨) અભિલાષા.

ધર્મકામત, સ્ત્રી. (આ. કામ=લભો રહો ઉં ધર્મકામત) પુણ્ય; મોક્ષ.

ધર્મશાસ્ત્ર, (ધર્મશાસ્ત્ર), (આ.

સંકેત=મળતું આર્થ ઉ. ધર્મશાસ્ત્ર) રૂઢિ પ્રમાણે બોલતું તે; વિવેક.

ધર્મજીવી, (ધર્મજીવી), (કા) અર્થગૂણ. અર્થ=ગોરો અને ગૂણ=કાન ઉ.) બંટીઈ જરૂર.

ધર્મ, પુ. (આ ધર્મ=નામ ઉ.) માણસ; વ્યક્તિ.

ધર્મજીવી, અ. માણસદીઠ; નામવાર.

ધર્મજીવી, વિ. ધર્મ સંજ્ઞા; દ-સુનો સંવત્સર.

ધર્માત્મા, વિ. ધર્માત્મા અર્થના મર્મનું.

ધર્માત્મા, પુ. (સૂચનાની બા-ધાના ધર્મજીવી. અર્થગૂણમાં ધર્માત્મા.) મોટા ચેતન.

ધર્માત્મા, જુઓ ધર્માત્મા.

ધર્માત્મા, જુઓ ધર્માત્મા.

ધર્મ, વિ. એવી; આવી.

ધર્મ, વિ. આવો; આના જેવો.

ધર્મજીવી, પુ. લાકડાની નીસર-જીવીના લાખો દાડો.

ધર્મજીવી, (રૂઢિ), પુ. (અ.) પેટ.

(૨) ચાંપ; શાળ. 'ધર્મજીવી ફેરવવો'=કર્મજીવી. (૨) વિચાર ફેરવવો. [રાજત.

ધર્મકામત, સ્ત્રી. (આ.) પુણ્ય;

ધર્મકામત, પુ. (મૂળ ક્રેય ઉ.

અ.) ખાનાખાનાવાળી લખવાની પેટી.

ધર્મકામત, સ્ત્રી. (અં રૂઢિ) નિશાળ.

ધર્મજીવી, જુઓ ધર્મજીવી.

ધર્મજીવી, વિ. ના. એમિલ મ-

સમાં આવતા ખ્રિસ્તીઓના તહેવાર; ઝડકાઈડેના તહેવાર.

ઈસ્તાપડી, સ્ત્રી. (અં. સ્ટોપ = બંધ કરવું ઉ.) બારણાં બંધ કરવાની કડી; સાંકળ; ચાંપ.

ઈસ્ટેટ, સ્ત્રી. (અં. એસ્ટેટ) સ્થાવર મીલકત; પર જમીન વગેરે. (૨) વતન; જમીન. [મોઝું.

ઈસ્ટોકીંગ, પુ. (અં. સ્ટોકિંગ)

ઈસ્ટાબ્લિશ્મેન્ટ, ન. (ટુર્કી) યુરોપીય ટુર્કિસ્તાનનું મુખ્ય ચહેર-કોન્સ્ટાન્ટીનોપલ

ઈસ્ટાબ્લિશ્મેન્ટ, વિ. ઇસ્ટાબ્લિશ્મેન્ટ.

ઈસ્ટિફાસી, (આ. કલમ = સામા જવું ઉ.) સામા તેડવા અથવા મળવા જવું તે.

ઈસ્ટિફાસી, ન. (આ. સલમ = મળવું આપવું ઉ.) રૂઢિ પ્રમાણે બોલવું તે; વિવેકસર બાપલુ કરવું તે.

ઈસ્ટેલાર, જુઓ ઇસ્ટેલાર.

ઈસ્ટ્રી, સ્ત્રી. ધોખીનું એક ઓળખ. (સફાઈને માટે કપડા ઉપર ફેરવવામા આવે છે.) 'ઈસ્ટ્રી કરવી' = કાઢી નાખવું; સફાઈબંધ કરવું.

ઈસ્ટિપતાલ, સ્ત્રી. (અં. હૅસ્ટિપ-ટલ) જ્યાં દરદીને દવા મળે, રોગની ચિકિત્સા થાય અને સારવાર કરવામાં આવે તે જગા. [રોનો ધર્મ માનનાર.

ઈસ્ટાયલ, વિ. ઇસા પેગંબ-

ઈસલામ, પુ. (આ. સલમ = નિર્ભય થયો ઉ.) મુસલમાની ધર્મ.

ઈસલામી, વિ. ઇસલામ ધર્મનું; મુસલમાની. (૨) ના. મુસલમાન.

ઈસ્ટીસન, (આ. સિત = દાંત. ૬૦ વર્ષ) કુલરત ઇસા પેગંબર સાહેબના સંબંધથી ગણાવું વર્ષ. [આ જગતમાં.

ઇહુ, અ. (સં.) આ પૃથ્વીમાં;

ઇહુલોક, પુ. (સં.) આ લોક.

ઇહુકો, પુ. અફસોસ; બપ; તાસ.

ઇહાં, અ. અહીંયાં; અત; આ ડેઝાણે. [મની નાહી.

ઇંગિલા, સ્ત્રી. (સં.) એ ના-

ઇંગાર, પુ. (ફા.) અગ્નિ; દેવતા; અમારો. (૨) અતિશય બજારમાં થવી તે; લાય; આપ.

ઇંગિત, ન. (સં. હંગુ = જવું ઉ) મનમાં ચતા વિચારોનું ચરીર હાર જણાવું ચિહ્ન; નિશાની. (૨) સંકેત. (૩) સેના.

ઇંગિતશ, વિ. (સં. હંગિત + શા = જણવું ઉ.) મનુષ્યના ચક્ષુતવચ્ચન ઉપરથી તેના મનનો બાર સમજનાર.

ઇંગુદી, સ્ત્રી. (સં.) ઇંગોરો.

ઇંગોરી, સ્ત્રી. જેને ઇંગોરાં નામનાં ફળ થાય છે તે ઝાડ; ઇંગુદી.

ઇંગોરૂં, ન. ઇંગોરીનું ફળ. (આ ફળો ચીકણા અને તેલીયાં હોય છે. તેનું તેલ ધા રૂઝવે છે.)

ઈંગ્રેજ, પુ. (અં. ઇંગ્લિશમેન ઉ.)
ઈંગ્લાંડનો વતની.

ઈંગ્રેજી, વિ. (અં. ઇંગ્લિશ)
ઈંગ્રેજનું. (૨) અંગ્રેજીની ભાષા.

ઈંગ્લંડ, ન. (અં.) ઇંગ્રેજ
લોકનો દેશ; ઇંગ્લાંડ; વિદ્યાવત.

ઈંગ્લિશ, વિ. (અં.) ઇંગ્રેજી;
અંગ્રેજનું. (૨)(ન.) અંગ્રેજ લોકની ભાષા.

ઈંગ્લિશ, પુ. (અં.) ઇંગ્લેન્ડનો ખારમો ભાગ.
ઈંગ્લિશ, જીએઃ ઇંગ્લિશ

ઈંગ્લીશ, વિ. ઇંગ્લિશ; એક
ઇતિહાસ માપનું [૫૨ ૭૦] ચિહ્નપ્રકાર.

ઈંગ્લેન્ડ, પુ. (અં.) એનગ્લન-
ઈંગ્લેન્ડના, ન. (અં.) એનગ્લન-
વરીય (૭) આધિકારીને લગતાં કામો
કરનારે ખાતું; ચિહ્નપ્રકારના કામકાજને
લગતું ખાતું.

ઈંગ્લેન્ડી, વિ. (અં.) એનગ્લન-
નિયમીત. (૭) યાત્રિક; ચિહ્ન.

ઈંગ્લેન્ડ, સ. કિ. અર્પણ કરવું;
આપી દેવું (૨) સરકારવું (૩) અભિ-
ષેક કરવો. (૪) પ્રસન્ન કરવું. (૫) ભંજવું.

ઈંગ્લેન્ડ, સ. કિ. પ્રે. અર્પણ
કરાવવું; સંરક્ષણ કરાવવો; પ્રતિષ્ઠા કરાવવી;
ઉભવવું.

ઈંગ્લેન્ડ, સી. (સં. દ્રષ્ટિક ઉ.)
માટીનું લાંબાચર પથરું ચોસવું. 'પ-
થર કરતાં ઇંગ્લેન્ડ' = માણસોની કડ-
કાઈ સરખાવવાને વપરાય છે. ઇંગ્લેન્ડ પથરો,

કંઈ પથર પથરો ? = કંઈ હલકા મા-
ણસને અસર થાય નહિ.

ઈંગ્લેન્ડી, વિ. ઇંગ્લેન્ડી બાંધેલું.
ઈંગ્લેન્ડી, પુ. ઇંગ્લેન્ડ પથરવાની

ભઠ્ઠી; પાતેલી ઇંગ્લેન્ડી ઢગણી.
ઈંગ્લેન્ડી, પુ. ઇંગ્લેન્ડી કંડો, રોકું

[૨] ઇંગ્લેન્ડ બનાવવાનું યોગ્ય, 'ઈંગ્લે-
ન્ડના દેવને ખાસકામની પૂજા' — 'ઈંગ્લે-
ન્ડના દેવને કપાસીઆની આંખો' = જે
જેવું હોય તેને તેવું આપવું એકાએક.

ઈંગ્લેન્ડી, વિ. ઇંગ્લેન્ડી બાંધેલું.
ઈંગ્લેન્ડી, વિ. ઇંગ્લેન્ડી બાંધેલું.

ઈંગ્લેન્ડી, સી. એક જાતની
ઈંગ્લેન્ડી રમત. [૧ની રમત.

ઈંગ્લેન્ડી, પુ. હોનાંતી એક જા-
ઈંગ્લેન્ડી, સી. (સં. અણક+મા-
ચલિ ઉ) ઇંગ્લેન્ડી લઈને જનારી
દીકરીઓની દાર.

ઈંગ્લેન્ડી, વિ. (અં.) હિંદુસ્થા-
નનું. (૨) હિંદુસ્થાનનો વતની.

ઈંગ્લેન્ડી, પુ. (અં.) હિંદુસ્થાન.
ઈંગ્લેન્ડ, ન. (સં. અણક+ઈંગ્લેન્ડ)

અર્ધપકવ ગાંધીઓ લાંબાઓ પદાર્થ;
બેટ. (તે પાકતાં તેમાંથી બચ્ચુ બહાર
નીકળે છે) [મુઝોની માગણીનું પત્રક.

ઈંગ્લેન્ડ, ન. (અં.) અગત્યની વ-
ઈંગ્લેન્ડી, સી. ઉદાહરણ.

ઈંગ્લેન્ડી, સી. એક નાનું જીવડું.
(તે દોરોને બંધી પેટ વળગે છે.)

ઈતિખાખ, (ઇતેખાખ), પુ.
(આ. નખખ-ચૂંટયું. ઉ. ઇતિખાખ.)
કુકામાં મતલબ; તાત્પર્ય; સાર. [૨]
વિગતવાર લેવાલ. [૩] ખરી નાલ.

ઈતિખર, વિ (આ.) અધીર.

ઈતિખરી, સ્ત્રી.(આ.) આતુરતા.

ઈતિખમ, પુ. (આ. નઝમ=
ખરામર ગણ્યુ ઉ. ઇતિખમ) ખ દો-
ખરતુ વ્યવસ્થા. [તાલાવેલી

ઈતેખરી, સ્ત્રી.(આ.) આતુરતા;

ઈદિરખન, પુ. કહુ નામનાં ઝા-
ડનાં બીઆ.

ઈદિરા, સ્ત્રી. (સં. इन्द्र=અહુ
મેટા થવું ઉ.इन्द्र) લક્ષ્મી; શ્રી.

ઈદિરાવર, પુ. (સં. इन्द्र+
वर=સ્વામી ઉ.) વિપ્લુ; નારાયણ.

ઈદીવર, ન. (સં. इन्दीवर)
ઝળું કમળ.

ઈંદુ, પુ (સં.इन्द्र=ભીના થવું
ઉ.) ચંદ્રમા; ચાહો; શયિ. [૨] એક-
નો સંજ્ઞા.

ઈંદુકલા, સ્ત્રી. (સં.) ચંદ્રકલા.

ઈંદુકાંતા, સ્ત્રી (સં.) રાત; રાત્રિ.
(૨) રૂઢિણી નક્ષત્ર. (૩) હળદર.

ઈંદુમંડળ, ન. (સં.) ચંદ્રમંડળ;
ચંદ્રમા અને તેને લગતા તારાઓનો સમૂહ.

ઈંદુમુખી, વિ. (સં. इन्दु=
ચંદ્ર + मुख=માં+इ=નાળી) ચંદ્રના
જેવા સુંદર મુખવાળી.

ઈંદુમૌલી, પુ. સં.) મહાદેવ; ચંકર.

ઈંદુવલ્લી, સ્ત્રી.(સં.) સોમવલી.

ઈંદુવાર, પુ. (સં.) સોમવાર.

ઈંદુવત, ન. (સં.) ચાંદાયણુ.

ઈંદુશેખર, પુ.(સં.) મહાદેવ; ચંકર.

ઈંદુર, પુ. (સં.) ઉંદર.

ઈંદ્ર પુ. (સં. इन्द्र=અતિ મોટા

થવું ઉ. इन्द्र=અહુજ મોટા) દેવોનો
રાજા; સ્વર્ગનો અધિપતિ. (૨) રાજા.

ઈંદ્રગોપ, પુ. (સં.) વરસાદ
થવા પછી જે રાતા રંજનાં સુંદર જીવડાં
થાય છે તે; ગોકળગાય.

ઈંદ્રચાપ, ન. (સં. इन्द्र+चाप
=ચતુષ્ય). મેધધતુષ્ય; મન્થ. (સાધા-
તણુ લોકો 'મન્થ તણાયા' એમ કહે છે.)

ઈંદ્રભસિક, વિ. (સં.) બ્રાતિ
કરાવનાર; માયિક. (૨) ખર નહિ તે;
ખનાવટી. (૩) પ્રાપ્તિગક

ઈંદ્રજળા, સ્ત્રી, (સં.) ભ્રમ કરા-
વનારી મંત્રચિહ્ના; જાદુ; માયા. (૨) હાથ-
ચાલાકી. (૩) કાવતરું; કપરબળ.

ઈંદ્રધતુષ્ય, ન.(સં) મેધધતુષ્ય.

ઈંદ્રનીલ, વિ. (સં.) આસમાની
રંજનું. (૨) ના. નીલમ; પાલું; અનિ.

ઈંદ્રનેત્ર, વિ. (સં.) હળર. (૨)
ઈંદ્રની આંખ જેવું.

ઈંદ્રપુરી, સ્ત્રી. (સં.) ઇંદ્રની
રામધાની; અમરાવતી. (૨) સુંદર રચના

વાળું ખાંધદામ.

ઇંદ્રલોક, પુ. (સં.) સ્વર્ગ; ઇદ્ર આદિ દેવતાઓનો પ્રદેશ.

ઇંદ્રવજ્ર, પુ. (સં.) અગ્નિનાર અક્ષરનો એક છંદ.

ઇંદ્રવધૂ, સ્ત્રી ગોકળા ગાય.

ઇંદ્રવંશા, પુ. (સં.) બાર અક્ષરનો એક છંદ.

ઇંદ્રવાયજી, (ઇંદ્રવારજી), ન. સુવર્ણના જેવા સુદર પીળા રંગનું એક ફળ. (આ ફળ બહારથી અતિ સુદર હોવા છતાં અંદરથી એટું દડતું હોય છે કે હાઈ તેને ચાખી પણ ચક્ર નથી તેથી ઉપરની સફાઈ, શોષા અને ટાપટીપ વાળાને એની ઉપમા અપાય છે.)

ઇંદ્રવિજય, પુ. (સં.) ત્રેવિશ અક્ષરનો એક છંદ.

ઇંદ્રસુત, પુ. (સં.) જયન્ત. () અર્જુન. (૩) સાદરનું ગાદ. (૪) વાળી (વાનર).

ઇંદ્રાણી, સ્ત્રી. (સં.) ઇંદ્રની સ્ત્રી. (૨) મોટી ઇલાયચી. (૩) અતિ સુદર અને પુષ્કળ વૈભવવાળી સ્ત્રી.

ઇંદ્રાયુધ, ન. (સં.) ઇંદ્રનું હથિયાર; વજ્ર.

ઇંદ્રાસન, (સં. इन्द्र+आस= ખેસતું ઉ. આસન) ઇંદ્રનું રથાન (૨) ઇંદ્રનું રાજ્ય.

ઇંદ્રિય, (સં.) વિષયગ્રાહક અવ-

વય. (ઇદ્રિયાના બે પ્રકાર છે: ૧ કમેન્દ્રિયો અને ૨ જ્ઞાનેન્દ્રિયો. કમેન્દ્રિયોમાં ૧ વાદ ૨ હસ્ત ૩ પાદ ૪ અપદ્માર અને ૫ ઉપરચ. અને જ્ઞાનેન્દ્રિયોમાં ૧ ત્વચા ૨ ચક્ષુ ૩ શ્રોત્ર ૪ જીભ અને ૫ નાકનો સમાવેશ થાય છે.)

ઇંદ્રિયગમ્ય, વિ. (સં.) ઇદ્રિયાથી જલ્પાય એવું.

ઇંદ્રિયગાત્ર, વિ. (સં.) ઇદ્રિયાથી જલ્પાય તેવું; ખુલ્લું. [સમુદાય.

ઇંદ્રિયગ્રામ, પુ. (સં.) ઇદ્રિયાનો

ઇંદ્રિયગમ્ય, વિ. (સં. इन्द्रिय+जन्य) ઇદ્રિયથી ઉત્પન્ન થએલું.

ઇંદ્રિયજિત, વિ. (સં. इन्द्रिय+जि=જીતવું ઉ.) ઇદ્રિયાને જીતેલું.

ઇંદ્રિયજ્ઞાન, ન. (સં.) ઇદ્રિયાદ્વારા થતો જોધ.

ઇંદ્રિયનિમિત્ત, પુ. (સં. इन्द्रिय+नि+मि=પડવું) ઇદ્રિયાને કમળે રાખતી તે; સંયમ.

ઇંદ્રિયમેધ, પુ. (સં. इन्द्रिय+मेध=મણવું ઉ. बोध=જ્ઞાન) ઇદ્રિયાની મારફતે થતું જ્ઞાન.

ઇંદ્રિયસંયમ, પુ. (સં. इन्द्रिय+संयम=દામ) ઇદ્રિયાને દામમાં રાખવી તે.

ઇંદ્રિયાતીત, વિ. (સં. इन्द्रिय+अति+इ=જવું ઉ. इत=મરેલું) ઇદ્રિયાથી ન પહોંચી શકાય એવું (અદા.)

ધર્મી, સી. ધર્મિય. (૨) પુર-
પત્ની જનને દ્રિય. [એમ કરવું તે.

ધર્મીભુલાય, પુ. ખડૂ મૂત્ર થાય

ધર્મણ, ન. (સં. દ્વિષ્=ખળવું
ક.) ખાળવાના લાકડાં.

ધર્મણધોરી, વિ. (સં. દ્વિષન ઉ.
પ્રા. દ્વિષન=ખાળવાના લાકડાં અને છુ=
ધારણ કરવું ઉ. ધોરી=વહેન. ૨=
ખળદીઓ.) મૂર્ખ; બાર વહેનાર (૨)
હીલુકાદ.

ધર્મણ, ન. ખાળવાનું લાકડું.

ધર્મન, ન. (સં. દ્વિષ્=ખળવું ઉ.)
ખાળવાનાં લાકડાં; કાઠી.

ઈ.

ઈ, સી. (સં. ઈ) ગુજરાતી
મુજાફરામાનો ચોથો સ્વર. (૨) લક્ષ્મી;
સંપત્તિ.

ઈકર, પુ. ઈનો ઉચ્ચાર.

ઈક્ષક, વિ. (સં. ઈક્ષ=જેવું ઉ.)
જેનાર; અવલોકનાર. (૨) ચોક્કસી કરનાર.

ઈક્ષણ, ન. (સં. ઈક્ષ=જેવું ઉ.)
જેવું; દર્શન; અવલોકન. (૨) નેત્ર; આંખ.
(૩) દેખાવ. (૪) તપાસ કાળી.

ઈક્ષિત, વિ. (સં.) જેવેણું; અવ-
લોકેણું (૨) અનુસરેણું. (૩) તપાસેણું.

ઈડા, સી. (સં.) સ્તુતિ; પ્રાર્થના.

ઈતિ, સી. (સં.) આપત્તિ;
સંકટ.

ઈદ, સી. (ફ.) ઈસ્લામીઓનો
એક મોટો તહેવાર.

ઈદગાહ, ઇંદની નિમાજ પઠ-
વાની જગા.

ઈદશ, વિ. (સં. ઈદકુ ઉ.) ખાવું;
આના જેવું.

ઈનમીન, વિ. (સં. મા=માપવું
ઉ. મિત) પરિમિત; થોડું.

ઈસા, સી. (સં. ઈષ્=ઇચ્છવું
ઉ.) ખાએય; ઇચ્છા. (૨) આશ્ચર્ય;
અભિશાપ.

ઈસિત, વિ. (સં. ઈષ્=ઇચ્છવું
(ક. ઈચ્છેણું; વાચ્છેણું. (૨) મેળવેણું. (૩)
મનચમવું; ભાવણું.

ઈસુ, વિ. (સં.) ઇચ્છાવાળું.

ઈર્ષા, સી. (સં.) બીજનું સારું
નહિ દેખી શકવું તે; મત્સર; અદેખાઈ.
(૨) બીજથી અડિઆતા થવાની લાગણી.

ઈર્ષાખોર, વિ. અદેખું; ઝેરીણું;
ઇર્ષાવાળું. [અદેખું.

ઈર્ષી, વિ. (સં.) ઇર્ષાવાળું;

ઈર્ષ્યા, ભુઓ ઇર્ષા.

ઈર્ષ્યાળુ, વિ. (સં.) અદેખું;
ઝેરીણું.

ઈલિ, સી. (સં.) કટાર. (૨)
નાની ગદાના આકારનો એક સોટો (ઈલિકા).

ઈશ, પુ. (સં.) મહાદેવ; શિવ;
સંકર. (૨) સ્વમિ; ધણી. (૩) ઉપરી.
(૪) રાજ.

ઈશાન, સ્ત્રી. (સં. ईश=શિવ.)
ઉત્તરપૂર્વ વચ્ચેની દિશા. (૨) મહાદેવ;
શ કર. [પૂર્વ વચ્ચેનો ખુણો.

ઈશાનકોણ, સ્ત્રી. (સં.) ઉત્તર
ઈશાનખુણો, પુ. ઉત્તરપૂર્વ
વચ્ચેનો ખુણો.

ઈશાની, વિ. (સં. ऐशानी
ઉ.) ઈશાન બહીની. (૨) દુર્ગા; પાર્વતી; દેવી.

ઈશ્વર, પુ. (સં. ईश्वर=સત્તા
ચલાવવી, અને ચર=ઉત્તમ ઉ)
જગતમાં જે સર્વોપરિ સત્તા છે તે;
પરમેશ્વર. (૨) મહાદેવ; શિવ. (૩) સ્વામી;
ચોક. (૪) રાજા. ઈશ્વર ઉપર ચિદ્વી=દૈવા-
ધીનતા. ઈશ્વર માથે રાખવો=ઈશ્વરથી
હરીને પ્રમાણિકપણે ચાલવું. ઈશ્વરને
વચમાં રાખીને=પ્રતિષ્ઠા ઉપર. ઈશ્વરના
ધરનું=મોહ; નિખાલસ. ઈશ્વરને ખેળે
=નિહર રહીને-ઈશ્વરદત્ત=જન્મથી મળેલું;
કુદરતી. ઈશ્વરપ્રીત્યર્થ=નિષ્કામ ઈશ્વરના-
પ્રીત્ત્વ કર્મ કરવા તે. ઈશ્વરના ધરના
ખેડ=કુદરતી ખનાવો.

ઈશ્વરઈચ્છા, સ્ત્રી. (સં) પરમે-
શ્વરની મરજ; સહન કરવું અને મન
વાળવું તે. [મેશ્વરની દયા.

ઈશ્વરકરુણા, સ્ત્રી. (સં.) પર-

ઈશ્વરકર્તૃત્વ, ન. (સં.) ઈશ્વરનું
કર્તાપણું. [શ્વરની મહેરબાની.

ઈશ્વરકૃપા, સ્ત્રી. (સં.) પરમે-

ઈશ્વરતા, સ્ત્રી. (સં.) પરમેશ્વર-

પણું; મોટાઈ.

ઈશ્વરનોલાલ, પુ. ઈશ્વર જેને
ઉદારતા આપેલી હોય તે; પરોપકારી;
પરમેશ્વરનો મહત

ઈશ્વરપ્રેરણા, સ્ત્રી. (સં.) પર
મેશ્વર તરફનું સૂચન; આંતરજ્ઞાન. [પ્રાર્થના.

ઈશ્વરસ્તુતિ, સ્ત્રી. (સં.) પ્રભુ.

ઈશ્વરી, સ્ત્રી. (સં.) આદિમાયા;
દેવી. (૨) વિ. ઈશ્વર સંબધી; ઈશ્વરનું.

ઈશ્વરીપુરુષ, પુ. (સં.) ઈશ્વરના
અંશવાળો પુરુષ તે. (૨) ભોળો; નિખા.
લસ. [ગતની વિચિત્ર રચના; કુદરત

ઈશ્વરીમાયા, સ્ત્રી. (સં.) જ.

ઈશ્વરેચ્છા, સ્ત્રી. (સં.) ઈશ્વર-
ની ઇચ્છા; પ્રભુને જે ગમે તે ખર્ચ એવી
શક્તિ. [ઉ.) ઇચ્છા.

ઈશ્વણા, સ્ત્રી. (સં. ईश्वण=ઈચ્છાનું

ઈશ્વ, વિ. (સં.) અંશ; થોડું;
સહેજ. [ગાડાનું એક લાંબું લાકડું.

ઈષા, ન. ((સં.) હજી અથવા

ઈષાદંત, પુ. (સં.) લાંબા દાંત-
વાળો હાથી.

ઈષમ, પુ. (સં.) વસંત ઋતુ.

ઈસ, સ્ત્રી. ખાટકાનું તેની લં-
બાઈનું લાકડું.

ઈસેસ, પુ. સાલેડા નામના ઝા-
ડનો ઝુદર. (ધૂપના કામમાં આવે છે
તેમજ દવા તરીકે વપરાય છે.)

ઈહા, સ્ત્રી. (સં. ईह=ઈચ્છાનું

૬) ઈચ્છા. (૨) આશા; ઉમેદ (૩) ઉલ્લસ.
ઈહામૃગ, પુ. (સં.) નટકનો
એક ભેદ. (૨) મૃગ જેવી અલ્પજ્ઞ નાવિ-
ધાને ઈચ્છાનારો નાવક.

ઉ.

ઉ, ન. (સં. ડ) મુજગતી
મૂળાક્ષરેમાનો પાંચમો સ્વર.

ઉકેટો, પુ. (સં. અંજુ=આંજવું
ઉ.) દુઃખતી આખ ઉપર ચોપડવાનો લેપ

ઉકેડો, પુ. (પ્રા. ઉક્કાડા ઉ.)
વરસોંદ; આખા વરસને માટે ઉચક લે-
વાની રકમ.

ઉકરડી, સ્ત્રી. (સં. ઉત્કર ઉ.)
કચરાળી હમલી; નાનો ઉકરો. (૨) મ-
લિન દેવતા. (લગ્નાદિ પ્રસંગે તેનું સ્થા-
પન કરે છે તેને ઉકરડી ગણવાની અગર
ઉકાડવી કહે છે.)

ઉકરડો, પુ. (સં. ઉત્કર. પ્રા.
ઉક્કરો=ઉકરડો) કચરો નાખવાથી
થયેલો હમણો. (૨) ગંદું સ્થાન. ઉકરડો
કરવો=કામકાજને અથવા દેવને વધવા દેવું.

ઉકેલ, ન. (સં) સાધન. (૨)
દેહ; શરીર.

ઉકેલવું, અ. કિ. (સં. ઉત્+કલ્
=અણવું.) વંચાવું; બેસવું. (૨) સૂચ પ-
ડવી; ખૂટવું. (૩) પ્રકલ્પ થવું; ગૂંચ નીક-
ળવી. (૪) આગળ નજર પહોંચવી; આવડવું.

ઉકેળવું, અ. કિ. (સં. ઉત્+

કલ્=ઉકેળવું ઉ.) પ્રવાહીનું ગતી-
થી ઉકેળવું. (૨) ઉકેળવું; ગુસ્સે થઈને
ચોટથી બોલવું. (૩) સાફ કરવું; કલ્યાણ
કરવું.

ઉકેળાર, પુ. ગરમીને કીધે થતી
અકળામણ; ધામ; બકારો; કઠારો. (૨)
ગુસ્સાથી જે ઉતાપ થાય તે. (૩) ક્રોધ;
ગુસ્સો. (૪) ચિંતા; ફીકર.

ઉકેળાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉકેળે
એમ કરાવવું. [સારા પાકનો સમય.

ઉકાળ, પુ. (સુકાળ ઉપરથી)

ઉકાળવું, સ. કિ. ઉકેળે એમ
કરવું. ઉકેળવું. [એમ કરાવવું.

ઉકાળાવવું, સ. કિ. ઉકેળે

ઉકાળો, પુ (સં.) વનસ્પતિ—

દ્રવ્યોનો કવાય; કાવો. (૨) ઉકળાટ; ધામ;
બકારો. (૩) ક્રોધ કે ગુસ્સાથી જીવને
જે પ્રમથમાટ થાય તે; ચિતાથી કે કલેશથી
લોહીનું તપી જવું તે.

ઉકાંચળી, વિ. સ્ત્રી. (સં. ડ-
ત્કંચુકા ઉ.) કાંચળી પહેરી ન હોય
એવી સ્ત્રી.

ઉકાંટો, પુ. (સં. ઉત્+કંટક=
રોમાંચ) ઉકાળો; બોકારો. (૨) અ-
ભાવ. [તેવો કિનારો

ઉકાંટો, પુ. વપરાનો ન હોય

ઉકેલ, પુ. (સં. ઉત્+કલ ઉ.)

સૂચ; સમજ; આવડ; નિશાબ.

ઉકેલવું, સ. કિ. (સં. ઉત્+

કલ્=મણવું ઉ.) વાંચવું. (૨) વરતુને છુટી કરવી. (૩) ચૂંચ કાઢવી. (૪) પૂરું કરવું; નિકાલ લાવવો. (૫) એની એ વાત કરવી. (૬) કરા ઉતરવું. (૭) સમજવું; અર્થ કહેવો. (૮) ખુલાસો કરવો. (૯) વળ કાઢવો; ઉખેડવું.

ઉકેલાવું, અ. કિ. (સં.ઉત્ક્રી-લિતં. પ્રા. ઉક્રીલિતં ઉ.) જુઓ ઉકેલવું.

ઉકેલી નાખવું, સ. કિ. છોડી નાખવું; છુટું કરવું. (૨) પૂરું કરી નાખવું; નિકાલ લાવવો. (૩) વળ ઉતારવો.

ઉક્રા, વિ. (સં. વચ્ચ=ખોલવું ઉ. કહેલું) ખોલેલું; આગળ જણાવેલું

ઉક્રિત, અ. (સં. વચ્ચ=ખો-લવું) વચન; કથન; લાવણ. (૨) સપુ-ક્રિતક વચન. (૩) સાથે આપેલી જમીન.

ઉખડ, (ઝખર), વિ. (સં. ઉખર ઉ.) ખારાટવાળો જમીન

ઉખડવું, અ. કિ. (સં. ઉત્+ચત્=ખોલવું ઉ. પ્રા. ઉક્ષોડિયમ્ = ખોલેલું.) છુટું પડી જવું. (૨) જડ-મૂળથી નીકળી જવું; નારા પામવું. (૩) વહી જવું; વહી જવું.

ઉખડામણ, ન. (સં.) ઉખાડ-વાતું મહેનતાણું તે [રાટનાળો જમીન.

ઉખડી, (ઝખડી), વિ. (સં.) ખા-

ઉખડેલું, વિ. છુટું પડેલું. (૨) વહેલું; ઓછું.

ઉખદ, અ. નવાઈ; આશ્ચર્ય.

ઉખર, (ઝખર), વિ. (સં. ઉ-ખર ઉ.) ક્ષારવાળું; જેમાં ખારાટ હોય એવું. (૨) પડતર; ઉખડ.

ઉખળ, પુ. (સં. ઉલ્લખલ=ખાંડ-ણીઓ ઉ.) ખાંડણીઓ. (૨) પહેલવ-હેલી જમીન ખેડવી તે. (૩) તાતું મૂકવું; સાંભેલું. (૪) શોષીઆ ગાડાના એ આગ-ળના બળદોનું પૂંસકું.

ઉખળવું, અ. કિ. વળ નીકળવો.

ઉખળી, અ. (સં.) લાકડાંની ખાડણી.

ઉખળું, ન. સાંભેલું. (૧) ખાંડણી. (૩) વિ. વધે નાનું છતાં વધારે ઉંચું વધેલું.

ઉખળો, પુ. (સં.) ખાંડણીઓ. (૨) વિ. વધના પ્રમાણમાં બહુ જ હોયો વધી ગયેલો.

ઉખાણું, (ઉખાણો), ન. (સં. ઉપ+આચ્યાન ઉ.) લોકમાં ચાલતી નાની પણ બહેરવાત; કહેવત. (૨) સગ-શ્યા; કોયડો.

ઉખાડ, પુ. (સં. ઉત્ખાત=ઉખાડેલું ઉ.) ઉખડી ગએલું તે; પોપડો. (૨) ખાડો; કોતર.

ઉખાડવું, સ. કિ. ઉખડે એમ કહેવું. (૨) જડમૂળથી કાઢી નાખવું.

ઉખાણો, પુ. (સં. ઉપ+આચ્યા-ન ઉ. પ્રા. ઉચ્યાળો) ઉપાખ્યાન.

(૨) : ક્રાંત; ઉદાહરણ; હેતુત. (૩) (સં
ઉત્+જ્ઞાન=ખોદવું ઉ) ઉખાડવાનું
ઓખર; તાવેશો.

ઉખેડ, પુ ઉખાડ; ઉખેડવું તે.
(૨) વિ. નહિ ખેડેકું; અણખેડ; ઉખડ.
ઉખેડવું; સ. કિ. (સં. ઉત્+
જ્ઞાન=ખોદવું ઉ.) ઉખડે એમ કરવું;
ઉખાડવું. (૧) પાથમાલ કરવું

ઉખેળવું, જુઓ ઉકેલવું.
ઉખેળાવવું, સ. કિ. ઉખડાવવું.
ઉગમ, પુ (સં. ઉદ્ગમ ઉ)
મૂળ; ઉત્પત્તિસ્થાન; જન્મ; યશ્વિમાત.
(૨) ઉદય.

ઉગમણ, જુઓ ઉગમણું
ઉગમણી, વિ. જુઓ ઉગમણું.
ઉગમણું, વિ. પૂર્વ તરફનું; પૂર્વનું.
ઉગર, સ્ત્રી. (ઉગરવું ઉ.) અ-
થત; બચાવ.

ઉગરવું, અ. કિ. (સં. ઉદ્+ગૃ-
-ગિદ્=મળતાં (ખાતાં) રહી જવું.
ઉ.) બચી જવું; રહી જવું. (૨) હયાત
રહેવું. (૩) વધવું; બાકી નીકળવું.

ઉગવું, (ઉગવું), અ. કિ. (સં.
ઉદ્+ગમ્ ઉ. ઉદ્ગતવું પ્રા. રગગઠિ.)
ફૂલી નીકળવું; બહાર નીકળવું. (૨) ઉદય
થવો; ઉખાડવું. (૩) ઉદ્ભવવું; ઉત્પન્ન
થવું. (૪) સફળ થવું; ક્ષયાણ થવું.

ઉગાડવું, સ. કિ. ઊંચે એમ
કરવું; ઉગવવું.

ઉગામવું, સ. કિ. (સં. ઉદ્+
ગમ્=જવું ઉ.) સમે ધરવું;
વાગે તેમ કરવું; ઉપાડવું.

ઉગાર, પુ. (ઉગરવું ઉ.)
બચાવ; બચત. (૨) ફાયરો; લામ.

ઉગારવું, સ. કિ. વધારવું.
(૨) મરણના દુઃખમાંથી બચાવી લેવું;
રક્ષણ કરવું. [કાવવું

ઉગારાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉગરે તેમ
ઉગારેપડવું, અ. કિ. બચવું;
વધવું; જમી રહેવું.

ઉગારો, પુ. બચાવ; બચત. (૨)
વધારો; લાભ; ફાયરો.

ઉગારાવવું, સ. કિ. દિ. પ્રે.
કોઈની મારફત ઉગે તેમ કાવવું.

ઉગ્ર, (સં.) કરકું; આકરું; જમ્જમ;
ગરમ; લામસી; કોધી. (૩) કૂર; ભયંકર.
(૪) જબ્બર; મોટું.

ઉગ્રતા, સ્ત્રી. (સં.) કરાશ.

ઉગ્રગંધા, સ્ત્રી. (સં.) હીંગ. (૨)
એક ભતની બહુ વાસવાળી વનસ્પતિ.

ઉધડવું, અ. કિ. (સં. ઉદ્+
ઘટ્=ખુલવું) ખુલવું; ઉધાડું થવું.
(૨) વેરાઈ જવું; ઉતરી જવું. (૩) પ્રકટ
થવું (૪) ખીલવું. (૫) ક્ષયાણ થવું. (૬)
સમજ પડવી. 'મેં ઉધડું' = નિર્ણય થઈ
બાજવા માંડવું; સામા થવું. (૨) ઠથિ
થવી; 'નસીબ-આગ્ય ઉધડું' = મન, વૈચર.
પડવી વગેરે એવિય મળવાં.

ઉધડું, (ઉધડું), વિ. ખુલ્લું.

ઉધરાણી, સ્ત્રી. (સં. ઉદ્+ગૃહ=લેવું) નાણાની માગણી કરતી; લેવું; એકદુ કરવાનું કામ 'ઉધરાણી પાધરાણી' = લેવું વસુલ કરવાનું કામકાજ.

ઉધરાણું, ન. ધણા માણસો પાસેથી ઉધરવીને એકદુ કરવું તે; ટીપ, ફટ.

ઉધરાત, સ્ત્રી. ઉધરાવવાની ક્રિયા; વસુલતા; કર, સાંધ, મહેસુલ

ઉધરાતદાર, પુ. ઉધરાવનાર; સરકારી લેવું એકદુ કરનાર

ઉધરાવવું, સ. ક્રિ. (સં. ઉદ્+ગૃહ=નેવું) એકદુ કરવું. (૨) માગી માગીને એકદુ કરવું.

ઉધરાળો, જુઓ ઓધરાળો.

ઉધલવું, વિ. ઇચ્છાઈ જવું; ખદાર નીકળી પડવું. (૨) પરણવાને થોડે ચડવું.

ઉધલવું, અ. ક્રિ. ઇચ્છાવું; ઉભરાઈ જવું. (૨) પરણવાને માટે થોડે ચડવું.

ઉધલાવવું, સ. ક્રિ. ઇચ્છાવવું. (૨) થોડે ચડાવવું.

ઉધલાવો, પુ. ઉછાળો; અ.નં.નો ઉભરો. (૨) વરને થોડે ચડાવવાનો સમારભ.

ઉધાડ, પુ. (સં. ઉદ્+ઘટ્=ઉઘડવું. ઉગ) ઉઘડી જવું તે; ખુલ્લા તડપ્રવાળા ફિવસો; નિખાલસપણું. (૨) ઉઘથ; લામ; કાયદો.

ઉધાડખાડું, ન. ખુલ્લો માર્ગ; નાસી છુટવાનો રસ્તો. (૨) વિ. ખુલ્લું;

વગર ઠાકેલું.

ઉધાડું, સ. ક્રિ. (સં. ઉદ્+ઘટ્=ખુલ્લું કરવું) ખોલવું. (૨) ખડેરમા આપવું. (૩) દલાણ કરવું. (૪) સમજાવવું; ખરી વાત જણાવવી

ઉધાડું, વિ. ખુલ્લું, પ્રકટ; નાગું. (૨) નહિ ઠોકેલું; જેનું રક્ષણ કરેલું ન હોય એવું. ઉધાડું કરવું=ફેલેલું કરવું. 'ઉધાડું કહેવું' = વગર ધરમે ખર્ચ કરેલું ઉધાડું માથું = વગર સાનનું; બેચરતું. ઉધાડું ખોલવું=ખુલું-અસંભળ્યું. ઉધારો હાથ=ખુલ્લી સહાયતા.

ઉધારેચોક, જુઓ ઉધરેચોકે. ઉધારેચોકે, અ. ખુલ્લી રીતે; પ્રાટપણે. [ઉધડું.

ઉચક, વિ. (સં. ઉચ્ચ ઉ.)

ઉચકવું, જુઓ ઉચકવું

ઉચકામણ, (ઉચકામણ), ન. ઉચકવાનું મહેનતાણું.

ઉચકાવવું, (ઉચકાવવું), સ. ક્રિ. પે. ઉપડાવવું; લેવાવવું.

ઉચકીલેવું, (ઉચકી લેવું), સ. ક્રિ. ઉપાડી લેવું; ઉચકાવવું. (૨) મદદ કરવી; અનુમોદન આપવું.

ઉચકી, સ્ત્રી. વાધણી; હેડકી.

ઉચકું, વિ. ઉચીનું. (૨) નાદાર; દેવાળીડ.

ઉચકો, પુ. એકસામટું આપી દેવું; બદલો; બાંધી રકમ આપી દેવી.

ઉચ્ચક્રો, પુ. (સં. ઉત્તરચક્ષુઃ
૬.) ઉચ્ચાલેયો; ઇતી ગચેલો માણસ.

ઉચ્ચણુવું, સ. ક્રિ. (સં. ઉદ્+
ચિ=છુટું કરીને ગોઠવવું) છુટું
છુટું કરીને રીતસર ગોઠવવું; રેસમ
કાઢવું. [બોલવું.

ઉચ્ચરવું, સ. ક્રિ. ઉચ્ચાર કરવો;

ઉચ્ચલખાંગડી, સ્ત્રી. ટાંખાણેળી;
પગ હાથ પકડી ઉપાડી લેવું.

ઉચ્ચલવું, સ. ક્રિ. (સં. ઉદ્+
ચલ્=ખમવું) ઉપાડવું; ઉંચકવું.
(૨) વાસ બદલવો; ઉચ્ચાણો લગ્નને જતા
રહેવું.

ઉચ્ચલાઉચ્ચલ, (-ત્રી), સ્ત્રી. ઉચ્ચકા-
ઉચ્ચકી; હાથોહાથ વરસુ ઉપાડી લેવી તે.
(૨) દોડાદોડી; ખગતગાટ.

ઉચ્ચલાવવું, સ. ક્રિ. પ્રે. ઉચ્ચલે
એમ કરવું-ઉચ્ચાળા બરાવવા.

ઉચ્ચવવું, અ. ક્રિ. આપવું;
ધીવું.

ઉચ્ચવું, (ઉચ્ચી જવું), અ. ક્રિ.
દૂર નહિ અપાડું. (૨) મળવું હોય તે
બંધ થવું.

ઉચ્ચાટ, પુ. સં. ઉદ્+ચિત્ત=
ઉંચું ચિત્ત તે.) ઉંચું ચિત્ત રહ્યા કરવું તે;
ચિંતા; ક્ષીકર. (૨) અધીર; ગભરાટ.

ઉચ્ચાટીઉં, વિ. ઉચ્ચાટ કરનાર;
અધીર; ઉડાવળીડ.

ઉચ્ચાપત, સ્ત્રી. (સં. ઉદ્+ચિ. ૩.)

પારકી મીલકત ગોળવી લેવી તે. (૨)
વિ. હઠાવી લીધેલું.

ઉચ્ચારવું, (ઉચ્ચારવું), સ.
ક્રિ. બોલવું.

ઉચ્ચાગવું, સ. ક્રિ. (સં. ઉદ્+
ચલ્ ઉ.) ઊડાવવું; તબ્બાવવું; ખાલી
કરાવવું. [લગતો સરસામાન.

ઉચ્ચાળો, પુ. ધરતખરી; ધરને

ઉંચાત, વિ (સં.) ચે. ગ્ચ, ધટિન.

ઉચ્ચીજવું અ. ક્રિ. (સં. ઉચ્ચ=
ઉંચે+ચા=જવું-ચડી જવું) ફાં
કડી જવું.

ઉચ્ચેડવું, (ઉચ્ચેડવું), સ. ક્રિ.
(સં. ઉત્+છિદ્=કાપવું) ઉપાડવું;
કાડવી હલ ચીરવી.

ઉચ્ચેલ, (ઉચ્ચેલ), પુ. (સં. ઉત્
+અંચલ=છેડે) પાલવ; ઉપલો પાલવ.
(૨) કાઠીનો છેડા.

ઉચ્ચેલવું, સ. ક્રિ. (પ્રામ્ય.)
ઉચ્ચેલવું; થોડે થોડે કાઢી નાખવું.

ઉચ્ચ, વિ (સં.) ઉચ્ચ; મે. ડું;
પ્રૌઢ; ઉત્તમ; એષ.

ઉચ્ચક, જુઓ ઉચ્ચક-ઉચ્ચકા.

ઉચ્ચતા, સ્ત્રી. (સં.) ઉચ્ચાપણું;
ખોરાઈ.

ઉચ્ચાટ, જુઓ ઉચ્ચાટ.

ઉચ્ચાટન, ન. (સં. ઉત્+ચટ્=
મારવું ઉ.) મનુષ્યની ઉપર દુઃખ નાખ-
વાનો એક અભિચાર. (૧ મારણ,

૨ જરણ અને ૩ ઉચ્ચારત.)

ઉચ્ચાર, પુ. (સં.) અવાજ કરવો તે. (૨) બોલવાની દમ; અવાજ, (૩) મળ.

ઉચ્ચારણ, પુ. (સં.) કથન; બોલવું. (૨) જે કંઈ ઉચ્ચારેલું હોય તે (૩) બોલવાની રીત.

ઉચ્ચારણ, ન. (સં. ઉત્+ચલ્ =નવું ઉ.) ઉચ્ચ કરવું તે. (૨) કંપ; ધ્રુવરો.

ઉચ્ચારણ, સ. કિ. (સં. ઉત્+ચર્=બોલવું) ઉચ્ચાર કરવો; બોલવું.

ઉચ્ચિષ્ટ, (ઉચ્ચિષ્ટ), વિ. (સં. શિષ્=બાકી રહેલું ઉ શિષ્ટ=બાકી રહેલું ઉત્+શિષ્ટ=છોડેલું.) છોડેલું; જમતાં વધેલું (૨) બેઠાએલું. (૩) ના. છાંણ.

ઉચ્ચૈઃશ્રવા, પુ. દેવનાર્થ ધોતો; સુવર્ણમય અથ (સમુદ્રમયન કરતાં જે ચૈદ રત્ન નીઃશ્ચ તેમાંનું એક રત્ન)

ઉચ્ચલ, ન. ઓઢણ; ઓઢણું.

ઉચ્ચિષ્ટ, વિ. (સં. ઉત્+છિદ્=તોડવું ઉ.) ઉખારેલું; તોડી નાખેલું; નિર્મૂળ કરેલું.

ઉચ્ચિલીધ, ન. (સં. ઉત્+શિલીન્ન=હલકી જાતની વનસ્પતિ.) બિલાડીનો ટોપ; કુશળો કાન.

ઉચ્ચિષ્ટ, વિ. (સં. ઉત્+શિષ્ટ =છોડેલું. શિષ્=અચલું ઉ.) છોડેલું;

જમતાં જમતાં બચેલું. (૨) કોઈની ઉપરથી ઉતારેલું.

ઉચ્ચૈષ્ઠા, વિ. (સં. ઉત્=પ્ર હારને કૃત્વલા=સાંકળ) ઉચ્ચ; રખ. ઉચ્ચ; લગભગવગરનું; બેચરમ.

ઉચ્ચૈષ્ઠાતા, સ્ત્રી. (સં. ઉત્+કૃત્વલા=ઉચ્ચૈષ્ઠા ઉ.) ઉચ્ચનાઈ; બેચરમાઈ (૨) સાહસ.

ઉચ્ચેદ, પુ. (સં. ઉત્+છિદ્=કાપવું ઉ.) નારા; નિકાલ; જડમૂળથી ઉખાડી નાખવું.

ઉચ્ચેદક, વિ. (સં. ઉત્+છિદ્=ઉ.) નાથ કરનાર; જડમૂળથી ઉખાડી નાખે એવું.

ઉચ્ચેદન, ન. (સં. ઉત્+છિદ્ ઉ.) નાથ; જડમૂળમાંથી ઉખાડી જવું.

ઉચ્ચેદણુ, સ. કિ. (સં. ઉત્+છિદ્=ઉછેલું) જડમૂળથી કાપી નાખવું; નામ નિશાન ન રહે એમ કરી નાખવું.

ઉચ્ચેદીકું, ન. (સં.) નિર્વેશ માણસની મીલત. (૨) વિ. નવારસીકું; નવણીઆવું.

ઉચ્ચૈષ્ઠા, ન. (સં. ઉત્+શૃષ્ =સકાવું. ઉ.) સૂકાવું; ખેંચાણે જવું. (૨) સૂકારી નાખનાર; ખેંચી લેનાર.

ઉચ્ચૈસ, પુ. (સં. ઉત્+શ્ચ્સ =શ્ચાસ લેવો ઉ.) શ્ચાસ લેવો; શ્ચાસનું ચાલવું. (૨) ખાસા; હજા; ખારણા. (૩) પ્રકરણ; કાંડ.

ઉત્કલભાવ, પુ. વૃદ્ધિભાવ; ઉત્ક-
રસાનુ ઉત્કટ જળ.

ઉત્કરણું, અ. કિ. (સં. ઉત્+
શ્ચિ=વધવું-આવું ઉ.) વધવું; મોટું
થવું. (૨) ઉત્કરણું વધવું. (૩) નીકળી આવવું.

ઉત્કરેણું, વિ. મોટું થયેણું.
'ઉત્કર્યુપાકર્યુ=મોટું થયેણું-ભાગમરણના
અવસ્થાથી મુક્ત થયેણું.

ઉત્કરંગ, પુ. (સં. ઉત્સાહ અને
રાગ ઉ) ઉત્સવનો આનંદ; ઉત્કરંગ;
હરખનો ઉત્કરો. [હર્ષવદ્.

ઉત્કરંગી, વિ. ઉત્કરંગવાળું;
ઉત્કળણું, અ. કિ. (સં. ઉત્+
શ્ચલ=ઉત્કળણું) ભેરથી ઉત્કળું થવું;
આમે ફૂટવું (૨) ઉત્કળા મારવા. (૩)
ફૂટામોર આવવું. (૪) હલન મારવી. (૫)
ભેરથી બોલવું. 'ઉત્કળા ભાવણું'=વચર
વચાર્યુ સાહસ કરવું. (૬) ઉત્કળાવું;
ખડખડ થવું. (૭) આવવું; પ્રવર્તવું. (૮)
મોંકું થઈ જવું. (૯) ખસવું-વાપરવું

ઉત્કળામણી, સ્ત્રી. લીલામ;
હરજળ. (૨) ઉત્કળા નાખવું; ચેસા વેરી
નાખવા. (૩) રમવા; હરીકાઈ.

ઉત્કંગ, પુ (સં. ઉત્સંગ. ઉ.)
બાળો. [અંગનું.

ઉત્કંગી, વિ. ઉત્કંગનું; બાળાનું;

ઉત્કળણી, સ્ત્રી. ઉત્કળામણી.

ઉત્કળનાર, વિ. હરજાણ કરનાર.

ઉત્કળણું, સ. કિ. ઉત્કળે ફેરવું.

૧૫

(૨) તમે ઉપર કરવું. (૩) ઉત્કળી ફેરવું.

(૪) ખસવું; વાપરવું. [કરાવવું.

ઉત્કળાણું, કિ. પ્રે ઉત્કળે એમ

ઉત્કળીઆં, ન. ઉત્કળે એમ

કરવું તે. (૨) ખરબાદ કરવું તે.

ઉત્કળીઆદાવ, પુ. ગીલી-
દંડની રમતનો એક દાવ.

ઉત્કળો, પુ. (સં. ઉત્+શ્ચલ=
ઉત્કળણું ઉ.) ફૂટકો; મલન. (૨) આવેશ;
ક્રુમલો. (૩) ઉત્કળ; ખડારી. 'ઉત્કળો
મારવો'=રોગનું ફરી પ્રકટ થવું.

ઉત્કળણું, વિ. (સં. ઉત્કળ+
શ્ચલ ઉ.) ઉત્કળ; અવિચારી. (૨)
હાહરા પેટનું. (૩) સાહસિક.

ઉત્કળિતું, વિ. (સં ઉત્+શ્ચિ ઉ.
ઉત્કળિત=ઉત્કળું કરેણું) ફૂંકે વાયદે
મેળવેણું. 'ઉત્કળિતની આ મોંક' = ઉત્કળિત થેણું
પરે એનું કંઈ સુધરે નહિ.

ઉત્કળિતું, સ્ત્રી. ઉત્કળિતું.

ઉત્કળિતું, સ્ત્રી. ઉત્કળિતું.

ઉત્કળિતું, સ્ત્રી. ઉત્કળિતું.

ઉત્કળિતો, પુ. જેનું કોઈ વાધી
વાચન હોય તે. (૨) એક સાધારણ જાળ.

ઉત્કર, પુ. ઉત્કરણ; મોટું કરવું
તે. (૨) વિ. ઉત્કરણું; મોટું કરાવેણું.

ઉત્કરણું, સ. કિ. (સં. ઉત્+
શ્ચિ=વધવું-આવું ઉ) મોટું કરવું.

(૨) સંવર્ધન કરવું. (૩) ફળવું.

ઉત્કરાવનાર, ન. મોટું કરનાર.

ઉછેરાવણું, સ કિ. મોટું કરાવણું.
ઉછેરાણું, અ. કિ. એની મેળે
મોટું થવું.

ઉજડ, વિ. (સં. ઉત્+જલ=
હડી અથવા જળવાણું) નિર્જળ; નિર્જન;
શૂન્ય. (જાડ પાન વગરનું તે વેરાન અને
છવંત પ્રાણી વગરનું તે ઉજડ). 'ઉજડ
ખખ' = વસ્તી વગરનું ને સૂકું. (૨)
રેલીનું રણ હોય તેવું. 'ઉજડ થવું' =
વસ્તી વગરનું થવું; ખેદાનખેદાન થઈ
જવું. 'ઉજડ જામમાં ઝેરડો પ્રધાન' =
જ્યાં સારાં લાયક માણસો ન હોય ત્યાં
નિર્જીવ-મૂર્ખ માણસો પૂલાય છે.

ઉજડનોમ, સ્ત્રી. અસાડ સુદ
નોમ; બડણી નોમ.

ઉજડું, (ઉજડું-ગું.) ન. ઝગ-
ઝગ; ઝાંઝા અજવાણું. (૨) પ્રભાત.

ઉજમ, પુ. (સં. ઉત્+યમ્ =
વધવું-ચડવું. ઉચ્ચમ ઉ.) હેતિભર્યો
ઉચ્ચમ. (૧) હર્ષ; આનંદ. (૩) મનની
પ્રસાદી.

ઉજમણી, (ઉજમળ), સ્ત્રી.
હજળી; મીઠાણી. (૨) પ્રતાદિને ઉજ-
વવાની ક્રિયા. [ઠરવું તે.

ઉજમણું, ન. પ્રતનું ઉદાપન

ઉજમાણું, અ. કિ. હરખે બ-
સવું; આનંદભર તેવાર થઈ જવું.

ઉજમાણું, વિ. ઉદાપી; કામ
ઝડપથી કરી લેનાર. (૨) ઉજમવાણું;
હેંસીકું. (૩) સાથે; ઉત્તમ.

ઉજર, ન. (આ.) બાનું.

ઉજરડું, ન. (સં. ઉત્+જવલ્
= જળવું-પ્રકાશવું ઉ.; અજવાણું; અજોડાઈ

ઉજવણી, સ્ત્રી. પ્રતિષ્ઠાપનની
ક્રિયા; કોઈ પણ વાત ચર્ચાચોગ્ય રીતે
પાર ઉતારવાનો કાર્યક્રમ.

ઉજવણું, ન. જુઓ ઉજમણું.

ઉજવું, સ. કિ. ટોડવું.

ઉજળાઈ, સ્ત્રી. ઉજળી હાલત;
સ્વચ્છતા. (૨) પાનદાની.

ઉજળાટ, પુ. ચક્રચકાટ; ચળકાટ.
(૨) પૈસે ટકે સુખીપણું.

ઉજળામણું, સ્ત્રી. ઉજ્જ્વળતા;
ચમકાટ. (૨) લક્ષ્મી. (૩) સ્વચ્છતા;
સફાઈ (૪) પૈસે ટકે સુખીપણાનો દેખાવ.

ઉજળાશ, સ્ત્રી. ચળાટ; તેજ.

ઉજળું, વિ. (સં. ઉત્+જવલ્
= જળવું, પ્રકાશવું. ઉજ્જ્વળ ઉ.)
સફેત; ધોળું. (૨) ચળકવું; ચક્રચકવું.
(૩) ખૂબ સાફ કરેલું; સ્વચ્છ; નિર્મલ.
(૪) રીતલાતે સુવડ. (૫) ટાપટીપીકું.
(૬) સુખી; પૈસાવાળું. ઉજળે હાથે ર-
હેવું = નિષ્કલંક રહેવું.

ઉજળાર, વિ. (ઉજળું ઉ.)
ચક્રચકિત; અજવાળનાર. (૨) સુંદર.

ઉજળારો, પુ. (સં. ઉત્+જાણુ =
જાણવું ઉ.) જાણવું તે; જાણણ; ઉંધ
વિનાગી હાલત. (૧) ચિંતા. (૨) લય.

ઉજડ, સ્ત્રી. ઉજડપણું; પાપ-
માણી; નાશ.

ઉત્કલ, વિ. ઉત્ક કરનાર;
નાથ કરનાર; નકારાં પામવાનું; અપશુકનીકં.

ઉત્કલ, સ. કિ. ઉત્ક કરવું;
પાપમાલ કરવું.

ઉત્કળી, સ્ત્રી. ઇન્દ્રાભોજનનો
મેળાવડો; ભક્ત; મિત્રમાની. [અન્યથા.

ઉત્કર, વિ. ઉત્કળું; સાફ. (૨) ન.)

ઉત્કરો, પુ. અનવાળું.

ઉત્કલું, અ. કિ. હરખાવું;
હોંસીલા બનવું; ઉમંગમાં આવવું.

ઉત્કળિયું, સ. કિ. (સં. ઉત્ત+
કલ્લ=પળવું ઉ.) અનવાળવું;
ચોલાવડું. (૨) પ્રતિષ્ઠા વધારવી (૩)
રક્ષાણ કરવું. (૪) અકલિત કરવું.

ઉત્કલ, પુ. થોડું થોડું અનવાળું
ઝાંખો પ્રકાર. [કંઈક અનવાળું.

ઉત્કલ, પુ. ઝાંખો પ્રકાર;

ઉત્કલકાર, પુ. તેજ; ચક્રચકાર.
(૨) વિહંગે ચર્ચ રહે એવું; દેહિપ્રમાન.

ઉત્કલન, ન. સ્ત્રી. (સં. ઉત્ક-
લિની ઉ.) માગવાનું રાજનગર-
ઉત્કલન, ઉત્કલિની.

ઉત્કલણ, વિ. (સં. ઉત્ત+
કલ્લ=પળવું ઉ.) ઉત્કળું; પ્રક. સિત;
તેજસી (૨) પૈસે રકે સુખી. (૩)
આનંદાન; શુભવાળું; પ્રતિષ્ઠાવાળું.

ઉત્કલણતા, સ્ત્રી. (સં.) ઉત્કળ-
પડું. (૨) પદસરપડું. (૩) બાલકાદાર-
પડું. [તે એક કંઈ.

ઉત્કલણાઈ, પુ. બાર આધાર-

ઉત્કલ, શુભો ઉત્કલ.

ઉત્કલી, વિ. તકસારી; આમહી.

ઉત્કરડવું, સ. કિ. ધપરડીને
ઉત્કરડું; ઉત્કરડું; નખથી ત્વચા કે
ભાથને કાઢી નાખવી.

ઉત્કરડાવું, અ. કિ. ઊભાવું.

ઉત્કરડો, પુ. ચરીર ઉપર નખ,
કાઠો વગેરે ધસાવાને લીધે જે લીસોટો
પડે તે; કપો; ઘસારો. [કિયા કરનાર.

ઉત્કવનાર, વિ. ઉત્કવનારી

ઉત્કલું, સ. કિ. નખ હાંપને
ઉત્કલવું; વહરવું; ભેરથી ખણવું; ધર-
વાળા હથિયારથી ધસારીને ઉત્કલ નાખવું.

ઉત્કલ, શુભો ઉત્કલ.

ઉત્કલ, સ્ત્રી (આ. ઉત્કલ=ઉ-
ત્કલ ઉ.) ભેરથી સાખી તકસાર કરવી
તે; મમત; આગ્રહ.

ઉ, ન. (સં.) ઘાસ, પાંદડાં વગેરે.

ઉત્કલું, (ઉત્કલું), સ. કિ. (સં.
ઉત્ક+લંક ઉ.) સાફ કરવું; માંખવું.

ઉત્કલ, સ્ત્રી. ઉત્કલાની મણી.

ઉત્કલણ, ન. (સં. ઉત્ક+લંક
=ઉત્કલ ઉ.) ઉત્કલાની મણી.

ઉત્કલ, ન (સં) ઉત્ક+લંક=ઉત્કલ
કલ્પના; શુદ્ધો. (૧) અત્કલ; અનુમાન. (૩)
આધાર વગર આધેરું અનુમાન. (૪) અકલા.

ઉત્ક, ન (સં.) કુંપડું.

ઉત્કલું, (ઉત્કલું), ન. ચરીરે ચો-
ળવળી શુભચાહર ચાલેલી મેકવળી.

ઉટવણું, (-૧ણું), જુઓ ઉપટણું.
ઉટવાણું, અ. કિ. યોગાણું;
આપણું. [અપી.

ઉટંગી, વિ. હટંગ કરનાર. (૨)
ઉટાંકણું, સ. કિ. (ટાંક=પૈસા)
સોળણું; વજન કરણું.

ઉટાંકો, પુ. (સં.) આશરો
આંધરો તે; અંધાર; અડસટ્ટો.

ઉટાંગ, ન. (સં.) ઉત્તરંગ ઉ.)
આધાર વગરની વાત; ચડમૂળ વગરની
અપ. (૧) ઠપ્પના; અટકળ; શુભાર.

ઉટાંદીઓ, પુ. મોટી ઉધરસ.
ઉટોકુટો પુ. કુશકા; અનાજને
આંડયા પછી ભાજી મહેલાં ફેલતાં વગેરે.

ઉઠ, વિ. સાડાતણુ. (ઉઠવરસને.)
ઉઠતાંબેસતાં, અ. વારેબડીઓ.

ઉઠએઠ, સ્ત્રી. વારેવારે ઉઠવું અને
વારેવારે બેસવું તે. (૨) અજખો. (૩) સને-
પાત. (૪) વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષા કરવાની
એક રીત. (૫) તાલીમ-કસરતમાં જોર
કરવાની એક રીત. [રાખ્દ.

ઉઠએસ, (ઉઠએસ), જુઓ ઉપએ
ઉઠમણું, ન. (સં.) ઉત્પન્ન-સ્થા=

ઉભા થવું. ઉત્થાન ઉ.) બેસણું;
આશ્રય મરી મળું હોય ત્યાં ખીન માણુ-
સોનું ચોક નિમિત્તે આવવું. (૨) પાયરણું.

ઉઠવણું, જુઓ ઉઠમણું.
ઉઠવું, અ. કિ. (સં.) ઉત્પન્ન-
સ્થા ઉપરથી) ઉઠું થવું. (૨)

ભગવું; શુદ્ધિમાં આવવું; સાવજ થવું.
(૩) નીકળવું; પેદા થવું. (૪) કાઢી પછ
કામ કરવાની તૈયારી કરવી. (૫) કામ
ખેંદ કરવું. (૬) એકાએક થઈ આવવું.
(૭) નીકડવું. (૮) જવું; ઉતરી જવું.
(૯) મારણથી બચવું (૧૦) પડતી દરા
આવવી. (૧૧) ઊડી દેવું. (૧૨) વહી
જવું; બગડી જવું. (૧૩) ખીનવું.

ઉઠવેઠ, સ્ત્રી. ઉઠવા વગેરેની
મહેનત. (૨) સંભાળ લેતાં જે કુઃખ પડે તે.
ઉઠાઉ, વિ. ઉઠાવી લઈ જનાર;
કુખી રીતે ઉઠાવી લે એવું.

ઉઠાઉગીર, વિ. ઉઠાવવાવાળું;
ધુતારે; ચોર. (૨) ઉઠાવી જવાને માટે
જણીવું થએલું.

ઉઠાડવું, સ. કિ. ઉઠે તેમ કરવું.
(૧) ભગત કરવું. (૩) ખીનવવું. (૪)
કાઢી મૂકવું. (૫) ઊડાવવું.

ઉઠામણું, જુઓ ઉઠમણું.
ઉઠાવ, પુ. ખપ; ઉપાક. (૨)
ચડાવ; ચડાઈ. (૩) કઈ. (૪) ચડાવો.
(૫) દૂરવું; દૂરકું. (૬) બનાવટ. (૭)
(૮) દેખાવ. [ચડાઈ.

ઉઠાવણી, સ્ત્રી. ઉચ્છેદરણી. (૨)
ઉઠાવણું, જુઓ ઉઠમણું.

ઉઠાવહાર, વિ. બાબાખંધ;
અસરકારક. (૨) ઉઠાવો કરનાર; કટપના-
ઓ ચલાવનાર.

ઉઠાવેવું, સ. કિ. ઉચ્છેદવું; ઉપા-

ડહું. (૨) ચોરડું. (૩) (પુષ્કળ) જમડું.
(૪) ચલાવડું; ઉભું કરડું. (૫) જવા-
વડું. (૬) કરડું; ખાવડું. (૭) માથે લઈ લેડું.

ઉઠાવો, પુ. કદવના; મનની
ખનાવડ.

ઉઠાં, ન. સાડાતણુના આંક;
ઠાંના મીખા.

ઉઠાંતરી, (ઉઠાંતરી), ઓ. ઉઠડું.
(૨) બીજે પ્રકારે જવ ને ઉપડું. (૩)
ત્યાગ કરવો. [વાળડું.

ઉડકડું, સ. કિ. માંજડું; અજ-
ઉડકાવડું, સ. કિ. પ્રે. અજ-
વાળાવડું.

ઉડગણ, પુ. (સં. ડડુ=તારા
+ગણ=સમૂહ ઉ.) તારાઓનો સમૂહ;
નક્ષત્રમણ (૨) પરિવાર; મંડળ.

ઉડણ, વિ. (સં. ડહુયન=
ઉડેલું ઉ.) ઉડે તેડું; ઉડવાની ચક્તિવાળું.

ઉડણુધો, ઓ. કાઢીડાના વર્ગનું
એક નાનું જ મહી પ્રાણી; ચંદનધો.

ઉડણુધોડો, પુ. હવામાં અદર
ઉડે એવો ધોરો; ખુબ અપજ અને હડ-
પથી ચાલનારો ધોડો. (૨) તાત્રિક ધોડો;
ઉડણુપાવડી.

ઉડણુકંડ, પુ. ઉડવાની શક્તિ-
વાળો તાત્રિક કંડ. [એવો દાવ.

ઉડણુદાવ, પુ. અદરથી લેવાય

ઉડણુશેલું, (-સહે), જુઓ ઉડાન

યોડ.

ઉડતાળીશ, વિ. ચાળીશ ને આઠ.

ઉડતું, વિ. ઉડે તેડું. (૨)
આધાર વચરડું; ખોટું. (૩) અસ્થિર;
અસ્થિત. (૪) ખુબ અતુર.

ઉડદ, પુ. અડદ; મમથી જરાક
ગોરા દાણાનું કોળ.

ઉડખંગ, વિ. (હિં) કહીએ
કંઈ અને કરે કંઈ એવું; ચરકેલા મનડું;
મનસ્વી. (૨) પોતાના વિચારમાં લીન.

ઉડમુડ, વિ. ઉધું ધાલીને પોતાનું
કામન કર્યું જવ એવું; એક ઇન્દ્રિયના
જ્ઞાનવાળું.

ઉડવું, અ. કિ. (સં. ડહુ+હો=
ઉડડું) હવામાં અદર રહી એક ઠેકાણેથી
બીજે ઠેકાણે જડું. (૨) હવથી વચરડું
હવામાં ફરફરડું. (૩) હવામાં ઉડે
કાપડું. (૪) જોરથી ચાલડું; દોડડું. (૫)
ઉછળડું. (૬) નાસી જડું. (૭) માથે
આવેલી વાત ખોલી કાઢી. (૮) ફૂલથી
ક શૂરથી કામ કરડું. (૯) ધસારો કરવો.
(૧૦) શીકું પડેડું; જતા રહેડું. (૧૧)
વપરાઈ-ખપી જડું. 'ઉડવી બસા' = અણ-
ધારી આશ્વ.

ઉડાઉ, વિ. (સં. ડહુયન=
ઉડેલું ઉ.) ખરચાળ; ખસાળ માર્ગે
ખત ઉડાડી દેનાર. (૨) ખુબી હાજરું.

ઉડાઉડ, ઓ. દોડાદોડ. (૨)
અભ્યવસ્થા. [અભ્યવસ્થા.

ઉડાઉડી, ઓ. અધાધુંધી;

ઉડાઉપણું, ન. ખરયાબપણું;
અવિવેકે ખરચ કરી નાખવાનો સ્વભાવ.

ઉડાડવું, જુઓ ઉડાવવું.

ઉડાણ, (સં.) ઉડવાની રીત.
(૨) હરતું હોય એવી ઝડપે ચાલનાર.

ઉડાન, ન. (સં. ઉડ્ડયન ઉ.)
ઉડવાની રીત; ઉડવું તે. (૨) વિ. ઝડપી;
હતાવળીઉ.

ઉડાનઘોડો, પુ. ઉડતો હોય
એમ હતાવળો ચાલનાર ઘોડો; પવનવેગી
ઘોડો. (૨) વિ. હતાવળે હીંડનાર.

ઉડાનશેહુ, સ્ત્રી. શેરનંદની
રમતનો એક દાવ. [એમ કાવશાવડું.

ઉડાવરાવડું, સ. કિ. પ્રે. ઉડાવે
ઉડાવડું, સ. કિ. ઉડે તેમ
કરવું. (૨) ખામતેમ બમાવડું. (૩) ચાપરી
નાખડું. (૪) સારી પેડે ખાડુ (૫)
ચમાવડું. (૬) મરઠરી કરચી. (૭) ફેલાવડું.

ઉડે, પુ. (સં.) નક્કર; તારા; પ્રક.

ઉડુપતિ, પુ. (સં.) ચંદ્રમા.

ઉડુરાજ, પુ. (સં.) ઉડુમણોનો
સ્વામી; ચંદ્ર.

ઉડેલ, વિ. જોના વિચાર વ. રેવારે
ફૂંચા કરતા હોય એવું. (૧) ફાટેલું. (૩) નકાર.

ઉડેલું, વિ. ફાટેલું; અસ્થિર
મનનું. (૨) ઉચે ચડેલું.

ઉડેણુ, ન. ઉડાણી; માથાને બાર
લાને નહિ તે માટે હુમડાને ગોળ વીંટાળી
આથાની ઉપર યુક્તિમાં આવે છે તે.

ઉડેરણી, સ્ત્રી નાનું ગૂથેલું

ઉડણ; ઉડણું; ઉડણ; ઉડેણું; ઉડેણી.

ઉડાણી, સ્ત્રી. ઉડેરણી; બાર માથે
લેતાં પહેલાં વાસ અથવા હુમડાનો માથે
મૂકવાનો વીંટણ; ઉડેણી; ઉડણ; ઉડેણી.

ઉડુપ, સ્ત્રી. (સં. કન=ઓણું
ઉ.) ઓછાપણું; ઓટ; બાળી. [ઉડુપ.

ઉડુમ, સ્ત્રી. ઓછાપણું; ધટ;

ઉડાપણું, ન. બિનતા; ઓછાપણું.

ઉડાશ, સ્ત્રી. ઉડુપ.

ઉડું, ન. (સં. કન=ઓણું
ઉ.) ઓણું. (૧) વાપો; વાડ. (૩) વિ. પૂર્ણ
નહિ બરાએણું એવું; અપૂર્ણ.

ઉટ, અ. (સં.) ઉચું;
ઉપર; બહાર

ઉતકડો, પુ. (સં. ઉત્કટક)
હમા કાંટાવાળો એક જાતનો ઊડ; કાંટા-
સેળીઓ.

ઉતડવું, સ. કિ. (સં. ઉદ્+
તદ્=મારવું, ચીરવું. ઉ. કિવા
ઉદ્+તૃ=સાધ લેવું, ખેંચી લેવું ઉ.)
જેથી ઉખાડી-ખેંચી-તોડી લેવું; ઉતર-
ડવું. (૨) ઉકેલવું.

ઉતપત, વિ. (સં. ઉદ્+પત્=
બહાર આવવું; જનમવું. ઉ.) જનમેલું;
પેદા થએલું.

ઉતપતવું, અ. કિ. (સં. ઉદ્+
પત્=બહાર જવું) બહાર નીકળી
પડવું; જવું.

ઉત્તરચંડ, સ્ત્રી. વારંવાર ચડવું
ઉત્તરવું તે. (૨) ખડું પાદચું; પારે હલકું.

ઉત્તરડ, સ્ત્રી. (ઉત્તરતી ઉત્તરી
= નાની નાની થતી જતી અને ચડતી
તે.) એક પત્રી એક નાનાં નાનાં વાસણની
એકાદય.

ઉત્તરડવું, સ. કિ. (સં. ઉદ્ધ-
ત્વ=પ્રદ લેવું, ખેંચી-ઉખાડી-ઉકેલી
લેવું.) ઉકેલવું; ઉખેડવું.

ઉત્તરડાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉત્તરડે
એમ કસાવવું; ખેંચી નખાવવું.

ઉત્તરડાવું, અ. કિ. ચીરાવું;
ફાડવું. (૨) ઉકેલી જવું.

ઉત્તરડીઉં, ન. ઉત્તરડ કરવાનું
વાસણ (૨) યુગ્મરૂં (૩) વિ ઉત્તરડ
સંજ થીનું.

ઉત્તરડી નાખવું, સ. કિ. તોડી
-ચીરી નાખવું. (૨) ઉકેલી નાખવું.

ઉત્તરણુ, (ઉત્તરાણુ), ન. સ્ત્રી.
ઉત્તર; ઉત્તરતા ઢોળાવવાળો માર્ગ; ઢોળાવ
ઉત્તરવાનું ને તે. (૨) પાર; ઉત્તર. (૩)
એક ભવનો વેલો.

ઉત્તરતી, વિ. પડતી. () નમળી
હાલત. (૩) મૂળ સંખ્યામાં બોલી થતી
એવી. (૪) ઘડપણવાળી (કન્યાર).

ઉત્તરતીભાંજણી, સ્ત્રી. ભારે
કિંમતની સંખ્યાને બોલી કિંમતની સ-
ખ્યાનું રૂપ આપવાની રીત.

ઉત્તરતીએદી, સ્ત્રી. જે હારમાં

એક પાખી એક ઉત્તરતી સંખ્યાની રકમો
મૂકાય છે તે. (વસ્તુતી એક રીત.)

ઉત્તરવું, વિ. ધટવું; બોલવું થવું.
(૨) નીચાણ તરફ જવું. (૩) અરેલ
તરફ-પરિણામ તરફ જવું. (૪) હલકું;
નરસું; નહારું.

ઉત્તરવું, અ. કિ. (સં. ઉદ્ધ-
= મહાર-પાર જવું. ક.) ઉપર થઈને જવું;
પાર જવું. (૨) ઉપરથી નીચે જવું (૩)
કમી થવું. (૪) મુકામ કરવો. (૫) ગુણ
વગેરેનું કમી થઈ જવું. (૬) બસાવર થવું.
(૭) ઉત્પન્ન થવું. (૮) સમ નવવું. (૯)
ઘડાવું. (ખાટમાં.) (૧૦) ચીતરાવું. (૧૧)
બગડી જવું. (૧૨) અગ્નિવ યજ્ઞ જવું.
(૧૩) તૈયાર થવું.

ઉત્તરાણુ, સ્ત્રી. (સં. ઉત્તર+
અયન ઉ.) ઉત્તરાયણ; મહરસંક્રાંતિ;
સૂર્યનું ઉત્તર તરફના શશિચક્રમાં જવું.
(૨) મહરસંક્રાંતિને દિવસે પાગલામાં
આવતો વહેવાર. (૩) ન. ઉત્તર.

ઉત્તરાણું, વિ. (સં. ઉત્તર+
ક.) ઉત્તર તરફવું. [એમ કસવવું.

ઉત્તરાવરાવવું, સ. કિ. ઉત્તરે

ઉત્તરાવવું, સ. કિ. ઉત્તરે એમ
કસાવવું. (૨) નીચે ઉતારવું. (૩) ચીત-
રાવવું. (૪) થાટ કરાવવો. (૫) ધાર
કઠાવવી. (૬) નકલ કરાવવી. (૭) મુંડા-
વવું. (૮) ઘડાડવું. (૯) મનમાં કસાવવું.
પાણી ઉત્તરાવવું=પણેા થમ આપવો;
પાળવવું. (૨) આજીજ કરાવવી.

ઉતારાવું, કિ. ઉતારે એમ કરવું.
ઉતારી, સ્ત્રી. મળામાં પહેરવાની
સોનાની સાંજી-કંઠી.

ઉતારીઆવવું, કિ. પરંપરાએ
પેઢા થવું; નીકળી આવવું; જનમવું.

ઉતારીજવું, કિ. ખમડી જવું;
સ્નાહીન થવું. (૨) ખસી જવું. (૩)
રીકું પડી જવું.

ઉતારીપડવું, અ. કિ. ગુસ્સે થવું;
તપી જવું. (૨) હથકાઉં ધરવી.

ઉતારેડ, જુઓ ઉતારડ.

ઉતારેલું, વિ. નીચે આવેલું. (૨)
ઝોળંગી બધેલું. (૩) સ્થાનબ્રહ્મ થયેલું (૪)
ખરાબ થયેલું. (૫) અપ્રિય થયેલું. (૬)
તૈયાર થયેલું. [જવું; ઉતીજવું]

ઉતારવું, અ. કિ. વાકુંચુંકું થઈ

ઉતારું, વિ. (સં. ઉત્તર+તલ=
તળીઉં) હાહરા તળીઆવાળું; હાહરું;
હાહડું. [ઉચું ઉ.) ઉચું; ઉચું; ઉચું.

ઉતારંગ, વિ. (સં. ઉત્તર+તંગ=

ઉતારપ, પુ. (સં. ઉત્તરપ ઉ.)
તાપ; ધામ. (૨) ચિંતા. (૩) સંતાપ;
પીડા. (૪) ક્ષાપો; ખળાપો.

ઉતારપો, પુ. (સં. ઉત્તરપ ઉ.)
ધામ; તાપ. (૨) ચિંતા. (૩) સંતાપ.
(૪) ક્ષાપો.

ઉતાર, પુ. (સં. ઉત્તર+તુ ઉ.)
પાણીનું બારી જવું; ઝાટ. (૨) પ્રતિક્રિયા.
(૩) માથેથી ઉતારેલું તે. (૪) ઉતારવાનું

બાકું. (૫) દરદ વચેરોને બોલે એવો થવા
માંડવો તે. (૬) હથકાટ; જેનું કાંઈ નામ
ન હે એકું-ખરામ.

ઉતારજી, ન. ઉતારવું તે. (૨) ઉતા-
રવાની મજૂરી. (૩) વિ. ઉતારનાર.

ઉતારત, ઉધારત, (સં.) ઉદા-
હરણનું; હાખલા તરીકે.

ઉતારવું, સ. કિ. પાર લઈ જવું.
(૧) નીચે આવવું. (૩) નક્કી કરવી.
(૪) ઘાટ કાઢવો. (૫) મુંડાજવું. (૬) માથે
ફેરવી લઈ લેવું. (૭) નીચે મૂકવું (૮)
ઘોણું કરવું. (૯) અસર કરી કરવી. (૧૦)
અમુક માપે કાઢવું. [એમ કસાવવું.

ઉતારાવવું, સ. કિ. ઝે. ઉતારે
ઉતારીપાડવું, સ. કિ. તોડી
પાડવું. (૨) વળન ઘટાડી દેવું. (૩) પાવરી
ઉતારવી.

ઉતારીલેવું, સ. કિ. લઈ લેવું;
કાઢી લેવું. (૨) લૂટી લેવું. (૩) પૂરે કરી
લેવું. (૪) વીણી લેવું. [બેસનાર.

ઉતાર, વિ. ઉતારનાર; મુસાફર;
ઉતારેલું, વિ. નીચે આવેલું; પાર
લઈ જવાયેલું; અમુક ઘાટ કસાયેલું; નીચે
મૂકેલું. [નક્કી; પ્રતિક્રિયા.

ઉતારો, પુ. મુકામ; પડાવ;
ઉતાવળ, સ્ત્રી. (સં. ઉત્તર+લ=

મુદમ. ઉ.) ત્વરા; ચડા જવું તે.
ઉતાવળીઉં, વિ. ઉતાવળે કામ
કરનારું; કાંઈ પણ કામમાં નક્કી થવાનું

ન જવા દે એવું. (૨) આપર; ગાભર; આપર.

ઉનાવણું, વિ. ઉતાવળવાણું; અધીર. (૨) અટપટીલું; વહેલુંવહેલું.

ઉતેડવું, ભુઓ ઉતરડવું; ઉતેડવું.

ઉત્કંઠ, વિ. (સં. ઉત્+કંઠ=આવરણ) ટીક; ઉત્. (૨) વિષમ. (૩) પ્રમથ.

ઉત્કર્ષ, પુ. (સં. ઉત્+કર્ષ) અતિશય. (૨) વૃદ્ધિ; ઉદય; ચડતી; આબાહી. [એવું; ઉત્કર્ષકરકં.

ઉત્કર્ષક, વિ. (સં.) ઉત્કર્ષ કરે

ઉત્કલ, પુ. એક દેશ (ઓડીશ.)

ઉત્કંઠા, ઓ. (સં.) અતિશય ઇચ્છા; આપરતા; અધીરાઈ.

ઉત્કંઠિત, વિ. (સં.) અતિ આપર; અતિશય ઇચ્છાવાળું; હેંસલયુ.

ઉત્કંઠિતા, ઓ. (સં.) ઉત્કંઠાવાળી સ્ત્રી; પતિને માટે અત્યંત આપર એવી નાવિકા; અધીરી.

ઉત્કંપ, પુ. (સં. ઉત્+કમ્પ) ધૂનરી; ઉતાવળ. [મનવાળી.

ઉત્કા, ઓ. (સં.) ઉત્કા

ઉત્કૃષ્ટ, વિ. (સં.) ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ; સારું.

ઉત્કંઠ, પુ. (સં.) ઉલટો કંઠ; ઉપર જવું; ફેરી જવું; ઉલટી રીત; નિવ-મનું ઉલ્લંઘન. [ઉલ્લંઘન.

ઉત્કંઠણ, ન. (સં.) અતિકંઠણ;

ઉત્કંઠિત, વિ. (સં. ઉત્+કંઠ=

અર્થ.ઉ.)ઉપર ચઢને ગએલું; ઓળંગી ગએલું.

ઉત્કંઠિત, ઓ. પ્રકટીકરણ; વિશ્લેષ.

ઉત્કોષણ, ન. (સં. ઉત્+ક્ષિપ્=નાખવું ઉ.) નાખવું; ફેંકવું; ઉપાડી નાખવું. (૨) ઉપજવું. (૩) મોટા બીજણો.

ઉત્ખાત, વિ. (સં. ઉત્+સ્ખન્=ઝોલવું ઉ.) ઝોલેલું; ઉપાડેલું; ઉપા-પેલું. (૨) વિદ્યારિત.

ઉત્તમ, વિ. (સં.) સહુથી ચડીઆવું.

ઉત્તમગતિ, ઓ. (સં.) મુખા પછી સારી ગતિએ જવું તે; મુક્તિ.

ઉત્તમતા, ઓ. (સં.) સહુથી સારાપણું.

ઉત્તમપદ, (સં.) શ્રેષ્ઠ સ્થાન; ઉચ્ચવર્ગ. (૨) સ્વર્ગ. (૩) મોક્ષ; મુક્તિ.

ઉત્તમપુરુષ, પુ. (સં.) પુરુષોમાં માં સારામાં સારો પુરુષ તે. (૨) (બ્યા-કરણમાં) પહેલો પુરુષ.

ઉત્તમસ્ત્રોત, વિ. (સં. ઉત્તમ+સ્ત્રોત=કાર્તિ) સારામાં સારી ખ્યાતિ-વાળું; મુવિખ્યાત.

ઉત્તમા, ઓ. (સં. ઉત્+ત્તમ+આ) બહુજ સારી સ્ત્રી; કામ્ય-ચાસ્રમાં વર્ણવેલી નાવિકાઓમાંની સરસ નાવિકા; પ્રતિકૂલ પતિ વરફ પશ્ચ દિવકારિણી રહેનારી સ્ત્રી.

ઉત્તમાંગ, ન. (સં. ઉત્તમ+અંગ ઉ.) ઉત્તમ અંગ; મસ્તક. (૨) મુખ. [ઉત્પ; સરસમાં સરસ.

ઉત્તમોત્તમ, વિ. (સં.) થાણું

* ઉત્તર, સ્ત્રી. (સં. ઉત્તરા ઉ.) સૂર્યની સામે-પૂર્વ દિશાએ મુખ કરીને જ્યાં રહેતાં હોય તે તરફ જે બાજુ રહે છે તે; ઉત્તર દિશા.

ઉત્તર, પુ. ન. (સં.) કાંઈ કંઈ પૂછે તેને સામે જે કંઈ કહેવામાં આવે તે; જવાબ; પુરાવામાં જે કંઈ કહેવું તે. (૩) શબ્દ; વચન; વાક્ય. (૪) (મણિત-શ્રેણીમાં) જે સંખ્યાનું વચમાં અંતર

ઉત્તર, પુ. વિરાટ રાજાનો પુત્ર

ઉત્તર, વિ. (સં.) આગલું; આગીનું.

ઉત્તરઅક્ષાંશ, પુ. (સં. ઉત્તર-અક્ષ+અંશ) ત્રિપુવૃત્તની ઉપરના અક્ષાંશ. [પાછલો ભાગ, ઉપસંહાર.

ઉત્તરકથા, સ્ત્રી. (સં.) કથાનો

ઉત્તરકાળ, પુ. (સં.) આવતો વખત. (૨) જાંઘીનો પાછલો ભાગ.

ઉત્તરકુરુ, પુ. (સં.) જમ્બુદ્વીપ-માંનો એક દેશ. [ઉત્તરનો દેશ.

ઉત્તરકેશિક, પુ (સં.) અયોધ્યાની

ઉત્તરક્રિયા, સ્ત્રી. (સં.) મરણ પછી જે ક્રિયાઓ કરવામાં આવે છે તે; અંતિમ ક્રિયા; છંડો.

ઉત્તરદિશા, સ્ત્રી. (સં.) જુઓઉત્તર

ઉત્તરધ્રુવ, પુ. (સં.) પૃથ્વીના આંસનો ઉત્તર તરફનો છેડો. (૨) પૃથ્વીની ઉત્તર દિશાએ આકાશમાં સ્થિત દેખાતો તારો.

ઉત્તરધ્રુવપ્રદેશ, પુ. (સં.) પૃથ્વી.

ની ધરીના ઉત્તર તરફના છેડા નજીકનો પ્રદેશ

ઉત્તરપક્ષ, પુ. (સં.) અથાવા-પક્ષ; પ્રતિવાદીનો પક્ષ; ઉત્તર કે નિર્ણય આપનારનો પક્ષ (૨) જવાબ. [ચરણ.

ઉત્તરપદ, ન. (સં.) પાછલું ઉત્તરપૂજા, સ્ત્રી. (સં.) દેવ વગેરેની છેલ્લી પૂજા.

ઉત્તરમાગ, પુ (સં.) પાછળનો-છેવટનો ભાગ.

ઉત્તરમીમાંસા, સ્ત્રી. (સં.) મીમાંસા શાસ્ત્રનો પાછલો ભાગ; વેદાંત. (મીમાંસા શાસ્ત્રના બે ભાગ છે: પૂર્વ-મીમાંસા અને ઉત્તરમીમાંસા).

ઉત્તરરાગિણી, સ્ત્રી (સં.) પાછલી રાતે ગાવાનો રાગ.

ઉત્તરરાત્ર, સ્ત્રી. (સં.) મધ-રાતથી તે સવાર સુધીનો વખત; પાછલી રાત.

ઉત્તરરામચરિત, ન. (સં.) કવિ-વર ભવમૂર્તિ પ્રણીત એક કથાસ્ત્રમધ્યમાં સંસ્કૃત નાટક. (એમાં રામના ઉત્તર-ચરિતની વાત છે) [૫૩૫૫.

ઉત્તરવય, સ્ત્રી (સં.) વૃદ્ધાવસ્થા;

ઉત્તરવયસ્ક, વિ. (સં.) વૃદ્ધ; વૃદ્ધ.

ઉત્તરવ્યવસ્થાપન, ન. (સં.)

મરણ પછી પોતાનો મીલનની વ્યવસ્થા કરવા સંબંધીનું કામ; વીલ; વસિ-યતનામું. [થી કામ આવે એવું સાધન.

ઉત્તરસાધન, ન. (સં.) પાછળ-

ઉત્તરા, ઓ. (સં.) વિરાટની પુત્રી; અભિમન્યુની ઓ. (૨) એ નામનું નક્ષત્ર. (૩) ઉત્તર દિશા.

ઉત્તરાશ્વિનુની, ઓ. (સં.) સત્તાવિંશ નક્ષત્રોમાંનું બારમું નક્ષત્ર.

ઉત્તરાધિકાર, પુ. (સં.) ઉત્તર+અધિ+ક્રૂ=કરવું ઉ.) પાછળથી મળનારો હક; અવિષ્યમાં જે અધિકાર મળવાનો હોય તે. [અધિકારી; વારસ.

ઉત્તરાધિકારી, પુ. (સં.) પછીનો

ઉત્તરાશ્વાદ્રપદા, ઓ. (સં.) હવિશ્યનું નક્ષત્ર.

ઉત્તરાભિમુખ, અ. (સં.) ઉત્તર તરફને મોઢે; ઉત્તર તરફ મુખ રહે તેમ. (૨) વિ. ઉત્તર તરફ જેનું બાજુ પડતું હોય એવું (મકાન)

ઉત્તરાવશ્વ, ન. (સં.) ઉત્તર+અવન ઉ.) ઉત્તર તરફ સૂતું જવું. (૨) મકરસંક્રાંતિ. (૩) વાયુનું ઉત્તર તરફ વહેવું.

ઉત્તરાધિ, ન. (સં.) ઉત્તર+અધિ ઉ.) ઉત્તર તરફ પાછલો ભાગ. (૨) પૃથ્વીનો ઉત્તર દિશા તરફનો ભાગ.

ઉત્તરાલંકાર, પુ. (સં.) પ્રશ્નના ઉત્તરમાં કંઈક વધારે કહેવું તે; આપાનો એક અલંકાર.

ઉત્તરાપાદા, ઓ. (સં.) એક નક્ષત્ર.

ઉત્તરીય, ન. (સં.) ઉપરના; અંખરના; ઉપરણી (ઓઢણી).

ઉત્તરોત્તર, (સં.) ક્રમાનુસાર; એક એકની પછી વધતાં વધતાં; આગળ આગળ.

ઉત્તાન, વિ. (સં.) ઉદ્+ત્તન=જેંચવું. ઉ.) આકાશ તરફ મોં રાખેલું એવું; ચતું. [મનુષ્ય પૌત્ર; દુરગ્ધનો બાપ.

ઉત્તાનપાદ, પુ. (સં.) રત્નાંબૂ.

ઉત્તીર્ણ, વિ. (સં.) ઉદ્+ત્ત=તરવું.) તરી પાર ઉતરેલું; પસાર થઈ ગયેલું.

ઉત્તુંગ, વિ. (સં.) ઉત્+તુંગ=તરવું.) ઉચ્ચ; બારે; ભરાઉ; બહું ને ઉચું. [ભરાઉપડું.

ઉત્તુંગતા, ઓ. (સં.) ઉચ્ચતા;

ઉત્તેજક, વિ. (સં.) ઉત્તેજનકારક. (૨) ઉત્સાહ ઉત્પન્ન કરે એવું. (૩) ઉદ્દીપક

ઉત્તેજન, ન. (સં.) ઉદ્+ત્તેજ ઉ.) ઉત્સાહ; હોંશ. (૨) ઉત્તેજી; પ્રેરિ. ઉત્તેજનું, સ. કિ. ઉત્તેજન આપવું; ઉત્તેજવું; ઉત્તેજવું.

ઉત્તેજિત, વિ. ઉત્તેજિત; ઉત્તેજેલું; ચલાવેલું (૨) ઉત્તેજ આપવા આપેલું.

ઉત્થાન, ન. (સં.) ઉદ્+સ્થા=ઉઠા થવું ઉ.) ઉઠા થવું. (૨) ઠાવ. (૩) ઉલોચ. (૪) ઉત્સાહ. (૫) ઉત્તેજ. (૬) કારણ.

ઉત્થાપક, વિ. (સં.) ઉદ્+સ્થાપ. ઉ.) ઉપલાવી નાખનાર; ઉપાડનાર. (૨) ઉત્થાપન કરનાર; ઉથું કરનાર.

ઉત્થાપન ન. (સં.) ઉદ્+સ્થા

ઉ.) ઉચ્ચ કરવું; ઉઠાડવું; ઉખાડી નાખવું
(૨) સુધ ઉઠવું.

ઉત્થાપવું, સ. કિ. (સં. ઉદ્ +
સ્થા) ઉઠાડવું; જગાડવું. (૨) ઉખા-
ડવું; ઉઘરાવી નાખવું.

ઉત્પત્તિ, સ્ત્રી. (સં. ઉત્ + પત્
ઉ.) ઉત્પન્ન થવું; પેદા થવું; ઉદ્ભવ; જન્મ.
(૨) બહાર આવવું; ઉગવું; પેદા થ.

ઉત્પત્તિશાસ્ત્ર, ન. (સં.) ઉત્પત્તિ
કેમ ને કેવી રીતે થાય છે તેને લગતું વિજ્ઞાન.
ઉત્પત્તિસ્થાન, ન. (સં.) ઉત્પન્ન
થવાનું ઠેકાણું; જન્મસ્થાન. (૨) પેદાશનું
ઠેકાણું.

ઉત્પન્ન, વિ. (સં. ઉદ્ + પદ્)
જોગેલું; જનમેલું. (૨) ન. પેદાશ; નફો;
ફાયદો. (૩) નીપજ; પાક; મહેસુલ. (૪)
આવક; કમાઈ.

ઉત્પન્નલક્ષી, વિ. (સં.) ઉત્પન્ન
થતું હોય તેટલું ખાધને રહેનાર; રમે ને
ખાય એવી સ્થિતિનું; ચરીત.

ઉત્પન્નવિનાશી, વિ. (સં. ઉત્પ-
ન્ન + વિનાશ + ઇ) ઉત્પન્ન થતાં વિંતજ
નાશ પામનારું; સંલગ્નચર. [કમળ; પદ્મ.

ઉત્પલ, ન. (સં. ઉત્પલ)

ઉત્પલાક્ષી, સ્ત્રી. (સં. ઉત્પ-
લ + લક્ષ + ઈ = રાણી) કમળના જેવી
આખોવાળી (સ્ત્રી); કમલાક્ષી.

ઉત્પાત, પુ. [સં. ઉદ્ + પત્ =
ચડવું. ઉ.) એચીતું આવે પડનાર; દુઃખ;

સંઘટ. (૨) તોફાન; બંડ. (૩) ધાંધલ.
(૪) અમંજલ.

ઉત્પાતીડ, વિ. ઉત્પાત કરે એવું;
તોફાની. (૨) મસ્તીખોર. (૩) અપ-
શુકનિઆગ. (૪) જાંખીને એસે નહિ એવું.

ઉત્પાદક, વિ. (સં.) ઉત્પાદન
કરનાર; પેદા કરનાર. (૨) ઉત્પા.

ઉત્પાદન, ન. [સં. ઉદ્ + પત્ =
ઉત્પન્ન થવું ઉ.) ઉત્પન્ન કરવું તે; પેદાશ.
(૨) ફળ.

ઉત્પીડન, [સં. ઉદ્ + પીડ =
પીડવું ઉ.) પીડા કરવી; સ્પર્ધા; હરિ-
ફાઈ; ચડસાચડસી.

ઉત્પ્રેક્ષા, સ્ત્રી. (સં. ઉદ્ + પ્ર +
ઈક્ષ = જોવું ઉ.) સરખામણી; ઉપમા;
સંભાવના.

ઉત્પ્રેક્ષિત, વિ. (સં. ઉદ્ + પ્ર +
ઈક્ષ = જોવું ઉ.) ઉત્પ્રેક્ષા કરાએલું.

ઉત્સર્ગ, પુ. (સં.) ખોળો; અંક.
(૨) તરેથી; કંઠલ; પાર્શ્વ ભાગ.

ઉત્સર્ગ, પુ. ન. (સં. ઉદ્ +
સૃજ, તજ દેવું; ત્યાગ; દાન. (૨) આપી
દેવું; નિવેદન.

ઉત્સર્જન, ન. (સં.) ત્યાગ; સ-
મર્પણ; દાન. (૨) છ માસે કરવામાં
આવતી એક વૈદિક ક્રિયા.

ઉત્સવ, પુ. (સં.) ગામ બગ-
વીને મેળ કરવી; ખાનડોને મેળાવડો;
મેળાવ.

ઉત્સારક, પુ. (સં. ઉદ્ + સ્ = દૂર કરવું ઉ.) ખસેડનાર; દૂર કરનાર.
(૨) પુ. દ્વારપાળ.

ઉત્સાહુ, પુ. (સં. ઉદ્ + સ્ = ચલન કરવો. ઉ.) કામ કરવાનો ઉત્તેજક; ઉત્કંઠા. (૨) આનંદ; હર્ષ. (૩) વીર-રસનો એક સ્થાપી બાવ.

ઉત્સાહુશંગ, પુ. (સં) મનો-ભંગ; નાહીમત થવું; નાશમેદી.

ઉત્સાહવંત-વાળું, વિ. હો-સવાજું; ઉમંગી.

ઉત્સાહી, વિ. ઉત્સાહવાળું.

ઉત્સુક, વિ. (સં. ઉત્ + સ્ ઉ.) અધીરું; ઉતાવળ; આગ્રહ (૨) હોંશી-લું; ઉમંગી. [અધીરાહ.

ઉત્સુકતા, સ્ત્રી. (સં.) આગ્રહતા;

ઉથમીજીરું, ન. જરાની એક જાત.

ઉથલપાથલ, સ્ત્રી (પ્રા.દે. ઉત્થ-જ્ઞાનમ્. ઉ.) તળે ઉપર ચર્ધ જવું; ફેરફારી; પરિવર્તન.

ઉથલવું, અ. ક્રિ. (સં. ઉદ્ + સ્થલ્ = ચળવું-ફરવું. ઉ.) ઉથલી પડવું; ઉંચું પડવું; ખાઈ પડવું.

ઉથલાવવું, સ. ક્રિ. ફેરવવું.
(૨) બદલવું. [ઉથલાડ જવું.

ઉથલીપડવું, અ. ક્રિ. ગળાડી જવું;

ઉથલો, પુ. આરંભ કે ઉપસં-ભરતી યદી. (૨) ફરીને ચંદનાડ થઈ આ-

વવો. (૩) સામે જવાળ આવવો. (૪) ઉલટાવીને જવાળ દેવો. [માશી.

ઉથાપ, સ્ત્રી. ઉથલો; સામી થાપ

ઉથાપન, ન. (સં.) જુઓઉથાપન.

ઉથાપવું, મ. ક્રિ. ઉલટાડીના-

ખવું. (૨) અવાજ કરવો. (૩) સામા થવું.

ઉથામવું, સ. ક્રિ. ઉથલાવવું;

ઉચકવું. (૧) મિચ્છા મહેનત કરવી. (૩)

તપાસવું- એમ કરવું.

ઉથામાવવું, સ. ક્રિ. પ્રે. ઉથામે

ઉથેવો, પુ. ધરના અપરામાનું કાઢવું.

ઉથો, પુ. કહોવાણ; સળો; સડો.

ઉદ્, અ. (એક ઉપસર્ગ) ઉપર,

જુડું, નકારું.

ઉદ્, ન. (સં. ઉદ્ક ઉ.) ઉદ્ક; પાણી. [અંધ; નીર.

ઉદ્ક, ન. (સં.) પાણી; જળ;

ઉદ્કોદર, ન. (સં. ઉદ્ક + ઉ-દર = પેટ) પાણીથી ભરાય ગયેલું પેટ; જોડોદર.

ઉદ્મ, વિ. (સં. ઉદ્ + અમ્ = અણી) ઉંચી અણીવાળું. (૨) ઉંચું; ઉભેડું.
(૩) આગળ વધેલું; રૂઢ.

ઉદધિ, પુ. (સં.) ફરીઓ; સમુદ્ર.

ઉદધાન, ન (સં.) પાણી પીવાનું સ્થાન; હવારો. (૨) પાણ.

ઉદધરતી, સ્ત્રી. અગરજતી; ધૂપસળી.

ઉદ્યુદો, પુ. (સં. ઉદ્ + યુદ્ =

દ્વ=પરપોટો) બુદ્ધિ; પરપેટો.

ઉદય, પુ. (સં. ઉદ્+દ્=જવું) બ્રહ્મ; ઉદયે બ્રહ્મ. (૨) ચડતી; આવિર્ભાવ; ઉદ્ભવ; જન્મ.

ઉદયકાળી, પુ. (સં.) ચડતીનો સમય; શ્રેય થવાનો વખત. (૨) આખાં જીનો વખત. (૩) જીવનનો વખત.

ઉદયગિરિ, પુ. (સં. ઉદય+ગિરિ=પર્વત) ભૂપાંથી ઉદય થાય છે તે પર્વત; પૂર્વ દિશામાં આવેલો કલિંગ પ્રવત.

ઉદયન, પુ. પાંડવ વંશનો એક રાજા. (૧) સિદ્ધરાજનો મુખ્ય પ્રધાન.

ઉદયાચલ, પુ. (સં. ઉદય અને અ=નહિ + ચલ્=હાલવું) ઉદયગિરિ; પૂર્વ દિશામાં કલિંગમાં એક પર્વત.

ઉદયાસ્ત, પુ. (સં. ઉદય + અસ્ત) ઉદય અને અસ્ત થવો તે; ચડતીપડતી.

ઉદર, ન. (સં.) પેટ; હોઝરી. (૨) જઠરાયુષ. (૩) ગર્ભાશય. (૪) ઉત્પત્તિસ્થાન. (૫) મધ્યભાગ. (૬) પોષાણ. (૭) આજીવિકા.

ઉદરમૂર્તી, સ્ત્રી. (સં.) ગુદમ-રોગ; પેટમાં ગાંઠ થાય એવો રોગ. [વાળી સ્ત્રી]

ઉદરણી, સ્ત્રી. સગર્ભા સ્ત્રી; ગર્ભવ

ઉદરત્રાણ, ન. [સં. ઉદર+ત્રા=સ્થાન મળે.] પેટમાં કાઢવાનું; કાચરપટ્ટો.

ઉદરનિર્વાહ, પુ. (સં. ઉદર અને નિઃ+વહ=ગુળરો કરવો) ઉદરનો નિર્વાહ કરવો તે; ભરણપોષણ

ઉદરપોષણ, ન. (સં. ઉદર+પુષ્=પોષણ કરવું) ભરણપોષણ; ઉદરનિર્વાહ.

ઉદરભરિ, વિ. (સં. ઉદર અને મરુ=ભરવું) પેટભર; પેટાનું જ પેટ ભરનાર.

ઉદરારો, પુ. ચિત; શીકર; કાગળ.

ઉદવસ્ત, વિ. ઉજડ; પાપમાસ.

ઉદંબર, પુ. (સં. ઉદુમ્બર) બ્રહ્મરો; ઉપરાત્ન ગાડ. (૨) એક જાતના ખાણ.

ઉદાત, વિ. (સં. ઉદ્+આ+તા) આપને લેવે ઉદાર મનનું; મોક્ષા મનવાળું; નિખાલસ. (૨) ઉદાર સ્વર કરવો તે; ઉદારસ્વર. [વાયુ.]

ઉદાત, પુ. (સં.) ધરીરમાંનો એક

ઉદાર, વિ. (સં. ઉદ્+દા=ઉદયે જવું) દાનત્યાગશીલ સ્વભાવનું; પ્રાણીમાત્ર પ્રતિ દિવસ ક્રિયાળું; દાતા; પરોપકારી. [ઉદારચીત્રતા.]

ઉદારતા, સ્ત્રી. (સં.) ઉદારપણું.

ઉદારવન, ન. (સં.) ઉદારપણું; ઉદારતા.

ઉદારધી (સં.) ઉદાર પ્રતિવાળું; કુટુમ્બી વર્તનાર. [સમજો.]

ઉદાદય, ન. બહારોપ; ખાણી.

ઉદાસન, પુ. મગમગ અંત્ર
અથ જવાનો રોગ. (૨) પાણીનું વમન.

ઉદાસન, (સં. ઉત્+જા+જન્=
ફરવું. ઉ.) ગોળાનો રોગ; મગ, મૂત્ર અને
ત્રાપુ રોગાઈ નય એવો રોગ.

ઉદાસ, વિ. (સં. ઉત્+અસ=
હોવું ઉ.) જમગીન; ચોખ્ખો. (૨) ના-
ખુરા; ડુઃખી. (૩) ત્યાગી.

ઉદાસી, સ્ત્રી. દીલગીરી; અફ-
સોસ; ચોક. (૨) નાનકોનો એક મર્મપંથ
અથવા તે પંથનો માણસ.

ઉદાસીન, વિ. (સં. ઉત્+અસ
હ.) લાગણીઓ નેણે ઊઘી દીધી હોય
એવું; વીતરાગ; વૈરાગી. (૨) ના. એક
મર્મ-પંથ. [સીનપત્રું.

ઉદાસીનતા, સ્ત્રી. (સં.) ઉદા-
સીનતાપણું, ન. (સં.) ઉદા-
સીનતા.

ઉદાસરણ, ન. (સં. ઉત્+આ
+રૂ=હરવું ઉ.) દર્શાવ; પ્રમાણ; દા-
ખણ. ઉદાસરણ લેવું=ચિત્તા લેવી; રીખવું.
(૨) દર્શાવ લેવું.

ઉદિત, વિ. (સં. ઉત્+ઈ=જવું
હ.) ઊઠેલું; ઉદય પામેલું. (૨) ખીલેલું;
ફૂટેલું. (૩) નવત થયેલું. (૪) બોલેલું.

ઉદીચી, સ્ત્રી. (સં. ઉત્+અચ=
જવું ઉ.) ઉતરે દિશા.

ઉદુબ્ધ, (સં.) ઉદયો. (૨) નપુંસક.
(૩) એક દિતિનું એક વચન. (૪) અલ-

ભોની એક ભત. [ભવનું તે.

ઉદે, પુ. (સં. ઉદય ઉ.)

ઉદેતી, વિ. (સં. ઉદય ઉ.) જે
ત્રિયિમાં સૂર્યનો ઉદય થતો હોય તે ત્રિયિ;
ઉદયરાત્રી. [(૨) ગ.

ઉદો, વિ. ખુલ્લો આસમાની

ઉદો-ઉદો, અ. (સં. ઉદય=
ઘેર-હડયાણુ ઉ.) ઉદય, ઉદય હો. (ઉદો
ઉદો મા મગદંબે)

ઉદગત, વિ. (સં. ઉત્+ગમ્)
ઉપર ગયેલું; ઉદિત; બહાર નીકળેલું.
(૨) ઉથું.

ઉદગતિ, સ્ત્રી. (સં) ઉદગમન;
ઉ થે ચડવું. (૨) ઉદય (૩) ઉત્પત્તિ.

ઉદગમ, પુ. (સં. ઉત્+ગમ્=
ઊઠવું.) ઉદય. (૨) ઉપડવું; કાઢ આવવો.
(૩) પેશ થવું; આવિર્ભાવ. (૪) પ્રસ્થાન;
બહાર જવું.

ઉદગાત્ર, પુ. (સં.) સામવેદ
અથવાનો બાણલ. (૨) યજ્ઞમાં સામવેદનો
આચાર્ય.

ઉદગાર, પુ. (સં. ઉત્+ગૃ=ગરવું
હ.) અવાજનું બહાર નીકળવું; ઉચ્ચાર.
(૨) ઉદવમન.

ઉદગીત, વિ. (સં.) ઉચેથી મા-
એલું; ગાંઠથી બોલેલું. [પ્રશ્ન.

ઉદગીથ, પુ. (સં.) સામવેદનો

ઉદ્યાટ, પુ. (સં. ઉત્+ઘટ=ક
ચડવું, ઘટલું થવું ઉ.) યજ્ઞસે. (૨) બોલ-

ઉદ્ધાટન, ન. (સં. ઉદ્+ઘટ્
ઉ.) યુદ્ધ કરું; યુદ્ધસો કરવો. (૨)
રેંટ ધરિઅથં. (૩) ચોક. (૪) ઉધાટ-
વાનું જોભર.

ઉદ્ધાત, (સં. ઉદ્+ઘન=મારવું
ઉ.) આરબ. (૨) પુસ્તકમાં ભાગપાડવો
તે. (૩) મુદ્દખર. (૪) વિ. ઉચું.

ઉદ્ધાપ, પુ. (સં. ઉદ્+ધોષ્=
અર્જવું, અવાળ કરવો ઉ) મોટો ઉંચો
અવાળ; પોઝાર. (૨) હંદેરો.

ઉદ્ધાપણા, સ્ત્રી. (સં.) બૂમ;
પોઝાર. (૨) લોકો ભણે તેમ ભહેર કરવું
તે; હંદેરો.

ઉદ્ધામ, વિ. (સં. ઉત્+દામ=
બંધન) બંધન મહિત; ઉચ્છ્રંબળ. (૨)
આકળું; ઉચ્છ; ગરમ.

ઉદ્ધામપક્ષી, (સં.) આગળ પપ્તા
વિચાર ધરાવનારો રાજદ્વારી પક્ષ. [કાદરા.

ઉદ્ધાલ, પુ. (સં.) રાતા ધઉ. (૨)

ઉદ્ધાલક, પુ. (સં.) અરણી ઋષિ
નો પુત્ર; ધૌમ્યનો શિષ્ય અને મોટો
આત્મજ્ઞાની ઋષિ.

ઉદ્ધિષ્ટ, (સં. ઉદ્+દિશ્=દેખા-
રહું-ખતાવહું ઉ) ખતાવેહું; ધારેહું. (૨)
હચ્છહું (૩) ન. ખતાવેહું રૂપ.

ઉદ્ધીપન, ન. (સં. ઉદ્+દીપ્=
પ્રકાશવું. ઉ.) પુષ્કળ પ્રકાશવું; ખીલવું
-દક્ષિંગત થવું. (૨) પ્રગ્નનજનમાન. (૩)
ઉજ્જેનનાર. (૪) કાવ્યશાસ્ત્રમાં એક નિશાવ.

ઉદ્દેશ, પુ. (સં. ઉદ્+દિશ્ ઉ.)
મુખ્ય ધારણા; હેતુ; મૂળ; લક્ષ્ય; કાષ્ઠક
અભિપ્રાય. (૨) ખતાવહું. (૩) દષ્ટાંત. (૪)
પ્રદેશ.

ઉદ્દેશક, વિ. (સં.) ઉદ્દેશ સંબં-
ધી; ઉદ્દેશને દર્શાવનારું.

ઉદ્દેશ્ય, વિ. (સં.) ધરાવો કરવા
થોડા હોય એવું; ઉદ્દેશ્યેહું હોય એવું. (૨)
ધારેહું; વિચારેહું; હેતુ-મડલખવાળું;
પ્રયોજન.

ઉદ્દત, વિ. (સં. ઉદ્+ઘન=મા-
રવું ઉ. હત) અવિનિત; ઉ-મત
યદ્ય વર્તનાર (૨) અંગથી, ઉછાંછળું. (૩) ધોર.

ઉદ્દતપણું, ન. ઉદ્દતાઈ; ઉચ્છ્રં-
બલપણું; અવિનય; તોછડાઈ [વર્તન.

ઉદ્દતવેડા, પુ. ઉદ્દતાઈના જેવું

ઉદ્દતાઈ, સ્ત્રી. ઉદ્દતપણું.

ઉદ્દરણ, ન. સં ઉદ્+ઘ-હર
=ઉચ્છ્રાં લેવું-ઉપાડી લેવું ઉ.) ઉદ્ધ ૨;
ઉચ્છ્રાં લેવું; ઉપાડી લેવું; બહાર કાઢવું-
છાડવહું [૨] મુક્તિ; છુટકારો. [૩] નિરાકરણ.

ઉદ્દરણું, મ. કિ. (સં. ઉદ્+ઘ=
ઉચ્છ્રાં-બહાર નીકળી આવવું.) બહાર-
ઉત્તર આવવું; છુટવું. [૨] બ. કિ. મુક્તિ
મળવી; તમે પાર ઉતરવું.

ઉદ્દવ, પુ. શ્રીકૃષ્ણનો ૧૨મમિત્ર
અને પાદવોમાંનો અગ્રેસર.

ઉદ્ધાર, પુ. (સં. ઉદ્+ધૌ=ઉપર
ધરી રાખવું. ઉ.) મુક્તિ; થોડા; મુક્તિ.

ઉદ્ધારક, વિ. (સં.) ઉદ્ધાર કરનાર; હુદામરો અપાવનાર.

ઉદ્ધારકારક, વિ. (સં. ઉદ્ધાર +
ક્રૂ = ૩ પું ઉ.) ઉદ્ધાર કરાવે એવું

ઉદ્ધારણ, ન. (સં.) ઉદ્ધાર.(૨)
ઉદ્ધારક.

ઉદ્ધારણુદ્ધાર. જુઓ ઉદ્ધારક

ઉદ્ધારનાર, વિ. (સં.) ઉદ્ધાર કરનાર. [૨] કલ્યાણ કરનાર. [૩] તારનાર.

ઉદ્ધારણું. મ. ક. (સં. ૩૬-૪૮ =
 ઉ. ૩૬ થી ૪૮ જાણું. ઉ.) ઉ. ૩૬ થી ૪૮ : ૪૮
 વળું : બહાર કાઢું : તારું. (૨) બધાણું.
 (૩) સારી રીતિમાં લખ જાણું.

उद्दिष्टा, वि. (स. उद्+वृत्) = नाश करवा (उ.) उद्+; पापभाष्य यथेष्टं.

ઉદ્ભવ, પુ (સં. ઉદ્+મદ્ ઉ.)
 યોદા યોદા. (૨) વિ. મુખ્ય; આગેવાન.
 (૩) મહારાજ

ઉદ્ઘાટ, પૃ. (સં. ઉદ્ઘાટ+મૂ=ઉ-
દ્ઘાટ થવું. ઉ.) જન્મ. (૨) બહાર નીક-
ળવું. (૩) પ્રદર્શ થવું.

ઉદ્ભવનિત, ૧૨. (સં.) ઉત્પત્તિ
કાળેકુ; પેશ કરેલું. (૨) કાલપનિક,
કાલપની કરેલું.

ઉદ્ઘાટન, વિ. (સં. ઉદ્ધ +
મિદ્ = ફરી નીકળવું અને જન્મ = જન્મ.
અર્થ. ૬) ફરી નીકળનાર; ઉત્પન્નનાર.

उद्दिष्टाभावाविधा, स्त्री. (सं.)
वस्तुपतित्वात्; वस्तुपति संज्ञायां विज्ञान.

ઉધમ, પુ. (સં. ઉદ્ધ+યમ= ઉપાડી લેકું-મળ કરવા.) ઠાઈ પણ કામ- મા લામરું; ઉધોન; કામ. (૨) મહેનત; તમવીજ (૩) વૃત્તિ

ଉତ୍ତମବନ୍ତ, ଟି. (ସଂ) ଉତ୍ତମ-
ବାଣ ଉଦ୍ଭାସୀ; କାମଧ୍ୟାବାଣ. (?) ମହେନ୍ଦ୍ର.

ઉત્તમો, વિ. (સં.) હથોળી.
(૨) મહેનત.

ઉધાન, ન. (મં. ઉદ્+યા+અન
૬) ખામ; વાડી.

ઉધાપત, ન. (સં. ૩૬ + પ્રે.
યાજ્ઞ મોક્ષવતું ઉ.) ધર્મકર્મની
સમાપ્તિ કરવી.

ઉચ્ચુકત, વિ. (સં. ઉદ્+યુજ્=
તૈયાર થવું.) જીવોગમા લાગેતું હોય એવું;
તૈયાર થએતું હોય એવું.

ઉધોગ, પુ. (સં. ઉદ્+યુજ=
મડવું ઉ.) કામ પાછળ મડવું; ઉદ્યમ,
પ્રયો. (૨) કામ. (૩) મહેનત.

उद्योगशाणा, स्त्री. (सं.) ज्ञां
उद्योगे शिष्यावस्थामा व्यावृत्ता होय ते
उद्योग; उद्योगान्.

ઉધોગી, વિ. (સ.) હંમેશાં
ઉધોગ કરનાર; ધ્યાન રાખીને કામ કર્યે
જનાર. (૨) મહેનતુ; નવરં બેસી રહે નહિ
એવું.

ઉધોજક, વિ, (સં.) પ્રયોજક,
સારી વાજના કરનાર.

ઉધોત, પુ. (સં. ઉદ્+યુત=

પ્રમથનું-અગત્યું. ઉ.) પ્રમથ; અનવાણું.

(૨) આયોક (૩) પ્રકરણ.

ઉદ્ભવન, ન. (સં. ઉદ્+વૃત્=ઉદ્ભવનું. ઉ.) ઉદ્ભવો. (૨) વિલેપન. (૩) ગેરવર્તણૂક.

ઉદ્ભવ, પુ. (સં. ઉદ્+વહ્=વહનું. ઉ.) વિવાહ. (૨) આકાશમાના સાત વાયુમાનો એક. (૩) પુત્ર.

ઉદ્ભવ, પુ. (સં. ઉદ્+વહ્=વહનું. ઉ.) વિવાહ; પરણું.

ઉદ્ભવન, ન. (સં.) વિવાહ; લગ્ન. (૨) વિવાહની ક્રિયા.

ઉદ્ભવની, સ્ત્રી. (સં.) કોડી.

ઉદ્ભવ, વિ. (સં. ઉદ્+વિન્=કરી નહું, બીજું, ઉ.) બીજું; ચિતાતુર; ઉંચા મનરાશી.

ઉદ્ભવ, પુ. (સં. ઉદ્+વિન્=ભય લાગવો, બીજું.) ઉદ્ભવ; ભય; શોક. (૨) ચિંતા. (૩) શોક.

ઉદ્ભ, સ્ત્રી. (સં. વહ્ નું ક્રૂડ. ઉ.) પૈરાની ધરી અને ધ્રુવરી વચ્ચેના લાખાં લોકમાં; ઉડીડ. [ક્રીડાઓ; ઉવેષ.

ઉદ્ભ, સ્ત્રી. સર કરનારી ધોળી

ઉદ્ભ, વિ. (સં. ઉદ્+વૃત્ ઉ.) એમને એમ લેવું-આપવું તે; ઉપક; સામદું; જ્યાંબવ.

ઉદ્ભવનું, અ. કિ. (ઉર+વહનું=વળખાવું. યતું.) જાતીનું ધળખાવું; હાથનું ભેરવી ચાલવું; ધ્રુવનું; ચોંટવું; ગર્જના કરી ઉભા થવું.

ઉદ્ભવિ, વિ. ઉપક હાથ કરનાર. (૨) કાળજી વગરનું. (૩) ભાગ્યનું; હાથ આપીને કરાવેલું.

ઉદ્ભવું, વિ. ઉપક; સામદું.

ઉદ્ભવુંલેવું, સ. કિ. ઉપક લેવું; આપો જતથો અમુક એક રકમથી લઈ લેવો. (૨) ધડધરાની નાખવું; સખત કપડો આપવો; ધમકાવવું

ઉદ્ભવાત, પુ. (સં. ઉદ્ભવા ઉ.) તોફાન; મરતી. [ઉદ્ભવનું.

ઉદ્ભવકવુ, કિ. જીવમાં બડબડવું;

ઉદ્ભવતું, વિ. ઉપાર થવું (૨) ઉછાવું; મોટું થવું.

ઉદ્ભવતું, અ. કિ. (સં. ઉદ્+વૃત્. ઉ.) નામે ચડવું. (૨) ઉછાવું; મોટા થવું.

ઉદ્ભવસ, સ્ત્રી. (સં. ઉદ્+વહ્=ચીકી નાખવું-ફેંકી દેવું. ઉ.) ઠાંકવું તે; કફ. ઉદ્ભવસ ખાતી=કાસવું; ખોંખારવું.

ઉદ્ભવવતું, સ. કિ. પ્રે. નામે લખાવતું; ખાતે મરાવવું.

ઉદ્ભવવો, પુ. મનમાં જે ઉચાટ રહે તે; અમુક થતાં સુધી રહેલી ક્રીડા તે; અસ્વાસ્થ્ય.

ઉદ્ભવણું, અ. કિ. (સં. ઉદ્+વહ્=ખેડવું-ગવું. ઉ.) નાશી નહું; છટકી નહું. (૨) માળો ભાડવો.

ઉદ્ભવેલું, વિ. ઉપાધથી ખરાબ થયેલું; સકી ગયેલું.

ઉદ્ભવન, ન. (સં. ઉદ્+વૃત્ ઉ.)

ઉચ્ચે બહુ; ભેરથી ઉપડીને ઉચ્ચે જવું.
(૨) આસ; હમ. (૩) ઉપાસની હળ ચ-
ડરી. (૪) મોડી થારતી.

ઉત્તાનપટ્ટી, સ્ત્રી. ઉત્તાનને બે-
સાડનારાં ઐશ્વર્યની પદ્ધતિ (૨) તેરની
સંજ્ઞાનો સંકેત.

ઉત્તાનપાયા, વિ. તથા પાયાનું;
આથી અક્ષરનું; ગાંડા જેવું.

ઉત્તામે, પુ. (સં. ઉદ્+મૃ)
ઉત્તાપનાનો યત્ન-મનને ઉરફેરવું તે; પ્રયાસ.
ઉત્તામે કરવો=ચાર વાર યત્ન કર્યા કરવો.

ઉત્તાર, વિ. (સં. ઉદ્+મૃ)
અક્ષર રાખવું તે; જેની પનાવટ કરી ન
હોય એવું. (૨) ઉત્તીર્ણ આપેલું; જમે
નહિ થયેલું. ઉત્તાર લેવું=પોતાની સાખ
ઉપર લેવું. 'ઉત્તાર આપવું'=ધીરવું.

ઉત્તારપાસુ, ન. ઉત્તારે લખ-
વાની ચોપડાની બાજુ. (ચોપડાનો બે
બાજુ હોય તેને ત્યાં આવે તે બધું જમે
બાજુએ અરે અય તે બધું ઉત્તાર પાસે
લખાય છે.) (૨) ધીરું બે કદ હોય તે.

ઉત્તારણું, પ્ર.કિ. ઉત્તાર બાજુએ
લખવું; નામે ચડાવવું.

ઉત્તારીઓ, વિ. ઉત્તારે લેનાર.
(૨) ઉપરનું; ઉત્તાર આપવાનું.

ઉત્તારો, પુ. (સં. ઉદ્+મૃ)
બાજી રહેવા જેવું તે. (૧) વાથરો. (૩)
સાંસા; ખેટ.

ઉત્તેષ, સ્ત્રી. (સં. ઉદ્+મૃ=

ઉપર ખેંચી કાઢવું) એક નતની ધોળી
મીઠીઓ. [એક હદ.

ઉધોરછંદ, પુ. ચૌદ માત્રાનો
ઉધ્વડખેરી, વિ. રેકાણા વગરનો.
ઉન, સ્ત્રી. (સં. ઝન ઉ.)

ઉગ્રાના નિમાયા; ઝન.

ઉનડ, વિ. ઓગણીય.

ઉનડ, વિ. રખડવું; રઝગવું.

(૨) આજસુ. (૩) ઉચ્ચુ.

ઉનમ, સ્ત્રી. (સં. ઝન=ઓછું

હ) ઓછ; ઉચ્ચ. (૨) હોણપન; સાહન.

ઉનવા, પુ. મુતરતાં લય બળે
એવો રોજ. [અજા કાણું.

ઉનવાણું, સ. કિ. મનમાં.

ઉનાખદાણા, એકામતની ઔષધિ.

ઉનામણીઉં, ન. પ.ણી ઉનું
મૂંચાણું વાગણું. [કરવાનો ધડો.

ઉનામણીઓ, પુ. પાણી ઉનું

ઉનામણું, ન. પાણી ગરમ કર-
વાને માટે વપરાતું નાનું પાત્ર; દેવડી.

ઉનામણો, બુઓ ઉનામણીઓ.

ઉનાણું, બુઓ ઇંડાણું.

ઉનાળો, પુ. (સં. ઉષ્ણકાલ

ઉ.) ગરમીની મોસમ; નિહાવ. (વરસની
તથા મોસમો મહાવ છે: ૧ ઉનાળો, ૨
ચોમાસું અને ૩ શિયાળો. કામણથી
જેઠ ઉનાળો, અસાડથી આસો ચોમાસું
અને કાર્તિકથી મહા શિયાળો.)

ઉનરાળ, પુ. ખાલરોડી એક
જાત. (મૂંચ ઉનાના રહેવાથી.)

ઉત્તર, વિ. (સં. ઉદ્+નમ્=ઉચું
થવું; ઉગવું. ઉ.) સીધું; ઉછું; ઉચું.
(૨) ટટાર; ઉમેડું.

ઉત્તરિ, સ્ત્રી (સં. ઉદ્+નમ્ ઉ.)
અભિવૃદ્ધિ; આધારી; ચઢતી. (૨) મોટક.

ઉત્તરિકારક, વિ. (સં.) ઉત્તરિ
કરે એવું.

ઉન્મત્ત, વિ. (સં. ઉદ્+મદ્)
ગાંડું; ભાન વગરનું. (૧) કેર કાવાયો
ભાન ભૂલી ગયેલું; છાકડું; વ્યસની. (૩)
કોઈને પત કરે નહિ એવું. (૪) અગ્નિચી;
અહ કારી. (૫) ઉદ્ધત.

ઉન્મત્તવાયુ, પુ. (સં.) મનુષ્યને
ગાંડું કરી નાખે એવો એક જાતનો વાત-
રોગ; મોહ.

ઉન્મત્તાર્ધ, સ્ત્રી. ઉન્મત્તપાર્શ્વ;
વેલછા. (૨) ઉદ્ધતાઈ, છકેલપણું. (૩) મદ; છદ્

ઉન્મન, ન. અભાવ; અપ્રીતિ.

ઉન્મની, સ્ત્રી. (સં.) ચિત્તની
એક અવસ્થા; થાગીની એક પ્રજાપરાયણ
અવસ્થા. (અત્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ, તુરિયા
અને ઉન્મની એ પાંચ અવસ્થાઓ છે.)

ઉન્મનું, વિ. (ઉન્મન, ઉન્મનો,
ઉન્મની.) ઉંચા મનવાળું; અપ્રસન્ન

ઉન્માર્ગ, પુ. (સં. ઉત્+ઉલટું
+માર્ગ=રસ્તો ઉ.) ઉલટો રસ્તો; કુમાર્ગ.

ઉન્માદ, પુ. (સં. ઉદ્+મદ્ ઉ.)
વેલછા; ચિત્તભ્રમ. (૨) દોર; અહ કાર.
(૩) વેલછા ઉત્પન્ન કરનારો એક રોગ.

ઉન્મોલન ન. (સં. ઉદ્+મોલ્
=ખાંખ ઉધડવી ઉ.) આખો ઉધડવી;
અત્રત થવું. (૨) ખીલવું; મુક્ત થવું.

ઉન્મીલિત. વિ. (સં. ઉદ્+
મોલ્=ઉલટું ઉ.) ઉલટો. (૨)
ખીલવું; ખુલ્લું થયેલું.

ઉન્મુખ, વિ. (સં. ઉદ્+મુલ્
ઉ.) ઉલટું; પ્રતિકૂળ. (૨) ઇતરાજ;
અપ્રસન્ન. (૩) આતુર; ઉત્સુક (૪)
તત્પર; તૈયાર.

ઉન્મૂલન, ન. (સં. ઉદ્+મૂલ્=ઉખાડી
નાખવું.) મૂળમાથી ઉખાડી નાખવું તે.

ઉન્મેય, વિ. (સં. ઉદ્+મા=
તોળવું) માપવાને થોડ્ય; વજન કરવા હાયક.

ઉન્મેષ, પુ. (સં. ઉદ્+મિષ
ઉ.) આખની જે ઉધાડવાસ તે; પલકારો.

ઉપ, અ. (સં.) પાસે, ઉપર, ઓછું
વગેરે અર્થ બતાવનારો ઉપસર્ગ.

ઉપઆનો, પુ. એક આનાનો
સોળમો ભાગ.

ઉપકરણ, ન. (સં. ઉપ+કૃ=
કરવું) જોઈતાં સાધન; સામગ્રી; સાહિત્ય;
હથિઆર. [ક્યાનું કાર્ય કરવું.

ઉપકરણું, ક્રિ. ઉપકાર કરવો;

ઉપકળા, સ્ત્રી. (સં.) ઉતરતી
કળા; નાની કળા.

ઉપકંઠ, પુ. (સં.) ગામ અથવા
ચહેરની નજીકનો ભાગ; પાવડ. (૨)
મજી. (૩) તળેટી.

ઉપકાર, પુ. (સં. ઉપ + કૃ
ઉ.) બહાની પ્રત્યા વગર કાર્ય કરી
આપવું તે; કોઈનું બહું કરવું તે.

ઉપકારક, વિ. (સં.) ઉપકાર
કરે એવું; ઉપકાર રૂપ થઈ પડે એવું;
હલચાલક રક. (૨) ઉપકાર કરનાર; ઉપકારી.

ઉપકારી, વિ. (સં.) ઉપકાર
કરે એવું. (૨) ઉપકાર જેની ઉપર થયો
હોય એવું. (૩) ઉપકારનું.

ઉપકાર્ય, વિ. ઉપકારને લાયક.
(૧) ઉપકાર કરવા જેવું. [ઓશીંગલ.

ઉપકૃત, વિ. (સં.) આભારી;

ઉપકૃતિ, સ્ત્રી. (સં.) ઉપકાર;
ગુણ; પાડ. (૨) હલચાલ કરવા જેવી કૃતિ.

ઉપક્રમ, પુ. (સં. ઉપ + ક્રમ =
ચાલવું ઉ) મંડાલ; આરંભ. (૨)
ઉદ્યોગ; ધંધો.

ઉપક્રમણિકા, સ્ત્રી. (સં.)
અંધનો મુખબંધ; પ્રસ્તાવના. (૨) વિષયો-
ની વિગત. [આરંભ કરવા લાયક.

ઉપક્રમણીય, વિ. (સં.)

ઉપક્રોશ, પુ. (સં.) નિંદા.

(૨) હપકો. [નર્ક. (૨) ઉત્તરવી ગતિ.

ઉપગતિ, સ્ત્રી. (સં.) નજીક

ઉપગમન, ન. (સં. ઉપ + ગમ
= જવું ઉ.) મળવું (૨) જ્ઞાન. (૩) સ્વીકાર

ઉપગીતિ, સ્ત્રી. (સં.) આર્યા
અને ગીતિને મળતો એક છંદ.

ઉપગુરુ, પુ. (સં.) ઉપસિક્ષક.

ઉપગ્રહ, પુ. (સં.) મુખ્ય ગ્રહથી
ઉતરતો ગ્રહ; ચંદ્ર, તારા વગેરે.

ઉપચક્ર, ન. (સં.) નાનું ચાક.

ઉપચક્ષુ, ન. (સં.) ચસમા.

ઉપચય, પુ. (સં. ઉપ + ચિ =
= ચૂંટવું) વધારો; ઉચાઈ; લાભ. (૨)
દગલો. (૩) લગ્નકુંડળીમાંનાં ૩, ૬, ૧૦
અને ૧૧ મા સ્થાનો.

ઉપચરણ, ન. (સં.) વધારવાનું
પદ; જોણપદ. (૨) જોણ આચરણ.

ઉપચાર, પુ. (સં.) ઉપાય;
સારવાર; ચાકરી. (૨) તબીબી; કિંવા.
(૩) સંસ્કાર; માર્ગન. (૪) સાધન;
સામગ્રી. (૫) ઉપમા; પદ.

ઉપચારક, પુ. (સં.) ચિકિત્સક;
ઉપચાર કરનાર. (૨) સેવક; હાસ.

ઉપચારિકા, સ્ત્રી. (સં.) દસી;
સારવાર કરનારી સ્ત્રી. [સાધનો હોય તે.

ઉપછટ, (ઉપછન) સ્ત્રી. પુષ્કળ

ઉપજ, સ્ત્રી. (સં. ઉદ્ + પદ્ =
ભ્રમવું) ઉત્પન્ન થવું તે; પેદાશ. (૨)
જન્મ; નફો; નીપજ.

ઉપજનીપજ, સ્ત્રી. (સં. ઉ-
ત્પન્ન અને નિરુપજ ઉ.) ભ્રમવું અને
વધવું; આવક; પેદાશ.

ઉપજવું, અ. ક્રિ. (સં. ઉપ +
જન્ ઉ.) ઉત્પન્ન થવું; મળવું. (૨)
બળ થાઈવું; કશું થવું. (૩) નીકળવું; નીવડવું.

ઉપજવેરેક, પુ. ઉપજ ઉપર જે

કર હેવામાં આવતો હોય તે; આવપવ વેરો.

ઉપજાતિ, પુ (સં.) અગિયાર
અક્ષરનો એક અક્ષરમેળ હ'ંદ.

ઉપજાવવું, સ. કિ. (સં.)
ઉત્પન્ન કરવું. (૨) કલ્પવું; ભણું કરવું.

ઉપજાવવા, ઓ. (સં.) નાની જાળ.
ઉપજાવેક, રિ. (સં.) ધોઈની
પાછળ જેની આજીવિકા ચાલતી હોય
તેવું; આશ્રિત; સેવક. [આજીવિકા.

ઉપજાવન, ન. (સં.) ગુજરાત;
ઉપજાવિકા, ઓ. (સં.) આજીવિકા.

ઉપજાવી, વિ. ભુઓ ઉપજાવક
ઉપજા, ઓ. (સં.) ઉપદેશ
વગર પ્રાપ્ત થએલ જ્ઞાન; પ્રેરણાનું જ્ઞાન.

ઉપજ્ઞાન, ન. (સં.) ગૌણજ્ઞાન.
(૨) સંસારજ્ઞાન. [ચોળવાનું દ્રવ્ય; પીઠી.

ઉપજાવું, ન. નહાર્તા પરેલો યરીરે
ઉપજાવું, અ. કિ. (સં.) ઉત્પન્ન
કર્તૃ=ઉડી જવું.) ઉભળી જવું; ઉડી જવું.

ઉપજામણી, ઓ. કન્યાનાં
સગાંને સંબંધપદ વેવાઈની આપણ વાંચ-
વામાં આવે છે તે.

ઉપજાવું, અ. કિ. (સં.) ઉત્પન્ન
કર્તા ઉ.) બહાર નીકળવું; ફેરવું;
ઉપસવું. (૨) આગળ વધવું. (૩) પાવ-
પ્રાપ્ત થઈ જવું. હાથ ઉપાડવે=આપવું.
પર ઉપડવા=ઉત્તાવળા આવવું. ઉપડી
જવું=ચાલી જવું; મરી જવું.

ઉપજાઈ, ઓ. ઉપજામણી.

ઉપજામણી, ન. ઉપાડવાની મજુરી.

ઉપજામણી, ઓ. ઉપજામણ.

ઉપજાવનાર, વિ. ઉપડારી લખ
નનાર. (૨) ઉપાડવાની ફરજ પાડનાર.

ઉપજાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉપાડે
તેમ કસવડું; ઉત્તમવડું.

ઉપડેલું, વિ. (સં. ઉપસ્થિત
હ.) ભણુ થએલું; ભગવિમાં આવેલું.

ઉપજાનાર, વિ. ઉપજાવાની
ક્રિયા કરનાર; આરંભનાર.

ઉપજાવું, સ. કિ. (સં. ઉત્પન્ન
કર્તૃ=ચોક્કસ કરવું. ઉ.) અનન્યને
પવનની સામી કુદે ઉડાડવું; પવન
નાખીને ચોક્કસ કરવું; આટકવું. કિશવડું.

ઉપજાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉપજાવે એમ
ઉપજાવીઆં, ન. ઉપજાવાનાં સાધન.

ઉપજાવ, પુ (સં.) ઉપ=નાનું+
તદ=કિનારો) ઓછા વાપરવાળા
કિનારો; કિનારા નજીકની જગા.

ઉપજાપ, પુ. (સં.) ઉપ+તપ્=
તપવું. ઉત્સાહ ઉ.) ઉત્તાપો; સંતાપ.

ઉપજાંશ, પુ. (સં. ઉપ+શ્વજ=
કરડવું ઉ.) કરડવું; કંખ. (૨) શાંદીનો રોજ.

ઉપજાન, ન. (સં.) ઉપ+જા=
આપવું ઉ.) મોટા જાનની પાછળ જે
કંઈ થોડું જાન આપવું તે. (૨) શાંદ-
શ્વજ (૩) નજીકવું.

ઉપદિષ્ટ, વિ. (સં. ઉપ+દિષ્ટ=

ઉપદેશ જનો. ૩.) ઉપદેશકું. (૨) એને આજ્ઞા થયેલી છે એવું.

ઉપદેવતા, ઓ. (સં.) નાના દેવ; ઉવસ્વા દેવ. (૧૩૧ વચ્ચે.)

ઉપદેશ, (સં. ઉપ+શિઙ્=શીખવું ૬.) ભાષ; શિક્ષણ; સમજાવ. (૨) સલાહ; સૂચના. (૩) ચેતવણી; દીક્ષા.

ઉપદેશક, (સં.) ઉપદેશ કરનાર; ગુરુ.

ઉપદેશકારક, વિ. (સં. ઉપદેશ + કૃ=કરવું ૬.) ઉપદેશ કરે એવું; એમાંથી ઉપદેશ મળે એવું.

ઉપદેશવું. ક્રિ. ઉપદેશ કરવો; સલાહ આપવી; પ્રેરવું; ચેતવણી આપવી; શિક્ષામણ દેવી. [ગુરુ.

ઉપદેશી, પુ. (સં.) ઉપદેશકતા;

ઉપદ્રવ, પુ. (સં. ઉપ+દ્રુ=ખીડવું ૬.) ખીડા; દુઃખ; ઈર્ષા. (૨) અંત્રાપ; ઉપાધિ; ગ્રાસ. (૩) આપણા.

ઉપદ્રવકારક, વિ. (સં. ઉપદ્રવ + કૃ=કરવું ૬. કારક) ઉપદ્રવ કરે એવું.

ઉપદ્રવી, વિ. (સં. ઉપદ્રવ+ઈ) ઉપદ્રવવાલું.

ઉપદ્રીપ, પુ. (સં.) નાનો બેટ. (૨) બેટ એવું. ગ્રીક્ષમર્મ. (૨) પાપક.

ઉપધર્મ, પુ. (સં.) ઉતરતો-

ઉપધાતુ, ઓ. (સં.) ઉતરતી ધાતુ; વૈષ્ણ ધાતુ; ધાતુના એવું. (૨) મિથ ધાતુ. (સાત ઉપધાતુઓ મહેવાય

૩: ૧. આશિષ. ૨ મોક્ષયુગ, ૩ અગ્રહ, ૪ નિર્ધાનન, ૫ મનઃસિદ્ધિ, ૬ હઠવાળ અને ૭ રસાનન.)

ઉપધાન, ન. (સં. ઉપ+ધા=મૂકવું ૬.) આવીકું; વર્જીતો.

ઉપધાન્ય, ન. (સં.) અધાન્ય; હલકી ભરતું અનાજ.

ઉપધારણુ, ઓ. (સં. ઉપ+ધૃ=ધરવું ૬.) ચિત્તને સ્થિર કરવાનો એક ભૌતિક પ્રકાર.

ઉપનયન, ન. (સં. ઉપ+ની=લગવું ૬.) જ્યોઈ દેવું; ઉપનીત સંસ્કાર; સૌજ સંસ્કારમાંનો એક સંસ્કાર. (૧) જ્યોઈ; ઉપનીત. [જનમકું; અસ્વરકું.

ઉપનયું, અ. ક્રિ. ઉપનય થવું;

ઉપનામ, ન (સં) ડુંકું નામ; અગ્ર. (૨) લાડકું નામ.

ઉપનાયક, પુ. (સં.) વાર્તા, નાટક વચ્ચેમાં મુખ્ય પાત્ર પછીનું બીજું પાત્ર હોય તે. (૨) ઉપપતિ.

ઉપનિષત્, ન. (સં. ઉપ+નિ+સવ્=મેસવું ૬.) વેદોને લગતાં ભુદાં ભુદાં કેટલાંક પુસ્તક.(ઉપનિષદો લગભગ ૧૦૮ ઉપનાંત છે.)

ઉપનેત્ર, (સં.) ચરમા, ઉપચક્ષુ.

ઉપન્યાસ, પુ (સં. ઉપ+નિ+સવ્=મૂકવું ૬.) આપવું તે. બહાર ખાડવું તે. (૨) ન્યાસ; પ્રસ્તાવના; વિચાર.

ઉપપતિ, પુ (સં.) દેર; દીઝર. (૨) ચાર; આશય.

ઉપપત્તિ, સ્ત્રી. (ઉપ+પદ્=જાણવું ઉ.) પ્રમાણે આપનાં; સંગતિ મેળવવી. (૨) હેતુ. (૩) ઉપાય. (૪) સિદ્ધિ (૫) પુરાવો. [દ્વારથી

ઉપપત્તી, સ્ત્રી. (સં.) રાખ(ર) ઉપપદ, ન. (સં.) ઉતરતું પદ. (૨) નાનું પદ. (૩) સમાસનું પહેલું પદ.

ઉપપત્ત, વિ. (સં.) નિદ્રાપ્રવિન.

ઉપપાતક, ન. (સં.) ઉતરતું પાપ.

ઉપપાદન, ન. (સં. ઉપ+પદ્=ઉ.) ઉત્પન્ન કરાએલું હોય તે. (૨) ખાતરી કરી આપવી તે. (૩) સપાદન.

ઉપપુર, ન. (સં.) પડે; નગરની નજીક એ વાસ હોય તે.

ઉપપુરાણ, ન. (સં.) નાનું પુરાણ.

ઉપપ્રદાન, ન. (સં.) ભેટ; નજરાણો. (૨) વધારામાં આપવું તે; લાંચ.

ઉપરક્ષવ, ન. (સં. ઉપ+પ્લુ=જાણી નાખવું, હુમલો કરવો.) ઉપદ્રવ. (૨) જીલમ. (૩) આક્રમણ. (૪) અહમ્મી થતું તે

ઉપરક્ષવકારક, વિ. ઉપરક્ષવ કરે એવું; નાશકારક; પાપમાલી કરે એવું.

ઉપરક્ષવી, (સં.) ઉપદ્રવવાળું; ઉત્પાત કરે એવું.

ઉપભોક્તા, પુ. (સં. ઉપ+ભુજ્=ભોજનવડું ઉ.) ભોક્તા; ભોજનવટો કરનાર; માલીક. (૨) વારસ.

ઉપભોગ, પુ. (સં. ઉપ+ભુજ્=ભોજનવડું ઉ.) ભોજનવટો. (૧) અનુભવ. (૩) સુખ લેવું.

ઉપમર્દ, પુ. (સં. ઉપ+મૃદ્=મારી નાખવું ઉ.) નાશ; વિનાશ.

ઉપમર્દક, વિ. નાશ કરનાર; વિનાશક.

ઉપમા, સ્ત્રી. (સં. ઉપ+મા=સરખાવડું ઉ.) સરખામણી. (૨) મજાતાપણું. ઉપમા દેશી=સ્તુતિ કરવી. ઉપમા લેવી=માન લેવું. (૨) દાખલો લેવો.

ઉપમાતા, સ્ત્રી. (સં.) ધાન. યોરમાન મા.

ઉપમાન, ન. (સં. ઉપ+મા=સરખાવડું ઉ.) એવી સાથે ઉપમા કરવાની હોય તે; સરખાવવા યોગ્ય.

ઉપમિતિ, સ્ત્રી. (સં. ઉપ+મા=સરખાવડું ઉ.) સરખામણી

ઉપમેય, વિ. (સં.) ઉપમાને યોગ્ય; સરખાવવા લાયક.

ઉપયુક્ત, વિ. (સં. ઉપ+યુજ્=એકડું ઉ.) બરોગર ભેગાએલું; યોગ્ય. (૨) ઉપયોગી. (૩) અધભેસડું.

ઉપયોગ, પુ. (સં. ઉપ+યુજ્=એકડું ઉ.) કોઈ પણ વસ્તુને ચોક્કસ કામમાં લેવી તે. (૨) કામ. (૩) જરૂરિયાત.

ઉપયોગિતા, સ્ત્રી. (સં.) પ્રયોજન; ઉપયોગપણું. (૨) જરૂર; અવશ્ય.

ઉપયોગી, વિ. (સં.) ઉપયોગનું (૧) અગત્યનું. (૩) લાભકારક.

ઉપર, અ. પર; ઉપ. (૨) પેટી પાસ; વધારે. (૩) પછી. (૪) આગળ.

ના-(પ) ઉપરાજી; મદદ. 'ઉપર આશ ને નીચે ધરતી=નિરાધાર; નિરાશ્રિત 'ઉપર કરવું'=ચડાવવું. 'ઉપર થઇને ફરવું'=અન-ગણના કરીને ફરવું. 'ઉપર નીચે થવું'=અધીરા થઇ જવું. (૧) આકાશ થવું. 'ઉપર પગ મૂકવો'=ન લેખવવું. 'ઉપર રહીને'=પોતાની દેખરેખતળે. 'ઉપર હાથ રાખવો'=સત્તા ચલાવવી. 'ઉપરનું ઉપર રાખવું'=નીચું પડવા ન દેવું. (૨) પોતાનો કંકો ખરો કર્યા કરવો. (૩) માનસંજ થવા ન દેવું.

ઉપરઉપરથી, અ. ઉપરચોટીઉં.

(૨) સહેજ; થોડું; જા.

ઉપરક્ષક, પુ. (સં. ઉપ+રક્ષ= રક્ષણ કરવું ઉ.) હજીરીઓ; મુખ્ય રક્ષક- ના હાથ નીચેનો માણસ.

ઉપરચોટીઉં, વિ. ઉપસડીઉં; જેવું તેવું; થોડું.

ઉપરછલું, વિ. ઉપરચોટીઉં.

ઉપરટપકે, અ. ઉપરઉપરથી.

(૨) અદ્ધર રાખીને; આપરે.

ઉપરણી, સ્ત્રી. (સં. ઉત્તરીય ઉ.) ઓઢણી; ઉપર ઓઢવાનું વસ્ત્ર.

ઉપરણું-ણા, ન પુ. એસ; પિછોડી; અંગવસ્ત્ર.

ઉપરતિ, સ્ત્રી. (સં. ઉપ+રમ્= રમવું. ઉ.) વિરતિ; વિરામ; વૈરાગ્ય. (૨) સાંતિ. (૩) નિવારણ.

ઉપરદળ, ન. (સં. ઉપરિ=

ઉપરનો નચ્છ=ભાગ ઉ.) ધમલો; જમીન ઉપર કરેલું બાંધકામ. (૨) પડથાર.

ઉપરવટ, વિ. (સં. ઉપરિ= ઉપર+વટ=જેવું) ઉત્તમ; ચડિઆવું. (૨) અ. ઉપર થઇને; ન ગણકારતાં; અરજ ઉપરાંત. (૩) પોતાને બીજા કરતાં વધારે ડાહ્યા માનવું તે.

ઉપરવટણા, પુ. ખસ-ખતો; વાટવાનો પત્થર.

ઉપરવાડ, સ્ત્રી. ધર, ફળીઉં અથવા ગામની નજીકનો ભાગ. (ઉપ+પરવાડ. ઉપ=તાની-નજીકની અને પરવાડ=પાળ-વાસ-ફળીઉં) નજીકનો વાસ.

ઉપરવાડીઓ, પુ. ઉપરવાડેરહે- નારો; પરામા-બહારના વાસમાં કે આસ- પાસના ગામમાં રહેનારો; આશ્રિત.

ઉપરવાડે, અ. પાછલે બારણે; પછવાડેથી; હાની ઉપર થઈને.

ઉપરવાસ, પુ. (સં. ઉપરિ=ઉ- પર+વસ્=રહેવું ઉ.) ઉપર રહેવું તે; મેડ રહેવાનું રાખવું તે.

ઉપરવાસીઓ, પુ. (સં. ઉપ= નજીકનો+વસ્=રહેવું ઉ. વાસ્=વસ- વાટ) ગામની બહાર જેનો વસવાટ હોય તે. (૨) અંતબજ; જાંગી; ચાંડાળ; શૂદ્ર.

ઉપરવાસો, બુઓ ઉપરવાસ.

ઉપરાઉપરી, અ. (સં. ઉપરિ+ ઉપરિ ઉ.) વારંવાર; એક પછી એક; જાગજાગ.

ઉપરાજાપરી, (ઉપરાયાપરી),
અ. એક એકની ઉપર; એક પછી એક.
ઉપરાજીવું, અ. ક્રિ. પેદા કરવું.
ઉપરાજી, ન. પક્ષ શ્રેણી; તરફદારી;
પક્ષ; સહાય.

ઉપરામ, પુ. (સં. ઉપ+રમ્=
અટકવું) નિવૃત્તિ; વિરામ. (૨) અટકવું.
(૩) સંન્યાસ. (૪). શાંત પડી જવું તે;
શોષ; મૃત્યુ.

ઉપરામણી, સ્ત્રી. જે વસ્તુની
કિંમતમાનો વધારો. [કુમ્મ.

ઉપરાણું, ન. પક્ષ; સહાય; મદદ;

ઉપરાંટું, (ઉદ્ધરાંટું), વિ. આડેડું.
(૨) બાજુ તરફવું. (૩). ભ્રમ.

ઉપરાંત, અ. (સં. ઉપરિ+અંત
ઉ.) વધારો. (૨) સિવાય; વળી; બીજું.
(૩). પછી.

ઉપરી, વિ. ઉપરનું; ઉરકોઈકામ
ઉપર જે નિયુક્ત થયેલું હોય તે; તપાસ
રાખનાર; મુખી.

ઉપરીપણું, ન. વડાપણું; ઉપર
દેખરેખ રાખવાપણું; ઉપરી તરીકેની સત્તા.

ઉપરે, (ઉદરે), વિ. પાસાબેરે;
ઉપર.

ઉપરોધ, પુ. (સં. ઉપ+રધ્=
અટકાવવું ઉ.) અટકાવ; રોકાણ. (૨).
આવરણ. (૩) ઘેરો. (૪) પીડા; દુઃખ.

ઉપરોધકારક, વિ. અટકાવકારક;
આડે આવે એવું. (૨). પીડકારક.

ઉપરોન્ની, વિ. અડચણ કરનાર;
રોકાણ કરનાર. (૨) પીડકારક.

ઉપલ, પુ. (સં.) પત્થર. (૨)
ઠાંકરો; પત્થરનો કકડો. (૩). રત્ન.

ઉપલક, વિ. (સં. ઉપ+લક=
લાગુ રહેવું ઉ.) ઉપર ઉપરનું; ફાલતુ. (૨)
ચોપડામાં નહિ મોથેલું એવું. (૩) અધિક.
(૪) ઉપરચોટી. [ઉપરચોટી.

ઉપલકીઉં, વિ. ઉપર ઉપરનું;

ઉપલકીઓ, વિ. ઉપરઉપરથી
કામ કરવાની દેવવાળો. (૨) ઉપરઉપરથી
ઉડાવનાર. (૩) ઓછા જ્ઞાનવાળો.

ઉપલક્ષણ, ન. (સં. ઉપ+લક્ષ્=
ચિહ્ન કરવું ઉ.) જોણવશસ્ત્ર; ઇસારત.
(૨) લક્ષણ; એક ભત્રીજો અલ્પકાર.

ઉપલક્ષ્ય, વિ. થોડા ઉપરથી થયું
સમભવ એવું. (૨) ન. આશ્રય; અવલંબન.

ઉપલગ, સ્ત્રી. ઉપલગ.

ઉપલખ, વિ. (સં. ઉપ+લખ્=
મેળવવું ઉ.) મેળવેલું; ભણેલું.

ઉપલખિષ, સ્ત્રી. (સં.) યાન;
સ્મૃતિ; મતિ. (૨) લાભ; પ્રાપ્તિ.

ઉપલક્ષ્ય, વિ. (સં. ઉપ+લક્ષ્=
મેળવવું ઉ.) મેળવરા થાય. (૨)
ભણવાથોડ્ય. [વનસ્પતિ.

ઉપલસરી, સ્ત્રી. એક ભત્રીજી

ઉપલાણ, વિ. ઉપરનું; ઉપર.

ઉપલાણું, વિ. સ્ત્રી. ઉપરાણું.

ઉપદ્યુ, વિ. ઉપરનું; આગળનું.

ઉપલ્લો, વિ. ઉપરનો. (૨) પર-
મેશર.

ઉપસાણે, અ. ઉપરના ભાગે.

ઉપલી, સ્ત્રી. જમીનમાં દાટેલી
ખાંડણી. [એક રોજ.

ઉપલીઉં, ન. ઉટાડીઆને મળતો

ઉપલું, વિ. ઉપરનું.

ઉપડેટ, સ્ત્રી. એક જાતની ઔ-
ષધી. (એનો છુકો કપડાંને ઉપડે લાગે નહિ
તે માટે વેસ્ત્રમાં આવે છે. સુગંધી તેલમાં
પણ તે વપરાય છે.)

ઉપડેપ, પુ. (સં.) સાધારણ
રૂપ ડાંગો તે. (૨) ધીંપણ.

ઉપવન, ન. (સં.) માગ; ખગીયો;
વાઘી. (૨) આરામ.

ઉપવર્ણન, ન. (સં. ઉપ+વર્ણ=
વર્ણવતું ઉ.) સાધારણ વર્ણન કરવું.

ઉપવસ્ત્ર, ન. (સં.) ખતેનાખ-
વાનું વસ્ત્ર; ખેસ; કપડો.

ઉપવાત, પુ. (સં.) વાયુ; પવન.

ઉપવાસ, પુ. (સં. ઉપ+વસ્=
ભૂખ્યા રહેવું.) અપવાસ; ખાધા વગર ચલા-
વવું તે. (૨) પ્રત; નિવસ; ઉપોષણ.

ઉપવાસી, વિ. ઉપવાસવાળું.

ઉપવિદ્યા, સ્ત્રી. (સં. ઉપ+વિદ્=
અણુડ' ઉ.) ગૌણ વિદ્યા; મોટી મૌલવિદ્યા
મહેવાય છે તેનાથી ઉતરતી વિદ્યા.

ઉપવીત, ન. (ઉપ+વે+વણું. ઉ.
વીત=વણું.) જતોઈ.

ઉપવેદ, પુ. (સં. ઉપ+વિદ્=
અણુડ' ઉ.) ગૌણવેદ. (આયુર્વેદ, ધનુ-
ર્વેદ વગેરે.)

ઉપશમ, પુ. (સં. ઉપ+શમ્=
શાંત પડવું. ઉ.) શાંત પડવું; વિરામ
લેવો. (૨) શાંતિ. [શાંતિ; વિરામ; વૈરાગ્ય
ઉપશમન, ન. (સં.) શાંત પડવું તે;
ઉપશમણું, અ. ક્રિ. ઠંડા પડવું;
શાંત પડવું; વિરમવું. (૨) પ્રવૃત્તિમાંથી
નીકળી જવું. (૩) ઠારી જવું.

ઉપશાખા, સ્ત્રી. (સં.) નાની
શાખી. (૨) ગૌણ પાંદડું. (૩) તાખાનું
ખાવું. (૪) ઊડવું મૂળ.

ઉપશાસ્ત્ર, ન. (સં. ઉપ+શાસ્ત્ર=
અમલ કરવો ઉ.) ઉપવિદ્યા; ગૌણ શાસ્ત્ર;
નાનું શાસ્ત્ર. [શાંત પડવું; ઠંડા પડી જવું.

ઉપશાંતિ, સ્ત્રી. (સં.) પાછળથી

ઉપશિક્ષક, પુ. (સં. ઉપ+શિક્ષ=
શિખવવું ઉ.) તાખાનો શિક્ષક; વડા મહે-
તાલનો મહેનતીય. ઉપશિક્ષિકા=સ્ત્રી-
શિક્ષક.

ઉપસર્ગ, (સં. ઉપ+સૃજ્=રળ-
જવું ઉ.) સંસ્કૃત ધાતુઓની આગળ
જોડાતો સ્વરૂપ. (૨) દુઃખ. (૩) અપ-
શુકન. (૪) એક જાતનો રોજ (સંસ્કૃતમાં
પ્ર, પરા, અપ, સમ્, નિ, અવ,
અનુ, નિર, કુર, વિ, અધિ, સુ,
ઉત્, પરિ, પ્રતિ, અમિ, અવિ,
અપિ, ઉપ અને આ એ ઉપસર્ગો છે.
ધાતુના અર્થમાં ઉપસર્ગ લાગતા ફેરફાર
વહ જાય છે.)

. ઉપસર્ગ, અ. કિ. (સં. ઉપ+
સ્વપ્=૨૫ર્ગ-૩૫ર્ગ ઉ.) કૃત્વર્ગ; ઉપ
યર્ગ; ઉપડર્ગ. (૨) ઉપડર્ગ. (૩) સુખર્ગ.
(૪) ભગર્ગ; વયર્ગ; ચડર્ગ

ઉપસર્ગાર પુ. (સં. ઉપ+સર્+હૃ=
એકર્ગ કર્તુ. ઉ.) અંત; શેષ; એકત્રી-
કરણ. (૨) હુંકામા-સંપ્રેયમાં આટોપર્ગ;
સારાંશ. [મુખનો અખાત.

ઉપસાગર, પુ. (સં.) પહોળા

ઉપસાટ, પુ. ઉપસર્ગ. (૨)
સોજો. (૩) કુલાવો.

ઉપસાવર્ગ, સ. કિ. ઉપસે
એમ કરર્ગ; કુલાવર્ગ.

ઉપસાવર્ગ, અ. કિ. ઉપસર્ગ;
કૃત્વર્ગ; સુખર્ગ.

ઉપસર્ગર, પુ. (સં. ઉપ+કૃ=
કર્તુ ઉ) સ મત્રી: સાહિત્ય (૨) ધરખટલો.

ઉપસર્ગી, સ્ત્રી. રાખેલી સ્ત્રી.

ઉપસર્ગ, ન. (સં.) પુરુષની
સુલેન્દ્રિય.

ઉપસર્ગાન, ન. (સં. ઉપ+સ્થા=
ભાગ રહેર્ગ ઉ.) હ. ય ઉચા રાખી દેવની
સન્મુખ ભાગ રહેર્ગ અને સ્તુતિ કરવી તે

ઉપસર્ગાન, વિ. (સં.) આવેર્ગ;
નજીક ભેગેર્ગ; પ્રાપ્ત થએર્ગ; આવી પડેર્ગ.
(૨) મોટે હેય તેર્ગ. [જુ.

ઉપહસનીય, વિ. (સં.) હસવા

ઉપહસર, પુ. (સં. ઉપ+હૃ=
અર્પર્ગ ઉ) પૂજનો સરસામાન. (૨)
અક્ષીય. (૩) કિંમત; લવાજમ.

ઉપહસ, ન. (સં. ઉપ+હૃ=
હસર્ગ.) મશ્કરી. (૨) મશ્કરીમાં હસાવર્તે.

ઉપહસ્ય, ન. હસી કાઢવા જેવું.

ઉપહર્ગ, ન. ખાટલાની પહો-
ળાઈએ રહેનારે લાકડું. (લંખાઈએ રહે-
નારાં લાકડાં ધસો કહેવાય છે અને પહોળા-
ઈએ રહેનારાં લાકડાં ઉપહર્ગ કહેવાય છે.)

ઉપર્ગ, ન. (સં.) એક ભતનું વાણ.

ઉપકર્મ, ન. (સં. ઉપ+આ+
કૃ=કર્તુ ઉ.) ઉપકારણ; વેદાભ્યાસ-
નો આરંભ કરતા પહેલાં કરાવી એક
ક્રિયા. (૨) જનોઈ પહેર્યા પછી કરવાનું
એક કર્મ.

ઉપાખ્યાન, ન. (સં. ઉપ+આ+
હ્યા=કહેર્ગ ઉ.) આખ્યાન; કથા;
નાની વાર્તા. (૩) આડકથા. (૪) મહેર્ગ.

ઉપાડ, પુ. ખપ; ઉઠાવ (૨)
થડતી. (૩) સોજો. (૪) ઉન્માદ. (૫)
અરખાત. (૬) મહેનત; પ્રયાસ (૭)
નાણાં ઉપાડવાં. (૮) ઉપચોગ. (૯) ધરાઈ;
માગણી.

ઉપાડર્ગ, સ. કિ. (સં. ઉપ+પત્ત=
ઉચે જર્ગ ઉ.) ઉપયર્ગ; હસાવર્ગ. (૨)
મૂળમાથી ઉખેડર્ગ. (૩) ખસેડર્ગ. (૪)
મ થે લેર્ગ. (૫) નાણાં મૂકેલાં હોય ત્યાંથી
લઈ લેવાં. (૭) ચલાવર્ગ.

ઉપાડીજર્ગ, અ. કિ. લઈ જર્ગ.
(૨) હસાવી જર્ગ. (૩) ચોરી જર્ગ. (૪)
ચલાવી લઈ જર્ગ.

ઉપાડો, પુ. કાંટા વગેરેનો ભારો.

ઉપાદાન, (સં.) અંગીકાર. (૨)
પાસેનું કારણ

ઉપાધિ, સ્ત્રી. (સં.) પીડા. (૨)
જાળગ; પિતા. (૩) કપનામ; પદવી; ખિતાબ.

ઉપાધ્યાય, પુ. (સં.) વેદ જાણી-
વનારો યુરુ, પુરોહિત; ગોર. (૨)
અધ્યાપક; મહેતાજી 'ધરના હૈયાં ઘંટી
ચાટે, ને ઉપાધ્યાયન આટો' = પોતાને આટ
ન હોય ત્યાં બીજાને શું આપવું ?

ઉપાધ્યો, ભુએ. ઉપાધ્યાય

ઉપાન, (ઉપાનહ) ન (સં. ઉપ+
આ+નહ ઉ.) બેડ; પગરખાં, ખામડ.

ઉપાય, પુ. (સં.) દુઃખમાંથી
છુટવાને જે કંઈ કરવું તે; ઇલાજ; યુક્તિ
(૨) સાધન; રસ્તો. (૩) ચિકિત્સા; ઉપ-
ચાર. (સામ, દામ, ભેદ અને દંડ એ
ચાર ઉપાય કહેવાય છે.)

ઉપારંભ, પુ. (સં. ઉપ+આરંભ=
અરંભાત) આરંભ; શરૂઆત.

ઉપાર્જન, ન. (સં. ઉપ+અર્જ=
રળવું ઉ.) કમાઈ. (૨) લાભ. (૩)
સંપ્રદ; સંચય

ઉપાર્જના, સ્ત્રી. (સં.) કમાણીને
માટે જે સેવા કરવી તે; ચાકરી. (૨)
કાલાવાલા. (૩) કમાણી; રળાર

ઉપાર્જિત, વિ. (સં. ઉપ+અર્જ
રળવું ઉ.) કમાઈ. (૨) લાભ. (૩)
સંપ્રદ; સંચય.

ઉપાર્જલ, ન. (સં. ઉપ+આ+
જમ્ ઉ.) કપડો; મહેલું.

ઉપાવવું, સ. ક્રિ. પેદા કરવું.

ઉપાવું, સ. ક્રિ. જનાવવું; પેા કરવું.

ઉપાશણ, ન. ઉપાસન; ઉત્તે-
જન; ઉશ્કેરણી. (ક.) અપાશરો. (૨) આશરો.

ઉપાશ્રય, પુ. (સં. ઉપ+આશ્રય
ઉપાશ્રિત, વિ. (સં.) આશ્રિત;
આશ્રય લેનાર.

ઉપાસક, વિ. (સં.) ઉપાસના
કરનાર; સેવા કરનાર. (૨) ના. પુ. ભક્ત, સાધક.

ઉપાસન, ન. (સં. ઉપ+આસ=
ભેસવું ઉ.) ઉપાસના કરવી તે; સેવા.
(૨) શરૂઆત કરાવવી; ભવિતિ કરાવવી.
(૩) તીર ફેરવાવો અથવા સ કરવો.

ઉપાસના, સ્ત્રી. (સં. ઉપ+
આસ=ભેસવું ઉ.) દેવનું સેવન કરવું;
પૂજન; આરાધના. (ઉપાસનાના ત્રણ પ્રકાર
છે: ૧ આત્મોપાસના, ૨ કર્મોપાસના,
અને ૩ જ્ઞાનોપાસના.) [ઉપાશ્રય.

ઉપાસરો, ભુએ. અપાસરો;
ઉપાસવું, સ. ક્રિ. આરાધવું; સેવવું.

ઉપાસંગ, પુ. (સં. ઉપ+આ+
સંગ=એકતું કરવું ઉ.) લાથો.

ઉપાસિત, વિ. ઉપાસના કરાએલું.

ઉપાસી, વિ. ઉપાસના કરનાર;
ભક્ત. (૨) ઉપવાસી. [પૂજ્ય.

ઉપાશ્ય, વિ. (સં.) આરાધ્ય;

ઉપાંગ, ન. (સં. ઉપ+અંગ)
હતરવું અંગ; વધારો; પરિશિષ્ટ; પુરવણી.

ઉપાંગલક્ષિત, ન. (સં.) એક જાત-
નું વ્રત.

ઉપાંત, અ. (સં.) ઉપ+પાસેનું
અને અંત=છેડો) નિકટ; પાસે; સમીપ.

ઉપાંત્ય, વિ. (સં.) ઉપ+અન્ત્ય
ક.) ઉલ્લાસી પહેલાનું.

ઉપેક્ષક, વિ. (સં.) ઉપેક્ષ કરનાર.

ઉપેક્ષણ, ન. (સં.) આપ આડા
કાન કરવા તે; ઉપેક્ષા કરવી તે.

ઉપેક્ષા, સ્ત્રી. (સં.) ઉપ+ઈક્ષ્=
ધ્યાનમાં ના લેવું.) ધ્યાનમાં ન લેવું તે;
ગણકારવું નહિ તે; બેદરકારી.

ઉપેન્દ્ર, પુ. (સં.) વિષ્ણુ ભગવાન.

ઉપેન્દ્રવજ્ર, પુ. (સં.) અગ્નિ-
આર અક્ષરને એક ગણમેળ છ'ંદ.

ઉપેય, વિ. (સં.) ઉપાય કરવા
ચોગ્ય. (૨) સાધવા લાયક.

ઉપોઠ, (સં.) ઉપ+વઠ્ઠ=ઠાઠ જવું.
ક.) પાસેથી (૨) પાસેનું. [સ્પતિ.

ઉપોત્તિ, સ્ત્રી. એક જાતની વન-

ઉપોદ્ધકી, સ્ત્રી. એક જાતની વનસ્પતિ.

ઉપોદ્ધિકા, સ્ત્રી. પોથી. (૨) પોઈ.

ઉપોદ્ધાત, પુ. (સં.) ઉપ+ઉદ્+
હન=મારવું ઉ.) ઉપક્રમ; શરૂઆત;
આરંભ; પ્રસ્તાવના. (૨) વાદનો વિષય;
પૂર્વપક્ષ.

ઉપોધણ, (સં.) બૂખ્યા રહેવું તે.

ઉર્શાટ, પુ. (ગુ.) મગફળી.

ઉર્શાટ, અ. પાપાભેર. (૨)
અવશું; ઉધું. [ફેરવડું.

ઉર્શાટવું, અ. કિ. ફેરવડું; પાસું
ઉર્શાટીડું, ન. લખેલા કામળ-
ની સામી બાબુ.

ઉર્શં, વિ. પાપાભેર ભયું; આડું
ભયું. (૨) ઉલટું. (૩) શ્રેષ્ઠ. (૪) ઉપરાત;
ઉપરડું. (૫) ઉશાડું.

ઉર્શાઈ, સ્ત્રી. મમત્વ; આત્મમંદાલા.

ઉર્શાણ, પુ. ઉમરો; ભોસ, ઉદ્ધાન.

ઉર્શાન, ન ઉમરો; આપેશ; ઉર્શાણું.

ઉર્શાંત, ભુઓ ઉર્શાં.

ઉર્શાંદ, સ્ત્રી. ઉર્શાઉપણું. (૨)

અડકાર. (૩) ખાલી ઠાઠ કરવો.

ઉચ્ચ, સ્ત્રી. ફગ.

ઉચ્ચક, (-કા), સ્ત્રી. પુ. (સં.) ઉદ્+
ચમ્=કેલડી થરી ઉ.) ખકારી; ઉચ્ચ ભે;
ઓઝારી.

ઉચ્ચટ, વિ. (મ) ઉચાઈ ગએલું;
ઉચ્ચણું. (૨) ખોડ. (૩) જતારી ગએલું.
(૪) કોહેલું. [વગતી તે.

ઉચ્ચણ, ન ઉચાઈ જવું તે; ફૂગ

ઉચ્ચડું, વિ. ઉચી ગએલું;
ખમડી ગએલું. (૨) વાથી.

ઉચ્ચડીડું, ન. ઉધીડું.

ઉચ્ચડું, અ. કિ. ફૂગાવું; સડી
જડું. (૨) ખોડે યજ્ઞ જડું.

ઉચ્ચગ, પુ. ઉચ્ચો વગ.

ઉમળગુ, અ. કિ. વળ ઉતરી
અવો (૨) કોઢાણ; રોગનું ફરી થઈ આવવું.

ઉમળેક, બુઓ ઉપગ્રહ.

ઉમાડીઆં, ન. ઉપાડીઉં; લાકડું
સાગમાથી હાથમાં રાખવું તે.

ઉમાણ, ન. (સં. ઉત્+જાળ=
નિશાન હ.) ખેતરની હદ બતાવવાને
કરેલો ઉચો ટંકરો; બાણ. (૨) જન્માર્જ.

ઉમાન, વિ. જાતીવાળું. (૨) નિર્મય.

ઉમાળું, ન. યુમડું.

ઉમાળો, પુ. જાણુ ની ઝોડરણ.
(૨) એક હાથમાં માથ એટલું લાલ.
(૩) એક જણથી ઉપાડી યકાય તેટલો
આરો. (૪) ધણીક વસ્તુઓનો નદીમાં
તરતો જથ્થો. (૫) કમરો. (૬) કોઢા; ચર્ચા

ઉમેતર, ન. ઉનાળામાં કુતાનું
પાણી પાક કરેલો પાક. (૨) લમમાં
આવેલા પરોણાઓને રાત્રી આપવી તે.

ઉમેર, સ્ત્રી. હળમાં ખારમાં
આવતી ફાવર.

ઉમેતો, પુ. ઉમેતો; ઝાંડે ફર-
વાની હાજત થાય તે; ચૂક.

ઉમેળવું, અ. કિ. ઉમેળવું; આવેલું
ઉમેરી નાખવું. (૨) તાણું કરવું. (૩)
વળ ઉપજે એમ કરવું.

ઉમલ, વિ. જરાક બિચું હોય તેવું.

ઉમડ, પુ. મળુર, ઉધડીઓ; હાડીઓ.

ઉમડું, વિ. કાયમ; સ્થાયી.

ઉમણી, સ્ત્રી. ધરની ઉપાધ. (૨)

ધરની બેસણી.

ઉમય, સ. (સં.) એક; બંને.

ઉમયચર, વિ. (સં. ઉમય અને
ચર=ચાલવું ઉ.) એકબી કદનાઈ અને
રહેનાર.

ઉમયત; અ. બંને બાજુએથી.

ઉમયતાં, વિ. બંને બાજુએ.

ઉમયથા, અ. એક રીતે.

ઉમયપક્ષ, પુ. (સં.) એક પક્ષ.

ઉમયત્રોક, પુ. (સં.) આપોક
અને પરત્રોક એમ બેક બેક.

ઉમયવિધ, વિ. (સં.) એક પ્રકાર-
નું. (૨) આમ ને તેમ બોલનાર. (૩)
દોષી; દંભી.

ઉમયાન્વયી, વિ. (સં.) એ પદ
અથવા બે વાક્યને જોડનાર. (અવ્યય.)

ઉમયાન્વિત, વિ. (સં.) એ તરફ-
થી જોડાયેલું.

ઉમયાર્થ, વિ. (સં. ઉમય+અર્થ
હ.) બે અર્થવાળું; અસ્પષ્ટ. (૨) એક
રીતે કામ લાગે એવું.

ઉમયાક્ષકાર, પુ. (સં.) જેમાં
ચબ્બાલ કાર તેમજ અર્થાલકાર બેક આ-
વતા હોય એવો અલકાર.

ઉમરણ, ન. ઉમરાવું. (૨) જોત
ચડવો. (૩) આથો આવવો.

ઉમરણી, બુઓ ઉમચી.

ઉમરામણ, ન. ઉમરો. (૨)
ઉમરામણને બહાર નીકળી ચલું હોય તે.

ઉભરાવું, અ. કિ. ઉભરાઈ જવું; જોડ થઈ આવવો. (૨) ઉઝળવું. (૩) ન સમાવું.

ઉભરો, પુ. ઉભરાવું. (૨) જુસ્સો. 'ઉભરો ભેસવો' = ઘાંત થવું. 'ઉભરો કાઢવો' = મનની લાગણીનો જોડ બહાર કાઢવો.

ઉભણું, અ. કિ. ઉભા રહેવું.

ઉભળવું, અ. કિ. ફરીને પાછું થવું; અદરથી બહાર આવવું; ઉમળવું.

ઉભળાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉઘળે એમ કરવું.

ઉભાઉભ, અ. તૈયાર ને તૈયાર રહેવું તે; ખડે પગે રહેવું તે; તત્પર ને તત્પર. (૨) ઉભાઉભાં; ઝટપટ.

ઉભાર, પુ. બહારનો દમામ, ઢોંગ.

ઉભારહેવું, અ. કિ. ઉમળવું.

ઉભારીઓ, સ્ત્રી. લાખ બપોં વગરની પોલી ધુપરીઓ.

ઉભાળ, વિ. ઉમેડું; ઉભું હોય તેવું. (૨) ઢાળ પડવું. [એકમ.

ઉભાંઉભાં, અ. ઘુરતાઘુરતા;

ઉભીરાસ, સ્ત્રી. વગર વહેંચે ગાયેલો પાક.

ઉભુંરહેવું, જુઓ ઉમળવું.

ઉભેડું, વિ. ઉભું હોય એવું.

ઉભેતાં, જન્મે બાળુ.

ઉભેળવું, કિ. ઉમેળવું; બીજ-વાર અનાજ એસું. (૨) કરડ કરવી. (૩)

વણેલું ઉમેળવું. (૪) દયાઈ ગએલી વાતને તાજ કરવી. (૫) ભેળવવું. [એથી ડાંગર.

ઉભેગો, પુ કરડ; અડધી ખંડા.

ઉમરણું, અ. કિ. ફગવું; ઉતરવું.

ઉમડધુમડ, વિ. ધુમટ જેવું જવાઈ રહેવું.

ઉમડીઉં, ઉંધીઉં.

ઉમણ, વિ. જૂથ વગરનું.

ઉમડું, વિ. ઉતમ; શ્રેષ્ઠ.

ઉમયા, જુઓ ઉમા: પાર્વતી.

ઉમર સ્ત્રી. વય. (૨) ઉંખરો (ઝાડ). (૩) ધરતો ઉભરો. [હોંસ.

ઉમરખ, પુ. અમરખ-અભિલાષ;

ઉમરડાં, ન. ઉંખરાનાં ફળ.

ઉમરડો, પુ. ઉંખરો (વૃક્ષ)

ઉમરાવ, પુ. (આ. ઉમરા ક.) અમીર; શ્રીમંત.

ઉમરાવખડો, પુ. (આ. ઉમરાન-ખડ=જનમેલું ક.) અમીરખડો; મોટો માણસ; શ્રીમંતનો કુવર.

ઉમરો, પુ. ઉંખરાનું ઝાડ.

ઉમલવું, અ.કિ. (સં. ઉલ્+મીલ=મળવું ઉ.) ઉપડવું. (૨) જૂઠા થવો. (૩) (કળીચૂનાનું) પીળવું.

ઉમલેટીઆ, પુ. ચૂંટીઓ; આમણીઓ.

ઉમસ, સ્ત્રી. મૂંઝાં; વાઈ; ઉલટી.

ઉમળકો, પુ. પ્રેમનો ઉમરો; વહાલો આવવું.

ઉમંગ; પુ. (સં.) આનંદ; હર્ષ; ખુશી. (૨) હોંસ. (૩) હમ્બા.

ઉમંગવું, અ. કિ. આનંદવું; ખુશી થવું. (૨) હમ્બ થવું. [આનંદી.

ઉમંગી, વિ. ઉમંગવ છું; હોંસી;

ઉમા, સ્ત્રી. હિમાલયની પુત્રી; સિવજીની પત્ની; જગદંબા. (૨) કીર્તિ. (૩) કાંતિ. [ભાટકું.) હંબાડી.

ઉમાડીઉં, પુ. (સં. ઉલ્લુક=જળવું

ઉમ માહેશ્વર, ન. મરી મએલાની પાછળ સી પુરુષના નોડાને જે હુગડા ધમેરેલાનમાં આપવ માં આવે છે તે.

ઉમામાહેશ્વરી, વિ. જંગા-જમની; ઘેરંગી.

ઉમાર્ગ, પુ. અવળો માર્ગ; અનીતિનો માર્ગ.

ઉમાસી, વિ. ઉદાર દિલવું; ખરચાળ. (૨) હોંસી; ઉમંગી.

ઉમેદ, સ્ત્રી. (કા.) આશા; હમ્બા; હોસ (૨) હરોસો.

ઉમેદવાર, વિ. (કા.) હમ્બા-વાણું; આશાએ કામકામ કરનાર.

ઉમેદવારી, સ્ત્રી. ઉમેદવાર તરીકે કામ કરવું; આશામાં કામ કરવું.

ઉમેરવું, ન. ઉમેરો; વધારો. (૨) મેળવવું.

ઉમેરણી, સ્ત્રી. વધારો. (૨) મેળવણી. (૩) વડાવો; ઉમેરણી.

ઉમેરનાર, ના. ઉમેરો કરનાર.

વિ. ઉમેરનાર; વધારનાર.

ઉમેરવું, સં. કિ. (સં. ઉત્તર-મોલ્=વધારવું ઉ.) વધારવું; મેળવવું. (૨) ઉમેરવું.

ઉમેરાવવું, સ. કિ. પ્રે. વધારાવવું; મેળવવું. (૨) ઉમેરવું; ચક્રવર્ત.

ઉમેરો, પુ. વધારો. (૨) મેળવણી. ઉર, ન. (સં. ઉરસ્=હૃદય;

છાતી (૨) ધ્યાન. (૩) મન. (૪) મજા. ઉરંગ, પુ. (સં.) સાપ; સર્પ.

(૨) એક જાતનો કીડો. [રાજ; રોષનાગ. ઉરમપતિ, પુ. (સં.) નાગ-

ઉરજ, પુ. (સં. ઉરસ્+જન=જનમવું ઉ.) જનન થએલું. (૨) છાતી; સ્તન. (૩) કામદેવ; પ્રેમ.

ઉરઝાવું, અ. કિ. ગુંચરાવું; મુંઝાવું. ઉરણીઉં, વિ. ગુણુઓશિંમવું.

(૨) જાણુઆ.

ઉરદુ, (ઉર્દુ), વિ. હિંદી અને ફારસી ભાષાના મિશ્રણવાળી ભાષા.

ઉરદે, (ઉર્દે), અ. (આ. ઉર્દે ઉ.) અથવા; અગર. (૨) બીજો નામ; અથવા તે.

ઉરમંડળ, ન. (સં.) હૃદયમંડળ; ઉરમાળ, સ્ત્રી. (સં.) છાતી

ઉપર લટકતી માળા; હાર.

ઉરરાગ, પુ. (સં.) હૃદયનો પ્રેમ. ઉરવર, ન. એક જાતનું રણ;

કમળમાકડી.

ઉત્પત્તિ, સ્ત્રી. પેટ ઉપર જે વાસ પડે છે તે; વિવહી. (૨) નાભીથી ઉપર જતી બહુજ ઝીણા રૂવાંની ઢાર.

ઉરવા, પુ. બદનામ; ગ્રીષ્મ.

ઉરસ, વિ. (સં. ઔરસ ઉ) ઉરથી ઉત્પન્ન થએલું તે; પરણેલી સ્ત્રીથી ઉત્પન્ન થએલો બાળક. [જાતી

ઉરસ્થળ, ન. (સં.) વક્ષસ્થળ;

ઉરસ્થ, ન. (સં.) જાતીનું રક્ષણ કરનાર.

ઉરહાર, પુ. (સં.) ઉરમાળ, બખતર (૨) વિ. અત્યંત પ્રિય.

ઉરાડનાર, ના. ઉરાડી દેનાર.

ઉરાડતું, ન. કિ. ઉરે એમ કરતું; જમાવડું (પત્ર). (૨) ખરથી નાખડું. (૩) ઉછાતું. (૪) છટકાવી દેતું. (૫) સ્ત્રી કરતું. (૬) ચાપીને ખાઈ જતું. (૭) ખલોપ કરતું. (૮) પાથસાલ કરતું. (૯) ખસેડતું.

ઉરાંગઉરાંગ, ન. (અં.) માલુસને બહુજ મજતી આવતી વાનરની એક ભવ (તેઓ હાથમાં લાકડી લઈ માલુસની માફક ઢ્યાર ઉભા થઈ ચાલે છે અને ધરડા માલુસને બહુજ મજતા દેખાય છે. રૂવવાને સાણા અને મીઠનસાર હોય છે.)

ઉરૂ, વિ. મોટું. (૨) વિજાળ. (૩) ધન્ય. (૪) ઉચું.

ઉરૂખરૂ, અ. (હા. રૂખરૂ. રૂ=મે + ખ=સુધી. ઉ.) સામે છતાં; હાબરૂ છતાં; સન્નિધ; સંગમ.

ઉરોમ, ન. (સં. ઔરસ+જન= જનમતું. ઉ.) રતન.

ઉરૂ, ન. (આ.) ઉપનામ.

ઉર્વારૂ, સ્ત્રી. (સં.) માકડી.

ઉર્વા, સ્ત્રી. (સં.) પૃથ્વી. (૨) જન્મનો મધ્ય ભાગ. [મિલ-

ઉલ, સ્ત્રી. યોળ; જીભ ઉપરનો

ઉલક, સ્ત્રી. વમન; ઉલટી. (૨)

ઉલટીનો ઉલકા.

ઉલકું, (ફલકું), ન. (સં. ઉલકા =અમિ વરસવો તે.) ઓર્વાતી ગલસાટ. 'ઉલકું' પડતું =ગલસાટ ને નાસલાગ થઈ રહેલું

ઉલકો, પુ. નાળિયેરના કાચાના વનર સામેલો અને એક જ માણવાળો ગોળો; ડાંચો.

ઉલટ, સ્ત્રી. હોંસ. (૨) ઉમેદ.

(૩) ઉન ગ. (૪) ઉલટાવું; પાછા ફરવું.

ઉલટપ.લટ, બુઓ ઉલટસુલટ.

ઉલટમેર, વિ. ઉલટમરેલું. (૨)

અ. ઉલટપી.

ઉલટપું, અ. કિ. ઉલટપી કરવું; ઉલટમેર થયેલું (૨) સામા થતું. (૩) મંડી પડવું.

ઉલટસવાલ, પુ. સામે સવાલ. 'ઉલટ તપાસ' =ભાગના વહીવટની તપાસથી ઉલટસુલટ, વિ. અવળુંસવળું;

આમતેમ; હેરફેર. (૨) રૂંડવું; ખાડું અવળું

ઉલટાવવું, સ. કિ. ફેરવવું; ઉલટાવવું; ખડું બહી નાખવું. (૨)

પસારો કરાવવો.

ઉલટી, સી. વપન; ઝોડી.

ઉલટું, વિ. અવળ; ઉધું. (૨)

વિરુદ્ધ; આડું. (૩) જાડું. (૪) સાચું.

(૫) સામા પતનું. [દોસ્તી

ઉલટી, સી. (આ.) માલખત;

ઉલટું, અ. કિ. કમી થવું; ખૂટી

જવું; પ્રકં થઈ જવું; ખંધ પડવું

ઉલસવું, અ. કિ. (સં. ઉત્ત+

જલ્+આન+વું-૨વું. ૧.) હસાસનાં

આવણું; હસાસ. (૨) ખીચવું (૩)

હઠેરે થાડું. (૪) ઉલ્લાસથી ઉલ્લાસવું. (૫)

મલ કરવી. (૬) પ્રસાસવું.

ઉલસવું, અ. ક. એક બાળુએ

તમી જવું. (૨) ઉલસવું. (૩) ઉલસવું.

(૪) ફોંપવો પસવું. (૫) જવું રહેવું.

ઉલસવું, સ. કિ. (સં. ઉત્ત+

જલ્+ઓળ+વું ઉ.) ઓળંગવું; ઉપ

થઈને જવું; પાર ઉતરી જવું; ઉલટી

જવું. (૨) અનાદર કરવો.

ઉલસવું, વિ. ઉલટી જવું હોય એવું.

ઉલસો, પુ. ઓળાસો.

ઉલસો, વિ. ઉલટવું; એક

પાસના વળથી તમી પડવું હોય તેવું

ઉલસવું, સ. કિ. ઉલટી એમ

કરવું; એમજ બાલુએ લખી-લખી-તમી ભવ

એમ કરવું. (૨) ખંધ કરવું; કમી થાવું.

ઉલસાવું, સી. જે વાંકા

સળીઆથી પ્રસારવો હસાસો હસાસવડો તે.

ઉલસાવું, પુ. ઉલસો. (૨)

સીએવું એક ભતવું થરેલું. (૩) કમી

નાખવું તે; સમાપ્તિ.

ઉલસો, પુ. બારણું બંધ

રાખવાનો આજવો. (૨) વલણ; ઉલસો.

(૩) હસાસો.

ઉલસો, પુ. બાંધકો.

ઉલસં, સી. ઉધું વળી જવું.

ઉલસંયુલસં, સી. માથું જમીન

કપર રાખી પથ ઉઠા કરી ઉલટાસ જવું

તે. (૨) વિરુદ્ધ બા ધુએ ફરી જવું તે.

ઉલસું, પુ. (સં. ૧) ધુસ; રાત્રિને

વખતે બહાર નીકળનારં અને દિવસે આડની

બળોલમા ભરાઈ રહેનાર એક પંખી.

ઉલસે, પુ. લુગડાનો કઠોર;

રૂપાલ; છત.

ઉલસેલી-લો, સી. પુ. ગોળી.

માંગી જે પાત્રવડે પાણી લેવામાં

આવે છે તે. [પાણી બહાર ફેંકી દેવું.

ઉલસેલું, સ. કિ. ચોડે થોડે

ઉલસેલો, પુ. અંદરવો; છત.

ઉલસર, વિ. ઉધું વરગાના

વલણવાળું; ઉધું.

ઉલસા, સી. (સં.) ઉંચાડીઉં;

આક્રમણમાંથી અગ્નિ વરસવો તે. (૨)

આક્રમણનો અગ્નિ.

ઉલસાપાત, પુ. આપણમાંથી

અગ્નિ પડવો તે. (૨) થોડો ઉલસાવ;

મહા અવર્ષ.

ઉલ્કામુખ, ન. (સં.) જરાળા-
મુખી પર્વતનું મુખ. (૨) ઉનાડીઆનો
બળતો છેડો. [દાનાઓ.

ઉલ્કા, પુ. (આ.) નિદાનો;
ઉલ્કર, જુઓ ઉલ્કર.

ઉલ્કાધન, ન. (સં. ઉત્પલંઘ
=ઓળ જવું ઉ.) ફૂલી જવું; કપાચર્યન
જવું. (૨) અનાદર કરવો. (૩) વિરુદ્ધ
જવું. (૪) અપરાધ.

ઉલ્કાણુ, વિ. ઉત્રણી જાય એવું;
નમેલું. (૨) ના. ગાડાં ઉલ્કાણી જાય એવો દોળાવ.

ઉલ્કાવન્ધર, ના. લાડ લડાવન ર;
આનંદમાં રાખનાર. (૨) સુહારનાર.

ઉલ્કાવતું, સ. કિ. કુતારવું;
લાડકોડમાં રાખવું. (૨) હાથમાં રાખીને
સુહારવું. [(૧) પ્રકાશવું (૩) ખીસવું

ઉલ્કાસવું, અ. કિ. હરખાવું.

ઉલ્કાસી, વિ. (સં.) અ. નંદા;
હરખાએવું. (૨) ખીસેવું.

ઉલ્કાજ, વિ. ઉત્રણી જાય એવું;
નમી જાય તેવું. [ખૂબી જવું.

ઉલ્કાજવું, અ. કિ. બધે પડવું.

ઉલ્કા, વિ. મૂર્ખ; ગમાર. ()
માંડા જેવું; અણસમજી.

ઉલ્કાખ, પુ. લેખ. (૨) વર્ણન.
(૩) લખા. (૪) એક ભવતા ભલંકાર.
(૫) પ્રમાણ; પ્રસંગ; નિવન.

ઉલ્કાખવું, સ. કિ. લખવું.
(૧) કાતરવું. (૩) લખાણ કરવું (૪) ખવડાવવું.

ઉલ્કાવતું, સ. કિ. ખુશીર્ણ
રાખવું; લગાવવું (૨) સુઠાવવું.

ઉલ્ક, સ્ત્રી. આપદા. (૨)
હેરાનગતિ.

ઉલ્કણ, ન (સં. ઉત્પલંઘ
ફેરવવું ઉ) જીરિ જાળરામે સુધી
પદાર્થ. (૨) સુધી પદાર્થ જીરિ જાળરો.
(૩) ઉલ્કવાના કામમાં આવતી વસ્તુઓ.

ઉલ્કણો, જુઓ ઉપરવટણો;
જતો. [વનરની જમીનમાં થઇને જવું.

ઉલ્ક, સ્ત્રી. કુમાર; રસના
ઉલ્કો. પુ. જોનાગ; આંધેનો જીર.

ઉલ્કેખ, પુ. ઉપેક્ષા; અનંદ.

ઉલ્કેખનાર, વિ. ઉપેક્ષા કરનાર;
આંખ આડા કાન કરી જનાર.

ઉલ્કેખવું, સ. કિ. (સં. ઉત્પલંઘ
વિરુદ્ધ=વિરુદ્ધરવું-ઉપેક્ષા કરવા.)
ઉપેક્ષા કરવી; હરકાર ન રાખવી. (૨)
કપાડવું. (૩) હલકું મણકું (૪) સાંખવું.
(૫) ઉલ્કાવવું. [એમ કરવું.

ઉલ્કેખાવવું, સ. કિ. પ્રે ઉલ્કેખે
ઉશાના, પુ. જૂગુનો પુત્ર; મોટો

આદિ કવિ. (૨) એક વદનથીયે રાખ.
ઉશાપ, કાપને બદલવો તે.

ઉલ્ક ઉ', ન. માતે કુ.

ઉક્ષીર્ણ, ન જોશીર્ણ; તપાઓ.

ઉક્ષાનર, પુ. એક પૌરાણિક
રાખ; સિંહ સભનો પિતા.

ઉશોર, પુ. (સં.) એક જાતનું
સુખપ્રીયાર વાસ. [નાખવુ.

ઉશોટવું, સ. કિ. ફેંકવું;

ઉશોટાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉશોટે
એમ કરાવવું.

ઉશકેરણી, સ્ત્રી. કાંઈની સ ખે
ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય એવી સીબવણી;
ઉત્તેજન; ચડાવવું.

ઉશકેન્નાર, વિ. ચડાવનાર;
શીખવનાર; ઉત્તેજન આપનાર; સામે
થવાની સલાહ આપનાર.

ઉશકેરવું, સ. કિ. ઠેકાને ચા
ડાવવું; ઉત્તેજન આપવું; સામવણી
કરવી. (૨) જમાડવું; ચડાવી ધરવું.

ઉશકે (વ)વું, સ. કિ. પ્રે. ઉશકે-
રાય તેમ કરવું.

ઉશકાત્, પુ. ગુજરાતના નહ
પાન રાજના જનાઈ. ઉશક તે મોટાં મોટાં
પુણ્ય કર્મો કરી થોળાનું નામ ધર્મોત્તમા
તરીકે ગણવી પ્રકૃતિ હવે. નાસિક અને
કારગીના તેના પુણ્યકર્મોની વિચિત્રતા
આજેલી છે. તે બહુ મોટો દાનવીર
હતો) [ઉચ્ચ સ.

ઉશાસ, પુ. (સં.) ઉચ્ચે થ. ન;

ઉશકાળ, પુ. (સં.) જુલ્મ=પ્ર-
ક્રમવૃદ્ધ, પ્રાણવૃદ્ધ. તેજસ્વી થઈ છે)
પ્રભાતનો સમય; સૂર્યોદયનો સમય.

ઉશ, સ્ત્રી. (સં.) પ્રભાત;
અજગૃહ. (૨) ખારી જમીન; ઉશકેર ભોંય.

(૩) તથા સંધ્યામય. (૪) ઓખા;
જણાવનારી પુત્રી.

ઉંદ, ન. (સં.) ઊંટ.

ઉંદિકા, સ્ત્રી. (સં.) ઊંટડી.

ઉંચુ વિ. (સં.) ઉંચું; ગરમ.

ઉંચુકરિખંધ, પુ (સં. ઉચ્ચ+
કરિખંધ ઉ.) વિશુદ્ધતત્ત્વથી રંગ. અંશ
કપરનો અને રંગા અથ નીચેનો પહેસ.
(ના કદિખંધમાં જેટલો તાપ પડે છે તેટલો
પૃથ્વીના બીજા ભાગમાં પડતો નથી.)

ઉંચુતા, સ્ત્રી (સં.) ગરમી;
તાપ. (૨) અગન; જળતા.

ઉંચુતાનયન, ન. (સં. ઉચ્ચતા
+ આનયન=યન જવું. ઉ.) ગરમીને
લક્ષ જનાર. (૨) ગરમીને લાવવાની ક્રિયા.

ઉંચુતામાપક, વિ. (સં.) ઉ-
ચ્ચતાનું માપ કરનાર; ગરમી માપનાર.

ઉંચુતાવાહક, વિ. (સં. ઉચ્ચતા
+ વાહ=વાહ જવું વહેવું, ઉ.) ગરમીને
લક્ષ જનાર. [નાશ થત.

ઉંચુમાનયન, ન. ગરમી માપ-
ઉંચુાળું, વિ. ગરમીવાળું; ગરમ.

ઉંચુાંચુ, પુ. (સં. ઉચ્ચ+
અંચુ=અંચર ઉ.) સૂર્ય; જેમાં ગરમ
તરલા છે એવું.

ઉંચુાહક ન. (સં. ઉચ્ચ+હવક
=હવક) ગરમ પાણી.

ઉચ, પુ. ખડાપણાને લીધે

જમીન ઉપર ખારનું પાનજી પડ જામી આવે છે તે. (ઘાઠો તેને હુમડાં ધોવામાં વાપરે છે.) (૨) ચેરમી.

ઉસટ, વિ. સટ (સેટ) નું નહિ એવું; વાડકાઓનો જે મંજ-સેટ કરવામાં આવે છે તેમાંનું નહિ એવું.

ઉસપણું, સ. કિ. હોડીમાંથી પાણી ઉઘેચવું. (૨) ખાલી કરવું. (૩) મ્યાન કઢવું.

ઉસરડવું, સ. કિ. ભેગું કરવું; એકઠું કરવું. (૧) એકઠું કરી નાખવું. (૩) ઉઘેચવું. (૪) કાઢી નાખવું.

ઉસરડાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉપર એમ કરાવવું; ભેગું કરાવવું. (૧) હસેચાવવું. (૩) વાળી કાઢી નખાવવું.

ઉસરણ, ન. એાણું થવું. (૨) ઘટારો. (૩) ઉમેરણ.

ઉસર-પાટો પુ. પાયમાત્રો; નાશ.

ઉસરવું, અ. કિ. નાશ થવો. (૨) એાણું થવું. (૩) ટળવું; જતા રહેવું.

ઉસરી-એક, પુ. બાહુતી ખેડ; ઉપરવાડીઓ.

ઉસારવું, સ. કિ. ઉપાડવું.

ઉસેડવું, સ.કિ. ભુઓ ઉસરડવું

ઉસેવણ, ન. ધોવા અથવા રંગવાના ઉઘાળાઓનું પાણી.

ઉસેવણું, અ. કિ. સુતર અથવા રેશમને ઉઘાળાઓમાં બોળી રાખવા (૨) બાફ આપવો; ધોવું.

ઉસતવાર, વિ (ફા.) જો-વર. (૨) વાહમા ફરે નહિ એવું; દડ. (૩) છાતીવાળું. [(૨) દડવા.

ઉસતવારી, સ્ત્રી. (ફા.) મળધુતી.

ઉસતાદ, (ફા.) મહતાણ. શાખ-વનાર. (૨) વિ. કળેલ; પઠોચેલું.

ઉસતાદી, સ્ત્રી. મહેતારી. (૨) કાગેલિયત; કુશળતા (૩) પક્ષાક્ર; બાહોશી. (૪) યુક્ત.

ઉણખળો, પુ. (સં. ડલ્હાલ ૬) ખાંણીઓ.

ઉંખ, સ્ત્રી. ઇચ્છા.

ઉંગણ, ન. (સં. અંજન ઉ.) ઉંજવું. (૨) ધરી ઉપર તેલ સી ચવું.

ઉંચકનું, વિ. બહેરું; થેડું માંત્ર-જવા વળું. [કરવું.

ઉંચકવું, સ. કિ. નીચેય ઉચું

ઉંચકામણી-ણી, ન. સ્ત્રી. ઉંચકવાની મજુરી.

ઉંચકામણી, સ્ત્રી. ઉપડામણી.

ઉંચકીજવું, ઉપાડીને લઇ જવું.

ઉંજણ, ન. (સં. અજ્ઞ=આંજવું

૬.) ઉંજવું; ઉંજવાના સાધન (૨) ઉંજણી નાખવી. (૩) ઉંજણીની વસ્ત્ર. [વાની રીત.

ઉંજણી, સ્ત્રી. ઉંજવું તે; ઉંજ-

ઉંજવું, સ. કિ. (સં. અજ્ઞ=આં-

જવું-આપડું ૬.) તેલ આંજવું. (૨) મંત્ર લખી વા નાખવો.

ઉંજવણ, સ. કિ. પ્રે. કાંઈની

પાસે જાળવાની કિંમત કાપવી; મંત્રાવર્ત.
(૨) ચીપટ ચોપડાવર્ત.

ઉઠાંડીઓ. પુ. નાનાં ઊકરને
થતો મોટી ઉપરસનો રેવ.

ઉંડળ, ઓ. (સં. ઉડ્ડોન=કરામાં
અડાવો મારવો.) એક દાવની બાથ

ઉંડળગુંડળ, ન એભારિંડાનો
વાળવો (૨) ખમે તેમ બોલવું. (૩) પેટમાં
ગોળા વગવા; ચૂક આપવી. (૪) વિ.
ઉંડુંબડું; ઉંડુંકું સુલકું.

ઉંડાઈ, ઓ. ઉંડાથ.

ઉંડાકું, નં ઉંડાપણું; ઉંડાઈ.

ઉંડું, વિં. અમુક સપાટીથી જે
નીચું જાયતું તે. (૨) લાથ; આથ; પથું
જ આંદર. (૩) અમાધ; અંબીર; પારન
પમાથ તેવું. (૪) પાકું. (૫) ન સમજાય
તેવું. ઉંડા ઉંડરડું=વિષયની અંદર અંદર
વિચાર કરડા જડું. (૨) એખમમાં જડું.
ઉંડાં મૂળ નાખવા=સ્થિત થકું; અનુસૂત થકું.

ઉંજ, અ. ઓજ; આ વર્ષે.

ઉંદર, પુ. મૂંડ.

ઉંદરકણી, ઓ. ઉંદર પકડવાનું
પાંખરું; ઉંદરીઉં.

ઉંદરકણીઉં, ન. ઉંદરીઉં.

ઉંદરકરણી, ઓ. (સં.) ઉંદરના
ખન જેમાં પાંડાવાળી એક વનસ્પતિ.

ઉંદરડી, ઓ. ઉંદરની માદા. (૨)
ઉંદરની એક નાના કાળી ભલ.

ઉંદરડો, પુ. મોટો ઉંદર.

ઉંદરવાઈ, ઓ. ઉંદર પકડવાનું
પાંખરું. [જેવો એક રોમ.

ઉંદરી, ઓ. માથામાં થતો લુખસ
ઉંદરીઉં, ન ઉંદરવર્ષ. (૨) ઉંદર
રતું દર.

ઉંધખોટીઉં, વિ. ઉધું કામ કર.
નાર; અંદરની આદમી.

ઉંધણુ, અ. કિ. ઉપણું.

ઉંધાંચળું, વિ. ઝાંખું; નિસ્તેજ.

(૨) કુંડી નજરનું. (૩) મૂળ (૪) ઉડાઉ.

ઉંધીઉં, (ઉંધિયું), ન. પાપટી
જગેર માટલામાં ઘાસી બાફી તે.

ઉંધીપુતળીનું, વિ. જેની કાકી-
માં સામી વસતું ઉંધું પ્રતિબિંબ પડતું
હોય એવું.

ઉંખર, પુ. (સં. ઉડ્ડમ્બર ઉ.) ઉંખ-
સાનું ઝાડ (૨) બારણાની બે સામે વચ્ચેનું
જમીન સાથે બેસાડેલું લાકડું. (૩) આંખડું.

ઉંખરો, ઓ. ઉંખરાનું ઝાડ. (૨)
બારસાખમાંનું મોટા ઉંખરાથી નાનું એક
લાકડું. [રંગ; પુષ્કર.

ઉંખરું, ન. ઉંખરું; ઉંખરડાનું

ઉંખરો, પુ. જુઓ ઉંખરડો.

ઉંખાડીઉં, ન. બગતું લાકડું.

ઉંખો, અ. પડે જવ વગેરે ધાન-
ના દાણા જેની અંદર થાય છે તે કુંડી.

ઉંચું, ન. કામ એંચતારા બળ-
દોને ઉડવાનો લાગ પડતો ખાડો.

ઉંહ, અ. કુંપણાનો એક ઉંદર.

માર. (૨) એથા.

ઉજ્જ્ઞારો, પુ. નિસાસો. (૨) હાય
હાય; અરેરે. (૩) હા કહેવી. (૪) વાતમાં
પોતાનું ધ્યાન છે એમ ખતાવવાનો અભિપ્રાય
જણાવવાર. (૫) સ્વાભિમાનનો એક ઉદ્ગાર.
(૬) ઉજ્જ્ઞારનો એક ઉદ્ગાર. [ઉઠ.
ઉંડું, અ. ના; નાહ. (૨) જીહ્વા;

ઉ.

ઉ, પુ. (સં. જ) ગુજરાતી
મૂળાક્ષરમાંનો છદ્ધો સ્વર.

ઉખર, વિ. (સં. ઉખર) ખારી;
ખારવાળી જમીન.

ઉઘસાવું, અ. કિ. (સં. ઉદ્ +
હસ = હીપવું - હસાવું. ઉ.) હસતા,
હસખાતા અને યોગ્યતા બહાર નીકળવું;
ઘેરે ઘેરી પરણવા જવું. (૨) જીવડાવું.

ઉઘસાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઉઘસે
એમ કરવું. [માટે બધા જવા તે.

ઉઘસાવો, પુ. વરને પડણાવવા

ઉચ્ચીજવું, હા દેતા અટકવું.

ઉઠ, વિ. સાધાતણ.

ઉઠવું, જુઓ ઉઠવું.

ઉઠવેઠ, સી. માથાકુટ; મહેનત.

(૨) ચાકરી; સારવાર.

ઉઠાડવું, સ. કિ. જાગ્રત કરવું.

ઉઠાં, ન. બ. એકથી સો સુધીના

સાધારણના ગુણધારના ગણના.

ઉડણ, વિ. (સં.) ઉડવું; ઉડેએવું.

(૨) ઉછળનારું. (૩) આગ્રહમાં ચાલનાર.

(૪) જેના વડે ઉડાય તે.

ઉડણધો, સી. અંદનધો. [રાગ.

ઉડણરોગ, પુ. ઉડતો હાથે એવો

ઉડતારોગ, પુ. એક ઉપરથી

જીને બીજાને યાચ એવો વ્યથિ.

ઉડવું, જુઓ ઉડવું.

ઉઠ, વિ. (સં.) પરણેલું.

ઉઠા, સી. (સં.) પરણેલી.

ઉણનાર વિ. જીણવાનું કામ

કરનાર; વણવાનું કામ કરનાર.

ઉણપ, સી. ઓછા પટ

ઉણમ, સી. ઉણપ; ઓછા પણું.

ઉણવું, સ. કિ. (કન = ઓછું

ઉપરથી બીણવું.) વણાટમાંના જે વાણા-
ગણા વુટી ગયા હોય તે મેળવી ફેવાવવાનું.

ઉણારો, સી. ઓછા; પટ.

ઉન, વિ. (સં. કન) ઓછું.

(૨) અધુરું. [વગેરેના સરીર જીરના વાળ.

ઉન, સી. (સં.) બહુ ઘેટાં

ઉર, સી. (સં.) સાથળ; જાંઘ.

ઉરતંબ, પુ. (સં.) એક જાતનો

વાદ્યનો રાગ; બધાનું રહી જવું.

ઉર્ણ, ન. (સં.) તંદુ; જળ.

ઉર્ણનાથ, પુ. (સં.) કંગેળીઓ.

ઉર્ણધિ, પુ. (સં.) કરોળીઓ.

ઉર્ણ, અ. (સં.) કુચે; ઉપર.

ઉર્ધ્વપુંડ્ર, ન. (સં.) ઊર્ધ્વનિવહ.
 ઉર્ધ્વરેતા, પુ. (સં.) ઉર્ધ્વરેતા.
 (૨) મહાદેવ. (૩) બ્રહ્મરૂપિતામહ.
 ઊર્ધ્વ, અ. (સં.) તરંગ; મોઝો.
 (૨) એકાએક ધમ્મા પદ આવે તે; ઉપગ્રહ.
 ઊર્ધ્વપાદ, પુ. (સં.) સામસામે
 વાદવિવાદ કરે તે; વાદ.
 ઊર્ધ્વ, સ. (સં) રુદ્રપુ=સુવં-ઊર્ધ્વ
 પુ. ઊ. પ્રા. સુવદ્ધ તેનું હે. ઉવદ્.)
 કામક જમી થાકી જઈ આંખો મીચીને
 આશમ લેવા તે; નિદ્રા (૨) અજ્ઞાન. (૩)
 અધાર. (૪) આગસ (૫) જંપ. ઊર્ધ્વમાં
 ઊર્ધ્વ=આગસ કરી કરે. (૨) અનન્યમા
 જવું; નિરર્થક જવું. ઊર્ધ્વ ન જુએ
 સાચો અને જુએ ન જુએ જાણે=
 અમર્યને વખતે કુદે એકું જોતાક નથી.
 ઊર્ધ્વ વચીને જાનના=સુખ ગુણાવી કુઃખ
 કોણુ વેરાં છે? ઊર્ધ્વતાનો મડો ને જાન-
 વાળી પ્રાણી=સાચવાળીનાં કંઈ સારા.
 ઊર્ધ્વરેગ, પુ. આક્રિશ્મા થના
 એક છદ્મજ રેન. (આ રાવનાં માણસને
 કારખી જીવ આવે છે; અને કેટલાક દિવસ
 સુધી જીવતા ને જીવતા પછી રજા પછી
 મરણ થાય છે.)
 ઊર્ધ્વરેશ, વિ. બહુ ઊંચનાર;
 સહેજમાં જીતી જઈ અંત. (૨) સુરત, આજીવ.
 ઊર્ધ્વ, અ. કિ. નિદ્રા કરે. (૨)
 આજસમા પડા રહેતું, આજાવમાં રહેતું.
 ઊર્ધ્વપુંડ્ર, અ. કિ. પ્રે. ઊર્ધ્વ અમ

મરું. (૨) પડતું મુકું; સાત પાદી દેવું.
 ઊર્ધ્વગણુ. વિ. બહુ ઊંચનાર.
 ઊર્ધ્વ, વિ. ઊર્ધ્વગણુ, જોયે
 સરાએકું.
 ઊર્ધ્વ, વિ. (સં. કન=મોખું)
 એકું. (૨) ગાળી. 'ઊર્ધ્વ' પડતું=એકું પડતું.
 ઊર્ધ્વ, ન. (સં. ઉર્ધ્વ ક.) ઉર્ધ્વ
 એ પદ એક જાતનારની પ્રાણી. (૨) નીમાં
 નસારી કરાગ્યા તે બહુ કાંઈથી છે.)
 ઊર્ધ્વકંઠે પુ. એક જાતની વન-
 સપતિ.
 ઊર્ધ્વી, સી. ઊર્ધ્વી માદા; સ્ત્રી. (૨)
 સોનાનું એક આભર.
 ઊર્ધ્વ, પુ. નર ઊર્ધ્વ. (૨) મડો
 હડો. (૩) કે ન (નાવ ઉપાડવાનો સંચો). (૪)
 કંઠા માણસ. (૫) કંઠા ને લાગે લાગે.
 ઊર્ધ્વેક પુ. લલાચુ વેદ
 ઊર્ધ્વેક, ન. અનાડો દવા.
 ઊર્ધ્વીકંઠ, ન. ઓપમીકંઠ.
 ઊર્ધ્વીએ, વિ. જો. જો. હા હા.
 (૨) મ. ન. વુરત માણસ.
 ઊર્ધ્વ, અ. કુખ, ગર્ભ અને
 અહ કારનો એક ઉદ્ધાર; જુઓ ઉદ્ધ.
 ઊર્ધ્વ, અ. નકારસૂચક ક્રિદામાર.
 ના. (૨) અભિમાન. (૩) હઠીલાઈ.
 જુઓ ઉદ્ધ.
 નં.
 નં (સં. કન) ગુજરાતી ભાષાના
 મુજાસરામાં લાગે તેવર.

૪૬, ઓ (સં., વેદ; ૪૭વેદ. (૨) ૪૮
૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭ ૪૮;
૪૯. ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

૪૬, પુ. (સં.) ૪૭. (૨)
૪૯; ૪૯.

ઋતિજ, પુ. (સં. ઋતિજક
૭.) પુરોહિત; આચાર્ય.

ઋદ્ધિ, અ. (સં.) સિદ્ધિ.
(૨) હરમી. (૩) આળાદી; નિષ્કલિપ્તિ.

ઋષભ, પુ. (સં.) ગે.ધા. ૨.)
એક ઋષિ (૩) આદિ જન. (૪) વિ. અતિ
ઉત્તમ. (૫) સાત સૂરમાંનો બીજો સૂર.

ઋષિ, પુ. (સં.) સંસારથી
પારંગત; જ ની; આચાર્ય; તપસ્વી.

ઋષિકુમાર, પુ. (સં. ઋષિનોપુત્ર
ઋષિકુળી, ન. ઋષિઓના સમુ
દાય. (૨) જેમાં અતિ ઉત્તમ જ્ઞાન આપવામાં
આવતું એવી એક પ્રાચીન કળની સ રચા.

ઋષપત્ની, અ. (સં.) ઋ-
ષિની સ્ત્રી. [ભારતના સુદ પાશ્વમ.
ઋષિપાશ્વમી, સ્ત્રી. (સં.)

એ.

એ, પુ. (સં. ઇ) યુજરાતી
મુળાક્ષરોમાં. આઠમો સ્વર.

એ અ. અરે; ઓ; હે.

એ, સ. (સં. હવમ=આ ઉ.)
આ. (૧) તે. (૩) પેઢી

એઉ, સ. એઓ (આનાથો.)

એઓ, સ. 'એ'નું બહુવચન;
એઠ. (૧) પેઢા.

એક, વિ. (સં.) પહેલો અંક.
(૨) મુખ્ય. (૩) અમુક. (૪) સરખું.
(૫) આકર.

એકઅંક, વિ. દરએક; એક
પછી એક.

એકકોરે અ.એકબાળુએ એકમમં.

એકઅંકવે, અ એકજ રાખના
હાથમાં બધી સત્તા હોય તેમ.

એકચિત્ત, ન. (સં.) ધ્યાન;
લક્ષ. (૨) વિ. જેનું મન એકજ બાબત-
માં લાગેલું હોય એવું.

એકકરે, (સં. ઇક + કર =
અમલ. ૭) પાખા મોટા પ્રદેશ ઉપર
એકજ બજારું રાખ્ય હોય તેમ.

એકજ, વિ. માત્ર એક.

એકજણ, ન. (સં. ઇક+જન =
માણસ ૭.) એક માણસ; અમુ. એકજણ.

એકજથથે અ. (સં. ઇક+થથ =
રાખું. ૭) એક સાથે; એક કેઝથે;
બધુંય; આખું.

એકકું, વિ. (સં. ઇક+કુ =
ઊંચું રહેવું. ૭.) એક કરેલું; એકું. એકું
કરવું = સંપન્ન-મેળ કરાવવો. એકું થવું =
મળી નવું; એક થવું.

એકડોએક, પુ. એકથી તે સે
લગી બોલવા-કથવાનો એક આંક. (૨)
એક સંજ્ઞા. એકડોએકથી = પહેલેથી;
આરંભથી.

એકડો, પુ. એકનું જે ચિહ્ન
તે; આંકડો. એકડો કરવો = સહી કરવી.
(૨) કબજાત આપવી. એકડો લેવો = કબ્જ-
વાત લેવી. એકડો કાઢી નાખવો-તુલ્ય-
કાઢી નાખવું. એકડા વિનાના મીઠાં = મુખ્ય

વસ્તુ વગરનું બધું નકામું.

એકતરૂની, વિ. નકામું; એક
પક્ષનું; એક બાજુનું.

એકતા, સ્ત્રી. (સં.) એકપણું.

એકતારું, વિ. એકતારવણું;

સખંબુ એક તારનું.

એકતારો, પુ. જેને એકજ તાર

હોય એવું વાજંત; તંબુરો.

એકતાલ, પુ. (સં.) જેમાં એ-
કજ તાલ આવે એવા રાગ. (૨) ગાયન-
માં તાલ શ્રેવાનો એક ભેદ. (૩) એકય.

એકતાળી, વિ. (સં.) ચાળીશ ને

એક; ૪૧.

એકતાળો, પુ. જેમાં મણુના
એકત્રણીય રોર માય એવો એખ. (૨)
કોઈ પણ સૈકાનો ૪૧ મી સાલે પડેલો હુમળ.

એકત્ર, વિ. (સં. ષક+ત્ર)

મળેલું; એકઠું. (૨) મેળવેલું. (૩) સરખું.

એકત્રતા, સ્ત્રી. એકત્રપણું;

મેળ; સંપ.

એકત્રીશ, વિ. ત્રીશ ને એક; ૩૧.

એકત્રવ, ન. (સં.) એકપણું.

(૨) સંપ. (૬) મળતાપણું; મેળ.

એકથંભું, વિ. એક થાંભલા-

વાજું; એક થાંભલા ઉપર બાંધેલું.

એકદમ, અ. (૬. એક+દમ=

આસ હ.) તાબડતોબ; લાગલગત;
શુસ્સામેર.

એકદળ, વિ. (સં. ષક+દલ=

પાંદડું) એક પાંદડીલ. (૨) દળ વગરનું.

એકદળીઆં, વિ. એકજ દળ-
વાળાં. (૨) એકજ પાંદડાવાળાં.

એકદંડ, પ. (સં.) એક આ-
ધાર; એક તરફની થોડીધણી મદક.

એકદત, (સં.) ગણપતિ. (૨)
એક હાંતવાળો હાથી.

એકદંડીલું, વિ. (સં. ષક+દણ્ડ=
લાકડી-રતલ.) એક યાલલાવાજું. (મોટા
એક યામલા ઉપર મેકી કરી તેમાં
અસલના રાગઓ અણુમાનીની રાણીઓ
અને કુવારી કન્યાઓને પહેરામાં રાખતા.)
(૨) મરણ થતા પહેલાંનો આસ (એક-
દંડીઓ આસ).

એકદા અ. (સં) એક વખત.

(૨) કદ. (પ. (૩) પૂર્વે.

એકદાણીઉં, ન. એ.સરખા
દાણાવાજું ધરણું; મંજળસૂત.

એકદોલ ન. એકમન. [એકતા.

એકદોલી, સ્ત્રી. સંપ; મનની

એકદૃષ્ટિ, સ્ત્રી. (સં. ષક+મળતું=

મગ+દૃષ્ટિ=નજર-આશય) જેમનો
એક સરખો હેતુ હોય તે; એકમનર.
(૨) કાણું.

એકદેશ, પુ. (સં.) એકજ હેતુ
હોય તે. (૨) એકતરફીપણું. (૩) આખી
વસ્તુનો અધુક એક ભાગ.

એકદેરી વિ. (સં.) એકજ દેશનું.

(૨) એક બાજુનું. (૩) અધુરું.

એકધા, અ. (સં.) એક પ્રકારે;

એકલ રીતે.

એકધારી, વિ. (સં. પક્ક+ધારા=અગી) સરખી ધારવાળું.

એકધારૂં, વિ. (સં.) સરખું; એકસરખું.

એકનજર, સ્ત્રી. સરખી નજર; એક વિચાર (૨) એક હેતુ હોય તે. (૩) નજર મળવી તે.

એકનસીડું, વિ. ફડીકું; આગવી.

એકનિષ્ઠ, વિ. (સં. પક્ક+નિષ્ઠા હ.) એકજ નિષ્ઠાવાળું. (૨) વિશ્વાસુ; પ્રમાણિક.

એકનિષ્ઠા, સ્ત્રી (સં. પક્ક+નિ+સ્થા=૬ રહેલું. હ.) એકનીજ ઉપર ન વિશ્વાસ તે; પ્રમાણિકતા.

એકનુંએક, વિ. તેનું તેજ; એકજ.

એકપક્ષી, વિ. (સં. પક્ક+પક્ષ=ખાણુ+ધ=વાળું) એક ખાણુવું.

એકપણું, ન. એકતા. (૨) સરખાપણું.

એકખારગી, અ. એક રીતે; એક જાણે. (૨) એક વખત.

એકસાતું, વિ. એકજ બાવતું.

એકભુક્ષામત, ન. દિવસમાં એકજવાર ખાવાનું મત. [(૩) પહેલું.

એકમ, સ્ત્રી. પડવો. (૨) એક.

એકમગ, અ. એક ખાણુ; એક તરફ.

એકમજલી, વિ. એક મજ-

લાનું; એકમાળીયું.

[એકલિલ.

એકમત, વિ. (સં.) એક વિચાર;

એકમતીડું, વિ. એક અમુક મતને પકડનારું; હઠીકું.

એકમન, વિ. (સં.) એકઠીસ; સંપીકું.

એકમાત્રા, સ્ત્રી. (સં.) એક પાણુ. (૨) અ. થોડું; જરા.

એકમાર્ગી, વિ. (સં.) એકજ માર્ગનું; સીધે રસ્તે જનારું.

એકમેક, અ. એકબીજાને; પ-રસ્પર. (૨) વિ. એકની બહાર બીજું બળી ગયું હોય એવું; એકરસ.

એકમેર, અ. એક તરફ; એક પડખે.

એકર, પુ. (અં.) જમીનનું અથવા ચોરસ માપ. (૪૮૪૦ ચોરસ વાર.)

એકરસ, વિ. (સં.) એકપાણું થઈ રહ્યું હોય એવું; મળી ગયેલું. (૨) બરોબર મળી-મળી ગયેલું. (૩) ગુલતાન.

એકરંગી, વિ. એક રંગનું. (૨) એક ભતના સ્વભાવનું. (૩) એકજ ભતના વિચારવાળું.

એકરાસ, જુઓ ઇકરાસ.

એકરાશ, સ્ત્રી. એક બીજાને મળતાપણું હોય તે; સમગુણતા; સંપ.

એકરૂપ, વિ. એક સરખું હોય તેવું; એકરસ.

એકલ, વિ. એકલું.

એકલક્ષી, વિ. એકલ લક્ષ્યાણુ.
એલકું, વિ. એકલું; માથ વારનું.
એકલકાકલ, વિ. એકલું; સો. ૫૧
વચનું; છંદ.

એકલપેટું, વિ. માત્ર પોતાનુંજ
પેટ ભરવાનું સમજવું હોય એવું; સ્વાર્થી.
એકલમલ, વિ. એકલકોકત;
કવચિત્, કોઈક. (૨) જવલ્યે મળી આવે
એવું. (૩) એકજા. (૪) એકમાર્ગી.

એકલસાઈ, સ્ત્રી. સોનાનું એક
ઓભર. [પુત્ર પરિવાર વચનું.

એકલવાયું, વિ. એકલું; સ્ત્રી.
એકલું, વિ. બીજું કોઈ સા-
મમાં ન હોય તેવું. (૨) માત્ર પોતેજ;
ફક્ત; કેવળ. [સમય.

એકવખત, જ. એકવાર; એક
એકવગું, વિ. એકીસારે; નામક.
(૨) એકાદ્યે, એકબાજુએ.

એકવચની, વિ. એકવચનવાળું.
એક વાર બોલે તે પ્રમાણેજ કરે એવું;
પ્રામાણિક. [નબળું.

એકવડીઉં, વિ. નાબુકબાહાનું;
એકવડું, વિ. પાતળું; નાબુક
બાહાનું. (૨) એક પડવાળું.

એકવણું સમીકરણ, ન બીજ
વણિવના જે સમીકરણમાં માર એકજ
અન્યકા પદ હોય તે.

એકવાર, એક વખત; એકદા.
એકવારીઉં, વિ. એક વખતનું.

(૨) ના. એકવાર ખંડાએલી ડામર.
એકવિચાર, પુ. (સં.) મનતા
આવડું ને.

એકવીસ, વિ. વીસ ને એક; ૨૧.
એકસદ, એક આખો જાણો.

(૨) વિ. એક જવાનું.

એકસઠ, વિ. સાઠ ને એક; ૬૧.

એકસંપ, પુ. (સં.) એક મીળતી
સાથે મળી જવું તે; એકમેકતા કરી તે.

એકસંપી સ્ત્રી. એકસંપપણું;
જુદાઈ નહિ તે (૨) એકમતના થઈ જવું તે.

એકસાન, વિ. એકરૂઠ.

એકસેઠ (-ક) વિ. સાઠ ને
એક; ૧૧.

એકસેરૂં, વિ. એક સેરવાળું.

એકસો, વિ. સો; ૧૦૦.

એકદય, વિ. એક જગ્યાના
હાયથી થયેવું; એજ જગ્યાના હાયમાં
હોય એવું. [એક થયેલું હોય તે; કુલ.

એકંદર, વિ. બધું મળીને જે

એકાએક; આગેતું એકદમ.

એકાકાર વિ. (સં. ષક+આકાર)

એક સરખા આકારનું; સેગલે ૧; એકતાર.

(૨) ના. સમ આકાર થઈ જવું તે.

એકાક રતા. (એકાકરપણું),

એકજ આકાર હોય એવું હોવાપણું; સમતા.

એકાકી, વિ. (સં.) એકલું; સાંધ

વચન. (૨) એકિવું; એકદમ. (૩) જા-
સહાય; નિરાધાર.

એકાક્ષ, પુ. (સં.) કાનડો.
 (૧) એક આંખવાળું.
 એકાક્ષરી, વિ. (સં.) એક
 એક અક્ષર હોય એવું. (એકાક્ષરી મંત્રઃ
 ઉચ્ચાર.)
 એકામિ, વિ. (સં.) એક+અમિ=
 અણી; (નિંદુ ઉ.) એક વસ્તુ ઉપર લા-
 એક, એકધ્યાન; વહીવટ. [ક્ષીનતા; અકષયન.
 એકામતા, સ્ત્રી. (સં.) ત-
 એકાચાર, પુ. (સં.) એક+આ+
 +ચાર=આસનું-ચારવું ઉ.) એકતરખી
 રીતનાવતું.
 એકાદિ વિ. (સં.) એક+આદિ=
 પહેલું ઉ.) એક દું; એકજ. (૧) કવચિત્;
 કાઈએક.
 એકાદશ વિ. (સં.) એક અને
 દશ=દશ) અગિઆર; દસને એક; ૧૧.
 એકાદશી, ન. (સં.) એક+દશ
 +અદ્=એકાદશાદ્=અગિઆરમે
 દિવસ) અગિઆરમું. અગિઆરમે દિવસ.
 એકાદશી, સ્ત્રી. (સં.) દિંદુ
 મહિનાની અગિઆરમી તિથિ.
 એકાદું, વિ. કાઈ એક અથવા
 એ. (૧) કવચિત્ એક.
 એકાનએક, અ. એકાંતું; એકદમ
 એકાવન, વિ. પચાસ ને એક, ૫૧.
 એકાવળહાર, પુ. (સં.) એક+આ-
 ચારિ=સેર) એક સેરની માળા.
 એકાવળી, સ્ત્રી. (સં.) એક+આ-

ચારિ=સેર) એક સેરની કંઠી. (૨)
 એક અર્થાત્ કાર.
 એકાશી, વિ. (સં.) એકાશીતિ
 ઉ.) અંચી ને એક; ૮૧. (૨) બધાય;
 અનેક. ('તારા એકના એકાશી થશે')
 એકામુખ, અ. એકએક; ફરેક;
 બધું.
 એકાંકિ, વિ. (સં.) એક આંકવાળું.
 એકાંગ, વિ. (સં.) બીન-અંગ;
 અપંગ.
 એકાંત, સ્ત્રી. (સં.) એક+અંત=
 છેડા) જ્યાં કે ઇતી અવજન ન હોય
 એવી જગા; ખાનગી જગા; નિરાંતરું
 ઠાણું. (૨) ખાનગી જગ્યા.
 એકાંતરાં, ન (સં.) એક+અંતર
 =છેડું.) એક એક દિવસને અંતરે ભોળન
 કરતે તે; એક અંતરું પ્રત.
 એકાંતરીઓ, વિ. એક એક
 દિવસને અંતરે આવતો હોય તેવા (૧૧૫).
 એકાંતરે, અ. એક એક દિવસ
 સને અંતરે
 એકાંતવાસ, પુ (સં.) એકાંત+
 વસ=વસતું. ઉ. વાસ કરેલું તે.)
 એકાંતમાં રહેલું તે; છુપા રહેલું તે.
 એકાંતવાસી, વિ. એકાંતમાં રહેનાર.
 એકાંતી, સ્ત્રી. (સં.) એક ઉ.)
 એકપક્કું; સપ. (૨) જે સંખ્યાને બેએ
 લાગતા બાકી કંઈ પણ વધે તે. (૩)
 વિશાળ કરતા જ્યાંનો સંકેત, (એક
 આગળી બતાવતી તે.)

એકીકરણ, ન. (સં.ક્ર=કં+વું
ઉ. કરણ) મળવું.

એકીએકી, સ્ત્રી. વસ્તુ ૧ સં-
ખ્યા એકી છે કે એકી છે તે અટકળથી
કહેવાની એક રમત. (નવાંપરણેલાં એ-
કાંને આ રમત રમાડવામા આવે છે.)

એકીવારે, અ એ.દમ; સામઠું;
એકી વખતે.

એકેએક વિ. જોડાં હોય તે-
ટલાં; હોય તેટલાં સંખ્યાં. (૨) અ. દરેક;
એકેએકો ન રહે તેમ.

એકેક, અ. એક પછી એક એમ
(૧) વિ. એકએક; એકએક. (૩) છુટ્ટે; અલગ.

એકેકું, વિ. એક એક હોય
એવું. (૧) અક પછી એક.

એકેદ્રય, ૧. (સં. ષક+દ્રિઙ્-
ચ=શાનતકિત) એક ઇ પ્રવચનું.

એકેક, અ. એક પછી એક. (૧)
પ્રાયેક. (૩) એકએક. [એક પછી

એકા, પુ. એકનો મહીઓ. (૨)

એકાદર, વિ. (સં. ષક+અદર
=પેટ-કુખ-અર્ધાશય. ઉ.) અક પેટના;
એક માતનાં (ઠાકાં).

એકો, વિ. અમુક એકજ હોય
એવું; સર્વોપરિ; સહુથી સરસ; જલુજ
કુશળ. (૨) એકજ; કેવળ. (૩) રમવાના
પાનામાંનું એકની સજનું પાનું (૪) એક
અળદ એકતો હોય એવી ગાદી. (૫)
એકમ; એકસંખી.

એખરો, પુ. એક જાતનું ઔ-
ષધ. (૨) કચરાપુંજ એવો માલ.

એજન, અ. (અ.) એજ પ્ર
માણે; સદર. [પ્રતિનિધિ. (૨) મુનિમ.

એજંટ, પુ. (અ.) આડતીઓ;
એ ન્યુકેશનલ, વિ. (અં.)

કેળવણીને લગતું.

એટલામાટે, અ. ઉપર હજું તે
પ્રમાણે લીકન છે વારો; તે ઉપરથી.

એટલામાં, અ એ વખતે;
તરતજ.

એટલું, ૧. (સં. ષતાવત્ ઉ.)
આટલું; થોડુંક; જરાક.

એટલે, અ. ફલાણુનો અર્થ
'આ છે' એમ જણાવનારો યજ્ઞ. (૨)
એ ઉપરથી; એટલા માટે (૩) પછી; ત્યારે.

એઠ, સ્ત્રી. એઠાણ; કચરો. (૨)
વિ. ખરાબ; નિંદા. (૩) જંડામથુ-
(૪) કટાણો આવે એવું માણસ.

એઠવાડ, પુ. (સં. ઉચ્છિદ્ર ઉ.)
એકવાડો; ખાવા પીવાની જે ગંદવાડ
થશે હોય તે. (૧) કચરાપુંજ; અસ્વચ્છતા-
(૪) વિ. દુષ્ક.

એકું, ન. (સં. ઉચ્છિદ્ર ઉ.)
જમતાં વધેકું અન્ન (૨) રાંધેકું અન્ન
(૩) વિ. જેને રાંધેકું-જાંઠેકું અન્ન લાગ્યું
હોય એવું; મદું.

એકુંબુકું, ન. અપવિત્ર એવું
મદું થયેકું હોય એવું જે તે. (૧) જાંઠેકું.

એડવર્ડ, સ. ફિ. અગ્રવી હેવું;
ઠાડવું; ધસાડવું.

એડી, સી. બીથું; જેની ઉપર
આકાર ખોદેલા હોય એવું સોનીનું એક
ઓભર. (૨) એડાનો પાની આગળનો
ઉંચા ભાગ. (૩) પાનીની અણી.

એટદેશી, વિ. (સં. યત્ +
દેશ + ઈ ઉ) એ દેશને લગતું.

એથી, અ. એ તે લીધે; એ કા-
ચે; તેથી

એટી, વિ. (આ. અટી=એ
હાથની અડખ.) આળસુ; મદ (૨) ધીરે.
(૩) બસની. (૪) મંદું. (૫) નિરુદ્ધમી.

એટીખાતું, ન. આળસુ અને
ગંદી હાથત; જ્યાં કચરોપુએ પડયો હોય
અને ચોખ્ખું ન હોવાનું હોય એવું સ્થાન.

એન, સી. (આ. એન=આંખ)
આખર; અણીનો વખત. (૨) નાક;
રોસા. (૩) સાખ; વર. (૪) ટેક. એન
સાચવવી=અણીનો વખત સલાખી થેવો.
(૨) ટેક તાખવો.

એન, એક જાતનું લાકડું.

એન, વિ. નક્કી; ખરું; આખાદ.
(૨) સુંદર. (૩) જમીનનું જ ખાસ.

એનઉપજ, સી. જમીનના પાક-
ની જે ઉપજ તે જ; મહેસુલ.

એનકરજ, ન. અસલ હેવું.

એનખરચ, ન. જમીન પાછળ
થએઈ ખરચ; ખાસ ખરચ.

એનધેન, સી. (આ. એન=
આંખ. એન=વાણ ઉ) પ્રા.રાની એક
રમત. [બર ચોમાસું.

એનચોમાસું, ન. જામેવું ચોમાસું;

એનજમા, સી. જમીનના કર-
માથી જે ઉપજ આવી હોય તે.

એનજમીન, સી. વાવેતરવાળી
જમીન. (પડતર નહિ તેથી.)

એનજીવાની, સી. ખરી જી-
વાની; ભરપૂરવા.

એનવાવેતર ન. અ.જ ઉત્પન્ન
થાય એવું વાવેતર.

એના, વિ. સુંદર; સરસ.

એપ્રિલ, પુ. (અં.) ખીરતી
સ વરસરનો ચોથો મહીનો.

એખ, સી. (આ. એખ=પોશ.)

ખોટ; ખામી; લાચન; આળ.

એખદાર, વિ. (આ.) દોષવાળું;
ખોડવાળું; લાચનવાળું.

એખઅલ, વિ. લાંછનવાળું;
દોષપાત્ર (૨) અશુભકારક. [એ રીતે.

એમ, અ. (સં. યમ્ ઉ.)

એમાન, ન. (સં. આમાન્ન=કાચું
અન્ન) ખરતા મનુષ્ય પાસે કાચા
અન્નનું જે ફાન આપાયું તે.

એરગેરીઅ જમીન, સી. સર-
કાર માલિકની નહિ એવી જમીન; ધનામી.

એરજી સી. લુહાર અને સો-
ની એ જે લોખંડના ચઢા ઉપર ધાતુને

હરે છે તે. 'એરંડની ચાદી ને સોયનો
ડામ' = વગવસીલાનાળી શિક્ષા; અયોગ્ય
ન્યાય. [મૂળ.

એરંડમૂળ, ન. (સં.) એરંડાનાં
એરંડી, સ્ત્રી. એરંડાનું નાનું
રૂપ-નાનો ઊડ. (૨) એરંડાના બીજ;
દિવેલી. [દિવેલી.

એરંડીઉં, ન. એરંડાનું તેજ;
એરંડો, પુ. (સં. પરણ્ડ =
એરંડાનો ઊડ) એક તૈલોત્પાદક ઊડવો.
'એરંડો હવે ત્ય થી પોલો' = અમીજ
દોષવાળું હોય તે દોષવાળું રહે. 'હજડ
મામમાં એરંડો પરધાન.' = જ્યાં કુરાળ
માણસો ન હોય ત્યાં મૂર્ખ માણસો પૂજાય.
એરા, સ્ત્રી. પકડ; ચાંચ. (૨)
કબળો

એર, પુ રાપ. [જવર.
એરો, પુ. દવાડો. (૨) અવર-
એરોએરો, પુ. સોના રૂપાનો
ભાર

એલકાખ, પુ. ખિતાજ; ઇલકાખ.
એલચી, (એળચી), સ્ત્રી. (સં.
વલ્લા) ઇલાયચી.

એલચીદોડો, પુ. જેમાં ઇલાય-
ચીના દાણા ગોઠરાએલા હોય છે એવો
પાતળો પોપટો.

એલફેલ, વિ. (આ. ફિઅલ =
કામ ઉ.) ગમેતેમ; વગર વિચારનું, અ-
સખ્ય. [કરવા તે.

એલફેલ, ન. અસભ્ય એનમાળા

એલળવું, અ. ફિ. વરતુએલું
ભીનું થવું; આગળવું; પાછી થવું.

એલાલતા, સ્ત્રી. (સં.) ઇલાય-
ચીની વેલ.

એલીવાર, અ. ઓણ; આ સાલ.

એલો, પુ. આંચકો; હેલો; ધકકો.

એલાએલો, પુ. ઊકરાએની
એક રમત.

એવ, અ. નિશ્ચય; નક્કી.

એવહ, વિ. (સં. વતાવત્ ઉ.)

એના નેવડ; એવું. (૨) એટલું બધું.

એવણુ, સ. એ; તે. [મહાવરો.

એવા, હેવા), પુ ટેવ; અભ્યાસ;

એવાતણુ (હેવાતણુ), ન. સ્ત્રીનો
પતિ હેવાત હોય એવી હાલત; સૌભાગ્ય.

એવાન, પુ. (ફા.) મહેલ.

એવામાં, અ. એટલામાં; એ
દરિગામાન. [નેવું; સરખું.

એવું, વિ. એ રીતનું. (૨) એના

એરા, સ્ત્રી. (આ. એરા) મે. જ-
મળ. [મળ; ભોગવિલાસ.

એરાઆરામ, પુ. (આ.) મોજ-

એરાયા, પુ. પૃથ્વીના પૂર્વ
ગોળાર્ધમાંનો એક મોટો ખંડ. [લગવું.

એરાયાટીક, વિ. એકિયાને

એસણું, ન. સોનીની નાની સપડી.

એસતેકબાલ, પુ. ન. (આ.
ઈસ્તિકબાલ. ઉ.) સામેથી જવું તે; પરા-

જ્ઞાને આદરસત્કારથી તેથી હાવવા સામા
જવું તે.

એસિડ, પુ. (અ.) ખટાશ.

એરકુવાયર, પુ. (અ.) એક
માનવ તો ખિતાબ; મોઠા માણસના ના-
મની સાથે જોડવાને એક માનવંત રાખે

એરટીમેન્ટ, ન. (અ.) અટકળ;
અજમાયેશ. (૨) ગણતરી. (૩) કિંમત;
આકલ્પી.

એહ, સ. એ; ને. (કવિતામાં).

એહમક, વિ. (આ. અહમક.)

એવકુદ.

એહરવું, સ. કિ. (સં. અપ+સૃ=
સાવું) પાકું હઠવું; ઉતરવું; એસરવું.

એહવાલ, પુ. (આ. અહવાલ
હ.) હલીલત; વર્ણન. (૨) હાલત. (૩)
અજમાયેશ.

એહસાન, ન. (આ. હસાન)
ઉપહાર. (૨) મહેરબાની. [ઉપહારી.

એહસાનમંદ, વિ. આભારી;

એળ, સી. ઇયળ.

એળવણું, સ. કિ. એકમેકને
ફાવડ આવે તેમ કરવું; સ્નેહ કરાવવો;
હેજવડું. (૨) ટેવ પાડવી; કેળવડું.

એળવણી, સી. જાળવણી; હેજ-
વણી; સુપરવ.

એળીઓ, પુ. (સં. ઘણય
હ.) કુંવારનો સુખવેલો રસ. (એ બે અલ-
નો ઉ: ૧ સાદો એળીઓ અને બીજો સીકા-

તરો એળીઓ.) [સહેજમાં; થોડા શ્રમે.

એળે, અ. ફેગટ; નકામું. (૨)

એ, અ. હા પછી; હેં. (ફરીને

સંબળવા માટે કરવામાં આવેલો અવાજ)

(૨) હમડી આપવાનો અવાજ. (૩)

અતિ આશ્ચર્ય-એહ ખતાવનારો ઉદ્ગાર.

એંચમએંચા, સી. ખેંચા-

ખેચી (૨) ફેકફેકી. (૩) હોસાવસી.

એચવું, સ. કિ. નાખવું; ફેકવું.

(૨) ખેંચવું; તાણવું. (૩) હીચકાખાવા

એંચાતાણું, વિ. ત્રાંસી નમરવાળું.

એટ, સી. આટ; ટેક. (૨)

સાહુકારી. (૩) મમલ.

એંટાળ, વિ. હડીલું. (૨) ઇટી

વાળું. [(૨) મમતીનું

એંટી, વિ. એંટવાળું; ટેકો.

એંશી, વિ. (સં.) આંકે દશ-

કની સંખ્યા; દગ.

એ.

એ, સી. (સં. એ) ગુજરાતી

આપના મૂળાસરેમાંનો નવમો અક્ષર.

(૨) એ; પસે.

એઆમ, એપામ, પુ. (અ.

યોમ=દિવસનું જહુવચન.) વખત; દિવસ.

(૨) હવા; એસમ.

એકાર, પુ. (સં.) 'અ' અક્ષર

અને 'એ' એવો એ ઉચ્ચાર તે.

એકારાંત, વિ. (સં. એકાર+
અન્ત હ.) જેને અંતે 'એ' હાર

આવેલા હોય એવું પદ.

ઐકાંતિક, વિ. (સં.) એકાંત-
નું; માત્ર પોતાનેજ લગતું.

ઐક્ય, ન. (સં.) એકત્વ. (૨)
સંપ; ધણાએ એક વિચારના થવું તે.

ઐચ્છિક, વિ. (સં.) ઇચ્છાનું;
આપણીનું [કહ્યું માને નહિ એવું.

ઐક, વિ. આકું; કાઢતું પથ્થુ
ઐતરેય, વિ. (સં.) ઇતર

નામના વૈદિક ઋષિવ. (૨) ઋગ્વેદનો એક
ભાગ; એ નામનું એક ઉપનિષત.

ઐતિહાસિક, વિ. (સં.) ઇતિ+
હ+અસ=હોતું ઉઠ) ઇતિહાસને લગતું.

ઐયાશી, વિ. (અ.) એશ.
આરામ લેવાનાર.

ઐયો, વિ. આ; પેલું.
ઐરાવત, પુ. (સં.) ઐરાવત

હાથી. (૨) એ નામનો એક સપં.
ઐરાવત, (સં.) ઇન્દ્રનો મોટો

ને ઘોળો હાથી. (૨) ઇન્દ્રધનુષ્ય.
ઐશાની, વિ. (સં.) ઇશાન-

નું; હશાન સંબધી.
ઐશ્વર્ય, (સં.) વિશ્વતિ;

આબાદી. (૨) મોટાઈ; સુખવૈભવ.
ઐશ્વર્યશાળી, વિ. (સં.) ધન,

સુખ, વૈભવ અને મોટાઈવાળું.
ઐહાસુખિક, વિ. (સં.) આ-

લોક અને પરલોક સંબધી. (૨) અહીંનું

અને તહીંનું. [આ દુનીયાનું.

ઐહિક, વિ. (સં.) આ કાળનું;
ઐદ્રવ્યલિક, વિ. (સં.) મા-

યાથી. (૨) ચમત્કારી એવું કરનાર; માયા
કરનાર. [જેનું અહણ થઈ શકે એવું.

ઐદ્રિયક, વિ. (સં.) ઇન્દ્રિયોથી
ઐદ્ર, સ્ત્રી. (સં.) ઇદ્રાણી. (૨)

પૂર્વ દિશા.
ઓ.

ઓ, પુ. (સં. ઓ) ગુજરતી
ભાષાના મૂળાક્ષરોમાનો દશમો અક્ષર.

(૨) અ. અરે; હે. (૩) પછે; પેલી બાજુ.
(૪) સ. આ; પેલું; તે; એ.

ઓઈઆં, (હાઈયાં,) અ. પેટ
બરાવાનો સ તોપજનક ઉદ્દ્યાર. ઓઈઆં

કરવું=ગટ કરી જવું; ઉચાપત કરવું. (૨)
પચાની પાડવું.

ઓક, ન. (સં. ઓકસ=ધર
ઉઠ) ધર; વતન; રહેઠાણ. (૨) (ઓ-

ક) સ્ત્રી ઉદયી; વમન. (૩, પુ. યુરાપમાં
થતું એક ખતનું મોટું ઝાડ.

ઓકવું, સ. કિ. ખાધેલું પાણું
ધઢવું; વમન કરવું. (૨) લીધેલું પાણું

આપવું. (૩) જે કંઈ સાલજયું હોય તે
કહી દેવું.

ઓકળી, સ્ત્રી. (સં. ઉત્કલિકા
ઉઠ) લીંપણની પાંસળીઓના જેવી ભાત;

લહેરીઆ. [અને 'ઓ' એવો ઉચ્ચાર.
ઓકાર, પુ. (સં.) 'ઓ' અક્ષર

ઓકારાંત, વિ. (સં. ઓકાર+
અન્ત ઉ.) જેને છેડે ઓકાર હોય એવું.
ઓકારી, સ્ત્રી. વમન; ઉચ્ચી.
(૧) વમનનો ઉછાળો.

ઓકારો, પુ. ઉછાળો; બહારો.
(૨) વમન કરતા થતો અવાજ.

ઓકારવું, સ. કિ પ્રે. ઓકે
એમ કરવું; હાવવું. (૨) બોલી દે એમ
કરવું. [ધેલું મુખમાંથી પાણી નીકળવું

ઓકાણુ, કિ. ઉચ્ચી ધ્વનિ; ખા-

ઓકસફડી, ન. (અ.) ઈ-
આડનું વિઘાપાક માટે પ્રખ્યાત યજ્ઞેલું
એક ઓકું શહેર.

ઓકિસજન, પુ [અ.] પ્રાણ-
વાયુ; જેનાથી પ્રાણીમાત્રનું જીવન પોષાય
છે તે વયુ

ઓખડ, ન. ઔષધ; દવા.

ઓખણવું, અ. કિ. (સં. ઉત્ત-
+જન=ખેડવું ઉં) ખેતરવું; પાલ-
વવું. (૨) ખીખત કરવી; દોષ કે ખેડો
કાઢવી; વગેરેવળું પત્તર ઓખણવી=હેરાન
કર્તા કરવું. પેઢી ઓખણવી=માણસ અને
તેના કુટુંબને વગેરેવવા. [નાખવું; પાલવવું.

ઓખણાવવું, કિ. ખેતરી

ઓખદ, ન. જુઓ ઓસડ.

ઓખદોઆં, ન. દવાઓ.

ઓખર, ન. (સં. ઊખર=ખાર-
વાળી જમીન. ઉં) નરક; ગદવાડ.

ઓખરવાડો, પુ. ઉકરડો; ગંદવાડ
ઓખરવું, અ. કિ. ઓખર
કરવું; મળ વગેરે કચરો ખાવો. [(દોર)-

ઓખરી, વિ. ઓખર કરનાર

ઓખા, સ્ત્રી. (સં. ડણા ઉં)

બાણામુરની પુત્રી, અનિરુદ્ધની સ્ત્રી.

ઓખાઈ, પુ. દેશી જોડાની એક જાત.

ઓખામંડળ, ન. સોરકનો એક
પ્રાંત.

ઓખાણું, ન. (સં. ઉપાખ્યાય
ઉં) હાખણું; કહેવત. (૨) સુરશ્યા;
કાચડો.

ઓખાત, ઓખાદ, સ્ત્રી. (અ.)
જણું; મગફળ; લાકડ. (૨) રિસાવ; કાચના-
ત; માલ; મામલત. [ડવું. (૨) એકું કરવું.

ઓખાણું, સ. કિ. છે. લણું; ઉખે-

ઓખાંગણું, અ. કિ. આખ-
લાનું બતાડવું.

ઓખી, સ્ત્રી. (ઓખા ઉપરથી)
ઓખામંડળનું; ઓખામંડળનો એક
અસલી સિકડો (ઓખાઈ.)

ઓગટ, (ઓમાર), ન. દોરને
ખાતા વધેલું ધાસ. [જે ધાસ તે.

ઓગઠ, ન. દોરને ખાતા વધેલું

એ ગજુઆળીશ, વિ. (સં.

પકોન ચત્વારિંશત ઉં) ચાળીશ-
માં એક ઓણું, ત્રીસ ને નવ; ૩૬.

ઓગજુત્રાશ, વિ. (સં. પકો-
નત્રિંશત ઉં) ત્રાશમાં એક ઓણું.

વીશ ને નવ; ૨૬.

ઓગણપચાસ, વિ. (સં. ધ. કોત પંચાશત્ ૬૦) પચાસમાં એક ક્રમ; ચાળીશ ને નવ; ૪૬.

ઓગણપડાયો, પુ. ઓમ, પ્રણવ
ઓગણસાઠ, વિ. (સં. પકો-
ન+ષ્ટિ) સાઠમાં એક ઓઠો;
પચાસ ને નવ; ૫૬.

ઓગણા, પુ. (સ. ઉદ્-
ગદ્=ગરવું ૬) શેકાતી રહી ગએલા
દાણા; ગાંઠડું; ડાળ.

ઓગણીઆં, ન. (ધ. વ.)
ઐઓના કાનનું એક ધરણું.

ઓગણીશ, (સં. પકોન+
વિંશતિ ૬૦) વીશમાં એક ક્રમ;
દસ ને નવ; ૧૬. ઓગણીયા=ઓગણીયાનો
ગડીઓ.

- ઓગરાળો, ભુઓ ઓધરાળો.

ઓગલો, પુ. રાધવાના પાત્ર-
માંનું એક તરફ નહિ ચડેલું અનાજ.

ઓગરદ, પુ. (અં.) ખ્રીસ્તી
વર્ષ નો આઠમો મહીનો.

ઓગળવું, અ કિ. (સં. અવ
નગ્=ગરવું ૬૦ પ્રા. ઓગલદ્ ૬૦)
પ્રવાહી થવું; ખીનવું. (૨) ગળવું; સુ-
કાવું. (૩) દયા આવવી; અસર થવી.

ઓગળાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઓ-
ગળે એમ કરાવવું; ખીનવાવું.

ઓગાન, પુ. મોળું; તરંમ;
છાગ; લહરી.

ઓગાળી, પુ. (સં. અવ+ગલ્=
ગળવું ૬૦) અમુક વસ્તુને આવવાથી
તે વસ્તુ અને લાગનાં એક રસ થાય છે તે.

ઓગાળવું, સ. કિ. ગળવું;
એકરસ થાય એમ કરવું. (૨) દયાની અ-
સર ઉપજાવવી.

ઓગાળાવવું, સ. કિ. પ્રે.
ઓગાળે એમ કરાવવું.

ઓઘ, પુ. ઢમલો. (૨) પાણી-
નો વેગ; પ્રવાહ. (૩) પુષ્કળતાનો ભેસ.

ઓઘડ, વિ. (અણુ+ડ ૬૦)
અસર વગરનું; ઉદાસીન. ઓપડનાથ=
સમગલ્ વગરનું.

ઓઘરાળું, વિ. ઓધરાળાવાળું;
ગંદું; કાઈ પ્રવાહીના રેલાથી ડાબ પડેલા
હોય એવું.

ઓઘરાળો, પુ. પ્રવાહી નરમ
પદાર્થ પીરસવાની દુંગા દાડાની ઢાળી.
(૨) ઓગાળના રેલાનો ડાબ.

ઓઘરી, સ્ત્રી. કપડાને છેડે જુટા
રહેલા તાંતણા; આંતરી; ગૂલ.

ઓઘલો, પુ. (ઓઘ ૬૦)
ગંબ; ઢમ; અનાજના ઓડને કાપી તથા
પુળા બાંધીને બનાવેલો ઢગલો; ઓધો;
ધાસની ગજ. [એક નદી.

ઓઘવતી, સ્ત્રી. કુરુક્ષેત્રમાંની
ઓઘાવું, કિ. ગજરાવું. (૨)
પીડાવું. (૩) ઓધલા તરીકે ગોઠવાવું;
ખડકાવું.

ઓધાસ, જુઓ ઓઝડ.

ઓધો, સં.)ગંજી. (૨) બિનના દોરાની સાવરણી. (૩) ઓધવા વગરના એમને એમ ફગડમતા રાખેલા વાળનો જાથો. ઓધો બાળવો=મેદ બાળવો; બોપાણ ઉઘાડું પાડવું. ઓધા ભેંગી ઉડળ=મોટાની સાથે નાનું.

ઓધોડોધો, પુ. એક ભતની ફાતરાઓની રમત.

ઓચર, (વાઉચર), (અ. વા-ઉચર.) ભેનાથી કંઈ સાખીત થાય એવું લખાણ; પાવલી; દસ્તાવેજ.

ઓચરવું, કિ. (સં. ઉત્+ચર =ઓઘવું. ઉં) ઉચરવું; જોઘવું; અવાજ ઓઘવો. [(અમેજ વાકચરવું જાહેરચર.)

ઓચરીઆં, જુઓ ઓચર.

આચિંતું, (સં. અ+ચિત્ =અચિત્વું ઉં) અચિંતિતું; અચાનક.

ઓચ્છવ, (સં. ઉત્સવ ઉં) મોટી પ્રસાદી; આનંદ-મનનનો દિવસ; સારું ઠાણું. [કમીપણું; થડ; કસર.

ઓછ, અ. (ઓછું ઉપરથી.)

ઓછપ, અ. ઓછાપણું; થડ.

ઓછંગ, પુ. (સં. ઉત્સંગ =ઓળો) ઓળો; મોઢ; અંક.

ઓછાડ, (સં. આ+છઢ=ઠાંકવું ઉં) ઠાંકવા-પાચવાનું વજ; ચાદર.

ઓછાડવું, સ. કિ. (સં. આ+છઢ=ઠાંકવું ઉં) ઠાંકવું; ઓઠાડવું;

પાચવું. (૨) ઠાવું.

ઓછાપણું, ન. જુઓ ઓછપ.

ઓછાથો, પુ. (સં. અવ+છાયા ઉં) છાંચડો; પડછાથો. (૨) આશંકા; લાજ

ઓછાવું, અ. કિ. ઓછું થવું; ઢલકું થવું. (૨) સકોચાવું; ચરમાવું.

ઓછારા, અ. ઓછપ.

ઓછીઆં, ન. લાડ; અછો-અછો વાનાં. [સલાજ.

ઓછીઓ, પુ. ઓછાથો. (૨)

ઓછું, (વ. અમુક પ્રમાણની બરાબર નહિ તે; થોડું; કમ; ઊંચું. (૨) ઢલકું (૩) બાકી; અધૂરું; ઉપરડું. ઓછું આવવું=બળબળા થઈ જવું. ઓછું થવું=પાછા ગઈ. ઓછું પડવું=દુઃખ લાગવું; વિસાવું. ઓછું પાત=ઢલકા કુળનું.

ઓજ, ન (સં. ઓઝસ્=તેજ, બળ.) ચેતન્ય; શક્તિપ્રભાવ.

ઓજર, ન. (આ. વિજર=હથિ-આરનું બ વ. અદ્ધાર ઉં) મરીપરી કરવાનું સાધન; રાચ. (બચાવનાં-કાડા-કનાં સાધન તે હથિઆર અને અમુક ક.યે કરવાનાં સાધન તે ઓજર.)

ઓજો, પુ. મારીના ધાટ બનાવનાર; કુંભાર.

ઓજી, અ. કુંભારણું.

ઓઝડ, અ. ઝપટમાં આવી જવું. (૨) પડછાથો; અછર.

ઓઝડવા, પુ. ઝપટનો પવન.

(૨) ભૂતના જેવી અસર થવી તે.
ઓઝાં, ન. પહેરામણી; હાથભે;
ઝીંઝન; ઠરિઆવર.

ઓઝાપવું, અ. કિ. શરમાવું.
ઓઝામ, પુ. ભૂત પ્રેતનો અથ.
ઓઝામ, પુ. છાયો; ઓળા.
ઓઝરી, ભુઓ હોજરી.
ઓઝરીઉં, ન. એક જાતનું
દેશમી કપડું.

ઓઝાં, ન. પેટ; અનાશય.
ઓઝાલ, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓની મર્યાદા
અથવાય તે માટે રાખવામાં આવતો
અંતરાય; જનનાં, જનનાખાવું; અતઃપુર.
ઓઝાપો, પુ. શરમ લાગતી
તે; મલાળે. (૨) અજ પો ઓઝાલ પડે =
સ્ત્રી પુરુષની બેઠક જુદી પાડનારો પડદો.
ઓઝાલ પાળનાર = અતઃપુરમાં રહેનાર.

ઓઝા, ના. એક અટક; ઉપનામ.
ઓઝાડ, પુ. છાયો; ડાંપડો.
ઓઝો, પુ. બે.બે; ભાર.
ઓટ, પુ. ઓઝું વરસવું તે;
દરીઆના બરતએ ચડેલા પાણીનું ઘેરી
જવું તે. (૨) પડદો; અતનાય.

ઓટકાર, ભુઓ ઓટકાર.
ઓટણ, ન. ઓટવાની ક્રિયા.
ઓટણી, સ્ત્રી. ઓટવાની રત.
(૨) ઓટણ. (૩) ઓટવાની મજૂરી.
ઓટલી, સ્ત્રી. નાનો ઓટલો.

ઓટલો, પુ. (સં. આશ્ચક
ઉં) મહાનના આગલા ભાગ આગળ કહેલો
ઓતરો; ઓટો. ઓટલો બેસવું = ધરખાર
ગુમાવવા. (૨) નિર્દમ્ય થવું. ઓટલા
ભાગવા = કાન લાંબેરી કાઢવું ધર ભાગા-
વવું. ઓટલો ધસી નાખવો = ખૂબ ખુશા-
મત કરવી. ઓટલો બેસવે = તુકસાન
થવું. ઓટલો વળવો = ખુર થવું; ખચરવું.
ઓટનાર, વિ. ઓટવાનું કામ
કરનાર.

ઓટવું, સ. કિ. (સં. આનવૃત્ત
= ફેરવવું. ઉં) કપડાની કિનારી વાળી
અદર રીવવું (૨) મેળ ખવરાવવો.

ઓટાઈ, સ્ત્રી. ઓટણી. (૨)
ઓટામણ.

[મજૂરી.
ઓટામણી, સ્ત્રી. ઓટવાની
ઓટાવવું; સ. કિ. પ્રે. ઓટે
એમ કરાવવું. (૨) પાણીની સાથે એટ
કરાવવું.

ઓટી, સ્ત્રી. ઇંગર અથવા
ધાતીઆની કમર આગળની બાજુનું જે
પડ-વળ-તે. ઓટીમાં ધાણવું = મરે
પહેરેલા વસ્ત્રના પડમાં ધાણવું. (૨) કળને
લઇ લેવું; તાલે કરવું. ઓટીમાનો હારે
ને મુઠીમાનો હોતે = તરત આપી દેનાર
ફાવે અને અસુર કરનારો હારે. [મૂખ.

ઓટીવાર-ળ, વિ. ખુબીએ; ઓટો, પુ. ઓટલો.
ઓઠ, પુ. (સં. ઓષ્ઠ) મોઢાની

ફાડને ઢાંકનાર ઉપરની અને નીચેની ચામડીની બે ભડી પડીઓ; હોઠ; ઓઠ. ઓઠ બહાર તે કોઠ બહાર=મોઢામાંથી નીકળ્યું તે બહાર થાય જ. ઓઠ ઉઘાડવા=ખોલવા માંડવું; સાચું ખોલવા માંડવું. ઓઠ કસવા=પરતાવો કરવો. ઓઠ પીસવા=કોષ કરવો. [ધુસાડનાર.

ઓઠવનાર, વિ. અડાવી દેનાર;

ઓઠવતું, સ. કિ. (સં. અજન સ્થા=મૂકવું ઉ૦) અડાવી દેવું; ઓડવી દેવું. (૨) બદલે મૂકવું (૩) ચાંપીને ખાવું.

ઓઠવાણું, અ. કિ. ધુસી જતું; હાખલ થતું.

ઓઠંગણું, જુઓ અડીંગણું.

ઓઠંગીઉં, જુઓ અઠીંગણું.

ઓઠીંગણું, ન. આઠીંગવાની વસ્તુ; તરીઓ; ટકા.

ઓઠું, ન (સં. અજ+સ્વ=ઠાંકવું. ઉ૦ અત્યારો) અંધારું અને એકાંત એવું રહેવું હોય તેવી જગા; પડદાવાળી જગા (૨) છાયા. (૩) ડાચો. (૪) ખાતું (૫) નકસો; બીણ. (૬) મૂખ; નામનું દરજ્જો ચડાવેલું માણસ; પુતળું. (૭) ગમે નહિ તેવું.

ઓઠ, સી. નવાણુ ખોડનાર અને માટીનાં ધર બાંધનારની એક ભત. (૨) પવન અટકાવવાનો પડદો. (૩) જોયો આગળનો સાગ. (ઓડય.) (૪) વિ. (ફા. ઓર=તરેલવાર. ઉ) વિચિત્ર; અભ-

યળી ભરેલું.

ઓડકાર, પુ. (સં. ઉદ્ગાર ઉ.)

ખોં વાટે અનાજ સાથે વાયુનું બહાર નીકળવું; પેટ ભરાયાની-ભરાયાની નિશાની, અન્ન તેવો ઓડકાર=કરીએ તેવું પામીએ.

ઓડણુ, સી. ઓડની સી.

ઓડવું, અ. કિ. ધરણુ કરવું; ઓઢવું. (૨) રજી કરવું. (૩) ખાગવું; રોકવું. (૪) કપડાથી ચરીરદાગું [મદદ આપે એવું.

ઓડામણુ, વિ. સહાયક; દાતાર;

ઓડાણુ, અ. કિ. ખેંચાવું; ઠંચવું.

ઓડો, પુ. પશુઓને ઓઢાડવાનું વસ્ત્ર; ઓઢો. (૨) કર ઉધરાવવાને રસ્તા ઉપર રાખવામા આવેલું ચાણું; ચોખી. (૩) કરમણને બાળી મૂકે એવો દક્ષિણનો પવન.

ઓડું, (આડું), વિ. ઓથે ધરવાને કામ આવે એવું; નમાલું; જેને કંઈ જતાગમ ન હોય એવું. (૨) ના. અવેજી; પુતળું. (૩) ચાકીઓ.

ઓઠ, સી. વક્ષણ; વૃત્તિ; શીલ.

ઓઠણુ, ન. (એ ઢવ ઉ૦) ઓઢવાનું વસ્ત્ર; ઓઢણી [ઢવાનું વસ્ત્ર; ઉપરણી.

ઓઠણી, સી. છોકરીઓને ઓઢાડણું, ન. ઓઢવાનું વસ્ત્ર; હતરીય; ઓઢણી.

ઓઠવું, સ. કિ. (સં. ઉત્તરીય=ઉપર ઓઢવાનું વસ્ત્ર. ઉ) માયું ઠાંકવું.

(૨) જોખમ થેલું; વહોરવું. માથે ઓઢલું=
લાજ કાઢવી. (૨) જોખમ લઈ થેલું;
દેવાણું કાઢવું. [ઢાંકણ.

ઓઢાડ, પુ. ઓઢો. (૨) ઓછાડ,
ઓઢાડણું, સ. કિ. પ્રે. ઓઢે
ઓમ કરવું. (૨) જોખમ નાખવું. (૩)
પાથમાલ પાથ તેમ કરવું; દેવાણું કઢા-
વવું. (૪) વળગાડી ફેવું.

ઓઢો, પુ. ઓઢણુ: ઓઢવાનું
વસ્ત્ર. (૨) ઢાંકણ; આચ્છાદન.

ઓણુ, (ઓણુ), અ. (સં.
અધુના ઉ૦) આણુ સાલમા. (૨)
વર્તમાન કાળમાં.

ઓણુકું, (ઓણુકું), વિ. આ
સાવનું, હાલનું; વર્તમાન સમયનું.

ઓતણી, સ્ત્રી. ધાતુ ગાળી તેનો
ધાટ કરવાની ક્રિયા. (૨) ધાતુ ગાળ-
વાનું અને રસ કરવાનું પાત્ર (૩) ધાતુ-
ના રસનાં બીબાં પાડવાની રીત. (૪)
ધાતુ ગાળવાની કુટ્ટી (૫) ભરતર કામ.

ઓતપ્રોત, વિ (સં. આનયે=
વણવું. ઉ૦ ઓત=વણેલું+પ્ર+કૃત=
આગળવણું.) વચના વાણાવાણાની માફક
સ્વર્વ ઠેકાણે બ્યાપી રહેલું; સર્વત્ર ભરેલું.

ઓતમ, સુઓ ઉત્તમ.

ઓતરંગ, પુ. (સં. ઉત્ત=ઉચું+
અંગ=ભાગ ઉ૦) આરસાખના ચોક-
કાનું ઉપરું લાકડું.

ઓતરાણું, -ફું, વિ. ઉત્તરતરફનું.

ઓતણું, સ. કિ. ધાતુને ઓગાળી
કારવી; ધાતુના રસનો ધાટ કરવો; ધાતુનું
ભરતર કામ કરવું. [(૨) શુભ થવું.

ઓતળણું, સ. કિ. ભૂલી જવું.
ઓતાર, વિ. (સં. ઉદ્ધ અને
આહુ) અડી બામુનું; આડેફેડું.

ઓતાર, પુ. (સં. અવતાર
ઉ૦) ઉતાર. (૨) ચરધારાટ (અમુક
દેવનું મનુષ્યના શરીરમાં આવવું અને
મનુષ્યને મુખરો ક્રુત્વો તે.)

ઓતારી, પુ. ઓતવાનું કામ
કરનાર; કસારો; હુદાર.

ઓતીઆરી, પુ. મઠ અથવા
આશ્રમનો ઉપરી; મહંત.

ઓતર, સુઓ ઉત્તર.

ઓતારી, અ. ઓઢો | વાહ રે.
(આશ્ચર્ય તરીકે ઉત્તેજન આપવાનો
ઉદ્દેશ.)

ઓતો, અ. પણે; બીજો ઠેકાણે.

ઓથ, સ્ત્રી. આશરો; શરણુ.

(૨) મદદ; સહાય.

ઓથમીણરું, ન. ઊડીઉં છૂંડું.

ઓથરણું, અ કિ. ભયંકરસ્વપ્ન
આવવું; આકૃષ્ટી ગણરાધ જવું.

ઓથાર, પુ (સં. આક્રાન્ત.
પ્રા. ઓથારિયો ઉ૦) સ્વપ્નમાં
પડેલી આકૃષ્ટી ગણરાધ જવું તે; ભયંકર
સ્વપ્નને લીધે ભગી ઉઠવું તે.

ઓથું, સુઓ ઓહું.

ઓથો, પુ. (ઓથ ઉં) આ-
શ્રય; શરણ; સદાય; ટેકો. (૨) છાથો.
ઓદન, પુ. (સં.) રધિલા
થોખા; ભાત.

ઓદર, ભુઓ ઉદર.
ઓદા, સ્ત્રી. આપદા; અડચણ.
(૨) માતાના ચીલામાં પડેલા ખાણ.
ઓદારવું, સ. કિ. (સં. અ-
વ+દ-વારૂ=ચીરવું. ઉં) વિદારવું;
ચીરવું; ફાડવું (૨) ખેડવું. [ભત; ઉદિચ્ય.
એ. દીચ, ના. સાલણેની એક
ઓદાવાળું, વિ. (કા) જેને
ઓદો હોય તેવું [હોય તે; અમલદર.
ઓદેદાર, ના. જેને ઓદો
ઓદેદારી, સ્ત્રી. (કા.) ઓદે-
દારપણું.

ઓદો, પુ. અધિકાર; પદવી;
દરબજો. (૨) અંબાડી; હાથી ઉપર
બેસવાની ઠેરાવાળી બેઠક.

ઓધ, સ્ત્રી. વંશ; કુળ; કુટુંબ
પરંપરા. (૨) વારસો. ઓધ ઉતરવું=
છાકરાં અને તેનાં છાકરાં અને તેનાં છાક-
રાંમાં પરંપરાએ ચાલ્યું જવું. [ઉછરવું.

ઓધરવું, ભુઓ ઉદરવું. (૨)
ઓધવાડો, પુ. કુટુંબ; વંશ;
કુટુંબપરંપરા. [મળવું.

ઓધવું, અ. કિ. મળવું; મન
ઓધાન, ન. (સં. આ + ધા

પડવું ઉ.) મર્જ રહેવો.

ઓધાર, ભુઓ ઉદાર.

ઓધારવું, પુ. (સં. અવધિ
ઉં) લાગ; વખત; તક.

ઓધીઓ, સ. કિ. ખભે લેવું;
મદદ કરવી; ટેકો દેવો.

ઓનાળવું, સ. કિ. દાણાને
પાણીમાં તરતા રાખીને ધોવા.

ઓપ, પુ. (સં. અપ્=પાણી)
ઝગકાટ; ચકચકાટ; (૨) સફાઈ; શોભા.

ઓપટી, સ્ત્રી. (સં. આપત્તિ
ઉં) જરૂર; અમરવ. (૨) અણીનો વખત;
મુશ્કેલી. (૩) અટકાવ; જતુનો સમય.
ઓપટીનો વખત=અણીનો વખત. ઓપ-
ટી સાચવવી=અણીને વખતે મદદ કરવી.
ઓપટીનો માણસ=અણીને સમયે કામ
આવે એવો માણસ.

ઓપણી, સ્ત્રી. ઓપ ચકાવ-
વાની રીત (૨) ઓપ ચકાવવાનું કોબર.

ઓપવું, વિ. શોભવું; ઝગઝગાટ.

ઓપદાર, વિ. ચકચકાટવાળું.

ઓપવાળું, વિ. ઓપદાર;
ઝગઝગાટવાળું.

ઓપવું, સ. કિ. માંજ અથવા
પસીને તેજદાર બનાવવું. (૨) અ. કિ.
શોભવું; મળવું.

ઓપાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઓપે
એમ કરાવવું. (૨) શોભાવવું.

ઓદિસ, સ્ત્રી. (અં.) કચેરી;

કાર્યાદય. (૨) કામગીરી (૩) ઓહો; પદવી. [ઉકાનો ભરાવ.

ઓખલો, પુ. થોભાઓ, મૂછના

ઓખળાહું, ન. ખગાસું; આ-
જસથી મુખ વિદાસીને શ્વાસ દેવા-
મૂકવો તે.

ઓખાળ-જો, જુઓ ઉખાળો.

ઓભા, સ્ત્રી. પીડ; મુશરૂલી.

(૨) સાહ; કાસ. (૩) તંગી; તાણ.

(૪) ઉપાધિ.

ઓભામણ-ણી, સ્ત્રી. પંચાતી;
ખટખટ; ઉપાધિદારક પીડા; હેરાનગતી.

ઓભાવણું, સ. કિ. પ્રે. ઓ-
ભાવ એમ કરવું.

ઓભાણું, અ. કિ. સહટમાંથી
જુટા થવાને આમતેમ વલખા મારવાં;
ગાથા ખાવાં; પીડાવું. (પોતે જાતે વોરી
લીધેલી પીડાથી જુટવાને ફાંફાં મારવાં.)

ઓમ્; પુ. (સં. ઓ) વેદનો
પહેલો અને પવિત્ર ઉચ્ચાર; પ્રણવ.

ઓય, અ. આશ્ચર્ય અને શોક
ખતાવવાનો ઉદ્ગાર.

ઓયઓયરે, અ. દુઃખ અને
કડી પીડાનો ચોકાર; હાથ હાથ રે; અરરર.

ઓયણું, (ઓરણું), ન. ઓરવા
જેટલું તે; ચાંચળું. (૨) જે કંઈ ઓરવાનું
હોય તે.

ઓર, સ્ત્રી. દેખાદેખી. ચડસા-
ચડસી. (૨) (ઓર) ગર્ભરત્નક આવરણ.

(૩) તરફ; બાજુ. (૪) કરીને પાકમાં
નાખવી તે.

ઓર, (ઓર), વિ. ખીબું;
અન્ય. (૨) વળી. (૩) સામું. (૪) જુદું;
વિચિત્ર. [ખાહો; કાટડી.

ઓરડી, સ્ત્રી. નાનો ઓરડો,

ઓરડો, પુ. ધરમતિ ખંડ.

(૨) મધાનનો કોઈ પણ ખંડ. (૩) ન-
નાનો; અંતપુર. (૪) ભંડાર; સપતિ.
ઓરડો કરવો=કમરે આવેલાં વસ્ત્રોને
સાથે રાખવા. ઓરડે અજવાળું=પૈસા
ટકા હોવા તે. (૨) સપતિ હોવી તે.
ઓરડે બેસવું=વિધવા થવું. ઓરડો દે-
વાવો=નિર્વશ થવો.

ઓરણી, સ્ત્રી. ખેતરમાં અનાજ
વાવવું (૨) જેમાં વાવવાનું નાખવામાં
આવે છે તે ચાવળ ઉપરનું ચાણું. (૩)
ચાસની અદર જે દરેડો કરવો તે. (૪)
ખા ખા કરવું તે.

ઓરણું, ન. જે કંઈ ઓરવાનું
હોય તે. (૨) ખોરાક; ખાવાનું. (૩)
ચાણું. (૪) ઓરવાનું કામ.

ઓરત, સ્ત્રી. (આ. અવરત
ઉં) સ્ત્રી; બાયરી (૨) વહુ; ધણીબાણી.

ઓરતો, પુ. (સં. આરક્ક=
પ્રા. આરક્કા=અનુક્રિત=માવ) ભાવ;
હોસ; લહાવો. (૨) ઉમેદ; ઓરીઓ;
અભિલાષ. ઓરતો રહી જવો=મનની
કચ્છાઓ મનમાં જ રહી જવી.

ઓરમાઈ, વિ. (સં. અપર+ માતા ઉ૦) અપર માતાનું; જુદી માતાનું; સાવકું.

ઓરમાન, વિ. ઓરમાઈ; સાવકું.

ઓરમાયું, વિ. અપરમાતાવાળું.

ઓરમું, ન. ત્રણધારી દાપસી;

નગા દોઢનો બનાવેલો કસાર.

ઓરવડું, સ. કિ. છુટું છુટું કરીને સુકવડું. (૨) પાણીથી ધીંજવડું.

ઓરવું, સ. કિ. —માં નાખવું; ફરેડો કરવો; ધારા પાડવી; જમીનમાં ખી ધેરવાં. [સજરવાની જગા; ગોઠી.

ઓરવો, પુ. બંદરમાં વહાણો

ઓરસ, પુ. (કા.) મુસલમાનોનો મેળો; ધર્મને લગતાં રથજની વાર્ષિક આદનો કિવા તહેવારના ઉત્સવનો મેળાવડો.

ઓરસડી, સ્ત્રી. નાનો ઓરસીઓ.

ઓરસીઓ, પુ. ચંદન ધસાય એવો પત્થરનો ગોળ ને બરસટ કડો. ઓરસીઆ જેવું સાફ=આગળ પાછળ કંઈ વાઢીવિસ્તાર ન હોય એવું. ઓરસીઆ જેવું કપાળ=ફર્લાંચસુચક.

ઓરંગો પુ. કુસ્તીનો એક દાવ. (૨) તરંગ; જુદો.

ઓરાડણું, સ. કિ. ઉપર નાખવું; ઢાંકવું; ભેરવી દેવું. સાથ ઓરાડવી=બક્ષીસ આપવી; સારી જગા આપવી; વારસ કરવો.

ઓરી, સ્ત્રી. એક જાનનો ઉડતો વાવ. (એમાં નાનાં બાળકના શરીર

ઉપર ઝીણીઝીણી ફેફલીઓ થઈ આવે છે.)

ઓરીઓ (ઓરીઓ), પુ. અભિલાષ; લહાવો. (૨) આશા; ઉમેદ. (૩) કાઠા ઉપરનો કુવો. ઓરીઓ લીતવો =સાવના પૂરી થવી. [ધરમાં.

ઓરે, (ઓરે), પાસે; નજીક;

ઓરે, અ. અરે, અરેરે, એવો દુઃખોદ્ગાર.

ઓલ, સ્ત્રી. નાગરનો વર માથે ને પટકો બાધે છે તે; ઉલ.

ઓલતો, પુ. (સં. અલક્ષક ઉ૦) અળતો.

ઓલા, પુ. આળું ચામડું; ખાલ.

ઓલાણુ, ન. કાસ ખેંચતા બળદોને ઉતરવાને બનાવેલો ઢાળબધ ખાડો. (૨) આલાઈ જવું તે.

ઓલાદ, (ઓલાદ), સ્ત્રી. (કા.) વશ; કુળ. (૨) વશાવળી; વર્ગ; વર્ણ; જાત. [મંડપ.

ઓલાહો, પુ. છાયાવાળી જગા;

ઓલાં, ન. કરા; હીમ.

ઓલિયો, પુ. (આ.) મહાત્મક પુરુષ; પીર શોક.

ઓલીઉ, (ઓલીઉ), વિ. ભોળીઈ; જેને રાજદ્રેષ ન હોય એવું; નહિ પહોચેવું. (૨) ઉદાર; નિખાલસ.

ઓલુંઢાલું. (ઓલુંઢાલું), વિ. ઓલીઉ અને ઢોલતવાળું; ભોળું અને ઉદાર; નિષ્કપટી. [આવાડમાં.)

ઓલ્યું, સ. પેલું; તે. (કાઠિ-

ઓવારણાં, ન. દુઃખણાં લેવાં; કદયાણ દુઃખણું; વિનય અને રમેહ દેખાડવાનો એક ચાલ. ઓવારણાં લેવાં= પોતાના પ્રિયજનને કંઈ અનિષ્ટ ન થાય માટે તેના માથા ઉપરથી હાથ ઉતારી પોતાને હમણે ટચાકા ફેડવા તે.

ઓવારણું, (ઓવારણું), સ. કિ. ઉતારણું; વાળણું; ઓવારણાં લેવા. (૨) સુતરને કાળકા ઉપર ઉતારણું. (૩) અર્પણું. [ઘાટ.

ઓવારો, (ઓવારો), પુ. કિનારો; ઓવી, સ્ત્રી. (સં.) દક્ષણી ભાષામાં વિશેષ કરીને વપરાતો એક રાગ ઓશલો, પુ. છાતી ફટવી તે. (૨) રસોઈ કરી આપવી તે.

ઓશાંક, (-કા), જુઓ આશાંકા. ઓશાંકણું, સ. કિ. (સં. આ શાંકુ ઉં) સરખાણું. (૨) ઝંખાણું; ખાજા પડણું.

ઓશાંકાણું, (ઓશાંકાણું), અ. કિ. સરખાણું; લજવાણું. (૨) સ કોચાણું; પાછા પડણું (૩) ભય લાગવો.

ઓશિઆળ, સ્ત્રી. (સં. આશ્રય ઉં) વચ રહીને વર્તવાપણું; ગરબ; અધીનતા.

ઓશિઆળું, વિ. ઓશિંગણું; આશ્રયવરા. (૨) દખાણું; ઉપકારમાં આવેણું. (૩) સરખાંડું; ઝાંખું.

ઓશિંગણું, વિ. ઉપકૃત; આ-

ભારી; કણી.

ઓશીકું, ન. (સં. ઉત્+શી-ર્ષમ્ ઉં) સુતાં માથું કુંચું રાખવાનો નેત્રીઓ તે; ઉપધાન. (૨) માથા કણીની દિશા.

ઓશીંગણું, વિ. અસ્વચ્છ; અવ્યવસ્થિત; ટવાળુ ભરાઈ રહે એવું.

ઓષ.પુ. (સં.) ઓઠ; હોઠ; અધર.

ઓષય, વિ. (સં.) ઓષરથાની.

ઓસ, પુ. ઝાકળ; દાર. (૨)

ઝાઝવાં; મૃગજળ.

ઓસડ, ન (સં. ઔષધ ઉં) ઔષધ; દવા. (૨) ઉપાય; ઉદાહરણ; ઓસડ કરવું=કાસળ કાઢવું. ઓસડવેસડ=દવાદાર.

ઓસડીઆં, ન. દવાઓ; ઔષધિઓ. [(૨) રંગનો ઉદાહરણ.

ઓસણી, સ્ત્રી. ઓસવવાનું કામ.

ઓસરણું, અ. કિ. (સં. અપ-

+સ્ટ=પાછા હઠવું ઉં) પાછા હઠવું;

સંકાચાણું. (૨) ઓણું થવું; ધટવું; ઉતરવું. (૩) સરખાણું; આસાંકાણું. (૪)

દુર્ણય થઈ જવું; સુમાવું.

ઓસરી, (ઓસરી), સ્ત્રી.

(સં. અપ+સ્ટ=સરવું. ઉં) ધરના

ખલા ભાગમાં છાપરાવાળી છુટી જગ્યા.

ઓસવણું, સ. કિ. (સં. અ-

ણી ક. ઉં) ઉકાળીને નિતારી

લેવું; ઓસાવ એમ કરવું; ઓસાવણું.

ઓસવાણું, અ. કિ. સંકેતવાણું;

સોસાલું; દુર્ગળ થવું (૨) ચટવું; બકાઈ-
રંધાઈ જવું. (૩) ઘટવું; બોધું થવું;
શરમાવું. [આની એક ભત.

ઓસવાળી, ના. શ્રાવક વાણી-
ઓસવું, અ. કિ. વરાળનું ઓસ
થઈ પાણીમાં પરિણમ પામવું. (૨)
નીજળવું; ગળવું; ટપકવું.

ઓસંગ, પુ. યોગો.

ઓસાફ, પુ. (આ.) ધણા યુથ.

ઓસાણુ, ન. હાંમત; ધૈર્ય. (૨)
હોસ. (૩) નિશાન.

ઓસામણુ, ન. અનાજ ચડી
અથા પછી વધારાનું જે પાણી કાઢી
છીકું હોય તે. (૨) હાળતું પાણી.

ઓસાર, પુ. (સં. આ+સૃ સ-
ચવું ઉં) બીતની પહોળાઈ; ભડાઈ.
(૨) મહા; આશય; સહાય. (૩) ઓઠ;
ઉતરી જવું.

ઓસાવવું, સ. કિ. પાણીમાં
અનાજ ચડાવ્યા પછી વધારાનું પાણી
કાઢી નાખવું; નીંજાળવું. (૨) રંધાવું.

ઓહીઓ, પુ. દારૂકું.

ઓહો, અ. આશ્ચર્ય, આનંદ
અને અકિતપણાને ઉદ્દગાર; અહો; ઓ-
હોહો. (૧) જેમાં શું થઈ ગયું એવા
અર્થમાં વપરાય છે.

ઓહોહો, અ. બહુજ આશ્ચર્ય
અને ધણેજ આનંદ બતાવનારો ઉદ્દ-
ગાર; અધધધ.

ઓળ, ઓ. (સં. આવહી ઉં)
હાર; પંક્તિ; લીટી. (૨) ઘેરી; વર્ત.
(૩) લાડું.

ઓળખ, સ્ત્રી. (સં. અવ+લક્ષ
જણવાનું ચિહ્ન; ઓળખાણ. (૨) અટક.
(૩) જેના વડે અમુક 'આમ છે' એવું
સમભય તે સંબધ.

ઓળખપાળખ, સ્ત્રી. ઓળ-
ખાણ પાળખાણ.

ઓળખવું, સ. કિ. (સં. અવ+
લક્ષ અમુકને ખાતરીથી જાણવું;
પિછાણવું. (૨) પરખી કાઢવું. (૩) નોખું કરવું.

ઓળખાણુ, સ્ત્રી. ન. પિજાન;
ઓળખ; સંબંધ. (૨) પારખ; જાણ;
સમજ. (૩) પરિચય. (૪) ખાતરી;
જાણીતી.

ઓળખાવવું, સ. કિ. પ્રે. ઓ-
ળખે એમ કરાવવું; જાણીવું કરવું; સંબંધ
સમભવવો. (૨) પરખાવવું; ખાતરી કરાવવી.

ઓળખાવું, અ. કિ. જાણીતા
થવું. (૨) નામ કાઢવું; કીર્તિ પામવી.
(૩) ઓળખાણ પડવું.

ઓળખીતું, વિ. ઓળખાણ-
વાળું; જાણીતું. ઓળખીતો સિપાઈ
ફેરમાં ઘણે=ઓળખાણવાળો હોય તે
વધારે રચડે. [દુવા; આશીષ.

ઓળખ, સ્ત્રી. ફેરા ખાવો. (૨)

ઓળખવું, અ. કિ. ફેરા ખાવો.
ખાવો. [ઓળખાણની સ્ત્રી.

ઓળખાણી, સ્ત્રી. ચંડાળાણી

ઓળખાણો, પુ. અતિ શુદ્ધની
એક જાત, (તેમાંનો એ નર તે);
અંગણ; ભંગીઓ.

ઓળખવું, સ. ક્રિ. છુપાવીને
ઉપયોગમાં લેવું; ઉઘાડવું; ઉઘાપત કરવું.
(૨) ઓઘ નાખવું; ગુમાવવું. (૩) છુપાવવું.

ઓળખું, સ. ક્રિ. કાંશકી વડે
વાજને છુટાછુટા કરવા તથા સમારવા.

ઓળવો, પુ. (સં. આલય ઉં)
ધર; મકાન.

ઓળંગવું, સ. ક્રિ. (સં. ઉત્ત-
લઘ્=ઉપર થઇને જવું. ઉં) ઉઘં
થવું; પેલે પાસે જવું. (૨) ફરી જવું.
(૩) તોડવું; અવગણના કરવી (૪) પસાર
કરી જવું. [એમ કરવું; ફેલાવવું

ઓળંગાવવું, સ. ક્રિ. પ્રે. ઓળંગે

ઓળંગો-(ઓ), પુ. ચણેલી
હોત સીધી જે કે નહિ તે નેવનું કડી.
આનું એક એનર.

ઓળંગો, (ઓળંગો), પુ.
(સં. ઉપાલંભ ઉં) મમરૂરીમાં
આલવું. (૧) ઠંડકા; ફરિયાદ. (૩) પડછ યો;
ઓળા; આભાસ. [(૨) શેકલા પોપટા.

ઓળા, પુ. લીલા ચણાના પોપટા.

ઓળાઓળ, અ. દારૂનું ઘં;
હારાહાર. (૨) એક પછી એક; ઓળખ ઘં.

ઓળાણી, સ્ત્રી. કાંશકી.

ઓળામણાં, ન. ઓવારણાં.
(૨) મનામણાં.

ઓળાથો, (ઓળેથો), અમુક
હદ દેખાડનારી વાંચી લીધી.

ઓળાવવું, સ. ક્રિ. છુપાવું;
સંતાઇ રહેવું; ઓઠે ભરાઇ રહેવું. (૨)
બીજાની પાસે વાજ સરખા કરાવવા.

ઓળાંસવું, સ. ક્રિ. જરા ભાર
હઈ શરીરે તેલ લગાડવું; મદન કરવું;
માલેસ કરવું. (૨) ગુલામત કરવી.

ઓળીઆ, પુ. વાજ; આંતર.

ઓળીઆપટ્ટી, સ્ત્રી દાદા ઉપર
વિરાળવામાં આવતી પટ્ટી.

ઓળીઉં, ન. (સં. આવહી
ઉં) છુપાણી. (૨) લાખા કાગળને
ગાળ વિરાળેલો હોય તે. (૩) ટીપણ.

ઓળેછોળે, અ. સપરેને ટોપલે;
જેમ ફાલે તેમ; ખૂબ.

ઓળો, પુ. હાથો; પડછાથો
(૨) આશ્રય. (૩) રક્ષણ. ઓળો પડવો=
ભાયાની ખરાબ અસર થવી. ઓળો
તળવો=છાયડે પછ ન જવું

ઓંકાર, પુ. (સં.) 'ઔમ્' એવો
અક્ષર અને તેનો ઉચ્ચાર; પ્રણવ.

ઓંકારેશ્વર, (સં.) નર્મદાના
મૂળ આજળ આવેલું એક મહાદેવનું ધામ.

ઓ.

ઓ, પુ. (સં.) ગુજરાતી ભાષાના
મૂળાક્ષરોમાંનો અગ્રિઆરમો સ્વર. (૨) ન.
જવનું; જવડું (૩) આઉ; બાઉડું; પથ-
ચોના આંચળ અને તેને લગતો જેમાં
દૂધ રહે છે તે માંસમય અવસ્થા. (૪)

ક.

ક, પુ. [સં.] ગુજરાતી ભાષાના મૂળાક્ષરોમાનો પહેલો કંઠસ્થાની વ્યંજન. (૨) વિબલુ. (૩) અગ્નિ. (૪) સૂર્ય.

ક [સં. કુનો અપભ્રંશ] શબ્દની આગળ આવતાં નકાક, અથોગ્ય, વગેરે અર્થ યતાવે છે :- કપૂત, કમલ. (૨) શબ્દની પાછળ આવતા નાનું, કનિષ્ઠ, લાડકું, સરખું અને કરનાર, એવો અર્થ યતાવે છે :- બાળક, દંડક. કેટલેક ઠેકાણે મર્યાદા યતાવે છે :- જરાક, થોડુંક. (૪) તદ્દિન તરીકે વિરોધભુ અને નામ પણ કરે છે :- વૂટક, છૂટક

કડ, સ્ત્રી જુઓ કચી

કંઈક, સ કૈક (૨) વિ કોઈ એક; કેટલાક, ધાણાઅક

કુ-કુ, (ક-રન) [સં. કુ+ઋતુ] ખરાબ ઋતુ. (૨) અસાધારણ કાળ.

કકડવું, જુઓ કડકડવું.

કકડવજ, વિ. [સં. કક=કકડ+વજ] અકકડ કાબુ રહે એવું. નરમ નહિ પડેલું; ટયાર.

કકડવું, જુઓ કડકડવું.

કકડાટ, જુઓ કડકડાટ

કકડાવવું, જુઓ કડકડાવવું.

કકડી, સ્ત્રી. નાનો કકડો; કટકી; કરચ.

કકડીક=કકડી જેટલું; બહુજ થોડું.

કકડીને, અ. ખૂબ ભેસમાં.

કકડો, પુ. [સં. કક=કકડો કરવો] આખાનો ભાગ; કકડો; કરચ. ૩૦ પ્ર૦ (૧) કકડેબચકે=થોડેથોડે. (૨) કકડેકકડે=થોડેથોડે; ધીરે ધીરે. (૩) કકડોકકડો=સગાર સગાર (૪) કકડોક=માત્ર કકડા જેટલુંજ. (૫) કકડોકાર=કકડાની પણ કાર જેટલું. કિ. પ્ર કકડેકકડા થઈ જવું=માગીને ભુકો થઈ જવું
કકણવું, જુઓ કણકણવું.
કકણાટ, જુઓ કણકણાટ.
કકણાટો, પુ કકણાટ. (૨) ક પ.
(૩) કંટાળો

કકણાવવું, જુઓ કણકણાવવું.
કકણો, જુઓ કણકણાટ.
કકરાવવું, જુઓ કરરાવવું.
કકરું, જુઓ કરકરું
કકળવું, કંસવું, કિ અ કળ-કળાટ કરવો.

કકળાટ, જુઓ કળકળાટ.

કકળાણ, ન. [સં. કલકલ]

કલપાત (૨) ખૂમરાણ.

કકળાવવું, જુઓ કળકળાવવું.

કકડીઓ, પુ અકમકનો પત્થર.

કકાર, પુ. [સં. ક+ક] 'ક' એવો હિચાર-અક્ષર તે. કકારાદિ='ક' નેમાં આદિ છે એવું કકારાત='ક' અતે હોય એવું.

કકુભ, સ્ત્રી. [સં.] તંબુરા કે વીણાનું વૃણું. (૨) એક ભતની રામિણી. (૩) દિશા; શોભા.

કકકો, પુ. કાઈપણ બાધાની વર્ણનાથાના અક્ષરો. (૨) કકાર. (૩) કિં ૫૦ (૧) કકકથી માડવું=પહેલેથી રાફે કરવું (૨) કકકો કાઢવો=લખતાં વાચતાં આવડવું. (૩) કકકો ધૂટવો=લખતાં શીખવું. (૪) કકકો ખરો કરવો=પોતાનું કથન મનાવવાનો આગ્રહ રાખવો. (૫) કકકો ભણવો=ખોધ લેવો. કહે ૦ (૧) કકકાને કૂદી મારે એવું=નિરક્ષર. (૨) કકકા કેરું નામે ન ભણે, ને હું મોટા પડિત=મૂળતત્ત્વનુએ જ્ઞાન હોય નહિ અને પુરો હોશીયાર ગણવાનો ડોળ કરે.

કક્કા, સ્ત્રી [સં. કક્ષા] કાખ; બગલ. (૨) કંદોરો (૩) બાજુ; તરફ
કક્કા, સ્ત્રી. [સં.] પ્રહોને ફરવાનો આકાશ પર કલ્પેલો માર્ગ. (૨) કાખ; બગલ. કક્કાશ=કક્કાના અંશ.

કક્કાપટ, ન. [સં.] લંગોટ.

કંખ, સ્ત્રી. [સં. કક્ષા] બગલમાં થતો એક રોગ. (૨) તણખણ.

ક-ખડમાકડી, સ્ત્રી. ધાસ ઉપર થતું એક જાતનું જીવડું.

કંખાય, પુ [સં. કષાય] ઉકાળો; કાઠો. (૨) ભગવો રંગ (૩) વિં ૬૩; કસાળું (૪) રાતા પીળાશ પડતા રંગનું.

કગરવું, જુઓ કરગરવું.

કગરસ, સ્ત્રી. ધાતુને ઊલતા પડેલી ઝીણી રંગ; કરગસ.

કગરાવવું, જુઓ કરગરાવવું.

કગમ, અ. કંઈપણ; કશુંએ. (૨) કદી; કદાપએ.

ક-ઘા, પુ. [સં. કુ+ઘાત] નકારો ધા; ન કહે એવો ધા. (૨) અચોખ્ખ ઠેકાણે થયેલો ધા. (૩) કવેળાનો ધા. (૪) અંતરાય.

કચ, પુ. [સં.] માથાના વાળ; ચાટલો. (૨) દેવોના મુરૂબાહસ્પતિનો પુત્ર

કચ, (કચ્ચ) સ્ત્રી. [સં. કચ્ = જોલણું] બકબકાર, ટકટક. (૨) તકરાત; કજીઓ. કહે કચનું મો કાળું=તકરાત કરવી તે સાત નહિ (૩) હઠ.

કચકચ, સ્ત્રી જોલજોલ કરવું તે; ટકટક. (૨) તકરાત; પંચાત (૩) અ. કચકચ એવો અવાજ થાય એમ.

કચકચવું, કિ. અ. [સં. કચ્ = જોલણું] જોલ જોલ કરવું. (૨) 'કચ કચ' એવો અવાજ થવો.

કચકચાટ, પુ. કચકચ કર્યા કરવું. (૨) બડબડાટ.

કચકચાટ, અ. કચકચ થાય એમ તાણીને. (૨) વિ સગ્ગડ.

કચકચાવવું, કિ. સ. કચકચ થાય એમ કરવું. (૨) જોરથી ખેંચાને બાધવું; દબાવવું (૩) હલાવવું. (૪) હેરાન કરવું.

કચકચાઉં, વિ. કચકચ કર્યા કરે એવું; તકરાતી. (૨) હઠીલું.

કચકુંડ, [સં. કચ્છપ] કાચ-

ખાની પીકનું ઉપરનું પડ. (એની વીંટીઓ, કાંસડી, રમકડાં વગેરે થાય છે.)

કચડકચડ, અ (અનુ.) કાકરા અથવા લાકડામાથી નીકળતો અવાજ.

કચડવું, જુઓ કચરવું

કચડાકચડી, જુઓ કચરાકચરી

કચડાટ, પુ જુઓ કચરડાટ.

કચડાવું, જુઓ કચરાવું.

કચરો, વિ કુમળો. (કચ્છ.)

કચપચ, સ્ત્રી બાલચાલ. (૨)

તકરાર; ખટખટ. (૩) કલ્લખલ.

કચપચીડિ, વિ. કચપચ કરનાર.

(૨) તકરારી. (૩) ધીરે ધીરે વાલ કર્યા કરનાર [કાચખાનું હાડકું.

કચખડું, ત કેરીનું બાળચું. (૨)

કચરડવું, કિ. સ કચરડ એવો અવાજ થાય એમ કરવું, જોરથી હાખવું.

કચરડાટ, પુ કચરડ એવો અવાજ થાય તે.

કચરપચર, વિ. કાચુંકોર; અપરિપક્વ. (૨) અં ઉપરાઉપરી; રડી રહીને.

કચરવું, (કચડવું), કિ. સ. [સં. કૃત્=તાણુ] જોરથી હાખવું; ચગદવું.

કચરાકચર, સ્ત્રી બીડાબીડ; બચરાકચરડ.

કચરાકચરી, સ્ત્રી બીડાબીડ; બીડ.

કચરાપટ્ટી, સ્ત્રી ગંદકીની રેલ-છેલ. (૨) પુ કચરો કાઢનારો માણસ. (૩) સ્ત્રી. કચરો કાઢનારી સંસ્થા: મ્યુનિસિપાલિટી. (૪) વિ. કચરા જેવું; બંદું; હલકું.

કચરાવવું, કિ પ્રે કચરે એમ કરાવવું. (૨) મરાવવું; નરમ કરાવવું.

કચરાવું, કિ અ દબાડુ. (૨) છુંદાવું. [(૨) વિ કચરાયેલું.

કચરીડિ, ન અડધું કચરેલું હોય તે.

કચરી-ધાલવું, કિ. સ દાખાને નરમ કરી નાખવું. (૨) જોરથી વરા કરવું. (૩) કેદ કરવું.

કચરી-નાખવું, કિ સ ચગદી નાખવું; નરમ પાડી દેવું.

કચરી-મારવું, કિ સ. હેરાન કરવું; રગડવું.

કચરો, પુ. [સં. કચ્ચર = ગદુ] પૂળ, તરણા, પાદરાં, કાચખતા કકડા વગેરે. (૨) કોઈ પણ વસ્તુમાનું વીણા-મણ. (૩) કાદવ; કીચડ. (૪) ચણ-તરની માટી (૫) ખરાબમાં ખરાબ હોય તે; ઉતાર. - એ તો રાંડ આખા ગામનો કચરો છે. કિ. પ્ર. કચરો કાઢવો=વાળડું; ખરાબ હોય તે દૂર કરવું. કહોં કચરેકચરો વધે=કચરો હોય ત્યાં ખીલો કચરો આવીને પડે. (૨) કચરો વાળતા જન્મારો ગયો ને બાકાઈ ! ઉકરડો કચો ?=ભણ્ણીતી બાળતમા પૂછનાર માટે વપરાય છે. (૩) કચરાની ટોપલીમાં નાખી દેવું=નિરુપયોગી ગણી રદ કરવું.

કચવાટ, પુ. મનનું કચવાવું; અસંતોષ. (૨) ફરિયાદ. (૩) અણબતાવ. (૪) ગભરાટ; જીવ ધોળાવો તે.

કચવાણુ, ન. ખગડી જવું તે.

(૨) ગભસટ, (૩) મન દુખાવું; મુંઝવણ.

(૪) વચમાં ધૂસવું તે.

કચવાવણું, કિ. પ્રેમ દીલદુખવણું.

કચવાણું, કિંમત મન દુખાવું;
દીલગીર થવું. [સેજવાણું.

કચણું, વિ. સફાઈ વગરનું; ભેળ-

કચાકચ, અ. કચકચ કપાચ તેમ.

કચાટ, પુ. કચરાટ (૨) કચકચ.

(૩) છદ. (૪) વિ. હરીણું.

કચ્ચાટીડું, કચ્ચાટીડું, વિ. કચ્ચાટ-
વાણું. (૨) કચકચ કરનાર. (૩) છદી.

કચ્ચારો, પુ. ભથ્થે કર સ્વપ્ન. (૨)
આધાર

કચ્ચાલ, સ્ત્રી. નકારી રીતભાત; કચેવ.

કચ્ચાલો, અ. ન છટકે; નિરુપાયે.

કચ્ચાશ, (કચ્ચાસ), કાચાપણું. (૨)
કસર.

કચ્ચિઆશ, ન. ભીર; ગરદી

કચ્ચિઆશ, વિ. કાચું હોય એવું;
અસંપૂર્ણ.

કચ્ચિઆરો, પુ. નાની છટા.

કચ્ચિમું, વિ. ચુથાઈ ગયેલું; ભેળ-
સેજ. (૨) ગંદું.

કચ્ચીડું, વિ. કચકચ કરનાર. (૨)
હરીણું; છદી.

કચ્ચુડે, પુ. આંખલીનો ઠંજીઆ.
કહેવું કચ્ચુકા પીલે તેલ ના નીકળે=જેમાં
જે ન હોય તેમાથી તે ભેળવવાની મહે
નત કરવી તે કૌપટ.

કચ્ચુડ-કચ્ચુડ, અ. હાંચિકાના બુલ-
વાથી થતો અવાજ; આવતાં થતો અવાજ.

કચ્ચુડો, પુ. (કચ્ચુડકચ્ચુડ થાય તે
ઉપરથી) હાંચિકા; બુલો.

કચ્ચુમલ, બુલો કચ્ચુંબર.

કચ્ચુરો, પુ. એક ભતની ડેરી વ-
નસ્પતિ; ડેરકચ્ચાણું.

કચ્ચુંદણું, કિંમત સં પાણીમાં હલા-
વણું. (૨) કસણું; ચુંદણું.

કચ્ચુ દી નાખણું, કિંમત ચુંથી
નાખણું; બગાડવું.

કચ્ચુંબર, સ્ત્રી પાતળી, નાની અને
ઝીણી ચીરીઆ; છુદો.

કચ્ચેરી, સ્ત્રી. [હિં.] અમત-
દારને કામ કરવાનું ઠેકાણું. (૨) ધર-
માનો બેઠકનો ખડ; દિવાનખાનું કિંમત
પ્રમ કચ્ચેરીએ ચરણ = ફરિયાદ કરવી.
કહેવું કચ્ચેરીમા કચ્ચેરી=જ્યાં અજવાણું
લેઈએ ત્યાં અધાર.

કચ્ચેરી, સ્ત્રી. મશાલાદાર પૂરણ
ભરીને તળી કાઢેલી પારી પૂરી; ધારી.

કચ્ચેલડું, ન બુલો કચ્ચાણું. (ક-
વિતામાં)

કચ્ચેણું-ણું, ન તેલ ધૂપેલ કાઠવા-
નું નાનું સુદર પ્યાણું (૨) કંકાવરી.

કચ્ચેર, અ. ખૂબ કચ્ચાઈને ચગ-
દાઈ ગયેલું હોય તે. (૨) સ્ત્રી. જળમાં
થતી એક વનસ્પતિ.

કચ્ચેરધાણુ, (કચ્ચેરધાણુ), પુ.
વિનાશ; પાયમાલી. કિ. પ્ર. કચ્ચેરધાણુ
થઈ જવું=સાવ નાશ થઈ જવો.

કચ્ચા, વિ. [હિં.] કાચું; અકુ-

રાળ. (૨) પાકું-છેવટનું નહિ એવું.
:-કચ્છા બાર.

કચ્છાઈ, સ્ત્રી. કાચાપણું; કચારા.
કચ્છાંબચ્છાં, ન. (બ. વ.) છાકરાં
છેયાં.

કચ્છું, ન કાચકીનું બી; કાચકું;
કાંકચીઓ. (૨) વિ. [હિં.] કાચું;
અનુભવ વગરનું.

કચ્છ, પુ. [સં.] કમરે પહે-
રેલા કપડાની પાટલીને પાછળ ખોસવી
તે; કછોટો; લંગોટ. (૨) સરહદ ઉપરનો
નીચલો પ્રદેશ; સિંધ અને કાઠિ-
આવાડ વચ્ચે આવેલો એક નાનો પ્રાંત.
(૩) કાચખો.

કચ્છપ, પુ. [સં.] કાચખો. (૨)
અક' કાઠવાનું એક ચંત્ર. (કાચખા જેવી
આકૃતિનું હોવાથી.)

કચ્છપી, સ્ત્રી. [સં.] કાચખી;
કાચખાની માદા.

કચ્છાવનાર, પુ. [સં.] ઇશ્વરના
દશ અવતારોમાંનો એક અવતાર.

કચ્છી, વિ કચ્છનું; કચ્છમાં રહે-
નાર અને કચ્છમાં બનેલું હોય એવું.

કચ્છો, પુ. [સં. કચ્છ] કાછડો
મારવાનું કપડું; લંગોટ. (૨) કછોટો.

કચ્છુ, કિં સં કછોટો મારવો;
કાછડી વાળવી.

કછોટી, સ્ત્રી. [સં. કચ્છ]
લંગોટી. (૨) વૃષણ અને તેને લગતું
આંતરડું.

કછોટીખંધ, વિ. કાછડી વાળનાર;
પુરુષ વગર. (કછોટીખંધ નોતરાં એમ
કહેવાય છે.) (૨) જેની કછોટી છુટી ન
હોય એવું; બ્રહ્મચારી.

કછોટો, પુ. [સં. કચ્છ] કા-
છડો; કચ્છ. (૨) કચ્છમાં આવી જતો
શરીરનો ભાગ.

કછોર, ન નકારે છાકરું. કહે-
છોર કછોર થાય પણ માખાપ કમાખાપ
ન થાય=છાકરું કદાપિ પોતાની ફરજ ભરે
પણ માખાપ એવાં થતાં નથી.

કજલ, સ્ત્રી. સોગટાંની રમતની
એક રીત. (૨) કરામત; યુક્તિ.

કજડી, સ્ત્રી. [સં. કજજલી]
ગંધક પારાનું ભથણ. [કપિંજલ.

કજલો, પુ એક જાતનું પંખી;

કજળવું, કિ અ ઝાંખા પડી જવું;
રાખથી ઢંકાવું; ઠરી જવું. (૨) સોગ-
ટાંની રમતમાં પહેલરહેલું જીમ બંધાવું.

કજળાઈ-જવું, કિં અં બળી-
બળીને ઝાંખા પડી જવું; ઠરી જવું.

કળા, સ્ત્રી. [અ. કક્ષા] આ-
ફત; હાથ. (૨) મોત; મૃત્યુ.

કળા, સ્ત્રી. [સં. કલા] હિક-
મત; યુક્તિ.

કળઅન, અ. દેવચોર.

કળઈ, વિ. દેવાધીન.

કન્ઝત, વિ. [સં. ક્ઞ+જાત]
નીચ તુખમનું; નકારા ગુણનું; ઢલકી વરણ.

ક્રમરખ, સ્ત્રી [ફા.] રાજક
દેવક નુકસાની.

ક્રમઆ-ખોર, વિ. [અ. ક-
જીયે+ફા. સુર્દન ઉ. સ્ત્રી]
ક્રમો કર્યા કરવાનો જેનો સ્વભાવ હોય
એવું; ટંડાખોર

ક્રમઆ-હલાલ, પુ. ક્રમો કર-
નારાઓની વચ્ચે પડીને કામ કરનાર.
(૨) ક્રમો કરનારા પાસેથી હલાલી
ખાવાનો ધંધો કરનાર

ક્રમઆ-હલાલ, વિ ક્રમો કરા-
વનાર; લડાઈ મારનાર.

ક્રમઆ-રજઆ, પુ. [બ. વ.] ક્લેશ
કંકાસ; લડાઈ ટો.

ક્રમો, પુ. [અ. કસીયે]
તકરાર; લડાઈ. (૨) કંકાસ; ક્લેશ (૩)
ઈનસાફ કરવાની બાબત. કિ પ્ર. [૧]
ક્રમો કરવો=લડવું. [૨] ક્રમો માં-
ડવો=દાવો કરવો. કહેવું ક્રમોમાં મો
કાળું=ક્રમોમાંથી નહાઈ પરિણામજ
આવે. [૨] ક્રમો વેચાતો લેવો=લડાઈ
વહેરવી. [૩] ક્રમો કંકાસથી ગોળાનું
પાણી સૂકાવ=ક્રમોમાંથી બુકેન થાય.

ક્રમોડ, સ્ત્રી સરખી જોડી નહિતે.

ક્રમોડ, વિ એકબીજાની સમાન
નહિ એવું.

ક્રમોડું, ન. સ્ત્રીપુરુષનું અસમાન
જોડું (૨) એકબીજાને મળતી ન હોય
એવી બે વસ્તુઓનું જોડું.

ક્રમજસ, ન. [સં.] અમિની
જવાબો મારફતે નીકળતી કાળી રજ;
ક્રમજ. (૨) અંજન.

ક્રમજલી, જુઓ ક્રમલી.

કટ, સ્ત્રી. [સં.] કમર. (૨)
ચડાઈ. (૩) મહેનત; મજૂરી. (૪) એક-
સંખી. (૫) કંકણ; કડું.

કટ, અ. એવો અવાજ.

કટક, ન [સં.] લશ્કર; ફોજ;
સૈન્ય કટકદળ=મોટી ફોજ (૨) ચડાઈ;
હુમલો. (૩) લશ્કરી શાખા. (૪) કડું;
કંકણ. (૫) કોટલું; ખાખુ. કહેવું (૧)
કીડી ઉપર કટક=નાની વસ્તુ ઉપર બહુ
ભાર (૨) કટકની હાંધી કટકમાં ફોડવી
=ખભાર જે કંઈ હોય તે ત્યાંનું ત્યાં
રહેવા દેવું.

કટ-કટ, સ્ત્રી (કટ, અવાજ ઉપરથી
અનુ.) કટકટ કરવું તે; ટકટક. (૨) ક-
જીઓ; ટટો. કિં ૫૦ કટકટ કરવી=
ટોકડું; ખરખરડું.

કટકટડું, કિં અં ૦ કટકટ એવો
અવાજ થવો (૨) એવો અવાજ નીકળે
એમ ચાલવું. (૩) ટકટક કરવું.

કટકટીઆપણું, ન. કટકટ કર-
વાનો સ્વભાવ; ટકટક કરવાની દેવ.

કટકટીઉં, વિ. કટકટ કરનાર;
ટકટકીઉં. [એવું; ખટકણું; ખરડ.

કટકણું, વિ. કટ-દંધને ભાંગી નય
કટકીઉં, વિ. ખટકણું; ભાંગી નય
એવું.

કટકીઉં, ન જાપરી. [૨] માળ.

કટકું, ન નાનો કકડો.

કટકો, પુ. [સં. કટ્=કકડો
કરવો] આખાનો ભાગ; કકડો; બહુજ
થોડું.

કટકોલ, સ્ત્રી. પીકદાની.

કટમ, ન. કુટુંબ

કટર, સ્ત્રી. તાડ અથવા ખજૂરીના
ચડની બનાવેલી હોડી.

કટલું, ન. [સં. કુટોર] નાનું
કુપકું. (૨) કુપડાનો અંગો; ઢાંકણ.
(૩) કડતલું. [(૨) તકરા.

કટાકટ, સ્ત્રી. હરિફાઈ; દુશ્મનાઈ.

કટાકટી, સ્ત્રી. ધણીજ દુશ્મનાઈ.
(૧) મારામારી; તપાસપી. (૩) કસાકસી.

કટાક્ષ, ન. [સં.] પ્રેમભરી
વાંછી નજરે જોવું; ભાવ કે સંકેત દર્શક
છુપી માન કરવી.

કટાટ, વિ. તકસારી; કળઆખોર.

કટાણું, વિ. કાટને લીધે ભેરવાદ
થયેલું. (૨) કટાળા ભરેલું. (૩) ન.
કવેળા. કિ. પ્ર. મોં કટાણું કરવું=
નાપસંદગી દર્શાવવી.

કટામણું, વિ. કાટ ચડાવે એવું.
(૨) કટાઈભય એવું. (૩) ખિન્ન; અપ્રસન્ન

કટાર, સ્ત્રી. [સં. કટાર]
જે બાજુએ ધારવાળું બાલાના પાના
જેવું નાનું હથિયાર; કટારી. (૨) લી-
ટીઓની હારનો એક ભાગ; કોલમ. (૩)
કટાક્ષ.

કટારડી, વિ. નાની કટાર. (કવિ-
તામાં), નેન કટારડી=આંખનું ધાયલ કરે
એવું જોવું તે.

કટારી, સ્ત્રી. કટાર. (૨) કટાક્ષ. રૂ. ૦
પ્ર. ૦ નેનકટારી=આંખપી કટાર

કટાવ, પુ. એક ભતનો પદખંધ,
રાગ. (૨) કટખંધ.

કટાવણું, કિ. પ્રે. કપાવણું; વઢા-
વણું. (૨) કાટ ચડે એમ કરવું.

કટાણું, કિ. અ કાટ ચડવો. (૨)
કટાણુ થવું. (૩) ખિન્ન-નાખુશ થવું.
(૪) કપાડું; વઢાવું.

કટાસણું, ન. [સં. કટ=ત્રા-
સની સાદડી+આસન] ધાસનું-દર્ભનું
આસનીક.

કટાણું, પુ. [સં.] કાચખાની પી-
ઠના હાડકાનું કાટણું, અથવા તેના જેવા
ધારનું જે કંઈ તે. (૨) સ્ત્રી ચેણી, તાવડી.

કટિ, (કટી), સ્ત્રી. [સં.] શરીરનો
વચ્ચો ભાગ; કમર; કેડ.

કટિત્રાણું, ન. [સં.] કમરનું
રક્ષણ થાય એવું જે કંઈ તે; કમરખંધ.

કટિખંધ, પુ. [સં.] કમરપટ્ટો;
કહોરો. (૨) કટાવ. (૩) ગોળા ઉપરના
ગોળ પટાદાર ભાગ તે.

કટિખંખલા, સ્ત્રી. [સં.] કમર-
પટ્ટો; કહોરો. (૨) સ્ત્રીઓની કમરનું ધરણું.

કટિશૂળ, ન. [સં.] કમરનો
દુખાવો. [પહેરવાનો નાનો કહોરો.

કટિશૂંખલા, સ્ત્રી. [સં.] કેડમાં

કટિસૂત્ર, ન. [સં.] કંદોરો; ક-
મરે આંધવાનો દોરો.

કટિસ્નાન, ન. [સં.] કમર
અને તેની નીચેના ભાગનું અર્ધસ્નાન.

કટુ, વિ. [સં.] કડવાશવાળું;
કડવું. (૨) નહિ રહે એવું. (૩) તીવ્ર
કટુત્વ=તૂઠ, મરી અને પીપર

કટુક, વિ. સહેજ કડવું. (૨) સ
હેજ તીવ્ર:

કટુતા, સ્ત્રી [સં.] કડવાશ. (૨)
તિખાશ (૩) ઝેર; ખાર.

કટુતાઈ, સ્ત્રી કટવાશ (૨) ખાર

કટુત્વ, ન. [સં.] પીતપાપડો.

કટુકળ, ન. [સં.] કડવું ફળ;
ઉદ્રવાયળ (૨) ઝેરી નાળિયેર (૩)
કાંકણીઓ (૪) કારેલું.

કટોરો, પુ. કહેડો; ગોખ, કિનાર.

કટોરી, સ્ત્રી. [સં. કટોરા]
પડખીવાળી છાછગી વાડખી; પ્યાસી. (૨)
પાતળા પતરાની બનાવેલી નાની ટીકડી.
(૩) સ્ત્રીના કાપડાનું એક તાલું.

કટોરો, પુ. [સં. કટોરા]
પડખીવાળું ને પહેળા મોનું પાત્ર; વા-
ડકો; પ્યાસે.

કટ્ટી, સ્ત્રી મિત્રતા-તોડી નાખતી તે;
છુટી. કિ પ્ર કટ્ટી કરતી=છુટા પડી
જવું. (નાનાં છોકરાં પોતાના ટોળામાંથી
ઝેને ખાતલ કરે છે તેની સાથે કટ્ટા કે
કટ્ટી કરી, એમ કહે છે.)

કટુ, વિ. ધણુંજ આકર; પકડું; પૂરે-
પૂરું. (૨) ખારીલું: સખત.

કઠ, સ્ત્રી. [સં. કટ=સાદી]
સાદી (૨) ઉકળાટ; ધામ; કઠારો. (૩)
એક ઋષિ. (૪) એ નામનું ઉપનિષદ.

કઠણ, વિ. [સં. કટિન] ઝટ
ભંગાય નહિ એવું; સખત: ખૂબે એવું.
(૨) સમભય-કરાય નહિ એવું; અધરું.
(૩) ઉપાય ચાલે નહિ એવું. કિ પ્ર.
(૧) કઠણ કરવું=અસર થાય નહિ એવું
કરવું (૨) કઠણ થવું=નિર્દય થવું; કઈ
અસર રાખવી નહિ.

કઠણાઈ, સ્ત્રી સખતાઈ (૨)
સગીનપણું (૩) મુશકેલી (૪) નિર્દયતા
(૫) આકરાપણું (૬) મજબુતી.

કઠણાશ, સ્ત્રી કઠણપણું.

કટરોઈ, સ્ત્રી. અકળામણ;
મુંઝવણ.

કઠલો, પુ. જુની જુની ધણીક ભ-
તની વસ્તુઓનો સમુદાય; ધરખટથો.

કઠણું, કિં અં [સં. કટ=
કુઃખમાં રહેલું.] અદરથી કુઃખી થવું;
બેચેની રહેવી; પેટનાંતો ભાર નડવો. (૨)
કઠારો લાગવો. (૩) કઠણ લાગવું; ખૂચવું.

કઠલો, પુ. તેન ધી વગેરે ભરવાનો
માદીનો ઘડો. (૧) કુવાની અદર નખાતો
કઠોરો. (૩) વિંડ ખે એવો. (જોડો).

ક-ઠામ, ન. [સં. કુ+સ્થાન]
ખરાબ સ્થાન; અપવિત્ર-અસ્વચ્છ જગ્યા.
(૨) શરીરનો દેખાડાય નહિ એવો ભાગ.

કઠે. કઠામ કુમકું ને સસરો વૈદ= ઉપાય કરાય નહિ એવી મુશકેલી.

કઠારો, પુ. [સં. કટ્=કુપવું] અંદરથી થતી અકળામણ; બકારો થવો તે; ઉકળાટ; ધામ.

કઠિઆરણુ, (કઠિયારણુ), સ્ત્રી. [સં. કાષ્ઠિક=લાકડાં કાપીને વેચનાર] કઠિઆરાની સ્ત્રી (૨) લાકડા કાપીને વેચવાનો ધંધો કરનારી સ્ત્રી

કઠિઆરી, સ્ત્રી લાકડાં વેચવાનો ધંધો કરનારી સ્ત્રી; કઠિઆરાની સ્ત્રી (૨) કઠિઆરાપણુ. (૩) બાળવાના લાકડાની ગાડી.

કઠિઆરો, પુ. [સં. કાષ્ઠિક] બાળવાના લાકડાં વેચવાનો ધંધો કરનાર

કઠિન, વિ [સં.] કઠણુ; સખત; મજબુત.

કઠિનતા, સ્ત્રી. [સં.] કઠણપણું.

કઠીઓ, પુ એક ભતનો જીનોસિકો.

કઠેકાણું, ન ખરાબ જગા; અચોગ્ય સ્થાન. (૨) શુભ સ્થાન.

કઠેકે, (કઠેરા), પુ ઉંચી કિનાર ઉપરથી પડી ન જવાય તે માટિ કરેલી આડ; કઠેરા. (૨) ગોખ; ઝરેખો; છત્તું. (૩) ખડારો.

કઠેરે, પુ. કઠેરા.

કઠોડી, સ્ત્રી. નાનું કઠોડું.

કઠોડું, ન. મશાલો બારવાનું લાકડાનું ખાનાવાળું ચોકડું. [(૨) કઠેરા; ગોખ. કઠોડો, પુ. વઢાણનો પાછલો લાખ.

કઠોદર, ન. [સં. કષ્ટ+ઉદર] એક ભતનો પેટનો રોગ.

કઠોર, વિ. [સં.] બહુજ કઠણ હોય એવું; જરાય અસર ન થાય એવું. (૨) કઠેરા; કડવું લાગે એવું.

કઠોરતા, સ્ત્રી. કઠોરપણું; નિર્દયતા.

કઠોરપણું, ન. કઠોરતા.

કઠોરાઈ, સ્ત્રી. કઠોરતા.

કઠોળ, ન જેની બે ફાંડ થતી હોય એવું અનાજ. (મગ, મઠ, તુવેર, ચણા, વાલ વગેરે.)

કઠ, સ્ત્રી કમર. (૨) એકવાર ખાટેલી ડાંગર: કરટ. (૩) મણીને અપાતી વસ્તુ ઉપર સેકડે જે વધારો અપાય છે તે.

કઠ, અ એવો અવાજ.

કઠક, વિ. [સં. કઠુ] આકરે; ગરમ; સખત. (૨) કઠણુ; બરડ. (૩) કાચું; અપરિપક્વ (૪) કોરે; ખાલી; નિર્ધન; ભૂખું. કઠક બગાળી=ઉંક ખાલી થઈ ગયું હોય તે.

કઠક, સ્ત્રી કાનનું ધરણું, કડી; વાળી. (૨) તખતી (લાકડાની બારીની).

કઠકક, અ (અણુ) એવો અવાજ. (૨) કઠકડાટ.

કઠકકતું, (કઠકડું), ઘણુંજ તપી ગયેલું; ઉકળવું. (૨) ખડખડવું; ઇસ્ત્રીવાળું (અંબરખુ). (૩) આકર; કુન્દવે એવું.

કઠકકડું, (કઠકડું), કઠકડ એવો અવાજ થવો; અત્યંત ગરમ થવું. (૨) કુન્દવું હાલવું. (૩) ખડખડવું. (૪) સંકોચાઈ જવું.

કડકડાટ, (કડકડાટ), પુ કડકડવું તે; કડકડ એવો અવાજ.

કડકડાટ, અ. અટક્યા વગર; એક સરખી રીતે: સપાટાળધ. [રહેવું તે.

કડકડાટી, સ્ત્રી. કડકડ એમ થઈ

કડકડાવણું, કિ. સ. ઉકાળવું; ખૂબ ઊનું કરવું. (૨) ધુળવણું; ખડખડાવણું; પીસણું; કચરડણું

કડકડિત, વિ અતિ ગરમ; કડક. (૨) સફાઈબધ; ઇસ્ત્રી કરેલું.

કડકડીને, અ ધણાજ નેસમા; ધસારાબધ. (૨) કડકડ થઈને

કડકણું, વિ. કરડકણું.

કડકડ-મ'ગાળી, વિ. ભપકામાં રહે-નાર, પણ ખાલી ખોસાણું; આડંબરી.

કડકડા, પુ. (બ. વ.) પાણી ઉકળતાં નેસના જે ઉછાળા આવે છે તે.

કડકડી, સ્ત્રી. નાનો કડકો: કરચ.

કડકડીડું, ન પુરુષને કાને પહોરવાનો મોતીનો મોટો વાળો.

કડકડા, પુ. આખી વસ્તુમાંથી જુદો થોડો ભાગ; કડકો. (૨) બચકું; કાળીઓ કહેવું કડકે કડકે બિસ્મિલ્લા=ઠાકરે ઠાકરે અધરણી=દર વખતે ધસારો (૩) વિ ખાલી ભપકાવાળો.

કડકડાયલી, સ્ત્રી. કરચલી.

કડખા, સ્ત્રી એક રાગેણી.

કડચ, સ્ત્રી કરચ; કડકી

કડચલી, સ્ત્રી. કરચલી

કડચલો, પુ. પાણીમાં થતું ધણા મજવાળું એક નાનું પ્રાણી; કરચલો.

કડછી, સ્ત્રી. [સં. કંબી] નાની વાડછી જેવા ચાડાનું ને લાંબા હાયાનું એક વાસણ

કડછો, વિ. [દે. કઢચ્છ-કઢુચ્છઓ] મોટી કડછી.

કડ-કડ, અં ઝાડ-ધરવગેરેના પડવાથી થતો એવો અવાજ. (૨) ઉપરાઉપરી ગજનાઓ થતી તે.

કડગ, સ્ત્રી. કટણ; ખડકની કોર. (૧) ટેવ; આદત. (૩) પાણીના કેસની ગોળ કાંથી. [(૩) ખડતલ.

કડલણ, સ્ત્રી કરલાલ (૨) કુયલી.

કડલણું, ન કપાસની સાઠીઓનું ચૂથેલું પડ. (કાઠી)

કડદો, પુ. [સં. કટ+દાય=ભાગ] ધટાડો; ધટઆપવી તે. (૨) ભેગ. કિ પ્ર કડદો ઉતારવો=ભેલ કાઢી નાંખવો. (૨) કડદો કરવો=કાટણું કાઢવું.

કડપ, (કરપ), પુ. [અ. કરપ્=દાખ.] વજન; ભારખોજ.

કડપણું, ન. છાતને કાપી કાપીને ખેતરમાં થોડે થોડે છોટ દગલા કરવા તે. (૨) રાંવેલા અન્નનો વાસણને વળગેલો ચોપડો.

કડખ, ન. [દે. કઢખો] ભર બાજરીના સુકા સાકા. (૨) કરપ; હાક. [માથી ઊગનાર.

કડરૂહ, વિ. સાધામાંથી-માંઠ-

કડલી, સ્ત્રી. નાનાં છાકરાંના હાથનું ધરેલું; કલ્લી. [લિઉઆ અને કડવા.

કડવા, પુ. કણીની એક ભત.

કડવાટ, પુ. [સં. કટુ+વૃત્તિ]
કડવાશ; કડુતા. (૨) મનની અપ્રિય
લાભણી; દ્વેષ.

કડવાટલું, ના ધા. કડલું થાય
એમ કરલું; કડલું ઓસડ આપલું.

કડવાશ, સ્ત્રી. કષ્ટક કડવો
સ્વાદ તે; કડુતા. [વેશ; મળો.

કડવી, સ્ત્રી. એક જાતની કડવી
કડલું, ન. [સં. કટ] એકજ
રાગના કાવ્યની કેટલીક કડીઓનો સમુ-
ચ્ચય.

કડલું, ન. [સં. કટુ] કટુ
સ્વાદવાળું. (૨) પસદ પડે નહિ એવું;
અપ્રિય ૩ પ્ર. કડલું જે=અત્યંત
કડલું કડવી જામ = અપ્રિય વાણી
બોલવાની ટેવ. કડલું ઓસડ=હિતકર
પરંતુ કડલું લાગે એવું. કડવી આંખ=
ખારીલી નજર

કડલું, કિ. જુઓ કરડલું.

કડવો, જુઓ કરવો.

કડસંજો, પુ. મોટી ભીંતને લગતી
નાની ભીંત ચણીને બનાવેલું લડારીકું;
પડભીંતીકું.

કડા, સ્ત્રી. (પુ) એક જાતની
ડાંગર. (૩) કડાઈ (મોટી). (૨) ચાખા.

કડાકું, સ્ત્રી. [સં. કટાહ]
ચેણી; તાવડી; કટાઈ. કિ. પ્ર. કડાઈ
ચઢાવવી=મિષ્ટ બોજન બનાવવું.

કડાકું, અ. (કડ અથવા ઠટ ઉપર-
થી) એવો એક અવાજ. (૨) ઉપરા-
ઉપરી એવો અવાજ થાય તેમ.

કડાકડ, અ. કડકડ એમ ઉપરા-
ઉપરી અવાજ થતા હોય તેમ. (૨) સ્ત્રી.
મારામારી; લડાલડી.

કડાકડી, સ્ત્રી. સામસામી ધડા-
ધડી; ધમાધમી; લડાલડી. (૨) હરિક્ષક;
દુસ્મનાઈ. (૩) નકારડો ઉપવાસ; લાં-
ધણ. ૩૦ પ્ર૦ કડાકડીનો વખત=અણીનો
વખત. [મહેનત; પીડા; પચાટી.

કડાકુટ, સ્ત્રી. બહુ માયાફોડની
કડાકુટીકું, વિ. કડાકુટ કરાવે
એવું; માયાફોડીકું (માણસ).

કડાકુટો, પુ. કડાકુટ; માયાફોડ.

કડાકો, પુ. [સં. કટુ+ભાંગવું.
ક૦ અનુ.] મોટો અવાજ થવો તે. કિ.
પ્ર૦ કડાકા કોડવા=અમને અથવા આં-
ગળાંને વાળીને 'કટ' એવો અવાજ થાય
એમ કરવું. કડાકા થવા=જોરથી ગર્જનાઓ
થવી. (૨) લાધણો થવી કડાકા કરવા
=લાધણો કરવી.

કડાકુંડ, અ. [સં. કટ=અ-
તિશય+ચુષ્+કડવું] ખૂબ બાઝેલું
હોય તેમ. (૨) વિ. સેજસેજ થઈ ગયું
હોય એમ બાઝેલું.

કડાખીડ, અ. અડાખીડ; ધમ-
ધાધાર; સળંગડ.

કડાખીન, સ્ત્રી. [અં. કાખિન ઉ.]
ઘોડેસવારની નાની અને ટૂંકી ખંડુક.

કડાયું, ન. [સં. કટાહ]
કઢવાનું નાનું વાસણ; પેણી; કઢાઈ.

કડાર, વિ. [સં.] માંજરે. (૨)
અહંકારી.

કડાણું, કિ. અ. ચિડાવું; ખિન્નવું.

કડાસન, ન. (સં. કટ+આસન)
દર્શનું આસનીઉં.

કડિતુલ, પુ. [સં.] અડગ.

કડી, સ્ત્રી. [સં. કટક=કડું]
ધાતુના સળીઆને ગોળ આકાર, નાનું
કડું. (૨) અકોડી; આંદડી. (૩) બેડી
(૪) કવિતાનું પદ; ચરણ. (૫) ઓળ;
હાર રૂ. પ્ર કડીતોડ=મનપ્રત; અકો-
ડાળવં (૨) કડીબધ=ચયાનુક્રમ.

કડીઅણ, (કડિથેણ), સ્ત્રી કડી-
આની સ્ત્રી.

કડીઆ-કામ, ન. કડીઆએ કરવાનું
કામ. [રમતનો એક પ્રકાર.

કડીઆ-કોટ, પુ. મોઠાંડાની

કડીઆ, પુ. [દે. કઢહાં]
ચણવાનું કામ કરનારો માણસ. (૨) ચણવા
નું કામ કરનારા માણસોની એક નાત.

કડીબંધ, વિ. હારબંધ; કડીઆ
બેડાયલી હોય તેવું.

કડીતોડ, વિ કડીઆ બેડાયલી
હોય તેને તાડી નાખે તેવું. (૨) રકમે
રકમ દાખલ હોય તેવો (હિસાબ). (૩)
હારે મહેનત.

કડું, ન. [સં. કટું] ઈંદ્રજવના
આડની સુકી ડાંખળીઓ. (૨) વિ. કડવું.

કડુંચું, વિ. [સં. કટુક]
સહેજ કડવું. (૨) કસાણું; બેસ્વાદ.

કડુંખલો, પુ. [સં. કટ+
ખલ=ખાળુ] નાની સાકડી અને
ખાળુની જગા; ખુણો.

કડું, ન. [સં. કટક]
ધાતુના સળીઆને ગોળ વાળીને બનાવેલો
આકાર; મોટી કડી (૨) હાથને કાટે
તથા બાવડે પહેરવાનો અલકાર.

કડે, અ. પાસે; કને. ભેડે.

કડેડાટ, અ કડડાટ; વગર અટ-
કવે; બેધડક. [સારી રીતે,

કડેધડે, અ. ધમધોકારે; બહુ

કડો, પુ. [સં. કુટજ]
કુંગરી ભાગમાં થતું એક ઝાડ; ઈંદ્ર-
જવનું ઝાડ.

કડોકડ, પુ દેવતા પાડવાનું ચક્રમક
અને મુંજની રસીવાળું એક ઓળર.

કડોળ, વિ. બેડોળ; બદસુરત.
(૨) કદરૂપું.

કઢણુ, સ્ત્રી. [સં. કટ]
ઉભા ઢોળાવવાળા ખડકની ધાર. (૨)

[સં. કઠિન] ઉભો અને સીધો
ઢોળાવ. (૩) ચામડાના કાસનું ચક્રર.
(૪) છેડે અંકોડો હોય એવી લાકડી;
વાંસી. (૫) ન. (કઢવું=કઠાણું.)
દાળનું (કઢેલું) પાણી. (૬) વિ. કઢાપો

કરવાનો જેનો સ્વભાવ હોય એવું
(માણસ).

કઠવું, કિ. સ. [સં. કવચ]
ખૂબ ઉત્તમવું. કઠિએલ=કઠેલું. કઠાપો
કરવો=ગુસ્તાથી લોહીને તપાવી નાખવું

કઠંગ, પુ કચાલ; ગેરવર્તણુક.
કઠંગું, વિ ઢંગવગરનું; વિલક્ષણ.
(૨) આહુ અવળું, નિયમસર નહિ એવું;
તરેહવાર.

કઠા, સ્ત્રી કઠાઈ; મોટા પેણા.

કઠાઈ, સ્ત્રી. [સં. કટાહ]
તળવાનું વાસણ, પેણી. કિ પ્ર. કઠાઈ
અડાવવી=મોજમજનું લોગન કરવું.

કઠાપો, પુ ગુસ્સો આણી લોહી
તપાવવું; શોક; કલેશ. (૨) ધામ;
અફારો. (૩) કઠી.

કઠામ, ન ઘોડા અને બળદ
પસોટવાનું કાકડાનું ચોકું.

કઠાચું, ન મોટી કઠાઈ, પેણા

કઠાઈ, ન કોઢીકે; દોર ખાંચવાનું
નાનું ધર.

કઠારો, પુ ઉચક વસ્તુ લેવી દેવી
તે; ઉધડ ઇન્જરો.

કઠાવવું, કિ. પ્ર. ઉકળાવવું.
(૨) કઠાપો કરાવવો; ચીડવવું. (૩)
કાઠવા લાગવું. (૪) રત્ન આપાવવી.

કઠાળ, વિ. ખરાબ ઢાળવાળું.

કઠિયલ, વિ. કઠેલું; બહુ ઉકાળીને
ધાટું કરેલું.

કઠી, સ્ત્રી. [સં. ક્વથ=
ઉકાળવું] ચણાનો થોડો લોટ અને
મસાલો ભેળવી કઠેલી હાસ. [ઉકાળો.
કઠો, પુ કઠારો; કલેશ. (૨) કવાય;

કણ, પુ. [સં. કણ]
અનાન; દાણો. (૨) કરચ; રત્ન. (૩)
ટપકું; ટીપું. (૪) આંટણ; વળી; સળ.
(૫) કાગરો; શિખર. (૬) જ્વાન; તરેહ.
(૭) અભ્યાસતને ભિક્ષાત્ર આપવું તે.
કહેવું કણનું મણુ=થોડામાંથી ધણું
મળવું કીડીને કણ અને હાથીને
મણુ=જેને જેટલું જોઈએ તેને તેટલું
મળવું તે.

કણક, સ્ત્રી. [સં. કણિક] ભિક્ષા
તરીકે આપવાનું અન્ન (૨) ભેળસેળ
અન્ન. કિ પ્ર કણક આપવી=ભિક્ષા
આપવી (૨) કણક કાઢવી=ભિક્ષારીનો
ભાગ કાઢવો (૩) ગાથેલો લોટ; કણક.
કણક દૂ પવી=ખાધેલા આટાને ખૂબ કસણું;
ચુંદવો. કણક ખાધેલા અને કણખી કસણ્યાં
ગુણુ દે=એ જેને દાળવાથી કાયદો થાય છે.
(૨) કણકમા ખાણી પડયું તે પડયું =
થયું તે નહિ થયું થવાનું નહિ.

કણકણ, સ્ત્રી. [સં. કણ=
રેતુ] કણકણાટ. (૨) અ. (અનુ)
દુઃખ અથવા અસંતોષને લીધે ગળામાંથી
નીકળતો અસ્પષ્ટ અવાજ.

કણકણવું, કિ. અ. [સં. કણ]
દુઃખ અથવા અસંતોષને લીધે ગળામાંથી

અરુપથ અવાજ ઠાઠવો; ઝીણું
ઝીણું રેણુ.

કણ્ઠકણા, સ્ત્રી. (પુ.) રોમાંચ
સાથે શરીરમાં કંપારી આવવી તે;
કમકમાળી. (૧) કંઠાળો

કણ્ઠકણાટ, પુ. કણ્ઠકણુ તે;
કણ્ઠકણુ એવો અવાજ (૨) કંઠાળો;
કમકમાટ. [એમ કસવણુ.

કણ્ઠકણાવણું, કિ. પ્રે. કણ્ઠકણુ
કણ્ઠકણી, સ્ત્રી કંપારી; ધ્રુબરી.
(૨) કંઠાળાની લાગણી.

કણ્ઠકણો, પુ. ધ્રુબરો; કપ.

કણ્ઠકી, સ્ત્રી. ભાંગી ગએલા
ચાખાનો ભૂકો રૂ. પ્ર કણ્ઠકી તડબ-
ડાવવી=કણ્ઠકીની ઘેરા કરવી.

કણ્ઠક, સ્ત્રી. મળોત્સર્ગને માટે
આંતરડાને ભેર આવણુ તે; કરાંડ.

કણ્ઠકી, સ્ત્રી. [સં. કરંજ]
એક ભતતું ડાડ. (કણ્ઠકાં નામના તેલી
ખીચાં ધાય છે.)

કણ્ઠકીડું, ન. કણ્ઠકીના ખીખાનું
તેલ. (આ તેલ દીવે બાળવાના અને
જીવાત મારવાના કામમાં આવે છે.)

કણ્ઠકાર, વિ. દાણાદાર.

કણ્ઠકીઓ, પુ. સ્ત્રીઓને હાથે
પહેરવાનું એક ધરણું.

કણ્ઠકીક, સ્ત્રી. જે ટેકાણે અનાજ
વેચાતું હોય તે જગા; દાણાબજાર.

કણ્ઠકણુ, કણ્ઠકણુ, સ્ત્રી. કણ્ઠકીની સ્ત્રી.

કણ્ઠકી, પુ. ખેતી કરનાર માણસ;

ખેડૂત. (૨) ખેતી કરનારા માણસોની
નાત; પાટીદાર. (૩) તાબેદાર નોકર;
ગુલામ. કહેવું કણ્ઠકીની મત ફલે તે
બાણે બાણે ને ભૂલે. (૨) કણ્ઠકી કાર્ટકે
ડાહો. (૩) કણ્ઠકીનું મોં કુવાડે ચીરેલું.
(૪) “કણ્ઠકી પાછળ કરેડ, કણ્ઠકી કોઈ
પાછળ નહિ; પણ ખાટલે મોટી ખોડ કે
ઉલ્કું આસડ નહિ ” (૫) કણ્ઠકીનો
કુળો, એક મુઝો ને ખીતો લામે. (૬)
કણ્ઠકી બગડ્યાં કેડવે (કણ્ઠકીના ત્રણ
ભાગ છે. ૧ લેલ્યા, ૨ કેડવા (કડવા)
અને ૩ આંજણા.)

કણ્ઠકણુ, કિ. અ નાખુરા ધણું;
કણ્ઠકણુ.

કણ્ઠકણાટ, પુ. કણ્ઠકણાટ; ના-
ખુશી.

કણ્ઠકાભ, સ્ત્રી ધંટી (૨) પા-
ણીના વમળ.

કણ્ઠવર, ન. [સં. કળ+વૃત્તિ]
માગીને આણેલુ જુદી જુદી ભતતું સેળ-
ભેળ થઈ ગએલું અનાજ; કણ્ઠકી

કણ્ઠવટીઉં, ન. કણે કણે કરીને
એકઠું કરેલું અન્ન. [ભિક્ષુક.

કણ્ઠવટીઉં, વિ. માગી ખાનાર;
કણ્ઠવાર, ન. [સં. કળિકાર]

કરેલુ; એક ભતતું ફૂંધડાડ.

કણ્ઠવું, કિ. અ. [સં. કળ=
અવ્યક્ત અવાજ કરવો.] દુઃખના ભરને
હીથે ગળામાથી અવ્યક્ત અવાજ નીક-
ળવો. (૨) દાણે દાણે વીણવું. (૩) કિ.
સ. વીણી ખાવું.

કણસ, ન. [સં. કણિશ]
કણુ ભરેલો ડોડો; કણસલું [ઉંખી.
કણસલું, ન અનાજનું હુંડું;
કણસાઈ, પુ. [સં. કણ+
સવૃશ] કળીદાર લાકુનો એક
પ્રકાર; મોતીચૂર.

કણસું, ન. [સં. કણિશ]
કણસલું.

કણ્ણ, પુ. (કણ્ણનું બ. વ.)
સાપોલીઆં; સાપનાં નાના બચ્ચાં. (૨)
અંદોડા, મણ્ણ.

કણ્ણ, સ્ત્રી. તીખી લીંડીપીપર.
(૨) છર (૩) બારીક ભાગ. (૪) એક
જાતની માખી. [થોડો.

કણ્ણાટીન-૨, ન. [સં.] દીવાળીનો
કણ્ણાફ, પુ. [સં.] વૈશેષિક
ન્યાયશાસ્ત્ર બનાવનાર એક મોટા ઋષિ.
(૨) સોની.

કણ્ણાયતું, વિ. [સં. કણ+
આયત] કામના બદલામાં જેને
પેટીકું મળવું હોય તેવું.

કણ્ણિક, પુ. [સં.] કણસલું.
(૨) ઝીણો દાણો. (૩) કણક. (૪)
ભિણ્ણક. [ઝીણો દાણો. (૨) આટણ.

કણ્ણિકા, સ્ત્રી. [સં.] ઝીણામાં
કણ્ણી, સ્ત્રી. [સં.] બહુજ
બારીક કણ; ઝીણી કરચ. (૨) તેલ
ધીમાં તળ્યા પછી તળીએ જે ઝીણી
શ્રુષ્ટી પડી રહે છે તે. (૩) આંટણ; કપાશી.

કણ્ણીકું, વિ. કણ્ણચણ્ણનું. (૨) કાંકરી-
વાળું. (૩) ન ગાદલું; ગોદહું.

કણ્ણીઓ, પુ. કણ્ણ-દાણા વેચ-
વાનો ધંધો કરનારો માણસ; કણ્ણીઓ.
કહેવું (૧) કણ્ણીઆના શાપથી કઈ વર-
સાદ અટકે? (૨) કણ્ણીઆ સદાય ર-
ણ્ણીઓ, કવચિત્જ કાકણ્ણીઓ. (કાક-
ણ્ણીઓ=કાંવાળો અર્થાત્ ધનાઢય.)

કણ્ણું, ન આંખમાં પડેલું કસ્તર.

કણ્ણુક, સ્ત્રી જુઓ કણ્ણુક.

કણ્ણુતું, ન અન્નવેતન. (૨) પેટીકું.

કણ્ણુર, પુ. [સં. કણિકાર]
એક જાતનું ફૂલઝાડ; કરેણ.

કણ્ણુ, પુ. [સં. કણ] થોડા
દિવસનું જન્મેલું પાતળું સાપોલીકું. (૨)
કેંટો; મોળાઉ. [હુમળીનાં ખી.

કણ્ણુશ, સ્ત્રી (નં) કાંદાનાં-

કણ્ણુતું, જુઓ કણ્ણુ.

કણ્ણુ, પુ. [સં.] એ નામના
એક મુનિ. [નો કાપ.

કત, સ્ત્રી. [અ. કત] કલમ-

કતક, ન. [સં.] એક જાતનું
ઝાડ અને તેનું ફળ; નિમળી. (એમ
કહેવાય છે કે નિર્મળીનો ભૂક્ષા પાણીમાં
નાખતા કચરો વગેરે તળીએ બેસી જઈ
તે ચાકણું થઈ જાય છે.)

કતકું, ન. લાકડાનો લાંબો જડો
કડકો; કંગોરો.

કતરણી, સ્ત્રી. [સં. કર્તની]

(૨) પતરાં કાપવાની મોટી કાતર.

કતરઝોડ, વિ. વળગ્યું છટે નહિ એવું; હડીકું. (૨) કંટાળો આપે એવું.

કતરવેધીકું, વિ. વગીકું; વા. કરનારું. [પચાતનામું.

કતખા, પુ. [અ.] ક્ષવાદનામું;

કતરાણું, વિ. કતરાય એમ ખાડું જણું; તિર્યંક

કતરાણું, કિ. અ. [સં. કત્] કપાણું; કપાઈને જાડું પડવું. (૨) આડું જણું.

કતરાંશ, પુ. વિરુદ્ધતા, આડાખાથું.

કતરેહ, પુ. અણુબનાવ; ખટપટ.

કતલ, સ્ત્રી. [અ. કતલ] નિર્દય રીતે કાપી નાખવું તે; કાપાકાપી. ખુનરેલ. રૂ. પ્ર. કતલની રાત=અત્યંત ધમાકનો વખત. (૨) કતલે આમ=રૈયતને કતલ કરવી તે.

કતલની રાત, સ્ત્રી. તાણત કાઢવાની આગલી રાત. (હજરતઅલીના હસન ને હુસૈન નામે બે દીકરાઓ કતલ થઈ ગયા હતા, તેમની વર્ષાની રાત)

કતાર, સ્ત્રી. [અ. કિતાર] કતલ; કાપાકાપી. (૨) [અ. કિતાર] જોડાજોડ-ચાકુ ને ચાકુ હોતું તે; પરંપરા.

કતાલ, પુ. [આ. કિતાલ.] જાડું કતલ કરનાર માણસ. (૨) લડાઈ.

ક-તાળ, વિ. [સં. કુ+તાલ]

ખેતાલ. (૨) સ્ત્રી રડારોળ; કલેશ; અફસોસ.

કતોદય, પુ. [સં. કૃત+ઉદય]

કરલા કર્મના ફળનો ઉદય; કિસમત.

કતોલીઓ, પુ. લટારો.

કત્તા, સ્ત્રી. [સં. કર્પદિકા.

પ્રા. કત્તા] કીકરાનો ગોળ કકડો.

કત્તો, પુ. [અ. કત્ત]

નડા અક્ષર આવે એવા કાપની કલમ; કિત્તો.

કંથક, વિ. [સં.] કથા કહેનાર;

પુરાણી. (૨) જાહેર ભાષણ કરનાર. (૩) હાવબાવ કરી દેખાડીને નાચનાર અને ગાનાર. (૪) ન કહેવત.

કથણી, સ્ત્રી. [સં. કથ=

કહેવું] કથા કહેવાની-વાત કરવાની પદ્ધતિ; કંકણી

કથન, ન. [સં.] કથા કે વાત

કહેવી તે. (૨) કહેવું, ખોલ; વચન. (૩) વિવેચન; નિરૂપણ; વ્યાખ્યાન. (૪) કહેણી; કહેવત.

કથનાવળી, સ્ત્રી. [સં. કથન+

આવળી] કહેવન સંગ્રહ. (૨) વાર્તાઓનો સંગ્રહ.

કથની, સ્ત્રી. [સં. કથ]

કથવું તે; ખોલવું તે; (૨) કથા વાર્તા વગેરે કહેવાની રીત. (૩) કુધલી; નિંદા.

કથનીય, વિ. [સં.] કથવા-
કહેવાને યોગ્ય. [ખતાવનાર.

કથનાર, વિ. કથા કે વાત કહી

કથરોટ, સ્ત્રી. [સં. કાષ્ઠિક]
લાકડાનું અથવા ધાતુનું હવે કાંઠવાળું
ગોળ અને છાછરું વાસણ. કહેવું મન
અંગા તો કથરોટમાં ગંગા=મન ને શુદ્ધ
હોય તો મછી ધરતું પાણીએ ગંગાનળ
જેવું નાણું.

કથતું, કિ. સ. [સં. કથ=
કહેવું] કથા કે વાત કહેવી; બાપણ
કરવું. (૨) વિવેચન કરવું; ટીકા કરવી.

ક-થળતું, કિ. સ. [સં. કુ+
સ્થા=ઉભા રહેવું] વસ્તુનું બગડવું;
ચુંથાઈ જવું. (૨) સ્થાનબ્રહ્મ મવું;
ઉતરી જવું.

કથા, સ્ત્રી. [સં.] હકીકત; વાર્તા:
કહાણી; એતિહાસિક અથવા કલ્પિત
વૃત્તાત; વર્ણન. કહેવું (૧) કથા એ તો
વૃથા ને ગીતા એ તો છતા=વાર્તાઓથી
મોક્ષ મળે નહિ; જ્ઞાનથીજ મોક્ષ મળે.

કથાનક, ન. [સં.] મોટી કથા-
માંનું એકાદ આખ્યાન. (૨) નાની વાર્તા;
આડકથા.

ક-થાનક, ન. [સં. કુ+સ્થા-
નક] પોતાને યોગ્ય નહિ એવું
સ્થાન; કઠામ. [મુખ્ય પાત્ર.

કથા-નાયક, પુ. [સં.] કથાનું

કથાનુસંધાન, ન. [સં.] કથાનો
પ્રવાહ વૃદ્ધી ન બંધ એવો જે તેનો
ચાલુ સબંધ તે. (૨) મોટી કથામાંની
આડકથા.

કથા-પીઠ, ન. [સં.] કથાનો
પહેલો પ્રસ્તાવ; પ્રસ્તાવના.

કથા-પ્રબંધ, પુ. [સં.] કથાનું
સંવિધાન; કથાની રચના.

કથા-પ્રસંગ, પુ. [સં.] કથાને
માટે અનુકૂળ સમય.

કથા-ભટ, પુ. [સં.] કથાવૃત્તિ-
વાળો બાદાણ; પુરાણી; વ્યાસ

કથા-મુખ, ન. [સં.] કથાની
શરૂઆતનું લખાણ; ઉપોદ્ધાત; પ્રસ્તાવ.

કથા-મૃત, [સં. કથા+અમૃત]
કથાની આનંદદાયક લહેજત; વાર્તારસ.

કથા-યોગ, પુ. [સં.] કથાને માટે
પ્રાપ્ત થએલો પ્રસંગ. [શરૂઆત.

કથારંભ, પુ. [સં.] કથાની

કથા-શરીર, ન. [સં.] કથાની
બનાવટ-રચના; કથાનો અગત્યનો ભાગ.

કથાળતું, કિ. સ. કથળે એમ
કરવું; બગાડવું.

કથાંતર, ન. [સં.] મુખ્ય વાર્તા
મૂકીને વેગળા જવું રહેવું તે; (૨) કહેવાનું
હોય તે પડવું મૂકી ન કહેવાનું હોય
તે કહેવું તે. [વર્ણવેલું.

કથિત, વ. સં. કહેલું;

કથિત-પાઠ, પુ. [સં.] વસ્તુ પ્રત્યક્ષ રાખી મોઢેથી તેને લગતી હકીકત સીખવતી તે; વાંચનદ્વારા નહિ પણ વસ્તુ દેખાડી મોઢેથી શિક્ષણ આપવું તે.

કથીર, ન. [મ. કથીલ] કલાઈ અને સીસાના ભેળસેળવાળી એક ધાતુ. (૨) તુચ્છ વસ્તુ; હલકી ચીજ. (આ ધાતુ ઝટ પીગળી ભય ને કાળી પડી ભય એવી હોય છે.)

કથીરી, સ્ત્રી પશુઓના વાળમાં પહોંતું એક ભતવું સ્વેદન છત્કું.

કથીરો, પુ. મોટી કથીરી.

કથેલું, વિ. કહેલું; કથિત.

કથોલ, જુઓ કથોલું.

ક-થોલું, વિ. [સં. કુ+ચલ] અગવડ ભરેલું; ચોખ્ખું સ્થાન ઉપરનું નહિ એવું.

કથ્ય, વિ. [સં.] કથવાને ચોખ્ખ.

કદ, ન. [અ. કદ્=રેદ] લાંબાઈ, પહોળાઈ, ઉંચાઈ અને જડાઈ વગેરેથી જે ઘેરાવ બનતો હોય તે; વિસ્તાર. (૨) ઉંચાઈ. (૩) ભારખોજ; વજન. (૪) સાદુ રેશમી પોત.

કદખલાઈ, સ્ત્રી. લુચ્ચાઈ; ખખ્ખાઈ.

કદખલીઈ, વિ. લુચ્ચું; ધૂર્ત.

કદખોજ, સ્ત્રી. નિંદા. (૨) વિ. નિંદક. [કે રેશમનો દોરો.

કદડો, પુ. કદોરો; કમરનો સુતર

કદન, ન. [સં.] કતલ; હિંસા. (૨) પાપ.

કદનસુત, કામના વધ કરનાર શિવનો પુત્ર.

કદમ, ન. [અ. કદમ્] જે પગલાંની વચમાંનું અંતર; પગલું. (૨) ચાલવાની રીત, જે ૭ પ્ર૦ કદમ-વા=પગ-લાને અંતરે; આશરે અઢી ફૂટને છેટે. (૩) કદંબનું ઝાડ.

કદમ-નિવાજ, વિ. [અ. કદમ્ +ફા. નિવાજ] મહેરબાન; કૃપાળુ.

કદમ-ખાજ, વિ. મોટાં અને લાંબાં પગલાંવાળું.

કદમ-ખોસ, વિ. [અ. કદમ +ફા. વોસીદન=ચુંબન કરવું.] પગને ચુંબન કરનાર; માનીતો સેવક.

કદમ-ખોસી, સ્ત્રી. [ફા. મોટા માણસને માન આપતાં તેને પગે ચુંબન કરવું તે; પાદચુંબન

કદમો, વિ. [ફા.] આગલા જમાનાનું; પ્રાચીન, (૨) પારસીઓના જે વિભાગોમાંનો એક:-એક કદમી અને બીજો શહેનશાહી. ગરીબો જે પહેલા આળ્યા તે કદમી કહેવાયા અને રાજ-વંશીઓ જે પછી આળ્યા, તે શહેન-શાહી કહેવાયા.

કદર, સ્ત્રી. [અ. કદર] સમજને કિંમત કરતી તે; ખૂબ. (૨) દયા; દિલસોહ.

કદરજ, વિ. [સં. કદર્ય] કંચુસ; કૃપણ.

કદરદાન, વિ. [અ. કદર. ફા. દાનિસ્તન=ભણવું] ખૂબ ભણે એવું; કામની પિછાન કરે એવું; ખૂબી સમજનાર. (૨) ના. પ્રમાણમાં બહોળા આપે એવું. [જુઓવું.

કદરકું, કિ. અ. કદર કરવી. (૨)

કદરી, વિ. [સં. કદર્ય] કંઠસ; કંપણ.

કદરેપું, વિ. [સં. કુને ઠકાણે વપરાતો કદ=ખરાબ એવું દેખાડનારો અવ્યય + રૂપ] નહિ રૂપાણું; બદસુરત.

કદવા, સ્ત્રી. [ફા. કુઆ] અંતઃકરણથી બુદ્ધિ ધ્રુવું તે; યાપ.

કદવાન, વિ. મોટી આદતિવાળું; હંકુ, ભડ અને દેખાવે દમામદાર હોય એવું (ભાણસ).

કદરાના, સ્ત્રી. [સં. કદ+ અશના] કોઈશું કરે છે અને શું નહિ તે સંબંધી કંઈ બ્યાનજ શખવું નહિ તે.

કદહાડો, પુ. કમોસમ. કહે- કદહાડે કકોડાં=એ ન હોવું ભોઈએ તે થાય ત્યારે વિસ્મયથી આમ કહેવાય છે. (૨) દુગ્ધનો સમય.

કદળી, સ્ત્રી. [સં. કદલી] કેળ; જેને કેળાં થાય છે તે. (કેળ એકજ વાર ફેંચે છે. એને બી નથી હોતું પણ તેના મૂળમાંથી બીજા ફેણા ફૂટી નવા

છોડ હત્યન થાય છે. એના પૈસાનાં દોરડાં વગેરે થાય છે.)

કદળી-નાળ, પુ. કેળના થડની અંદરનો સુંવાળો સોટો.

કદળી-પુષ્પ, ન. કેળતું ફૂલ.

કદળી ફળ, ન. કેળું.

કદળીવન, ન. કેળોતું વન.

કદળી-સ્તાંભ, પુ. [સં. કદલી+સ્તાંભ] કેળનો થાંભલો; કેળતું થડ. (ઉત્સવ અને શુભ અવસરમાં કેળોનો મંડપ કરવાનો રિવાજ છે.)

કદંબ, ન. સં.] એક જાતનું મોટું ફૂલગાડ. (ચામાસાની શરૂઆતમાં મેઘગર્જન થતાંજ એના ફૂલની કળીઓ ફુટે છે.) [સમયે; કદાચ.

કદા, અ. [સં.] ક્યારે; કોઈ

કદામરો, પુ. અંટસ; અદાવત. (૨) કલ્પો.

કદાચ, અ. [સં. કદાચિત] કોઈકવાર; કદાપિ.

કદાચિત, અ. સં.] કોઈ વખતે; કદાચ. (૨) જો એમ બને-હોય તો.

કદાપિ, અ. [સં.] કદી પણ; કોઈ વખતેજ; આકસ્મિક રીતે.

કદાપિ, અ. [સં.] કોઈ વાર; કદાચ.

કદાવર, વિ. [અ. કદ. ફા. આવર્દન] ઊંચા ભાડા અને ભણ દેખાવવાળું; બલરમાન.

કદી, અ. [સં. કદાપિ] કાઠ
દહાડો; કાઠકવાર.

કદીક, અ. કાઠકજ વાર; જવદસે.

કદીમ, વિ. [અ.] જુના જમા-
નાનું; પુરાણું.

કદીમદી, અ કાઠ કાઠવાર; કવચિત.

કદીર, વિ. (અ) શક્તિવાળું.

કદુ, સ્ત્રી (શ.) દૂધી, નર્થ.

કદુરત, સ્ત્રી. (અ.) મહિનતા.

કદાદ, સ્ત્રી. [સં. કુ+કૃદિ]
સ્વાર્થવાળી નજર; બદનજર. (૨) અવકૃપા.

કદુ, પુ. કુદા, ગોળ, જાડા ને મજ-
જુત લાકડાનો કકડો; બનો, ઉપરવટણો.
(૨) ધોકો. (૩) પુરુષનો શુભ અવયવ દૂધમા
કદદુ ઓરવે=કમ બગાડવું; કાસ મારવી.
(૪) [ફા. કદુ] કાહોળું.

કદાન, ન. [સં. કુ-કુત્સિત
+ ધાન્ય] હલકી જાતનું અનાજ;
ખરાબ ધાન. (કાદરા, બંદી, કાંચ વગેરે)
(૨) ખડધાન; બગડી ગયેલું ધાન, કહે
કદાનને કેળવીને ખાવું=હલકી જાતની
વસ્તુ હોય તેને પણ સારી રીતે કેળ-
વીને વાપરી હોય તો ઠીક લાગે

ક-ધોણુ, (કધોણી)*વિ. ખૂબ
ધોવાથી પણ સાફ ન થાય તેવું.

ક-ધોતું, વિ. ખૂબ ધોતાં પણ
સાફ ન થાય એવું (કપડું).

ક-ધોવણુ, વિ. ક-ધોતું.

કનક, ન. [સં.] સોનું. (૨)
ધન; દોલત. (૩) ધતુરો. કહેં કયાં
કનક અને કયાં કથીર=કયાં ગુણી અને
કયાં દુર્ગુણી ?

કનક-કુલ, ન કાનનું ધરણું. (૨)
ધતુરાનું કુલ.

કનકવી, સ્ત્રી. નાનો કનકવો

કનકવો, પુ. પાતળા અને હલકા
કાગળનો બનાવેલો હવામાં ભડે એવો
આકાર, પતંગ

કનકુડો, પુ. જુઓ કનકવો

કનજર, સ્ત્રી કુદિધિ.

કનડગત, સ્ત્રી હરકત. (૨) દુઃખ
કનડતું, કિ સ હેરાન કરવું; હરકત
કરવી: દુઃખ દેવું [હરકત.

કનડાટ, પુ. પજવણી; કનડતું. (૨)

કનકુલ, ન સ્ત્રીઓના કાનનું ધરણું
કનવાર. સ્ત્રી. [મ. કૈવાર]
પથાન; લક્ષ (૨) દરકાર, કાળજી

કનરેતર, જુઓ કનારતર

કનાત, સ્ત્રી. [અ. કનાત]
જાડા બેવડા કપડાનો પડદો.

કનારેતર, ન વાંસ અથવા ધા-
સની ચીપોની ગુણ. (૨) ચિનાઇ લોખ-
ડનો દાળડો. (૩) પડો.

કનિષ્ઠ, વિ. [સં.] નાનું;
હલકું; ઉતરતું. (ઉત્તમ, મધ્યમ અને
કનિષ્ઠ, એમ મુજબલો કરતાં બોલાય છે.)

કનિષ્ઠ-પદ્ય, પુ. [સં.] નાનો-
ઉતરતો પદ્ય (૨) હલકી ખાયરી.

કનિષ્ઠિકા, સ્ત્રી. [સં.] સૌથી નાની-ચઘડી આગળી (૨) વિ. નાન-કડી (બેન).

કની, અ [સ. કિન્ન. પ્રા. કિણ્ણો] કે નહિ. (પ્રશ્નાર્થમાં વપરાય છે.)

કનીનિકા, સ્ત્રી. [સં.] કીકી; આંખની પુતળી.

કને, અ. નછક; થાસે. (૨) તાબે; કબજે

કનેરી, સ્ત્રી. માદા માણસને માટે ચાખાની બનાવેલી કાંઠ. (૨) કિનારી; કાર (૩) કાંગરી.

કનેરા, સ્ત્રી. [સં.] વેશ્યા. (૨) હાથણી. (૩) ખારીપૂરી. (૪) એક બતનું નાનું પંખી

કનેયો, પુ. [સં. કમનીય. પ્રા. કમણિઓ=રૂપાળો] રૂપાળો; સુંદર. (આ. શબ્દ બાળમુકુદ શ્રીકૃષ્ણને માટે રૂઢ થયેલો છે.) [ભાગ; ખૂટ.

કનેઆં, ન (અ વ.) કાનનો નીચલો

કનેત્તાં, ન. કનકવા અથવા પતંગની કમાન બાંધવાની દોરી

કની, સ્ત્રી. પતંગને નીચલે ખુણે જે પુછડી બાંધવામાં આવે છે તે (૨) પતંગ; નાનો કનકવા.

કન્યકા, સ્ત્રી. [સં.] નાની અને કુંવારી છોકરી. (ઉપર કન્યા કરતાં સહેજ નાની ઉમરની.)

કન્યા, સ્ત્રી. [સં.] કુંવારી છોકરી. (૨) પુત્રી; દીકરી. (૩) બાર રાશિમાંની છઠ્ઠી રાશિ (૪) દેવી; દુર્ગા; પાર્વતી. (૫) મોટી ઇલાયચી (૬) પતંગને જે દોરી બાંધવામાં આવે છે તે

કન્યા-કલક, ન. [સં.] કન્યાને

કુંવારી અવસ્થામાં લાગેલું લાઠન

કન્યા-કાળ, પુ [સં.] કન્યાને પરણાવી દેવાનો સમય; સ્ત્રીત્વ આવવાનો કાળ

કન્યાકુબ્જ, પુ (સ્ત્રી) કનોજ પ્રાંત.

કન્યાકુંમારી, સ્ત્રી હિંદુસ્તાનની છેલ્લે દક્ષિણે આવેલી બુશિર

કન્યાગ્રહણ, ન. [સં.] કન્યાનું ગ્રહણ કરવું તે; લગ્ન

કન્યાગન, વિ. [સં.] કન્યાને ભાગે ગએલું; કન્યાને દાનમાં અપાએલું. (૨) કન્યારાશિમાં ગએલ (ગ્રહ)

કન્યાચુડી, સ્ત્રી પરણતી વખતે કન્યાને પહેરાવવાની ચુડલ

કન્યાદાન, ન. [સં.] કુંવારી છોકરીનાં થોડ્ય વરને સાથે લગ્ન કરી આપવાં તે.

કન્યાદોષ, પુ. [સં.] કન્યાસંકષી જે કંઈ ખોટાંપણ હોય તે

કન્યાધન, ન. [સં.] કન્યા રૂપી ધન. (૨) કન્યાને આપેલું ધન.

કન્યાપતિ, પુ. [સં.] કન્યાનો વર; જમાઈ.

કન્યાપુત્ર, પુ. [સં.] કન્યાને
થએલો છોકરો; કાનીન. (૨) દોહિત્ર.

કન્યારત્ન, ન. [સં.] કન્યા-
રૂપી રત્ન.

કન્યારાશિ, સ્ત્રી. [સં.] બાર
રાશિઓમાંની એક 'કન્યા' નામે રાશિ તે.
કન્યારાશી, પુ. બાયલો; સ્ત્રીના
જેવા ગુણુવાળો પુરુષ.

કન્યાવિકૃત્ય, પુ. [સં.] કન્યાના
બદલામાં વરની ખાસેથી બદલો લેવો તે.

કન્યાશાળા, સ્ત્રી. [સં.] છોક-
રીઓ માટેની ખાસ નિશાળ.

કન્યાહરણ, ન. [સં.] બળ-
જરીથી કન્યાને ઉપાડીને લઈ જવી તે.

કન્યાશુ, ન. નદી અથવા તળાવના
સુકા પાત્રમાં ખોદેલો મોટો ખડો. (૨)
વિ. કન્યાવાશુ.

કપ, પુ. અગ્નિનો તણુઓ ઝીલવાનું
દોરડું; જમજરી; કં. (૨) [અં.] ખાલો.

કપચી, સ્ત્રી. પત્થરનો ભૂકો; કાંકરેટ.

કપટ, ન. [સં.] કહેવું એક
અને કરવું બીજું, એવા જે વ્યવહાર તે;
હુઆઈ. (૨) ટોગ. કહેવું કપટ ત્યાં અપટ =
છળનું પરિણામ નાશ.

કપટકળા, સ્ત્રી. [સં. કપટ+
કલા] કપટ કરવાની આવડત.

કપટ-કોટ, પુ. ખોટો પડદો; બનાવટ.
કપટખોર, વિ. (કા.) કપટવાળું.

કપટનિંદા, સ્ત્રી. [સં.] કોઈને
છેતરવા માટે કોઈની નિંદા કરવી તે.

કપટબાજ, વિ. કપટ કરનાર.

કપટબાજી, સ્ત્રી. હાલબાજી; ખૂલતા.

કપટભાવ, પુ. [સં.] દેખા-
ડવાનો જે ભાવ તે; ઉપરથી પ્રેમ દેખાડી
અંદરથી છુદ્ડ દેવાની ભાવના.

કપટરૂપ, વિ. બનાવટી; કૃત્રિમ;
છેતરવાને બનાવેલું.

કપટવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.] કપટ
કેમ કરવું તેની આવડત; છળવિદ્યા.

કપટવેશ, પુ. [સં.] કૃત્રિમ
રૂપ ધારણ કરવું તે.

કપટી, વિ. કપટથી ભરેલું.

કપટાર-ળ, સ્ત્રી. કમકાળ.

કપડ-છાણ, વિ. કપડામાં શીવી
લઈ છાણ માટીથી લીધેલું. (૨) કપડાથી
છણેલું-ચાણેલું.

કપડું, ન. [સં. કર્પટ] રૂ.,
રેશમ, જીન અથવા રાણ વગેરેના તંદુ-
ઓને વણીને બનાવેલો ઘાટ; છુમડું;
વસ્ત્ર. (૨) (બ. વ. કપડાં.) ચોરાક.
કહેવું જાણે કપડે ડાઘ લાગે=આબડ
હોય તેને ખીવાનું.

કપડમટી, સ્ત્રી. ખોસડને મટીમાં
પકવવા ચારે બાજુથી કપડામાં બંધ કરી
માટી ચોપડે છે તે.

કપતાન, પુ. [અં.] કપ્તાન.
વહાણ કે આજમેટ ઉપરના ખલાસીઓનો.

કપરી; ટંકેલ. (૨) લરકરની પલટણનો
કપરી. (૩) આગેવાન.

કપરધુળ, ન. રેશમી ઢુમકું; ગાજ.

કપરું. વિ. કોઈથી ગાંજ્યું નય નહિ
એવું; આકરું. (૨) અધરું; મુરકેલ.

કપરેડ, સ્ત્રી ખાડાની અથવા કુવાની
અંદરનું આકું પોલાણ; બખોલ.

કપરિકા, સ્ત્રી. [સં.] કોડી;
ઉંક હલકી કિમ્મતનો સિક્કો; હમડી.

કપાઈ મરણું, કિ. અ. કપાઈને મરી
જવું (૨) માંડોમાહે ટંકો કરીને પાચમાલ
થઈ જવું. [બારણું. (૨) કપાટ.

કપાટ, ન. [સં.] કમાડ;

કપાણુ, ન. તડકાની ગળ; લ.

કપાતર, વિ. [સં. કુપાત્ર]
ચોગ્ય પાત્ર નહિ એવું; ખરાબ (૨) લડકણું.

કપાલ, ન. [સં.] આગલું
હાડકું; ખોપરી. (૨) ડીળ.

કપાલી, વિ. [સં.] ખોપરી-
ઓની માળા પહેરનાર. (૨) પુ. શિવ;
રાંકર. (૩) અધારી બાવાઓનો એક વર્ગ.

કપાલવણું, કિ. પ્રે. કાપી નખાવણું.
(૨) જુદું પડાવણું; બાતલ કરાવણું.

કપાણું, કિ. છેલણું; વઢાણું. (૨) અંદર
અંદર અદેખાઈથી. માસમારી કરવી.

કપાસ, પુ. [સં. કાર્પાસ]
જેને ૩ થાય છે તે છાંદ. (૨) બી સાથેનું
જે ૩ તે. (૩) કપાશીઓ.

કપાશી, સ્ત્રી. ચામડીમાં પડેલી
બાંક; આંટણું.

કપાશીઆ, પુ. (બ. વ.) રૂનાં
બીઆં; કપાસ. (૨) વિ. જ્યાં કપાસનો
પાક થતો હોય એવું ગામ-ખેતર વગેરે.
કહેવું (૧) કપાશી રે કપાશી, વેપાર કરતો
તપાશી, નહિ તો હૈયાં રહેશે કપાશી.
અર્થાત્ કપાસનો વેપાર ચોતાનું મજૂ
જોઈને કરવો. (૨) કપાશીએ કંઈ કોઠી
ફાટે નહિ=નજીવા વધારાથી અકસ્માત્
થાય નહિ.

કપાળ, ન. [સં. કપાલ]
બમરોની ઉપરનો અને માથાના વાળની
નીચેનો મોઢાનો બાજ; બાલ; લલાટ.
(૨) ખોપરી. (૩) બાજ્ય; નરીય. (૪)
મસ્તક; મગજ. (૫) કંઈ નહિ; ખૂળ.
કિ. પ્ર. કપાળ ફટવું=માથાકુટ કરવી;
પમાતાપ કરવો. કપાળ ફટવું=મોઢું કુપ
આવી પડવું કપાળમાં ચાલો કરવો=
કંઈ નહિ આવવું. કપાળે ચોટવું=જનારે
ચઢવું. કપાળે રેલાઉતરવા=મહેનત પડવી.
કપાળે લખેલું=નિર્મિત. કપાળે હાથ
દેવો=ભાગ્યને દોષ દેવો. કપાળે લખાવી
લાવવું=સુભાગ્ય લઈ આવવું. રૂ. પ્ર. કપા-
ળમાં ડામ=તરસ્કારમાં કંઈ થતું નહિ
આવવું. કપાળે કાજળ=જેઆખર થવી.
મોઢું કપાળ=સુભાગ્ય. કપાળે તેજ=સુ-
ભાગ્યસૂચક પ્રમા. કહેવું કપાળનું ડીલું થાય,
પૂઠે ન થાય=જે જ્યાં થવું હોય ત્યાંજ
થાય. કપાળ પ્રમાણે ડીલું=જેવા દેવ
તેવી પૂજા. કોડીઆ જેટલું કપાળ=જોણું
બાજ્ય. કપાળે કપાળે જુદી મતિ=માણસે
માણસે જુદા જુદા અભિપ્રાય.

કપાળ-કુટ, સ્ત્રી માધાર્શઃ; મગજ-
મારી. એક તરફની મહેનત.

કપાળકુટીક, વિ. કપાળ કુટાવે એવું
(૨) માથું દુઃખી ભયએવી મહેનતવાળું.

કપિ, પુ. [સં.] વાનર.

કપિતાન, વિ વાંદરા જેવું: તોફાની
કપિધ્વજ, વિ. [સં.] જેની
ધ્વજમાં કપિ-વાનરનું ચિહ્ન છે તે (અર્જુન).

કપિમુખ, વિ. [સં.] કપિના
જેવા મોનુ

કપિલ, વિ. [સં.] શુભરૂં;
બદામી રંગનું. (૨) પુ. સાંખ્યશાસ્ત્રના
કર્તા-એક ઋષિ.

કપિલા, સ્ત્રી. [સં.] તદ્દન
બદામી રંગની અથવા તદ્દન એક રંગની
ગાય. (૨) દક્ષ પ્રજાપતિની એક કન્યા
(૩) એક જાતની ઔષધિ. કહેવું કપિલા
છંદ બાર વરસે એક બાર આવે=સારો
પ્રસંગ લાખે વખતે આવે

કપિલા-પદ્મી, સ્ત્રી. [સં.]
લાલરંગો મહીનો, વદપદ્મ, છંદો દહારો,
હસ્ત નક્ષત્ર, વ્યતિપાત અને મંગળવાર,
એ છ વાનાના યોગવાળો જે દિવસ તે
(આવે) યોગ લગભગ બાર વરસે આવે છે)

કપિજલ, ન. [સં.] એક
જાતનું પાણી; તેતર.

કપીલો, પુ. એક જાતની વનસ્પતિ.

કપૂર, ન. [સં. કર્પૂર] એક
જાતના ઝાડનો બોબો, કડવો, ભવાળામાલી

અને અત્યંત સુગંધીદાર ઝુંદર. કહેવું
કપૂરનું વૈતરૂં=મોટો લાલ ન મળે, પણ
મહેનત તો ન ભય. કપૂરથી કંઈ
દાંત ન પડે=સારાથી નકારી દીધા ન થાય.

કપૂર-કાચલી, સ્ત્રી એક જાતનું
સુગંધીદાર દ્રવ્ય

કપૂર-ચીની, સ્ત્રી એક જાતની વન-
સ્પતિ (૨) ચિનાઈ સાકર

કપૂરતેલ, ન કપૂરનું તેલ

કપૂરી, વિ કપૂરના જેવું; સફેદ.
(૨) પાનનો એક પ્રકાર

કપૂરીઆં, ન (બ વ.) નાગર-
વેલનાં પાનની એક જાત (૨) કાચી
ફેરીનાં લાંબાં ચીરીઆં

કપૂત, પુ. [સં. કુ+પુત્ર]
કુળને લાંબા લગાડે એવો છોકરો

કપેચું, વિ અટપટું: કંઠજી; મુરાકેશ.

કપેચાં, કપોચાં, ન (બ વ) એક
જાતનું વસાળું.

કપોટી, સ્ત્રી પાતળુ અને ફૂંકીને
હંચુ થએલું પડ (૨) જાલ; છાતર

કપોટું, ન જીઓ કપોટી

કપોત, પુ. [સં.] કચુતરની
જાતનું એક પાખી, હોલો

કપોતક, પુ. [સં.] નાનો હોલો.

(૨) સુરમો. (૩) સાજબાર,

કપોતરૂં, ન. [સં. કુ+પોત]
નકામી જાલ; છાંડુ. (૨) ગાળચું. (૩)
કાગળાદે. [કપોતિની.

કપોતી, સ્ત્રી. [સં.] હોલી;

કપોળ, પુ. [સં. કપોલ]

આશ. (૨) વાણીઆની એક જાત.

કપોળ-કલ્પિત, વિ. કલ્પિત; બનાવડી; જેને પ્રમાણ ન હોય એવું.

કપ્પડ, ન. કપડું; વસ્ત્ર

કપ્પર, વિ. કપર, વસતુ; આકર.

(૨) ના નદીના કિનારાની ભેખડ.

કપ્પા, પુ. (બ વ) કાચળા; થેલા.

(૨) કુલ્લાં

કપ્પી, સ્ત્રી. [સં. કૂપી] શીશી, કુલ્લી (૨) ગરમડી. (૩) ડાગળી; થીગડી.

કપ્પો, પુ. [સં. કૂપ] શીસો.

(૨) સહેલથી બાર લેવઠાય એવી ચાંત્રિક બનાવટ

કફ, પુ. [સં.] શરીરમાંના ત્રણ રસમાંનો એક રસ (૨) છાતી અને મળાને ફેંધી નાખનારો એક રોગ; પ્રલમ્બ; ગળફો. (૩) ઉપરસ. (૪) ચક્રમકના તણખા ઝીલવાની જામગરી; કપ.

કફ-જવર, પુ. [સં.] કફોષને લીધે ઉત્પન્ન થયેલો તાવ.

કફન, ન. [અ.] શબને ઓઢાડવાનું હુમકું. (૧) શબ મૂકવાની પેઠી. કહેવું કફનફાડું મથો ને મેખમાડ આળ્યો = વધારે નહારો આળ્યો.

કફની, સ્ત્રી. [અ.] કુંડળી બાંધવાનું લાંબું પહેરણ. કિ. પ્ર. કફની પહેરવી = સાધુ થઈ જવું.

કફલાત, સ્ત્રી. બીટે ચુનાનો લેપ લગાડવો તે; છા. (૨) મરામત.

કફા, વિ. [અ.] નાખુશ; ઇતરાજ.

કફાત, સ્ત્રી. [સં. કફારત] ગુસ્સાન. (૨) ટટો.

કફોડું, વિ. [સં. કુ+ફુટ] રીતસર ન હોય એવું; અધુરું (૨) કલોથું.

કફારત, (અ. ફા.) ઢાંકનાર; અપરાધમાંથી છુટવાને માટે જે પુણ્ય કરવામાં આવે છે તે

કફોદર, ન. [સં.] કફોષને લીધે થતો પેટનો એક રોગ

કબજ, વિ. [અ. કબ્જ] તાળામાં હોય એવું; બધાએલું; રોકાએલું.

કહેવું કબજ રાજ તો મુલક ટેટે = રાજને હાથમાં લઈ લીધો તો પ્રજાનો શો હિસાબ ?

કબજગીરો, વિ. મીલકતનો કબજો આપીને તે હપ્તર વ્યાજે નાણાં લેવાં તે.

કબજાન, પુ. કબજો; હવાલો

કબજિઆત, સ્ત્રી રોકાણ; બંધન; અટકાવ. (૨) અવરોધ, બંધકોશ.

કબજે કરવું, કિ. સ તાળામાં લેવું; બંધનમાં રાખવું; દાખમાં રાખવું.

કબજે-દાર, વિ. જેની ખાસે-કબજો હોય તે; ભોક્તા.

કબજે રાખવું, કિ. સ. તાળે રાખવું; અટકાવી રાખવું; હુકમમાં રહે એમ કરવું.

કબજો, પુ. [અ.] કોઈ પણ વસ્તુનું સ્વાધીનતામાં હોવું તે; હવાલો; તાળો. (૨) બોંધ વગરનું જલન.

કબડ, વિ. મૂર્ખ; ગામડીલું. (૨) નાનું ટાંકું; બંડારીલું.

કબડબું, સ. કિ. હેરાન કરવું.

કબડાણું, કિ. અ. હેરાન થવું

કબર, સ્ત્રી. [અ. કબર]
મુઠકું દાડીને તેની ઉપર કરેલું ચણતર
કામ; ઘોર; હજીરો.

કબર-સ્તાન, ન. [અ + કા.
સ્તાન] જ્યાં મુઠકાં દટાતાં હોય
તે જગા; સ્મરાન. કિ. પ્ર. કબર ખોદવી=
પોતાનો નારા થાય એમ કરવું કહેવું મુઆ
પહેલાં કબર=આગળથી અમંગળ ધારણું
કબરી, સ્ત્રી. [સં.] ચોટલો; વેણી.

કબલ, (અ.) પ્રથમ; પહેલાં.

કબ'લ, ન. [સં.] માથા વગ
રનું શરીર; ધડ. (૧) રાહ. (૨) પુ. એક
રાક્ષસ.

કબાળ, સ્ત્રી. [સં. કુ + અ.
વાસ્તવ] કાર્યનું બગડી જવું તે;
સાડ કરવા જતાં ખોટું થઈ જવું તે. (૨)
મૂર્ખાઈ કિ. પ્ર. કબાળ કરવી=મૂર્ખાઈનું
કામ કરવું. કબાળ સૂઝવી=જેરલાલ થાય
એવું સૂઝવું.

કબાટ, ન. [સં. કપાટ. અ.
કપોર્ટ. ઇ.] ઉભા ધાટની ખાના-
વાળી પેદી; કપાટ.

કબાડ, [સં. કુ + વૃત્ત] ખરાબ
તરેલવાર; ઘાટ વગરનું; નકાર. (૧) પુ.
ધાસનો ભર; મંજ. (૩) ઇમારતી લાકડું.

કબાડકઠ, સ્ત્રી. [સં. કુ + વૃત્ત +
કષ્ટ] વૈતરું; વગર સમજે મહેનત
કરી તે.

કબાડી, સ્ત્રી. નકારી રીતભાતે
ચાલવું તે; ગેરવર્તણૂક. (૧) પુ. કઠિ-
આરો. (૩) વિ. કબાડાં કરનાર; ખરાબ
રીતભાત રાખનાર

કબાડીજી, વિ. કબાડી કરનાર; કબાડી

કબાડું, ન. [સં. કુ + વૃત્ત]
સાડ ન કહેવાય એવું વર્તન; દુષ્કર્મ' (૨)
અનીતિનું કામ; બ્યભિચાર.

કબાળ, જુઓ કવાળ.

કબાળચીની, સ્ત્રી. [કા.]
એક ભતની વનસ્પતિનાં બી.

કબાલો, પુ. [અ. કબાલહ]
અમુક વસ્તુ આપવા લેવાનો કરાર; સાડું.

કબી, (કબી), અ. [કા.]
કઠી; કાઠવાર.

કબીર, પુ. [અ. કબીર]
પંચાલ તરફનો એક મોટો આત્મજ્ઞાની
અને સુધારક કવિ. કબીર વડ=નર્મદાના
તીર ઉપરનો એક ધણું વસેલો બહુ
મોટો અને જોવાજોગ વડ

કબીરપંથ, પુ. ઇશ્વર એક જ અને
હિંદુમુસલમાન સૌ બાધ છે એવો અદ્વૈતને
અનુસરતો કબીરે અચાનેલો ધર્મમાર્ગ.

કબીરપંથી, વિ. કબીરના મતને
માનનાર.

કબીરો, પુ. કબીરપંથીઓનું પહોળા
મોંનું બિજાપાત્ર; હટોરો. (૧) (અ.) મોટો
અપરાધ.

કખીલદાર, વિ. [અ. કબી-
લહ+ફા. દાર] કખીલાવાળો; ગૃહ-
સ્થ; કુટુંબી.

કખીલો, પુ. [અ. કબીલહ્]
બેરો છાકરો વખેરોનો સમૂહ; પરિવાર.
(૨) ગૃહસ્થ પુરુષને જે જરૂરનું હોય તે બધું.

કખુ, અ. [ફા.] કદી; કોઈવાર.

કખુતર, ન એક ભતનું પંખી; પારા-
વત. (માણસો તેને પાળે છે. ઝડપથી
લાંબે સુધી ઉડનારાં કખુતર ' હસદીઆં
કખુતર ' કહેવાય છે.) ૩. પ્ર. કખુતરખાનું=
મેલી, મદી અને મડબડાટવાળી ગીચ જગા.

કખુતરી, સ્ત્રી. કખુતરની માદા. (૨)
કખુતરની માફક સરીરને ગોળ ફડા જેવું
કરી નાખનારી નટ્ટી.

કખુલ્લિ, જુઓ કખુલ્લિ.

કખુલ્લિઉં, વિ. અવળી મતિનું.

કખુલ, વિ. [અ. કબૂલ્]
ખાતરીથી હા કહેલી હોય એવું; મંજૂર;
માન્ય.

કખુલજી, કખુલાત.

કખુલત, કખુલાત.

કખુલવું, કિ. સ. કખુલાવ આપવી;
માન્ય રાખવું; વચન આપવું. (૨) કોઈની
તરફથી માથે હેવું.

કખુલાત, સ્ત્રી. [અ. કબૂલ્]
ખાતરીથી કહેવું, અથવા લખી આપવું
તે; કસાર; સ્વીકાર. કિ. પ્ર. કખુલાત
લેવી=ખાતરી કરી લેવી. કખુલાત માગવી=
ખાતરી માગવી.

કખુલાતનાયું, ન. કખુલ છે, એવું
મોઢેથી અથવા લખાણથી નક્કી કરી લેવું
તે; કસારનાયું.

કખુલાવવું, કિ. સ. કખુલ કરાવવું;
મનાવવું. (૨) પોતે નહિ તો પોતાનો
ભભીન આમ કરો, એવું સામાને ખા-
તરીથી કહેવરાવવું.

કખેલું, ન. કચરાની પાકી કોઠી
અથવા માટલાની મોટી ભડી ને બેટાળ
ઠીળ. (૨) ભડું પહોણું ને મોટું નળીડું;
મોભારીડું. (૩) વ્યંગ. ભડું મોટું માણસ.
ક-ખોલ, પુ. કુવચક; ખાળ. (૨)
મેણું; ટોણો.

કલા, પુ. [અ. કેલા] વરને
પહેરવાનો ભભો; વાથો.

કલાય, પુ. [અ. કેલા] ભભો;
(૨) જોડો. (૩) બાંધ.

ક-લારબ, સ્ત્રી. [સં. કુ+માર્જા]
કુલસલી સ્ત્રી.

ક-લાવ, પુ. [સં. કુ+માર્જ]
અપ્રીતિ; કંટાળો; તિરસ્કાર.

કભી, અ. કદી; કદાપિ.

કમ, વિ. [ફા. ઉપસર્ગ].
જોણું; મોટું. (૨) લીણું, ખરાબ.

કમ-અક્કલ, વિ. [ફા.] ઓછી
બુદ્ધિનું; મૂર્ખ.

કમ-અમલ, વિ. કમભત; રાખે-
લીના પેટનું. [તે.

કમ-આવડ, સ્ત્રી. જોખી આવડત.

ક્રમ-કદર, વિ. [ફા. કમ અને
અ. કદ્ર] કોઈના કામની જેને
આછી કિમ્મત હોય તે; કદર વચ્ચેનું.

ક્રમક્રમણું, કિ. અ. [સં.
કમ્પ ઉં] થરથરવું; ધૂળવું; રો-
માંચ અનુભવવો. (૨) ત્રાસવું; કંડાળો
ખાવો.

ક્રમક્રમાટ, પુ. [સં. કમ્પ]
થરથરાટ; ધૂળરો. (૨) ત્રાસ; કંડાળો.

ક્રમક્રમાટી, સ્ત્રી. ધૂળરી; કપારી.
(૨) સૂગ.

ક્રમક્રમી, સ્ત્રી કપારી; ધૂળરી; સૂગ.

ક્રમ-કૌવત, વિ. આછું કૌવત હોય
એવું; અશક્ત; નબળું.

ક્રમ-કૌવતી, સ્ત્રી અશક્તિ; નબળાઈ.

ક્રમખરચાળ, વિ. આછા ખરચવાળું.

ક્રમખો, પુ. [ફા. કમ્પ્લાઈ]
સ્ત્રીઆનું છતીએ પહેરવાનું વસ્ત્ર; કંચુકી;
કાંચળી; ચોળી [હોવો તે.

ક્રમખોરાક, પુ. આછો ખોરાક

ક્રમખોરાકી, સ્ત્રી. પૂરતો ખોરાક
નહિ મળવો તે; વાંગી.

ક્રમચી, સ્ત્રી. [તુ. કમ્ચી =
ચાલુકની દોરી.] કોરડો; ચાલુક

ક્રમજખાન, સ્ત્રી. [ફા. કમ +
જખાન] ભુંડી ખોલી, અપશબ્દ;
ખાળ. (૨) ચિ. તોતળું; ચોડાબોહું.

ક્રમજરે, અ. [ફા. કમ +
મુજરા] બરબાદ; એળે; નિરર્થક.

ક્રમજાત, વિ. [ફા. કમજાદ]
હલકી ભતિનું; વર્ણસંકર; હરામી.

ક્રમજાદે, અ. કન્નીભસ્તી; આછુંવતું

ક્રમજુસ્ત, વિ. [ફા. કમ
અ. જુશ = ઉકળવું] જેનામાં જુસ્સો
ન હોય એવું; અશક્ત. (૨) કાયર;
હીનકાઠ.

ક્રમજોર, વિ. નબળું; ક્રમતાકાત.

ક્રમજોરી, સ્ત્રી નબળાઈ; અશક્તિ

ક્રમઠે, પુ. [સં.] કાયખો. (૨) વાંસ.

ક્રમઠાણ, ન મોટો ખટલો; ર-
સાલો. (૨) અમલદારનાં સાધનોનો
મોટો જથ્થો

ક્રમઠાણો, પુ. સુતારના અથવા ક-
ડીઆના કામથી સારી રીતે માહીતગાર
હોય એવો માણસ.

ક્રમટી, સ્ત્રી. [સં.] કાયખી.

ક્રમણુવું, અ. કિ. [સં. ક્રુ +
મન] કચવાવું. અમનોપ બતાવવો;
કણકણવું

ક્રમતર, વિ. [ફા.] ક્રમતી;
આછું; નબળું. (આ શબ્દ 'કમ' શરસી
અને તર સંસ્કૃત તુલનાત્મક પ્રત્યયથી
બનેલો છે.)

ક્રમતરીત, વિ. બહુજ ક્રમ-આછું.
(૨) ગરીબ; રાંક. (૩) તુચ્છ.

ક્રમતાકાત, વિ. [ફા.] જેનામાં
આછી શક્તિ હોય તેવું.

ક્રમતાકાતી, સ્ત્રી. [ફા.] અશક્તિ.

ક્રમતી, વિ. [ફા.] ઓછું; થોડું.

ક્રમન, પુ. ક્રમદેવ; આસોપાલવ.

(૨) વિ. ખૂબસુરત

ક્ર-મન, ન. [સં. ક્રુ+મનસ્] નાખુશી, અભાવ, અપ્રીતિ, વિ ક્રમન-નું=નહિ ગમવું; મન વગરનું.

ક્રમ-નજર, (ફ. અ.) અવકૃષ્ટા

ક્રમ-નશીખ, ન. [ફા.] ઓછું બાળ્ય; દુર્ભાગ્ય. (૨) વિ ઓછા ભાગ્યનું; અકર્મી. [ભાગ્યતા.

ક્રમ-નશીખી, સ્ત્રી. [ફા.] દુ-

ક્રમનીય, વિ. [સં.] મહાવા-ધરૂણ થાગ્ય. (૨) સુંદર; મજેજું.

ક્રમનીયતા, સ્ત્રી. [સં.] સુંદરતા; મનોહરતા. [પાક ઉતરવો તે.

ક્રમ-પાક, પુ. [ફા.] ઓછો

ક્રમપેશ, વિ. [ફા.] ઓછુવડું.

ક્રમખખત, વિ. [ફા.] હુચ્ચુ; ધૂર્ત. (૨) દુર્ભાગી; ક્રમનશીખ.

ક્રમખખતી, સ્ત્રી. [ફા.] દુર્દૈવ; દુર્દૈશા; વિપત્તિ. (૨) ધૂર્તતા.

ક્રમર, (ફા.) કેડ. (૨) કોઈ પણ વસ્તુનો વચલો ભાગ.

ક્રમર-કસ, વિ. [ફા.] ક્રમર કસનાર; જોરનું કામ કરનાર.

ક્રમરખ, ન. એક જાતનું ગાંડ અને તેનું ફળ. (આ ફળ નાનું અને ખટમણ્ડ હોય છે.)

ક્રમરપટ્ટી, સ્ત્રી. ક્રમરે બાંધવાની પટ્ટી. (૨) કોઈ પણ ચીજનો વચલો પટો.

ક્રમરપટો, પુ. ક્રમરે બાંધવાનો લાંબો અને પાતળો પટકો; ક્રમરખંધ; કંદોરો, મેખલા. (૨) કોઈ પણ ગોળ અથવા લંબાકૃતિની વચ્ચેનો પટ્ટો જેવો ભાગ.

ક્રમરખંધ, પુ. ક્રમરપટો; કંદોરો. (૨) વિ સજ્જ; તૈયાર.

ક્રમરીક, ન. કપડાની એક જાત

ક્રમલજ, વિ. ક્રમળમાંજન્મેલું; પ્રજ્ઞા.

ક્રમલજા, સ્ત્રી. [સં.] ક્રમળ-માંથી ઉત્પન્ન થએલી-લક્ષ્મી

ક્રમલા, સ્ત્રી. [સં.] લક્ષ્મી. (૨) સુંદર સ્ત્રી.

ક્રમલાકર, ન. [સં.] ક્રમળોનો સમુદાય. (૨) જેમાં ઘણાં ક્રમળો થતાં હોય એવું તળાવ.

ક્રમલાપતિ, પુ. [સં.] લક્ષ્મી-પતિ; વિષ્ણુ.

ક્રમલિની, સ્ત્રી. [સં.] જેને ક્રમળ થાય છે તે વેલ. (આ વેલના મુખ્ય બે ભેદ છે. એક વેલનાં ફૂલ દિશ્વસે સૂર્યને જોઈ ખીલે છે અને સૂર્ય આથમતાં ખીડાઈ જાય છે; ખીલ વેલનાં ફૂલ રાતે ચંદ્રમાને જોઈ ખીલે છે અને ફાટે ખીડાઈ જાય છે. પહેલી ક્રમલિની અને ખીલ પોચણી કહેવાય છે.)

ક્રમલોત્તર, ન. કસુંબાનું ફૂલ.

ક્રમલોહભવ, પુ. [સં.] ક્રમળ-માં ઉત્પન્ન થી થએલા-પ્રજ્ઞા.

ક્રમવત્, કિ. સં. ચામડાને સારું
અને સુંવાળું થાય તેમ કરવું; કેળવવું.

ક્રમ-સમજ, સ્ત્રી. બોધી અકલ.
(૨) વિ. બોધી સમજવું.

ક્રમસુખન, (ફા.) બોધું બોધનાર.

ક્રમળી, ન. [સં. કમલ]
પાણીમાં થતી એક ફૂલવેણું સૂર્યવિકાસી
ફૂલ; પદ્મ.

ક્રમળકાકડી, સ્ત્રી. કાળા કઠણ
પડનું એરંદીતા જેવડું એક ફળ; કમળના
ડોડામાંનું બી.

ક્રમળ-કોશકપુ. [સં.] ક્રમળ-
ફૂલનો ડોડો.

ક્રમળતંતુ, પુ. [સં.] ક્રમળ-
ફૂલની અંદરના રેસા.

ક્રમળનાળ, સ્ત્રી. [સં. કમલ
+ નાલ] ક્રમળની લાંબી ઢાંડી.

ક્રમળપૂજા, સ્ત્રી. [સં.] ક્રમળ
ચડાવીને પૂજન કરવું તે. (૨) મસ્તક
કાપીને દેવને ચડાવવું તે. પ્ર૦ ક્રમળપૂજ
કરવી=મસ્તક કાપીને અર્પણ કરવું.

ક્રમળભૂ, વિ. ક્રમળમાંથી ઉત્પન્ન
થએલું; બ્રહ્મા.

ક્રમળ-સુખી, વિ. સ્ત્રી. ક્રમળના
જેવા સુખવાળી. (૨) ન. સુરજફલ.

ક્રમળ-સુદ્રો, સ્ત્રી. [સં.] ક્રમળ-
ના આકારે હાથનાં આંગળાંને વાળવાં તે.

ક્રમળ-લોચની, વિ. (સ્ત્રી.) ક્રમળના
જેવાં લોચનવાળી.

ક્રમળ-વદના, વિ. (સ્ત્રી.) ક્રમળના
જેવા સુખવાળી.

ક્રમળાસન, પુ. [સં. કમલ +
આસન] ક્રમળ જેવું આસન છે
એવા; બ્રહ્મા.

ક્રમળી, સ્ત્રી. પિત્તાશયના વિકારનો
એક રોગ; ક્રમળો.

ક્રમળો, પુ. પિત્તાના વિકારથી ઉત્પન્ન
થતો એક રોગ. કહે૦ ક્રમળાવાળો બધુંય
પીળું દેખે=જેને જેવી અસર થઈ હોય
તેને બધુંય તેના જેવું જણાય. (૨) એની
આંખમાં ક્રમળો છે=એની આંખમાં
વિકાર છે.

ક્રમંડળ, ન. [સં. કર્મંડલુ]
કડવા નાળિયેરનું બનાવેલું પાણીપાત.
(૨) સારી રીતે ધાર પાડી સકાય એવું
ક્રમંડળના ધારનું ધાતુપાત.

ક્રમંડળી, ન. [સં. કર્મંડલુ]
કડવા નાળિયેરના ખોખાનું બનાવેલું
પાણીપાત; ક્રમંડળ

ક્રમા, સ્ત્રી [સં.] શીલા; ખુબસુરતી.

ક્રમાધ, સ્ત્રી. ક્રમાનું તે; ક્રમાણી.
(૨) લાભ; નફો; ફાયદો. કહે૦ (૧) ક્રમાધ
કોટીની ને ખરચ લાખોનું=અર્થાત્ દીવા-
ળાની નિરાની. (૨) ક્રમાઈના કોથળા
ને દીવાસળીના ટોપલા=જેમ વધારે ક્રમાધ
તેમ તેનો વધારે ક્રમાડો. (૩) કોટીની
ક્રમાધ નહિ અને ધડીની નવરાધ નહિ=
ખાલી ધામધુમ કરવી તે.

ક્રમાઈ, વિ. ક્રમાનાર; ક્રમાઈ કરનાર. કહે૦ (૧) ક્રમાઈ દીકરો વહાલો લાગે=જેનાથી લાભ હોય તે પ્રિય લાગે. (૨) ક્રમાઈ દીકરો દેશાવરફરે અને હીણ-ક્રમાઈ તે મોલો કરે=જેને ક્રમાવાની ખત છે તે સુખે રહી શકવું નથી અને જેને પારકા પેટ ઉપર જીવન ગાળવું છે તેને હંમેશા મળ સહે છે.

ક્રમાયણુ, સ્ત્રી. [સં. કામચારી] અનીતિએ ચાલનારી સ્ત્રી; વેસ્યા.

ક્રમાડ, ન. સં. કપાટ] ખારણું; ઢાંધણું. કહે૦ (૧) પગે ક્રમાડ વાસવાં=મહેરમાં નહિ આવતાં અંદર-ખાને રહીને કાર્ય કરવું. (૨) ક્રમાડ કરતાં હલાળો લારે=ખાર હાથનું ચીમકું ને સોળ હાથનું ખી.

ક્રમાડુ, ન. ક્યારાઓમાં પાણી વાળવાનું કામ કરનાર.

ક્રમાણી, સ્ત્રી. ક્રમાઈ; રજતર. (૨) નફો; લાભ; ફાયદો. (૩) સંચય; સંગ્રહ.

ક્રમાન, સ્ત્રી. ક્રા. કોઈ સ્થિતિસ્થાપક ચીજનું કામકું; ધનુષ્ય. (૨) ચણતરમાંનો અથવા લાકડાનો બનાવેલો અધગોળાકાર મહેરાળ. (૩) મેધધનુષ્ય. (૪) કળ. (૫) ધડિઆળ વગેરેમાં જે સ્થિતિસ્થાપક પોલાણનું ગુંદણું સખવામાં આવે છે તે. [રાખદાર.

ક્રમાનદાર, વિ. ક્રમાનવાણું; મહે-ક્રમાનાર, પુ. રજનાર.

ક્રમાલ, વિ. [અ. કમાલ] સંપૂર્ણ; આખું. (૨) સુંદર; ઉત્કૃષ્ટ. રૂ. પ્ર. ક્રમાલએળ=પુરેપુરી ખોડ. ક્રમાલ આકાર=જમીનનો પુરો ધારો. ક્રમાલ-દર=પુરેપુરો દર. કહે૦ ક્રમાલપુત્ર કોઈનો નહિ=નકારો છોકરો કોઈનો-પોતાનાનો પણ નહિ.

ક્રમાવણું, (ક્રમાવરાવણું), કિ. પ્રે. રજાવણું; કોઈ ક્રમાવ તેમ કરવું. (૨) કિ. સ. પકવણું; સુંવાળું અને સાદું કરવું.

ક્રમાણું, કિ. સ. મેળવણું; પેદા કરવું; રજવું. (૨) ઉલ્લમ કરવો. (૩) સંગ્રહ કરવો. કહે૦ ક્રમાવે ટોપીવાળો અને હડાવે ઘોડીવાળો.

ક્રમાળીઓ, પુ. પુરુષત્વરહિત માણસ; નપુંસક. (૨) પુરુષના દેખાવનો સ્ત્રી.

ક્રમિટી, સ્ત્રી. અં.] અમુક કામ કરવાની ઇચ્છાવાળી મંડળી; સમિતિ.

ક્રમિરાન, ન. [અં.] ભાળવણી, (૨) અખત્યારનારું; સનંદ. (૩) અખત્યાર; અધિકાર. (૪) જે પુરુષોને અખત્યાર હોય તે પુરુષોનું મંડળ. (૫) કોઈ અમલની બાબતની તપાસ કરવાને નિમાએલી મંડળી. (૬) હકસાધ; આડત્ર.

ક્રમિરાનર, પુ. [અં.] કામ કરવાની સત્તાવાળો પુરુષ; અખત્યાર; મોટા સરકારી ખાતાનો ઉપરી અધિકારી.

ક્રમી, વિ. [ક્રા.] કમ; ઓછું, (૨) ભણું; અધુરું.

કમી-જસ્તી, અ. [ફા.]
ઓણવતું; થોડું ઘણું. (૨) ના. વધઘટ.
કમીટ-કરવું, ક્રિ. સ. [અં.
કમિટ હ.] હવાલે કરવું; ધનસાફ માટે
ઉપલા ન્યાયાધીશ તરફ મોકલવું.

કમીન, વિ. [ફા.] મેલા મનનું;
કપડી. [ઓછાપણું.

કમીના, સ્ત્રી. [ફા.] કમીપણું;

કમીનો, વિ. (ના) કમાલ; ગરીબ
કમીસ, (અ) પહેરણ

કમુરત, ન. [સં. કુ+મુહૂર્ત]
સાફ મુહૂર્ત નહિ તે; અયોગ્ય સમય
કમુરતાં, ન (બ વ.) મગજ કાર્ય
ન થાય એવા દિવસો

કમુળ, વિ કુળને એબ લગાડનાર.

ક-મોત, ન [સં. કુ+મૃત્યુ]
કુદરતી મૃતે નહિ થયેલું એવું મરણ;
અસ્વાભાવિક મરણ [સાહસિક

ક-મોતીડિં, વિ કમોતે મરી ગયેલું;
કમોદ, સ્ત્રી. એક જાતની રાગર
(કમોદની ધણી જાતો છે: સુખવેલ,
પંખાળી, ત્રણ પાંખડી વગેરે)

કમોદડો, પુ. કમોદથી ઉતરતી
જાતની રાગર.

કમોદીઆ, વિ જેમાં કમોદ પા-
કતી હોય એવી જમીન યા ક્યારડા.

ક-મોસમ, સ્ત્રી. [સં. કુ+અ.
મૌસિમ] કાંઈ પાક અથવા વસ્તુને
માટે યોગ્ય કાળ નહિ તે; કરત.

કમ્મર, સ્ત્રી. [ફા.] શરીરનો
વચ્ચો ભાગ; કટિ; કેડ; કમર કિં ૩૦
કમ્મર તોડવી=બહુ મહેનત લેવી. કમ્મર
બાંધવી=કાંઈપણ કામ કરવાને તત્પર થવું.

કચડો, પુ પતંગને ચોટાડેલી વાં-
સની સળી (૨) સોના રૂપાનો બે ત્રણ
આટાનો કરડો (૩) સુવાવડીને પાવાનો
એક જાતનો કવાથ.

કચું, સ. [સં. કિમ્] કાણુ;
શું ન. ક્યુ પુ કચો અને સ્ત્રી. કચી; કઈ

કર, પુ. [સં] હાથ. (૨) સૂંઠ.
(૩) કિરણ (૪) વેરો; જકાત (૫)
બેની સજા (૬) કરનાર, એવો અર્થ
ખતાવનારો પ્રત્યય કહેવું કર કરનાર
જાય પરતુ કર ન જાય=પેડેલું લાકડું
નીકળે નહિ (૭) [મ] રહેનાર એવો
અર્થ પણ થાય છે (પુણેકર, થાણેકર.)

કરકડી, સ્ત્રી શબને ઉચકી લઈ
જવાની કાકડી; નનામી

કરકડ, અ એવો થતો અવાજ.

કરકડતું, વિ. ઉકળતું.

કરકડવું, કિં ૨૦ 'કડકડ' એમ
બોલવું; લાંબું હોય એમ થવું; નમવું.
(૨) અત્યંત ઉત્તું થઈ ઉકળવું

કરકડાટ, પુ. એવો અવાજ. (૨)
અ. એકદમ; સડસડાટ; સપાટાખંધ.

કરકડોળ, ન. પરચૂરણ જાતનું
કડોળ વગેરે.

કરકર, સ્ત્રી. [સં. કર્કર] ઝીણી
કાંકરી; કરગર. (૨) અદેખાઈ; ઇર્ષ્યા
(૩) અ કોઈ વસ્તુ કપાતાં થતો એવો
અવાજ.

કર-કરીઆવર, પુ. કન્યાને સાસરે
વળાવતી વખતે જે કંઈ આપવું પડે
છે તે; પહેરામણી; રીત

કરકરું, વિ. [સં. કર્કર] ઝીણી ઝીણી કાંકરી લાગતી હોય તેવું;
નહું. (૨) તીવ્ર; આકરા સ્વભાવનું.

કર-કમલે, પુ. [સં.] હસ્તકમળ.

કર-કંઠરા, પુ. [સં.] ખોખો; અંગલી.

કરકસર, સ્ત્રી. [સં. કર+કૃષ્] હાથ ખેંચીને વાવરવું તે; સંભાળીને
જરૂર જેલુંજ ખરચ કરવું તે.

કરકસરીકું, વિ. કરકસરથી ખરચ
કરવાવાળું.

કરકાટક, ન. વર્તુલ કાટવાનું ઓભર.

કરકાંટીકું, વિ. મુઠાએલા સરીરનું

કરકોચ્છી, સ્ત્રી. કરચલી.

કરકોણકું, કિ. સ. ધીમે ધીમે
ખોતરી ખાવું. [વેલી અજલી.

કર-કેશ, પુ. હાથ જોડીને બના-

કરકેસર, સ્ત્રી. કરકસર.

કરખ, ન. [સં. કૃષ્] તાણુ;
મુરાકેલી. (૨) કુંખ; શોક.

કરખર, સ્ત્રી. કરકર. (૨) અદેખાઈ.

કરખરકું, કિ. અ. કાઠાવાલા કરવા;
આજીજ કરવી. (૨) કયા માગવી; માફી
માગવી. (૩) અત્યંત દૈન્યપૂર્વક ચાલવું.

કરગરાટ, પુ. કરગરવું તે; કાઠાવાલા.

કરખસ, સ્ત્રી રજ; કરગર.

કર-ઝાહ, પુ. [સં.] કન્યાનો
હાથ પકડવો તે; પાણિયહણુ; ભ્રમ (૨)
આશ્રય આપવો તે.

કરઝાહી, વિ. હાથ ઝાલનાર; પતિ.

કરચ, સ્ત્રી. [સં. કર્ત્વ] નાનો
કકડો; કોર

કરચલી, સ્ત્રી. કરચોલી; વળીકું.
(૨) કરચલાની માદા.

કરચકું, ન. પાણીમાં થતું એક
બહુપણું જળચર; કરચો.

કરચાણવું, કિ. સં. ખીજવડું;
ચીડવડું. (૨) ઉપર ઉપરથી કાપી નખાવડું.

કરચો, પુ. ખુંપરો; ગરબો. (૨)
અલણુ ગામડીઓ માણસ લાંબુખી.

કરચોલી, સ્ત્રી કરચલી; વળીકું.

કરજ, ન. [ફા. કર્જન] કાંઈ
પાસેથી બાળે લીધેલું નાણું; દેવું.

કરજદાર, [ફા.] દેવાદાર; ઋણી.

કરજાકિ, વિ. જેને માથે કરજ હોય
એવું. (૨) કરજે લીધેલું.

કરજળી, સ્ત્રી. કાજળ પાડવાનું
કોડીકું. (૨) ચીમની; ધૂમાડીકું.

કરજી, વિ. કરજદાર; દેવાદાર.

કરડ, (કૈડ), સ્ત્રી. એકવાર આંડેલી
ડાંગર. (૨) ચુવાની બળેલી માટી.
(૩) ડંખ.

કરડકણપણું, ન. કરડવાની ટેવ.
(૨) ધુરંધરાની આદત.

કરકકાણું, વિ. કરકવાની ટેવવાળું.
કહેં કાણું ઘોડું ને કરકકાણું=અપલક્ષ-
ણું ને આકરં.

કરક-પાંચમ, સ્ત્રી શ્રાવણ સુદ
પાંચમનો દિવસ (તે દિવસે સ્ત્રીઓ
કરકની ખીચટી ખાધને એક વ્રત કરે છે)

કરકડું, કિ. સ. [સં. કર્ત]
બચક ભરતું, રસતું (૨) રખતું. (૩)
ખૂચતું.

કરકાગી, સ્ત્રી મર્મવચન; વિપરીત
અર્થમાં કઈ કહેવું તે; વક્રોક્તિ (૨)
અકરાઈ; છેલાઈ

કરકાપાટી, સ્ત્રી સોનીનું એક ઓભર.

કરકાવતું, કિ. પ્રે કરકે એમ કરતું,
કરકવાને ઉરકેરતુ; રસાવતુ.

કરકી-નજર, સ્ત્રી ક્ષમા વગરની
નજર; ભયભરી નજર; અવકાષ (૨)
નજર લાગવી તે (બેરામા એવો વહેમ છે
કે એક માણસની ખીલ માણસ ઉપર
રનેહ અથવા દ્વેષથી નજર લાગે છે)

કરકું, વિ. [સં. કષાય]
મહેજ કડવું, ખેરવાન. (૨) [સં.
કૂર. પ્રા. કુરહો.] કૂર; નિર્દય.
(૩) [સં. કહ્.] આકરં. કડક.
(૪) સ્ત્રીઓના કાનનું એક ધરેણું

કરકો, પુ. [સં. કટક]
સોનારૂપાની આંખોએ પહેરવાની વળ-
દાર વીટી. (૨) સોનીનું એક ઓભર.

કરણ, ન. [સં.] જોનાર્થી
અમુક ક્રિયા થાય તે; કારણ; નિમિત્ત.

(૨) સાધન; ઇન્દ્રિય. (૩) કાળનો અમુક
ભાગ (પચાગમા) (૪) કરતુ તે; કર્મ
(૫) કરતું તે એવું અપાડનારો એક પ્ર-
ત્યય. (એકીકરણ)

કરણાટ, ન. કાનના ઘાટનું એક
વાળું; તાલુકું.

કરણી, સ્ત્રી. કામ; ક્રિયા; વર્તાણું.
(૨) શુભ; યોગ્યતા. (૩) બહુ (૪) કટી-
આનું એક ઓભર; થાપી. (૫) જેનું
નિઃશેષ મૂળ ન નીકળી શકે એવી રકમ
(ગણિતમા) કહેં જેવી કરણી તેવી પાર
ઉતરણી=જેવું કર્મ તેવું તેવું ફળ

કરણીકા, સ્ત્રી ફૂલની અંદરનો ભાગ
જેમાં બી થાય છે તે

કરણીય, [સં.] કરવા યોગ્ય;
અવશ્ય કરવા જેવું.

ક-રત, સ્ત્રી. [સં. કુ+ક્રતુ]
ક્રમોસમ. [હથેળી.

કરતલ. પુ. [સં.] હાથનો પંખો;

કરતલ-ભિક્ષા, સ્ત્રી. [સં.]
હાથમાં માથ તેટલીજ ભિક્ષા લેવો, એવું
જે એક વ્રત તે.

કરતલી, સ્ત્રી હથેળી.

કરતાલ, ન. [સં.] હાથવને
તાલ આપવા તે (૨) ગાયનમાં તાલ
આપવાને માટે વગાડવાનું એક વાદ્ય;
કાસીઆ.

કરતુ, ન. [સં. કૃ=કરવું]
કર્મ; કરણ. (૨) ક્રમોસમ

કરતુક, ન કર્મ; કામ (૨) વર્ત-
તુક; આચરણ. (નકારાં)

કરન્યાસ, પુ. [સં.] મંત્ર
લક્ષ્મીને કરાદિ વિભાગો ઉપર જુદા જુદા
દેવનું સ્થાપન કરવું તે

કરપ, પુ દાખ; અકુશ; રૂઆળ
(૨) બાર; ખોળ; વજન.

કરપટું, ન કરપટીનું ફળ (આ
ફળ ધોળાં ત્રણ ખુણીઆં ચપટા ને ગોળ
થાય છે તે અથાણના કામમાં આવે છે)

કરપટું, ન બે હાથમા રહે એમ
કરવું તે; કુળ [આશ્વાકી]

કર-પટુતા, સ્ત્રી. [સં.] હાથ-

કરપટ્ટવ, પુ. [સં.] પંજો:
પોચો (૨) હાથ રૂપી પટ્ટવ

કરપટ્ટવી, સ્ત્રી. [સં.] હાથના
ચાળાથી વિચાર જણાવવાની વિદ્યા.

કરપાતું, કિ. અ. [સં. કૃષ્ણ]
ખરપાતું; ખરી પડતું; થોડે થોડે કષાઈતું

કર-પીડન, ન. [સં.] પાણી-
મહણ; હમ

કરપીણ, વિ. [સં. કૃષ્ણ]
કંજીસ (૨) કૂર; નિર્દય.

કરપુટ, પુ. [સં.] બે હાથના
પંજાઓ એકઠા કરવાથી બનતો ભાગ;
પસંદી; ખોળો. [અધિષ્ઠા માળો.

કરપો, પુ પંખીઓને ઉડાવવા માટે

કરખડી, સ્ત્રી. પ્રાણીઓને ચણ ના-
ખવાનું શીકું. (૨) ભીંત ઉપરની પરવડી.

કરખાલો, પુ નખ (૨) તલવાર.
કરખોડું, ન કલમો કરવાનું બહું રાકું.

કરભ, પુ. [સં.] નાનો-
જીવાન-હાથી (૨) કોણીથી કાટા લગીનો
હાથનો ભાગ (૬૩).

કરભાગ, પુ. [સં.] રૈયત પા-
સેથી રાખ જે ભાગ લે છે તે; ચોથ.

કરબી, સ્ત્રી હાથણી. (૨) લાંઢી.

કરભીર, પુ. સિદ્ધ; વનરાજ; કેસરી.

કરભૂષણ, ન. [સં. કર+મૂ-
ષણ] હાથનું ધરણું. (૨) દાન. (૩) પતિ.

કરભોડું, સ્ત્રી. [સં. કરમ+
ઉરુ] હાથોની સૂંઢના જેવા ઉર-
વાળી સ્ત્રી

કરમ, ન. [સં. કર્મ] કામ.
(૨) નશીબ, ભાગ્ય. (૩) કપાળ. (૪)
ઘાતકી-નિલ કર્મ (૫) બે કદમની
(કરમની) રસ્તો માપવાની લાકડી. (૬)
[સં. કૃમિ] પેટમાં જે જીવ થાય
છે તે; કરમીઆ. [કહાણી.

કરમકયા, સ્ત્રી. વીતક વાત; કરમ-
કરમ-મુદ, સ્ત્રી. ખોટી માયાફેડ.
(૨) વિતંડા (૩) એકની એક બાજ-
તનું પિંજણ.

કરમજ, જીવો કિરમજ.

કરમજીવું, કિ. અ. કચરાતું; અ-
સંતોષથી ગણગણવું. [વ્યવસાય; ઉદ્યોગ.

કરમજીક, સ્ત્રી. [મ. કર્મજીક]

કરમદી, સ્ત્રી. એક ભતનું ફળાદ

કરમદું, ન. કરમદીનું રૂળ. (આ રૂળ નાનું અને ખાટું થાય છે. કેટલાક લોક એનું અથાણું કરે છે.)

કરમખખસેરા, સ્ત્રી. [ફા.] ભાગ્યશાળીપણું. (૨) સખાવત. (૩) રહેમિયત; ક્ષમા

કરમવેરા, પુ. માયાવેરા; જજા વેરા. (૨) નશીબમાં લખાએલી વેઠ.

કરમળેઠ, પુ. ધી ઝાળમાં ચાળેલો ખાજરીનો લોટ; કુંદર. (૨) કરમો; દહીંભાત.

કરમાણી-આજમો, પુ. એક નતનું કડતું વસાણું.

કરમાધરમી, અ. જેવાં કર્મ અને જેવો ધર્મ હોય તે પ્રમાણે.

કરમાવડું, કિ. પ્રે. કરમાય તેવું કરવું; ચીમળાવડું.

કરમાવું, કિ. અ. [સં. ક્રમ] વિલાવું. (૨) બિડાવું; બંધ થવું. (૩) ઉતરી જવું; ઢીલા થવું. (૪) મુકાવું.

કર-માળા, સ્ત્રી. [સં. કર + માળા] જપમાળા; બેરખો. (૨) હાથની આંગળીઓને માળા બનાવવી તે.

કરમી, [સં. કર્મ + મી] કર્મ-યાળો; ભાગ્યશાળી; પૈસાદાર.

કરમીઓ, પુ. [સં. કર્મિ] પેટમાં ચતા જવું; કરમ.

કરમો, પુ. દહીં, છંદ અને મીઠું નાખેલા ભાતનું માતાને ધરવાનું નૈવેદ્ય.

કરમોડ, પુ. કરમોડાવું તે; લયક. કિ. પ્ર કરમોડ ખાવી=લયકાર્થ જવું.

કરમોડવું, કિ. સ લયકાય તેમ કરવું. (૨) મસળવું; ભેગું કરવું; ચાળવું.

કરમોડાવું, કિ. અ. મરડાવું; લયકાવું.

કરમોડીઓ, પુ. પશુઓને થતો એક રાગ.

કરમોવડું, કિ. સ. લોટને મેવો. (૨) ચાળવું; બંધાય તેમ કરવું

કરમોવું કિ. સ લોટને ભાંજવવો.

કરલ, ન. [સં.] કોરીનું ઝાડ. (૨) ચીકણા કઠણ માટી.

કરવડો, પુ. દુકા નાળચા વળો વાંખાનો લોટો; કરવો

કરવત, [સં. કર+વત્ર] લાકડાને વહેરવાનું દાતાદાંતાવાળું એક ઓળર. કિં ૩૦ કરવત મુકાવડું=અચિત વરત પામવાને કરવતે વહેરાઈ મરણ પામવું. (આગલા જમાનામાં કાશીમાં કેટલાક લોકો કરવત મૂકવાનો ધર્મ ચલાવતા.) કહે ૦ કાશીનું કરવત આડું એ વહેરે ને અવળું એ વહેરે=હોડિયાર માણસ જેક પત્રે જાણી રહે.

કરવતી, સ્ત્રી. નાનું કરવત. (૨) સોનીનું એક ઓળર. (૩) એક નતની થોડાગાડી

કરવતીઓ, પુ. વહેરણીઓ. (૨) વિ. કરવતવાળો.

કરવતી કોર, સ્ત્રી. કરવતના જેવા દાંતા દાંતાવાળી કોર; કાંગરીવાળી કોર.

કરવતી દાવ, પુ. કુમ્તીનો એક દાવ.

કરવડું, વિ. ઓછા પાકવાળું. (વધ)

કરવાલ, સ્ત્રી. [સં. કરવો-લિકા] તલવાર.

કરવીર, પુ. [સં.] એક જાતનું ફૂલગાડ. (૨) કરેણું ફલ.

કરવું, ક્રિ. સ. [સં. ક્ર.] મહે-નત લેવી; પ્રવૃત્તિ ચલાવવી, પાર પાડવું; બાળવવું. (૨) નવું બનાવવું. (૩) આવ-રવું (૪) ધડવું. (૫) રાધવું. (૬) બાંધવું; પાળવું. આ ક્રિયાપદ જુદા જુદા રાખ્ખો સાથે જોડાઈને જુદા જુદા અર્થમાં પ્ર-વર્તે છે. :-મન કરવું, મોજન કરવું, પત કરવું, હિત કરવું, રાચન કરવું, વગેરે. ૩૦ પ્ર. અછાઅછા કરવું=વણી બરદાસ કરવી. કહેડું કરીએ તેવું પામીએ=જેવાં કર્મ તેવું ફળ. કરતા હો તે કરો ને છારાની દોણી બરો=કરવાનું હોય તેજ કરવું અને બીજામાં માધું મારવું નહિ.

કરવું-કારવવું, ક્રિ. અ. કારબાર કરવો. (૨) કરવા ન કરવાનું નક્કી કરીને વર્તવું. (૩) આપવું મેલવું. ૩૦ પ્ર. કર-તા કારવતા=કુલ સુખત્યાર. કર્યું કારવ્યું =કરેણું ને કરાવેણું.

કરવેલ, પુ. નાજવાવાળો લોઠો.

કરશણ, ન. [સં. કર્ણજ] મોસ; વાવેતર. (૨) ખેતી. (૩) કણસણું.

કરશણી, પુ. [સં. કર્ણજ] ખેડુત; ખેડનાર.

કરસલી, સ્ત્રી. [સં. કલશ] નાનો લોટો; કળસલી.

કરસક, પુ. [અ.] શાહીના ખડી આમાં નાખવાનો કુચો.

કરસપુટ, ન. [સં. કર+સં-પુટ] હાથના ખેડ પંખને બેડવા; તે.

કરંજ, ન. [સં.] એક જાતનું નાનું ગાડ.

કરંજો, પુ. [ફા.] કુદારો; કુવા-રાની બહેર જગા. (કારંજ)

કરંડક, પુ. [સં.] કરંડીઓ; ધાસ અથવા વાંસનો બનાવેલો કબો.

કરંડીઓ, પુ. [સં. કરંડકો] ધાસ અથવા વાંસની ચોપાને ચુંથીને બનાવેલી પેટી; કંડીઓ.

કરંડો, પુ. કરંડીઓ; કંડીઓ.

કરો, પુ. [સં. કરકા] બર-ફના કકડા; બરફના કાકરા કિં ૩૦ કરા પડવા=બરફ જેવા ગાંગડાનો વરસાદ વરસવો.

કરાઈ, પુ. બહેરણીઓ; કરવતીઓ. (૨) કોરા.

કરાખી, સ્ત્રી. [સં. કક્ષા] શરીરે પહેરવાના કાપડામાં બગલ આ-ગળ નાખવાનો ત્રણખુણીઓ કકડો.

કર૧૩, સ્ત્રી. [સં. કરાલ] ખડક; કંડા ખાડા ઉપરની ઉભી કોરણું.

(૨) પવંત ફાદીને બનેલી ઝો; ફાટ.
(૩) ઉચું શિખર; ટેકરી; ભેખડ (૪)
કિનારો; કોતરની ઉભી બાજુ

કરાડી, સ્ત્રી. પવંતમાં પત્થર ફાટ-
વાથી પડેલી સાંકડી અને ઉડી ફાટ (૨)
નદીમાં બહુ પાણી રહેલું હોય તેવી
જગ્યા; ધરો. (૩) સોનીનું એક ઝોળર.

કરાડીઓ, જુઓ કરાળીઓ

કરાડો, પુ. ખડક; કરાડ: ભેખડ;
ઉંચો કિનારો; કોઈ ઉડી ફાટ (૨) જેની
ઉપર વહેરવાનું લાકડું, આડું નાખેલું
હોય છે તે લાકડું.

કરાણી, પુ વડાણમાં દેખરેખ રા-
ખવાને નિમાએલો માણસ; વડાણનો
કારકુન અથવા ભરાડી

કરામણુ, ન. [સં. કૃ] કરવાનું
મહેનતાણું (૨) કરવાપણુ, કરવાની
ખુબી. (૩) યુક્તિ, કૌશલ્ય. (૪) છુદ્ધિ.
(૫) ચાતુર્ય (૬) કળા. (૭) મોહિની.

કરામણી, સ્ત્રી જુઓ કરામણુ.

કરામત, સ્ત્રી. [અ. કરમાન્]
હીંમત. (૨) કળા; કિસમ. (૩) બના-
વટ. (૪) ચતુરાઈ. (૫) બહુઈ તકબીર.

કરામતી, વિ કરામતવાળુ. (૨)
ચતુર (૩) પ્રખ્યાતી.

કરાર, પુ [અ.] સાદું; સરત;
ઠરાવ (૨) કચ્છલાત (૩) આરામ. (૪)
નિરાત; નચિંતતા. કરારે=કશા પણ ભય
વગર. કરર વળવો=શાંતિ-નિરાંત થવી.

કરાર-દાદ, સ્ત્રી સુલેહની અરજ.
(૨) નચિંતતાને માટે માગણી કરવી તે;
બન્ને પક્ષોએ મળીને કરેલી માગણી.

કરાર-નામું, ન. [અ. ફા.
નામહ.] સરતવાળું લખત. (૨) મં-
ધિપત્ર. (૩) ઠરાવપત્ર. [પત્ર

કરાર-પત્ર, ન કરારનામું (૨) ઠરાવ-
કરારવું, કિ સ. સાદું કરવું; સ-
રત કરવી; ઠરાવ કરવો

કરારે, અ બેલાશક; ખુશીથી

કરાલ. વિ. [સં.] ભયંકર; બિ-
આમણું. (૨) ઉમ્મ; તીવ્ર. (૩) ઉચું.

કરાલિની, સ્ત્રી. [સં.] ભય-
કર દેખાવની સ્ત્રી. (૨) એક ભયંકર
પૌરાણિક દેવી

કરાવવું, કિ પ્રે કરે એમ કરવું;
ખીબની પાસેથી કામ લેવું. (૨) બના-
વરાવવું. (૩) વવરાવવું. (કરવું ની માફક
કરાવવું પણ ઘણા સંજોગોની સાથે જોડાઈ
વિવિધ અર્થમાં પ્રવર્તે છે)

કરાવી-લેવું, કિ. બનાવરાવવું; બના-
વરાવવું; અમલ ચલાવવો; જુલમ કરવો
કરાવું, કિ. થવું; બનવું; ઉપજવું.

કરાળી, વિ. [સં. કરાલ]
ભયંકર. (૨) પ્રચંડ (૩) કરતૂરી મૃગ.
(૪) સ્ત્રી કાળી તુળસી (૫) કાળી ચીકણી
માટી વાળી જમીન

કરાળીઓ, [મં. ફુલાલ]
માટીનાં વાસણુ વેચનાર.

કરોળ, સ્ત્રી. મળ બહાર કાઢવાને
આંતરડાંમાં આવતી આંકડી.

કરોળજી, કિ. અ. મલોત્સર્ગ માટે
નેર કરવું. (૨) કોથ કરીને નેરથી બાંધવું

કરોંડી, સ્ત્રી. સુકી ડાંખળી; સુકાઈ
ગએલા હોડવા.

કરોંડું, ન. સુકું ડાળખું

કરોંશી, સ્ત્રી. સુતારનું એક હથિઆર.

કરિણી, સ્ત્રી. [સં.] હાથણી;
હાથીની માદા.

કરી, પુ. [સં. કરિન.] હાથી.

કરી, સ્ત્રી. પથ્થ; પરહેણ. (૨)
અણોને. કિ. પ્ર. કરી પાળવી=વૈદે જેમ
કંઈ હોય તેમ ખાનપાન રાખવું. (૨)
ફટી પાળવી. [(૨) ગાંધીપણું.

કરીઆણું, ન. (બ. વ) વસાણું.

કરીઆણું, ન. એક ભતની કડવી
વનસ્પતિ. (તાવની દવા તરીકે વપરાય છે)

કરીઆવર, પુ. રીત; છોકરીને
સાસરે વળાવવી વખતે જે કંઈ આપવું
પડે તે. (કરકરિઆવર)

કરીને, અ. થી; થકી; લીધે. (૨)
વડે. (૩) ધારીને; વિચારીને; અનુમાનીને.

કરીમ, વિ [અ.] મહેરબાન;
હદાર; દાતાર. (પરમેશ્વર.)

કરીર, પુ. [સં.] ડાંખળી
ડાંખળીવાળી પણ પાન વગરની એક
વનસ્પતિ, જેને કેરડાં થાય તે; કેરડા.

કરુણ, વિ. [સં.] દયાભરેલું;
દયા ઉપજાવે એવું. (૨) દયાળુ. (૩)
દીન; ગરીબ; કંગાલ.

કરુણા, સ્ત્રી. [સં.] મનને
ગદ્ગદ કરી નાખે એવી લાગણી; દયા; ધૃણા.

કરુણાકર, વિ. [સ. કરુણા+
આકર.] કરુણાના ભ ડાર. (૨) કરુણા
કરનાર.

કરુણાત્મ, વિ. [સં.] કરુણા-
થી ભરપુર; દયાવાળુ.

કરુણાનિધિ, પુ. [સં. કરુણા
+ નિધિ.] કરુણાનો ભ ડાર; કરુણા-
સિંધુ [શોગ્ય

કરુણાપાત્ર, વિ. [સ.] દયાને

કરુણામય, વિ [સં.] કરુણા-
યુક્ત; દયાથી ભરપુર.

કરુણારસ, પુ [સં.] દયાની
લાગણી ઉત્પન્ન થાય એવો રસ. (શૃંગા-
રાદિ આઠ રસમાનો ત્રીજો રસ)

કરુણાર્દ્ર, [સં.] દયાથી ગદ્-
ગદ્ થઈ મએલું; કરુણાથી ભીતું.

કરુણાવતી, વિ. [સં.] કરુણા-
વાળી; દયાવાળી (સ્ત્રી.)

કરુણાવંત, વિ. [સં.] દયા-
વંત; દયાળુ.

કરુણા-સાગર, પુ. [સં.] કરુ-
ણાસિંધુ [સાગર.

કરુણાસિંધુ, પુ. [સં.] કરુણા-

કરુણાળુ, વિ. [સં.] દયાળુ;
કૃપાવંત

ક-રૂપ, વિ. [સં. કુ+રૂપ]
બદ્ધસુરત; કદરૂપું; ખેડાળ.

કરૂપું, વિ. રૂપવગરનું; બદ્ધસુરત.

કરૂપરૂ, અ. અભાવ અથવા તિર-
સ્કારથી કટકટ કરવું તે:-લોકો મને
કરૂપક કરી મૂકે.

કરેડું, ન. ઠોરનું વિઆયા પછીનું
તરતનું દ્રુધ. (૨) ધીમાની છાશ.

કરેઠી, સ્ત્રી. સુકી સોડીઓ; કરાઠી

કરેકું, ન. વાંકું; આકું.

કરેકું, વિ. [સં. કવચાય]
બદસ્વાદ; ખરાબ લાગે એવું; આકરૂં.

કરેડો, પુ રેડીઆનો બિભો યાબલો.

કરેણુ, ન. એક જાતનું ફલગ્રાહ
અને ફલ.

કરેણું, ન. (બ. વ.) કરેણના ફલ.

કરેણી, પુ. [સં. કર્ણિકાર]
કરવીર નામનું ફલગ્રાહ; કર્ણિકાર.

કરેય, પુ. એક જાતનું ચિનાઇ વણા-
ટનું રેસમી કપડું; જેનો વણાટ હીરા-
કણીની ભાતનો હોય છે

કરેળી, (કરેલી) સ્ત્રી. [સં
કરણ] મોટેથી ચીચિઆરીઓ
પાડીને રડાડાળ કમ્પી તે; કીકિઆરી.
(૨) કોધ; ત્રાસ.

કરૈયાં, ન. (બ. વ.) છાપરાની
બંને બાજુએ ઢાળ પડતું ચલુનર ચલુ-
વામા આવે છે તે.

કરો, પુ. [સં. કર] મકાનની
બાજુની દિવાલ. કહેઠું પરે કરો તો
ઉતરે બરો=ધરનાં ખીજાં બધા સમાર-
કામ કરતાં કરાનું સમારકામ બહુ ખર-
ચાળ થઇ પરે છે માટે.

કરૌચ, પુ. [સં. કરૌચ] હંસ.
(૨) બમણું (૩) તિતર (૪) કકડો.

કરૌટી, સ્ત્રી. [સં.] ખોપરી.

કરૌડ, સ્ત્રી શરીરની બાજુ; પડખું.

કરૌડી, સ્ત્રી પાશ્વભાગ. (૨) બાધા;
નિયમ; મત.

કરૌકું, ન. રીત; રિવાજ; નિયમ

કરૌડ, સ્ત્રી. [સં. કોટિ]
સો લાખ જેટલી સંખ્યા; ૧૦૦૦૦૦૦૦.
(૨) વાંસો; ખરડો. (૩) ખરડાનું બિલું
હાટકું.

કરૌડ-પતિ, પુ કરૌડની સંખ્યાએ
ગણાતી મીલકતનો માલીક.

કરૌડ-રજા, સ્ત્રી. કરૌડના મણુ-
કાને સંકલિત રાખનારી બહી નાડી.

કરૌડાધિપતિ, જુઓ કરૌડપતિ.

કરૌયલ, સ્ત્રી કોયલ.

કરૌળીઓ, પુ મુખની લાળના
તણુઓની બાજુ બાધનાર એક છપચું
છપડું; બિર્જાનામ. (૨) ચેરા અને શરીર
ઉપરની પાતળી ત્વચા ઉતરી જઈ પડતો
ડાઘ (આ એક જાતનો રોગ કહેવાય છે.)

કર્ક, પુ. [સં.] કરચલો;
ખેકડો. (૨) કાચબાના આકારનું લાસાનું
જુમખું. (૪) થોડો. (૪) કાંટો.

કર્કટ, પુ. [સં.] કરચલો.
(૨) એક રાશિનું નામ. (૩) બીલી.

કર્કટી, સ્ત્રી કરચલી. (૨) નનામી.
(૩) કાકડી. [ખટખટકું

કર્કર, વિ. [સં.] આકરું;
કર્કટૃત્ત, [સં.] કર્કરાશિનો માર્ગ.

કર્કશ, વિ. [સં.] આકરું;
કઠોર; સખત. (૨) કટવાખોલું.

કર્કશા, વિ. સ્ત્રી) ખરાબ; લટ-
કણી ને નઠોર સ્ત્રી.

કર્કન્ધુ, ન. [સં.] એક જાતનું
શાકફળ; કંકાડાં. [સૂચ.

કર્કર્કિ, પુ. [સં.] કર્કરાશિનો

કર્કેટક, પુ. [સં.] નાગની
એક જાત; આઠ મુખ્ય નાગોમાંનો એક
મેટો નાગ

કર્ણ, પુ. [સં.] સાંભળવાની
ઉદ્રિય; કાન. (૧) કાટખુણુ ત્રિકોણની
કાટખુણો કરનારી બે બાજુઓને જોડ-
નારી લીટી (૩) સુકાન. (વડાણદં.) (૪)
કુંતીનો પુત્ર. (તે એક મોટો જાનવીર
ગણાય છે.)

કર્ણકઠોર, વિ. [સં.] કાનને
સાંભળતાં સખત હાથે એકું; અપ્રિય.

કર્ણચ્છેદ, પુ. [સં.] કાન
વીંધવા તે. (૨) કાન કાપવા તે.

કર્ણધાર, વિ. [સં. કર્ણ+ધૃ]

વહાણનું સુકાન ધરનાર; વહાણને ચ-
લાવનાર.

કર્ણપિરશાય, પુ. [સં.] એક
જાતનું-કલ્પિત જૂત (એમ કહેવાય છે
કે જોણે આ પિરશાય સાંધ્યા હોય તેને
તે ગામગણા કાનમાં કહી જાય છે.)
(૨) અંધવા; લોકવાયકા

કર્ણકૂલ, ન. સ્ત્રીઓને કાને પહે-
રવાનું એક ધરણું.

કર્ણરેખા, સ્ત્રી. કાટખુણાની સા-
મેની લીટી; મુખ્ય લીટી.

કર્ણલીટી, સ્ત્રી. કર્ણરેખા.

કર્ણવેધ, પુ. કાન વીંધવા તે. (૨)
કાનમાં પાડેલું હિંદ્ર.

કર્ણસૂળ, ન. [સં. કર્ણસૂલ]
કાનનું સૂળ; કાનમાં સણકા મારે એવો
એક રોગ. (૨) કાનને સાલજનું ન બમે
એકું જે તે.

કર્ણકર્ણિ, અ. કાનોકાન. (એક
જણ બીજાને કહે, બીજા ત્રીજાને કહે
અને ત્રીજા ચોથાને કહે એમ.)

કર્ણાદ, ન. કાનના આકારનું એક
વાજાંત્ર. (૨) એક વેલો.

કર્ણાટક, પુ. એ નામનો એકદેશ.

કર્ણાટની, વિ. કર્ણાટકનું. (૨) સ્ત્રી.
કર્ણાટક દેશની સ્ત્રી.

કર્ણિકા, સ્ત્રી. [સં.] કળી.
(૨) હાથીની સૂંઠની અણી. (૩) વચલી
આંગળી. (૪) લેખણ.

કર્ણિકાર, પુ. [સં.] કરેણુ.

કર્ણેન્દ્રિય, સ્ત્રી. [સં.] સંલિ-
ખવાનો અવયવ; કાન.

કર્તૃરિપ્રયોગ, પુ. [સં.] જે
પ્રયોગમાં કર્તાનાં લિંગવચનનો સંબંધ
ક્રિયાપદ સાથે રહેતો હોય તે. (૧
અકર્મકર્તૃરિ, ૨ સકર્મકર્તૃરિ, અને ૩
ભાવકર્તૃરિ)

કર્તારી, સ્ત્રી. કાતર.

કર્તવ્ય, ન. [સં.] કર્મ; કામ.

(૨) ધર્મ; ફરજ. (૩) વર્તન; આચાર.

(૫) વિ. અવશ્ય કરવાલાયક.

કર્તવ્યતા, સ્ત્રી. કરવાપણું; ધર્મ;
ફરજ.

[વ્યતા; ફરજ

કર્તવ્યપણું, ન. કરવાપણું; કર્ત-

કર્તવ્યપરાયણ, વિ. [સં.] પો-

તાની ફરજને વળગી રહેનાર.

કર્તવ્યપરાયણતા, સ્ત્રી. [સં.]
સ્તવ્યનિષ્ઠતા: પોતાને જે કંઈ કરવા
ચાગ્ય હોય તેને ચીવટથી વળગી રહેવાપણું

કર્તા, [સં.] કરનાર; બનાવ-
નાર. (૨) પુ સ્વામી; માલિક. (૩)
આદિપુરુષ (૪) ક્રિયાનાયક (૫) પરમેશ્વર.

કર્તાર, પુ કર્તા; કરનાર; બનાવનાર

કર્તાહર્તા, પુ હત્યન્ત કરી જાણે
તેમજ નાશ કરી જાણે એવો જે તે
(પરમેશ્વર) (૨) કરવા ન કરવાનું બેની
મુનસફી ઉપર હોય તે. (૩) મુખ્ય
કારભારી

કર્તૃત્વ, [સં.] કરવાપણું. (૨)
કર્તાપણું. (૩) ગુજરા.

કર્તૃવાચ્ય, વિ. [સં.] કર્તા પ્ર-
માણે જેને નતિવચન લાગતાં હોય એવું.
(ક્રિયાપદ: વાચ્ય)

કર્તૃવશક્તિ, સ્ત્રી. [સં.] ઉત્પા-
દક બળ, ગુજરા.

કર્તક, ન કર્મ, કામ (૨) પ્રપંચ;
ખટપટ. (૩) પાપ, નહારાં કામ

કર્દમ, પુ. [સં.] કાદવ, કીચડ;
ગારો. (૨) એક ઋષિ તેમજ એક પ્રજા-
પતિનું નામ.

કર્પટ, ન. [સં.] કાપડા; કંકડો;
ચીથરં (૨) કપડું.

કર્પર, ન. [સં.] હીકર. (૨)
ભાંગેલું માટીનું વાસણ. (૩) માથાના
હાડકાની ખોપરી

કર્પરી, સ્ત્રી હીકરી, કલેહી. (૨)
ખોપરીહી. [(૨) રૂના છાંડ.

કર્પાસ, પુ. [સં.] કપાસ;

કર્પુર, ન. [સં.] કપુર; એક ઝા-
ડનો ઘોળો, સુગંધીદાર, જવાળામાટી રસ

કર્પુર-ગૌર, વિ. [સં.] કપુરના
જેવું ગોઠ, શ્વેતવર્ણ (૨) મહાદેવ

કર્પુર, વિ. [સં.] કાબરચીતરં;
એક જે રંગના મિશ્રણવાળું (૨) ખાખી
રંગનું

કર્મ, ન. [સં.] ક્રિયા; વ્યાપાર.
 (૨) કામ; કાર્ય. (૩) પ્રવૃત્તિ; ધર્મો
 (૪) ધર્મનાં ક્રિયાભાણા (યજ્ઞાદિ) (૫)
 ભાવિ. (૬) સંસ્કાર. (૭) વર્તણૂક. (૮)
 નકારાં કામ (૯)(વ્યુ.) જેની ઉપર ક્રિયા
 થતી હોય તે કહેવું કર્મ કહણુ ને
 કાયા સુંવાળી. કર્મ કઠિઆરાનુ ને દેહ
 રાત્રનો. કર્મ કરે તે કાઈ ના કરે. કર્મ
 ના કાઠાં તો કાનાં ભેવાં બોઠાં. કર્મ-
 ધર્મમાં કાઇનો ભાગ નથી. કર્મ વિનાની
 ખેતી કરે તો બળદ મરે કે સુકવણુ
 પડે કર્મ વિનાના કરણણીઆ ને જાને
 કાની બહુ કર્મમાં નહિ એરડીકં તો
 થી ક્યાથી ખાઈ

કર્મક, વિ. [સં.] કર્મ કરનાર.
 (૨) જેમાં કર્મ હોય એવું, (સકર્મક
 ક્રિયાપદ) [પુ. મજુર
 કર્મકર, વિ. કામ કરનાર (૨)
 કર્મકાર, પુ હુવાર (૨)બળદીઓ.
 રૂઝ) બેગાર.

કર્મકાંડ, પુ [સં.] વેદમાં ચાર
 વર્ણની પ્રાન્તને અવશ્ય કરવાનાં જે કાર્યો
 ગણાવ્યાં છે તે ભાગ

કર્મકુટ, સ્ત્રી. હંમેશાની કટાળારૂપ
 થઈ પડેલી એકની એક બાબત.

કર્મગતિ, સ્ત્રી [સં.] સંચિ-
 તોતું પરિણામી ફળ; નશીબ.

કર્મ-ચંડાળ, પુ. [સં.] કર્મથી
 ચંડાળ જેવો હોય તે; ક્રુષ્ઠ; અધર્મી

કર્મજ, વિ. [સં.] કર્મથી
 ઉત્પન્ન થએલું.

કર્મકાંડી, વિ. [સં.] કર્મકાંડી;
 વેદવિહિત કર્મ કરનાર; કર્મકુશળ

કર્મભિદ્વિતીયા, સ્ત્રી. [સં.]
 કર્મ અર્થે જે બીજી વિભક્તિનો પ્રયોગ
 થાય છે તે.

કર્મભિપ્રયોગ, પુ. [સં.] કર્મ
 પ્રમાણે જેમા ક્રિયાપદ ભતિવચન લેવું
 હોય એવો પ્રયોગ

કર્મભિવાચ્ય, વિ. [સં.] કર્મ
 પ્રમાણે ભતિવચન લેનાર (ક્રિયાપદ).

કર્મનિષ્ઠ, વિ. [સં.] કર્મ ઉપર
 આસ્થાવાળું; કર્મરત.

કર્મનિષ્ઠા, સ્ત્રી. [સં.] કર્મ ઉપર
 પૂર્ણ શ્રદ્ધા હોવી તે; નશીબ ઉપરનો
 વિશ્વાસ. [અર્થણુ કરી દેવાં તે.

કર્મન્યાસ, પુ. [સં.] કર્મ ઈશ્વરને
 કર્મપાશ, પુ. [સં.] કર્મબંધન;
 કર્મની ભળ. [પરિણામ.

કર્મફળ, નં [સં.] કામતું
 કર્મમંથ, પુ. [સં.] કર્મબંધન;

(૨) કર્મની ખેડી [વર્ત; ભરતખંડ.

કર્મભૂમિ, સ્ત્રી [સં.] આર્યા-

કર્મભ્રમ, વિ. [સં.] કર્મોથી
 વિચુપ્ત થઇ ગએલું.

કર્મમાર્ગ, પુ. [સં.] કર્મકાંડ;
 કર્મ કરવાથી નિઃશ્રેયસ પ્રાપ્ત થાય છે
 એવું માનનારો માર્ગ.

કર્મયોગ, પુ. [સં.] કર્મ સાધવાં
તે. (૨) બનાવ; ભાવિજેન

કર્મરી, સ્ત્રી. એક ભતની વનસ્પતિ;
વ શ્લોચન.

કર્મરેખા, સ્ત્રી. [સં.] કર્મગતિ;
કર્મનો આલેખ. (૨) હાથપગમાંની
એક અમુક લીટી.

કર્મવાદ, પુ. [સં.] કર્મને
લગતો વાદ. (૨) દૈવવાદ.

કર્મવાદી, વિ. [સં.] કર્મને
માનનાર. (૨) નશીબકપર આધારશાખનાર

કર્મવિપાક, પુ. [સં.] કર્મનું
પાકવું; કર્મનું ફળ (૨) કેવાં કેવાં કર્મો
કેવા કેવા જન્મ થાય છે તે બતાવનાર
પુસ્તક.

કર્મસંગ, પુ. [સં.] કર્મ
સાથે સંબંધ; કર્મના ફળની આશાતે.

કર્મસંજોગ, પુ. [સં.] નક્ષીબનો
યોગ. (૨) બનાવ [ત્યાગ.

કર્મસંન્યાસ, પુ. [સં.] કર્મનો

કર્મસંન્યાસી, પુ. [સં.] જેણે
કર્મનો ત્યાગ કરેલો હોય એવો સંન્યાસી.

કર્મસાક્ષી, વિ. [સં.] કર્મને
જેનાર. (૨) કર્મના પરિપાકનો અનુભવ
લેનાર. (નવ કર્મસાક્ષી છે:—પૃથ્વી, જળ,
તેજ, વાયુ અને આકાશ એ પાંચ ભૂતો
તથા સૂર્ય, મંચળ, ચમ અને કાળ.)

કર્મસાધન, ન. [સં.] કર્મનુષ્ઠાન.

કર્મસિદ્ધિ, સ્ત્રી. [સં.] કર્મનું
ફળ પ્રાપ્ત થવું તે.

કર્મસ્થાન, ન. [સં.] કર્મ
કરવાનું ઠેકાણું. (૨) દેહ; શરીર. (૩)
સંસાર; જગત (૪) જ્યોતિષમાં લગ્નથી
દશમુ સ્થાન.

કર્મહીણ, વિ. [સં. કર્મહીન]
કર્મશ્રદ્ધ; કર્મરહિત. (૨) જનશીબ.

કર્મહીણ, વિ. નિર્ભાગી; અભાગીકં.

કર્મીતીત, વિ. [સં. કર્મ+
અતીત] કર્મથી પર; કર્મથી પણ
ન પહોંચી વળાય એવું

કર્મધર્મી, અ કર્મ અને ધર્મને
અનુસરતી રીતે.

કર્મધીન, વિ. [સં.] કર્મવશ;
દૈવાધીન

કર્માનુસાર, અ. [સં. કર્મ+
અનુ+સૃ=સરવું] કર્મ પ્રમાણે; જેમ
ભાવિ હોય તેમ. (૨) જેવા કર્મ કયા
હોય તે પ્રમાણે.

કર્માનુસારી, વિ. [સં.] કર્મને
અનુસરવું.

કર્માતર, ન. [સં.] સંસ્કારાદિ
ક્રિયા. (૨) ક્રિયાની અંદર જે વિરામ
લેવાય છે તે.

કર્મિષ્ઠ, વિ. કર્મ કરવા ઉપર જેને
પ્રીતિ હોય એવું. (૨) કામ કરવામાં કુશળ.

કર્મી, વિ. [સં.] કર્મવાળો;
જેનાં સુદૃઢ ફળ્યાં હોય એવા; બનાદય;

વૈભવી (૨) હલોગી કહેઠ કર્મનો મંદ-
વાડ અને અકર્મનું છિનાણું કદી જાનાજ
રહે નહિ. કર્મી ખાયને રૂપાળી જીએ મરે.

કર્મેન્દ્રિય, સ્ત્રી. [સં. કર્મ+
ઇન્દ્રિય] કાર્ય કરનારા અવયવો.
(ઇન્દ્રિયો અગિઆર છે. પાંચ કર્મેન્દ્રિયો,
અને પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયો મન, વાક, શ્રોત્રિ,
પાદ, માયુ અને ઉપરચ, એ પાંચ કર્મે-
ન્દ્રિયો કહેવાય છે)

કર્ષ, પુ. [સં.] એક પ્રાચીન
વજન (તોલો)

કર્ષક, પુ. [સં. કૃષ્=ખેડવું]
ખેડત; કૃષિકાર.

કષણ, ન. [સં.] ખેતી; ખેડ.
(૨) ખેંચ; તાણ. (૨) તુલ; કરાણ

કલ, સ્ત્રી. [સં.] પક્ષીનું ગ્રીણું અને
મધુરું ગુંજન; હંસનાં ભગ્ન્યનો કલરવ.

કલર્ધ, જીઓ કલાધ.

કલકલ, સ્ત્રી. [સં.] ગુંજારવ.
(૨) સપૂર્ણ ખીલી રહેલું તે. (૩)
કકળાટ; ઘોંઘાટ.

કલકલવું, જીઓ કગકગવું

કલકલાટ, પુ. [સં. કલકલ.
ક. અનુ.) ઘોંઘાટ.

કલકલાણ, ન. ઘોંઘાટ. (૨) રડા-
રોળ. (૩) કંકસ અને રડાપીટ.

કલકી, જીઓ કલિક.

ક-લક્ષણ, ન. [સં. કુ+લક્ષણ]
અપલક્ષણ; દુરાચાર. (૨) ખરાબ ચિહ્ન.

ક-લક્ષણ, વિ નહારા લક્ષણવાળું;
દુરાચારી. (૨) અલાગીડ (૩) જેનામાં
સારા લક્ષણ ન હોય એવું.

કલખાપરી, સ્ત્રી [સં. કલ+
સ્વપર] યુક્તિથી પકવેલી એક જા-
તની પોચી માટી

કલગી, સ્ત્રી. [કા.] જરીના
રેસાઓનું જોળું; મંજરી (૨) ફૂલનો
ગોટા. (૩) દેવીગીતની એક તરેહ.

કલગીદાર, વિ. કલગીવાળું; જોગા-
વાળું

કલગેર, (કલગર; સ્ત્રી. ઉંચા રેસા-
મનું એક કપડું; બાંધણીની સાદી.

કલત્ર, ન. [સં.] સ્ત્રી; પત્ની; વહુ.
કલકાર, વિ કળાવાળું; કળાથી
જનાવેલું. (૨) શિલ્પેશ રાજ્યનો સિક્કો;
રૂપીઆ. [જમા.

કલણ, ન. કીચડ-મારાથી ભરપુર
કલતર, ન કલખ. (૨) અજમારા;
પાકનો અડસટો કાઢવો તે. (૩) કોસ
ફેરવવાનાં સાધન (૪) કળતર; પીડા.

કલથી, સ્ત્રી. [સં. કુલિત્થ]
એક જાતનું દિલ્લ ધાન્ય; હલકામાં
હલકું કઠોળ.

કલના, સ્ત્રી. [સં. કલ=જાણવું]
અટકળ; અડસટો. (૨) તુલના; પિછન.

કલપ, [અ.] વાળ કાળા કર-
વાનો એક જાતનો રંગ; કલક.

કલપવું, કિ. સ. સારવું; ઉત્સર્જ
કરવો. (૨) કિ. અ. ધરવું. (૩) રસવું.

કલક, પુ. [સં. કલ્ક] વાળને રંગ આપવાનો એક ખરડ.

કલખલ, સ્ત્રી બોલ બોલ કરવું તે; અનેક અવાજોનો સેળસેળ; ઘોંઘાટ. (૨) ન સમજાય તેવું હતાવળું બોલવું તે.

કલખલાટ, પુ ઘોંઘાટ; ગડખડાટ. (૨) જુદી જુદી જાતના અવાજોવાળો ઘોંઘાટ.

કલમ, સ્ત્રી. [સં. કલમઃ અ. કલમ.] લેખણ. (૨) લાખા, (૩) ચીતરવાની કળા; પીછી. (૪) પર્વ; કાંડ; અથવા અમુક લખાણમાંની જુદી જુદી સરતોમાંની કોઈ પણ એક (૫) ઝાડની ડાળને કલમની આદક કાપી હચાડવી તે. કિ. પ્ર. કલમ કપાવી=ખરતરફ થવું. કહેલું કલમ કંડછી ને બરછી=મુસદ્દી લખાણ લખવાની આવડ, રસોઈની આવડત અને ચુકની આવડત કલમ, કંડછી ને બરછી તે નાગરની.

કલમ-કશ, વિ. [અ. કલમ. ફા. કશીદન.] સારી રીતે કલમ ચલાવી જાણનાર; છટાદાર અને મુસદ્દી લખાણ કરનાર.

કલમ-કસાઈ, પુ. [ફા.] કલમથી કસાઈના જેવું કમ કરનારો.

કલમ-તરાશ, વિ. (ના.) [ફા. તરાશીદન.] કલમ ઘડનાર. (૨) કલમ ઘડવાની છરી.

કલમ-દાન, ન. [ફા. દાન=સ્થાન; જગા.] કલમો રાખવાની જુગળી અથવા પેટી.

કલમખંદી, સ્ત્રી. [ફા.] કલમવાર લખાણ; મુદ્દાસર લખાણ. (૨) કલમવારી કળુલાત (૩) સરકાર અને જમીનદારની વચ્ચે થએલી કળુલાત. (૪) જમીનની કલમવાર તપસીલનું પત્રક. (૫) જમીનદારે દેણદારની મીલકતની તપસીલ લઈ ચાલી દરવી તે.

કલમખંદી-વેરો, પુ ખેડુનો પાસેથી એક સરખી રીતે જે દર લેવાતો હોય તે કલમી, સ્ત્રી. વહાણની કાડી; નાનો સડ. (૨) વિ કલમ કરીને હચાડેલું. (ઝાડ.)

કલમો, પુ. [અ. કલમ=બોલવું] કુરાનની કડી; ખડ. (૨) વચન; ઉપદેશ વચન. (૩) દરમાન; આજ્ઞા કિ. પ્ર. કલમો પડવા=મુસલમાની ધર્મ સ્વીકારવો.

કલરવ, પુ. [સં.] પંખીઓનો મધુર અવાજ

કલવાર, સ્ત્રી. દુધીઆ સોપારી કલવું, ન. [સં. કવલ] જુઓ કલવો. (૨) કળવું

કલવો, પુ. [સં. કવલ.] પરણ્યા જતા વરને સંસ્થાના બાપને ત્યાંથી પહેલું વહેલું જે ખાવાનું મોકલવામાં આવે છે તે; મગળ કવલ.

કલશ, જુઓ કળશ.

કલહ, પુ. [સં.] જે જણે સામસામી તકરાર કરવી તે; વિવાદ. (૨) વિગડ; યુદ્ધ; લડાઈ.

કલહપ્રિય, પુ. [સં.] નારદ,
જ્યાં ત્યાં સાચાં જુડા કરી લડાઈ કરાવનાર

કલહસં, પુ. [સં.] નાનો-
હંસ; કાલુ કાલું બાલવું હસવું અચ્યુ.

કલહાંતરિતા, સ્ત્રી. [સં.]
કલહ કરી પતિ ઉપર રિસાએલી નાયિકા,
રસજુ લલ ખેડેલી સ્ત્રી. [દોષ.

કલંક, ન. [સં.] લાંછન; અધ;

કલંકી, વિ કલકવાળુ (૨) પુ
કલકવાળો-ચંદ્રમા

કલંક, જુઓ કલાંક.

કલંદર, પુ. [સં.] મદારી;
વાદી; પારથી (૨) વણસકર માણસ

કલંધર, પુ. વિ. [સં. કલંક+
ધર.] કલંકને ધારણ કરનાર (ચંદ્ર).
(૨) જેને લાજ શરમ ન હોય એવો
ઉચ્છ્રાંખલ માણસ

કલા, સ્ત્રી. [સં.] ચંદ્રનો
સોળમો બાળ (૨) કાળમાન (૩) સ્ત્રી-
રજ. (૪) હુન્નર; કસબ; કળા

કલાઈ, સ્ત્રી ધોળી અને જટઓળી
નય એવી એક હલકી ધાતુ; ખંગ કિ.
મ. કલાઈ કરાવવી=માથુ મુંડાવવું.

કલાઈસંધેતા, પુ કલાઈ બાળીને
કેરેલી ધોળી રાખ.

કલાક, પુ. [અં.] અઢી ઘડી
જેટલો વખત; અવર.

કલાકેલિ, પુ. [સ.] કામદેવ.
(૨) વિ. વિલાસી.

કલાકેલિ, સ્ત્રી. [સં.] યુક્તિ-
વાળી રમત; ગમત.

ક-લાણું, વિ. [કુન્દાગ.]
લાગ વગરનું; કથોલ.

કલાદ, પુ. [સં.] સોની; હેમકૃટ.

કલાધર, પુ. [સં. કલા+ધૃ=
ધરવું.] કળાએને ધારણ કરનાર-ચંદ્રમા.

કલાનિધિ, પુ. [સં.] ચંદ્ર; ચંદ્રમા.

કલાપ, પુ. [સં.] સમૂહ; જતથો.
(૨) મોરનાં પીછાનો જતથો (૩) ધરેણું.
(૪) ધર; મિયાન.

કલાપી, પુ. [સં.] કલાપ-
વાળો-મોર.

કલાપીટ, સ્ત્રી કલવાણુ કરવું અને
પીટવું-તે; રકારોળ. (૨) ઘોંઘાટ; ધાંધલ.

કલારૂલ, ન. સ્ત્રીઓના કાનનું એક
ધરેણું.

કલાપ્યુત, (કલાપ્યત્), પુ. [ફા.
કલાવત્પત્ન=સોનાનો તાર.] કસબ;
રેશમના દોરા સાથે વણેલો સોના
રપાનો તાર.

કલાયો, પુ. ખાંચનો કાપ.

કલામ, સ્ત્રી. [અ.] ભાષા;
બાલી. (૨) લખાણ; વાક્યરચના. (૩)
ફંકરો; પદ; વિકાગ.

કલામેશરીક, ન. કુરાન.

કલાર, ન. એક જતની વનસ્પતિ;
કોલી.

કલારસ, પુ. કળા ઉપરનો પ્રેમ;
કળાનો આસ્વાદ.

કલાલ, પુ. [સ. કલ્યા=મ-
દિરા અને પાલ=રાખનાર.] દાર
બનાવી વેચનાર

કલાલખાનું, ન. પીઠું; દાર વેચ-
વાનું કેકાણું (૧) વસનીઓને ભેગા
થવાની જગા. (૩) તોડાન, મસ્તી કરવી તે
કલાલણ, સ્ત્રી. કલાલની સ્ત્રી
કલાલી, સ્ત્રી. દાર ગાળવા વેચ-
વાનો ધંધો.

કલાવતી, વિ. [સં.] કળા-
વાળી; કાંતિવાળી. (સ્ત્રી.) ૨) જેને
કળાઓ આવડતી હોય તે (સ્ત્રી.) (૩)
ગુણગુણધર્મની વીણા.

કલાવણું, કિ. સ. [સં. કલ-
કલય=ચડાવવું.] ચડાવણું; પટા-
વણું; વખાણ કરીને બોલાવણું; યુક્તિથી
કલાવણું. કરનારી સ્ત્રી

કલાવંતી, સ્ત્રી. નાચ અને ગાન
કલાસ, જુઓ કલાસ.

કલાંકલાં, અ ખોલેલું હોય તેમ.

કલાંડી, સ્ત્રી. શરીરના પાંસળા

કલિ, પુ. [સં.] ખોટારું;
નહાં (૨) કલહ; કંકાસ. (૩) જમતના
આયુષ્યનો ચોથો અને છેલ્લો ભાગ; એક
યુગ. (૪) પાપપુર્ણ.

કલિઆર, (કલિઆર), હરણના
ટોળાનો વડો નર.

કલિકા, સ્ત્રી. [સં] ફૂલવાની
તેયારી ઉપર આવેલું ફૂલ; કળી.

કલિત, વિ. [સં. કલ=ન-
ણું.] નણવામાં આવેલું.

કલિયુગ, પુ. [સ.] ચાર યુગ-
માનો છેલ્લો યુગ (મહા ભારત અને
મનુસ્મૃતિ પ્રમાણે ૧૦૦૦-૧૨૦૦ વર્ષનો
અને પૌરાણિક રીતે ૪૩૨૦૦૦ વર્ષનો
કલિયુગ ગણાય છે)

કલિમલ, પુ. [સં] કલિયુ-
ગની ખરાબ અસર (૨) અપરાધ; પાપ,
અસહ વાસના

કલિંગડું, (કલિંગડું), તરણુ;
આરીઆની જાતનું મિષ્ટ પાણીયો ભરપૂર
એક મોટું ફળ.

કલિંગ-દેશ, પુ. [સ] દક્ષિણ
હિંદુસ્તાનમાં આવેલો એક દેશ

કલિંદંકન્યા, સ્ત્રી. [સં.] યમુના
નદીનું એક નામ; કલિદી

કલુપ, ન. [સ.] મલિનતા;
અપવિત્રતા. (૨) પાપ. (૩) વિ મેલું;
ગંદું. (૪) પાપી.

કલુષિત, વિ. [સં.] મલિન;
અપવિત્ર. (૨) પાપી (૩) મેલું; ગંદું.
(૪) કચવાએલું; રિસાએલું;

કલુષી, વિ. પાપી. (૨) સ્ત્રી.
ભેંસ; મહિષી.

કલેકંટર, પુ. [અં.] બિંદાનો મ-
હેસુલી અમલદાર; એકડું કરનાર.

કલેજી, ન કાળજી. (૨) મન;
અંતઃકરણ.

કલેડી, (કલેડી), સ્ત્રી નાનું કલેડું.
(૨) ઠીંગ. (૩) વેતર ન થયું હોય તેવી
ગાય-ભેંસ.

કલ્પેદું, ન. માટીની ઠીબ; માટીની
ઢોલી. કલ્પેદા વગર શું આદ્ય ર-
હેશે=અમુક વસ્તુ નહિ હોય તો શું કામ
અટકી પડશે ? કહી નહિ. (૨) સાસુ
બાગે તે કલ્પેદાં અને વહુ બાગે તે ઠીકરાં=
મોટું માણસ કરે તે સાડ અને નાનું
માણસ કરે તે બધું જોટું. (૨) તાવડી.

કલ્પેવર, ન. [સં.] શરીર:

દેહ. (૧) હાડપિંજર.

કલ્પેશ, જુઓ કલ્પેશ.

કલ્પે, જુઓ કલ્પાધ.

કલ્પેગરો, પુ. વાસણોને કલાઈકરનારો.

કલ્પે-સપ્તેતો, પુ. કલાઈને બાળીને
બનાવેલી ખાખ.

કલ્પોદું, ન. કરોદું; રાહ.

કલ્પોડી, સ્ત્રી. વાછડી, નાની ગાય.

કલ્પક, પુ. [સં.] પાપ. (૨)

કલ્પ (૩) કાનનો મેલ (૪) વાટીને બ-
નાવેલો ઢોઢો. (૫) કાલ્પ; કીચડ.

કલ્પિક, પુ. [સં.] વિષ્ણુનો
કરામો અવતાર.

કલ્પપ, પુ. [સં.] જગતની
ઉત્પત્તિથી માંડીને તેનો નારા થાય ત્યાં
જમીનો કાળ. (૧) શિલિ; રીતભાત. (૩)
શાસન; અમલ. (૪) વેદનાં જે છ અંગ
ગણાય છે તેમાંનું એક. (૫) પર્મકર્ષનો
વિધિ.

કલ્પપક, વિ. [સં.] કલ્પના
કરનાર; શોધક. (૨) પુ. વિધિ; આચાર.

કલ્પપતરો, ન. [સં.] જે જોષએ
તે આપનાર એક કાલ્પનિક દેવવૃક્ષ. (૨)
જેમાંથી મનોવાંચિત મળે તેવી કાષ
પણુ વસ્તુ.

કલ્પપદ્મ, જુઓ કલ્પતરુ.

કલ્પપના, સ્ત્રી. [સં.] રચના.

(૨) તર્ક; તુરંગ. (૩) અનુમાન; અટ-
કળ (૪) યુક્તિ; કળા

કલ્પપના-ખળ, ન. [સં.] નવી
બનાવટ કરવાનું સામર્થ્ય.

કલ્પપનાશક્તિ, સ્ત્રી. [સં.]

કલ્પના કરવાનું બળ.

કલ્પપનાસૃષ્ટિ, સ્ત્રી. [સં.]

કલ્પનાથી કરેલી બનાવટ; તર્ક-તરંગના
ઘોડા [કરવા જેવું.

કલ્પપનીય, વિ. [સં.] કલ્પના

કલ્પલતા, સ્ત્રી. [સં. કલ્પ-
લતિકા] મનોવાંચિત પુરૂં પાડ-
નારી સ્વર્ગની એક લતા

કલ્પપવું, કિ. સં. [સં. કલ્પ]

મનમાં વિચારથી રચવું; તર્ક કરવો (૨)
અનુમાનવું. (૩) માનવું.

કલ્પપટલ, જુઓ કલ્પતરુ.

કલ્પપસુત્ર, ન. [સં.] કર્મ-

કાંડને લગતા નિયમોનું શાસન.

કલ્પપાવનું, કિ. પ્રે. ઠળવળાવનું;
કાળજી બાળવું (૨) દુઃખી કરવું; શેવ-
રાવનું; અંતર દાઝે એમ કરવું. (૩)
સરાવનું; ઉત્સર્ગ કરાવવો.

કલ્પાંત, પુ. [સં.] કલ્પનો
છેડા; મહા પ્રલયનો કાળ. (૨) ન. અ-
ત્યંત રાત્રું-કળકળતું તે.

કલ્પિત, વિ. [સં.] કલ્પેલું;
કૃત્રિમ.

કલ્પેલું, વિ. કલ્પિત.

કલ્પમય, ન. [સં.] પાપ. (૨)
લાંચન; હાથ. (૩) દોષ; અપરાધ (૪)
અભિનતા.

કલ્પમે-શરીર, ન. કુરાન.

કલ્પ્યાણુ, ન. [સં.] શ્રેય; હિત.
(૨) મંગળ; ક્ષેમ. (૩) એક સંગીત રાગ
(૪) વિ. સાર; ભલું રૂ. પ્ર કલ્પ્યાણુ-
મસ્તુ=સાર થાયો.

કલ્પ્યાણુ કરતું, કિ સ સાર કરતું
(૨) ઉદ્ધાર કરવો; તારતું.

કલ્પ્યાણુકર્તા, વિ. [સં.] શ્રેય
કરનાર (૨) તારણ કરનાર; ઉદ્ધારનાર.

કલ્પ્યાણુકારી, વિ. શુભકારી; મંગ-
ળકારી. (૨) તારણ-ઉદ્ધારણુ કરે એવું.

કલ્પ્યાણુ, સ્ત્રી. [સં.] કલ્પ્યાણુ
કરનારી; શુભકારિણી. રૂ. પ્ર બાઈ-
કલ્પ્યાણી=શ્રી જેમ કહે તેમ કરનાર;
બાયલો માણસ કિ. પ્ર બાઈ કલ્પ્યાણી
કરવું=આજીજી કરવી. (૨) ભીષ્મ માગવી.
બાઈકલ્પ્યાણીપણું=દૈન્ય દેખાડવું તે.

કલ્પી, પુ. (હિં.) ગાલ ઉપરના વાળ

કલ્પીઈ, (કલ્પી-કલ્પે) શ્રી. કપડાની
પાટલી અથવા ધડી કરવી તે.

કલ્પી, શ્રી. છાકરાને હાથને કાંડે પ-
હેરવાનું પાટણ સોના રૂપાનું કંડુ (૨)
કપડાની કરેલી પાટલી. કલ્પી કરવી=
કપડાની ધડી કરવી.

કલ્પું, ન. [સં. કટક=કંડુ
ક] સ્ત્રીઆને પગે પહેરવાનું રૂપાનું કંડું;
કંડું.

કલ્પો, પુ. [સં. કવલ=આમ]
કાળીઆ (૨) પુળો (૩) ભરાવ —
મૂછનો કલ્પો કિ. પ્ર કલ્પો વાળવો=
બાળકનો જન્મ થયા પછી પેટનો જ્વરથી
કલ્પો કરવો

કલ્પોલ, પુ. [સં.] આનંદથી
હસવાનું; પ્રસન્નતામા હસવું ખેલવું (૨)
મોટો તરંગ; હહેર.

કલ્પહાર, ન. [સં.] એક સુ-
ગંધી ફૂલ

કવ, અ. (સં. કવ.) કપારે;
કથે દહાડે.

કવખત, પુ. કવેળા; વખત બે
વખત. (૨) કાર્યને ચોખ્ખ સમય નહિ તે.

કવગું, વિ વગ વગરતું; સારી વગ
ન હોય એવું. (૨) કલોગું; કથોલું.

કવચ, ન. [સં.] અસ્ત્રશસ્ત્રથી
શરીરનું રક્ષણ કરનારું અભેદ પહેરણુ;
બખતર. (૨) મુઠચોટ ન લાગે તે માટે
મંત્રોથી શરીરનું રક્ષણ કરવું તે.

કવચન, ન. [સં. કું+વચન]
કવેણુ; કવોલ. (૨) ન કહેવાય તેવાં
વેણુ કહેવાં તે. (૩) ગાળ.

કવચું-માં ન કૌચનાં બી; કૌચાં
(કૌચ નામની વેશ વાસનાં એની મેળેજ
ભગી નીકળે છે. એને આમલીના જેવા
કાતરા થાય છે. એ કાતરાની ક્વાંટી રા-
રીરને લાગી હોય તો અત્યંત ચેળ આવે છે.)

કવચટ, સ્ત્રી. મહેનત; અમ. (૨)
ઋતુકાળ

કવડી, સ્ત્રી. કોડી; જલચર જલ-
ઓની છીયો. (આ કોડીઓ પૂર્વે હલકા
સિક્કા તરીકે ચલણમાં ચાલતી) (૨)
મોઢકડાની રમત

કવણ, સ્ત્રી. [સં. કા:-કિમ્]
કાણ; ક્યું; શું

કવન, ન. [સં. કવ્=કહેવું]
કવનું; કવિતા કરવી; કવિતા

કવની, પુ. કવિ; 'વર્ણન કરનાર
(૨) ભાટ (૩) કહેવાની રીત (૪) કહેતી.

કવર, ન. [અ.] પરખીડીઠિ.
(૨) ઠાંકણ; બોજાડ (૩) પાઠક (૪)
મીઠું; લવણ.

કવરક, પુ. [સં.] કેદી; બંદીવાન.

કવરધું, વિ. ગેરવાળખી; ખોટું;
અયોગ્ય; સખત; કડવું

કવરાવણું, કિ. પ્રે. કાયર કરવું;
હેરાન કરવું; સતાવવું. (૨) કવિતા કરાવવી.

કવરી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓના ચાટલાની લટ

કવરૈ, પુ. અણધરતો વરો-અર્થ.

કવર્ગ, પુ. [સં.] 'ક' સ્થા-
નના જે પાંચ અક્ષરો તે; ક ખ ગ ધ ઙ.

કવણું, સ્ત્રી. [સં. કુ+વર્ણ=]
અતિ.] કુખવિ; હલકી ભત. (૨) વ્યં-

નન અક્ષરોમાંના ક ખ ગ ધ ઙ એ
પાંચ અક્ષર

કવલ, પુ. [સં.] એક વાર મોં
ભરાય એટલો જલ્દો; કાળો.

કવલાં, ન. (બ. વ.) નળીયાં;
નળીયાની હારો. (૨) મોજારીયાં.

કવણું, કિ. સ. [સં. કવ્]
વર્ણવવું; કવિતા કરવી

કવશ, વિ. [સં. કુ+વશ]
પરાધીન; તાબેદાર (૨) સ્ત્રી આપટી; જરૂર.

કવો, પુ. [કુ+વાયુ] વહાણું
હકારવાને અનુકૂળ પવન નહિ તે; પ્રતિ-

કૂળ પવન. (૨) પ્રતિકૂળતા (૩) અહિત.
(૪) દોષ; બગાડ (૫) પ્રતિકૂળ વાતાવરણ.

કવાટ, [સ. કુ+વર્ત્ત]
નકારો રસ્તો (૨) વિપરીત રીતભાત;

અનીનિતો માર્ગ

કવાણું, [સ. કુ+વાણું=વરણું-
ચીજ.] જેમાં કંઈક નક્કરી વસ્તુ હોય

એવું (૨) લાગન; ખોડ.

કવાખ, પુ. [કા.] માંસની

એક બનાવટ

કવાયત, સ્ત્રી. [અ. કવાપત્]

સૈનિક શિક્ષણ; યુદ્ધને લગતા નિષ્ક્રમણ
શિક્ષણ. (૨) યુક્તિ.

કવાયતી, વિ. [અ.] કવાયત
પામેલું; લડાયક કેળવણીવાળું; સુશિક્ષિત.

કવાયુ, ન. [સં. કુ+વાયુ]

કવા; વહાણને પ્રતિકૂળ પવન. (૨) ક-

વખત. (૩) વિ. પ્રતિકૂળ; ઉલટું. કહે^૦
સવાયે હીરા ને કવાયે કાંકરા.

કવારી, સ્ત્રી. અપકીર્તિ; બેઆબર.

કવાલ, [અ.] રાગ તાણીને
જાનાર; ગવૈયો (૨) તાણીને જાવાનો
એક રાગ.

કવાલી, વિ. તાણીને જાવાનું (ગાયન)

કવાણું, કિ. અ. ગવાણું; કવિતા
કરાવી. (૨) વગાવાણું; નિહાણું. (૩)
બગડી જણું; લથડણું; કથળી જણું. (૪)
ભીં જણું; ફાં દેણું બંધ થણું.

ક-વાસ, પુ. [સં. કુ+વાસ]
કુરયાન-કઠામ (૨) નડારી વાસ. (૩)
જવ મધ અને મીઠાની મેળવણીનું પેય
કવિ, પુ. [સં.] કવિતા કરનાર.
(૨) પડિત; વિદ્વાન. (૩) વૈદ્ય. (૪) વિ.
ડાહ્યું; શાહ્યું. કહે^૦ જ્યાં ન પહોંચે સવિ
ત્યાં પહોંચે કવિ.

કવિજન, પુ. [સં.] કવિઓ.

કવિત, ન. એક રાગ-છંદનું નામ;
મનહરછંદ. (ભાટ લોકનાં કવનો બહુ મેટા
ભાગે 'કવિત' માં લખાએલાં હોય છે.)

કવિતા, સ્ત્રી. [સં.] કવિનું
જે કથન-કથન-તે; કાવ્ય; પદ્યબંધ;
અલૌકિક વાણીની રચના.

કવિતાર્થ, સ્ત્રી. કવિતા કરવાપણું;
કવિપણું. (૨) વિ. કવિ સંબંધી;
કવિતા સંબંધી.

કવિતા-શક્તિ, સ્ત્રી. [સં.]
કવિતા જનાવવાનું સમર્થ.

કવિત્વ, [સં.] કવિતા બના-
વવાની શક્તિ.

ક-વિદ્યા, સ્ત્રી. [સં. કુ+વિદ્યા]
જ્ઞાનનો દુરુપયોગ; હુઝ્યાઇ. (૨) તંત્ર-
વિદ્યા; મંત્રવિદ્યા; મેલીવિદ્યા.

કવિરાજ, પુ. [સં. કવિ+
રાજન] સારો કવિ; ઉત્તમ કવિ.

કવિવર, પુ. [સં. કવિ+વર]
કવિઓમાં શ્રેષ્ઠ ઉત્તમ કવિ.

કવીંધર, પુ. [સં. કવિ+
ઈશ્વર] કવિઓમાં સર્વોપરી; ઉત્તમ
કવિ. [સર્વોત્તમ કવિ.

કવીંદ્ર, પુ. [સં. કવિ+ઈન્દ્ર]
ક-વેણુ, ન. નડાડ વચન; અપ-
રાખ્દ; ગાળ

ક-વેળા, સ્ત્રી. કવખત; અથોગ્ય
વખત. (૨) કન્દત, ક-મોસમ. (૩) અશુભ
સમય

કવ્ય, ન. [સં.] પિતૃઓને
આપવાનું અન્ન; પિતૃઓ નિમિત્ત જે
બ્રહ્મલોજન વગેરે કરવામાં આવે છે તે.
(દેવતાઓને આપવાનું તે કવ્ય અને
પિતૃઓને આપવાનું તે કવ્ય.)

કરી, સ્ત્રી. [સં.] કાસનું દોરકું;
વરત. (૨) હળની ક્રાંત.

કરાણું, ન. કણરાણું.

કરાલી, સ્ત્રી. [સં. કલશ]
નાનો લેટિ; કળસલી.

કશાલો, પુ. કડાકડો.

કશું, વિ. [સં. કચન] કોઈ;
કઈ; કઈપણ. (૨) શું. (૩) કેવું; કથી
નતબું. [ખોટી શોભા.

ક-શોભા, સ્ત્રી. નહિ શોભા તે;

ક-શોભિતું, વિ. નહિ શોભતું;
અણુષ્ટવું. [(૨) મોહ.

કશ્મલ, ન. [સં.] પાપ; દુઃખ.

કશિચત, અ. [સં.] કોઈએક;
કોઈપણ. [દેશ. (૨) કેસર.

કશિમર, પુ. [સં.] કાશ્મીર

કશ્યપ, પુ. [સં.] કાશ્યપો. (૨)

એક ઋષિ; બ્રહ્માના પુત્ર મરીચિનો પુત્ર;
દિતિ અને અદિતિનો પતિ તથા દેવ
અને દાનવો બેઠોનો પિતા.

કપાય, પુ. [સં.] વનરપતિ
દ્રવ્યોનો હાળો; કાઠો. (૨) ગેર જેવો
ભગવો રંગ. (૩) પાપ. (૪) કડુચો સ્વાદ.
(૫) તરંગ. (૬) વિ. મેલું; મલિન. (૭)
રંગેલું; ભગવું.

કપાયિત, વિ. [સં.] રંગેલું.
(૨) કસાણું; કટાણું. (૩) મેલું થએલું.
(૪) રિસાએલું; દુભાએલું.

કષ્ટ, ન. [સં.] દુઃખ; પીડા.
(૨) સંકટ; મુશ્કેલી. (૩) અમ; મહેનત.
કિ. પ્ર. કષ્ટ કરવું=કપવાસ વગેરેથી
શરીરે દુઃખ સહન કરવું. (૨) કંકાસ
કરવો. (૩) મહા કષ્ટે રહેવું. રૂ. પ્ર.
કાયાકષ્ટ=દેહનું દુઃખ. કષ્ટસાધ્ય=દુઃખે
કરીને પ્રાપ્ત થાય એવું.

કષ્ટ-કારક, વિ. [સં.] કષ્ટ
આપે એવું; કષ્ટ કરાવે એવું. (૨) મુશ્કેલ;
દુઃખસાધ્ય.

કષ્ટકાળ, પુ. [સં.] પીડાનો
સમય; આપત્તિકાળ. (૨) મુશ્કેલીનો વખત.

કષ્ટદાયક, વિ. [સં.] દુઃખ
દેનારું; મહેનત આપે એવું.

કષ્ટનપ્રાપ્ત, ન. [સં. કષ્ટ+
નપ્ર+અપ્રક] કષ્ટને નષ્ટ કરનારું
આફ કડીઓનું સ્તોત્ર-કાવ્ય.

કષ્ટાણું, કિ. અ. (ના. ધા) પ્રસવ
સમયે પીડાવું.

કષ્ટિત, વિ. [સં.] દુઃખી;
પીડિત (૨) જેમાં મુશ્કેલી પડી હોય
એવું (૩) અમથી પ્રાપ્ત થએલું.

કષ્ટી, સ્ત્રી. પીડા; મુશ્કેલી; તરડી.
(૨) કષ્ટકારકતા. (૩) વિ. દુઃખી; પીડિત.
(૪) નતે દુઃખ વેડનાર.

કસ, પુ. [સં. કષ્] કસોટી
ઉપરથી નક્કી કરેલો સોના રૂપાનો આંક;
પરીક્ષણ (૨) સાર; તત્ત્વ; સત્ત્વ. (૩)
જોર; બળ (૪) ફાયરો; લાભ; માલ.
(૫) કપડાને બાંધવાની નાની દોરડી.

કસકસતું, વિ. [સં. કષ્]
ખેંચાણું; તણાવું; તંબ; સમ્મળડ. (૨)
પરાણે બરાબર થવું; કંઈક બોણું રહેવું
હોય એવું

કસકસતું, કિ. અ. [સં. કષ્]
તણાવું; ખેંચાવું; સમ્મળડ થવું. (૨)
પરાણે બરાબર માપસર થવું.

કસકસાવવું, કિ. પ્ર. તાણવું; ખેચવું, નેરથી બાંધવું. (૨) પરાણે બરોબરે થાય એમ કરવું (૩) તાણવું; પરીક્ષા કરી નેવી.

કસકસીને, (કસીકસીને) અ. ખેંચીને; તાણીને; નેર કરીને (૧) તાણીને; પરીક્ષા કરીને (૩) પરાણે બરોબર થાય એવી રીતે

કસડીઓ, પુ. એકના સવાયા કરનાર.

કસડો, પુ. કહોરો; કમરળાંધ.

કસણ, ન. [સં. કર્વણ]

કસોડી.

કસણવું, કિ. સ. [સં. કૃષ્] નેરથી મસળવું; શુંદવું; કેળવવું. (૨) ભેશું કરવું, ચોળવું.

કસણાએહું, વિ. શુદ્ધાએહું; કેળવાએહું; મિશ્ર થએહું

કસણાવવું, કિ. સ. ચોળાવવું; શુંદાવવું.

કસણી, સ્ત્રી. [સં. કૃષ્] કસોડી; દુઃખ (૨) વાંસળી; પૈસા ભરવાની લાંબી કોથળી.

કસણું, જીવો કણસવું

કસવું, વિ. પરાણે બરોબર થવું; તણાવું; ખેચાવું. (૨) એહું રહેવું

કસદ, સ્ત્રી. [અ.] ધારણા; હેતુ; આશય.

કસદાર, વિ. કસવાળું; સત્વવાળું. (૨) ચીકણું (૩) રસાળ. (૪) ચચળ; તેજસ્વી. (૫) ધનવાન; પૈસાવાળું.

કસવાળું, વિ. જીવો કસદાર.

કસખ, પુ. [અ.] રેશમના તાંતણા સાથે વણેલા રોનારપાના તાર. (૨) ધંધો; રોજગાર (૩) હુન્નર; કળા, કારીગરી. (૪) હુન્નર અનીતિનું કામ.

કસખ-ચોર, પુ. ધંધામાં હમ્મલ કરનાર. (૨) ચોતાની આવડત કુપી રાખનાર

કસખ-ચોરી, સ્ત્રી. ધંધાની આવડતથી લાભ મૂકી લેવાની કળા; કસખ-ચોરપણું.

કસખણ, સ્ત્રી. અનીતિને માર્ગે આશ્ચર્ય કરનારી સ્ત્રી; વેશ્યા. (૨) કસખ બણનારી સ્ત્રી; આવડવાળી સ્ત્રી

કસખી, વિ. હુન્નરકળા બણનાર; હોશિઆર. (૨) કસખ ભરેલું.

કસમ, પુ. [અ. કસમ્] સમ; સોગન.

કસમજ, સ્ત્રી કમ-સમજણ; ખોટી સમજ; અણસમજ.

કસમનામું, ન. [ફા.] સોગન ઉપર લખાવેલું લખાણ.

કસમો, પુ. [સં. કુ+સમય] ક-વખત; નકારો સમય.

કસમોડા, પુ. [બ. વ.] અંગ મરોડાવાના ઉકાંચે આવવા તે; આંકડી આવવી તે; કંપારી. (૨) વેણ આવવી તે.

કસમોડાવું, કિ. અ. કસમોડા આવવા; આંકડી આવવી; અંગ તણાવું (૨) વચકાવું.

કસર, સ્ત્રી. [અ.] કચાશ; અપ-
ભૂતા (૨) ધટ; ખોટ. (૩) ખામી; ખેડ.
(૪) કંબુસાઈ; કૃપણતા. (૫) નુકસાન.
(૬) ગુનો; ભૂલ. કિ. પ્ર. કસર કરવી=
સંભાળીને વાવરવું. કસર આપવી=ધટનો
ખદ્દો આપવો. કસર રાખવી=કંઈક
ન્યૂનતા રાખવી. કસર રહેવી=સહેજ
કચાશ રહેવી.

કસરત, સ્ત્રી. [અ.] શરીર કસ-
વાની ક્રિયા; વ્યાયામ; તાલીમ. (૨)
અભ્યાસ; મહાવરો. (૩) શારીરિક ચલન-
વલનના ખેલ

કસરત-ખાજ, વિ. કસરત કરનાર;
નિયમિત રીતે શરીરને કસનાર.

કસરત-શાળા, સ્ત્રી. કસરત કરવાનું
ઠેકાણું; અખાડો; અંગમહેનતની રમતો
કરવાની જગા.

કસરતી, વિ. કસરતખાજ; કેળવા-
એલું; કસાએલું.

કસરીઉં, વિ. કસર કરનાર; કંબુસ.
(૨) સભાળી સંભાળીને વાવરનાર

કસલી, જુઓ કળસલી

કસવાટ, ન. ધાણીની અંદરનું
આંટાવાળું ચોકડું.

કસવાડો, પુ હળના જુદા જુદા
ભાગોમાંના એક ભાગ; ફાયર

કસવાણુ, સ્ત્રી. શરીરની અનારોગ્ય
સ્થિતિ; મંદવાડ.

કસવું, કિ. સ. [સં. કૃષ્]
તપાસી બેઠું; કસોટી કરી બેવી. (૨)

ખેંચવું; તાણવું. (૩) રગડવું; ઘસવું. (૪)
ખેડવું (૫) મહેનત આપવી. (૬) દાખવું;
પીલવું; ખૂબ હેરાન કરવું (૭) અજ-
માવવું (૮) કિ. અ. ઘટવું. કિ. પ્ર. શરીર
કસવું=શરીરને મહેનત આપવી. રૂ. પ્ર.
કસીને કામ લેવું=સખતાઈથી કામ લેવું.
કસીને કામ પાડવું=અનુસર લીધા પછી
કામ પાડવું. કમર કસવી=તૈયાર થવું.
કહે. સોનું બેઠએ કસી ને માણસ બેઠએ
વસી=કસવાથી સોનાની અને સાથે
રહેવાથી માણસની પરીક્ષા થાય.

કસાઈ, પુ. [અ.] પશુઓને
મારી તેવું માંસ વેચવાનો ધંધો કરનાર;
ખાટકી. (૨) ખુની માણસ. (૩) વિ.
કૂર; નિર્કંપ; ધાતકી કહે. કસાઈને ઘેર
કલ્લોલ ને ધર્મી વગાડે ઢોલ=પાપી મોજ
કરે છે અને ધર્મી રખડી પડે છે (૨)
કસાઈને ઘેર કુશળ ને ધર્મીને ઘેર ખાંડ=
કસાઈનું સારું થાય છે ને ધર્મીનું ખુરું
થાય છે. કસાઈને ઘેરથી ગાય છોડાવવી.
કસાઈવાડે જવું અને હાડકાંની આબડછેટ
કેમ પાલવે ?

કસાઈ-વાડો, પુ કસાઈ મહોલ્લો;
ખાટકીવાડો. (૨) મંદુ સ્થાન; નંદારી જગા.

કસાકસ, જુઓ કસાકસી.

કસાકસી, સ્ત્રી. ખેંચાખેંચી;
હરિકાઈ; ચડસાચડસી

કસાણું, વિ. [સં. કવાય]
બસ્વાઈ; ક્યાય; કોહાએલું.

કસાતું, વિ. કસવું; ખેંચાવું; આણું.

કસાવવું, કિ. સ. કસોટી કરાવવી;
કસ કરાવવો; પરખાવવું.

કસાવું, કિ. અ. કસાએલા થવું;
પલોટાવું; અનુભવ મેળવવો.

કસાંજણ, ન. [સં. કાસ્ય+
અંજન] કાંસાના પાનમાં ઘૂંટીને
ખનાવેલું એક ભતતું આંખોનું ઔષધ.

કસીદો, કશીદો, પુ. [અ.
કશીદન=ખેચવું] જરીનું ભરતકામ;
રેશમ સાથે થણેલા સોના રૂપાના તારનું
ભરત. (૨) ઈંટ અથવા નળીઆંનો ઓગળી
જવાથી ખનેલો કોટો.

ક-સુઝ, સ્ત્રી. ખોટી અથવા ઓછી
સુઝ; અનાવડ. (૨) ખોટી સમજણ.

ક-સુતર, વિ. [સં. કુ+ સુતર]
મુશકેલ; અધઃ; વસમુ. (૨) ખગડેલું;
ખરાબ થએલું. (૩) સુતર-સીધું નહિ
એવું; આડું; વાંકું. [મુશકેલ

કસુતર, વિ. કસુતર; અધઃ;

કસુર, સ્ત્રી. [અ.] ચૂક; ભૂલ;
ખામી. (૨) તકસીર; યુનો; વાંક.

ક-સુવાવડ, ગર્ભનું તેના નિયત
કાળ પહેલાં સ્ત્રી જવું તે. (૨) અધુરે
માસે ગર્ભ ગળવાથી નુકસાન થવું તે

કસુંબલ, (કસુંમલ), વિ કસુંખાના
રંગનું; લાલ.

કસુંખી, સ્ત્રી. [સં. કુસુંમ]
જેનાં ફૂલમાંથી રાતો રંગ નીકળે છે
એવી એક વનસ્પતિ; તેના છોડ અને
ફૂલ. (૨) વિ. કસુંખી રંગનું; લાલ.

કસુંખો, પુ. કસુંખીનો છોડ. (૨)
કસુંખીનાં સુકાં ફૂલ. (૩) એ ફૂલનો
લાલ રંગ. (૪) કસુંખી રંગનું સ્ત્રીઓને
પહેરવાનું હાથકું; સાળુ. (૫) અફીણને
પાણીમાં ઘુટીને ખનાવેલો ધાટો રસ.
કિ. પ્ર. કસુંખો પીવો=સુલેહ કરવી;
સંપવું; ફરીને મિત્રતા કરવી.

કસોજ, વિ (કુ+સજ્જ) કસુતર;
ખગડેલું; ખરાબ થએલું.

કસોજી, વિ નહિ સોજી; આકષ્ણું
નહિ એવું; અસ્વચ્છ; અશુદ્ધ. (૨) કટવું;
આકડ.

કસોજણ, ન. કટકામણ; કચરો.

કસોટી, સ્ત્રી. પરીક્ષા; તપાસ;
અનુભવ. (૨) સોનાનો કસ જેવાની
પથરી (૩) કસ કાઢવાની રીત. કિ
પ્ર કસોટી કરવી = તપાસી જોવું; અનુ-
ભવ લેવો. કસોટીમાં લેવું=સખતાઈથી
કામ લેવું. (૨) પરીક્ષામાં આણવું.

કસેતર, ન તણખું; રજ; કચરો;
ગડવાડ. (૨) કંસારા લોકો સાંધવાના
વાસણને જે લેપ કરે છે તે.

કસ્તી, સ્ત્રી. [ફા.] પારસીઓનું
જનોઈ. [પારસી સ્ત્રી પુરુષો કમરે
કસ્તી રાખે છે.] કિ. પ્ર. કસ્તી કરવી=
અપવિત્ર થવાય એવું કાર્ય કર્યા પછી
હાથ મોઢું ઘોઈ કસ્તીને છોડી ધર્મનાં
અમુક વચનો બાજી તેને ફરીને કમરે ખાંધવી.

કસ્તૂરિકા, સ્ત્રી. [સં.] કરતૂરી.

કસ્તૂરી, સ્ત્રી. [સં.] નરમગની
હુંડીમાંથી મળતું એક અત્યંત સુગંધીદાર
કાળા ભુરા રંગનું દ્રવ્ય; મૃગમદ.
(કસ્તૂરીની વાસ વિશ વર્ષ સુધી જતી
નથી. તે ગુણમાં અતિ ગરમ ગણાય છે.)

કસ્તૂરી-મૃગ, પુ. [સં.] જેની
હુંડીમાંથી કસ્તૂરી નીકળે છે તે મૃગ.

કસ્તૂરીઓ-ખાંડ, પુ. કસ્તૂરીના
જેની વાસવાળી એક વનસ્પતિ.

કસ્તૂરી, સ્ત્રી. કરખાતીની સ્ત્રી.
(૨) નકારી સ્ત્રી.

કસ્તૂરી, પુ. કસ્તૂરીનો ધણી;
તાલુકદાર; ગરાશીઓ.

કસ્તૂરી, પુ. [અ. કસ્તૂરી]
શહેરથી નાતું અને ગામડાથી મોટું ગામ.
(૨) તાલુકો. કહેવું કસ્તૂરી તુકું ન છેડીએ
જ્યાં જેનું જોર હોય ત્યાં તેને છેડવો નહિ

કહ્લાર, ન. [સં.] એક જાતનું
ધોળું કમળ. (૨) એક જાતનું ફૂલગાદ.

કહ્લાર, જુઓ કહ્લાર

કહ્લારી, સ્ત્રી. [સં. કથ]
ફંતકથા; કથા; ખડું જાણીતી વાત. (૨)
અદ્ભુત વાત. (૩) કહેણી; કહેવત. (૪)
લોકાપવાદ.

કહ્લાર, પુ. પાલખી વગેરે હિપાડનાર લોઈ.

કહ્લાર, કિ. પ્રે. કહેવરાવવું;
સદેશો મોકલવો. (૨) હુકમ કરાવવો.

કહ્લાર-મતાવવું, કિ. પ્રે. કહ્લાર દેખા-
ડવું; મેણું મારવું; પોતે કરેલા ઉપકાર
માટે અભિમાનથી કહેવું.

કહ્લાર, અ. કથાંક; કોઈ ઠેકાણે.

કહ્લાર-કહ્લાર, અ. કોઈ કોઈ ઠેકાણે;
કથાંક કથાંક.

કહેણ, ન. [સં. કથન]
સદેશો; કહેવરાવવું તે. (૨) હુકમ;
આજ્ઞા. (૩) વેણ; વચન. (૪) તેહ; નોતંદ.

કહેણી, સ્ત્રી. કહેવત (૨) કહેવાની
રીત. (૩) વાર્તા; કથા. (૪) લોકાપ-
વાદ; દોષ.

કહેણી, સ્ત્રી કહેવું તે; કહેવત. (૨)
વાર્તા; કથા. (૩) લોકાપવાદ.

કહેવત, સ્ત્રી. કહેણી; ઉક્તિ;
લોકાક્તિ; નીતિવચન; ઉપાગો. (૨)
ઉદાહરણ; સમસ્યા. (૩) કલંક; આજ.

કહેવત-સંગ્રહ, પુ. [સં. કથ
અને સંગ્રહ] કહેવતોનો એકઠો
કરેલો જથ્થો. [જિનતા.

કહેવરામણ, ન. દોષ; ખોડખાંપણ;
કહેવરાવવું, કિ. પ્રે. સદેશો મોક-
લાવવો; ખીજ માણસ મારફત જણાવવું.
કહેવાનું, વિ કહેવાયોજ્ય; જણાવવા
લાયક.

કહેવાણું, કિ. અ. ખોલાવું. (૨)
જાણવું; જાણવું. (૩) લોકાપવાદ આપવો.

કહેણું, કિ. સં. [સં. કથ]
ખોલાવું; જણાવવું; કથવું. (૨) જાણથી
જણાવવું. (૩) સમજાવવું. (૪) શિખામણ
દેવી. (૫) ઉપકાર દેવો. (૬) આજ્ઞા કરવી.
(૭) જમવા તેડવું. કહેવું કંઈ અને કરવું
કંઈ=ખોલાવું જુદું અને આચરવું જુદું.

કહેવા કરતાં કરવું બહુ=કલા કરતાં કરવું તે સાચું. કહેવું થોડું, કરવું ઘણું=કલા કરતાં વધારે કરી દેખાડવું કહેવું ઘણું કે સહ્યે ઘણું=ખટખટ કર્યા કરતાં સહેવું તે વધારે સાચું કહેવું છુંડી નવાબ તો કહે નવાબ=હાજી હા કરવું કહેતા બી દિવાના ને સુલતા બી દિવાના અર્થાત્ બેઠ સરખા કહે, (કોહ, કોહો), પુ. ગડગુમડ; સડો; બગાડ; વિહાર

કહેઈ જવું, કિ અ બગડી જવું; સડી જવું; વિકૃતિ થવી.

કહાડ, (કોહ, કોહોડ , સી. કારી-ગરને કામ કરવા બેસવાની જગા. (૨) ઢોર બાંધવાની જગા. [ગૌશાળા

કહોડીડ, ન ઢોર બાંધવાની જગા;

કહોવાણ, ન. કહોવું તે; સંડ; બગાડ; વિહાર [બગાડ.

કહોવરામણ, ન. સડો; ગદકી;

કહોવાણ, ન. સડો; બગાડ; વિહાર.

(૨) કહોવાની ક્રિયા

કહોવું, કિ. અ બગડવું; સડવું; ખરાબ થઈ જવું; બદબડવું. કહેવું કહોય ત્યાંથી કાપી નાખવું=વધારે બગડે નહિ તેમ કરવું.

કહાગર, વિ. કહું માનનાર; વિનીત; આજ્ઞાંકિત; અદબવાળું

કહું, વિ. (ભ. ક.) કહેવું; કહેવામાં આવેલું. (૨) ન. કહેવું. (૩) વચન; શિખામણ; ઉપદેશ. રૂ. પ્ર કહું કરવું=માનવું કહેવું મારી અક્ષર કહું કરવી નથી=મને ગમ પડતી નથી.

કળ, સી. [સં. કલ=ખણવું] જ્ઞાન; સમજણ; ઉકેલ; આવડ; ગમ. (૨) નિરાંત; શાતા; યાદક (૩) મચ્છા; તમર; બમરી કિ પ્ર કળ ચડવી=વ્યાકુળ થઈ જવું કળ વળવી=ચાંત પડવું

કળ, સી. [સં. કલા] કળા. હુન્નર. (૨) યુક્તિ; ઉપાય (૩) આંકડી; ચાંપ (૪) ચત્ર; દશમત (૫) કુંચી; ચાવી કિ. પ્ર. કળ ઉચાડવી=ચાંપ ખોલી દેવી. કળ દાબવી=ચત્ર કરે તેમ કરવું કળ દેવી=ચડાવવું; કુંચી આપવી કળ મરડવી=ખીજ રસ્તે ચડાવવું, ઉશ્કેરવું. કળ બતાવવી=યુક્તિ બતાવવી; માર્ગ બતાવવો કહેવું કળથી થાય તે બળથી ન થાય=યુક્તિથી કાર્યસિદ્ધિ થાય છે; બળથી નહિ.

કળ, સી. પોચી ગારાવાળી જગા; કાદવવાળી પોચી જમીન.

કળકળ, સી [સં. કલકલ] કળકળાટ. (૨) માથાકીક; પચાતી.

(૩) પંખીના બચ્ચાનો ઝીંગો અવાજ

કળકળવું; કિ. અ. [સં. કલ-કલ] ઝીંગો અવાજ કરવો; ગણગણવું. (૨) બળબળવું (૩) કોઈના હોષ મારે બડબડવું. (૪) કંટાળવું; મનમા દોઝવું (૫) શોક કરવો

કળકળાટ, પુ. [સં. કલ] શોરબકાર; ખૂમરાણ. (૨) બડબડાટ. (૩) રોવું અને દુઃખ કરવું; કલેશ. કિ. પ્ર. કળકળાટ બઢવો = દુઃખ દૂર કરવું.

કહે૦ કળાસૌદરનો કળકળાટ=કળા-
સૌદરો બધો શોક કાઢી નાખવો.

કળકળાટ, ન. રડારોળ; કલ્પાંત.
(૨) શોરબકાર. [કરવું.

કળકળાવવું, કિ. પ્રે. કળકળે એમ
કળાછા, પુ. [સં. કલેશ]
અણબનાવ; કલહ; તકરાર.

કળાનુગ, પુ. [સં. કલિયુગ]
ચાર યુગમાંનો છેલ્લો યુગ; કલિયુગ.
(૨) નડારો વખત; અધર્મનો સમય
(આ યુગનું પ્રમાણ ૪,૩૨૦૦૦ વર્ષનું
ગણાય છે.) (૩) નડારો માણસ. કિં
મં ૦ કળાનુગ આવવો=અસત્કર્મોની પ્ર-
વૃત્તિ થવી. કળાનુગ ભરાવો=અસદ્વિચારો
ઉત્પન્ન થવા. કહે૦ કળાનુગનો પોરો=
અસત્કાળનો જમાનો. હકહડતો કળ-
ાનુગ=ખરાબમાં ખરાબ માણસ. (૨)
અનુગતા બનાવ બને એવો સમય.

કળણ, ન. કાઠવથી ભરેલું સ્થાન;
જેમાં ઉતરતાં માણસ કે પ્રાણી અંદર
ગળી-ઉતરી જાય તેવી જગા. (૨) જ્ઞાન;
સમજણ.

કળણા, સ્ત્રી. [સં. કલના]
જણ; માહિતી.

કળતર, ન. સરીરની અંદર થતી
પીડા; વાયુ, સરદી અથવા અતિ મહે-
નતને લીધે માંસના લોચાઓમાં થતી
પીડા. (૨) અટકળ; અંદાજ. (૩) કલણ.

કળતાણું, ન. કળતરનું મહેનતાણું.
(આગળ આયં રાજ્યને પાકનો અડસદો

કરાવી અમુક ઉતર ધરો એવું નક્કી કરી
તેના છઠ્ઠા ભાગ નેટલો ભાગ મહેસુલ
તરીકે લેવા આમ કરનારને જે મહેન-
તાણું મળવું તે કળતાણું કહેવાયું)

કળથી, સ્ત્રી. હલકી જાતનું એક કડોળ.

કળપવું, કિ. સ. [સં. કલ્પ]
મુએશા માણસને માટે કોઈ વસ્તુનો દાન
તરીકે ઉત્સર્ગ કરવો. (૨) ખેતરમાં
રાંપડી ફેરવવી (૩) કિં અં ૦ ખપવું;
ઉપયોગમાં આવવું. (૪) છુરવું; તલસવું
કળપાવવું, કિ. પ્રે. કળપે એમ
કરવું (૨) તલસાવવું.

કળપી, સ્ત્રી ખેતરમાથી નિંદામણ
કાઢી નાખવાનું ઝાભર; રાંપડી

કળખ, સ્ત્રી રાંપડી; કળપી.

કળખવું, કિ. સ. રાંપડી ફેરવવી;
નિંદામણ કાઢી નાખવાને ખરપડી ફેરવવી.

કળવકળ, સ્ત્રી. [સં. કલ-
વિકલ] યુક્તિ. (૨) યુક્તાયુક્ત
વિચાર (૩) ચેન; શાતા (૪) સુચ;
સમજ. [લેનારે; તકબીરવાળું.

કળવકળીકિ, વિ યુક્તિથી કાર્ય કાઢી
કળવળ, સ્ત્રી કલમલ; ઝીણુંઝીણું
ખાલવું તે (૨) યુક્તિ; કાવચેચ.

કળવિકળ, સ્ત્રી. કળા; યુક્તાયુક્ત
વિચાર; સમજણ.

કળવું, કિ. સ. [સં. કલ]
જાણવું; અટકળવું; ખારખવું. (૨) કિ.
અ. કળવું; પીડા થવી. કહે૦ કળવો
કેવડો કોડીનો=જલ્દી વાતની કંઈજ

કિંમત નહિ. કિ. પ્ર. કળી જવું=સમજ
જવું. (૨) કાદવમાં ઉતરી પડવું.

કળીશ, પુ. [સં. કલશ]
પાણી ભરવાનું ધાતુનું નાનું પાત્ર. (૨)
ધુમ્મટની ટોચ.

કળીશી, સ્ત્રી. સોળ મણનું વજન.

કળીશીઓ, પુ. [સં. કલશ]
કળશ; હોટા. કિ. પ્ર. કળશીએ જવું=
ઝાડે ફરવા જવું. કળશીઓ થવો=ઝાડો
થવો. કળશીઆણું=કોલેરા; કાચળીક.

કળહીણુ, વિ. [સં. કલાહીન]
કળા વગરનું; નિસ્તેજ. (૨) અકલ
વગરનું.

કળા, સ્ત્રી. [સં. કલા]
ચુકિત; ચાતુર્ય. (૨) હુન્નર; આવડ. (૩)
ચંદ્રની પૂર્ણકળામાંનો પ્રત્યેક સોળમો
ભાગ. (૪) તર્કબુદ્ધિ; તદ્દળીર. (૫)
કાળતું અમુક માપ. (આઠ સેકંડ)
(૬) અંશનો સાઠમો ભાગ. (૭) સોળ
એવી સજેતની સંખ્યા. (૮) માત્રા. (૯)
કાંતિ; તેજ. (૧૦) નાનો ભાગ; અંશ.
(૧૧) વિદ્યા; કારીગરી.

કળાકર, પુ. મોર. કિ. પ્ર. કળા
કરવી=શોભા બનાવવી. કળા પૂરી=મોરે
પોતાનાં પીઠાં પહોળાં કર્યા.

કળાકૌશલ્ય, ન હુન્નરની હોશિઆ-
રી; કળાઓ કરવાની ચતુરાઈ (૨) ક્ષોગ
હુન્નર સંબધી નિપુણતા.

કળાણુ, ન. પોચી, ગારાવાળી
જગા; કળણ. (૨) વિ. કીચડમાં ઉતરી
પડાય એવું.

કળાનિધિ, પુ. [સં.] ચંદ્રમા.

કળાપો, પુ. આકંઠ; રડારોળ.
(૨) કડાપો.

કળાયલ, વિ. કળાવાળું; જેણે કળા
પ્રસારેલી હોય એવું; ભલકાદાર; પ્રકુલસ.
(૨) કલગીદાર.

કળાવણું, સ. કિ. કલાવણું; કડાવણું.

કળાવંત, વિ. [સં. કલાવંત]
કળા-કાંતિવાળું. (૨) જેને કળાઓ આવ-
ડતી હોય તેવું; કારીગર. (૩) ગાનાર;
ગાઇ બળવી બહુનાર.

કળાવંતણી, સ્ત્રી. નાચગાન કરે-
નારી સ્ત્રી; ગીત નૃત્ય અને ગાવા બળ-
વવા હપર આજીવિકા કરનારી સ્ત્રી.

કળાવંતી, જુઓ કળાવંતણી.

કળાવાન, વિ. કળાવાળું; હુન્નરી;
કાળેલ.

કળાહીણુ, વિ. જેને કળાનું જ્ઞાન
ન હોય એવું; અકુશળ. [હલ.

કળાહોળ, પુ. શોર; થોંધાટ; કાલા-
કળિત, જુઓ કલિત.

કળિંગડું, ન તરખુચ.

કળી, સ્ત્રી. [સં. કલિકા]

અણીવાળી લબગોળ આકૃતિ. (૨) વગર
ખાલેલું ફલ; કલિકા. (૩) ચણાના લોટની
ચુદી; રોવ (૪) કપડાનો ત્રિકોણાકાર
કડકો. (૫) કલિયુગ. કિ. પ્ર. કળી ખીલવી=
આનંદમાં મગ્ન થઈ જવું. (૨) ચૌવનમાં
આવવું. [ડાડો. (૩) વિ. કળવાન.

કળીઓ, પુ. બી; કળીઓ. (૨)

કળીચુનો, પુ. ઘોળા પત્થરની રાખ; વધારે શુદ્ધ કરેલો ચુનો.

કળી-જવું; કિ. અ. [સં. કલ્] જાણી જવું; સમજી જવું. (૨) પોતી જમીનમાં ઉતરી પડવું. (૩) માંસના લોચાઓમાં પીડા થવી.

કળીજીવ, પુ. જીવો કલિયુગ.

કળુકું, વિ. ગારાવાળું; કળી જવાય એવું.

કળેવળે, અ. યુક્તિથી; તદબીરથી.

કળો, પુ. [સં. કલહ] કલહ; કલેરા; કઠાપો (૨) ગુલાંટ; ઉપદોષ; વીંટ; આવેરા.

કળોદી, સ્ત્રી. એક જાતની રેતી. (એ રોક્ષયાથી ઉજળી થાય છે અને સાથીઆ પૂરવાના કામમાં આવે છે.)

કળોદું, જીવો કરોદું.

કળોડી, જીવો કળોડી.

કળોઠ, (કરોઠ), ન. પાસુ; પડખું

કંઈ, વિ. [સં. કિચિત્]

થોડું; જરા; લગાર. (૨) અમુક. (૩) કશું. (૪) કોઈ; કોઈ એક. (૫) અ. ક્યાં; કહીં. (પ્રમાર્થે અને વિસ્મય દેખાડવા માટે વપરાય છે.)

કંઈ-એક, વિ. કેટલાએક; પણાક. (૨) થોડું-એક; લગારેક.

કંઈક, વિ. થોડુંક; જરાક. (૨) અ. કહીંક; ક્યાંક.

કંઈકંઈ, સ. થું થું; કશુંક કશુંક. (૨) અ. કહીં કહીં; કોઈ કોઈ ઠેકાણે.

કંઈ નહિ, અ. જરાએ નહિ; થોડુંક નહિ. (૨) કીકર નહિ; હસે; હોષ.

કંઈપણ અ. જરાક; લગારેક. (૨) કશું પણ.

કંઈ-બી, અ. કંઈપણ; લગારે; જરાએ.

કંક, પુ. [સં.] એક જાતનું પંખી; બગલું. (૨) પંખીનાં પીંછાં લગાડેલાં તીર. (૩) એ નામધારી બ્રાહ્મણ; વિરાટના હરબારમાં ગુપ્ત રહેતાં યુધિષ્ઠિરે ધારણ કરેલું નામ.

કંકણ, ન. [સં.] સ્ત્રીઓને હાથે પહેરવાનું કાચનું કડું; બંગડી. (૨) સોનાની અથવા બીજી ધાતુની બંગડી; કડું. ૩૦ પ્ર૦ કંકણદોરે=વૈવાહિક વિધવાનાં મીઠગ ને દોરો. (૨) તેને લગતી ક્રિયા.

કંકણકાર, વિ. [સં. કંકણ+આકાર] કંકણના જેવા આકારનું; બંગડી જેવું વચમાંથી પોલું ગોળ; વર્તુલાકાર.

કંકણાકૃતિ, સ્ત્રી. [સં. કંકણ+આકૃતિ] કંકણના જેવી આકૃતિ; વર્તુલ.

કંકણી, સ્ત્રી. [સં. કિકિણી] કાંચરાવાળી સોનાની બંગડી; કાંકણી. (૨) કુધરીઓવાળો કંદોરો. (૩) કંપારી; કમકમી.

કંકર, પુ. [સં. કંકર] કાંકરો. (૨) કણ; દાણો.

કંકરીઆ, સ્ત્રી (બ. વ) કંકરો
(૨) કંકરીઓની એક રમત

કંકાણુ, [સં.] એક જાતનો
પાણીનો સાપ.

કંકાલ, સ્ત્રી. એક જાતની કાંટા
કાંચવાળી વનસ્પતિ; કાંકાલ.

કંકાલી, સ્ત્રી. કાંટાવાળી વનસ્પતિ;
કાંકાલ. (૨) કપાલી; શિવ.

કંકાવટી, સ્ત્રી. કંકુ રાખવાની લા
કાની કે ધાતુની ગોળ ખાલી. (૨) ક-
પાળ. (૩) (વક્રોક્તિમાં) ચલમ.

કંકાસ, પુ. [ફા. કંગાસ]
કાંઈની સાથે લડવું અને પછી કલ્પાંત
કરવું તે. (૨) કલેશ; કલ્યા. કહેવું કંકાસે
તો ગોળીનું પાણીનું નાસે=કલેશથી સમુ-
જ્યો નાશ થાય કંકાસનું મો કાણુ=
મમે તેમ કરીને કકાસ કાઢવો.

કંકાસણી, વિ કકાસ કર્યા કરનારી
સ્ત્રી, કલ્યાણોર (સ્ત્રી)

કંકાસીઆણુ, સ્ત્રી કંકાસણી.

કંકાસીઉં, વિ કલેશી; કલ્યાણોર,
તકરારી. (૨) કોઈ પણ રીતે કલેશ કરીને
રો રો કરે એવું.

કંકુ, ન. [સં. કુંકુમ] એક
જાતનું રાણું ચૂર્ણ; લાલ છાંદા; (હળદર
અને ખારાની મેળવણીથી કંકુ બને છે.)
મંગળમય ચણાનું ચૂર્ણ. કિં ૫૦ કંકુનાં
કરવાં=આનંદ મંગળ કરવાં. કંકુ છાંટવું=
શુભ છે એવું દેખાડવું. કંકુના પ્રેમના
કરવાં=સુખ વૈભવ લોગવવાં. ક્રે ૦ પ્ર૭

કંકુનાં પગલાં=કનનતિનાં ચિહ્ન. કહેવું
કંકુવાળે હાથે=સોલાગ્યભેર; મંગળમય
રીતે. કંકુને પગલે=આનભેર. કંકુનો
ચાંદો=વિજય; વખાણ [ખગલો.

કંકુડો, પુ કનકવો; પતંગ (૨)

કંકુપડો, પુ. [સં. કુંકુમ+
પટલ] કંકુનું પડીકું; કંકુનો પડીઓ.

કંકોડી, સ્ત્રી. એક જાતની વેલ,
જેને કકોડાં થાય છે તે. (૨) એક જાતની
વનસ્પતિ-ચૂર્ણ (શીત આવ્યાં હોય
ત્યારે ગરમી ઉત્પન્ન કરવાને એ ચૂર્ણ શરીરે
ચોળવામાં આવે છે.)

કંકોતરી, સ્ત્રી. [સં. કુંકુમ-
પત્રિકા] મંગળપત્રિકા; શુભ અવસ-
રોની જેની ઉપર કંકુ છાંટવું હોય એવી
આમ ત્રણપત્રિકા

કંકોલ, પુ એક જાતની વનસ્પતિ-
ના બી; ચિત્તીકળાલા

કંગાણુ, જુઆ કંગણુ

કંગણી, જુઆ કંગની

કંગન, ન. [હિં.] કંગણુ.

કંગનવા, પુ. [હિં.] કાંસકો;
દાંતીઓ.

કંગની, સ્ત્રી. [હિં.] કાંસકી;
ઓળાણી.

કંગાલ, વિ. [ફા. કંગાલ]
અત્યંત ગરીબ; નિરાધાર. (૨) કચ્છી;
નિર્માલ્ય; તુચ્છ. (૩) રસકસરહિત.

કંગાલિઅત, સ્ત્રી. દૈન્ય; ગરીબી;
નિર્ધનતા. (૨) ખરાબમાં ખરાબ સ્થિતિ.

કંચુરો, પુ. [ફા.] કાગરો; દાંતો;
અણી; ટોચ. (૨) કાંકરો.

કંચન, ન. [સં. કાચન] શુદ્ધ
સોનું; હેમ. (૨) ધન; દોલત. ૩. પ્ર
કંચન જેવું=નિર્મળ; સ્વચ્છ (૨) શુદ્ધ;
લેગ વગરનું; નિર્દોષ.

કંચની, સ્ત્રી ગાઈ બળવીને આ-
છવિકા કરનારી સ્ત્રી; કળાવતણી; મણિકા.

કંચવો, પુ. [સં. કચક]
કમખો; ચોળી; કાપડું

કંચાણું, કિ. અ. રગડાવું; ખમડું;
હેરાન થવું કહેવું કંચાયા સારા પણ
વચાયા ખોટા=મુગે મોઢે સહન કરવું તે
સાડે, પણ ફળેત થવું તે ખોટું.

કંચુક, પુ. [સં.] કમખો;
કાચળી; ચોળી (૨) સાથે ઉતારી
નાખેલી ત્વચા. (૩) ખખટર.

કંચુકી સ્ત્રી. [સં. કાંચળી;
ચોળી; કમખો. (૨) પુ. જનનખાનાનો
ચોપદાર; ખોળે. [ચોળી

કંચુલિકા, સ્ત્રી. [સં.] કંચુકી;
કંચોળ, ન. એક ભતની સુખંધી-
દાર વનસ્પતિ. [પખી. (૨) કામદેવ.

કંજન, ન. [સં.] એક ભતનું
કંજર, પુ. [સં.] બ્રહ્મા. (૨)
હાથી. (૩) ન. ઉદર; પેટ.

કંજરી, સ્ત્રી. એક ભતનું ગાડ,
તેમજ પંખી. (૨) ગાંઝ; ખંજરી. (૩)
કાંચળી.

કંજસ, વિ. કૃપણ; સૂમ; બખીલ.
કંજસાઈ, સ્ત્રી. કૃપણતા; સૂમપણું.
કંઝરી, સ્ત્રી. એક ભતનું જળપંખી.

કંટક, પુ. [સં.] કાંટો; ખીલો.
(૨) નડતર; ફાસ; હરકત (૩) શત્રુ;
દુશ્મન (૪) આંકડો. (૫) રોમાંચ. (૬)
આડખીલી.

કંટકિત, વિ. [સં.] કાંટાવાળું.
(૨) મુરાકલ. (૩) રોમાંચિત.

કંટકી, વિ. કાંટાવાળું; વિષમ.

કંટલ, વિ. કાંટાવાળું (૨) જેને
કાંટા થતા હોય એવું ગાડ (આવળીઓ).

કંટવાડ, સ્ત્રી. કાંટાની વાડ.

કંટારીઉં, ન શબ્દ ઉપરનું કપડું;
કાટીઉં. [(૨) બાવળ.

કંટાણુ, સ્ત્રી. [સં.] રીંગણી.

કંટાળણું, કિ. અ. અકળાઇ જવું;
ત્રાસવું; ખિન્ન થવું; હારી જવું; થાકી જવું.

કંટાળી, વિ. કાંટાવાળી. (૨) સ્ત્રી.
કાંટાકાંટાવાળી વનસ્પતિ; હાથલો ચોર.

કંટાળું, વિ. કાંટાવાળું.

કંટાળો, પુ. અકળામણ; કાચર થઈ
જવું તે; ત્રાસ; અરુચિ; ચીડ; તિરસ્કાર;
સૂઝ; અપ્રીતિ.

કંટી, સ્ત્રી. અનાજનું કુંડું; ઉખી;
કણસણું. (૨) તાજ લીલી ડાંગર.

કંટીઉં ન. કુંડું.

કંટીઆ, પુ. (ખ. વ.) લાંબણ;
ઉપવાસ; જમી આળ્યા પછી ખીલે દિવસે
શૂન્ય રહેવું તે.

કંટીવાળો, જુઓ કંટેવાળો.

કંટુડીઆ, બાળકને રમવાની નાની કોઠી.

કંડું, ન. ખરેંદું; ઢોર વિઆયા પછીનું બહું ચોકણું દૂધ. (૨) વિ. આકરું; કંડક; ઉમ.

કંટેવાળો, પુ. રાંધવાના વાસણને બહારની બાજુએ માટીનો ખરડ કરવો તે.

કંટેસરી, સ્ત્રી. કંઠી; ડોકમાં પહેરવાનું સોનાનું ધરણું (કાઠી). (૨) કાંટાસેળીઓ.

કંટોડીઉં, ન. કચરો પુત્રો નાખવાનો ખાડો; ઉકરડાનો ખાડો.

કંટોલી, સ્ત્રી. જેને કંટોલાં થાય છે તે વેલ. [શાકરૂળ.

કંટોણું, ન. કંકાડું; કંટાવાળું એક

કંઠ, પુ. [સં.] ગળું. કંઠ; ડોક. (૨) મોઢાની બારી, તેની તળેટી અને તેની આસપાસનો નળાકાર ભાગ; ધાંટી. (૩) જેમાંથી અવાજ નીકળે છે તે અવયવ. (૪) સાદ; રાગ; ધાંટો. (૫) કિનારો; કંઠો. (૬) ઘડા-લોટા વગેરેના મોં આમળનો ભાગ કંઠે. કંઠે કાટા પડવા=કંઠ સુખઈ જવો. કંઠે કરવું= મોઢે કરવું. કંઠે પ્રાણ આવવો=બહુ મુશકેલ પડવું; મરવા જેવું લાગવું. કિ પ્ર. કંઠ પ્રુલવે=બહુ સારો સ્વર નીકળવો. કંઠે શોષ પડવો=વરસ બહુ જ લાગવી. કંઠ ભરાવો=મદ્ય મદ્ય થઈ જવું.

કંઠનીલક, પુ. [સં.] મશાલ; મોટા દીવો.

કંઠપારા, પુ. [સં.] ગળે ફાંસો;

ગળાનો પટો. (૨) કાટી કરવી.

કંઠમણિ, પુ. [સં.] કંઠીમાંનો મોટો હીરો. (૨) અત્યંત પ્રિયજન. (૩) હરડીઓ. [મધુરતા.

કંઠમાધુર્ય, ન. [સં.] અવાજની

કંઠમાળ, સ્ત્રી ગળાની આસપાસ મડમડ થઈ આવે એવો એક રોગ.

કંઠસૂત્ર, ન. [સં.] કંઠી; ગળાનું ધરણું. (૨) મંગળસૂત્ર. (૩) પુ. આશ્લુ, ક્ષત્રિય ને વૈશ્ય (જેને કંઠ સૂત્ર (જનોઈ) હોય તે)

કંઠસ્થ, વિ. [સં.] મોઢે, કંઠમાં.

કંઠસ્થાની, વિ. [સં.] કંઠમાંથી બોલાતું. (અ, ઇ ખ ગ ઙ અને ઙ)

કંઠસ્નાન, ન. [સં.] કંઠની નીચેના ભાગથી નહાવું તે (૨) શિરચ્છેદ; ગળુ કાપી નાખવું તે.

કંઠામ્ર, અ. [સં. કળ્પ+અમ્ર] મોઢે. (૨) ન. ગળાનો અથવા જીભનો આગલો ભાગ.

કંઠાભરણુ, ન. [સં. કંઠ + આમરણ] ગળાનું ધરણું; હાર; છોડો.

કંઠાર, પુ. ફરીઆકિનારો.

કંઠાલ, ન. [સં.] સૂરણ. (૨) લડાઈ; યુદ્ધ. (૩) કતલ.

કંટાવરોધ, પુ. [સં.] ગળું બંધ થઈ જવું તે; આસ ગુંગળાવો તે.

કંઠાવરોધી, વિ. કંઠને સંબંધ કરી નાખે એવું; ગુંગળાવી નાખનાર.

કંઠાળ, સ્ત્રી ઘોડા અથવા ગધેડા ઉપર માલ લાદવાની ગુણ; ડાયળો.

કંઠી, સ્ત્રી. ઠોકનું ઘરેણું; હાર. (૨) વામિક નિરાન.કિ પ્ર. કંઠી બાધતી=પોતાના મતનું કરી લેવું; શિષ્ય કરવો કંઠીબંધા=શિષ્યો; સેવકો (૩) સમાસના ઉત્તરપદ તરીકે આવતાં કંઠવાળી:-કિન્નરકંઠી; કોકિલકંઠી. [ઉત્તરતાં વસતું લાગે એવું. કંઠીઉં, વિ. ગળું પકડે એવું; ગળે

કંઠે, પુ. હાર, હીરા અથવા મોટાં મોતીનો હાર

કંઠય, વિ. [સં.] કંઠને લગતું; કંઠમાંથી જોતો ઉચ્ચાર થતો હોય એવું.

કંઠ, પુ. [સં. કુંડ] કુંડ; ખાડો (૨) કુવો અણવાની વાંકી છટ.

કંઠી, પુ. વાદી; સાથ પાળનાર.

કંઠીઓ, પુ. [સં. કરંડક] વાંસ અથવા નેતર કે ધાસનો બનાવેલો હાખડો; કરંડીઓ. (૨) વર્ણવના ભાગ હોય એવી છટાએ બાધેલો (કુવો).

કંઠીલ, ન. [આ. કંઠીલ] ફાંસ; દીવો કરવાનો કાચનો ખાલો; હાંડી. કંઠીલીઉં, ન. દીવાહાંડી; દીવાને પવન લાગે નહિ તેમ રાખવાને બનાવેલું માટીનું વાસણ.

કંઠુ, સ્ત્રી. [સં.] એળ; ખજવાળ.

કંઠુવન, ન. ખજવાળ. (૨) ખજવાળનું તે. [પતિ; સ્વામી.

કંઠ, પુ. [સં. કાન્ત] કંથ; ૫

કંઠરાણ, ન. [ફા. કંતાન]

રાણનું કપડું; રાણીઉ

કંઠરેહ, પુ. અણબનાવ; કુસંધ.

કંઠાઈ, સ્ત્રી. કંતામણ; કંતાવાનું મહેનતાણું. (૨) કંતાવાણું; કંતાવાની રીત.

કંઠાઈ-ગએલું, ક. વિ. કંતાએલું; દુર્બળ; સુકાઈ ગએલું; જર્જરિત

કંઠાઈ-જવું, કિ. અ. દુર્બળ થઈ જવું; રોગથી ન ખાઈ જવું, હાથહવાલ થઈ જવું; ધસાઈ જવું.

કંઠાએલું, વિ. કંતાવામાં આવેલું. (૨) બળહીલ થઈ ગએલું; ધસાઈ ગએલું.

કંઠાણ, ન. રાણીઉં; રાણના રેસામાંથી બનાવેલું કપડું. (બાહ્યાણે આ બતના કપડાને પવિત્ર ગણે છે.)

કંઠાન, ન. [ફા.] રાણીઉ. (૨) ચીનનું એક મોટું બંદર. [નતાણું.

કંતામણ, ન. કંતાઈ, કંતાવાનું મહે-

કંતાવણું, કિ. પ્રે. કંતાએ કરાવવું; ર, રાણ, રેશમ કે બિનમાથી તાર કઢાવવા.

કંતાવું, કિ. અ. તાર નીકળવા; તાગડો થવો. (૨) સુકાઈ જવું; ધસાઈ જવું. (૩) હેરાન થવું; પીડાવું.

કંથ, પુ. [સં.] વર; નાથ; કાંત; પતિ. (૨) પ્રિય; વલ્લભ કહેવું રતો જોઈને ચાલીએ અને કંથ જોઈને મહાલીએ=જેમ ધરણ હોય તેમ કરીએ. [રાધ છે.

કંથડો, પુ. પતિ. (વહાલપમાં વપ-

કંથવો, પુ. સાધુ; બાવો (૨) અત્યંત ગરીબ-નિર્ધન માણસ. (૩) ચોમાસામાં થતું એક જીર્ણોત્સવકં.

કંથા, સ્ત્રી. [સં.] જીર્ણ-ફાટયુ વૃક્ષ્યું વસ્ત્ર.

કંથાર, જુઓ કંથેર

કંથારાં, (બ વ.) કંથેરનાં બી.

કંથારી, સ્ત્રી. [સં.] કંથાર, નીલજી કાટાવાળો એક જાતની છાડ

કંથેર, સ્ત્રી કાંટાવાળો ગીચ ડાળી-ઓવાળું એક જાંગલી ગ્રાડ. (બહુ સારી જાતનું મધ કંથેરના જાળામાં થાય છે.) કહેવું કંથેરમાં કોઈ હાથ ધાલે નહિ= વસમાને કોઈ છેડે નહિ.

કંદ. (કન્દ), ન. [સં.] જેમાં ખાવા જેવો ગર હોય એવું મૂળીઉં (શકરીઆં, ચુરણ, રતાણ, ગાજર, ખટાંગ વગેરે.) (૨) સમાસના ઉત્તર પદ તરીકે મૂળ કારણ-આનંદકંદ; સુખકંદ

કંદરા, સ્ત્રી. [સં.] ગુફા; ખા.

કંદર્પ, પુ. [સં.] કામદેવ; મદન.

કંદીલ, જુઓ કંડીલ.

કંદુડું, પુ. [સં.] દડો; દડી. (૨) ગોળો; લાડુ.

કંદોઈ, પુ. મિઠાઈ બનાવનાર તથા વેચનાર; હલવાઈ. (૨) એ જાતનો માણસ; સુખડીઓ.

કંદોરાખંધ, વિ. કંદોરો ખાંધનાર. કંદોરાખંધ નોતરાં=પુરુષોને નોતરાં

(સ્ત્રીઓને નહિ). (૨) કમરપુર ઉંચાઈની દિવાલની બાધણી

કંદોરી, સ્ત્રી કમરની દોરી; નાનો કંદોરો. (૨) ચિહ્ન; આંકો; રેખા. (૩) મજલા મજલાની ઉંચાઈએ દિવાલની ઉભી સપાટીની બહાર પડતી ઇટની જે ધાર કાઢવામાં આવે છે તે; ભીંતની કિનારી

કંદોરો, પુ કમરે બાધવાનો દોરો; કમરપટ્ટો; કમરે પહેરવાનું સોના રૂપાનું ધરણું (૨) આંકો; લીટો; ચિહ્ન (૩) ભીંતની બહાર નીકળતી ધાર; કિનારી.

કંદ્રપ, પુ. [સં. કન્દ્રપ] કામદેવ

કંધ, સ્ત્રી. [સં. સ્કંધ] કાંધ; બાધ. (૨) નાગરભાષ.

કંધરા, સ્ત્રી ડોક; બોચી; શ્રીવા

કંધોડું, ન. દોર બાંડે રાખવું તે.

કંધાલ, સ્ત્રી. [સં. સ્કંધ] ગરદન; બાધ કહેવું છોકરું કંધાલે અને આખા ગામમાં શોધ્યું=નજીકની વસ્તુને દૂર શોધવી

કંપ, પુ. [સં.] ધ્રુજારો; કંપારો.

કંપન, ન [સં.] ધ્રુજવું તે; કંપ; ઘરઘરાટ. (૨) વિ. ધ્રુજવનાર; ડગમગાવનાર

કંપની, (કપની), સ્ત્રી. ટાળી; મંડળી, લોકસમૂહ. (૨) પેઢી; ભાંગી-ફારો મેળવીને મોટું કાર્ય કરવાને બાંધેલું મંડળ. (૪) રાજ્ય કરનારી મંડળી. (૫) સોળત; સંગ; સહવાસ.

કંપની-સરકાર, સ્ત્રી રાજ અમલ ચલાવનારી મટળી-ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની. (સને ૧૮૫૮ પહેલાં આ કંપની હિંદનો રાજકારભાર ચલાવતી હતી.)

કંપ-વા, પુ. શરીરનો અમુક ભાગ-કંપ્યા કરે એવા એક જાતનો વાયુનો રોગ; કંપવાયુ; લકવો.

કંપવાયુ, જુઓ કંપવા.

કંપવું, કિ. અ. ધૂળવું; કાંપવું; થરથરવું. (૨) ખીલું; ડરવું.

કંપાઉંડ, વિ. (અ) મિત્ર; ઘણાવાનાનું બનેલું. (૨) ન. ધરની આસપાસ જળી કરીને આંતરી લીધેલી છુટી જગા; ચોમાન.

કંપાણુ, ન. કાંટો; મોટી વસ્તુ જેખવાનો લોઢાનો કાંટો.

કંપાણી, વિ. કંપાણુવાળો; તોલાટ (૨) પુ. તોળવા જેખવાનો ધધો કરનાર વણિકોની એક અટક, જાત

કંપાયમાન, વિ. [સં.] ધૂળવું; થરથર થવું; અસ્થિર; અસ્થિત

કંપારો, સ્ત્રી. ધૂળરી. (૨) અપ્રીતિ; અભાવ; કમકમાટી. [તિરસ્કાર.

કંપારો, પુ. ધૂળરો; થરેરાટ (૨)

કંપાવવું, કિ. પ્રે. ધૂળવવું; હલાવવું; ચળાવવું. (૨) ખીવરાવવું

કંપાસ, પુ. કાંટો. (૨) હોકાયંત્ર. (૩) વર્તુળ દોરવાનું યંત્ર; કકંટ. (૪) માપ લેવાનું કાટાવાળું એક યંત્ર.

કંપિત, વિ. ધૂળવેલું; હાલવું. (૨) ધૂળવું હોય એવું.

કંપુ, ન. ફોજની દુકડી (૨) જાવણી; પડાવ; મુકામ.

કંખલ, સ્ત્રી. [સં.] કમળી. (૨) જોદડી; ગાય બળદની ગરદન નીચે જે જડી ચામડી લખડે છે તે.

કંખ., સ્ત્રી. [સં. કમ્બો] વાંસની ચીપ; સુતાર લોઢા વાંસની ચીપનો જે ગજ રાખે છે તે.

કંખુ, ન. શંખની અંખડી. (૨) પુ. શંખ. (૩) દરા લાખની સખ્યા.

કંખુકંઠી, સ્ત્રી. [સં.] શંખના જેવા રૂપાળા કંઠવાળી સ્ત્રી (શંખને ત્રણ આવલી હોય છે, તેવી કંઠ હર ત્રણવાની સુંદર આવલીવાળી)

કંખુમોવા, સ્ત્રી. [સં.] શંખના જેવા ગળાવાળી

કંખુજ, પુ. શંખ.

કંખ, વિ. ચાર સ્વભાવવું.

કંખોઈ, સ્ત્રી. એક જાતનું ઝાડવું. (એના ડાળીઓ સીધી ને સોટી જેવી થાય છે, અને તે દાંતણુ વરીકે તેમજ ટોપડીઓ બનાવવામાં વપરાય છે.)

કંસ, પુ. કમસેનનો પુત્ર, મથુરાનો રાજા, અને શ્રીકૃષ્ણનો મામેા

કંસાર, પુ. ઘઉંના લોટને ગોળના પાણીમા બાફીને બનાવેલો ખાવાનો પદાર્થ.

કંસારણુ, સ્ત્રી. કંસારાની સ્ત્રી. (૨) એક જાતનું જીવડું.

કંસારો, પુ. ઘાતુના ઘાટ ઘડવાને ને વેચવાનો ધધો કરનાર માણસ, અને તે જાતનો પ્રત્યેક પુરુષ.

કા, વિ. [સં.] કુત્સિતઃ નઠારં;
દુષ્ટ. રૂ. પ્ર. કા-ગતિ=શી મગદ્ધર. કા-
કયા=શી વાત.

કાઈ, સ્ત્રી. [સં. કાય] શરીર;
દેહ. (૨) આવરણ; અહંતા. (૩) વિ કાયર.
કાઈ જણ, કિ. અ. કાયર થઈ જવું;
કંટાળવું. [મોટી કઠાઈ.

કાઈલ, સ્ત્રી. ચેરડીનો રસ કાઢવાની
કાઉકાઉ, અ. (અતુ) કાગડાની
વાણી જેવું ઉચ્ચારણ. (૨) ખરાબ કામ
કરનાર પ્રતિ લોકોનો તિરસ્કાર થવો તે.

કાઉસગ, ન. [સં. કાયોત્સર્ગ]
કાય-દેહનો ઉત્સર્ગ તે; જનધર્મનો એક
સમાધિયોગ

કાઉ, પુ. કાગડો.

કાઉવાઉ, અ. સમભય નહિ તેમ
ધણા જણુ બોલે તે

કાક, પુ. [સં.] કાગડો; વાયસ.
(૨) નળની ચકલી.

કાકચાં, જુઓ કાયકાં.

કાકચી, જુઓ કાયકી

કાકડ, ન. [સં. કર્કટ]
કાકડી; ચીલડું. (૨) એક જાતનાં કાકડી
જેવાં ફળ. [રમતવું નામ.

કાકડ-કુંજો, પુ. છોકરાઓની એક
કાકડાશીંગ, સ્ત્રી. એક જાતની
ઓષધિ.

કાકડી, સ્ત્રી. [સં. કર્કટી]

નાનાં અને કુમળાં આરિયાની એક જાત
(૨) કપડાની બનાવેલી જડી દિવેટ.

કાકડીઉં, ન. એક જાતનું રેશમ

કાકડો, પુ. મોટી કાકડી; ચિંથરાનો
વળ હીંધેલો જડો અને લાખો વાટો.
(૨) ગળાની બારીની આસપાસનો કાકડો
જેવો અવયવ, ચોરીઆ (૩) કાચુ
નાળિયેર. કિ. પ્ર. કાકડો કરાવવા=
ચોરીઆ દબાવરાવવા. કાકડો મળી જવા=
ચોરીઆ સૂઝવા. કાકડો ફાકવા=ખળતા
કાકડાને મોંમાં ધાલવા કાકડો ઉતારવા=
માથા ઉપર ખળતા કાકડો ફેરવવા.

કાકતાલીય, વિ. [સં.] અણુ-
ધાર્યું; ઓચિંતું; કાગડો તાડ ઉપર બેસતા
અણુધારી તેજ વખતે તેની ડાળ દૂટી
પડે તેમ (એક બનાવ બન્યા પછી કઈ
પણ પ્રયત્ન વગર તરતજ ખીલ બનાવવું
ખનવું, તેને સંસ્કૃતમાં 'કાકતાલીય ન્યાય'
કહે છે. 'તાડવું પડવું ને ડોશીનું મરવું'
એમ પણ કહેવાય છે.)

કાકટ્ટિ, સ્ત્રી. [સં.] કાગડાના
જેવી નજર; હિંદુરોધક દષ્ટિ; ચંચળ
તેમજ સ્વાર્થભરી નજર; નઠારી નજર.

કાકટ્વજ, પુ. [સં.] વડવા-
નળ; સમુદ્રમાંની ગરમી. [ઓષધિ.

કાકનાસા, સ્ત્રી. નસોતર; એક

કાકપક્ષ, પુ. [સં.] કાન ઉપર-
ના વાળના ગુચ્છ.

કાકપત્ર, ન. [સં.] કાગડાના
પમના આકારની નિશાની; હંસપદ.

કાકપદ, ન. [સં.] કાકપત્ર.

કાકપુષ્ટ, પુ. કાપડ.

કાકળ, પુ. મહુડાનો ગાળ. (આ
ગાળ ગડાકુ બનાવવામાં વપરાય છે.)
(૨) વિ. હલકા લોકો.

કાકર, પુ. [સં. કંકર] તીણો
દાણો; દાંતો (કરવતનો) (૨) ચામડીમાં
પડેલો ચીરો. (૩) કાંટો. (૪) કાંકરો.
(૫) કળિશો. [દાંતાઓની ધાર

કાકરડી, સ્ત્રી. ઝીણા ઝીણા થણા

કાકરણી, સ્ત્રી. રેતરડી; કાનસ;
અતરડી

કાકરેલું, કિ. સ. કરવતના કાકરને
તીણા બનાવવા. (૨) હરકેરલું; ઉત્તેજન
આપલું; મમતનો વળ ચડાવવો. (૩)
ખોતરી ખોતરીને ધીરે ધીરે લઈ લેવું.

કાકરીઆ-કુંભાર, પુ. જેને માથે
મળેની કલગી હોય એવું એક પંખી.

કાકલી, વિ. કામળ. (૨) દયામણું.

કાકલીઆ, પુ. શીતળા; બળીઆ-

કાકા. બુઝો કાકાબળીઆ.

કાકલુદી, સ્ત્રી. આજીજી; કાલાવાલા.

કાકલુદીવેડા, પુ. આજીજી કર-
વાની ટેવ.

કાકવંજા, સ્ત્રી. જેને એકજ છાકું
થયું હોય એવી સ્ત્રી. (૨) એકજવાર
ફળનાર વનસ્પતિ; ફળ.

કાકવી, સ્ત્રી. ગાળની રસી.

કાકા, પુ. બુઝો કાકો. (૨) કામડા-
ની વાણીનું અનુકરણાત્મક રૂપ. રૂ. પ્ર.
કાકા કહીને=જખ મારીને.

કાકા-કાઝા, પુ. (મલાય ભાષામાં
'કાકા-ટીઆ' શબ્દ છે, તે ઉપરથી.)
માથે કલગીવાળો એક ભત્રેસો ચોપટ.
(મશાલાના યાપુઓ અને આફ્રિકાના પૂર્વ
કાંડાનાં જંગલોમાં આ પંખી થાય છે.
જંગલનાં પ્રાણીઓની બોલીઓનું તે
બહુજ સારું અનુકરણ કરે છે. તે માણસની
ભાષા શીખી તે પ્રમાણે પણ બોલે છે.)

કાકાજી, પુ. વહુવરનો કાકો; સસ-
રાનો નાનો ભાઈ.

કાકાપુરી, વિ. માલ વગરનું, નિર-
ર્થક; ન ચાકી શકે એવું (૨) ના. રાખનું
છાકર; ગુલામ.

કાકાબળીઆ, પુ. શીતળા; એક
ભત્રેસો ચેપી અને હડતા તાવનો રાગ.

કાકાખાસી, હલકું મોતી.

કાકિની, સ્ત્રી. [સં.] કાડી;
જેને ધુધરીઆ બાથેલી હોય એવી કંકણી.

કાકી, સ્ત્રી. કાકાની સ્ત્રી.

કાકીજી, સ્ત્રી. વરના કે વહુના
કાકાની સ્ત્રી.

કાકીસાસુ, સ્ત્રી. કાકીજી.

કાકું, પુ. કોકો; ગજો; છાકરો.
(છાકરાને બોલાવવાનું એક લાડકું નામ.)

કાકો, પુ. બાપનો ભાઈ. (૨) બાપ તરફનો સંગ. (૩) (વ્યંગમા) કંદો દુરમન; વેરી. કહેં કાકા મામા કહેવાના ને ગાંડે હોય તો ખાવાના. કાકા નાડયા ત્યાર ફેઈ રાડયા. કાકા લગી કુટુંબ અને મામા લગી મોસાળ કાકા રાશી અને પાખડી મારી.

કાકોલ પુ. [સં.] સર્પ: સાપ.

કાકોસસરો, પુ. સસરાનો ભાઈ; કાકોજી.

કાખ, સ્ત્રી. [સં. કક્ષા] ખલાની નીચેનો હાથના મૂળનો ભાગ; ખગલ. કિ. પ્ર. કાખમાં રાખવું=પોતાના આશ્રયમાં-કબજામાં રાખવું. [શુભદ્.] કાખખલાઈ, સ્ત્રી. ખગલમાં થવું કાખખિલાડી, સ્ત્રી. ખાખલાઈ; કાખખલાઈ.

કાખલી, સ્ત્રી. ખગલ. કિ. પ્ર. કાખલા કુટવી=મરકરી કરીને હસવું. (૨) અતિ હરખથી નાચવું.

કાખાઈ, સ્ત્રી. કાસકી.

કાખી, સ્ત્રી. અંગરખા કે કાપડાની અગલની કળી

કાખું, ન કાખનો વાળ

કાખોલાઈ, સ્ત્રી. ખગલમાં થતી ગાંડ.

કાગ, પુ. [સં. કાક] કાગડો; વાયસ કહેં કાગનું પીછ=વધારેલી-ભક્ષારેલી વાત તેજ પ્રમાણે કાગના વાધ.

કાગજ, પુ. [ફા.] તાવ: કાગળ. (૨) પત્ર; પત્રિકા.

કાગડાકામઠી, સ્ત્રી. ઇતરાજ; નાણુરી. (૨) અન્યોન્યમાં વિશ્વાસ ન હોય એવી સ્થિતિ.

કાગડા-કેરી, સ્ત્રી. આકડાનાં ડોહવાં કાગડાટોપી, સ્ત્રી. પીઝાવાળી લાંબી ટોપી; કાગડાની પૂછડી જેવા કમતાં-વાળી ટોપી.

કાગડાસાણુસી, સ્ત્રી. [કાગડાની ચાચ જેવી] ધાતુ ગાળવાની કુલડીને પકડવાની સાણુસી

કાગડી, સ્ત્રી. કાગડાની માદા. વિ. (૨) બહુ બોલકણી સ્ત્રી

કાગડીઆ, પુ. પતંગ; કનકવા.

કાગડો, પુ. [સં. કાક] કાક; વાયસ, કહેં કાગડાની કેટલેક કોતરી =તરત વાત બહેર થાય. કાગડાનું હસવું ને દેડકાના પ્રાણુ જાય. કાગડાને શાપે દોર ન મરે કાગડાને સોળે દહાડા આજ્ઞ; કાશીમાય કાગડા તે કાળા. કાગડો કામડીને ન ધીરે. કાગડા હેડવા=નિર્વશ જવો કાગડાને ખેસવું ને તારને પરવુ. કાગડાનું ખેસવું અને બોલવું=પરદેશ ગયેલું માણસ ઘેર આવશે એવી માન્ય-તાવાળું શુભચિહ્ન. કાગડાની નજરે જોવું=ચાલાક રહેવું. કાગડાની કેટલેક તન=અપાત્રે દાન. કાગડો દહિંચરં લઈ ગયો=સારી વસ્તુ નકારાને હાથ જવી. કાગડો કાચલને હસે=પોતાની આમી કોઈ ન દેખે, અને ખીબને હસવા જાય. રૂ. પ્ર. કાગડાને ડોળે રાહ જોવી=બહુજ આતુર-તાથી વાટ જોવી.

કાગડોળ, વિ. બદસિકલ; કદરપું.

કાગડોળીડિં, ન. એક જાતની રેચક વનસ્પતિ. (૨) વિ કાગડાના જેવા રોળાવાળું; એકાક્ષી.

કાગડ, પુ કાગળ; કાગળ

કાગડો, પુ. [ફા.] કાગળ બનાવનાર તેમજ વેચનાર. (૨) વિ. નાનુક; કાગળનું હોય એવું.

કાગમાળ, પુ. કાગડાનો માળો કાગમાળ=માલ વગરનું; નિર્માલ્ય (૨) કામચલાઉ

કાગચું, [કાગળું], ન. રથના અડા આગળનું લોકડું, આડી.

કાગવંધ્યા, સ્ત્રી. જેને એકજ છોકરું થયું હોય એવી સ્ત્રી

કાગવાસ, સ્ત્રી ગ્રાહને દિવસે કાગડાએને નાખવાનું અન્ન. કિ પ્ર. કાગવાસ નાખવી=કાગડાને છાપરા ઉપર બાંધી આપવો.

કાગવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં. કાક+ વિદ્યા] પશુ પંખીની ભાષા સમજવી તે; કાગડાની ભાષા જાણવી તે; અવિધ્ય સમજવાની વિદ્યા; હુચ્ચાર્થ.

કાગળ, પુ. [ફા.] તાવ; કાગળ; પત્ર; ખત. (૨) ક્ષેમકુશળ અને બીજી ખબરઅંતર લખેલું પત્રું; સમાચારપત્ર; ખત. કિ પ્ર. કાગળે ચડવું=અંતરિઆળ મરી જવું (૨) બહેરમાં આવવું. ફ પ્ર. કામળની કાચળી=બહુજ નાનુક વસ્તુ.

કાગળપત્તર, પુ વહેવારોપયોગી લખાણ; સામસાધે લખેલા અને આવેલા કાગળો વગેરે.

કામળીઆં, ન. (ખ. વ) કામ-કામના અગત્યના દસ્તાવેજો. (૨) લોન, હુડી અને શેર, જેનાં નાણા થાય એવા દસ્તાવેજો.

કાગળીઓ, પુ કાગળ લઈ જનારો.

કાગારોળ, પુ. ચોરબકાર; થોંધાટ. (૨) રડારોળ; હાથપીટ

કાચ, પુ. [સં.] રેતીને ઓગાળીને બનાવેલો ચગકતો અને લીસો પદાર્થ (બહુ સારો અને શુદ્ધ કાચ 'બિલોર' કહેવાય છે (૨) દર્પણ; આરસો (૩) પાસાદાર ચકચકતી વસ્તુ. ફ. પ્ર. કાચનો કુપો=ઝટ દેઈને ભાગી જાય એવું ઉલ્લઃ કાચા તારી કાચનો કુપો કિ. પ્ર. કાચના ધરમા રહીને પત્થર મારવા=પોતાનેજ હાનિ પહોંચે એવું કામ કરવું.

કાચ-એળીઓ, પુ શુદ્ધ કરેલો એળીઓ (આ એળીઓ આફ્રિકા તરફથી આવે છે.)

કાચડી, સ્ત્રી. એક જાતની કાંટાવાળી વનસ્પતિ. (૨) ગળાની બારી આગળ થતો એક રોગ. (૩) મોટી મુશ્કેલી; સંકટામળ.

કાચકું, ન કાચકીનું બી; કાંકચીઓ. (આનો ગર્ભ પેટના કરમીઆના દરદ ઉપર વધરાય છે)

કાચક, સ્ત્રી. ગુમડાની આસપાસની સુએલી જાત.

કાચળી, સ્ત્રી. કાચળાની માદા.
(૨) ગળાની બારીના સોનનો રોગ
કાચળો, પુ. [સં. કચ્છપ]
કૃમ્; અત્યંત કઠણ ઉપસેલી પીડવાળું
એક જળચર.

કાચર, સ્ત્રી. કઠી; કરચ
કાચરકુચર, (કાચલકુચલ), અ.
પરચૂરણ, પંચરાઉ; લાગ્યુતૂરયું; નકાચું.

કાચરી, સ્ત્રી. કળની ચારીઓ કરી
સુકવેલી કઠીઓ; શાકની સુકવણી.

કાચ-લવણ, ન. [સં.] કાચ
બનાવવાની રેતી ઓગાળવાનો ખાર;
બગડીખાર

કાચલી, સ્ત્રી નાજિએરનું બાગેલું
ઢોલું; દોષપણ કળનું ઢોલું. (૨)
વાટકી જેવો દોષરોનો અર્થો ગોળો (૩)
શાકની સુકવણી (૪) ભિક્ષાપાત્ર.

કાચલું, ન. મીઠા કાઠી લીધા પછી
રહેલું કળનું અધગાળ કઠણ છોડું. (૨)
હીકર; હીબ

કાચડી, સ્ત્રી. કાકીરા-કાચડાની માદા.
કાચડો, પુ. કાકીડો; સરડો.
કાચિડો, પુ. જુઓ કાચડો.
કાચી-કેદ, સ્ત્રી. નજરકેદ; કેસ
ચાલતા સુધી જપતામા રાખવું તે.

કાચી-જપતી, સ્ત્રી. પાકી જપતી
કરતા પહેલા માલને કબજે રાખવો તે

કાચી-જમાખંદી, સ્ત્રી. [ફા.]
અરસદેલી જમાખંદી; જમીનમહેસુલ
વરીકે જે લેવાનું સરકારે કરાવેલું હોય તે.

કાચી-નોંધ, સ્ત્રી. ખરડો; ઉપરટપકે
લખી રાખેલું.

કાચી-પુટ્ટી, સ્ત્રી. અણસમણ;
ભોળું. (આ રાજ્ય વ્યંગમાં વપરાય છે.
અચુક જણ કંઈ કાચી-પુટ્ટી નથી, અર્થાત્
નિર્માલ્ય કે નિઃસત્ત્વ નથી.)

કાચી-પુલિ, સ્ત્રી. પાકી સમજ
નહિ તે; નાદાની; છેકરવાદી. [મુદત.

કાચી-મુદત, સ્ત્રી. નક્કી નહિ કરેલી
કાચું, વિ. પાકું નહિ તેવું; લીકું;

કરક; પૂર નહિ થએલું એવું; ઉપરચાટીલું,
અદર, હંમેશાનું નહિ એવું; નાનું; નાદાન

કિ પ્ર. કાચું કાપવું=ચોગ્ય સમય આવ્યા
પહેલાં ખરી વાત જહેર કરી દેવી. ર.

મ. કાચો કબીલો=નાનાં નાનાં છેકરાં-
વાળું કુટુંબ. કાચે તાતલે બધાનું=તાબે

રહી વર્તવું કાચા કાનનું=જે સાંભળે તે
માને એવું ભોળું. કાચું સોનું=બહુ જ ઉત્તમ

(૨) કળદ્રુપ; રસાળ કહેવું કાચે ઘડે
પાણી ભરવું=મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો. (૨)

લાકડાની તરવારે મહીરો ખાવો.

કાચુંકુંવારું, વિ. ઉમરે નાનું અને
વળી અવિવાહિત. (૨) નાના બાળકોવાળું

(કુટુંબ)

કાચું-કોરું, વિ. કાચું-નાહ રાખેલું,
અને હુપ્પ; ધાણીચણા વગેરે પરચૂરણ

ખાવાનું.

કાચું-દવાયું, વિ. કાચું અને ઝાળ
લાગી હોય એવું; બચુંબચું; કાચુ પથ્થ

નહિ તેમ બળી ગએલું પણ નહિ એવું.

કાચું-પાકું, વિ. કંઈક કાચું અને કંઈક પાકું એવું.

કાચું-પોચું, વિ. કોમળ; નબળું; ભોળું; અકુશળ; પાકું અને પહોંચેલું નહિ એવું.

કાછ, પુ. [સં. કચ્છ] કાછડો; કચ્છ. [પુલિનની જમીન.

કાછઈ, સ્ત્રી. લાકડું; નદીના

કાછડી, સ્ત્રી. [સં. કચ્છ] ઘોતીકે પહેરવું તે. કિ. પ્ર. કાછડી ફરી જવી=અય લાગવો, રૂ પ્ર કાછડી-ફટો=લક્ષ્મી; બ્યભિચારી.

કાછડો, પુ. [સં. કચ્છ] ઘોતીઆની આગલી પાટલીને જે પગ વચ્ચેથી પાછળ ખોસવી તે.

કાછર, ન. એક જાતનું હુખુ ધાસ

કાછિઆણુ, સ્ત્રી. કાછિયાની સ્ત્રી.

કાછિયો, પુ. શાક વેચવાનો ધંધો કરનાર; જે નાતનો એકાદો પુરુષ.

કાછો, પુ. [સં. કચ્છ] કાછડો; કચ્છ.

કાછોટી, સ્ત્રી. કુંડીની નીચેનો કચ્છથી જેને લીટી લેવામાં આવે છે તે ભાગ. જુઓ કાછોટી.

કાછોટો, જુઓ કાછોટી.

કાજ, અ. માટે; સાર; વાસ્તે. (૨) ન. [સં. કાર્ય] કાર્ય, કામ.

કાજકાર, વિ. [સં. કાર્યકર્તા] કામ કરનાર; કામ કરે એવો કાળેલ; લાયક.

કાજગર, વિ. વસ્ત્ર; જીવાન. (૨) બહુજ વહાલું; અતિપ્રિય. (૩) લાડકું; માનીવું. (૪) સુકુમાર; નાજુક.

કાજળ, ન. [સં. કજ્જલ] મેશ; દીવા ઉપરની કાળી રજ; મશી. કાજળની કોટડી=લાંછન લાગે એવું ઠેકાણું.

કાજળકંડું, ન. સ્ત્રીઓના રાજ્યગારની વસ્તુઓ.

કાજળવું, કિ. અ. કાજળી જવું; અગ્નિ રાખથી છવાતાં ઓલવાય જવું; ઠરી જવું.

કાજળી, સ્ત્રી. મેશ; મશી; કાજળ. (૨) રાખનું પડ. (૩) ફળફળાદિ બમણી જતાં જે ફૂગ આવે છે તે. (૪) સ્ત્રીઓનું એક વ્રત.

કાળ, [સં. કાર્ય] કામકાજ કરવાની રીત. (૨) કામ; કાર્ય; કૃત્ય.

કાળગર, વિ. કામગર; લાભકારક.

કાણ પુ. [આ. કાઝી] કળઓ ચૂકવનાર; દુરાન પ્રમાણે ઇનસાફ કરનારો અમલદાર; મુસલમાન ન્યાયાધીશ. (૨) વિદ્વાન; પડિત. રૂં પ્ર૦ કાણની કુતરી= મોટાની નાની વસ્તુ પણ મોટી કિ પ્ર. કાણ વિના હલાલ ન થાય=તીથેજ મુકાય કહેવું કાણ તો કહેનેકા, કરનેકા નહિ=પારકે લાણે મોટો લાડવો

કાણુ, પુ. એક જાતનું તેલી ફળ. (કાણુ ઘોળા મીઠા અને તેલીઆ મીઠાના થાય છે.) (૨) વિ. સાર; ખાસું; ઠીક. (કાણું)

કાળે, અ. માટે; સાર; વાસ્તે; અર્થ.

કાળે, પુ. કયરો; પુત્રો.

કાઝંગી, સ્ત્રી લગ્નમ; રેન.
કાટ, પુ. ધાતુઓનો વિહાર; મેલ
(૨) ઇમારતી લાકડાં (૩) નાશ; ધાણ.
કાટકો, પુ. મોટો અવાજ; ભારે
ગર્જના.

કાટકોણ, (કાટખુણો), એક આડી
સીધી લીટીને બીજી બરોબર બેબી
સીધી લીટીથી કાપતાં જે નેત્રુ અંશનો
ખુણો થાય છે તે. (૨) કાટખુણો બરોબર
છે કે નહિ તે તપાસવાનું કડિયા-સુતાર-
નું એક ઓભર.

કાટખુણ, જુઓ કાટકોણ.

કાટખુણુ ઓખુણુ, પુ ચારે સરખા
ખુણુવાળો ચોરસ ખંડ

કાટખુણુત્રિકોણ, પુ. જેમાં એક
કાટખુણો હોય તેવો ત્રિકોણ.

કાટપીટિયો, પુ. ઇમારતી લા-
કડાનો વેપાર કરનાર

કાટરડો, પુ. પ્રવાહી વસ્તુનો મેલ,
કચરો. (૨) કટાઈને અથવા બીજી રીતે
બગડીને ખરાબ થઈ ગયેલો માલ.

કાટલાં, ન. (બ. લ.) અમુક અ-
મુક વજનનાં તોલાં; વજન. કાટલાંદાસ=
કાટલું કરનાર; ઓણું આપનાર.

કાટલિયો, જુઓ કાચડીઓ.

કાટલું, ન. જોખ; વજન (૨) ટીપી
નાખવું તે (૩) કાશ; બહા; પાપ. (૪)
ફાંસ કાઢી નાખવી તે; સદંતર પાયમાલ
કરવું તે રૂ. પ્ર છપેલું કાટલું=સારે કે
ખેરે નામે પ્રસિદ્ધ થયેલું. કિ. પ્ર.
કાટલું કાઠવું=જીવથી મારી નાખવું.

કાટલું, કિ. સ. [સં. કર્ત]
કાપવું; વાઢવું (૨) કાતરવું; વેતરવું (૩)
કરડવું. [એક છાડવો.

કાટવો, પુ. ઓસડમાં વપરાતો
કાટાકાટ, સ્ત્રી. [સં] કાપી-
કાપ; કતલ. (૨) અંટસ; અદાવત.

કાટોડો, પુ કચરો; પ્રવાહી નીત-
રીને નીચે ઠરેલો મેલ. [સરાવનાર

કાટ્ટી, પુ કાચડિયો; અગિયારમું
કાઠં, પુ. કાઠડો (૨) કાઠી; લાકડાં.
(૩) કાટ (ઈમારતી લાકડાં) (૪) વિ.
ધૂત; પહોચેલો.

કાઠડી, સ્ત્રી. જનાવરની પીઠ ઉપર
રાખવામાં આવતી લાકડાની બેસણી; કાઠું.

કાઠડું, જુઓ કાઠડો

કાઠડો, પુ. [સં. કાષ્ઠ] કડે-
રાવાળુ લાકડાનું બેસણું. બેઠે કયાં
ઢેકા, ત્યારે માણસે કયાં કાઠડો=આડે
લાકડે આડો વેઢ=આપણે જેવું કરીએ
તેવું સામે માણસ પણ કરે.

કાઠલો, પુ. કન્યાને આપવાનું ધરણું.

કાઠા, પુ. લાલ ધઉની એક ભત.

કાઠા-ડલી, સ્ત્રી. કાઠડા ઉપર નાખ-
વાની ગોદડી અથવા ઢળી.

કાઠાણું, વિ કાઠાવાળું; કદાવર
બાંધાવાળું (માણસ).

કાઠિઆવાડ, ન કચ્છનું રણ,
અરબી સમુદ્ર અને ખંભાતના અખાતની
વચ્ચે આવેલો દ્વીપકદ્વ-સૌરાષ્ટ્ર પ્રાંત.

કાઠીઆવાડી, વિ કાઠિઆવાડનું;
કાઠિઆવાડ સબંધી. [કઠિનતા.

કાઠિન્ય, ન. [સં.] કઠણુધ;

કાઠી, પુ. કાઠિઆવાડના અસલ
વતનીઓની એક જાત. (૨) સ્ત્રી.
[સં. કાષ્ઠ] વાળવાનાં લાકડાં.
કહેઠ આંખાની કાઠી ને રાંધનારી નાઠી.
(૩) જમીનનું એક માપ (૩૫ મુઠી-
૧૬૧૧ શ્રીટનું) (૪) લાકડી; વાંસ; સ્તભ.
(૫) કહેવર; અંગબંધારણ.

કાઠીઓ, પુ. ગાડાનું ખોખું.

કાઠું, ન. સારીર બંધારણ; બાધો;
કહેવર; સારીર. (૨) હવાલાનું લાકડાનું
ખોખું. (૩) ઢોલનો લાકડાનો નળો. (૪)
કાઠડો. (૫) વિ. હીણું; ખરાબ; નકાર;
કડક; આકરં; મિનજી; કંજીસ; કૃષણ;
ઉતરવું.

કાઠવું, કિ. સ. ખેતવું; બહાર
લાવવું. (૨) ખસેડવું; ફર કરવું. (૩)
લખવું; ચીતરવું. (૪) નિચોવી લેવું;
ધુટવું; ગાળવું. (૫) કાંતવું. (૬) વણવું.
(૭) પ્રસિદ્ધ થવું. (૮) અંદાજ ઉપજાવવો
(૯) ઉપાડવું. (૧૦) સાધવું. (૧૧) નિ-
ર્મણ; ચિહ્ન કરવો. (૧૨) ઉપજાવવું;
બનાવવું. (૧૩) સહેવું. (૧૪) ગણવું.
(૧૫) નસાડી જવું. (૧૬) સ્થાપવું (૧૭)
ખાંટા પાડવો.

કાઠી-નાખવું, કિ. સ ફેંકી દેવું;
રફ કરવું; અયોગ્ય ઠરાવવું; નાપસંદ કરવું.

કાઠી-મુકવું, કિ. સ રત્ન આપવી;
નહિ રાખવું (૨) ઉતારવું; હાકી કાઢવું;
ફર કરવું. (૩) તૈયાર કરી રાખવું; શોધી
મૂકવું. [ઉકળો; કવો.

કાટો, પુ. [સં. ક્ષાથ]

કાડ, પુ. પુરુષનો ગુપ્ત અવયવ.

કાણુ, સ્ત્રી. માણુસના મરણ પછી
રેણું, ફૂટવું અને શોક કરવો તે કિ. પ્ર.
કાણુ જવું=રેણા ફૂટવા જવું. કાણુ માંડવી=
સ્નેહી સગા ને નાતીલાને એકઠાં કરી
શોક કરવો. (૨) ખીન્ને કાંઈ ખેદનો બનાવ.

કાણુ-મોકાણુ, સ્ત્રી. રડારણ

કાણુઅત, વિ. કાણુ કરનાર;
શોક દર્શાવનાર.

કાણુઆં, વિ. (બ. વ.) કાણુ આવેલાં.

કાણુ, ન. સાર; વેહ; છિદ્ર; ફર.
(૨) દાર; બારણું; મોં; નાકું; રસ્તો.
વિ. (૩) છિદ્રવાણું; જેમાં ભેદ-કુસંધ
હોય એવું (ધર કે કુટુંબ); એક આંખવાળું.

કાત, ન. પેટની નીચેનો ભાગ. (૨)
આય; તાકાદ; સત્તા.

કાતડી, સ્ત્રી આમડી; ત્વચા.

કાતર, સ્ત્રી. [સં. કર્તની]

કાપવાનું જે પાંખીઆવાણુ ઓળર. (૨)
કતરાવું વાંકું કરતા જવું તે. કિ. પ્ર.
કાતર ફેરવવી-મૂકવી=કાપી નાખવું;
ખરાબ કરવું. (૨) રદ બાતલ કરવું. (૩)
નુકસાન કરવું. (૪) કમી કરવું (૫) દગો
દેવો. (૬) ઉધું ખણવું.

કાતર, વિ. [સં.] ખીકણ;

કાયર. (૨) અધીર. (૩) કુખી.

કાતરણી, સ્ત્રી. કાતરડી; ધાતુનાં પતરાં કાપવાની મોટી કાતર. (૨) કાપણી. (૩) કાપવાની રીત.

કાતરતા, સ્ત્રી. [ત્તં.] બીકણુ-પણું; કાચરતા. (૨) ખાવલા-હિચકાપણું.

કાતરવું, કિ. સ. કાતરથી કાપવું; વેતરવું. (૨) કમી કરવું. (૩) ખોતરવું; ખણવું. (૪) કરડીને ખાવું. (૫) રિચાર કરીને વર્તવું. (૬) ધસાવું બોલવું.

કાતર, પુ. (બ. વ.) વાંકી ને ચપટી સીંગા. (૨) અર્ધ વર્તુલાકાર કંકડા. (૩) કાપા; આંકા; લિસોટા. (૪) ઉગતા અનાજના અકુરો ખાધ જનારાં એક જાતનાં છવડાં. (૫) ફૂટતાં ગોળાકાર ફેર એવી આતસખાલ.

કાતરી, સ્ત્રી પાતળી ગોળ પતરી.

કાતરીઉં, ન. ધરનો છેક ઉપરનો થોડો ઉંચાઈવાળો મેડો (૨) ખેડે ખાણું ધાર કાઢેલું લાકડાનું હથિયાર (૩) (પારસી શુભરાતીમાં) લેણું; મગજ (૪) ચુડીઓની વચ્ચે પહેરવાનું કંકણ (૫) કટાક્ષ.

કાતરી-ખાવું, ખોતરીને ખાવું; કરડીને ખાવું. (૨) કાપી નાખવું.

કાતરેલું, કિ. કાણાં પાડેલું; કરડેલું.

કાતરો, આમલીનું વાકું ફળ; ખીછ પણ કોઈ વનસ્પતિનું અર્ધ ગોળાકાર ફળ.

કાતલ, (અ.) કાતિલ; કતલ કરનાર.

કાતળ, સ્ત્રી. અફવા; ખોટી ખબર; અપ.

કાતળી, સ્ત્રી. પાતળી ગોળ ચીરી. (૨) વાંસ અથવા ચોરડીની જે માંઠોની વચ્ચેનો ભાગ.

કાતળું, ન. જડું ખાખચું; જડી ચીરી. (૨) મોટો ખેડોળ કંકડો.

કાતી, સ્ત્રી. કાપવાનો ફાત; રાક્ષસી. (૨) કાપવાનું ટીણું ને આકર હથિયાર; વાંસી; કાતું; મોટી છરી. (૩) ફુલ વૃત્તિ.

કાતું, ન. કાપવાનું હથિયાર; છરા જેવું જાડું સારી ધારવાળું નહિ એવું હથિયાર (૨) કાતી; ફાંતી. (૩) ધાર વગરનો છરી.

કાત્યાયન, પુ. એક ઋષિ; વરુચિ; મોટોવૈયાકરણી અને ધર્મશાસ્ત્ર ખનાવનાર.

કાત્યાયની, સ્ત્રી. દેવી-કુર્ગા. કાત્યાયની કૌત=દેવીનું એક યત. (૨) યાજ્ઞવલ્ક્યનો સસારવ્યવહારકુશળ સ્ત્રી. (૩) આધેડ ઉમરની ભગવા વસ્ત્ર પહેરનારી વિધવા.

કાથ, ન. સરવ; નૂર. (૨) દૈવત.

કાથા-કુમલા પુ. (બ. વ.) કુચલી; સાચાં જીહાં,

કાથાગોળી, સ્ત્રી. મસાલો નાખીને બનાવેલી કાથાની ગોળીઓ.

કાથાદોરી, સ્ત્રી. નાળિયેરનાં છોડાં કચરીને બનાવેલી દોરી.

કાથી, સ્ત્રી. નાળિયેરનાં છોડાંની દોરી.

કાથીઉં, વિ. કાથાના રંગનું.

કાથો, પુ. ખેરની છાલનું કાઢેલું સત્ત. (જે ઠંડો અને ધા ફાવનારો છે તથા

પાનમાં ખાવાના કામમાં આવે છે.) (૨) નાજિએના છોડાંનારેસાની ખનાવેલીદોરી.

કાદર, (અ. કાદર) રાક્ષિવાળો

કાદવ, પુ. [સં. કર્દમ] કીચડ;

ગારો; પક. કાદવ ફેંકવો=અપજશનું કામ કરવું. કાદવ છુંદવો=વગર લાલનો વપાર કરવો. [ગારો.

કાદવકીચડ, પુ. પક; કચરોપુલે;

કાદંબ, પુ. બાળકંસ. (૨) બાળક-પક્ષી (૩) બાણ.

કાદંબર, સ્ત્રી દહીની તર.

કાદંબરી, સ્ત્રી. [સં] કાકિલા, (૨) મેના. (૩) મહાકવિ બાણભટ્ટ ખનાવેલી એક અત્યુત્તમ સંસ્કૃત વાર્તા કાદંબિની, સ્ત્રી. [સં.] મેઘ-માળા; ધનધરા.

કાન, પુ. [સં. કર્ણ] કર્ણ, શ્રવણ; શ્રાવ; સાંભળવાની ઇન્દ્રિય (૨) નાક; કાણું. (૩) લક્ષ; ધ્યાન. (૪) સુકાન(વહાણનું)(૫) અણી; ટોચ. કિ. પ્ર. કાન તળે કાઠી નાખવું=નહિ ચણકારવું. કાનપર હાથ મુકવા=અભણપણું ખતાવવું કાન કુંકવા=ઉપદેશ કરવો. (૨) ઉશ્કેરવું કાનમાં કુંક મારવી=ચેતાવી દેવું. કાન ભરવા=ભભેરવું. કાન પકડવો=કબૂલ કરવું કાન મરડવા=કપકો દેવો. કાન કાપવા=છેતરવું. કાન દેવા=ક્યાનથી સાંભળવું. કાન ફકડાવવા=તપર ચવું. કાન કરડવા=છાની છાની વાતો કરવી. કાનમાંથી કીડા ખરવા=ખડું નકારી કે અપ્સીલ ભાષા સાંભળવામાં

આવવી કાનની ખૂટ પકડવી=કબૂલ કરવું. કાન ધરાણે મૂકવા=અણી ભેધને વાત ન સાંભળવી કાનમા ઝેર રેડવું=કોઈને કાન ઇની ઉપર દ્રવ્ય નરાવવો. કાને નાખવું=જણાવવું કાનનું કાચું=ભાળું

કાનકોચીઓ, પુ કાન વીંધનારો.

કાનકોરણી, સ્ત્રી કાનખોતરણી

કાન-ખજુરો, પુ એક લાંબા ઘણા પગવાળો છવડો. [વાગાળ.

કાન-ચીમડીઉં, ન. ચામાચીમડીઉં,

કાન-ચીમોરી, સ્ત્રી. વાગાળ.

કાન-છેરીઆં, ન (અ વ.) કાન ઉપરના વાળના ગુચ્છા [ટોપી.

કાન-ટોપી, સ્ત્રી. કાન ઢંકાય એવી

કાનડી, સ્ત્રી દક્ષિણ હિંદુસ્તાનના કાનડા પ્રદેશમાં બોલાતી એક ભાષા.

કાનડું, પુ વણકરનું એક ઓઝર.

કાનડો, પુ એક રાગ.

કાન-ઢાંકણી, સ્ત્રી. કાનટોપી.

કાનન, ન. [સં.] વન; અરણ્ય.

કાન-પટી, સ્ત્રી કાનનો નીચલો ભાગ.

કાન-પટો, પુ. કાને બાંધવાનો પટ્ટો.

કાન-ફટો, પુ કાનને વિંધી તેમાં મોટું કુડળ પહેરનારી સાધુની એક ભત; ગારખપ ધના વેરાચીઓ.

કાન-કુસીઉં, વિ. ચાકીઉં; ચૂસલી-ખોર (૨) કાન ભભેરનાર.

કાનમ, સ્ત્રી. કાળી જમીન; મહી અને નમંદાની વચ્ચેનો મુલક.

કાન-મૂળીકં, ન. કાનના નીચલા અવયવમાં થતી ગાંઠ.

કાનશિયાળા, સ્ત્રી. કાનખજુરા કરતા નાનું એક જતુ. [હોતો ભાગ.

કાનશિળ, પુ. કાનનો બહાર પ-કાનસ, સ્ત્રી. અતરડી; રેતડી

કાનસીઆ પુ. (ખ વ.) કાન ઉપરના વાળના ગુચ્છ [છાકરો.

કાનીન, પુ. [સં.] કુંવારીનો કાની, અ પેકે; માફક; પ્રમાણે.

કાનુ, ન એક ભતનું વાળું.

કાનુગા, (કા.) કાચદો ભણુનાર; જ-મીનનો હેસાળ રાખનાર.

કાનુડો, પુ. શ્રીકૃષ્ણ

કાનુન, પુ. [અ.] કાચદો; ધારો; નિયમ. (૨) વ્યવહાર; આલ

કનિકાન, અ. પરપરા; કાનોકાન

કાનો, પુ. દીર્ઘ 'અ' (આ) નું ચિહ્ન; અક્ષરની આગળ મૂકવામાં આવતી પાણી (૧).

કાનોમાત્રા, સ્ત્રી. કાનો અને માત્રા=ઓહારનું ચિહ્ન (૧).

કાન્યકુળજ પુ. કનોજ દેશ.

કાપ, પુ. વાહ; કાપો; છેદ; આંકો. (૨) વેતરવું તે; વેતરવાની રીત (૩) કાટ; આહાર; ડાળ (૪) કાપલી (૫) સ્ત્રીઓના કાનનું એક ઘરેણું. (૬) લીટો; આંકો.

કાપકુપ, સ્ત્રી. ચાકુવળું કાપવું તે. (૨) કાપાકાપ; કસર કરવી તે. [સહતા. કાપટય, ન. [સં.] કપટ; છળ;

કાપડ, ન. [સં. કર્પટ] કપડું; લુગડું; વસ્ત્ર.

કાપડી, પુ. સાધુ સન્યાસી. (૨) એક માગણ ભત. (૩) માગણ (૪) કાપડું પહેરી ખેલ કરનાર (૫) સ્ત્રી. નાનું કાપડું.

કાપડીઓ, પુ. કપડાં વેચનાર.

કાપડું, ન. કાચળો, ચોળી

કાપણી, સ્ત્રી કાપવાની રીત. (૨) પાકેલા અનાજને કાપવું તે, કાણવું. (૩) પતરાં કાપવાની કાતર

કાપલાકુપલી, સ્ત્રી કકડાકકડી; કપડા વગરેલી નાના મોટા કકડા

કાપલી, સ્ત્રી ચીર, કાગળ કે કપડાનો નાનો કકડો.

કાપલો, પુ. કાગળ કે કપડાનો કકડો.

કાપવું, કિ.સ. [સ. કર્તે=કાપવું] છુટું પાડવું; ચીરવું. (૨) ઘટાડવું; જુદું પાડવું. (૪) ઘટાવવું કિ. પ્ર નોતર કાપવું=ઘાતિ બહાર કરવું [ખુનરેજ.

કાપાકાપ, સ્ત્રી કતલ; વાઢાવાઢ;

કાપાકાપી, સ્ત્રી. કતલ; ખુનરેજ.

(૨) મારામારી; લડાલડી. (૩) દ્વેષ; અદાવત [ઓછું કરવું તે.

કાપાકુપ, સ્ત્રી. કાપાકાપ (૨)

કાપાકુપી, સ્ત્રી. ઘટ; ઘટાડવું તે.

કાપાલિક, પુ. [સં.] માથાની ખાપરીઆ રાખનારા શિવના ઉપાસક એક ભતના સાધુ; અધારી.

કાપાલી, પુ. કપાળ ધારણ કરનાર.

કાપુસ, ન. [મ.] રૂ; કપાસ.

કાપો, પુ. કાપ; ચીરો; આંકો.

કાફર, વિ. [આ.] નાસ્તિક, મુસલમાની ધર્મને નહિ માનનાર (૨) હુમ્મુ; હરામખોર (૩) અધર્મી; જંગલી (૪) પુ આફ્રિકાના જંગલી લોક.

કાફરી, (કાફીરી), પુ [આ.] આબિસિનીઅન; હબસી, સીધી (૨) આફ્રિકાનો રહેવાસી

કાફલો, પુ. (આ) સંવ; ટાળું (૨) લશ્કરના સિપાઇઓનો સમૂહ (૩) લડાયક વહાળોનો સમુદાય

કાફિયો, પુ (અ) અનુમાસ.

કાફી, સ્ત્રી યુનહાણનો કાવો; કાફી કાખર, સ્ત્રી. મેનાનાજેવડું એક પખી કાખરચીતરું, વિ. [સં. કર્બુર]

ખટ્ટરંગી; ચિત્ર વિચિત્ર; તરેહવાર રંગનું.

કાખરી, સ્ત્રી. હંસુખીનાં ખીખાં. (૨) ઘોળા અને કાળા રંગની તકી. (૩) ઝીણાં ને રંગબેરંગી તૈલી ખીખા.

કાખરીડું, જુઓ કાખરચીતર.

કાખરું, વિ. [સં. કર્બુર] રંગબેરંગી; કાખરચીતર.

કાખસ, પુ. તેલનો કચરો.

કાખા, પુ. (ખ. વ.) [અ. કખરું=વાધ.] કચ્છ તરફ વસતા ચોર અને ચાંચિઆઓની એક ભંડ. લડાસ; જમીન ઉપર તેમ જ સમુદ્ર ઉપર લટકાટનો ધધો લઈ ખેડેલી એક જંગલી ભંડ. (૨) (અ.) જેથી ઉમારત.

કાખુ, પુ. [આ.] અંકુશ. (૨)

અખત્યાર. (૩) કખલો. (૪) વળન.

કાખુદાર, વિ. [આ.] વળતદાર.

(૨) સત્તા ધરાવનાર. (૩) કખલો રાખે એવું

કાખુલ, ન. [આ.] અધ્યાત્મીસ્તાનનો એક ભાગ; અધ્યાત્મીસ્તાનનું પાટનગર.

કાખુલી, વિ. [અ.] કાખુલનું, (૨) યકાણોની એક ભંડ.

કાખેસ, વિ. [અ. કાબિલ] ખહોચેલું; હોંશિઆર (૨) પ્રવીણ; કોઈનું ગાંજ્યુ ભય નહિ એલું.

કાખેલિયત, સ્ત્રી [અ.] હોશિઆરી; બાહોશપણું; ખબરદારી. (૨) ચતુરાઈ; ચાલાકી.

કાલા, જુઓ કભારભ.

કામ, ન. [સં. કૃ=કરવું ઉ. કર્મ] કર્મ; કૃત્ય. (૨) વ્યવસાય; વ્યાપાર. (૩) ખાખત. (૪) જરૂર; ફરજ; ધર્મ. (૫) ઇચ્છા; અર્થ ક્રિ. પ્ર. કામ આવવું=કપયોગી થવું (૨) મરી જવું. કામ પાડવું=અનુભવ લેવો. કામ સરવું=અર્થ ફળવો. કામ સોંપવું=વિશ્વાસ કરવો. કામ ચલાવવું=ક્રુનાની તપાસ કરવી. કામ કાઢી લેવું=અર્થ સાધી લેવો. કામ સલાળવું=ફરજ બાળવી.

કામ, પુ. [સં. કમ્=કામ] ઇચ્છા; અભિલાષ; પ્રીતિ; ખ્યાર. (૨) કામદેવ; મદન. (૩) આનંદ. (૪) હિત. (૫) અનુમતિ. (૬) મનોરથ. (૭) વિષયવાસના.

કામકળા, સ્ત્રી. કામદેવની કળા.
(૨) રતિ. (૩) કામ કરવાની આવડત.

કામકાજ, ન. નાનું મોટું કાંઈ પણ
કામ; ધંધા; રોજગાર.

કામકેલિ, સ્ત્રી. [સં.] રતિરમત.

કામક્રિડા, સ્ત્રી. [સં.] પુરુષ-
નું કામપ્રસંગથી રમવું તે. (૨) પિ-
યળનો એક છંદ.

કામજ, વિ. પોતાની કચ્છ પ્રમાણે.

કામજૂ, વિ. કામવાળું; કામમાં
મગ્ન રહેનાર.

કામગીરી, સ્ત્રી. ફરજ, ધર્મ. (૨)
નોકરી ચાકરી. (૩) સત્તા, અધિકાર.

કામચલાઉ, વિ. કામ ચલાવી શકે
એવું. (૨) અમુકની ગેરહાજરીમાં તેવું
કામ ચલાવવા માટે રાખેલું; અવેજી

કામચારી, વિ. [સં. કામ+ચર.]
પોતાની મરજી પ્રમાણે ચાલનાર.

કામચોર, પુ. [સં. કૃ=કરવું
ચુષ્=ચોર] કામનો ચોર; પોતાને
સોંપાયેલી ફરજનું બરોબર કામ નહિ
કરનાર. (૨) કસબચોર

કામજોગ, વિ. કામ જોડું; કામ પુરવું.

કામજવર, પુ. [સં.] કામ-
વિકરના આવેશને લીધે જે જેની
ઉત્પન્ન થાય છે તે; કામપીડા.

કામઠ, પુ. [સં.] કાચઓ.

કામઠી, સ્ત્રી. નાનું કામડું. (૨)
દધિચારમાં કામઠી રાખનાર લઠવૈયા.

કામઠીઓ, પુ. કામઠીવાળો;
ધનુધારી. [ધનુષ.

કામડું, ન. વાસનું કે કવાનું હથિયાર;
કામડકોટીઉં, ન. કામડાં બાધીને
બનાવેલું ઘર.

કામડી, સ્ત્રી પાતળા કાચા વાસની
સોટી; વાસની ચીપ.

કામડું, ન વળી શકે એવો પાતળો
કાચો વાંસ; વાસનો કંકડો અથવા ચીપ.

કામણુ ન મોહ પમાડે એવું જે
કંઈ તે; વચ્ચીકરણ. વિદ્યા, ક્રિ. પ્ર.
કામણુ કરવું=મોહિત કરી ભોળવવું.

કામણુગાડું, વિ. મોહ ઉપજાવે એવું;
વશ કરે એવું. (૨) સુંદર; રૂપાળું.

કામણુ દુમણુ, ન. મોહ ઉપજા-
વનારી અને વશ કરનારી તાંત્રિક ક્રિયાઓ.

કામણુ-દુમણિયું, વિ. જેને કા-
મણુદુમણુ કરતા આવડતું હોય એવું.

કામતાઈ, સ્ત્રી. [સં.] વપયા-
સક્તિ; ભોળાસક્તિ

કામત્વ, ન. [સં.] કામપણું.

કામદ, વિ. [સં.] મનકામના
આપનદર. (૨) પુ ઇશ્વર (૩) કીર્તિક
સ્વામી.

કામદશા, સ્ત્રી. [સં.] કામને
લીધે થએલી હાલવ; ચિંતા, સ્મૃતિ, મુણ્
કથન, ઉદ્વેગ, પ્રવૃત્તિ, ઉન્માદ, રોગ, જડતા
અને મરણ, એ દસ દશાઓ કહેલી છે.)

કામદા, વિ. [સં.] કચ્છા
પુરી પાડનાર. (૨) કામધેનુ. (૩) નાગરવેશ.

કામદાની, (ફા) એક પ્રકારનું છુગડું.
કામદાર વિ. કારભારી, (૨) કામ
કાળ કરનાર; દિવાન
કામદારી, સ્ત્રી કામદારપણું
કામદુધા, સ્ત્રી. કામધેનુ.
કામદુર્ગા, જુઓ કામધેનુ
કામદૂતી, સ્ત્રી મદનદૂતી; કોયલ.
કામદંત્રિ, સ્ત્રી. [સં.] કામની
ધમ્મવાણી નજર.

કામદેવ, પુ. [સં.] કામભોગ
ની ધમ્મકાનો જે કલ્પિત દેવ તે; મદન
કામધંધો, પુ કામ અને પ્રધો;
વેપારરોજગાર

કામધેનુ, સ્ત્રી. [સં.] મન-
કામના પૂર્ણ કરનારી એક સ્વર્ગીય ગાય

કામના, સ્ત્રી. [સં.] ઇચ્છા,
અભિલાષ (૨) ભાવ (૩) પ્રીતિ; ઉમેદ;
વાસના.

કામની, જુઓ કામિની

કામબાણુ, ન. [સં.] કામ-
દેવનું બાણ. (કામનાં પાંચ બાણ ગણા-
વેલાં છે: ૧ અરવિંદ, ૨ અશોક, ૩
આમ્ર, ૪ નવમલ્લિકા, અને ૫ નીલો-
ત્પલ. (૨) નેત્ર કટાક્ષ

કામભાવ, પુ. [સં.] કામની
જે ધમ્મજ-અભિલાષ તે.

કામરૂપ, વિ. [સં.] ધમ્મજમાં
આવે એવું રૂપ ધરનાર. (૨) સુંદર; મોહક.
કામભેદ, એક જાતનું જીનનું કપડું.

કામવતી, વિ. [સં.] જેને
કામભાવના હોય એવી સ્ત્રી

કામ-વાસના, સ્ત્રી. [સં.]
કામનો અભિલાષ; વિષયેચ્છા

કામ-વિકાર, પુ. [સં.] વિ-
ષયાભિલાષને લીધે મનુષ્યના મનમાં ફેર-
ફાર થવો તે [વધવું તે.

કામવૃદ્ધિ, સ્ત્રી. [સં.] કામનું
કામ-શર, જુઓ કામબાણ.

કામ-શાસ્ત્ર, ન. [સં.] સ્ત્રી-
પુરુષના સંયોગની બાબતનો જેમા ઝી-
ણવટથી વિચાર કરેલો હોય તે, (ગ્રંથ-
પુસ્તક); કોકશાસ્ત્ર; અનંગરંગ.

કામસ, પુ ગોળનો મેલ, રોરડીના
રસનો કચરો. [કામને અગે.

કામસર, અ. કામને માટે (૨)

કામસૂત્ર, ન. [સં.] કામ-
ભોગવિલાસની રીતિઓનું જેમાં સંક્ષેપે
વર્ણન આપેલું છે એવું એક વાત્સ્યાયને
બનાવેલું સંસ્કૃત પુસ્તક

કામહીણુ, વિ. [સં.] નપુંસક;
હીનડો. (૨) ભાવનારહિત; અશક્ત.

કામળ, પુ જુઓ કામળી.

કામળી, સ્ત્રી ધાબળી.

કામળીઓ, પુ. કામળીના જેવાં
રૂપાં વાળો ચોમાસામાં થતો એક છવડો.

કામળો, પુ. [સં. કમ્બલ]

મોટી કામળી. (૨) કામળીઓ છવડો.

કામા, સ્ત્રી. [સં.] સુંદરી; સ્ત્રી.

કામા, પુ. ઢંગ. (૨) [અં.]
અસ્પવિરામ.

કામાક્ષી, સ્ત્રી. [સં.] જેની
આંખોમાં કામ હોય એવી સ્ત્રી. (૨)
એક તાંત્રિકદેવી.

કામાગ્નિ, [સં. કામ+અગ્નિ]
ઈશકનો તાપ; કામવાસનાનો તાપ.

કામાદી, પુ. દબ્બખણના ખેતી અને
મહેનત મજૂરી કરનાર લોકોની એક
જાત; એ જાતનો પુરુષ.

કામાતુર, વિ. [સં.] ઇશકના
આવેશવાળું, કામવિશે આતુર. [અગ્નિ.

કામાનલ, પુ. [સં.] કામનો
કામાંધુ, વિ. કામકાળ કર્યા કર-
નાર; હસોળી. [ચાકરડી.

કામારી, વિ. કામકાળ કરનારી સ્ત્રી;

કામાવેશ, પુ. [સં. કામ+
આવેશ] કામનો ભુરસો.

કામાસન, ન. [સં.] કામ
ફાળાય એવું આસન.

કામાસ્ર, ન. [સં. કામ+
સ્ર] કામદેવનું ફેંકવાનું હથિયાર.

કામાંધ, વિ. [સં. કામ+અંધ]
કામ વ્યાપવાથી સારાસારનિવાર ગુમાવી
ખેડેલું; કામમુગ્ધ. [સુંદર સ્ત્રી

કામિની, સ્ત્રી. [સં.] સ્ત્રી;

કામી, વિ. જેને કામની બહુ જ
ધમ્મકા રહેતી હોય એવું.

કામુક, વિ. [સં.] ધમ્મકા રા-
ખનાર. (૨) કામી; વિપચી; લંપટ

કામુકા, સ્ત્રી. [સં.] જેનામાં
બહુ કામ વૃત્તિ હોય એવી સ્ત્રી; વિદ્વાસિની.

કામું, ન. કામ; કાર્ય. (૨) વ્યા-
પાર; ક્રિયા. [ધમ્મકાવાળું

કામેચ્છુ, વિ. [સં.] કામની
કામેટી, સ્ત્રી. [અં.] મડળી.

(૨) પરીક્ષા; તપાસ.

કામેન્ધર, પુ. [સં.] શિવ;
સકર; મહાદેવ. [દુર્ભાદેવી.

કામેન્ધરી, સ્ત્રી. [સં.] પાર્વતી;

કામો, પુ. કામ; ચોટું કામ; પરાક્રમ.

કામેદય, પુ. [સં.] કામનો
ઉદય થવો તે; જીવાની.

કામોરો, પુ. કામકાળ કરનાર.

કામ્ય, વિ. [સં.] ધમ્મકાવાળું;
લાલની ધમ્મકાવાળું. (૨) કર્તવ્યકર્મ.

(૩) સુંદર. [ધમ્મકાવાળું કર્મો.

કામ્યકર્મ, ન. [સં.] ફળની

કામ્યતા, સ્ત્રી. [સં.] સુંદરતા.

કામ્યશ્રાદ્ધ, [સં.] જેમાં અ-
ધિક ધમ્મકા-ફળ રહેલું હોય એવું શ્રાદ્ધ.

કામ્ય, સ્ત્રી. કાયા; શરીર; કલેવર.

કામ્યકષ્ટ, ન. દેહનું દુઃખ; શરીરની

પીડા. (૨) દેહને તપ વ્રત વગેરેથી દબાવો

તે. (૩) શારીરિક શ્રમ.

કાયચિકિત્સા, સ્ત્રી. શરીરનો રોગ
મટાડવાની પરીક્ષા; સારવાર.

કાંચડીઓ, પુ. અગિઆરમું સરા-
વનારો બ્રાહ્મણ.

કાચડું, ન. ભગિઆરમાનું શાઈ
(એ ક્રિયા નિમિત્ત જે શાઈ, અત્તદાન
બલિ વગેરે થાય તે કાચડું) (૨) અગિઆ-
રમાની શાઈ બ્રહ્મભોજન ઈત્યાદિ ક્રિયાઓ.

કાચદાસર, વિ કાચદાસમાણે હોય એવું.

કાચદેસર, અ. કાચદાની રીતે.

કાચદો, પુ કોઈપણ ભતનો વ્યવ-
હાર સારી રીતે ચલાવવાને માટે કરેલા
નિયમો; ધારો; કાનુન; હુકમ. (૨) ઘોડાના
ચાંદલા સાથે સબંધ રાખતી દોરી.

કાચનાન, સ્ત્રી. [અ.] શક્તિ;
બળ (૨) માલ; વિસ્તાર મુર.

કાચફળ, ન સોપારી જેવડું ઓ-
પધિના કામમાં આવતું એક ફળ.

કાચફળી, સ્ત્રી. કાચફળનું ઝાડ.

કાચમ, વિ. [આ.] હમેશનું,
નિત્ય; સ્થિર; મંજુર; મુકર. કિં ૫૦
કાચમ કરવું = અહાલ કરવું. કાચમ રાખવું =
મંજુર રાખવું. (૨) રહેવા દેવું.

કાચમ-ખરડો, પુ. તલાટીની એક
નોંધપોથી; કાચમની વિગતવાળું લખાણ.

કાચમદાયમ, વિ હમેશનું; નિત્યનું.

કાચર, વિ. [અં. કાચલ
(સં. કાતર)] યાકી અથવા કં-
ટાળી ગએલું; હેરાન. (૨) નાહિઅત;
હીચકાં; ડરકલ. [જતા.

કાચરતા, સ્ત્રી. હીચકારાપણું; નિર્ભ-

કાચરપણું, ન. હીચકારાપણું.

કાચ-રોગ, પુ સારીરિક વ્યાધિ.

કાચડી, વિ. રોગથી કાચર થઈ
ગએલું; માંદું.

કાચરથ, પુ. હિંદુઓની એક નાત.

(૨) કારકુનીનું કામ કરનારી એક નાત.

કાચ, સ્ત્રી. [સં.] શરીર. (૨)
જનને દ્રિય કહે ૦ માયાને લય છે, કંઈ
કાયાને લય છે ? દેહ નિર્ભય છે, માત્ર
તેને માયા લાગેલી હોય તો તે હરિઈ
જવાનો લય રહે છે.

કાચાકંઈ, ન. [સં.] દેહકંઈ

કાચાકંઈ, સ્ત્રી શરીરને કંઈ આપડું
તે; પ્રત, તપ, ઇત્યાદિક. (૨) પીઠ.

કાચાકુટી, સ્ત્રી. એક ભતની વન-
રૂપિની કાચાકુટીનું તેલ = શરીરમાં થતી
કળતર ઉત્તર ચોળવાનું તેલ.

કાચિક, વિ. [સં.] શારીરિક;
શરીર સંબંધી (કાચિક, વાચિક અને
માનસિક)

કાર, ૨૧ કૃતૃત્વ વાચક પ્રત્યય:-

ચિત્રકાર, (૨) અક્ષર-ઉચ્ચાર વાચક પ્ર-
ત્યય:-કકાર (૩) 'પણું' દેખાડનાર
પ્રત્યય:-અહ કાર (૪) પુ. હલમ; હલોમ;
ધલો. (૫) સાખ; આંર; આખર. (૬)
માન; પ્રતિષ્ઠા. (૭) ભાર; બોજ; વજન.
(૮) નિમ્નય (૯) યતન. (૧૦) ક્રિયા.
(૧૧) સંબંધ (૧૨) ફેરફાર. (૧૩) ભાઈ;
પાલખી ઉચ્ચકનાર.

કારક, પુ. [સં.] ક્રિયા પ્રમે-
જક; (વ્યાકરણમાં); વિભક્તિએલાં ભૂત

બુદ્ધિ અર્થે બતાવનાર (૨) કરનાર:-
સુખકારક

કારકિર્દી, સ્ત્રી. [ફા. કાર+
કર્દંગી] કારભાર ચાલુ હોય ત્યાં
સુધીનો વખત; અમલ. (૨) અમલ દર-
મિયાન ચલાવેલું જે કામકાજ તે; વહીવટ

કારકુન, પુ. [ફા. કાર+
કર્દન] લખવાનું કામકાજ કર-
નારો નો-રો મહેતો; શુભાસ્તો

કારકુની, સ્ત્રી. [ફા.] કારકુ-
નપણું; નહેતામીરી શુભાસ્તી (૨) લહી-
આપણું. (૩) હુચ્ચાર્થ; પકાર્થ.

કારખત, સ્ત્રી મહેનત, તરફી; શ્રમ

કારખાતું, ન. [ફા. કારખાને]
જેમાં મોટું હુતરકાનું કામકાજ ચાલતું
હોય તે જગા; મકાન. (૨) વણા માણ-
સોથી ચલાવવામાં આવતું મોટું કામ

કારગત, સ્ત્રી કામ; અર્થ (૨) ચલણ
(૩) શક્તિ; કૌવત (૪) અસર.

કારઅખી, (કારઆખી), સ્ત્રી દેશમ
ઉપરનું જરીનું ભરત, (૨) સુખક ઉપર
કરેલી નાનરણી.

કારજકારી, વિ. [સં. કાર્ય+
કાર] કાર્ય કરનાર; કામ કરી
આપનાર (૨) શુભકારી: ઉપકાર કરનાર.

કારડો, પુ. [સં. કેદાર]
ચાણી ભરાઈ રહે એવું ખેતર; ક્યારડો.
(૨) કરવો.

કારણ, ન. [સં.] જેથી કાર્યની

ઉત્પત્તિ, કામની પ્રવૃત્તિ થાય તે અસલ
વાત. (૨) આધાર; કારણ (૩) અગત્ય
(કોઈ પણ વસ્તુનું મૂળ તે તેનું કારણ
કહેવાય છે. કારણના ત્રણ ભાગ છે:-૧
સમવાયી કારણ. ૨ અસમવાયી કારણ
અને નિમિત્ત કારણ) (૪) સળખ.
(૫) ભૂતપ્રેત, વગેરે. (૬) અ. કેમકે;
એટલા વાસ્તે; અર્થ. લીધે: માટે.

કારણ-અવતાર, પુ. [સં.]
અમુક કાર્ય કરવાને સાર કંઈક જે અવ-
તાર લે છે તે. [વાસ્તે.

કારણકે, અ કેમકે: કાણે; તેથી;

કારણના, સ્ત્રી. [સં.] કારણ-
પણું; હેતુતા

કારણ-દેહ, પુ. [સં.] કર્મ-
ફળને કારણે બંધાએલી સ્થુલચિંડ કથા
(૨) માયિક સ્વરૂપ.

કારણભુત, વિ. [સં.] કારણ-
રૂપ થઈ પડતું તે; પ્રયોજક; સાધનભુત

કારણવાદી, વિ. [સં.] મૂળ
વસ્તુ ઉપર તકરારચલાવનાર; પૂર્વપક્ષી;
ફરિઆદી.

કારણ-શરીર, ન. [સં.] કારણ-
વાળો જીવ; (આ શરીર માત્ર છે અને
હું આ શરીર રૂપ છું, એમ માનનારો
માયામાં વીંટાએલો જીવ) લિંગદેહ. (૨)
અમુક કાર્યને માટે જ જેણે શરીર ધારણ
કરેલું હોય એવો આત્મા.

કારણ-સર, અ. મતલબસર; સળખે;
કામન માટે.

કારણી, વિ. [સં. કારિણી] કરનારી; બનાવનારી; યોજનારી.

કારણોત્તર, પુ. [સં. કારણ+ઉત્તર] કારણોનો જે ઉત્તર તે; પ્રત્યુત્તર.

કારતક, પુ. [સં. કાર્તિક] વિક્રમ સંવતનો પહેલો મહીનો. જુઓ કાર્તિક. કારતક સ્નાન=આસો સુદિ ૧૧ થી તે કારતક સુદિ ૧૧ સુધી સવારના પહોરમાં સ્નાન કરવાનું એક વ્રત.

કારતકી, વિ કારતક સંબંધી. કારતકી પુનમ=કાર્તિક મહીનાની પૂર્ણિમા.

કારતુસ, પુ. દારૂ ભરેલી કાથળી; દારૂની ટોરી.

કારદાન, ન. [ફા. કાર+દારિત્ય] હીકમત; યુક્તિ; તદ્દખીર. (૨) યોજના; કળા. રચના.

કારભાર, પુ. [ફા.] વ્યવસ્થાનું કામ; વહીવટ; કોઈ મોટા કામની વ્યવસ્થા કરવાનો વ્યવસાય; ખટપટીકે કામ.

કારભારણુ, સ્ત્રી. કારભાર કરનારી સ્ત્રી; કારભારીની સ્ત્રી. [વહીવટ કરનાર.

કારભારી, પુ. કારભાર કરનાર;

કારભારી, ન કારભારીનું કામ.

કારમું, વિ. જેનું સત્સ્વરૂપ સમન્વય ન હોય એવું; ચમત્કારિક; અદ્ભુત; સુંદર. (૨) કાચ ઉપભવે એવું; ભયંકર.

કારમોક, અ. અચાનક; એકદમ.

કારવ, પુ. [સં.] કાગડો; વાવસ.

કાર-વહેવાર, પુ. [કાર્ય+વહ-

વહાર] કામકાજ તેમ જ રીતસાત; આચર.

કારવા, પુ. [સં.] પ્રતિષ્ઠા.

કારવી, સ્ત્રી. [સં.] કાગડી.

(૨) અશ્વગધા. (૩) મેથી.

કારવો, પુ. [સં. કહાર] એક તરેહનો કેરબાનો નાચ; કેરબા વખતે ગાવાનો રાગ (૨) વખત.

કારસાણ, સ્ત્રી. [સં. કાર+સાજ] મુડી; અવેજ; અનામત.

કારસી, સ્ત્રી મોટા કાંટા, કંપાણ.

કારસીઓ, પુ. હિંચકાની સાંકળ ભેરવવાનો આકડો; કડું.

કારસો, પુ. એત; વ્યથા. (૨) યુક્તિ; તદ્દખીર. (૩) ઉકાવ; મનસુખી.

કારસ્તાન, ન. [ફા. કાર+દસ્તાન] ખીજાઓને ચડાવી પુલાવીને હોમો કરેલા પ્રપંચ; તરકલ; તોશન; હુન્નાઇનું કામ. પ્રપંચી.

કારસ્તાની, વિ. કારસ્તાન કરનાર;

કારંજ, પુ. [ફા.] કુવાનો; કુવારા-વાળો બાગ.

કારંજો, પુ. જુઓ કારંજ.

કારંડવ, ન. [સં.] એક જાતનું જળચર પાખી; ખતક.

કારંડવ્યૂહ, પુ. [સં.] કારંડ-વના આકારની સૈન્યરચના. (૨) બુદ્ધિધર્મનો સાધુ.

કારાગાર, ન. [સં. કારા+
આગાર] બંદીખાનું; કેદખાનું.

કારાગૃહ, ન. [સં.] બંદીખાનું;
તુરંગ; જેલ.

કારાખાર, પુ (બ વ.) બુદ્ધિ
પુરઃસર કાઢના કામમાં હોય કાઢવો તે;
ખોટું બોલવું તે (૨) ચુથાચુથ

કારિકા, સ્ત્રી. [સં.] જેમાં સમ-
જણ આપી હોય કે ખુલાસો કર્યો હોય
એવું ગદ્ય કે પદ્યમય લખાણ, દીક્ષા

કારિપેરી, સ્ત્રી બેંગાલી; બોલવું
કંઈ અને કરવું કંઈ એવી વર્તણૂક.

કારી, વિ. [સં. કૃ=કરવું
ઉપરથી] કરનારું, કરે એવું, એવો
અર્થદર્શક પ્રત્યય:-ગુણકારી. મંગળ-
કારી. (૨) [ફા.] ઉંડું; બપોર.

કારીગર, પુ. [ફા.] કારીગરી
કરનાર (૨) હુન્નરી; કસબી; કમકાર (૩)
સાફી કરીને અને નાજુક કામ કરનાર;
હોંશીયાર.

કારીગરી, સ્ત્રી. કારીગરીનું જે કામ
તે; કળાનું-નાજુક ને સુદર કામ તે;
કરામત; કળા; કસબ: ચતુરાઈ, ઉસ્તાદી.

કારીયારી, સ્ત્રી સા. ખ.ટું કહીને
દોષ કાઢવા તે.

કારેણિક, વિ. [સં.] દયાળુ:
કરુણાવાળું (૨) કરુણા ભરતું (૩)
દયાળનક. [દયા.

કારેણિકતા, સ્ત્રી. [સં.] કરુણા;

કારેણ્ય, ન. [સં.] કરુણાનો
ભાવ; કરુણા; દયા.

કારે, ન. ભટકતી અને હલકી કારી-
ગરીનાં કામ હપર આશ્રયિત ચલાવનારી
એક જાત :-નાસ્કાર [તે વેલ

કારેલી, સ્ત્રી. જેને કારેલા થાય છે

કારેણું, ન. એક જાતનું કડવારા-
વાળું શાકનું ફળ. (૨) લિંગ; વૃક્ષવસ્તુ,
(તિરસ્કારમાં).

કારોખાર, જુઓ કારખાર. ચઢીચઢ.

કારોખારી-મંડળ-ળી, સ્ત્રી. બ્ય-
વસ્થાપક સભા. (૨) અમલ ચલાવનારા
મંત્રીઓની મંડળી.

કાર્ડ, ન. [અં.] પત્ર. (૨) જાડા
કાગળનો કકરો (૩) ૩ પિંજવાનું ચંત્ર.

કાર્ડર, પુ ૩ પિંજનાર; પિંજશે,
(૨) પતા ખેલનાર.

કાર્તવીર્ય, પુ [સં.] મહિષ્મતિના
રાજા દૃતવીર્યના પુત્ર રાહસ્યાશ્રીન.

કાર્ત્તિક, પુ. [સં.] જ્યોતિષ્યનો
ધંધો કરનાર; જ્યોતિષી.

કાર્તિક, પુ. [સં.] વિક્રમ
સવતનો પહેલો માસ; કારતક.

કાર્તિકેય, પુ. [સં.] શિવ-
પાર્વતીનો પુત્ર; કાર્તિકસ્વામી (એ મહા
બલવાન અને સદા બ્રહ્માચારી હતા તેથી
લક્ષ્મીના દેવ ગણાય છે.)

કાર્પટ, ન. [સં.] કબાટ.

(૨) કાપલો; છલું વસ્ત્ર. (૩) વિ. કંગાલ; દીન; અરીખ [યાત્રાળુ. (૨) કંગાલ. કાર્પટિક, પુ. [સં.] સાધુ; કાર્પટ્ય, ન. [સં.] કૃપણતા; દેન્ય. [(૨) રત્નું વસ્ત્ર. કાર્પસિ, પુ. [સં.] કપાસ; ર. કાર્પાસી, સ્ત્રી. [સં.] કપામ. (૨) કપાસનો છાંડ. કાર્પન, પુ. [અં.] શુદ્ધ કોયલો; બળી બળીને રહેલું તત્વ. કાર્પેનિક, વિ. [અં.] કાર્પનનું. કાર્મુક, ન. [સં.] ધનુષ્ય. (૨) વાંસ; વંશ. (૩) ધનરાશિ. કાર્ય, ન. [સં.] કામ, કાજ; વ્યાપાર; હેતુ; પ્રયોજન. કાર્ય-કારણ, ન. [સં.] કાર્યનું જે મૂળ તે. (૨) નૈમિત્તિક હેતુ; આશય કાર્યકુશળી, વિ. [સં.] કાર્ય કરવામાં હોંશિઆર; કારીગર. કાર્યક્રમ, પુ. [સં.] કાર્ય કરવાની અનુક્રમવાર ગોઠવણ; કામ કરવાની નક્કી કરેલી યાદી. [ભવસ્થા. કાર્યભાર, પુ. કારભાર; વહીવટ; કાર્યશક્તિ, સ્ત્રી. [સં.] કામ કરવાની શક્તિ. [કરી-સાંધી-લેનાર કાર્ય-સાધક, વિ. [સં.] કામ કાર્યસિદ્ધિ, સ્ત્રી. [સં.] કાર્ય-સફળતા; વિજય; ફતેહ. કાલ, પુ. [સં.] સમય; વખત.

(૨) મૃત્યુ; નાશ. (૩) મોસમ; ઋતુ. કાલ-(દય), સ્ત્રી. જે દિવસે વાત કરતા હોયએ તેની પહેલાંનો અથવા પછી-નો દિવસ. (૨) હમણાં; થોડા વખત ઉપર. કાલકલાઈ, સ્ત્રી. નાનપણ; બચપણ. કાલદૂટ, ન. [સં.] ખનિજ ઝેર. (૨) કારસ્કર નામના વૃક્ષનાં મુંદરનું ઝેર. (૩) અફીણ. (૪) બહુજ કારી ઝેર; હલાહલ. [કાલેવા તે. (૨) સલાટ. કાલ-ક્રમણ, ન. [સં.] વખત કાલ-ખંડ, પુ. [સં.] યજ્ઞ; જમણા પાસામાં રહેલો એક અવયવ. કાલ-ચક્ર, ન. [સં.] કાળરૂપી ચક્ર; મોટી આકૃત. કાલિણ, વિ. [સં.] કાળને બાળનાર; ભેશી. (૨) વખત ભેષ વિચારી-ને કામ કરનાર. કાલ-ધર્મ, પુ. [સં.] મૃત્યુ; અવસાન, (૨) સમય પ્રમાણે થવું તે. (૩) ઋતુ; મોસમ. કાલનેમિ-(મી), પુ. [સં.] હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર. કાલણુત, ન. ભોડાના નમુનાનું પત્રના આકારનું લાકડાનું મોચીનું હથી-યાર. (૨) (ફા) હાડપિંજર. કાલજીવું, કિ. સ. મેળવી દેવું; મેળવવું; ધુંટવું. કાલરાત્રિ, સ્ત્રી. [સં.] કલ્પની છેલ્લી રાત; અમાસની રાત.

કાલાગુરુ, ન. [સં.] કાળું અગર.

કાલાગ્રિ, પુ. [સં.] કાળનો જે મહા અગ્નિ તે; પ્રધ્યાગ્નિ.

કાલાવાલા, પુ. (બ. વ.) આછછ કરવી તે; કરગરવું તે; અતિ નમ્રપણે પ્રાર્થના કરવી તે.

કાલાપ્રમી, સ્ત્રી. [સં. કાલ+ અપ્રમી] વદિ આક્રમ.

કાલાં, ન. (બ. વ.) કપાસનાં ડોડવાં-છંડવાં. (ખીલીને ફાટેલાં છંડવાંને કાલા કહેવામાં આવે છે. એમાંથી કપાસ નીકળે છે.) કાલાં ફેલવાં=છંડવામાંથી કપાસ જેથી લેવા.

કાલિક, વિ. [સં.] સમય સંબધી; વખતને લગતું.

કાલિકા, સ્ત્રી. [સં.] મેઘધટા. (૨) કુર્ગદેવી, (૩) પિંચળનો એક છંદ

કાલિકાસ, પુ. [સં.] સંસ્કૃત સાહિત્યનો બહુ બહુતો એક મહા કવિ (મતુસહાર, રઘુવંશ, કુમારસભવ, મેઘદૂત, શાકુન્તલ, માલવિકાગ્નિમિત્ર, વિક્રમોર્વશીય, વગેરેનો કર્તા.)

કાલિમા, સ્ત્રી. [સં. કાલિમન] કાળાપણું; કાળાશ. (૨) અધાક. (૩) લાંબન. (૪) છાયા.

કાલિંગડું, તરખુચ.

કાલિંગડેક, પુ. એક જાતનો રાગ.

કાલિંગી, સ્ત્રી. [સં.] એક

વેલ. (૨) મોટી કડકી. (૩) વિ. કલિંગ દેશનું [નદી.

કાલિંદી, સ્ત્રી. [સં.] જમના

કાલીન, વિ. [સં.] કાળનું; સમયનું.

કાલીયક, ન. [સં.] કાળી સુખડ; સીસમ (૨) નાગની એક જાત.

કાલુ-માછલી, સ્ત્રી બીયમાં રહેનારી એક દરિઆઈ માછલી. (આ માછલીના શરીરમાંથી એક જાતનો રસ નીકળી બીયમાં તેનાં ટીપાં બાઝે છે અને એ ટીપાં બ્યારે ઠરી દાણો બંધાય ત્યારે તે મોટી કહેવાય છે.) મોટી બનાવનારી માછલી. (કાલુ=દરિઆઈ ખડક. તેને વળગીને રહેનારી માછલી તે કાલુ માછલી.)

કાલું, ન. કપાસનું ફાટેલું છંડવું.

કાલું, વિ. [સં. કલ=તોતણું] તોતણું; અસ્પષ્ટ; ધીર, મધુર અને ભાગ્યવંત્યું. (૨) અણુસમજી; ગાફૂંધેલું; બાલીશ કિંમ પ્ર. કાલાં કાઢવાં=બાળકની માફક લાડવું; લેલાં કાઢવાં. ૬૦ પ્ર. કાલુંધેલું=બાલિશ. (૨) કાલાંની કચ અને બહેરાનો ગ્રધડો=જોનો ખાર ન આવે એવું.

કાલેરો, પુ. એક જાતનો ગાવાનો રાગ; કલિંગડો.

કાર્પનિક, વિ. [સં. કર્પ=ધારવું ઉં] કલ્પેલું; ધારેલું; અનુમાનેલું; ઉદ્દેશાવેલું; બનાવેલું.

કાવડ, સ્ત્રી. ખાંધે બોલે ઉપાડ-
વાને બનાવેલી તુલા. (વાંસની લાકડીને
બેઠું છેડે ત્રાજવાં ભેવાં શિંકા ખાંધી
તેમાં બોલે મૂકી વચ્ચેથી ખાંધે ઉચ્ચવામાં
આવે છે તેને કાવડ કહે છે. શ્રવણે આવી
કાવડમાં માખાપને ઉચ્ચકી સર્વ તીર્થોની
યાત્રા કરાવી હતી.)

કાવડીઉં, ન. પૈસો.

કાવડીઓ, પુ. કાવડ રાખી તેમાં
ભાર વહેનારો. (૨) કાવડમાં દેવની મૂર્તિ
રાખી ફરનારા બાવાઓની એક ભત.

કાવડું, વિ. ધૂત; ઠગાડ. (૨) ન.
કાવડું લાકડું; પશુછ વગરનું કામડું.

કાવતરાઓર, વિ. કાવતરે કરનાર;
કપડી; પ્રપંચી.

કાવતરૂં, ન. કારસ્તાન; છળ; પ્રપંચ;
ઠગાઈ; ફરેબ.

કાવરી, સ્ત્રી. કાચની બંગડી.

કાવરૂં, વિ. કાચર, ગાલરૂં; ભયભીત;
ચોકેલું; બાવરૂં.

કાવલું, વિ. નાજુક; કુમળું. (૨)
તકલેદી; સહેજમાં ભાગી જાય એવું; કંકર.

કાવળ, ન. કપટ; છળ; પ્રપંચ.

કાવળી, સ્ત્રી. મેલનું પડ. (૨) બંગડી.

કાવશ, અ. કશું પણ નહિ, (૨)
ખાલીખમ; તળીઆગાટક.

કાવાદાની, સ્ત્રી. [અ. કહેવા=
કોફીન્દાન=યાત્ર.] કાવો કરવાનું વાસણ;
કિટલી. [ની હાર.

કાવું, ન. કાપરા ઉપરની નળિયાં-

કાવેરી, સ્ત્રી. દક્ષિણ હિંદુસ્તાનની
એક નદી.

કાવો, પુ. કાઢો; ઉઘાળો. (૨) ધુન-
દાણાનો કાઢો. (૩) ઘોડાને ગળ ચક્કર
ફેરવવો તે. (૪) છળ; પ્રપંચ.

કાવોદાવો, (કાવાદાવા), પુ.
(બ. વ.) પ્રપંચ; છળ; કારસ્તાન; ફગો.
(૨) નિમકહરામી; હુમ્મ્યાઈ. (૩) સ્વાર્થ-
ની બાજી ખેલવી તે.

કાવ્ય, ન. [સં.] પદ્ય;
કવિતા; રસિક પદ્યબધ; ઉત્કૃષ્ટ રસ,
ભાવ, અલંકાર વગેરે ગુણોથી યુક્ત
વાણી. (સંસ્કૃતમાં કુમાર સંભવ, રઘુ-
વશ, કિરાતાળુંનીય, શિશુપાલવધ અને
નૈવધ, એ પાંચ મુખ્ય કાવ્ય કહેવાય છે.)

કાવ્ય-કળા, સ્ત્રી. કવિતા બનાવ-
વાની કળા. (૨) કવિતામાં તરેહવાર
રચના કરવી તે.

કાવ્ય-ચોરી, સ્ત્રી. ખીનના લખા-
ણમાંથી ચોરી કરી પોતાને નામે અડાવી
દેવું તે; તફડંચી.

કાવ્યરચના, સ્ત્રી. [સં.]
કવિતાની બનાવટ; પદ્યબધ.

કાવ્યરસિક, વિ. [સં.] કવિ-
તાનો રસ ભણનાર; કવિતાનું રસીક.

કાવ્યરૂપ, વિ. કવિતામય.

કાવ્યવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.] કવિતા
બનાવવાની આવડત; કાવ્ય સંબંધી જ્ઞાન.

કાવ્યશક્તિ, સ્ત્રી. [સં.]
કવિતા બનાવવાની આવડત; કવિત્વ

કાવ્યશાસ્ત્ર, ન. [સં.] જેમાં
કાવ્યના ગુણદોષનું નિરૂપણ કરેલું હોય
તે; જેમાં કવિતા, તેના રસ, અલંકાર,
ગુણ, દોષ વગેરેની મીમાંસા કરેલી હોય તે.

કાશી, પુ. [સં. કુશ] એક
જાતનું પાતળી સળીઓનું ઘાસ. (કાશના
પાતળા સાંઠા બરાડ પણ ગળ્યા અને
રસવાળા હોય છે.

કાશી, સ્ત્રી. પીડા; આડખીલી; નરતર.

કહેં કાશગઈ

કાશલિ, -કાસળ, ન. [સં. ક-
રમલ=પાપ] પીડા; કાંસ; સાક; નરતર; આડખીલી. કિં ૩૦ કાસલ
કાઠેનું=મારી નખાવનું.

કાશંડી, સ્ત્રી. અમુક ઘાટનું પાણીનું
પાત્ર. (બનારસ-નાશિકની બનાવટનો
પરધીવાળો ખેડા ઘાટનો લોટો.) કાસન્દ્રી
=મોઘા પેશનો પરધીવાળો લોટો.

કાશ્મીર, પુ. [સં.] પંજાબ-
ની ઉત્તરે આવેલો રમણીય પહાડી પ્રદેશ.

કાશ્મીરી, સ્ત્રી. એક જાતનું ઊનનું
કપડું, (૨) વિ કાશ્મીરનું.

કાશ્યપ, પુ. [સં.] એક
વૈદિક ઋષિ. (૨) એ ઋષિથી આવેલું ગોત્ર.

કાશ્યપી, પુ. [સં.] ગરુડ.
(૨) અરુણ.

કાશ્યપી, સ્ત્રી. [સં.] પૃથિવી;
ધરા. (૨) પ્રભ. (૩) કશ્યપની સ્ત્રી

કાપાય, વિ. [સં.] રંગીત.
(૨) ભગવું; બુખરું. (૩) કટાણું; જેસ્વાદ.

કાષ્ટ, ન. [સં.] લાકડું; કાઠી.
(૨) વનસ્પતિ. (૩) બજાતણ; ઇલાણી.

કાષ્ટધંટા, સ્ત્રી: લાકડાની ઘંટડી;
પશુઓને ગળે બાંધવાનો ડેરો. (આથી
ઢોર ઉતાવળું ચાલી કે ઢોડી શકવું નથી)

કાષ્ટમય, વિ. તદ્દન લાકડાનું; લાક-
ડાથી ભરપુર. (૨) લાકડાં જેવું. (૩.)
સુકું; પાતળું. (૩) કઠણ; મજબુત (૪)
નિર્દય; અસર રહિત.

કાષ્ટમૌન, ન. [સં.] લાકડું
બાલવું નથી તેમ બીલકુલ બેસવું નહિ તે.

કાષ્ટવત, વિ. [સં.] લાકડા જેવું.

કાષ્ટા, સ્ત્રી. [સં.] દશા;
સ્થિતિ. (૨) સીમા. પસકાષ્ટા=અતિશય-
તાની હદ; આડો આંક.

કાષ્ટૌષધિ, સ્ત્રી. [સં. કાષ્ટ+
ઔષધિ] વનસ્પતિની દવા; માત્ર
વનસ્પતિમાથી બનાવેલું ઔસડ.

કાસ, પુ. [સં.] ઉધરસનો
રોગ; ખાંસી.

કાસકંઠ, ન. તાતરીમાંનું એક શહેર.
(૨) કાસ રોગ ઉપર ઔષધ તરીકે વપ-
રાતું એક જાતનું મૂળીક.

કાસકું, જુઓ કાચકું.

કાસદ, પુ. [અ.] અંદેશવાહક;
કામળ પત્ર લાવનાર લઈ જનાર; ખેપીઓ.

કાસદીઉં, ન. કાસકું; કાસદનું કામ.
(૨) વિ. કાસદ તરીકે કામ કરનાર.

કાસકું, ન. કાસદનું કામ; કામળ
સંદેશ વગેરે લાવવા લઈ જવાનું કામ.

કાસતી, સ્ત્રી એક વનરુપતિ-
ઓષધિ.

કાસર, પુ. [સં.] પાડો.

કાસરી, સ્ત્રી. [સં.] ભેંસ.

કાસવાસ, પુ. દમઃ શાસ.

કાસલ-ળ, બુઓ કાસલ

કાસંદ્રી, સ્ત્રી. પડધીવાળો લોટો.
બુઓ કાસંદ્રી.

કાસંદ્રો, પુ. એક જાતનો છાંડ;
કાસંદ્રો. [સરોવર.

કાસાર, ન. [સં.] નળાવ;

કાસીઉં, ન. [સં.] કાઝા]

એક જાતનું ધાસ.

કાસી-દોરીઓ, પુ એક જાતનું
સુતરાઉ કાપડ.

કાસુંદરો, પુ. એક જાતનો છાંડવો.

કાહુળ, ન. [સં.] એક જાતનું
વાજાંત્ર; શીંગો. (૨) રણુશીંગું; તલુહં

કાહિસી, વિ. [ફા.] કાયલી;
માફું, (૨) ચામડીની જાળતરા.

કાળ, પુ. [સં.] કાલ]
સમય; વખત; વેળા (વ્યાકરણ પ્ર.)
જૂતકાળ, વર્તમાનકાળ, ભવિષ્યકાળ. (૨)
મૃત્યુ; નાશ. (૩) યમ અથવા યમનો
દેવ. (૪) દુકાળ. (૫) દુર્દશા; આફત.
(૬) હારકશક્તિ; શિવ; સંકર. ક્રિ. ૩૦
કાળ આવવો=ક્રોધ થઈવો=ગુસ્સે થવું.
કાળ સમાવવો=ક્રોધ મારવો. કાળ
થવો=મરણ થવું. કાળ પડવો=દુકાળ

પડવો. ૩૦ પ્ર. કન્યાકાળ=કુમારિકાને
પરણાવવાનો સમય. કાળ ખૂટવો=આ-
યુષ્ય આવી રહેવું કાળનું મેં બાળવું=
ક્રોધ ન કરવો. કાળ શોકને ખાય=
દુઃખનું ઓસડ દહાડા. કાળ જય ને
કહાણી રહે=કાળ તો ચાલ્યો જાય છે
પણ કૃત્ય જવું નથી. કાળ પડે ત્યારે
કોદરા મોંઘા=જ્યારે વસ્તુની તંગી હોય
ત્યારે માલ વગરની વસ્તુ પણ મોઢી
થઈ પડે છે

કાળ-કરણ, વિ. [સં.] કાળના
જવું ભયંકર. (૨) પુ. ભયંકર કાળ-મૃત્યુ.

કાળકા, સ્ત્રી. [સં.] કાલિકા]
એક દેવી; કાળી. (ગુજરાતમાં પાવાગઢ
ઉપર જે દેવી છે તે મોટી કાળકા માતા
કહેવાય છે.)

કાળમૂટ, ન. [સં.] કારી કેર;
હળાહળ. (૨) અફીણ. (૩) વછનામ.

કાળકંમણ, ન. [સં.] વખત
કાઠવો તે

કાળસેધ, પુ. [સં.] કાલન
ક્ષિ=ક્ષય=ઓછું થવું.] નિર્રથક
કાળ માળવો તે; વિવ્રજ; વાર.

કાળગતિ, સ્ત્રી. [સં.] દૈવ;
બાવી; સમયનું બદલાઈ જવું તે.

કાળચક્ર, ન. [સં.] કાળનું
ફરવું તે. (૨) ફેરફાર; કાળના વહનમાં
જે સારી માઠી સ્થિતિ થાય તે. (૨)
નાશ; આફત.

કાળચંદ્ર, પુ. [સં.] જ્યોતિષ પ્રમાણે જે રાશિનો ચંદ્ર વૃક્ષમાનકર્તા ગણાતો હોય તે; ધાતચંદ્ર

કાળચોષડીકિં, ન. નાશકારક પળ કાળજ, ન કાળજી; છાતી; હૃદય કાળજડું, ન. કાળજી

કાળજી, સ્ત્રી. કોઈપણ વાતની લાગણી; ફીકર; ચિંતા. (૨) ધાસ્તી; ભય. (૩) સંભાળ; ખબરદારી (૪) ચાનક; ખંત. (૫) ધ્યાન; લક્ષ

કાળજીલું, વિ. અશુભગ્રોહ; જેના મુખમાંથી અમંગળ વાણી નીકળતી હોય હોય એવું.

કાળજી, ન. જમણા પાસામાં રહેલો એક મોટો માસલ અવયવ. (એ પિત્ત ઉત્પન્ન કરે છે અને રૂધિરને શોષે છે) પિત્તાશય; યકૃત. (૨) શરીરમાંનો તે અવયવ કે જ્યાં પ્રેમ, ભય, શોક વગેરે લાગણીઓ થાય છે—મન; અંતઃકરણ કિં ૫૦ કાળજીં ઠહું થવું=સતોષ મળવો. કાળજીં બળવું=દીલગીર થવું. કાળજીં ખસી જવું=વેદા થવું. ૩૦ પ્ર૦ કાળજીવું પાકું=હૃષીશોકમાં સમતા રાખવા વાળું. કાળજીની કોર=અત્યંત પ્રિય કાળજીં કોરાવું=હૃદય વિંધાય જવું. કાળજી વિનાવું=ખાતક. કાળજીનો ડાઘ=અંતરમાં ઉડી લાગણી થએલી હોય તે; દ્રેષ; ઝેર. કાળજે કોરી રાખવું=કોઈ દિવસ છુલાવું નહિ. તે. કાળજીવું કાચું=ખીકણું. કાળજીં ઠેકણે રાખવું=હૈરખ શોકમાં ધીરજ રાખવી કાળજીં

ધડકણું=કરવું. કાળજે હાથ રાખવો=સાજુરી પકડવી. કાળજીં ફૂટકી જવું=ગાંડ થઈ જવું; ત્રાસી જવું. કાળજીં ફૂટી જવું=મૂર્ખ બનવું. કાળજીં બળવું=જીવ બળવો; દુઃખ થવું

કાળીજવર, પુ. [સં.] મરતા પહેલાં જે તાવ આવે છે તે (૨) અતિ ભયંકર તાવ

કાળીજ્ઞાન, ન. [સં.] સમય બહુવો તે (૨) ઋતુના ભેદ બહુવા તે.

કાળિનિદ્રા, સ્ત્રી. [સં.] મરણ; મરણના જેવી ઉંઘ; અધાર નિદ્રા.

કાળપ, સ્ત્રી કાળાશ; કાળાપણું.

કાળપરત્વે, અ. સમય પ્રમાણે; વખતને લીધે.

કાળપૂછી, વિ જેના પૂછડામાં અશુભ ચિહ્ન હોય એવી; જેના પૂછડામાં બધાજ કાળા વાળ હોય એવી (ભેંસ).

કાળપ્રસંગ, પુ. [સં.] નાશનો સંધિ; મરણવેળા; મોટી હાનિનો વખત. [પાશ; મોત.

કાળપાશ, પુ. [સં.] યમનો

કાળસાતિ, પુ. વિકરાળ પુરુષ.

કાળભૈરવ, પુ. [સં.] શિવ; મહાદેવ.

કાળમાન, ન. [સં.] વખત-વું માપ; સમયનું પ્રમાણ. (પળ, પડી, પહોર, દિવસ, રાત, અઠવાડીક, પખવાડીક, માસ અને વર્ષ એ કાળમાનના ભાગો છે.)

કાળમાપક, વિ. [સ.] કાળનું
-સમયનું માપ થાય એવું (યંત્ર)
ઘટિકાયત્ર, ઘડિઆળ.

કાળમીઠ, પુ. એક જાતનો અલ્પતંત્ર
કંઠલુ કાળો પત્થર (૨) વિ અતિ કંઠલુ
હૃદયનો માણસ.

કાળકુખું, વિ (૧) જેનું મુખ
કાળ જેવું નહાડે હોય તે (૨) જેના
મુખમાંથી અમગળ વાણી નીકળતી હોય
તેનું; કાળચખું. (૩) લાંછનવાળું.

કાળમૂર્તિ, પુ. [સં.] કાળના
જેવી ભયંકર આકૃતિવાળો પુરુષ

કાળયવન, પુ. [સ.] એક
યવન રાજ; કંસ અને જરાસંઘનો મિત્ર.

કાળયાતના, સ્ત્રી. [સ.] જન્મ-
રાજ તરફથી થતી શિક્ષા જેવી પીડા.

કાળચાપ, પુ. (સં.) કાળક્ષેપ.

કાળચુકત, પુ. [સ.] એ
નામનો એક સપ્તસર

કાળયોગ, પુ. [સં.] સંગ્રેહ;
સાંધ; બની આવવું તે.

કાળરાત્રિ, સ્ત્રી. [સં.] વદિ
પક્ષની આઠમની રાત. (૨) સિતોતેર
વર્ષે આવતી આસો સુદિ (અથવા
આવળુ વદિ) આઠમની રાત. (૩) કલ્યાં-
તની છેલ્લી રાત. (૪) કાળચૌદશની રાત.

કાળકુ, વિ. કાળા પડકું.

કાળવૃદ્ધિ, સ્ત્રી. [સં.] મા-
સિક બાલ

કાળવેલીઓ, પુ. છાકરાં ચોરી
જનારો; ધુતારો બાવો. (૨) ભુરકી
નાખનારો.

કાળવેળા, સ્ત્રી નહારો વખત.
(૨) સંધ્યાકાળ

કાળરેવડપ, ન. [સ.] કાળના
જેવું ભયંકર રૂપ. (૨) વિ કાળના જેવું.

કાળા, પુ. (બ. વ.) નહારા લેખ;
દુર્ભાગ્ય, (કહે એવા તે કાના કર્મના
કાળા હશે ?)

કાળાડ, પુ. કાળાપણું; કાળારા

કાળા-તલ, પુ તલ ત્રણ જાતના
થાય છે. કાળા, ઘોળા અને કબરા. (૨)
ચામડી ઉપર નાનાં કાળાં ટપકાં થાય
છે તે કિં ૫૦ કાળા તલ ચોરવા=
ખરાબ કાર્ય કરવું

કાળારો, સ્ત્રી. સહેજ કાળાપણું.

કાળાં, ન. (બ. વ. વિશેષણ નામ
તરીકે.) કાળા રંગનાં મરી; સંભાં મરી.
(૨) નહારાં કર્મ. કાળાંધોળાં કરવાંતર-
કટ કરવું; નિંદ્રા કામ કરવાં.

કાળાંજન, ન. આખે આંજવાનું
કાળુ અંજન; સુરમો.

કાળાંતરે, અ. [સં. કાલ+
અંતર] કોઈ વાર; ઘણે લાંબે વખતે;
કાળનું અંતર-ફેરફાર થઈ ગયા પછી.

કાળાં-મરી, ન. (બ. વ.) કાળા
રંગના મરી; તીખાં. (તેનું ઉપકું છોડું
કાળું અને કરચલીવાળું હોય છે. એ છોડું

કાઠી નાખ્યું હોય તો તે ઘાળાં મરી
કહેવાય છે.) [મુખી કાળો હરણુ.

કાળિયાર, પુ. હરણુના ટોળાનો
કાળી, સ્ત્રી. [સં. કાલી-
કાલિકા] એક દેવી; કાળકા; કાળી
માતા. (પાવાગઢ ઉપરનાં દેવી).

કાળીકં, ન કાળી કંઠી; કીડીઆની
કંઠી. (૨) અક્ષીણ. (૩) વિ. કાળું;
કાળા રંગનું (૪) તમાકુની એક જાત

કાળીઓ-સરસ, પુ. એક જાતનું
મોટું ઝાડ. [કાળીકં.

કાળી-કંઠી, સ્ત્રી. કીડીઆની કંઠી;
કાળી-માંઠી, સ્ત્રી સ્ત્રીઓનું ગળામાં
પહેરવાનું એક ધરણું.

કાળી-ચૌદરા, સ્ત્રી આરો સ વહિ
ચૌદરા; નરક ચતુર્દશી

કાળીજીરી, સ્ત્રી એક જાતના કાળા
ઝીણાં અને કડવાં ખી.

કાળી-ટીલી, સ્ત્રી. બદનામી; લાંછન.

કાળી-દરાખ, સ્ત્રી. કાળા રંગની દ્રાક્ષ.

કાળી-દરાજ, સ્ત્રી. [સં. કૃષ્ણ+
દ્રુ] જેનાથી ચામડીની સપાટી
કાળી થઈ જાય એવી દાદર.

કાળી-નાગ, પુ. કાળો નાગ; કાળા
રંગનો સાપ; એક નાગ. (ચમુનાના એક
ધરામાં રહેનારો નાગ.)

કાળી-પરજ, સ્ત્રી. અનાય લોકોની
એક જાત; દુખળા.

કાળી-જુરાળી, સ્ત્રી. એક જાતની
કાળા રંગની ઔષધિ.

કાળી-રાત, સ્ત્રી. કાળી ચૌદરા.
(૨) અધારી રાત. (૩) વહિ પડેલી
આકમની રાત.

કાળી-રોટી, સ્ત્રી. માલપુવા. (સાથ
લોકો તેને કાળી રોટી કહે છે.)

કાળું; વિ. [સં. કાલ=કાળુ]
દુષ્ણુ; રચામ (૨) નકાર; દુષ્ટ. કિ. પ્ર
કાળું કરવું=ખસી જવું; વું કાળું કર.
૩. પ્ર. કાળી નાગણુ=ખડુજ ઉચ્છેદવાળી
નાગણી-તેવા સ્વભાવની સ્ત્રી.

કાળું-ખડો, પુ. એક જાતની
વનરપતિ.

કાળું-પાણી, ન. સમુદ્ર (૨) દરીઆ.
નું પાણી કિ પ્ર કાળા પાણીએ જવું=
સમુદ્ર પાર જવું (૨) કાળા પાણી ઉપર
થઈને દરજવું. કાળાંપાણી જાળગવાં=તાળી
સફર કરવી; દરીઆ પારના દેશોમાં જવું

કાળો-દેર, પુ. ત્રાસદાયક બનાવ;
ભારે જીલમ; મહાભય કર બનાવ; સંહાર

કાળો-કોપ, પુ. ગજળ; અત્યંત
ખરાબ બનાવ (૩) દેવકોપ; જીલમ
(૩) ભય કર અને ત્રાસદાયક બનાવ.

કાળો-ચોર, પુ. અધારી રાતે ચોરી
કરનાર; ખરેખરો-પ્રસિદ્ધ ચોર; પાકો તરકર.

કાળોતરી, સ્ત્રી. જેમાં મરણની ખબર
લખેલી હોય એવો કાળજ. કાળોતરીઓ
=અશુભ સમાચાર લઈ જનાર ખેપીઓ.

કાળો-નાગ, પુ. તરત મરણ થાય
એવા આકરા જીરવાળો સાપ. (૨) કામદેવ.

કાળોવાળો, પુ. એક જાતનાં કાળાં
મૂળીમાં (એક ઔષધિ).

કાળો-સાલેમ, પુ. એક ભતની પોષ્ટિક ઔષધિ.

કાળો-સોમલ, પુ. એક ભતનું ખનિજ હેર. (સોમલ ઘોળો, લાલ અને કાળો એમ ત્રણ ભતનો થાય છે)

કાં, અ. [સં. કિમ્] કાંઈ સાથે વાત કરવાની શરૂઆત કરવાનો ઉદ્દેશ; (૧) શા સાર; કેમ.

કાંઈ, સ. [સં. કિમ્-કિચિત્] કંઈ; કંઈક. (૨) વિ. બરોબર નહિ જોએલું, જાણેલું કે સાંભળેલું એવું. ૩. પ્ર. કાંઈનું કાંઈ થઈ જવું=ઉલટલુલટ થઈ જવું.

કાંઈ-એક, જુઓ કાંઈક.

કાંઈકે, વિ. (સ.) કંઈક; થોડું થણું; એકાદ.

કાંઈકાંઈ, સ. બરોબર સમભય નહિ એવું થણું; કંઈ કંઈ. ૬૦ કાળજમાં કાંઈ કાંઈ થાય છે. (૨) વિ. જરા; લગભગ; થોડુંથોડું.

કાંઈ, અ. [સં. કિમ્] શા માટે; શા સાર; કેમ.

કાંક, સ. વિ. કાંઈએક; કંઈક.

કાંકડ, ન. એક ભતનું ફળ.

કાંકડું, ન. [સં. કાંક] એક ખડું જ જુખાળનું પાંખી.

કાંકણ, ન. કંકણ; હાથનું કડું.

કાંકણ-દોરા, પુ. (ભ.વ.) કાંકણ અને દોરા; કન્યાને પહેરાવેલાં કાંકણ અને વરને ખાંધેલા મીઠાં દોરા તે. વિવાહદિક્ષાનાં ચિન્હ. (લગ્નવિધિ પુરા

થતાં ગણપતિ આગળ એ હોડી નાખવામાં આવે છે.) કાંકણદોરા કટવા=વૈવાહિક સમારંભ પુરો થવો.

કાંકણી, સ્ત્રી. [સં. કાંકણ] કંકણી; કાંકરાવાળું વસ્ત્ર.

કાંકરી, સ્ત્રી. [સં. કાંકર] નાનો કાંકરો; મરડાઓ; શ્રીંગો કણ; પત્થરનો નાનો ફાળો. કિ. પ્ર. કાંકરી મારવી=ખરે વખતે કામ કરવું. કહે ૦ કાંકરી ધડો ફેડે=નાની વસ્તુથી પણ મોટું કામ થઈ જાય.

કાંકરી-આળો, પુ. હેડતી; અટપડું; અટક્યાળું. કાંકરીઆળો કરવો=સામાને ઉશ્કેરણી થાય એવું કરવું.

કાંકરી-દાવ, પુ. છાકરાઓની એક રમત; સોમયાને કેકણે કાંકરીઓ મૂકીને રમાતી એક રમત.

કાંકરેટ, સ્ત્રી. (ન.) [કં.] ચુનો, કાંકરો, રોડાં વગેરેનો થર. કિ. પ્ર. કાંકરેટ કરવી=ઘેડો, પત્થર કે કાંકસ સાથે ચુનો મેળવી તેને ટીપીને ગસાડવું; થર કરવો.

કાંકરો, પુ. [સં. કાંકર] પત્થરનો નાનો ગોળ કડક; ખાંખડો. (૨) ફાંસ; અડચણ; કંટક; નડતર. (૩) શંકા; વહેમ; ખટકો. (૪) ખીલ. (૫) પેન. કિ. પ્ર. કાંકરો કાઢી નાખવો=નહિ ગણકારવું; રદ કરવું; નિરૂપણી ગણી કાઢવું. આખરના કાંકરા કરવા=સાખ ગુમાવવી; વકર પડાવો. કાનમાં કાંકરા

ધાલવા=સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરવું; ઉપેક્ષા કરવી. કાંકરે કાંકરે પાળ બાંધાય=ઘોડે ઘોડે મોટું કામ થાય. (૫) કાંકરા પડવા=નહેરમાં ફિટકાર થવો.

કાંકળ, જુઓ કાંકાલ

કાંકીડો, પુ. જુઓ કાચિંદો.

કાંકે, અ. કેમકે; કારણકે. (૨) રીસે; ક્રોધે:-કાંકે ચડવું=રૂવાં ઉભાં થાય એવા ક્રોધમાં આવી જવું. [ઝાડવું.

કાંકોલી, સ્ત્રી. કાંટાવાળું એક જંગલી

કાંકા, સ્ત્રી. [સં.] ઇચ્છા; ભાવના; આશા.

કાંગ, સ્ત્રી. [સ. કાંગુ] સામાની ભતતું એક ધાન્ય.

કાંગડ, ન. વણકરતું એક ઓભર; કાંકલો.

કાંગડુ, ન. ડાળ; અનાજમાંનો જે દાણે પલળતો કે બકાતો નથી તે

કાંગણીઉં, ન. એક ભતતું છુગડું.

કાંગરણું, કિ. અ. ચુસ્સે થવું; રીસે ભરાવું.

કાંગરાદાર, વિ. કાંગરાવાળું.

કાંગરાવાળું, વિ. કાંગરાદાર.

કાંગરી, સ્ત્રી. કરવતના કાંતા જેવી હાર; શંકુ આકૃતિની અણીદાર ભાત. (૨) કોર; ધાર; કિનાર.

કાંગરૂ, જુઓ કાંગાર.

કાંગરો, પુ. [ફા. કાંગુરો] મોગરો; દાંતો; શંકુ આકૃતિનું શિખર. (૨) કોટની એક તરેહ. કાંગરા કૂદવા=હદ બહાર જતા રહવું.

કાંગણું, વિ. નિર્માલ્ય; ગરીબ; નિર્બળ; નાદાર. (૨) લાડકું; નાનુક. માઈકાંગણું=રોતડું; માના ખોળાને શરણે જઈ ભરાય એવું. (૩) અસહનશીલ; આત્મબળ વગરનું.

કાંગવો, પુ. કાંગમાંથી બનાવેલો ખાવા જેવો પદાર્થ. [(૨) કાંસકી.

કાંગસી, સ્ત્રી. એક ભતતી વનસ્પતિ.

કાંગાઈ, સ્ત્રી. કાંગાપણું; કાચરપણું; નાનુકાઈ; નબળાઈ; ગરીબાઈ.

કાંગારૂ, ન. [અ.] આસ્ટ્રેલિયાનું એક ચોપણું જનાવર (તેના આગલા પગ બહુજ દુંકા હોય છે. અને તેના પેટ ઉપર ત્વચાની કાચળી હોય છે તેમાં તે પોતાનાં બચ્ચાં રાખે છે)

કાંગાવેડા, પુ (બ. વ.) કાંગાઈ; કાંગાપણું; નિર્બળતા; ગરીબાઈ.

કાંચું, વિ. રાંક; ઢીન; કાંગણું; કાચર; દુર્બળ, નિર્માલ્ય; બાયલું.

કાંચન, ન. [સં. કાચન] સોનું, સુવર્ણ બહુજ શુદ્ધ કરેલું ઉત્તમ સોનું. (૨) ધન; લક્ષ્મી; દોલત.

કાંચનક, પુ. એક ભતતો ચોખા. (૨) પશ્ચિમર. (૩) સ્ત્રી. હડતાળ.

કાંચનાર, ન. [સં.] એક ભતતું ફૂલ અને ઝાડ. (૨) વિ. છેતરનાર; ખરાબ કામ કરનાર.

કાંચલડી, સ્ત્રી. કાંચળી.

કાંચણું, કિ. સ. હલાવવું; ખરાબ કરવું; ડાળવું. (૨) ભોળવવું; કચવું.

કાંચળી, સ્ત્રી. [સં. કાંચુકો]
કાપડું; ચોળી; કમખો. (૨) ખોળ; ચામડીનું પડ. કિ. પ્ર. કાંચળી પહેરવી= પુરુષપણું તથા સ્ત્રીપણું ધારણ કરવું; ખાયલા બનવું. (૨) લવાઈમાં ઉતરવું. સાથે કાંચળી ઉતારવી=શરીર ઉપરની વચાનો ત્યાગ કરવો.

કાંચળિયા પંથ, પુ. અજ્ઞાન લોકમાં ચાલતો ધર્મધેણીનો એક માર્ગ. (આ પંથનાં સ્ત્રી પુરુષો તેમના તહેવારને દિવસે આચાર્યને ત્યાં એકઠાં થઈ ઉભા થી જમે છે. જમતા પહેલાં ઉતારી નાખેલી કાંચળીઓ આચાર્ય એક ગોળામાં સેળભેળ કરી નાખી જમી ઉઠતા પુરુષોને તેમની આંકેક વહેંચી આપે છે જે સ્ત્રીની કાંચળી જે પુરુષને મળે તે તેની સાથે વિના સંકોચે ભોજ ભોગવે. છે. એમ કહેવાય છે કે આમાં તેઓ મા દીકરી કે બેનનો પણ ભેદ રાખતા નથી.)

કાંચો, સ્ત્રી. [સં. કાચી]
મેખળા; સ્ત્રીઓને કમરે પહેરવાનું ધરણું; કમરપટ્ટો; કંદોરો. (૨) એ નામની એક ધૌરાણિક નગરી. (મરતખંડમાં સાત નગરીઓ પૂર્વે બહુ મોટી હતી: ૧ અધોધ્યા, ૨ મધુરા, ૩ માયા (મયા), ૪ કાશી, ૫ અવંતિકા (કનજન), ૬ કારકાં અને ૭ કાંચી.)

કાંજી, સ્ત્રી રાખડી; રાખ; સાખન
ચોખાની રાખ. (૨) ખેળ; આર; કપડાં

અને સુતરને ચીવટ બનાવવા માટે ચડાવવામાં આવતી રાખ (૩) લાહી.

કાંજે, અ. કાંડે; કેમકે; કારણકે.

કાંટલો, બુઓ કાંટલો

કાંટારખુ, ન. [સં. કાંટક
અને રક્ષ] કાંટાઓથી પગનું રક્ષણ કરનારું; પગરખું. (૨) વિ. ખડતલ; નિડર; દુર્દમ; રીઠું

કાંટા-સળીઓ, પુ. એક જાતની વનસ્પતિ. (આ વનસ્પતિ દવાના કામમાં આવે છે. એના કૂંડમાંથી જે રેસા નીકળે છે તે શળો જેવા હોય છે તેથી તેને કાંટાસળીઓ કહેવામાં આવે છે)

કાંટાણું, વિ. કાંટાવાળું; જેને કાંટા હોય એવું. (૨) જ્યાં કાંટા વેરાએલા હોય એવું. (૩) મુશકેલીઓવાળું; દુર્ધટ.

કાંટી, સ્ત્રી. એક જાતની માછલી.

કાંટીઓ, પુ. વાડો; સંડાસ; જાજર.

કાંટીડું, વિ. મરદા ઉપર નાખવાનું લુગડું. (૨) તરકખાણું

કાંડું, ન. કઠોળનાં પાંદડાં, ડાખળાં અને શિંગોને સુકા લુકા (૨) નાકું; છિદ્ર; કાગીનામાં ચુની જડવાનો ખાડો; ઘર.

કાંટો, પુ. [સં. કાંટક] રેસો; અંકુર; શળ; ફણગો. (૨) વાળ, રવાં વગેરે. (૩) ધાતુ કે લાકડાનો અણીદાર સોષો. (૪) સ્ત્રીઓને નાક પહેરવાનું ધરણું; ચૂંક. (૫) જેની અંદર સમતોલતા બતાવનારો સોષો હોય એવું તોલ કરવાનું ચંત; કંપાણ. (૬) વાકો બને

અણીદાર અકેડે. (૭) અણી. (૮) વાકી અણીદર આઁડી. (૯) એડી; શંકુ; અંકુશ (૧૦) ખીલો. (૧૧) વાગે એવું વાકુ હાલકું. (૧૨) થોડાના તંગનો ખીણે (૧૩) ગા (૧૪) અટકણ ઠેસ (૧૫) હરત; નરતર (૧૬) ડખ; દશ (૧૭) પીડા, મુશકલી (૧૮) વડેમ; શકા. (૧૯) રીસ; કિન્નો (૨૦) પણી; નૂર; તેજ. (૨૧) ટેક; મમત (૨૨) જુરસો. કિં ૩૦ કાંટો કાઢવો=નરતર મટાડવી. કાંટો વાગવો=અતરમા સાથે એવું થવું કે ઠે કાંટા પરવ=શોષ પડવો કાંટા વાવવા=વેર કરવું (૨) પોતાનો માર્ગ મુશકેલ થાય એવી રીતે વર્તવું

કાંઠલો, સ્ત્રી. નાનો કાઠે:

કાંઠલી, સ્ત્રી. [સં. કંઠ]

કંઠ-ગળાની આસપાસનો વર્તુલાકાર ભાગ (૨) ગળાની આસપાસનો ગોળ આકાર (=) સાળનું કવડું; વાણનો તાર તાલુના તારમા નાખવાનું મોઢ જેવું એમર (૪) હાંસડી; ગળાનું એક ભતનું ઘરેણું. (૫) વસન; સગપણ થયા પછી કન્યાને જે ઘરેણું આપવામા આવે છે તે. (૬) કિનારો; તીર.

કાંઠે, પુ. [સં. કંઠ] કિનારો; તીર; આવરો; ધાટ. (૨) ખો આગળનો ભાગ. (૩) અંત; છેડો. (૪) હાંસડી; કાંઠલો.

કાંડ, પુ. [સં. કાણ્ડ] અન્યનો ભાગ; પ્રકરણ. (૨) કાતળી (૩) ન. સૈન્ય.

કાંડણી-ની, સ્ત્રી એક વનસ્પતિ કાંડણું, કિં ૨૦ સતાવડુ; દુઃખ દેવ. કાંડામળીકું, વિ જેના કાંડામા બહુ બળ હોય તેવું

કાંડપૃષ્ઠ, પુ [સં.] મૈનિક

(૨) વેશ્યાપતિ (૩) દનક પુત્ર.

કાંડા-વછેડ, સ્ત્રી ખાલી જીકર.

(૨) ચડસાચડસી. (૩) હારાબગની અજમાશ લેવાની મરદાનગીની રમત.

કાંડી, [સં. કાણ્ડ] પંખની ઉપરનો કાંડનો ભાગ; કાડું (૨) (મ) દીવાસળી; દીવામળીની પેટી (૩) વિ. બળવાન કાડાવાળું.

કાંડીકું, ન સ્ત્રીઓને કારે પહેરવાનું એક ઘરેણું.

કાંડું, ન. [સં. કાણ્ડ] કાણીની નીચેનો હાથનો ભાગ કિં ૩૦ કાંડું ઝાલવું=આશ્રય આપવો. (૨) જીંદગીભર નિભાવી લેવાનું માથે લેવું. (૩) મુદામાલ સાથે પકડવું. કાંડું કાપી આપવું=સહી કરી આપવી. [કાંડાની એક રીત.

કાંણ્યાં-કોડી, સ્ત્રી બાળકને રમા-

કાંણું, ન. ખાડો; દર; પોલ; શાર; છિદ્ર; વેહ; ખાકુ; ગાબડું. (૨) દોષ; ખાડ. (૩) ક્ષર; બારણું.

કાંણું, વિ. કાણાવાળું; છિદ્રવાળું. (૨) જેમા વસ્તુનો કે વાતનો ટકાવ ન થાય એવું. (૩) જેની એક આંખ ફૂટી ગઈ હોય તેવું. (૪) આખની ખોડવાળું. કહે ૦ કાણને કાંણું ન કહેવાય=અગ્રિય બાપણ કરવું નહિ.

કાંત, પુ. [સં. કાન્ત] શ્રીકૃષ્ણ.
(૨) ચંદ્ર. (૩) પતિ; સ્વામી (૪) ન. કંક, ખરૂં લોહું. (૫) નિ. સુંદર; રૂપાળું (૬) રેડીઆની તરાક. [કાંતવાની આવડત
કાંતણી, સ્ત્રી. કાંતવાની રીત. (૨)
કાંતણું, ન. કાંતવાપણું. (૨) જે
કાંતવાનું હોય તે. (૩) કાંતવાનું કામ (૪)
ભાંજગડ; લંબાવ્યા કરવું તે. (૫) તરાક
કાંતપક્ષી, ન. મોર.

કાંત-પાપાણુ, પુ. [સં] ચક્ર-
મકનો પત્થર. (૨) લોહચુંબક. (૩) એક
ભતનું લોહું. [ચુંબક.

કાંત-લોહું, ન. [સં.] લોહ-
કાંતનું, સં કિં વળ દ્યને તાર
કાઠવો. (૨) ત્રિશૂલથી-કરકસરથી કામ
કરવું-લેવું. (૩) ચુંબક કિં પ્રં ઓણું
કાંતનું=ખારીલીથી કામ લેવું.

કાંતા, સ્ત્રી. [સં.] સુંદર સ્ત્રી.
કાંતાર, ન. [સં.] વન; મોટું વન.
કાંતિ, સ્ત્રી [સં. કાન્તિ] દીપ્તિ;
શોભા; છબી.

કાંતિદાયક, વિ. [સં.] શોભા
આપે એવું; પ્રભા દેનારું.

કાંતિનગરી, સ્ત્રી. મોક્ષપુરી.
કાંતિમતી, વિ. શોભાવાળી; સુંદર.
કાંતિવાન, વિ. તેજદાર; શોભાવાળું.
કાંતિ-લોહું, ન. [સં કાન્ત-
લોહ] કલાઈ ચડાવેલાં લોહાના
પતરાં. (૨) લોહચુંબક.

કાંતે, અ. અગર; વા; અથવા.
કાંદડું, ન. રેડીઆની તરકરા જે
છેડા જેમા રહે છે તે: ચમચનું.

કાંદો, પુ. [સં કન્દ] કું
ગળી, ખ્યાલ; હરકોઈ વનખાનિના મૂળની
માંડ (૨) મૂળ; થડને તેના કાપગની થોડી
લીલી પાંદડી. (૩) કાંચનો; વાન નરો.

કાંધ, સ્ત્રી [સં કરુચ] ખાંચ;
ખભો (૨) ગળુ; રોક. (૩) છુસરાનું
આંટણ.

કાંધલી, સ્ત્રી. ધુંસરી.

કાંધા-ખત, ન. અમુક મુદને કંડે
કંડે અમુક રકમ ભરવાનું રૂપા.

કાંધીઓ, પુ. [સ સંધક]
ખખા ઉપર ભાર ઉપાડનાર. (૧) મ હુર;
મડકું ઉચકનાર. (૩) બળદ. (૪)
નાણાંની ધીરધાર કરનાર. (૫) ચાલ-
વનાર; હુતેજ. કિં પ્ર. કાંધ આપી=
મડકું ઉપાડવામાં મદદ કરવી; મદાય
થવું. કાંધીઆ કરવા=જે માણસો કમ-
શાન ગયા હોય તેમને જમાડવા.

કાંધું, ન. આખી રકમના નક્કી
કરેલા ભાગોમાનો અકેકે ભાગ; હપતો.

કાંધેબળીઓ, વિ. બહુ બળવાન;
મજબુત.

કાંધેલી, સ્ત્રી. ધુંસરી; ખાંચ રૂં
પ્ર કાંધાં પાંજરા=હપતે હપતે નાણાં
લેવાદેવાનો ધધો.

કાંધિ-વર્ણીઓ, પુ. દાણાંની કી કપર
દેખરેખ રાખનાર.

કાંધિ-વાળીઓ, પુ. કાંધિ ઉપાડી
લે એવા મોટા ઠાકરો. (૨) વિ. ધુરં-
ધર; ધરનો બોલે ઉપાડી લે એવા ઠા-
કરો કે માણસ.

કાંપ, પુ. [સં. કંપ] કંપારો;
ભૂજ. (૨) ચીકણો કાલ્વ. (૩) સ્ત્રીઓને
કાનની બુટીએ પહેરવાનું ધરણું. (૩)
[અ.] કાવણી.

કાંપવું, કિ. અ. [સં. કંપ]
થરથર થવું; ટગમગવું; હાલવું; ધૂનવું.
(૨) ટરી જવું. [તેટલો જત્યો.

કાપો, પુ. ઉડળ; ઉડળમાં માય

કાંબ, સ્ત્રી. [સ. કવા]
કામડાનો ગળ; આંકણી.

કાંબડી, સ્ત્રી. કામડી, નાનું કામડું.

કાંબલેટ, સ્ત્રી. બિનનું ઉંચું કપડું.

(૨) વાંસની ચીપ. (૩) અરણી અથવા
બીજાં કંઈ જાતનાં ગ્રાહમાંની સીધી સોડી.

કાંબળી, કામળી, સ્ત્રી. નાનો કાં-
બળા; ધાબળી; બિનની પછેડી.

કાંબળો, પુ. [સં. કાંબલ]
બિનને નાંડા વણાડનો ધાબળો.

કાંબી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને પગે પહેરવાનું
રૂપાનું એક ધરણું. (૨) કાંસના મોનો
કાંડલો. (૩) ડોલ. (૪) સારણગાઠ, દાળ-
વાનો કંદોરા. [માટિ.

કાંચ, કંઈપણ; કશુંએ; (૨) કેમ; સા

કાંરે, અ. કેમ રે; અરે શું છે? કાં.

કાંશકી, (કાંસકી), સ્ત્રી વાળીઓ-

—કાંસનો નાનો દાંતીઓ.

કાંશકો, પુ. મોટી કાંસકી. [ગાઝ.

કાંશીબોડા, ન. (બ. વ.) કાંસાનાં

કાંસ, પુ. [સં. કૃષ્] પાણીને

દૂર લઈ જવાને બનાવેલી નહેર.

કાંસણું, (કાસીઉં), કાસાનું કંઠાઈ
જેવું વાસણ; તાસણું.

કાંસતું, કિ. અ. [સં. કાસ]

કાંસતું; ઉધરસ ખાવી.

કાંસાકુટ, સ્ત્રી. વાસણોનો ભાગેસો
જત્યો; ભગાર; કાંસાના ભાવ્યાંતૂટ્યાં
વાસણ. (૨) કાસાના વાસણનો ખડખડાટ.

કાસાં, જુઓ કાંશીબોડાં.

કાસીઓ, પુ. કાંસાનો વાડકો.

કાંસું, ન. [સં. કાંસ્ય]

તાંબા અને કલાર્ધની મેળવણીની બનેલી
એક ઉપધાતુ. (આમા જસતનો પણ કંઈક
ભાગ હોય છે. તાંબાની આફક તેને કાટ
લાગતો નથી પણ તે બરડ હોવાથી ઝટ
ભાગી જાય છે.)

કિચકિચ, સ્ત્રી. (અનુ.) કિચકચ;
ચકલીઓનું બોલવું; પંખીઓની કલખલ.

કિચકિચણું, અ. કિં કિચકિચ
કરવું; ખેંચાવું, ભારથી તૂટી જાય એમ
થવું. (૨) દાંત કકડાવવા.

કિચકિચાવવું, સ. કિ. કિચકિચ
ચાય એમ કરવું. (૨) દાંત પીસવા. (૩)
ખેંચીને બાંધવું. [પંક.

કિચડ, (કીચડ), પુ. કાલ્વ; ગારો;

કિચોડો, (કીચુડો, કચુડો), આ-
મલીનો ઠળિયો. (૨) કીચુડ કીચુડ થાય

એવું ચકડોળ; ચીચોડો. (૧૧૧)

કિટ-ખાચું; વિ. કપધ લાગેલું; સડી
અગેલું.

કિટલી, સી. [અં.] ચાદાની.

કિટાણું, અ. કિ. કટાણું. (૨) બ-
ગડણું. (૩) ખેરવાદ થયું.

કિટોડો, કીટરડો, પુ. થી તેલ
વગેરેમાંનો નીચે ભમેલો મેલો પદાર્થ;
કીટું. (૨) ધાતુ ગાળતા તેમાં નિકળતા
હવરાનો ગઢો; કીટો.

કિટ્ટ, પુ. [સં.] કચરો; કાટ.

કિલવ, પુ. [સં.] કમારો; કંપડી;
કુતારો. (૨) જુઠારી; વચક; ખળ.

કિતાબ, પુ. (ફા.) ગ્રંથ; જોપડી;
પુસ્તક (૩) [અ. ખિતાબ] ઈલકાબ;
પઢવી. [કાલય; પુસ્તકોની દુકાન.

કિતાબ-ખાનું, ન. (આ) પુસ્ત-
કિતો, પુ. (આ.) પઢોળા ભડા
કાપની કલમ; ખરડો; દોપિસ્તાન (૨)
ખંડ; કઠડો. (૩) નકલે નકલ; સદર.

કિ-દહાડે, ખ. ક્યારે; કયે દહારે.

કિનરી, (કિનરી), સી. નાનીસારંગી.

કિનાર, સી. (ફા.) ડોર; ધાર.

કિનારી, સી. (ફા.) કિનાર; ડોર; ધાર

કિન્ડરગાર્ડન, ન. (અં.)

બાલ-વાડી. (૨) ત્રણ ચારેક વર્ષનાં
બાળકો માટેના શિક્ષણની એક પદ્ધતિ.

કિન્નર, પુ. [સં.] ગાવાળભવવાનો
ધંધો કરનારી એક જાતિ અને તેના
લોક; સ્વર્ગના ગાયક.

કિન્નરો, સી. [સં.] કિન્નરની, સી.
(૨) મધુર કંઠવાળી ગાયત્રી. (૩) સા-
રંગીના જેવું નાનું વંતુવાદ્ય.

કિન્નરેશ, પુ. [સં.] કિન્નરેશ
રાજ; કુબેર.

કિન્નાખોર, વિ. (ફા.) કિન્ના-
વાણ; ઝેરીલું; અંટસ તપ્પે એવું.

કિન્નો, પુ. (ફા.) દેશ; ખાર;
ઝર; અંટસ.

કિફાયત, સી. (ફા.) લાભ; નફા.
(૨) વિ. સરવું; સોંધું. [સોંધું.

કિફાખી, વિ. (ફા.) લાભવાણું;

કિયત, વિ. [સં.] મેટું; કેવડું; કેટું.

કિયું, સ. વિ. [સં. કિમ]
કયું; કોણ.

કિરકોલ, વિ. [મં.] છટક; પરચુરણ

કિરણ, ન. [સં.] રશ્મિ; કર; તે-
જસ્વી પદાર્થમાંથી સીધી લીટીએ નિક-
ળતી રેખાઓ. (૨) ચોલા; જ્યોતિ; પ્રકાશ.

કિરણમાલી, પુ. [સં.] સૂર્ય.

કિરણાસેખ્ય-કળા, સી. [સં.]
તેજની હાથ લઈ હળી ઉતારવાની કળા;
ફોટોગ્રાફી.

કિરત, સી. કીર્તિ; યશ. [દયા.

કિરપા, સી. [સં. કૃપા] કૃપા;

કિરમાણી, પુ. અજમે, એક જા-
તનો અજમે. [એક જાત; બીલ; કોળી.

કિરાત, પુ. [સં.] જંગલી લોકોની
કિરાતાજીનીય, ન. મહાકવિ ભારવી
જેટ એક કાવ્ય.

કિરાતાસિન, પુ. ગરુડપક્ષી.

કિરાતિની, સી. જડામાસી.

કિરાતી, સ્ત્રી. [સં.] બાલક; કાળજી.
 (૨) અનાયઃ સ્ત્રી. (૩) દુર્ગા.
 કિરાયાદાર, વિ. લાડે રહેનાર.
 કિરાય, ન [ફા.] ધર, જમીન
 અથવા ખીજ ક્ષેત્રપણ વસ્તુનું લાડું.
 કિરિ, પુ. [સં.] હુકમ; ભુંડ.
 કિરિઆણું, જુઓ કરીઆણું.
 કિરીદ, પુ. [સં.] મુકુટ; ટાળ.
 કિરીદી, વિ. [સં.] મુખટવાણું.
 (૨) જેને માથે મુકુટ ખરાતો હોય તે.
 (૩) રાગ. (૪) અજીન.
 કિરે, અ [અનુ] એક પંખીનો ઉચ્ચાર.
 કિરે, વિ. [મ.] ગીચ; ભરચક;
 નિખિડ (વન). (૨) વાંસની ઝાડીવાળું
 (વન). (૩) પંખીનો ગુંજારવ
 કિલ, અ. [સં.] નિમ્બે; નક્કી.
 કિલકાર, પુ [સં.] પંખીઓના
 આનંદનો કવચવાટ (૨) આનંદના
 ઉમરાબેર અવાજ કરવો તે.
 કિલકારી, સ્ત્રી. આનંદના ઉલરાથી
 અવાજ કરવો તે. (૨) મસ્કરી.
 કિલકિલાટ, પુ. [સં.] કિલકિલ
 અવાજ. (૨) યુનાલીનો ઉમરો.
 કિલકિલાવવું, સ. કિ 'કિલકિલ'
 કરે એમ કરવું. (૨) ખુશ કરવું; હસા-
 વવું; ખિલાવવું.
 કિલકિચિત, ન. [સં.] શૃંગાર
 લાવવી એક તરેહ.
 કિલવો, પુ. કિલીદાર.
 કિલાવો, પુ મહાવતને ચડવા
 માટે હાથીને ગળે લળડું રાખેલું દોરડું.

કિલી, સ્ત્રી કુંચી; ચાની.
 કિલેલું, ન. અનાજમાં થતું એક
 જાતનું નાનું જીવડું; ધમેડું.
 કિલેલેદાર, પુ. [ફા.] કિલીનો ઉ-
 પરી અમલદાર. (૨) વિ કિલીવાણું.
 કલેભંદી, સ્ત્રી. કિલ્લાનું બાંધકામ.
 કલેલો, પુ [ફા.] કોટ; તટ-
 બંધી; ગઢ; કુર્ગ.
 કિલિવ, (કિલિમ), ન [સં.]
 યાપ; મળ; અપરાધ
 કિરોર, વિ. [સં.] ઉમર લાયક
 ન થયેલું બાળક; સગીર.
 કિરોરી, સ્ત્રી. [સં.] કુમારી;
 કન્યા; તરુણ ઉમરની સ્ત્રી.
 કિસ્ત, સ્ત્રી. [ફા.] ખેડ; ખેતી.
 (૨) જમીન ઉપરનું મરકારી લાડું;
 મહેસુલ. (૩) ઢાર; પરાજય; શેઠ.
 કિલિક'ધ, -ધ, પુ. એ નામનો એક
 દેશ; એક પહાડ.
 કિલિક'ધા, સ્ત્રી. [સં.] સમાયણમાં
 વણવેલા વાનરરાજ્યની રાજધાની.
 કિસ, વિ. [સં. કોદશ] યું;
 કંઈ લેખામાં નહિ એવું; તુચ્છ. (૨) કેવું;
 કેટલું (૩) કાણ; કયું. (જુની યુગરા-
 તીમા નિસું=કેવું)
 કિસમ, સ્ત્રી. [ફા.] જાત; રીત;
 પ્રકાર ઢળ; વલણ.
 કિસમિસ, (ખીસમીસ), ખી વગરની
 નાની દ્રાક્ષ
 કિસલય, ન [સં.] નવાં અને
 કુમળાં પાનવાળી ડાળખી; કુંપળ. (૨) કુમળું

નવું તાજું પાંદડું.

કિસ્મત, સ્ત્રી. જુઓ કિસ્મત.

કિસ્મતી, સ્ત્રી. હોડી.

કિસ્મતી, સ્ત્રી. કસબણ; વેસ્ત્રા.

(૨) કસબી સ્ત્રી.

કિસ્મત, સ્ત્રી. [અ. કિસ્મત]

આગ્ય; નશીબ

કિસ્મો, પુ [ફા] કહાણી; અદ્-
ભુત કથા. (૨) કલ્પવૃક્ષ (૩) યુક્તિ
હીન્મત. કિં પ્ર. કિસ્મો કરવા=યુક્તિ
કરવી: (૪) તરકટ કરવું.

કિંકર, પુ [સં.] દાસ; ચાકર; નોકર.

કિંકરી, સ્ત્રી. [સં.] દાસી; ચાકરઘી.

કિંકણી, સ્ત્રી. [સં.] કાંકણી; કાં-
ગરાવાળી ધરણ. (૨) કુધરીઆવાળી
કંઠોરો. (૩) નાની ધરડી

કિંકિરાત, [સં.] પરાગ, પુષ્પરજ.

(૨) અરોક (૩) મામદેવ

કિંગલાણુ, ન. અત્યંત હરખાત
જવું તે. [અતિ આનંદમાં આવવું.

કિંગલાણુ, અ. કિ મલકાઈ જવું;

કિંચન, અ. [સં.] કંઈપણ;

જરાપણ.

કિંચિત્, અ. [સં.] જરા; લગભગ.

કિંજટક, ન. [સં.] મકરંદ:
કેસર. [તોપણ; તથાપિ.

કિંતુ, અ. [સં.] પરંતુ;

કિંપુરુષ, પુ. [સં.] કિન્નર.

(૨) તુચ્છ-સાધારણ માણસ.

કિંચકુના, અ. [સં.] વિશેષ
શું ? એટલું જ

કિમત, જુઓ કીમત.

કિંવદંતી, સ્ત્રી. [સં.] લોક.

વાચક; અર્થવા

[વા, અ. [સં.] વા. અથવા.

કિંશુક, પુ. [સં.] આખરો.

કી, વિ. કથી.

કીકરો, પુ. ટાકણ; પત્થર ધડવાનું
આનર; વીંધણું; ફરશી (૨) મહેમાન;
પરોણો. (૩) કાકરો; મરડો

કીકિઆણુ, ન. કંકણાણુ; ચીસો
પાડવી તે (૨) કલ્પાંત.

કીકિઆરી, સ્ત્રી. તીણી ખૂમ;
ચીસ, રાડ; મહા દુ:ખની ચીસ

કીકી, સ્ત્રી. [સં. કનીનિકા]
આંખની અંદરની ગાળ ટીપકી; રતન.
(૨) નાની છાંરી.

કીકો, પુ નાનો છાંરો. (૨) લાડકો
છાંરો (૩) અણસમણ બાળક

કીચ, પુ કીચડ

કીચક, પુ. [સં.] પોલો વાંસ.
(૨) વિરાટ રાજનો સાળો.

કીચડ, પુ. કાઠવ; કચરો.

કીચુકો, પુ. આમલીનો કળીઓ.

કીચુકો, પુ ગાળ ફરતું નાનું ચક્રડોળ.

કીજે, કિ. [સં. ક્રિયતામ્]
કરવું. (કવિતામાં) કીજ્ય=કરીએ (૨)
કહેવું.

કીટ, પુ. [સં.] મેલ; કચરો.

(૨) કાટ. (૩) કીડો. જીવન્નંતુ; ઉધર્ષ.

કીટ, અ. તૈયાર; પાઠે; મોઢે. (૨)
વિ. પૂરેપૂરે ભણકાર; હોંસિયાર; નિષ્ણાત
કીટી, સ્ત્રી કપાસને લાગેલી પાદડી;
કસ્તર.

કીટીઉં, વિ કીટીવાળું (૩) (૨)
અશવાળુ (શ્રી).

કીટું, ન ધીમાનો કચરો અને છારા.
(૨) વિ. કાટવાળું.

કીટો, પુ. માટીનો અત્યંત ગરમીને
હીધે અનેલો ગરો. (૨) તાપથી ગળેલી
ધાતુનો વિકાર (૩) ગાઠવાળા લાકડાં;
વેઢા (૪) બગાડ

કીડ, સ્ત્રી. [સં. કોટ=કીડો
ઉ.] કીડા; જીવન્નંતુ; ઉધર્ષ; સડો (૨)
કીડાનો ઉષ્નદ્રવ; દાદર, ઉદરી વગેરે. (૩)
ચળ; ખંનવાળ.

કીડખડું, વિ કીડાથી ખવાયેલું.

કીડી, સ્ત્રી. [સં. કોટિકા]
એક ધણુજ નાનું જીવડું.

કીડિઆરું, ન. કીડિઆનું દર. (૨)
કીડિઆનું હેમરણુ. દિ પ્ર. કીડિઆરું
પૂરવું=કીડિઆના દર આગળ લોટ નાખવો.

કીડિઆસેર, સ્ત્રી. કીડિઆની
આવલી-કંઠી (સઘવા હીંદુ સ્ત્રીનું કંઠા-
ભરણુ છે.)

કીડીઉં, ન. દોરમાં પડેવાય એવો
કાચનો નાનો ગોળ દાણો.

કીડી-કંથવો, પુ કીડી અને કીડીથી
પણ નાનું એક જીવડું.

કીડીમંઠોડી, સ્ત્રી. કીડી અને તેના
જેવાં ગ્રીણાં જીવડાં.

કીડામારી, સ્ત્રી. જે ખાવાથી પેટ-
માના નાના નાના જંતુઓના નાશ થાય
એવી એક કડવી વનસ્પતિ

કીડા, પુ. [સં. કોટ] પેટે
ચાલનારો જીવડો.

કીધું, કરણ ક્રિયાપદનું ભૂતકાળનું
રૂપ; ક્યું (૨) કહેલુંનું ભૂતકાળનું રૂપ; કલું.

કીનખામ, પુ રેશમ ઉપર કસખની
લાત પાડેલું બહુ કપડું.

કીમત, સ્ત્રી. [શ. કિમત] ઉપ-
ચોગિતાની ચોગ્યતા; વૃણના; કંદર; મુદ્દવ
કીમતવાર, અ. કીમત પ્રમાણે;
કીમત સાથે.

કીમતી, વિ. કીમતવાળું; મોંઘું
(૨) અમત્યનું; દુર્લભ.

કીમીઆગર, પુ. [ફા.] કી-
મીઆ ભણનાર; કળાભાજ. (૨) ધુતારો.

કીમીઆ, પુ. [ફા.] હલકી
ધાતુને કીમતી ધાતુ બનાવવાની શુભ
કળા. (૨) ઉદ્ભવ; યુક્તિ. (૩) જેમાંથી
સારો લાભ મળે એવો ધણો.

કીર, પુ. [સં.] પોપટ; શુક.

કીરતન, ન. જીવો કીર્તન.

કીરતનીઆં, ન. (બ. વ.) કીરત-
નમાં વગાડવાનાં કાંસાના ઝાંઝ. (૨)
કીર્તનનું બહુવચન.

કીરતાર, પુ. પરમેશ્વર; કર્તા.

કીરમજ, સ્ત્રી. [સં. કૃમિજ]

કૃમિમાંથી ઉત્પન્ન થતી એક વસ્તુ. (૨)
(આ. કિરમિજ.) કૃમિ અથવા એક જાતના
કીડાનાં જોખાંમાંથી રંજ બને છે તે
કીરમજ કહેવાય છે. તે રંજ અને દવા
તરીકે વપરાય છે [લાલવેર.

કીરમજ, વિ. કીરમજના રંગનું;

કીર્તન, ન. [સં.] યશોગાન;

ગુણગાન.

કીર્તિ, સ્ત્રી. [સં.] સારા ગુણ
અને વર્તનની વાહવાહ બોલાવી તે;
ખ્યાતિ; આખર.

કીર્તિમાન, વિ. [સં.] કીર્તિવાળુ.

કીર્તિધંત, વિ. [સં.] કીર્તિ-
માન; કીર્તિવાળું.

કીર્તિસ્તંભ, પુ. [સં.] મોટા
વિજયની ચાદગીરી રહેવાને બંધાવેલો
મિનારો.

કીલ, પુ. મળ; ક્યારો. (૨) મળી

કીલકારી, સ્ત્રી-મલકાટ; ખુરીનું
હસવું. કિ. મ. કીલકારીઓ કરવી=મનક
રૂપે હસવું.

કીલી, સ્ત્રી. (સ. કિલક=
ખાલો ક.) કુંચી. (૨) ત્રિજેરી. (૩)
કીકી (અણસમજી નાની બાળની).

કીલીદાર, પુ. ત્રિજેરીવાળો; સિ-
લક રાખનાર.

કીશ, પુ (સં.) વાંદરો.

કીશખર્ણ, પુ. સં.) અધેડો.

કીહારે, અ. ક્યારે; કયે વખતે.

કીહાં, અ. ક્યાં; કયે ઠેકાણે.

કુ, અ. (કપસર્ગ) સં.] સખ્દની
આગળ જોડાતાં નહાર, હલકુ, એવો અર્થ
દર્શાવે છે. ગુજરાતીમાં 'કુ'નો 'ક' થાય છે.

કુઈ, સ્ત્રી નાનો કુવો.

કુક, ન. (અનુ) કુકડાનું બોલવું.

કુકડભાગે, અ. નીમે ભાગે.

કુકડાં, ન. (બ.વ.) [સં.કુકકુટ]

કુકડો કુકડી અને તેનાં બચ્ચાંકચ્ચાં; મરધાં.

કુકડી, સ્ત્રી. કુકડાની માદા; મરધી.

કુકડો, પુ. [સં. કુકકુટ]મરધો.

કુકર, જુઓ કુતરો

કુકરે, પુ. (ઝં.) નવી રચના-
વાળો એક જાતનો ચુલો.

કુકરી, (કુકરી) સ્ત્રી. ધસીને ગાળ
બનાવેલી કીડરાની કંકડી. (૨) હળનો એક
અવયવ; દાચર. [હાલકું; હરડિયો.

કુકરે, પુ. દાડીની નીચેનું ગળામાંનું

કુકર્મ, ન. [સં. કુ=નીચ+કર્મ]
નહાર--નીચ કર્મ; પાપ.

કુકર્મી, વિ. નહાર કામ કરનાર; પાપી.

કુકદપના, સ્ત્રી. [સં.] નહારી
કંપના; ખરાબ ચિચાર.

કુકવો, પુ. મરનારને નામે પુરુષનું
રહવું [(ભા.) રૂપિયો; સિકકો.

કુકો, પુ. કીકરીનો ગાળ કંકડો. (૨)

કુક્ષિ, સ્ત્રી. [સં.] કૂખ; પેટ.
(૨) મલરંધાન.

કુર્માતિ, સ્ત્રી. [સં.] અસદ્ગતિ,
અવદશા.

કુર્મામ, ન. [સં.] નહારું ગામ.

કુર્મ, પુ. [સં.] સ્તન: થાન.
(અં.) (૨) લશ્કરી ઢબની ચાલ: (૩)
મજલ: મુકામ. [નાનો કુર્મડો

કુર્મડો, સ્ત્રી. નહા વાળની પીછી:

કુર્મડો, પુ. ભીંડી કે મુંજના રેસાને
બુડીની માફક બાંધીને બનાવેલી ઘોળવા-
ની પીછી. (૨) વાસણ મોંજવાનો ખાખ-
રાના લાકડાનો કંડીકો (૩) ભોટવો: ચંબુ.

કુર્માલ, સ્ત્રી ગેરવર્તાણુક; ખરાબ
ચાલચલત. (૨) ખોટી રીત; નહારી કઠિ
કુર્મેષ્ટા, સ્ત્રી અધરિત ભસ્કરી કરવી
તે; અયોગ્ય ચાળા કરવા તે.

કુર્મો, પુ. [સં. કૂર્વ] કુર્મડો.
(૨) સત્ત્વ વચરનું (૩) નિદા કર્યા
કરવી તે. (૪) છુદો (૫) ખોણ

કુર્મ, [દિ.] જરા: કંઈ: લગીરેક.

કુર્મક, પુ. નહારી-ખરાબ લત,
બચન; નહારો નાદ.

કુર્મકાઈ, સ્ત્રી. ખોટી લત, ગેરવર્તાણુક.

કુર્મકાઈ, વિ. ખરાબ લતવાળું; બચ-
ની; લંપટ.

કુર્મો, પુ. ચંબુ; ભોટવો.

કુર્મોગ, પુ. [સં. કુયોગ]
સારો યોગ નહિ તે; યોગ્ય સમય નહિ તે.

કુર્ટ, સ્ત્રી ભાંગાટ, પંચાતી. (૨)
કુર્ટણી. (૩) ભાંગાર.

કુર્ટણખાનું, ન. હટો; અનીતિના

કામ માટે સ્ત્રી પુરુષોને એકઠા કરવાનું
સ્થાન.

કુર્ટણાં, ન. રાજ્યા. (૨) કઠાફટ.
કુર્ટણી, સ્ત્રી. ભટવાઈ કરનારી સ્ત્રી;
દ્વતી. [(૩) વિ. કુર્ટણી કરનાર.

કુર્ટણું, ન કુર્ટનું તે. (૨) ભડવાઈ.

કુર્ટણો, પુ. ભડવો.

કુર્ટબ, ભુર્યા કુર્ટબ

કુર્ટાકુર્ટ, સ્ત્રી. ઉપરા ઉપરી કુર્ટ
તે. (૨) થમાચકરી; ગટબડ. (૩) ઉપરા-
ઉપરી ધબધબ મારતું તે.

કુર્ટારો, પુ. ખટખટારો; કંટાળો
ઉપભવ એવું જે કંઈ તે.

કુર્ટાણું, અ. કિ અથરાણું, ટિચાણું.
(૨) આમતેમ પછડાણું; અંદાણું.

કુર્ટલ, વિ. [સં.] વાંકું;
આફ (૨) કપડી: ખળ (૩) નહિ માને
તેવું; આફું

કુર્ટલના, સ્ત્રી. [સં.] કુર્ટલપણું.

કુર્ટી, સ્ત્રી કુર્પડી; પર્ણશાળા (૨)
એક જાતનું કંદ.

કુર્ટુંબ, ન. [સં.] વશ; કુળ;
પરિવાર: એક બાપનો પરિવાર; ગોત્ર.

કુર્ટુંબપરિવાર, પુ. ઉત્કરંનાં છા-
કરાં વગરે એક કુટુંબના માનુસોનો સમુદાય.

કુર્ટુંબી, વિ. એક કુટુંબનું; જેને કુટુંબ
છે એવું; ગૃહસ્થ; બચરવાળ.

કુર્ટેલ, વિ. કુટાએલું; અનુભવી;
હોશિયાર. [લક્ષણ.

કુર્ટેવ, સ્ત્રી. ખરાબ આકૃત; અપ-

કુટો, પુ. ભૂકા; ભર; છુટો; ક્યું-
બર; ભંગાર; કકડેકકડા. [ઠેકાણું.

કુટામ, ન. [કુ+સ્થાન] નકારું

કુટારે, પુ. [સં.] લાકડાં કાપવા-
નું હથિયાર; કુવાડો. [છળ; કપટ; દંત્રો

કુડ, ન. છેતરવાની છુપી ઇચ્છા;

કુડતું, ન. કુરતું, પહેરણ; બદન.

કુડંતર, પુ. ભીતનો આતરો.

કુડાપાડું વિ. વાંધાવચકાવાળું

કુડાપો, જુઓ કડાપો.

કુડું, વિ. છુંડું. (૨) વાંકું; કુડવાળું.

કુડછું, જુઓ કુલ્છું.

કુણ્ણ, જુઓ કોણ

કુતરાની ટોપી, ટોપ, સ્ત્રી. (પુ.)
ચામાસામાં લેજવાળી જમીનમાં જે ફૂગ
ફૂટી નીકળે છે તે. (એને બિલાડીનો
ટોપ અથવા કુતરાનો કાન પણ કહે છે.)

કુતરી, સ્ત્રી. કુતરાની માદા. (૨)
વિ. બહુ બકબક કરનારી સ્ત્રી

કુતરો, પુ. [સં. કુકુર] શ્વાન.
(૨) ઘાસની વાકા કાંટાવાળી માજર
કહેવું કુતરાની પાંછડી સો વર્ષ ભોયમાં
રાખી તોય વાંકાને વાંકી=સ્વભાવ કદી
પણ બદલાતો નથી.

કુટુહલ, ન. [સં.] અમુક
વસ્તુ બણવા ભેવાની આતુરતા; ઉત્કંઠા.
(૨) નવાઈ [ખાઓ

કુત્તી, સ્ત્રી. [હિ.] કુતરી. (૨)

કુત્તો, પુ. [હિ.] કુતરો.

કુત્તિસત, વિ. [સં] તુચ્છ; ધિ-
ક્કારવા ભેગ; અધમ; મેલ.

કુથલી, સ્ત્રી. [સ. કયન-ની]
ટાયલું; ચર્ચા; ટીકા.

કુથ, સ્ત્રી હાથી ઉપર નાખવાની યુથ.

કુથલો, જુઓ કુથો.

કુથો, પુ. ધણી માથાકુટ કરવી પડે
એવું કામકાજ (૨) તાની મોટી ધણી
ખાખતોનો સમુદાય. (૩) ગ્રા. (૪) કુઓ.

કુઠકારો, પુ. કંદકા; ક્ષત્રિય

કુઠકું, ન લાકડાનો દસ્તો; રૂઝુ; બધું.

કુઠકો, પુ. છલગ; ઠેકડો; ભુસડો.

કુદરત, સ્ત્રી. [ફા.] ૫ મેશ્વરની
સરજત: માયા (૨) ભતિસ્વભાવ; ખા-
સિયત (૩) રીત. (૪) ઈશ્વરી શક્તિ.

કુદરતી, વિ. કુદરતનું; સ્વાભ વિક; સહજ.

કુદાકુદ, સ્ત્રી. વાર વાર કુદકા મારવા
તે; બહુજ આતુરતા; ધમાલ.

કુદાવણું, સ. કિ. ઠેકાવડું (૨)
ખીજવણું; કપકો દેવો. (૩) ચડાવડું;
ખીજવડું

કુદાળી, જુઓ કોદાળી.

કુદાળીઆં, ભવાઈઆઓને અપાવું
બપોરનું ભોજન. [ખરાળ દાનત.

કુદાણિ, [સં.] ખોટી નજર;

કુધારો, પુ ખરાળ રીત; સારો
ન ગણાય એવો વહીવટ.

કુધાન્ય, ન. [સં.] હલકું
અનાજ; ખરાળ યઈ પ્રયેકું ધાન્ય.

કુનારી, સ્ત્રી. [સં.] નહારી
સ્ત્રી; કુમારના.

કુનેહ, સ્ત્રી. યુક્તિ; હીન્મત. (૨)
ચતુરાધ; હોશિઆરી.

કુપથ, પુ. [સં.] નહારો માર્ગ;
અનીતિનો માર્ગ.

કુપથ્ય, ન. [સં.] ન ખાવાનું
ખાવું તે. (૨) વિ. આરોગ્ય; માફક ન
આવે એવું.

કુપત્ર, વિ. [સં.] અયોગ્ય.
(૨) ખરાબ; દુષ્ટ; નાલાયક.

કુપુત્ર, પુ. [સં.] નહારો
છોકરો; કપૂત.

કુપ્પી, સ્ત્રી નાની શીશી; કુડલી.

કુપ્પે, પુ મોટા શીસો; કુડલો.

કુકર, જુઓ કારકર.

કુકરાન, ન. [આ] તોફાન; ધતિંગ.

(૨) આળ; અપવાહ; તરકટ.

કુક્કના, જુઓ કુક્ક.

કુક્કડું, વિ. [સં. કુક્ક]
કદરપું; બદસ્તરત. (૨) યુક્ત; બેટાળ
અંગવાળું.

કુખી, સ્ત્રી. [અ.] કુખીજ; કાખી.

કુખુદિ, સ્ત્રી. [સં.] નહારી
ખુદિ; બદદાનત; લુચ્ચાઈ

કુખેર, પુ. ધનનું રક્ષણ કરનારો
દેવ; ધનનો લાંકાની.

કુખો, પુ. ધાસનું બુંપડું. (૨) યુનો
અને છોટા વગેરેનો ચર. (૩) એ ચરને
દેવાનું લાકડાની બેસણીવાળું બોનાર.

કુખોધ, પુ. [સં.] ખોટી સલાહ;
ખોટા કુપદેશ. [ખોડવાળું

કુખળ, વિ. [સં.] ખુંધવાળું;
કુખળ, સ્ત્રી. ખુધી. (૨) રૂપ વિના-
ની અને ખોડવાળી સ્ત્રી. (૩) કંસની
એક દાસી.

કુભા, સ્ત્રી. [સં.] પૃથ્વીની જાળ.

કુભાંડ, ન. [સં.] તરકટ; જુઠાણું.

કુભાંડી, વિ તરકટી; જુઠાણું ઉભું
કરનાર; પ્રપંચી.

કુમારના, (કમારના), સ્ત્રી
[સં કુમાર્યા] ખરાબ સ્વભાવની
સ્ત્રી કંકશા; કંકાસણી સ્ત્રી.

કુભાવ, પુ. [સં.] નહારો ભાવ;
કભાવ; અપ્રીતિ [ભોજન

કુભોજન, ન. [સં.] ખરાબ
કુમક, સ્ત્રી. (કં.) મદદ.

કુમકુમ, ન. [સં. કુકુમ]
કંકું. [(૨) વિ. મૂર્ખ; દુષ્ટ

કુમતિ, સ્ત્રી. [સં.] કુખુદિ.

કુમળાણું, અ. કિ. કરમાવું; ચીમ-
ળાવું; સુંકાવું

કુમળારી, સ્ત્રી કુમળાપણું; નરમારી.

કુમળું, વિ. [સં. કોમલ]
કોમળ; સુંકમાર; નરમ; કુણું; તાજું;
પોચું; નાજુકું; કચ્છ.

કુમાર, પુ. પાંચ વર્ષલગીનો બાળક;
રાજપુત. (૨) તરુણ. (૩) કાર્તિકસ્વામી.

કુમારપાળ, પુ. એ નામનો એક

રાત્ર. (૨) વિ. કુમારોને સંભાળનાર; કુનારાઓને પાળનાર. [એક સંસ્કૃત કાવ્ય.

કુમારસંભવ, ન. કવિ કવિદાસનું

કુમારિકા, [સં.] કુંવારી કન્યા; (૨) કુંવરી.

કુમાર્ગી, પુ. [સં.] ખરાબ રસ્તો. (૨) પાખંડ ધર્મ

કુમાવિસદાર, [સં.] પુ. તાણકાનો અધિકારી; મામલતદાર.

કુમાશ, સ્ત્રી. [આ.] કપડાંની સફાઈ નરમાશ. (૨) ચથાર્થતા; સુરંખતા

કુમાશદાર, વિ. કુમાશવાણું.

કુમાસદાર, પુ. અધિકારી; કુમાવિસદાર [કુછંદી મિત્ર

કુમિત્ર, પુ. [સં.] નકારો-

કુમુદ, ન. [સં.] રાત્રિવિકાસી ફૂલ; પોયણું; કુમુદિનીનું ફૂલ

કુમુદનાથ, પુ. [સં.] ચંદ્રમા.

કુમુદિની, સ્ત્રી. [સં.] પોયણી.

કુયોગ, [સં.] કળેગ; નહિ આશે થોગ તે (૨) ખરાબ વખત.

કુર, સ્ત્રી. ટટી; ભવણ

કુરકુર, [સં. કુતકુત] કુતરાનાં ભોટીલાં; તેમને બોલાવવાનો સાંજિક અવાજ. (૨) દાંતવડે થોડે થોડે કરડવું તે.

કુરકુરીજી, ન. કુતરાનું બચ્ચું; ભોટીલું.

કુરગોડી, સ્ત્રી. છાકરાઓની એક સમત

કુરતની, સ્ત્રી. પલગની ઉપર નાંખવામાં આવતું જાળીદાર કપડું; મચ્છરફાની. [કરવી તે. (કુર્નિસ.)

કુરનીસ, (કુરનસ) અદખસર સલામ કુરખાન, વિ. (આ.) અમુક ઉપર ગાંડધેણું; ફિદા; ખુરા; મુબ્બ; વારી જહું તે. (૨) ન. લોખ, બલિ. [ટિંટોડી.

કુરર, સ્ત્રી. એક જાતનું પંખી;

કુરલ, સ્ત્રી રાની લટ.

કુરંગ, પુ. [સં.] હરણ; મૃગ. કુરંગનયના=કુરંગના જેવી (ચચળ) આખોવાળી સ્ત્રી કુરંગણી=કુરંગની માદા.

કુરાન, ન. [આ.] ઇસ્લામીઓનો પવિત્ર ધર્મગ્રંથ; કુરાને શરીફ.

કુરીઓ, પુ. જુવારનો ભાત. (૨) જુવારનો થોંક.

કુરુ પુ. પાંડવ કૌરવનો મૂળ પુરુષ.

કુરુક્ષેત્ર, ન. પાણીપતનું મેદાન જ્યાં પાંડવ કૌરવોનું યુદ્ધ થયું હતું તે. (૨) ક્ષેત્રનું સ્થળ. [અદ્ધુરત.

કુરુપ, વિ. [સં.] કદરૂપ; વરવું;

કુરુપતા, (કરુપતા), નહિ રૂપાળા-પણું; અદ્ધુરતી. [અડ, ને તેનું ફલ.

કુરુપક, ન. [સં.] એક જાતનું

કુરુરી, સ્ત્રી. [સં.] એક જાતના પંખીની માદા. (આનો સ્વર બહુ ટીણો હોય છે.)

કુલકુલાં, વિ. [આ] તમામ, સર્વ સત્તા સમેત. (૨) જેમાં કરોપણ બિન્ન ભાવ ન હોય તેવું; અખત.

કુલકેણુ, ન. [સં.] અપલક્ષણુ;
 કુટેવ [લક્ષણવાળું]
 કુલકેણુ, વિ. અપલક્ષણુ; અરાખ
 કુલકુરુ, પુ. [સં.] વડિલ:
 કુટુંબનો વડો (-) કુટુંબનો પુરોહિત.
 કુલટા, સ્ત્રી અરાખ ચાકની સ્ત્રી
 કુલડી, સ્ત્રી સેતું રૂપ ગાળવાનું
 માટીનું પાત્ર; માટીનું નાનું પાત્ર.
 કુલમ, જુઓ કોલમ.
 કુલમધૂ, સ્ત્રી [સ] કુળને શોભાવે
 એવી વસ્તુ [મજમુત હથિયાર
 કુલિશ, ન. [સ] વજ, ઈન્દ્રનું
 કુલક, ન (ખ. વ.) ઢમરા.
 કુલાઓ, (કાલાઓ) પુ. (ન) જમીન.
 નો દરીઆમાં લબાઈ ગયેલો ભાગ;
 બૂશિરની જમીન.
 કુલાલ, પુ. [સં.] કુંભાર.
 (૨) કલાલ.
 કુલીન, વિ. [સ.] કુળવાન,
 આખરદાર ધરતું; ખાનદાન.
 કુલાનતા, સ્ત્રી. [સં.] કુળ-
 વાનપણું, ખાનદાની
 કુલે, અ. [આ.] તમામ; સ્વધનું
 કુલેર, કુલર, સ્ત્રી. ગોળ કે ખાડમા
 પાણી સાથે ચોળેલો લોટ.
 કુલ્લી, સ્ત્રી ચામડાનું ધી તેલ
 ભરવાનું પાત્ર; કુડલી.
 કુલ્લું, ન. મોટી કુલ્લી; કુડલું.
 કુલ્લા, પુ. ગાડની બાજુનો અવચવ;
 ઢગર

કુવચ, જુઓ કોવચ, કૌચ.
 કુવચન, ન. [સં.] નહાઈ
 વેણુ, અપરબ્દ.
 કુવચની, વિ નહાઈ બોલનાર
 કુવત, ન કૌવત.
 કુવલય, ન. [સં.] યાત્રું કમળ.
 કુવાકચ, ન. નહાઈ વચન; અરાખ વેણુ.
 કુવાચ, જુઓ કવાચ.
 કુવાચંભ, પુ. વહાણના મોટા
 સડનો થાંગલો.
 કુવાડો, પુ. [સં. કુઠાર]
 શાકડાં કાપવાનું લોઢનું ઓભર.
 કુવાસ, સ્ત્રી. અરાખ વાસ; ડુંગર;
 ખદ્દો.
 કુવાસના, સ્ત્રી. [સ.] નહારી
 ઈચ્છા; દુષ્ટ ભાવના.
 કુવેણુ, ન. કુવચન; કડલું વચન.
 કુવેણી, સ્ત્રી. કંડીઓ.
 કુવૃત્ત, સ્ત્રી. [સ.] નહારી
 ઈચ્છા; બોટી વૃત્તિ.
 કુવેતર, ન કુવાવાળી જમીન.
 કુવો, પુ. [સ.] તળીએથી
 ચાણી આવે એટલો ઉંડો ગોળ બોદીને
 બાધેલો ખાડો; કૃષ (૨) વહાણના વચલા
 સડનો થાંગલો.
 કુશ, પુ. [સં.] એક જાતનું
 ધાસ; ડામ; દર્બ. (એ પવિત્ર ગ્રહાયછે.)
 કુશકા, પુ. (ખ. વ.) ફેતરાનું
 ગીણું પુલું.

કુશકી, સ્ત્રી યંગરનાં ફેતરાનો બારીઃ
બુકો; બહુ ઝીણી રત્ન; યુધી [સુખી.

કુશલી, વિ. [સં.] આમાદ;

કુશળ, વિ. [સં. કુશલ]

પુણ્ય; ક્ષેમ (૨) આરોગ્ય (૩) હોશિઆર.

કુશળના, સ્ત્રી. [સં.] કુશળ-
પણું; સુખરૂપતા; આરોગ્ય. (૨) હોશિ-
આરી; આવડત.

કુશળૈભ, વિ. [સં.] સુખી
અને આરોગ્ય

કુશામયુદ્ધિ, સ્ત્રી. [સં. કુશ+
અમ+યુદ્ધિ] કુશની અણીના જેવી
ઝીણી બુદ્ધિ, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ.

કુશાદા, (દે), વિ. સાથે બલકાદાર;
વિશાળ; સગવડવાળું.

કુશીલ, ન. [સં.] ગેરવર્તણૂક;
ખરાબ રીતભાત. [ખેલાડી.

કુશીલવ, પુ. [સં.] નાટકનો

કુશીલવા, સ્ત્રી. [સં.] ગેર-
વર્તણૂકપણું.

કુષ્ઠ, [સં.] એક જાતનો ત્વ-
ચાનો રોગ; કાઢ. (૨) પોલાદ

કુષ્ઠી, વિ. કોઢવાળું.

કુસંગ, પુ. [સં. કુ+સંગ]
નહારી સોબત.

કુસંગત-તિ, સ્ત્રી. [સં.] સારી
સંગતિ નહિ તે; નહારી દોસ્તી.

કુસંખી, વિ. ખરાબ સોબતવાળું.

કુસંધ, પુ. [સં.] સંધ નહિ
તે; અણબનાવ (૨) નહારી બાબતમાં સંધ.

કુસંખી, વિ. સંધ નહિ રાખનાર;
અતઠ રહેવું હોય એવું; [શરાદી.

કુસીદમ, ન. [સં.] વ્યાજવટ;

કુસુમ, ન. [સં.] ફૂલ; પુષ્પ;

સુમન [જેનું બાણ છે એવો દેવ, કામદેવ.

કુસુમબાણ, પુ. [સં.] ફૂલ

કુસુમાકર, પુ. [સં. કુસુમ+
આકર] ફૂલનો સનહ લખા હોય
તે જગા; બાગ. [ભરેલો ખોખો.

કુસુમાંજલિ, પુ. [સં.] ફૂલથી

કુસુમાયુધ, પુ. [સં.] ફૂલ
જેનું આયુધ છે એવો દેવ; કામદેવ

કુસુમિત, વિ ફૂલેલું; પુષ્પિત; ફૂલવાળું.

કુસુંખી, સ્ત્રી. એક જાતની લાલ
રંગ આપનારી તૈલી વનસ્પતિ; કસુંખી;
કસુંખો. (૨) વિ. લાલ રંગનું.

કુસ્તી, સ્ત્રી. [ક્ષ] કસરતની એક
તરહ; બાથબત્થા; ચીત કરવું તે. (૨)
લડાઈ (૨) (લો) ખૂબ મહેનત લેવી.

કુસ્તીબાજ, વિ કુસ્તી બાજનાર;
મજબુત શરીરનું.

કુસ્તીબાજી, સ્ત્રી, કુસ્તીની રમત.

કુસ્વમ્, [સં.] નહારું સ્વમ.

કુસ્વભાવ, પુ. [સં.] નહારો
સ્વભાવ. [બખાલ.

કુહર, ન. [સં.] ગુફા; દર;

કુહારી, સ્ત્રી. લાકડાં ચીરવાનું લો-
હાનું હથિઆર; નાનો કુહારો.

કુહારો, પુ. [સં. કુઠાર]
લાકડાં કાપવાનું હથિઆર; પરશુ કહે-
યજ ઉપર કુહારો મારવો=પોતેજ પોતાનો
નાશ થાય એવું કરવું.

કુંહુ, અ. કોયલના રાગનું અનુકરણ.
કુળી, ન [સં. કુલ] વંશ;
વેલો; પરંપરા; ઓલાદ; ગોત્ર.

કુળક્ષય, પુ. [સં.] કુળનો નાશ.
કુળતારક, વિ કુળને તારનાર
કુળદીપક. પુ. [સં.] કુળને
દીપાવનાર.

કુળદેવી, સ્ત્રી. કુળની ઇષ્ટદેવતા.
કુળભિષજ, ન કુળનું ભૂષણ.
કુળલભમણું, વિ કુળને લભવે
એવું; કુળને એજ લગાડે એવું.

કુળવધૂ, સ્ત્રી જુઓ કુલવધૂ.
કુળવંત, વિ. [સં.] ખાનદાન;
કુળવાન.

કુળવાન, વિ. [સં.] કુળવંત.
કુળહીન, -ણ, વિ. [સં.] નીચા
કુળનું; કમત.

કુળાચાર, પુ. [સં. કુલ+
આચાર] કુળનો આચાર; કુટુંબ
પરંપરાની રીતભાન.

કુળ'ભિમાન, ન. [સ. કુલ+
અભિમાન] કુળની મમતા.

કુંક, અ. કુકડાના અવાજનું અનુકરણ.

કુખ, સ્ત્રી. [સ કુક્ષિ] પેટની
જે બાજુની બખોલ (૨) હોજરી; પેટ
(૩) ગર્ભાશય. ૩. પ્ર. કુખે ડામ દેવો=
પ્રત્યેષ્ઠિતિ ન થાય એમ કરવું કુખ
માંડવી=કુખે સતાન થવાં

કુખીઓ, પુ નાની બાથનો કબજો.
કુચ સ્ત્રી [ક] મુકામ ઉઠાવી
આગળ ચાલવું પુ (૨) ભોટવો; કુજો.
કુજન, ન. [સં.] પંખીઓનું
ઝીણું ઝીણું બાલવું; યુનન.

કુટપ્રશ્ન, પુ. [સં.] અધરો
સવાલ; કાયડો.

કુટસંકાન્તિ, સ્ત્રી. [સં.] અર્ધી
રાત ગયા પછી સૂઈનું સંક્રમણ થાય તે.

કુટુબું, કિ. સ. [સં. કુટુબ]
ખાંડવું; છટવું. (૨) પીટવું; ટીપવું. (૩)
ટોચવું; અફાળવું. (૪) મારવું; કાપટવું.
છાતી પીટવી. (૬) સખત શિક્ષા કરવી.

કુટરથ, પુ. [સં. કૂટ+સ્થા=]
ઉભા રહેવું. શિખરની માફક જે નિર્વિકાર
રહે તે.] પરમાત્મા; આત્મા.

કુડ, ન દગો; છળ; કપટ. (૨)
મનમાં જે મેલ, આંટી હોય તે.

કુદ્ધવું, અ. કિ. [સં. કુદ્ધ]
ઉછળવું; ઠેકવું. (૨) ઉચેથી નીચે પડવું;
ભુસ્કો મારવો. (૩) ઉલ્લંઘવું; બળાગવું.
(૪) ભેર કરવું; ૫ રાજ કરવી (૫)
પોવાના ગળ કરતાં વધારે કરવું.

કુંઝર-ઝાર, જુઓ કુંવાર.
 કુંઝાર, જુઓ કુંવાર.
 કુંકણી, વિ. [મ.] કોંકણુ.
 કુંકણીકેળાં, ન. (ખ. વ.) કોંકણ-
 માં થતા કેળાની એક જાત
 કુંકરી, સ્ત્રી. કુંકરીદાવ
 કુંકરો, જુઓ કાકરો
 કુંકાપણું, વિ. [સં. કુંકુમ+પદ]
 કુંકાપણું પગલાંવાળું; મંગળકરક પગલાંવાળું.
 કુંકાવટો, સ્ત્રી. જુઓ કંકાવટી.
 કુંકાવટો, પુ. પૂજની સામગ્રી રા-
 ખવાનું પાત્ર; કોરો.
 કુંકાવરણું, વિ. [સં. કુંકુમ+
 વર્ણ] કુંકના જેવા રંગનું; રાતું.
 કુંકુંમ, ન. [સં.] ઉજ્જર અને
 ખારાની મેળવણીથી બનાવેલું રાતા
 રંગનું ચૂર્ણ; કુંક
 કુંઝરો, જુઓ કાંગરો
 કુંઝડી, સ્ત્રી પીછી.
 કુંઝડી, સ્ત્રી [સં. કંચુલિકા]
 નાની છાકરીઆને માથે બોઠવાની ના
 બાબુએ શીવેલી કાથળી.
 કુંઝવાનું, અ. કિ. સંકોચાવું; ક-
 ચવાવું, આતમકાની કરવી
 કુંઝી, સ્ત્રી. તાળું કે કળ હાલવાનું
 ઓભર; ચાવી; કિછી. (૨) હીકમત;
 ઉપાય; રસ્તો. (૩) [સં. કૂર્વક]
 જુડી; પીછી. (૪) ભેદ; રહસ્ય.
 કુંઝો, પુ. મોટી કુંઝી. (૨) કુંઝડો.

કુંજ, સ્ત્રી. [સં. કુજ] ઝાડની
 ગીચ ઘાસ; લતામંડપ
 કુંજકુદીર, ન. [સં.] લતાગૃહ.
 કુંજડી, સ્ત્રી. લીલાં ઝાડવા અને
 વેલીઓથી બનેલી ઘડાવાળા માર્ગો. (૨)
 વૃંદાવનનું એક ખાતું વન (૩) સાંકડો
 અને જાયાવાળો ગીચ વનમર્ગ (૪)
 આકાશમા ડેનાર એક પક્ષી (૫) વિ.
 બહુ બોલનારી સ્ત્રી
 કુંજડો, પુ. શાકભાજી અથવા
 ફલવાન વેચનાર [માર્ગો.
 કુંજભવન, ન. [સં.] વેલાનો-
 કુંજર, પુ. [સં.] હાથી; મોટાહાથી.
 કુંજર પીપર=મોટી પીપર. (૨) એક
 જાતની ઓવધિ. [માં એક યામ.
 કુંજરછાચ, પુ. [સં.] જ્યોતિષ-
 કુંજરાએલું, વિ. ટાઢથી કે બીજ
 કોઈ અકચણથી કુંજરતી રીતે નરિ વધવા
 પામેલું એલું (૨) દબાઈ રહેલું; બળિયેલ.
 કુંજરાણું, અ. કિ. નહિ વધવું;
 સંપૂર્ણ નહિ ખીલવું. (૨) અંતરમાં
 બળવું; ઉંડી ખીજથી ચડેલે ચડેર રહેલું.
 કુંજવિહારી, પુ. [સં.] કુંજ. [ઘર.
 કુંજસદન, ન. [સં.] વૃક્ષવેલીઓનું
 કુંજર, વિ. ઘટાદાર; સંપૂર્ણ ખીલેલું.
 કુંજો, પુ. પાણી ભરવાનું સાંકડો
 મોઢાનું વાસણ; ભોટવો; ચંચુ; શિરોઈ.
 કુંઝડો, પુ. કુંજરાએલો માણસ.
 કુંકિત, વિ. [સં.] ખુટું; ખાડું.
 (૨) અવકી ગએલું રૂધાએલું.

કુંડ, પુ. [સં.] ખાડ; પાણીનો પાકો બાંધેલો ખાડો. (૨) જમીન ખોદી બાંધેલો ખાડો; વેદી; હોજ. (૨) કુંડને આકારે બનાવેલું પાત્ર.

કુંડગોલક, પુ. સ્વામી જીવતા છતાં બ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર; કુંડકવર.

કુંડળ, [સં.] કાને પહેરવાની વાળી.

કુંડળી, સ્ત્રી. [સં. કુણ્ડલી] કુડાળી; નાનું કુંડળું. (૨) ગ્રહ વગેરેની ગણતરીનું ખાનાંવાળું ચાકું.

કુંડળીઓ, પુ. એક માત્રામેળ છદ.

કુંડાળું, ન. ગોળ ચકરકું. (૨) વર્તુલાકારે બનેલો વીંટલો (૩) વર્તુલાકારે બેસતું તે; ગુંછળું કિ પ્ર. કુંડાળાં કરવાં=ગોટાળો કરવો. [આંતરો.

કુંડાંતરો, પુ. કામડાની ટટીનો

કુંડી, સ્ત્રી. [સં.] નાનું ગોળ બેસણીવાળું વાસણ; તાબાકુંડી. (૨) બેઠું પાણી ભરાવા માટે બાંધેલો ખાડો; ટાંકી (૩) વિરાની સંખ્યાનો સંત; ડોહી. (૪) ગળ્ળી.કુંડીદા=ભરડાની રમત.

કુંડું, ન. નીચેથી સાંકડું અને ઉપરથી પહોળા મોનું ગોળ વાસણ. (૨) કુંડાળું; ચકરકું કિ પ્ર. કુંડે નાખતું=ગોળ ચકરમાં ફેરવતું.

કુંછું, વિ. કુંછું; નાજું, નવું.

કુંતલ, પુ. [સં.] વાળ; કેશ, વાળની રૂપાંટી. (૨) એ નામનો એક દેશ.

કુંનિભોજ, પુ. [સં.] એક ચાદવ રાજા.

કુંતા, સ્ત્રી. પાંડવોની માતા; કુંતી.

કુંદ, પુ. [સં.] મોગરો. (૨) મોગરાનું ફળ. [સોનું.

કુંદન, ન. [સં.] શુદ્ધ ચાકખું કુંદવું, સ. કિ. કુંદનથી ચુની બસાડવી (૨) ચોપ આપવો; કુદી કરવી.

કુંદવું, ન. વાસના જથ્થાની ગંજ.

કુંદી, સ્ત્રી. ધોયેલાં કપડાને સફાઈ દાર કરવાની ક્રિયા

કુંદો, પુ. લાકડીનો અથવા બાંકનો બડો છેડો; ધોંકો; દંડુકો.

કુંપળ, સ્ત્રી. કૂટી યાજ્ઞી, નવા અંકર. [પાંદડાં યાળું.

કુંપળીડ, ન. નવાં તાબાં કુટેલાં

કુંપી, સ્ત્રી. સાંકડા મોની નાની શીથી. (૨) કુલી; ચામડાની નાની ડાંચળી.

કુંપો, પુ. [સં. કૂપ] સાંકડા મોનો મોટો શીસો (૨) કુડલો.

કુંભ, પુ. [સં.] ઘટ; ઘડો.

કિ પ્ર. કુંભ મૂકવો=નવા ઘરમાં રહેવા

જતા પહેલા જળ ભરેલો ઘડો મૂકવો

૩ પ્ર. કુંભસ્થાપન=દેવની પદ્મરામણી

તરીકે ઘડાનું સ્થાપન કરવું. (૨) ખુદ.

(૩) બાર રાશિઓમાંની એક રાશિનું

નામ. કુંભજ=કુંભમાંથી ઉત્પન્ન થયેલું;

અગરત્ય, દ્રોણાચાર્ય, વસિષ્ઠ.

કુંભકર્ણ, પુ. [સં.] બહુ

ઉઘણુશી એક રાક્ષસ. (૨) રાવણનો ભાઈ.

કુંભરથળ, ન. [સં.] ખુદ;

સ્કંધ; ગંડરથળ.

કુંભાર, [સં. કુમ્મકાર] મા-
દીનાં ઠામ બનાવનાર તેમજ વેચનાર;
ઓઝો; પ્રભાતિ.

કુંભારણ, સ્ત્રી. કુંભારની સ્ત્રી.

કુંભારવાડો, પુ. કુંભારોને રહે-
વાનો ઘરો.

કુંભારીડું, વિ. કુંભારના જેવું;
કુંભારતું. (૨) (લા) ખસખ; ખેડોળ.
(૩) કામચલાહ; માદીથી બાંધેલું (ધર).

કુંભી, સ્ત્રી. કુંભના જેવી ખેસણી;
ચાંબલા નીચે મુકવાની ખેઠક (૨) કુંભી-
પાટ=એ નામનું એક નરક.

કુંભુ, ન. જમીનની ભરતનું એક
માપ (લગભગ દોઢ વીધો).

કુંવર, [સં. કુમાર] કુમાર;
રાજપુત્ર; મોટા માણસનો દીકરો. (૨)
કુંવારો છોકરો. (૩) ભાગ્યરાણી છોકરો;
માનીતો છોકરો.

કુંવરી, સ્ત્રી. [સં. કુમારી]
રાણની દીકરી; શાહબદી.

કુંવળ, ન. ઘઉંનું પરાળ.

કુંવાડીઓ, પુ. ચામાસામાં વગર
વાળે થતી એક વનસ્પતિ.

કુંવાર, સ્ત્રી. ખીજ વિનાની એક
વનસ્પતિ. (એના પાંદડા લાંબાં ને બરાં
હોય છે તેને પાકું કહે છે ને તે પાકું
જ રોપાય છે. એમાંનો રસ મુકબ્યાથી
એળાઓ થાય છે.)

કુંવારકું, સ્ત્રી. [સં. કુમારિકા]
કુંવારી કન્યા. (૨) જે નદી સમુદ્રને

નહિ મળતાં ભોંયમાં સમાઈ જતી હોય
તે નદી-સરસ્વતી.

કુંવારકું, ન. નાના બાળકના મરણ
પાછળ નાનાં છોકરાંને જે ભોજન અ-
પાય છે તે.

કુંવારું. વિ. નહિ પરણેલું.

કુંછ, વિ. કુછું; પરિપક્વ થયું ન
હોય તેવું.

કૂંપ, પુ. [સં.] કુંવો.

કૂંપી, સ્ત્રી. [સં.] કુંડલી; કુંભડી;
શીશી. [ભાત.

કૂંર, પુ. [સં.] રાંધેલા ચોખા;

કૂંચ, પુ. [સં.] માથું (૨)
દાઢી. (૩) એક ભતનું આસન. (૪) કૂચો.

કૂંમ, પુ. [સં.] કાચબો. કૂંમી-
વતાર=દંસ અવતારમાંનો એક અવતાર.

કૂંલ, પુ. [સં.] કિનારો; જળા-
સયની નજીકનું સ્થાન. [(૨) મુશકેલી.

કૂંચ, ન. [સં.] કંઈ, વિપત્તિ.

કૂંચ્યાંદાયણ, ન. [સં.] મહા
મુશકેલીએ થઈ શકે એવું એક પ્રાય-
શ્ચિત; એક વ્રત.

કૃત, વિ. [સં.] કરેલું; બનાવેલું;
રચેલું (રાજની આગળ તેમ પાછળ
ખેઠ ઠેકાણે ચોબચ છે. :- કૃતનિશ્ચય;
કાલિદાસકૃત.)

કૃતકૃત્ય, વિ. [સં.] જેણે
ચોતાનું કાર્ય પુરું કરેલું છે એવું; કામ કરી
પરવારેલું.

કૃતક, ૧૫ [સં.] કરેલા ઉપ-
કારને નહિ જાણનાર; નિમકહરામ.

કૃતકતા, સ્ત્રી. [સં.] નિમકહરામી.

કૃતકી, વિ. [સં.] કરેલા ઉપ-
કારને ભૂલી જઈ અપકાર કરનાર; હરામી.

કૃતકા, વિ. [સં.] કૃત+કા]

કરેલું જાણનાર; ઉપકારી; નિમકહલાલ.

કૃતકતા, સ્ત્રી. [સં.] કરેલા

ઉપકારને જાણવાપૂર્વક; ભક્તિ; વફાદારી.

કૃતકી, વિ. કૃતક

કૃતયુગ, પુ. [સં.] સત્ય યુગ;

નીતિ-ધર્મનો જમાનો; સત્યવાદી કાળ

કૃતાપરાધ, વિ. [સં.] કૃત+
અપરાધ] યુદ્ધેગાર, તડસારવાર.

કૃતાર્થ, વિ. [સં.] કૃત+અર્થ]

તરી પાર ઉતરેલું; કૃતકૃત્ય; સદ્ગ.

કૃતાર્થતા, સ્ત્રી. [સં.] કૃતાર્થ-

-પણું; સિદ્ધિ; સાધ્ય.

કૃતાર્થી, વિ. કૃતાર્થ.

કૃતાંજલિ, વિ. [સં.] કૃત+

અંજલિ] જેણે જે હાથ જોડીને

અંજલિ કરેલી છે એવું.

કૃતાંત, પુ. [સં.] કૃત+અંત]

કાળ; નાશ [(૨) સાહિત્યનું કામ.

કૃતિ, સ્ત્રી. [સં.] કાર્ય; ક્રિયા.

કૃતિકા, સ્ત્રી. [સં.] એક નક્ષત્ર.

કૃત્ય, ન. [સં.] કાર્ય; કામ.

(૨) કરેલો સિદ્ધાંત. (ભૂમિતિ.)

કૃત્યા, સ્ત્રી. [સં.] એક દેવતા;
જેનાથી નાશ પ્રવર્તે એવી તાંત્રિક દેવી.

(૨) મેલડી, જોગલી (૩) કંકસણી સ્ત્રી.

કૃત્રિમ, વિ. [સં.] બનાવડી;
અસલ નહિ એવું. [રચના.

કૃત્રિમતા, સ્ત્રી. [સં.] બનાવડ;

કૃત્રિમી, વિ. બનાવડનું; (૨) ભેદ-

ભય; વેષધારી. [અસંપૂર્ણ ૩૫.

કૃદંત, ન. [સં.] ક્રિયાપદનું

કૃપણ, પુ. [સં.] અતિ લોભી;

કળુસ; બખીલ.

કૃપણતા, સ્ત્રી. [સં.] કળુસાઈ.

કૃપા, સ્ત્રી. [સં.] માયા;

કરુણા; મહેરબાની. (૨) પ્રસાદ.

કૃપાણુ, પુ. [સં.] ખડગ; તરવાર.

કૃપાદૃષ્ટિ, સ્ત્રી. [સં.] દયાની

નજર; નિઘા. [મોટી કૃપા કરનાર

પાનાથ, પુ. [સં.] પરમેશ્વર;

કૃ નિધાન, ૧૫. પુ. [સં.]

કૃપાનો ભંડાર; પરમેશ્વર

કૃપાનિધિ, પુ. [સં.] કૃપાનો

ભંડાર; પરમેશ્વર.

કૃપાપત્ર, વિ. [સં.] કરુણા

કરવા જોગ (૨) જે કોઈ કૃપાને પાત્ર

થયું હોય તે. [મહેરબાન.

કૃપાવંત, વિ. [સં.] દયાળુ;

કૃપાવિધુ, પુ. [સં.] કૃપાનો

સાગર, પરમેશ્વર.

કૃપાળ, વિ. [સં.] દયાળ; કરુણાળ.

કૃપાળુ, વિ. [સં.] કૃપાથી ભરેલું.
કૃમિ, પુ. [સં.] પેટમાં-આં-
તરડાંમાં જે લાંબા જીવ થાય છે તે;
કરમીયાં. [નાશ કરે એવું આસડ.

કૃમિક્ષ, વિ. [સં.] કરમીયાંનો
કૃશ, વિ. [સં.] દુર્બળ; સુકું.
(૧) પાતળું; નાજુક; અલ્પ.
કૃશતા, સ્ત્રી. [સં.] દુર્બળતા;
પાતળાપણું.

કૃશાનુ, પુ. [સં.] અગ્નિદેવતા.
કૃશાંગી, સ્ત્રી. [સં. કૃશ+અંગ]
નાજુક શરીરવાળી સ્ત્રી; દુબળી સ્ત્રી.
કૃષિ, સ્ત્રી. [સં.] ખેતી.
કૃષિકર્મ, ન. [સં.] ખેતીનું કામ.
કૃષિકાર, વિ. [સં.] ખેતી કર-
નાર. પુ. ખેડૂત.

કૃષીવલ, પુ. [સં.] ખેડૂત.
કૃષ્ણ, પુ. ઈશ્વરના દસ અવતારો-
માંનો એક અવતાર. (૨) વિ. કાળું.
કૃષ્ણચરિત્ર, ન. [સં.] શ્રી
કૃષ્ણના જીવનની લીલા. (૨) કાળાં-
ખાટાં કંમોં.

કૃષ્ણતા, સ્ત્રી. [સં.] કાળાશ.
કૃષ્ણતુળશી, સ્ત્રી. [સં.] કાળાં
પાનવાળી તુળશી.

કૃષ્ણદેહ, પુ. [સં.] ભમરો.
કૃષ્ણપક્ષ, પુ. [સં.] જેમાં
દિવસે દિવસે ચન્દ્રમા મોડે ભજે તે
પખવાડીઈ; વદિ પખવાડીઈ; અંધારીડ.

કૃષ્ણમુખ, વિ. કાળું મોં. પુ. (૨)
કાળા મોં વાળો વાંદરો. (૩) એ નામનો
એક દેવ.

કૃષ્ણલવણ, ન. [સં.] મેચળ.
કૃષ્ણવદ્ધી, સ્ત્રી. કાળી તુળશી.
કૃષ્ણશૃંગી, સ્ત્રી. ભેસ.
કૃષ્ણસાર, પુ. [સં.] કાળિઆર
મૃગ; હરણ [શ્રૌપદી.

કૃષ્ણા, સ્ત્રી. [સં.] ગળી. (૨)
કૃષ્ણાજન, ન. કાળું મૃગ.
કૃષ્ણાર્પણ, ન. [સં.] ઈશ્વરને
ભેટ આપવું તે. (૨) નિઃસ્વાર્થ દાન.
૩૦ પ્ર૦ કૃષ્ણાર્પણ કરવું=ચર્માદા કરવું.

કૃસર, (કૃસરાંશ), પુ. [સં.]
ખીચડો; ખીચડી.

કે, અ જે વાક્યને સંધવારો અ-
વ્યય. (એ બીજા શબ્દની સાથે આવીને
જો વાક્યને જોડે છે) (૨) અથવા. (૩)
એટલે (૪) પ્રશ્ન પૂછવામાં તે વાક્યને
છોડે આવે છે. :તમે આવો છો કે?
કેઈ, જુઓ કથી.

કેકય, પુ. [સં.] એ નામનો
દેશ અને તેનો રાજા.

કેકર, વિ. [સં.] ત્રાંસું; આફું.
કેકરાક્ષી=ત્રાંસું ભેનારી સ્ત્રી.

કેકા, સ્ત્રી. [સં.] મોરની વાણી;
રહુકાર. [(૨) ઘોંઘાર.

કેકાણ, પુ. [સં.] ઘોડો; તુરંગ.
કેકિ, પુ. [સં.] મોર; મધૂર.

કેકુબાદ, [સં.] ખરેખરો ન્યાયી.

કેપુશર, [ફા.] એક ન્યાયી બાદશાહ.
કેચિત, સં. [સં.] કાષ્ઠએક. (૨)
કવચિત. [ચોકસ
કેટલાએક, વિ. ચોડાએક; અસુક;
કેટલું, પરિમાણ બહુવાને પ્રમાણે
વપરાતું વિશેષણ. ૩૦ પ્ર૦ કેટલી વીસે
સો થાય ?

કેડ, સી. [સં. કટિ] શરીરનો
વચ્ચો ભાગ. કમર; કડ ૩૦ પ્ર૦ કેડનું
ભાગલું=કામકાજ કરવામાં આજસુ. કેડો
લાગી જવી=નાસીપાસ થઈ જવું.

કેડ, પુ. કેડો; પીછો; પૂંઠ. (૨)
દોષની તપાસ રાખ્યા કરવી તે. કિ. પ્ર.
કેડ લેવી=પૂંઠ પકડવી. (૨) ચાનકથી
કોઈ કામમાં મંડયા રહેવું.

કેડવા, પુ. કમરનો વાયુ.

કેડવો, પુ. વંશ; કુળ.

કેડી, અ. પછી; પછવાડે. (૨) પગે
આલવાનો સાંકડો માર્ગ.

કેડીડું, ન. અંગરથું; બદન, ખંડી.
(૨) વિ. કમર લગીનું.

કેડે, અ. પાછળ; પૂડે; વાંસે. કિ. પ્ર.
કેડે પરવું=પાછળ લાગવું.

કેડો, પુ. પીછો; પૂઠ. (૨) અંત;
છેડો. (૩) માર્ગ. (૪) ચીડવવા કે હેસન
કરવા કોઈની પાછળ પડવું તે.

કેણી, સ. કચી; કાણ. (નારીભતિ
માટે). [કઈ તરફ; કયે ઠેકાણે.

કેણીગમ, (મગ), અ. કહ બાણ;

કેતક, (કેવડો), પુ. [સં.

કેતકી] સ્ત્રીઓને ચોટલામાં ધાત-
વાનું એક ઘરેણું; વેણીનું ફૂલ; ચાક.

કેતકી, સી. [સં.] લાંબાં અને
'પહોળાં પાંદડાંના ગોટા જેવીએક વનસ્પતિ.

કેતન, ન. [સં.] ચિહ્ન; ધ્વજ.
(૨) સ્થાન; મકાન; આશ્રમ.

કેતુ, પુ. [સં.] નવ ગ્રહોમાંનો
એક ગ્રહ; ધૂમકેતુ. (જ્યોતિષમાં આ
પાંચગ્રહ ગણાય છે.) (૨) ધ્વજ;
વાવટો; નિશાન.

કેથે, અ. કોઈ ઠેકાણે. (૨) ક્યાં.

કેદ, સી. [અ.] કોઈના ભવતામાં
રહેવું તે; બંધન; અટકાવ; કબજો. (૨)
ગોંધી રાખવું તે. (૩) ગોંધી રાખવાની
જગા; બંધીખાનું. કિ. પ્ર. કેદ કરવું=
પકડીને કબજે રાખવું. કેદ થવું=પરાધીન-
તામાં પડવું.

કેદખાનું, ન. [ફા.] જ્યાં ગુંહેગાર
માણસોને કેદ કરીને રાખવામાં આવતાં
હોય તે ઠેકાણું; જેલ; બંધીખાનું.

કેદાર, પુ. [સ.] ક્યારો; ખેતી
માટે તૈયાર કરેલો પાળો. (૨) ગર્ત; ખાડો.
કેદારો, પુ. એક મુખ્ય રાગ.

કેદી, વિ. કેદ કરાએલું; કેદખાનામાં
પડેલું. [માણસનું.

કેનું, સ. [સં. ક:] કોનું, કયા

કેફ, સી. [આ.] જુસ્સાની,
આનંદની અને ઘેનની અસર કરનારો
શુષ્ક; નીરો; ઘેન. (૨) અભિમાન; તોર;
ખુમારી; મસ્તી. [ખીના.

કેફિઅત, સી. [ફા.] હકીકત;

કેફી, વિ. [ફી.] કેફ કરનાર; બ્યસની
(૨) જેમાં કેફનો ગુણ હોય એવું

કેળીન, સ્ત્રી. [અં.] વહાણ
(સ્ત્રીમર)ના ઉતાડ્યોને રહેવાની ખાલી;
નાની ઓરડી. (૨) બુપડી.

કેમ, અ. સં. કિમ] શા માટે;
શે કાળે, શા વાસ્તે. (૨) ક્યી રીતે;
કેવી તરેહથી (૩) શું; શું છે. (૪) કેવું;
કેવી રીતનું; ક્યમ. કેમે કરતાં=એ તે રીતે

કેમકે, અ. કારણ કે; સખળ કે.

કેમજે, બુઓ કેમકે

કેમરે, અ. અરે; શા માટે

કેયૂર, પુ. [સં.] બાબુબંધ; બેરખો.

કેર, ન. [સં. કરીર] કરડાનાં
નાનાં ફળ (એ કેરાં અથવા ફેરડાં કહે
વાય છે ને અથાણા તરીકે વપરાય છે.)

કેરખી, સ્ત્રી. કાંવરી. (૨) સોનાની
ગાળ ટીપકીઓની હાર.

કેરડો, પુ. [સં. કરીર]
ઝીણા કાંઠાવાળી ડાળીવાળું ઝાડ.

કેરબો, પુ. એક જાતનો નાચ (૨)
કેરબાના નાચમાં ગવાતાં ગાયનો. (૩)
એ ગાયનો જે રાગમાં ગવાય છે તે રાગ.

કેરી, સ્ત્રી આંખાનું ફળ; આંખા.
(૨) છઠ્ઠી વિશ્વકિતનો નારી જાતિનો
પ્રત્યય.

કેરીગાળો, પુ. કેરીની ઘોસમ.

કેફું, પ્ર. કવિતામાં વપરાતો છઠ્ઠી
વિશ્વકિતનો નાન્યતર જાતિનો પ્રત્યય.

કેલ, પુ. ચુનાનો આરો; કોલ. (૨)

મજબુત જમી જાય એવી કોઈ પણ બ-
નાવટ. કિ પ્ર. કેલીપાયા નાંખવા=મજ-
બુત કામ કરવું (૩) અથાણાનો મસાલો.
કેલપડી, સ્ત્રી. અગિઆર; એ સં-
ખ્યાનો વેપારી સંકેત. [લીલા.

કેલિ, સ્ત્રી. [સં.] રમત; ખેલ;

કેલિકલહ, પુ. [સં.] કામ-
કલહ; કીડા કરતાં થયેલો કળ્લો; રસાણું.

કેલિમુખ, ન. [સં.] પરિહાસ.
(૨) વિલાસ.

કેલિશયન, ન. [સં.] પક્ષંગ.

કેલો, વિ વેપારીઓનો એકનો
સંકેત ચાન્દ.

કેવડીઉં, વિ. કેવડું ઉપરથી કવિ-
તામાં વપરાતો ચાન્દ. (૨) કેવડાની
સુગંધવાળું.

કેવડીઓ-કાથો, પુ. બહુ શુદ્ધ
કરેલો કાથો; કેવડાની સુગંધવાળો કાથો.

કેવડું, વિ. [સં. કિયત]
કેટલું; શા માપનું. (એ જાણવાના પ્રશ્નમાં
વયસય છે) (૨) કેટલા વરસનું

કેવડો, પુ. એક જાતની વનસ્પતિ.
(તેમાંથી તીવ્ર સુગંધીદાર માંજ શે ફૂટે છે.)

કેવલી, વિ. કેવળ-મોક્ષ જ્ઞાનવાળું;
જ્ઞાની. (૨) એકમાર્ગી.

કેવળ, વિ. [સં. કેવલ]
જેમાં ખીજું લગેલું ન હોય તેવું; એકજ;
શુદ્ધ; નિર્મળ. (૨) એકલું; એક અમુક-
જ; નરહમ; માત્ર; ફક્ત.

કેવળધામ, ન. [સં.] જ્યાં

દ્વૈત નથી ચલુ માત્ર બ્રહ્મ છે એવું સ્થાન;
પરમધામ; મોક્ષધામ.

કેવળપ્રયોગી અભ્યય, પુ ઉદ-
માર બતાવનારો અભ્યય:-હાય હાય;
ઓ; અરે; બિહ; છટ.

કેવારે, અ. કથી વખતે; ક્યારે.

કેણું, વિ. કઈ જાતનું; કયા પ્રકારનું;
શા સ્વરૂપનું, વગેરે જાણવાને પ્રશ્ન પૂછ-
વામાં વપરાય છે

કેના, પુ [સં.] વાળ: નિમાળા.
(૨) ચોટલો.

કેશ કલ્યાણ, પુ. [સં.] વાળનો
સાથે બાંધેલો અબોડો; વેણી

કે પાગ, પુ. [સં.] સ્ત્રીના
માથાના લાંબા વાળનો શુભ; વેણી; ચોટલો.

કેશન, પુ. [સં.] પ્રભુ. (૨)
વિધ્વ; શ્રી કૃષ્ણ. (૩) પાણીમાં રહેલું
મડદું.

કેશવાળી, સ્ત્રી. સિદ્ધ, ઘોડા વગેરે
પ્રાણીની ગરદન ઉપરના વાળ; ચાળ.

કેશાદર્શણ, ન. [સં.] કેશ+
આકર્ષણ] વાળના જેવી ઝીણી
નળીઓમાંથી પ્રવાહી પદાર્થનું જેવાં

કેશિની, સ્ત્રી. સુંદર કેશવાળી સ્ત્રી.
(૨) જામાસી.

કેસ, પુ. [અં.] મુકરદમો; તપા-
સવાની કાર્ષ એક બાજત; કામ; બનાવ.
(૨) નહું થતું તે. (૩) વિગતપત્ર; પાનું;
ફારમ

કેસર, ન. [સં.] એક જાતની

વનસ્પતિના ફૂલના સુગંધીદાર રેસા. (૨)
કાર્ષપણ ફૂલની અંદરના રેસા.

કેસરપુ, વિ. બટકણ; રિસાળ;
બહાવરે; ભોળીઈ.

કેસરી, વિ. કેસરના રંગનું; કંઈક
લાલારા પડતું પીળું, ર. પ્ર કેસરી ભાત=
જેમાં કેસર નાખેલું હોય એવો ભાત. (૨)
(લા) માર; મુકીનો માર.

કેસરી, પુ [સં.] મિંહ; વન-
રાજ; મૃગરાજ.

કેસરીડં, વિ. કેસરના રંગનું જેમાં
કેસર લગેલું હોય એવું. (૨) રંગીલુ;
આનંદી; ઉત્સાહથી ભરેલું.

કેસરીઆં, ન. (બ વ.) મરણના
નિશ્ચયે કાર્ય કરવાને તત્પર થવું તે. ર. પ્ર
કેસરીઆ કરવાં.

કેસવાઈ, જુઓ કેશવાળી.

કેસુ, ન કેસુડાં.

કેસુડાં, ન. (બ. વ.) [સં.]

કિંશુક] ખાખરાનાં ફૂલ. (આ
ફૂલ લાલ હોય છે અને તેને પાણીમાં
ઉકાળતાં પાણીનો રંગ કેસરી લાલ થાય છે)

કેસુડી, સ્ત્રી. કેસુડા ઉકાળીને બના-
વેલું પાણી. (૨) ખાખરો.

કેળ, સ્ત્રી. [સં. કદલી]
કેળાં આપનાર વૃક્ષ. (કેળનું થડ સુંદર
દેખાય છે. નામુલક બતાવવામા કેળની
ઉપમા લેવાય છે. રૂ પ્ર. કેળના ગર્ભ
જેવી=ધણી સુકુમાર (સ્ત્રી).

કેળવણી, સ્ત્રી. કેળવવું; કેળવવાની

રીત; શિક્ષણ; સંસ્કાર; તાલીમ. (૨) વિદ્યા; જ્ઞાન; ભણતર

કેળવણીખાતું, ન. શિક્ષણ ચલાવનારી સંસ્થા; વિદ્યાખાતું

કેળવણું, સ. કિ. કેળવાય એમ કરવું; શિક્ષણ આપવું; માહિત કરવું; પલોટવું; ખીલવવું; વધારવું; જ્ઞાન આપવું; ભણાવવું; શીખવવું; તાલીમ આપવી; ઉછેરવું

કેળવાણું, અ. કિ. કેળવણી લેવી.

કેળિયું, ન. કપાશીયા વગેરે જોખવાનું રાણનું ઝાળડું.

કેળું, ન. કેળનું કળ. (૨) 'કંઈ નહિ' એવા તુચ્છકારમાં પણ જોણાય છે. (૩) આત્મલ અર્થમાં અસહ્ય લોક વાપરે છે ૩. પ્ર. શ્રીકૃષ્ણાં ધર્માસારો લાભ મળવો. [વચલો ભાગ

કેંદ્ર, ન. [સં.] મધ્યબિંદુ;

કેદેથી, સ્ત્રી. રાજ દશરથની સ્ત્રી.

કેતવ, ન. [સં.] કપટ; છળ; ઢોંગ.

કેરવ, ન. [સં.] ચંદ્રને જોઈ

ખીલનારે કમળ; કુમુદ.

કેરવિણ્ણી, સ્ત્રી. [સં.] કુમુદિની;

પોયણી. (૨) વલાવડી. (જોમાં પોયણાં થતા હોય એવી તલાવડી)

કૈલાસ, પુ. [સં.] કેલસ=સ્ફટિક] હિમાલયનું એક શિખર; મહા દેવનું અને કુબેરનું ધામ. [દેવ; કુબેર

કૈલાસપતિ, પુ. [સં.] મહા-

કૈલાસવાસ, પુ. કૈલાસમાં વાસ થતો તે; અર્થાત્ મરણ.

કૈલાસવાસી, વિ. [સં.] કૈલાસમાં જઈ વસેલું; મરણ પછી કૈલાસને પ્રાપ્ત થયેલું; મરણ પામેલું.

કૈવર્ત, પુ. માછી. [અક્ષપ્રાપ્તિ.

કૈવલ્ય, ન. [સં.] મુક્તિ;

કૈશકી, સ્ત્રી. [સં.] નાટકની ચાર વૃત્તિઓમાંની એક વૃત્તિ. (૨) ગુંગાર. હાસ્ય અને કંઠણાયુક્ત વાણી.

કૈશોર, ન. [સં.] જુવાની; તારુણ્ય (પદરવર્ષની અદરની અવસ્થા.)

કૈસરેહિંદ, પુ. [અં.] કેસર=શહેનશાહ] હિંદુસ્થાનનો મહારાજ.

(૨) જાહેર એવા બળવનારાઓને સરકાર તરફથી આપવામાં આવતો એક માનદરજી સોનાનો કે ચાંદીનો ચાંદ.

કૈ, અ. ક્યાં; કહી. (૨) કોઈ કોઈવાર. (૩) કોઈ પ્રકારે; કંઈ પણ.

કૈક, વિ. કોઈએ; કેટલાક; ધણાક. (૨) કંઈએ; જરાક, થોડું. અ. (૩) ક્યાંક; એકાદ કેકાણે [કોઈ.

કો, સ. [સં.] કા.] કાણ. (૨)

કોઈ, સ. [સં.] કોપિ] ગમે તે; જો તે; ગમે તે એક; એકાદું; કશિવ. કોઈએક, વિ. ગમે તે એક. (૨) કેટલુંક; થોડુંક.

કોઈકાળે, અ. ધણે વખતે; ક્યારે; કોઈ દહાડો; કંઈ. (૨) ધણેકાળે, એકાદવાર.

કોઈકોઈ, કોઈક; એકાદ; ધણામાંથી એકાદ. [વાનું કાઢ.

કોઈતો, (કાષ્ઠો), લાકડાં કાપ-

કોક, વિ. જુઓ કોકએક.

કોક, પુ. [સં.] ચક્રવાક; હોલો.

(૨) રતિશાસ્ત્ર બનાવનાર એક વિદ્વાન.

કોક, ન. રતિશાસ્ત્ર; કામવિદ્યા.

કોકરી, સ્ત્રી કાચા સુતરની ગુંછળી; દડી. (૨) કરચલી; વટ (૩) સુકવેલી રાયણ.

કોકરું, ન રેડીયા ઉપર કાતેલા સુતરની લાંબી દડી. (૨) કરમાએલી સ્થિતિ. (૩) ગુંચવાઈ ગયેલું કામકાજ (૪) દૂધના કોદા થવા.

કોકનદ, ન [સં.] સોનું. (૨) કમળ.

કોકબાણ, ન. કામદેવનું બાણ.

કોકમ, ન (બ. વ.) એક ખટારા વાળી ફળની છાલ. (કોકમ દાળ શાકમાં આમલીની માફક ખટારાને માટિ નખાય છે

કોકરવરણું, વિ. [લે. કુરુ-માણમ્ ઉ.] થોડુંધણું ઉનું; હુંફાળું; કોકીલું. (કોકરવાયું એમ પણ કહેવાય છે)

કોકરવું, ન. કાનના વચલા વેડમાં પહેરવાનું ડુંબ.

કોકરવું, સ કિ. ખોતરવું; ધીરે ધીરે ખણવું-ફેસલાવીને ફેલી આવું. (૨) છેતરવું.

કોકરે, ન. બકરીનું બચ્ચું. (બટવો.

કોકલાલી, સ્ત્રી. ભટવાઈ કોકલાલ=કોકશાસ્ત્ર, ન કામશાસ્ત્ર; રતિવિદ્યા.

કોકા, પુ. સારાં ને કીમતી કપડાં; બામા.

કોકા, સ્ત્રી ચુબન; બચી.

કોકિલ, પુ. [સં.] કોચલ. (વ-સંતમાં પંચમરાગે ગાનાર એક પંખી.)

કોકિલા, સ્ત્રી. [સં] કોચલ; (કોકિલા કાગરીના માળામાં જઈ ધડાં મૂકે છે. કાગરી તેને સેવી બચ્ચાં ઉછેરે છે જ્યારે તેઓ બોલવા માટે છે ત્યારે તે પોતાના નહિ, એવું સમજવાથી તે-મને મારી કાઢે છે. આ ઉપરથી કોચલ પરબૃતા-બીજાથી પોષાયેલી કહેવાય છે)

કોકી, સ્ત્રી. ચકલી; ચલ્લી. (છાક-રાને રમવાને બનાવેલી ચકલી.)

કોકીશાં, ન. કામકાની પશ્ચળતા બેડબાનું તરકનાગાળા. ૨) કોટમાંનાં બાકાં.

કોકો, પુ. [અં.] નાળિયેરીની બતનું એક ઝાડ અને તેનાં બિયાં. (૨) કોકના બીજના બુકાનો ઉકાળો.

કોમળિયું, ન આરા ને ઉલ્લીનો રોગ; કોલરા; વિશચિકા.

કોમળો, પુ. [સં કચલ] મોઢું ભરાય એટલું પ્રવાહી તે. (૩) મોઢામાં પાણી ભરી તેને પાછું કાઢી નાખવું તે. કિ પ્ર કામળા કરવા=મોં સાફકરવું.

કોચ, પુ. [અં.] ટેકીને બેસાય એવું આસન; મંચ; તકીઆવાળી ખાટ.

કોચમેન, (કોચમેન), પુ. [અં.] માલી હાંકનાર; માલીવાન.

કોચરું, વિ. કોચાઈ ગયેલું; ખવાઈ ગયેલું; કાણવાળું; ધણું જીવું

કોચલું, ન. ફળની ઉપરનું કકણ છોડું; કકણ યહ ગયેલું ફળ. (૨) સકો-ચાઈ ગયેલું હોય એવું.

કોચવું, સ. કિ. આરપાર કાણું પાડવું. (૨) ખાતર પાડવું. (૩) વિધવું; લોકવું; ચારવું (૪) કાણું પડે તેમ ખાતરી ખાવું. (૫) વારંવાર ટાકવું.

કોચું, [કોચું], વિ. સુકાઈને કચલી પડી ગઈ હોય એવું. (૨) રસરસ નહિ ભરાતાં એમનું એમ રહી ગયેલું.

કોલગરી, વિ. માણિકઠારી-આસો માલિનીની પુનેમ.

કોટ, પુ. [સં. કોષ્ઠ] શહેરની આસપાસ બાંધેલી ઠગી ને મળ્યુત દીવાલ; બૃહદચના; કિલ્લેબંધી. (૨) વંટે; લીતનો વાડો. (૩) કોટની અંદરનો જે ભાગ તે.

કોટ, [કૌ.] ડાંગલો.

કોટ, (કોટ), સ્ત્રી. ટાક; ગળું (૨) કોટ વળગવું તે; કોટી; આલિંગન.

કોટડી, સ્ત્રી. ઓરડી; ખોલી (૨) કારામઢ; નાની અને સાંકડી બંધિઆરજા

કોટડું, ન. કોટડી; ઓરડી; માટીની લીંતોનું અને માળ વગરનું નાનું ઘર. (૨) માટીની અથવા ઇંટની નાની લીંત; નાનો નીચો કોટ. (૩) છાપરે પડી ગયા પછી લપી રહેલી લીંત.

કોટલું, (કોચલું), ન. જેની અંદરથી મરમ કાઢી લીધેલો હોય એવું સુંકું કાચલું; છાડું.

કોટવાળ, પુ. ગામનો બંદોબસ્ત અને સંભાળ રાખનાર અમલદાર.

કોટવાળી, સ્ત્રી. કોટવાળનું કામ.

કોટાકોટ, વિ. કરોડોની સંખ્યાનું. (કોટાનકોટ) (૨) કોટની લગોલગ.

કોટિ, [સં. કોટિ] સો લાખ જેટલી સંખ્યા; કરોડ. કોટિયા=અને રીતે. (૨) ધનુષ્યની પાણુઓ છેડો. (૩) તક્કારનો મુદો; દલીલ. (૪) પ્રકાર; પંક્તિ

કોટિધ્વજ, વિ કરોડોનો શાહુકાર.

કોટી, સ્ત્રી. કોટ વળગવું તે; આલિંગન. કિ. પ્ર. કોટી કરવી=ગળે બાંજીને રોડું. (૨) રનેહથી ગળે વળગી પડવું.

કોટિયું, ન. નાનીહોડી; મછવો; પનાઈ

કોટેકોટ, બુઆ કોટાકોટ.

કોટયાવધિ, [સં. કોટિ + અવધિ] કરોડોની મોલકતવાળો; જેની કરોડોથી ગણતરી થતી હોય એવું.

કોઠ, (કૌઠ), ન. કોઠી નામનક ઝાડનું ફળ. (૨) જેના શરીર ઉપર કોઠના જેવાં ધાખાં હોય એવો સાપ.

કોઠમડી, સ્ત્રી. ચોમાસામાં લોંબા ઉપર થતો એક કડવો વેલો.

કોઠલી, સ્ત્રી. નાની કોઠી. (૨) નાનો કોઠલો (૩) નાનો કોઠાર.

કોઠલો, પુ. માટીનો પટારા જેવો બનાવેલો ઘાટ. (ગામડાના લોક આમાં દહીં દૂધ વગેરે રાખે છે) (૨) કોઠાર; ભંડાર.

કોઠાર, પુ. [સં. કોષ્ટાગાર] અનાજ ભરી રાખવાનો ઓરડો અથવા મોટો કોઠલો; અનાજની વખાર. (૨) ભંડાર; ખજાનો.

કોઠારી, પુ. કોઠારનો ઉપરી; ભં-

કારી. (૨) ધરમતુ કામની વ્યવસ્થા કરનાર

કોઠારીઉ, ન. જુઓ કોઠાર.

કોઠી, સ્ત્રી. માટીનો ઉચો નળાકાર એક ઘાટ. (૨) વખાર; વેપારની પેઠી; દુકાન. (૩) ચાણુ; ચોખી. (૪) ખાળકુંડી.

કોઠી, (કોડી), સ્ત્રી. કોકતું ગાડ.

કોડીમકું, કોઠમકીનું ફળ (૨) ચીલ-પાની એક ભત

કોડું, ન. જળ; ફાંસો (૨) સામો ધણી છેતરાય તેવો પ્રપચ. (૩) બનાવટી ઘાટ. કોહુ કરતું-કુતારતું=યુક્તિથી ઘાટ ઘડવો-કામ સાધવું.

કોડો, પુ. બાધેલો મોટો કુવો; કોટ કે કીલ્લાનો પુરજ. (૨) કેટલાંક કુંડાળાંની અંદરનું વચકું કુંડાણું. (૩) ખાતું; આસન. (૪) સારીર; ક્ષેત્ર. (૫) અંગરખાનો છાતીની આસપાસનો લાગ. (૬) પેટમાંના પાચન કરનારા અવયવોનો સમૂહ (૭) દોર પુરવાનો કબો. (૮) શહેર સુધરાધ ખાતું અને તેની આક્રિસ; મ્યુનિસિપાલિટી (૯) મન; અંતઃકરણ.

કોડ, પુ. (ખ. વ.) આનંદ અને હોંશથી કોઈ કાર્ય કરવાની ઉત્કટ મનોબાવના; હોંશ; ભાવ; ઉત્સાહ.

કોડ, (કોડચ), સ્ત્રી. કારીગર લોકને કામકાજ કરવાની જગ્યા. (૨) દોર બાંધવાની ગમાણવાળી જગ્યા

કોડો, (કોડો), પુ. મોટી કોડી; મૂડીના આકારનો શખ; મોટી પેચદાર છાપ. (૨) વિ. મૂર્ખ.

કોડામાણુ, વિ. દેખાવકું; રૂપાણું.

(૨) વરજાંગીઉ; યાપટીપવાણું. (૩) કોડીલું.

કોડીઉ, ન. માટી કે ધાતુનું દીવો કરવાનું; નાનું પાત્ર; નાનું શકિર. (૨) વિ. કોડીલું (૩) કોડીઉ. (૪) કોડી જેલું. (૫) ચટાપટાવાણું; રૂ. પ્ર. કોડીઆ જેટલું કપાળ=ફુલાંગી માણસ માટે વપરાય છે.

કોડી, સ્ત્રી. દરિયાઈ જીવડાનું નાનું કોટલું. (આગળ ફેરવેલું ઉકાણે હલકા ચલણુ તરીકે કોડી વપરાતી, છતાં તે તુલ્ય ચલણુ હવે તેથી કહેતી થઈ કે 'કોડીની કીમત છે'). કોડી ભર=કોડીના જેવા ભરાઈ દાણાની એક ભતની ભર.

કોડી, સ્ત્રી. વિશની સંગા.

કોડીલું, વિ. હોસીલું; ઉમંગી. (૨) યાપટીપીઉ; રૂપાણું. (૩) કોડના રોગવાણું.

કોડું, વિ. માલ વગરનું હોય એલું; આકું; રીતભાતની સમજ વગરનું; વાધા-ખોરીઉ; અવિવેચી

કોડો, પુ. મોટી કોડી. (૨) કુહારો.

કોડ, [સં. કુટ] એક ભતનો ત્વચાનો રોગ. (આ રોગથી ચામડી ઉપર ઘોળા કાળાં ધાળાં પડી જાય છે ને હાથપગનાં આંગળાં ગળતા જાય છે.)

કોડીઉ, વિ. કોડના રોગવાણું [જગ્યા.

કોડોર, ન. કોડીઉ; દોર બાંધવાની

કોણ, [મ. કઃ] પ્રશ્નાર્થે વપરાય સર્વનામ; કવણ; કયું.

કોણ, [સં.] ખુણા; ખાંચો, પાંક.

કોણી, (કોણી), સ્ત્રી. જ્યાંથી હાથ વળે છે તે હાલકાવાળો હાથનો વચલોભાગ.

કોતક, જુઓ કોતક.

કોતર, ન. [સં. કોટર] પર્વતમાનો ઉંડાણ ભાગ; મોટી મોટી ખાઈઓ; ઉંડા ખાડાખઈઓ.

કોતરકામ, ન નકરી; વસ્તુને કોતરીને તેમાં વેધ, જુદા, ઝાડપાન વગેરે ખાડવાં તે

કોતરકું, ન. નાનું કોતર; જહુ હડી ન હોય તેવી ખાઈ

કોતરણી, સ્ત્રી કોતરવું તે: કોતરવાનું કામ; કોતરવાની ઢબદબ; નકરી. (૨) કોતરણી કરવાનું ઓળર (૩) કોતરણી કરવાનું મહેનતાણુ

કોતરણું, સ. કિ. [સં. કૃત=ખોતરવું] અદરથી ખણી મઢવું; ખોતરવું. (૨) આકાર પાડવો; નકરીનું કામ કરવું.

કોતરાણું, અ કિ. આપોઆપ અંદરથી ખવાઈ જવું; કોરાણું

કોતરીખાણું, સ.કિ. સામાન સમજણ પડે નહિ તેમ ધીરે ધીરે ચુકિત થી ખાણું [હાર

કોતલ, સ્ત્રી. શણભરેલા વોડાની

કોતાર્ધ, સ્ત્રી. [કિ] ખોટ; ઓછાપણું; રાય; કસર.

કોતાર, પુ માવત; હાથી હાંકનાર કોતુક, જુઓ કોતુક.

કોથમીર, સ્ત્રી. ધાણાના લીલા છાડ.

કોથળી, સ્ત્રી. ખલેચી; થેલી; નાનો

કોથળો. (૨) એક હનરની સજા. (૩) વૃષણ.

કોથળીસાંથ, સ્ત્રી મહેસુલની રકમની દર હનર ૩ ની થેલીએ જમીનદારોને મળતો વડાવ

કોથળો, પુ થેલો; મોટી કોથળી (૨) ખરીઓ. કિ પ્ર. કોથળો કરવો=કોથળામાં માલ ભરી વેચવાનો ધંધો કરવો

કોટુંડ, ન. [સં.] ધનુષ્ય: આપ; કમહું. [જતનું ખડધાન્ય.

કોદરા, પુ. [સં. કોદ્રવ] એક કોદરી. સ્ત્રી. કોદરાને ભરડતાં તે-માથી સઈ જેવા ઝીણ અને ઘોળા જે કણ નીકળે છે તે; કોદરાના ચોખા.

કોદાળી, સ્ત્રી. [સં. કુદાલ] જમીન ખોદવાનું ઓળર

કોદાળો, પુ મોટી કોદાળી.

કોલી, અ કોઈ દિવસ; કોઈવાર. (૨) ના ધરડી ભેંસ [કસ્તર.

કોડું, ન. વરડો ભેંસ, ડોચ. (૨)

કોન, જુઓ કોણ

કોનગ્રેસ, સ્ત્રી. [અં.] જુદા જુદા ભાગના પ્રતિનિધિઓની સભા; મહાસભા

કોનસેલ, [અં.] સલાહ: મસલત: મત. (૨) સલાહકાર; મત્રી; વકીલ; એલચી. (૩) કાયદા સંબધી અભિપ્રાય આપનાર; બેરિસ્ટર. કોન્સેલર=મત્રી; અમાત્ય.

કોનરટેબલ, પુ. [અં.] પોલિસ
ખાતાનો અમલદાર; જમાદાર.

કોનકળ, ન. રતાણ; સકરકંદ

કોનું, સ. કોણનું.

કોપ, [સં.] કાપ; ક્રોધ; ગુસ્સો;
પતરાણ; ખડા. (૨) નાશકારક આક્રંત;
ખોટું દુઃખ; ગજબ

કોપદી, સ્ત્રી. હપરનું પાતળુ પડ.

કોપરબરાસ, ન. [અં.] તાંબા-
પિત્તળના મિશ્રણથી બનાવેલી એક મિશ્ર
ધાતુ. (૨) (વ્યં.) વિ. માલ વગરનું;
તકલાદી; ખોટું. (૩) વર્ણસંકર.

કોપરાપાક, પુ. કોપરાના ખમણની
બનાવેલી એક મિઠાઈ. (૨) (વ્યંજ) માર
કોપરી, સ્ત્રી. ખોપરી.

કોપરીઉં, ન કાણી; ગુણીડ

કોપડું, ન. નાળિયેરની અદરનો
ગર; ટોપડું. [કોપરાનું તેલ.

કોપરેલ, ન કોપરામાંથી કાઢેલુ તેલ;

કોપરું, અ. કિ. કોષાયમાન થવું.

કોપાયમાન, વિ. [સં.] ગુસ્સે
થએલું; કોપેલું.

કોપીન, ન. [સં. કૌપીન]
લગાડીનું હુંકે વસ્ત્ર.

કોફી, સ્ત્રી. [અં.] બુનદાણાને
રોજીને દળવામાં આવે છે અને પછી તે
ચાની માફક છકાળીને પીવાય છે તે.

કોખર, ન. બે શિખરો વચ્ચેનો ગોળો.
(૨) પહાડી માર્ગ; કોતર; ખીણ.

કોખ, બુઝો કોખો.

કોખાવાળી, વિ કુખો કરનારી સ્ત્રી.
કોખીજ, સ્ત્રી. [અં.] એક જાતની
કુમળાંપાંદડાંના ગોટાવાળી શાકની વનસ્પતિ.

કોખો, પુ. થાપ દેવી તે. (૨) થાપ
બેસાડવાનું કામ. (૩) થાપ બેસાડવાનું
મોગરી જેવું લાકડું.

કોમ, સ્ત્રી. [આ.] અમુક જાત,
નાત, કે ધર્મને લઈ જોળખાતો લોકસમૂહ.

કોમળ, વિ. [સં.] કુમળું; સુક-
માર; નાનુક. (૨) સુંવાળું. (૩) પોચું;
નરમ; ઢીલું. (૪) હયાળું; સદ્ભાવવાળું.

કોમળતા, સ્ત્રી [સં] કુમળાપણું.
(૨) નરમાશ [નાનુકાઈ.

કોમળતાઈ, સ્ત્રી સુકુમારતા (૨)

કોચરો, પુ. ધણી માધાદેટ પછી
બેસે એવું જે કંઈ તે; ચૂંચ; ઝટ ન
હકલે એવો પ્રશ્ન. (૨) ચુંચવણ.

કોચલ, સ્ત્રી. [સં. કોકિલા]
નાકિલા. કાગડાના જેવું એક પક્ષી. (૨)
દાંતનું એક જાતનું રમકડું.

કોચલડી, સ્ત્રી. કોચલ (કવિતામાં).

કોચલી, સ્ત્રી. ગળાનો એક રોગ.

કોચલું, વિ. કહોઈ ગયેલું; સહેલું;
ખમડેલું.

કોચલો, પુ. અધીર બળીને કરી
અએલી વસ્તુનો કાળો કકડો; બજેલા લા-
દડાનો કારેલો અંગારો.

કોચાળોલું, વિ. દોઢડાપણ કરનાર;
વાંકું બોલનાર; ચીપીચીપીને કટાક્ષકરનાર.

કોર, સ્ત્રી. પ્રાંત; જામ; અનિમ
છેડો; ધાર; કિનાર; પટ્ટી. (બીજા શબ્દો

સાથે જોડાઈને વપરાય છે. :-કાળ-જડાની કોર.)

કોરમું, વિ. અસર; લાગણી વગરનું.

કોરદ, (કોર્ટ), સ્ત્રી. [ઝં.] ઇન-સાઈની અદાલત; ન્યાયાધીશી; કચેરી
કોરડાદાવ, પુ છાકરાઓની એક
રમત.

કોરડું, વિ. ભીનું નહિ તે; કંઈ; સુકું; ગાળડું. (૨) વરસાદ વગરનું —
કોરડું વરસ.

કોરડો, પુ ચાલુક. (૨) અમલ; દોર; સત્તા. કિ પ્ર. કોરડો ફાટવો =
ત્રાસ. વર્તાવો. [ધાર; છેડો.

કોરંજી, સ્ત્રી. કોર; બાજુ; કિનારી;
કોરજી, ન. જૂળતું વાવાઝોડું; આધી.
(૨) અંત; છેડો; સીમા

કોરજીઓ, સ્ત્રી. કોરીને કરેલી
ખાંભણો. (૨) પુ કોરવાનું કામ કરનારો.
કોરજી, સ્ત્રી. કોરવું તે; કોરવાનું
કામ; કારીગરી (૨) કોરવાની મજૂરી.
(૩) કોરવાની હથેલી. (૪) કોરવાનું ઓભર.

કોરમું, ન કડોળનો છણો બુકો.

કોરવંકું, વિ. એક બાજુએથી વાંકું;
એક તરફથી ઢળવું હોય એવું

કોરવાણુ, વિ. કોર પડયુ હોય
એવું; સિનારા ચિનાનું; સુકવણુ.

કોરવું, કિ. અ. અદરથી ખોતરીને
કાઢવું; કાણું પાડવું; શારવું; વીંધવું.

કોરસણી, સ્ત્રી. કોરવાનું ઓભર.

કોરાડું, વિ. કોરું; શોષક. [કોરણુ.

કોરાણુ, ન. કોરાપણું; સુકવણું. (૨)

કોરાસી, પુ. બહુ ઝેરી સાપની
એક ભત.

કોરું, વિ. ભીનું નહિ એવું; સુકું.
(૨) લુપ્ત; એકલું. (૩) નહિ વપરાયેલું;
નહું. (૪) અલગ; નિર્લેપ. કોરે દુગડે =
કંઈ પણ આળ વગર. ૩. પ્ર. કોરમેઠું =
ખીલકુલ કે ૩.

કોરી, સ્ત્રી. કચ્છ કાઢિયાવાડમાં પૂર્વે
ચાલતો ચારેક આનાની કિંમતનો રૂ-
પાનો સિક્કો.

કોરે, અ. બાજુએ; કિનારે. (૨)
તરફ કિ. પ્ર. કોરે ખેસવું = અટકાવ આવવો.

કોલ, પુ. [આ.] વચન; કબુલાત;
પણ. (૨) બંદરમાં આવતાં જતાં વહા-
ણની નોંધ.

કોલ, પુ. કેલ; ચુનાની મેળવણીનો
ગારો. (૨) શિયાળ; કોલકું (૩) શેરડી
પીથવાનું યત્ર; ચીચોડો.

કોલકરાર, પુ [ક.] એક બીજાએ
સમજાવીથી કરાર કરવા તે; સંધિ;
તહનામું; કબાલો

કોલતાર, પુ. [ઝં.] કેટલાંક દ્રવ્યો
બાળતા તેમાંથી નીકળતો એક ભતનો
પ્રવાહી પદાર્થ; સુવો. (૨) કોલસામાંથી
ઠાઠેલો સુવો; પ્રવાહી ડામર.

કોલન, ન. [ઝં.] વાંચનમાં અ-
મુક સળદો પછી અમુક વખત અટકવાને
માટે મૂકવામાં આવતું આડું (;) ચિહ્ન;
અર્ધવિરામ. [કુલમ.

કોલમ, સ્ત્રી. ડાંગરની એક ભત;

કોશમ, ન. [અં.] આળ; હાર.
(૨) વિભાગ; ખાતું; આસન; કોઠો.

કોશસો, પુ. લાકડાનો અથવા બીજો
કોઈ વસ્તુનો અડધો બળેલો ભાગ; આ-
લવાયેલો અંગારો; કાચલો. [બકાર

કોલાહલ, પુ [સં] ઘાંધાર; શાર-

કોલો, સ્ત્રી. [સં. કપીલા ઉ.]

ગોરી ગાય.

કોલુ, ન શેરડીને પીલીને રસ કા-
ઢવાનું ચંદ્ર; ચીચોટો.

કોલેરો, ન. ઝડા ને ઉલટીનો એક
જીવલેણ રોગ; કોમળીક.

કોલો, પુ ભુરીઓ પુરુષ.

કોલો, પુ ખુલ્લો; બે દિવાલોની
અસમાનતાને લીધે પડેલો યુગ્મો; ખાચો

કોવાડ, પુ. જેને આધારે કોસનું
પેડું રહે છે તે લાકડું (૨) વિ નાકી
બુદ્ધિનો અને માસ્કાની હીમાયત કરનારો
માણસ.

કોવાડી, બુઓ કુહાડી.

કોવાડો, બુઓ કુહાડો.

કોવાણુ, ન. સરવું કે કુગાવું;
બગરવું.

કોવિદ, પુ. [સં.] પડેલ; વિ-
દ્વાન; જ્ઞાની [બગરવું.

કોવું, અ કિ. વિકૃતિ થવી; સરવું;

કોના, સ્ત્રી. [સ. કુશી] ખાંડવા
તથા ખોદવાનું એક તરફ અણીયાળુ
લાંબું આભર. (૨) હળપુણી નરાજ.

કોશ, (કાપ), પુ. [સં.] બંડાર;

ખળનો (૨) કોઠો; શરીરની અંદર
કદપાયેલા બુદ્ધિ બુદ્ધિ વિભાગોમાંનો અ-
કેકો વિભાગ. (અત્રમય કોશ: પ્રાણમય
કોશ) (૩) શબ્દોના સંગ્રહનું પુસ્તક

કોશકાર, વિ. કોશ બનાવનાર.

કોશરીકિં વિ. બખીલ; કંબુસ;
કરકસરીક

કોશાગાર, પુ. [સં. કોશ+
આગાર] બંડાર; ખળનો.

કોશાધિકારી, પુ. [સં. કોશ+
અધિકાર+ઈ] ખળનાનો ઉપરી
અમલદાર; ખળનચી.

કોશાધ્યક્ષ, પુ. [સં. કોશ+
અધ્યક્ષ] કોશનો વડા અમલદાર;
ખળનચી. [વચમાની કાયર.

કોશીઆળો, પુ કોશ અને હળની

કોશીઓ, પુ. કુવેતી; કોસ હાંકના-
ર (૨) એક જાતનું પંખી.

કોશીશ, સ્ત્રી [સં.] ચતન; ઉપાય;
પ્રયાસ; ઉચ્ચોગ.

કોશોટો, પુ. રેશમના કીડા પોતાના
મામાંથી તાંતણા કાઢી જે કોડકું
પોતાના શરીર ઉપર બનાવે છે તે.

કોષ, પુ [સં.] બંડાર; ખળનો.
(૨) સંગ્રહ

કોષ્ટ, સ્ત્રી. [સં.] એક જાતની
વનસ્પતિ

કોટક, ન. કોઠો; તોલ, માપ, ભરત
વગેરેના પરિમાણનો સંબંધ દર્શક કોઠો.

કોસ, પુ. દોઢ એ મૈલન માપનુ નામ; ગાહ. (૨) કુવામાંથી પાણી ખેંચવાનું ચામડા કે લોઢાનું બનાવેલું સાધન.

કોસણ, સ્ત્રી. પાંસળીઓ; કૂખ

કોસંબી, સ્ત્રી. એક જાતની વનસ્પતિ.

કોસીયુ, ન. કિશ્મીની અદરથી બંદુક કે તોપ મારવા માટે કિશ્મીમાં રાખવામાં આવતું બાકું.

કોહણ, ન. ચીકણાપણું; દોઢડહાપણું.

કોહીનુર, પુ [ફ્ર. કોહીનુર] તેજનો અંખાર; અત્યંત તેજસ્વી. (૨) હિંદનો એક બહુમુલ્ય હીરો (આ હીરો હાલ બ્રિટિશતાજમા જડાયલો છે)

કોળ, પુ. મોટા ને જડો કંદર. વકર્યો ઉદર કોળ થાય=ઉદરને બળ આવે ત્યારે તે કોળ જેવો થઈ જાય છે.

કોળયુ, સ્ત્રી. કોળી જાતની સ્ત્રી

કોળવાઈ, સ્ત્રી. કોળ પકડવાનું પાંજરું.

કોળી, પુ અનાય લોકોની એક જાત; બીલ; કાકરડો.

કોળી, (કોળી), સ્ત્રી હાથની મુઠીમાં લેવાય તેટલું; કલ્લો.

કોળું, ન [સં. કૂમાણ્ડ] બાપણુ; સાકરકોળુ (૨) કહોળું.

કોવો, પુ પોપટની જાતનું એક પક્ષી; કાકાકોવા. (૨) કાવડો.

કોતક, જુઓ કોતુક.

કોતુક, ન. [સં.] આશ્ચર્ય; નવાઈ; અજાણી; તાજાળી; ટિંખણ; ગમ્મત.

કૈતુહલ, ન [સં.] આતુરતા; ઇતેન્દ્રી; કોતુક.

કૈપીન, ન [સં] સંન્યાસીની લગાડીનું લુગડું. [પ્રપંચ.

કૈલાડ, ન. [સં.] તરકટ; કાવતડ;

કૈમા, ન. [સં.] બચપણ; નાનપણ; બાલ્ય. [મારલાવ.

કૈમાય, ન [સં.] કુમારપણું; કુ-

કૈમુદી, સ્ત્રી. [સં.] યાદની; ચંદ્રમાનુ અજવાણુ. (૨) સંસ્કૃત વ્યાકરણનો એક ગ્રંથ.

કૈરવ, પુ. [સં.] કુત્વેશના રાજાઓ

કૈવલ્ય, સ્ત્રી. એક જાતનું વસાણું.

કૈવલ, [આ.] રક્ષિ; બળ. (૨) મજબુતી [હીતગારી.

કૈશલ્ય, ન. [સ] કુશળતા; મા-

કૈસ, પુ લખાણમા વપરાતું એક ચિહ્ન; [] () (૨) (અ) કમાન.

કૈશલ્યા, સ્ત્રી દશરથના સ્ત્રી અને શ્રીરામચંદ્રની માતા.

કૈશિક, પુ. વિશ્વામિત્ર (૨) ઇન્દ્ર

કાસ્તુભ, પુ [સં.] પૌરાણિક ખ્યાતિનો એક મણિ.

કયમ, અ. [સ. કિમ] કેમ; શામાટે. (૨) વિ. કેવું.

કયાડો, પુ. ચૌડાની એક જાત.

કયામત, (કિયામત), સ્ત્રી. [આ.] હેવતના ન્યાયનો દિવસ મુસલમાની ધર્મની માન્યતા પ્રમાણે આ દિવસે દરેક મનુષ્યને ખુદા છેલ્લો ઈસાફ આપે છે.

કચારડો, પુ. [સં. કેદાર]
જેમાં પાણી ભરાઈ-રહી શકે એવું ખેતર;
કચારીની જમીનનું ખેતર. કચારડી=પાણી
રહે એવું નાનું ખેતર. (૨) પાળબાંધીને
બનાવેલો જમીનનો ટુકડો; કચારો.

કચારી, સ્ત્રી. ખોદી પાળ બાંધીને
પાણી ભરાઈ રહે એવી બનાવેલી જમીન.
(૨) નાનો કચારડો.

કચારે, અ. [સ. કદા] ક્યે
વખતે; કે વારે, કદા. (૨) કોઈ કોઈ
વખત; કોઈ વાર.

કચારો, પુ. [સં. કેદાર]
વનસ્પતિને પાણી મળે તે માટે તેની
આસપાસ જમીન ખોદીને કે પાળ બાંધી-
ને બનાવેલો ખાડો.

કચાર, પુ [આ.] કસોટી; અનુ-
માન; અટકળ (૨) તોલ; તુલના; ધારણા
(૩) વિચાર.

કચાં, અ. [સં. કુપ્ર-કવ]
કચે ઠેકાણે; કંઈ જગાએ; કહી.

કચાઈ-ય, કોઈપણ ઠેકાણે; કચાંય;
કહાંએ પણ.

કેતુ, પુ. [સં.] યજ્ઞ-યાગ. સે
યજ્ઞ કરનાર ઇન્દ્ર યાય છે તેથી ઇન્દ્ર
‘શતકેતુ’ કહેવાય છે.)

કેતુચ્છદ, પુ. [સં.] જૈન.

કેમ, પુ. [સં. ક્રમ્=જવું]
એક પછી એક આવે એવી વસ્તુરચના;
હાર; ગોઠવણ; વ્યવસ્થા; રીત. (૨) ધારો;
રિવાજ; ચાલ.

કેમણ, પુ. [સં. ક્રમ્=જવું]
જવું તે; ગમન; આટો ફરવું તે. (૨)
અભિવૃદ્ધિ; વધારો.

કેમણંગ. પુ. [સં. ક્રમ્+મજ્ઞ=
ભાગવં. ઉ.મજ્ઞા] વ્યવસ્થાનું તૂટી જવું.

કેમવાર, અ. [સં.] વ્યવસ્થાનુ-
સાર; એક પછી એક; અનુક્રમ પ્રમાણે

કેય, પુ. [સ. ક્રી=વેચાણ લેવું]
ખરીદી કરવી તે.

કેયકેય, પુ. [સં.] લેવું
અને વેચવું; લેવેચનો ધંધો.

કોંતિ, (કાન્તિ), સ્ત્રી. [સં. ક્રમ્=
જવું] અકમાથી બીજામાં જવું; ઉચલ-
યાચલ; કેરફાર, પરિવર્તન.

કોંતિવૃત્ત, (કાન્તિવૃત્ત), ન [સં]
સૂર્ય ફરતો ફેરવાય છે તે માર્ગ.

કિકેટ, સ્ત્રી. [ઝં.] ગંડીદડાની
અંગ્રેજ એક રમત.

ક્રિયામાણ, ન [સં.] ક્રિયા-
કર્મ; સંસ્કારવિધિ. (૨) વિ. કરાવું;
થવું; બનવું.

ક્રિયા, સ્ત્રી. [સં. ક્રુ=કરવું]
જે કંઈ કરાવું હોય તે; કર્મ. (૨) સં-
સ્કારવિધિ; ક્રિયામાણ. (૩) બનાવટ;
અમુક કામ કરવાની રીત; કૃતિ.

ક્રિનાપદ, ન. [સં.] વ્યાકરણમાં
ક્રિયા બતાવનારું પદ.

ક્રિયાબ્રજ, વિ. [સં.] કરવાનું

ચૂકેલું; બે કંઈ કરવું બેઠાએ તે નહિ
કરવાથી પોરું-બ્રહ્મ થયેલું.

ક્રિયાવિશેષણ, ન. [સં.] ક્રિ-
યાપદના વિશેષણ તરીકે વપરાતો શબ્દ.

કિં શક્તિ, સ્ત્રી. [સં.] કાર્ય
કરવાનું બળ.

ક્રિયાશ્રય, પુ. ક્રિયાનો કર્તા.

ક્રિશ્ચિયન, વિ ખ્રિસ્તી; કાઈસ્તના
ધર્મને માનનાર; વિશ્વાસી.

કોડા, સ્ત્રી. [સં.] રમત ગમત.

કોએક, સ્ત્રી. [ઝં.] ધર્મને માટે
લડાઈ (૨) ખંત અને ભેખમથી એક વાત
પાછળ લાગ્યા રહેવું તે.

કૂર, વિ. [સં.] નિર્દય; ધાતકી;
દયા વિનાનું.

કૂરત-પણું, સ્ત્રી. [સં.] નિ-
ર્દયતા; ધાતકીપણું.

કેડ, વિ. [સં. કાદિ] કરોડ;
સો લાખની સંખ્યા.

કેંધ, પુ. [સં. ક્રુધ્ = ગુસ્સે
થવું] ગુસ્સો; રોષ; દ્રાપ.

કોંધાગ્નિ, પુ. [સં.] ક્રોધરૂપી અગ્નિ;
ગુસ્સાનો આવસ; ક્રોધનો બુસ્સો.

કોંધાયમાન, વિ. [સં.] ગુસ્સે
થએલું; રોષે ભરાએલું.

કોંધાવેશ, પુ. [સં. ક્રોધ+
આવેશ] ગુસ્સાનો આવેગ; ક્રોધનો
હિંમતો તે.

કુંધી, વિ. [સં.] ક્રોધવાળું;
રીસાળવું.

કેસ, પુ. [ઝં. કાટપુણુ ત્રિ-
શળ. (૨) ખ્રિસ્તીઓનું ધાર્મિક ચિહ્ન.

કોંચ, ન. [સં.] એક ભતનું
પંખી; બગલું. (૨) એક ભતના ઘોળા હંસ

કિલ્લ, વિ. [સં. ક્લિશ=
દુઃખ કરવું] ક્લેશ પડે એવું; કંઠણ;
સહેજે ન સમભય એવું; સરળ નહિ તે.

કલીબ, વિ. [સં.] નપુંસક;
નિઃસત્વ.

કલેશ, પુ. [સં. ક્લિશ] દુઃખ;
કંકાસ; પીડા. (૨) કલ્પઓ; કલ્પ.

કલેશો, વિ. [સં.] કલેશ
કરનાર.

કવચિત, અ. [સ. કદાચ;
કદાપિ; કદી.

કવાથ, પુ. [સ. કવથ] ઉ-
કાળો; કાઠો.

કિવનિન, (કુર્ધનાઈન), ન. [ઝં.]
એક વનસ્પતિનું અત્યંત કડવું તાવ હિતા-
રવા માટે વપરાતું સત્ત્વ.

કવીન, સ્ત્રી. [ઝં.] રાણી;
રાજની સ્ત્રી.

કા

કાણ, સ્ત્રી. [સં.] થોડામાં
થોડા વખતના માપનું નામ; પગથી પછ
કૂંઠે વખત; સોકડનો કુંઠાળ.

ક્ષણભંગુર, વિ. [સં. ક્ષણ+
મઝ્ઝ=ભાંગવું] ક્ષણવારમાં ભાંગી
વાય-નાશ પામે એવું.

ક્ષણિક, વિ. [સં.] ક્ષણમાત્ર
પણ ટકે નહિ એવું.

ક્ષય, સ્ત્રી. ક્ષણ.

ક્ષત, પુ. સં.] નાનો હેઠ;
ધા; જખમ. (૨) વિ ધવાએલું; જખમી.

ક્ષતિ, સ્ત્રી. [સં.] ક્ષય; હાનિ.
(૨) લાછન

ક્ષત્ર, ન. [સં.] ક્ષત્રિય.

ક્ષત્રાણી, સ્ત્રી ક્ષત્રિયાણી.

ક્ષત્રિય પુ. [સં.] ચાર વર્ણ-
માંની પ્રથમું રક્ષણ કરનારી એકવ્રત; રજ-
પુત્ર (આર્યોએ પ્રભને ચાર મુખ્ય વર્ણમાં
વહેંચી નાખી હતી : બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય,
વૈશ્ય અ- શૂદ્ર.)

ક્ષત્રિયાણી, સ્ત્રી ક્ષત્રિયની સ્ત્રી
(૨) બહાદુર સ્ત્રી.

ક્ષત્રી, પુ. ક્ષત્રિય.

ક્ષપણ, પુ. [સં.] ત્યાગી;
હપવાસ કરનારો; અમણ (૨) વિ. નિ-
ર્લજ્જ ક્ષપણક=જુદ્ધ; બોધસાધુ.

ક્ષપા, સ્ત્રી. [સં.] રાત્રિ; રાત.
ક્ષપાકર=ચંદ્રમા. ક્ષપાયર=ચંદ્ર. (૨)
રાક્ષસ; નિશાયર.

ક્ષમ, વિ. [સં.] યથાર્થ;
યુક્ત; યોગ્ય. (૨) સમય; રાત્ર (આ
શબ્દ બીજા શબ્દની પછી જોડાય છે.
એમકે તપક્ષમ=તપ કરવાન શક્તિમાન.

ક્ષમતા, સ્ત્રી. [સં.] યોગ્યતા;
સામર્થ્ય.

ક્ષમા, સ્ત્રી. [સં.] માફી.

ક્ષમાક્ષમણ, પુ. [સં.] પાંચ
અંગવડે નમસ્કાર કરવા; ક્ષમા માગવી

ક્ષમાવાન વિ. [સં.] માફકરનાર.

ક્ષમાશીલ, વિ. [સં.] ક્ષમા
રાખનાર; ક્ષમાવાન.

ક્ષય, પુ. [સં.] ધસાઇ જવું-
એણું થઈ જવું તે; ઘટાડો (૨) નાશ.
(૩) જેનાથી શરીર ધસાઇ ધસાઇને આ-
ખરે મરણ થાય એવો રોગ

ક્ષયરોગ, પુ. જુએ ક્ષય

ક્ષયવૃદ્ધિ, સ્ત્રી. [સં] ધટવું
અને વધવું.

ક્ષયી, વિ. ક્ષયવાળું; નાશવંત.

ક્ષયોપશમ, પુ. [સં.] નાશ.

ક્ષર, વિ. [સં.] વિનાશ પામે
એવું; નાશવંત. [ક્ષત્રિયવટ.

ક્ષાત્ર, ન. [સં.] ક્ષત્રિયનું;

ક્ષાત્રકર્મ, ન. [સં.] ક્ષત્રિય-
નું કર્મ. [તત્ત્વ; લવણ.

ક્ષાર, પુ. [સં.] ખારાશવાળું

ક્ષારભૂમિ, સ્ત્રી. [સં.] ખા-
રાશવાળી જમીન; હુણાવાળી જમીન.

ક્ષાલન, ન. [સં] ક્ષલ્=ધોવું
ધોવું તે; પ્રક્ષાલન ક્ષાલિત=ધોએલું.

ક્ષાંત, (ક્ષ-ન્ત), વિ. [સં. ક્ષમ]
ક્ષમાવાળું; સહનશીલ.

ક્ષાંતિ, (ક્ષાન્તિ), સ્ત્રી. [સં.]
ક્ષમા; સહિષ્ણુતા; તિવિક્ષા.

ક્ષિતિ, સ્ત્રી. [સં.] પૃથ્વી; ભૂમિ.

ક્ષિતિજ, સ્ત્રી. [સં.] દષ્ટિ-
મર્યાદાની હદ; સીમા.

ક્ષિતિધર, પુ. [સં.] શેષનાગ.
(પૃથ્વીને ધારણ કરનાર.) (૨) પર્વત.
(૩) કાચખો.

ક્ષિતિપાળ, પુ. [સં. ક્ષિતિ+
પાલ=પાલન કરવું] પૃથ્વીનો પાળ-
નાર; રાગ.

ક્ષિતે, [સં.] નાખેલું; દે'કેલું;
વધારેલું. (૨) પદ્મજ; નિર્દિત

ક્ષિપ્ર, અ. [સં.] જલદી;
તરત; શીઘ્ર.

ક્ષીણ, વિ. [સં.] ઘસાઇ ગ-
એલું; સુકાએલું; નખળું.

ક્ષીણતા, સ્ત્રી. [સં.] કૃશતા;
દુર્બળતા.

ક્ષીર, સ્ત્રી. [સં.] દૂધ. (૨)
દૂધસાતની એક ખાવાની વસ્તુ; ખીર.
(૩) પાણી. (૪) ગાડમાંથી નીકળતો
દૂધના જેવો ઘોળો રસ.

ક્ષુદ્ર, વિ. [સં.] તુચ્છ; હલકું;
માલ વગરનું. [હલકાઇ.

ક્ષુદ્રતા, સ્ત્રી. [સં.] તુચ્છતા;

ક્ષુધા, સ્ત્રી. [સં.] ભૂખ. (૨)
લાલસા. [ભુખ્યું થયેલું.

ક્ષુધાતુર, વિ. [સં.] બહુ

ક્ષુધાર્ત, વિ. ભૂખથી પીડાવું.

ક્ષુભિત, વિ. [સં.] ક્ષોભ

પામેલું; શરમાયેલું. (૨) ડોળું.

ક્ષુર, પુ. [સં.] અસ્ત્રો. (૨) ખરી.

ક્ષુદ્ધિક, વિ. [સં.] થોડું. (૨)

હલકું; નજીવું. સાધારણ.

ક્ષેત્ર, ન. [સં.] ખેતર. (૨)

પવિત્ર સ્થળ; તીર્થ. (૩) શરીર. (૪)
સ્થાન; પાત્ર.

ક્ષેત્રજ પુ [સં.] સ્ત્રીને તેના પ-
તિની આજ્ઞાથી ખીલ પુરવડારા થયેલો
છાકરો.

ક્ષેત્રજ્ઞ, વિ. [સં.] ક્ષેત્રને જાણ
નાર આત્મા; જ્ઞાની.

ક્ષેત્રપાળ, પુ. [સં.] ક્ષેત્રનું રક્ષણ
કરનાર; ખેડૂત. (૨) સ્વામી; રાજ.

ક્ષેત્રરૂપ, ન. [સં.] જમીનની સં-
ખ્યાઈ પહોળાઈનું માપ; ચોરસમાપ; વિસ્તાર.

ક્ષેપ, પુ. [સં. ક્ષિપ્=નાખવું]
ગાળવું; ગુમાવવું.

ક્ષેપક, પુ. [સં.] હમેરો; વધારો.

ક્ષેપણ, ન. [સં.] અપવાદ.

ક્ષેપણિ, સ્ત્રી. હલેસું. (૨) માછલાં
પકડવાની જાળ.

ક્ષેત્રપતિ, પુ [સં.] ખેડૂત (૨) જીવ.

ક્ષેમ, [સં.] સુસ્થિતિ; આરોગ્ય;

કલ્યાણ; શ્રેય.

ક્ષેમકર, વિ. [સં.] કલ્યાણકારક.

ક્ષોણિ-ણી, સ્ત્રી. [સં.] પૃથ્વી; ભૂમિ.

ક્ષોભ, પુ. [સં.] દળાણ. (૨) ઉદ્દેગ.
(૩) વ્યભતા; ચલવિચલ.
ક્ષીર, ન. [સં.] દળભર; મુંડન.
દ્ધમા, સ્ત્રી. [સં.] પૃથ્વી; દેશ.
દ્ધમાપ, પુ. [સં.] રાત્ર

ખ

ખ, પુ. [સં.] ગુજરાતી ભા-
ષાના વ્યજનોમાંનો ખીલે અક્ષર. (૨)
સૂચ. (૩) ન. આકાશ; ખાલી જગા.
(૪) મીઠું; શન્ય (કવિતામાં મીઠાના
સંકેત તરીકે ખ વપરાય છે. ક્ષના અપ-
ભ્રંશ તરીકે ગુજરાતીમાં ખ વપરાય છે.
ક્ષમા=ખમા. વળી ષ ને ઠેકાણે ખ
અને ખ ને ઠેકાણે ષ બોલાય છે:-અભિ
લાષ=અભિલાષખ, વિષે=વિષેખ.

ખઠ, પુ. [સં] ક્ષય
ખકાર, પુ. [સં.] ખ એવો
ઉચ્ચાર તેમજ અક્ષર તે.
ખકખો, પુ. ખકાર.
ખખ, વિ. ખખખળી ગયેલું; છૂલું.
(૨) ના ખવાઈ તથા ઘસાઈને અંદરથી
ગોલું થઈ ગયેલું; ખોખું.
ખખડધજ, વિ. મજબુત બાંધાનું
મોઠી ઉમરનું માણસ; શરીરે મજબુત.
ખખડલું, ભુ. ખડખડલું
ખખડાટ, ભુ. ખડખડાટ.
ખખરવખર, વિ વિખરાઈ ગયેલું;
ખાખાવીખી થઈ ગયેલું- દોદણું.

ખખરલું, કિ અ. લાગલું; મનમાં
ખૂંચલું. (૨) સાલવું (૩) ખરખર એમ
ખાલવું.

ખખરી, ભુ ખરખરી
ખખરો, ભુ ખરખરો.
ખખળલું, ભુ. ખળખળલું.
ખખારો, ભુ ખાંખારો.
ખગ, પુ. [સં.] પક્ષી; પંખી.
(૨) ગ્રહ, તારા; નક્ષત્ર (૩) નવની
સંખ્યાનો સંકેત.

ખગપતિ, પુ. [સં.] પક્ષીઓનો
સ્વામી; ગરુડ.

ખગવાહન, પુ. [સં.] ખગ
જેનું વાહન છે એવા વિષય.

ખગાકાર, વિ. [સં] ખગ+આકાર]
ઠગર ઠગર જોયા કરે એવું, આશું; ચ-
કિત (૨) ગોળમટોળ; મુંદર.

ખગાસન, પુ [સં] ઉદયાચલ
પર્વત. (૨) વિષય.

ખગેશ, પુ. [સં.] ખગોનો
ઈશ્વર; ગરુડ. [ઈંદ્ર: ગરુડ.

ખગેંદ્ર, પુ. [સં.] ખગોનો
ખગોળ, ન. [સં. સ્વર્ગોલ]
આકાશમંડલ.

ખગોળવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.]
ખગોળ સંબંધી જ્ઞાન આપનાર પુસ્તક;
જ્યોતિષશાસ્ત્ર.

ખગોળવેત્તા, પુ. [સં.] ખ-
ગોળવિદ્યા જાણનાર; જ્યોતિષી.

અંગ્રેજીશાસ્ત્ર, ન. [સં.] ખ-
ગ્રાજીવિદ્યા; જ્યોતિષ.

અંગ્રેજીશાસ્ત્રી, પુ. [સં.] ખ-
ગ્રાજીવિદ્યાનો અભ્યાસી; જ્યોતિષી

ખગ્ગા, પુ. [હિં.] ખગ:પંખી.

ખગ્રાસ, પુ. [સં.] આકાશનો
ધરાવો. (૨) એક ગ્રાહકારથી બીજું
ગ્રાહકાર ઢંકતાં ધરાધેલો ભાગ આકા-
શમા બે ગ્રહો સીધી લીટીમા આવતાં
એકની છાયાથી બીજો ગ્રહ આખો ઢંકાય
છે તે; એકું ગ્રહણ. (ખગ્રાસ એટલે
આખા ગ્રાહકારનું ઢંકાઈ જવું. પૃથ્વી
ચંદ્ર કરતાં મોટી હોવાથી પૃથ્વીની છાયા
પડી જ્યારે ચંદ્રનું પૂર્ણ ગ્રહણ થાય છે
ત્યારે ચંદ્રનું ખગ્રાસ ગ્રહણ થયું કહેવાય છે.
તેજ પ્રમાણે સૂર્ય માટે પણ.)

ખચ, (ખચ), અ. સપાટી કે
ચામડી ભોકાતા થતો અવાજ.

ખચકાવું, કિ. અ. અચકાવું; ખ-
મચાવું; એકદમ અટકી જવું. (૨) કિ
સ ખચ એવો અવાજ થાય તેમ ઘોચવું.

ખચકો, પુ. (ખચ ક થી) સપાટી ઉ-
પર પડેલો નાનો ખાડો. (૨) અટકાવ,
અંતરાય.

ખચખચવું, કિ. અ ખીચે ખીચ
ભરાવું; ખિડાવું [ખાય એમ કરવું; હલાવવું.

ખચખચાવું, કિ સ ખચખચ
ખચરી, સ્ત્રી ખચચરની માદા.

ખચરું, વિ ખરાબ; માફુ ઉં (૨)
ધરડું અથવા શરીરે ખગખળી ગયેલું.
(૩) નિર્મલ્ય ઘોડું; ખચચર જેવું.

ખચાખચ, અ. ખચ ખચ એમ.

(૨) ખીચોખીચ; સજડાસજડ.

ખચાખચી, સ્ત્રી. લીડાલીડ; ગી-
રહી (૨) અ નક્કી; જરૂર

ખચિત, વિ [સં.] જરૂરું; મરેલું;
સજડ કરેલું. (૨) સજડાસજડ રહેલું; વ્યાસ

ખચીત, અ. નક્કી; જરૂર, ચોક્કસ;
ખરેખર

ખચીતાઈ, સ્ત્રી નક્કીપણું

ખચુકખચુક, અ. હંચું નીચુ થવું
અને હમમગવ હોય તેમ; ઢચુકઢચુક
(ઘોરા ગધેડાની કે ગાડાની ખરાબ ચાલ-
ને માટે આમ બોલાય છે)

ખચોખચ, અ. ખચખચ એવો
અવાજ નીકળે તે; લચોલચ (૨) ખીચો-
ખીચ, સજડાસજડ.

ખચચર, ન. [ફા] ઘોડાને પેટ
ગંધડાથી ઉત્પન્ન થયેલું પ્રાણી (૨)
હલકી વાતનુ જતાવર

ખજવાળ, ભુઓ ખંજવાળ.

ખજનચી, પુ. [ફા. खजान-
नेह] ખજનાનો ઉપરી; તિજોરર;
ભંડારી; ભંડાર.

ખજનો પુ [જ] પેસો; ધન:
હોલત. (૨) ધન મૂકવાની જગા; ભંડાર.
(૩) અંગ્રેજી; રૂં ૩૦ અક્કલનો ખ-
જનો=મૂર્ખ; ખેલકુદ. કિં ૩૦ ખજનો
પડવું=ખંધાઈ જવું.

ખજના, પુ [ફા.] હથિયાર ભેર-
વાની ખોલ, અથવા ખાકું-નાકું-ધર.

ખજનો, પુઢરીયાનું પાણી ભરી મીઠું
પકવવાનો ખાડો; ક્યારડો.

ખજુર, ન. [સં. खजूर]

ખૂબ પાકીને ગળેલી ખારેક

ખજુરી, સ્ત્રી. ખજુરનું ઝાડ. (૨)
કણસલામાંથી હડતી ઝેણુ; એની અસર-
થી આવતી ઝેણ- યુગલી. ખજુરી
ભાત=ખજુરના પાદડા જેવી ભાત. (કેટ-
લાક લોકો કેફીપીણા નરીકે ખજુરીનો રસ
-તાડી પીએ છે તાડીને તરફ રાખી મૂ-
ક્યાથી સરકો બને છે બગાળા તરફ
ખજુરીના રસનો ગોળ અને સાકર બને છે)

ખજુર, ન. ખજુરીની ભાતનું નાનું
ઝાડ. (તમાથી પણ તાડી કાઢવામાં
આવે છે.)

ખટ, વિ. [સં. घट्] છ; ઈ.
(૨) પુ. સવારમાં ગવાતા એક રાગનું નામ.

ખટક, સ્ત્રી. [સં. क्षत्] ખ-
ટકું તે; ખૂંચવું તે; નાચુશી; નહિ
ગમવું થવાથી થતી લાગણી (૨) રહી
રહીને ખૂંચવું તે; સણકો. (૩) ચાનક; ફીકર

ખટકખટક, અ. ખટખટ એમ થવું
તે. (૨) વારંવાર મનમાં ખૂંચ્યા કરવું;
લાગણી થયા કરવી તે.

ખટકરમ, ન. [સં. घटकर्म]
ચળન, યાજન, અધ્યયન, અધ્યાપન,
દાન અને પ્રતિગ્રહ, એ આઠણુને આવશ્ય-
કરવાનાં છ કર્મ (૨) સવારનું નિત્ય
કર્મ (૩) આવશ્યક કર્મ.

ખટકણું, કિ. અ. કાંઠરીની માફક

ખૂંચવું; અંદરથી લાગવું; કચવું. (૨) ચિતા
થયા કરવી; પશ્ચાતાપ થવો

ખટકો, પુ. [સ. क्षत्] ઝા-
ડકો લાગવો તે; સણકો લાગવો તે;
ખૂંચવું તે (૨) અડચણ, હરકત; નડ-
તર (૩) ચાનક; કાળજી. (૪) વાંદમ;
શક; શંકા

ખટખટ, સ્ત્રી જે વસ્તુમાં અડ-
ળાવાથી થતો અવાજ (૨) હરકત; ન-
ડતર (૩) કંઠચો; પંચાતી. (૪) નકામું
બોલ્યા કરવું તે; કટકટ.

ખટખટારો, પુ ખટખટ થવું તે;
ખડખડાટ; પંચાતી; તડતાર

ખટરક, ન. [સં. घटचक्र]
યોગશાસ્ત્ર પ્રમાણે શરીરમાંના છ ચક્રઃ
(૧) મુર્ચચક્ર, (૨) કંઠચક્ર, (૩) અના-
હતચક્ર, (૪) મણિપૂરચક્ર, (૫) લિંગચક્ર
અને (૬) આધારચક્ર

ખટફરન, ન. [સં. घटफरन]
હિંદુઓના તત્ત્વજ્ઞાન સં-
બંધી જુદા જુદા જે છ મત તે: સા-
ખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક; મીમાંસા
અને વેદાંત

ખટપટ, સ્ત્રી યુક્તિપ્રયુક્તિથી કાર્ય
સાધી લેવાની તજવીજ (૨) વાંતબ; પંચાતી,
કડાકુટ, મહેનત (૩) દાવણેચ-
ની વળ; યુક્તિપ્રયુક્ત. (૪) તકરાર.

ખટપટવું, કિ. અ. ખડખડવું; અ-
થડાવું. (૧) ખટખટ થવી; યુક્તિપ્રયુક્તિ
ચાલવી. (૩) ખૂંચવાવું.

ખટપટી, વિ. ખટપટ કરે એવું.

ખટપટીડું, વિ. જેને ખટપટ કરવી મમતી હોય એવું; કારસ્તાની; તરકદી; પ્રપચી. (૨) જેમાં ખટપટ કરવી પડે એવું.

ખટપદ, પુ. [સં.] જેને છ પગ હોય એવું પ્રાણી: ભમરો; મધમાખ વગેરે

ખટખાકી, સ્ત્રી મહેસુલમાની જે બાકી વસુલ આવે એવી ન હોય તે બાકી.

ખટમધુરું, વિ. કંઈક ખાટું અને કંઈક મીઠું એવા સ્વાદવાળું.

ખટમલ, પુ. [સં. સદ્+મલ] ખાટલાનો છવ; માંકડ

ખટાસી, વિ. [સં. ષળમાસી] છ માસે પાકે એવો પાક.

ખટમીઠું, વિ. જુઓ ખટમધુરું.

ખ.ર ૧, પુ. [સં.] છ સ્વાદ. :-ખાટો, ખારો, કટવો, તુરો, વીખો અને મીઠો. ખટરસ લોભન=જેમા છએ રસના સ્વા: હોય એવું જમણું.

ખ.રાગ, પુ. [સં. વહરાગ]

ગાવાના મુખ્ય છ રાગ: ભૈરવ, માલકોરા, હિંદોળ, શ્રીરાગ, કેદાર અને મલ્હાર. (૨) કનિયો; અણબનાવ. (૩) ખટપટ; જંભળ.

ખટરાખી, વિ. જંભળી; સંસારની માયામા લપટાયેલું. (૨) કનિયાખોર; ખટપટ કરે એવું.

ખટલો, પુ. જીવનના વ્યવહાર માટે નોંધવું તમામ; સ્ત્રી, નોકર, દોર અને સરસામાન વગેરે સર્વ. (૨) મુસાફરી વખતે મોટા માણસની સાથે રહેતી સર્વ

ધરવખરી. (૩) કુટુંબ કળીલો. (૪) (મ-રાડી પ્રમાણે) મુકરદમો; કેસ; ફરિયાદ.

ખટવણું, કિ. સ. ખાટું કરવું; ખટારા ચડાવવી. (૨) રળાવવું; કમાવરાવવું.

ખટવું, કિ. સ. ખાટું.

ખ શાસ્ત્ર, ન. [સં.] આર્યોના તત્ત્વજ્ઞાનના ૭ શાસ્ત્ર: છ દર્શન ત્રયો: સાંખ્યશાસ્ત્ર, યોગશાસ્ત્ર ન્યાય-શાસ્ત્ર, પૂર્વ મીમાંસાશાસ્ત્ર અને ઉત્તર મીમાંસાશાસ્ત્ર.

ખટાઈ, સ્ત્રી. ખટારા; ખટો રસ.

ખટાઉંપેદારા, સ્ત્રી. હરાયા દોરોની હરરાછમાંની જે પેદારા થાય તે.

ખટાખટ, સ્ત્રી. ખટખટ થવું તે. (૨) વારે વારે ખટખટ થાય તે.

ખટાટોપ, પુ. [સં.] ધણેા મોટો કૃત્રિમ દેખાવ કરવો તે દંભ, રમામ-ભર્યો ખાલી દેખાવ; આડંબર.

ખટાપટી, સ્ત્રી. ખટખટ થવું તે. (૨) ખટપટ.

ખટારો, પુ. બાર ભરવાનું માફું. (૨) ધરવખરીનો જીનો સરસામાન. (૩) જંભળ; ખટપટ (૪) ખડખડાટ; ખટખટારો.

ખટાવણું, કિ. સ. ખટારા ચડાવવી.

(૨) ફાયદો કરાવી આપવો; રળાવવું

ખટાવું, કિ. અ. ખટારા ચડવી.

(૨) ફાયદો થવો; કમાવું.

ખટારા, સ્ત્રી. ખાટો સ્વાદ; ખટાઈ.

ખટમધું, વિ. થોડુંક ખાટું.

ખટું, વિ. [હિં.] ખાટું. કિ.

પ્ર. મન ખડું ધધ જવું=સ્નેહભાવ હોય તેમાં ખગાડ થવો.

ખડ, ન. ધાસ; ચારો; લીલી ચાર.
(૨) વિ. મોટું; જીવું; વૃક્ષથી વૃક્ષ.
:-ખડ મામો

ખડકું, પુ. [સ. સ્વણક]
સમુદ્રમાંની અણીદાર ડુંગરી; શિખર;
ખરાખો. [મુકેલી ચીજોનો જત્યો; ગણ.

ખડકલો, પુ. ઢંગલો; ઉપરાઉપર
ખડકવું, કિં સ એક એકની ઉપર
ગોઠવવું; ઢંગલો સરખો કરવો

ખડકી, સ્ત્રી. [દે. સ્વકી]
ધરની આગલી ડેલી. (૨) કેટલાક ધરની
આગળ ખાધેલી ડેલી; દેવડી. (૩) શેરી;
શેરાં ધરનો જત્યો (૪) મકાનનું આગલું
મોટું ખારણું.

ખડકું, ન પથરનો કે લાકડાનો
લુગડાં ધોવામાં વપરાતો નાનો કકરો

ખડખડ, સ્ત્રી ખડખડાટ. (૨) મો-
ટથી હસવાથી થતો અવાજ; અટહાસ્ય.
(૩) તક્કાર; ઉપાધિ, પીઠા; ટકટક; પંચાતી

ખડખડખડખડ, સ્ત્રી મળખડ; વિ-
ટખના; પંચાતી.

ખડખડવું, કિં અ. ખલખલવું;
ખડખડાટ થવો, વાગવું

ખડખડાટ, પુ ખડખડ એવો અ-
વાજ (૨) અ ખડખડ થાય એમ

ખડખડીઉં, વિ ખડખડ થાય
એવું; વાગવું (૨) મુકું નાળીયેર. ખડ-
ખડીયું આપવું=કામ ધંધા ઉપરથી
રૂખસદ મળવા તે.

ખડગ, જી. ખડગ.

ખડગું, ન. એક જાતનું હિંસકપ્રાણી.

ખડગપો, પુ. મોટા કૂલનો પા-
રસ ચપો. [જીજને કામ ન કરે એવું.

ખડજી, વિ હરામ હાડકનું; જાણી
ખડતલ, વિ દુઃખ સહન કરી
રાંડ એવું; ઘડાયેલું; રીડું; મહેનદુ.

ખડતાલ, સ્ત્રી. [સં. ષટ્+
તાલ] છ તાળ; જેમાં છ તાલ
આવતા હોય એવો રાગ. (૨) લાત:
પાટું. (૩) કરતાલ

ખડનાળવું, કિં સ. [સં.
સ્વૂર+તાલ] ગધેડા પાસે ખોદાવી

નાખવું (૨) જડમૂળથી ઉખાડી નાખવું
ખડદાં, ન થીજેલા લોચા. (૨)
છિદ્ર; દોષ.

ખડધાન, ન એની મેળે જીજને
થવું હવકીજાતનું ધાસ સામો; મણકી વગર.

ખડધામણી, સ્ત્રી એક જાતની
વનસ્પતિ; મોટી ધામણી

ખડદા-ધાયેલું, વિ ખવાયેલું; કીડ
લાગેલું; ખોદાયેલું ખાડું; ગોળાયેલું (૨)
ખરડાયેલું; મેલું.

ખડધાલ, જીજ્યા ખડદા-ધાયેલું.

ખડખવું, કિં સ. ખેતરમાંનું ધાસ
મૂળમાંથી ઉખાડી લેવું; ખેતરીને ખણીલેલું.

ખડપું, ન ઉખાડી લેવાનું આભર;
ખરપડી.

ખડપો, પુ. મોટી ખરપડી

ખડખચડું, વિ. ખરખચડું, કરકરું;
ખાટાખેચાવાળું.

ખડખડાટ, પુ. ઘોંઘાટ; ગડખડ.
ખડખાદાર, વિ. ખધાયેલું; સારી
પેઠે જમી ગયેલું

ખડખુચ, ન. [સં. સ્વર્ણજ]
તરખુચ; કલિગડું

ખડખુચી, સ્ત્રી ખડખુચની વેલ
ખડખુચું, ન. તરખુચ; તરખુચ.

ખડખું, ન જમી ગયેલા પ્રવાહીનો
લોચો; ખધાયેલા દહીંનો લોટો; દેડું; દડખું

ખડખડ, સ્ત્રી. ગડખડ; ખડખડાટ;
ધાંધલ. (૨) કલિયો; ઘોલાળોલી.

ખડખડડું, કિ. અ. ખડખડ થવી;
પડવું અને અડખડવું. (૨) તકરાર થવી.

ખડખડાટ, પુ ગડખડાટ; ધાંધલ.
(૨) ખખડાટ.

ખડખામી, જુઓ ખામી.

ખડખાંડડી, સ્ત્રી. [સં. સ્વહ+
મર્કટી] લીલા ધાસમાં થતું એક જીવડું.

ખડખોસાળ, ન. બાપનું અથવા
માનું મોસાળ.

ખડખું, કિ. અ. પડવું; ઉતરી જવું;
સરી જવું; અખડાવું.

ખડવેવાણુ, સ્ત્રી. દીકરી કે દીક-
રાની વડસાસુ (તેજ પ્રમાણે ખડવેવાણ)

ખડશિંગી, ન ખડુ લાખી શિંગો-
વાળું એક ગાડ. [વાલની તટખધી.

ખડસલ, પુ મકાનનો પાયો; દિ-
ખડસલીઓ, પુ. એક જાતની

વનસ્પતિ; પીતપાપડો.

ખડંગ, (ખડિંગ), અ. ધાતુમાંથી
નીકળતો એવો અવાજ.

ખડા, પુ. જોડાનો પાની આગળનો
ભાગ; ખરો કિ. પ્રખડા ચડાવવા=પગ-
માંથી નીકળી ન જાય તેમ જોડા પહે-
રવા. (૨) મરદાનગીનું કામ કરવાને ત-
ત્પર થવું જોરથી ચાલવા ખાડવું. (૨)
આખડી; પાવડી. [(૨) શકતા.

ખડાઈ, પુ. સ્ત્રી પાડી; નાની ભેંસ.

ખડાઉ, ન પાવડી; આખડી. (૨)
સુદું ઘાસ [હુડી.

ખડાઉતાર, વિ. તરત મુદતની
ખડાખડ, અ. રહી રહીને ખડખડ

ખડખડ થાય તેમ.

ખડાખાટ, ન. અણખનાવ.

ખડાખાસડું, જુઓ ખડાસડું.

ખડાસ્ટડું, ન. [સં. સ્વહ+
અઠટક] છ અષ્ટકવાળો મેગ. (૨)

અણખનાવ; વિરોધ; સામી પ્રીત.

ખડિયાખડખડ, સ્ત્રી ખળખળી
ગયેલું હોય એવું જે તે; જીર્ણ; ખંડેર.

(૨) વાંનળ; કટકટ. (૩) વિ સખળ-
ટખળ [જીવાન ભેંસ.

ખડિયું, જુ ખરડિયું (૨)

ખડિયો, પુ. શાહી રાખવાનું નાનું
પાત્ર, હોત (૨) દીવો કરવાનો નાનો

ડબો. (૩) જે ચાર ખાનાંવાળી ખલેયી;
ઝાળી, કોથળો; ખલતો; વાટવો. (૪) જે

તરફ જીલતો ખલે ભેરવવાનો કોથળો.

ખડિયોખાર, પુ ટકણખાર.

ખડિયોવાધ, પુ. ઘોળા ચટાપટા-
વાળો નાનો વાધ.

ખડી, સ્ત્રી. [સં. સ્વટિકા]

ઘોળી માટી. (૨) વગર વિઆથેલી ભેંસ.

ખડું, વિ. ઉચું; ટાલર. (૨) તત્પર; તૈયાર. કિ. પ્ર. ખડું કરવું=રજી કરવું

ખડેઘાટ, વિ. ટાલર; અઠડ. (૨) અં તત્પર. [રીતે; જાહેર રીતે.

ખડેચેક, (જડેચેક), અ. ખુદી

ખડેજોડે, અ. જોડેજોડે; તાખડતાખ.

ખડેલું, વિ. ખરીને પડી ગયેલું; હાળીને પડી ગયેલું (૨) અટકી ગયેલું; મુલતવી; ખડેલું. (૩) નં ફળવાને લાયક થયેલી ખાડી

ખડા, પુ. ખરો (૨) કુહડાં કપુતર વગેરેને રાખવાનું પાજર.

ખડગ, ન. [સં.] તરવાર; સમશેર (૨) જંડાતુ શિંગડું (૩) જંચો.

ખડગખાત્ર, ન. જંડાના શિંગડાનું બનાવેલું વાસણ.

ખણ, સ્ત્રી. [સં. સ્વન] ખ-લુજ; ચેળ. (૨) [સં. ક્ષણ] ચાર સેકંડ જેટલો કાળ; કાણ. (૩) કખાટ કે રેખલનું ખાતું.

ખણકેડા, પુ. ધાતુનો અવાજ; રણકેડા (૨) અટકે; આમિંતી વેદના.

ખણખણ, અ. ધાતુમાંથી નીકળતો અવાજ; ખણખણાટ. [ખડખડવું.

ખણખણવું, કિ. અ. વાગવું;

ખણખણાટ, પુ. ધાતુનો અવાજ; ખણખણ એવો અવાજ.

ખણખણ્યાં, ન. કાંસી ભડાં. (૨)

ખડખડે અવી આકરી પૂરીઓ, ખાપડ વગેરે.

ખણખણું, વિ. ખૂબ શેકાયેલું; ખડખડે એવું થઈ ગયેલું.

ખણખોજ, (ખણખોદ), સ્ત્રી. બારીક તપાસ; ખણખોતર.

ખણખોતર, સ્ત્રી. [સં. સ્વન=ખણવું] ખણવું અને ખોતરવું તે; ખણખોદ.

ખણજ, સ્ત્રી. ખંનવાળ; ચેળ

ખણવું, કિ. સ [સં. સ્વન] ઉખાડવું; ખોતરવું (૨) વહુરવું (૩) ખોદવું (૪) ચીમટી ભરવી.

ખણસ, સ્ત્રી. ખુનસ; ખાર; હિદ્ર શોધવાં તે. કિ. પ્ર. ખણસે ભરાવું=ખાર રાખવો. (૨) ખત; કાળજી. (૩) વહેમ, સંશય. (૪) ટેવ; આદત (૫) હાજત.

ખણસાવું, કિ. અ. વડેમાવું. (૨) હાજત થવી.

ખણિક, જુઓ કાણિક.

ખણ, ન. [સં. ક્ષણ] પળનો સાંકડો ભાગ; કાણ. ખણ માત્ર=લગભગ વાર. ખણ ખણ=કાણે કાણ; વારંવાર.

ખત, ન [અ.] લેખ; દસ્તાવેજ; લખાણ. કિ. પ્ર. ખત કરવું=સાદું લખી આપવું. [લગતા કાગળીઆં

ખતપતર, ન. ફરાર અને તેને **ખતમ, વિ.** ખલાસ, સમાપ્ત. (૨) પુરૂ. (૩) સ્ત્રી. [અ.] આખર; છેડો. કિ. પ્ર. ખતમ કરવું=પુરૂ કરવું. ખતમ થવું=ખત આવી જવો.

ખતરવટ, સ્ત્રી. [સં. ક્ષત્રિય+
વ્રત] કોઈ પણ ભોગે કાર્ય પુરું
કરવાની વૃત્તિ. (૨) ક્ષત્રિય ધર્મ; ક્ષત્રિયની
સાખ

ખતરી, પુ. [સં. ક્ષત્રિય]
ક્ષત્રિય; અસહી હિંદુઓની ચાર ભતિ
માની એક ભતિ. (૨) ખતરી; હાલ કાપડ
રંગવાનો ધંધો કરનારી એક ભતિ.

ખતરો, પુ. [અ.] વહેમ; સદેહ;
વાધો. કિ. પ્ર ખતરો મટાડવો=વહેમ
ટાળવો.

ખતવણી, સ્ત્રી. રોજમેળમાથી નેને
તેને ખાતે રકમો ઉતારવી તે; ખતવણું તે
ખતવણું, કિ. સ. રોજમેળમાં જુદે
જુદે ખાતે લખાયેલી રકમોને જે તે ખાતે
લઈ જવી. [તુકશાન

ખતો, પુ. ઠોકર; થાપ; ધક્કા;
ખતો, પુ. કામળો; ધામળો.

ખદખદ, અ. જડો પ્રવાહી ઉકળતાં
પીકળતો અવાજ; ખદખદવું

ખદખદતું, વિ. તાણું; ધણું ગરમ,
ખદખદ એવો અવાજ કરવું.

ખદખદવું, કિ. અ. ઉભરા ચઢે
એમ ઉકળવું.

ખદડવું, કિ. સ. દોડાવ ; તમડાવવું
(૨) મહેનત આપવી; ખદડવું. [મણુ.

ખદડામણુ, સ્ત્રી. દોડાદોડી; અથડા-

ખદડુકખદડુક, અ. ખદડખદડુક; ખ
ચુકખચુક. (૨) ચોડાગધેડાની હલકી દોડના
અનુકરણ રૂપ.

ખદખદ, અ. તળેડપર થવું અને સડવું
હોય તેમ. (૨) વિ. ખૂબ સડી ગયેલું;
જેમો કીડા ઉભરાતા હોય એવું.

ખદખદવું, કિ. અ. તળે ઉપર થવું;
સડવું; કીડાઓનું ઉભરાવું

ખ ર, સ્ત્રી. [દિ.] ખાદી.

ખદડું, કિ. અ. પાછળ દોડવું

ખદિર, પુ. [સં. ખેર. (૨)

ઇંદ્ર. (૩) ચંદ્ર.

ખદિરપત્રિકા, સ્ત્રી. [સ.]

રીસામણીનો વેલો.

ખદિરિકા-ખદિરી, સ્ત્રી. [સ.]

રીસામણીનો વેલો. [સાર; કાથો.

ખાદરતાર, પુ. [સં.] ખેર-

ખદડવું, કિ. સ. વારંવાર દોડા-

વણું; ફેરા ખવડાવવા (૨) મહેનત કરા-

વવી (૩) કાઢી મૂકવું.

ખદડ, વિ ધિંગું; ખદડું; જડું; ધટ.

ખદોત, પુ. [સં.] ચોમામામો

ઉત્પન્ન થતો જીવડો; આગિયો; પતંગિયો.

(૨) તારા, સુરજ, વગેરે.

ખધ્યા, સ્ત્રી. [સં. ક્ષુધા]

ખાવાની તીવ્ર લાગણી; ભૂખનું ભેર.

(૨) ખાધાગળો [(૨) ખંત; લાગણી.

ખનખન, સ્ત્રી. રાક્ષ; હાજત; ખગસ.

ખનિજ, વિ. [સં.] જમીન

ખાદીને તેમાથી કાઢેલું; ખાણમાંથી

ઉત્પન્ન થયેલું.

ખનિત્ર, પુ. [સં.] માટી

ખાદવાનું ઓળર; પાવડો; ફાણો.

ખની, સ્ત્રી. [સં. જમીનની
અંદર પડેલા ખાડો; ખાલુ

ખપ, પુ. [સં. ક્ષિ-ક્ષણ]
જર; માગણી; ખપત; વપરાશ; ઉપ-
યોગ. (૨) તળી; ખાટ (૩) ઉપાડ; ઉઠાવ.
(૪) કામ. કિ. પ્ર. ખપ આવવું=માર્યા
જવું; રણમાં પડવું. ખપ લાગવું=કામ
આવવું. ખપ લગવો=માગણી થવી.

ખપજોશું, વિ. ખપ જોટું; જોઈએ
તેટું. [ઉપયોગ; જર; માગણી

ખપત, સ્ત્રી. વેચાણ; ઉઠાવ; વપરાશ;
ખપવું, વિ. વેચાયા કરતું હોય
એવું. (૨) જર જોટું; જોઈતું; ધટતું
(૩) કામતું; ઉપયોગમાં આવે તેવું (૪)
વ્યવહારમાં આવતું

ખપરડો, પુ. વાંસની ચીપોની સા-
ફડી; (૨) પડદો. (૩) ખપેરો.

ખપરેલ, વિ. ખાપો નાખી નળિયાં
ચડાવેલું (છાપર).

ખપવું, કિ. અ. [સં. ક્ષપ]
ખપ થવો; વેચાવું; વફરો થવો. (૨)
ખરચાઈ જવું; વપરાવું; કામમાં આવવું
(૩) ગણાવું; લખાવું. (૪) કામ આવવું
(૫) ઇચ્છા હોવી. (૬) લડાઈમાં મરણ
થવું.

ખપાટ, સ્ત્રી વાસની ચીપ; કામકું;
લાડાની ચીપ. (૨) એક જતનું ઝાડ.

ખપાટીઉં, ન. ખપાટ; કામકું; ચીપ

ખપાડવું, કિ. સ. ખપાવવું; વે-
ચવું. (૨) વાપરવું.

ખપી જવું, કિ. અ. વેચાઈ જવું.
(૨) વપરાઈ જવું (૩) માર્યા જવું.

ખપુકલી, સ્ત્રી. કુંપડી. (૨) વિ.
સુકાર્મ ગથેલી; નાજુક.

ખપુખ, ન. [સં.] આકાશકુસુમ;
એક મિથ્યા કલ્પનાનો પદાર્થ.

ખપુસવું, કિ. સ. ખાડવું. (૨)
ઝાપટવું. (૨) મડતું; પાછળ લાગવું.

ખપેડી, સ્ત્રી. ઉગતા છાંડ ખાઈ
જનાઈ એક જીવડું. (૨) પોપડો

ખપેડો, ભુઓ ખપરડો.

ખપેડી, સ્ત્રી. ડોઈ પણ વસ્તુનું
ઉપસી આવેલું પાતળું પડ. (૨) રોટલા
ઉપરનો માડો; કપોટી (૩) એક જતની
પ્રવાહી પદાર્થ ઉપર જમેલી તર.

ખપોડું, સિંગડું; પડ; પાતળું છોડું.

ખપેર, ન. [સં. સ્વર્ણ]

ઝેરી નાજીએરનું લીખ માગવાનું પાત્ર;
ભિક્ષાપાત્ર. (૨) નાશકારક પાત્ર:-માતાનું
ખપર. કિ. પ્ર. ખપરમાં લેવું=મારી
નાખવા માટે પોતાના કબજામાં લેવું.
(૩) નાશકારક જે કંઈ તે.

ખપગી, સ્ત્રી. [ફા] ઇતરાજ;
અવકૂષા. [ચિડાચેલું.

ખફા, વિ. [ફા.] ઇતરાજ;

ખખકાવવું, કિ. સ. ચોરી હપીથી
લઈ લેવું; ઉચાપત કરવું.

ખખડદાર, વિ [ફા.] ઘણી
ખાજતોની માહિતી ધરાવનાર; હોશિ-
આર; કાજેલ. (૨) સાવધ; ચોક્કસ;
સાવચેત. (૩) અ. સાવધાન; જાગરૂક.

ખખડદારી, સ્ત્રી. સાવધાની; સાવચેતી. (૨) કાબેલિયત. (૩) સંભાળ.

ખખર, સ્ત્રી [અ.] નણ; હકીકત; ખીના; સમાચાર. (૨) સદેશો; કહેણ. (૩) હિંતી વાત; અફવા. (૪) છુપી હકીકત. (૫) ધ્યાન; લક્ષ (૬) ચેતવણી; નહેર કરવું તે. (૭) જ્ઞાન; માહિતી. કિ. પ્ર. ખખર લેવી=અટલ સખી વેર લેવું; મારવું.

ખખરખતર, સ્ત્રી. શારીરિક આરોગ્ય સંબંધી પડપૂજકરવી તે; અરદાસ (૨) નવાજીનીના સમાચાર.

ખખરદાર, જુઓ ખખડદાર

ખખરદારી, જુઓ ખખડદારી.

ખખાખખ, સ્ત્રી ધાંધલ; ગોંધળ.

ખખુતર, જુઓ કસુતર.

ખખુતરી, સ્ત્રી કસુતરી. (૨) નટી

ખખુતરું, જુઓ ખપુસરું.

ખખોચિયું, જુઓ ખાખોચિયું.

ખખળવું, કિ. અ. ખળખળવું; છુપ્ય થવું. [પાયલ.

ખખળાટ, પુ. ખળખળાટ; હચલ.

ખખો, પુ. [સં. સ્કન્ધ. પ્રા. સ્વલ્લો] કાંધ; ખાંધ; કિ. પ્ર. ખખો ચડાવવો=આનાકાની કરવી. ખખો ઠાકવો=હિંતજન આપવું. ખખો દેવો=મદદ કરવી. ખખે હાય મૂલવો=સોગન ખાવા; ખાત્રી આપવી.

ખમ, સ્ત્રી. (સં. ક્ષમ્) બાહુહાય નો યાચો:-ખમ ઠાકવી (કુસ્તીમાં). (૨) યોગ્ય. શારેખમ=વજનદાર.

ખમખમ, અ. ધાતુના પાત્રમાંથી થતો અવાજ (તેનું અનુકરણાત્મક ઉચ્ચારણ.)

ખમખમરું, કિ. અ. વાગવું; ખટખટવું; છાતીનું લસાઈ જવું (૨) શરીરમાં તાવની કમઃમી આવવી.

ખમખમાટ, પુ. ખમખમ એવી તરેહનો અવાજ. [અચકાવું.

ખમચાવું, કિ. અ. અટકી જવું;

ખમણ, ન. કચુંખર; છુંદો. ખમણ ઠાકળાં=ખમણ નાખીને બનાવેલાં ઠાકળાં.

ખમણવું, કિ. સ. છીણવું; કચુંખર કરવી.

ખમણી, સ્ત્રી. ખમણવાનું ઓતર.

ખમતખામણું, ન. નણે અનણે થયેલા દોષ માટે માફી માગવી તે.

ખમધ્ય, ન. (સં. સ્વ=આકાશ+મધ્ય) આકાશમાંનું; માયાપરનું; મધ્યખિંદું.

ખમણું, કિ. સ. [સં. ક્ષમ્] સહન કરવું; સાખવું; ચેલવું; વેઠવું; ઉપાડવું; ઝીલવું. (૨) ભોગવવું; અનુભવવું.

ખમા, અ. [સં. ક્ષેમ] આશિષ અને વહાલભર્યો ઉદ્દગાર. (૨) સ્ત્રી. [સં. ક્ષમા] દરગુજર; ક્ષમા. (૩) સહુરી; ધીરજ.

ખમાચ, પુ. એક રાજ. આ રાજ ધણેલાને રાને ગવાય છે) ખમાચી.

ખમાવવું, કિ. સ. ક્ષમા માગવી; માફી માગવી. પહુસણ ઉતર્યાપછીની સ્ત્રીપુરુષો એકબીજાને ત્યાં જઈ અર

મહીનાનું બોલ્યુંઆલ્યું માફ કરવાની વિ-
નતિ કરે છે તે 'ખમાવવું' કહેવાય છે.)

ખમીખાવું, કિ. અ. અપરાધ
સાંખી રહી માફી આપવી; સહન કરવું.
સાંખવું.

ખમીર, ન [અ] વસ્તુમાં વિ-
ક્રિયા થઈ તેની ઉપર ખટારાવાળું ઉભ-
રણ આવવું તે; આથો. (૧) ફૂંમ; ફીણ-
ચડવું તે. (૩) સહનશક્તિ; ખળ; પાણી.
(૪) કુળની મોટાઈ

ખમીરી, વિ. ખમીરવાળું; દમદાર.

ખમીસ, ન [અ] પુરુષને પહે-
રવાનું કંદવ.ળું ખુલું બદન.

ખચ, જુઓ ક્ષય [ખૂખ; ઠોઠ

ખર, પુ [સં] ગધેડો (૧) વિ.

ખરકડો, જુઓ ખરકડો

ખરખડિયું, (ખરખડિયું), વિ.
ખડખડ ખડખડ થાય એવું. (૨) ના.
સુક નાળિયર (૩) કેળા કે ખટ્ટોની
પાતળી પત્રીને મશ હો ચડાવી તેલમાં
તળેલી ખાવાની એક વાની

ખરખમર, સ્ત્રી. [અ.] સરસમા-
ચાર; કંઈ પણ હકીકત કે ખાતમી.

ખરખર, સ્ત્રી. ખરીને પટેલી રજ.

(૨) મનમા ખટક્યા કરે એવી બાબત

(૩) ગળામાનો કફ; ખરખરી (૪) અ.

એક પત્રી અને ખરણ હોય નેમ.

ખરખરવું, કિ અ. ગરવું; ખર

ખર પડવું (૨) ગળામાં કફ બોલવો;

ખરખરી ખાંડી. (૩) ખળખળવું અને

ઝણું થઈ જવું.

ખરખરાજાવ, સ્ત્રી. પરચુરણ ખરચ.

(૨) ઘટ; ખાધ; ગુસ્સાન

ખરખરી, સ્ત્રી ગળામાં બોલતો કફ
સસણી. (૨) ચટપટી; કાળજી.

ખરખરો, પુ. સમદુઃખતા બ-
તાવવી તે; શોક દેખાડવો તે; દિલાસો
આપવો તે. (૨) શક; અંદેશો.

ખરખલો, પુ. ખડકલો; ઢમ, રાશિ
(૨) ઉતરડ.

ખરચ, ન. [ફા.] ખરચવું
તે; વાપરવું તે. (૨) લાગત; કિમ્મત.
(૩) જેમા ખરચ થાય એવું કામ; નાત;
વરો; જમણવાર. કિ પ્ર. ખરચ ધોતુંતો
ખરચ થાય તે મળે આપવું. ખરચખાવું
કાઠને ખરચે બેઠા બેઠા વખત ગુમાવવો.

ખરચખુટણ, ન. ફાલટું ખરચ.

() વરો; જમણવાર

ખરચવું, કિ. સ. વાપરવું; વ્યય
કરવો; ખુટવાડવું. (૨) ગાળવું; શુભરવું.
(૩) કિંમત આપવી.

ખરચાઉ, વિ ખરચ કરે એવું; હાથનું
છુટું; ખરચાળ (૨) ખરચ લાગે એવું. (૩)
ખપવું; ખૂટવું, ઓછું થાય એવું.

ખરચાળ, વિ. જેને હાથે વધારે
ખરચ થઈ હોય એવું (માણસ) (૨)
જેની પાછળ વધારે ખરચ કરવું પડે
એવું (કામ) (૩) કિમ્મતી

ખરચાળી, વિ. જુઓ ખરચાળ.

ખરચો, સ્ત્રી. ખરચવાને માટે જો-
ઈતી. (૨) આજીવિકાનું સાધન; ખાવાનું.

અરચી-પાણી=અરચખુટણ; કહે અરચી ખૂટી ને માયા તૂટી.

અરચુ, ન. ઝાડો; અરચુનો રોગ કિ. પ્ર અરચુ જવું=ઝાડે જવું.

અરચો, પુ. ભોયને ચોટી રહેલું છેડનું કુંડું. હનમત કરતાં રહી ગયેલો વાળનો કોટો; કોટો; ઢાલુગો.

અરજ, સ્ત્રી ખજવાળ આવે એવો ચામડીનો એક રોગ. (૨) ખજવાળ; ખજજ; ચેળ. (૩) પુ. ગાયનમા પહેલો અને છેક નીચો સ્વર.

અરજવું, ન. ચામડીનો એક રોગ

અરડ, પુ. નડા રગડાનો સરીર ઉપર કરાનો લેપ. (૨) ઝાડના અરખચડા ચુકા નાનાં ફાડા. (૩) તળાવની માટીની ચોપડી

અરડવું, કિ. પ્ર. નડું પ્રવાહી લગાડવું; ચોપડવું. (૨) અરાખ કરવું. (૩) સંડોવવું

અરડાવું, કિ. અ. લડાવું; ખમડવું (૨) સંડોવાવું. [વર્ષ.

અરડિયું, ન. સુકવણું; કુકાળ જેવું

અરડો, પુ. અક્ષરોનું વલણ શિખવાડવાને બનાવેલી પાટી; દોપિસ્તા. (૨) કાયદાનો કે લખાણનો મુસદ્દો. (૩) યાદી.

અરખડી, સ્ત્રી. ખરખી

અરખડો, પુ. મોટી ખરખી.

અરખવું, કિ. સ. હાખડવું; અરખાથી ખણી લેવું.

અરખી, સ્ત્રી. જુઓ અરખડી.

અરખો, પુ. સપાટી ઉપરથી હાખ-

ડવાનું ઓળર; અરખડો. (૨) મોચીનું ચામડાં ઉઝરડવાનું ઓળર (૩) ખેડૂત; કણખી; કમચકલ; ગામડીઓ.

અરખચડું, વિ. સપાટી ઉપર હાથ દેરતાં લાગે એવું (ખડખચડું)

અરખચી, સ્ત્રી. આદૃ; ટેવ.

અરખજરી, સ્ત્રી [સ.] અધેડો.

અરખાન, ન. અધેડો ભેડેલું વાહન.

અરલ, પુ. ખલ; દવા ઘુટવાનો લંગગોળ આકાર; ખાંડણીઓ. કિ. પ્ર. અરલ કરવું=ઘુટવું.

અરલ, જુઓ ખર્લ.

અરવાડ, સ્ત્રી. [સં. સ્થલ=ખળું + વાટ=વાડો] ખળાં કરવાની જગા; ખળાવડ (૨) આમલીના સુકાં સુકાં છાંડાં; અરવડ

અરવા, પુ. ઢારને પગે થતો એક નતનો કીટરોગ

અરવાણ, વિ. [સં. ક્ષમા+વાન]

મજબુત; સહનશીલ.

અરવું, કિ. અ. છુટું પડવું; ફરથવું, ઉથલી પડવું.

અરસદ, વિ. સુવાળું નહિ તે; ખડખચડું; અરસદ; અરડ. (૨) તકલાદી.

અરસણું, ન. ધાસ; ખડ.

અરસાંડી, (અરસાંણી), સ્ત્રી. ખાંડાં વગરની પાતળી લીલી લીલી ડાખળાઓવાળું એક જમલી ઝાડ. (વાડે થાય છે.)

અરાખર, અ. આખર; હલ ઉપરાંત; (૨) વિ. ખરેખર.

અરાખરી, સ્ત્રી ખરેખરે કરાવતું તે;

પુરવાર; સાખીતી (૨) અણીની વેળા;
(૩) સત્યતા; ખરાપણુ

ખરાખત, સ્ત્રી માલ ઉપર પરચુરણ
ને લાગત કે અર્થ લાગે તે

ખરાડ, સ્ત્રી. ખોટ; ધસારા (૧)
જેર; છુકો; ગર

ખરાદ, પુ. સંધેરા.

ખરાદી, પુ. સંધેરીઓ; સંધેરા ઉપર
કામ કરનાર માણસ (૨) એ જતનો
ધંધો કરનારી કામ. [વાજખીપણુ

ખરાપણુ, ન સત્ય; અચ્ચાઈ;

ખરાખ, વિ [અ] સાડ નહિ તે,
જુલું. (૨) હલટું. કિ પ્ર. ખરાખ કરવું=
નુકસાન કરવું; પાયમાલ કરવું.

ખરાખખરત, વિ અત્યંત ખરાખ
થઈ જવું તે; સુધારી ન શકે એટલું
ખગડી જવું તે (૨) પાયમાલ.

ખરા ખચેર, પુ. ખરેખરા ખચેર;
ખરેખર માથે સુરજ આવેલો હોય તે

સમય. (૨) ખરેખરી ચડતી દશા, જીવાની
ખરાખી, સ્ત્રી ખરાખ થવું તે;

ખોટું થવું તે; જોખમ (૨) પાયમાલી;
અવનતિ; કુઃખ. [હાલતવાળું.

ખરાખેહાલ, વિ. ધણીજ ખરાખ

ખરાખો, પુ. પાણીથી ઢંકાયેલો ખટક
(૨) ખેડવાને ધોગ્ય નહિ એવી જમીન;
પાક ન થાય તેવી જમીન.

ખરાઓહું, વિ. સત્યવાદી; વગર
ડરે (ખરેખર) હાલી દેનાર.

ખરાવાડ, સ્ત્રી. જુઓ ખળાવાડ.

ખરાવાદી, વિ. [સં.] સાચું જો-

લનાર. (૨) પ્રમાણિક; પોતાને જે સત્ય
લાગે તેજ પ્રમાણે વર્તનાર.

ખરી, સ્ત્રી. [સં. સુર] ચોપગાં
પ્રાણીઓના પગના નખની કાડ.

ખરીખો, પુ. છાંસાઓની એક રમત.

ખરીતો, પુ. [ફા. સ્વરોતેહ]
સરકારી કામકાજનાં કાગળીઓના લખેટા.

(૨) લેખી હુકમ.

ખરીદ, સ્ત્રી. [ફા.] ખરીદીનું
કામ, ખરીદી. (૨) વિ કિંમત આપીને
હીધેણું. ખરીદ લાવ=ખરીદીને લાવ.

ખરીદદાર, વિ. ખરીદી કરનાર;
વેચાણુ લેનાર

ખરીદવું, કિ સ કિંમત આપીને
લેવું; વેચાણુ લેવું; સોદો કરવો

ખરીદી, સ્ત્રી. જુઓ ખરીદ.

ખરીદીઓ, વિ ખરીદીનું કામ કરનાર

ખરીપટીચેરો, પુ ગામને કરજન-
માંથી મુક્ત કરવાને લેવાતો કર.

ખરીફ, સ્ત્રી. [અ.] ચોમાસામાં
થતો પાક; ચોમાસુ પાકની ઉત્પન્ન (૨) વિ.
વરસાદના પાણીએ પાકેલું; ચોમાસે થતું
હોય એવું.

ખરું, વિ. સત્ય; સિદ્ધ; શુદ્ધ; અ-
મર. (૨) વધારે રોકાયેલું. (૩) આકરું;
કટક; વીખું. કિ. પ્ર. ખરું કરવું=પાકું
કરવું. સાચું ઠરાવવું.

ખરું, અ. હા; હીક; વાર.

ખરે, અ. સાચે; નકી; ખરેખર.

ખરેખર, અ. સાચેસાચું; ખચીત.

ખરેખરે, વિ. સાચેસાચું; અદ્વિતિય.
(૨) કસોટી થાય એવું; મુશ્કેલ.

ખરેખાત, અ. ખચીત; નક્કી; નિ-
ર્વિવાદ. (૨) વિ. ખરેખર; આખેભુખ.

ખરેલી, સ્ત્રી. સુકાઈને ફાટી ગયેલી જમીન.

ખરેડી, સ્ત્રી. ગટગટી; ગરેડી.

ખરેરી, સ્ત્રી. શ્વાસ લેતાં પડતી
અડચણ. (૨) મળામાં ખાઝેલો મળ
અથવા કંદ. (૩) નાનો ખરેરો.

ખરેરો, પુ. ઘોડાનું શરીર સાફ કર-
વાનો દાંતાવાળો કાંસકો. (૨) કાયાની ગું-
થણીનો ખરેરો ખરેરો કરવો=શરીરને
ધસી મસળીને સાફ કરવું. (વિશેષ કરીને
ઘોડા માટે વપરાય છે.) (૨) હલકા માર
નારવો.

ખરેટો, પુ. ડાઘો; ઓધરાળો (૨)
વાસણને ચોટેલા ચોપણ.

ખરેટી, સ્ત્રી. નાનો ખરેટો.

ખરેટું, ન. ગાય કે ભેસ વિઆયા
પછી પહેલ વહેલું કાઢેલું દૂધ (આ દૂધની
ળળી થાય છે.) (૨) વાકું પડવું તે; વાઘો.

ખરોખર, જુઓ ખરેખર; ખરેખર.

ખજુર, ન. [સં. સ્વર્જ] ચળ; ખરજ.
(૨) ખરજવું.

ખજુર, ન. [સં.] ખજુરીનાં
પાકાં ફળ; ખજુર. (૨) ખજુરી.

ખર્વ, ન. [સં] હંભર કરોડ જેટલી
સંખ્યા; ૧૦૦૦,૦૦,૦૦,૦૦૦. (૨) વિ.
ઠિંગણું.

ખર્વટ, ન. [સં.] પર્વતની તળેટી-
નું ગામ. (૨) સીમાડે આવેલું શહેર.

ખસ, પુ. [સં. સ્વલ્લ] જુઓ
ખરવ. [ખળ.

ખલ, વિ. [સં] શક; પાકું; ધૂર્ત;
ખલક, સ્ત્રી. [અ.] દુનિયા; વિશ્વ.

(૨) માણસ નત; સસાર.

ખલકખેલ, પુ. દુનીયાની રમત.

(૨) સસારના ખેલ [મોટો વાટવો.

ખલતો, પુ. ખાનાંવાળી કોથળી;

ખલખત, સ્ત્રી. છુપી મસલત; મંત્ર.

(૨) આનંદ; મોજ.

ખલખતો, પુ. [સં. સ્વલ્લ+
વર્તી] ઉપરવટણો; દસ્તો [ખેલ.

ખલલ, સ્ત્રી [અ.] હરકત; અડચણ;

ખલવાં, ન. ભાગ્યા.

ખલવું, કિ. સ. ધુટવું; ખારીક
વાટવું (૨) શોભવું; ભળવું

ખલાસ, વિ. સમાપ્ત; થઈ રહેવું તે.

ખલાસ, પુ. છાપરા સચારવાનો
ધંધો કરનાર; તેમજ તે ધંધો કરનારી
એક કોમ.

ખલાસણ, સ્ત્રી ખલાસીની સ્ત્રી.

ખસ.સી, પુ. [ફા. સ્વલાશી]
વહાણ ઉપર કામ કરનાર; વહાણવટી;
ખારવો. [ખરેલ; ખરી પડેલું.

ખલિત, વિ. [સં. સ્વલ્લ]

ખલિતો, પુ. [અ. સ્વલિતા-
કોથળી-પરખીડિયું.] કોથળી; પરખીડિયું.

ખલી, [સં.] જુઓ ખળી.

ખલીફ, પુ. [અ.] મુસલમાની
ધર્મનો વડો ગુરુ; ઇસ્લામ ધર્મનું રક્ષણ
કરનાર; ખલીફા.

અલીક્રાંત, સ્ત્રી. [અ.] અલીક્રાંતા
ઓહાનું કામ; અલીક્ર તરીકેની સત્તા
અહુ, અ. [સં.] નક્કી, જરૂર.
અહુલો, પુ. છેકરાઓની એક રચના
અલેચી, સ્ત્રી ખાનાં અને પહ-
વાળી કાચળી.

અલેડી-રી, ન્તુમ ખીસકાલી.
અલેલ, સ્ત્રી. [અ.] અલયલ; હરખત
અલેલ, પુ. જોડા કે જોડાનું ચામડું.
અવડાવવું, કિ. સ જમારવું;
અનાજ ગડોમા આપવું (૨) ખોરાક
આપવો; (૩) પોપણ કરવું (૪) ભૂલથી
ખાઈ નય તેમ આપવું. (૫) લાય
આપવી; ચડાડવું.

અવળવું. કિ. અ. [સં. શ્રુમ]
આળોટવું. (૨) ખલુવું; ઘસવું (૩)
હાલવું; ખળળળી ઉઠવું; ગુસ્સામા આવવું
અવાઈ જવું, કિ. અ. અમણતા
ખવાડું. (૧) નાશ પામવું; ઉચાપત થઈ
જવું; ધડી જવું (૩) સડીને ખગડી જવું.
ખવાડવું, કિ. સ. જુઓ ખવડાવવું
ખવાખ, પુ. [અ. લોફ]
સ્વપ્ન; સોણ.

ખવાવું, કિ. અ ખાઈ શકાવું (૨)
ફીણ થઈ જવું. (૩) દુરુપયોગ થવો.
ખવાસ, પુ. [અ.] ધર્મ કિંવા
ગુણ; સ્વભાવ; પ્રકૃતિ; ખાસિયત. (૨)
ખાનુચર; હાનુરિયો; દાસ. (૩) રજવાડી
સેવકોની એક જાત

ખવાસણ, સ્ત્રી. ખવાસની સ્ત્રી.
ખવાસી, સ્ત્રી પરિચારિકા; દાસી.

ખવીસ, પુ. [અ.] ભૂત; પિશાચ.
(૨) બિયામણો માણસ; રાક્ષસ.

ખશિયાણું, વિ ભોહું પડી ગયેલું;
શરમાઈ ગયેલું; માનમંગ થયેલું; ફીકું

ખપ્, વિ. [સં. કષ્ટ] દુઃખી
થયેલું (૨) શરમિદું; વીલું; ભોહું;
ક'ખવણું.

ખખટપડવું, કિ. અ. માનમંગ થવું
ખપ, સ્ત્રી. [સં. સ્વસ] એક
ચેપી ત્વચારંગ; પુગલી.

ખસ, સ્ત્રી. વીરણ નામની વનસ્પ-
તિના સુગંધીદાર મૂળિયા. વાળો (તેની
ટટ્ટીઆ અને પંખા વગેરે બને છે અને
તે ઉપર કન્યાઓ પાણી છાંટવાથી સુગંધી
સાથે ઠંડક આપે છે) [ધસરકો]

ખસકો, પુ. ખાચા; ખચકો. (૨)
ખસખસ, સ્ત્રી. [સં. સ્વસ્વસ]
એક વનસ્પતિ રંગો (૨) એ રોપાનાં
ખી. (ચાતાં જિડવાનાં રસનું અફીણ બને
છે તેના સુકાં જિડવા ચોસના ડોહા
કહેવાય છે, ને તે માંદા માણસને શેક
કરવાના કામમા આવે છે.)

ખસખસિય, વિ. ખસખસના જેવા
રંગનું (૨) ખસખસના દાણા જેવું ઝીણું.

ખસડકસડ, વિ ધસડવું હોય એવું;
તાણવું, ભાય ઉપર રોળાવું જવું. (૨)
અ. જેમતેમ; રગડદગડ

ખસવું, વિ આધુ; દૂર; વેગળું.
કિ. પ્ર. ખસવું કરવું=મનથી ઉતારી
નાખવું. ખસવું મૂકવું=આધુપાણું કરવું.

ખસબો, પુ. ખુશબો; સુગંધી; વાસ.

અસખોષ, સ્ત્રી. [અ] સુખધી; ગધ
અસમ, પુ. [અ.] ખાવિંદ; ધણી.
(૨) રીતખાત; રૂટિ.
અસર, પુ. આંકો; કાપો [ધસરડો.
અસરડો, પુ. આંકો; (૨) ઉઝરડો.
અસરવું, કિ સ ખેતરમાં ક્યારા
પાડવા; વહેંચવું. (૨) પિત્રની હદ દોરવી.
અસરિયો, પુ. સુતારનું ઝીણી
આરવાળું એક હથિયાર

અસરો, પુ. આંકો; લી ટો; કાપો.
(૨) નિશાની. [સ્વભાવ (૨) આદત ટેવ.
અસલત, સ્ત્રી. [અ] ખાસિયત;
અસલી, સ્ત્રી જુઓ ખરસલી. (૨)
વિ. જુઓ ખસિય.

અસલું, ન ધાસ; ખરસલું (૨) કરતર
અસવું, કિ. અ. [સં. કૃષ]
જરા આધા જવું; સરલું (૨) ફાસા-
માંથી નીકળી જવું (૩) ઠંડાણે નહિ
રહેવું. (૪) ઉડી જવું. (૫) લપસી જવું.
અસિય, વિ અસવાળું. (૨) અસ-
ખસના રંગનું.

અસી, (ખાસી), વિ. ગંતા વૃષણ
કાપી નાખેલા હોય એવું. (ઘોડા-
ખળહ વગરે). ખસી કરવી=વૃષણ કાપી
નાખવા. (૨) નામદં બનાવવું.

અસુસ, અ. [અ. સ્વસૂસ]
જરર; નક્કી; ખચીત.
અસુસન, અ. જરર; નક્કી.
અસેડવું, કિ. સ. એક ઠેકાણેથી
બીજા ઠેકાણે લઈ ચૂકવું; દૂર કરવું.

અસાટી, સ્ત્રી. કમરે પહેલેલા કપડા-
ની ખોલ; ઓટી.

અસાટે, કમરની ઓટીએ; કેડે.
અસારવું, જી. ખસેડવું.

અસ્ત, (સ્તા), વિ. [અ.
સ્વસ્તા] ભાગેલું. (૨) અ. છેકળ;
તદન. ખરાબ અસ્ત=છેક પાયમાલ.

ખળ, વિ. [સં. સ્વલ] ધૂર્ત;
શક; હુચ્ચુ; કપટી. [ખડખડું.
ખળકું, કિ અ. ખણખણવું;
ખળકો, પુ. તોરસેર વહી જતો
પાણીનો જાથો. (૨) પાણીનો મોટો મોનો.
(૩) જાથો; ઝપાટો.

ખળખળ, સ્ત્રી. પાણીના વહનથી
થતો અવાજ; ખળખળાટ. (૨) અ.
અટક્યા વગર વહેવું હોય તેમ.

ખળખળવું, વિ ઉકળવું; ધણું
ખરમ. (પાણી-પ્રવાહી)

ખળખળવું, કિ. અ બાકું ઉકળવું.
(૨) જાણું થઈ જવું.

ખળખળાટ, પુ. ખળખળ એવો
જે અવાજ તે; ખળખળ; સડસડાટ.

ખળતા, સ્ત્રી. [સં.] ખળખણું;
ધૂર્તતા; દોંગાઈ. [હુચ્ચાઈ.
ખળપણું, ન. ધૂર્તપણું; દોંગાઈ;
ખળખળ, સ્ત્રી ખળખળવું તે;
હાલવું; ઉચલપાયલ; દોડધામ.

ખળખળવું, કિ. અ. ઉચલપાયલ
થઈ જવું; તોફાન થવું. (૨) ખસાઈ ઉઠવું.

ખળખળાટ, પુ. બ્યાડુળતા; ઉદ્વેગ;
ઉચલપાયલ; ખસરાટ.

ખળવું, કિ. અ. ચોભવું; ખંધ પડવું; અટકવું. (૨) ખેળ ચડાવવી. (૩) ધુંટવું.
ખળાવવું, કિ. પ્રે. અચકાવરાવવું; ચોભાવવું. (૨) ખેળ ચડાવરાવવી. (૩) ધુંટાવવું.

ખળાવાડ, સ્ત્રી. ખળાં કરવાની જગા.

ખળી, સ્ત્રી. [સં. સ્વલિની]

ખળું; અનાજ સાદ કરી લેવાની જગા.
(૨) કઠોળની દાળ કરવાની જગા

ખળું, ન. ગમના પાદરના વારામાં કણસલામથી અનાજ સાદ કરવાની જગા; ખળી. (૨) ખળામથી દાનમાં જે અનાજ અપાય છે તે કિ. પ્ર ખળાં માગવાં = ખળાંમથી અનાજની નાગણી કરવી.

ખંખ, વિ. ખાલી; ચોકળ; ખખ, ખોખા જેવું (૨) પુ. બદલો વાળવો તે; ખંગ.

ખંખરોટવું, (ખાંખરોટવું), કિ. સ. જરા જરા ચાપરવું.

ખંખળાવવું, કિ. સ. થોઈ નાખવું; ખંખાળવું. [હણાટ.

ખંખાર, પુ. ખોખારો (૨) હણ-

ખંખારવું, કિ. અ. ખોંખારવું. (૨) હણહણવું.

ખંખારો, પુ. ખોખારો ખોંખારવું.

ખંખાળવું, કિ. સ. [સં. ક્ષાત્ત=ધોવું] પાણીમાં મચમચાવીને ધોવું

ખંખેરવું, કિ. સ. [સં. ક્ષર] . ખાટકું; હડાકી મૂકવું; આપટવું. (૨) હપડો દેવો; ધમકાવવું.

ખંખેરવું, કિ. સ. ખેરવું; ખંખેરવું; સકેરવું. (૨) વેરી નાખવું; (૩) ખોતરવું-ધસવું

ખંખોળવું, કિ. સ. ખુલ્લે ખોચરે શોધવું; જોવું; ખાંખાખોળા કરવા (૨) ઘણા પાણીમાં આપડીને ધોવું.

ખંખોળા, ન. ખાંખાખોળા કરવા તે; શોધવું તે; કાફાં મારવાં તે

ખંખોળિયાં, ન. માથા ઉપર ખૂબ પાણી રેડીને નહાવું

ખંગ, પુ. ટંગલો, રાશિ (૨) બદલો. (૩) ખંત (૪) વિ. લુટું; લગડું.

ખંગાળવું, કિ. સ. કોગળા કરવા. ખંખાળવું.

ખંચાવું, કિ. અ. અચકાવું. ખમચાવું. (૨) રામને લીધે અટકી જવું, હસા રહેવું

ખંજ, વિ [સં] લગડું; ખાહું

ખંજન, ન [સં] એક જાતનું પંખી, ડીવાળીને ઘોડો. (ખંજનની ચંચળતા ઉપરથી સ્ત્રીઓની આંખને એની ઉપમા આપવામાં આવે છે) (૨) હસતાં હસતાં ગાલમાં જે ખાડો પડે છે તે

ખંજર, ન. [અ.] બન્ને તરફ ખારવાળું સીધું ધારના જેવું હથિયાર

ખંજરી, સ્ત્રી ધુધરીઆવાળી નાની નગારી [આલ્યા કરે એવો રોમ; હાખસ.

ખંજવાળ, સ્ત્રી; ખણુજ; (૨) ખણુજ

ખંજવાળવું, કિ. અ. [સં. સ્વન] નખથી ખણવું; વલુરવું.

ખંજાઈ, પુ. એક માંત્રામેળ છંદ.

ખંજરી, સ્ત્રી. ખંજરી.

ખંજોળવું, કિ. અ. ખણવું; વહુરવું.

ખંડે, પુ. [સં. સ્વપ્ન] ભાગ;

કકડો; અંશ. (૨) પ્રકરણ; બાળ (૩)

ચાળી થાય એટલો કપડાનો કકડો; દેભો

(૪) ખાનું; ભાગ. (૫) ધરનો અમુક

ભાગ; ચોરડો. (૬) પૃથ્વીનો મોટો ભાગ,

(એશિયા વગેરે). (૭) વિ નાનું;

અપૂર્ણ (ખંડકાવ્ય.)

ખંડણી, સ્ત્રી. મોટું રાજ્ય નાના

રાજ્ય પાસેથી હિસ્સો લે તે; ચાથ.

ખંડન, ન. [સં] ભાંગવું; તોડી

પાડવું; હરાવવું. ઉત્થાપન; રદિયો.

ખંડનીય, વિ. [સં.] ખંડન કરવા

જેવું; તોડી-હલડાની નાખવા જેવું.

ખંડપરશુ, પુ. [સં] શિવ; શંકર;

(ત્રણ ખંડ વાળો પરશુ ધારણ કરનાર.)

ખંડવું, કિ. સ. કિમત ઠરાવવી;

આંકવું. (૨) કચક ઠરાવવું. (૩) અમુક

દેવા પેટે કિંમતે આપવું-લેવું.

ખંડાખંડી, સ્ત્રી લીડાલીડ; ગી-

રદી; કચરાકચરી.

ખંડાવવું, કિ. સ. કાઈ ખાંડે તેમ

કરવું; કચરાવવું; છોડાં ઉમેડાવવાં.

ખંડાવું, કિ. અ. કચરાવું; છુકો

થવો; ભાગી જવું (૨) પીડાવું; લીડાવું.

(૩) નુકસાન પામવું. [વૃદ્ધ; ખાંડ.

ખંડિત, વિ [સં.] ભાંગેલું;

ખંડિતા, સ્ત્રી. [સં.] જેની

લાગણી દુઃખાયેલી હોય એવી; પોતાના

સુખમાં ખીજાને ભાગ પડાવ્યાથી રિસા-

યેલી નાયિકા; જેનો પતિ શોક્યને ઘેર

જઈ આવ્યો હોય ને તેથી દુઃખી થઈ

હોય એવી નાયિકા:-(કાવ્યશાસ્ત્રપ્રમાણે.)

ખંડિયું, વિ. ખંડણી આપવું હોય

એવું; તાબેદાર રાજ્ય.

ખંડિયેર, ન. [સં. સ્વપ્નિત]

પડી ગયેલી ઈમારતોનાં અવશેષ; જુના

પડી ગયેલાં મકાન વગેરે; ખંડેર.

ખંડી, વિ રહેવાસી (વનખંડી).

ખંડીઆપવું, કિ. અ. ઝોછી કિ-

મ્મતે આપવું (૨) દેવા પેટે અમુક

કિમ્મત ઠરાવીને વસ્તુ આપવી, પતાવવું.

ખંડીરાખવું, કિ. સ. માલની ઉચક

કિમત ઠરાવીને લહેણ પેટે રાખી લેવું.

ખંડીવાળવું, કિ. સ. ખંડી આપવું;

માડી વાળવું (૨) દેવું લહેણું અમુક

માલની ઉચક કિમ્મતે પતાવી દેવું.

ખંડીલેવું, જુ. ખંડી રાખવું.

ખંડું, વિ ભાંગેલું; વૃદ્ધ, ખાંડ.

ખંડેર, ન. ખંડિયેર; ભાગી વૃદ્ધી

ઈમારતની નિશાનીઓવાળી જગા.

ખંત, સ્ત્રી. લાગ્યા રહેવું; મચ્ચારહેવું.

(૨) કાળજી; ચાનક. (૩) છીંટ; ચીડ.

ખંતી, વિ. (ખંતમ્હ=વાળું) ખ-

તીલું; ચાનકદાર; કાળજી રાખનાર.

ખંતીલું, વિ. ચાનકદાર; ખંતવાળું.

ખંતેપડવું, કિ. અ. પછવાડે

લાગવું; કંડો લેવો. (૨) ચાનક રાખવી.

(૩) ભૂલ ખોળ્યા કરવી.

ખંદાઈ-ખંદુ, જુ. ખંધાઈ-ખંધું.

ખંધાઈ, સ્ત્રી. લુચ્ચાઈ; દોગાઈ.

ખંધુ, વિ. [લે. સંઘો]
ખંધાર્થ કરનાર: પહેંચેલું.

ખંધોસો, પુ. [સં. સ્કન્ધ=ખભો] ખભો: ખાંધ.

ખંધાલી-ળી, સ્ત્રી. ખેડૂતનું ઓળર
ખંખ, પુ [સં. સ્તમ્ભ
થાંભણે] ભાતનું રહેવાસી.

ખંભાતી, વિ ખંભાતનું. (૨) ખં-
ખંભો, પું. ખભો; સ્કંધ; ખાંધ.

ખા, અં લેનો બ; (ટાણે મારવા-
માં આ રાખદ વપરાય છે)

ખાઈ, સ્ત્રી. [સં. સ્થાનિ
ખાઈને બનાવેલી હડી ખાર. ખાણુ (૨)
કાઠની બહાર ખોદેલી ખાડી. (૩) પાણી
વહેવડાવી દેવાને કરેલી હડી નીક (૪)
[સં. સ્વાદુ=ખાવુ પરથી. ખાવાનું;
ખાવાની વસ્તુ (૨) જ્યાંથી ખોરાકી
મળતી હોય તે સ્થાન. (૩) ગુબરાનું
સંઘન, આજીવિકા. કહેવું-આઈ વહાલી
કે ખાઈ.

ખાઈકી, સ્ત્રી. ખાવાનું; ખોરાકી.
(૨) લા. રંગવત લેવી તે; કિ પ્ર ખા
ઈકી કરવી=ધૂપી રીતે કંઈ કંઈ કાઢી ખાવું.

ખ ઈજુ, કિ. સ. [સં. સ્વાદુ]
ખાણું; જમણું (૨) ત્રાઈનું કંઈ લઈ તેને
પાછું નહિ આપવું. (૩) સપડાવવું. (૪)
કરવી. (૫) નિરુપ્ત રહેવું;
ખામોશ ખાવી. (૬) ઉચાપત કરવું. (૭)
ખાવું મૂકી રું. (૮) કમાઈ જવું.

ખાઈજેવું, કિ. સ. ખાખવું; સ્વાદ
લેવો; પરીક્ષા કરવી

ખાઈખીલેવું, કિ સ. ભોગવીલેવું;
મોજ કરી લેવી (૨) તૈયાર થવું પ્ર-
વારવું; અનુભવ કરી લેવો

ખાઉ, વિ ખાનાર; સહેન કરનાર
(૨) ખાવાની લલ્લતાવાળુ. (૩) ન. ખાવાનું

ખાઉકડ, -ખાઉકણ, વિ ખાખા કરે
એવું; જેનું મન હંમેશા ખાવા ઉપર જ
રહેતું હોય એવું, ખાઉધક; અકરાંતિયુ

ખાઉખાઉ, અ. અત્યંત ખાઉધરા-
પણનો વલોપાત. કિ. પ્ર ખાઉ ખાઉ
કરવું=અત્યંત ભુખાળવાપણું બતાવવું.

ખાઉધર, વિ. ખાતા ધરાય નહિ
એવું; અકરાંતિયુ (૨) લાચિયુ

ખાઉપાત્ર, વિ ખાવાને યોગ્ય;
ખાઈકી કરે એવું. [છ=છા; હેનું

ખાએશ, સ્ત્રી. [ફા.] મરજી:

ખાક, સ્ત્રી. [ફા.] રાખ. ધા-
તુની ભસ્મ; રસાયન (૨) નાશ; પાચમાલી

ખાકસ ર, વિ. [ફા. સ્વાક્ર+
સાર=સરખું] ખાખ જેવું: નરમ;

ખરીખ; તાબેદાર. (૨) પામર: અધમ;
નીચું.

ખાકાન, પુ. [જ.] મોટા ઉપરી
અધિકારી; રાજા. [લગતું: પાદશાહી.

ખાકાનો, વિ. [ફા.] રાજ્યને

ખાકી, વિ. [ફા.] ખાકાના

રંગનું: મેલખાઉ રંગનું.

ખ ખ, સ્ત્રી. [ફા.] ભસ્મ;

રાખોડી. (૨) મારેલી ધાતુ. કિ. પ્ર.
ખાખ થયું=અત્યંત અદેખાઈથી બળી જતું
ખાખટી, સ્ત્રી. નાની કેરીઓ; મરવા.

ખાખર, પુ. [સં. સ્વદિર] એક
ભતનું ઝાડ; ખાખરો; પલાશ. (આ
ઝાડના પાંદડાના પડિયા પતરાળા બને
છે એનાં ફૂલ કેસુડાં કહેવાય છે તે
ચોપટની ચાચ જેવાં લાલ રંગના હોય
છે) ૩. પ્ર. ખાખરની ખીસકોલી=
હલકા સ્થાનમાં રહેનાર.

ખાખરી, સ્ત્રી. ખાખરી; શેકડી
કોટલી. (૨) તમાકુના સુકાઈ ગયેલા
કુમળાં પાદડાં

ખાખરો, પુ. [સં. સ્વદિર]
પલાશ; ખાખર. (૨) અંગારા ઉપર શેકીને
બનાવેલો ધડેનો શેટલો [ખચીત

ખાખસુસ, અ ખસુસ; જરૂર;
ખાખાવીખી, વિ ધૂળધાણી;
ચુ યાયેલું છિન્નભિન્ન (૨) દુઃખી; હેરાન.

ખાખી, વિ ખાખવાળું; રાખોડી
જેવ; રંગનું (૨) ડોરકું; ખાલી. ખાખી
ખાવો=શરીરે ખાખ ચોળનાર ખાવો;
વેરાળી. ખાખી પલટણ=ખાખી રંગનો
દરવેશ પહેરનારા સિપાઈઓની ટુકડી.

ખાખીખાખી, પુ. ખાલી ખી-
સાનો ફક્કડ માણસ; ખાલી લગલો દેખા-
ડનારો; દાંડ.

ખાચર, પુ કાઠી લોકોની એક ભત.

ખાજ, ન. [સં. સ્વાજ] ખાવાની
ચીજ; ભક્ષ. (૨) ખુબલી; ખરબ.

ખાજલી, સ્ત્રી. જેની અંદર ખાલી
જગા હોય એવી નાની કુંડાળી; ભળી-
દાર વસ્તુ. [દાર ચકરકું; કુંડાળું;

ખાજલું, ન. અંદરથી ખાલી ભળી-
ખાજવણી, સ્ત્રી. ખંજવાળ; ખુબલી.
(૨) જે શરીરે અડવાથી ખંજવાળ લાગે
તેવી એક વનસ્પતિ.

ખાજુ, ન. [સં.] એક ભતનું
પડવાન; પુષ્કળ મોણ નાખીને ઘણાં
પડવાળી બનાવેલી પૂરી.

ખાટ, સ્ત્રી. [સં. સ્વદ્રષા] હીંચ-
કાનું પાટીકું; છપરખાટ (૨) ખાટવાનું;
ઝાચદો; લાલ

ખાટકી, પુ. [સં. આવેટ
અથવા સ્વવિક્ર=મારનાર] પશુઓને
મારી તેના માંસનો વેપાર કરનાર; કસાઈ.
(૨) વિ નિર્દય; જર

ખાટકીવાડો, પુ. જ્યાં ખાટકીઓ
રહેતા હોય તે મહોલો (૨) જ્યાં
પ્રાણીઓ મરાતા હોય અને માંસ વે-
ચાઉ હોય તે લત્તો (૩) મદવાડવાળી
જગ્યા. (૪) કૂરતા ચાલતી હોય તે જગ્યા.

ખાટલી, સ્ત્રી. નાનો ખાટલો;
માંચી. (૨) કરકડી; નનામી

ખાટલો, પુ. સુવા બેસવાનું ચાર
પાયાવાળું લંબચોરસ ઓગકું; ચારપાઈ;
માચો; પક્ષ. (૨) અંધવાડ. ૧ ક. પ્ર.
ખાટલો પડવું=માઠા થવું. ખાટલો આ-
વવો=સુવાવડ આવવી. ૩. પ્ર. ખાટલા-
વશ=હંડીને હરી ફરી સકે નહિ એવું.

ખાટવું, કિ. સ. ફાયદો મેળવવો; કમાવું. (૨) ફાયવું; પાર પડવું.

ખાટિયું, વિ. ખટાશવાળું. (૨) ન. કોઈ ખટાશદાર પેચ; કદી.

ખાંડવડું, ન. લગ્નસુદ્ધર્તના આગલા દિવસનું જમણું

ખાટું, વિ. સ્વાદે ખટાશવાળું. (૨) કચવાયેલું; દિલગીર થયેલું; આશા-ભંગ. કિ. પ્ર. ખાટું થઈ જવું=મનથી ઉતરી જવું; સ્નેહમાં વિક્ષેપ પડવો. ખાટું મોણું થવું=બગડી જવું. ખાટું બટસ-ખાટું ચૈર=ખડુજ ખાટું. (૩) લગ્નનો આગલો દિવસ. (ખાટાંની ન્યાત)

ખાટોડી, સ્ત્રી એક જાતની ખાટી ભાજી [ખાઈ; કોતર.

ખાડ, પુ. [સં. સ્નાત] ખાડો;

ખાડી, સ્ત્રી. [સં. સ્નાત] લાંબો અને સાડો પાણીનો વહેળો; દરિયાઈ ભરતીઆટનાં પાણી આવે એવી નદી; નદીનું મુખ, સૂકી નદી (૨) નાનો અને સાંકડો અખાત

ખાડું, ન. લેંસોનું ટાણું.

ખાડો, પુ. [સં. સ્નાત] જમીનમાં થોડાક ઉંડાણવાળો ભાગ; ખાણ; કોતર. (૨) નુકસાની; ખોટ.

ખાણ, સ્ત્રી. [સં. સ્નાતી] જમીનમાં ખોદેલો ઉંડો ખાડો. (૨) ધારમા પડેલો ખાડો (૩) અનાજ ભરી મૂકવાને જમીનમાં કરી મૂકેલો પાકો ખાડો. (૪) જેમાં અમુક વસ્તુનો જલ્થો

ભરેલો હોય તે. (૫) ઉત્પત્તિ-સ્થાન; યોગ. (૬) ટોરને ખાવાનું ગોણું. [પત્થર.

ખાણુકી, સ્ત્રી. એક જાતનો ઘડેલો ખાણું, ન સવાલ જવાબ થતા હોય એવી ગાયનોની કડીઆં ગાલની તે; ચખોલા; ઉખાણા.

ખાણિયું, ન. ખાંડણિયું. (૨) ડોણું. (૩) વિ. ખાણ ખાધેલા ટોરનું ફાણાદાર ધી.

ખાણી, સ્ત્રી. [સં. સ્નાતી] ખાણ; ખાડો. (૨) ભડાર

ખાણું, ન. [સં. સ્નાત] ખાવાનું; જમણું; ભોજન. (૨) ખાવાનાં દ્રવ્યો; ખોરાક (૩) મરણ પાછળ ખાવા-પીવાનો જે શોક પાળવામાં આવે છે તે. કિ. પ્ર. ખાણું આપવું=માનમાં ભોજન કરાવવું. (૪) ભાવું.

ખાત, વિ. [સં.] ખોદેલું; ખોદવું (૨) મકાન વગેરેનો પાયા ખોદવાની ક્રિયા

ખાતમુરત, ન. [સં. સ્નાત-મુહૂર્ત] બાધકામનો પાયા નાખવાની ક્રિયા કરવી તે; પહેલ વહેલું બાધકામ કરવાનો શુભ અવસર.

ખાતર, ન. ધાસ, છાણ વગેરે કચરાનો સડી ગયેલો જલ્થો; જમીનને કસદાર કરે એવાં વાવેતર કરતા પહેલાં જમીનમાં નાખવાનાં દ્રવ્યો (૨) કસ; તત્ત્વ. (૩) ચોરી; લૂટ. કિ. પ્ર. ખાતર પાડવું=ચોરી કરવાને ભિંતમાં બાકું પાડવું. કહેવ ખાતર ઉપર દિવેલ=દાઢયા ઉપર ડામ.

ખાતર, સ્ત્રી. [અ.] સરભરા; બરંદાસ. (૨) પક્ષ; તરફદારી. (૩) અ. વસ્તે; કાજે; માટે

ખાતરજમા, સ્ત્રી. સાખીત કરી અતાવતું તે; સાખીતી. (૨) મનનુ સમાધાન કરતું તે.

ખાતરણી, સ્ત્રી. ગાડા ઉપર ફરતી ત્રણ બાજુએ આડસ તરીકેન ખાતી પાંજરી.

ખાતરદારી, સ્ત્રી. તરફદારી. (૨) સરમ (૩) બરદાસ્ત, ચાકરી

ખાતરનિશા, સ્ત્રી. [+ ફા. નિશા=નક્કી] સંપૂર્ણ ખાતરી કરવી તે.

ખાતરપટો, (પાક), પુ. ખાતર પાટનારો; ચોર.

ખાતરપુળે, પુ. વાસીદું તથા કચરો.

ખાતરબરંદાસ, સ્ત્રી આગતાસ્વાગતા; સરભરા.

ખાતરતું, કિ. સ. જમીનમાં ખાતર નાખતું. (૨) ગાળ દેવી; બાંડતું.

ખાતરિયું, ન. ભીંત કાચવાનું ચોરનું ઓળર; ગણેશીઓ.

ખાતરિયો, પુ. બૂત પ્રેત કાઢવાની તાંત્રિક વિદ્યા જાણનાર માણસ.

ખાતરી, સ્ત્રી. [ફા. સ્વાતર] પતીજ; બરોસો. (૨) નિશ્ચય; નક્કી. (૩) સાખીતી; પ્રમાણ. (૪) વણકરની એક જાત (ખતરી).

ખાતરીદાર, વિ. જેને મઠિ ખાતરી હોય એવું; વિશ્વાસપૂર્ણ; ખાતરી લાયકનું. (૨) ખાતરી આપનાર; પ્રમાણભૂત; વિશ્વાસપાત્ર.

ખાતામંધી, સ્ત્રી. અમુક જમીનની આટલી મહેસુલ લેવી, એવી વસુલાદી ખાતાની જે ગોઠવણ તે.

ખાતાબાકી, સ્ત્રી. જમે ઉધાર થતાં ખાતામાં જે બાકી રહેલું હોય તે.

ખાતાવહી, સ્ત્રી. જુદાં જુદાં નામનાં ખાતાં પાડીને જેની તેની રકમ જમા ઉધાર લખવા માટેનો ચોપરો.

ખાતાવાર, અ. ખાતાદીક.

ખાતાંપીતાં, અ. ગુજરાત ચલાવતાં ખાતું; ન. લેણદેણનો હિસાબ.

ચોપડામાં અમુકના નામે જે જમે ઉધાર લખાય છે તે (૨) પ્રકરણ; કામ; વિષય. (૩) કામકાજની જુદી જુદી ગોઠવણ; કામકાજની વહેચણીમાંનું દરેક અંગ.

ખાતુંપત્ર, ન. લેણદેણનો હિસાબ. (૨) લેણદેણને લગતું લખાણ.

ખાતુંપીતું, વિ. જેને ખાવાપીવાની ચિંતા ન હોય એવું; સાધનસંપન્ન

ખાટન, ન. [સં. સ્વાદ્] ખોરાક; ખાવાનું. [ખોતરેણુ -

ખાદિત, વિ. [સં.] આધેણુ;

ખાદી, સ્ત્રી. સુતરણુ કપડું; હાથે કાંતેલું અને હાથે વણેલું કપડું; પાણકોરં.

ખાધ, [સં. સ્વાદ્] ખાવાને યોગ્ય. (૨) ન. ખાવાનું.

ખાધિ, સ્ત્રી. [સં. સ્વાદ્] આહાર (૨) ખાવાની વસ્તુ (૩) ખોટ; તુકસાન (૪) ખોડ; ખામી.

ખાધરો, પુ. આઉધરો. (૨) ખાડો

આધાગળો, પુ. સાં સાં આવાનો ભાવ. (૨) આકથરાવેડા (૩) જમણ-વારના દિવસો.

આધેલપીધેલ, વિ. ભડું; માટેલુ; આરોગ્ય. આવાપીવાનું સારી રીતે મળ-વાથી તંદુરસ્ત રહેનાર.

આન, પુ. [ફા.] રાગ; મોટો માણસ, ખાં. (૨) મુસલમાન ડોમના મોટા માણસને મળેલો ઇશકાબ

આનઆનાન, [ફા.] મોગલ આદશાહોના વખતમા સેનાપતિએને અપાતો ખિતાબ

આનગી, વિ. [ફા.] છુપુ; મનમા રાખવાનું. (૨) એનાંત (સ્થળ). (૩) પોતાની માલીકીનું; પોતાના એક્લાનું

આનદાન, વિ. [ફા.] આનપાન અને પુણ્યદાન વગેરેમાં જેનો પહેવાર સારો હોય એવું; કુળવાન; સારા કબા રીલનું. (૨) ન પ્રતિષ્ઠિત; કુલીન વંશમાં જન્મેલું. [નતા; આનદાનપણું

આનદાની, સ્ત્રી. [ફા.] કુલી-

આનપાન, ન. આવાપીવાની વસ્તુ-ઓ, સામગ્રી (૨) આવાપીવાની રીત.

આનસમાન, પુ. ધરનો કારભારી.

આનાર્ક, સ્ત્રી આનપણું; આન તરીકેની સના.

આનામીદ, પુ. ગુલામનો છોકરો.

આનાઆદ, પુ. આસીર્વાદ.

આનું, [ફા.] ખંડ; વિભાગ; સ્થાન (૨) મંડાર; સંગ્રહ (૩) ધર.

(૪) કાંડો; આસન. આને આઆદ=આ-વામાં ને પીવામાં સુખી.

આપ, સ્ત્રી. [સં. સ્વર્ણ] બહુજ સફાઈદાર ને ચકચકતી પતરી; અત્યંત સ્વચ્છ વસ્તુ; અખરખનું ચાટણું. (૨) મોટું જોવાનો કાચ; ચાટણું, આરસી. આપનું ભરત=અખરખ અથવા કાચની નાની નાળ કકડીઓ મૂકીને ભરાતું ભરત.

આપડું, ન. [સં. સ્વર્ણ] માટીના વાસણનો બાજેલો કકંડા; કીક.

આપણું, (ખાંપણું), ન શબ્દ હિપર નાખવાનું કપડું. (૨) ન્યૂનતા, અપૂર્ણતા (૩) કલક.

આપરિયું, ન એક ભતનું ઔપધ. (૨) આંખમાં ભરવામાં આવતું જસતનું ભરણ.

આપરી, સ્ત્રી લિંટની પોપડી; ગુંગું.

આપરેકોડિયો, પુ એક એકથી ગાંજ્યાતથ તલિ એવા બે ધૂતેમાનો પ્રત્યેક.

આપરોઝવેરી, પુ. બહુજ પહોચેલો ને પક્કા ધૂત; મહા ઠગ.

આપડું, કિ. સ દગલામાંથી પાવન ડા વડે થોડું થોડું કાપડું, ભેળવડું.

આબડું, ન. નાનું આખાચિયું

આખોચિયું; ન પાણીનો નાનો ખાટો.

આમ, પુ સ્તાંબ; યાંત્રલો. (૨) ખભો. [સહનશીલતા.

આમચી, સ્ત્રી. ખામોશી; ધીરજ;

આમણિયું, ન. કાસનો આમડાનો દોર; વરત.

આમણું, ન. પાણીનું વાસણ મૂકવા સાથે કરેલો નાનો ખાડો (૨) નાનાં ખાડને ફરતો જે છાછરો ક્યારો કરવામા આવે છે તે; આલવાલ

આમણો, પુ. ખાનું; ખંટ. (૨) નાનો ઢિંગણો માણસ. (૩) ભરવો

આમી, સ્ત્રી. [ફા.] ઓછા-પણું; અપૂર્ણતા; ન્યૂનતા. (૨) મૂલ; દોષ. (૩) કલંક. (૪) ખોટ; ઘટ

આમુખા, અ. [ફા. સ્વાહ-મત્સાહ] અમુસ; મુદ્દામ; બુદ્ધિપુર:-સર. (૨) નક્કી; ખરેખર.

આમોશ, સ્ત્રી. [ફા.] ખમી જવું તે; સહનશીલતા; સહુરી.

આમોશી, સ્ત્રી સાખી રહેવાનો ગુણ; સહનશીલતા; સહુરી

આયકી-આઈકી, સ્ત્રી. ગરવાજખી રીતે ખાવું તે; લાયક શરવતરે જે કંઈ મેળવવું તે; (૨) વટાવ; દલાલી (૩) પેદાશ; મળતર.

ખાર, પુ. [સં. ક્ષાર] ખારો પદાર્થ. (મીઠું, સિંધવ વગેરે.) (૨) દેપ; વેર; અદાવત. (૩) ઈર્ષ્યા; અદેખાઈ.

ખારટ, વિ. ખાર; ખારાટ; થોડી ખારાશવાળું.

ખારપાટ, પુ. ખારાવાળી જમીન. (૨) મીઠું પાકવું હોય તે જગા

ખારપાટિયું, વિ ખારને લીધે બળનારું; ઈર્ષ્યાથી જેનું શરીર ઢેવાઈ જવું હોય એવું.

ખારભજણું. ન. મુખ મુધારવાનું તે; મોં સાથે ફરવાને ખાવાનું તે.

ખારવણ, સ્ત્રી ખારવાની સ્ત્રી.

ખારણું, ન ખાણિયું; ખોદાણું રંગિત કપડું

ખારણો, પુ એક જાતના લોક; વહાણ ખેડનારી જાતિમાંના એક; વહાણવટી. (૨) છાપરા ચાળનારો; તે જાતનો માણસ. (૩) વિ. ખારાશવાળો (ગાળ).

ખારાટ, પુ ખારાપણું; ખારાશ.

ખારાશ, સ્ત્રી ખારાપણું.

ખારિયાં, ન. ચીલકાને મીઠું ચડાવી રાખી મૂકેલા કંડા (૨) ભૂખે મરવું તે; ભૂખે સંકેત.

ખારિયું, વિ ખારીયું; ઝરીલું. (૨) જુલુ ખારિયા

ખારી, સ્ત્રી. એક જાતની ખારા સ્વાદની ભાજી: વનસ્પતિ વિશેષ. (૨) એક અમુક વજનનું તોલ. (૩) વિ. ખારીલું.

ખારીલું, વિ ખારવાળું; દેખીલું.

ખારીવલા, સ્ત્રી એક જાતનું પંખી ખારવી, સ્ત્રી. વિધવા સ્ત્રીને પહેરવાનો સાટલો.

ખારું, વિ. જેમાં ખારાશ હોય તેવું. (૨) અપ્રિય; અળખામણું. (૩) ખારવાળું; ઈર્ષ્યાળું; ખાડખાર હસ અથવા ખાડખાર દવ=ખડખ ખાડ

ખારેક, સ્ત્રી. [સં. ચર્જુર] ખજુરીનું મુકું ફળ

ખારેકપાક, પુ ખારેકાને ખાંડને બનાવેલો પાક.

ખારેડીખોર, ન ખારેડતા જેવા
મીઠા ને મોઠા ખોર. [હિચો ખાર

ખારો, પુ. [મં. ક્ષાર] પાપ-

ખારોડ, વિ. ક્ષારવાળી જમીન,
પારી જમીન [ખાગડવાળી જમીન

ખારોપાટ, પુ એક રમત. (૧)

ખાલ, સ્ત્રી. [સં. ચ્વલ્લ]
ચામડી; ત્વચા. (૨) ગ્રંથ. મોઢ; પડ.

ખાલડી, સ્ત્રી. ત્વચા, ખાલ; ચામડી

ખાલપો, પુ. [સં. ચ્વલ્લ+પૂ=
સાદું કરવું] જનાવરોના ચામડા સાદું
કરનારો; ચમાર. [કાલવવું.

ખાલવવું, કિ. સ. ખાલી કરવું;

ખાલસા, વિ. [અ. ચ્વલ્લમાહ]
પોતાની સત્તાનું; એક વ્યક્તિના તાબાનું;
આગવું. (૨) સરકારી; બ્રિટિશ સરકારના
વહીવટનું (૩) શિખની પ્રભસત્તાથી કુમા
ચથેલા રાજ્યને અને લશ્કરને 'ખાલસા'
કહેતા. ખાલસા=શીખોના ગુરુની પોતાની
ખાસ મીલકત

ખાલિક, ખાલિક, પુ પેદા કરનાર.

ખાલી, સ્ત્રી. ઝણઝણાડી; ઝણઝણી.
કિ. પ્ર. હાથે પગે ખાલી ચડતી.

ખાલી, વિ. [અ.] ન્યાં કંઈ
ન હોય તેવું; ભરેલું ન હોય એવું, ઠાવું;
(૨) નકામું; વ્યર્થ. (૩) માત્ર; ફક્ત.
(૪) પૈસા વગરનું. [કાલુંકમ.

ખાલીખમ, અ. તદ્દન ખાલી;
ખાલીપડવું, કિ. અ. કોઈ ન
વાપરે તેવું થવું. (૧) પુરાચા વગર રહેવું.

(૩) નળળા પડી નવું [વ્યર્થ.

ખાલીપીલી, અ. અમસ્તું; નકામું;

ખાલું, ન. [સં. ચ્વલ્લ] નો-
ડાતુ ઉપલું ચામડું (૨) વણવાની

સાળના તતુઓ વચ્ચે રાખવામા આવતું
ખર (૩) અનાજ ઉપર ઠોકવાનું ધાસ.

(૪) ત્રાવેતર કર્યા વિના એક ચોમાસું
પડતર રહેવા દીધેલું ખેતર [ખુલ્લુ.

ખાલેશ, વિ. [અ.] સાક;

ખાવડ, વિ. [સં. ચ્વલ્લ =
ખાવું] ખાઉધર; ખા ખા કરતું હોય એવું.

ખાવડ, પુ. જુઓ ખાવિંદ.

ખા, ખાવાનું; ખાવાની ચીજ. (૨)
ખોરાક; ખાનપાન.

ખાવિંદ, પુ. [અ.] ઈશ્વર;
સરદાર; શેઠ. (૨) ધણી; પતિ; વર;
સ્વામી

ખાવું, કિ. સ. ભક્ષણ કરવું; ન-
મવું; ગળવું. (૨) સહેવું; વેઠવું (૩)
વાપરવું; ભોગવવું. (૪) લાગવું; ખરચ
પડવું. (૫) ક્રિયા કરવી (૬) ચોરી છુ-
પીથી લેવું કિ. પ્ર. પૈસા ખાવા=લાય
લેવી તરફ ખાવો=સુકાવું. થાક ખાવો=
આરામ લેવો. વધામણી ખાવી=આનંદ-
ની વાત જણાવવી. ખાઈ ખગાડવું=
ખરોબર બદલો નહિ આપવો. ખાઈને
ખાઈવું=નીમકહરામ થવું. ખાવા ખાવું=
ભયંકર લાગવું. ખાવા લેવું=બદલામાં
નાણાં લેવાં. ખાઈ જવું=ઓહિયાં કરવું.
ખાઈથી લેવું=પરવારવું. ખાતોખીતો=

સારી સ્થિતિવાળો ખાઈપીને મંડવું = ખંતથી કામ કરવું. સાથે ખાવું = આડો વ્યવહાર રાખવો [એક ઘાસ

ખાવો, પુ. ઘણાં હંડા મૂળવાળું
ખાસ, વિ. [અ.] ગંગનું, પોતાનું.

(૨) બહુજ નરેરી; આવશ્યક.

ખાસગત, વિ. [અ.] પોતા-
નું. (૨) ખાનગી.

ખાસગી, જી. ખાસગત

ખાસડકુંડો, પુ. ખાસડા ખાધા કરે
એવો માણસ (૨) કંટાળાખરેલું કામ.

ખાસડાંખોર, વિ. ખાસડાં ખાનાર.

ખાસડાંખાણ, સ્ત્રી એકબીજા ઉપર
ખાસડાં નાંખીને ગમ્મત કરવી તે; જઘ્ઘા-
મસ્તી. (૨) અસભ્ય લડાઈ લડવી તે; લડાઈ.

ખાસડિયાંકેળાં, ન. કેળાંની એક
જાત (એની વચમાં કાળો રેસો હોય છે)

ખાસડું, ન પગરખુ; જુનો જોરો.

ખાસદાર, પુ સાથે રહેનારો
માણસ; પરિચારક; ઘોડાને સંભાળનાર.

ખાસદોસ્ત, પુ. બહુજ પ્રીતિવાળો
મિત્ર; ખાનગી મિત્ર.

ખાસખરદાર, પુ. સરદારનાં હથિ-
યાર લઈ સાથે ફરનાર.

ખાસાનુંખીડું, ન. વૈષ્ણવોના
મંદિરમાં મહારાજને અને કાકોરજીને
મઠિ જે ખાસ પાનનાં ખીટાં બનાવવામાં
આવે છે તે.

ખાસિયત, સ્ત્રી. [અ.] સ્વ-
ભાવ; પ્રકૃતિ (માણસની). (૨) ગુણ;

ધર્મ; અસર; (પદાર્થની) ટેવ; આદત;
સ્વભાવ.

ખાસી, વિ. વૃષણ રહિત. (બળદ
અને ઘોડો જેના વૃષણ કાપી નાખેલા હોય
તે ખાસી કહેવાય છે) (૨) ખસી.

ખાસું, વિ. [અ.] સારું; રૂંકું.

ખાસું, અ. વાહવાહ; સારું; બેશ.
(૨) શાખાશ; સહે.

ખાળ, પુ. [સં. ક્ષાત્ત્વ = ઘોડું]

પાણીની નીક; ઘોડો જેને એક છેડે
પાણી જવાની નળી મૂકેલી હોય એવો
એકડી. (૨) જેનાં ધરનું મઠ પાણી
એકેહું થતુ હોય એવો નાનો ખાડો;
(ખાળકુંડી). (૩) ચામડી; કાલ કિ મ.
ખાળે જવું = પિશાબ કરવા જવું.

ખાળકુંડો, પુ. ખાળનું પાણી
જવાને જમીનમાં કરેલો ઉડો ખાડો.

(૨) સંકાસનો કુંડો.

ખાળકુંડી, સ્ત્રી ખાળને છેડે પા-
ણીમાંના કચરો ઠરી રહેવા બનાવેલી કુંડી.

ખાળજું, કિ સ. બંધ પડાવવું;
અટકાવવું; રોકવું.

ખાળું, ન. જમીનગીરી; ખાચધસી.

ખાળો, પુ. રોકાણ; અટકાવ. (૨)
વાર; વિલબ (૩) બંદર; મુકામ; ચિસામો.
(૪) વિ. ખાળનાર; રોકનાર.

ખાં, પુ. [ફા.] મુસલમાન
ગૃહસ્થો અને અમીરોને બોલાવવાનો
મન્નવાચક શબ્દ; સરદાર. (૨) ખૂબી
ચિજાનનાર; કદર ખુબનાર; ઉસ્તાદ.

ખાંખડિયું, ન. કાંસો; ઉધરસ
 ખાંખડુ, ન. મોળવાનું એક આસડ
 ખાંખત, સ્ત્રી. ચાનક; ધ્યાન; કાળજી;
 અતથી કામ કરવાની ટેવ. (૨) છીટ; ચટ
 ખાંખતી, વિ ખંતીકું; મહેનતું; જે
 કંઈ હોય તે સાચવી રાખવાની ખંતવાળું.
 ખાંખરોડકું, કિ સ. ધસીને ચા-
 ચડવું; જરા જરા લગાડવું
 ખાંખાખોળા, પુ. બધે કેકાંગે ઉચું
 નીચું કરીને ખોળવું તે
 ખાંખારકું, કિ. અ ખાંખારવું;
 ખાંખારો કરવો. (૨) ઘોડાનું ખેલવું.
 ખાંખારો, પુ જી ખોખારો.
 ખાંખાં, ન બ. વ. ફાંફાં
 ખાંખડ. પુ. ભાંગેલો ભેટાળ કંકડો.
 (૨) પીગળી ગયેલી ઇંટનો કંકડો.
 ખાંખડી, સ્ત્રી નાનો ગામેડા
 ખાંખડો, પુ. [સં. જ્ઞર્=ખરવું]
 ખરી ગયેલો કંકડો; કાકરો; (૨) શંખલ,
 સીપ વગેરેના કંકડા કે કાંકરા.
 ખાંખુ, પુ. બલુભેડું; મળતિયો
 (૨) ખાનુ.
 ખાંચ, સ્ત્રી. ખાચો. ખોલ; ખો-
 લણ. (૨) લાંડડ; ગુંચવણ (૩) ખોટ;
 તુકસાન. (૪) જમે ઉધારનો તાળો નહિ
 અળવો તે; વધવટ
 ખાંચકો, પુ આચકો: અટકવું કે
 યાજા ચડવું પડે તે.
 ખાંચખુંચ, નાની મોટી ખાંડ-
 ખાંપણ; બૂલચૂક. (૨) ઝીણવટ.
 ખાંચખુંચવાળું, વિ. ખાંડખાંપણ

બાળતાર; ઝીણી નજરનું. (૨) ગૂંચવણ-
 વાળું (૩) ઉચું નીચું.

ખાંચખુંચીયું, વિ ખાંચાખુંચી-
 વાળું (૨) અધડ, અટપટું

ખાંચડ, સ્ત્રી. કઢાણની એક તરફની
 ઉડી જગા. [પાછું ઢકાવવું.

ખાંચડું, કિ સ. ખંચી રાખવું;

ખાંચાખુંચી, સ્ત્રી. નાના મોટા
 ખાંચાવાળી સ્થિતિ; ખુણાખાચરા; ઉચું-
 નીચું [વાળું.

ખાંચાળું, વિ. ખાંચાવાળું; વાંધા-

ખાંચો, પુ ખટો અથવા વાક
 (૨) સાંકડો રસ્તો; રસ્તાનો ફાટો; નાનો
 મહોલ્લો કે પોળ (૩) ખુણો (૪) વાધો;
 હરકત. (૫) અટકાવ; બંધી

ખાંખણ, સ્ત્રી દરિયાનું પાણી ભરાઈ
 રહેલું હોય એવી જગા

ખાંખરફું, ન ખુણુંનું કેકાણું; ખુણો
 (૨) વાપર વગરની જગ્યા (૩) કુટાણીનું
 સ્થાન; કુટાણાનું; હંફો.

ખાંડ જો. [સં. જ્ઞણક]
 ગળપણવાળા રસની બન વેલી રેતી જેવી
 સફેદ વસ્તુ કિ પ્ર ખાંડ પીરસવી=મીઠું
 ખોલકું. ખાંડ ખાવી=જખ મારવી.

ખાંડકુટ, સ્ત્રી. ગૂંચવણ; અકળા-
 મણ; ચિંતા: અજંચો

ખાંડચિયું, ન ખાંડવાનું લાકડાનું
 હથિયાર; સામેકું; મૂંચળ. (૨) પહોળો
 ખાંડણિયો

ખાંડણિયો, પુ. ચત્તર અથવા

લાકડાનું ખાંડવાનું ખાડાવાળું મચિયું;
ખાંડવાનો ગોળ ખાડો.

ખાંડણી, સ્ત્રી ખાંડવાનું નાનું પાત્ર
ખાંડણું, ન. ખાડવાની વસ્તુ; ખા-
ડવાનું. (૨) ખાંડવાની ક્રિયા

ખાંડવ, ન. [સં.] કુરુક્ષેત્ર
આગળનું એક વન, જે અર્જુને ખાડ્યું
હતું તે.

ખાંડવું, કિ. સ. કચરવું; ફેંટવું;
ભાગવું. (૨) આઘાત કરવો; ધા-ધકકા
મારવા. (૩) અકળાવવું; રથડવું.

ખાંડિય, ન નાની ભેંસ

ખાંડી, સ્ત્રી. વિશ મણનું માપ.

ખાંડિબંધ, વિ પુષ્કળ; જથાબધ
(૨) અ. ખાધે જત્યે.

ખાંડું, વિ. [સં. સ્ખણ્ડિત]
ભાંગણું, ટૂટેલું

ખાંડું, ન. [સં. સ્ખણ્ડ]
એક તરફ ધારવાળી તરવાર.

ખાંચ, સ્ત્રી. [સં. સ્કંધ]
ગરદન. (૨) ખુધ કિ પ્ર ખાધ દેવી=
ટેકો કરવો; મદદ આપવી

ખાંધિયો, પુ. ઉચ્ચનાર; ટેકો
આપનાર; મડદું ઉચ્ચનાર (૨) ખુશા-
મતિયો (૩) મદદગાર.

ખાંધી, પુ. ખાંધવાળો (બળદ).

ખાંધું, (કાંધું), ન. કકડે કકડે નાણું
ભરવાની ગોઠવણ; હફતો

ખાંપણ, સ્ત્રી. ખામી; ખોડ. (૨)
મડલ ઉપર ઓઢાડવાનું કપડું; કફન.

ખાંપણું, કિ. સ. પાવડાથી આમ-
તેમ ફેરવવું; ઉપર ચડાવણ. (૨) સોરવું;
ખાંપા કાઢી નાખવા.

ખાંપો, પુ સપાટીની ઉપર રહી
મથેલો કચરો; ગરબે; ખુંપરો

ખાંભ, પુ. [સં. સ્તમ્ભ]
થાંભલો; થંભ.

ખાંભી, સ્ત્રી. મરી મથેલા બણીતા
માણસના સ્મરણાર્થે જે સ્તલ હોયો કરવા-
માં આવે છે તે; પાળિયો. (૨) ખોભણ.

ખાંમી, જી. ખામી.

ખાંચણિયો, પુ. જી. ખાડણિયો.

ખાંચણી, સ્ત્રી. જી. ખાડણી.

ખાંસણું, કિ. અ ઉધરસ ખાવી;
ઠાસવું. [વૃષણ કાપવા તે, ખસી.

ખાસી, સ્ત્રી ઉધરસ; ઠાસો. (૨)

ખિચખિચ, અ. ભરચક; સજડા-
સજડી; ગીચ; ચિતાર

ખિચગાદણું, ન સરસામાન લાવ-
વાનું ગાડું; ખટારો, ધીર અને હેલા
ખાતું ચાલણું ગાડું (૨) વિ ધીમું
ગમ કરનાર (માણસ).

ખિચાખિચ, અ. ભરચક.

ખિચાખિચ, અ એક ખીલ સાથે
ભચરડાઈ રહેલ હોય તેમ (૨) વિ. ગીચ;
ચિતાર; અડોઅડ.

ખિજગાદણું, જી. ખિચગાદણું.

ખિજડો, પુ. [સં. સ્વિર]

એક ભતનું કાંઠાવાળું ઝાડ; સમડો.

ખિતાબ, પુ. (અ.) ઉપનામ;
પદવી; ઇલાકાબ; ઉપાધિ.

ખિદમત, જી ખીજમત

ખિત, વિ. [સં. સ્વિદ્] મ-
નોભંગ થયેલું, દીલગિર; નાસીપાસ; દુઃખી

ખિલના, સ્ત્રી. [સં. સ્વિદ્]
નાસીપાસી; નાહિમેદી; શોક, દીલગિરી

ખિમણુ, ન દાગીનાઓમા ન ગ બે-
સાટવાનું ખાનું (૨) વાળીમા જડેલો હીરો

ખિમા, જી ક્ષમા

ખિચાલી, વિ. ખીલેલું; મત્ત. (૨)

ખચાલી; તરગી

ખિલકોડી. સ્ત્રી. જી ખીસકોલી

ખિલત, જી. ખિલત

ખિતવત, ન. (ઝ.) ખાનગી
સલાહ; ગુપ્ત મસલત.

ખિલાવટ, સ્ત્રી પ્રકુલ્ય કરવું તે;
દેખવીને સરસ બનાવવું તે

ખિલાડી, જી ખેલાડી

ખિલાવવું, કિ સ ખીલે એમ
કરવું; ટુલાવવું; ચઢાવવું; ગમ્મત કરવી,
રમાડવું; ઉત્તેજન આપવું.

ખિલોડી, જી ખીસકોલી

ખિલોણું, ન રમકડું

ખિદલત, સ્ત્રી પ્રસન્નતા બતાવવાને
જે પોષાક આપવો તે, સરપાવ; પહેરા-
મણી (આમા કપડા, ઘરેણું અને હથિ-
યારનો સમવેશ થાય છે)

ખિસમિસ, સ્ત્રી. (ફા. કિ-
શમિસ) ઠળિયા વગરની સુકી દ્રાક્ષ.

ખિસવું, જી ખસવું.

ખિંટલિયાળું, વિ. વાકડિયું; આ-

કડીવાળું. (ખિટલીયાળા વાળ)

ખિંડ, જી ખીણ.

ખીખી, અ દાંત દેખાય તેમ
ઉતાવળા હસવું તે; ખટખટ (૨) મળક
કરીને હસવું તે

ખીચ, વિ ગીચ; ભરચક

ખીચડિયું, વિ રોળભેળિયું; પચ-
રાડ. (૨) ખીચડી ખાધને પડી રહેનાર;
ગરીબ

ખીચડી, સ્ત્રી એકડું કરેલું જીદી
જીદી બતતું અન્ન; મિશ્રણ; રોળભેળ
(૧) એકઠાં કરેલા દાળચોખા (૩) સીધું.
(૪) ખાવાનો એક પદાર્થ કિ પ્ર ખી-
ચડી ખાવી=નકામું પડયા રહેવું.

ખીચડું, ન ખીચડીનું હલકું રૂપ;
હલકો ખોરાક. (૨) ખોરાક; સીધું કહે
ગાંઠનું ખીચડું ખાવું ને ગાંઠાની સાથે જવું.

ખીચડો, પુ. ખીચડીનું આમ્ય રૂપ;
ચોખા અને મગનાં અથવા આખા ઘઉં-
દાળનો ખાવાનો એક પદાર્થ (૨) ગોઠાળો;
ગટખટગોટા કિ પ્ર. ખીચડો કરવો=
રોળભેળ કરી દેવું, ગોઠાળો કરવો.

ખીચી, સ્ત્રી ખીચડીનું બાળકની
બાપાનું કાલુ રૂપ (૨) પાપડ સાથે લોટને
ખાકવો તે

ખીજ, સ્ત્રી. ચિડાઈ જવાની આસિ-
ચત; ખીજવાઈ જવાનું જે કંઈ કારણ
હોય તે; ચીડ; રીસ.

ખીજમત, સ્ત્રી. સરભરા; સેવા;
હાજરી; તહેનાત.

ખીજમતદાર, પુ સેવક; હંજુરિયો; તહેનાત હડાવનાર; ખુશામતીયો.

ખીજમતદારી, સ્ત્રી ચાકરી; પરિચયની ખુશામત

ખીજવણું, કિ. સ. ચીડવણું; ગુસ્સે કરવું, ઉસ્સરેવું; પગવણું

ખીજવાણું, કિ. અ. ચિડાણું; ગુસ્સે થવું [ચિડાણું.

ખીજણું, કિ. અ. વઢવું; લડવું;

ખીટલિયાણું, વિ. અણીદાર ગર-ભવાણું; વિંધી નાખે ઝિવું

ખીટી, સ્ત્રી. સરસામાન ભેરવવાસાડે ભિતમાં જે નાના દુદા ખીલાઓ ધાલવામાં આવે છે તે; ખીટી; આંકડા કહેં ખીટીએ પોતિયું=જેમાં જવાબદારી નહિ તે. કિ. પ્ર ખીટીએ મૂકવું=ઉચે મૂકવું.

ખીટો, પુ. ઠોકરીને જમીનમાં ધાલવાનો માથાવાળો ખીલો; ખુ ટો; મેખ

ખીડકી, જુ ખડકી

ખીણુ, સ્ત્રી જે કયા ભાગ વચ્ચેનો પ્રદેશ; ટેકરીઓની વચ્ચે આવેલો સાંકડો રસ્તો, કોતર.

ખીઓ, પુ. [અ.] છુંદો: ઝીણી-ઝીણી કરચો કરેલું માંસ

ખીર, સ્ત્રી. [સં. ક્ષીર] ભાતને પાણીમાં બાફ્યા પછી તેમા થોડું દૂધ અને ગળામણુ નાખી ઉઠાળીને બનાવેલો ખાવાનો પદાર્થ. (૨) જેમાં મુખ્ય દૂધ હોય એવું ભોજન. (૩) દૂધ. (૪) નિઃસાર.

ખીરું, ન. ખીર જેવો ભડો પ્રવાહી

રગડો; વેસણુ; જલેખી બનાવવાને તેયાર કરેલો આથો. (૨) તુરત વીચાએલા ટોરનું દૂધ. (૩) બહુજ કુમળી એક ભતની કાકડી.

ખીરોદક, ન. [સં. ક્ષીર+ઉદક] દૂધના જેવું ચોડ્યુ ઘોળું પાણી, પવિત્ર ચોકળું જળ (૨) પુ ન્હાવાને ભેગાં કરેલા દૂધ પાણી (૩) ન સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર.

ખીલ, પુ. [સં. કીલ] આંખનાં પોપચામાં જે નાના ગઢા થાય છે તે; મસા. (૨) માણસ જીવાનીમાં આવતાં તેના મોઢાના ભાગ ઉપર જે નાની નાની ફાલ્લીઓ થઈ આવે છે તે.

ખીલગોટીલો, પુ. છોકરાની એકરમત.

ખીલડો, પુ. [સં. કીલ] ઘંટીનું ઉપરનું પર જેની આસપાસ રે છે તે ખીલો. (૨) ઘંટીના નીચલા પરની વચ્ચે રહેતો લાકડાનો અણીદાર કંકડો.

ખીલદટ્ટો, પુ. છોકરાંની એક રમત.

ખીલમાંકડી, સ્ત્રી. ખીલડો ને માંકડી.

ખીલવટ, સ્ત્રી ખીલવણી; વિઝાસ; ખેડાણ. (૨) પુ જે કપડામા ચડાવે કરેલો હોય તે.

ખીલવટો, પુ ખીલવનાર.

ખીલવણી, સ્ત્રી. ખિલાવવું તે; શોભાવવું તે. (૨) ચઢવણી; ઉસ્કેરણી

ખીલવણું, કિ. સ. ખીલે તેમ કરવું. (૨) કેળવીને વધારે સારૂ બનાવવું (૩) ચડાવવું; ઉસ્કેરવું; કુલાવવું (૩) ખીલવું.

ખીલવું, કિ. અ. ફૂલવું; ઉધડવું.

(૨) શોભવું; દીપવું; બહાર આવવું. (૩) પ્રશ્નમા આવવું. (૪) વિફરવું; ફાટવું. (૫) બંખીયા દઈને સીવવું.

ખીલાપાટી, સ્ત્રી. લોખંડમાં પેચ પાડવાનું ઓભર તે.

ખીલારખું, વિ ખીલે ખાંધુ રહેનાર (દોર). (૨) ખીલા સરખું; ખીલાના ધાટનું. (૩) ઉપસેલો કે ખાંચેલો આકાર

ખીલી, સ્ત્રી નાનો ખીલો; ચૂંક (૨) ટાકણી. ૩ મ ખીલી ટાકવી=પાકું કરવું; હરકત નાખવી

ખીલીખટકો, પુ ખીલી ખૂંચવા જેવી પીડા; હરકત; નડતર (૨) તુકચાન; લેવા દેવા.

ખીલીપસિયારાં, ન. ખીલીવાળા બરડવાં; કલ્લા સાકળાંના ખીલીવાળા મોઢિયાં.

ખીલો, પુ. [સ. કોલ] એક તરફ અણી અને ખીણ તરફ માથુ હોય એવા લાકડા કે લોહના નાનો મોટો કકડો (૨) ટોરને ખાંધવા મટે જમીનમા એરિકી લાકડાની મેખ કહેવડોરખીલાને બેરે ફેરે કિ. ૩ ખીલે નક્કી કરવું ખીલો ટાકવો=સ્થિરતાથી યદને પડવું

ખીસર, પુ સંકાન્તિ

ખીસકોલી, સ્ત્રી. ઉદર જેવા દેખાવનું એક નાનું પ્રાણી; ખીસકોલી.

ખીસાકાતકે, વિ ખીસુ કાતરનાર; છુપી રીતે ચોરી કરનાર. (૨) ના. સારા દેખાવનો ચોર.

ખીસાખરચ, ન. વાખરવા સાડ

ખીસામાં રાખવાનું નાણું; હાથખરચી.

ખીસાખાલી, વિ બિખારી; ગરીબ.

ખીસિયાણું, બુ. ખસિયાણું.

ખીસું, ન. (ફા. खसिह)

ગજવું; શુભ ૩. મ. ખીસાખાલી= ગરીબ ખીસાભડ=લાચિયા ખીસાનું તર=પૈસાદોર

ખુઆર, બુ ખુવાર

ખુજલી, સ્ત્રી ખાણ; ચેળ; ખંજવાળ (૨) એક જાતનાં ત્વચારોજ, ખરજ; ખસ, દાદર, ખરજવું, વગેરે. (૩) જે નાથી ખંજવાળ આવે એવી રજેટી

ખુટકો, પુ ખાટ; ઘટ; ઓછ; ખૂટ; કસર [(૨) આખલો; ગાંધો

ખુટકો, પુ ધગધગતો અગારો; લાળો

ખુટડવું, કિ સ. આણું કરવું; ધરાડવું. (૨) ફેડવું; ફિટાડવું.

ખુટેલ, વિ જેની થાસેથી ધન ખૂટી ગયું હોય એવું; કંગાલ (૨) વચનભગ, દેવા-ળિયુ. (૩) ફેટેલુ; સામા પક્ષમાં મળી ગયેલું.

ખુડ, ન ધાણું; અગાસી.

ખુણુ, સ્ત્રી. [સ. क्षुण्ण] નિશાની; ચિહ્ન. (૨) ખુણા; દિશા.

ખુણિયાણું, વિ ખુણાવાળું; જેને ખુણા હોય એવું.

ખુણો, પુ કાણુ; ખૂણા.

ખુત, સ્ત્રી. અટચણું; હરકત.

ખુત્તો, (આ.) મુસલમાની ધર્મદિયા.

ખુદ, સ. (ફા.) પોતે; જાતે; જેને હૃદયેને જાણાવ હોય તે પોતે જ. (૨) વિ. અસલ, મૂળજેવું હોય તેવું; શુદ્ધ.

ખુદા, પુ. [ફા.] પરમેશ્વર; પ્રભુ.

ખુદાઈ, વિ. [ફા.] ખુદા સંબંધી; ખુદાનું. (૨) કદરતી; દૈવી. (૩) પવિત્ર; પાક (૪) છળકપટ રહિત; સાદુ.

ખુદાનાલા, પુ. [ફા.] પરમેશ્વર; પરવરદિગાર; પ્રભુ.

ખુદાપરસ્ત, વિ. [ફા.] પ્રભુ-પરાયણ; ખુદાને માનનાર; આસ્તિક.

ખુદાવંત, વિ. [ફા.] ખુદા સમાન; ઈશ્વરતુલ્ય. (મોટાપણું દેખાડનાર વિશેષણ; રાજારાણી કે માલીકને માટે વપરાતું સંબોધન.)

ખૂન, જુ. ખૂન.

ખૂનડી, સ્ત્રી. [ફા.] લહેર; ઘેન ભરેલું આળસ.

ખૂનખાર, વિ. [ફા.] લોહી રેડાય એવું; લોહીની છાનો હડે એવું; પ્રાણહારક; અતિ ઘાતકી.

ખૂનરેણુ, સ્ત્રી. [ફા.] કતલ; કાપાકાપી; જેમાં ખૂનની-લોહીની નીકો વહે એવી મારામારી અને કાપાકાપી તે.

ખૂનામરદી, સ્ત્રી. ખૂનરેણુ; કાપાકાપી.

ખૂની, વિ. [ફા.] ખૂન કરનાર; ઘાતકી; જેની આંખોમાં ખૂનનો જુસ્સો હોય તેવું; મારી નાંખે કે છવ લે એવું.

ખૂનસ, સ્ત્રી. ખૂન કરાવે એવી ઝેરી લામણી; વેરઝેર; કિનો; ખાર.

ખૂનસી, વિ. ખૂનસવાળું; કિનાવાળું; ખરીકું; ઝેરીકું.

ખુબ, વિ. ઘણું; પુષ્કળ.

ખુબમુરત, વિ. [ફા.] સારા ચહેરાવાળું; દેખાવડું, રૂપાળું; ફટકું; સુંદર [૩૫; સુંદરતા (૨) શોભા.

ખુબમુરતી, સ્ત્રી. [ફા.] સ્વ-ખુબાકોડ, ન સીધો ફોડી ખાનાર એક પખી.

ખુબી, સ્ત્રી. [ફા.] અંદર રહેલો સારો ગુણ; રહસ્ય (૨) મઝા; લહે-જત. (૩) યુક્તિ; ચતુરાઈ. (૪) નેકી.

ખુબીદાર, વિ. ખુબીવાળું; ચમત્કારિક.

ખુમચો, પુ. છાછરી થાળી; ટાટ; તાસક. (૨) બેટની વસ્તુ.

ખુમારી, સ્ત્રી. [ફા.] અહતા; ગર્વ. (૨) કેંક. [લલક; કુમારા.

ખુમરાશ, સ્ત્રી. [ફા.] રંગની

ખુર, ન. [સં. સુર] ખરી; ઠોરના પગનો નખ; ડાખલો.

ખુરચન, ન ભૂકો; ખપોટી. (૨) કચુખર; કાચુકોં ખાવાનું.

ખુરદો, (ખુડો), પુ. [ફા.] કિંમતી સિક્કાને વડાવી હતરતી કિંમતનું નાણું લેવું તે; પરચુરણ (૨) ભંગાર (૩) હડાડી પુરૂ કરવું તે.

ખુરદો કરવો, વેચી નાખવું. (૨) કાઢી નાખવું. (૩) ભાંગી ફોડી નાખવું.

ખુરડું, ન. એક જાતની મિઠાઈ.

ખુરસી, સ્ત્રી. [ફા.] પીઠે અડેલીને બેસાય એવી બેઠકવાળી માંચી.

પુરસું, ન. માછીનું ખેસણું; ઓટલી.

પુરસેદ, પુ. [ફા.] સૂર્યનારા-
ચણ; સૂરજ.

પુરાસાની, વિ. પુરાસાનનું; પુ-
રાસાની અજમોઈરાન તરફથી આવતાં
એક જાતનાં ખીજ.

પુલતું, વિ. ઢીલું; બહાર પડતું;
પહોળું રહેતું હોય એવું. (૨) શોભતું,
સાદ લાગતું: ખલતું.

પુલવું, કિ. અ ઉઘડવું; મોકળું
થવું; ખસી જવું (૨) શોભવું; ખીલવું,
ઢીપવું

પુલારો, પુ. [ફા.] ભેદ જ-
ણાવો તે, સ્પષ્ટ સમજાઈ જવું તે; સ્પ-
ષ્ટતા, સમજણ (૩) નિકાલ; નિર્ણય;
રસ્તો (૪) છૂટ; મોકળાશ

પુલું, વિ ઉધાડું; મોકળું; સ્પષ્ટ:
જાહેર. (૨) નિર્માળ (૩) સાદ સમજાય
અને સલગાય એવું (૪) નહિ ઘેરાયેલું
(૫) નહિ ઘેર; ઉઘડતું; આયું. (૬)
નાનું. (૭) નિષ્કપટી; ભોળું, ઉઠાર.

પુવાળ, પુ. [ફા. રૂવાવ] સ્વપ્ન.

પુવાર, વિ. [ફા.] અત્યંત
હંમી, હેરાન, પાયમાલ; એવર

પુવારી, સ્ત્રી. [ફા.] પાય-
માલી; એવરી. (૨) નાશ, ક્ષય.

પુશ, વિ. [ફા.] આનંદમાં
હોય એવું; આરોગ્ય. [ઉપરનો રસ્તો.

પુશકી, સ્ત્રી. [ફા.] જમીન

પુશબખર, સ્ત્રી. [ફા.] મંગળ

સમાચાર; સારા સમાચાર; વધામણી.

પુશનુમા, વિ. [ફા.] પુશ
લાગે એવું; આનંદદાયક; સુંદર; મજેતું.

પુશબખતી, સ્ત્રી. [ફા.] પુ-
શની સામે પુશી જતાવતી તે; હાસ્ય-
વિનોદ. (૨) સારી વધામણી કહેનારને
કઈ બક્ષીસ આપવી તે. (૩) ઈનામ;
પુશી થવાથી ને કઈ આપવું તે

પુશબો, સ્ત્રી. [ફા. રુશ+બો]
સુગંધ; વાસના; પરિમળ

પુસબોઈ, સ્ત્રી. [ફા.] સુગંધ.

પુશબોઈદાર, વિ. [ફા.] સુ-
વાસિત; સુગંધીદાર

પુશમિજાણ, વિ. [ફા.] પુશ
રહે એવા સ્વભાવનું; આનંદી; રંગીલું

પુશર, સ્ત્રી. ચીબડી

પુશામન, સ્ત્રી. [ફા.] બહુજ
વખાણવું તે; હાજી હા કરવું તે; શુદ્ધિ.

પુશામતખોર, વિ પુશામત કરનાર

પુશામતિય, વિ. પુશામત કરનાર;
ખરાખોટાનો તોલ ન કરતાં હાજી હા
કર્યા કરનાર

પુશાલ, વિ. [ફા.] પુશ
હાલતમાં હોય એવું; પુશી; સુખી. (૨)

આરોગ્ય; તંદુરસ્ત [(૨) કુશળતા.

પુશાલી, સ્ત્રી પુશી ભરેલી સ્થિતિ.

પુશી, સ્ત્રી. [ફા.] હર્ષ; રા-
જપો (૨) મરજી; ભાવ. કિ. મ. પુશી
કરવું=રીઝવવું (૩) વિ આરોગ્ય; તંદુરસ્ત.

પુસરો, વિ. જેને મૂછા ઉઘી ન
હોય એવો પુરુષ; બડમૂછા.

પ્રુસિયો, વિ. ખસી કરેલો; વૃષભ વિનાનો.

પ્રુ'ખારવું, કિ. અ. ખોખારવું. (૨)

પોતાની હાજરીસૂચક અવાજ કરવો. (૩) થોડાનું હણહણવું.

પ્રુ'ખારો, પુ ખોખારો. (૨) હણહણાટ.

પ્રુ'ચ, સ્ત્રી. સપાટીમાં પડેલો ખાડો; ખુણા. (૨) ભૂલ; ચૂક; ખોટ. (૩) અદા-વત; જેર (૪) બારીકા (૫) ચૂથવણ.

પ્રુ'ચખાંચ, સ્ત્રી ખાડોખેયો (૨) ભૂલચૂક; ખોટખાપણ.

પ્રુ'ચવું, કિ. અ. [સં. છુટ] ચામડીને લોકાયા કરવું તે; થોંચાવું, ખટકવું (૨) કુ.ખવું (૩) કુ.ખ થયા કરવું. મનમાં લાગ્યા કરવું. (૪) કળી રહેવું; ખટકવું; અસતોષ રહેવો.

પ્રુ'ચાવવું, કિ સ ખેચીને લઈ લેવું; છુટાવી લેવું; હરી લેવું, તાણી લેવું.

પ્રુ'ટ, પુ હાલું નિરાન. (૨) અ. બરોબર; માપસર

પ્રુ'ટડી, સ્ત્રી પગનું કેસણ

પ્રુ'ટડું, ન. પ્રુટવાનું ચાબર, ચીપિયો (૨) પ્રુટવાનું કામ. [ચીમટો

પ્રુ'ટણ, ન. પ્રુટવાની ક્રિયા (૨)

પ્રુ'ટવું, કિ. સ. [સં. કૃષ્] મૂળમાંથી ખેંચી નાખવું; વીણીવીણીને નિર્મૂળ કરવું; નિર્દંન કાઢવું (૨) વાળ ચૂટવું; વિણવું, વિંધવું. [કંકડો.

પ્રુ'ટાઉં, ન. ખાચણ; બળતા લાકડાનો પ્રુટિયો, પુ ખાજગર; બદ્ધગર. (૨) સાંઠ; આખલો.

પ્રુ'ટી, સ્ત્રી. ખીટી; મેખ; કપડાં ભેરવવાનો ખીલો. (૨) ખુણો (કપાળની બે બાજુએ ખુણા કઠાવ્યા હોય તે). (૩) અંગરખાની કળી

પ્રુ'ટું, ન. હુંહું; કરચો; ખરચો.

પ્રુ'ટો, પુ. ખીલો; મેખ; માથા-વાજો અણીકાર કંકડો (૩) ગરબે, હુંહું. (૩) બદરમાં લગરાતાં વહાણો ઉપર લેવાતો કર

પ્રુ'દણું, ન ફૂદતાં ફૂદતાં ફરવું તે; ધમ્માચકડી. પ્રુ'દણા ખમવા=જે જે દુઃખ પડે તે સહન કરવું

પ્રુ'દવું, કિ સ ઉભે ઉભે ચાંપવું, ગુદવું (૨) ફૂદતા ફૂદતાં ગડવું. (૩) હેઠાન કરવું; પજવવું; નરમ કરવું.

પ્રુ'દાપ્રુ'દ, સ્ત્રી ગુદાગુદ; કચરા-ચયરી. (૨) કુદાકુદ, ધમાધમી.

પ્રુ'દાવવું, કિ. સ ગુદાવવું (૨) હમચી લેવરાવવી. [મારવી

પ્રુ'દાળવું, કિ અ ખાઈપીને મોજ

પ્રુ'ધ, સ્ત્રી. [સં. સ્કન્ધ] ખભા આગળ ચીકપર જે ઢેકોનીકળેલો હોય તે.

પ્રુ'ધું, વિ પ્રુધવાળું; બરડેથી વળી ગયેલું [ચેસી જવું.

પ્રુ'તવું, કિ અ કાઢવામાં ઉતરી પડવું;

પ્રુ'પ, પુ. ખરણવા જતા વરનો ચહેરો ઢંકાય તેમ તેના માથાપર નાખવામાં આવતા ફૂલના હાર વગેરે.

પ્રુ'પડી, સ્ત્રી. નાની છત્રી.

પ્રુ'પડો, પુ. મોટી છત્રી; છત્ર; ટોપ.

ખુપરો, પુ. ખરચો; કાંતો. (૨) કપડામાં પડેલી કાટ કે ચોરો.

ખુપવું, કિ. અ અંદર ઉડું પેસવું; લોકાડું; વિંધાવું (૨) અંદર ઉતરી ચોંટી જવું; કળીજવું (૩) સ્થિર થવું; પૂરી સત્તા જમાવવી.

ખુપાવવું, કિ. સ ખુપે એમ કરવું; પેસાડવું (૨) -માં-અંદર ધાલી દેવું; ઘોચવું.

ખૂદ, સ્ત્રી. ઘટ, ખુટકો; કસર.

ખૂટવું, કિ. અ. [સં. કુંઠ= અટકવું] ઓછું થવું; ઘટવું (૨) ખધું ખલાસ થઈ જવું; આવી રહેવું.

ખૂણો, પુ. [સં. કોણ] ખે દિશાની લીટીઓ ન્યા મળતી હોય તે જગા, ખાચો; પ્રાંત; અણી. (૨) ખાડો; ખાણ.

ખૂન, ન. [ફા.] મારી નાંખવું તે; ઘાત, હત્યા (૨) લોહી (૩) જીવ લેવા જેવા ગુનો. (૪) ઝેર; જીરસો.

ખૂપવું, કિ. અ. પેસવું; દાખલ થવું; અંદર જવું. (૨) જમાવવું.

ખૂખ, વિ. [ફા.] ધણું; પુષ્કળ. (૨) સરસ; સુંદર

ખૂંચ, જી. ખુચ

ખૂંચવું, જી ખુચવું.

ખૂંટ, પુ. જમીનની અમુક હદ દેખાડવાને દાટલો પાથર. (૨) વિ. પુરે-પૂરું; માપસર; બરોબર. [નાશ; પાચમાલી.

ખે, પુ. [સં. ક્ષય] ક્ષય;

ખેચર, ન. [સં. સ્વે+ચર] આકાશમાં ગતિ કરનાર; હવામાં હડ-નાર (૨) ન આકાશમાં કરનાર પ્રાણી; પક્ષી. (૩) ચંદ્ર તારા વગેરે ગ્રહ. (૪) દેવ. (૫) ભૂતપ્રેતાદિ.

ખેચરી, સ્ત્રી. જેનામાં આકાશમાં ફરવાની શક્તિ હોય એવી સ્ત્રી; દેવી; જોગણી. (૨) સમળી (૩) હવામાં ગતિ કરવાની વિદ્યા (૪) એક જાતની યોગમુદ્રા

ખેટ, ન. નાનું ગામડું (૨) શિકારી (આખેટ).

ખેટક, ન વ્યસન; વળગાડ; વહેમ (૨) પુ શિકારી (આખેટક) (૩) ન નાનું ગામડું. [ના. શિકારી (૩) ખેડુત

ખેટકી, વિ શિખર કરનાર (૨)

ખેટલો, સ્ત્રી. આળેલા વાળ વચ્ચેની ખાલી લીટી; સેથી.

ખેડું, ન છેડું.

ખેડે, અ. વેગળે; છેડે; આધે; દૂર.

ખેડ, સ્ત્રી ખેતરને વાવવા વગેરેની ક્રિયા, ખેડવું તે; ખેતી કરવી તે. (૨) ગામ (૩) કાંટાવાળો એક શેષો. [ક્રિયા તે

ખેડણ, (ખેડણ), ન ખેડવાની જે ખેડણહાર, વિ. ખેડનાર. (૨)

મહેનત લેનાર; કાર્ય કરનાર. (૨) ન. નાયક; સુકાની; નાવિક.

ખેડતર, વિ. ખેડાય એવી જમીન.

ખેડવું, કિ. સ. [સં. કૃષ્] વાવવા માટે જમીનને સરખી કરવી; સુધારવું. (૨) કેળવવું. (૩) સંકરો કરવી. (૪) વેપાર કરવો; મહેનત લેવી.

ખેડહક, પુ. ખેડવાનો જે હક તે.
ખેડાણુ, વિ. ખેડવું; ખેડાણું હોય
એવું. (૨) ન. ખેડાતી હોય એવી જે જમીન
તે. (૩) ખેડવાનો જે ઉદ્યોગ તે

ખેડુ, પુ. ખેડુત. [ખેતીકાર

ખેડુત, પુ. ખેડતો ધંધો કરનાર;

ખેડો, પુ. ખેડો; ખેડ કરનાર.

ખેત, ન. [સં. ક્ષેત્ર] ખેતર.

ખેતર, ન. [સં. ક્ષેત્ર] ખેડીને

વાવવા માટે સાદું કરેલી જમીન. (૨) જે
ઉદ્યોગથી રખાણું હોય તે, ધંધો. (૩)

અવકાશ; માગ. (૪) શરીર; કાર્યવિસ્તાર

ખેતરપંડી, જુ. છેતરપંડી

ખેતરપાળ, પુ. ખેતરનું સરક્ષણ

કરનારો દેવ; ગ્રામદેવતા.

ખેતરવા, વિ. એક ખેતરના માપ
જેટલું અંતર હોય તેટલું [દસાવણું.

ખેતરણું, કિ સ છેતરણું; કંઠણું;

ખેતરાઈ, સ્ત્રી. પ્રણાં ખેતર એક

ખીનની સાથે લગતા હોય તે બધી જમીન;
પાટી.

ખેતરાઉ, વિ. ખેતર સળધી (૨)
ખેતરની વચ્ચેથી નીકળતો માર્ગ.

ખેતરામણુ, જુ. છેતરામણુ.

ખેતરાં, ન. બ. વ. નાના નાના ખેતરાં.

ખેતી, સ્ત્રી. [સં. કૃષિ] ખેડ-
વાનું કામ. (૨) વેપાર. (૩) ખંતથી
મહેનત લેવી તે. [ખેડ; ખેડુત.

ખેતીકાર, પુ. [સં. કૃષિકાર]

ખેતીવાડી, સ્ત્રી. [સં. ક્ષેત્ર +

વાટિકા] અનાજનાં ખેતર ને
ફળોની વાડી. (૨) જમીન ખેડવાનો ધંધો.
(૩) ખેતીનો ઉદ્યોગ; ખેડુતનો ધંધો.

ખેદ, પુ. [સં. સિદ્ધ ઉ.]

મનમાં જે દુઃખ થાય તે; શોક કિ પ્ર.

ખેદ કરવો; ખેદ પામવો. [ભરેલું.

ખેદચકત, વિ. ખેદવાળું; દુઃખથી

ખેદન, ન [સં.] ખેદ કરવો તે.

ખેદના, સ્ત્રી ખેદ; દુઃખ; પીડા.

ખેદાનમેદાન, વિ. ખણાઈને મેદાન
જેવું થઈ ગયેલું; ઉખડી ગયેલું; છેક
પાયમાલ થયેલું એવું.

ખેદીવ, પુ. મીસરના રાજકર્તાનું
માનસૂચક ઉપનામ.

ખેદો, (કેડો), પુ પૂઠ પકડવી તે;
પાછળ પડવું તે; ખેધો.

ખેન, ન. [સં. સિદ્ધ] નડતર;
આડ (૨) વેન; હડ. (૩) કંડાળો; મુ-
સીબત. ખેનખાટલો=મોટું ખેન. (૪)
ક્ષયનો રોગ.

ખેપ, પુ. સ્ત્રી. [સં. ક્ષિપ્
ઉ.] કાઈ દૂરની જગ્યાએ જઈને આવવું
તે; આંટો; ફેરો (૨) લાખી મુસાફરી.
(૩) વેપારી વસ્તુનું એક દેશથી બીજે
દેશ આવવું જવું તે. (૪) એક એકવારી;
હપતો; વારો. (૫) પચવાડે લાગવું તે;
મહેનત; અભ્યાસ; આનંદ. (૬) ખેપી-
આનું મહેનતાણું.

ખેપદ, સ્ત્રી ૦ રજ; કચરો.

ખેપન, ન ૦ [સં. ક્ષેપન]
કાઢવું-નાખવું તે.

ખેપિયો, પુ. એક ટેકાણેથી બીજા ટેકાણે ઝડપથી સંદેશો લઈ જનારો; હલકારો; કાસદ.

ખેપી, વિ. [સં. આક્ષેપી]

આક્ષેપ કરનાર; ચાનકવાળું

ખેમ, વિ. [સં. ક્ષેમ]

કુશળ; આરોગ્યવાળું; શુભ

ખેમકુશળ, જુ. ક્ષેમકુશળ

ખેમખુશાલી, સ્ત્રી. સુખી હાલત; તંદુરસ્તી

ખેર, અ. [અ.] કંઈ ચિતા નહિ, હશે; હોય. (૩) સ્ત્રી. પીડા; બધા

ખેર, પુ. એક ભતનું મોટું ઝાડ (એનું લાકડું બહુજ કઠણ અને કાણું હોય છે. ખેરના બહુ થડમાં તેના કઠણ મરના રેસાઓની ઉભી સળીઓ થાય છે તે દવાના કામમા આવે છે તે ખેરસાત કહેવાય છે ખેરની કાલમાથી કાથો બને છે. ખેરનો શુંદર પાણુ દવાના કામમાં બહુ ઉપયોગી ગણાય છે. તેની કાલ અને લાકડામાંથી રંગ પણ બને છે

ખેરખટ, (ખેરખેરા), અ. એકા-એક; ભેતભેતામાં; ખરેખર

ખેરખાલુ, વિ. [અ.] શુભ-સ્થિત; બહુ આહવાર; સભાજી લેનાર; ખેરખાં [કરવાની ઇચ્છા તે; સુજનતા.

ખેરખાલી, સ્ત્રી. [અ.] બહુ

ખેરણુ, વિ. ખરી પડેલું, વેરા પડું; વેરણુખેરણુ.

ખેરવડું, કિં. સં. ખરી પડે એમ

કરવું; પડી નય તેમ કરવું (૨) ખસે-ડવું; કાઢી મૂકવું. (૩) કંઈગો આપવો; પળવવું (૪) કાઢી લેવું; પ્રાપ્ત થાય એમ કરવું

ખેરસદ્દી, સ્ત્રી. [અ.] સમા-ધાન; સુખશયતા (૨) અ. હશે; હોય; જવું કરી દેવું તે

ખેરસાર, પુ. ખેરના લાકડાંમાંથી નીકળતો એક ભતનો સળીદાર ગર. (૨) કાથો [ઘાસ, જે.

ખેરંચો, પુ. [કા.] રજ; ખેરંટો, જુ. ખેરંચો.

ખેરાત, સ્ત્રી. [અ.] ગરીબને આપી જે દાન ધર્મ કરવું તે; દાન કરવું તે, ધર્મમાં. [(૨) ખેરાત કરનાર

ખેરાતી, વિ. ખેરાત કરવાને કાટેલુ

ખેરિયત, સ્ત્રી. [અ.] સુખશ-યતા; ક્ષેમ; સ્વસ્થતા; સુલેહ, ક્ષેમકુશળતા.

ખેરી, અ. મેટા; ઘેટો. (૨) એક ભતની નિવાત; ઉવેઈ.

ખેરીજ, વિ. [અ.] વધારાનું; અંદર આવી ગયેલું ન હોય તે. (૨) અ. વગર; વિના; સિવાય

ખેરું, વિ. ખરી નય એવું; માલ વગરનું; અપકિયું.

ખેરો, પુ. દોરીઓને ગુંથીને બના-વેલો બળીદાર (કરીઓ ભરવા માટે) કાયળો; ઝોળી (૨) અડાચાનો ભુકો; ગાર. (૩) ચાખાના લોટની વડી. (૪) બાજ

ખેલ, પુ. [સં. સ્વેલ] રમત;

ગમ્મત; ક્રીડા. (૨) તમાસો; ભવાઈ; નાટક. (૩) બનાવટ; રચના. (૪) વ્યાપાર
ખેલખેના, સ્ત્રીં ખરાખી; પાચમાલી.
ખેલણી, સ્ત્રીં નાનાં છોકરાંને
રમવાની પુતળી.

ખેલણું, નં રમકડું

ખેલન, નં [સં. खेल=રમવું]

રમત. ક્રીડા. (૨) તમાસો; નાટ-

ખેલવાણું, નં ખેલવાનું જે કંઈ
હોય તે; રમકડું.

ખેલવું, કિં અં [સં. खेल]

ક્રીડા કરવી; રમવું; ગમ્મત કરવી;
તમાસો કરવો. (૨) ચાલવું; તળવીજ
કરવી; યુક્તિ-પ્રપંચમાં ફરવું.

ખેસાડી પું [સં. खेल] ખેલ
કરનાર; નટ. (૨) વિં ખેલાવે એવું;
ખેલાવીને કામ કાઢી લે એવું; ચતુર;
હોશીયાર (૩) મદારી; જાડુગર.

ખેચ, સ્ત્રીં [સં. चिच] ક્ષણ;
પળ; વેળા ઘુરત; જલદી; (શબ્દના બીજા
ભાગ તરીકે તત્કાલના અર્થમાં વપરાય
છે):-તતખેચ (૨) એક જાતનું ધાસ (૩)
કાળજી; ખંત.

ખેચટ, પું માર્ગદર્શક; દોરનાર.
(૨) ખારવો; નાયક; સુકાની.

ખેચટીયાં, ખલાસી; વહાણ ચલાવનાર;
હોડીમાં ખેસાડી પાર ઉતારનાર.

ખેચડું, ખલાસીનું કામ, હોડી
હંકારવાનું કામ. (૨) વહાણવડું.

ખેચડો, પું એક જાતનું ધાસ

ખેવના, સ્ત્રીં કાળજી; સંભાળ.

ખેસ, પું ખેલે નાખવાની પિછોડી;
ફપટો; પુરપને પાસે રાખવાનું વસ્ત્ર.

ખેસવણું, જું ખસેડવું.

ખેસી, વિં નજીકનું; પાસેનું. (૨) સગું.

ખેહ, પું ક્ષપ; ખે. (૨) સ્ત્રીં
રજ; ધૂળ.

ખેળ, સ્ત્રીં આર; કાંજ; લાઢી; રાખ.

ખેળો, પું સ્ત્રીના વેષ લેનારો
પુરુષ; ભચયો.

ખેંકડો, પું કાચખો.

ખેંખલી, વિં જીર્ણ; ખવાઈ ગયેલું;
ખજખજી ગયેલું; સુકાઈ ગયેલું, નિર્માલ્ય.

ખેંખેં, અં ઉધરસ ખાતા થતો
અવાજ; ઉધરસ ખાયા કરવી તે

ખેંચ, સ્ત્રીં ખેચાણું; તાણું; ખેચાઈ
જવું તે (૨) આગ્રહ.

ખેંચતાણું, સ્ત્રીં ખેચવું ને તા-
ણવું તે; ખેચાખેચ; આગ્રહ.

ખેંચમખેંચા, સ્ત્રીં તાણાતાણું;
સામસામેથી ખેચવું તે (૨) આતિઆગ્રહ
કરવો તે

ખેંચવું, કિં સં [સં. कृष्]

ભેર કરીને પોતાની તરફ લાવવું; આક-
ર્ષવું. (૨) કસવું; તંગ કરવું. (૩) આગ્રહ
કરવો. (૪) આંકવું; દોરવું. (૫) કાઢવું.

(૬) ચૂસવું, શોષીલેવું. (૭) ખોવાઈ જવું.

(૮) વહોરવું. (૯) નિભાવવું. (૧૦) મો-

ઢેથી ખોલવું. (૧૧) સમજ કરવું. (૧૨)

ઉખાડી નાખવું. (૧૩) તત્ત્વ કાઢવું.

(૧૪) પક્ષ કરવો; તરફદારી કરવી.

ખેંચાખેંચ, સ્ત્રી. તાણાતાણ. (૨) અતિ આગ્રહ કરવો તે. (૩) તાણ; લીડ; તંગી.

ખેંચાણ, નંતાણ; આગ્રહ; આકર્ષણ.

ખેંચાણકારક, વિ. ખેંચે એવું; આકર્ષક. (૨) નજર નય એવું; મોહક.

ખેંતાળણું, કિં. અં નાસી જવું.

ખેંત, નં તોળા; મુશકેલી; પીડા.

(૨) ક્ષયરોગ.

ખે, પુ. [સં. ક્ષય] ખય; ક્ષય; ઘાસણીનો રોગ; રાજકમા. (૨) સ્ત્રી ખાડો; ગર્ભ.

ખેડ, પુ. ખરાડ; લેખ. (૨) સુકવણું; સુકાવું તે; ખરડિયું; અર્ધ દુષ્કાળ જેવી સ્થિતિ.

ખેડ, સ્ત્રી. [ખા.] દેવ: આદત; વ્યસન; વેર; અદાવત (૩) ખાડો; કોતર; અખોલ; ખીણ.

ખેઈ, સ્ત્રી. ડોળી, ખોચ, નાનાં છાકરાને સુવાડવા ઘોડિયે બાંધવાનું કપડું.

ખોખ, ખોખુ નં ખખ, ખળખળી ગયેલું (૨) ખોખા જેવું.

ખોખરાટ, પુ. ખોખરાપણું; ખેસૂરતા.

ખોખરૂં, વિ. ખેસરૂં; ભાંગેલું; ફૂટેલું. કિં. પ્ર. ખોખરૂં કરવું = માર મારવો. [વિ. ખળખળી ગયેલી.

ખોખલી, સ્ત્રી. ધરડી સિયાળ (૨)

ખોખલો, વિ. પુ. વૃક્ષ; ખળખળી ગયેલી; ખોખોં કર્પાં કરતો હોય એવો. ખોખલો પડ્યો = ધરડો મહેતાણ.

ખોખાવું, કિં. અં અદાવત રાખવી.

ખોખું, નં સાધારણ બનાવટની

પેટી; આરદાન, માથ કાઢી લીધેલી ખાલી પેટી. (૨) કાગળ ને કપડાની બનાવેલી પાઘડી (૩) ભરપાઈ થઈ ગયેલી હુંટી (૪) નમુનો; ડોળિયું (૫) સત્ત્વ ખેંચી લીધેલી કાઈ પણ વસ્તુ (૬) જીલું થઈ ગયેલું (કલેવર); વૃક્ષ.

ખોગીર, સ્ત્રી. [ખા.] ઘોડાની પીઠ ઉપર નાખવાની બેન ભરેલી પોચી નાની ગાદલી.

ખોચરૂં, વિ. આળસુ; હાડનાં ભાગલું (૨) ધરડું; વૃક્ષ.

ખોચરેલ, વિ. ખોતરાઈ ગયેલું; ખાંચા અને ખાડાવાળું. (૨) આળસુ.

ખોજ, સ્ત્રી શોધ; ખોળ; તપાસ.

ખોજવું, કિં. સ. તપાસવું; શોધવું.

ખોળે, પુ. પુરુષત્વહીન પુરૂષ; ડી-જીડો; જનાનખાનામાં સ્ત્રીઓની તહેનાત-મા રહેનારો નપુંસક નોકર. (૨) હિંદુ મંત્રી મુસલમાન થયેલી એક જાત.

ખોટ, સ્ત્રી. ભૂલ; ચૂક. (૨) તુક-સાન; ટોટો. (૩) ઓછાપણું; ઘટ; અપૂર્ણતા. (૪) અછત.

ખોટકો, પુ. ખુટકો; ઘટ. [જુઠાણું.

ખોટખોટા, અ ખોટખોટું; તકન

ખોટાઈ, સ્ત્રી. જુઠું, અસત્યતા (૨)

હરામીપણું; આળસાઈ [જીવતો લાળો.

ખોટારવો, પુ. ધમધમતો અંગારો;

ખોટાઈ, ન જુઠાણું; અસત્ય; તરકટ; બનાવટી.

ખોટારો, પુ. જુ. ખોટારવો.

ખોટી, સ્ત્રી. વાટ જોતા રહેવું તે;

હીલ; વિશ્વં. કિ. પ્ર. ખોટી કરવું =
વાર લગાડવી. ખોટી થવું = વાટ જોવી.

ખોટીપો, પુ. રોકાણ; રોકાઈ રહેવું તે.

ખોટીણું, વિ. ખોટાં હાડકાંનું;
આળસુ (૨) ખોડવાળું.

ખોડું, વિ. ખર નહિ તે; અસત્ય;
બુઢું (૨) ભૂલચૂકવાળું. (૩) બગાડ-
વાળું; નહાણ. (૪) બેવફા. (૫) આળસુ
(૬) ન. માહું લાગવું તે ખોટી નજર =
કુદરિ ખોટી ચાલ-ચરવર્તણું.

ખોડ, સ્ત્રી. ખામી; ન્યૂનત્વ; ઓછા-
પણું; કસર (૨) ટેવ; આદત; ખા
(૩) કલંક; લાછળ. [ગાંઠ

ખોડ, પુ ગાંઠના થડની બહુ મોટી
ખોડખાંપણ, સ્ત્રી ભૂલચૂક; ન્યૂ-
નાધિકપણ. (૨) ખામી; દોષ.

ખોડવું, કિ સ. દાટવું; રોપવું;
હથુ કરવું [ડાટ ચાલવું

ખોડંગાવું, કિ અ લગડાવું; ખા-
ખોડાવું, કિ અ. અંકાદ પગ લંબાય
એમ ચલાવું; લગડાવું

ખોડિયું, વિ ખોડવાળું; શરીરે
ખામીવાળું; અપંગ

ખોટીખમચી, સ્ત્રી ખોડગતા ખા-
ડગતા ચાલવું તે. (૨) એક પગે ફૂંદતા
ફૂંદતા ચાલવાની એક રમત.

ખોટીખાણ, ન. ઠોરાથી પેસાય
નહિ એવું છોડું; બે ફાંટવાળું લાકડું
જમીનમાં ધાલીને માણસને જવા આવ-
વાનું કરેલું ખાણ.

ખોડું, વિ. જેને પગે ખોડ હોય

એવું; લગડું.

ખોડો, પુ [સં. ક્ષય] નાશ;
ધાણ; સંહાર. (૨) માથાના લાળમાં
થયેલા મેલ (૩) ઉદરીનો રોગ; એક
જાતનો ત્વચારોગ.

ખોણિયું, નં ખુણા પાડવાનું
એક ઓળર; કાટખુણા (૨) ખોચણું.

ખોતરણી, સ્ત્રી દાંત ખોતરવાની
સળી (૨) ખરપડી. (૩) ખોતરવાનું
ઓળર; ટાંકણું.

ખોતરણું, નં ખોતરવાનું ઓળર;
ટાંકણું; ખરપડી.

ખોતરવું, કિ સં અંદરથી હ-
ખાડવું; ખણવું; ખોદવું. (૨) પાયમાલ
કરવું; ઉખાડીને નાખી દેવું. [લવાજમ-

ખોતરામણ, નં ખોતરવાનું
ખોદકામ, નં ખોદવાનું કામ.
(૨) કોતરકામ.

ખોદણી, સ્ત્રી કોઈ માણસની
પાછળ ભુંડું ખોદ્યા કરવું તે; નિંદા;
બદખોઈ; ગીબત. (૨) ખોદ.

ખોદવું, કિ સં ખાડો કરવો;
જમીન ઉખાડવી; ખણવું; ખોતરવું; કો-
તરવું, નકશી પાડવી. (૨) નિંદા કરવી;
ભુંડું ખોલવું; કોઈનું ખુરં થાય એમ કરવું.

ખોદા, (ખુદા), પુ ઇશ્વર; પરમેશ્વર
ખોદાઈ, વિ ખુદાને લગવું; દેવ-
તાઈ; ચમત્કારિક.

ખોદાખોદ, સ્ત્રી એક ખીજનું
ખોદવું તે; પરસ્પરનાં છિદ્ર કાઢવાં તે;
એક ખીજની નિંદા કરવી તે.

ખોદાણુ, નં ખોદાયેલું જે તે;
ખોદકામ. (૨) પાણીના મારથી ખોદાઈ
ગયેલી જમીન. તેથી ઉલટું તે પુરાણુ

ખોદામણુ, નં ખોદવાની મજૂરી.

ખોદાવણું કિં સં કામ ખોદે
એમ કરાવવું.

ખોદાવત, નિં ખુદાના જેવું; ધશ્વરી.

ખોદાણું, કિં અં ખોદાઈ જવું;
ઉંડું ને ઉંડું થતા રહેવું (૨) પેટમાં
ગુડગુડ એવો અવાજ થવો; શુભ મારવી

ખોદું, જીં ખાધું. (૨) ખોદનાર.

ખોધું, નં જડો અને બહુ ભારે
લાકડાનો કડકો; ચડનો જડો ભાગ; ઉંડું.

ખોધ, જીં ખોદ.

ખોધડું, નં ખુપડું. [ગનું હાલડું

ખોધરી, સીં માથાના ઉપલા ભા-

ખોધરું, જીં કાપર; ટોપર

ખોફ, પું ગુસ્સો; ધનરાજ; દેષ;
કોધ; કાપ. (૨) મીઠાજ

ખોખડો, જીં ખોખો.

ખોખો, પું જે હાથના પળ છતા
એકઠા કરવાથી ખનતો કામ વસ્તુ ધારણુ
કરાય એવો આકાર.

ખોભ, જીં ક્ષાલ.

ખોભણુ, સીં ખાંચા; ખાડો, ડેસ
(૨) ખો; શુદ્ધ; પોલ, ભેખડ

ખોભરણુ, સીં વાર, ઢીલ.

ખોભરણું, કિં અં ઉભા રહેવું;
ખોટી થવું; ચોભવું

ખોચ, સીં ખો.

ખોચણુ, નં જીં ખોચણું.

ખોચણી, સીં બળતી વસ્તુને
પ્રવાહીમાં ચાંપવી તે.

ખોચણું, નં એક છેડેથી સળગેલું
બળવું લાકડું. (૨) ભમગરી. (૩) લડાઈ
થાય એવી ઉસ્કરણી ફરવી તે

ખોચું, ન. નાના જોડાને સુવા-
ડવાની ઘોડીયાની ઝાળી

ખોરણુ, ન. ખોરાઈ ગયેલું હોય
તે (૨) ખોરવાવું જે કઈ હોય તે

ખોરડું, ન માટીની મિતોતું
નાનું ઘર.

ખોરડું, કિં સં ખખેરડું; (ખ-
જતાં લાકડાને) સકેલવું; કાજળી ઉડાડી
મૂલવી. (૨) તળે ઉપર કરવું, ખણી
ખોતરી જેવું. કિ. પ્ર. ખોરી બાળવું=બહુ
સારી રીતે બાળી મૂકવું (૨) પતાવી દેવું
સમાધાન કરી નાખવું.

ખોરસુ, ન ત્રિપાઈ, નાનું ટેબલ.

ખોરાક, પુ [ફા] ખાવાની વસ્તુ
(૨) જેનાથી કાઈ વાતનો નિર્વાહ થાય તે.

ખોરાકી, સી. ખોરાકની વસ્તુઓ

ખોરાકીચોપાકી, સી. શુભરાતનું
અને પોષાકનું સાધન; આજીવિકા; જીવાઈ.

ખોરાશ, સી. ખોરાપણું.

ખોરું, વિ. ધણો વખત થવાથી
સ્વાદફેર થયેલું; ખાતા ગળું બળે તેવું;
વિકાર કે ગંધવાળું.

ખોલ, સી. ટોટી; ખેલી; લાકડીને
છેડે ધાતુની જે ચુડી બેસાડવામાં આવે
છે તે. (૨) છાલ; ચામડી. (૩) ઉપલું પડ

(૪) ખામી; કરચલી, ખોડ. (૫) સાધની કાચળી.

ખોલકી, સ્ત્રી. નાની ગધેડી

ખોલકો, પુ. ગધેડો. (૨) મૂખ; અણસમજી ને શરીરે તથા વચે મોટા તે ખોલણુહાર, વિ ઉધાડનાર.

ખોલણું, કિ. સ. ઉધાડણું; ખુલ્લું કરવું. (૨) કાઢવું; સ્થાપન કરવું. (૩) દેખાય એમ કરવું.

ખોલી, (ખોળી), સ્ત્રી. ખોલ (૨) ખોરડી (૩) ગધેડી [દીક્ર.

ખોલું, વિ ખુલ્લું રહેવું હોય એવું;

ખોલો, પુ. ગધેડો (૨) ખમાર જેવો માણસ; શરીરે મોટા પણ અણસમજી માણસ.

ખોવરાવવું, કિ. પ્ર. શુભાવરાવવું.

ખોવું, કિ. સ. વસ્તુનું જવું રહેવું; શુભાવવું. (૨) ગરલાલ થવો (૩) એળે જવું.

ખોસવું, કિ. સ. જોરથી દાખલ કરવું; ઘોચવું, ધાલવું

ખોસાવું, કિ. અ. એની મેળે દાખલ થવું; ધલાવું; ધુસવું; અંદર ભરાવું.

ખોહ, સ્ત્રી. શુક્રાં ખીણ; કોતર

ખોહો, પુ. ખોસનારો. (૨) મોટો મૂખ. [તપાસ.

ખોળ, સ્ત્રી. ખોળણું તે; શોધ;

ખોળ, પુ. તેલ કાઢી લીધા પછી રહેલા કુચા.(ખોળ ઠોરને ખૈરાવાય છે.)

(૨) સ્ત્રી. ગાદલાનો કે તકીયા વગેરેનો અલેક; ઢાંકણ; પડ. [કરવી.

ખોળણું, કિ. સ. શોધવું; તપાસ

ખોળખોળા, અ. ગોતાગોત શોધારોધ. [લાગવી તે.

ખાળંભો, (ખા), પુ. વિલંબ; વાર ખોળાખોળ, શોધારોધ; અધિરા- ઇથી આમ તેમ શોધવા મંડી પડવું તે.

ખોળાખોળી, સ્ત્રી. શોધારોધ

ખોળાદાન, ન. વામમાર્ગીઓની એક નિર્લંબ કર્યા.

ખોળાધર, પુ. હામી દેનાર માણસ; જમીન.

ખોળાભરાણું, ન. સીમંત; અધરણી.

ખોળી, સ્ત્રી. ખોલી.

ખોળાંખ'ખોળાં, ન. ખુલ્લેખોચરે છાની રીતે જોવું તે; કાફા મારવાં તે.

ખોળિયં, ન. ગાદલા ગોદરા ભરવાનું શીવેલું પડ (૨) દેહ; શરીર.

ખોળો, પુ. ખેસવાની સ્થિતિ; ખેસનાં પેટથી કુટણ લગીનો જે ભાગ તે; કુખ.

(૨) ખે હાથ અથવા પગની વચ્ચે કંઈ લેવાને બનાવવામાં આવતી ઝોળી કિ. પ્ર.

ખોળે ખેસાડવું=કન્યાને સાસુ કે સસરાના ખોળામા ખેસાડવાની એક વૈવાહિક રીત.

(૨) નિર્ભય કરવું. ખોળે લેવું=દત્તક કરવો ખોળો ભરવો=સીમતની ક્રિયા કરવી ખોળો પાથરવો=આજીજી કરવી.

ખોંખારવું, કિ. અ. ઠાંસવું; ઉધરસ ખાવી. (૨) પોતે છીએ, એમ બતાવવાને ગળામાથી અવાજ કરવો (૩) સ્પષ્ટ રીતે મરદાનગીનો અવાજ કાઢવો; કહી દેવું.

ખોંખારો, પુ. ખોંખારવું તે. (૨) મરદાનગીનો અવાજ.

ખોંચ, સ્ત્રી. ખાંચો; ખોલણ; ખાણ.
(૨) કસર; ટોટો. (૩) વાંધો; હરકત
(૪) મુરકેલી; ગુંચવણ.

ખ્યાત, વિ પ્રસિદ્ધ; જાણીતું; પંકાયેલું.

ખ્યાતિ, સ્ત્રી. પ્રસિદ્ધિ; કીર્તિ.

ખ્યાલ, પુ. [ખા.] વિચાર; કલ્પના;
ધ્યાન. (૨) તર્ક. (૩) કેડો; પૂઠ (૪)
ગાયત્રી એક ગત: પહેલું બ્રુવપદ, ખીજે
ખ્યાલ અને છલ્લે ટપ્પો

ખ્યાલી, વિ તાર્કિક; હવાઈ; કલ્પના-
શીલ. (૨) ખ્યાલ બતાવનાર.

ખ્યાલીખુશાલી, સ્ત્રી મોજમજ.

ખ્રિસ્તી, વિ ઈસુખ્રિસ્ત સબધી;

ઈસુના ધર્મનું.

ખવાબ, પુ. સ્વપ્ન.

ખવાર, જી. ખુવાર

ગ

ગ, પુ [સં. ગ] ગુજરાતી મૂળા-
ક્ષરોમાંનો ત્રીજો વ્યંજન. (૨) 'સારી-
ગમપધની' માંનો ત્રીજો ગાંધાર સૂર.
(૩) વિ. [ગમ-જવુ ઉપરથી] ગતિ
કરનાર; જનાર. ખગ=આકાશમાં ગતિ
કરનાર (પંખી)

ગઈ, વિ. [સં. ગતા] ગયેલી;
ચીતેલી; ભૂતકાળની. કહે. ગઈ આખરે
પાણી ના આવે ગઈ વાતનો શોક શો ?
ગઈ ધડી જોશીએ વાંચતો નથી ગઈ ગુ-
જરીને મૂકો વિસારી. રૂ પ્ર. બનવાનું
બની ગયું.

ગઉ, જી. ગો.

ગઉચર, જી. ગોચર અથવા ગૌચર.

ગઉદાન, જી. ગોદાન.

ગએલું, જી. ગયેલું

ગકાર, પુ [સં.] ગ એવો ઉચ્ચાર
તેમજ અક્ષર

ગગડણું, જી ગડગડણું

ગગણવું, જી. ગણગણવું.

ગગન, ન. [સં] આકાશ; નભ;
આશ કિ પ્ર ગગનમાં ગાનનું=ધણે ઉચે
ગર્જના થવી. (૨) મોટાઈમાં રહેલું. (૩)
બહુ ઉચું હોય. ગગનચુંભિત=ધણે ઉંચું.

ગગનગાંડિયા, પુ. તળીને ખાંડની
ચાસણી પાયેલા થઈના થોટના વાટા;
એક ભતની મિઠાઈ

ગગનચર, વિ [સં.] આકાશમાં
ગતિ કરનાર; ખેચર, પંખી (૨) દેવ,
દાનવ, ભૂતપિશાચ, વગેરે.

ગગરી, સ્ત્રી. નાની ગાગર.

[હિં. ગગરિયાં] ગાગર.

ગગરૂં, વિ ગરગર; ગરી પડે એવું.

(૨) દાણાદાર; કકરૂ

ગગરો, પુ. તાળા કે પીતળની ગાગર.

ગગળણું, જી ગળગળણું.

ગગણું, વિ ગળગણું; ઢીલું; પોચું;
ગળા ગયેલું. (૨) રાઈ પડે એવું; નરમ.

ગગો, સ્ત્રી. છોકરી; પુત્રી.

ગગો, પુ. છોકરો; પુત્ર

ગગેરો, પુ. બાગી જવું તે; ગચ્ચ
થઈ જવું તે. [છૂટે નહિ એવું.

ગરચ, અ. સગરડ. (૨) વિ. વૂટે કે

ગરચી, સ્ત્રી. છાયાંધ જમીન;

અગાશી (૨) માટી, ઠંટો, દાંકરા અને

ચુનો વગેરેનું એક સાથે સળગાડ બાઝી જવું તે ચુનાગચ્છી=કાંકરેટ.

ગચ્છ, પુ. [સં. ગમ્] સમુદાય; સમૂહ; તડ; સંઘ (૨) પ્રમાણ અને શ્રેદિમાં કહેલા અકોની સમુદાય સંખ્યા (૩) વર્ગ; પ્રકાર

ગચ્છો, પુ ગ અક્ષર; ગકાર

ગચ્છ, અ. માફક (૨) ગચ્છ, વિ સળડ; બાઝી ગયેલું. [ગયેલું

ગચ્છને, વિ. ભરાઈ ગયેલું; ઠસાઈ

ગચ્છાગચ્છ, જુ ગીચ; ભરચક.

ગચ્છિયં, ન. ગટ્ટો; મોટું ઢેરું; ચોસલું. (૨) આડ; હરકત; નડતર. કિ. પ્ર ગચ્છિયાં નાંખવા=હરકત કરવી.

ગચ્છતી, સ્ત્રી. [સં. ગચ્છ-ન્તિ] જતા રહેવું; નાસી જવું.

ગજ, પુ. [પ્રા. ગજો] લંબાઈ ભરવાનું એક માપ; ચોવિશ આંગળનું માપ; એ માપનો લોઢાનો કે લાકડાનો ચપટો કકડો. (૨) ધાતુનો નકકર સળિયો (૩) બારણાની જૂગળ કિ. પ્ર. ગજ ગજ કુદવું=રાજ રાજ થઈ જવું. કહેવું ગજની ઘોડી અને સવા ગજનું લાહું=ટકાની ડોરી ને ઢબો મુંડામણ. ગજ ભરે પણ તસુએ ન ફરે=વાતો મોટી મોટી કરે પણ દરવાનું આવે ત્યારે કરે કંઈ નહિ એવું. રજનું ગજ કરવું=બહુ વધારીને વાત કરવી.

ગજ, પુ. [સં.] હાથી; માતંગ.

ગજકણ, ન. એક ભતનું રેશમી કપડું;

ગજગમન, ન. [સં.] હાથીની માફક મદભર ડોલતા ડોલતાં ચાલવું તે; ડોલતી અને મગરૂરીભરી ચાલ.

ગજકરણ, પુ. એક ભતનો ત્વચારોગ; ખુજલી.

ગજકરણી, સ્ત્રી નોળી કમિયાની એક ક્રિયા; હાથીની માફક વણ પાણી પી તેને પાછું કાઢી નાખવું તે (૨) એક ભતની વનસ્પતિ

ગજગામા, સ્ત્રી [સં] હાથીના નવી ચાલવાળી સ્ત્રી; ગજગામિની. [ગામા.

ગજગામિની, સ્ત્રી. [સં] જુ. ગજ-

ગજગૌરી, સ્ત્રી. પાર્વતી

ગજઘંટ, પુ. [સ] હાથીના બે બાજુએ જે ઘંટ બાધવામાં આવે છે તે.

ગજછાયા, સ્ત્રી [સં.] હસ્ત નક્ષત્રનાં વાદળાંની છાયા; ભાદરવા મહીનામાં હસ્ત નક્ષત્રમાં આવતું મહાલય શ્રાદ્ધ

ગજધર, પુ પાસે ગજ રાખનાર; દરજ, મેરજ; સઈ

ગજદંત, પુ. [સં.] હાથીદંત; દત્તરાજ. [સૈન્ય.

ગજદળ, ન. [સં.] હાથીઓનું ગજનવી, (ફા.) ગજનીનો રહેનાર.

ગજપતિ, પુ. મોટો હાથી; કુતમ હાથી

ગજપિપર, સ્ત્રી. [સં. ગજપિ-પલી] પિપરની એક ભત.

ગજપુટ, પુ. [સં.] ગજ લાંબો, ગજ પહોળો ને ગજ ઉંડો ખાડો કરી તેમાં છાણું ભરી અંદર ભસ્મ કરવાની વસ્તુને મૂકી તેની ભસ્મ કરવી તે.

ગજપુષ્પી, સ્ત્રી. [સં.] એક જાતની વનસ્પતિ (એને હાથીના કાન જેવાં પહોળાં ફૂલ થાય છે).

ગજખ, પુ [અ] ભારે જીવન; મહાભયકર દુઃખનો બનાવ; કેર. (૨) વિ. પુષ્કળ; ધણું; અત્યંત. [ત્રાસદાયક.]

ગજખી, વિ. ગજખવાણું; જીભી;

ગજચુકતા, સ્ત્રી. [સં] મોટાં મોતી; સારાં મોતી. (સસ્કૃત સાહિત્ય પ્રમાણે હાથીના ગટસ્થળમાથી મોતી નીકળે છે)

ગજર, (ગજર), સ્ત્રી પહોર પહોરને અતરે ઘડિયાળાં વગાડવામાં આવે છે તે; ચોઘડિયાં (૨) ધડિયાળનું એવારમ.

ગજરાજ, પુ [સ] સારી જાતનો અને મોટા દરનો હાથી

ગજરૈ, ન ફૂલનો ખેરખો; હાથને કાઠે બાંધવાનો ટુકો હાર (૨) સોના કે મોતીનું સ્ત્રીઓને કાઠે પહેરવાનું એક જાતનું ધરણું; ગજરૈ; ગુજરી

ગજરૈ, પુ ફૂલનો તોરો (૨) સ્ત્રીના અબોડા ઉપર બાંધવાનો ફૂલનો હાર.

ગજલ, (ગજલ), સ્ત્રી [પા.] ફરસી પિંગળમાંનો એક રાગ; રેખતો.

ગજવદન, પુ. [સં.] ગણપતિ.

ગજવણું, કિ. સ. [સં. ગર્જ] ગાળે એમ કરવું; ડોકો વગાડવો; ગર્જના કરી મૂકવી. [તરી લેનાર; ખીસાચોર.

ગજવાંકાતરૈ, પુ. વિ. ગજવાં કા-ગજવું, ન. ખીસું; ચુંચું. ૩. પ્ર.

ગજવાનો વર=પહેરામણી આપવી પડે એવો વર; કુળવાન કિ. પ્ર. ગજવુ ભરવું=અપ્રમાણિકપણે પૈસો એકઠો કરવો. ગજવુ જોઈને વાત કરવી=ગજ પ્રમાણે કામ કરવું. કહેવું ગજવામાં નહિ કોરી ને કહી બનરે કોરી ગજવાં હોય ભારી તે રોજ જમણે વાડી. ગજવે થાણું=મુરતીયાને પહેરામણી આપવી. (૨) નહિ ગણકારવું. (૩) બાળકને ખાવાની ચીજ ગજવામા નાખવી

ગજવેલ, સ્ત્રી. ખૂંડ લોહું; ચોલાદ. (૨) એક જાતના ચોખા (૩) ભાગે વૂટે કે વળે નહિ એવું જે તે

ગજશાળા, સ્ત્રી [સં] હાથીખાનું; હાથીને રાખવાનો તળેલો

ગજાનન, પુ ગણપતિ; ગણેશ.

ગજર, (ગજર), સ્ત્રી ધરના ઓરડાની સમતા રાખવાને માટે સરખી ન હોય તેવી બાજુઓનો જે જુદો ખંડ પાડવામાં આવે છે તે (આ ખંડ રસોડા તરીકે, ખેસવા કઠવા માટે કે સરસામાન મૂકવા માટે વપરાય છે નાગરિકો તેને ગજર અને ગામડાના લોક ગોઝાર કહે છે.) (૨) ઓરડાની બાજુનો ખંડ; ઓરડાની બાજુની સાંકડી ગલી.

ગજવણું, કિ. સ. ગાળ રહે એમ કરવું. [જાતનું રેસમી કપડું.

ગર્જિયાણી, સ્ત્રી. ગજ પનાનું ઉચી

ગર્જિયું, ન. ગજ પનાનું જાડા સુતરનું કપડું; ખાદી. (૨) વિ. માપમાં

ગળવું [ધાતુનો સળિયો; ગળ.
ગળિયો, પુ. ગળ જેટલો લાંબો
ગળ, સ્ત્રી ગળ પનાનું રેશમી કપડું.
ગળું, ન શક્તિ; સામર્થ્ય; તાકાત;
ગુળરા. (૨) પરિમાણ; પાત્રતા. ૩. પ્ર.
ગળ વિનાહું આતર.

ગળેન્દ્ર, પુ. [સં.] હાથીઓમાં
છન્દ્ર જેવો; ઉત્તમ હાથી.

ગળેન્દ્રમોક્ષ, પુ. [સં.] એ નામનું
એક સ્તોત્ર (૨) એ નામની એક પૌ-
રાણિક કથા.

ગળ્ગર, પુ. વડો સુતાર; સુતારોનો
ઉપરી, (આ ઉપરથી પડેલી અટક)
મિસ્ત્રી. (૨) અસુક વખત થયો એવું
દર્શાવનારો જે નાદ તે; વડીલાળનું એ-
લારમ. (૩) બરોબર વખત.

ગટ, અ. ગળામાં વશતુ હતરતાં
થતો એક અવાજ. કિ. પ્ર. ગટગટાવી
જવું=સપાટાબંધ પી જવું. [એકદમ.

ગટક, અ. ગટ લઇને; ગટ; તરત;
ગટકગટક, અ. સપાટાબંધ; તુરતા-
તુરત. (૨) એક પછી એક; ઉપરાઉપરી.

ગટકરીજવું, કિ. ગળી જવું; પી
જવું; અપ્રામાણિકપણે ખાઈ જવું.

ગટકાવવું, કિ. સ. ગટ થાય એમ
ખાવું; ગળી જવું; જોહિયાં કરી જવું.
ગટકાવી જવું=ખાઈ જવું (અપ્રામાણિકપણે)

ગટગટ, અ. ગટગટ એવો અવાજ
થાય એમ; ત્વરાથી; સપાટાબંધ; ગટ.
ગટગટક, અ. ગટ; તરત; એકદમ.

ગટપટ, સ્ત્રી. છાની છાની વાતો
કરવી તે; ગોઠ. (૨) ખાનગી વાતચીત
કે ધાલમેલ કરવી તે; છુપો વ્યવહાર.

ગટર, સ્ત્રી. મેલું પાણી જવાની
નીક, ખાળ.

ગટરપટર, અ. આમતેમ; હંકુચતું;
અમેતેમ. [કહ્યું.

ગટ્ટણી, સ્ત્રી. એક ભતની વનસ્પતિ;
ગટ્ટી વિ. ઠિગણું; નીચું.

ગટ્ટુ, વિ. ઠિગણું પણ જાડું ને
લઠક; ટુકી મરદનનું.

ગડો, પુ. [સં. ગ્રન્થિ] બા-
ઝેલો લંબગળ ગાગડો; ચાસવું. (૨)
ગાડો. (૩) ઢેકુ; ખડખડ. (૪) કલાઈ
અથવા સીસું ભરેલી ઢાળી (૫) દબા-
વીને બાંધેલી ગાંસડી

ગડડી, સ્ત્રી. ગાંસડી; નાની પોટલી.

ગઠિયો, પુ. ગઠિયો; ખીસાકાતર.
(૨) ડિંગણો ને લઠક; મજબુત બાંધાનો
માણસ. (૩) વિ. છુચ્ચો; હરામખોર;
પહોંચેલો; કાબેલ.

ગડ, ન. [સં. ગ્રન્થિ] ગાંઠ;
ગુમડું; મોટી ગાંઠ. (લોહીની નાની
ગાંઠો તે ગુમડાં, મોટી ગાંઠ તે ગડ.)

ગડ, પુ. જુદા ગડ.

ગડમચ્છો, પુ. ઘણી વસ્તુઓ આમ-
તેમ પડેલી હોય એવી સ્થિતિ; ખીચડો.

ગડગડ, અ. ગડગડ એવો અવાજ
થવો તે; ગોઠીમડાં ખાતાં ખાતાં ગડગડવું.

ગડગડવું, કિ. અ. ગમડવું; નિશાણ.

તરફ પડવું. (૨) ગાજવું. (૩) વાગવું; વાદિત્રમાથી અવાજ થવો.

ગડગડાટ, અ. સડસડાટ. (૨) પુ. ગડગડ એવો અવાજ; ગર્જના.

ગડગડાવવું, કિ. સ. ગડગડ થાય એમ કરવું. (૨) પીવું; શુરશુર થાય એવી રીતે ખેંચવું. (હોઠો ગડગડાવવો)

ગડગુમડ, ન. નાનાં મોટાં ગુમડાં.

ગડડગડ, અ. ટપ; ભોતભોતામાં જવું રહે તેમ, સપાટાખધ.

ગડદાગડદી, સ્ત્રી ગડદે ગડદે લટવું. ચુકાચુકી. (૨) ભીડાભીડ તે. [માર ગડદાપાડ, ન. ચુકા અને પાટનો ગડદાપેચ, વિ. ગડદાના મારથી ઢીલું થઈ ગયેલું; નરમ; શિથિલ; અધ-ચુવું. (૨) ગડદા મારવાની ચુકિત

ગડદાચુકકી, સ્ત્રી. ગડદા અને ચુ-ક્કીનો માર. (ખન્ને હાથના પંજથી મારવામા આવે તે ગડદો, અને એક હાથના પંજને વાળીને જે પ્રહાર કરવામાં આવે તે ચુકકી)

ગડદી, સ્ત્રી. [ફા. ગિર્વ=ધૂળ] ઘણી ભીડ; ઠઠ

ગડદો, પુ હાથના પંજવડે ભે-રથી મારવું તે કહેવું ગડદો મારવો અને ગડદો ખાવો=આપણુ તેમ લેવું.

ગડબ, સ્ત્રી. ગાઠ; ચોસલું; ગડ. (૨) ચાંપીને સળજડ કરેલું જે તે. (૩) મોટું ઢીમ; ચોસલું.

ગડબડ, સ્ત્રી અવ્યવસ્થા; ગભરાટ-

વાળી હાલત; ઉથલપાથલ; બૂલ; અધેર; શુંચવણ; દગો; ખટપટ.

ગડબડગોટો, પુ. ગોટાળો, લોચો; અસ્તવ્યસ્ત; કિ. પ્ર ગડબડગોટો વાળવો =ધાલમેલ કરવી; ન કરવાનું કરી નાખવું

ગડબડવું, કિ. અ. તળેનું ઉપર અને ઉપરનું તળે થવું; નીચે સરવું, લોટવું

ગડબડસરબડ, સ્ત્રી ગડબડગોટો; ધાલમેલ. [ધોધાટ.

ગડબડાટ, પુ ગડબડ થવી તે; ગડબડિયું, ન ગરબડી પડવું તે;

ગોથું ખાતું; અમળાઈ પડવું તે (૨) વિ. ગ-ડબડ કરનાર, બાલબાલ કરે એવું, ધાધલિયું

ગડબડવું, કિ. સ દાખીને કે ચગ-દીને અંદરની વસ્તુને સખત બેસાડવી (૨) મારીને અધમુવું કરવું

ગડભાંગ, સ્ત્રી (ધડવું અને ભાગી નાખવું તે ઉપરથી) વિચારની ધડભાંગ (૨) ટચુપચુ; ડામાડોળપણું

ગડમથલ, સ્ત્રી. ઉથલપાથલ; માથા-ફાડ; ફેરફાર. (૨) ખટપટ. (૩) ફાંફાં મારવાં તે; મહેનત કરવી તે.

ગડવું, કિ. અ. અંદર ગડી પડવું; ચેસવું; અંદર જવું. (૨) લોટવું; ઢળી પડવું.

ગડવો, પુ. ધડાના જેવો ગોળ પણું પડધીદાર લોટો.

ગડાકું, સ્ત્રી. [સં. ગુઢ=ગોળ] હોઠામાં પીવા માટે બનાવેલું ગોળ અગર ગોળની રસી અને તમાકુનું મિશ્રણ. (૨) થાકથી નરમ લેંસ જેવા થઈ જવું.

કિ. પ્ર. ગડાકુ થવું=વેનથી ઘેરાઈ જવું;
તક્લીન થઈ જવું

ગડારો, પુ.નાનો ખાડો; જેમાં શેર-
ડીની આંખો વાવતાં રાખવામાં આવેછે તે
ખાડો. (૨) દોરના આગલા પાછલા પગ
વચ્ચે જે અવકાશ રહે છે તે; અંતરાય.

(૩) ટેકરો [મળીને વાળેલી જુડી.

ગડિયું, ન. તમાકુનાં પાંદડાંની આ-
ગડી, સ્ત્રી ગરની અંદર જે ગટ્ટા
હોય તે. (૨) ભાજીયાની કણી. (૩) (મ)
પુ. ધરધણી કરનારો ચાકર

ગડી, સ્ત્રી. કપડાની વાળેલી સ્થિતિ.
(૨) ગાંઠ; કાંકરી. (૩) સળ; આંટી; ધડ
કિ પ્ર ગડી પડવી=ગાંઠ પડવી (૨) અંટસ
પડવો. (૩) ઝીણી કણી પડવી.

ગડીઅંધ, વિ. ગડી જેમની તેમ
વાળેલી હોય એવું; વગર હકેલેલું.

ગડુચી, સ્ત્રી એક ભતની વનસ્પતિ.

ગડુડવું, કિ. અ. ગાજવું; ગડુડ-
ગડુડ થવું; ગર્જવું.

ગડુડકુંડ; અ. ભારે અવાજથી હવામાં
જે ક્ષોભ થાય છે તેનું અનુકરણાત્મક
હિન્દી-ગડુડકુંડ ગરજે મેઘ.

ગડો, પુ. ગાંઠિયો; કાંકરો; મરડિયો.
(૨) નાકા ઉપર લેવાતો ટોશ; ભકાત.

ગઢ, પુ. પહાડ ઉપર બાંધેલો કિલ્લો.
કિ. પ્ર ગઢ જીતવો=મુશ્કેલ કામ પાર
હોતારવું.

ગઢપતિ, પુ. [સં.] કિલ્લાનો
વડો; કિલ્લેદાર. [ચારણ.

ગઢવી, પુ માગણની એક ભત;

ગઢવું, ન. પાકી કોઠી (૨) નાનો
ઘડો; માટકું.

ગઢાણુ, ન. બીડ; જગલ.

ગઢી, વિ. ગઢમાં રહેનાર. (૨)
સ્ત્રા. નાની કોઠી.

ગઢેરો, પુ. ધરડેરો; મોટેરો; વૃક્ષ.

ગણ, પુ [સં] ટોળું; જાણી;

સમુદાય. (૨) ભત; વર્ગ (૩) દેવના
સેવકો; દૂત. (૪) ૨૮ રથ, ૮૧ ઘોડા,
અને ૧૩૪ પાવન લઈકરની જે ટુકડી
તે. (૫) તારાના ભુમખામાનો અકકેકો
તારો-નક્ષત્ર; અક્ષરનો સમૂહ. (૭) સંખ્યા;
રકમ. (૮) ગુણ; લાભ; નફો. કહેંગણના
ભાઈ દોષ=ગુણ ઉપર અવગુણ કરવો તે.

ગણકારવું, કિ સ. માનવું; લે-
ખવું; દરકાર કરવી; લક્ષ્યપર લેવું.

ગણગણ, અ [સં.] આખીની
પાંખોનો ઝીણો બણબણ (૨) બડબડવું તે.

ગણગણવું, વિ. ગણગણતા અ-
વાજવાળું. (૨) અસ્પષ્ટ; જેમાં આના-
કાની હોય એવું.

ગણગણવું, કિ. અ 'ગણગણ'
થવું; માખ ભ્રમર વગેરેની પાંખોનો અ-
વાજ થવો (૨) નાકમા બોલવું; મનમાં
બડબડવું. (૩) આનાકાની કરવી

ગણગણાડ, પુ. ગણગણ એવો
અવાજ તે. (૨) નારાજ થઈ બડબડવું
તે. કિ પ્ર. ગણગણાટ કરવો=બડબડવું.

ગણગેદી, સ્ત્રી. એક ભતવું ગાડ.

ગણતર, ન. ગણતરી. (૨) ગણ-
વાનું કામ.

ગણતરી, સ્ત્રી. ગણતર. (૨) ગણ-
વાની રીત. (૩) ગણીને કાઢેલી સખ્યા
(૪) લેખું; દરકાર; તમા. કિ. પ્ર ગણ-
તરીમાં લેવું=સામેલ કરવું.

ગણતરી, (ત્રી), જુ. ગણતરી

ગણત્રી, જુ. ગણતરી.

ગણધર, પુ. જૈન ધર્માચાર્યોની
એક પદવી.

ગણના, સ્ત્રી [સં.] ગણતરી (૨)
તુલના; માન. (૩) લેખું; હિસાબ

ગણનાથ, પુ ગોખોનો ઉપરી:
મળનન

ગણનાયક, પુ ગણનાથ; ગણપતિ.

ગણપતિ, પુ ગણનો ઉપરી;
મળનન; એક દેવ.

ગણપતિચોથ, સ્ત્રી [સં] બાદ-
રવા સુદિ ચોથ. (જે ચોથે ગણપતિનું
વ્રત કરાય છે તે ચોથ)

ગણરવ, પુ ગણગણ એવો જે
અવાજ તે; ગણગણાટ

ગણવટ, ન૦ ખેડવાની જમીનના
ભાડાનો ખેડૂત પાસેથી લખાવી લેવાનો
દસ્તાવેજ; ગણોત

ગણવું, કિ. સ ગણતરી કરવી;
હિસાબ કરવો. (૨) લેખવું. (૩) મા-
નવું (૪) કિમત કરવી (૫) અનુભવી
થવું. (૬) ગણતરી કરવી [ઇસારો.

ગણસારો, પુ. અવાજની ચેતવણી,

ગણાધિપ, પુ. [સં. ગણ+અ-
ધિપ] ગણના અધિપ-રાજા તે; ગણેશ.

ગણાવું, કિ. અ. ગણતરી થવી;
નામ હોવું; ખપવું; મનાવું. (૨) ભરાઈ
રહેવું. [ગણિતવડે મહદંશ જોનાર.

ગણિક, પુ. [સં.] જોશી. (૨)

ગણિકા, સ્ત્રી. [સં.] ગુણિકા; વેશ્યા.

ગણિત, ન. [સં.] ગણતરી નર-
વાનું શાસ્ત્ર. (૨) વિ૦ ગણેત્ર.

ગણિતપદ્ધતિ, સ્ત્રી [સં] ગણ-
તરી કરવાની રીત.

ગણિતપાદી, સ્ત્રી. આંકડાઓથી
ગણતરી કરવાનું જે પાટિયુ અથવા
પત્થરપાદી તે (૨) ગણિતનું કાષ્ટક, કાંડો.

ગણિતપ્રમાણ, ન ચાર સં-
ખ્યાનું પ્રમાણ. (આમાં પહેલી અને
બીજીની બાદબાકી તે ત્રીજી અને ચોથી-
ની બાદબાકીની બરાબર હોય છે)

ગણિતવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં] ગણતરી
કરવાનું શાસ્ત્ર

ગણિતશાસ્ત્ર, ન [સં.] ગણિતવિદ્યા.

ગણિતશાસ્ત્રી, પુ [સં] ગણિત-
માં વિદ્વાન.

ગણિતશ્રેઢી, સ્ત્રી. [સં. શ્રેઢિ]
બખ્ખે આંકડાની સંખ્યા જેમાં વાર-
વાર એની એજ આવે તે. [તારીજ.

ગણિતસાર, પુ ગણિતથી કાઢેલી

ગણિતાધ્યાય, પુ ખગોળવિદ્યાનો
ગણિતને લગતો એક સંસ્કૃત ગ્રંથ

ગણીમત, જુ. ગનીમત

ગણીલેવું, કિ. સ. એક એક જોઈ
તપાસીને લેવું [જેટલું મુજિબ.

ગણું, વિ. [સં. ગુણ] અમુક

ગણેશ, પુ. [સં.] ગણુનો
ઈશ; ગણપતિ. ક્રિ. પ્ર ગણેશ બેસાડવા
=કાર્યનો આરંભ કરવો.

ગણેશીઝી, પુ ન. ચોરનું નારાજ
જેવું ખાતર પાડવાનું હથિઆર.

ગણેસણે, જી. ગનેસને.

ગણોત, ન. [સં. ગણ+પત્ર]
જમીનદાર અને ખેડૂત વચ્ચેનું સાથનું
લખત; સાંથપટ્ટી; એતર કે જમીનની
ભાડાચિઠ્ઠી. (૨) સાંથ; વજે

ગણોતનાથું, ન. સાંથપટ્ટો; જમી-
નની ભાડાચિઠ્ઠી.

ગણોતિયો, પુ. ગણોતવાળો (૨)
ભાડૂતી ખેડૂત (૩) જેને ગણોત ભરવું
પડ્યું હોય તે

ગણ્ય'ગાંઠ્ય', વિ ગણતરીનું, થોડુંક

ગત, સ્ત્રી. [સં.] સ્થિતિ; હાલત;
અવસ્થા (૨) કળા; હીકમત; ચતુરાઈ
(૩) રાજ. હાળ.

ગધેડી, સ્ત્રી. ગધેડાની માદા

ગધેડું, ન રાસભ; ખર. ગધેડો ને
ગધેડી બંનેને માટે સામાન્ય વપરાતો શબ્દ.

ગધેડો, પુ. ગદા; રાસભ. (૨)
મૂખ; વૈતથું કરી બાણે એવો માણસ.
ક્રિ. પ્ર. ગધેડા બનવું=મૂખ ગણાવું
હોં ગધેડાનું પૂછડું પકડી રાખવું. ગધે-
ડાને ડફણાં ને તેજને ઈસારો. ગધેડા ઉપર
અંબાડી. ગધેડાને લિંડે પાપડ ન થાય.
ગધેડાને માથે શિંગડાં. [ગમાર.

ગધેવાન, વિ. ગધેડાં હાંકનાર. (૨)

ગનીમ, પુ. [ગં.] મુસલમાન;
મોગલ. (૨) દુસ્મન; થતુ.

ગનીમત, સ્ત્રી. [સં.] બસ; ધણુંએ;
જેઘએ એટલું હોય તે. (૨) લૂંટનો માલ.
ગનેસને, અ. સણુસણુટે; કોનોકાન.
ગતકડું, ન ટિખળ; મળક; રોળ.
ગતભવૃકા, સ્ત્રી [સં.] જેનો ભર-
વાર મરી ગયો છે તેવી સ્ત્રી; વિધવા;
સંકીરણ. [આવ્યું ગયું.

ગતાગત, વિ. [સં. ગત+આગત]

ગતાગમ, સ્ત્રી. [સં.] સમજણ;
રાન. [જનાર; ચીલે ચીલે ચાલનાર.

ગતાનુગતિક, વિ. [સં.] પુઠે

ગતિ, સ્ત્રી [સં.] અવસ્થા; દશા;
હાલત. (૨) બળ; શક્તિ. (૩) મતિ; બુદ્ધિ.
(૪) ચાલ; વેગ. (૫) મરણાતર અવસ્થા;
મુક્તિ. (૬) ન. કાળબળ.

ગતિભંગ, વિ જેનાથી હાલચાલ
થઈ ન શકે તેવું; શક્તિહીન. [હોય એવું.

ગતિમત, વિ. ગતિવાળું; ગતિમાં

ગતિમાન, વિ. [સં.] ગતિવાળું.

ગતિમાર્ગ, પુ. [સં.] પ્રહાદિને
ફરવાની કક્ષા.

ગતિયું, વિ ગતે ગયેલું; સદ્ગત.

(૨) ગત રમી બચ એવું; મુક્તિથી કામ
કાઢી લે એવું.

ગતેધાલવું, ક્રિ. સ. ઠેકાણે પાડવું.

ગદ, સ્ત્રી રમતમાં હાર થવી તે;
પડ. (૨) રોગ; પીડા; દુઃખ.

ગદકું, ન. મિષ; બહાનું.

ગદ્યમહા, અ. કંઠ ભરાઈ ગયેલો
હોય તેમ; રડવા જેવું; હુસકા ખાવું.

ગદ્યમદિયા, ન ખૂબ મોજમજા
હોવી તે; ગદ્યમદિયાં; ધીકેળાં.

ગદ્યમદું, વિ. પાણીપોચું, ઢીલું;
પલળીને નરમ થયેલું. (૨) કોહી ગયેલું.

ગદ્યડવું, કિ. સ. પગવતે દાખલું.
ખુંદવું; મસળવું; ચોળી નાંખવું; રગડવું;
હોરાન કરવું. [હાલ્યા કરતાં હોય એવું

ગદ્યમદ, વિ. ખદમદ; જેમાં કીડા
ગદ્યમદિયાં, ન. નાણાંની અને
ખાનખાનની ચેલછેલ હોવી તે; ધીકેળાં.

ગદ્યવું, કિ. અ. દંઠ હોવા રહેવું
(૨) ધૂળમા મળી જવું. (૩) દોડવું.
(૪) ચલાવી લેવું.

ગદા, સ્ત્રી. [સં.] લોખંડની
ગોખડદાર ગદાવાળી હુકી પાણી ભરી
લાકડી; લડાઈનું એક હથિયાર. (૨) શિલા

ગદાચર, વિ. [સં.] ગદા ધા-
રણ કરનાર; વિષ્ણુભગવાન. [થવું ચુક.

ગદાચુક, ન. [સં.] ગદાઓથી
ગદારવું, કિ. સ સ્થિર રાખવું;

ટોકો આપવો [વડું; ફેરા ખવડાવવા.

ગદાવડવું, કિ. સ ચક્રવડું; દોડા-

ગદિયાણી, સ્ત્રી. પીળાં ફુલનો એક
છાંડ. (૨) કાસકી

ગદિયાણું, પુ. અડધા તોલાભારનું
એક વજન; સોળ વાલ ભારનું વજન.

ગદેલું, ન. ખૂબ રે ભરેલું હોય
એવું ગાદલું; તળાઈ. [ઢીલું; પોચું.

ગદ્ગદ, વિ. ભરાઈ ગયેલા કંઠવાળું;

ગદ્ગદ, સ્ત્રી. ગદ્ગાપણું; હલકાઈ;
મૂખાઈ. [ગદ્ગાપાટ.

ગદ્ગામસ્તી, સ્ત્રી. મૂખાઈભર્યું તોડાન;

ગદ્ગાપચીસી, સ્ત્રી મનુષ્યનાં પહેલાં
પચીસ વર્ષનો કાળ; જેમાં મૂખાઈ તથા

ઉજ્જતાઈ ભરેલા કાર્ય બહુ થાય છે તે કાળ

ગદ્ગાવૈતર, ન ગધેડા જેવું અણુ-
સમજનું ખોટું વૈતર કરવું તે

ગદ્ગી, સ્ત્રી. ગધેડી

ગદ્ગેય, ન ભડી અને ખેડોળ વસ્તુ;
જુના વખતનો એક ભડો સિક્કો. (૨)

એક ભતતું જીવડું.

ગદ્ગી, પુ. ગધેડો. (૨) વિ. મૂખાં.

ગદ્ય, ન. [સં.] કવિતાવિનાનું
સાદું લખાણ. [બદ્ધ લખાણ.

ગદ્યપદ્ય, ન. સાદું તેમજ કવિતા

ગદ્યાત્મક, વિ. સાદા લખાણવાળું.

ગપ, સ્ત્રી અફવા; પાયા વિનાની
ખબર; ઉડતી વાન (૨) જુઠાણું. કિ.

પ્ર ગપ મારવી=ગપ ચલાવવી કહેવું
ગપેગપ ચુવાળસો

ગપગપ, અ ઉપરાઉપરી; ટપોટપ.

ગપગોળો, પુ અફવા; ગપાટો.

ગપતાગિયું, ન. ડગળું; ચોસલું;
ગચિયું.

ગપતાળું, ન. કાપીને કરેલા કંકડો.

ગપસપ, સ્ત્રી. ગપ. (ગપની સાથે
'સપ' નિરર્થક વપરાય છે)

ગપાગપ, સ્ત્રી. ગપાગપી. (૨) અ.

એક પછી એક; ઉપરાઉપરી.

ગપાગપી, સ્ત્રી ગપની પરંપરા.

(૨) ઉપરાઉપરી મુકીઓ પડવી તે.

ગપાટો, પુ. અફવા, કડતી વાત.

ગપાટક, ન. [સં.+અટક]

ગપની પરંપરા; જુઠા તરાકા.

ગપાંશ, પુ. મોટી ગપ; વખત

ગળવા વાત ચલાવવી તે [મારનાર.

ગપોડું, ન. ગપ. (૨) વિ. ગપ

ગપોલિય, ન. ગપોડું (૨) ધીમે ધીમે કાણામાં ધાલવું તે.

ગપ્યાં, ન. આડીઅવળી વાતચીત કરવી તે; નકામી વાતો.

ગપ્યાંગોઠડી, સ્ત્રી વાતચીત; સાચી ખોટી વાતો કરીને વખત કાઢવો તે

ગપ્પી, વિ. ગપ મારનાર; અફવાઓ ઉડાડનાર

ગપ્પીદાસ, પુ. તડાકા મારનાર; ખોટી વાત ચલાવનાર

ગપ્પું, ન. ગપ; અફવા કિ. પ્ર ગપ્યાં મારવાં=વાતો કરીને વખત કાઢવો.

ગફલત, સ્ત્રી [અ.] ભૂલ; ચૂક; (૨) કામમાં ધ્યાન નહિ આપવું તે;

અસાવધાની. [દત પડી ગયેલી હોય એવું.

ગફલતિય, વિ ગફલત કરવાની આ-

ગફલતી, વિ. ગફલત કરે એવું (૨)

સ્ત્રી. ગફલત; ભૂલ.

ગફલું, જી. ગભરૂ.

ગફા, જી. ગુફા.

ગફુર, વિ. અ. નરમ; દયાળુ.

ગફુફ, પુ. મોટા કોબિયા; બુકકો.

ગખ, અ. ચટ; ઝટ; એકદમ; એચિયું.

ગખગખ, અ. ઉપરાઉપરી. (૨)

એવો એક તરેહનો અવાજ (૩) વચમાં બોલવું તે:-ગખગખ કરવું.

ગખડગંડ, વિ. કાધારી ગુ; ગાંડું; મૂંખ

ગખડગંડું, વિ. બહુજ ગંડું.

ગખડવું, કિ. અ. તજે ઉપર થતા સરવું. (૨) આજોડવું; નીચે પડવું.

ગખરડી, સ્ત્રી. એકદમ દોડીને નાસી જવું તે. [દેખાવડું (૨) ભરેલું.

ગખર, વિ માંસથી ભરેલું અને

ગખાગખ, અ ઉપરાઉપરી; ટપો-

ટપ (૨) ધાણમેલ.

ગખાગખી, સ્ત્રી. ધખાધખ; મુકા-મુકી; મારામાર. [વાળો ખાડો.

ગખાર, સ્ત્રી ખાડો (૨) કપરોટ-

ગખારો, પુ. [સં. ગર્ભાગાર]

પવન ભરાવાથી ફૂલીને ઉડે એવી કાગળની કોથળી; ગુનારો. (૨) હવાઈ.

ગખી, સ્ત્રી. બહી; લખોટીઓની રમતમાં જે નાનો ખાડો કરવામાં આવે છે તે.

ગખોગખ, અ. ઉપરાઉપરી; એક-દમ; એક પછી એક.

ગખોખો, પુ. ફળેતો; ભવાડો; બુમાટો.

ગખ્ખ, અ ભોકાતાં નીકળતો એવો

અવાજ; ગખ.

ગખખર, ન. [સં. ગઢવર]

ખો; ખીણ; ગુફા. (૨) શળખાણેશ્વર આગ-

ળનું એક હુંગરનું શિખર; આશુ પર્વતનું

એક શિખર

ગબ્બર, વિ. ભરેલું; પૂર્ણ. (૨) જબ્બર; તર; પૈસાદાર; સગીન.

ગબ્બી, સ્ત્રી. બદી; ગબી.

ગબ્બો, પુ. ખાડો; ખાંચો. (૨) ગોદો; મુકો. (૩) બુદ્ધિવિહીન; ક્ષુબ્ધી.

ગભરાટ, પુ. અકળામણ, મનમાંની ગુંચવણ. (૨) હાંફાંફાંફા પછ જતું તે.

ગભરામણ, સ્ત્રી. અકળામણ; ગભરાટ; મુંઝવણ; ભારે ચિંતા. [કરવું.

ગભરાવવું, કિ. સ. ગભરાય તેમ

ગભરાવું, કિ અ રસ્તો ન સૂઝે

એવી હાલતમાં આવવું; મુંઝવું; ગુંચવાવું; અકળાવું. (૨) બીવું; ડરવું.

ગભા, પુ. [સં. ગર્ભ] ગળકા; બડખા.

ગભાણ, સ્ત્રી. ગભાણ; દોરને ચાર નાખવાને કરેલી જગા. (૨) ન. ગામના

પાદરની ગાયર જમીન. (૩) મકાન બાધવાની જમીન. [ભાગ: ગભાંગાર.

ગભાર, પુ. દેવાલયની અંદરનો

ગમ, સ્ત્રી. બાજી; તરફ. (૨) મનનું વલણ. (૩) સમજણ. (૪) ખામોશ (૫)

[અ.] શોક; દીલગીરી. [ઉદાસ.

ગમગીન, વિ. દીલગીર; શોકાતુર;

ગમચ્યાં, ન. આનાકાની કરવી;

નામરજીથી બોલવું કિ. પ્ર ગમચ્યા ગળવાંરહી રહીને બોલવું.

ગમતિયાળ, વિ. ગમતી. [તે; મગ

ગમત, સ્ત્રી. ખુશીમાં વખત કાઢવો

ગમમતી, વિ. ખુશી કરે એવું; રમુજ.

ગમતું, વિ મનને ગમે એવું; બાવડું; ફાવડું; અનુકૂળ

ગમન, ન. [સં.] ચાલવું તે; ચાલ; ગતિ.

ગમનામમન, ન. [સં.] જતું ને આવડું તે.

ગમવું, કિ અ ચોડવું; મન માનવું; મારફ આવડું પસંદ પડવું; ભાવડું.

ગમા, પુ. શક્તિ; તાકાત, બળ

ગમાણ, સ્ત્રી. દોરને ખાવાનું ઘાસ નાખવાની જગા; ગમાણ

ગમાણિયું, ન. ગમાણની આડી;

એ આડીનું લાકડું. (૨) વિ. ગમાણે બાંધ્યું રહેલું દોર.

ગમાનક, ન. [સં. ગવાનક]

ગાયને આપવાનું અન્ન; ગોમ્મસ.

ગમાર, વિ. મૂર્ખ; ગમાડિયું; જંગલી.

ગમાવડું, જી. ગુમાવડું

ગમી, સ્ત્રી દીલગીરી; શોક. (૨)

અ. તરફ; બાણી. (૩) ગમવાણ; શોકાતુર.

ગમેતેમ, અ. મરજી મુજબ (૨)

કાઠ પણ રીતે. [સમભય તેડું.

ગરય, વિ. [સં. ગમ] જવાય

ગરવર, પુ [સં. ગજ+વર]

મેટા હાથી.

ગયાણ, સ્ત્રી. ગયા નામનું તીર્થસ્થળ.

(આ ઠેકાણે બ્રાહ્મ કરવાનું મોટું મહાત્મ્ય ગણાય છે)

ગયાવાળ, પુ એ નામની બ્રાહ્મણ વાણિયાની એક નીત.

ગયદ, પુ. હાથી.

ગર, પુ. [સં. ગર્ભ] ફળમાંનો

પોચો મેંદા જેવો ભાગ; માવો. (૨)

મનનો ભેદ. (૩) ઝેરી હાથર. (૪) ફા.
પ્ર. કરનાર. -સોદાગર; ધારીગર.

અરક, વિ. [અ.] ડૂબેલું; અંદર
પેસી ગયેલું. (૨) મગ્ર; લીન.

ગરકંતુ, કિ. અ. ડૂબી જવું; લીન
થઈ જવું.

અરકાથ, વિ. મરાગુલ; ચકચુર
ગરમડતું, જી. ગડમડતું.

અરગડિયં, જી. ગડગડિયું. [ગરડી.

અરગડી, સ્ત્રી. ફેરે એવું નાનું પૌડું;

અરગર, અ ગરતુ તે; ઝીણી રજ.

અળચણું, કિ. સ અકરાંતિયાની
માફક ખાતુ

અરજ, સ્ત્રી [અ.] અગત્ય; આવ-
શ્યકતા; દરકાર. (૨) તંગી (૩) મત-
લખ; સ્વાર્થ કિ પ્ર અરજ સારવી=તંગી
મટાડવી. કહેવું અરજ ગળી ગરજે ગધેડી.
ગરજે ગધેડાને બાપ કહે અરજવાનને અક્કલ
નહિ. અરજ સરી કે વૈદ વેરી

અરજણુ, સ્ત્રી. એક ભતનું પંખી
ગીધની માદા.

અરજના, જી. ગજના.

અરજમતલખી, વિ સ્વાર્થ

અરજતું, જી. ગર્જતું

અરજાઉ, વિ. ગરજવાન. (૨) આપ-
મતલખી; સ્વાર્થી (૩) જેને ગરજ હોય તે

અરજી, વિ ગરજવાન.

અરજીલું, વિ. ગરજવાળું.

અરજી, વિ. ગરજવાન. કહેવું અરજી
ને ગધેડો એય બરાબર.

અરજો, પુ. બિલો કોટો; સાંઠો;
ખીલો. (૨) અંકુર. (૩) ખુંપરો.

ગરડતું, કિ. અ. [સં. ઘર્ષ]
ખેંચવું; તાણવું. (૨) ધૂલતું. કિ. સ.
ગળામાંથી ખોલવું.

ગરડગાફ, (ગરડગપ), અ. ગરડ દમને
અંદર જવું રહેવું હોય એમ; એકદમ
ગરહું, જી. ધરહું.

ગરણી, સ્ત્રી. જમાથી પ્રવાહી ગણાય
તે; ઝીણાં કાણાવાળી વાડકી; જાડા કપડા-
ની કાથળી; ગળણી.

ગરણીજી, સ્ત્રી. જૈન સાધ્વી; આર્યા.

ગરણું, ન. પાણી ગાળવાનું કપડું.

ગરહં, વિ. [ફા.] ખૂબ મચેલું;
સંકડામણમાં આવેલું. (૨) ધૂળ, રાખ.

ગરદન, સ્ત્રી. [ફા.] ગળાનો
પાછલો ભાગ; બોચી; ડોક. કિ પ્ર. ગ-
રદન મારતું=મારી નાખતું. (૨) ઘણુંજ
તુકસાન કરવું

ગરદી, સ્ત્રી. [ફા.] ભીડ; ઠંડ.

ગરદો, પુ તમાકુનાં પાકડાનો ભુકો.

ગરનાળ, સ્ત્રી. નાની તોપ; નાળ

ગરનાળું, ન પાણી જવાનો સાકડો,
નાનો અને બાધેલો માર્ગ.

ગરબડ, જી. ગડબડ.

ગરબડતું, જી. ગડબડતું.

ગરબડસરબડ, સ્ત્રી. હિપ્પચતું;
ગડબડગોટો.

ગરબડાટ, જી. ગડબડાટ.

ગરબી, સ્ત્રી લહેકાવીને ગાવાનું કાવ્ય; રાસ.

ગરબો, પુ. મોટી ગરબી; રાસડો. (૨) ગાતાં ને તાળીઓ પાડતાં આસપાસ ફરવું તે. (૩) કાણાં પાડેલી માટલીમાં થીનો દીવો કાચમ રાખી નવરાત્રના દિવસોમા રાતે તેની પાછળ ગવડાવવાનું એક વ્રત (૪) એવી માટલી.

ગરબછાંટ, સ્ત્રી. છરા ભરેલો ફારનો ગાળો. (એ ગાળો હડીને જ્યાં પડે છે ત્યાં ફાડીને ધણું નુકસાન કરે છે)

ગરબ, ભુ. ગર્ભ.

ગરમ, વિ. [સં. વર્મ] ઊનું; તપેલું. (૨) જલદ; તીવ્ર. (૩) જોસમાં આવેલું. કિ. પ્ર. ગરમ થવું = ગુસ્સે થવું.

ગરમમશાલો, પુ. તજ મરી લવિગ વગેરે તેલનાનો છુકો.

ગરમર, સ્ત્રી એક નાની વનસ્પતિનું મૂળિડું (આનું અથાણું થાય છે. તેની ઉપરની ડાંડલી તે ડાળાં કહેવાય છે, ને તેનું પાણુ અથાણું થાય છે.)

ગરમાઈ, સ્ત્રી ગરમી.

ગરમાઉ, વિ. ગરમી ઉત્પન્ન કરવાના ગુણવાળું.

ગરમાગરમ, વિ. ઊનું ઊનું.

ગરમાવો, પુ. ગરમી; ઉષ્ણતા.

ગરમાળાનો ગોળ, પુ. ગરમાળાની શિંગમાનો ગરમ (આ દવાના કાગમાં લેવાય છે.)

ગરમાળો, પુ. એક જાતની શિંગ.

ગરમી, સ્ત્રી. [પા.] ઉષ્ણતા.

(૨) ધામ; બગરો. (૩) તોર; ત્રેર. (૪) ઠાંકીપરમિયાનો રોગ.

ગરમું, ન. શેરલા વગેરે રાખવાનું છાછ વાસણ

ગરહ, ન. [સં.] ઝેર; વિષ.

ગરવ, ભુ. ગર્વ.

ગરવું, કિ. અ. [સં. ગૃ-ગૃ] પરવું; ખરી પરવું (૨) અંદર પેસવું (૩) વિ. ગંબીર; ઔરવવાળું.

ગરાડ, વિ. મોટું (૨) સ્ત્રી. ખાડો; ઢાળ; ચીલો.

ગરાડી, વિ. હડેડ બધાણી.

ગરાડો, પુ. ઈમારતની દિવાલનો પાથો નાંખવા જે લાખો ડડો ખાડો ખોદવામા આવે છે તે.

ગરાસ, પુ. [સં. ગ્રાસ] ગુળ-રાનને માટે કે બહાદુરી માટે મળેલો જમીનનો ઈનામી ભાગ.

ગરાસણ-ણી, સ્ત્રી ગરાસિયાની સ્ત્રી
ગરાસિયો, પુ. ગરાસ ખાનારો; રજપુત; જમીનદાર; રાજવંશી બાચાત.

ગરિમા, સ્ત્રી. [સં.] મોટાઈ; મે-ષ્ટતા (૨) આઠ સિક્કોમાની એક સિક્કિ

ગરિષ્ઠ, વિ. [સં.] બારે; ઝડ ન પચી શકે એવું

ગરીબ, વિ. [અ.] નિર્ધન; પૈસા પિનાવું. (૨) કંગાલ; દરિદ્રી. (૩) બહું; સાલસ; સહનશીલ; ગરીબગુરખાં; કંગાલ-માણસો; દુર્બળ અને દુઃખી.

ગરીબડું, વિ. બહુ ગરીબ
ગરીબાઈ, સ્ત્રી જુ ગરીબી.
ગરીબી, સ્ત્રી નિર્ધનપણું, કંગા-
લિયત. (૨) ભવાઈ.

ગરીબપરવર, વિ. [ફા.] ગરી-
બોની સંભાળ લેનાર; પરમાર્થી; દયાળુ
ગરુ, જુ ગુરુ
ગરુડ, પુ [સં.] એક ધણું મોટું
ને જખર પખી (પંખીઆમા એ રાજ
કહેવાય છે)

ગરુડારુક, પુ. [સં.] વિષજુ.
ગરુડગામી, વિ. [સં.+ગામી=
જનાર] ગરુડઉપર બેસીને જનાર; વિષજુ
ગરુડધ્વજ, વિ. જેની ધ્વજમાં
ગરુડનું ચિહ્ન હોય તે; વિષજુ
ગરુડપુરાણ, ન [સં.] અઠાર
પુરાણોમાંનું એક પુરાણ (આ પુરાણ
મરણ પામેલા માણસની પાછળ શાંતિને
મળે વંચાવવામા આવે છે.)

ગરુડો, (ગરોડો), પુ. દેડનો શુક
ગરુર, વિ. મગર; અહકારી;
મિતજી. [અહકાર; મગર

ગરૂરી, સ્ત્રી. [અ.] ગર્વ;

ગરૂં, જુ. ગરૂં.

ગરો, પુ. ગરોડો; દેડનો ગોર.

ગરોડો, પુ. જુ. ગરો.

ગરોળી, સ્ત્રી. [સં. ગૃહ-
લિકા] કાઢીડાના જેવું એક નાનું
પ્રાણી; ધરોળી.

ગરક, જુ. ગરક.

ગર્ગ, પુ. વિષજુકળના ગુર. (એમણે
એક ગર્ગસંહિતા નામે પુસ્તક રચેલું છે.)
ગર્ગન, ન. [સં. ગર્ગ] ગર-
જનું તે.

ગર્ગના, સ્ત્રી. [સં. ગર્ગ]
વરસાદનું ગાજનું તે. (૨) સિંહનું તાડ-
કનું તે. ૩. પ્ર. સિંહગર્ગના=મોટી
તાડકા કરવા તે. [રહેલું. (૨) તાડકેલું

ગર્ગિત, વિ. [સં.] ગાજી
ગર્ત સ્ત્રી. ખાડો; ખાણ.
ગર્થ, પુ. નાણું; પુંછ; કહેવું ગર્થ
ના છે ને વિદ્યા પાઠે

ગર્દ, સ્ત્રી. ઝીણી ધૂળ; રજ
ગર્દભ, પુ. [સં.] ગધેડો.
ગર્દભી, સ્ત્રી ગધેડી.

ગર્ભ, પુ. [સં.] નરમાદાના
સ યોગથી માદાના પેટમાં જે પિંડ બં-
ધાય છે તે; ગાભ; હમેલ. (૨) ગર;
અંદરનો પોચો માવો.

ગર્ભકોશ, પુ. [સં.] ગર્ભાશય.
ગર્ભધારણ, ન. [સં.] ગર્ભ
રહેવો તે. [પડવું; ગર્ભ પાડવો.

ગર્ભયાત, પુ. [સં.] ગર્ભનું
ગર્ભયાતના, સ્ત્રી. [સં.] ગ-
ર્ભવાસનું દુઃખ. [પેટે; હમેલદાર.

ગર્ભવંતી, સ્ત્રી. [સં.] ભારે-
ગર્ભવાસ, પુ. [સં.] ગર્ભનું
હદમાં રહેલું તે.

ગર્ભશ્રીમંત, વિ. [સં.] જ-

ન્મથી શ્રીમંત હોય એવું; શ્રીમતને ઘેર જન્મેલું.

ગર્ભસુતર, વિ. દેશમાં કાપડમાં સુતરના તાર હોય એવું; અર્થ હીરાગળ.

ગર્ભસ્થાન, ન. [સં.] ગર્ભને રહેવાનું સ્થાન; ગર્ભાશય [ગળલું તે.

ગર્ભસ્થાવ, પુ. [સં.] ગર્ભનું

ગર્ભધાન, [સં.+આધાન]

ગર્ભસ્થાનમાં ખીજનું રોપાવું તે. (૨) સોળ સંસ્કારમાંના એ નામનો એક સંસ્કાર. [ગર્ભસ્થાન.

ગર્ભાશય, ન. [સં.+આશય]

ગર્ભિણી, વિ. [સં.] ગર્ભવંતી.

ગર્ભિત, વિ. [સં.] જેમાં અર્થ ભાવ વગેરે રહેલું હોય એવું; ખુલ્લું નહિ તે.

ગર્ભ, પુ. [સં.] અભિમાન; અહંકાર; મગરૂરી

ગર્વિત, વિ. [સં.] ગર્વવાળું.

ગર્વિષ્ઠ, વિ. [સં.] અહંકારી; મગરૂર.

ગર્વી, વિ. અહંકારી; અભિમાની.

ગર્હિત, વિ નિંધ; હલકું. [હલકું.

ગર્હિ, વિ. [સં.] નિંદવા જેવું;

ગલ, પુ. માછલાં પકડવાની આંકડી.

(૨) બળી ગયેલી ચટાકુ. (૩) કુવામાંથી વસ્તુ કાઢવાની બિલાડી (૪) ઝેરી હા-ગાર અથવા લાળ. (૫) લાલચ. (૬) શુદ્ધભાસ (એક સુગંધી ફુલછોડ).

ગલકી, સ્ત્રી. ગલકીનો વેલો.

ગલકું, ન. ગલકીનું ફળ.

ગલગલિયાં, ન. [સં. ગલ્]

ગલી; ગલી; ગલીપચી

ગલગોટો, પુ. એક જાતનો ફુલછોડ.

ગલત, વિ. [અ.] પાયાવગરનું; અસત્ય; ખોટું.

ગલથુથી, જન્મતા એક બે દિવસ ખાળજને ગોળધીનું પાણી પાવામાં આવે છે તે; ગલહુતી. [ધાણીની સુખડી.

ગલધાણી, સ્ત્રી ન. ગોળ અને

ગલાલ, ગુલાલ; એક જાતનું રાણું ચુર્ણ (કેટલાક કદના લોટને પતંગના ફકાળામાં રંગવાથી ગલાલ અને છે)

ગલતિકા, સ્ત્રી. ગળતી.

ગલપાપડી, સ્ત્રી સુખડી; ગોળપાપડી

ગલખા, પુ. ફટાકા.

ગલખું, -ઓ, ન ગપ; અકુવા.

ગલમેંદી, સ્ત્રી. મોટી મેદી

ગલહુતી, સ્ત્રી. તુરતના જન્મેલા ખા-જકને ચઢાવવા સાર ગોળ અને ધીનું બનાવેલું મિશ્રણ. [ખ્યાલો.

ગલાસ, પુ. [અં.] કાચ; કાચનો

ગલી, સ્ત્રી. સાંકડી વાટ, શેરી.

(૨) કામળ સ્પર્શથી ચામડીને થતી હસ-વાની અસર. [શેરીઓનો માર્ગ.

ગલીચુચી, સ્ત્રી. આડોઅવળો

ગલીચ, [ફા.] ગંદું; મેલું.

ગલીચી, સ્ત્રી. ગલવાડ; ગંદકી.

ગલીચો, પુ. [ફા.] ગાલીચો; જુદાદાર પાથરણું.

ગલીપત્તી, સ્ત્રી. ગલી; ગાલીગાલી
 ગલેફ, પુ. [ફા.] ગાદી નકિયા
 વગેરે ઉપર ચડાવવાનું પડ; આચ્છાદન
 ગલેફાં, સ્ત્રી. જમવાની કોઠ વાની.
 ગલેફું, ન. ગાલની અંદરનો ભાગ;
 ગલોપુ [કુમ્ભો ગલ
 ગલેહી, સ્ત્રી તાડફળની અંદરનો
 ગલોલ, સ્ત્રી. કાંકરા ફેંકવાનું નાનું
 ભેતર; ગોફલું. [ભરેલો ગોળો.
 ગલોલો, પુ. ગોળો; તાલે અને
 ગલ્લ, પુ. [સં.] ગાલ.
 ગલ્લાંતલ્લાં, અ. ફાંફા; વ્યર્થ બક-
 વાદ. (૨) ડરથી સત્ય વાત અટકી અટકી-
 ને કહેવી તે.
 ગલ્લો, પુ. [ફા.] વડરાના
 પૈસાનાખવાની પેટી અથવા વાસણ; હટફે
 ગવન, ન. [અં.] સ્ત્રીઓને
 પહેરવાનું સુતરાઈ ભાતવાળું કપડું.
 ગવડાવવું, ક્રિ. સ ગાય તેમ
 કરવું; ગાવા લાગવું; ગાવું ને ગાવા લાગવું.
 (૨) નિંદા થાય એમ વર્તવું.
 ગવરો, જી. ગીરી. (૨) વિ. ગોરી;
 ઘોળી અને સહેજ લાલ ધાખાવાળી.
 ગવર્નર, પુ. [અં.] ઇલાકાનો
 વડો હાકેમ.
 ગવર્નરજનરલ, પુ. [અ.]
 સહેનશાહ તરફથી નીમાયલો આખા
 દેશનો વડો હાકેમ; વૉઈસરૉય.
 ગવલી, પુ. [સં. ગોવાલ]

ગોવાળિયો (૨) દૂધ વેચવાનો ધંધો કરનાર.
 ગવાક્ષ, ન. [સં.] જાળિયું; નાની
 જાળીદાર ખારી. નાનું છાતું. [લાગવું.
 ગવાડવું, ક્રિ. સ. ગવડાવવું; ગાવા
 ગવાનીક, ન [સં. ગવાનમ્=
 ગવાનદૂ] ગાયને માટે તળેલીરસોઈ; ગોઆસ.
 ગવાર, (ગુવાર), પુ. એક જાતના
 દ્વિલ ધાન્યનો છોડ; તેની શિંગ તથા
 તેનાં બી.
 ગવારફળી, સ્ત્રી ગુવારની શિંગ.
 ગવારશિંગ, સ્ત્રી. ગુવારની શિંગ.
 ગવાવું, ક્રિ. અ ગવાય તેમ થવું.
 (૨) વગોવાવું.
 ગવાહી, સ્ત્રી. [અ.] સાક્ષી;
 પુરાવો; સવિધ્યવાદ
 ગવાળો, પુ. નકામા સરસામાનનો
 જત્યો; પરચુરણ સામાન ભરવાનો કાથળો.
 ગવેલ, પુ. ખાર; વેર; દ્રેષ.
 ગવેયો, પુ. [સં. ગાયક]
 ગાયન કરનારો.
 ગવ્ય, ન. [સં.] ગાયનું છાતું.
 ગસગસ, અ. ધસધસ. [રખાળી.
 ગસ્ત, સ્ત્રી. [ફા.] ચોકી;
 ગહુન, વિ. [સં.] ન સમજાય કે
 ન પહોંચી વળાય એવું; ઉંડું અને અધકે.
 ગહુવર, ન. [સં.] પર્વતની
 અંદરની બખોલ; ગુફા.
 ગળ, સ્ત્રી. માછલાં પકડવાની આંકડી.

ગળકેરી, સ્ત્રી. ગોળ નાંખીને બનાવેલું કેરીનું અથાણું.

ગળકો, પુ. અમુક ભતના સ્વાદની લાવના; તિષ્ઠ સચિ. સ્વાદની લણુતા; સાથે સાથે ખાવાનું વ્યસન.

ગળગળણું, કિ. અ. [સં. મદ્મદ્] ગળગળું થતુ; ગદ્ગદ કંઠે થઈ જતું [(૨) ગરીબ; દીન

ગળગળણું, વિ. નરમ; પોચું; ઢીલું.

ગળગોટિયો, વિ ગોળ; ગોળમટોળ

ગળચકું, જી અચકું. [હોય એવું.

ગળચકું, વિ સહેજ ગળપણવાળું

ગળચવાં, જી. ગળચાં; ગમચા.

૩. પ્ર ગળચવા ગળવાં=ખમચાણું.

ગળચણું, કિ. અ. ખાણું; ખૂબ ખાણું; અકરાંતિયા થઈને ખાણું

ગળચવો, પુ ગળે પહેરવાનું ધરણું

ગળચિયું, ન. ઢુબકાં ખાવાં. (૨)

ગળચી; ગળાનો ભાગ (૩) વિ. ગળા

બરાબર પાણી આવે એવું. [ગરદન.

ગળચી, સ્ત્રી. ગળાનો પાછલો ભાગ;

ગળણી, સ્ત્રી. [સં. ગલ]

પ્રવાહી ગળવાનું ગ્રીણું કાણુંવાળું પાત્ર.

ગળણું, (ગળણું), ન પ્રવાહી

ગળવાનું કપડું.

ગળત, વિ. [સં. ગલ] ના-

પાયાદાર. (૨) ગળ્યા કરે એવું.

ગળતકોટ, પુ. [સં. ગલિત +

કુષ્ઠ] હાથ પગનાં આંગળાં સડીને

ગરી પડતાં બધા એવો એક ભયંકર ચેપી રોગ; પત.

ગળતી, સ્ત્રી [સં. ગલંતિકા]

પાણી ટપક્યા કરે એવી ગરી (૨) રાંકર હપર ઉનાળામાં પાણી ગળતું રાખવામાં આવે છે તે, અને તેનું પાત્ર.

ગળથુથી, સ્ત્રી. જી. ગલ્લથુથી.

ગળપણું, ન મિઠાશ; ગળ્યો સ્વાદ.

(૨) જેમાં મિઠાશ હોય એવી ચીજ.

ગળથે, પુ છાની અને ગળામાંથી ને શ્લેષ્મ છુટું પડી બહાર પડે છે તે; બલનમ, બરખો

ગળમાણું, (ગળવાણું), ન. ઘઉંના લોટને શેકી તેમાં ગળતું ગળ્યું પાણી નાખી ઉકાળીને બનાવેલું પેય

ગળધરી, સ્ત્રી. અત્ર નળની બળ-તરફ, પિત્તવિકારની તિખાશની ગળામાં થતી અસર

ગળધાઈ, સ્ત્રી જી. ગળધરી [શ્લેષ્મા પડે.

ગળપટ્ટો, પુ. ગળે વિંટવાનો શુ-

ગળણું, કિ. અ. [સં. ગલ]

પ્રવાહીનું બહાર નીકળણું; ચૂણું; નીત-

રણું; ટપકણું. (૨) ઢીલું થણું. (૩) એક-

રસ થઈ જણું; આગળણું. (૪) બકાણું;

ચઢી જણું. (૫) ઉતરી જણું; સુકાઈ

જણું. (૬) વિખરાઈ જણું (૭) કિ. સ

આણું ને આણું ગળે ઉતારણું. (૮) શુદ્ધ

કરણું. (૯) ચૂપ રહેણું. ૩. પ્ર. ગળતી

ગાદડીએ=પરવાયા પહેલાં; અધવચ.

ગળામણુ, ન. ગળવાની મજૂરી
(૨) ગળતાં જે કંઈ નીકળ્યું હોય તે.
(૩) ગળપણુ-મળી ચીજ:-ખાંડ, સાંદર, ગોળ.

ગળામણી, જી. ગળામણુ.

ગળાયો, પુ. કાંટાનો જાથો; ઉ-
પાડો; ભારો.

ગળાવું, ક્રિ. અ. રસાયણ થવું;
પ્રવાહી થવું. (૨) સુકાઈ જવું; ઘસાવું.
(૩) ગળી શકાય એવું થવું.

ગળી, સ્ત્રી કંઠ; અવાજ; સૂર

ગળી, સ્ત્રી. [સં. નીલી]
એક જાતની વનસ્પતિ; એ વનસ્પતિમાંથી
નીકળતું સત્ત્વ; રંગ (ગળીના છાદમાંથી
અસમાની રંગ નીકળે છે તે રંગવાના
કામમાં આવે છે.) [રંગરજ.

ગળિયારો, પુ. કપડાં રંગનારો;

ગળિયું, વિ [સં. ગલિત]
ગળી ગયેલું; ઢીલું; નિર્માલ્ય; શક્તિ ન
હોય એવું. [રંગનું; નીલું

ગળિયેલ, વિ. ગળીવાળું; ગળીના

ગળું, ન. ઘડ અને મસ્તકની વચ્ચેનો
અવયવ; કંઠ; કોટ; ગરદન. (૨) અન્ન, પાણી
અને પવનને શરીરની અંદર લઈ જવા-
નો નળ માર્ગ. (૩) સાદ; અવાજ; સૂર.
ક્રિ. પ્ર. ગળું પડવું=ઝાકરાને થવું એક
દરદ. ગળે પડવું=ખોટી રીતે હક્ક કરવો;
તહોમત મૂકવું. ગળું કરવું=ગળાનો
કાંડો મળી ગયો હોય તેને આંગળી
નાખી ટીક કરવો ગળાફાંસુ=ખૂની. ગળે
હોય મૂકવો=સોમન ખાવા. ગળે હત-

રવું=ધ્યાનમાં આવવું; ગળે ટાટિયા ભર-
વવા=સામાને ખાત્રી પડવું ગળે ટાટિયા
આવવા=મુશકેલીમાં આવી પડવું. ગળે
જોતર ધાવવું=જોખમદારી આપવી. ગળું
આવી જવું=ગળામા સોજો થઈ આવવો.
ગળે નખ મારવો=ગુળાવીને મારી
નાંખવું. ગળે ઝલાવું=મુશકેલીમાં આવી
પડવું. ગળે છરી મૂકવી=મુશકેલીમાં કે
નુકસાનીમાં ઉતારી દેવું. ગળેફાસો આવવો=
મુશકેલીમાં આવી પડવું. ગળું કાપવું=
ફગો દેવો

ગળેપડ, વિ. ગળે પડે એવું;
પૂછનારનેજ ખાત્રી પડે એવું.

ગળેલું, વિ. ગળ્યું હોય એવું;
સ્વચ્છ. (૨) પાકેલું; ઠીલું થયેલું. (૩)
એકરસ થયેલું.

ગળો, સ્ત્રી. [સં. ગલ] એક
જાતની કડવા સ્વાદની વેલ; અમૃત વેલ;
(એમાંથીકિવનિન જેવું કડવું સત્ત્વ કાઢવા-
મા આવે છે તે ગળોસત્ત્વ.) [એવું; મીઠું.
ગળ્યું, વિ. કંઠમાં ગળપણુ હોય

ગંગ, સ્ત્રી. ગંગા. (૨) પુ. હિંદી
ભાષાનો એક પ્રસિદ્ધ કવિ.

ગંગલીધાંચણુ, સ્ત્રી. દંતકથાઓ-
ઓમાંની એક જાદુગર સ્ત્રી.

ગંગા, સ્ત્રી. [સં.] હિંદુસ્તાનની
એક મોટી નદી. (૨) કોઈ પણુ નદી.
ક્રિ. પ્ર. ગંગા કરવી=નહાવું. કહેવું ગંગા
નહાયા=મુક્ત થયા; પાર પડયા; ૩ પ્ર. ગંગા-

ભાગીરથી=ગંગાસ્વરૂપ વિધવા. સ્ત્રીઓને માટે આશ્રય-ભાણ છે. વડીલ સ્ત્રીને માટે વપરાય છે. ગંગાનો પ્રવાહ=દોષને પણ નિવારણ કરે એવું હોય તે; પવિત્ર.

ગંગાગોળી, સ્ત્રી. ભેદાભેદ વિના જેમાંથી સૌ કોઈ પાણી પીવું હોય એવી ગોળી. (૨) સર્વના ઉપયોગમાં આવતું હોય એવું જે તે. (૩) સદા પવિત્ર ગણાય એવું જે તે.

ગંગાજમની, વિ. એક બાજુ જુદા જુદા રંગનું હોય એવું. અર્થો પીતળનો ને અર્થો તાંબાનો બનાવેલો (લોટા) (ગંગાનું પાણી સકેત અને જમનાનું પાણી કાળું હોઈ બેનો સંગમ થયા પછી પણ કંદે છે કે, કાળો અને ઘોળો રંગ દેખાઈ આવે છે) ગંગા-જમની છાપ=વચમાં મૂળ અને તળે ઉપર દીકા હોય એવી રીતે છાપેલું તે

ગંગાજળી, ન. [સં.] ગંગાનું પાણી; સ્વ સ્થપવિત્ર પાણી (૨) વિ શુદ્ધ; સ્વચ્છ; નિર્મળ; પવિત્ર.

ગંગાજળી, સ્ત્રી. ગંગાજળ મૂકવાનું પાત્ર. (૨) તાંબાકુંડી. (૩) ઘોડાની એક ભત. [ધારણ કરનાર; શિવ

ગંગાધર પુ. [સં.] ગંગાને

ગંગેડી સ્ત્રી. એક ભતનું ઝાંડ.

ગંગેરીપાન, ન. નાગરવેલનાં પાનની એક ભત.

ગંગોતરી, (ગંગોતરી), સ્ત્રી. હિ-માલયમાં મૂળ આગળનું ગંગાનું નામ; પર્વતમાંથી ઉતરી આવતી ગંગા.

ગંગોદક, ન. [સં.] ગંગાનું પાણી. [માળા

ગંગ, પુ. [સં.] ઢગલો; રાશિ;

ગંગન, ન. ગાજ જવું તે; છેતર-પિડી. (૨) જીલમ; પીડન. (૩) મારવું તે; દબાવવું તે.

ગંગડું, કિ. સ. છેતરડું; ભાળવડું. (૨) પીડડું; જીલમ કરવો.

ગંગવર, વિ. બહુજ મોટું; અતિ વિશાળ; જગ્ગર

ગંગિયું, ન. ગંગમાંનું એકાદ પાત્ર, વાડપી; છાલિયું (૨) વિ. સરડું; ગંગમાંનું એક. (૩) એક બીજને મળવું.

ગંગ, સ્ત્રી. ધાસના પુળાનો ગાંઠ-વેલો મોટો ઢગ; આધો. ર. પ્ર ગંગનો કુતરો-ગંગનો સાપ=છુપો દુસ્ત્રમ

ગંગકરાક, ન. [ઝં.] ગળેથી પહેરવાનું શરીરે ચપ્પટ થઈ રહે એવું બદન

ગંગકો, પુ. રમવાના પાનાનો જથ્થો. (૨) એક તરેહની પાનાંની રમત.

ગંગેટી, જી. ગંગેરી.

ગંગેરી, વિ. ગાંભીરો બંધાણી.

ગંગણ, ન. ગુંથણી; ગુંથવાની આ-વડત; ગાંઠવાની કળા. (૨) ગંગામણ; ગુંથવાનો દોરો. (૩) ગંગાઈ ગયેલું તે.

ગંગડું, જી. ગાંઠડું.

ગંગાઈ, સ્ત્રી. જી. ગંગામણ.

ગંગામણ, ન. ગાંઠડું જે તે; ગંગામણ; ગાંઠવાનો ગુંથેલો દોરો. (૨) ગાંઠવા કે ગુંથવાનું જે કંઈ મહેનતાણું તે.

(૩) ગાંઠવા ગુથવાની જે આવડત તે; કળા [મહેનતાણું; ગંઠામણી.

ગંઠામણી, સ્ત્રી. ગાંઠવા ગુથવાનું

ગંઠાવણું, કિ. સ. કીડિયાં મોતી

અને મણકા વગેરેને દોરાથી ગુથાવવાં.

ગંઠાવણું, કિ. અ. ગંઠાર્થ જણું. (૨)

બંધાર્થ જણું.

ગંઠિયો, પુ. [સં. ઘંચિ] લુચ્ચો;

કંગારો; ધુતારો. (૨) ખીસાકાતર; ચોર.

ગંઠીછોડો, પુ. ગાંઠે બાધેલું

છોડી લેનારો; ગંઠિયો; ખીસાકાતર.

ગંઠો, પુ. કોઠે પહેરવાનું આભૂષણ;

કોઠો (૨) દાખીને બાંધેલી ગાંસડી.

(૩) ગુઠો; જમીન ભરવાનું એક માપ.

ગંઠોડો, પુ. તોડો; સાંકળું (૨)

હાથનાં સોનાનાં સાકળા. (૩) અ કોડો;

(૪) ગાંઠો-પિંપરીમૂળના ગઠોડા.

(૫) એક નતની મિઠાઈ. [ગાઠું.

ગડ, ન. [સં] પુધ. (૨) વિ.

ગંડક, વિ. ગાઠું; થેલું.

ગંડમાળી, સ્ત્રી. [સં.] ગળા

ઉપર થતો એક રોગ; કંઠમાળ.

ગંડવો, પુ. ગાડો. (૨) ભડવો.

ગંડસ્થળ, ન. હાથીના કાનની

ઉપરનો જે આસપાસનો ભાગ; લમણું.

ગંડું, વિ. ગાંડું; થેલું.

ગંડકી, સ્ત્રી. ગાંડી; ઘેલી. (૨)

વિ. ગાંડા જેવી. (૩) એક નદી.

ગંડુધ, પુ. [સં.] કોગળો.

ગંડેરી, સ્ત્રી. શેરડીના નાના ગોળ

કાતળીના કડા. (૨) છાલેલી શેરડીના ક-

કડા. (૩) લાકડાના ટુંકા ટુંકા ગોળ કડા.

ગંદકી, સ્ત્રી. ગંદવાડ; કાદવ કીચડ-

વાળી જગા. [ચઢા; ગંદવાડો.

ગંદવાડ, સ્ત્રી. ગંદકી. (૨) અસ્વ-

ગંદું, વિ. અસ્વચ્છ; દુગંધવાળું; મેલું.

ગંધ, સ્ત્રી. [સં.] વાસ; ખો;

સોડમ; નકારી વાસ. (૨) તિલક;

ચાલો; ચંદન.

ગંધક, પુ. 'પીળા રમતી ગરમીથી

તરત ઓગળે એવી એક ઉપધાતુ; ગંધરપ.

ગંધધાણું, સ્ત્રી નકાર. વાસતું;

ચારે બાજુ ફેલાતું તે.

ગંધપુષ્પ, ન. ચંદન અને ફૂલ.

ગંધમાદન, પુ [સં.] હિમા-

લયમાં આવેલો એક પર્વત.

ગંધર, પુ. ગંધક [સં. ગંધર્વ]

(૨) ગરૂવાની એક જાત.

ગંધરાજ, પુ. એક જાતનું ફૂલ-

કાડ. (૨) સુખડ.

ગંધર્વ, પુ. [સં.] નૃત્ય અને

ગાન કરનારી એક જાત; સ્વર્ગનો ગરૂવો.

ગંધર્વનગર, ન. [સં] આકા-

શમાં ધડીમાં દેખાય અને ધડીમાં અદૃશ્ય

થાય, એતું જે એક કલ્પિત નગર તે;

આકાશમાં દેખાતા મૃગજળ જેવા છાયાના

ખાલી દેખાવા.

ગંધર્વલક્ષ્મી ન. જુ ગંધર્વવિવાહ.

ગંધર્વવિવાહ, પુ [સં.] પ્રીતિ-

લક્ષ્મી; વર કન્યા અન્યોન્ય સમજી રાજ-

પુત્રીથી પરણી લે તે.

ગંધર્વવેદ, પુ. [સં.] ગંધર્વોના
ને વેદ તે; ગાયનશાસ્ત્ર. [(૨) પૃથ્વી.
ગંધવતી, વિ. [સં.] ગંધવાળી.
ગંધવહ, પુ. [સં ગન્ધ+વહ]

ગંધને વહી જનાર તે; વાયુ
ગંધવા, પુ. નજીકપણું; સહવાસ.
સાથે રહેવાપણું.

ગંધવાહ, પુ જી. ગંધવહ.

ગંધસાર, ન. [સં.] સુખડ.

(૨) સુગંધીદાર વસ્તુ; અતાર.

ગંધાક્ષત, પુ. [સં. ગંધ + અ-
ક્ષત] અદન અને અક્ષત.

ગંધાતું, વિ. ગંધ મારતું; મેલું

ગંધાર, પુ. [સં.] ગાયનના
સાત સરમાંનો ત્રીજો સૂર. (૨) મનમાંની
કંઈક વાત બહાર નીકળે તે.

ગંધાતું, કિ. અ. વામ મારવી.
(૨) બગડતું; સડતું.

ગંધપ, પુ. ગંધર્વ (૨) ગંધક

ગંધિયાણું, જી. ગાંધિયાણું.

ગંધીહું, વિ. અદેખું; ઝેરીહું, લડ-
કહું (૨) ચીકણું; વાસ મારતું

ગંલીર, વિ. [સં.] આશ્ચર્ય
તેમજ ભય હપજવે તેવું; મોહું; વિશાળ.
(૨) કંદેલ; ભારેખમ. [પણું-

ગંલીરતા, સ્ત્રી. [સં.] ગંલીર-

ગંભીરપણું, ન. ગંભીરાઈ.

ગાઈ, સ્ત્રી. [સં. ગૌ] ગાય.

ગાઉ, પુ. અમુક અંતરનું માપ; કાસ;
દોડ કે જે માર્ગનું અંતર તે.

ગાગર, સ્ત્રી. [સં. ગર્ગરી]
સાંકડા મોંનું તાંબા પિત્તળનું વાસણ.

ગાગરડી, સ્ત્રી. ગાગર; નાની ગાગર.

ગાગરબેડિયું, ન. ઉપરાહમરી ચ-
ઠાવેલી જે ત્રણ ગાગરોની ઉત્તર; બેડું.
ગાગર, જી. ગાગર.

ગાજ, ન. એક જાતનું કપડું. (૨)

ગોરિયું ધાલવાનું બાકું; બળતનું નાકું

ગાજર, ન. [સં. ગર્જ] એક
જાતનું શકરકંદ. કહેવગાજરની પીપુડી વ.ગી
તો વાગી નહિ તો કરડી ખાધી

ગાજરિયું, ન કપાળમાં ગાજર
જેવું ટીલું કરવામા આવે છે તે. (તુચ્છ-
કારના કે મશકરીના અર્થમાં વપરાય છે)

ગાજવીજ, સ્ત્રી. ગડગડાટ અને
વીજળી થવી તે. (૨) ગુણ ધાનધુમ
રવી તે

ગાજવું, કિ. અ આકાશમા ગડ-
ગડાટ થવો, ગળીવું (૨) તદ્દકવું. (૩)
ગોટ નામ કરવું. (૪) અવાજ થવો;
વાગવું. (૫) મેલેથી બોલવું (૬) વૈભવ
દેખાડવો. (૭) તમાખીમાં રહેવું. ૩. પ્ર.
ગાજવું વાજવું જ્ઞાનુમાતું નહિ એવું;
આહન; જાહેર. કહેવ ગાજતા મેહ વરસે
નહિ અને ભસંતા કૃતા કાંટે નહિ.

ગાઠવું, કિ. અ ઠગાવું. (૨) ધસાવું.

ગાઠું, વિ ધસાયેલું; નબળું પડી
ગયેલું. (૨) ઓછું; આછું. (૩) ઠગાયેલું.

ગાઠેલું, વિ. ધસાયેલું.

ગાડદી, પુ. [અં.] સિપાઈ;
પહેરેગીર; રક્ષક.

ગાડર, ન. ઘેટું.

ગાડરકું, વિ. ઘેટાના જેવા ગરીબ સ્વભાવનું. [ગાડર જેવા સ્વભાવનું.

ગાડરિયું, વિ. ગાડરના જેવું;

ગાડરીયો પ્રવાહ, પુ. ઘેટાના ટોળાની પેટે ઝૂકની પાછળ ખીનએ વગર સમજ્યે ચાલ્યા કરતું તે; દેખા-દેખી કરતું તે.

ગાડફું, ન. ગાડર; ઘેટું.

ગાડહું, ન. ગાડું. [ધાલતું.

ગાડતું, કિ. સ. દાટતું; ખોટી

ગાડવો, પુ. [સં. ઘટ]

માટીનું નાના સાંકડા મોનું વાસણું.

ગાડી, સ્ત્રી. જે અથવા ચાર પૈડાનું જમીન ઉપર ચાલતું ચાન; ડમણી; નાનું ગાડું; બગી; સમરામ. (૧) આગગાડી; બળદગાડી; ઘોડાગાડી; બેંટગાડી. કહેવું ગાડી દેખી શુડા ભાગે.

ગાડીઘોડો, પુ. ગાડી અને ઘોડો.

ગાડીત, પુ. ગાડી હાંકનારો; ગાડીવાન.

ગાડીવાન, પુ. ગાડી હાંકનાર.

ગાડું, ન. મજબુત બાંધણીની મોટી ગાડી; ખટારો. ર. પ્ર. ગાડું ગડેડું=ગાડું અને તેવું જ ખીનું કોઈ જાતનું વાહન. કિ. પ્ર. ગાડું ચલાવવું=જેમ તેમ કરીને કામ નલાવવું; ખાડેગાડાં=પુષ્કળ. ગાડા-વાટ=રાજમાર્ગ.

ગાઠ, વિ. [સં.] જાડું; ઘાટું; સજ્જડ. (૨) પુષ્કળ; બહુ પરિચિત.

ગાડું, વિ. ગાઠ; બહુજ.

ગાણું, ન. [સં. ગાન] ગાયન; ગીત. [શરીર.

ગાત, ન. [સં. ગાત્ર] અંગ;

ગાતડી, સ્ત્રી. છાતી અને બરડાનો ભાગ ઢંકાય એમ કપડું બાંધતું તે. (૨) ઘાટડી.

ગાતરે, ન. [સં. ગાત્ર] અંગ; શરીર. (૨) શરીરના જુદા જુદા વિભાગો. કિ. પ્ર. ગાતર ગળે=ગાત્ર શોષાઈ જાય. ગાતર નમાવીને કામ કરવું=કામ લઈને કામ કરવું.

ગાત્ર, ન. [સં.] અંગ; શરીરના ભાગ; અવયવ.

ગાથા, સ્ત્રી. [સં.] એક જાતની જુની કાવ્યરચના; ગીતિ; ઈશ્કની ક-હાણી. ગાથાશાસ્ત્ર=પૌરાણિક કથાવિજ્ઞાન; કવિતામાં લખાયેલી પ્રાચીન કથા.

ગાદહું, ન. [સં. ગદ્દહ] ખુબ રૂથી ભરેલું પાથરવાનું ગોદકું; તળાઈ. ગાદી, સ્ત્રી. જેસવા માટે ર ભરેલું નાનું ગાદહું. (૨) આસન; તખ્ત.

ગાદીતકિયો, પુ. જેસવાને ગાદી અને અઢેલવાને તકિયાવાળું આસન. (૨) ધન ધાન્યથી પૂર્ણ સુખસ્થિતિ; શોઢાઈ.

ગાદીપતિ, પુ. ગાદીનો ધણી; રાજા; મહંત.

ગાફેલ, વિ. [અ.] બેખબર;

કાળજી ન રાખવી તે; અસાવધ; કિં પ્ર. ગાફેલ રહેવું=લક્ષ નહિ રાખવું.

ગામડી, સ્ત્રી. નાનું ગામડું; નાનું કાણું. (૨) એકાએક જતા રહેવું તે. ૧-ગામડી મારી ગયા.

ગામડું, ન. બાકોર; મોટું કાણું; ખાડો. (૨) સટકી જવું તે. કિં. પ્ર. ગામડું પૂરવું=તુકસાન વાળી આપવું.

ગાભ, પુ. [સં. ગર્ભ] ગર્ભ. કહેવું આભ ગાભની કાઠને અખર નથી ખડતી.

ગાભણી, વિ. [સં. ગર્ભિણી] ગર્ભવતી; બેજવવાળી, સગર્ભાવસ્થાવાળી પશુની માદા.

ગાભરવું, કિં. અ. ગભરાવું; બીલું; એબાકળા થઈ જવું.

ગાભરૂં, વિ. ગભરાટવાળું; બેબાકળું; અકળાયેલું; ગુંથવાયેલું.

ગાભલું, ન. [સં. ગર્ભ] નાનુક જે તે; ખંડ; ભાગ; ગાભો (૨) વાદળાનો જથ્થો.

ગાભો, પુ. ફટલો ફટલો અને મેલો દપડાનો કકરો; પાધડીમાં ધાલવાનું બોલાવું. (૨) વસ્તુની અંદરના હુચા; શરીરમાંના માંસના લોચા (૨) મટેલાં ધરેણાંમાં જે સળિયો નાખવામાં આવે છે તે. (૩) ગદ; હુચો. કિં. પ્ર. ગાભો-ગાભા કાઢી નાખવા=અભિસાન ઉતરી નવ્ય તેમ સંપૂર્ણ હસવું.

ગામ, ન. [સં. ગ્રામ] જ્યાં

ઘોડાંક ઘર અને ઘોડીક વસ્તી હોય એવું કહેણું; ગામડું. કહેવું ગામમાં પેઢાના સાંસા ને ખટેલને ઘેર ઉનાં પાણી. ગામ ગાંડું કરવું. ગામ માથે લેવું. ગામના ઉતાર ગામ ગામનાં પાણી પીવાં.

ગામગન્સ, પુ. [સં. ગ્રામ+ગ્રાસ] ગામ અને ગરાસ; રાજ્યએ બક્ષિસ આપેલી જમીન; ગામની આવક રૂપી આજીવિકા.

ગામગોર, પુ. [સં. ગ્રામ+ગુરુ] ગામોટ; ગામનો પુરોહિત ગામનો ગોર.

ગામડી, વિ. [સં. ગ્રામસ્થ] ગામડાનું; જડું; અસસ્કૃત; દેરી

ગામડિયું, વિ. ગામડાની રીત-ભાતનું; ગામડાનું; નહિ સુધરેલું.

ગામડિયા, પુ. ગામડાનો રહેવાસી.

ગામડી, સ્ત્રી. નાનું ગામડું (૨) ગામોનો સમૂહ.

ગામડું, ન નાનું ગામ

ગામતરૂં, ન. બીજે ગામ જવું તે.

ગામદેવી, સ્ત્રી. [સં. ગ્રામ+દેવતા] ગામનું રક્ષણ કરનારી દેવી.

ગામપંચ, ન. ગામ લોહાના વાંધા વગેરેની પેતાવટ કરનાર ગામના આગેવાનેનું મંડળ.

ગામપંચાયત, ભુ. ગામપંચ

ગામવખો, પુ. [સં. ગ્રામ+વપત્તિ] ગામનો વિયોગ; ગામનું હુ:ખ.

ગામસારણી, સ્ત્રી. [સં. ગ્રામ+

સારણી] આખા ગામને ભોજન આપીને સરભરા કરવી તે; શંભુમેળો.

ગામી, વિ. ગામવાળો; જેને ઘર ગામગરાસ હોય એવો. (૨) વિ નાર:-ક્ષેત્રગામી.

ગામેતી, પુ ગામનો બહોળસ્ત રાખનાર; કાટવાળ. (૨) ગામધણી.

ગામેટ, પુ ગામગાર; ગામ લોકોનું ધાર્મિક કામકાજ કરનાર બ્રાહ્મણ

ગામેટું, ન ગામના ગાર તરીકે કામકાજ કરવું તે; ગામેટપણું.

ગામેતર, પુ. ગામનો બહારવટિયો

ગામેતરૂં, ન. [સં. ગ્રામાન્તર] ગામ તણ જવું તે; દેશત્યાગ. કિ પ્ર. ગામેતરાં કરવાં=પરદેશ કરીને રણવું.

ગાય, સ્ત્રી. [સં. ગૌ] જેને ગળે ગાદી જેવી ચામડી લપડતી હોય એવી બતના પશુની માદા; ગિ. (ગાય અને તેનાં છાણુ સુતર ઈ.કુ. લોકોની માન્યતા પ્રમાણે પ્રવિત્ર ગણાય છે.) ગાય જેવું=ગરીબ-સાદસ. કહેવ ગાયે ગળ્યુ રતન. ગાય દોહીને અધીને પાકું. ગાય વાળે તે ગોવાળ. ગાયનું ભેંસ તળે અને ભેંસનું ગાય તળે. કન્યા ને ગાયબ્યાં દોરે ત્યાં ભણ. ગાય પછવાડે વાછરડું. ગાય સેવી દૂધતી ને વહુ લેવી ગૂંધતી

ગાયક, પુ. [સં.] ગવૈયો; ગાવાનો ધધો કરનાર.

ગાયકવાડ, પુ. એક મસાહા રાજ-

વંશીની અટક. (વડોદરાના રાજા ગાયકવાડ કહેવાય છે)

ગાયકવાડી, વિ ગાયકવાડને લગતું. ગાયકવાડના રાજ્યઅમલ જેવું.

ગાયકા, સ્ત્રી. [સં.] ગાનારી.

ગાયત્રી, સ્ત્રી. [સં.] એક વૈદિક મંત્ર. 'ગાયત્રી' મંત્રની રાક્તિને દેવીરૂપે માનવામાં આવે છે. (૨) એક વૈદિક છંદ. ગાયત્રીપુરુષચરણ=સવાલાખ ગાયત્રી મંત્રનો જપ કરવો ને તેને લગતી ધાર્મિક વિધિ કરવી તે

ગાયન, ન ગાવું તે; ગાન; ગીત. (૨) ગાવાની વિધા.

ગાર, સ્ત્રી. જમીન હીંપવા માટે છાણુ અને માટીને મસળીને બનાવેલા ગારો; માટીનો કેસ. (૧) લીંપણુ. (૩) વિ. લિજવેલું ધણુજ ઠંડું:-ઠંડુંગાર. કહેવ ગારે લિંપ્યાં ઘર સોનાં કિ. પ્ર. ગાર કરવી=લીંપવું (૪) ખરફ.

ગાર, પુ. [ફા.] કરનાર અર્થ બતાવનારો પ્રત્યય:-મદદગાર; જીલમગાર.

ગારદી, પુ. [અં.] પહેરેગીર; ગાર્ડ; રક્ષક.

ગારવો, પુ. અભિમાન.

ગારિયં, ન. ઢાંકવાનું માટીનું કામ. (૨) ગારનો દગલો. (૩) વિ. ગારનું; માટીનું.

ગારિયો, પુ. ગાર વહેનારો મજૂર.

ગાડી, પુ. [સં. ગારુડિક] બાજગર; બહુમર; નજરબંધીના ખેલ કરનાર વાદી.

ગાડીવિદ્યા, સ્ત્રી નદુવિદ્યા; વા-
લીવિદ્યા. [કચરો; પક.

ગારો, પુ કાદવ; કીચડ; ભીંજાયેલો
ગાર્ગી, સ્ત્રી. [સં.] વૈદિકકા-
ળની એક મહા વિદુષી સ્ત્રી.

ગારડ, [અં.] આગગાડીની
સંભાળ રાખનાર અમલદાર; રખેવાળ;
(૨) લશ્કરી સિપાઈ ગારડ એફ એનર
=મેટા અમલદારને લશ્કરી માન આ-
પનારી દુકલી [ધરનો અગ્નિ

ગાહુપત્ય, પુ. [સં.] ગૃહસ્થના
ગાહુસ્થ્ય, ન. [સં.] ગૃહસ્થ-
પણું; પત્નીની જિંદગીની સ્થિતિ;
ગૃહસ્થાશ્રમ

ગાલ, પુ. [સં. ગલ્લ] મેંની
ફાડની બન્ને બાજુના ભાગ. (૨) સ્ત્રી
પંક્તિ; ધાલ. [દળદાર પૂરી.

ગાલફાડિયું, ન. એક ભતની
ગાલમસુરિયું, ન. ગાલ તળે રા-
ખવાનું નાનું ને નરમ ઓશીક.

ગાલાવેલું, વિ. અટકું ગાલા જેવું;
ભાળું અને કંઈક ઓછી સમજણવાળું.

ગાલી, સ્ત્રી. [સં.] ગાળ;
અપસંખ્દ. (૨) ખીણ; જે ડુંગર વચ્ચેની
જગા; ગાળી.

ગાલીચો, પુ. [ફા.] જેમાં
વેલણુરા ફૂલ વગેરે હોય એવું સુંદર
ખિછાનું; ઉંચી ભતની શેતરંજ.

ગાલ્લી, સ્ત્રી. નાનું ગાહુ; ગાડી;
ડમણી. (૨) ત્રિશ મણનું માપ.

ગાલ્લું, ન. ગાહુ; મોટી ગાલી.

ગાલ્લો, પુ છોકરાને રમવાની ગાડી.

ગાવડી, સ્ત્રી. ગાય; ઘેતુ.

ગાવડોલ, પુ વહાણનો કુવો.

ગાવડી, સ્ત્રી. દલાલી; કમિશન.

ગાવી, પુ. વહાણના કુવા ઉપર
ચડાવેલો સઢ.

ગાવદી, વિ. ગડું; ગાળું (૨)
જગલી; મૂર્ખ

ગાણું, કિ. સ. [સં. ગૈ] રાગ
કાઠવો; લહેકાવીને કવિતા બોલવી. (૨)
વખાણ કરવાં; સાથે કામ કહી દેખાડવું
ગાસ, પુ. [અં.] ગાસ; કેટલાક
દ્રવ્યોમાથી નીકળતી એક હવા

ગાસલેટ, ન. [અં.] પાણી
જેવું એક ખનિજ તેલ. (આ તેલ દીવા-
ળતી માટે તેમજ બળતણ તરીકે વપરાયછે

ગાળ, સ્ત્રી. [સં. ગાલિ]
અપસંખ્દ કહેવો તે; કોઈને રીસ ચઢે
તેવું કહેવું તે. (૨) પુ નવાણુ ગાળતાં
જે કચરો નીકળે છે તે

ગાળવું, કિ. સ. ઉડું કરવું. (૨)
આગળવું. (૩) કચરો કાઢી નાખવો.
(૪) પાતણું કરી નાખવું. (૫) વખત
કાઢવો. (૬) ગ્રીષ્માં છિદ્રોમાંથી પ્રવાહીમાં
બહાર કાઢવું:-પાણી ગાળવું.

ગાળાખાળી, સ્ત્રી. સામસામે ગાળો
દઈ લડવું તે.

ગાળિયું, ન. ગાળવાળું દોરડું.
(૨) ગળણી. (૩) ગળતાં રહેવું તે.

કિ. પ્ર. ગાળિયું કાઢવું=દાવપેચથી નીકળી જવું. (૨) માથે નહિ રાખવું.

ગાળી, ભુ. ગાળ; ગાલી

ગાળું, ન. વચમાંનો વખત

ગાળો, પુ. સરકાવી શકાય એવી આંટી; ફાંસો. (૨) ઘેરાને પહેરવાનું કપડું. (૩) અંતર, ફેર; વટાવ. (૪) ધરનો ખડ; વિભાગ (૫) પનો; પહોળાઈ. (૬) મોસમ; રત. (૭) ઘંટીમાં ફળણું બોરવાનું મોં. (૮) સાંધા.

ગાંગડી, સ્ત્રી. નાનો ગાંગડો. (૨) બટાકા.

ગાંબડું, પુ. ન પક્ષજે અને ન ચઢે એવો દાણો; ડોળ. (૨) વિ. કંઠ; નરમ ન થાય એવું; ન ચઢે એવું; જેવું અને તેવુંજ રહી ગયેલું (માણસ).

ગાંગડો, પુ. નક્કર ચીજનો કકડો

ગાંબરવું, કિ. અ. દોરવું બરાડવું.

(૨) મોટેથી રડવું; બેંકડું. [માથ વગરનું.

ગાંબજું, વિ. નબળું; ગરીબ; કાંગડું.

ગાંબાંતણાં, ન. આનાકાની; બાનાં બતાવ્યા કરવાં તે; હા ના કરવી તે.

ગાંચું, વિ. રાંક; ગરીબ; નબળું

ગાંગો, પુ. તત, મન અને ધનથી ગરીબ તે. કહેવું ક્યાં રાખ લોજ ને ક્યાં ગાંગો તેલી.

ગાંબરવું, કિ. અ. સાદબેસી જાય તેમ તાણીને બળામાંથી રોવું; બેંકડું.

ગાંજવું, કિ. સ. [સં. ગંજ]

છતરવું; ઠગવું; ફોસલાવવું.

ગાંબજોર, વિ. ગાંબે પીનાર.

ગાંબજોરિયું, વિ. ગાંબે ધુંકવાની જેને ટેવ પડેલી હોય એવું.

ગાંબે, પુ. ભેક ભતની કેફી વનસ્પતિ. (એનાં પાન ભાંગ તરીકે અને કળીઓ ગાંબ તરીકે વપરાય છે.)

ગાંઠ, સ્ત્રી. [સં. ગ્રન્થિ] આંટી મારીને બાંધવું તે. (૨) ગાંઠના થડમાંનો વેદો. (૩) મનની આંટી. (૪) વેર; કિન્નો. (૫) કિ. પ્ર. ગાંઠ બાંધવી= નિપચય કરી નાંખવો. ગાંઠ વાળવી=બાંધ લેવો. (૫) સંપ; એકતા. ગાંઠે=પાસે; ગર્થ ગાંઠે ને વિષા પાઠે. ગાંઠવું=પોતાની નરકવું. ગાંઠનું ખાવું અને ગાંઠ સાથે જવું. ગાંઠ ધાલવી=લોહીનું બંધાઈ જવું. ગાંઠ કરવી=પૈસા એકઠા કરવા. મડાગાંઠ=સમજાડ બંધાઈ જવું ગાંઠનું ગોપીચંદન=પોતાનું ખરચી પરનું કામ કરવું. ગાંઠોગળફો=વાધોસાધો. ગાંઠ બાંધવું=લઈ લેવું. ગાંઠ=ધન. ગાંઠની ખીચડી ને રોઠની ચાકરી. ગાંઠનું ફિવેલ લઈ નાચવા જવું.

ગાંઠડી, સ્ત્રી. ગાંસડી. (૨) ધન; સંપત્તિ.

ગાંઠડો, પુ. પોટલો.

ગાંઠજી, ન. જે તાર સાથે જોડાયેલા હોય તે. (૨) ગંઠાવું તે. (૩) ગાંઠવામા વાપરેલી દોરીઓ. (૪) ગાંઠવાની ઢબજબ.

ગાંઠવું, કિ. સ. ગણકા કે એવીજ વેડવાળી વસ્તુને દોરામાં કે તારમાં એક

ખીનની સાથે શુંથવી તે (૨) હુકમ માનવો; ગણકારવું; લેખવવું. (૩) મેળવવું; પ્રાપ્ત કરવું.

ગાંડિયો, પુ. સુકાયેલી હળદરનો લાંબો કંકડો. (૨) ચણાના લોટની હાથે વણીને તળેલી નાની સેવ. (૩) ગાંઠના આકારનું આંટીદાર જે કંઈ હોય તે. (૪) ધૂર્ત; ગાંઠથી નય નહિ એવો. ગાંડિયો તાવ=મરકી; એવી નતનો રોગ કે જેમાં તાવ સાથે ગાંઠ થઈ આવે.

ગાંઠાણું, વિ. ગાંઠવાણું.

ગાંઠો, પુ. મોટી ગાંઠ (૨) કાંઈ વસ્તુનો કંકણ ભાગ; વેટો. (૩) સાંધો.

ગાંડ, સ્ત્રી. [સં. ગૂદા] શરીરમાંના મળ બહાર કાઢવાનું દાર; અપદાર; ગુદા. (૨) ચપટી ખેસણી. કિ. પ્ર. ગાંડ વગરનો ગાળવો ગાટ તળે રેલો ને પારકી વાત મેલો. ગાંડ બતાવીએ પણ ફાંત ન બતાવીએ

ગાંડછા, સ્ત્રી. ગાંટાઈ.

ગાંડપણું, ન. ઘેલાપણું.

ગાંડાઈ, સ્ત્રી. ગાંડપણ; ઘેલછા

ગાંડિયું, વિ. ગાંડું; ઘેલું.

ગાંડીવ, ન. [સં. ગાળડીવ] અન્યુનનું ધનુષ.

ગાંડુ, વિ. ઠંકધડાવિનાનું; ખાયલું.

ગાંડું, વિ. જેનું મન દેકાણે ન હોય એવું; ભેળનું ખસેલું; ઘેલું; દિવાલું. રૂ. પ્ર. ગાંડાં કાઢવાં= ગાંડાના જેવું ખોલવું. કહેવું ગાંડાનાં તે કંઈ

ગામ વસતાં હોય? ગાંડી સાસરે ન બચ ને હાંહીને શિખામણુ દે. ગાંડા લોક ગામડે વસે ને ખાસડું મારે તો ખડખડ હસે.

ગાંડુંઘેલું, વિ. ગાંડું; જેનું આવડે તેવું; સાદું (૨) અતિ હરખવાળું

ગાંડાતુર, વિ. બહુજ ગાંડું; પ્રેમઘેલું.

ગાંધિયાડું, ન. ગાંધીવડું. (૨)

સેળસેળ (૩) મુંચવાડો

ગાંધિયાણું, ન. મુંચવાડો

ગાંધી, પુ. કરીયાણું વેચનારો વેપારી

ગાંધીવડું, ન. ગાંધીનો ધંધો (૨)

ચોટ ચોટું બધી બાબતનું જ્ઞાન હોતું તે

ગાંભીર્ય, ન [સં] ગંભીરપણું.

ગાંચજાણુ, સ્ત્રી. ગાંચજી

ગાંચજી, ગાંચબની સ્ત્રી; હંભમની સ્ત્રી

ગાંચજો, પુ. વાળંદ; હંભમ.

ગાંસડી, સ્ત્રી કાંઈ વસ્તુનો એક-

સાથે બાંધેલો જતો; પોટલી (૨) વૃષણ

(૩) ફલ્લો; પૂંજી.

ગાંસડો, પુ મોટી ગાસડી; પોટલો

કિ. પ્ર ગાંસડાં પોટલાં બાંધવાં=ઉચ્ચા-

જો ભરવો.

ગિરચ, વિ. ભીડાભીડ આવી રહેલું;

ભરપુર; સંપૂર્ણ. (૨) અ. સળંગ; ચટ.

ગિદડ, વિ. સુસ્ત; પડી રહેનાર;

આળસુ. (૨) ન. શિયાળ

ગિધ, પુ ભમરડાની રમતમાં

ફરતા ભમરડા ઉપર ખીનએ ભમર-

ડાની ચોટ મારવી તે. (૨) ધકો; હટસેલો

ગિબ્બો, પુ. ગબ્બો; ગડદો; જોરથી
મુકી મારથી તે; ઠોસો.

ગિરભ, જી. ગિરિભ. [ગોલી.

ગિરા, સ્ત્રી. [સં. ગિર્] વાણી;

ગિરાસ, જી. ગરાસ

ગિરિ, પુ. [સં.] પર્વત; ડુંગર.

ગિરિભ, સ્ત્રી. [સં. ગિરિ +
જા] ગિરિથી જન્મેલી તે; પાર્વતી.

ગિરિધર, વિ. [સં.] ગિરિને
ધરનાર; શ્રીકૃષ્ણ.

ગિરિધારી, પુ. શ્રીકૃષ્ણ.

ગિરિરાજ, પુ. [સં.] પર્વ-
તોનો રાજ; હિમાલય; ગાવર્ધન પર્વત.
(૨) મોટો પર્વત.

ગિરિધર, પુ. [સં.] પર્વતોમાં
ગ્રેષ્ઠ તે; મોટો પર્વત.

ગિરિમ્રજ, ન. [સં.] મગધ
દેશની રાજધાનીનું શહેર. [શિખર.

ગિરિશૃંગ, ન. [સં.] પર્વતનું

ગિરીશ, પુ. [સં. ગિરિ+ઈશ]
ઈશ્વર; હિમાલય પર્વત.

ગિરેખાજ, ન. [દિ. ગિરના]
કણ્થતરની એક જાત; ગુલાંટ ખાનાર કણ્થતર.

ગિરેખાન, પુ. [ફા.] ડોક
અને ગરદન દંકાય એવો ચોપાક; ગળપટ્ટો

ગિલાખોર, વિ. ચાલીચુગલી કર-
નાર; બદગોષ્ઠ કરનાર. (૨) પુ. ચાલિયો.

ગિલ્લી, સ્ત્રી. વેળ; મહંમુદને લીધે
સોળે થઈ આવે તે. (૨) મોઢ.

ગિલીદડો, પુ. મોઢદડાની રમત.

ગિણી, પુ. [ફા.] કાષ્ઠની આ-
બર નય એવી વાત ઉડાડવી તે; નિંદા.
(૨) હુમલો.

ગિસ્ત, વિ. [ફા.] નકાસું; ફેગટ.

ગિંગોડો, પુ. ટોરના વાળમાં થતો
એક જીવ.

ગિંદુ, પુ. ફૂલનો ફેટો

ગીબલાતું, કિં અ ગભરાતું; અ-
કળાતું. (૨) ખુશી થતું.

ગીચ, વિ. પાસે પાસે આવી રહેલું;
સકડાઈ રહેલું. (૨) ભરચક; ભરપુર.

ગીચોગીચ, અ. ખીચોખીચ; ભરચક.

ગીડગીડતાન, ન. ટકોરખાનાના
ટકોરા; નાચ ગાયનો; તાલ. (૨) આનં-
દમંગળ.

ગીત, ન. ગાયન; કવિતા. (૨)
ધોળ; ગરખી; શુભ અવસરે ગાવાનું ગાણું.

ગીતા, સ્ત્રી; [સં.] તત્ત્વજ્ઞાનનો

ગ્રંથ. (અનુ.) ને યુદ્ધ કરવાની ના પાડી
ત્યારે શ્રીકૃષ્ણે જેને જે જ્ઞાનનો ઉપદેશ

કર્યો તે જ્ઞાનનો અદાર અધ્યાયનો ગ્રંથ.)

(૨) ગાયન (૩) સ્તુતિ. [એક ભેદ.

ગીતિ, [સં.] આર્યા છંદનો

ગીદ, જી. ગીધ.

ગીધ, ન. [સં. ગૃધ્ર] સમળી-

યી મોટું એક માંસાહારી પક્ષી.

ગીની, સ્ત્રી. સોનાનો બ્રિટિશ ચ-
લણી સિક્કો. (તેની કીમત પંદર રૂપિયા
ચલણમાં ફરેલી છે)

ગીબત, સ્ત્રી. [અ.] નિંદા:
બદનામી. (૨) આળ; તહોમત. (૩) ચાડી.
ગીબતખોર, વિ. નિંદક; ગીબત
કરનાર. [ધીબહું.

ગીબહું, ક્રિ. અ. ગડદા મારવા;

ગીબોગીબ, અ ઉપરાઉપરી; ધબોબબ.

ગીરદ, સ્ત્રી. [ફા. ગિરદ]

ઝીણી ધૂળ; રજ.

ગીરદી, સ્ત્રી. બીડ; ઠંઠ; ભરાવો.

ગીર, અ. ગાસાંઈનો અમુક વર્ગ
હેખારનાર પ્રત્યય :- ભગુતગર. (૨) [ફા]
લેનાર, લેનાર, વાળો, વગેરે અથ' બ-
તાવનારો પ્રત્યય :- તમાસગીર; કબજેગીર.

ગીર, ન. ગીરનારને ગલવું. (૨)
દુંગરાળ પ્રદેશ.

ગીરદેશી, સ્ત્રી. [ફા.] બલિ-
હારી; યુખી.

ગીરદો, પુ. પ્રવાળીનો કચરો; માળ;
બગદો. [લેલો ખડા; રેવતાચળ

ગીરનાર, પુ. જુનાગઢ પાસે આ-

ગીરનારા, પુ. ગીરનારની આસપાસ
રહેનારા બ્રાહ્મણ; બ્રાહ્મણની એક ભત.

ગીરફતાર, વિ. [ફા.] તક્લીન;
મક્ક; મશગુલ.

ગીરફતારી, સ્ત્રી. [ફા.] ત-
ક્લીનતા; ફસાયલું; મોહવશતા.

ગીરવી, વિ. [ફા.] ધરેણે
આપેલું કે બીધેલું હોય એવું.

ગીરી, અ. ધરેણે; હવાલે.

ગીરોબત, ન. [ફા.] ધરેણે-
યાત લખત; ગીરોનો દસ્તાવેજ.

ગીર્વાણ, વિ. [સં.] દેવ મં-
બધી. (૨) સંસ્કૃત.

ગીસતાન, પુ. [ફા.] ધોડિયાટ.

ગીલસું, ન. ધોંસડ

ગીલી, સ્ત્રી. ચરીરના નાનુકે ભાગને
બીજનો સ્નેહાળ હાથ કે અવયવ અટાં
ને હસવાની લાગણી અથવા આનંદોત્તન
હત્યત્ર થાય છે તે. (૨) મોઈ

ગીલીપથી, જુ. ગીલી.

ગુગળી, પુ. [સં. ગુગુલ]

એક ભતના ઝાડનો ગુદર. (ગુગળની
કેટલીક દવાઓ પણ થાય છે. તે વાત-
રોગ ઉપર તેમજ હવા સાફ કરવામાં
ધૂપ તરીકે વપરાય છે.)

ગુગળી, પુ. બ્રાહ્મણની એક ભત
(૨) વિ મેલું; ગદું. (૩) કંજુસ. ૩ મ
ગુગળી જેવો ગદો. (૪) ગુગળનું
નાનું ઝાડ. [માનું; ગુમ.

ગુપચુપ, વિ. [સં. ગુપ] છાનું-
ગુચ્છ, પુ [સં.] ગોટો; કલગી. (૨)
વાળનો જુડો.

ગુચ્છાદાર, વિ. ગુચ્છવાળું.

ગુચ્છો, પુ. [સં. ગુચ્છ] ગોટો;
વાળનો જુડો. [ખીલો.

ગુજ, સ્ત્રી. જે તરફ અણીવાળો

ગુજર, પુ. [સં. ગુર્જર] એક
માણસ ભતનું નામ. કહેં ગુજરની બેટી
તે સોનાની પેટી.

ગુજરતું, (ગુજરેડો), ન. ગાજર જેવી આકૃતિ. (૨) ગણપતિ આગળ મૂકવાતું માટીનું પાત્ર.

ગુજરતું, કિ. અ. જલું; વીતવું. (૨) માથે આવી પડતું (૩) મરી જલું. ૩. પ્ર. ગજ ગુજરી=ખની ગયેલી બાબત. ગુજરી જલું=મરણ પામવું.

ગુજરાત; સ્ત્રી. [સં. ગુર્જર+રાષ્ટ્ર] ગુર્જરોનોદેશ; એક દેશવિભાગ.

ગુજરાતી, વિ. ગુજરાત સંબંધી; ગુજરાતનો રહેવાસી. (૨) સ્ત્રી. ગુજરાતની ભાષા; ગુજરાતના લોક સંબંધી જે રીતભાત વગેરે તે.

ગુજરાન, [ફા.] જેની ઉપર જીવન નિભાવાય તે; ભરણપોષણ; આજીવિકા. (૨) ખોરાકીયોષાકીની તળવીજ.

ગુજરી, સ્ત્રી. [સં. ગુર્જરી] ગુજરાત દેશની સ્ત્રી. (૨) ગુર્જરની સ્ત્રી. (૩) કંકણી; સ્ત્રીના કાંડાતું કાંચરીવાળું સોનાતું ધરણું. (૪) અઠવાડીયાના અમુક દિવસે ભરાવું બળર. [(૨) વીતી જવું.

ગુજરીજતું, કિ. અ. મરી જવું.

ગુજરટોલેલો, પુ. મોઈદાની રમતની એક તરેહ.

ગુજરાત, સ્ત્રી. [ફા.] દરખાસ્ત કરવી તે

ગુજરતું, કિ. સ. ગાજતું; વિતાડવું (૨) રજૂ કરવું; દાદ માગવી. (૩) સતાવવું; પીડવું. (૪) બરબાદ કરવું.

ગુજરો, પુ. નિભાવ; નિર્વાહ.

ગુજજર, પુ. [સં.] એક બી-

તના લોક. (૨) ગુજરાતી. (૩) વિ. સુતાર વાણિયાની એક ભત. (૪) એક ભતનો ગુંદર. (૫) બાવળની એક ભત.

ગુદકે, પુ. નાના માપની ભટ્ટી ચોપડી.

ગુદિકા, સ્ત્રી [સં.] ગાળી (દવાની.)

ગુડ, પુ. [હિં.] ગોળ.

ગુડકી, સ્ત્રી. નાનો સુરવાળ.

ગુડતું, કિ. સ. ચાંપીને ભાવમાં દાટવું. (૨) કાપવું; ખોદવું.

ગુડાકેશ, પુ. [સં.] અર્જુન. (૨) શિવ. [સ્તંભ વિનયવ્વલ.

ગુડી, સ્ત્રી મંગળસ્તંભ; માંગુડ-

ગુડીપડવો, પુ. ચૈત્ર માસનો શુદ્ધ પડવો. (વિક્રમના શક સંવત્સરના નવા વર્ષનો પહેલો દિવસ.)

ગુડો, પુ. મરનારને ખરખરે-રાવા જવું તે. (ગુડો વળાવવો) (૨) ખગ; ખગો નળો; ઉભારહેવાનું બળ (૩) વિ. હુમ્મતું.

ગુણ, પુ. [સં.] સ્વાભાવિક ખાસિયત; ધર્મ. (૨) લક્ષણ; શક્તિ; ઠહાપણ, આચરણ. (૩) કાયદો; લાભ. ઉપકાર. (૪) અસર (૫) પ્રકૃતિ. (૬) ત્રણ ગુણ; સત્ત્વ, રજઃ, તમ. (૭) દોરી; વણક. (૮) ગુણીને વધારેણું. :-શતગુણ. (૯) ભૂનિતિમાં કૌસની જગા. કિ. પ્ર. ગુણ ભૂલી જવો=અપકારી થવું. ગુણ-દોષ જોવા=પરીક્ષા કરવી. કહેવું ગુણના ભાઈ દોષ. (૯) ગુણ (ગુણ). સ્ત્રી ચેલો; કાયજો. ડાલકું; લગકું. ચાર મણતું

માપ; ગુણિ. [દેખાયેલું; ઉપકારી.

ગુણ્યોશિંગણ, વિ. ગુણ્યી

ગુણ્યક, વિ. [સં.] ગુણ્યનાર અંક.

ગુણ્યકથન, ન. [સં.] ગુણ્યગાવા

તે; સ્તુતિ કરવી તે.

ગુણ્યકારક, વિ. [સં.] ગુણ્ય

કરે એવું; હિતકર.

ગુણ્યકારી, વિ. [સં.] ગુણ્ય

કરે એવું. (૨) સારી અસર કરે એવું

ગુણ્યકાંક, પુ. [સં. ગુણક+

અંક] જે આંકડાથી ગુણ્યવાનું
હોય તે અંક.

ગુણ્યગાન, ન. [સં.] ગુણ્ય-

કથન; સ્તુતિ; વખાણ.

ગુણ્યગુણ્ય, અ. ગણગણ; સમસાની
ખાંખનો ઝીણો અવાજ.

ગુણ્યગ્રાહક, વિ. [સં.] ગુણ્ય

લેનાર; ગુણ્ય ગણનાર; ગુણ્યની પરીક્ષા
કરનાર. [ગ્રહણ કરનાર.

ગુણ્યગ્રાહી, વિ. [સં.] ગુણ્યને

ગુણ્યગ્રાહ, વિ. ગુણ્યની પિછાન
નહિ કરનાર. [નાર; કદરદાન.

ગુણ્યજ્ઞ, વિ. [સં.] ગુણ્ય જાણ્ય-

ગુણ્યજ્ઞતા, સ્ત્રી. [સં.] ગુણ્ય
જાણવાપણું.

ગુણ્યનિધિ, પુ. [સં.] ગુણ્ય-

સાગર; ગુણ્યનો ભંડાર.

ગુણ્યપાટ, પુ. ગણ કે સુવર્ણના
વણાટનું તાપટું.

ગુણ્યપાડ, પુ. ઉપકાર; આભાર.

ગુણ્યવંત, વિ. [સં.] ગુણ્ય-

વાળું; સારા લક્ષણનું. [ગુણ્યવાન

ગુણ્યવંતી, સ્ત્રી. ગુણ્યવાળી (૨) વિ.

ગુણ્યવાચક, વિ. [સં.] ગુણ્ય

દેખાડનાર. (૨) વિશેષણનો એક ભેદ (વ્યા.)

ગુણ્યવાન, વિ ગુણ્યવાળું. [શબ્દ

ગુણ્યવિશેષણ, ન. ગુણ્ય બતાવનારો

ગુણ્યવું, કિં સં એક સંખ્યાને

ખીજ સંખ્યા જેટલી વાર વધારવી.

ગુણ્યસાગર, વિ. [સં.] ગુણ્યનો

સમુદ્ર; ગુણ્યનિધિ.

ગુણ્યસું, વિ. જડું અને ડીંગણું.

ગુણ્યહીન, વિ. [સં.] ગુણ્ય

વગરનું.

ગુણ્યાકાર, પુ. [સં. ગુણ+

આ+ક] એક સંખ્યાને ખીજ સં-
ખ્યાએ ગુણ્યવાથી જે રકમ આવે છે તે;
ગુણ્યવાની રીત.

ગુણ્યાતીત, વિ. [સં. ગુણ+

અતીત] ગુણ્યની પેલી તરફનું; ગુણ્ય
ગુણ્યથી આગળ ગયેલું; ઈશ્વર.

ગુણ્યાન્વિત, વિ. [સં. ગુણ+

અન્વિત] ગુણ્યવાળું.

ગુણ્યી, વિ. [સં.] ગુણ્યવાળું;

સદગુણ્યી. (૨) કળાવાન. (૩) ગવેશી;
ગાયક.

ગુણ્યી, સ્ત્રી. ગુણ્ય; કાથળો; (૨) ભૂલો.

ગુણ્યિયલ, વિ. ગુણ્યવાળું.

ગુણિયો, પુ. પાણી ભરવાનું વાસણ.
(૨) થેલો (૩) અમુક વજનનું એક માપ.

ગુણીજન, ન. ગુણવાળું માણસ;
સુજન. (૨) ગુણુ ભણે એવો માણસ.
(૩) સંગીત ભણવામાં લાયક. (૪)
કળાવાન. [ભાગે આવવું હોય તે.

ગુણોત્તર, પુ. [સં.] સરેરાશ;
ગુણ્ય, વિ. ગુણાય એવું; જેને ગુણ-
વાનું હોય તે.

ગુણ્યાંક, પુ. [સં.] ગુણ્ય+
અંક [ગુણવા માટેનો આંકડો; જે
સંખ્યાને ગુણવાની હોય તે.

ગુત્તો, પુ. [સં. ગુમ] એક-
હથ્થુ વેપાર; ઈભરો.

ગુદસ્ત વિ. [ફા.] ગત; પાછલું.

ગુદા, સ્ત્રી. [સં. ગુદ] ગાંડ.

ગુનેગાર, વિ. [ફા.] જેણે
ગુનો કરેલો હોય તે, અપરાધી. (૨) પાપી.

ગુનેગારી, સ્ત્રી. ગુના જેવી ભૂલ;
તકસીર. (૨) સભ; દંડ.

ગુનો, પુ. [ફા.] દોષ; વાંક;
તકસીર. [ભણે નહિ તેમ.

ગુપચુપ, અ. ચૂપચાપ; કોઈ

ગુપત, જી. ગુપ્ત.

ગુપતી, જી. ગુપ્તી.

ગુપ્ત, વિ. [સં. ગુપ્ત] છાનું;
છુપું; સંતાડેલું.

ગુપ્તી, સ્ત્રી. લાકડામાં છુપી રહે
એવી ભેખારી કુરી.

ગુરૂતેગો, સ્ત્રી. [ફા.] ખાનગી
વાતચીત; છાની વાત.

ગુરૂ, સ્ત્રી. [સ.] પર્વત કે
ખડકમાનો ઉંડો અંદર રહેવાય એવો
ખાડો; ભખોલ.

ગુમ, અ. [ફા.] મૂક; રત-
બધ. (૨) ચક્રચુર; મમ. (૩) ગુમાનેલું
હોય તેમ. (૪) ગુમ; છપું. કિ. પ્ર. ગુમ
કરવું = બોળવવું.

ગુમજ, પુ મકાનના ઉપલા ભાગની
કળશના આકારની લાંબાણી; ધુમ્મટ.

ગુમડું, ન. [સં. ગુલ્મ]
ગડ, શરીર ઉપર લોહીના ગૂઢા જેવું
થઈ આવે તે. કહેવું ગુમડે થસી ચોપડ-
વાનું ગુમડું કાટ્યું ને વૈદ વેરી.

ગુમથવું, કિ. અ. ખોવાઈ જવું;
પત્તો ન લાગે એમ જણ રહેવું. છપાઈ
જવું; જવું રહેવું. [માન; ગર્વ.

ગુમાન, ન. [ફા.] અભિ-

ગુમાની, સ્ત્રી. [ફા.] અ-
હંતા. (૨) વિ. અભિમાની; ગર્વી. (૨)
તોરી; ફૂંકો રાખનાર.

ગુમાર, (ગમાર), વિ. [ફા.]
મૂર્ખ; જંગલી. (૨) સુસ્ત; અણધર.

ગુમાવડું, કિ. પ્ર. ખોટું. (૨)
વ્યર્થ જવા દેવું. (૩) ધૂળધાણી કરવું.

ગુમાસ્તાગીરી, સ્ત્રી. ગુમાસ્તાનું
કામ; મહેતાગીરી.

ગુમાસ્તી, સ્ત્રી. ગુમાસ્તાનું કામ.
 (૨) ગુમાસ્તાનું મહેનતાણું
 ગુમાસ્તો, પુ. [ફા.] વેપા-
 રીનો મહેતો; કારકુન; દુકાનનું કામ-
 કાજ કરનાર કહે. ગુમાસ્તાને ખિંટીએ
 યોતિયું.
 ગુરમો, પુ. ગડદો; મુકી
 ગુર, બ્ધ. ગર.
 ગુરખો, પુ. નેપાળ અને ભૂતાન
 તરફના લોક; એ ભૂતનો સૈનિક.
 ગુરગુરવું, કિ. અ. ગુરગુર એવો
 અવાજ કરવો; ધ્રુવકું
 ગુરજ, સ્ત્રી. [ફા.] ગદા; સાંગ.
 ગુરજ, વિ. કુતરાની એક નાની ભૂત
 ગુરથમાની, વિ. સ્વર્ગવાસી.
 ગુરદો, પુ. [સં. ગુરદ] મૂત-
 પિંડ. (૨) હોઠનો મગફળ
 ગુરવું, કિ. અ. ધ્રુવકું
 ગુરા, પુ. પગ; ચરણ
 ગુરામ, ન. એક ભૂતનું વહાણ.
 ગુર, પુ. [સં.] ધર્મનો કે
 વિદ્યાનો ઉપદેશ આપનાર; શિક્ષક;
 આચાર્ય; પુરોહિત. (૨) એક મહ. (૩)
 વિ. મોટું; ભાર; દીર્ઘ
 ગુરુગમ, વિ. ગુરુદ્વારા પ્રાપ્ત થાય
 એવું; ગુરુ મારફત બાહી સહાય
 એવું (જ્ઞાન). [ભય એવું.
 ગુરુગમ્ય, વિ. ગુરુ પાસેથી સમ-
 ગુરુતદપગમી, વિ. ગુરુનું ઘર
 મારનાર ગુરુની સ્ત્રી સાથે વ્યભિચારકરનાર.

ગુરુતા, સ્ત્રી. [સં.] ભારેપણું.
 (૨) મોટાપણું; ગૌરવ. [શિક્ષકપણું-
 ગુરુતાર્ક, સ્ત્રી. ગુરુતા; મોટાઈ; (૨)
 ગુરુત્વ, ન. [સં.] ગુરુ-
 પણું (૨) મોટાઈ; ગૌરવ (૩) ભારે-
 પણું વજન
 ગુરુત્વમંધ્યખિંદુ, ન. [સં.]
 જે બિંદુથી વજનનું સમતોલપણું થતું
 હોય તે.
 ગુરુત્વરેષા, સ્ત્રી. [સં.] પ-
 દાર્થના મંધ્યખિંદુથી પૃથ્વીના મંધ્યખિંદુ
 સુધીની લીટી.
 ગુરુત્વાકર્ષણ, ન. [સં.] સઘળા
 પદાર્થનું પૃથ્વીના મંધ્યખિંદુ તરફ ખેં-
 ચાવું તે હલકા પદાર્થનું ભારે પદાર્થ
 તરફ ખેંચાવું તે.
 ગુરુદક્ષિણા, સ્ત્રી. [સં.] શિષ્ય
 તરફથી ગુરુને જે બક્ષિશ અપાય છે તે.
 ગુરુદ્રોહ, પુ. [સં.] ગુરુનો
 અનાદર કરવો તે; ગુરુની નિંદા
 ગુરુદ્રોહી, વિ. [સં.] ગુરુનો
 દ્રોહ કરનાર; ગુરુની નિંદા કરનાર.
 ગુરુપદ, ન. [સં.] મોટી
 પદવી; વડીલપણું (૨) શિક્ષક તરીકે
 કામ કરવું તે
 ગુરુપત્ની, સ્ત્રી. [સં.] ગુરુની સ્ત્રી.
 ગુરુખંધુ, પુ. [સં.] સહાધ્યાયી;
 ગુરુને ખીજે ચલે
 ગુરુભક્તિ, સ્ત્રી. [સં.] ગુરુ
 ઉપર પ્રેમભાવ રાખવો તે.

ગુરુભાષ્ય, પુ. ગુરુભંધુ. (૨) સહ-
ધ્યાયી.

ગુરુમંત્ર, પુ. [સં.] છુપી
સલાહ આપવી તે; ગુરુ જે મંત્ર આપે તે.

ગુરુમાન, ન. [સં.] વિ.
મોટું; સમૃદ્ધ; સમૃદ્ધિમાયી વાંકાં વચન
નીકળે તે.

ગુરુવાર, પુ. [સં.] સાત
વારમાંનો એક વાર; જુદસ્પતિનો વાર

ગુજર, પુ. [સં.] ગુજરાત દેશ.
(૨) ગુજરાતનો વતની. (૩) એ નામના
લોકો. (૪) એ નામની નાતજાતો.

ગુજરી, સ્ત્રી. [સં.] ગુજરાત
દેશની સ્ત્રી (૨) ગોવાળી. (૩) એક
ન્યુનો ગુજરાતી રાસ. (૪) રાગની એક ઢળ.

ગુર્વિષ્ણી, સ્ત્રી. [સં.] ગર્વિષ્ણી.

ગુલ, ન. [ફા.] ફૂલ; પુષ્પ. (૨)
બત્તી ઉપરનો બળેલો ભાગ (૩) ગુલાબનું
ફૂલ. કિ. પ્ર ગુલ કરવું=હોલવી નાખવું.

ગુલકંદ, પુ. [ફા.] સાકર
પાયેલી ગુલાબની પાતરી.

ગુલખાર, પુ. આસમાની લાલરંગ.

ગુલખેરી, વિ. [ફા.] રતાશ
પડતા આસમાની રંગનું. [રમત.

ગુલગુલાંટિયા, પુ. છાકરાની એક

ગુલછડી, સ્ત્રી. [ફા.] ગુલાબનો
તોરો. (૨) એક જાતનું સોનાનું ધરણું.

ગુલછયુ, ન. એક જાતનું ફૂલઝાડ.

ગુલજાર, પુ. [ફા.] બાગ;

ઉપવન. (૨) વિ. સુંદર; મજનું; મનોહર.

(૩) પ્રકૃતિવિત.

ગુલતરાશ, સ્ત્રી. [ફા. ગુલ+
તરાશ] દીવાનો મોગરો કાતરવાની
કાતર.

ગુલતાન, વિ. [ફા.] લીન;
રસમમ્મ, મશગુલ; આનંદમમ્મ.

ગુલતોરો, પુ. [ફા.] ગુલાબનો
ગજરો. (૨) એક જાતનું ફૂલઝાડ.

ગુલથડુ, કિ. અ. હોલાઈ જવું
(૨) જતા રહેવું.

ગુલદસ્ત, પુ. [ફા.] ફૂલનો ગોટો.

ગુલદાન, ન. [ફા.] ફૂલ રાખ-
વાનું સુંદર પાત્ર.

ગુલદાખરી, (દાવડી), સ્ત્રી. એક
જાતનું ફૂલઝાડ; અને તેનાં ફૂલ.

ગુલખાન, ન. [ફા. ગલખા]
આનંદની વાતચીત; ગામગપારા; ગપ.
(૨) ઉપહાસની વાતો.

ગુલખાસ, ન. [ફા.] એક
જાતનો ફૂલનો છાંડ જે તેનું ફૂલ.

ગુલખુ, ન. ગપગોળો; ગુલખાન.

ગુલમહેરી, સ્ત્રી એક કલ્પિત પક્ષી.

ગુલમોર, સ્ત્રી. [ફા.] એક
જાતનું ફૂલઝાડ. [ઉમરો.

ગુલર, પુ. એક જાતના ફળનું ઝાડ;

ગુલરું, ન. ઉમરાનું ફળ. (૨) લાક-
ડાનું એક રમકડું.

ગુલસ્તાન, સ્ત્રી. [ફા.] ફૂલવાડી;
બાગ. [ફૂલઝાડ અને તેનાં ફૂલ.

ગુલાબ, ન. [ફા.] એક જાતનું

ગુલાબજળ, ન ગુલાબની ખુશબી-
વાળું ખાણી.

ગુલાબદાની, ન ગુલાબજળ ભરીને
છાંટવાની ઝીણા કાણાવાળી નકશીદાર
ઝારી (૨) ગુલાબજળ રાખવાનું પાત્ર

ગુલાબદાની, સ્ત્રી. ગુલાબજળ રા-
ખવાની સીસી. (૨) ઝારી

ગુલાબી, વિ. ગુલાબના ફલ જેવા
રંગનું. (૨) મીઠું; શાંત. ગુલાબી ઉંધ
=મળસ્કામા આવતી મીઠી ઉંધ

ગુલામ, પુ [અ.] ખરીદ કરેલો
સાકર. (૨) નીચ માણસ. (૩) વેશ્યાપુત્ર

ગુલામગીરી, સ્ત્રી ગુલામી; દાસ-
પણું. (૨) હલકી વાળેદારી. (૩) ખુશામત.

ગુલામડી. સ્ત્રી. દાસી; ખરીદ
કરેલી સ્ત્રી [માણસ

ગુલામડો, પુ. ગુલામ (૨) હલકો

ગુલામી, સ્ત્રી ગુલામગીરી

ગુલાલ, ન જી ગલાલ

ગુલાલા, ન એક ભતનું ફૂલ; ગુલાલા

ગુલાંટ, સ્ત્રી જમીન ઉપર માથું

ટેકવી હલટાઇ જવું તે; ગોઠીમટું. (૨)

હલટું ફરી પડવું તે. કિ. પ્ર ગુલાટ
ખાલી=ફરી જવું. [(૨) ગળી.

ગુલી, સ્ત્રી. જીવડાંતું ઘર; કોટલું

ગુલ્ફ, ન. [સં.] ધુટી; ઢિયણ.

ગુલ્મ, ન. [સં.] એક ભતનો

ગાંઠનો રોગ. (૨) ગોળાનો રોગ.

ગુલ્મર, જી ધુલર.

ગુલ્ફું, ન. મગ અટદની કણકના

વાટાનો નાનો છુવો; ગોળણ.

ગુલાલા, ન. એક ભતનું ફૂલ;
ખસખસના છોડનું ફૂલ.

ગુવાર, પુ એક ભતનું દિલ્લ કઠોળ
અને તેનો છોડ. (૨) તેની શિંગા; ગવાર.

ગુવારફળી, સ્ત્રી. ગુવારની શિંગ

ગુવારશિંગ, સ્ત્રી ગુવારફળી

ગુસ્સો, પુ સામે થવાનો અથવા
વેર લેવાનો જુસ્સો; ક્રોધ; રીસ.

ગુહા, સ્ત્રી. [સં.] ગુફા; બ-
ખોલ: વિવર.

ગુહ્ય, ન. [સં. ગુહ=છુપાવવું]
છાની રાખવા યોગ્ય વાત (૨) મતલબ;

સેદ. (૩) વિ. ગુપ્ત

ગુહ્યક, પુ [સં.] દેવની એક ભત.

ગુ ગાણું, વિ. નાકમાથી નીકળતા
અવાજવાળું; જેનું બોલવું સાફ કે સ્પષ્ટ
નહિ તે

ગુંગળાટ, પુ શ્વાસના રોકાણની
ગબરામણ [રોધથી મુંઝાવું.

ગુંગળાવું, કિ અ. શ્વાસના અવ-

ગુંગું, ન કંઠણ થઈ ગયેલો નાકનો મળ.

ગુંગું, વિ ગુંગાણું. (૨) મુંગું

ગુંગો, પુ નાકના મળનો અંધારું

ગયેલો પોપડો. (૨) એક ભતનો જીવડો.

(૩) વિ. બાબડો.

ગુચ, સ્ત્રી. ઝટ ઉકેલે નહિ એવી

આંટી. (૨) ઝટ સમભય નહિ એવી

બાબત તે (૩) બારીકી; આંટીધુંટી.

ગુચવણ, સ્ત્રી. સેળસેળ થઈ જવું

તે; આટી; ગટખડ. (૨) ખુલાસો ન થાય

એવું જે કંઈ તે.

ગુચવણિયુ, વિ. ગુચવણુ ભરેલું.
ગુચવણી, સ્ત્રી. ઉઠેલ સૂઝે નહિ
એવી સ્થિતિ; ગુચવણુ.

ગુચવણુ, કિ. સ. કંઈ સૂઝે નહિ
એવી સ્થિતિમા મૂકી દેવું; ઉઠેલે નહિ
એવું કરી નાંખવું.

ગુચવાડો, પુ. ગુચવણુ.

ગુચવાડું, કિ. અ. ગુચવણુમા
પડવું (૨) ગુંધાઈ જવું (૩) ગભરાવું
મુશ્કેલીમા આવવું

ગુંછળી, સ્ત્રી દોરાની ગડી; આટી.
(૨) કાચ પાચેલા પતંગના દોરની દડી.

ગુંછળું, ન. ગોળ આકારમા વિટેલું
હોય એવું જે તે; ગુંચળું.

ગુંજ, સ્ત્રી છાની વાત. (૨) અમ-
રાની પાખનો ઝીણો અવાજ

ગુંજવું, કિ. અ. ગણગણવું (૨)
ગોથવું [ચણોડી જેટલું વજન.

ગુંજા, સ્ત્રી. [સં.] ચણોડી. (૨)

ગુંજર, પુ. ભમરા કે મધમાખ
ચગેરેની પાખનો અવાજ [મણાટ.

ગુંજરવ, પુ. ગંજનો અવાજ; ગણુ.

ગુંજરા, સ્ત્રી. ગજ્જું; શક્તિ.

ગુંજાયું, ન. ધુમાટો દેવતા. (૨)
ગુંજું; ખીસું.

ગુંજું, ન. ખીસું.

ગુંઠન, ન. ગુથણ; ગાઠણ;

ગુંઠો, પુ. જમીનનું એક માપ.

ગુંતાવું, કિ. અ. કામકાજમાં રોકાવું.

ગુંતો, પુ. ગુચ; આંટી. (૨) ઠપકો.

(૩) વાંધો; અંટસ.

ગુંથણ, ન. [સં. ગ્રન્થન]

ગુંથવાનું કામ. (૨) ગુંથવાની કળા.

ગુંથણી, સ્ત્રી; ગુંથણની કામગીરી.

(૨) ગુંથણની મજૂરી. (૩) ગુંથવાની
આવડત.

ગુંથવું, કિ. સ. [સં. ગ્રન્થ]

દોરા અથવા તારને આટી મારીને એક
ખીજની સાથે સાડખી લેવા

ગુંથામણ, ન. ગુંથવાની મજૂરી.

ગુંથામણી, સ્ત્રી ગુંથવાની મજૂરી.

ગુંથાવું, કિ. અ. સંકળાવું; એક
ખીજની સાથે જોડાવું. (૨) ગુંથવાવું.

(૩) રોકાવું; સંધાવું

ગુંદ, પુ. ગુદર

ગુંદડો, પુ. એક વ્દતનું ઘાસ.

ગુંદર, પુ. ફેટલાંન ગ્રાડની છાલમાંથી

ઝરતો ચીકણો ઘાટો રસ; ગુંદ

ગુંદરપાક, પુ. ગુંદર સાથે તેજનો
મેળવીને બનાવેલું પકવાન. (૨) માર.

ગુંદરિય, ન. ગુંદર પલાળી રાખ-
વાનું પાત્ર. [મીઠી વસ્તુ; ગુલાબબંધુ.

ગુંદવડું, ન. એક વ્દતની ખાવાની

ગુંદવું, કિ. સ. દાખી દાખીને નરમ

કરવું; કેળવવું. (૨) મારવું. (૩) કચરવું;
મેળવવું. [બાવવું.

ગુંદાવણું, કિ. સ. ખુંદાવણું; મસ-

ગુંદાણું, કિ. અ. કચરાણું; ખુંદાણું.

(૨) રગડાણું; હેરાન થવું

ગુંદિય, વિ. ગુંદરવાણું; ચીકણું.

(૨) ન. ગુંદર તાખવાનું પાત્ર.

ગુંદી, સ્ત્રી. જેને ગુંદાં થાય છે તે ગાંડ

ગુદીપાક, પુ. એક જાતની ખા-
વાની ચીજ. (૨) માર.

ગુદું, ન. ગુદીના ઝાડનું ફળ [ચિહ્ન].

ગુદિત, વિ. [સં.] ગુથેલું; સંકળા-

ગૂ, ન. [સં. ગુ] વિષા; નરક.

ગૂઈ, સ્ત્રી. નાનો ખાડો; બદી.

ગૂખાણું, સ્ત્રી. ગૂખાડી

ગૂહ, વિ. [સં.] છુપું; છાનું.

(૨) અધર; કઠણ; ઉંડુ. (૩) ગર્ભિત;

માર્મિક; ઉપરથી અર્થ ન સમજાય એવું.

ગૂસૈણું, ન. ગૂ કસરડવાનું ઢીંકર

ગૂહ, ન. [સં.] માણસને રહેવા-

ને બાંધેલું રહેઠાણ; ઘર; મકાન. (૨) દર;

ગુફા; માળો; ન્યાન. [દાખલ થઈ તે

ગૂહપ્રવેશ, પુ. [સં.] ઘરમાં

ગૂહમેધી, વિ. ગૂહસ્થાશ્રમી.

ગૂહવ્યવસ્થા, સ્ત્રી. [સં.] ઘર-

ના કામકાજ સંબંધી ગોઠવણ

ગૂહસ્થ, પુ. [સં.] ઘર ખંસાર

માંડીને રહેલો પુરુષ (૨) પ્રતિષ્ઠિત પુરુષ.

નાગરિક. (૩) વિ પૈસાદાર. [સંધનતા

ગૂહસ્થાઈ, સ્ત્રી. ગૂહસ્થપણું. (૨)

ગૂહસ્થાવટ, પુ. ગૂહસ્થાઈ.

ગૂહસ્થાશ્રમ, પુ. [સં.] કુંડળી

થઈ રહેલું તે. (૨) સ્ત્રી પુરુષે પતિપત્ની-

ધર્મે રહેલું તે (૩) હિંદુ ધર્મમાંનો ચાર

આશ્રમમાંનો બીજો આશ્રમ.

ગૂહસ્થાશ્રમી, વિ. [સં.] ગૂહ-

સ્થાશ્રમવાળું; સસારી. [છાકરાવાળું.

ગૂહસ્થી, વિ. યસારી; બૈરા-

ગૂહિણી, સ્ત્રી. [સં.] ગૂહસ્થની

સ્ત્રી. (૨) ઘરધણિયાણી. [માંડીને રહેલું.

ગૂહો, વિ. [સં.] ગૂહસ્થાશ્રમ

ગે, સ્ત્રી. લગ; મોતી અને મોતીઆની

વચ્ચેની લાકડાની પટ્ટી [(૨)સળ; આંકે]

ગેહ, સ્ત્રી. ગડી, કપડાને વાળવું તે.

ગેડી, સ્ત્રી. રમવાની લાકડી; એક

છેડથી ગાંઠવાળી વાંકી લાકડી

ગેડીદડો, પુ. એક તરેહની રમત;

ગેડી અને દડો.

ગેણી, જી. ગીની [ગોનું સૈન્ય.

ગેદળ, [સં. ગજદલ] હાથી-

ગેન, ન. સ્ત્રીઆને પગની આગળીએ

પહેરવાનું ધરણું.

ગેખ, [અ.] ગુમ, અલોપ; એક-

દમ અદશ્ય થઈ જતું તે (૨) વિ

એકાએક ગુમ થયેલું.

ગેખી, વિ. [અ.] ન સમજાય

તેવું; ઇદ્રિયાતીત; અતિગુપ્ત. ૩. પ્ર. ગેખી

અવાજ=અગમ્ય અવાજ ગેખી માર=

છુપો માર [જાતનું પકવાન; થેખર.

ગેખર, ન. [સં. ઘૂતવર] એક

ગેય, વિ. [સં.] ગાઈ શકાય

એવું; ગાવાને યોગ્ય.

ગેર, [ફા.] અસાધ બતાવનારે

ઉપસર્ગ. :-ગેરવાજળી; ગેરહાજર.

ગેરઆખર, સ્ત્રી. અપમાન; બદ-

નામી; કુજ્જેતી. [ઇનસાફ નહિ તે.

ગેરઇનસાફ, પુ. અન્યાય; ખરે

ગેરઉપયોગ, પુ. દુરુપયોગ. [યથી.

ગેરકાયદે, અ. કાયદા વિરુદ્ધ; અન્યા-

ગેરખુશી, સ્ત્રી. નારાજ; નાખુશી.
 ગેરત, સ્ત્રી. આખર રાખવાની સમજ;
 લાજ. [ખગાડ.
 ગેરફાયદો, પુ. [ફા.] તોટો; ખોટ;
 ગેરખદાખસ્ત, પુ. [ફા.] અધેર;
 અન્યવસ્થા; જોડાળો.
 ગેરમરજી, સ્ત્રી. [ફા] નાખુશી.
 (૨) ઇતરાજી. [અવધૂપા.
 ગેરમહેરખાની, [ફા.] ઇતરાજી;
 ગેરમાહીત, વિ અજાણ; ખીન-
 વાકેફગાર. [બેખબર.
 ગેરમાહીતી, સ્ત્રી. અજાણપણ;
 ગેરરસ્તે, અ [ફા] આડે માર્ગે;
 ખોટી રીતે; અન્યાયે. [યોગ્ય રીતે.
 ગેરરીતે, અ. નિયમ વિરુદ્ધ; અ-
 ગેરલાભ, પુ. ગેરફાયદો; નુકસાન.
 ગેરવર્તણૂક, સ્ત્રી. ખોટી-ખરાબ
 રીતભાત; ખરાબ ચાલ.
 ગેરવટલે, અ. ગમે ત્યાં પડયું હોય
 તેમ; ખોવાયેલું હોય તેમ.
 ગેરવકુલ, કિ. પ્ર. ગમે એમ કરવું;
 પાડવું [તે; અધેર કારભાર
 ગેરવહીવટ, પુ સારો વહીવટ નહિ
 ગેરવાજાની, વિ. અયોગ્ય; અધટિ-
 ત; અણધરવ. [તિને માર્ગે
 ગેરવાટે, અ. ખોટી રસ્તે; અની-
 ગેરવો, પુ. ઘડે વગેરેને થતો એક રોગ.
 ગેરશિરસ્તો, પુ. યોગ્ય માર્ગ-
 નહિ તે; ખોટી રીત. [સમજદેર.
 ગેરસમજીત, સ્ત્રી. ભૂલ; ભ્રમ;
 ગેરસાવધ, વિ. ખાફેલ; અસાવધ.

ગેરસોઈ, સ્ત્રી અગવડ; સોઈ નહિ તે.
 ગેરહાજર, વિ. હાજર નહિ તે;
 અપ્રત્યક્ષ. (૨) અસાવધ.
 ગેરહાજરી, સ્ત્રી. હાજર ન હોવું તે.
 ગેલેરી, સ્ત્રી. [અં.] છત્ત; રવેરા.
 ગેલપતિ, પુ. ઘરનો ધણી.
 ગેહિની, સ્ત્રી. ગૃહિણી; ઘરધણીયાળી.
 ગેંમડું, જી. ગાગડું.
 ગેંઘટ, વિ ચક્રચુર; તક્ષીન; મસ્ત.
 ગેંડી, સ્ત્રી ગેંડાની માદા; ૩. પ્ર.
 ગેંડી જેવું=શરીરે ખંઠપુષ્ટ; જીડું.
 ગેંડો: પુ ભેંસ જેવું એક જાંત્રી
 જનાવર (એના નાક ઉપર એક શિંગડું
 હોય છે. એના આમટાની ઢાલો અને છે.)
 ગેંણાં, જી. ગેંણિયા.
 ગેંણિયાં, ન. નાના ઠિંગણા બળદ.
 ગેંણું, ન. નાનું ને ઠિંગણું બળદિયું.
 ગેંદ, સ્ત્રી. ફલ અથવા રેશમની દડી.
 ગૈર, વિ. પહાડી; ગીરનું.
 ગૈરિક, વિ. ગેરવાણું; ભગવું. (૨)
 રાતી માટી. (૩) એક જાતની રાતી ધાતુ.
 ગો, સ્ત્રી. [સં.] ગાય; રાખડની
 આમળ જોડાય છે. :-ગોમુખ;ગોપુત્ર.(૨)
 ઇદ્રિય.ઈદ્રિયગોચર=ઈદ્રિયોથી જાણ્યથએવું-
 ગોકર્ણ, ન. [સં.] એક તીર્થ.
 (૨) એક જાતનો મૃગ. (૨) સાપ. (૩)
 ગાયનો કાન. [સ્પતિ; દુર્વા.
 ગોકર્ણી, સ્ત્રી. એક જાતની વન-
 ગોકળઆઠમ, સ્ત્રી. શ્રાવણ વદિ
 આઠમ; કૃષ્ણજન્માષ્ટમી.
 ગોકળગાય, સ્ત્રી. ચોમાસામાં થવું

ઝીણું સુંવાળું જીવડું. (૨) ગાયના જેવાં
શિંગડાંવાળો જીવડો; પરમેશ્વરની ગાય.

ગોઝળિયું, ન ગોઝળ.

ગોઝળી, પુ. ભરવાડ [હોંકારો

ગોઝીરો, પુ. શોરબઝાર; ઘાંધાર:

ગોઝળ, ન. [સં.] ગાયોનું ટોણું;

ગૌસમૂહ. (૨) મથુરા પાસેના એક
ગામનું નામ [ગાયની ખરી.

ગોઝુર, પુ. [સં.] ગોખર. (૨)

ગોખ, પુ. કઠેરાવાળો રમેશ; છલ-
માંનું ખરણું. (૨) ગોખલો.

ગોખણપટ્ટી, સ્ત્રી. ગોખી ગોખીને
મોઢે કરવું તે

ગોખણિયું, વિ. ગોખનારૂં

ગોખર, પુ ગાયોમાં ઉછરેલો ગધેડો.

ગોખરૂ, પુ એક જાતનો કાંઠાવાળો

છાડ, અને તેનું બી. (૨) એક તરેહની કીત

ગોખલી, સ્ત્રી. નાનો ગોખલો.

ગોખલો, પુ ચીજ મૂકવા સાડ
સિંતમાં જે પોશાણ રાખેલું હોય તે;
ખારણા વગરનું નાનું તાકું

ગોખવું, કિ. સ. મોઢેથી વારંવાર
એકનું એક બે દયા કરવું; ચાદ કરવું;
મોઢે કરવું. [કરવું; મોઢે કરાવવું.

ગોખાવવું, કિ પ્ર. ગોખે એમ

ગોખો, પુ. પક્ષીનું ઘર-માળો.

ગોઆસ, પુ. [સં.] ગાયને
મોઢે કાઢેલું અન્ન

ગોધર, (ધાધાર), પુ. મેઢિા ને વક-
રેલો બિલારો. ગોધર જેવું=ભડું; માતેલું

ગોચર, વિ [સં.] ઇદ્રિયોથી
જાણાય એવું. (૨) ઠોરને ચરવા માટે
ખેડાણ કર્યા વગર અલગ રાખેલો જ-
મીનનો ભાગ; ગૌચર.

ગોચરી, સ્ત્રી. માધુકરી: સિક્કા.

ગોચલું, ન. ટોણું; વમળ

ગોચવું, કિ. સ. ભોંકવું; વિધવું

ગોળું, વિ ચુધાયેલું, ગડું

ગોઝાર, સ્ત્રી. જી. ગભર

ગોઝારૂ, વિ. [સં. મો+હન્યા]
જ્યાં હત્યા થયેલી હોય એવું; અપવિત્ર;
અશુભ. (૨) પાપી; ઘાતકી (મનુષ્ય)
ગોટ, પુ ઘુટ્ટો. (૨) ગોખાકાર
જાત્યો (ધુમાડાનો).

ગોટપોટ, અ માથે બોઢી દુટિયાં
વાળીને મુતેલું હોય તેમ

ગોટલી, સ્ત્રી કાંઈપણ ફળની અ-
દરનું બીજ; ફેરીની ગોટલી.

ગોટલો, પુ. ફળની અંદરનું કોટ-
લાવાણું બી (૨) માસના લે ચામાના
માંદ. કિ. પ્ર પગે ગોટલા ચરવા.

ગોટાવું, કિ અ ગુચાવું, ગોટા
વળવા; ધુમાડું. [ઉથલપાથલ

ગોટાળો, પુ ગડબડ; ગુંચવણ;

ગોટી, સ્ત્રી ગોટાજેવી કિનારી. (૨)
કસબ બાળ્યા પછી રહેલી ધાતુ; ગોળી (૩)
નાની સરખી ગાંઠ.

ગોટિયું, ન. પાઘડીની અંદર ધા-
વવાનો કકડો; ગોતાનું. (૨) ઉંઘાડિયું.

ગોટીલો, પુ. ૩ પિંજવાનું બોળર.

તાંત ઉપર ઠોકવાની મોઝરી. (૨) નક્કર
ગોળો (૩) કપડાનો કુચડો; સાટકો.

ગોટેગોટ, અ. ઉપરાઉપરી ધુમા-
ડાના ગોટા નીકળવા તે

ગોટો, પુ. ફૂલનો ગુચ્છ; ફલગી;
તોશ (૨) ગલગોટો (૩) ધુમાડાનો
ગોળ સમૂહ (૪) નાળિયેરમાં સુકાઈ
અચેતું કોપર (૫) ઉંધુચણ કરી નાખવું તે.

ગોટોચોટો, પુ. લોચા; મોટે માથે
ઓઠીને બેસવું કે સુવું તે.

ગોઠ, સ્ત્રી. [સં. ગોષ્ઠી] જાની
વાત; અંતરની વાતચીત (૨) ઓચળ
(૩) ભેટ (૪) ખાનગી મુલાકાત

ગોઠડી, સ્ત્રી અંતરની વાતો કરવી
તે; સ્નેહભરી વાતચીત

ગોઠણી, સ્ત્રી ઉતરડ ઉભી કરવાની
બેસણી; સુધિયું. (૨) ગોઠવણ.

(૩) સહચરી [(૨) અનુકૂળ આવવું

ગોઠવું, વિ ગમવું; પસંદ પડવું.

ગોઠવણ, સ્ત્રી ગોઠવવાની રીત; રચ-
ના. (૨) જુગતિ; સોઈ; સગવડ

ગોઠવણી, જુ ગોઠવણ

ગોઠવવું, કિ. સ પડી જાય નહિ
તેમ મૂકવું; વ્યવસ્થાપૂર્વક કરવું (૨)
યુક્તિ શોધી કાઢવી (૩) બધાબેસવું
કરવું. (૪) રચના કરવી (૫) નોકરને
તેની જગ્યાએ નીમવો. [જવું

ગોઠવાવું, કિ. અ બેસી જવું; ધુસી

ગોઠવું, કિ. અ. ગમવું; માફક
આવવું; અનુકૂળ પડવું. (૨) પાલવવું;
બેસવું આવી રહેવું.

ગોઠાઈ, સ્ત્રી અનાદર.

ગોઠિયણ, સ્ત્રી. સંયર; સાહેલી; સખી.

ગોઠિયો, પુ દોસ્ત; સાથી; સોબતી.

ગોઠી, પુ જૈન દેરાસરનો પૂજારી.

ગોઠીમડી, સ્ત્રી એક જાતનો વેલો;

જેને ગોઠીમડાં થાય છે તે.

ગોઠીમડું, ન. ગુલાલ; માથુ જમીન
પર ટેકવી ઉચલાઈ જવું તે. (૨)

એક જાતનું નાના લિજુ જેવડું ફળ;
ગોઠીમડીનું ફળ

ગોઠો, પુ. સં. ગોષ્ઠ] ઘોરને
બાંધવાનું સ્થાન; વાડો (૨) જ'પ; નિરાત.
(૩) પક્ષીનો માળો

ગોડ, ન શરીર ઉપર થતી ગાંઠ; ગટ

ગોડરુમડ, જુ ગડગુમડ

ગોડવું, કિ. અ. ખોદવું; ખણવું;

ક્યારાની જમીન ખોદીને ચોંચી કરવી
(૨) મૂળમાથી ઉખેડી નાખવું [ભેદ.

ગોડસારંગ, પુ સારંગ રાગનો એક

ગોડાવું, કિ. અ. ખોદાવું

ગોડિયો, પુ. જાદુમર; મદારી

ગોડી, સ્ત્રી. પાછલા પહોરે આવેલો

રાગ. (૨) મિડાશ; મધુરતા

ગોડીપડવો, પુ. જુ ગુડીપડવો.

ગોડે, અ. પેઠે, માફક; થોડે.

ગોડલો, (ગોલો), પુ ખસી
કરેલો બળદ. [(૨) ગોત્ર; કુળ.

ગોત, સ્ત્રી. શોધ; ખોળ; તપાસ.

ગોતડી, સ્ત્રી. કંઠે; ઘાંટી; ગળું.

ગોતર, ન. [સં. ગોત્ર] ગોત્ર;

કુળ. (૨) કકોળની શિગો અને પાન વગેરેનો છુકો.

ગોત્રદેવતા, સ્ત્રી. [સં. ગોત્રદેવતા]

ગોત્રમાં નન્મેલું તે. (૨) કુળદેવી.

ગોતરડું, ન. ગોત્રજની પૂજા માટે બનાવવામાં આવતો માટીનો એક આકાર.

ગોતરી, વિ ગોત્રનું; કુટુંબી.

ગોત્રવણ, સ્ત્રી. શોધ; ખોળ; તપાસ

ગોત્રવું, કિ. સ. શોધવું; ખોળવું.

ગોત્રીત, વિ સમજબહાર; ગૂઢ.

ગોત્રું, વિ ટાટું. (૨) ગંડું; છાડેલું

(૩) સ્વદરહિત. [તે; ખાણ.

ગોત્રું, (ગોંડું), ન. ઢોરને ખાવાનું

ગોત્ર, ન. [સં.] કુટુંબ; કુલ-પરંપરા. (૨) કૌટુંબિક નામ.

ગોત્રગમન, ન. [સં.] એકળ ગોત્રનાં સ્ત્રી પુરુષનો સંબંધ થવો તે.

ગોત્રજ, પુ. [સં.] ગોત્રમાં નન્મેલું જે તે (૨) ગોત્રદેવતા.

ગોત્રખંધુ, પુ. [સં.] એક ગોત્રમાં હિત્વન થયેલો તે; પિતરાઈ બાઈ.

ગોત્રરખલન, ન. [સં.] સ્ત્રીએ પતિનું નામ લેવામાં ભૂલ થવી તે

ગોત્રહો, પુ. [સં.] ઇન્દ્ર.

ગોત્રી, વિ ગોત્રનું (૨) ગોત્રજ.

ગોથ, સ્ત્રી. [અ ગોતા] ગુલાહ; ફરી નહું તે. (૨) ભૂલથાપ; ચૂક. (૩) ચારની સંજ્ઞા. [વેપારીનો સંકેત.

ગોથપડી, વિ. ચૌદની સંખ્યાનો

ગોથું, ન. અથડાવું તે; ફંફાં મારવા

તે. (૨) છેતરાવું તે. (૩) ઇંધે માથે પડવું તે. (૪) ઢોર માથું નીચું કરીને જે ધક્કો મારે છે તે

ગોદ, સ્ત્રી. ખોળો; અંક. કિ. મ. ગોદમાં લેવું=ખોળામાં લેવું. ગોદમાં ધાલવું=શરણ આપવું.

ગોદડ, વિ ગોદડિયું; ગોદડાવાળું.

ગોદડી, સ્ત્રી નાનું અને પાતળું ગોદડું.

ગોદડિયું, ન. શીતળા જેવો એક રોગ. (૨) વિ. ગોદડીવાળું.

ગોદડું, ન ૩ ભરીને બનાવેલું પાગરણ.

ગોદડટવું, કિ. સ. ઉપરાઉપરી ગોદા મારવા; વારંવાર ઠક્કા કરવું; ટોડવું

ગોદાન, ન. [સં.] ગૌદાન; દાનમાં ગાય આપવી તે. (૨) નિપ્પાપ થવાનો એક વિધિ.

ગોદાવડું, કિ. અ. ખોદાવડું; ખ-લાવડું (૨) પોથું થાય એમ કરાવડું. (૨) છુંડું ખોલાવડું. (૪) સમ કરાવવો.

ગોદાણું, કિ. અ. ખોદાણું. (૨) ગોદા વાગ્યા કરે એવી સ્થિતિમાં હોવું.

ગોદી, સ્ત્રી. વડાણો બાંધવાનું અને હિલાં રાખવાનું ફરી ના કિનારાનું બદર

ગોદીનાખવું, કિ. સ. ખોદી નાખવું.

ગોદો, પુ. આચકો; ઠોસો. (૨) ખોટ; ટોટો.

ગોધણુ, જી ગોધન.

ગોધન, ન. [સં.] ગાયો રૂપી જે ધન તે. (૨) ગાયોનું ટોળું.

ગોધમ, જી ગોધૂમ; ધર્મ.

ગોધરિયું, વિ. ગોધરાતરફનું (લાકડું)
(૨) હલકી ભતનું; ભેળસેળીયું.

ગોધુલ્લગન, ન. ગાયો ચરીને ઘેર
આવે તે વખતનું એટલે દિવસના પાછલા
પહોરનું લગન તે. [અનાજ; ઘઉં.

ગોધૂમ, પુ. [સં.] એક ભતનું
ગોધુળિયું, જી. ગોરજ લગન.

ગોધેઆવવું, કિ. અ. ગાયનું
આધાને આવવું.

ગોધો, પુ. આખલો; સાંઠ.

ગોપ, પુ. [સં.] ગોવાળિયો.
(૨) પુરુષના ગળાનો દોરો.

ગોપકન્યા, સ્ત્રી. [સં.] ગોવા-
ળિયાની છોકરી; ગોપી.

ગોપદ, ન. [સં.] ગાયનું પગલું;
ગાયની ખરીથી પડેલો ખડો.

ગોપન, ન. [સં.] સંરક્ષણ.
(૨) છાતું રાખવું તે.

ગોપનીય, વિ. [સં.] ગુપ્ત
રાખવા જેવું. (૨) રક્ષણીય.

ગોપાલિકા, સ્ત્રી. [સં.] ગોવા-
ળણી; ગાયનું પાલન કરનારી સ્ત્રી.

ગોપાવવું, કિ. સ. છુપાવવું.

ગોપાહાર, પુ. સ્ત્રીઓના ગળાનું
એક ધરણું.

ગોપાશ્રમી, સ્ત્રી. [સં.] ગોકુળ-
ના ગોવાળિયાઓના હાસવની ચાક-
ગીરીની આઠમ.

ગોપાળ, પુ. ગાયો ચારનારો. (૨)

શ્રીકૃષ્ણ. (૩) (ગો=પૃથ્વી+પાલ=પાળ-
નાર) રાજા. [ગોવાળણી.

ગોપિકા, સ્ત્રી. [સં.] ગોપી;

ગોપી, સ્ત્રી. [સં.] ગોવાળણી.

ગોપીચંદન, ન. [સં.] ગામ-
તીની ઘોળા માટી. (૨) પૈસો-સરવ.
(લાક્ષણિક) હડેઠ માંડનું ગોપીચંદન.

ગોપુચ્છ, ન. [સં.] ગાયનું પૂછડું.

ગોપુર, ન. [સં.] છત્તું; જા-
ળિયું. (૨) રાહેરનો દરવાજો; દરવાજા
હપરનો ખુલ્લો ભાગ; અગાસી.

ગોપ્ય, વિ. [સં.] ગુપ્તરાખવા ભેગ.

ગોફણ, સ્ત્રી. ગોળા ફેંકવાનું ચામ-
ડાનું નાનું જોતર. ૩. પ્ર. ગોફણિયા =
ગોફણના ગોળા જેવા ઓછા ધીના લાડું.

ગોફણિયું, વિ. ગોફણના કામનું;
સખત. [લટકવું રહે એવું ધરણું.

ગોફણી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને અંગાડે

ગોફણો, પુ. સ્ત્રીઓના ચોટલાને
છેડે ગુથવાનું એક ધરણું.

ગોફતેગો, પુ. [ફા.] છપી-ખાનગી
વાતચીત; મસલત

ગાખર, ન. ફડું ફડું થઈ ગયેલું
ગાયનું જાણ (૨) મદવાડ.

ગોખઈ, વિ. મંડું; અસ્વચ્છ. (૨)
એક ભતનો ત્વચારોગ.

ગોખાવું, કિ. અ. વાસણમાં ખાડો
પડેલો. (૨) ગોળા પડવા. (૩) શીળીના
ડાઘ પડવા. [તે. (૨) પ્રણ; ચિહ્નન.

ગોખો, પુ. સપાટીમાં ખાડો પડેલો

ગામ, સ્ત્રી. ખોડ. (૨) આનાકાની.
ગામડો, પુ. સાળના તારિતાર જુદા
જુદા રહે તે માટે બનાવેલી જાળી.

ગામળ, ન. [સં.] ગાયનું જાણુ.

ગામડળ, ન. [સં.] પૃથ્વીચક્ર.

ગામાયુ, ન. [સં.] શિયાળ.

ગામાંસ, ન. [સં.] ગાયનું માંસ.

ગામુખ, ન. [સં.] ગાયનું
મોઢું; ગાયના મોઢા જેવો આકાર (૨)
એક જાતનું નગાર [કાયળી.

ગામુખી, સ્ત્રી. ગાયના મુખ જેવી

ગામૂત્ર, ન. [સં.] ગાયનું મુતર.

ગામૂત્રિકા, સ્ત્રી. [સં.] ગાયના
મુતરની ધાર માફકની લહેરિયા આટૂતિ.
(૨) એક કાવ્યરચના [યોગશજ.

ગામેદ, પુ. પીળા રંગનો હીરા,

ગામેથ, પુ. [સં.] જેમા ગા-
યનો ભોગ આપવામા આવતો હોય એવો
યજ્ઞ. (૧) વ્રત; નિમિત્ત.

ગાયણી, ગોરણી, સ્ત્રી ગુરુની
સ્ત્રી; આશણી (૨) જે સોવાસણ સ્ત્રીને
જમવા તેણી હોય તે સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી.

ગાર, પુ. [સં.] ગુરુ; પુરો-
હિત ક્રિયાકર્મ કરાવનારો કુળગાર. (૨)
તીર્થસ્થાનનો બ્રાહ્મણ

ગાર, ગોરય, સ્ત્રી. [સ. ગૌરી]
ગૌરી; પાર્વતી દેવીનું જાણીઆનું એક વ્રત
ગાર, પુ. [શ] મનન, વિચાર;
મીમાંસા. (૨) શુકા.

ગોરક્ષક, વિ. [સં.] ગાયોનું
રક્ષણ કરનાર; ગોવાળ.

ગોરક્ષ, વિ. ગાયોથી રક્ષાયેલું (૨)
ગાયનું રખવાણું (૩) ધંદિયોને કબજે
રાખવી તે.

ગોરક્ષણ, ન. [સં.] ગાયોનું
રક્ષણ કરવું તે.

ગોરક્ષા, સ્ત્રી. [સ.] ગોરક્ષણ;
ગાયોનું પાલનપોષણ કરવું તે

ગોરખ, વિ ધંદિયોને સ્વાધીન
રાખનાર; સયમી. (૨) શિવમાર્ગી સા-
ધુઓની એક જાત. [ઝાડ

ગોરખઆમલી, સ્ત્રી. એક જાતનું
ગોરખજાપ, પુ. અત્યંત કઠણ
તપ જપ કરવા તે.

ગોરખપંથ, પુ. [સ.] શિવ-
માર્ગી બાવાઓનો એક સંપ્રદાય.

ગોરખમુંડી, સ્ત્રી. એક વનસ્પતિ.

ગોરજ, વિ. [સં.] સમીસાંજ-
નું મુદ્દત્ (૨) સ્ત્રી ગાયોના ચાલ-
વાથી હોડેલી રજ.

ગોરજી, પુ. જૈન સાધુ; ધર્મોપદેશક.

ગોરડ, વિ ગોરીઓને રેતાળ; થોડું ગારું.

ગોરદિયું, વિ ગાર.

ગોરડી, વિ ગોરી; થઈવરણી.

ગોરડું, વિ ગોડ. [(૨) સ્ત્રી; ગોરી.

ગોરડી, વિ. ગોરી; ગોરવણીની.

ગોરણી, સ્ત્રી. ગોરાણી; ગાયણી.

ગોરતો, પુ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને
જમાડવાનું એક વ્રત.

ગોરપદું, નં [સં. ગુરુપદ] |
 યજ્ઞમાનને ક્રિયાકર્મ કરાવવાનો ધર્મો
 ગોરમરી, સ્ત્રી લાલ પીળી માટી;
 ગાર કરવાની માટી
 ગોરમા, સ્ત્રી છોકરીએ ગોરીપૂજન
 કરે છે તે; એક મત
 ગોરવ, પુ વરપક્ષને જે જમણુ કન્યા
 પક્ષવાળા આપે છે તે.
 ગોરસ, ન. [સં.] દૂધ. દહિં,
 છાશ અને માખણ વગેરે તે. (૨) દહિં.
 ગોરસિયું, વિ ગોરસવાળું; દહિં
 દૂધનું સવાદિયું. (૨) ન. ગોરસુ [માઠલી
 ગોરસી, સ્ત્રી. દૂધ દહિં રાખવાની
 ગોરસું, ન. દૂધ દહિં રાખવાનું
 માટીનું પાત્ર.

ગોરાડું, વિ. પોથી રેતાળ અને સહેજ
 લાલારાયુક્ત (જમીન); ગોરી હોય એવી.
 ગોરાણી, સ્ત્રી [સં. ગુરુપત્ની]
 ગોરની સ્ત્રી [ગોર દેહવાળી સ્ત્રી, ગોરી
 ગોરાદે, સ્ત્રી. [સં. ગૌર+દેહા]
 ગોરાશ, સ્ત્રી. ગોરાપણું. [સ્ત્રી.
 ગોરી, વિ ગોરવણુંવાળી સુદર; રૂપાળી
 ગોરીલો, પુ એક જાતનો વાંદર.
 ગોરચંદન, ન કોઈક ગાયના મા-
 થામાંથી મળી આવતો પિળાસ પડતો
 એક પદાર્થ. (નાના બાળકને થતી વરાધ-
 માં આ દવા તરીકે બહુ ઉપયોગી છે.)
 ગોરું, વિ. [સં. ગૌર] સફેદ
 વર્ણનું. ગોર ગર્વું=બહુ જ ગોરું
 ગોરોચન, ન. ગોરોચના; ગોરચંદન.

ગોલ, પુ. [સં.] ગોળ. (૨)
 વિ. વર્તુલ જેવા આકારનું; દડા જેવું.
 ગોલક, પુ. [સં.] ગોળ. (૨)
 કુમારિકા કે વિધવાને થયેલો છાકરો (૩)
 ગલ્લો (૪) આંખનો ડાળો; ડાળાનો
 ડાળો ભાગ.
 ગોલણ, સ્ત્રી. ગોલાની સ્ત્રી.
 ગોલવાડ, સ્ત્રી. ગોલાઓનો મહોલો.
 ગોગણ, જુજી. [સરીને ફેંકનાર
 ગોલંદાજ, ફા તોપમા ગોળા
 ગોલાર્ધ, પુ. [સં.] ગોળાનો
 અર્ધ ભાગ.
 ગોલા, ન. જનાનખાનામાં નોકરી
 કરનારાં હલકી વર્ણનાં માણસ.
 ગોલી, સ્ત્રી. ગોલા જાતની સ્ત્રી (૨)
 જનાનખાનાની દાસી (૩) વિ. હુમ્મી સ્ત્રી.
 ગોલૈયો, પુ વગર નોતરે જમવા જનાર.
 ગોલો, પુ. જનાનાનો નોકર; કચુકી.
 (૨) હિંદુઓની એક જાત. હલેં ગોલો
 ગોલી લહે ને ગધેડાના કાન આમળે
 ગોલોક, પુ. [સં.] સ્વર્ગને
 એક વિભાગ; વિષ્ણુલોક.
 ગોલ્લો, પુ. વાયડો (૨) વગર
 નોતરે જમવા જનાર
 ગોવધ, પુ. [સં.] ગાયને મારવી તે.
 ગોવરું, ન. શીતળાની જાતનો એક
 રોગ (૨) વિ. ગોખરું. [પાસેનો એક હુંગર.
 ગોવર્ધન, ન. [સં.] મથુરાં
 ગોવર્ધનધર, પુ. [સં.] શ્રીકૃષ્ણ.

ગોવાગણ્ય, સ્ત્રી. ગોવા તરફની સ્ત્રી.
(૨) ગોવા તરફની નાયકણ્ય. ગોવાગરી= ગોવા તરફની. [રહેવાસી.

ગોવાનીસ, ગોવા તરફનું; ગોવાનું
ગોવાઈ, ન. દોરનું ટોળું.

ગોવાણું, કિ. અ. નિદાણું; વગો-
વાણું. (૨) સોંધું ને સફર વેચાણું. કેરીઓ
મધેડે ગોવાય છે=કેરીઓ જોઈએ તેથી
વધારે સસ્તી મળે છે. [ચારનાર.

ગોવાળ, પુ. [સં. ગોપાલ] દોર

ગોવાળણ્ય, સ્ત્રી શુભ ગોવાળણી.

ગોવાળણી, સ્ત્રી. ગોવાળની સ્ત્રી.

(૨) રખારણ્ય. [એક રમત.

ગોવાળખકરી, સ્ત્રી નાનાં છોકરાની

ગોવાળિયો, પુ ગોવાળ. (૨) મૂખ

—અભણ માણસ

ગોવાણું, ન. ગાયોનું ટોળું.

ગોવાંદઈ, ન. [સં. ગો+વૃંદ]]

ગોંદરો; દોરને લેલા રહેવાની જગા; પાદર.

ગોવિંદ, પુ. [સં.] વિષ્ણુનું એક

નામ.

ગોવૃંદ, ન. [સં.] ગાયોનું ટોળું.

ગોષ્ઠ, [સં.] ગાયોનો વાડો;

ગૌશાળા. (૨) મસલત; છુપી વાતચીત.

ગોષ્ઠો, સ્ત્રી. [સં.] ખાનગી

વાતચીત. (૨) નાટકનો એક પ્રકાર. (૩)

દોસ્તદારી.

ગોળપાદ, ન. [સં.] ગાયનું પગલું;

ગાયના પગવાનો પડેલો ખાડો.

ગોસ, વિ. જમણી બાજુનું. (૨)
ન. માંસ. [એક જાત.

ગોસાંઈ, પુ. [સં.] સાધુઓની

ગોસ્વામી, પુ. [સં.] વૈષ્ણવોના

જે આચાર્ય તે; શ્રીમદ્વલ્લભાચાર્યના
સપ્રદાયના આચાર્યોની અટક (૨) જે
આચાર્યોના નામની આગળ મૂકતો માન-
વાચક રાખે.

ગોહૃત્યા, સ્ત્રી. [સં.] ગાય ને
મારવી તે. (૨) ગાય મારવાનું પાપ.

ગોહૃત્યાઈ, વિ. ગાયની હત્યા કરનાર.

ગોહાણું, કિ. અ. ગુંચાણું; અંધારે
અચરણું.

ગોળ, પુ. [સં. ગુહ] ગેરડીના
રસને લૂછણીને બનાવેલો પદાર્થ.

ગોળ, વિ. વર્તુલાકારનું; દરેક બાજુ
સરખી હોય એવું.

ગોળકેરી, સ્ત્રી. ગળકેરી; ગોળ કે
ખાડના પાણીમાં કરેલો કેરીનો ખાવાનો
પદાર્થ. (૨) કેરીનું ગળ્યું અથાણું.

ગોળગોળ, વિ. નરમ; સોચું; ઢીલું.

(૨) અનુકૂળ; સારાં વચનથી પોતાને
અનુકૂળ કરી નાખવું તે. (૩) મોઢમ.

ગોળચું, ન. ગોળતા અધિકારા-
વાળા અથાણામાનું અકકેક.

ગોળધાણ્યા, પુ. ગોળ અને ધાણા.

(૨) આનંદનો અવસર.

ગોળપાપડી, સ્ત્રી. ગોળ, ધી અને
લોટને સાથે રોકીને બનાવેલો ખાવાનો
એક પદાર્થ; સુખડી.

ગોળમટોળ, વિ. સંપૂર્ણ ગોળ.
(૨) ભરેલું; પુષ્ટ; જાડું.

ગોળવેશ, પુ. ગોળો. (૨) ગોળ આકૃતિનો લોહો. (૩) ગોળ મોલિયાનો ટુંકો કંકડો; પીટ.

ગોળાઈ, સ્ત્રી ગોળપણું.

ગોળાકાર, પુ. [સં.] વર્તુલના જેવી આકૃતિ તે. (૨) વિ ગોળ; જેનો આકાર ગોળ હોય એવું.

ગોળી, સ્ત્રી. [સં. ગુટિકા] નાનો ગોળો; ગુટિકા (૨) પાણી ભરવાનું નાનું પાત્ર. (૩) વૃષણ. (૪) નાનો લાડુ :-ક્રિ. પ્ર. ગોળી મારવી=ખંડુકથી સીસાની ગોળી છાડવી. (૨) ખડુ વધારે પડતું જમવાથી જડ થઈ જવું. ગોળીનું પાણી સુકાવું=કુકુંબનાં સાધનો ઓછા થઈ જવાં

ગોળો, પુ. [સં. ગોલ] બધી જાનુએથી ગોળ હોય એવી સીજ. પાણી ભરવાનું મોટું ગોળ પાત્ર. (૩) પેટના વાયુનો એક રોગ. ૩. પ્ર ગોળો ચડવો.

ગોળોપિંડાબે, પુ સેજબેજ કરી નાખવું તે.

ગોંદરૈ, પુ. ગામનાં ઢોરને બેભાં રહેવાની ગામની બાગોળ પાસેની જગા.

ગોંધવું, ક્રિ. સ. રોકવું; ખાળવું; કેદ કરવું. [ગાયજેવું ગરીબ; રક્ષણીય.

ગૌ, સ્ત્રી. [સં.] ગાય. (૨) વિ.

ગૌમોટો, પુ. ગાયના મોઢામાંથી નીકળતો એક પદાર્થ; ગોરોથના.

ગૌચર, ન. [સં.] ગામને સીમાડે ઢોરને ચરવા માટે ખેડાણ કર્યા વિનાની રાખેલી જમીન.

ગૌડ, પુ. બગાળાનો એક પ્રાંત. (૨) વિ. ગૌડ બંગાળને લગતું. ગૌડબ્રાહ્મણ= સારસ્વત, કાન્યકુબ્જ, ગૌડ, ઉત્કલ અને મધિલ એમ પાંચ જાતના છે.

ગૌડસારંગ, પુ. [સં.] સારંગ રાગનો એક પ્રકાર

ગૌડી, સ્ત્રી. ગૌડ દેશની સ્ત્રી. (૨) વાણીનો-સગણીનો એક પ્રકાર

ગૌણુ, વિ. [સં.] મુખ્ય નહિ એવું; પેટનું; ઉતરતું.

ગૌતમ, એક મોટા ઋષિ; બુદ્ધ.

ગૌતમી, સ્ત્રી એક પવિત્ર સ્ત્રી.

ગૌતરાટ, પુ. [સં. ગો+ત્રિ+રાત્ર] સ્ત્રીઓએ ત્રણ રાત પાળવાનું ગાયનું એક વ્રત.

ગૌત્રાટ, જુ ગૌતરાટ.

ગૌદાન, ન. [સં. ગૌ+દા=આપવું] ગાયનું દાન.

ગૌધન, ન. [સં.] ગાયો રૂપી જે માલકત તે. (૨) વિ. ઇદ્રિયોથી સુખી હોય એવું

ગૌબ્રાહ્મણપ્રતિપાળ, [સં.] વિ. ગાય અને બ્રાહ્મણનું રક્ષણ કરનાર.

ગૌમુખ, ન. [સં.] ગાયનું મોઢું.

ગૌમુખિયું, વિ. ગાયના જેવા મોઢાવાળું; શરમાળ. ૩. પ્ર ગૌમુખો વાઘ=

ઉપરથી ગરીબ જેવું દેખાતું પણ અંદરથી વાધના જેવું.

ગૌમુખી, સ્ત્રી. [સં.] ગાયના મોઢાના આકારની માળા ફેરવવાની કોથળી.

ગૌમૂત્ર, ન. [સં.] ગાયનું મુતર.

ગૌર, વિ. [સં.] ગોરું.

ગૌરવ, ન. [સં.] મોટાઈ; પ્રતિષ્ઠા.

(૨) વજન. (૩) આબરૂ; માન.

ગૌરવણી, પુ. [સં.] ઉજળો રંગ તે.

ગૌરાંગ, પુ. બગાળમાં થઈ ગયેલા એક મોટા ધર્માચાર્ય. (૨) વિ. યુરોપિયનોને લગાડવામાં આવતું એક વિશેષણ.

ગૌરી, સ્ત્રી. [સં.] દેવી પાર્વતીનું નામ (૨) આઠ વર્ષની બાળા (૩) માનાથ સ્ત્રીઓના નામની આગળ લગાડતો શબ્દ.

ગૌરીજ, વિ. [સં.] ગૌરીથી જન્મેલું; ગણપતિ (૨) અબરખ.

ગૌરાપુત્ર, પુ. [સં.] ગણપતિ.

ગૌરીશિખર, ન. [સં.] હિમાલય પર્વતનું એક ઉંચામાં ઉંચું શિખર.

ગૌવિલાપ, પુ. [સં.] ગાયોનું કંકળાણ.

ગૌશાળા, સ્ત્રી. [સં.] ગાયો રાખવાનું મકાન અથવા વાડો તે.

ગૌશીતળા, પુ. સેયડ; બળિયાકાકા.

ગૌહત્યા, સ્ત્રી. [સં.] ગાયની હત્યા કરવી તે.

ગ્યાલન, ન. [ઝં.] પ્રવાહી માપવાનું એક માપ, ૧૦ શેર [પદાર્થ.]

ગ્યાસ, પુ. [અ.] વાયુ રૂપી

અથિત, વિ. [સં.] ગુ થેલું; બનાવેલું; રચેલું.

અસવું, ક્રિ. અ. [સં.] ગ્રસ = ગળવું] ગળવું (૨) પકડવું; કબજે લેવું. (૩) ઢાકવું; આવરવું.

અસ્ત, વિ. [સં.] ગળેલું; પકડેલું.

અસ્તાસ્ત, પુ. [સં.] ગ્રસ્ત + અસ્ત] મહાયેલા (સૂર્યચંદ્ર) નું અસ્ત થતું તે.

અસ્તોદય, પુ. [સં.] ગ્રસ્ત + ઉદય] ધેરાયેલા સૂર્યચંદ્રનો ઉદય થવો તે.

અહ, પુ. [સં.] આકાશમાં ફરતા દેખાતા તેજસ્વી ગોળાઓનો અડકેક તારો; સૂર્યમંડળમાનો ફરેક ગોળો. (રવિ, મંગળ, બુધ, શુક્ર, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને કેતુ, એ મુખ્ય અહો છે. અહોની પાછળ ફરનારા જે ગોળાઓ છે તે ઉપર અહ કહેવાય છે. જેમકે ચંદ્ર. એ પૃથ્વીની આસપાસ ફરે છે. ન્યોતિષ પ્રમાણે નવ અહ છે અને તે મનુષ્યની ઉપર સારી-માઠી અસર કરતા મનાય છે.)

અહણ, ન. [સં.] લેવું તે: સ્વીકાર. (૨) પકડવું-ધરવું તે. પાણિ-અહણ=લગ્ન. (૩) સમજવું તે; ધરી લેવું તે. (૪) બ્રમણ માર્ગમાં એક અહની છાયા બીજા અહ ઉપર પડે તે.

અહણી, સ્ત્રી. [સં.] ઝાડાનો રોગ; અતિસાર. સંઅહણી=ઝાડાનો રોગ.

અહદશા, સ્ત્રી. [સં.] અહની અસરથી થતી હાલત.

અહદાન, ન. [સં.] અહની નહારી અસર મટાડવા માટે બ્રાહ્મણાદિને ને કંઈ આપવામાં આવે છે તે.

અહનિરીક્ષણશાળા, સ્ત્રી. [સં.] **ગ્રહ+નિ+ઈક્ષ=નેવું+શાલા**] વેધ-શાળા; અહમંડળ જેવાને માટે ખાસ ગોઠવણવાળું જે સ્થળ હોય તે.

અહનિરીક્ષા, સ્ત્રી. [સં.] અહની ખારીક તપાસ કરવી તે.

અહપીડા, સ્ત્રી. [સં.] અહની અસરથી થતું દુઃખ.

અહપૂજા, સ્ત્રી. [સં.] અહોની શાંતિને અર્થે તેનું પૂજન કરવું તે.

અહખળ, ન. [સં.] અહની પ્રખળ અસર થવી તે.

અહભાવ, પુ. [સં.] **ગ્રહ+મૂ=થવું** ઉ. માવ] અહથી થતી અસર.

અહમુખ, પુ. [સં.] અહની શાંતિને અર્થે કરવાનો જે મસ તે. (મસ=યજ્ઞ) [જે સમુદાય તે.

અહમંડળ, ન. [સં.] અહનો અહરાજ, પુ. [સં.] અહોનો રાજ તે; સૂર્ય. [પકડવું; ધરવું.

અહવું, કિ. અ. [સં.] લેવું.

અહશાંતિ, સ્ત્રી. [સં.] અહોની અસરની શાંતિ નિમિત્તે જે ક્રિયા કરવી તે.

અહસંયમ, પુ. [સં.] અહોનું નિયમન તે.

અહૈશ, પુ. [સં.] **ગ્રહ+ઈશ**] અહોનો ઈશ તે; રવિ; સૂર્ય.

અંથ, પુ. [સં.] **ગ્રન્થ**] સંબંધ-વાળા વાક્યોનો સમુદાય; પુસ્તક (૨) પ્રકરણ; ખડ. (૩) છંદ; શ્લોક.

અંથકર્તા, પુ. [સં.] **ગ્રન્થ+કૃ**] પુસ્તકનો લખનાર. [કરનાર.

અંથકાર, પુ. [સં.] અંથ

અંથાંતર, ન. [સં.] **ગ્રન્થ+અન્તર**] એક પુસ્તકને બીજી ભા-વામાં ઉતારવું તે (૨) એક સિવાય બીજો.

અંથાવલી, સ્ત્રી. [સં.] **ગ્રન્થ+આવલી**] પુસ્તકોની હારમાળા.

અંથી, સ્ત્રી. [સં.] **ગ્રન્થ**] ગાંઠ; સાંધો.

અનિટ, પુ. [અ] એક જાતનો ઢાળો કંઠણ પત્થર.

ગ્રામ, ન. [સં.] ગામ; ગામડું. (૨) સ્વરતાલુવાનું એક માપ. (૩) સંગ્રહ; સમુદાય.

ગ્રામકંઠક, પુ. [સં.] આખા ગામને દુઃખ દેનાર માણસ; ગામનો ઉતાર.

ગ્રામણી, વિ. ગામનું ગારપદું કર-નાર; ગામોટ. (૨) ગામનો નાયક; મુખી.

ગ્રામદેવતા, સ્ત્રી. [સં.] ગામની અધિદેવતા.

ગ્રામસિંહ, પુ. [સં.] ગામમાં-વસ્તીમાં સિંહ જેવા જે તે; કુતરો.

ગ્રામાચાર, પુ. [સં.] **ગ્રામ+આચાર**] ગામનો વ્યવહાર-રૂઢિ.

આભાષ્યક્ષ, પુ. [સં. ગ્રામ+
અધ્યક્ષ] મુખી; ગામનો વડો.

આભાંતર, ન. એક ગામથી બીજો
ગામ જવું તે; ગામોતર.

આગ્ય, વિ. [સં.] ગામમંબધી.
(૨) અસભ્ય; ગામડિયુ; અણુધડ

આસ, પુ. [સં.] જેટલો ખોરાક
એકીવારે મોઢામાં ધાલી શકાય તેટલો
તે; કવલ; કોળીઓ. (૨) ગ્રહણને લીધે
સૂર્ય ચંદ્રના જેટલા ભાગ ઉપર છાયો
પડેલો હોય તેટલો ભાગ.

આસવું, કિ. ઘેરી લેવું.

આહ, પુ. [સં.] મગર. (૨) પકડ.

આહક, ન. [સં.] વસ્તુ લેનાર
માણસ; ગ્રહણ કરનાર. (૨) દંદર કર-
નાર; જાણનાર.

આહી, વિ. [સં.] ઝાડાને સરતો
અટકાવે એવું (ઔષધ). [ઔષ્ય.

આહી, વિ. [સં.] ગ્રહણ કરવાને
ગ્રીક, વિ. ગ્રીસ દેશનું.

આનલે'ડ, ન. [અં.] ક્ષીત કટિ-
બધમાં આવેલો એક મોટો જેટ.

આનિચ, ન. [અં.] કુંજાંડમાંનું
વેધશાળા ને ગ્રહાવલોકન વગેરે માટે
પ્રસિદ્ધ શહેર. [ગજાનો પાછલો ભાગ.

ઝીવ, ન. [સં.] ગરદન;

ઝીવા, સ્ત્રી. [સં.] ગરદન;
ગજાનો પાછલો ભાગ.

ઝીખ, પુ. [સં.] ઊનાળો.

ઝેનાઈટ, પુ. [અં.] એક જાતનો
કાળો અને લીસો પથ્થર.

ઝેટિલિટન, ન. [અ.] યુરોપની
પશ્ચિમે આવેલો અંગ્રેજ લોકોનો દેશ.

ઝોનિ, સ્ત્રી. [સં.] દ્વિકાશ;
ઝાંખપ; દિલગીરી. [(૨) કાચ.

ઝોસ, પુ. [અં.] કાચનો પ્યાલો.

ધ.

ધ, [સં. ધ] ગુજરાતી ભાષાના
મૂળાક્ષરોમાંનો કંઠસ્થાની શ્રોત્રો અંગન.
(૨) વિ. ડોઠ

ધઉં, [સં. ગોધૂમ] ઉચી જાતનું
એક અનાજ; ગહું ધઉં ખેતમે ને ખેટ
પેટમે=વૃથા કંઈપના કરવી ધઉંપુર=ધઉંના
એક દાણાના વજન જેટલું (ધઉંની મુખ્ય
જાતો:-કાંઠા, વાળિયા, ચંદુરી, પોટા,
હાસિયા, વણુભર, માળવી, દાઉદખાની,
કાબરા, પોપટિયા, વગેરે)

ધઉંલો, પુ. એક જાતનું સુગંધી
દ્રવ્ય. (૨) ઘાસમાં થતો એક જાતનો
છોડ. (૩) વિ ધઉંલો રંગ-ધઉં જેવો રંગ.
ધઉંલો સાપ=ધઉંના રંગનો સાપ.

ધઉંવણું, (ધઉંવરણું), વિ. ધઉં
જેવો રંગનું.

ધકાર, પુ. [સં. ઘ+કાર] ધ
એવો વર્ણોચ્ચાર તે; ધ અક્ષર.

ધધો, પુ. [સં.] ધકાર, ધ
એવો ઉચ્ચાર; ધ અક્ષર. (૨) ડોઠ;
ખવકુંડ; મૂખ. (૩) મોટો ડમલો; જામો.

ધય, અ એકદમ હથિયાર પેસતાં થતો અવાજ

ધયધય, અ. ઉપરાઉપરી ધયએવો ભોડાવાનો અવાજ થાય તે.

ધયડયુ, જી. ધયરડયુ [ભીડ.

ધયડાધયડ, અ. કચડાકચડ; ભીડા-

ધયડાધયડી, સ્ત્રી. [સં. ઘર્ષ] ભીડ; ગીરદી.

ધયડાણુ, કિ. અ. રગડાણુ; દખાણુ, પિલાણુ (૨) ભેરથી હિંદોળાણુ.

ધયરડો, પુ. અપચાનો ઝોડકાર. ધયરકાવિકાર=ધયરકાને લીધે ગળામાં અને શરીર ઉપર એક ભતનો જે રોગ ફેડી નીકળે છે તે.

ધયરડયુ, કિ. સ. ધયડ ધયડ થાય એમ ભેરથી હિંચોળયુ.

ધયરડાધયરડી, સ્ત્રી. વારંવાર ઝાળીમાં નાંખી કંટોળાભેર હિંદોળયુ તે. (૨) ગીરદી.

ધયડાણુ, ભેરથી હિંચોળાણુ.

ધયુમલ, સ્ત્રી. ભરાવો.

ધયુમલો, પુ. ઉપરાઉપરી ધણી વસ્તુઓ એક સાથે એકઠી થવી તે, ભરાવો; જમાવ (૨) ટોળે વળીને ઉભા રહેવું તે.

ધયડયુ, જી. ધયરડયુ.

ઘટ, પુ. [સં.] સાંકડા નાના મોંતું પાણીપાત્ર; કુંભ; કળસ; ઘડો. ૩. પ્ર. ઘટસ્થાપન=શુભ કામનો આરંભ કરતાં પહેલવહેલો ઘડો મૂકવો તે. ઘટ-રફોટ=કુપી વાત ખૂલી થવી તે. (૨) ઘટઘટ=પ્રત્યેક શરીર. (૨) ગધી ખાલી જગ્યા.

ઘટ, સ્ત્રી. [સં. ઘટ=ઘટયું] ઘટયું તે; ખૂટ; કસર; ઓછપ (૨) ખોટ; ટોટો; નુકસાન. ૩. પ્ર. ઘટ જવી=ખોટ આવવી. ઘટ ખમવી=ખોટ સહેવી.

ઘટ, વિ. રગડા જેવું; જાડું; ધાડું. (૨) ભરચક ભરેલું; ઠાંસીને વળેલું.

ઘટક, વિ. [સં.] ઘડી આપનાર; સચોજક; રચનાર ઘટજવયવ=આખી ઘટનામાંનો દરેક ભાગ

ઘટક, પુ. [સં.] યોગક; એક આખી વસ્તુના ઘણાંક ભાગમાંનો જે એક ભાગ તે [માપવાનો વાટકો.

ઘટકક, પુ. ઘડી; ઘટિકા. (૨) ઘડી ઘટકાવયવ, પુ. [સં. ઘટક+અવયવ] આખાનો દરેક અવયવ; જેના નાના ભાગોથી આખો પદાર્થ બનેલો હોય તે

ઘટયું, વિ. [સં. ઘટિત] યોગ્ય; જોડાયે તેટલું ને તેવું; માફ; વાજળી. (૨) ખૂટવું; ઓછું; કમી

ઘટના, સ્ત્રી. [સં.] ખેસતે ખેસવું આવે એમ નેડવું તે; મેળ. (૨) ઝોડવણ; રચના; બનાવ [દહાસન.

ઘટપાટ, સ્ત્રી. [સં.] સ્થિર; ઘટમાન, વિ. [સં.] ઘડાવું; બદલવું. (૨) સભવિત. (૩) ઘટવું, યોગ્ય. (૪) ખૂટવું.

ઘટમાળ, સ્ત્રી. [સં. ઘટમાલ] રેટ. (૨) કમ; પરંપરા; પ્રણાલિ. ઘટવધ, જી. વધઘટ.

ઘટવું, કિ. સ. ઝીણવટથી ગોઠવું; બેસવું કરવું; યોગ્ય ઘાગે ને શોભે તેમ કરવું (૨) ઝોણું થાય એમ કરવું.

ઘટવું, કિ. અ. યોગ્ય ઘાગવું. (૨) કમી થવું; ખૂટવું. (૩) ચડી જવું; શોષાવું.

ઘટસ્ફેટ, પુ. [સં. ઘટ+સ્ફુટ] મહાદાને બાળયા પણ ઘડો ફેડવો તે; સંબંધને છેવટનો તોડી નાખવો તે. (૨) કોઈ છુપી વાતનો ભેદ ખુલ્લો કરી નાખવો તે.

ઘટા, સ્ત્રી. [સં.] વાદળાનો જમાવ; મેઘાડંબર. (૨) ગાડનાં ડાળા પાંખડાનો ભરાવો કે સમૂહ.

ઘટાકાશ, ન. [સં. ઘટ+આકાશ] ઘડામાંનો જે અવકાશ-પોલાણ તે.

ઘટાટોપ, પુ. જી. ઘટા. ઘોરભો; ધનવટા; વરસાદનો આડંબર. (૨) ગાડના ડાળાં પાદડાનો ભરાવો; જમાવ.

ઘટાડવું, કિ. સ. ઘટે એમ કરવું; ઝાણું કરવું (૨) કટારી પાડવું. [વટ; ખૂટકો.

ઘટારો, પુ. ઘટવું તે; કસર;

ઘટારત, જી. ઘટારથ

ઘટારથ, વિ. [સં. ઘટિત+અર્થ] ઘટવું; યોગ્ય; વાજખી.

ઘટારો, જી. ઘટારો. [લાગુ પાડવું.

ઘટારવું, કિ. સ. બેસવું કરવું;

ઘટિકા, સ્ત્રી. [સં.] સાંઠ પળ

જેટલો વખત તે; ઘડી. (૨) ઘડિયાળ. (૩) ઘડી માપવાનો વાટકો.

ઘટિકાયંત્ર, ન. [સં.] ઘડીઓ માપવાનું યંત્ર, ઘડિયાળ.

ઘટિત, વિ. [સં.] જેવું બેઠ્યો તેવું; ઘટારથ; વાજખી.

ઘટી, સ્ત્રી. [સં.] ઘડી. (૨) ઘડી માપવાનો વાટકો.

ઘટીયંત્ર, ન. [સં.] રેંટ; ઘટમાળ. (૨) ઘડિયાળ

ઘટોત્કચ, પુ. ભીમસેન અને હિડિમ્બાનો પુત્ર; એક રાક્ષસ

ઘટોદભવ, વિ. [સં. ઘટ+ઉદ્+મૂ] ઘડામાંથી ઉત્પન્ન થયેલું.

(૨) પુ. અગસ્ત્યમુનિ. [ખીચાખીચ.

ઘટ્ટ. વિ. જડું; ઘટ; ઘિંચું (૨)

ઘટ્ટપણું, ન. જડપણું. (૨) કૃપણતા.

ઘડ, જી. ગઢ

ઘડઘડવું, કિ. અ. ઘડઘડ એવો અવાજ થવો; ગડગડવું.

ઘડઘડાટ, પુ. ઘડઘડ થવું તે; ગડગડાટથી વધારે ભારે અવાજ.

ઘડણું, ન. ઘટતર (૨) વિ. ઘડનાર.

ઘડતર, ન. બનાવટ; રચના. (૨)

ઘડવાની રીત (૩) ઘડામણી.

ઘડનાણું, ન. નીચેથી પાણી જવાને માટે રાખેલો માર્ગ; ગરનાણું.

ઘડપણું, ન. વૃદ્ધાવસ્થા.

ઘડભાંજ, જી. ગડભાંજ

ઘડમાંથી, સ્ત્રી. ઘડો મૂકવાની ત્રિપાઈ.

ઘડવી, સ્ત્રી. નાતું ટાંકું. (૨) નાની કોઠી. (૩) ગઢવી; ચારણ.

ઘડવું, કિ. અ. [સં. ઘટ્ટ] અમુક આકાર આપવો; ઘાટ કાઢવો; રૂપ

આપવું; બનાવવું; રચવું. (૨) ઉત્પન્ન કરવું. (૩) કલ્પના કે તર્ક કરવો. (૪) સંકલ્પના કરવી. (૫) ટીપવું; મારવું. (૬) ચોળવું. કિ. પ્ર. ધાટ ધડવો=મારી નાખવું; ઠેકણે પાડી દેવું. [ધાટનો મોટો લોટો.

ધડવો, પુ. [સં. ઘટ] ધડાના ધડાઈ, સ્ત્રી ધડવાની મહેનત; ધડામણી. (૨) ધડવાની રીત.

ધડાખૂડ, વિ. ધડો ખૂડે એટલું (પાણી).

ધડામણ, ન. ધડવાનું મહેનતાણું.

ધડામણી, સ્ત્રી. ધડામણ.

ધડાયેલું, વિ. ધડાઈને સીધુ થયેલું;

અનુભવી. (૨) પલોટાયેલું [ઘાટ કરાવવો.

ધડાવવું, કિ. સ બનાવરાવવું;

ધડાવું, કિ. અ બનવું (૨) ઠેકણે

આવવું; તૈયાર થવું.

ધડી, સ્ત્રી. [સં. ઘટી] ઘટિકા.

(૨) કાંસાની ગાળ બડી તખતી; ધડિયાળ. (૩) વખત માપવાનો વાટકો. (આ વાટકોને પાણીમા મૂકવામાં આવે છે. તળેના કાણામાથી પાણી ભરાઈ તેને ખૂડી જતા બરાબર એક ઘડી લાગે છે.)

(૪) વખત; પળ; તક ર. પ્ર. ધડીના છઠ્ઠા ભાગમાં-પુરતળ.

ધડિયાળ, સ્ત્રી. વખત બતાવનાર એક યંત્ર; ધડીઓ ગણી દેખાડનારે યંત્ર.

ધડિયાળી, પુ. ધડિયાળ દુરસ્ત કરનારો. (૨) સ્ત્રી. પાણી ભરી રાખવાની નાની ઊબંધ ટોડી.

ધડિયાણું, ન. એકેક ધડીને અંતરે

વગાડવાની ગાદર; મોગરીથી વગાડાય એવી કાસાની ધાટુની ગાદર.

ધડિયાંભગન, ન. એકદમ લગ્ન લઈ લેવા તે; શુભાશુભ વખતની રાહ જોવાની ન હોય એવા લગ્ન. (૨) બહુજ ઉતાવળ.

ધડિયું, ન. નાનું ઘડું; નાની કોડી.

(૨) કોડીના ધાટનું વાસણ.

ધડીએક, અ ધડી જેટલો વખત થાય તેમ [ગરીબો.

ધડિયો, પુ આંકનો પાડો;

ધડીક, અ ધડીભર; થોડો વખત;

સહેજ વાર. [નિરંતર.

ધડીઘડી, અ હરઘડી; કાણેકાણ;

ધડીતાળ, અ અંતસમય; મરવા-

ની આણી ઉપર [થોડીવાર.

ધડીભર, અ એક ધડી સુધી;

ધડુડાટ, પુ. ધડધડાટનો અનુકર-

ણાત્મક અવાજ; વાદળાની ગર્જનાનો કે તોપનો અવાજ. (૨) ધડધડ થવું તે.

ધડુડુધુસ, અ. ધડુડુડુ એવો અવાજ થઈને એકદમ પડી જવું હોય તેમ.

ધડુલી, સ્ત્રી બહુજ નાનો ધડો.

ધડુલો, પુ. ધડો; નાનો ધડો.

ધડુડઘડુડ, અ ખેંચાતી ભારે વસ્તુને લીધે અવાજ થાય તે. (૨) પેટમાં થતો ગડગડાટ

ઘડું, [સં. ઘટ] અનાજ ભરવાની માટીની પાકીકોડી. (૨) બહુ સાચે ઘડેલો નહિ એવો અને દળમાં બડો ઘડો.

ઘડો, [સં. ઘટ] સાંકડા મોંતું

પાણી ભરવાનું વાસણ; કુલ કિ. પ્ર
ધડો ઢોળવો=સ્નાન કરવું; સગાઈ સંબંધ
તોડી નાખવો ધડો લાડવો કરવો=ભ્રમ
કાવે તેમ કરીને નિકાલ કરવો. પાપનો
ધડો ફૂટવો=ભહેર પડી જવું. અ-
ધુરો ધડો છલકાય=અધુર જ્ઞાન સાત નહિ
ધડા જેવડું મોતી નહિ કાને કે નહિ
કોટિ=હૃદયી બદે મોટી વસ્તુ કંઈ કામની
નહિ કહેવું ધડો ધડો ભરાય નહિ, ને
ખોદાણે ખોડો પુરાય નહિ. ધડો તેવી
દીકરી અને મા તેવી દીકરી. ધડા જેવડું
માથું બાળે પણ ચણા જેટલું નાક ન જરો.

ધડ્યોધાટ, પુ. તૈયાર માલ.

ધડાણુ, બુ ગઢાણુ; બિજુ ધાસ.

ધણુ, પુ. [સં. ઘન] મોટો
હથોડો (૨) લક્ષ્મીખોદ. (૩) લાકડામાં
સડો કરનારો છવડો.

ધણુધણુ, અ ધાતુ વગેરેના અવા-
જનો હવામા રણકાર થાય તે

ધણુધણાટ, પુ. ખણખણાટ

ધણુધણુ, અ. હવામા ધાતુનો
અવાજ થઈ રહ્યો હોય તેમ.

ધણુકં, વિ. ધણુએક; બહુ.

ધણુધણુ, સ્ત્રી. ધણુધણી; બહુ
સારો સંબંધ તે.

ધણુધણી, સ્ત્રી. બહુ સારો વ્યવ-
હાર હોવાપણુ; પ્રેમ; સ્નેહ.

ધણુકં, વિ. ધણુએક.

ધણુવાનાં, ન. બહુવાનાં; ધણી
ધણી ચીજો. (૨) ધણી ધણી રીતે સ-
મનવતું તે. (૩) બહુ આગહ.

ધણુ, વિ. [સં. ઘન] વધારે;
બહુ; મસ.

ધણુ, અ. મોટા જથ્થામાં; બહુ કિ. પ્ર.
ધણું હોવું=મહત્વાદ વધારે પડતો હોવો.

ધણુકં, વિ. ધણુથી કંઈક ઓછું.

ધણુકરીને, અ. બનતા સુધી;
વિશેષે કરીને. [ભાગે

ધણુખરું, અ. બહુધા; મોટી

ધણુજ, અ. બહુજ; અતિશે. વધારે

ધણુરું, વિ. ધણું (કવિતામાં).

ધન, પુ. [સં. ઘન] મેલ;
વરસાદ (૨) કાંઈપણ સખ્યાને તેજ
સંખ્યાથી તણ વાર ગુણતા જે સખ્યા
આવે તે (૩) લંબાઈ, પહોળાઈ અને
બરાઈમા સરખો આકાર.

ધન, વિ. [સં.] નક્કર; ભરેલું.

(૨) લંબાઈ પહોળાઈ અને લંબાઈ ત્રણેના
જમા સમાવેશ થતો હોય એવું. (૩)
વેદપાઠના એક પ્રકાર

ધનધટા, સ્ત્રી મેથાડંબર; ઘેરભા.

ધનધાર, વિ. [સં.] મેલથી
છવાઈ રહેલું હોય એવું.

ધનચકકર, વિ. ઉધાનપાયાનું; સમજ
વિનાનું; અર્ધું ગાંડું

ધનરૂળી, ન. [સં.] નક્કર વ-
સ્તુની લંબાઈ પહોળાઈ અને ઉચાઈનું
કલ પરિણામ. [ઉડાઈનું પરિણામ.

ધનમાપ, ન. લંબાઈ પહોળાઈ અને
ધનમાળ, સ્ત્રી. [સં.] ધનધટા;
વરસાદનો ઘેરભો; મેલમાળા.

ધનમૂળ, ન. [સં.] ધન સં-
ખ્યાની મૂળ સંખ્યા (અભિતમાં).

ધનરેવ, પુ. [સં.] મેઘનો અવાજ;
ગર્જના. (૨) મોર.

ધનરસ, પુ [સં.] જળ; પાણી.
(૨) જડું સત્ત્વ; કાઠો. (૩) કપુર.

ધનવર્ણિકા, સ્ત્રી. [સં.] વીજળી;
વિદ્યુત. [નરક.

ધનવાત, ન. [સં.] એક
ધનશ્યામ, વિ. [સં.] મેઘના

જેવા શ્યામ-કાળારંગનું (૨) પુ રામ; કૃષ્ણ.

ધનસાર, પુ. [સં.] કપુર. (૨)
જળ; પાણી. (૩) પારો

ધનીકરણ, ન. [સં.] મંગીન
કરવાની ક્રિયા; બંધાવાની ક્રિયા.

ધમધમ, અ. પોલાણનો થતો એવો
અવાજ; જોરથી ચાલતા થતો અવાજ.

ધમકવું, કિ. અ. ધમધમ થવું;
ધુધરાનું વાગવું. [ધમકો.

ધમકાર, પુ. ધમકાનો અવાજ;

ધમકારો, પુ. ધમકાર; ધમકો.

ધમકારિયું, ન. જેમાથી ધમધમ
એવો અવાજ નીકળે તે.

ધમકાવવું, કિ. સ. વગાડવું. (૨)
દબડાવવું; લઈ લેવું (૩) ઠોકવું

ધમકો, પુ. ધુધરાનો અવાજનો
એક એક ઠોકો.

ધમધમ, અ. ધમકાનો અવાજ.

ધમધમવું, કિ. અ. ધમધમ થવું.

ધમધમાવવું, કિ. પ્રે. ધમધમ થાય

એમ કરવું. (૨) જોરથી મારવું-જોરથી
ફેંકીને મારવું. (૩) ધમકી આપવી.

ધમધમાટ, પુ. ધમધમ એવો અવાજ
થવો તે (૨) ધમધમ થઈ રહેલું તે;
તીવ્ર સુગધ [મારવો.

ધમકું, કિ. અ. મુકાનો માર
ધમસાણું, ન. કામને બગાડી નાખવું

તે; ધૂળધાણી કરી મૂકવું તે. (૨) કાપા-
કાપી; કતલ (૩) ધાલમેલ. [રમત.

ધમરડીચકરડી, સ્ત્રી. છાકરાંની એક

ધમડ, ન. ખોટો ડોળ; દંભ; શોખી.

ધમડી, વિ. દંભી; ડોળી. (૨) અ-
ભિમાની (૩) અભિમાન

ધમાધમ, અ. ઉપરાડપરી ધમધમ
થવું હોય તેમ. (૨) ધાલમેલ.

ધમ્મરધાટી, સ્ત્રી. ધમધમ અવાજ
કરતી ફરે એવી ધંટી. [ટુંસ.

ધમ્મસધમ્મા, સ્ત્રી. ધાંધલ; હોંસા-

ધર, ન. [સં. ગૃહ] રહેવાનું

ઠેકાણું; ગૃહ; ખોરડું. (૨) જોડ; દર;

માળો. (૩) કુટુંબ; જોત; કુળ. (૪) સ્ત્રી-

પુરુષમાંનું અકેકે તે (૫) સંસાર (૬)

ઉત્પત્તિસ્થાન. (૮) ખાનું (૯) મનની

હાલત. (૧૦) તાળો; કબજો. (૧૧) રાગ

અથવા સૂરની જાત. (૧૨) સ્થિતિ; શક્તિ.

(૧૩) બચાવ. (૧૪) વાળવા સૂરનું

ખાનું. (૧૫) આન; ખાનું; ચોક્કું (૧૬)

સ્વદેશ; જન્મભૂમિ. કિ. પ્ર. ધર અજ-

વાળવું=કુટુંબને શોષાવવું; ધર કુખડી
જવું=કુટુંબનો નાશ થવો. ધર ઉપડવું=

કુટુંબનો વેલો ચાલે એમ થયું. ધર ઉજળું કરવું=કુટુંબની કીર્તિ વધારવી. ધરનો ભાર ઉપાડી લેવો=સંસાર વ્યવહારનું જોખમ માથે લેવું. ધર ઉખરે=ખડુજ નજીક. ધર કાણું=ધરનાં માણસોમાં ફાટફુટ તે. ધરકુકડો=ધરમાં ને ધરમા ભરાઈ રહેવાની આદતવાળો માણસ. ધરખુણે=અંદરઅંદર; માહોમાહે ધર-ધરનો ઉંદર=ધરધરની ખાનગી વાતો જાણનારો. ધર ચલાવવું=કરકસરથી નિભાવ કરવો. ધરજવું=આજીવિકાનું સાધન જવું. ધર જોવું=વેશવાળ કરતાં સારા નરસા કુટુંબ સંબંધી તપાસ કરવી; ધરતપાસવું; શક્તિ જોવી. ધર ઘોવું=ધરનો પૈસો ઉઠાવી દેવો. ધરનો થંભ=કુટુંબનો જેની ઉપર આધાર હોય એવો માણસ ધર ફાડવું=ચોરી કરવાને ધરમાં પેસવું. ધર ફૂટવું=કુટુંબનાં માણસોમાં ફાટફુટ થવી. ધરે ખેસવું=નોકરીચાકરી છુટી જવી. ધર ભરવું=ધરને સંધન કરવું. (૨) છાકરાઈયાંથી કુટુંબનો વિસ્તાર વધારવો. ધર ભાગવું=સ્ત્રી પુરુષ વચ્ચે અણખનાવ થાય એમ કરવું. (૨) પતિપત્નીમાંથી એકાઈનું મરી જવું. ધર=જાંબ થયું=સ્ત્રીનું મરી જવું. ધર મારવું=વિશ્વાસઘાત કરવો. ધર માંડવું=સ્ત્રી પુરુષે મળીને સંસાર ચલાવવો; સ્ત્રી પુરુષનો વ્યવહાર ચાલુ કરવો. ધર રાખવું=પોતાનું સંભાળવું. કહેવતો:-ધર કહે તોડી જો અને વિવાહ કહે માંડી જો=તે કાર્યો એવાં છે કે જેમાં અદાજ કાયમ રહે નહિ. ધરથી નીકળી વનમાં ગયાં તો વનમાં

લાગી લાય=ભાગ્ય જો રંગમાં આગળનું આગળ. ધર ગયું ને આશરી રહી=નુકસાનીમાંથી થોડો બચાવ થયો. ધર જાણે પડોશી અને કુળ જાણે વહેવાઈ=અનુભવ થયો હોય તેજ ખરી ખાખત જાણે. ધર ત્યાં વર નહિ અને વર ત્યાં ધર નહિ=બધી રીતે સરખાઈ ન હોય. ધરનાં ઈંચાં ઘંટી ચાટે અને ઉપાધ્યાયને આટો=ધરનાં માણસોને સૌથી પહેલાં લાભ આપવો અને પછી ઉદાર થવું ધરની કસર અને વહાણની સફર=ધરની કરકસરની કિંમત ધણી છે. ધરની ગત પરને કહેવી નહિ=ખાનગીમાં જે કંઈ કરતા હોઈએ તે બહાર જાણાવવું નહિ. ધરનો રોટલો બહાર ખાવો=આપણે જેવું સ્વાગત કરીએ તેવું પામીએ. ધર પ્રમાણે ખારસાખ=દેવ તેવી પૂજા ધરમાં ઘોડો ફેરવવો=નુકસાન વહોરી લેવું ધરમા હનુમાન હડીઓ કાઢે અને જૂત જુસકા મારે=ધરમાં કંઈ ન હોય તે. ધરમાં આડો વાસ કરે તો હાં-હાંએ નડે નહિ=અતિશય કંગાલિયત. ધરમાં હાંહાં કુસ્તી કરે અને બહાર લા-લજ મનિચાર=પાસે કંઈ હોય નહિ અને બહાર મોટો દેખાવ રાખવો; તે ધર વડે ધર જાય=ધરનાં માણસ ખરાબ હોય તો બધું ખમડે. ધર વેચીને તીરથ કરવું=એણું પુણ્ય કે ધર્મદાન કે વ્યાપાર ન કરવો કે જે શક્તિ ઉપરાંતનું હોય. ધર સુધરે તો ગામ સુધરે=વ્યક્તિનો સુધારો.

ધરઆંગણું, ન. ધર અને આંગણું.

(૨) અ. બુદ્ધ કે દૂર નહિ તેમ. (૩) વિ.

બહુ નિકટ સંબંધનું. કિ. પ્ર. ધરઆંગણું
કરવું=માર્ગપ્રતીક્ષા કરવી; અધીરાં થઈ
વાટ ભેવી.

ધરકરવું, કિ. નાતર કરવું (૨) કા-
ચમના થવું. (૩) અનુકૂળ થઈ રહેવું.

ધરકવું, કિ. સ. ખીજવું; ધુરકવું.

ધરકામ, ન ધરનું સાધારણ કામકાજ.

ધરકિયું, ન. તાડુકીને વારવું તે.

ધરકેળવણી, સ્ત્રી. ધરમાં મળતું
શિક્ષણ.

ધરખટલો, પુ. ધરને લગતો સર-
સામાન (૨) સંસારનો ભાર. (૩) સ્ત્રી
છાકરા વગેરે સમૂહ. (૪) સંસાર વ્યવ-
હારને લગતુ જે કંઈ હોય તે બધું.

ધરખરચ, ન. ધર ચલાવવા માટે
થતું ખરચ [નાણું; રાશભાળ.

ધરખુણિયું, વિ. ધરમાં બેસી રહે-

ધરખુણું, અ માંહોમાંહે; અંદરખાને.

ધરગત, વિ. [સં. ગૃહ+ગત]

ધરમાંનું; ધરમાં ચાલતુ.

ધરખટ, જી. ધરગત.

ધરઘોડી, સ્ત્રી. ધરમાં જમતી વખતે
પહેરવાનું રેશમી કપડું.

ધરધરણું, [સં. ગૃહ+ગમ]

વિધવા સ્ત્રીએ ફરીને ધર માંડવું તે; નાતર

ધરધર, કિ. અ. 'ધરધર' એવો

અવાજ થવો; અંતઃકાળનો શ્વાસ બોલવો.

ધરધરાડી, વિ. માંહોમાંહેનું; ખાનગી;

ધરનું હોય એવું. [જતું.

ધરધણું, કિ. અ. વિધવાએ નાતરે

ધરધાણું, વિ. પોતે પોતાને મુકસાન
કરે એવું; ધરમાં ને ધરમાં ખોટું કામ કરનાર.

ધરઘોણું, ન. સ્ત્રીઓને પહેરવાનું
એક જાતનું ભાતવાળું લુગડું. [થયેલું.

ધરજણું, વિ. કુટુંબમાં ઉત્પન્ન

ધરજમાઈ, પુ. સસરાના ધરમાં

જઈ રહેલો હોય તે પુરુશ. કિ. પ્ર.

ધરજમાઈ થઈ પડવું=જોખાવ થઈ પડવું.

ધરડ, સ્ત્રી. [સં. ઘર્ષ] જ-

મીનમાં પડેલી વાટ; ચીલો (૨) રાહ;

ધારો. (૩) આમલીની મુઠ્ઠી બાલ.

ધરડપણું, ન. વૃક્ષાવસ્થા. (૨)

મોટાઈ; ડહાપણું; ગાસીયું. ૩ પ્ર. ધરડ-

પણનો બા=કત્તરાવસ્થામાં લાગેલો કો

(૨) સુધરવાની ઝાઝી આશા ન રહે એવું

કહે. ધરડપણું અને ગાંડપણું બરાબર.

ધરડણું, કિ. અ. ધરડ ધરડ થવું;

ધરડો ચાલવો. (૨) કિ. સ. તાણવું;

(૩) ધવડવું; ખણવું; વણવું.

ધરડાણો, પુ. ધરડપણને યોગ્ય

ડહાપણું હોય તે; સમજીપણું. (૨)

વૃક્ષાવસ્થા.

ધરડિયું, વિ. ધરડ થયેલું; વૃક્ષ.

ધરડું, વિ. ઉમરે પહોંચેલું; મોટી

વયનું. (૨) પુરાણું; જીવું. (૩) પાકી

થયેલું; કઠણ. (૪) વડિલ; મોટું. ૩ પ્ર.

(૪) ધરડું પાન=કત્તરાવસ્થાને પ્રાપ્ત થયેલું.

કહે. ધરડી થોડી અને લાલ લગામ. ધરડી

ગાયને ટાકરો. ધરડાં ગાડાં વાળે.

ધરડેર, વિ. ધરડું; વડિલ.

ધરણ, ન. [સં. ગ્રહણ] સૂર્ય ચંદ્રના યિંબ ઉપર પૃથ્વીનો ઓળો પડવો તે જી ગ્રહણ. (૨) ધણ; મોટો ને ભારે હથોડો (૩) અણુમમતું એવું ને કંઈ તે; આડખીલી. રૂ. પ્ર ધરણધેલું = અદ્વાપાસળું કિ. પ્ર ધરણ થવું = અડચણ આવવી, કહેવું ધરણ વખતે સાપ = અણીને વખતે મુશકેલી ઉભી કરવી [પાયાનું ધરણધેલું, વિ. થોડું ગાડું; તણ

ધરણી, સ્ત્રી [સં. ગૃહિણી] ધરધણિયાણી; ગૃહિણી (૨) ધરનું કામ-કાજ ઉપાડી લેનાર વહુ.

ધરધન, સ્ત્રી. [સં. ગૃત્ર] સમળી કરતાં મોટું એક પંખી; ગૃધ; ગીધ.

ધરધણી, પુ. ધરનો માલીક; ધર ચલાવનાર મુખ્ય પુરુષ. (૨) પતિ, શેઠ.

ધરધણિયાણી, સ્ત્રી ધરની મુખ્ય સ્ત્રી (૨) પત્ની. (૩) શેઠાણી.

ધરધંધો, પુ. ધરને લગતું પરચુ-રણ કામકાજ.

ધરધાવડું, વિ ધરમાં ને હોય તે ઉપર આજીવિમ્મ ચલાવનાર. (૨) નિરુદ્ધમી; ધર સાચવીને બેસી રહેનાર.

ધરનાળું, ન. ખાણી જવા માટે ખાંધેલું નાળું; નાકું.

ધરપ્રવેશ, પુ. [સં. ગૃહપ્રવેશ] ધરમાં પેસવું તે. (૨) નવા ધરમાં જઈને રહેતાં કરવાનો વિધિ; વાસ્તુ (૩) પર-ણીને આવેલી વહુનું પહેલવહેલું ધરમાં

દાખલ થવું તે. (૪) પારકા ધરમાં દાખલ થવાનો ગુનો. [નાર; ચોર.

ધરફાડું, વિ. ધર ફેંકીને ચોરી કર-ધરખાર, ન ગૃહસ્થાશ્રમી જીવન-ના તમામ સાધન. (ધર, સ્ત્રી, છોકરાં, માલમીલકત, અને રાચરચીલુ વગેરે સૌ વાનાં) (૨) સ્ત્રી; કુટુંબ. (૩) કુટુંબ-કપીલ:વાળી સ્થિતિ.

ધરખારી, વિ. સસારી; ગૃહસ્થા-શ્રમી. [એવું.

ધરખોળું, વિ ધરને પાથમાલ કરે ધરલોહું, વિ. ધરની બધી વાતથી માહિતગાર.

ધરમેળ, પુ. ધરમાં સૌનો મેળાપ; એકતા; સંપ (૨) વરણુ ખરચ લખવાનો ચોપડો

ધરમેળો, અ. અદર અંદર; આપસ આપસમા. (૨) દોસ્તીની રાહે.

ધરમોલું, વિ. ધરમાં બેસી રહેનારું.

ધરરખું, વિ. ધર સભાળે એવું.

ધરવખું, વિ ધરની કાળજી રાખનારું.

ધરવટ, સ્ત્રી એક કુટુંબનાં હોય એવો પરિચય; માઠો રનેહસબંધ. (૨) કૌટુંબિક સબંધ.

ધરવલું, વિ. ધર પ્રત્યે મમતાવાળું.

ધરવાખરો, પુ ધરને લગતો સર-સામાન; રાચરચીલું

ધરવાસ, પુ. ધર કરીને રહેવું તે.

(૨) ગૃહસ્થાશ્રમ

ધરવાળું, વિ. જેને ધર હોય એવું;

ગૃહસ્થાશ્રમી. ધરવાળી=સ્ત્રી ધરવાળો= ધણી. [કર.

ધરવેરો, પુ. ધર ઉપર લેવાનો

ધરસંસાર, પુ. [સં. ગૃહસં-સાર] ધર અને કુટુંબકુળીલો.

ધરસંસારી, વિ. ગૃહસ્થાશ્રમી; ત્યાગી નહિ તે. (૨) કુટુંબવાળો.

ધરસાડી, સ્ત્રી સ્ત્રીઓને ધરમાં પ-હેરવાનું હુગદુ (૨) અબોરિયુ.

ધરમૂત્ર, ન. [સં. ગૃહ+મૂત્ર] ગૃહસ્થાશ્રમ ચક્રાવવાનાં સાધન; સ્ત્રી. (૨) ધરરૂપી જળ.

ધરાઉ, વિ. ધરગણ; ધરમાંનું (૨) ખાનગી; અંદરઅંદરનું.

ધરાક, ન. [સં. ગ્રાહક] ગ્રહણ કરનાર. (૨) ખુબી પિછાનનાર. (૩) માણનાર; ભોગવનાર.

ધરાકી, સ્ત્રી. ધણીં ગ્રાહક હોવાં તે; વકરો; હકાવ. (૨) ખરીદી કરવાનો ખાં-ધેલો વહેવાર.

ધરાગ, જી. ધરાક.

ધરાગી, જી. ધરાકી.

ધરાણિયાત, જી. ધરેણિયાત.

ધરાણિયું, જી. ધરેણિયું.

ધરાણું, જી. ધરેણું.

ધરણી, સ્ત્રી. [સં. ગૃહિણી] સ્ત્રી; ધરધણિયાણી; વહુ.

ધરૂં, ન. [સં. ગૃહ] કોઈ વસ્તુ રાખવાનું ખોખું.

ધરે, પુ. ગ્રહ. (૨) ઘેર.

ધરેડ, સ્ત્રી. જમીનની અંદર ખ-લાયેલો માર્ગ; ચીલો. (૨) દોરડાનો કાપો; આકો (૩) ઓળ; હાર; આવડી. (૪) પરંપરાથી પડેલો માર્ગ; પ્રણાલિકા.

ધરેડી, સ્ત્રી. પાણી કાઢવાનું કુત્રા ઉપરનું ફરણ ચત્ર; ગરગડી, ગરેડી. (૨) મરણ વખતે થતો ગળામાનો અવાજ.

ધરેડો, પુ. ધરડધરડ બોલતો શ્વાસ.

ધરેણાઉ, વિ. વિ. ધરેણે આપેલું કે લીધેલું. [કે આપેલું.

ધરેણિયાત, વિ. ધરેણે લીધેલું

ધરેણિયું, વિ. ધરેણે મૂકેલું કે રાખેલું; જેની ઉપર નાણાં લીધેલાં હોય એવું; લીધેલા અવેજની નેખમદારી મૂકેલું.

ધરેણું, ન. દાગીનો; અલંકાર; ભૂષણ. (૨) શોભા; શણગાર ૩ પ્ર. ધરેણા જેવું=શોભાટપ. કિ. પ્ર. ધરેણું પહેરાવવાં.

ધરેણું, અ. સાનમાં આપેલું હોય તે; ખદલે. કિ. પ્ર. ધરેણું મૂકવું=જમીન-ગીરી તરીકે આપવું. ધરેણું લેવું=કોઈ વસ્તુ ઉપર નાણા ધીરીને તે રાખવી.

ધરેખારે, અ. ધર, પૈસોટકો વગેરે ખધું પ્રાપ્ત થયેલું હોય તેમ. (૨) જમીનના આપઅખત્યારવાળું.

ધરેધર, અ. અથે ઘેર; ઠેરઠેર.

ધરોડ, સ્ત્રી. ધરેડ.

ધરોબો, પુ. ધરના જેવો સંખમ.

ધરોળી, (ધોલોડી), સ્ત્રી. ધરની દિવાલો ઉપર કરનારે નાનું એક પ્રાણી; ઢેઢગરોળી. [બકરો.

ધર્મ, પુ. [સં.] ધામ; ઉકળોડ;

ધર્મણ, ન. [સં.] ધસારો-ધસ-રકો-ઉત્તરકો-આંકો થવો તે. (૨) એક બીજાની વચ્ચે સહેજસાજ બોલાબોલી થવી તે.

ધલાવું, દખાવું. (૨) પહેરાવું. (૩) પરીવાવું. (૪) પેસાડી રાકાવું.

ધલોડી, (ધિલોડી), સ્ત્રી ધરાણી. (૨) ઘોઘાં-ધિલોડા-ટિંટોરાનો વેલો.

ધલોડું, (ધિલોડું), ન. ઘોડું; ધિલોડું; ટિંટોરું (ધિલોડાંનું શાક પાચ છે.)

ધલડવું, કિ. સ. ખણવું; ખજવાળવું

ધવાવું, કિ. અ. ધાવવું થવું; જખમી થવું. [કળતો અવાજ.]

ધસધસ, અ. ગાઠ ઉંધમાં ની-

ધસધસાટ, અ. ધસધસ શ્વાસ આવતો હોય તેમ. (૨) નચિંત રીતે; નિરાંતે.

ધસડવું, કિ. સ. જમીન સાથે લાગી રહે તેમ ખેંચવું; તાણવું. (૨)

મરજી વિરુદ્ધ ખેંચવું. (૩) ઉતાવળે લખી કાઢવું.

ધસડાવું, કિ. અ. ખેંચાવું; ખાછળ તણાવું. (૨) જમીન સાથે ધસાય તેમ ખેંચાવું.

ધસનાર, વિ. ધસવાનું કામ કરનાર. (૨) સાફ કરનાર; પહેલ પાડનાર.

ધસરકો, પુ. સપાડી ઉપર ધસાવાથી પડેલો લીટો; ધસારો; આંકો.

ધસરડવું, [સ. ઘર્ષ] ખેંચવું; તાણવું. (૨) ઉતાવળે લખવું.

(૩) ભેરથી ઇચ્છા વિરુદ્ધ લઈ જવું. કિ. પ્ર. ધસરડી નાખવું=ખેદરકારીથી ભેમતેમ કરી નાખવું

ધસરડાવું, કિ. અ. તણાવું; ખેંચાવું.

(૨) જમીન સાથે ધસાતા જવું. (૩) ભેર વિરોધ હોય તે તરફ ખેંચાવું.

ધસરડો, પુ. ઉત્તરકો. (૨) વેક; કમનની મહેનત.

ધસરપસર, અ. ધસડાય અને પછડાય તેમ, ભેમતેમ.

ધસવું, કિ. સ. [સં. ઘર્ષ] એક વસ્તુને બીજી વસ્તુ ઉપર ભેરથી દાબીને ચલાવવી. (૨) રગડવું; ચાળવું;

મસળવું (૩) માજવું (૪) ઉમળવું.

(૫) છોલવું. (૬) ધાર ચડાવવી. (૭) ભેમતેમ લખી નાખવું (૮) ભુસી નાખવું.

૩ પ્ર. ધસી પીવું=માંહોમાંહે પ્રમાધાન કરી નાખવું. (૨) નહિ લેખવું. ધસીને

કાપવું=મૂળમાંથી કાઢી નાખવું. ધસીને ના પાડવી=સાફ ના પાડવી. કહેવું ધસીને

ગુમડે ચોપડવાના કામમાં આવવું=અણીને વખતે કામ આવે નહિ ત્યારે પછી શા કામનું ?

ધસાધસ, સ્ત્રી ધસધસ કરવું તે.

(૨) સામસામે એક બીજાનું જુઠું બોલ્યા કરવું તે.

ધસારણ, ન. ધસારો. (૨) ધાસ; ધસતાં પડેલી રજ. (૩) તોટો; તુકસાન.

ધસવાની મજીરી. (૪) ધસીને પીવાનું બોસડ. [પાવાનું બોસડ.

ધસારવું, ન. ધસીને બાળકને

ધસારો, પુ. ધાસ; ખોટ; નુક-
સાન. (૨) આકા; લીટો. (૩) ધસાયોનો
ભુકો; રજ; કચરો. (૪) ધસીને પ્રવાહી
બનાવેલું ઓસડ. કિ. પ્ર. ધસારો પડવો
=ખાધ આવવી. ધસારો આપવો=નુક-
સાન મજરે આપવું ધસારો વેઠવો=
ખરચ ખમવું

ધસાવવું, કિ. પ્ર. કોઈ ધસે એમ
કરાવવું. (૨) ઉજળું કરાવવું. (૩) છા-
લાવવું. (૪) ધાર કઠાવવી. (૫) વધા-
રાનું હોય તે ઓછું કરાવવું. (૬) ચો-
ળાવવું. (૭) ભુકો પડાવવો. (૮) લેખ
કરાવવો. (૯) ખણજ ભગાવવી.

ધસાવું, કિ. અ. [સં. ઘર્ષ]
ધસારો પડે એમ થવું (૨) ઓછું થવું;
ઘટવું. (૩) કામ આવવું. (૪) શરીરે
છર્છ થઈ જવું. (૫) પૈસાની ભીડમાં આવવું.
૩. પ્ર. ધસાવ બોલવું=વિરુદ્ધ બોલવું.
ઉધરાણી ધસાતી જવી=થોડે થોડે દુકી
થઈ જવી.

ધસિયું, વિ. ધસીને ઉખાડેલું;
ઉઝરડી લીધેલું. ભુકો થઈ ગયેલું હોય
એવું (મીઠું).

ધસિયો, પુ. થોડા થીમાં રોકેલા
લોટનો ખોરાક; થોડા થીની છુટી સુખડી.
(૨) ધસવાનું કામ કરનાર.

ધસોટિયો, પુ. ઘઉંના લોટને ધસીને
બનાવેલો ખાવાનો એક પદાર્થ; ધસિયો.

ધળકો, જી. ગળકો.

ધંધોલિયું, ન. ધુંધટો; પોતાનું
શરીર મોં વગરે ઢાંકીને ખુલામાં બેસી

રહેવું તે. (૨) છેક સાધારણ ધર;
અન્યવસ્થિત ધર. (૩) સારી વસ્તુની
ખરાબમાં ખરાબ સ્થિતિ થઈ જવી તે.

ધટ, મોઝરી કે ખીનું કંઈ પણ
ટોકતાં ઘણુંઘણું અવાજ કરે એવો
ઘાટનો (કંસાનો) બડી લોટી જેવો
કે ઉધા ખાલા જેવો એક આકાર. કિ.
પ્ર ધંટ વગાડવો=બહેર કરવું; ચેતવણી
આપવી ૩. પ્ર. ધંટ બેવું=ખડુજ પાકું;
રાઠ ધરમાં ધંટ વાગે છે=ધરમાં કંઈ પણ
નથી. પાકો ધંટ=ખડુજ પહોંચેલો માણસ.

ધંટડી, સ્ત્રી નાનો ધંટ; ટોકરી.
કિ. પ્ર. ધંટડી વાગવી=ખાલી થઈ જવું;
(૨) ભોળનની વેળા થવી.

ધંટડો, પુ. મોટો ધંટ; ટોકરો
ધંટમાળ, સ્ત્રી. ધંટડીઓની માળા;
ધુધરમાળ. (બળદને ગળે બંધાય છે.)

ધંટરવાળ, સ્ત્રી. ન. એક ભાતનું
શિકારી વાનું. [ધંટી.

ધંટલો, પુ. ભરડવાની થાળા વિનાની

ધંટાકુર્ણ, પુ. [સં.] શિવનો
એક ગણ. (આ ગણ ભક્તિની કામના
પુરનાર ગણાય છે. કેટલાક લોક એની
ઉપાસના કરે છે.)

ધંટાપંથ, પુ. [સં.] રાજમાર્ગ;
બહેર માર્ગ તે.

ધંટારવ, પુ. ધંટના જેવો અવાજ.

ધંટી, સ્ત્રી. [સં.] ધંટ; ધંટડી;
ટોકરી. (૨) ધક્કા. (ખરડરીમો)

ધંટી, સ્ત્રી. અનાજ ફળવાની પ-

તથરનાં જે પડવાળી એક બનાવટ; કોઈ-પણ ફરતા જે પડવાળું ચંત્ર; ચક્કી. કહે-ધરનાં છેવા ધંટી ચાટે ને ઉપાધ્યાને આટો. ધંટીના સો ને ધંટીનો એક=ધંટી પ્રમાણે ઓરણું ને ચુલા પ્રમાણે ઓરણું

ધંટીચોર, પુ. ખીસાતતર. (૨)

આલાક. કહે-ચોરનો ભાઈ ધંટીચોર.

ધંટુ, ન. હાથીનો ધંટ

ધંટો, પુ. મોટો ધંટ. (૨) દળ-વાની મોટી ચક્કી

ધંડ, પુ. જમર; જમરો.

ઘા, પુ. [સં. ઘાત] ધાર-વાળું હથિયાર ભેરમાં વાગવાથી જે કાપ પડે છે તે; ક્ષત; જખમ. (૧) ઝટકો; પ્રહાર (૩) મોટો દુઃખની ઉડી અસર. (૪) ચોવિશ કાગળનો જાલો; દસ્તો. કિ. પ્ર. ધા કરવો=અધીતિ નુક-સાન કરવું. વા ખમવો=નુકસાન ખમવું. ધા થવો=ચોટ લાગવી. ધા પડવો=મહા-કષ્ટ આવી પડવું. ધા મારવો=ચોચ વખતે ચોચ કહેવું. (૨) નુકસાન કરવું. ધા લાગવો=મોટું નુકસાન થવું. છાતીનો ધા=અંતરમાં દુઃખ થાય એવો બનાવ. સોડનો ધા=વિશ્વાસઘાત ધામાં લણુ=દુઃખમાં વધુ દુઃખ; 'બળતામાં ઘી.' ધા-બાજરિયું=ધાને સાધી દેવાનો અને રૂઝ લાવવાનો ખાસ શુભ ધરાવતી પાણીમાં થતી એક વનસ્પતિ. ધા ભેગો ધસારકો=કરવું ત્યારે તો પુરૂજ કરવું.

ઘાઈ, સ્ત્રી ઉતાવળ; દોડાદોડી. (૨) ધાંધલ. (૩) ભરાવો.

ધાએલ, બુ. ધાયેલ.

ધાધરી, સ્ત્રી. [દે. ઘમ્મર]

કમરની નીચેના ભાગનો છાકરીઓનો ઘેરદાર ચોખાક; ચણિયો; નાનો ધાધરો.

(૨) મુલવાળો ગલેફ. (૩) વીણા રાખ-વાની કાચળી કિ પ્ર. ધાધરી પહેરવી=સ્ત્રી જેવા યવું; નતક બનવું. ૩ પ્ર. ધાધરિયુ ગોતર=છાકરીઓ વધારે થતી હોય એવું કુટુંબ; સ્ત્રીપ્રધાન કુટુંબ.

ધાધરો, પુ. સ્ત્રીઓને પહેરવાનું કમરથી પગના પગા સુધી આવી રહે એવું ઘેરદાર વસ્ત્ર; ચણિયો. કહે-ગયો ધાધરો ને ગયો ધરવાખરો=સ્ત્રી ગઈ એટલે ધર નકામું જ. ૩ પ્ર. ધાધરા. ચલણુ=સ્ત્રીનું ચલણુ. ધાધરા પલટણુ=સ્ત્રીઓનું ટાળું

ઘાટ, પુ. [સં. ઘટ] ધડીને બનાવેલો આકાર; આકૃતિ. (૧) ચહેરો; સીંકલ (૩) નદી કે નવાણુ ઉપર પગ-થિયાંવાળું જે બાધકામ કરેલું હોય છે તે; નવાણુનો મનુષ્યની અવરજવરવાળો કિનારો. (૪) સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક ભતવું રેશમી કપડું; ગાળો. (૫) પર્વતો ઉતરીને જવાનો માર્ગ. (૬) સલાદિ પ-ર્વતનો પ્રદેશ. (૭) ગોડવણુ; યુક્તિ કરીને પાર ઉતારવું તે. (૮) તાલ; પ્રસંગ; લાગ. (૯) રીત; વર્તન; લક્ષણ. કિ. પ્ર. ઘાટ ઘડવો=ઘણું નુકસાન કરવું; મારી નાખવું. (૨) મનોરથ કરવા. ઘાટ ઘાટનાં પાણી પીનાં=દેશ દેશનો અનુભવ લેવો. ઘાટ આણુવો=તક લાવવી; ઘાટ

એસવો=ધાર્યા પ્રમાણે થવું કિ. પ્ર. ધાટ
ઉતારવો=ચોકડું બેસાડવું. કામ થાય
અમ ગોઠવવું.

ધાટડી, સ્ત્રી સ્ત્રીએને ઓઢવાનું
રેશમી હુડડું; ચુદડી (કન્યાને વર
તરફથી મંગળ વસ્ત્ર તરીકે ઓઢાડવામાં
આવે છે તે; મંગળ ધાટડી) (૨) સુ-
વાસણ સ્ત્રીના મડદા ઉપર ઓઢાડવામાં
આવે છે તે. કિ. પ્ર. ધાટડી ધાલવી=
મરનાર સુવાસણને પિથેર તરફથી ચુદડી
ઓઢાડવી. ધાટડી સાથે જટ=પતિના
પહેલાં સ્ત્રીનું મરણ થવું આવી ધાટ-
ડીએ અને જઈશ ઠાઠડીએ=અર્થાત્ લગ્ન
થયાં તે મરણજી જટવાનાં (૩) છાતી
અને પીઠ ઢંકાય તેમ શરીરે ગાંઠ મારીને
કપડું વિંટાળવું તે. કિ. પ્ર. ધાટડી
ભીડવી=પહેરેલા કપડાના કુલતા છુટા
છેડાને કમરે બાંધવા.

ધાટણ, સ્ત્રી. ધાટીની સ્ત્રી. (૨) ધર-
કામ કરનારી સ્ત્રી; ચાકરડી.

ધાટકાર, વિ. ધાટવાળું. (૨) રૂથાળું.

ધાટપોત, ન. હલકી જાતનું
રેશમી કપડું.

ધાટી, પુ. દંડખણના મહારી પ્રદે-
શનો રહેવાશી; ચાકરનું કામ કરનારો
દખણી માણસ. (૨) ધરકામ કરનારો
ચાકર. (૩) વિ. જડડું; કંઠણ હોયએવું;
મનખુત મનનું.

ધાટીલું, વિ. ધાટવાળું. (૨) રૂથાળું.

ધાટું, વિ. ગાટું; સખત (૨)
કંઠણ; સંગીન.

ધાડ, જી. ગાડ.

[ધડો.

ધાડવો, ન માટીનું ધડા જેવું વાસણ;

ધાડું, (ગાડું), વિ. ધાડું; રંગડા

જેવું (૨) જડડું. (૩) કંઠણ થઈ ગયેલું;

રીડું. (૪) ભરાઈ; ખીચાખીચ.

ધાણ, પુ. આખાનો અમુક જાત

જેટલો ભાગ; વિભાગ. (૨) ધૂળધાણી

ફરી નાખવું તે, ભેળસેળ ફરી નાખવું

તે (૩) કચરી છુટી નાખવું તે; સહાર

(૪) [સં. વ્રાણ] બદલો; દુર્ગંધ.

(૫) મોટો હથોડો કિ. પ્ર. ધાણ બ-

ગાડવો=ગોઠવેલો દાવ બગારી નાખવો

ધાણ નીકળી જવો=મોટો સંહાર થઈ જવો.

ધાણી, સ્ત્રી. [સં. ધૂણિ]

તેથી ખીચાં પીલવાનું લાડડાનું ચંત્ર. (૨)

મહેનત આપનાર અને પીડાસારક થઈ

થડેલું અણુમમલ કામ. કિ. પ્ર. ધાણી

કરવી=ધાણી રાખી તલ વગેરે પીલવાનું

કામ કરવું. ધાણીએ જોડવું=કંઠાળા ભરેલા

કામમાં જોડવું; ઘટમાળમાં નાંખવું.

ધાણીમાં ધાલીને પીલવું=એમાંથી છુટાથ

નહિ એવા કામમાં નાખીને દુઃખ દેવું.

અવળી ધાણીએ ધાલીને પીલવું=સખત=

માં સખત શિક્ષા કરવી. ર. પ્ર. ધાંચીની

ધાણી=કંઠાળા ભરેલું કામ કે વૈતર.

ધાણીનો બળદ=ઘટમાળમાં ફરતો જીવ;

દુઃખ સહેનાર; એકમાર્ગી; ખીચ કંઈ

ગમ વગરનો માણસ.

ધાત, સ્ત્રી. [સં. જન] મારી

નાખવું તે; હત્યા; ખૂન. (૨) અકાળ

મૃત્યુ. (૩) પુ. ઝટકો. (૪) પ્રહાર; ફટકો.
(૫) અમુક સંખ્યાને તેનાથી ગુણીને
વધારવી તે. કિ. પ્ર. ધાત કરવી=મારવું.
ધાત જવી=મોતમાંથી બચવું.

ધાતક, વિ. ધાત કરનાર. (૨)
જીવને જોખમ લગાડે એવું (૩) નિર્દય.
(૪) પાપી; ખૂની. (૫) પુ. મારો; જલાદ.
ધાતકી, વિ. ધાત કરનાર; ખૂની.
(૨) નિર્દય; દુષ્ટ.

ધાતવ્યંદ્ર, પુ. [સં.] જ્યોતિષ
પ્રમાણે અમુક રાશિના સ્થાનમાં રહેલો
ચંદ્ર હાનિકર્તા ગણાય છે તે.

ધાતતિથિ, સ્ત્રી. [સં.] જ્યોતિષ
પ્રમાણે અમુક દિવસ જે હાનિકર્તા હોય
તે. (૨) અશુભ દિવસ.

ધાતનક્ષત્ર, ન. [સં.] હાનિ-
કારક નક્ષત્ર. [વાર

ધાતવાર, પુ. [સં.] હાનિકારક

ધાતસ્થાન, ન. [સં.] નુકસાન
કરનાર ગ્રહાદિકનું સ્થાન. (૨) મારી
નાખવાનું સ્થળ. [કસાઈ.

ધાતી, વિ. ધાત કરનાર. (૨) પુ.

ધાતુક, જી. ધાતકી [કરનાર તેલ.

ધાતેલ, ન. ધા ઉપર સારી અસર

ધાપહાણુ, પુ. એક જાતનો પત્થર
કે જે ધા ઉપર લગાડતાં જાંદી નય છે
અને જ્યારે ધા કેમય ત્યારે કાઢે છે.

ધામરૂં, જી. ગામરૂં.

ધાખાજરિયું, ન. ધાને રૂજવવાનો
ગુણ ધરાવનારું એક હુલું.

ધામ, પુ. [સં. વર્મ] બ્રહ્મા;
બાફ. (૨) પરસેવો; પસીનો. (૩) તાપ.
ધામછ, ન. વહાણના તળિયામાં
જે પાણી ભરાય છે તે. (૨) પરસેવો.
(ધામય કે ધામટ.)

ધાય, પુ. ધા; ધાવ. (કવિતામાં)
ધાયડમલ, વિ. બહાદુર; ધીર;
પહેલવાન. [દાર છાંડ.

ધાયપાત, પુ. એક જાતનો રેસા-
ધાયલ, જી. ધાયલ.

ધાયાંબુડયાં, વિ. કમોતે મુઝેલાં;
ધા લાગવાથી અથવા પાણીમાં ખૂડવાથી
મરણ પામેલાં

ધાયેલ, વિ. ધવાયેલું; જખમી.
(૨) જેને કામવિકારની અસર થયેલી
હોય એવું; કામપીરિત

ધાયો, પુ. ચાવિશ કાગળનો જાતો;
દસ્તો; ધા. (૨) ધાયેલ થયેલો હોય તે.
(૩) હેયુ ભેદાય એવું લખાણ. સંકેતનું
લખાણ, કાયદો.

ધારણુ, ન ખૂબ ઉધ આવવી તે
(૨) ખૂબ ઉધ આનું એવું જે તે.
(ઓપધાદિક.) કિ. પ્ર. ધારણુ આવવું=
ગાઠ નિદ્રા આવવી. ધારણુ નાખવું=
મૂકવું=સામો માણસ ઉઘે એમ કરવું.

ધારાપુરી, સ્ત્રી. મુંબાઈ પાસે
આવેલો એક નાનો ટાપુ. (ત્યાં ઓઈ
સમયની શુદ્ધિ છે.)

ધારી, સ્ત્રી. પરમાં પૂરણ રાખીને
તળી કાઢેલી પૂરી. (૨) તળેલું ઢેખરું;

વડું. (૩) ચોટલીની આસપાસ રખાવેલા થોડા થોડા દુધ વાળ. (૪) પાણીમાં ઠીકરી મારવાથી પડતું ચકરડું.

ધારીપુરી, સ્ત્રી. કણીકના પડમાં પૂરણ મૂકીને કરેલી પૂરી.

ધારે, ન. રસી નીકળતી હોય એવું ચાદું; નાક. (૧) લવાક; ગાંઠ.

ધાલ, સ્ત્રી. જમવા બેઠેલાં માણસની હાર; પંગત. (૨) નુકસાની; ખોટ. કિ. પ્ર. ધાલ પાડવી=માણસોને ઓળખાંધ જમવા બેસાડવાં. (૩) ધાલ યડવી=નુકશાન આવવું

ધાલખાધ, સ્ત્રી. આપલે કરવાથી ને નુકસાની પડે તે

ધાલધુસૈડ, સ્ત્રી ધાલમેલ; કાઠધાલ કરવી તે. કિ. પ્ર. ધાલધુસૈડ કરવી=વસ્તુને યુધી નાખવી; ઉલટાસુલટી કરી નાખવી. (૨) કાઠને ત્યાં બહુ જતું આવવું તે [દીવાળિયો

ધાલણુદાસ, પુ. નાણાં ધાલી જનારો;

ધાલસેલ, સ્ત્રી. ગરબડસડખડ; ગાટાળો. (૨) ભેળસેળ; ભેગ. (૩) આવળ. (૪) ખટપટ; પ્રપંચ. (૫) આપલેનો સંબંધ. કિ. પ્ર. ધાલમેલ કરવી=બાજી રમવી.

ધાલમેલિયું, વિ. ધાલમેલ કરનાર; ગરબડિયું; ખટપટી; પંચાતિયુ. (૨) ઉતાવળિયું. (૩) ધુસણદાસ. (૪) પેચી.

ધાલવું, કિ. સ. અંદર મૂકવું; ખોસવું. (૨) પહેરવું; ધારણ કરવું. (૩)

ખંતથી મચ્યા રહેવું. (૪) કોઈનાં નાણાં હજમ કરવાં. (૫) ભેળવવું; ભેળવવું. કિ. પ્ર. ધર ધાલવું=કુટુંબમાં ને કુટુંબમાં ખોટું કામ કરવું; નુકસાન કરવું; કામ બમાડવું. નીચું ધાલવું=શરમાવું. કોઠી ધાલવી=પેટી સ્થાપવી. પગ ધાલવો=માં દાખલ થવું. ખોળે ધાલવું=રક્ષણમાં લેવું. માથે પાણી ધાલવું=મંદવાડમાંથી સાળ થઈ ઉઠવું. માથે ધૂળ ધાલવી=ફગેલ થવું; નકાદું કામ કરવું. વેળ ધાલવી=લોહીનું બંધાઈને ગાંઠ થવી. નજરમાં ધાલવું=ધ્યાનમાં લેવું

ધાવ, પુ. ધારવાળું હથિયાર વાગવાથી ને ઉડા કાપ પડે છે તે; જખમ. (૨) સમસ્થા; કોપડો; સવલ જવાબ વાળું પદ. (૩) ન ઝાકળ [થવું.

ધાવું, કિ. અ. ઝટકો લાગવો; ધાયલ ધાવેડી, વિ. ઝીણી બુદ્ધિયું; ચચળ; ચતુર

ધાસ, ન. [સં.] એની ભેળેજ ઉગી નીકળત વૃણ; ખડ; ચાર. કિ. પ્ર. ધાસ ખાવું=પથની માફક વર્તવું. ધાસ કાપવું=સામે ઉપેક્ષા કરે સ્થેમ બોલવું. (૨) સ્ત્રી ધસારો. (૩) ખોટ. ધાસ ખાવી=ધટ ખમવી. ધાસ કાપવી=ધટ વાળી લેવી. ધાસ લાગવી=ધટ આવવી.

ધાસચારો, પુ. ઢોરોના નિર્વાહવું ને કંઈ ધાસ કડબ વગેરે તે.

ધાસતેલ, ન. જમીનમાંથી નીકળતું એક જાતનું તેલ; ફેરોસીન.

ધાસદાણો, પુ ઢોરોના નિર્વાહનું
ને ધાસ અને અન્ન વગેરે તે. (૨) ધાસ
અને દાણાંરૂપે અપાતી ખંડણી. (કાઠી-
આવાડના રાજાઓ ગાયકવાડને ખંડણી-
રૂપે ધાસદાણો આપે છે)

ધાસપુ'ળે, પુ કચરોપુ'ળે, વાસીડું

ધાસલેટ, જી. ધાસતેલ

ધાસપું, કિ. અ. [સં. ચર્વ]

ધસાપું. (૨) કંઈક ઉપકાર કરવો, લાભ
કરવો. કિ. પ્ર. ધાસી જટવું=જઈવું પણ
કામ કરી જટવું.

ધાસિયું, વિ ધાસમાંથી કૃત્યન્ન
થયેલું ધાસિયુ ધી=જે દોર એટલા ધાસ
ઉપરજ રહેતા હોય તેનું ધી. (૨) ભેળ-
વાણું; સત્વરદિત; હલકું; ઉતરવું.

ધાસિયો, પુ. [અ.] સાથરો:
ધાસનો પથારો. (૨) ધાસની દળી,
ચોડાની પીઠ ઉપર નાખવાની દળી.

ધાસાદિયું, ન. બસોયુ; હંમેશાં
પહેરવાની ચુડી.

ધાંધરડવું, કિ. અ ભારે ધાટાઅ
રડવું. (૨) ગળામાંથી લાળો ને તીક્ષ્ણ
સાદ કાઢયા કરવો. (૩) રાગ કાઢીને
મેટિથી ગાયા કરવું ખૂંસો પાડયા કરવી;
આરડવું; તાણીને રોવું.

ધાંધરી, સ્ત્રી એક ભતનું વાળું.

ધાંધલું, ન. ગાડા જેવું આચરણ;
ગાંડું. કિ. પ્ર. ધાંધલાં કાઢવાં=ગાંડાં
કાઢવાં. (૨) ઓવારણું કિ. પ્ર. ધાંધલાં
લેવાં=ઓવારણું લેવા.

ધાંધું, વિ. નિર્માલ્ય; ગરીબ. (૨)
ગભરાયેલું; મુંઝાયેલું

ધાંચ, સ્ત્રી. ચીલામાનો ખાટો (૨)
મુશકેલી; મુંઝવણ (૩) અટચણ. (૪)
આચકો; ઠપકારો.

ધાંચણ, સ્ત્રી. ધાચીની સ્ત્રી ગાંગ-
લીધાંચણ=મહુ નાણનારી સામળખટે
હલ્લેલી દતકયામાની એક સ્ત્રી

ધાંચી, પુ. તેલી બિયાને ત્રાણીમાં
પીચી તેલ કાઢનાર અને તેલ વેચવાનો
ધંધો કરનાર (૨) તે લોકોની નાત. ૩
પ્ર. ધાંચીનો ખળદ=એકને એક રસ્તે વગર
સમજે મહેનત કર્યા કરનાર.

ધાંચો, પુ વાંસફોડો; વાંસના
ટોપલા ટોપલી વગેરે બનાવનારો (૨)
ધાચી (રીસમાં ધાચો એમ કહેવાય છે.)

ધાંટાધાંટ, સ્ત્રી. ખૂંસાખૂંસ; ઉપરા-
ઉપરી ધાટા પાડવા તે; સામસામે ધાંટ
કાઢવા તે.

ધાંટી, સ્ત્રી ગળાને વચલે ભાગે
રહેલું હાડકું; હરડિયો. ધાંટી ફૂટવી=જી-
વાની આવવી (૨) ગળાની અંદરથી
અવાજ કૃત્યન્ન કરનારો અવયવ. (૩)
ધાત; મોટી મુશકેલી; કિ. પ્ર ધાટી
આવવી મુશકેલી આવવી ધાંટી વટાવવી=
મુશકેલીમાંથી પાર ઉતરી જવું

ધાંટો, પુ. ગળામાંથી ને અવાજ
નીકળે છે તે; અવાજ; સાદ; ખૂંસ; પોકાર
કિ. પ્ર. ધાંટ કાઢવા=ગુસ્સો કરી મોટીથી
બોલવું. ધાંટો ઉઘડવો=સારો સાદ નીક-
ળવો. ધાંટો પાડવો=બોલાવવું. (૩) ખીજકું

ધાંયછ, જી. માયછ

ધાંયજો, પુ. હજમ; વાળંદ.

ધિમેલ, સ્ત્રી એક જાતનાં રાતા રંગનાં છવડાં; રાતી કીડાઓ. (ઝિમેલો.)

ધિલોડી, સ્ત્રી. [સં. ગૃહાલિકા] સરડાના જેવું એક નાનું પ્રાણી. (૨) ધિલોડાની વેલ

ધિલોડું, ન. ધિલોડીના વેલાનું ફળ; ટિંડોફ; ઘોલું (૨) ફાંસ; ફાયર.

ધિસલું, ન. બળદ પલોટવાનું લાકડાનું ચાન. (૨) છોકરાને રમવાનું વતરણું

ધિસલુ, કિ. સ. મુક્કીનો માર મારવો, ટપેરવું.

ધિસ્સો, પુ. માનની દોરી ઉપર જે ધસારો પડે છે તે, દાતિયો કિ. પ્ર ધિસ્સો દેવો=ક્ષત પાડવો. (દોરમાં) (૨) થાપ દેવી; છટકી જવું.

ધી, ન. [સં. ઘૃત] માખણ-ને તાવીને તેમાંથી કાઢેલું સરવ; ઘૃત; તુપ. કહેવું ધી બેસ્યું તો ખીચડીમાં ધિયાળ=ધીવાળું. ૩. પ્ર. ધીકેળાં=સારો લાભ. [તે જગા; ધીનું બનર.

ધીકાંટો, પુ. જ્યાં ધી વેચાવું હોય ધીગળણી, સ્ત્રી. ધી ગાળવાનું ગીણું કાણું કે જળીવાળું વાસણ.

ધીચ, જી. ગીચ.

ધીચાપડ, ન. ધી અને તેના જેવું ચાકણું દ્રવ્ય.

ધીતાવણી, સ્ત્રી. માખણને તાવીને ધી બનાવવાનું સાદીનું વાસણ.

ધીતેલું, ન. પોયણીનું કળ. (પોય-ણીના મૂળમાં જે નાની ગાંઠો થાય છે તે.)

ધીસ, સ્ત્રી તપાસ માટે નીકળેલું ઘણા માણસોનું ટોળું; સધ; સમૂહ.

(૨) રોન કરનારાઓનું મંડળ. (ગિરત)

(૩) હોળીનો વરઘોડો (૪) જોરથી કરેલો આવાત.

ધીસર, ન. ધુંસડ [ટીપવું.

ધીસલું, કિ. અ. ધીબલું; મારડું;

ધીસાધીસ, સ્ત્રી. બીડાબીટ. (૨)

ઉપરાઉપરી (૩) ધમ્માચક્રી. (૪) કનિયો.

ધુધરમાળ, સ્ત્રી ધુધરાની માળા.

ધુધરવટ, સ્ત્રી. કિનારી ઉપરની

ધુધરીઓની હાર. (૨) જેને છેડે ધુધરીઓ મૂકેલી હોય એવો ઘાવરો. [તાણવા.

ધુધરાવું, કિ. અ. ગુરસાથી ડોળા

ધુધરિયાળું, વિ. જેને ધુધરીઓ લગાડેલી હોય એવું; વાગવું.

ધુધરી, સ્ત્રી. [સં. ઘુર્ધરી]

ધાતુના પતરાનો ખટખડે એવો નાનો

અને પોલો દાણો. (૨) સ્ત્રીઓને કાણી

ઉપર-ખાવડે પહેરવાનું ધરણું; લોકીટ.

(૩) બાફેલું આખું અનાજ; ટોઠા.

ધુધરો, પુ. [સં. ઘુર્ધરા] મોટી

ધુધરી. (૨) છોકરાને રમવાનું ખટખડે

એવું રમકડું (૩) ધુધરીઓનો કુમખો.

(૪) મશાલાવાળી એક જાતની પૂરી. (૫)

દાળ કરવા માટે પલાળીને મુકવેલું કઠોળ.

(૬) ચુનો બનાવવાને પકવેલા મરડિયા.

કિ. પ્ર. ધુધરા બાંધવા=નાચ કરવો; શરમ

મૂકીને કામ કરવું. ધુધરા મૂકવા=સુદર બનાવવું. કહેવું પૈસો હોય તેનો છોકરો ધુધરે રમે.

ધુધવવું, કિ. અ. 'ધુધુ' એવો અવાજ થવો; ગર્જવું. જોરથી મોટે અવાજે બોલવું.

ધુધવાટ, પુ. 'ધુધુ' એવો જે જોરદાર ભરે અવાજ થવો તે. (૨) ધાટો; અરાટ; ગર્જના.

ધુધવાટો, પુ. જોરદાર ભરે અવાજ; ગર્જના; હોઝારો. (૨) રીસથી મોટે ધાંટે બોલવું તે.

ધુધુ, અ. એવો અવાજ. (૨) હોવાના ગળામાંથી નીકળતો અવાજ; ભારે અને ચરધર થતો અવાજ

ધુમચો, પુ. સમૂહ; ટોળું

ધુમજ, પુ. ધુમ્મટ. (૨) શિખર. (૩) ગભાંચાર; મંદિરની અંદરનો આરડો; ધુમ્મટ તળેનો ભાગ.

ધુમટી, સ્ત્રી. ધુમ્મટ જેવી નાની આકૃતિ (૨) ઘાસ કે વાસની ચીથોની છત્રી.

ધુમટો, પુ. ધુમ્મટ જેવી વસ્ત્રની આડ; મો ઢાંકવું તે. કિ. પ્ર. ધુમટો તાણવો=લાજ કાઢવી.

ધુમડવું, કિ. સ. જોરથી પ્રવાહીને હલાવવું. (૨) હિંદોળવું.

ધુમડી, સ્ત્રી આમ તેમ ધુમાવું તે. (ઝાળીવું) (૨) ચકરી; ધુમરડી. ધુમડી ધાલવી=હિંચકા નાંખવા.

ધુમણી, સ્ત્રી. ધુમડી.

ધુમરડવું, કિ. સ. તળેકેપર કરવું;

ગોળ ફેરવવું (૨) જોરથી હિંદોળવું.

(૩) ચકરચકર ફરે એમ કરવું.

ધુમરડી, સ્ત્રી. ફેર; ચકર; વમળ; જમણ (૨) બાળકને થોડિયામાં સુવાડીને ખુબ હિંચકા નાંખવા તે

ધુમરાવું, કિ. અ. રીસથી મોં ચડાવવું (૨) વિકારી થવું; કંદની અસર જણાવી (૩) વરસાદનું ચઢી આવવું; ઝમુમી રહેવું.

ધુમરી, સ્ત્રી. ધુમણી; ધુમરડી. (૨) વમળ; ભમરો; વહેતા પાણીની અંદર થતાં કુટાળા. (૩) ચકર; અંધારા આવવાં તે

ધુમલડી, સ્ત્રી. ધુમડી (કવિતામાં).

ધુમાધુમ, સ્ત્રી. આમતેમ હોંશથી ફરવું તે.

ધુમાધુમી, સ્ત્રી. દોડધામ.

ધુમાવવું, કિ. સ. ફેરવવું; ચારે તરફ ફરે એમ કરવું. (૨) ચારે તરફનો વિચાર કરીને ફેરવવું.

ધુમ્મટ, પુ. [ફા. ગુલદ] હહેરા અથવા મકાનની ઉપર જે અર્ધ ગોળાકાર ધાણું વળાય છે તે. (૨) હહેરાની અંદરનો અર્ધ ગોળ ભાગ.

ધુરકવું, કિ. સ. ગુસ્સાભેર મોટો અવાજ કાઢીને બોલવું; સામા થવું. (૨) ભસવું. (૩) કપટી આંખે કોઈની સામે જોવા કરવું; તાકીને ડાળા કાઢવા.

ધુરકાધુરકી, સ્ત્રી. સાસસામે ધુરકવું તે.

ધુરકાવવું, કિ. સ. જોરથી બોલીને બીવરાવવું; ધમકી આપવી.

ધુરકિયું, ન ધુરકીને બોલવું તે.
કિ પ્ર. ધુરકિયાં કરવા=ધુરકીધુરકીને બોલવું.

ધુરધુર, અ એવો યતો અવાજ.

ધુલર, ન. એક જાતનું (અંજીરના જેવું) વૃક્ષ અને તેનું ફળ; ઉંખરો. (૨) કાનનું એક ધરેણું.

ધુલરડું, ન બાળકની કાંઠનું એક ધરેણું. (૨) સ્ત્રીઓના કાનનું એક ધરેણું. (૩) કુમળુ; ઝુલતી ધુધરીઓનો જરવો.

ધુલરડ, (ધૂડ), પુ. રાતે દેખે ને દિવસે આધળું એવું એક પખી; ઉલ્લુક.

ધુસણિયું, વિ માનાપમાન ન ભેતાં માયું મારનારું; ધુસી જાય એવું.

ધુસાડવું, કિં સં ધુસે એમ કરવું; ઘાલવું.

ધુંધટ, પુ. મ્હોં ન દેખાય તેમ તાણેલો માથા ઉપરનો છેડો; લાજ. કિ. પ્ર ધુંધટ તાણવો=લાજ કાઢવી. (૨) ભુરખો; મોં ઠકાય એવો પડો.

ધુંધટડો, પુ જુઠ ધુંધટ.

ધુંધટી, નાનો ધુંધટ. (૨) માથે નાંખવાની નાની પછેડી.

ધુંધટો, પુ. માથા ઉપરનો છેડો તાણી બનાવેલો ધુમ્મટ; ધુંધટ; ધુમટો.

ધુંથ, સ્ત્રી. ગુંથવણ; આંટી; જેનો ઝટ લઇને નિકાલ થઇ શકે નહિ એવી જાલત; મુશકેલી.

ધુંથવણું, કિ સ. ગુંથાય એમ કરવું; માર્ગ સૂઝે નહિ એવી સ્થિતિમાં મૂકવું.

ધુંથળું, જુ. ગુંથળું.

ધુંથાણું, કિ. અ. ધુંથ પડવી; ગુંથાણું; માર્ગ નહિ સૂઝવો.

ધુંજપું, કિ. અ. [સં. ગુંજ] 'ધુંકડું' એવો અવાજ કરવો.

ધુબુ, ન. ખીસુ; ગજવું. (૨) સુકો મચાલો ભરીને બનાવેલી પૂરી; ધુપરો.

ધુંડ, પુ. ધુટડો; કાગળો. (૨) વિ. ઘોડાની એક જાત. ૩. પ્ર. ઘોડીનો ધુંડ=કોધનો ઉછાળો; ગુસ્સો.

ધુંડડો, પુ. મોંની બખોલમાં એકજ વખતે બેઠલું પ્રવાહી માય તેટલું તે; કાગળો. કિ પ્ર. ધુંડડા ઝળવા=ગુસ્સાને દાખી રાખવો.

ધુંટણું, પુ. [સં.] ઠિંચણું. કિ. પ્ર ધુંટણીએ બેસવું=ઠિંચણવાળાને બેસવું. (૨) પાયમાલ થઈ જવું ધુંટણીએ પડવું=ધુંટણું ઉપર બેસીને નમવું.

ધુંટણિયાં, ન. ધુંટણું ભર ચાલવું તે. કિં પ્રં ધુંટણિયાં ભરવાં=ધુંટણું ઉપર ચાલવું.

ધુંટણું, કિ. સ. [સં. ચર્ણ] બહુ બારીક ભુકો કરવાને ધસીને પીસવું; લસોટવું; વાટવું (૨) ભરથી ધસવું. (૩) વારંવાર લખ્યા કરવું. કિ. પ્ર. હોપિસ્તા ધુંટવા=ખરડા ઉપરના અક્ષર-માં ફરી ફરીને કલમ ફેરવવી. (૨) નવે-સરથી-એકડે એકથી માંડવું. સૂર ધુંટવો=ઘાંટાને લખાવવો. દમ ધુંટવો=શ્વાસને થોડીવાર રોકી રાખવો.

ધુંટી, સ્ત્રી. પગની પાટલી આગળનું નાનું બહાર નીકળતું હાડકું. (૨) બ-

અચ્ચાને અપાતી એક ઔષધિ. (૩) ગાંઠ; આંટી. (૪) મુશકેલી; મુંચવણી. (૫) છળવિદ્યા; પ્રપચનળ

ધુટો, પુ ખૂબ ધુટીને બનાવેલો રમડો, અવલેહ. (૨) ખરડ (૩) બત્તો; ધુંટવાનું આભર. (૪) ધુંટવાથી આવતો આપ.

ધૂડ, પુ ધુવડ; ઉલ્લેહ (૨) વિ મુંગો; ગુમાની (૩) અતિ વૃદ્ધ (૪) અધ્ધ.

[ખેલાન.

ધૂમ, વિ ગરક; ચકિત. (૨)

ધૂમવું, કિ અ. આમતેમ ફરતું; મોટા કારભાર કરવો; મહાલવું. (૨) આમતેમ ગોટાતુ; મસ્ત બની રહેતું. (૩) ચારે પાસ ફેલાવું.

ધૂરવું, જી ઘોરવું (૨) ધુરધુર થવું. (૩) ગળામાથી 'ધુધુ' એવો અવાજ નીકળવો.

[ધ્રુજવું.

ધૂણીયામાન, વિ. [સં.] હાલતું;

ધૂસ, પુ મોટો ઉદર. (૨) કાળ

ધૂસવું, કિ અ. પરાણે અંદર ચેસવું; કાબલ થવું; સામેલ થઈ જવું.

ધૂસિયું, ન કાળવાહ; ઉદર પકડવાનું સંકેતિયું.

ધૂણા, સ્ત્રી. [સં.] દયા; અનુકંપા. (૨) તિરસ્કાર. નિર્ધૂણુ=નિર્દય.

ધૂત, ન. [સં.] ઘી, તૂપ. (મ.)

ઘેટી, સ્ત્રી. ઘેટાની માદા; મેંઘી. (૨) વિ નડી; માંસલ; તાણ; ઠિંગણી (સ્ત્રી) ઘેહું, ન. આખે શરીરે મુંવાળા

વાળવાળું એક ચોપમું ગરીબ સ્વભાવનું નનાવર; મેંદું; ગાડર (આ પ્રાણીના વાળ તે બીન કહેવાય છે.)

ઘેટો, પુ. ઘેટાની ભતનો નર; મેંઘો; મેંધ. (૨) ભડો ભરાઉ શરીરનો છાકરો.

ઘેડ, ન લોટકો; ઢોચકું, નાનો ધડો

ઘેન, ન ઉંધ આવવાની અસર;

તંદ્રા; આળસ. (૨) અભિમાન; છક,

મદ. (૩) માદક પદાર્થોની અસર

ઘેખર, ન. [સં. છૂતચર]

એક ભતતું પકવાન્ત, પુષ્કળ ધીનું મોણ

નાંખીને બનાવેલી ધીમા તળા કાઢેલી

અને ખાડ પાયેલી પૂરી [કસદાર.

ઘેખરિયું, વિ ઘેખરના એવું; રસ-

ઘેર, પુ વર્તુલનો વિસ્તાર; પરિધ.

ઘાધરા કે અંગરખા વગરનો નીચેનો

વિસ્તાર (૨) ટાળે થઈ જરવું તે; ટાળું.

કહેવું ઘેરઘેર માટીના ચુલા=બધે સરખું

હોય. કિ. ૩ દીવા ઘેર ફરવે=હોલવવો.

ઘેર કાટા પડવા=ધર ઉતર થવું

ઘેરણુ, ન ઘેરી લેવું તે; ઘેરા

(૨) ધારણુ ઘેરણુગોળી=ઉંધ લાવે એવી

દવા. [ઘેરવાળું

ઘેરદાર, વિ જેને ઘેર હોય એવું;

ઘેરવું, કિ સ. આસપાસ ફરી

વળવું; વિટાઈ વળવું (૨) રોકવું; આ-

તરવું (૩) ખાળવું; અટકાવવું. (૪)

ઠાંકવું; બાવું. (૫) મુઝાવી-ગભરાવી

દેવું; સપડાવવું; ફસાવવું. ઘેરી ખેસવું =

અમુક કાર્ય કસવવા માટે કોઈની પજી

સામે રોકાણ કરી બેસવું ઘેરી લેવું= આસપાસ ફરી વળવું.

ધેરાવ, પુ. ઘેર; ચરિય; ફેલાવો; સીમા; વિસ્તાર; ભરાવ (૨) રોકાણ; પ્રતિબંધ.

ધેરાવું, કિ. અ. ચારે તરફથી અ- તરાઈ જવું; સંકટમાં આવવું. ઘેરાઈ જવું=આસ પાસે જવું. (૨) હવાલામાં -કબજામાં હોવું.

ધેરાવો, પુ. જુઠું ઘેરાવ. [રગની.

ધેરી, સ્ત્રી ધારી. (૧) નિ ઘેરા

ઘેરું, નિ ગાઢ; ભરપુર; ભરેલું, (રગથી) પાકું. ઘેરીઆખ=મદભરી આંખ

ઘેરેઘેર, અ. દરેક ઘેર; ઠામેઠામ.

કહે. ઘેરેઘેરમાટીના ચુલા=બધે ઉકાળેસરખું.

ઘેરેયો, પુ હોળીના દિવસોમા ફાગ ખેલનાર છોકરો; નેરમાં ચાલનારો. ર પ્ર. ઘેરેયા ચૌદશ=દ્રાગણ શુદ્ધ ચૌદશ.

ઘેરો, પુ પરી લેવું તે; ચારે બા- જુથી આવરી લેવું તે (૨) રોકાણ; અટકાવ; પ્રતિબંધ કિ. પ્ર. ઘેરો પાલવો =બધી તરફથી બંધ કરવું. (૩) સમૂહ; સમુદાય.

ઘેલઅંક, નિ વખતે ગાંડું અને વખતે ડાહ્ય થઈ જવું હોય એવું.

ઘેલછા, સ્ત્રી ગાંડપણ; ઘેલાપણું. (૨) મનનું એકમાગી વણ.

ઘેલડી, સ્ત્રી. ગાંડી; પ્રેમઘેલી. (૨) એક દેવી. [ઘેલછના અંશવાળું.

ઘેલસંધુ, નિ. દંગધડા વગરનું;

ઘેલાઈ, સ્ત્રી. ગાંડાઈ; ઘેલછા.

ઘેલું, નિ. જેને સારાસારવિવેક ન હોય

એવું; અસકેલું; મત્ત; પાગલ; દિવાનું; ઢંગ વગરનું. કિ. પ્ર. ઘેલાં કાઢવાં=ગાંડાં કાઢવાં કહેઠું ઘેલાના કંઈ ગામ વસતાં નથી=ગાંડાં તો ક્વચિત-કોઈક જ હોય. ઘેલા થવું=જેવું માણસ હોય તેવા થવું. ઘેલું થઈને છૂટે ને ગામ બધું લૂટે=જુઠીરીતે ગાંડાં કાઢવામાં કેટલાક ફાવી નય છે. ઘેલીનાં ઘેરઘેર સાસરાં=કેકેકાણે ગવાળો નાખવો તે ઘેલી સાસરે ન નય અને ડાહીને શિખામણ દે=પરોપદેશે પાંડિત્યના જેવું. [મમ.

ઘેંધટ, નિ. ચકચુર; તક્ષીન; મસ્ત;

ઘેંશ, સ્ત્રી. હારામા અથવા પાણીમાં મીઠું નાખીને બનાવેલું જીવાર, બાજરી વગેરેના લોટનું દેણ; રાખ-કહેઠું આવડે નહિ ઘેંશ ને રાધવા પેસ=સાદામાં સાડું કામ પણ જેને આવડતું ન હોય તેને મોટા કામમા યોજવું ઘેંશ ખાય તે ઘેધર થાય=ફરી પાળવાથી હંમેશા ફાવેલોથાય છે.

ઘેયું, ન. [સં. મહાવર] ચી- લામાં પડેલો ખાડો; બાકું; ઉડો ખાડો.

ઘો, સ્ત્રી. મોટી ગરોળીની જાતનું એક જંગલી પ્રાણી. (આ પ્રાણીની બે ત્રણ જાતો થાય છે. જાડી પાસલા જેવી જાત તે 'પાટલા ઘો' કહેવાય છે, અને પાતળી ઉડતી જાત તે 'ચંદન ઘો' કહે- વાય છે. વાધરી લોકો આ પ્રાણીને દેખે કે તરત મારી નાખતા હોવાથી એવી કહેવત છે કે 'ઘો મરવાની થાય ત્યારે વાધરીવાડે નય.' આ પ્રાણીના પંજના નખની પકડ બહુજ મજબુત હોય છે.)

ધોડકું, કિ. અ. મારવું; ઠોડકું; ઠોંસા મારવા. (૨) મોટો ધોટો કાઢીને લડવું (૩) ઘોચવું.

ધોધર, પુ. વકરેલો જંગલી બિલાડો; ભારે માથાનો કૂર બિલાડો. (૨) બીક લાગે એવું એક ભયકર કાલ્પનિક સ્વરૂપ. રૂ. પ્ર. ધોધર જેવું=ભારે અને ભય ઉત્પન્ન કરે એવું. ધોધરરાગો=મોટો બિયામગો બિલાડાનો રાજ.

ધોધરરાણો, પુ. ધોધરમાં જે મોટો તે. (નવરાત્રીમાં એક મોટી ને સ્થૂલ પુન્નવાદિતિ બનાવી તેની આગળ છોકરા રમે છે અને તેને માતાનો ધાંતી કહે છે તે.)

ધોધરો, પુ. જેમાંથી અવાજ નીકળે છે તે ગળાનો ભાગ; ગળું; કંઠ. (૨) ધોંટો; સાદ; મોટો ભારે અવાજ. કિ. પ્ર. ધોધરો ઝાલવો=ટોટો પકડવો. ધોધરો કાઢવો=ખડું મોટીથી ખોલવું. ધોધરો તાણવો=લાંબો સૂર તાણીને ગાવું. કહેં. ધોધરે સિંદુર દે=ખોલાય નહિ એમ કર. ધોધરે ખાઝવું=ગળું પકડવું.

ધોધા, ન. ભાવનગર પાસેનું એક બંદર. (૨) અમદાવાદ નિકલ્લાનો એ નામનો એક તાણકો. ધોધાપાંચમ=નામ-પાંચમ. ધોધાબાપણ=નામબાપણ કહેં. લંકાની લાડી ને ધોધાનો વર=કયાંનું કયાં મળી આવે છે તે.

ધોધારી, વિ. ધોધા તરફનું. (૨) આ નામથી યોગખાતી કપોળ વાણિયાની નાત.

ધોધો, પુ. ધુમ્મટ; ધુંધટો તાણવો-

કાઢવો તે. કિ. પ્ર. ધોધા કરવો=કપડામાં મોં છુપાવવું (૨) અભણ-મૂર્ખ માણસ ધોચ, સ્ત્રી. ચામડીમાં કાંટો ભા-કાયાથી પડેલું છિદ્ર; ભોંક.

ધોચવું, કિ. સ. ધાલવું; હાખ કરવું; ભોંકવું.

ધોટ, પુ. ધુટો. [ઘોટો; ટકું.

ધોટક, પુ. [સં.] ઘોડો; નાનો

ઘોડઠોડ, સ્ત્રી. ઘોડાનું ઠોડવું તે.

(૨) સરતથી ઘોડા ઠોડવાની ઉદ્દિષ્ટની એક રમત (૩) ઘોડા ઠોડાવવાની યુદ્ધી સપાટ જગા. (૪) ઉતાવળ; ધમાલ.

ધોડમહાત, સ્ત્રી. શેતરંજની રમતમાં ઘોડાની શેઠ પહોંચાડી સામાવાળાના પાદશાહને બાધી લેવો તે

ધોડચુપું, વિ. ઘોડાના જેવા મોંનું. (યક્ષે ઘોડચુપા કહેવાય છે)

ધોડલી, સ્ત્રી ઘોડી.

ધોડલો, પુ. ઘોડો. (કવિતામાં) (૨)

ખારસાખની બે બાજુનાં લાકડાં; ટાલકો

ધોડવેલ, સ્ત્રી સુંદર ઘોડાગાડી.

ધોડાગાડી, સ્ત્રી. જેને ઘોડા ભેડાતા હોય એવી ગાડી.

ધોડાગાંઠ, સ્ત્રી. બેચડી ગાંઠ. (આ ગાંઠ ૪૮ લઈને ફરી જતી નથી.) (૨) શેતરંજના બે ઘોડાઓને એકએકના ભેરમાં રાખવા તે.

ધોડાગીની, સ્ત્રી. ઘોડાની છાપવાળો અિદિશ સરકારનો સોનાનો સિક્કો.

ધોડાધાટડી, સ્ત્રી. ઘોડે બેઠેલી

કન્યાને વર તરફથી જે ઘાટડી ઓઢાડવામા આવે છે તે.

ધોડાચડ, પુ. સ્વાર; ધોડે બેસનારો. (૨) ધોડે બેસે એવો છોકરો.

ધોડાપૂર, ન. નદીમાં આશિષું ખૂબ પાણી આવવું તે (૨) કપાટામાં આવી કપાટામાં ઉતરી નચ એવી રેલ [સ્પતિ.

ધોડામૂઈ, સ્ત્રી એક જાતની વન-

ધોડાર, સ્ત્રી. [સં. ઘોટકા-આગાર] ધોડા બાંધવાની જગા; તબેલો; અશ્વશાળા. કહેવું ધોડા ધોડારમાંજ શોભે=મનુષ્ય તેને યોગ્ય સ્થાન ઉપર હોય તોજ શોભે.

ધોડારિથો, પુ. ઠાણિયો.

ધોડાલિયું, ન. બીલ લોકનું એક વાજું. (એના વાગવાને ધમકવું કહે છે.)

ધોડાવજ, સ્ત્રી. એક જાતની વનસ્પતિ.

ધોડાવાળો, પુ. ધોડાની ચાકરી કરનારો; ધોડો હાંકનારો; રાવત.

ધોડાવેજ, પુ. ધોડાના જેવો વેજ.

ધોડિયાટ, પુ. છાપરાનાં આડી આડસર ટેકવવાનું ત્રિકોણિયું.

ધોડિયું, ન. (૧) આડી પાટડી. (૨) ગીલતાન. (૩) મોઢા. (૪) પારણું. (ધોડિયાના જે છેડે જે આંકડીયા નાંખી જોણી બાંધી તેમાં બાજકને સુવાડવામાં આવે છે.) (૫) તાડજાનો ઢાંડો. કિ. પ્ર. ધોડિયું બંધાવું=છાકરાં થવાં. કહેવું ધોડિયે ધર=જે ધરમાં નાનાં છાકરાં ધણાં હોય એવું ધર.

ધોડી, સ્ત્રી. ધોડાની માદા. (૨) ત્રિપાઈ; જેની ઉપર કોઈ વસ્તુ મુકાય એવી બેસણી. (૩) જેનો ટેકો લઈને ચલાય એવી લાકડી. (૪) કોઈ પણ વસ્તુ ટંચાય અથવા અક્ષર રખાય એવી લાકડાની ચીપોની બનાવટ (૫) ટેકણ; તં-બુરાનાં તાર ઉંચા રાખવાની ચીપ. (૬) નાની નીસરણી. (૭) કપડા મૂકવાની લાકડાની ખીટીઓવાળી બનાવટ. (૮) અભ્યાસ નહિ કરવા માટે નિરાશિયાના હાથ બાંધવામાં આવે છે તે (૯) ખુમારી; લહેર. લીલી ધોડી=ભાંગની ખુમારી; કેફ. લંગડી ધોડી-ધોડીચલામણી=છોડરાઓની એક રમત. કહેવું ધોડી પખે ધોડો ને ધરતી પખે દાણો=એક એકના પછી પ્રાપ્ત થાય એવી વસ્તુઓ છે. ધોડી પ્રસરી ને વાત પ્રસરી=કોઈ મોટી ગપ ચાલે ત્યારે આમ કહેવાય છે. (ધોડોમાં એવી માન્યતા છે કે, જ્યારે ધોડી કિવસે વિચાય ત્યારે તેનો ધણી એક ગપ ન ચલાવે તો અશુભ થાય.)

ધોડું, ન. ધોડો અથવા ધોડી બે-માંનું ગમે તે એક; ધોડાની જાતનું નાનું પ્રાણી; ટટુ (૨) ધોડેસ્વાર; હથેળ. કહેવું ડાણું ધોડું ને વળી કરડકણું. ૧. પ્ર. ધોડું પાડવું=ધાર્ષા કરતાં બહુ ખરચ થવું.

ધોડેસ્વાર, પુ. ધોડા ઉપર બેસનારો. (૨) ધોડેસ્વારી કરનારો સિપાઈ.

ધોડેસ્વારી, સ્ત્રી. ધોડા ઉપર બેસવું તે.

ધોડો, પુ. [સં. ઘોટકા] એક સુંદર ચોપગું પશુ; ધુરંગ; અશ્વ; હથ.

(૨) નદી-દરિયામાં આવતો મોલો; તરંગ.
(૩) ચાપ; કળ; વાદરો. (૪) અડિયેલ; હઠીલો છોકરો. (૫) જાડી નક્શીદાર ખીટી. (૬) જે તરફ ચર ઉત્તર કરવાના પગથિયાંવાળો ઉંચો બાંકડો (૭) ઉચી વસ્તુ લેવાય એવી નીસરણી. (૮) કોઈ વસ્તુ ખૂંધવાને બનાવેલું લાકડાનું ચોકડું.
(૯) ચાર પાખડીનું કપાસનું કાલું. (૧૦) પહેલી આંગળીએ પહેરવાની લંગગોળ વીંટી કિ. પ્ર. ઘોડે ચડવું=આગળ પડવું; પરણવા જવું (૨) તૈયાર થઈ જવું.
(૩) ફળેત થવું. ઘોડો પલાણવો =ફરાર સ્વાર થવું. ઘોડો ચડાવવો =ખંડુકની કળ ઉચી કરવી ઘોડો પાડવો= ખંડુક ફેરવો; બહુ ખર્ચ થવું. ઘોડે પલાણ નાખવું=સત્ત્વર તૈયાર થવું.(૨)સરવાળવું. ઘોડે ચડીને આવવું=જાહેર રીતે આવવું. ઘોડાચાલ=ઉતાવળી ચાલ. ઘોડો ધરવો= મસલત કરવી. ઘોડો ચડાવવો=નાજવાની ફાંડીમા એમ કરવું કે જેથી આર્જવણ જોખાય. ઘોડો બાધ=ધીરજ રાખ. ઘોડો મારી મૂકવો=ફતાવળે નાસી જવું. ઘોડાને તંગ અને પુરુષને બંગ=પુરુષને બંગ બસ્મથી જેટલું જોર આવે છે તેટલું ઘોડાને તંગ બાધવાથી આવે છે. ઘોડો ઘોડાને ૩૫ ફોડે=જેવી જેની ચોખ્ખતાતેવું તે કામ કરે. ઘોડો છૂટથો ઘોડી છૂટી= વખતે દઈ અડચણ આવે.

ધોણુ, પુ. [સં. ઘન] મોટો હથોડો; ધણુ.

ધોણિયું, ન. ધણુધણુ ચાચ એવા

ટોલ. (૨) ધણુ ચારવાનું કામ કરનાર. ધોણિયો, પુ. તાંબાની મોટી વટલોઈ.

ધોતું, જુ ગોતું.

ધોખો, (ધોખો), જુ ગોખો.

ધોચું, ન. લમરડા ઉપર બીજા લમરડાની આરથી થતો ધસરકો

ધોર, સ્ત્રી. [ફા.] મરડા દાટવાનો ખાડો. (૨) મરડુ દાટી તેની ઉપર ફરેલું બાંધકામ; કબર (૩) પુ તંબુરામા પિત્તળના તારથી જે જાડો ખરજનો સ્પર નીકળે છે તે અવાજ. (૪) સ્ત્રી. ઉંઘમાં નાક વાટે જે અવાજ નીકળે છે તે; નસકોરા બોલવાંતે (૫) વિ બિયામણ; ભયંકર; ફૂર (૬) અત્યંત ગાઢ કિ. પ્ર. ઘોર ખોદવી=મરડુ દાટવાનો ખાડો ખોદવો; તુકસાનીને રસ્તે જવું. ઘોરખો. દિયો=અકર્મી; મૂર્ખ; ઘોરમાંથી મડદાં ખણીકાટીનેખાનારએકલવનું પ્રાણી;જરખ.

ધોરણુ, ન. ઘોરવું તે; ખૂબ ઉંઘવું તે (૨) ઉંઘમા નાકમાંથી અવાજ નીકળ્યા કરવો તે; ઘોર.

ધોરદર્શન, ન. [સં.] ધ્રુવડ.

ધોરરાસન, ન. [સં.] શિયાળ.

ધોરવું, કિ. અ. ગાઢ ઉંઘવું. (૨) આસોચવાસથી ઘોરણુ બોલે એમ ઉઘવું. (૩) ઉંઘમાં નાકમાંથી અવાજ થવો.

ધોરંભાવું, કિ. અ. વરસાદનું ચડી આવવું; અંધારવું; ઘેરાવું.

ધોલું, ન. ઘોલીનું ફળ; ધિલોડું. (૨) ફાસ; આડખીલી. [જનારં.

ધોલૈયું, વિ. વગર નોતરે જમવા

ધોલ્યું, ન. ખાસી કરેલો નાનો
બળદ ઘોડો=અણુપળોટ બળદ.

ધોડેલો, પુ. વગર નોતરે જમવા બેસે
તે. (૨) દીવાળીનો ઘોડો.

ધોધ, પુ. [સં.] મોઢે કરતું તે.
(૨) આહીરનું બુંપડું. (૩) અવાજ; સ્વર;
શબ્દ. કિ. પ્ર. ઘોજવું=કતરાતે પવને
જવું (વહાણોનું).

ધોળ, પુ. ઘોળાય તે; યુવવણ;
ગભરાટ. (૨) પ્રવાહી પદાર્થનો રંગડો
(૩) ન્યાતિનો અમુક જતો કિ. પ્ર. ઘો-
ધાલવો=પંચાત આણવી. ઘોળ બાધવો=
કેટલાક લોકોએ એકત્ર થઈ ચોતાનો નવો
જતો બાધવો.

ઘોળવું, કિ. સ. [સં. ઘૂર્ણ]
ચોળીચોળીને નરમ-ઠીલું કરવું.
(૨) એકનો એક વિચાર કર્યા કરવો.
(૩) હલાવવું; ફેરવવું. (૪) ચુંથવું;
ચર્ચવું. (૫) ઘુટવું; મેળવવું. કિ. પ્ર.
ઘોળીને પીંજવું=કચી ગણતરીમાં નહિ
ગણવું. [ચોળાચોળ.

ઘોળાધોળ, સ્ત્રી. સંકલ્પવિકલ્પ;
ઘોળાધોળી, સ્ત્રી. ઘોળાધોળ કરવી
તે; ચર્ચા કર્યા કરવી તે.

ઘોળાવવું, કિ. પ્ર. ઘોળાય એમ
કરાવવું; ચોળાવવું; ચર્ચાવવું.

ઘોળાવું, કિ. અ. આમતેમ આ-
ધુંપાધું પવું. (૨) ચોળાઈને નરમ થવું;
વલોવાવું; ચર્ચાવું.

ધોજ્યું, અ. બજ્યું, હશે; એમ જ-

ણાવવાનો ઉદ્યોગ: આટલું ન થાય તો
ધોજ્યું.

ઘોંકવું, કિ. અ. (૧) ગોદો મારવો.
(૨) ભેળવું. (૩) ઘોચવું. [મુકો.

ઘોંકો, પુ. કાણીનો ગોદો. (૨)

ઘોંધાટ, પુ. શોરભકાર; કલબલ; કંકળાણ.

ઘોંચ, સ્ત્રી ઘોંચાચાથી પડેલો ખાડો.

ઘોંચવું, કિ. પ્ર. ભેરથી ઘાલવું-
સોકવું [પડવું.

ઘોંટવું, કિ. અ. ઉધકું; નિદ્રામાં
ઘોંટાળો, જુ. ગોટાળો.

ઘ, [સં. ઢન] હણનાર.

ઘાણું, ન. [સં.] નાક. (૨) ગંધ;
વાસ. [લેનારી ઇંદ્રિય; નાક.

ઘાણેંદ્રિય, સ્ત્રી. [સં.] વાસ
ડ.

ઙ, પુ. [સં. ઙ] ગુજરાતી
ભાષાના મૂળાક્ષરોમાંનો હંકર્યાની અતુ-
નાસિક અક્ષર.

ચ.

ચ, પુ. ગુજરાતી ભાષાના મૂળાક્ષ-
રોમાંનો તાલુસ્થાનનો અક્ષર. (૨) અ.
અને; પુત્ર.

ચઇતર, જુ. ચૈતર.

ચઉડું, જુ. ચોડું.

ચઉદ, જુ. ચોદ.

ચઉદશ, જુ. ચોદશ.

ચઉહાણુ, જુ. ચોહાણુ.

ચક, પુ. પુ. [ફા. ચિક્]
વાંસની સળીઓનો પડો; નળીદાર

અંતરપટ. કિ. પ્ર. ચક નાખવો=અંતરપટ રાખવો. (૨) વિ. છક; આભો; ચકિત

ચકચક, અ. ચળકાટ મારતું હોય તેમ. (૨) વિ ચકચકતું હોય એવું. (૩) ચકલીનો એવો અવાજ.

ચકચકતું, વિ ચળકતું; ઝગઝગતું.

ચકચકતું, કિ. અ. ચળકાટ મારવો; ઝગઝગતું.

ચકચકાટ, પુ. ચકચક થતું તે; ઝગઝગાટ

ચકચકિત, વિ. ચકચકતું; ઉજ્જવળ (૨) સ્વચ્છ; સાફ; ઓપદાર.

ચકચાર, સ્ત્રી. ખલખોળ; પડપૂછ; ચર્ચા. (૨) તપાસ; તળવીજ.

ચકચુર, વિ. તક્ષીન; મસ્ત; નિમમ્. કિ. પ્ર. ચકચુર થવું=કેફ કરીને મત્ત બનવું.

ચકચુથ, સ્ત્રી. ઉંડા ઉતરીને ચર્ચા ચલાવવી તે; ચોળાચોળ.

ચકડાળી, ન. [સં. ચક્રદોલા] તળે ઉપર જતો આવતો ને ગોળ ફરતો ફાળકો. (૨) ફેર; ઊમ.

ચકટી, સ્ત્રી. [સં. ચક્ર+વત્] ચપટી પાતળી નાની ચીજ; કપડા-ચામડા કે પતરાની કકડી; પતરી; પટી.

ચકટીદાર, વિ. પતરીદાર; પાસાદાર. ચકટું, ન. [સં. ચક્ર+વત્]

ગોળ અથવા ચોરસ પાતળું ઢેકું; નડું દળદાર પટ. (૨) વિ. લાજ જોઈ રહેલું. (૩) ચળકતું.

ચકટવું, જી. ચમટવું

ચકમંધ, વિ બધું; સધળું (૨) અ. તમામ.

ચકબિદલું, ન છાકરાંની એક રમત.

ચકમક, પુ. [સં. ચમક=પ્ર-સ્તર. તુર્કી. ફા. ચકગાક] બરડા પછી ચકચકિત કણનો એક કંઠણ પત્થર; આગિયો પત્થર કિ પ્ર ચકમક ઝરવો=જડાજડ થવી.

ચકમંડળી, ન. [સં. ચક્રમંડલ] ચક્રો-કુંડાળાં-પૈરાનો સમૂહ; ફરતા ગ્રહો વગેરેનો સમૂહ. (૨) એકબીજાને અનુસરતા રહે એવા માણસો સાથે કરેલી અચુક ગોઠવણ; બાજી. (૩) નળ; ગુંચવણી; ફાંસો [નડું કપડું.

ચકમે, પુ બનાત; બિનનું ઓઢવાનું ચકરચકર, અ. ગોળગોળ ફરતું હોય તેમ; ચકરની માફક ફરતું. કિ. પ્ર. ચકર ચકર ફરવું=ગાળાકારે ઉપરાઉપરી ફરવું. [માફક.

ચકરબામર, અ. ફરતા ચક્ર ચકરડી, સ્ત્રી. છાકરાંને રમવાની

ફીરકી. (૨) ફેર; અંધારાં આવવાં; ચકરી. ચકરડી ભમરડી=ગોળ ફરતું તે; ફરવાથી ફેર આવવા તે. ર. પ્ર. ચકરડી ભમરડી ખવરાવવી=ગુંચવણમાં નાખવું; છેતરવું.

ચકરડું, ન ગોળ કુંડાળું; મીડું. (૨) પૈડા જેવું ગોળ; આઠાઆંધવાળી પાથડી. ચકરડા જેવું=મોટું (મીડું).

ચકરદા, વિ. નડો પુરુષ; ઢોલો.

ચકરવકર, અ વિકારને લીધે આંખ-નું આમતેમ ફરતું તે.

ચકરાકાર, જી. ચક્રાકાર.

ચક્રારવો, પુ. ચક્રર મારીને જતુ
તે: ફેરાવો; લંબાણુ માર્ગ. (૨) પરિઘ;
ધર (૩) ચક્રાકાર બૃહસ્પતિના. અ ચક્રારવો.

ચક્રરી, સ્ત્રી. [સં. ચક્રી]
તરમર, અધારાં આવવાં તે (૨) ગોળ
આંટા ચડાવેલી પાથડી (દખણી પાથડી)
ચક્રરીદાર=ગોળ આંટાઆંટાવાળું.

ચક્રરૂં, ન (તિરસ્કારમાં) આંટાદાર
પાથડું. (૨) નડો ચક્રાકાર ફેરવેલો.

ચક્રલી, સ્ત્રી. ચક્રવાની માદા. કહે
ચકલી ચકલી ફેરવેલો ભાર ? એક ઉતાર.
ચકલીલટ=ગરીબ બ્રાહ્મણ (૨) પાણીનો
નળ

ચક્રલું, ન. ચક્રલો અથવા ચકલી
(૨) જીવ. (૩) મહોલ્લાઓના મોં
આગળની છુટવાળી જગા; ચોક; ચક્રલો.

ચક્રલેદાર, પુ. [વિ.] ચક્રલાનો
રખેવાળ. (૨) મહાલનો વસુભાતીબમલદાર.

ચક્રલો, પુ. [સં. ચટક] ચક્રલીનો
નર. (૨) મહોલ્લાઓના નાકા આગળની
છુટી જગા; લાગોળ; કિ. પ્ર ચક્રલો
મૂકલું=મહેર કરલું; ઉતાર મૂકવો.

ચક્રવી, સ્ત્રી. [સં. ચક્રવાકી]
ચક્રવાની માદા; ચક્રવાકી. ચકલી. (તે
જળાશયો પર દેખાય છે અને ટોળામાં
રહે છે.)

ચક્રલું, કિ. અ. લાગ ભેવો; શહ
ભેતા રહેલું; તપર રહેલું. (૨) તાકલું;
તકમલું. [વર્તીપણે; સર્વોપરિપણે.

ચક્રવે, અ. [સં. ચક્રે] ચક્ર-

ચક્રવે, પુ. [સં. ચક્રવાક]

ચક્રલો; એક નતના હોલા જેવા પંખીનો
નર. (આ પંખી દિવસે નરમાદા સાથેનાં
સાથે રહે છે પણ રાતે તેઓ એક
ખીલથી જુદાં પડી સામસામેના કિના-
રાપર બેસે છે અને વિચોગના કલ્પાંતમાં
રાત્રિ ગાળે છે.)

ચક્રંદલ, પુ. ફેરવેલો.

ચક્રંદું, વિ. કસણીને ઢાડેલું; મંડું
કરેલું. (૨) પહોચેલું; આવેલું.

ચક્રંદો, પુ. ગાંસડીઓ બાંધવાનો
સંચો; સકંભ. (૨) હોરીયાર; કાબિલ.

ચક્રા, સ્ત્રી. સાંઠાની ચીપો.

ચક્રાચક્ર, અ. તરબોળ; ખૂબ; ભરપુર.

ચક્રાચું, ન. ચામડી ઉપર ચડેલો
ગોળ સોભે; હોલી બંધાઈ જમને
પડેલું ચાકું.

ચક્રાચું, જી. ચક્રાચું.

ચક્રાર, [સં.] ચ એવો ઉચ્ચાર
અને અક્ષર (૨) કંઈ પણ ઉચ્ચાર
કરવો તે. [અવાણી ભેડું, તપાસવું.

ચક્રાસવું, કિ. સ. પ્રકાશવું. (૨)

ચક્રિત, વિ. [સં.] વિ. વિરમય
પામેલું; છક વર્ષ ગયેલું; બાંત; ફંગ; અજળ.

ચક્રી, જી. ચક્રી. (૨) ચકલી.

ચક્રોતરૂં, ન. [ફા. ચક્રોતર]
મોટું ખાટું ને મીઠું લિંબું.

ચક્રાર, [સં.] ચંદ્ર ઉપર બહુજ
પ્રીતિ રાખનાર એક પંખી. (એમ કહે-
વાય છે કે, તે ચંદ્રનાં કિરણોનું પાન કરે છે.)

તેની ચાંચ અને આંખો બહુ લાલ હોય છે. તે જીવતા લ્યાળા ખાઈ નાચે છે.)

(૨) વિ. ચંચળ; ચતુર; ચાલાક.

ચક્રોરી, સ્ત્રી. ચક્રોર પંખીની માદા

ચક્રર, ન. [સં. ચક્ર] ચપટી

ગોળ આકૃતિ; વર્તુલ; પેડું; ચાક. (૨)

ગોળ ધારવાળું હથિઆર. (૩) પરિધ; ઘેર.

(૪) આટો. (૫) તમ્ભર; ચકરી. (૬)

શું કરવું તે સૂઝે નહિ એવી સ્થિતિ.

કિ. પ્ર. ચક્રર ફરવું=વસ્તુસ્થિતિનું બદ-

લાઈ જવું. ચક્રર મારવું=લેવું=આમતેમ

આંટા મારવા; ફેરો ખાવો (૭) ફંસો.

ચક્કી, સ્ત્રી. [સં. ચક્કો] ધટી,

ચકી, વગેરે. (૨) ધાણી. (૩) ગોળાકાર

ખાંધેલી ગાંસડી. કિ. પ્ર ચક્કી ચલાવવી

=ખા ખા કરવું.

ચકકુ, ન. ચાક; ચપ્પુ.

ચક, ન. [સં.] ચપટી ગોળા-

કાર વસ્તુ; પેડું; ચાક. (૨) ગોળ ધાર-

કાર હથિઆર. (૩) દરિયાઈ જંતુની

વર્તુલાકૃતિની છિપ. (૪) એક ગોળાકાર

ચિહ્ન; કુંડાળું. (૫) આવલી; હાર.

(૬) સમુદ્ધ; સમુદાય; પ્રદેશ; રાજ્ય.

ચક્રદંડ, પુ. [સં.] શરીર

ગોળ વળે એમ દંડ પીઠવા તે.

ચક્રવર, વિ. [સં.] ચક્ર ધારણ

કરનાર; વિષ્ણુ.

ચક્રચારી, સ્ત્રી. [સં.] ગોળા-

કાર ધાર; પરિધ; ઘેરાવો; ચક્રની ધાર.

ચક્રપાણિ, પુ. [સં.] જેના

હાથમાં ચક્ર છે એવા દેવ; વિષ્ણુ.

ચક્રપાદ, પુ. [સં.] ગોળ પગવાળું જે તે; હાથી. (૨) ચક્ર છે જેના પગ ફેરે તે રથ.

ચક્રખંધ, પુ. [સં.] ચક્રના આકારમાં વચાચ એવી એક કાબચરચના.

ચક્રમુદ્રા, સ્ત્રી. [સં.] ગોળ આકારનો સિક્કો; વિષ્ણુના આયુધની છાપ.

ચક્રવર્તી, પુ. [સં.] મહા-રાજા; શહેનશાહ; ધણું રાજ્યો ઉપર રાજસત્તા ભોગવનાર; સમ્રાટ. ચક્રવર્તીની =મહારાણી; સમ્રાજી.

ચક્રવર્તિતા, સ્ત્રી. [સં.] ચક્ર-વર્તીપણ; સર્વ રાજ્યોનું ઉપરીપણું.

ચક્રવાક, ન. [સં.] ચક્રવા-ચક્રવીને નામે જોળખાવું એક પંખી.

ચક્રવાકી, સ્ત્રી. [સં.] ચક્રવી; ચક્રવાકની માદા.

ચક્રવાત, પુ. [સં.] વટોળિયો; કુદડીએ ફરતો પવન; વાવાઝોડાનો વાયુ

ચક્રવૃદ્ધિ, વિ. [સં.] મુદ્દલમાં વ્યાજ મેળવતા જવું અને વ્યાજ કાઢતા જવું તે; વ્યાજના બે પ્રકાર: એક મુદ્દલ ઉપર વ્યાજ કાઢવું તે સાદું વ્યાજ અને બીજું વ્યાજ મુદ્દામાં હમેરીને વ્યાજ કાઢવું તે ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ.

ચક્રવ્યૂહ, પુ. [સં.] ચક્રા-કૃતિએ કરેલી સેનાની રચના; કોઠાયુદ્ધ; ચક્રરાવો. (મહાભારતમાં ચક્રવ્યૂહને પ્રકારે યથેલા યુદ્ધમાં પાંડવો તરફથી અભિમન્યુ હરાયા હતા.)

ચક્રાકાર, પુ. [સં.] ચક્રના
જેવો આકાર (૨) વિ. ચક્રના જેવા આકારનું

ચક્રાકિત, વિ. [સં.] ચક્રના
ચિહ્નવાળું. (વૈષ્ણવ સપ્રદાયનો એક
ભેદ કે જેમાં ચક્રનાં છાપાંતિલક લેવામાં
આવે છે)

ચક્રાંગ, પુ. [સં.] લાલ પગ
અને લાલ ચાંચવાળો હસ; ચક્રો. (૨)
રથ; ગાડી. (૩) સ્ત્રી. ચક્રાંગી=હંસિની

ચક્રી, પુ. [સં.] ચક્રવાળા-
વિષય. (૨) ચક્રવર્તી રાજા. (૩) કુલાર.
(૪) ચક્ર જેવું હથિયાર રાખનાર.

ચક્ષુ, ન. [સં.] આંખ; નેત્ર.

ચક્ષુરાગ, વિ. [સં.] નજરે
જેવા માત્રથી જ પ્રીતિ થઈ જાય એવું

ચક્ષુઃશ્રવા, પુ. [સં.] આંખો-
વડે જ સાંભળે છે તે; સાંપ. [નયન.

ચંખ, ન. [સં. ચશ્ત્ર] આંખ;

ચાખણી, સ્ત્રી. ચાખવું તે; ચાખવા
જેવું જે તે. [કરવું; ચખાડીજેવું

ચાખાડવું, કિ. સ. ચાખે એમ

ચાખડવું, કિ. સ. જોરથી દાખીને
ધાલવું. (૨) ચાંપવું; કચરવું; છુંદવું

ચગદાવું, કિ. અ. દખાવું; ચંપાવું;
કચરાવું. [દેખાવું.

ચગવું, કિ. અ. આકાશમાં ઉડવું

ચગળવું, કિ. સ. દાતથી નહિ
ખણ પેટાંથી દાખી દાખીને ચૂસવું;

મમળાવવું. [હવામાં ઉંચે ઉડાવવું.

ચગાવવું, કિ. સ. ચગે એમ કરવું;

ચગીજવું, કિ. અ. સંઘાથી સમ-
જવું; પારખી જવું. (૨) ફાટી જવું.
ખહેડી જવું; વંડી જવું

ચગુ, વિ. ચંચળ; ચતુર; ચાલાક.
(૨) ન. રેલનાં પાણી ઉતરી ગયા પછી
જમીન ઉપર ઠરેલી તરી; કાંપ

ચચણવું, જુ. ચણચણવું.

ચચણાટ, જુ. ચણચણાટ.

ચચરવું, જુ. ચરચરવું.

ચચરાટ, જુ. ચરચરાટ.

ચચુકો, પુ. આમલીનું ખી; કચુકો.

ચચુકો, પુ. કચુકો; ચીચુકો. (૨)

ચકડોળ; ચિંચરો.

ચરચાર, વિ. ચારચારનું જોડું

ચરચો, પુ. એવો ઉચ્ચાર અને અક્ષર.

ચટ, પુ. સાચા દેવને ઠેકાણે ડાલનો
જે દેવ ખતાવી પૂજે છે તે. (૨) સ્ત્રી.
આદત; ટેવ (૩) ખાલીખમ (૪) ખંત;
કાળજી; જીદ. (૫) અ. ઝટ. (૬) ખણસ, હદ.

ચટક, પુ. [સં.] ચક્રલાની
જાતનું એક પખી. (૨) વિ. લાલચોળ;
સુંદર (૩) સ્ત્રી લહેજત.

ચટકદાર, વિ. ચટકવાળું; સુંદર;
મોહક; સુરેખ (૨) લહેજતદાર; મરાઠાદાર.

ચટકમટક, વિ. નખરાંખાજ; અભિ-
નયવાળું; ફાંફું. (૨) મોહક હપજાવે
એવો હાવભાવ. [મોહક મરોડવાળું.

ચટકવું, વિ. દીપવું; શોભવું;

ચટકવું, કિ. અ. ડંખ મારવો. (૨)
ખીલવું; ખુલવું; દીપવું. (૩) વૃદ્ધ.

અટકાવવું, કિ. સ. ડંખ દેવો; કરડવું.

અટકી, સ્ત્રી તીવ્ર અસર; હડી-
આકરી લાગણી. (૨) રીસ ચડવી; ખોટું
લાગવું તે. (૩) મોહિની.

અટકીદાર, વિ. સુરેખ; રંગીલું;
મોહિની લગાડે એવું. (૨) તેજ આગ
એવું; મોહક; સ્વાદવાળું

અટકું, ન. બિંદુ; ટીપું.

અટકો, પુ. ડંખ; અટકો. કિ. પ્ર
અટકો ભરવો=ડંખ દેવો. અટકો ભરવો=
અણી ઘાચાચ તેમ કરવું (૨) સખત
લાગણી થવી. કિ. પ્ર. અટકો લાગવો=
લાગણી થવી; ખીજવાવું.

અટઅટ, અ. ઝટઝટ; ઉતાવળે

અટણી, સ્ત્રી. [સં. ચટ]

મરથા વગેરે ઝીણાં વાટીને કે ખાંડીને
ખનાવેલો સ્વાદ ઉશ્કેરનારો ખાવાનો પ-
દાર્થ. કિ. પ્ર. અટણી થઈ જવું=સહેજમા
ખપી જવું (૨) મુખ્ય નહિ એવું અથવા
દુય્ધ એવા અર્થમાં; એ તો અટણીમા
ખપી જશે (૩) ખુટવાડવું; પુરું થઈ જવું.

અટણો, બહુ અટણી ખાનારો.

અટપટ, અ. ઝટપટ. (૨) ઓ.

અતિ આગુરતા; ચિંતા; અકળામણ.

અટપટી, સ્ત્રી. અતિ ઉત્સુકતા;
ચિતાની લાગણી; અકળામણ (૨) તાલા-
વેલી; વ્યગ્રતા; ઉત્સુકતા; ખેચેની.

અટાઈ, સ્ત્રી. [ફા.] સાદડી; સાથરી.

અટાકો, પુ. અટકો; તીવ્ર લાગણી.
(૨) ટીખું ને ખાટું રાઈવું; સ્વાદ લાગવો તે.

અટાઅટ, અ. જલદી; અટપટ.

અટાડવું, કિ. સ. ચાટે તેમ કરવું;
ખાય તેમ કરવું (૨) લાભ લેવા દેવો;
લાંચ આપવી. કહેવું મોં અટાડવું=ખુદ
જૂટ આપવી. [ખેરંગી પટ્ટા તે

અટાપટા, પુ. આડાઅવળા રંગ-
અટાપટી, સ્ત્રી અટપટી. (૨) યાપ-
ટીપ; ચાપચીપ.

અટિયું, વિ. જિદી; હડીલું.

અટકું, (ચાટકું), વિ. લાલચ

અટુલ, વિ. [સં.] અચળ;

અપળ (૨) સુદર; મનોહર

અડઅડ, અ. લાકડામાંથી નીકળેલો
એવો અવાજ; પ્રવાહી બળતાં થતો અવાજ.

અડઅડાટ, પુ. અડઅડ એવો અવાજ

અડપ, અ. ઝટ; એકદમ; તાબડ-
તોબ; તરતજ.

અડપઅડપ, અ. ઉતાવળે; ત્વરાથી.

અડપવું, કિ. સ. અટ દહને ઉચકી લેવું.

અડભાડ, સ્ત્રી. બકવાદ; મિથ્યા પ્રતાપ.

અડભાડવું, કિ. અ. ગુસ્સે થઈ
ખાલવું; વઢવું; ખીજવું.

અડભાડાટ, પુ. ગુસ્સાની ખોલચાલ;
ખીજવાટ; હડાઈ; તકરાવ.

અડવું, જુ. અડવું.

અડવો, (ચડવો), પુ. માટીનો
નાનો લોટકો; હલેચણો.

અડસ, (ચરસ), સ્ત્રી. લાંગ; ગાંજનું
સત્ત્વ. (અફીણ અને ગાંજ કરતાં પણ
અડસ વધારે આકરી હોય છે.) (૨)
મમતથી કાર્ય કરવાની ઉત્કંઠા; આગ્રહ-
ભરી દેવ; બહોંસ.

ચડસાચડસી, સ્ત્રી. એકખીલથી સરસ થવાનો મમત; સરસાઈ; હરિકાઈ; સ્પર્ધા.

ચડસીહું, વિ. મમતી; આગ્રહી.

ચડસું, ન. પાણી તાણવાનું ચંત્ર; સુપડા જેવી ઘોડી લાકડાની ષડનાળ.

ચડીચોટ, અ. એકદમ; સપાટાળમ; ડપાટામાં. [યતો એવો અવાજ.

ચડેડાટ, પુ. લાકડું ફાટતાં-માગતાં

ચડી, સ્ત્રી. અર્ધા સુરવાળ.

ચઢઉતાર, સ્ત્રી. ચઢવું અને ઉતારવું; વારંવાર ઉપર નીચે જવું આવવું. (૨) ભાવની વધધટ. (૩) વિવાહમાં ઉતાવળે બોલવું ચાલવું તે. (૪) વિ. ઉત્તરોત્તર ચઢવું ઉતરવું હોય એવું.

ચઢણુ, ન. ઉત્તરોત્તર હંચુ ને હંચુ ગથેહું હોય એવું જે તે.

ચઢતી, સ્ત્રી. ઉત્તરોત્તર સાડ ચઢું રહેવું તે; સારી સ્થિતિ; ઉત્કર્ષ.

ચઢવું, વિ. ઉપર જવું; વધવું; ખીલવું; સાડ થવું. (૨) વધારે સાડ; ઉત્તમ; એજ; હંચું.

ચઢવું, કિ. આ. નીચેથી ઉપર જવું; ઉચ્ચ સ્થાન ઉપર જવું (૨) ઉગવું (૩) ખેંચાઈને વાંકું વળવું. (૪) ઘેરાવું (૫) પીઠ ઉપર બેસવું. (૬) કિરમત અથવા ભાવવું વધવું. (૭) ઉન્નત સ્થિતિએ પહોંચવું. (૮) અસર થવી. (૯) વળગવું; ચોટવું. (૧૦) બેસવું આવવું. (૧૧) ગળવું; પોણું થવું. (૧૨) ચુસ્તો

થવું. (૧૩) કુલાવું; બડાશ મારવી. (૧૪) ધરાવું; અપાવું. (૧૫) પાસ બેસવો. (૧૬) સંક્રાંતિ. (૧૭) ફરફરવું. (૧૮) સામે થવું; ધસવું. (૧૯) આવરણરૂપે લગાડવું ૩. મ. કીડીઓ ચઢવી=કામ કરતાં કંટાળવું. (૨) ગથેડે ચઢવું=જેલ થવું. (૩) ઘોડે ચઢવું=અભિમાન આણવું; કેંડ કરવો (૪) છાપરે ચઢવું=માન માગવું. દહાડો ચઢવો=સાડ થવું; સ્ત્રીને ગર્ભ રહેવો. પાણી ચઢવું=મમતે ભરાવું; શર ચઢવું. માથું ચઢવું=મસ્તક દુઃખવું. માથે ચઢવું=નહિ લેખવું. મોં ચઢવું=રોષે ભરાવું. લોહી ચઢવું=તાળ-તંદુરસ્ત થવું. કહેલો ચઢે ઘોડે=તાળડતોળ. ઘોડે ચઢે તે પડે=કાર્ય કરીએ તો સાડ બોટું થાયજ.

ચઢાઈ, સ્ત્રી. ચઢવાની ક્રિયા; લસકરનું ધતુની સામે જવું; હુમલો; સ્વારી. (૨) ઉચો ઉચો વધતો પ્રદેશ.

ચઢાઉ, વિ. કાઈના ચઢવાથી ચઢી નય એવું; સાહસિક. (૨) ઉચ્ચત. (૩) ચઢાય એવું. (૪) તેજ; ઉચ્ચ; ગુણકારી.

ચઢાઉતારી, સ્ત્રી. બોલાચાલી. (૨) વારંવાર ચઢ ઉતર કરવું તે (૩) હોડ. કિ. પ્ર. ચઢાઉતારી=એક ખીલ વચ્ચે આગળ વધવાની સ્પર્ધા. [સાઈ.

ચઢાચઢ, સ્ત્રી. હોંસાવડસી; સર-ચઢાચઢી, સ્ત્રી. સરસાઈ; સ્પર્ધા; હરિકાઈ.

ચઢાવ, લુ. ચઢતો ભાવ; ચઢવું પડે એવું હંચાણુ; ઉત્તરોત્તર ચઢતો હોય એવો માર્ગ.

ચઢાવવું, કિ સ. નીચેથી ઉપર
લઈ જવું; એક એકની ઉપર મૂકવું;
વધારવું; સિંચવું; (૨) ખૂળ ખાવું.
(૩) ઉશ્કેરવું; ખીલવવું; ભમાવવું. (૪)
જેંચવું; તાણવું. (૫) લડાવવું (૬) પ્રેરવું.
(૭) મોંઘું કરવું (૮) સ્વર તીવ્ર કરવો
(૯) અર્પવું. (૧૦) સવાર કરવું. (૧૧)
પકવવું. (૧૨) લગાડવું (૧૩) મઢાવવું.
કિ. પ્ર. માથે ચઢાવવું=કપુલ કરવું. (૨)
વધારે છૂટ આપવી મોઢે ચઢાવવું=જેમ
અમે તેમ કરવાની છૂટ આપવી. વઢાણે
ચઢાવવું=માલ દત્ત્યાદિને દરિયાપાર
મોકલવાં.

ચઢાવો, પુ. ચઢાવવું તે; ઉશ્કેરણી;
(ભાવમાં) વધારો (૨) સ્વારી કાઢવી
તે; ચઢાઈ.

ચઢિયાવું, વિ. વધારે સરસ, ઉત્કૃષ્ટ;
ખીનથી ચઢતું. (૨) વિ ચઢેલું; ચઢાઉ.
(૩) મત્ત; ચક્રચૂર.

ચણ, સ્ત્રી પંખીને માટે નાખવામાં
આવતું અનાજ. (૨) ચીણ (કપડાની);
કરચલી કરીને શીવવું તે.

ચણકું, [સં.] ચણા. (૨) એક
એક ઝાપ; ચાણક્યના પિતા.

ચણકચીભડી, સ્ત્રી. છોકરીઓની
એક રમત.

ચણકખાખ, જુઓ ચિનિખાલા.

ચણખાર, પુ. ચણાના લીલા છાંડ-
માંથી બનાવેલો ખાર; ચણાખાર.

ચણગારી, જુઓ ચીણગારી.

ચણગી, જુ. ચીણગારી.

ચણગો, પુ. તણુગો; દેવતાનો કણ
ચણચણ, અ. પાણીવાળો પદાર્થ
બળતાં થતો અવાજ. (૨) સ્ત્રી. કુંખ,
શોક અને પશ્ચાતાપની લાગણી; રહી
રહીને અતઃકરણમાં ખુંચવું તે

ચણચણવું, કિ અ. ચણચણ થવું.
દાગવું. (૨) રહી રહીને બળતરા-પીડા
થવી; શોક અથવા પશ્ચાતાપની લાગણી
થવી; આગ લાગી હોય એવી અસર થવી.

ચણચણાટ, પુ. ચણચણવું તે;
કુંખ કે પશ્ચાતાપની અસર; બળતરા.

ચણચણ, જુ. ચણચણ.

ચણતર, ન ચણવાની રીત; ચુણ-
વાનું કામ; ચણેલું તે (૨) બનાવટ; ઇમારત.

ચણવું, કિ સ માટી અથવા ચુના-
ના ગારા સાથે ઇંટ કે પરચરનાં ચોસલાં-
ને એક ખીનની ઉપર બેસતાં ચોસલાં;
બનાવવું; બાંધવું; ઉણુ કરવું; ગાંઠવવું.
(૨) વિણી વિણીને ખાવું; ચૂગવું.

ચણા, [સં. ચણક] એક જાતનું
કંઠોળ ચણા મમરા=ચેકેલા ચણા અને
મમરા; ચવાણું. ૩. પ્ર ચણા ચવરાવવા=
હેરાન કરવું; જીલમ ગુલરવાં. કહે
ચણાના ઝાડ ઉપરથી કૂદી પડવું=(મસ્ક-
રીમા) બહુ મોટું પરાક્રમ કરવું વેચીને
ચણા કરવા=છેતરી જવું (૨) ઉડાવી
દેવું. પાણીમાં ચણો ઓગળે તેમ ઓગળી
જવું=(મસ્કરીમા) જડા થવું. [ખાર.

ચણાખાર, પુ ચણાનાં પાદડાનો

ચણાદાળ, સ્ત્રી. ચણાનાં બે જુદાં
જુદાં પડ; ચણાની દાળ

ચણાપણી, સ્ત્રી. ચણાના ચોપટા-
વાળી જુડી.

ચણાપાપડી, સ્ત્રી. ચણાદાળમાં
ખાડની ચાસણી મેળવીને બનાવેલી મિઠાઈ
ચણિયાફૂં ન જેના આવારે ખારણુ

ફેરે છે તે; મિલગરું; પેચની પકડ. (૨)
કેન્દ્ર; મધ્યખિડ. કિ પ્ર. ચણિયાફૂં ખસી
જવુ = ડાગળી ખસી જવી (૨) ગુસ્સે
થવું. ચણિયાફૂં ન ચવવાં = કટાક્ષ કરવા

ચણિયો, (ચરણિયો), પુ સ્ત્રીઓને
કમરેથી નીચે પહેરવાતું વસ્ત્ર; ધાધરો.

ચણી, સ્ત્રી. ચણાની એક નાની જાત.

ચણીકખાલા, જી. સ્ત્રીનિકખાલા.

ચણીબાર, ન નાની બેરડીઓનાં
નાનાં ફળ; ઝીણા નાના બાર

ચણોઠી, [ચનોઠી], સ્ત્રી. [સં.
ગુંજા દંડ કર્ણેઠિયા] કાળા મોતું
અને રાતા અંગતું તુવેર જેવું એક બી;
ગુંજા. (વજનમાં તે અઢી મેનની ગ-
ણાય છે, અને સોના રૂપાના જોખમાં
વપરાય છે.) ચણોઠીભાર = ચણોઠી જેટલા
વજનનું. એની રતોશ બહુજ સુરેખ હોવાથી
એમ કહેવાય છે કે, લાલ ચણોઠી જેવું.
(બીજા રંગની પણ ચણોઠીઓ થાય છે.)

ચતરંગ, પુ એક જાતનું વાજું
(૨) એક જાતનો રાગ. (૩) ચાર અંગ-
વાજું. જુઓ ચતુરંગ.

ચતાપાટ, અ. ખરડો જમીનને
અડી રહેલો હોય તેમ. (ચટું, છટું, હપ-
રથી છતાપાટ એમ પણ બોલાય છે.)

ચતુર, [સં.] ચાર. (૨) ઝટ

સમજી નય એવું; પ્રવીણ; કાબેલ; પકડું.
(૩) રસિક, ખુબી સમજી એવું. કહે
ચતુરમા ચિતારો અને મુરખમા મોચી.
(૪) ધૂર્ત (૫) કાવ્યસાક્ષ પ્રમાણે એક
દક્ષનાયક

ચતુરતા, વિ. [સં.] ચતુરાઈ;
પ્રવીણતા; હોશિઆરી.

ચતુરશિરોમણિ, પુ ચતુરોમા પણ
સૌની હપર ચટે એવો માણસ

ચતુરસીમા, સ્ત્રી. [સં. ચતુર+
સીમા] કાઈ પણ ચીજની ચારે
બાજુઓની મર્યાદા

ચતુરસુભણ, વિ ચતુર તેમજ બધી
બાબત સારી રીતે જાણનાર, વિચક્ષણ.

ચતુરંગ, વિ. [સં. ચતુર+
અંગ] જેને ચાર અંગ હોય એવું
(સૈન્ય); જેમાં ગાનના ચાર પ્રકાર હોય
એવું ગાયન (૨) પુ. શેતરજ (રમવાની
એક બુદ્ધિબળ વધારનારી રમત).

ચતુરંગિણી, વિ. ચાર અંગવાળી
[સેના]. (હાથી, ઘોડા, રથ ને પેદળ
એ ચાર અંગ સેનાનાં પૂર્વે ગણાતાં)

ચતુરંગી, વિ. જી. ચતુરંગિણી

ચતુરો, સ્ત્રી. [સં.] ચતુર સ્ત્રી.

ચતુરાર્થ, સ્ત્રી. ચતુરતા; નિપુણતા.
દક્ષતા. (૨) પક્ષાર્થ; અર્થાર્થ (૩) યુક્તિ
શોધવાની અને રસ સમજવાની શક્તિ.

ચતુરોનન, પુ. [સં. ચતુર+
આનન] ચાર મુખવાળા પ્રજ્ઞા;
ચાર મુખવાળું તે.

ચતુરી, સ્ત્રી ચતુરાઈ.

ચતુર્થુણુ, વિ. ચાર ગણું; ચોગણુ.

ચતુર્થાત, વિ. અમુક સંખ્યાને તેણે ને તેણે ત્રણવાર ગુણતાં જે ચોથી સંખ્યા આવે તે. જેમકે: $-૨ \times ૨ \times ૨ \times ૨ = ૧૬$

ચતુર્થ, વિ. [સં.] ચોથુ. (૨) એક પ્રકારનો તાલ.

ચતુર્થાશ્રમ, પુ. [સં.] પુરુષના જીવનનો ચોથો આશ્રમ, સંન્યાસાશ્રમ.

ચતુર્થાસ, પુ. [સં.] ચોથો ભાગ; પા ભાગ

ચતુર્થી સ્ત્રી. [સં.] પખવાડિયાની ચોથી નિધિ; ચોથ (૨) વિ ચોથી (વિભક્તિ) ચતુર્થાદિર્મ=લગ્ન થયા પછી ચોથે દિવસે ફરવાની ક્રિયા (૩) ગુદા (મશકરીમા) [ચૌદ. ૧૪]

ચતુર્દશ, વિ.[સં.] દશ ને ચાર;

ચતુર્દશી, સ્ત્રી. [સં.] પખવાડિયાનો ચૌદમો દિવસ, ચૌદશ.

ચતુર્દશ, વિ. [સં.] ચાર પાખડીવાળું (૨) ચાર ગણું (૩) ચારે ભતનાં દળ જેમાં હોય એવું. (સૈન્ય)

ચતુર્થા, અ. [સં.] ચારે રીતે, ચાર પ્રકારે.

ચતુર્ભુજ, વિ. [સં.] ચાર હાથવાળું ચતુર્ભુજ સ્વરૂપ=જેને ચાર હાથ હોય એવું સ્વરૂપ (૨) જેના હાથ પીઠ પાછળ બાધવામાં આવ્યા હોય એવું. ચતુર્ભુજ કરતુ=કેદ કરતું.

ચતુર્માસ, પુ. [સં.] વરસાદના ચાર મહીના; ચોમાસું.

ચતુર્મુખ, વિ. ચાર મુખ ને ચાર બાજુવાળું (૨) વિષયુ; બ્રહ્મા.

ચતુર્વર્ગ, પુ. [સં.] ધર્મ, અર્થ, કામ ને મોક્ષ તે.

ચતુર્વર્ણ, સ્ત્રી. [સં.] બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય ને શૂદ્ર એ ચાર જાતિના લોક તે.

ચતુર્વેદ. પુ. [સં.] ઋગ્, યજુ, સામ ને અથર્વ એ ચાર વેદ તે.

ચતુર્વેદી, વિ ચારે વેદને જાણનાર (૨) બ્રાહ્મણની એક જાતિ

ચતુર્વિધ, વિ. [સં.] ચાર પ્રકારનું; બહુ પ્રકારનું.

ચતુર્ષોડાશ્રુ, વિ. [સં.] ચાર ખુણાવાળું; ચારસ; ચોખુણુ. (૨) ના. ચાર ખુણાવાળી આકૃતિ

ચતુષ્પદ, ન. [સં.] ચારનું જૂમણું. ચતુષ્પદ, ન. [સં.] ચાર રસ્તા-ઓવાળી ભાગોળ; ચકલા, માડવી (૨) નાનું બનર

ચતુષ્પદ, ન. [સં.] ચાર પગ-વાળું બ્રાહ્મી; પશુ. (૨) પચાંગમાંના અગિયાર કરણોમાંનું એક. (૩) ચાર પદનું વૃત્ત.

ચતુષ્પદી, સ્ત્રી. ચાર ચાર પદવાળો ગાયનનો રાગ; ચોપાઈ; ચાર પાદનું ગીતિકાવ્ય

ચતુ, વિ. પીઠ જમીનને અડેલી

હોય અને મોં આકાશ સામે હોય એમ પડેલું; છત્. (૨) પાધરું; સવળું. ચતુર્પાટ= પાટલાની માફક ચતુ.

અતુ, જી. ચતુ.

અત્રભુજ, જી. ચતુભુજ.

અનમનિયાં, ન એનનો વખત; લહેર; ગદ્યબદ્ધિયાં

અનિક, ક્ષણિક.

અનિકખાલા, જી. ચીનિકખાલા.

અનોઠી, જી. ચણોઠી

અન્ની, જી. ચંદની

અપ, (ચૂપ), અ. [સં. ચપ]

છાનો રહે એમ કહેવું તે; નહિ બોલ-વાનું કહેવાનો ઉદ્દેશ (૨) અપાટખંધ.

અપકલું, ન અડપલું; ચાદલું (૨) નાનું ચાપણિયું. (૩) વિ. દગાવાળું.

અપકાવડું, કિ. સ. ચોંટી નય એવી ચીજ ચામડી ઉપર દાખવી; ચાપડું; અપકો દેવા (૨) દાખ શાકમાં વધાર કરવા.

અપકો, પુ. હિનું હનું લગાડતાં ચટકો લાગે છે તે; ડામ. (૨) એકદમ મનમાં લાગવું તે; ડાખ કિ. પ્ર. અપકો દેવા= ડામ દેવા (૨) મેણાં મારવાં.

અપચપ, અ. ડડપચી; ટપટપ.

અપચપડું, કિ. અ. અપચપ બોલવું

અપચપુ, વિ. ચીકણું અને બીનું; ગદ્યગદ્.

અપટ, અ. જમીનની સાથે ખરોખર અડેલું હોય તેમ; સજ્જડ. કિ. પ્ર. અપટ થઈ જવું=ખલાસ થઈ જવું. કહે.

કપટ ત્યાં ચપટ=કપટ કરનારનો નાશ થાય છે.

અપટલું, કિ. સ. સજ્જડ કરવું; દાખવું. [સાનમાં આજીવું.

અપટાડું, કિ. અ. દબાડું; ટુંક-

અપટી, સ્ત્રી. [સં. ચપેટિકા]

અંગુઠો અને તેની બેડેની આંગળી એ બેનાં ટેરવાં મેળવવાં તે; તે બેની વચ્ચેમાં રહે એટલું ને તે. (૨) બે ટેરવાં છટકા-વવાથી થતો અવાજ. (૩) એ અવાજ થઈ નય એટલો વખત; પલક કિ. પ્ર. અપટીમા હડાડવું=હસી કાઢવું. (૨) આડી અવળી વાત કહીને સમજાવી દેવું અપ-ટીસા લેવું=કબજે લેવું. અપટી વગાડ= અટપટ કરવા કહેવું ૩ પ્ર. અપટીમાં કબજામાં (૨) સહેજમાં. અપટી ચાગળું= થોડું થણું ને કંઈ હોય તે; જરા.

અપટું, વિ. [સં. ચિપટ]

લાણું પણ પહોળું; ખેડેલું, દબાયેલું.

અપડલું, કિ. સ. અપટું કરવું; દાખીને ધડવું (૨) અપટ થાય તેમ કરવું.

અપડાલાખ=અપટી કરેલી લાખ

અપડાવડું, કિ. સ. સપાટાખંધ ખાઈ જવું. (૨) ચોરી જવું.

અપડિયો, પુ. તાર બેંચનારો માણસ.

અપડી, વિ. ચાર પડવાળી. (૨) સ્ત્રી. લાખ.

અપડું, વિ. ચાર પડવાળું, ચાપડું.

અપણું, (અપ્પણું), ન. ચપણિયું.

અપણિયું, ન. શકેર; મોટું કોડિયું. (૨) તુચ્છ વસ્તુ (૩) બિદાપાત્ર.

ચપણું, ન. ચપણિયું; શકેરું.
ચપરાશી, સ્ત્રી. બડાઈ; પતરાણ.
(૨) બડાઈખોર; પતરાણ કરનાર. (૩)
ચપરાસવાળો નોકર; પટ્ટાવાળો.
ચપરાસ, સ્ત્રી. [ફા. ચપન-
રાસ્ત] સિપાઈના પટ્ટાની ધાતુની
તાખતી (૨) મિલગર; બરડવું (૩) પત-
રાણ કિ પ્ર ચપરાસો ફટવી=કાખલીઓ
ફટવી

ચપસણું, કિ. સ. [ફા. ચપ-
સીદન] દાખવું; ચાપવું; જોરથી
દાખીને ચપદું

ચપળી, વિ. [સં. ચપલ] ચાલાક;
ચંચળ, તેજ; ઉતાવળું

ચપળતા, સ્ત્રી ચચળાઈ; ચાલાકી;
તેજ (૨) અસ્થિરતા

ચપળી, સ્ત્રી. [સં. ચપલા]
ચપળ એવી જે તે; વીજળી. (૨) ચપળ
સ્ત્રી. (૩) લકઠી.

ચપળાઈ, સ્ત્રી ચપળપણું

ચપળાં, ન. આંખ મિચામણાં; કટાક્ષ.

ચપાચપ, અ. ઝટઝટ; ટપટપ (૨)
અવાજ ન થાય તેમ. [ખૂબ ખાવું.

ચપાટવું, કિ સ. સપાટાખંધ ખાવું,

ચપાટી, સ્ત્રી. ચાર પડતી રેટલી.

ચપાટી જવું=અવશેષ રહે નહિ એમ
સમજી ખાઈ જવું.

ચપેટી, સ્ત્રી. આધાત; ધક્કો. (૨)
કળતો; સપાટો (૩) ગુલસાન; દબાણ.
(૪) તમાચો. કિ. ચપેટવું=દબાવીને લેવું;

ચાંપવું. [ઉપરાઉપરી.

ચપોચપ, અ. એક પછી એક એમ;

ચપ્પ, બ્ધ. ચપ; ચૂપ

ચપ્પટ, અ. પલાડીવાળીને; ચોટી
જવાય તેમ. (૨) ખુબ દબાઈ ગયેલું
હોય તેમ.

ચપ્પણું, ન. છાછર કોડિયું; ચપણિયું.
કિ પ્ર ચપ્પણું લેવું=અપજ્ઞ મળે એવું
કામ કરવા તૈયાર થવું. (૨) લીખ માગવી

ચપ્પુ, ન. કલમ ઘડવાની નાની છરી

ચમકણું, કિ. અ. ચમકવું, ઝબકવું.

ચમકારો, પુ. ચમકારો; ઝબકારો

ચમકાવવું, બ્ધ ચપકાવવું

ચમકો, બ્ધ. ચપકો.

ચમડચમડ, (ચમડચમડ), અ
ચપચપ. (૨) મનમાં આવે તેમ (૩)
એવો અવાજ થાય તેમ. (કાચું) ફળ ચા-
વતાં થતો અવાજ)

ચમરખી, (ચમરખી), સ્ત્રી કાગળના
નાનો સાંકડો કકડો

ચમરાઈ, વિ. ચપળ; ચચળ; ખોલમજી

ચમરાડી, સ્ત્રી. ચચળાઈ; હોંશિઆરી;
ચાલાકી; ખોલવાની ચતુરાઈ.

ચમ્માવણું, બ્ધ ચિખાવણું.

ચમ્માં, અ. ચુ કે ચાં-ઉચ્ચારનીક-
ળતો હોય તેમ (૨) ના જલ;—ચમ્માં
ઉપડીજ નહિ.

ચબુતરો, પુ [ફા] ચોલિસના
સિપાઈઓને રહેવાનું સ્થાન; ચાવડી; થાણું
(૨) ઉચા ચોરસ ચોટલા જેવી બેઠક;
ચોતરો કિ. પ્ર. ચબુતરે લઈ જવું=ચોલિસ-

માં લઈ જવું. (૩) પંખીઓને માટે દાણા નાખવાનો ઉદ્દેશ આપેલો; પરવડી.

ચતુરિથો, પુ. હિચકો (ખાટનો)

અખેલાં, પુ. સામસામાં ટાણાં મારવા તે; કંટાક્ષ વચન; ઉખાણા; ચાખખા.

અખેળવું, કિ. અ. ભાંડવું. (૨) ચાળીને ખાવું

અભડઅભડ, અ. કણકીદાર વસ્તુ ચાવતાં થતો એવો અવાજ. [ખીજવું

અભડવું, કિ. અ. સામ સામે ખોલવું;

અભડાટ, પુ. ટટા; કંકાસ; ચડભાટ

અમક, સ્ત્રી. [સં. ચમત્કૃત]

અમકવું તે; માનસિક અને શારીરિક ચાક; બ્રમની તીવ્ર અસર (૨) ચળકાટ; ઝળકી; અમકારો. (૩) બહેક; ફાટ. (૪) તરવરાટ, તનમનાટ. (૫) પથરની લોડાને ખેંચવાની શક્તિ અમકચાટની=ખનીકણી રહેનારી દુશ્વરિત સ્ત્રી.

અમકપથર, પુ. લોડાને ખેંચવાની શક્તિવાળો પથર; લોહચુંબક.

અમકપહાણુ, પુ. લોહચુંબક.

અમકવા, પુ. ઓચિતી કરોડ ઉપર અસર થઈ અંગ ખેંચવાનો આભાર; ધનુર્વા.

અમકવું, કિ. અ. ચોંકવું; ભડકવું; ઝબકવું (૨) વંકવું; ફાટી જવું. (૩) ચળકવું; ઝગઝગવું; ચકચકવું. (૪) પ્રસિદ્ધિ થવી.

અમકળી, (અંખકળી), સ્ત્રી. સ્ત્રીઓના કંઠનું સોનાનું ધરેણું.

અમકાટ, પુ. અમકારો; ચળકાટ. (૨) ગાંડપણ. (૩) ફાટ; તોર. (૪) તનમનાટ;

આવેશ. (૫) વકવું તે. [એવો ઝબકારો.

અમકારો, પુ. એકદમ જતો રહે

અમકાવવું, કિ. સ. ભડકાવવું;

ચોંકાવવું (૨) ચસકી જાય એમ કરવું. (૩) ફટકારવું.

અમકી, સ્ત્રી. નેતર; અમચમે એવી સોટી. (૨) સોટીના મારની અસર; ધાક; ડર.

અમચક, પુ. પતંગમાં જ્યાં પૂછડી બાંધવામાં આવે છે ત્યાં જે ચોખ'ડો કંકડો ચોડેલો હોય છે તે.

અમચમ, સ્ત્રી. બળતરા. (૨) જોડાનો એવો થતો અવાજ કહેવો સોટી વાગે અમચમ ને વિદ્યા આવે રમઝમ.

અમચમાટ, પુ. અમચમ થવું તે. (૨) તનમનાટ (૩) બળતરા; દાઢ.

અમચી, સ્ત્રી. [મ. ચચી] સુખવાસની વસ્તુઓ રાખવાની ખાનાંવાળી કોથળી (૨) નાનો અમચો; આચમની. (૩) ચાડાવાળી સળી.

અમચો, પુ. [સં. ચમસ] નાની કડબી; સીધા ડાડાની પળી. (૨) સીધા હાથાનો પાવડો.

અમટી, સ્ત્રી ચીમટી; ચુંટી; ચોંટી. કિ. પ્ર. અમટી તોડવી=ચુંટી ખણવી.

અમટો, પુ. ચામડી આમળવી તે; ચોટી ખણવી તે. (૨) મોટા ચીપિયો.

અમડતોડ, ચામડાં પણ તોડી નાખે એવો; બહુ લુગડાં ફાડનાર.

અમડપોસ, ન. ચામડાનું ઢાંકણ; ચામડીની ખોલ.

ચમડી, સ્ત્રી. [સં. ચર્મ] પ્રાણી-
એના હાડપિંજર ઉપરનું જે પટ તે;
ચામડી; ત્વચા; ખાલ. કહે. ચમડી તૂટે
પણુ દમડી ન ફટે

ચમટકાર, પુ. [સં.] ચક્રિત ચર્ષ
જવાય એવું જે તે; આશ્ચર્ય પમાડે કે
વિસ્મય કરે એવું જે તે. (૨) નહિ સમ-
નય એવી શક્તિ; કરામત કિ. પ્ર.
ચમટકાર કરવો=નવજી ગાંધે એવું કરવું.
(૩) આશ્ચર્યનો વિષય; વિવક્ષણતા.

ચમટકારિક, વિ આશ્ચર્ય લગાડે
એવું; જેમા ચમટકાર હોય એવું

ચમટકારી, વિ. જી. ચમટકારિક.

ચમટકૃતિ, સ્ત્રી. [સં.] ચમ-
ટકારનું કામ તે; ચમટકારિક રીત. (૨)
આશ્ચર્ય, વિસ્મય

ચમન, સ્ત્રી. [ફા.] બાગ; બ-
ગીચો. (૨) આનંદ; મોજમજા. કિ. પ્ર.
ચમન કરવું=ચુશી ચુશાલીમાં રહેવું.
ચમનદારી=ચેતનાજી.

ચમર, પુ. [સં. ચામર] લાંબા
વાળની ચમરી; ચામર. (૨) હિમાલય-
માં થતી એક ગાય; સુરાગાય. ચમર-
શિખા=કદગી

ચમરકંઠા, પુ. એક નતના ઘઉં.

ચમરખું, ન રેડિયાનું એક નાકું;
ચરખામાં ધાલવાની ચામડાની ચક્તી.
૩ પ્ર ચમરખા જેવું=સુકાયેલું અને ચઢી
ગયેલું એવું.

ચમરખંધ, પુ. ચામડાનો પટો. (૨)

વિ. કમ્મરે ચામડાનો પટો બાંધનાર;
શરવીર.

ચમરખંધી, વિ ચામડાનો પટો
બાંધનાર; વજ્રકછેટો વાળનાર; મજબુત
મન અને શરીરવાળો

ચમરી, સ્ત્રી. [સં.] ફલની મ જરી.

ચમસ, પુ. [સં.] સોમરસ
પીવાનો પ્યાલો; એક વજ્રપાત્ર

ચમાર, પુ. [સં. ચર્મકાર]
ચામડાને સાંસુર કરનાર, ખાલપો (૨)
અતિ શુદ્ધની એક નતિ

ચમારજી, સ્ત્રી ચમારની સ્ત્રી.

ચમારવાડો, પુ. ચમારોનો મહોલો.
(૨) ગંદીગાબરી જગા

ચમૂ, સ્ત્રી. [સં.] સેના; જેમાં
૭૨૬ હાથી, ૭૨૬ રથ, ૨૧૮૭ સ્વાર
અને ૩૬૪૫ પૈદલ હોય એવી સેના

ચમેલી, સ્ત્રી. ઘોળાં ને મીઠી સુગં-
ધીવાળાં ફૂલની એક વેલ (૨) ચ પેલી-
નાં ફૂલ.

ચમ્મડ, વિ. ચામડા જેવું; ઝટ તૂટે
ફટે નહિ એવું. ચમ્મડતોડ=ચામડી તૂટી
નય તોપણ પેસો ખરચે નહિ એવો
કંબુસ. (૨) બહુ લુગડાં ફાડનાર

ચમ્મર, સ્ત્રી. [સં. ચામર] ચમરી.

ચય, પુ. [સં] ઢગલો; સમૂહ.

ચર, સ્ત્રી. કિલ્લાની આસપાસ ખો-
દેલી ખાઈ; નહેર; નદીમાં તણાઈ આ-
વેલા કાંપની તરીવાળી જમીન; લાકું.

(૨) જમીનમાં ખોદીને કરેલી ચૂલ. (૩)

ન. સ્વાતી, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા ને શતતારા એ ચાર નક્ષત્રોમાંનું એક નક્ષત્ર; હરણ. (૪) પુ હોમન માટે તૈયાર કરેલો ભાત. (૫) વિ. [સ. ચર] કરનાર; ગમન કરનાર શબ્દ. આગળ જોડાય છે:—
જળચર=પાણીમાં ફરનાર

ચરક, પુ [સં.] દૃત, હસક; વૈદ્યનો અન્ય લખનાર એક ઋષિ (૨) શેરડી પીલવાનો કાણુ (૩) ન જીરંડાની એક રમત; (૪) સ્ત્રી પાંખીની હાથાર

ચરકણ, વિ હરકણ; ચરકી નય એવું; ખીકણ.

ચરકણું, વિ. વારંવાર ચરક્યા કરવું હોય એવું. (૨) ન. વારંવાર ચરકી જવાનો રોગ

ચરકણું, ન ચકળું. [હગડ

ચરકણું, કિ અ. વારંવાર જરાજરા

ચરકસંહિતા, સ્ત્રી. [સં.] ચરક મુનિએ બતાવેલું વૈદક સંખ્યા પુસ્તક.

ચરકીડો, પુ. ચરખો, કપાસ લોદવાનો સંચો; ચરખો (૨) સંધેડો.

ચરકું, વિ. તમતમે એવા સ્વાદનું; કરકું; આકર.

ચરકો, જુ. ચરખો. [સંધેડો.

ચરકો, પુ. [ફા.] રેંટિયો. (૨)

ચરખણું, વિ. ચરખાનું; ચરખાને હગડું. [પવનચક્રી. (૩) ફીરકી.

ચરખી, સ્ત્રી નાનો ચરખો. (૨)

ચરખો; પુ [ફા. ચરણ] કપાસમાંથી કપાસિયા અને ૩ જુદાં પાડ-

વાનો સંચો; લોદ. (૨) રતું સુતર અને સુતરનું કપડું બનાવવાનો સંચો. (૩) ખરાદીનું ચાક કિ પ્ર ચરખો ચલાવવો=ખાખા કરવું.

ચરચર, સ્ત્રી એવો અવાજ. (૨)

મનમાં બળતું તે; ચિંતા; કાળજી (૩) ચામડી ઉપર થતી બળતરા

ચરચરવું, કિ અ. બળતરા થવી;

(૨) ચરચર એવો અવાજ થવો.

ચરચરાટ, પુ બળતરાની લાગણી,

(૨) દિર

ચરચવું, કિ સ [સં. ચર્ચન]

ચર્ચા કરવી; વિવેચન ચલાવવું (૨)

ચોપડવું (૩) પૂલ કરવી

ચરચા, જુ. ચર્ચા. [રાવવી.

ચરચાવવું, કિ પ્રે. ચર્ચા ચલાવ-

ચરચાવું, કિ અ. ચર્ચા થવી;

વગોવાવું

ચરડ, સ્ત્રી ચીરો; ફાટ.

ચરડકો, પુ. ફિકર; ચિંતા; કાળજી.

ચરડવું, કિ. સ. ચીરવું.

ચરડવો, પુ માટીના નાનો થોટો.

ચરડાવું, કિ અ. ચીરા પડવા;

ફાટી જવું.

ચરણ, પુ. [સં.] પગ. ચરણની

રજ=પગે વળગેલી રજ; કંઈ લેખામાં

નહિ એટલું તે; તાળેદાર ચરણ સેવવાં=

સેવા કરવી. (૨) શ્લોક અથવા કવિતાની

દૃક; કડી. (૩) કાઈ ચીજનો ચોથો ભાગ.

(૪) અનુષ્ઠાન. (૫) મૂળ; ગોત્ર. કિ. પ્ર.

ચરણે પડવું=શરણે જવું.

ચરણસેવા, સ્ત્રી. [સં.] પગ-
ચંપી. (૨) ભક્તિ કરવાનો એક પ્રકાર.

ચરણસ્પર્શ, પુ. [સં.] પગને
અડીને વંદન કરવું તે

ચરણદાસ, પુ. અઢાડમા સંક્રામાં
યજ્ઞ ગયેલા એક મહાત્મા. (તેણે 'સ્વ-
રોદય' નામે ગ્રંથ બનાવ્યો છે.)

ચરણાકુળ, પુ. એક માત્રામેળ છંદ

ચરણમૃત, ન. [સં.] ચરણનું
જે અમૃત તે; દેવ, ગુરુ ને મોટા માણ-
સના પગ ધોયેલું પાણી. (૨) દૂધ, દહીં,
ધી, મધ ને પાણી એકઠાં કરી જેમાં દેવની
મૂર્તિને નવરાવેલી હોય તે

ચરણગવિંદ, ન. [સં.] ચરણકમળ.

ચરણિયો, પુ સ્ત્રીઓનું કેડ નીચેનો
ભાગ ઠંડાય એવું કટિવસ્ત્ર; ધાધરા

ચરણો, પુ ચરણિયો. [પાણી

ચરણોદક, ન. [સં.] પગ ધોયેલું

ચરનદાસ, ના. ઉત્તર હિંદમાં રાષ્ટ્રા-
કૃષ્ણની ભક્તિનો ઉપદેશ કરનાર અને
પંથ ઉભો કરનાર એક મુસલમાન સત.

ચરપણુ, ન ચિકાશ; કળુસાઈ; કૃપણતા.

ચરપણુવેડા, પુ. કંજીસપણું કરવું તે.

ચરપી, વિ કળુસ; કૃપણ; અખીલ

ચરડંડાટ, જી. ચડડંડાટ

ચરખી, સ્ત્રી. [ફા.] મેદ; પ્રા-
ણીઓના શરીરમાનો ચીકટ પદાર્થ; વન-
સ્પતિમાંનો સ્નિગ્ધ પદાર્થ. (૨) મદ;
પતરાજી કિ પ્ર ચરખી કરડવી=પોતાના
બળના અભિમાને બીજાની છેડતી શોધ-

વાનો યત્ન કરવો (૨) ચરખી ચઢવી=
બળનું અભિમાન આવડું. ચરખીદાર=
ચિકાશવાળું

ચરભક્ષ, પુ. [સં.] હોમને માટે
રાંધેલા અન્નનું પરણતા વરકન્યાએ એક
બીજાને ભક્ષણ કરાવવું તે.

ચરભડવું, જી ચડભડવું

ચરમ, ન ચર્મ. (૨) મગદળ (૩)
વિ અતિમ; છેવટનું ચરમ સ્થિતિ=
ચોગીની સમાધિમાની સ્થિતિ (૪) પુ.
અંત; છેડો ચરમકાળ=મરણકાળ

ચરરર, અ કપાડું કાગળ વગેરે વસ્તુ
જેરથી ફાટતા થતો અવાજ (૨) ભય,
શોક અને દવાની લાગણીની પીડા થતી
હોય એમ [નરસ; ખાસદાર.

ચરવાદાર, પુ ધોડાની ચાકરી કર-

ચરવી, સ્ત્રી. નાનો ચર.

ચરડું, કિ. અ. [સં. ચર્]

ચાલવું; કરવું (૨) લીલું ધાસ અને છોડવા
વગેરે ખાતું (પશુએ) દાણા વિણી ખાવા
(પંખીએ) (૩) ગુજરાત કરવું

ચરસ, જી ચડસ ગાળનું સત્ત્વ.
(તમાકુની માફક તે પીવામાં આવે છે
તેનું ઘેન ગાળ જેવું ચડે છે)

ચરસાચરસી, જી ચડસાચડસી.

ચરંડું, ન. [ફા.] ચરનારે
જનાર; પશુ. (પરંદુથી ઉલટું. પરંડું=
પંખી.) [નતાણું.

ચરાર્થ, સ્ત્રી. ઠોરને ચારવાનું મહે-

ચરહિ, ન. ચારાની જમીન. (૨)

વિ. દોરને ચરવા માટે ઇલાયદો રાખવામાં આવેલો ખેતરનો ભાગ.

ચરાગ, સ્ત્રી. [પા.] ખત્તી; દીવો; ચિરાગ.

ચરાચર, વિ. [સં.] ચર અને અચર તે; ચેતન્ય ને જડ બધું (ચર= એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ફેરવાય એવું અને અચર=જ્યાં હોય ત્યાં ત્યાંજ રહે એવું) જગત ચરાચર=બ્રહ્મ; પરમેશ્વર.

ચરાણુ, ન ચરાઈ (૨) ચરવાનું સ્થાન

ચરામણુ, જુઠું ચરાઈ

ચરામણી, સ્ત્રી ચરાઈ

ચરાવણું, કિ સ પશુને ઘાસ ખવડાવવું; ચારણું (૨) ખાઈકો કરાવવી.

ચરાળ, વિ ઉભુ; ટેકું, વધારે ઉંચું (૨) સ્પર્શની લાગણી વગરનું

ચરિત્ર, ન. [સં.] મનુષ્યનું આચરણ, ચરિત્ર, વર્તન. (૨) જીવનની ઘટનાઓ ને કાર્યોનું વર્ણન; જીવનચરિત્ર.

ચરિતાર્થ, પુ. [સં.] નિર્વાહ; ગુજરાન (૨) કૃતકૃત્ય; કૃતાર્થ (૩) ખર્ચ પડતું તે

ચરિત્ર, ન. [સં.] મનુષ્યની રહેણીકરણી વગરે જે તે; આચરણ. (૨) ખાખડ; કાવાદાવા; કરતુક

ચરી, સ્ત્રી, કરી; પરહેજ. (૨) દોરને ઉમ્મું રાખવાની લાડડાની થોડી.

ચરી જણું, કિ. અ. પ્રસરી જણું; રંગેરંગમાં પહોંચી જણું.

ચરીતર, (ચરિત્ર), ન. ખાખડ; દાવપેચ; કાવાદાવા.

ચર, પુ. [સં.] હોમદ્રવ્ય; હોમને માટે તૈયાર કરેલો ભાત. (૨) મેઘ.

ચર, પુ. પહોળા મોંનું પાત્ર; દેગ. કિ. પ્ર. ચર ચઢાવવો=જમણુ આપવાની સ્પર્ધામાં પડવું.

ચરૂડી, સ્ત્રી. નાનો ચર; દેગ.

ચરૂડો, પુ. ચરડવો; માટીનો લોટો.

ચરેડો, પુ. ચીરો; સતાપની ડાંડી લાગણી.

ચરેરાટ, પુ. ચરરર થવું તે.

ચરૈ, પુ જેમાં ઘાસ ઉગતું હોય એવો જમીનનો ઠંકડો; ચરાની જમીન.

ચરૈતર, ન મહી અને સાબરમતી નદી વચ્ચેનો ગુજરાતનો રસાળ પ્રદેશ.

ચરૈતરી, વિ ચરૈતરનું.

ચરૈતર, વિ. ચરૈતર સંબધી.

ચર્યા, ન. [ઝં.] દેવળ; ખ્રિસ્તી-આનું પ્રાર્થનામંદિર; ખ્રિસ્તીઓના સંપ્રદાય.

ચર્યારિકા, સ્ત્રી. [સં.] નાટકમાં પ્રેક્ષકોનાં મન રજન કરવાને પ્રવેશ પ્રવેશની વચ્ચે મૂકવામાં આવતાં ગીત-ગાયન તે.

ચર્યારી, સ્ત્રી ચિતાની લાગણી. (૨) અદાર અક્ષરનો એક છંદ. (૩) ગાંઠ બળવડું તે.

ચર્યાણું, કિ. સ. ચર્યા કરવી; વાદ-વિવાદ ચલાવવો. (૨) લોકમાં ફેલાવડું. (૩) નિંદણું. (૪) લેપ કરવો.

ચર્યા, સ્ત્રી. [સં.] વાદવિવાદ; ઊઠાપોઠ. (૨) નિંદા. (૩) વર્ણન; વાત-

ચીત; અર્ધવા. (૪) લેપન; અર્થા.

અર્થાપત્ર, ન. [સં.] વિવેચન;
પેપરમાંનું દીકાવાળું લખાણ.

અર્થાપત્રી, વિ. (ના.) અર્થાપત્ર
લખનાર; વિવેચક, દીકાકાર.

અર્ચિત, વિ. [સં.] અર્ચેલું.
લગાડેલું (૨) જેની ચર્ચા થઈ ગઈ હોય
એવું (૩) નિહિત [ધણું]

અર્પટ, પુ થપ્પટ; દોલ (૨) વિ.

અર્મ, ન. [સં.] શરીરનું આ-
ચ્છાદન, ત્વચા; ચામડું.

અર્મકાર, પુ. (વિ.) [સં.] ચા-
મડાને કેળવીને વાપરવા યોગ્ય બનાવનાર;
અમાર. (૨) માચી

અર્મચ્છી, ન. [સં.] પ્રાણીની
કુદરતી આખ, જેવાની ધદિય; નેત્ર

અર્મપત્ર, ન. [સં.] ચામડાના
જેવો ચીકણો કાગળ (૨) છાલનો કાગળ,
સોજપત્ર.

અર્મપાદુકા, સ્ત્રી જોડા

અર્થ, વિ. [સં.] આચરવા
જેવું. (૨) કર્તવ્ય.

અર્થા, સ્ત્રી. [સં.] વખતોવખત
જે કઈ કામકાજ કરવાનું તે, રહેણીકરણી;
વ્યવહાર. (૨) જેની ઉપરથી અંદરનો
ભાવ મમળય એવું ચિહ્ન.

અર્થણ, ન. [સં.] અર્થણ;
ખાવાનું (૨) કાર ખાવાનું.

અર્વિત, વિ. [સં.] આવેલું.

અર્વિતઅર્વણ, ન. [સં.] જે

અવાઇ ગયેલું હોય તેને ફરીને આવવું તે;
કોઈ થઈ ગયેલી વાતને ફરી ફરીને કહેવી તે

અલ, અ ચાલ (૨) ખસ, ફર થા
(૨) વિ [સં.] અભાયમાન [વહેલો થા.

અલચલ, અ ફર થા, ખસ. (૨)

અલણ, ન. [સં. ચલન] ચા-
લવું તે; સત્તા. (૨) વ્યવહારમા આવવું
(૩) હિંતુ તે (૪) રિવાજ; વ્યવહાર;

રીતિ. [રાવ હોય એવું.

અલણી, વિ વ્યવહારમા રેવળ વપ-

અલન, ન. [સં.] ચાલવું; ગતિ:

કેરકારી (૨) વાટ; પંથ; પ્રચાર; વ્યવ-
હાર (૩) જ્યોતિષમા પૃથ્વીની ગતિ

ઉપરથી દિનરાતનું દિનમાન કાટવાની રીત

અલનચલન, ન. હિંસચલ; ગતિ

અલમ, સ્ત્રી હુકા ઉપર સુકવાનું
માટીનું ચાહું; પ્રતુરી

અલવિચલ, વિ. [સં.] એક
સ્થાન પર ન રહે એવું; આરંધર (૨)

ઉલટ સુલટ [કામ જોશુ; મજબુત; ટકાઉ.

અલાઉ, વિ. ચાલે એવું; નીલે એવું;

અલાખો, પુ મોટો રમાલ.

અલાણી, સ્ત્રી. નાની પડખીદાર
ખવાલી; પડખીવાળી વાટકી

અલાણું, ન કાચનો પડખીવાળો
નાનો પ્યાલો.

અભાયમાન, વિ. [સં.] ચાલવું
હોય એવું; અચળ; ખડલે એવું.

અભાવવું, કિ. સ. ચાલે એમ કરવું;

નિભાવવું. (૨) અમલમા આણવું. (૩) ગતિમા મૂકવું. (૪) ફેંડવું (૫) ગુજારો કરવો. (૬) આરભ કરવો (૭) ભરી રાખવું. (૮) ટકાવવું.

અલિત, [વિ. [સં.] અલાયમાન. અણુ; સ્થાનમાથી ખસેલું. ફેરવેલું. અલિત કુંડળી=કોઈ ગ્રહ નેના સ્થાનમાથી ખસેલો છે કે નહિ તે જાણાય એવી કુંડળી. અલિત ગ્રહ=ભોગવવાનો બાકી રહેલો હોય એવો ગ્રહ [પંખી.

અલિયં, ન ચકલાની ભતતું નાનું
અલુકું, ન નાની જાછરી વાડછી;
કચોળું (૨) માટીની નાની કુલ્લી
અલેલો, પુ. કંડો; તવેશો
અલો, અ અલો, જટ કરો.
અલોહો, પુ પુરખને ખલે રાખવાનું
હુગડું; ખેસ, કપરણું
અલ્લુ, વિ. ચાલુ; ચાલવું.
અલ્લુકું, વિ. હલકું; માલ વગરનું.
અલ્લું, ન. ચકલાની ભતતું નાનું
પંખી. (૨) ચાગળું.

અવ, પુ હોરા. (૨) આવડત; ગમ.
(૩) ચાકસચણું. (૪) મોટીના વજનની એક રીત અથવા તોલ. (મોટીનું વજન કરી રતીના પોણાચૌદ ટકાને હિસાબે કુલ વજનના ટકા કરી જેટલા દાણા હોય તેટલાએ તેને ભાગી નાંખે છે અને તેમ કરતાં દાણા દીક જેટલા ટકા આવે તે મોટીના અવ કહેવાય છે.) (૫) સ્વાદ.

અવચ્ચ, સ્ત્રી. ભુદે ભુદે કેકાલેથી ચુંટી કાઢેલું તે; ચુંટણી.

અવક, પુ. એક અવડો વેલો.

અવડ, વિ તૂટે કાટે કે અવાઈ નય નહિ એવું; અવડું; ચીકણું.

અવડાવવું, કિ સ ચાવે એમ કરતું. જમાડવું. (૨) લાંચ ડરાવત આપ્યા કરવી. (૩) બળાત્કારથી કામ લેવું

અવડું, વિ. જટ ભાગી તૂટી નય નહિ એવું; ચીકણું, ચીવટ (૨) ના. હળમા કાશની સાથે રાખવાની ત્રણ ખુણિયા ફાયર

અવદાર, વિ. ચાવતાં રસ પડે એવું.

અવલી, સ્ત્રી જે આનાનો ચાદીનો સિક્કો; ખેઆની.

અવણું, વિ. પાંપાળે ધોળા વાળવાણું.

અવલો, પુ સુતરના તાતણાએની મુલાયમ સાવરણી (જૈન સાધુઓ રાખે છે તે) (૨) શેરડીનો એક શેગ.

અવડું, કિ. સ બોલવું. (૨) ચાખવું; ખાવું [કર

અવવેરો, પુ ઘર અને જમીન હપરનો

અવળવું, કિ અ. અળવળવું; ચેળ આવવી; સરવળવું. [(૨) તનમનાટ.

અવળાટ, પુ ખંજવાળ; ચેળ;

અવાણું, ભુ. આવણું.

અવાડું, કિ. અ. દાંતથી સારી રીતે કચરાવું (૨) લોકો નિદે એમ થવું; ગવાડું; વગોવાડું.

અવેણું, ભુ. આવણું

ચવૈણું, ન. [સં. ચર્ચણ] કાચું કોરું અથવા રોકેલું ચાવીને ખાવાનું તે. (ધાણીચણા, મમતાસેવો વગેરે.)

અવૈયા, પુ. ચાળા પાડવા તે

અવૈ, પુ. પગના તળા ઉપરનો ફેદલો

અવડ, બુ. અવડ.

અશ્મ, સ્ત્રી. [ફા. ચરમા]

આંખ; નેત્ર ૩ પ્ર અશ્મપોશી=આખ આડા કાન કરવા.

અશ્મ, (અસ્મું), ન વધારે સાડે દેખાય તે માટે આખ આડે રાખવાનો કાચ; ઉપનેત્ર ૩ પ્ર અશ્મમાં આવવાં=ઝાણુ દેખાવું. (૨) મદ ચડવો અશ્મે ધમ=આંધળું ભિત અશ્મે સુલાખ=અ-કક્ષ; કાણુ (૨) કમાનમા નરેલી કાચ કે પારદર્શક પદ્ધતની તખતીઓની બેડી.

અશ્મીદોર, સ્ત્રી ચરામાના આકારની કિનાર; લાંબી ચાકડીની ભાતવાળી કોર.

અપક, પુ. [મં.] મદિરા પાન કરવાનો સોનાનો નકશીદાર સુંદર ખાલો, ડોરી. (૨) મધુ, મધ

અસક, સ્ત્રી ખંચ; સાંધામાના સ્ના-યુતું આચિંપ ખસી જવું તે; સાંધાનું એકદમ અટકી જવું તે; નસવું ખેંચાણુ કિ. પ્ર અસક આવવી=આચિંતી સખત પીડા સાથે નસવું ખેંચાવું

અસકવું, કિ. અ. ખસવું; છટકવું; છૂટી જવું. (૨) ફીટી જવું; સળકવું (૩) અસક આવવી; રગ ખેંચાવી.

અસકાવું, કિ. અ. છટકાવું; મર-ડાવું; લચકાવું; અસકી જવું.

અસકો, પુ. [સ. વસળ] સખત ઝાટકો; સાંધા આગળના સ્નાયુનું

ખેંચાવું તે. (૨) ટીક ઇચ્છા; ભાવના.

(૩) ટેવ; લત; હવસ (૪) ચાળો; નખ-રાંખાળ ચાળો અસકો=ટોંગસોગ. (૨) વંઠેલવેડા (૫) ચરસ; તલપ. (૬) મગફરી

અસઅસાટ, અ જસાય બાકી ન રહે તેમ; અસ અસ થાય તેમ ચૂસીને તમામ (૨) જકડ; અસે નહિ તેમ; તગ.

અસમ, પુ રેશમના દોરાની ગુંછળી

અસમું, ન [ફા] અસ્મું.

અસવું, કિ. અ અળવું; ખસવું; છટકવું (૨) બદલાવું (૩) દબાઇને ખેસી જવું (૪) ટોટામાં આવી પડવું (૫) ચૂસવું [ખેંચતાણુ.

અસાચસી, સ્ત્રી. હરિકાઈ, સ્પર્ધા (૨)

અસીજવું, બુ. અસવું

અહા, સ્ત્રી. બુ. આ (મહા, આ, ચાહ, ચાહા)

અહાયના, સ્ત્રી. ઇચ્છા; ભાવના. (૨) પ્રીતિ; પ્યાર. (૩) પસ દગી

અહાવું, (ચાવું, મહાવું, ચાહવું), કિ. અ ઇચ્છવું; અભિલાષ રાખવો. (૨) પ્રીતિ કરવી; પસંદ પડવું.

અહું, વિ. ચાર

અહુંદા, અ. ચારે દિશાએ.

અહુંવાણુ, વિ. [ના.] રજપૂતની એક અટક. (૨) એ નામના રજપૂતો; ચોહાણુ, ચોહાણુ.

અહ્યેયો, પુ. [ફા. ચાહ] લીલ અને વનસ્પતિથી બરપુર હોજની પાણીવાળી જગા; મંદું પાણી જેમાં અ-

રાઈ રહેલું હોય એવો ખાડો; ચઢખચ્યા; ચેહખચો.

ચળ, સ્ત્રી. ચળ; ખણજ (૨) વિ [સ ચલ્] હાથે એવું; એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે લઈ જઈ રાકાય તેવું; ચચળ.

ચળક, સ્ત્રી ચળકાટ; તેજ.

ચળકચળક, અ. ઝળકઝળક. કિ પ્ર. ચળકચળક થવું=તેજ મારવું; ચળકવું ચળકવું, વિ. ઝળકવું; તેજ મારવું; ઉજળું

ચળકવું, કિ અ ઝળકવું; તેજ મારવું; પ્રકારવું; શોભવું [પ્રકાશ ચળકાટ, પુ. ઝળકાટ; ઝગઝગાટ; ચળકારો, પુ. પ્રકાશનો ચમકારો; ઝણકો.

ચળકી, સ્ત્રી ચળક; પ્રકાશ; તેજ. (૨) શોભા; આપ. ચળકીદાર=ચકચકાટવાળું.

ચળણ, જુ. ચલણ.

ચળણી, જુ. ચલણી.

ચળવણી, સ્ત્રી. આમ તેમ ફેરવવાની કળા; આવડત. (૨) ચાળવાની ચતુરાઈ; ચાળવણી.

ચળવળ, સ્ત્રી. ચટપટી; વલોપાત; ગભરાટની સ્થિતિ (૨) ચિતા, ક્રિકેટ; ખત.

ચળવળવું, કિ. અ. હાલ્યા કરવું; સળવળવું; તલસવું. (૨) એળ આવતી હોય એમ થવું; સાલવું.

ચળવળાટ, પુ. વલવલાટ; સળવળાટ; તલપ. (૨) ખંજવાળ. (૩) ઉરડે-રહીનો રહીરહીને આવવો જુરસો.

ચળવું, કિ. અ. [સં. ચલ્] ખસવું; હાલવું; ડગવું. (૨) બહેકી જવું. વંડી જવું.

ચળાચળ, વિ ચળ અને અચળ; સ્થાવર જંગમ. (જંગમ)

ચળાઈ, સ્ત્રી ચળામણી; ઝાપટ ચાળવાનું મહેનતાણું

ચળામણ, ન. ચળામણી. (૨) લોટ ચાળતાં રહેલું છુલુ; થોપાં. કહેવું ચાલ્યાનું ચળામણ છે

ચળામણી, સ્ત્રી ચાળવાનું મહેનતાણું.

ચળાવવું, કિ. પ્ર ચાળે એમ કરવું; સંચારાવવું. (૨) વંઠાડવું; ફેરાવવું. (૩) વિચાર ફેરવવો; ખસેડવું [બહેકેલુ.

ચળાંક, વિ ચળી ગયેલું; ફટકું;

ચળિત, વિ એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ગયેલું; સ્થાનબદ્ધ થયેલું

ચળિયાંપુતળિયાં, ન ઉખીઆ આવવી તે

ચળીજવું, કિ. વડી જવું; વહી જવું; આડે માર્ગે ચડી જવું (૨) અભિ-માની થઈ જવું

ચળું કરવું, કિ સ જમી રહેતાં હાથ મો ધોવાં. ચળુપાણી=એકું મોં ધોવાનું પાણી.

ચળેલ, વિ. વંડેલું; ફટકું (૨) ડા-ગળી ખસેલ; ગાંડું. (૩) ચલિત

ચળેલું, વિ ચળેલ; વંડેલું; ગાંડું.

ચંગ, વિ. [સં.] સ્વચ્છ; પવિત્ર. (૨) દક્ષ; કુશળ; સ્વસ્થ; સુંદર. (૩) આનંદી; રંગીલ. (૪) કબુલ (૫) પુ.

મોદામાં પકડીને વગાડવાનું વાંસનું એક વાળું; મોરચંગ. (૬) તાળ. (૭) પતંગનું પૂછડું આકારનું વાળું. (૭) પતંગનું પૂછડું (૮) મંછપામાંની એક તરેહ. (૯) અ ઘટ.

ચંગા, વિ. [દિ.] સ્વચ્છ; પવિત્ર; નિર્મળ કહેવું મન ચંગા તો કથરાટમાં ગંગા

ચંગારી, સ્ત્રી ચીણગારી; તણખો ચંગી, વિ. રંગીલું, રાગી; વ્યસની. ચંગીભંગી, મનસ્વી; પોતાને ગમે તેમ વર્તનાર; મનમોહ.

ચંગુ, વિ. તદુરસ્ત; નીરોગી પવિત્ર ચંગુસ, (ચિંગુસ), વિ કંજુસ. ચંગોટી, સ્ત્રી. સુતાં મોઢે માથે હુ-મડું બોઢવું તે, સોટ

ચંચ, સ્ત્રી. [સં. ચંચુ] ચાચ ચંચરી, સ્ત્રી. [સં.] ભમરી. (૨) એક છંદ.

ચંચરીક, પુ. ભમરો. (૨) એક રાગ. ચંચવાળવું, કિ. સ. પવાળવું; ખજવાળવું (૨) હાથમાં રમાડવું; લડાવવું (૩) સજાની રાખવું.

ચંચળ, વિ. [સં. ચંચલ] આમ તેમ ફરવું અને હાલવું એવું; જયે નહિ એવું; અસ્થિર (૨) ચપળ; હોશિ-આર; ઝટ સમજ કે ચેતી નય એવું. (૩) અધીર (૪) અવ્યવસ્થિત. (૫) ગમરાંચલુ [જતા; અસ્થિરતા.

ચંચળતા, સ્ત્રી ચચળપણ; ચપ-ચંચળ, સ્ત્રી. [ચંચલ] વાજળા. (૨) લક્ષ્મી; દોલત. (૩) ગદ્ય છંદ.

ચંચળાઈ, સ્ત્રી. ચચળતા; ચાલાકી; હોશિઆરી.

ચંચુ, ન. [સં.] પંખીનું લાંબું ને અણીદાર મોં; ચાંચ. (૨) ચપટી ભરાય એવી અણી. ૩. પ્ર ચચુ પ્રવેશ= વિષયમાં પ્રવેશ થવો તે. જરાપણ આ-વડત; જાન. ચંચુમાન=પંખી.

ચંડ, વિ. [સં.] ઉગ્ર; ગરમ; કઠોર; આક્રમક; તીવ્ર. (૨) ગુસ્સામાં આવી ગયેલું (૩) મોટો દૈત્ય (૪) પ્રથુ-રાજનો એક સામત ચડવા=ઉગ્રતા; ધેરતા.

ચંડાળ, પુ [સં. ચંડાલ] નીચ જાતિનો માણસ. (૨) એ નામની એક જાતિ. (૩) મારો; જલ્દાઈ. (૪) વિ. દુબટ; નિર્દય; ધાતકી ૩. પ્ર. ચંડાળ ચોંટી=ધાતકી કામ કરતા સજાની ટોળી. કર્મચંડાળ=પાપી

ચંડાળણ, સ્ત્રી ચંડાળની સ્ત્રી. (૨) દુષ્ટ અને ધાતકી કામ કરનારી સ્ત્રી.

ચંડાળણી, સ્ત્રી ચંડાળની સ્ત્રી. (૨) દુષ્ટ કામ કરનારી સ્ત્રી. [૧ ચતા.

ચંડાળતા, સ્ત્રી. ચંડાળપણ. (૨)

ચંડિકા, સ્ત્રી [સં.] ઉગ્ર શક્તિ; ધાતકી કામ કરનારી એક દેવતા. (૨) દુર્ગા. (૩) ખરાબ સ્વભાવની કર્કશા સ્ત્રી.

ચંડી, સ્ત્રી [સં.] દેવી; દુર્ગા. ચંડીપતિ=શિવ (૨) ક્રોધીલી સ્ત્રી; ગરમ સ્વભાવની સ્ત્રી.

ચંડીપાઠ, પુ. દુર્ગદેવીનું સ્તોત્ર; સસરાતી. ચંડીપાઠ કરાવવો=મૃત પ્રેત કે

વહેમ રહે નહિ તે માટે દુર્ગાદેવીનું સ્તોત્ર જાપાવડું.

ચંડુ, પુ. જી. ચંડુલ.

ચંડુલ, (ચંડુલ), ન અફીણનો ફસ કાઢીને તૈયાર કરેલું એક અત્યંત કેફી તત્ત્વ. (તંબાકુની માફક પીવામા આવે છે, અને પીનાર અત્યંત કેફને લીધે ઘોર ઉંઘમાં પડે છે.)

ચંડોળ, પુ. ચકલા જેવડું અને મધુર રાગે ગાનાર એક પખી. (૨) ચકડોળ

ચંત, પુ. ચિત્ત, ધ્યાન, કાળજી (૨) સ્વામી વલ્લભ

ચંતની, સ્ત્રી જેનું ચિન્તન થયા કરવું હોય તેવી સ્ત્રી; વલ્લભા; પ્રિયા

ચંતા, જીઓ ચિતા.

ચંદ, પુ. [સ. ચંદ્ર] ચાંદો. (૨) ચાંદો (૩) વિ. ચોડીવારનું.

ચંદન, ન. [સં.] સુખડનું ઝાડ. (૨) સુખડનું લાકડું (૩) સુખડને ઘસીને બનાવેલો સુગંધિ લેપ. (૪) (તિલક. ચંદન-સુખડ કહેવાય છે; કારણ કે ઘણા ખડની વચ્ચે તે હોય છે અને તે ખડ અને છાડવાના રસથી ચોતાનું પોષણ કરે છે. તે ઘાણું પીણું ને લાલ એમ ત્રણ ભાતનું થાય છે)

ચંદનગિરિ, પુ. [સં.] દક્ષિણ તરફ આવેલો એક પર્વત કે જ્યાં સુખડનાં ઝાડ થાય છે તે; મલયાચલ. ચંદનવતી=કેરલ દેશની ભૂમિ કે જ્યાં ચંદન વૃક્ષ હોય છે.

ચંદનઘો, સ્ત્રી. ગરોળીથી મોઢું તેને મળતી ભત્રીજા જંગલી માણી. (ઘો બે ભત્રીજા થાય છે. એક પાટલા ઘો અને બીજી ચંદન ઘો કે ઉડણુ ઘો.)

ચંદનચુડી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને હાથે પહેરવાની નકશી ચુડી.

ચંદબારીટ, પુ. પૃથુરાજ રાસો નામનું પ્રસિદ્ધ હિંદી કાવ્ય લખનાર એક ભાટ કવિ.

ચંદનહાર, પુ. [દે. ચંદ્રહાર] સ્ત્રીઓને કોટિ પહેરવાનું એક મુંદર સોનાનું ધરણું.

ચંદની, સ્ત્રી. ચંદ્રનું અજવાળું; ચાંદરણુ; ચાંદની (૨) ઘોળા કપડાનો ચંદરવો; છત (૩) ચંદન ઉતારવાની તબક્કી; કટોરી. (૪) જેને બારે માસ દુલ ઉતર્યા કરે છે એવું એક નાનું દુલ-ઝાડ; બારમાસી ૩. પ્ર ચંદની જેવું= નિર્મળ અને સફાઈદાર; ઝળાંઝળાં થઈ રહેલું હોય એવું

ચંદરકળા, જી ચંદ્રકળા.

ચંદરવું, કિ સ બણીબૂજને કોઈ વાત પૂછવી. (૨) છેતરવું; ખુલવાડવું.

ચંદરવો, પુ. છતનું રંગબેરંગી કપડું; ચંદની; છત કિ. પ્ર. ચંદરવો બાધવો=સવાડો કરવો.

ચંદરસ, જી. ચંદ્રસ.

ચંદરૂસ, જી. ચંદ્રસ.

ચંદા, સ્ત્રી. [સં. ચન્દ્રિકા] ચંદની; જ્યોત્સ્ના. (૨) ચંદ્ર જેવા દેખા-

વનું જે તે; ચંદો. (૩) ગોળ ટપકું; ચાંદલો. ૩.૩. ચદાવા સરસ=વધારે સરસ.

ચંદાવત, પુ ક્ષત્રિયોની એક પેટા શાખા. (૮) રાજ્યનો મોટો સામત.

ચંદાણું, કિ અ. ચાદા પરવા; કહોવાણુ લાગણું.

ચંદી, સ્ત્રી. પ્રાણીને ખવડાવવાનો દાણો; ઘેરાને ખાવાના દાણા. ચદી આપવી=ખડણી આપવી. ચદી ચદાવવી=ઘેરાને દાણો ખવડાવવો (૨) ખાણું (૩) પુષ્ટ થાય તેમ ખડાવણું. (૪) લાયકશક્તિ આપવી. (૫) માલન ચોપણુ કરણું.

ચંદેરી, સ્ત્રી. ઉત્તર હિંદુઓનો આવિષ્યર રાજ્યમાનો એક કર્મો. (૨) વિચંદેરીનું.

ચંદેલ, પુ ક્ષત્રિયોની એક શાખા

ચંદા, પુ. [સં. ચન્દ્ર] ચંદ્ર.

(૨) ચંદ્રમા જેવો સપાટ ગોળ આકાર. (૩) ગોળ સુંદર ચકતું; ચાંદલો. (૪) મુખવટો; ચંદે (૫) હક; લાગો.

ચંદ્ર, પુ [સં.] સૂર્ય મંડળમાનો પૃથ્વીનો ઉપગ્રહ; ચંદ્રમા. (૨) ચાંદલો, ગોળ સુંદર ટપકું. (૩) એકની સંજ્ઞા. (સામાસમાં આ શબ્દ બહુ વપરાય છે: ચંદ્રમુખી; મુખચંદ્ર; વગેરે)

ચંદ્રકં, પુ. [સં.] ચાંદલો; ટપકું. (૨) ગોળ સુંદર ચકતી. (૩) કલગી; મોરના પીછામાની આખ; દીલગી.

ચંદ્રકળા, સ્ત્રી ચંદ્રમંડળનો મોળમો અંશ. (૨) સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક કાળા રંગનું કપડું. (૩) ચંદ્રમાનું કિરણ. (૪) અખોરાનું એક ધરણું; ચાક.

ચંદ્રકાંત, પુ. [સં. ચન્દ્રકાન્ત]

એક જાતનો પથ્થર ચંદ્રમણિ

ચંદ્રકાંતા, સ્ત્રી ચંદ્રની સ્ત્રી. (૨) રાત્રિ. (૩) એક રાગ

ચંદ્રકૈતુ, પુ. લક્ષ્મણનો પુત્ર.

ચંદ્રગુપ્ત, પુ મગધનો પાંડેલો મૌર્યવંશી રાજા.

ચંદ્રગ્રહણ, ન [સં] ચંદ્ર ઉપર પૃથ્વીની છાયા પડવી તે. (ચંદ્રગ્રહણ પૂર્ણિમાને દિવસે થાય છે, કારણ કે ત દિવસેજ સૂર્ય, ચંદ્ર અને પૃથ્વી એક સીધી લીટીમાં આવે છે.) (૨) મોતુ ઉતરી જવું તે

ચંદ્રચંદ, પુ [સં] મહાદેવ: જેના કપાળ ઉપર ચંદ્ર છે એવા દેવ; ચંદ્રચૂડામણિ

ચંદ્રજ્યોતિ, સ્ત્રી. [સ] ચંદ્રપ્રભા; ચંદની (૨) ચંદ્રના જેવું અન્નવાણુ આપનાર આતસળાછ (૩) ચંદ્રજ્યુતિ.

ચંદ્રપુત્ર, પુ [સં.] પુત્ર.

ચંદ્રપ્રભા, સ્ત્રી. [સ.] ચંદની; ચંદ્રિકા (૨) એક દેશી ઔષધ.

ચંદ્રગિંદુ, ન. [સ.] ચંદ્રની ચક્રચક્તિ કોર અને ઉપર છાયાથી ઢંકાયેલું બિંબ દેખાય તેવું ચિહ્ન; ગોળ ટપકું.

ચંદ્રગિંજ, ન [સં.] ચંદ્રની સપાટીનો આકાર; ચંદ્રમંડળ; ચંદ્રનો પરિધ.

ચંદ્રમણિ, પુ. [સં.] ચંદ્રકાંત; ચંદનીમાં દ્રવતો પથ્થર. (૨) સ્ફટિકનો મણકો.

ચંદ્રમંડળ, ન. [સં.] ચંદ્રનું સપાટ તળ.

(૨) ચંદ્ર અને તેને લગતા તારાઓનો સમૂહ. [ચંદ્ર; શશી; ચાંદો; ચાંદ.

ચંદ્રમા, પુ. [સં. ચન્દ્રમસ]

ચંદ્રમુખી, સ્ત્રી. ચંદ્રના જેવા મુખવાળી સ્ત્રી (૨) ચંદ્રને ભેઠ ખીલનારાં ફૂલની એક વેલ. [ચંદ્રચૂડ.

ચંદ્રમૌલિ, પુ. [સં.] મહાદેવ;

ચંદ્રલેખા, સ્ત્રી. ચંદ્રની કળા; ચંદ્રની કોર. (૨) એ નામનું એક વ્રત

ચંદ્રવદના, સ્ત્રી. [સં.] ચંદ્રના જેવા તેજવાળી સુંદર મોંવાળી સ્ત્રી.

ચંદ્રવહની, સ્ત્રી. બ્રુ૦ ચંદ્રમુખી.

ચંદ્રવર્ત્ત, પુ. એક છંદનું નામ.

ચંદ્રવંશ, પુ. [સં.] ચંદ્રમાંથી ઉત્પન્ન થયેલો વંશ; ચંદ્ર જેનો મૂળ પુરુષ હતો એવો ક્ષત્રિય રાજાઓનો વંશ.

ચંદ્રવંશી, વિ. ચંદ્રના વંશમા ઉત્પન્ન થયેલું.

ચંદ્રવાર, પુ. [સં.] સોમવાર.

ચંદ્રશાળા, સ્ત્રી. મકાનની સૌથી ઉપરની મેડી. (૨) અગ્રાશી.

ચંદ્રશિલા, સ્ત્રી. [સં.] ચંદ્રના જેવી સ્વચ્છ ને શીતળ પાથરની પાટ.

ચંદ્રશીખર, પુ. [સં.] મહાદેવ; શિવ; શંકર.

ચંદ્રસે, ન. અલ્હરિયામાં થતો એક આડનો સુગંધીદાર ગુંદર; રાજ.

ચંદ્રહાસ, પુ. એક પુરાણ પ્રસિદ્ધ રાજા. (૨) રાવણની તરવારનું નામ. (૩) તરવાર. [એક રચના.

ચંદ્રાવળી, પુ. એક રાગ. કવિતાની

ચંદ્રાવળી, સ્ત્રી એક છંદ. (૨) રાધાની એક સખી.

ચંદ્રિકા, સ્ત્રી. [સં.] ચાંદની; ચંદ્રનું અનુવાણું. (૨) દીલડી; મોર-પીછની આંખ.

ચંદ્રસે, ન. એક ભતનો ગુંદર; રાજ.

ચંદ્રોદય, પુ. [સં.] ચંદ્રનું ઉગવું. (૨) એક રસાયનિક ઓસડ.

ચંપક, પુ. [સં.] એક ભતનું ખુશખોદાર પીળા ફૂલનું ઝાડ; ચંપો.

ચંપકવરણી, ચંપાના ફૂલ જેવા સોનેરી રંગની (સ્ત્રી)

ચંપકમાળા, સ્ત્રી એક રાગ.

ચંપતથિતું, નાસી જવું; છટકી જવું.

ચંપલ, સ્ત્રી ભડા ચામડાના તળાનો ઉપરની ખોલ વગરનો ભેડો.

ચંપાવરણું, વિ. ચંપાના ફૂલ જેવા પીળા વર્ણનું.

ચંપાવણું, કિ. સ શરીરને ચંપી કરાવવી; મસળાવવું. (૨) ભારતળે દબાવવું; કચરાવવું. [કચરાવું; સંકોચાવું.

ચંપાણું, કિ. અ. ભારતળે આવવું;

ચંપી, સ્ત્રી. શરીર દબાવરાવવું તે; હાથપગના માંસના લોચાઓ મસળાવવા તે પગચંપી=પગ ચંપાવવા-દબાવવા તે.

ચંપૂ, ન. [સં.] ગદ્યપદ્યમય કાવ્યરચના; કાવ્યરચનાની એક તરેહ.

ચંપેલી, સ્ત્રી. સુગંધીદાર ફૂલની એક વેલ અને તેનાં ફૂલ; ચંબેલી, ચંબેલી. ઘોળો અને છુટો એમ દેખાડવાને ભાતને

ઉપમા અપાય છે:-ચ પેલીના ફૂલ જેવો ભાત

ચ પો, પુ. [સં. ચમ્પક]
સુગંધીદાર ખીળા ફૂલનું એક જાડ. (ચ પો બહુ સુગંધીદાર હોવા છતાં પણ ભમરા તેની ઉપર જતા નથી સીધું શુદ્ધ ને સાડ એમ બતાવવાને 'ચ પાના છાડ જેવું' એમ કહેવાય છે)

ચ'યુ, પુ. સાકડા મોનું પાણી ભરવાનું પાત્ર; કુંભ; બાટવો; ટુંકાગળાની શિરોઈ
ચ'યુડી, સ્ત્રી નાનો ચપુ.

ચ'યુડીઓ, પુ. ઉચા ધાટનો લોટો

ચ'બેલી, સ્ત્રી જીવ ચ'પેલી.

ચા, ચાહ, ચહા, સ્ત્રી. પુ. તુળસીની જાતના છાડનાં સુકા પાન તે (ચાનો છાડ બેથી ચાર હાથ ઉચો થાય છે. એના પાદડા લાખા અને પહોળા તુળસીના પાન જેવાં થાય છે ચા લીલી અને કાળી એમ બે જાતની થાય છે. એ પાદડાનો કવાથ, થાય છે એમા ખાડ અને કુધ નાખવામા આવે છે. (૩) કોઈ પણ વનસ્પતિનો ઉકાળો તે. (૪) લીલી ચા; એ- લાખી પાંદડીનું ટાલ જેવું ચાસ ચાદાની=ચા બનાવવાનું નાળચાવાળું પાત્ર; કીટલી ચાગલણી=ચા ગાળવાની ગળણી. કિ પ્ર ચા ખીવી=કઈ નહિ બની શકવું.
(૨) નહિ ચાલવું.

ચાઉર, ચાઓળ, સ્ત્રી ખેતરમા અનાજ ઓરવાનું ઓભર.

ચાઉસ, પુ. (અ.) ડાંકો નિશાન સંખનારી હુડડીનો ઉપરી જમાદાર. (૨) આરબ

ચાક, ન. [સં. ચક્ર] પૈડું;

(૨) ચકરડું; ચકર. (૩) જમણ ધુમરી; વમળ; કુદડી કિ પ્ર ચાક ચઢવું=ચારે તરફ ગવાવું; ફળેત થવું ચાક થવું=તકુ-રસ્તીમા આવી જવું કહેવું ચાક ઉપર ખી રો, ચરો ઉતરે કે ગાગર=શુ હશે તેના કંઈ નિશ્ચય ન અપાય (૪) અ. ફકલ સાર, ચક્રચકિત. કિ પ્ર ચાક કરવું=તેજ કરવું. (૫) પુ. સ્ત્રીઓનું અબોડામાં ધાલવાનું એક ઘરેણું. (૬) કુવાની ગરેડી, (૭) સરાણું પૈડું

ચાક, પુ. [અં.] ધાળો ને પોચા ખરિયા પચર. (પારિયા ઉપર લખવાને વપરાય છે)

ચાક, વિ (સ) ઝટલું (કપડું)

ચાકટ, જી ચાકળ. [ન જય એવું ચાકુખાક, વિ હોશિઆર, કાઈથી ગાજ્યુ

ચાકર, પુ. [ફા] ઘરગતુ કામ-કાજ કરનારા નોકર; સેવક. ચાકર નફર= નોકરિયાત માણસ [નારી સ્ત્રી

ચાકરડી, સ્ત્રી. ચાકરનું કામ કર-

ચાકરીયાત, વિ. ચાકરી કરનાર.

(૨) ચાકરનું કરેલું; ચાકરનું.

ચાકરિયું, વિ ચાકરીના બદલામાં મળેલું હોય અવું; ધનામી

ચાકરી, સ્ત્રી. [ફા.] ચાકરનું કામ તે; સેવા; ખિદમત. (૨) કરજ; ધર્મ (૩) માદાની માવજબ; સારવાર (૪) વૃત્તિ; આજીવિકા કિ. પ્ર. ચાકરી કરવી=નોકર તરીકે કામ કરવું સુશ્રુષા કરવી (૨) ચ'ખી

કરવી ચાકરીએ જવું=નોકરી કરવા જવું
કહે. ચાકરી કરે તો નાખરી મળે=કોઈ
ની સેવા કરે તો આગવિકા મળે. (૫)
ચગાર; મહેનતાણું. [તરેહ; ભાત.

ચાકલો, પુ. રેત મ કે જસબનીએક

ચાકળ, સ્ત્રી. બે પોટાનો આધળો.

આપ; આંધળી ચાકણ

ચાકળી, સ્ત્રી. નાનો ઘડો; માગરડી

ચાકળો, પુ. આખળિયો, આડણી

(૨) રેંટ; મોટી ગરગડી (૩) ચામડાની
ગોળ નાની ગાદી (૪) ભીંતે લટકાવ-
વાનો ભરત ભરેલો ચારસ કમાલ

ચાકી, સ્ત્રી. [સં. ચક્રી] ગોળ
ચેચવાળી ચકની; ફીરકી (૨) ટગણી,
ચીગડી; પટ્ટી. (૩) ગોળ ચક્રકાર ગાસડી
(૪) ટગડી; મોઢવું કે પ્ર. ચાકી મા-
રવી=થપી ગોઠવવી. [છરી; ચપ્પુ

ચાકુ, ન. કલમ ધડવાની નાની

ચાકું, ન. ઉપસેલો ડાઘ; ચકાસુ,
હીમણું. (૨) વાઢિડું (ખજુરનું).

ચાકીય, વિ. [સં.] ચક્ર સં-
બધી. (૨) પ્રત્યક્ષ. [પાવડી.

ચાખડી, સ્ત્રી. લાકડાના જોડા; ખડા;

ચાખણું, ન. અથાણું; ચાખવાનું
મન થાય એવું જે તે.

ચાખણું, કિ. સ. [સં. ચખ]
જમથી સ્વાદ લઈ જોવા; અનુભવ કરવો.
(૨) ગુણદોષ જાતે અનુભવવા (૩) થોડું
ખાવું; જાણે લગાડવું. [(૨) ચાકળો.

આખળિયો, પુ. આખળિયો; આડણી.

આચર, સ્ત્રી માતાના મંદિર આગ-
ળનો ખુલ્લો ભાગ; મડપની બહારનો
ચોક. (૨) જાહેર ખુલ્લી જગા.

આચરિયાં, ન. આમદેવતાના ખણ;
ચકલાના ગણ (વાચરિયું=ચકલાનું)

આચર, ન. કપાળ; ભાલ

આચાચુંગું, વિ. દાવારી શુ; કમચકલ.

ચાચો, પુ. [હિં.] બાપનો
ભાઈ, કાકા

ચાટ, વિ. ભોડું; શરમિડું કે પ્ર.
ચાટ પડવું=મોઢું પડવું; ધારતા હોઈએ
તેમ નહિ બનવાથી શરમાવું (૨) સ્ત્રી.
લપડાક; તમાચો. (૩) મહેણું. (૪)
ખાવાને ગળકો; જામની લોહપતા (૫)
[ચાટય] સ્ત્રી કુતરાં અને ખીન્ન પ્રાણી-
ઓને માટે એકવાડ નાખવાનું પોળ-
માનું કુડું કે પ્ર. કુતરાની ચાટ=ગંધાની
નકારી સ્ત્રી

ચાટકો, પુ. [સં.] સખત
લાગણીની અસર, ચટકો, ગુસ્સો (૨) ટોળો.
ચાટણ, ન. ચાટીને ખાવાનું તે.
(૨) લેણ ઓવધ

ચાટણિયું, વિ. ખાવાની લલુતા-
વાણુ; ખાલધરં (૨) લાચખાલ (૩)
ખુશામતિયું.

ચાટણું, ન. મોઢું જોવાની ખાપ;
દર્શણ (૨) સપાટ સપાટીનો સ્વચ્છ
ચકચકિત ખંડ (૩) જમીનસરસી
પથરાઈને ઉગતી વનસ્પતિ. [ચાખ્ખોસિકો.

ચાટલો, પુ. રૂપિયો; ચકચકિત

ચાટવું, કિ. સ. જાણી ખાવું;
રસ લેવો; ચૂસવું. (૨) સ્વાદ લેવો;
ચાખવું. (૩) ખુશામત કરવી; ચાટી જવું.
=ખાઈ જવું કહેવડાય ચાટિ કંઈ પેટ ભરાય?

ચાટવો, પુ. લાકડાનો કડછો (૨)
હોડી ચલાવવાનું હલેસું. [ખુશામત.

ચાટું, ન. [સં.] મીઠું ભાપણું;

ચાટુંકાર, વિ. [સં.] મીઠા-
બોલું; ખુશામતિયું; ખોટી પ્રશંસા કરનારું

ચાટુંડું, વિ. [સં. ચાટું]
ખુશામતિયું; લાંચિયું. (૨) ખાવાની લાલ-
સાવાળું. (૩) ચિખાવણું.

ચાટુંકિત, સ્ત્રી. [સં.] ખુશા-
મત; મીઠા બોલ. [ચાટણું.

ચાટો, પુ. નાનાં બાળકો માટેનું

ચાટું, ન. ચાટું; ડાઘ; ચકાસુ.

ચાડ, સ્ત્રી ચાનક; ચીવટ; ખત; કાળજી.

ચાડખુ, ન. [સં. ચાર-ક]

જાસુસ; ખાતમીદાર; છુપી ખબર મે-
ળવી આપનાર. [બાંધવાની મેખ

ચાડસરી, સ્ત્રી તંબુની દોરીઓ

ચાડિયું, વિ જેને કોઈ વાત બીજને
પ્રિય થવા માટે કહેવાની ટેવ હોય તે;
ચુગલીખોર. પુ ચાડિયો. સ્ત્રી ચાડિયણ.

ચાડિયો, પુ. ચાડી ચુગલી કરનારો
માણસ. (૨) સુકલો હાજરપિંજર જેવો
માણસ. (૩) નિંદાપાત્ર માણસનું પુતળું.

(૪) ગામ કે જગ્યાનો નકાસે માણસ.

ચાડી, સ્ત્રી એકની પાસેથી બીજની
ખોટી વાત સાંભળી લઈ કાઢીને પ્રિય

થવા કહેવી તે; ચુગલી; નિંદા. કિ. પ્ર.
ચાડી કરવી-ખાવી=એક જણે બીજને
માટે કહેલી બાબત તેને જણાવવી. ચાડી-
ચુગલી=એકની વાત બીજને પ્રિય થવાને
કહેવી તે. [ટેવ હોય તે.

ચાડીખોર, વિ. જેને ચાડી ખાવાની
ચાડું, ન. વચમાં ખાડાવાળું દીવો
મુકવાનું ચકવું. (૨) જેમાં કંઈક માય એવું
પહોળું ખામણું. (૩) ચહેરો; ડાચું; મો

ચાણક્ય, પુ ચંદ્રગુપ્તાના કાળમાં
થયેલો એક રાજ્યકાર્યકુશળ મહાપુરુષ
(એણે રાજનીતિ અને નીતિ હિપર ઘણું
લખેલું છે. વાતસાયનને નામે એણે કામ-
શાસ્ત્ર; ચાણક્યને નામે અર્થશાસ્ત્ર,
કૌટિલ્યને નામે નીતિ, અને વિષ્ણુગુપ્તાને
નામે ધર્મ કે મોક્ષ શાસ્ત્ર લખ્યાં છે)
ચાણક્યનીતિ=કપરનીતિ. (૨) નીતિને
વહેવારના મોલકનું એ નામનું એક પુસ્તક

ચાતક, ન. [સં.] એક પંખી;
સર્વવતરસ્યો બપેથો. (એમ કહેવાય છે કે
આ પંખી તરસ્યું રહે છે પણ વરસાદનાં
ફોરાનુંજ પાણી પીએ છે, બીજું પાણી
પીવું નથી. ચોમાસાની શરૂઆતમાં આ
પંખી ' પીક પીક ' બોલે છે.)

ચાતરમ, ન. પંચાયત; લવાહી;
લવાહોનો ચુકાદો.

ચાતરણું કિ. સ. ચળાવવું; ખસેડવું.

ચાતરી, સ્ત્રી. તરાક. (રેડિયાની)

ચાતુરી, સ્ત્રી. [સં.] ચતુરાર્થ.

(૨) ચાલાકી.

ચાતુર્માસ, પુ. [સં.] ચોમા-
સાના ચાર મહિનાનો સમય તે. (૧)
વિ. ચાર માસનું ચાતુર્માસ્ય=ચાર માસ
લગી કરવાનો એક વૈદિકયજ્ઞ; એક
પૌરાણિક વ્રત. [૩૬૫પણ.

ચાતુર્થ, ન. [સં.] ચતુરાઈ;
ચાતુર્વેદી, પુ. [સં.] ચાર
જાતિઓ તે. બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને
શૂદ્ર. (૨) ચારે વર્ણોએ પાળવાનો ધર્મ.

ચાતુર્વણ્ય, વિ. [સં.] ચારે
વેદનો અભ્યાસી; ચારે વેદનું.

ચાદર, સ્ત્રી. ધોળા કપડાનો લાંબો
કકડો; પિછોડી; ઓઝાડ. (૨) કફન. (૩)
પથરાથેલા પાણીનો તેવો દેખાવ (૪)
ઓઢણ; ઢાંકણ; છત ફૂલની ચાદર=ફૂલની
માળાઓનું ઓઢણ. ચાદરપાટ=ચાદરના
કપડાનો તાકો.કિ પ્ર.માથે ચાદર ઓઢવી=
પશ્ચાત્તાપનું કારણ ઉભું કરવું; દેવાણું કાઢવું.

ચાદરું, ન ચાદરથી મોટું અને
રંગેલું પાથરણું; જડું ઢાંકણ; ઓઝાડ.

ચા-દાની, સ્ત્રી. ચા બનાવવાની
કે કરવાની નાળચાણી લોટી; કીટલી.

ચાનક, સ્ત્રી. ખંત; કાળજી. (૨)
શિક્ષા; બોધ. [નાની ચોટલી.

ચાનકી, સ્ત્રી. નાની સાખરી;

ચાનકું, ન. જડીને ઢંજડાળ વગર-
ની સાખરી.

ચાપ, ન. [સં.] કામકું; ધનુષ.

ચાપકો, (ચાળકો), પુ. ચાલુક;
કારકો. (૨) ટોળો; મેણું. (૩) ચપકો.

ચાપચીપ, સ્ત્રી. ઠીકઠીક કર્યા કરવું
તે; યાપટીપ. (૨) સાફ ખોટું કર્યા કરવું
તે; ચિકારી.

ચાપચીપિયું, વિ. ચાપચીપ કર્યા
કરે એવું; ચાપલું; ચાવળું. (૨)
કસરિયું; કંજીસ.

ચાપટ, સ્ત્રી. લપડાક; તમાચો;
ઝાપટ. (૨) ચારપટ વાળું હોય એવું તે.

ચાપટિયું, ન. પીળા રંગનું ચપટું
નંગ. ચાપટિયાં=મોડીઆની જોડી.

ચાપડો, પુ. એક તરફથી સાધા
સજડ રાખે એવો પટ્ટો; બંધ (૨) જેમાંથી
અસકાય નહિ એવો પ્રતિબંધ. (૩) બે
હાથોનો મોટો હાથો.

ચાપડુસી, સ્ત્રી. [સં. ચાપલ્ય]
ચતુરાઈ બતાવવાને ચીપી ચીપીને બોલવું
તે; ચિબાવલાપણું. (૨) પતરાણ; શેખી.
(૩) ખુશામત.

ચાપડ્ય, ન. [સં.] ચપળપણું;
ચંચળતા. (૨) ચિબાવલાપણું; વગર-
વિચારું વચમાં બોલબોલ કરવું તે;
બહુબોલાપણું.

ચાપુ, ન. ચાકુ; ચપ્પુ. (૨) ચાં-
ગળું; અંબલી. (૩) હાથપગનાં આંગળાં
પાસેનો ચપટો નાજુક અવયવ; ચાપડું.

ચાખક, જી. ચાલુક.

ચાખજો, (ચાપકો, ચાળકો), પુ.
લાકડીને છેડે ઝુંગેલી દોરીવાળો કારકો;
ચાલુક. (૨) લાગણી યાચ એવાં વચન.

ચાલુક, સ્ત્રી. ચાળજો. (૨) ચાનક-

દ્વર શિખામણુ; મેણુ. (૩) ઉત્તેજન
આપે એવી વસ્તુ વગેરે તે. ચાણકસ્વાર
= ઘોડા કેળવનાર

ચામ, ન. [સં. ચર્મ] ચામડું:
ત્વચા: ખાલ [ભદ્રુગરની પેટી
ચામખેડું, ન. મદારીની ડોળી,
ચામચીમડિયું, વિ. જેની ચામડી
ચઢી ગઈ હોય એવું; સુકું ખળખળી ગયેલું.
(૨) ચીકણું, ચીકણું. (૩) કંભુસ
(૪) ચામાચીડીયું [રીંગમન.
ચામચોરી, સ્ત્રી વ્યભિચાર; પર-
ચામભૂ, સ્ત્રી ચામડી ઉપરની ભૂ.
(૨) જ્યાં ચોટયુ ત્યાંથી ઉખડે ન નહિ
એવું જે તે.

ચામડું, ન શરીર ઉપરનું મારનું
ચાહું, સોળે (૨) વિ. ચીકણું [ચીવટ
ચામડ, વિ ચામડા જેવું; ચીકણું;
ચામડિયેણુ, સ્ત્રી ચામડિયાની સ્ત્રી.
ચામડિયો, પુ ચામડાં રાફ કર-
નાર; ચમાર કહેવું ચામડિયા ગંધ ગંધ=
પરિચયથી વિરુદ્ધતા ઓછી થઈ

ચામડી, સ્ત્રી. [સં. વર્મ]
પ્રાણીના હાડમાસ ઉપર જે ટાંકણરૂપ પડ
હોય છે તે; ત્વચા, ખાલ; ચામડું; છાલ
(૨) સ્પર્શોન્દ્રિય મનુષ્ય વગેરેનું જે ના-
ભુક પડ તે ચામડી અને દોર વગેરેનું
જે બહુ પડ તે ચામડું. રૂ. પ્ર. ચામડી જાવી=
ખૂણ માર ઘડવો ચામડી આવવી=રૂ. આવું
ચામડું, ન. બહુ મજબુત ને ચીવટ
ચામડી; ખાલ; ત્વચા. (૨) ઝીડની છાલ;
કોઈ વસ્તુ ઉપરનું ચીકણું, મજબુત ટાંકણ

કિ પ્ર. ચામડું ખગાડવું=મારવું. ચામડા
ચુંથવાં=સત્ત્વ વગરની વસ્તુમાથી રસ
લેવાને મધ્યસ્. કહેવું ચામડાનું તાણું=જીવતા
જીવની રખેવાળી તે; વરનું ધરડું માણસ
ચામર, ન. [સં] લાખા વાળની
ચમરી, ચમ્મર. (૨) એક રાજચિહ્ન
(૩) કવિત્તો એક ઢાળ

ચામરસ, પુ રતિરસ; સ્પર્શોન્દ્રિય-
દ્વારા મળતો આનંદરસ.

ચામાચીડીયું, ન. નાના વાગાળની
જાતનું એક ધરગત રાત્રિચર પંખી

ચામાચેણુ, સ્ત્રી છણદર (૨) ચા-
માચીડીયું. [(૨) ધતુરો

ચામીકર, ન. [સં] સુવર્ણ; સોનું

ચાણુંડરાજ, પુ. ગુજરાતનો એક
પ્રસિદ્ધ રાજા. (૨) પૃથુરાજનો એક મોટો
સામત

ચાણુંડા, સ્ત્રી. [સં.] રાખવાહન-
વાળી એક ઉચ્ચસ્વરૂપ દેવતા; દેવી ચંદિકા

ચાનોદિયું, [સં. ચર્મોદીપનમ]
સ્પર્શોન્દ્રિય હદીપન થાય એવો જે સ્પર્શ
તે; અડવડું; ચાંદણું; ચેખડા; ચાળો.

ચામોદી, સ્ત્રી. ચાળા કરવાની લાવ-
ના, ચાંદવા કરવાની દેવ. (૨) વાતને
લગાવવાની આદત (૩) મોટાઈ; ખ-
ડાઈ (૪) ગાખરાં.

ચાચણી, સ્ત્રી ચહાયના; ચાહ;
ભાવ. (૧) વહાલ; પ્રીતિ.

ચાર, [સં. ચતુર] બે ને બે;
૪ (૨) ધણુ. (૩) અધ્ય; થોડું. (૪)

બાતમીદાર; શુભદૂત; ચર. ૩ પ્ર ચાર-
દાણા=કંઈ માલ નથી એવો અર્થ બતાવે
છે ચાર ખુટ=તમામ, ચારે ખુણાએ ફિ
પ્ર ચાર આખો થવી=કોંઈ ભરાવું

ચાર, પુ. [સં.] છુપી બાતમી
મેળવી આપનાર દૂત, બસુસ (૨) કાસદ;
ખેપિયો. (૩) સ્ત્રી લીધું ઘાસ; ચારો
(૪) આચાર; રીતિ (૫) મતિ. ચારક=
ચલાવનાર; ગાયો વગેરેને ચરાવનારો;
ગોવાળિયો

ચારકણું, વિ. ઝીણું દંતેણું નહિ
પણ મોટા મોટા કકડા રહે એમ ભરડેણું
બહું ખાણું.

ચારકોસ, પુ. [અં.] કાચલો, કાલસો.

ચારખાની, સ્ત્રી એક બતનું સુત-
રાડ કપડું (ચોકડીની બાતવાળું)

ચારખુણિયું, વિ. ચાર ખુણાવાળું

ચારગણું, વિ. ચાર વાર વધારે હોય
એવું; ઓગણું; ઘણું વધારે.

ચારચક્ર, પુ. [સં.] દૂતની
આખે દેખનારો તે; રાજ

ચારભાભો, પુ. ધારાની પીઠ ઉપર
નાખવાનો એક સામાન

ચારક, સ્ત્રી. ચાર પૈડાનો રથ; બગી

ચારણ, પુ. રાજને આશ્રયે તેનાં
વખાણ અને કીર્તન કરીને આશ્રવિકા
કરનારી એક જાતિ; બદીજન

ચારણી, વિ. ચારણ સબંધી; ચા-
રણને લગતું. (૨) ચાળણી. ૩. પ્ર. ચા-
ળણી સ્વભાવ=સારી બાબત છોડી નકારી
બાબત ગ્રહણ કરવી તે.

ચારણો, પુ મોટી ચાળણી.

ચારનેત્રી, પુ છુપા દૂતોથી વાત
બાળનાર [ટલી; ખાટલો.

ચારપાઈ, સ્ત્રી ચાર પાયાની ખા-
ચારવાલી, સ્ત્રી. ચાર વાલ ભારતું કાટણું.

ચારવું, ફિ. સ. [સં. ચર]

ચરે એમ કરવું; ચરાવવું, ખવડાવવું. (૨)

સિચવું; છાટવું. (૩) યુક્તિથી ચલાવવું

ચારસે, વિ. મણતરીએ ચાર વાર
સો સો થાય એવું; ચારસો.

ચારસા, વિ ચારસે. (૨) પુ જેની
ચારે બાજુ સરખી હોય એવું કપડું;
ચારસો [બસુસી.

ચારાગીરી, સ્ત્રી ચરામણી (૨)

ચારિત્ર, ન. [સં.] આચરણ;
વર્તણૂક. (૨) રીતભાત. ચાલચલગત.

ચારિત્રિક, [સં.] ચારિત્રસબંધી

ચારિત્ર્ય, ૦ ન. [સં.] ચરિત;

રહેણી કરણી; રીતભાત

ચારિયું, ન. ખેતરોમા ફરી લીધું
ઘાસ કાપી કાવનાર (માણસ) (૨)
લીલી ચાર કાપી કાપીને તે નાખવાની
ઝાળી (કપડું). (૩) વિ. જેમા ચાર જ
થતી હોય એવું (ખેતર)

ચારી, વિ. [સં. ચારિત્ર]
ચાલનાર. (૨) નૃત્યનું એક અંગ.

ચારી, (ચ્યારી), સ્ત્રી. મોટી રસોઈ
મોટું ખોદેલો લાખો ચુલો; ચર (૨) અગ્નિ
સળગાવવાનો કુડ. (૩) ક્યારી; પાળ-
વાળું ખેતર

ચારુ, વિ. [સં.] સુંદર; રૂપાળું; મનોહર. ચારુશીલ=જેનું શીલ સાફ હોય તે. ચારુતર=ખડ્ગ સુદર ચારુગાત્રી=જેનાં ગાત્ર મનોહર હોય એવી સ્ત્રી. (૨) ન. કુકુમ.

ચારુતા, સ્ત્રી. [સં.] સુંદરતા; મનોહરતા (૨) તાજગી.

ચારુપ્રતા, સ્ત્રી. એક માસના સામઠા ઉપવાસ કરનારી સ્ત્રી.

ચારૂં, ન. ખોદીને પડતર રાખેલું ખેતર. (૨) વારંવાર ચાર ટોચાવાથી પડેલું ખાલું; આંટણ. [લગભગનું

ચારેક, વિ આરાદે ચાર; ચારની

ચારેગમ, અ. ચારે તરફ; આસપાસ.

ચારેતરફ, અ. ચારેગમ; ચારેખાલ.

ચારો, પુ પશુપંખીનો ખોરાક;

ચાર. (માંસ, અનાજ, પાંદડાં, કીડા, વગેરે).

ચારોળી, સ્ત્રી. શુવાર જેવાં પણ ચોચાં અને એક જાતનાં તૈલી ખી. (એ મિઠાઈમાં નાખવાના કામમાં આવે છે.)

ચારોળું, ન. ચારોળીનું ફળ (૨) ધૂળ; રજ.

ચાર્વાક, પુ. [સં.] એક અનીશ્વર વાદી અને નાસ્તિક મતનો તાર્કિક; નાસ્તિક. (બૃહસ્પતિનો આ એક શિષ્ય હતો. તે ઈશ્વરને અને પરલોકને માનતો નથી. તેના મત પ્રમાણે સુખ એજ આ જીવતરનું સુખ્ય લક્ષ્ય હોવું જોઈએ. અને તે માને છે કે જેમ ગોળ ને ચોખા વગેરેના સંયોગથી મણમા માદકતા ઉત્પન્ન થાય છે તેમ પૃથ્વી, જળ, તેજ અને

વાયુ એ ચાર ભૂતોના સંલેગથી ચેતનતા ઉત્પન્ન થાય છે તથા એ ચાર પદાર્થોના બુદ્ધિ પડવાથી ચેતનતા નાશ પામે છે. અને આ પ્રમાણે નારા યથા પછી તેનું ફરીને ઉત્પન્ન થવું બનતું જ નથી. વળી તે પ્રત્યક્ષ સિવાય કોઈ પ્રમાણને માનતો ન હતો તે કહે છે કે ઇદ્રિયોથી પ્રત્યક્ષ જણાવું હોય તે જ જ્ઞાન ખરૂં છે, અને ઈશ્વર કે પરલોક કંઈ જણાવું નથી માટે તે ખોટાં જ ખાલું પીવું, સુખ ભોગવવાં અને ભોજનમજા કરવી એ જ ખરૂં છે. પ્રાણી મરી ગયું એટલે થઈ રહ્યું) (૨) ચારુ=ચારૂં+મીઠું+વારુ=ખોલેલું=તરત લોકને ગળે ઉતરી જાય એવું ખોલનારો તે.

ચાલ, પુ. [સં. ચલ] ચાલવાનો નિયમ; ધનુન; રિવાજ; વ્યવહાર; રીતિ; આચાર.

ચાલ, (ચાલ્ય), સ્ત્રી. [સં. ચલ] ચાલવાની પદ્ધતિ; ઢબ, છટા; મતિ. (૨) વર્તણૂક; રીતભાત. (૩) ટેવ; આદત. (૪) પામડીપને બાંધેલું અને ઘણી ઓરડી-ઓવાળું મકાન; ચાલી. (૫) ખેલ; પ્રકાર; ક્રિયા. [નિયંત્રતા; પ્રવર્તક.

ચાલક, વિ. [સં.] ચલાવનાર;

ચાલચલમત, સ્ત્રી. રીતભાત; વર્તણૂક.

ચાલચલણ, સ્ત્રી. આચરણ; વર્તણૂક; રીતભાત. (૨) કરતાકારવતાપણ. (૩) ચારિત્ર; શીલ.

ચાલચલણિયું, વિ. થોડો વખત કામ લાગે એવું; કામચલાઈ; ચાલચલાઈ.

ચાલણુગાડી, સ્ત્રી. નાનાં બાળકને

ચાલતાં શીખવવાની ગાડી; હેલજીગાડી.

ચાલણ્યુલો, પુ. ફરતો ચુલો.

ચાલતું, વિ. ચાલ્યા કરતું હોય તેવું; ભરી. (૨) વર્તમાન; હમણાંનું. (૩) ઉપયોગી; કામ કરવાને લાયક. કિ. પ્ર. ચાલતું કરવું=ભરી કરવું. ચાલતું થવું=ખરી જવું; મરી જવું.

ચાલનહાર, પુ. ચલાવનાર; લઈ જનાર. (૧) ચાલનાર

ચાલવું, કિ. અ. [સં. ચલ]

એક જગાએથી બીજી જગાપર જવું; હિંડવું; હાલવું; ખસવું; ફરવું. (૨) પ્રવર્તમાન હોવું. (૩) નિર્વાહ થવો; નીભવું. (૪) ટકવું; પહોંચવું. (૫) વહેવું; વાડું. (૬) ઉપડવું. (૭) કહે તેમ થવું; અમલ થવો. (૮) અનુસરવું; વર્તવું. (૯) ખસ થવું; પુરું હોવું.

અ ધાતુ જુદા જુદા રાખે સાથે સહાયમાં બેડાતાં જુદા જુદા ધણા અર્થ ખતાવે છે:-(૧) અક્ષલ ચાલવી=મતિ પહોંચવી. (૨) ક્ષમ ચાલવી=સચોટ ઝપાટાખંધ લખતાં આવડવું. (૩) ગાંડ ચાલવી=મજ વલા કરવો (૪) ધર ચાલવું=ગુજરાત થવું; સ્ત્રી પુરુષ વચ્ચે સંપ હોવો. (૫) છરી-કાતર-તલવાર ચાલવી=છેદાછેદી કે કાપાકાપી થવી. (૬) છાતી ચાલવી=હિંમત હોવી. (૭) છલ ચાલવી=ખડ્ગોલ્યા કરવું. (૮) છવ ન ચાલવો=આનાકાની કરવી. (૯) પગ ચાલવા=રાક્તિ-ખળ હોવું. (૧૦) મોં ચાલવું=ખાધા કરવું. (૧૧) રાજ ચાલવું=સત્તાથી

કાર્ય થવું. (૧૨) રોગ ચાલવો=મરણી ધત્યાદિનું પ્રસરવું. (૧૩) હાથ ચાલવો=મારવું; ઉદાર થવું. વગેરે.

ચાલોક, વિ. [સં. ચલ]

તરત સમજી ભય એવું; ચટ્ટર; ચંચળ; ચપળ; કોઠથી ઉતર્યું કે ફસાયું ભય નહિ એવું; વ્યવહારકુશળ; દક્ષ.

ચાલાકી, સ્ત્રી. ચટ્ટરાઈ; દક્ષતા; પટુતા; કામ કરી લેવાની સફાઈ. (૨) ધૂર્તતા. કિ. પ્ર. ચાલાકી કરવી=સફાઈથી ઉતરવું; ચુકિત કરવી.

ચાલી, સ્ત્રી. હારખંધ ધણી બોર-ડીઓવાળું લાંબુ મકાન; માળો; ચાલ.

ચાલુ, વિ. પ્રવર્તમાન; હમણાંનું; ચાલતું હોય એવું; વર્તમાન.

ચાલુકય, પુ. ગુજરાત ને દક્ષિણમાં પ્રખ્યાત થયેલો એક રાજવંશ.

ચાલ્યું, અ. ચાલશે, હશે. ખેર, નીભશે, એવા અર્થમાં વપરાય છે.

ચાવડી, સ્ત્રી. રાજમહેલની આગળ પહેરેગીરોને બેસવાની દેવડી; ધાણું. (૨) ચાવડા ભતિના રજપુતની સ્ત્રી. (૩) વિ. ચાવડાઓનું. (૩) મુસાફરોને વિસામો લેવાનું સ્થાન. [(૨) ના. ચાડું.

ચાવડું, વિ. ચાવળું; વાતોડું.

ચાવડો, પુ. [સં. ચૌરા]

ચાવડા નામના રજપૂતમાંનો એક તે; ચાવડા વંશનો પુરુષ.

ચાવણિયાં, ન. ચાવવાને કામ આવે એવું જે કંઈ તે; જડખાં; ડાયાં; દાદો; દાંત.

ચાવણું, ન. [સં. ચર્વણ]
કાચું કોર ચાવીને ખાવાનું જે તે. (૨)
ખાવાનું, ગુજરાત (૩) લાયક શયત
ચાવરો, પુ. કરનારો જીવ; માંકર
ચાવસ, પુ. [દે. ચાડલા]

ચાખા; ભાત
ચાવલાં, ન. લટકા; નખરાં (૨)
ચાવી ચાવીને ખુશામતના બોલ બોલવા તે.
ચાવણું, કિ. સ. [સં. ચર્વ]
દાંડ ને દાંતથી કચરવું (૨) ચર્ચવું; ચાપી
ચાપીને વારવાર એકની એક વાત કર્યા
કરવી; નિંદવું. ચાવી ખાવું=સાગી કચ-
રીને ખાઈ જવું, ચૂસી જવું (૨) વગા-
વવું; નિંદવું. ચાવીને કુચો કરવો=નિઃ-
સન્ન બનાવી દેવું, ચૂસી લેવું.

ચાવળ, સ્ત્રી. ચાર નાની હળપુણી-
ઓવાળું ખેતીનું ઓળર; ચાર ફળાવાળી
નાની ઘેરણી. (૨) પુ ચોખા (ચાવસ).

ચાવળું, વિ ચોપીચોપીને બોલનાર,
ચાપણુ; ચિખાવણુ.

ચાવી, સ્ત્રી કુંચી; કિલ્લી, કળ,
ચાપ. કિ. પ્ર. ચાવી આપવી=ચઢાવવું;
હસ્તેરવું, સમજાવવું

ચાડું, દિ. સ. પ્રીતિ રાખવી (૨)
ધમ્મણુ, પસદ કરવું (૩) ચાહવું, ચઢાવું,
ચઢાવું, ચા'વું, ચાહાવું

ચાપ, પુ [સં] એક બલવું
લીલી પાખોવાળું કાબરના જેવું પંખી
(પથીઆ તેના શુકન લે છે)

ચાસ, પુ. હળપુણીને લીધે ખેતર-

માં જે હડા ચાંકા પડે છે તે. (૨)
એ ચાકામા હંગામો અનાજના ઝોળની
હાર. ઓળ (૩) તુકસાન; ટોટો; ઘટ

ચાસણી, સ્ત્રી ગાળખાડના પાણીને
ખૂબ હકાળી તાર નીકળે એવું ધાદું
ચીકણું બનાવવામા આવે છે તે. (૨)
ખેતરમા ચાસ પાડવાની જે ક્રિયા તે
(૩) દસોડી; તપાસ (૪) માસલો; ન-
મુના માટે જુદું રાખેલું અવશેષ. કિ
પ્ર ચાસણી કરવી=ખૂબ હકાળવું.

ચાસણું, કિ. સ. ચાસપડે એમ ખેડવું
ચાસિયાધડું, પુ પાણી પાયા
વગર માત્ર જમીનમાનાલેજને લીધે પા-
ડેલા જે ધડું તે; વગર પાણીના ધડું.

ચાહું, પુ. [સ. ઉત્સાહ] પ્રેમ.
ખ્યાર. (૨) હમળકો, ભાવ, ઈચ્છા,
અભિલાષ (૩) આદર (૪) સ્ત્રી ચાનામની
વનસ્પતિ અને તેનો કાઢો તે.

ચાહક, વિ ચાહનાર; પ્રેમી; હેતાળ.
ચાહન, વિ જાહેર; ખુલ્લું; ઉઘાડું.
છયોક. [ચહાયના=ભાવ; પ્રેમ; ખ્યાર.

ચાહના, સ્ત્રી. ચા'યના-ચાહના-
ચાહવું, કિ સ પ્રીતિ કરવી;
ધમ્મણું: પસદ કરવું [નીચેનો બુલતો ઘેર.

ચાળ, સ્ત્રી અંગરખાનો ફેરની
ચાળણુ, ન ચાળતાં જે કચરો
રહે તે; થુલું, કસ્તર; ચળામણ.

ચાળણી, સ્ત્રી. ચાળવાનું કાણું
નાણાવાળું પાત્ર; ચાચણી; ચારણી.

ચાળવણી, સ્ત્રી. ચાળવવું તે;

યુક્તિસર ફેરવવુ તે, સ્થળાતર કરવું તે; ફેરબદલી

ચાળવવું, કિ. સ ચતુરાઈથી ફેરવવુ, જેમ સારૂ લાંબે અને કાચદો થાય તેમ ગાંઠવવું; ઉથલાવવું

ચાળવું, કિ. સ સરખા; કદની વસ્તુથી તેમા ભળેલી મોટી વસ્તુ ભુટ્ટી પાડવી; છણવું; ગાળવું. (૨) આમ તેમ ફેરવવુ, ઉથલાવીને ફરી ગાંઠવું

ચાળા, પુ. [સં. ચલન]
કાંઈના ચલનવલનનું અનુકરણ તે કિ. પ્ર ચાળા પાડવા=ખીન્ટુ માણસ કરે તેમ કરીને તેને ચીડવવું (૨) અભિનય; નખરા; લટકા (૩) આનાકાની કરવી તે; રિસાવું તે. ચાળાખાર=ટિંખણી; નખરા-ખાન. ચાળા કરવા=ભાવ હોવા છતાં આનાકાની કરવી. [લટકાં (૨) આનાકાની.

ચાળાચસકા, પુ. નખરા; હાવભાવ;
ચાળી, સ્ત્રી ખડરી (૨) વિ ચાળીશ; ૪૦
ચાળીશ, વિ. જેમાં ચાર વાર દસ હોય એવી સંખ્યા, ૪૦

ચાળું, ન. ઘેટું, ગાડક

ચાળો, પુ. [સં. ચલન]
અવયવના ફરવાનો જે વ્યાપાર તે; હાવભાવ, અભિનય; અંગચેષ્ટા; છટા; લટકા. (૨) ચેષ્ટા; ક્રીડા; ચિહ્ન; ડાળ; ઢગ. (૩) શાપક ચાળનારો

ચાંઈ, સ્ત્રી. [સં. ચન્દ્રક]
કપાળ વચ્ચે કરવામા આવતું ચંદન કંકુ વગેરેનું તિલક તે; ચાંલ્લો; ટીલું. (૨) વિ. શરમિંદું; ખસિયાણું.

ચાંખડ, વિ. ગરીબ

ચાંખડાઈ, સ્ત્રી. ગરીબી (૨) ગરીબીનો ખાલી ઢોગ કરવો તે.

ચાંખળું, ન ચાપલું; ચાર આંગળાની અજલી; પળે (૨) ચાર આંગળાની વચ્ચે રહે અથવા માય એટલું તે. (૩) વિ. ચોટું, જરા.

ચાંગી, વિ. [ફા. ચંગા]
ધારાની એક ભત

ચાંચ, સ્ત્રી. [સં. ચંચુ] પખી-એનું અણીદાર પાતળું-લાંબુ મો, ચચુ; વુડ. (૨) મૂળમા ભરી અને છેડે પાતળી એવી શંકુ આકૃતિ તે. (૩) ચચુ જેવી હરકાઈ આકૃતિ અથવા પકટ તે. સાણસી. કિ પ્ર ચાંચ ઉઘડવી=ખાલવા માડવું. ચાંચ ખુપવી=પ્રવેશ થવો. ચાંચ ચઢવું=ગવાડું; નિહાવું. ચાંચ મારવી=માથું મારવું. ચાંચ બોળવી=સ્વાદ લેવો. ચાંચમાં લેવું=કળભમા લેવું.

ચાંચડ, પુ. એક નાનો ઉડતો સ્વેદન જાતુ. (આ જાતું ઢોર અને ઉંદર વગેરેના શરીર ઉપર થાય છે. કેટલાક ચેપી રોગ તે એક ડંકાણેથી ખીજે ડંકાણે ફેલાવે છે.) [ચાલાકી.

ચાંચદય, ન [સં.] અંચળતા;

ચાંચવો, પુ. જમીન ખોદવાનું લાંબા ચપટા ફળનું ઓળર, ત્રિકમ. (તેને ચાચના જેવું ફળું હોવાથી તે ચાંચવો કહેવાય છે.)

ચાંચિયો, પુ. વહાણો ઉપર લુટ ચલાવવાનો ધંધો લઈ ખેટેલા દરિયાઈ

લૂંટારાઓની જાતનો માણસ. (૨) ચાંચ-
વાળો જે તે; ચાંચિયાં જાડાન=લૂંટના-
રાઓનાં વડાણ.

ચાંચું, અ. કંઈ પણ બોલવું તે;
આનાકાની કે વિરુદ્ધતામાં કંઈપણ કરવું તે.

ચાંદી, સ્ત્રી. ચુંદી. (૨) ખાલી બઝાર્હ.

ચાંડાળ, પુ. [સં. ચાણ્ડાલ]

ભયંકર કર્મ કરનાર માણસ; પાપી માણસ;
આમલિયો; ખાલિયો; લગી.

ચાંડાળણી, સ્ત્રી. ચાંડાળની સ્ત્રી;
પાપી-કર કર્મ કરનારી સ્ત્રી.

ચાંદ, પુ. [સં. ચન્દ્ર] ચંદ્ર;

ચાંદો. (૨) [ચન્દ્રક] પદક; માન
અથવા ફરેલા કામની સાબાશી બદલ
મળેલું ચકતું (૩) ટીલા-ટપકા જેવું પશુના
માથાપરના વાળમાંનું ઘોળું ચિહ્ન.

ચાંદની, સ્ત્રી. ચંદની; ચંદ્રપ્રકાશ;
ન્યોત્ત્તના. (૨) વિ. ચંદ્રપ્રકાશવાળી. (૩)
છત; ચંદરવો.

ચાંદખીલ, સ્ત્રી. અમાસ પછી નવો
ચંદ્ર દેખાય છે તે ખીલ; ચાંદરાત.

ચાંદરડું, જી. ચાંદરણું.

ચાંદરણી, સ્ત્રી. તારો; નાનો ચક-
ચકિત તારો (૨) ચંદની; ચાંદની. (૩)
અજવાળાવાળું ચાંદું.

ચાંદરણું, ન. ચંદ્રનું અજવાળું
(૨) તારાઓનું અજવાળું. (૩) અજ-
વાળાવાળું ચાંદું; ચાંદરડું.

ચાંદરાત, સ્ત્રી. શુદ્ધ પક્ષની જે
પહેલી સાંજે ચંદ્ર દેખાય છે તે; અજ-
વાળી ખીલ (મુસલમાનો ચાંદરાતને

મહિનાનો છેલ્લો દિવસ ગણે છે અને ખીલ
દિવસથી પહેલી તારીખ ગણવા માંડે છે.)

ચાંદરૂં, વિ. [સં. ચન્દ્રક]

જે દોરના કપાળમાં કે શરીર ઉપર ઘોળાં
ઘોળાં ચાંદા હોય તે; ચાંદાંવાળું. (૨)
નિરકુશ; મસ્તાની (૩) આકેલું; છુટ
મૂકી દીધેલું.

ચાંદલિયો, પુ. ચાદો; ચંદ્ર. (કવિ-
તામાં વપરાય છે) કિ. પ્ર. ચાંદલિયો
ચુંટવો=સારામાં સારું હોય તે પ્રસંહકરીલેલું

ચાંદલો, પુ. કંકુ વગેરેનું કપાળમાં
જે ટપકું કરવામાં આવે છે તે; ચાંલો.

ચાંદવું, વિ. અટક્યાળું; અટપડું.

ચાંદિયોવા, પુ. ચામડી ઉપર ચાંદાં
ચાંદાં પડી નય એવો એક ચેપી રોગ.

ચાંદી, સ્ત્રી. રૂપું; રત્ન. (૨) માંસ
દેખાય એવું ગોળ ચાંદું કે ચાંદું તે
(વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થતો આ એક
ચેપી અને બહુજ ભયંકર રોગ છે. એમાંથી
ખીલ ધણી રોગો ઉત્પન્ન થાય છે અને
કેમે કર્યા મટતા નથી)

ચાંદીકામ, ન. રૂપાના નકશીદાર
ઘાટ બનાવવાનું કામ તે.

ચાંદું, ન. માંસ દેખાય એવું ચાંદું.
(૨) કાષ; લાંછન. (૩) છિદ્ર; દોષ.

ચાંદો, પુ. [સં. ચંદ્ર] ચંદ્રમા.
(૨) મોટા ચંદ્ર જેવો ગોળાકાર તે.

ચાંદ્રમાસ, પુ. [સં.] ચંદ્રની
ગતિ ઉપરથી ગણાતો મહિનો; એક પૂર્ણિ-
માથી ખીલ પૂર્ણિમા લગીનો જે વખત

તે. (ચાંદ્રમાસની પેઠે ચાંદ્રવર્ષ પણ ગણાય છે અને તે ૩૫૪ દિવસનું થાય છે. ચંદ્રને પૃથ્વીની એક પ્રદક્ષિણા કરતાં લાગતો નેટલો કળ તેજ ચાંદ્રમાસ.)

ચાંદ્રાયણ, ન. [સં.] એક વ્રત.

(આ વ્રત ચંદ્રની વધઘટ પ્રમાણે વધતા અને ઘટતા કોળિયા ખાઈને કરવામાં આવે છે. સ્ત્રીઓ આ વ્રત સૌભાગ્યની વૃદ્ધિ અર્થે કે પ્રિયપ્રસાદન માટે કરે છે.)

ચાંપ, સ્ત્રી. ચેય; કળ; ઉલાળી; કમાન; ઘોડો. (૨) ઢેસી; અટકણ. (૩) ધાક; દાખ; સત્તા. (૪) ધ્યાન; ખંત. (૫) સાન; ચેતવણી. (૬) અટકાવ; લગામ કિ. પ્ર. ચાંપ રાખવી=ખંત રાખવી. ચાંપ મરડવી=કળ ફેરવવી.

ચાંપણ, સ્ત્રી. સાળવું એક સાધન જે ચાંપવાથી તાર ઉઘા નીચા થાય છે તે; દાખવાની કળ (૨) ચાંપવાની લાટ; દાખવાનો સૂચો (૩) ન રેની ગાંસડી-ઓનું બંધાનણ. (૪) બંધ (૫) દાખ.

ચાંપણિયું, ન. દાખવા જેવા કામનું જે કંઈ તે. (લાકડું, પાટિયું, ચંત્ર વગેરે)

ચાંપણી, સ્ત્રી. ચાપણ. (૨) ચાંપવાનું જે કામ તે. (૩) તગાદો

ચાંપણું, ન. ચાંપણ

ચાંપણું, વિ. આકર; સખત.

ચાંપણું, વિ. ચાંપી ચાંપીને વાતો કરનાર; વાતોહું; ચિણાવણું.

ચાંપણું, કિ સ દાખવું; ચપટ કરી નાંખવું; કચરવું; ચગદવું. (૨) પંખાળતાં પંખાળતાં દાખવું; ઓળાંસવું; તળાંસવું.

(૩) ડામ દેવો. (૪) સાનમાં ડહેવું; ચેતવવું. (૫) ઉરકેરવું; ચઢાવવું. (૬) દાખીને ખુણામાં ઘાલવું. (૭) રાશમાં નાંખવું; લાંચ રાશવત આપવી. કિ. પ્ર. ચાંપી નેવું= તપાસી નેવું (૮) દાખીને ખાવું.

ચાંખાનેર, ન. ગુજરાતના એક જીનના મોટા શહેરનું નામ. (વનરાજના ચાંખા નામના આશ્રિતે નવમા સૈકામાં પાવાગઢ ઉપર ચોતાના નામ ઉપરથી આ શહેર વસાવ્યું હતું. ત્યાં કાલિકાનું મંદિર છે જ્યાં ગુજરાતના લોકો યાત્રાએ જાય છે.)

ચાંપું, ન. ફણસની અંદરની પેશી. (૨) ચંપો. (૩) નાકની વાળી.

ચાંદલો, પુ. ચાંદલા કરનારો. (૨) મિનાકારીના ચાંદલા બનાવનાર.

ચાંદલો, પુ હીંગળો-કંકુવગેરેનું કપાળ-માં જે ગોળ ટપકું કરવામાં આવે છે તે; ટીકું; તિલક. (૨) કપાળે ચોટવાની મિનાકારી ગોળ ટપકી. (૩) ગોળ ટીકડી; (૪) અપરિપકવ દાણો. કિ પ્ર. ચાંદલો કરવો=વિવાહ કરવો. (૨) દાન કરવું. (૩) શુભ અવસરોમાં ભેટ દાખલ કંઈ પણ આપવું. ર. પ્ર. ચુડી ચાંદલો=સ્ત્રીનાં સૌભાગ્યનાં ચિહ્ન. ચાંદલા વહેવાર= એકબીજા વચ્ચે ભેટ આપવાનો વહેવાર.

ચિકાખાઈ, સ્ત્રી. એક જાતની વનસ્પતિ. (એનો દવા તરીકે ઉપયોગ થાય છે.)

ચિકાર, અ. ભરપુર; જરાપણ ખાલી જગ્યા ન રહે એવું.

ચિકાશ, સ્ત્રી. ચોંટે એવો જે વસ્તુનો ગુણ તે; ચીકણાપણું. (૨) આનાકાની,

આગ્રહ અને આમ તેમકર્યા કરવાનો સ્વભાવ
ચિકિત્સક, પુ. [સં.] ચિકિ-
ત્સા કરનાર; વૈદ્ય (૨) પરીક્ષક. (૩) વિ-
ચારક (૪) કીર્ણી નજર સામાના ગુણ-
દોષ તપાસી ભેઈ લેનાર.

ચિકિત્સનીય, વિ. [સં.] ચિ-
કિત્સા કરવા યોગ્ય; પરીક્ષા થઈ શકે
એવું (૨) દવા કરવા ભેગ

ચિકિત્સા, સ્ત્રી. [સં.] દવા
કરવી તે. (૨) રોગ પારખવા અને
દવા આપવાનું જ્ઞાન તે. (૩) ખોટા આપણુ ભે-
વાની અને ટીકા કરવાની ટેવ તે, પર-
ખવાનો કીર્ણી ને ચંચળ બુદ્ધિવાળી
સમજ તે. (ચિકિત્સા અને નિદાન એ
બે શબ્દોના અર્થ વેદક પ્રમાણે જુદા
જુદા છે નિદાન=રોગનું મૂળ કારણુ વ-
ગેરે તપાસવું-જણવું તે; -અને ચિકિત્સા
=રોગ ઉપર અમુક દવા આપવા કરવાનું
કામ તે) [માથાના વાળ

ચિકુર, પુ. [સં.] વાળ. કેશ.

ચિકોટી, સ્ત્રી. હાથની નીચેનો
અને પંજની ઉપરનો ભાગ, કાઠું

ચિકોર, વિ. દુર્લભ; બટકબોલો.

ચિકોરવું, કિં. અં. ટોકવું, યાદ
આપવું

ચિકખલ, પુ. કાદવ; ગારા

ચિગોટી, સ્ત્રી. માથે બાંધીને સૂવું
તે; સોટ

ચિચાડી, સ્ત્રી. ચીચિયારી; દુઃખ
કે બચની તીણી બૂચ; કીકિયારી

ચિટ્ટી, સ્ત્રી. થોડી મતલબનો ના-
નો લેખ; દુકું, મતલબ પુરતું જંતમા
લખાણુ લખેણુ હોય એવી ઠાગળની
ચીપ; ટિકિટ; હુકમ (૩) મરણના સમા-
ચાર જેમાં લખેલા હોય એવો ઝાગળ;
કાળોતરી કિં. પ્ર ચિટ્ટી આવવી=માઠી
ખમર આવવી, ચિટ્ટી આપવી=મુલામાનું
કરવી ચિટ્ટી લખી આપવી=તરત નાનું
આપવાની સરતે દસ્તાવેજ કરી આપવો.
શાહભેગ ચિટ્ટી=હુડી કરે. ચિટ્ટીનો
ચાકર=ચિટ્ટી પહોચાડવા જટલો જ એ-
ખમદાર ચિટ્ટી ફાટી જવી=કુવારી કન્યા
મરી જવી. [પચવ્યવહાર

ચિટ્ટીચપાટી, સ્ત્રી. સાઈસ પટ્ટા;

ચિટ્ટીદોરો, પુ. મંત્ર લખીને મા-
દળિયામાં રખાય છે અને તે માદળિયાને
વાળેલી ગાઠોચાળો દોરો બાધવામાં આ-
વે છે તે.

ચિટ્ટીનાંખવી, એ ક્રિયા કે જેની
મારફતે અમુક વસ્તુ કાણુ લે તેનો નિ-
શ્ચય થાય છે તે. [ચખરખી

ચિટ્ટીપતરી, સ્ત્રી. નાનો પત્ર;

ચિડાણું, વિ. નહિ સાત થઈ શકે
એવું મેણું અને ચીકણુ થઈ ગયેલું તે.

ચિડાવું, કિં. અં. ચીટે લરાવું;
ખીજવાવું; બળવું; ઉશ્કેરાવું.

ચિડડી, સ્ત્રી. સીઓને પહેરવાનું
એક ભાતનું હુગડું. (૨) ચકલી

ચિતા, સ્ત્રી. [સં.] મડદું બાળ-
વાને કરવામાં આવતી લાકડાંની ચાકી

ચેહ. કિં પ્ર૦ ચિતા ખરડવી=મરવાની
પેરવી કરવી

ચિતાર, પુ૦ દેખાવ; વાણીથી,
લખાણથી અથવા ચિત્રથી કાઢ પણ વ-
સ્તુનો નજર આગળ આગેહુબ દેખાવ
રજી થાય એમ કરવું તે. (૨) ચિત્ર; ત
સવીર. [ચિત્ર કાઢનારો, છપી આલેખનાર

ચિતારો, પુ૦ [સં. ચિત્રકાર]

ચિતાળ, સ્ત્રી૦ ચીરેલા લાકડાંને
એક કડો [રાણાઓનું] આગળ રાખનાર.

ચિતોડ, ન૦ મેવાડનું-કેદેપુરના

ચિત, ન૦ [સં.] જ્ઞાન, ચેતના
ઈશ્વરનું પરમ સૂક્ષ્મ ચેતન્ય સ્વરૂપ.
(૨) હરકઈ એવો અર્થ ખતાવનારો
પ્રત્યય:-કદાચિત.

ચિત, ન૦ [સં.] અતઃકરણની
એક વૃત્તિ, અંતઃકરણ; વિચાર કરવાની
જે શક્તિ તે (૨) ધ્યાન. કિં પ્ર૦
ચિત આપવું=કાળજી રાખવી. ચિત ધા-
લવું=મન ઉપર લેવું ચિત લગાડવું=
કાળજી રાખવી; ૩૦ પ્ર૦ ચિત ડેકાણે
રાખવું=સુખ દુઃખ અને હર્ષ શોકમા
સમાન રહેવું. એકચિત થવું=એકજ બા-
બત ઉપર મનને લાવી રાખવું.

ચિતચોર, વિ ચિતને ચોરી લેનાર;
મોહ પમાડનાર. (૨) મનોહર; ચિતાકર્ષક.

ચિતપ્રસાદન, ન. [સં.] યોગ
પ્રમાણે ચિતને થતો એક સંસ્કાર કે
જેથી ચિત સંતુષ્ટ ને પ્રસન્ન રહે છે.

ચિતભ્રમ, પુ. [સં.] ચિતનું

ફરી જવું; ગાંડપણ; મનનું ડેકાણું ન
હોય એવી સ્થિતિ.

ચિતવિરોધ, પુ. [સં.] ચિતની
અસ્થિરતા તે, અચળતા. (યોગ પ્રમાણે
નવ પ્રકારના ચિતવિક્ષેપ છે વ્યાધિ,
અકર્મણ્યતા, સંશય, પ્રમાદ, આલસ્ય,
અવિરતિ, પ્રાંતિદર્શન, સમાધિની અ-
પ્રાપ્તિ, અને અનવસ્થિતત્વ)

ચિતવૃત્તિ, સ્ત્રી. [સં.] ચિતની
જે ગતિ અથવા અવસ્થા તે.

ચિતવેધ, વેધક, વિ. ચિત વિધ-
નાર; દિલ એથનાર

ચિતહર, વિ. [સં.] ચિતને
હરી લે એવું, મનોહર, સુદર દેખાવડું

ચિતહારી, વિ. મનોહારી; સુદર;

ચિત્રગુપ્ત, પુ. [સં.] ચૌદ
યમમાનો એક યમ કે જે પ્રાણીઓનાં
પાપપુણ્યનો હિસાબ રાખે છે. ચિત્રગુપ્તનો
ચાપડો=જેમાં પાપ પુણ્યનું લેખું લખાય
છે તે. (ચિત્રગુપ્તના ચાપડા પ્રમાણે જીવને
યમલોકમાં જતાં શિક્ષા થાય છે.)

ચિત્રગંધ, ન હડતાલ.

ચિત્તાકર્ષક, વિ. ચિતને આક-
ર્ષણ કરે એવું; મનને હરી લે એવું.

ચિત્તી, પુ. જેના શરીર ઉપર
ચિત્રવિચિત ચટાપટા હોય છે એવું એક
હિંસક પ્રાણી; હીપડો; વાઘ.

ચિત્ર, ન. [સં.] કલમ અથવા
પીણીથી કોઈ પણ સપાટી ઉપર પાડેલો
કાઠ પણ વસ્તુનો આકાર; ચીતરામણ;

છખી; પ્રતિકૃતિ; તસખીર. (૨) કોઈ પણ વસ્તુના જેવો માટી, પત્થર, ધાતુ કે લાકડાનો ધાટ; પ્રતિમા; પુણું. (૩) જે જેવું હોય તેને તેવાજ રૂપ રંગ અને દેખાવમાં બરાબર બતાવવું તે. (૪) રંગ પુરેલી આકૃતિ. (૫) આશ્ચર્ય ઉપજાવે એવી વસ્તુ તે. (૬) નવાઈ; આશ્ચર્ય; વિસ્મય. (૭) વિ. અદ્ભુત; અભયબ જેવું. ૩. પ્ર. ચિત્રલિપિ=જે વસ્તુ સામાને સમભવવી હોય તેની આકૃતિ પાડી દેખાડવું તે ચિત્રપટ=ચીતરામણવાળો પડદો; રંગીન કપડું; છિટ [એક વૃક્ષ વિરોધ.

ચિત્રક, પુ. [સં.] ચિત્રો;

ચિત્રકળા, સ્ત્રી. ચિત્ર કાઢવાની જે આવડ તે; આલેખનવિદ્યા; ચીતરામણ કાઢવાની જે કળા, યુખી, યુક્તિ, હથેલી તે. (૨) રંગ પુરીને તસખીર તૈયાર કરવાનો હુન્નર

ચિત્રકંઠ, ન. ક્યુતર; હોલો.

ચિત્રકાર, પુ. [સં.] ચિત્ર કાઢનારો; ચિતારો.

ચિત્રકાવ્ય, ન. [સં.] ચિત્રની અંદર વંચાય એવી કવિતાની રચના તે; જેમાં વિસ્મય ઉપજાવે એવી રાખ્દરચના હોય તે કાવ્ય.

ચિત્રપૂટ, પુ. [સં.] એક રમણીય પહાડ કે જ્યાં વનવાસ ગયેલા રામ ધણો વખત લગી રહ્યા હતા.

ચિત્રગ્રીવ, પુ. હોલો; ક્યુતર.

ચિત્રતંડુલ, પુ. વાવડીંગ.

ચિત્રપટ, ન. [સં.] ફલક; પાટી; ચિત્ર કાઢવાનું કપડું. (૨) છિંટ. ચિત્રભાનુ, પુ. [સં.] સૂર્ય.

(૨) અગ્નિ.

ચિત્રરથ, પુ. [સં.] કુબેરનો એક ગંધર્વ મિત્ર; ગંધર્વરાજ (૨) સૂર્ય.

ચિત્રલેખા, સ્ત્રી. [સં.] એક દેવતા; વિદ્યાતા (૨) ઉષા-આખાની એક સખી [હોય એવું; સ્તબ્ધ.

ચિત્રવત્, વિ. બાળે ચીતરેલું ચિત્રવિચિત્ર, વિ રંગબેરંગી; તરેહ તરેહવાર રંગનું; કાપ્પરચીતર. (૨) તરેહવાર; અભય (૩) સુદર; મનોહર. (૪) વેલણુટાવાળું; નકશીદાર.

ચિત્રવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.] ચીતરામણ કેમ કાઢવું તે સબંધી શિક્ષણીય માહિતી તે; ચિત્રકળા; આલેખન સંબંધીનું જ્ઞાન.

ચિત્રશાળા, સ્ત્રી. [સં. ચિત્ર-શાળા] ચિત્રો કાઢવાનું અને ચિત્રો કાઢતાં શીખવવાનું જે સ્થાન તે. (૨) જેમાં જુદી જુદી તરેહના ચિત્રો રાખેલાં હોય તે સ્થાન.

ચિત્રા, સ્ત્રી. [સં.] એક નક્ષત્ર. ચિત્રામણ, જી. ચિત્ર.

ચિત્રાર્પિત, વિ. [સં.] ચિત્રવત્; દિડમૂઠ; ચકિત; શન્ય હૃદયનું; બડ જેવું થઈ ગયેલું.

ચિત્રાંગદ, પુ. [સં.] નળના વંશનો એક નામાંકિત રાજા. (૨) એક

યક્ષ (૩) શાંતનુ રાજનો સત્યવતીને કુખે જન્મેલો પુત્ર

ચિત્રિણી, સ્ત્રી. [સં.] સુંદર અને ગુણવંતી ચતુર સ્ત્રી. ચતુર, સુંદર, ગુણવાન, અને ચિત્ર જેવા મનાહર મુખવાળી તે ચિત્રિણી. સ્ત્રીઓની ચાર ભતિ કહી છે: પદ્મિણી, ચિત્રિણી, હસ્તિની અને શમ્ભિની આમાંની બીજી ભતની સ્ત્રી

ચિત્રિત, વિ. [સં.] ચીતરેલું, જેમાં ચિત્રો કાઢેલાં કે પાડેલાં હોય એવું

ચિત્રો, પુ. [સં.] ચિત્રક; આતિ ગરમ ગુણવાળી એક કાષ્ઠઔષધિ.

ચિત્સરૂપ, ન. [સં.] જ્ઞાનસ્વરૂપ; બ્રહ્મરૂપ; એકજ-અદ્વૈતાત્મા તે.

ચિદાકાશ, ન. [સં.] પરમ શુદ્ધ એક આકાશ તે; જેમા કઈ ભેદ નથી એવું એકરસ સર્વત્ર વ્યાપીને રહેલું જે બ્રહ્મમય તત્ત્વ તે

ચિદાનંદ, પુ. [સં.] પરમ-જ્ઞાનથી ઉત્પન્ન થયેલો જે આનંદ તે; બ્રહ્માનંદ; પરમાનંદ. (૨) જ્ઞાનની અદરની એકતાનતા તે.

ચિદાભાસ, પુ. [સં.] હૃદયમાં અમુક સ્વરૂપનો જે આભાસ થવો તે. (૨) જીવને બુદ્ધિથી આત્માનો ભાસ થવો તે; થોતે થોતામાંજ બ્રહ્મસાક્ષાત્કાર કરવો તે

ચિદ્ધન, [સં.] જ્ઞાનધન; સર્વત્ર ચિત્તનો ભરાવ તે. (૨) વિ. જ્ઞાનથી ભરપુર; સર્વત્ર બ્રહ્મ ભરેલું હોય એવું.

ચિદૂપ, વિ. [સં.] જ્ઞાન બ્રહ્મ ૩૫ હોય એવું મહાજ્ઞાની.

ચિદ્વિદાસ, પુ. [સં.] પરબ્રહ્મમા જે રમણ તે

ચિનાઈ, વિ ચીનનું, ચીનને લગતું. (૨) સ્ત્રી ચીનની બનાવટની રેશમી સાડી.

ચિનીકબલા, પુ મરી જેવા એક ભતની ઔષધિનાં બીયાં.

ચિન્મય, વિ. [સં.] બ્રહ્મમય; આત્મમય; જ્ઞાનમય [બ્રહ્મમય એવું.

ચિન્માત્ર, વિ. [સં.] સર્વ **ચિપ્તસિયં, વિ** ચીપીચીપીને

આપે કે કાઢે એવું; કંબુમ. (૨) ચીપી ચીપીને લંબાવ્યા કરવાની ટેવવાળું; નોઈતું હોય તેટલું નહિ પણ થોડું થોડું આપે કે બોલે એવા સ્વભાવનું.

ચિખાવલું, વિ. કોઈ વાત કે કામમાં બહુ ચાપગીપ અને રહાપણ કર્યા કરે એવું; ચાપલું (૨) હલકું; તુચ્છ (૩) છાકરવાદ. (૪) ખરાબ. [ખાડો.

ચિખુક, ન હાડપણ વચ્ચેનો કાછર

ચિમોટી, સ્ત્રી ડોક; ગળચી; ગરદન; બોચી. [ભતનાં કાળાં છાડાના બિયાં

ચિમોડ, (ચીમેડ), સ્ત્રી. એક

ચિર, અ. [સં.] કાયમ રહે તેમ; સાથત. (૨) વિ. ધણો કાળ કાયમ રહે—ચાલે-ટકે એવું જે તે; ધણા કાળનું.

ચિરચાચી=ધણો વખત રહે એવું.

ચિરકારિતા, સ્ત્રી. [સં.] લંબાણ

કર્થા કરવાપણું તે; દીર્ઘસૂત્રીપણું;
ટાટાપણું [ટાટો; ધામો.

ચિરકારી, વિ. [સં.] દીર્ઘસૂત્રી;

ચિરકાળ, પુ. [સં.] લાંબો
વખત (૨) હમેશ રહેવું તે

ચિરંજીવ, વિ. [સં.] લાંબી
આવરદાવાળું; દીર્ઘજીવી. (૨) પુ પુત્ર.

ચિરંજીવી, વિ ચિરાયુ; લાંબા
આયુષ્યવતુ; દીર્ઘજીવી (૨) પુ પુત્ર; છોકરો

ચિરાઈ, સ્ત્રી ચીરવાની મજૂરી.

ચીરાગ, સ્ત્રી. [ફા.] બત્તી,
દીવો; ચીરાગ. (૨) દીવાની જોત; રાગ

ચિરાડો, પુ ચીરો; ફાટ (૨)
લાંબો ચીરીને કરેલો કપડાનો કંકરો.

ચિરામણી, ન. ચિરાઈ; ચિરામણી;
લાકડાં ચીરવાની મજૂરી.

ચિરામણી, સ્ત્રી ચિરામણ.

ચિરાયતુ, નં કરિયાતુ; ચરિયાતુ
(તેના સર્વે અંગ કડવાં હોઈ દવા
તરીકે તે વપરાય છે)

ચિરાયુ, વિં [સં.] લાંબી
આવરદાવાળું; ધણો કાળ જીવનારું; દી-
ર્ઘાયુ. [ફાટવું.

ચિરાવું, કિં અં ચીરો પડવો;

ચિરોડી, પુ એક જાતનો પોચો
પાથર. [ફાટે તૂટે નહિ એવું.

ચિંવડ, વિં ચીકણું; ઝટ

ચિબ્ડાં, નં નાળિયેરની ઉપરનાં
છાંડાં; રેસા. [થઈ ગયેલું ચિકણું.

ચિબ્ડું, વિં ન ફાટે કે ન તૂટે એવું

ચિહ્ન, નં [સં.] વસ્તુ ઓ-
ળખાય એવું નિશાન; લાહન; આકો;
ધસરકો, છાપ (૨) ગુણ; લક્ષણ; નિદર્શન
(૩) ઉપાધિ, પદવી. (૪) ડાઘ; લાખું

ચિહ્નિત, વિં [સં.] અ કા-
ચેલું; લાહિત; જેની ઉપર નિશાની કરેલી
હોય એવું. [(૨) મીંદું

ચિંગટ, વિંકંજીસ, બખીલ; ચીકણું
ચિંગારી, સ્ત્રી દેવતાનો કણ;

તણખો; ચીનગારી

ચિંગાસુડું, કિં અં જાતના હોવા
છતાં હુધમા હોઈએ એમ મુંગા મુગા
સૂઈ રહેવું.

ચિંગું, વિં બહુ કરકસરિયું; ક-
જીસ રવભાવવું (૨) મીંદું; ઝટ બોલી
દે નહિ એવું.

ચિંચ, સ્ત્રી [મ.] આમલીનું
ઝાડ (૨) આમલીનાં ફળ-કાતર તે.

ચિંચવાવણું, કિં સં ટળટળા-
વણું; રંગરંગાવણું.

ચિંચિં, અં ચિંચિ એવો અ-
વાજ. કિં પ્રં ચિંચિ કરવું=કીણો ને
તીણો હું; ખનો અવાજ કરવો; ચુંચાં કરવું.

ચિંત, સ્ત્રી [સં.] ચિંતના;
ચિતા; ધ્યાન.

ચિંતક, પુ [સં.] ચિંતનાર;
વિચારનાર; મનન કરનાર. (બીજા રાખ્દ-
ને લાગે છે:-શુભચિતક) ધ્યાન કરનાર.

ચિંતન, નં [સં.] ધ્યાન
ધરવું; મનન કરવું તે; ધ્યાન; ધારણા;
સ્મરણ. (૨) વિચાર; વિવેચન.

ચિંતનીય, વિં [સં.] ચિંતવા
ચાલ, મનન કરવા જેવું; યાદ કરવા જેવું
ચિંતવું, કિં સં [સં.] વિ-
ચારવું; ધારવું; મનન કરવું; કલ્પવું
(૨) યાદ કર્યા કરવું.

ચિંતાકુલ, વિં ફિકરમદ; વ્યગ્ર.

ચિંતા, સ્ત્રીં [સં.] વિચાર.
ધારણા (૨) મનનો ગભરાટ; કાળજી;
ફિકર; બેચેની. કિં પ્રં ચિંતા થવી=
ફિકર થવી; કુઃખની આશાકાને લીધે
ખટકવું [અગ્નિ તે.

ચિંતાત્રિ. પું [સં.] ચિંતાત્રી

ચિંતાત્વ, વિં [સં.] ચિ-
નાથી ગમરાયેલી; ચિતાત્રત

ચિંતામણિ, પું [સં.] જે
ધૃવજીએ તે માત્ર થાય એવી એક અ-
દ્ભુત ચીજ; સ્વર્ગમણિ. (એમ કહે-
વાય છે કે, કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ અને
કામધેનુ ગાય એ એવી ચીજ છે કે જેમની
પાસેથી જે જે ધૃવજીએ તે તે સૌ મળે
જ. (૨) ઈષ્ટદેવ; મહાદેવ. કિં પ્રં
ચિંતામણિ કરવા=સિવની નિત્ય નિયમથી
પૂજા કરવી.

ચિંતાણ્વિ, પું [સં.] ચિં-
તાત્રી દરિયા તે; પારવગરની ફિકર.

ચિંતિત, વિં [સં.] ચિંતેલું;
મનન કરેલું; ચિંતાયુક્ત.

ચિંત્ય, વિં [સં.] મનન
કરવા યોગ્ય; વિચારવા જેવું.

ચિંથરિયું, વિં ચિંથરા જેવું;

માત્ર વગરનું; તુચ્છ (૨) નં માલ-
વગરની વસ્તુ; દુકું-શુદ્ધક લખાણ તે.

ચિંથરી, સ્ત્રીંનાતું ચિંથરું; કાપલી.

ચિંથરું, નં ફાટ્યું તૂટ્યું મેલું
લુગડું; જુના લુગડાનો નકામો કંડો;
માલવગરની-તુચ્છ વસ્તુ; ધાગો; કાગળ-
નો જુનો નકામો કંડો કહેવું ચિંથરા-
ના દેવને કપાશિયાની આખો=જેવી
વસ્તુ તેનો તેનો સાજ. ૩ પ્ર ચિંથરે-
કાલ=નાદાર સ્થિતિ; ધણીજ ગરીબાઈ.

ચિંદરડી, સ્ત્રીં લાળી સાકડી લુગ-
ડાની ચીર (૨) લંગોટી

ચિંદરડું, નં સાંકડો પણ લાંબો
લુગડાનો કાપલો; ચિંથરું.

ચિંદરી, સ્ત્રીં ચિંદરડી

ચિંધવું, કિં સં દેખાડવું;
ફરમાવવું. (૨) કહેવું (૩) બોળાવવું.

ચિંપાણ, નં એક બતતું માલુ-
સને વધારે મળવું આવવું વાંદર

ચિંબોળવું, કિં સં આમળવું;
આમળવું. કહેવું બોલો બોલી લેને
અધેડીના કાન ચિંબોળે=લડે કોઈ અને
સહે કોઈ. [કણું પાણી; દૂધ; ચીલ.

ચીક, પું ગાડમાંથી નીકળતું ચી-
ચીકટ, વિં ચીકણું; તૈલી (૨)

નં ચીકણું એવું જે તે; ધી, તેજ, ચ-
રખી વગેરે. (૩) ચીકણા એવા વરડાનો
ગુણ તે. [વાપણું.

ચીકટપણું, નં ચિકારા; ચેસ-
ચીકટવું, કિં સં ચોંટાડવું; ચોં-

ટવું; ચીકટાય એમ કરવું.

ચીકટાણું, કિં અં ચીકટવાણું
થવું; ધી નેલથી ખરડાણું. (૨) ચોડવું;
ચોટણું. [હોય એવું.

ચીકટું, વિં ચીકટવાણું; ચિકાશ
ચીકટો, પું શણનો મુગટો. (૨)
રેશમ અને જરીનાતાર ચડાવેલું શુછણું

ચીકણુઈ, સ્ત્રી ચીકણુશ; ચાપણુ-
સી; કંજુસપણુ, બખીલાઈ (૨) ગિનગ્ધતા.

ચીકણુશ, સ્ત્રી ચીકણુઈ

ચીકણુ, વિં [મ. ચિક્કણ]
ઉખડે નહિ ને વળગી રહે એવુ ચિન્નટ;
ચોટવાના ગુણવાણું. (૨) ચાપચીપિયુ,
બહુ હડાપણુ કરનાર; દીર્ઘસૂત્રી. (૩)
જેના હાથમાંથી ઝટ નાણું ફટે નહિ
એવું (૪) ચિન્નટ; ટકાક (૫) ચીક-
ટાયેલું રૂં પ્રં ચીકણું લાટ=અહુજ
ચીકણું. કહેં ચીકણું જોધને લપસી પડવું
=રૂપ કંધન જોધને તેની તરફ વળી જવું

ચીકન, નં [ફા.] રેશમી ક-
પડા ઉપરનું રેશમી દોરાનું ભરત. ચીકન
દોળ=ભરત ભરનાર (૨) કમળી કાકડીની
એક જાત

ચીચરકો, પું પાણીની શેટ ઉટા-
વવાનું ચંત્ર; પીચકારી.

ચીચરવટી, સ્ત્રી સાકડો પણુ
લાળો જમીનનો કકડો. (૨) આન નળ-
મા તીખી અને ઠડી વસ્તુ લેતાં પડતો
ચોરડો (૩) ધારકો; ચિંતા.

ચીચરવટો, પું હૃદયમાં ચલી

તીવ્ર અસર; ધારતી (૨) જાળજી; ચિંતા
(૩) લાંગો પટદાર જમીનનો કકડો. [ચીસ

ચીચવાડો, પું બુમટો; હોકારો.

ચીચણું, કિં અં ચિંચિં કરવું

ચીચવો, પું અણીદાર હાથ
લાકડાપર એક આડી મૂકી લેચતા ગોળ
ફરવાનું ચંત્ર; ચક્રડાળ

ચીચિયારી, સ્ત્રી હડી અને
કુખની તીણી બુમ; ચીસ; કીચિયારી

ચીચુડો, પું ચીચવો. (૨) [સં.

ચિંચા] આમલીનો ફળિયો. કચુકો.

ચીજ, સ્ત્રી કાષ્ઠ ૧ણુ વસ્તુ, વાત,
વિચાર, કામ, વગેરે (૨) તરેહ, વાની
(૩) સામન; અસખ્યા (૪) ગાયનનું
એકાદ કાવ્ય; ગત. [નું જે કામ તે

ચીટનીશી, સ્ત્રી ચોટનીસ તરી-

ચીટનીસ, પું નાટા અમલદારનો
મુખ્ય કારકુન; અવલન-રકુન

ચીટિયું, નં વાનળું બાળવાનું

લાકડું, સળી જેવું લાકડું; સુકાઈને ચડી
ગયેલું હોય એવું જે તે (૨) હાથન,
બળતણ. [ચીકટ હોય એવું

ચીટું, વિં ચીકણું; જમાં

ચીડાં, નં ગરાશિય. વગેરેએ વેચી

નાખેલી જમીનના કકડા (૨) છીડાં

(૩) ચીડિયાં [જવું. ઉચ્ચેરાઈ જવું

ચીડવું, કિં સ ગુસ્સે થવું; કંટા-

ચીડ, સ્ત્રી ચીડાવું તે ગુસ્સો લાગવો

તે; રીસ; ખીજ; કંટાળો; ક્રોધ; બળતરા.

ચીડિયાં, ન અલાવ, અણુમમે,

ગુસ્સો વગેરે બતાવવા તે; દાતિયાં

ચીડિયું, વિ સહેજ સહેજમાં ચિડાઈ જાય એવું ચિડાનારું; ખિન્નનારું.

(૨) ન ચીડનો ઉભરો; છણકો; દાતિયુ.

ચીણું, (ચણું), સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને ગળે પહેરવાનું એક ધરણું (૨) ચણીયાની કરચણી. (૩) ખોરાક (પંખીઓનો).

ચીણકું, કિ સ. ચીણ ભરવી. (૨) ચાંચમા લેવું; ચૂંચવું.

ચીણો, પુ બંદી અને સામાની જાતનું એક હલકું અનાજ.

ચીત, સ્ત્રી કુસ્તીમાં લેવાતો એક દાવ.

ચીતકું, ન. ચિત્ત; મન; અંતઃકરણ.

ચીતણિયો, પુ. સોના રથના ધાટ ઉપર ચિત્ર પાડનારો.

ચીતરણું, કિ. સ ચિત્ર કાઢવું; આલેખવું; દોરવું. (૨) ઘણે કેકાણે કહી વળવું; નોતરવું (૩) બગાડવું.

ચીતરો, પુ. ચિત્રક; એક વનસ્પતિ વિશેષ (૨) વાધની એક જાત; ચિત્તો.

ચીતકું, કિ સ. મનમાં યાદ કર્યા કરવું. (૩) ધારવું; કંપવું; હિચ્છવું.

ચીતળ, સ્ત્રી સાપની એક જાત.

(૨) સ્ત્રીઓને ગળે પહેરવાનું એક ધરણું.

(૩) ચપટી પહોળી ખમડી; પાટલી.

ચીતળી, (ચીતરી), સ્ત્રી અભાવ કે અણુગમાની કમકમાટભરી લાગણી; કણ્ઠકણી.

ચીત્કાર, પુ. [સં.] તીણો અને કારમો અવાજ; ચીસ; સીત્કાર

ચીન, ન હિંદુસ્તાનની પૂર્વ દિશા-એ આવેલા એક મોટો દેશ.

ચીનગારી, સ્ત્રી. તણખો.

ચીનકું, કિ. અ. ઓળખવું; જાણવું.

ચીનીકામ, ન માટી અને ચક્ર-મકના મિશ્રણના અથવા કાચના પ્યાલા, રકેળી, બરણી વગેરે ધાટ તે.

ચીનીખાતું, ન ચીનની ખનાવટો વેચવા કે શોભાને માટે જ્યાં રાખેલી હોય તે જગ્યા.

ચીનાંશુક, ન. [સં.] ચીનથી આવતું રેશમી કપડું; ચિનાઈ સાડીઓ.

ચીની, સ્ત્રી. ચીનદેશની સ્ત્રી. (૨) ખાંડ; સાકર. [ચીનનો વતની.

ચીનો, પુ. ચીન દેશનો પુરુષ;

ચીનીબાર, (ચણીબાર), નાનાં ને રાતાં બાર તે; ચણીબાર.

ચીપ, સ્ત્રી. લાકડાનો કે વાંસનો પાતળો કકડો, ખપાટ. (૨) પાતળી થોડી પહોળી પણ લાંબી ધાતુની પટ્ટી

ચીપટી, જુ. ચપટી.

ચીપટો, જુ. ચીમટો.

ચીપડો, પુ આંખનો મેલ; પીચો.

ચીપકું, કિ. સ. કપડાંની સફાઈથી પાટલી કરવી (૨) વાતને ચોળીને લાંબી કરવી (૩) પહેલેથી ગાઠવતું (૪) ગંજ-ફાના પત્તાને ફેરવવા. [કુંદન.

ચીપસોનું, ન. ઉંચી ટચનું સોનું;

ચીપિયો, પુ લોઠાની ચીપ વાળી-ને બનાવેલી પકડ. (૨) અંબોડામાં ભરા-વવાનો માથાવાળો સળીયો.

ચીખડી, સ્ત્રી ધ્રુવડની જાતનું પણ તેનાથી નાનું એક રાત્રિચર પંખી. (આ પંખી અને તેનું બોલવું અપશુકન જેવાં

અણાય છે)

[ચીખુ.

ચીખડું, વિ. ચપટા-ખેડેલા નાકનું;

ચીખું, વિ. નાના ઢુંડા નાકનું;

ચપટા અથવા ખેડેલા નાકનું

ચીભડી, સ્ત્રી. [સં. ચિર્મટી]

ચીભડાની વેલ. [રિયુ, મોટી કાકડી

ચીભડું, ન ચીભડીનું ફળ; આ-

ચીમટી, સ્ત્રી સાણસી, ચીમટામા

પકડાવું તે (૨) ચુટી; ચપટી; ખે આં-

ગળાની વચ્ચે આવતું તે

ચીમટો, પુ સાણસીના જેવું ચપટ

પકડે એવું એવનર; ચીપિયો (૨) ચુટલો

ચીમની, સ્ત્રી. [અં.] ધૂણી

ખહાર જવને માટે બનાવેલો માર્ગ;

ધુમાટી; (૨) દીવા ઉપર મૂકવાની વચ્ચે

વગેરેની નળી (૩) મિલો વગેરે માટે

કારખાનાનો ધુમ્મસ જવાને માટે બાંધેલું

મોઢું છુગણુ.

ચીમળાડું, કિ. સ. કરમાવું; અમળાવું

ચીમેટ, સ્ત્રી. એક જાતના કાળ;

છાડનાં અને પીળા મીઝના ચપટા બિયા

(આંખના આસડ તરીકે વપરાય છે.)

ચીર, ન. [સં.] સ્ત્રીઓએ પહે-

રવાનું ઝીણી કુમાશનું રેશમી વસ્ત્ર; રેશમી

લુગડું. (૨) સ્ત્રી લાખી સાંકડી લીર (૩)

ફાટ; તરડ. (૪) જાડની છાલ, છાલનું બ-

નાવેલું કપડું; વલ્કલ.

ચીરડાં, ન ગરાશિયાએ ૬ પટેલ

બીજાને વેચેલી જમીનના કંકડા.

ચીરડું, કિ. સ. ઉભુ કાડવું;

કાપવું; ચીરો પાડવો ૩. પ્ર ચીરીને

મીઠું ભરવું=અહુ સખત શિક્ષા કરવી.

(૨) ખૂબ પૈસા પડાવી લેવા.

ચીરીચં, ન ફળની ઉભી ફાટ.

કડકો; ચીરી. [કડકી; ચીર

ચીરી, સ્ત્રી નાની પાતળી ફાટ;

ચીરો, પુ લાખો પાતળો કંકડો; ફાટ;

ચીર (૨) ફાટ; તરડ (૩) પટકો (૪) ધાડ

ચીલ, પુ ડાખળી કે ફળમાથી ની-

કળતો રસ; દૂધ. (૨) એક જાતનો જા-

જનો છાડ. (૩) કિનારા; છેડો (૪)

ચી સમડી [અખતર

ચીલખત, ન અંગત્રાણ; કવચ.

ચીલો, પુ ગાડાંના પેડાથી પેડાં

ધરેટ (૨) ખાદ્યલો, વપરાતા જહેર

માર્ગ, શિરસ્તો; સંપ્રદાય કિ. પ્ર. ચીલો

પડવું=મ રસ્તો પડેલો હોય તેમ હિંદુ

ચીલો કાપવો=રસ્તો રસ્તો આગળ ચાલવું

ચીવટ, સ્ત્રી. મનમાં રહેતી ટિકર;

કાળજી; ચિંતા; ચાલક.

ચીવર, ન. [સં.] વસ્ત્ર; કપડું

(૨) રેશમનું. સારી કુમાશનું ઉપવસ્ત્ર

(૩) વલ્કલ; જાલ ચીવરી=ખોદ્ધલિયુ.

ચીસ, સ્ત્રી. અતિશય દુઃખની લાગ-

ણીથી તાણીને પાડેલી તીણી ખૂમ; રાક,

ચીચિયારી કિંમત ચીસ ખાવી=ફરીને કાચું

કરવાની હિમ્મત ન થાયે એવું થક જવું.

ચીસરાણુ, ન ખુમરાણુ; ઘોષાટ.

(૨) કલ્પાંત, લાગણી અર્થુ રૂદન.

ચીસું, વિ ચોળી ચોળીને ચીકણું

કરે એવું (૨) કંજુસ.

યુકાદો, પુ. નિકાલ; નિવેડો. (૨) હુકમનામુ; ફે સલો.

યુકાવચુ, જુ ચૂકવવું [વનસ્પતિ. યુકો, પુ એક જાતની ભાજી; એક યુગડી, સ્ત્રી છવિરિયા; જોડવા યુગલખોર, વિ યુગલી ખાનાર;

ચાડિયો.

યુગલી, સ્ત્રી. ચાડી; રાવ; નિંદા

યુચુક, પુ. [સ.] ચાનનો ઉપલો ભાગ, ડિંદડી. [વચનાર; મણીયાર

યુકખર, પુ ચુડીઆ વેરનાર અને

યુકલો, પુ જુ ચુડો

યુકાકિતાર, વિ ચુડીઆની માફક એકએકથી ઉતરતા ગોળનું

યુકાકર્મ, ન. જેનો પતિ મરણ પામ્યો હોય તે સ્ત્રીનો ચુડો ભાગી નાખવાની જે ક્રિયા તે

ચુડી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને હાથે પહેરવાનું હાથીદાંત, કચકડો કે લાકડાનું કેટલેકું બલોયું. (૨) વચમાથી પોલો ચપટો ગોળ કરા જેવો ઘાટ. ૩ પ્ર. ચુડીકર્મ=વર મરતાં તેની વહુના હાથની ચુડીઓ ફેડી નાખવી તે. ચુડીખર=ચુડગર કિ. પ્ર ચુડીઓ પહેરવી=આયલા બનવું.

ચુડેલ, સ્ત્રી પોલા વાસાની અવળ-પગી એક ડાકણ (૨) કદરૂપી ને બરાબ સ્વભાવની સ્ત્રી.

ચુડો, પુ લાકડાનો, કચકડાનો કે હાથીદાંતનો સ્ત્રીઓને હાથે પહેરવાના બલોયાનો સટ; ચુડીઓ. સૌભાગ્યવતીનું ચિહ્ન. કિ. પ્ર. ચુડો પહેરવો=સ્ત્રી જેવા

બનવું. (૨) અમુકને આધીન થઈ રહેવું.

(૩) નાતર કરવું. ચુડો ઉતારવો=વિધવા થવું ૩ પ્ર. ચુડો ચાટલો ને ચાંદલો=સ્ત્રીના સૌભાગ્યના ચિહ્ન. કહેવું ચુડામાં ચુડો સમાય=સૌભાગ્યવતીની અદ્વચાલ ઠકાય, વિધવાની ન ઠંકાય ચુડો ભાગવો એવી ગા ૧ અપાય છે. ચુડો, ચાંદલો, આશીર્વાદમા કહેવાય છે [ચીણુ

ચુણી, સ્ત્રી. બાયની કરચલીઓ;

ચુનખડી, સ્ત્રી. ચુનો બનાવવાની કાકરી; ખડી; મરડિયા.

ચુનચુની, સ્ત્રી. [હિ. ચીની]

ચુના જેવી સફેદ ખાટ, ભૂંડે, ચીની.

ચુનાગચી, સ્ત્રી ચુનાનું મજબુત અણતર

ચુનારું, ન ચુનાનો કેલ બરવાનું લોખંડનું પાત્ર, તગાર. (૨) વિ. ચુનાવાળુ. (૩) વઢકાર; બેસારમ

ચુનારો, પુ ચુનો પકવનારો (૨) છાખંધનું કામ કરનારો કડિયો.

ચુનાળવો, પુ આવતો ચુનો રાખવાની દાખડી [ચુનાથી ઘોળેલું.

ચુનાળુ, વિ ચુનાનું; ચુનેથી ચણેલું;

ચુની, સ્ત્રી જવાહીરની નાની કંકડી; હીરાકણી (૨) સ્ત્રીઓને નાકે પહેરવાનું એક નાજુક ઘરેણું; ચૂક.

ચુનુ, ન કડોળને બરડતાં પડેલો ઝીણો ભૂકા; ભૂંડું.

ચુનો, પુ. [સં. ચૂર્ણ] તીક્ષ્ણ ને ખારવાળો એક ભસ્મ; મરડિયા, પત્થર

અને છીપ વગેરેને પકવ્યાથી બનેલો ખાખ પદાર્થ; છો (આરસપહાણને પકવીને બનાવેલો ચુનો કળીચુનો કહેવાય છે. આ ચુનો પાન તથા તમાકુમાં ખાવામાં કામ આવે છે. ધણે ઘોળો અને સુવાળો હોવાથી ઘોળવામાં પણ કળીચુનો વપરાય છે.)

(૨) અત્યંત ખાટું, તીવ્ર, ચચરે-બળે એવું જે તે (૩) બગડી જતું તે કે પ્ર ચુનો મારવો=ખાળવું. ચુનો ચોપડવો= ફરીને અકુર ન આવે એમ કરવું ચુનો છાંટવો=ઘોળવું

ચુપાચુપ, અ કોઈ કંઈપણ અવાજ કરવું ન હોય તેમ; ચુપચાપ

ચુમાવું, કિ. અ મરજી વિરુદ્ધ સહેવું; મન બળવું; ચણચણાટ થવો, (૨) બીજા પાસે ચુંબન કરાવવું

ચુમી, સ્ત્રી બચી; ચુંબન. કિ પ્ર ચુમી લેવી=ચુંબન કરવું.

ચુમોતર, વિ. શિતોર ને ચાર, ૭૪

ચુરાડો, પુ. ચીરો; ફટ. (૧) ચીરો (૩) ભૂકો [ભૂકી; ચુરો

ચુરી, સ્ત્રી. ઝીણી ઝીણી કાતળીઆ;

ચુરેચુરા, અ. કંકડેકકડા; ભાગીને ભૂકો થયેલો હોય તેમ.

ચુરો, પુ. [સં. ચૂર્ણ] ભૂકો. ઢૂલો; જર; ભંગાર કિ પ્ર. ચુરો કરવો= કકડા કરવા (૨) પાચમાલ કરવું.

ચુલડી, સ્ત્રી. નાનો ચુલો; ચુલી

ચુલાશગડી, સ્ત્રી. ચુલા તરીકે વપરાય એવી શગડી; ફરતો ચુલો. (૨) મનસ્તાપ. [વગેરે સમારવાનું કાવું.

ચુલિયું, ન. લાકડામાં જોડેલું શાક

ચુલી, સ્ત્રી માટીનો નાનો ફરતો ચુલો.

ચુલેતરું, ન. એક જાતનું પંખી.

ચુલેતરો, પુ. કાચી કેરીઆ કાપવાનું ઓળર; સુડો.

ચુલો, [સં. ચુલી] જેમાં

અગ્નિ સળગાવી ઉપર રાંધવાનું પાત્ર મુકાય છે તે. કિ. પ્ર. ચુલો કુકવો=રાંધવું. ચુલો પાડી નાખવો=પારકે ઘેર જમવાનું રાખવું ચુલે ચઢી બેસવું=ઉતાવળથી કામ નહિ થવું. ચુલો સળગાવવો=રાંધવાની તૈયારી કરવી. ચુલામા પરવું=બળી મરવું.

(૨) ગમે તેમ થવું ચુલામાં પેસવું= રાંધવાનું કામ કરવું ચુલા અખોટ કરવાં =જમ્યા પછી ચુલો વગેરે સાંકેતુક કરવું

ચુવા, પુ સુગંધી દ્રવ્યનો અર્ક.

ચુવાચુંદન, ન. સુગંધને પાણીમા ઘસીને બનાવેલું ઢીલું ચુંદન

ચુવો, પુ. [સં. ચ્યુ] જાપરા- માથી પાણીનું ગળવું તે; પાણી ગળે એવું બાકેલ (૨) નાજીયેરની ઠાચલીનો ઓગાળ; લાકડું બળતાં તેમાંથી નીકળતી રસી. (૩) ચોકણા તૈલી પ્રવાહીની નીચે કરેલો કચરો. (૪) ઉદર. કહે૦ સો ચુવા મારી મીનીબાઈ પાટ બેઠાં=ધણું સારાં માઠાં કામ કર્યા પછી પવિત્રાઈ બતાવવી તે.

ચુસાવું, કિ. અ. ખેંચાવું; તણાવું. (૨) ઘટવું; ઓછું થવું. (૩) નિઃસત્ત્વ થઈ જવું; શોષાવું.

ચુસ્ત, વિ [ફા] એકજ મતને

અક્ષાથી વળગી રહેણું; એકનિષ્ઠ; આગ્રહી
ચુક, સ્ત્રી. પેટનો દુખાવો; પેટનું
 શળ, આંદો; ચૂક. કિ. પ્ર. ચુક આવવી
 =આનાકાની કર્યા કરવી; અરુચિ બતાવવી
 ચુક મટાડવી=કારણ દૂર કરવું. (૨) નાની
 ખીલી. કિ. પ્ર. ચુક મારવી=સળજી
 કરવું; વિદ્વન નાખવું. (૩) સ્ત્રીઓને નાકે
 પહેરવાનું એક ધરેણું; જડ.

ચુખણું, વિ. જેની આંખો ઝીણી
 તેજથી અંતર જતી હોય એવું; ચુંચણું.

ચુંગલ, સ્ત્રી. પંખીઓના પગનાં
 લાંબાં આગળાં તે; એ આગળાંની જે
 મજબુત પકડ તે; સકચો; સાણસો.
 (૨) સંકડામણ. (૩) કબજો. કિ. પ્ર.
 ચુંગલમાં આવવું; કબજામાં આવવું.

ચુંગા, પુ. પેચ. (૨) સંકડામણ; કબજો.

ચુંગી, સ્ત્રી ચક્ષમ; નાની ચક્ષમ.

ચુંચણું, વિ. તેજથી મિચાઈ જતી
 હોય એવી આખવાણું.

ચુંચાં, અ. ચું કે ચા એવો કંઈ
 પણ અવાજ. કિ. પ્ર. ચુંચા કરવું=સામું
 થવું; આનાકાની કરવી

ચુંચિયાં, જી. ચુંચી.

ચુંચી, સ્ત્રી. [સં. ચુંચુક]
 સ્તનની ડિંદી. (૨) સ્તન.

ચુંચું, અ. એવો અવાજ.

ચુંટ, સ્ત્રી. ચુંટવાની ઈચ્છા થાય
 એવું જે તે; ખણજ; ચેળ; ચુંટી ખણાતી
 હોય એવી ચામડી ઉપર જે અસર થાય તે.

ચુંટણી, સ્ત્રી. ચુંટવાની ક્રિયા;

ધણાઓમાંથી અમુકને પસંદ કરવાની
 રીત; પસંદગી.

ચુંટણી, સ્ત્રી. જે આગળી વચ્ચે
 ચામડી પકડીને જોરથી આમળવી તે; ચુંટી.

ચુંટણો, પુ. મોટી ચુંટી.

ચુંટવું, કિ. સ. જે આંગળીનાં
 ટેરવાથી પકડીને કોઈ ચીજને છુટી પાડવી
 તે; તોડવું; ટુંપવું; વીણવું. (૨) પસંદ
 કરવું. (૩) સમારવું; સુધારવું. કિ. પ્ર.
 ચુંટી ખાવું=કરડવું; ટંખવું.

ચુંટી, સ્ત્રી આગળી તે અંશુકાના
 નખથી ચામડીને પકડી જોરથી આમળવી
 તે; ચીમટી. કિ. પ્ર. કુખમાં ચુંટી દેવી=
 છાની રીતે શિક્ષા કરવી.

ચુંથ, સ્ત્રી. ચુંથાવું હોય એમ થવું તે.

ચુંથવું, કિ. સ. ચુંથેચુંથા થઈ
 ભય એમ કરવું; ચોળવું; વલોવવું. (૨)
 જીદું જીદું કરી નાખવું; છણવું; ચર્ચવું.

ચુંથાચુંથ, સ્ત્રી. ચુંથચુંથ કરવું તે.
 (૨) ચર્ચા; વગોણું.

ચુંથારો, જી. ચુંથારો.

ચુંથાણું, ન. ચુંથવું તે.

ચુંથારો, પુ. ચુંથવું તે; ચુંથાચુંથ.

(૨) હાથ પગમાં ગોટલા ચડવા ને ઉતરી
 જવા તે. (૩) ગોટાળો. (૪) પંચાતી;
 વલોચાત; ગભરાટ.

ચુંથાવું, કિ. અ. છિન્નભિન્ન થઈ
 જવું; ફિંદાવું; માલે માલા નીકળી જવા;
 ખમડવું. (૨) ચોળાવું. (૩) પેટમાં દુઃખવું;
 ઉછાળા આવવા. (૪) માંસની પીંડીઓમાં
 ગોટલા ચડવા. (૫) ચર્ચાવું.

ચુથીનાખવું, કિ. સ. બગાડી નાખવું. (૨) વલોથી નાખવું.

ચુથો, પુ. ફાટેલો અને નિરૂપયોગી હુગડાનો કકડો; ગાલો; ચિંચરું.

ચુદડી, સ્ત્રી. છોકરીઓને પહેરવાનું દેશમ કે સુતરનું ભાત પાડેલું કપડું; ઘાટડી; ઘરચાળુ; પટોળુ. (૨) ટપકા ટપકાવાળી જે ભાત તે જપાની ચુદડી=જાપાની ઝીણા ચોતની દેશમી મજલીન (૩) રૂમાલ જેવડો ચુદડીની ભાતનો દેશમનો કકડો તે. કિ. ૩. ચુદડી પાડવી=ઝીણા ઝીણા ટપકાં પડે એમ કરવું ચુદડીગરા =બાધણી બાધવાનો ધંધો કરનાર.

ચુધળું, વિ. ઝીણી આખવાળુ.

ચુધી, સ્ત્રી. ખલુખોદ

ચુબક, વિ. [સં.] ચુબન કરનાર. (૨) સ્નેહથી ચોતની તરફ ખેંચનાર:-સોહચુબક=સોહાને ખેંચનાર. (૩) પુ. ચક્રમક; અચરકાંત (૪) કનુસ, કપલુ. (ચુબક ખેંચતું છે એક પ્રાકૃતિક અને ખીજું કૃત્રિમ તીખા લોઠાને વધારે સખત બનાવવાથી તેના છેડાઓમાં ચુબક ગુણ આવે છે.)

ચુબન, ન. [સં.] સ્નેહના ઉપગમથી ખેંચેલવતે ચૂસવું તે; ચુમી; ખચી.

ચુમિત, વિ [સં.] સ્પર્શ કરવું; ચુમેલું; અડકેલું

ચુંવાળ, પુ. અમદાવાદ ઘાટલું અને કડી વચ્ચેનાં ચુંવાળીશ ગામનો

જત્યો તે. (ખહુચરાણ ચુંવાળમા આવેલા છે માટે ચુંવાળના ચોકવાળી કહેવાય છે)

ચુંવાળાં, ન બેત'ળા; આંધેડ ઉમ્મર થતાં ચારેક વર્ષ માટે આખે જે આખપ આવે છે તે.

ચુંવાળી, વિ ચાળીશ ને ચાર; ૪૪

ચુંવાળીશ, વિ ચાળીશ ને ચાર; ૪૪

ચુંવાળું, વિ જેમા ચુવાળીશ રોર હોય એવો મણુ (તોલ).

ચુંવાળો, પુ મોટો અને બરો કામળો

ચૂઈ, સ્ત્રી માછલાની ધાસ લેવાની ઇદ્રિય; કુસ્તો. (૨) કેટલાક પખીની ચાચ નીચે જે લાલ ચામડી લટકતી હોય છે તે.

ચૂક, સ્ત્રી ખામી; ગફલત, ભૂલ, (૨) વાક. અપરાધ (૩) તકલ્લત, કસુર (૪) વિસ્મરણ

ચૂકણ, પુ દરેઈ, સઈ, મેરાઈ.

ચૂકર, પુ. ઉલકામા ઉલકો, ચાકરનો પણ ચાકર તે કહેવો ચાકરનો ચૂકર અને તેને ઘેર પેળખાના

ચૂકવણું, કિ સ ભુલવણું. (૨) લેણુ લેણુ પતાવી દેવું. (૩) ઉડાવવું. (૪) નિકાલ આણવું

ચૂકવું, કિ. અ. [સં. ચ્યુ. દે. ચુર્કઈ] ગફલત થવી; ભૂલવું. રહી-જવું; પડવું. (૨) નિકાલ થવો. (૩) આધું પાછું થવું. (૪) ધંધામા કસર કરવી. (૫) તક ખોવી. (૭) ખસીજવું. કહેવો અણી ચૂકથો સો વરસ જીવે=અમુક વખત જતો રહ્યો તો પછી ભય ન આવે.

ચૂગડી, સ્ત્રી ચપડી. (૨) છવીટિયાં.
ચૂગડો, પુ. ઝવેરીની મોતીની પોટલી.
ચૂગણી, સ્ત્રી પંખીને ખાવાનો
ઢાણો, ચણ [ખોરનિદા કરનાર.
ચૂગલ, સ્ત્રી. ચાડી; નિદા ચૂગલ-
ચૂગલી, ચૂગલ, ચાડી [ચણવું.
ચૂગવું, કિ સ ચાંચ મારીને ખાવું;
ચૂટકી, સ્ત્રી ચપકી; ટીચકરી. (૨)
ચપટીમા રહે એટલું જે તે; ચપટી.

ચૂડો, પુ. [હિં.] થોડામા ધણો
મર્મ સમાયો હોય એવું વચન; ચાખખો.
(૨) છાટો; રસના ચટકા. (૩) લહેલો.
થોડો વખત.

ચૂડ, સ્ત્રી રોના ઉપાનો જે ચૂડો
વિધવાઓ પહેરે છે તે (૨) છાકરીને
હાથે પહેરવાનું મોતીનું આમળિયુ (૩)
આંટી મારીને વળગી રહેવું તે

ચૂડગર, જી ચુડગર

ચૂડલો, જી ચુડો.

ચૂડો, સ્ત્રી [સં.] ચોટલી (૨)
શિરોભાગ; શિખર; મસ્તક

ચૂડાકર્મ, ન [સં.] સોળ સંસ્કાર-
માંનો એક સંસ્કાર તે; નાના બાળકના
વાળ લેવરાવવાની જે ક્રિયા તે.

ચૂડાકરણ, ન [સં.] સોળ સંસ્કાર-
માંનો બાળકના વાળ લેવરાવવાનો
એક સંસ્કાર.

ચૂડામણિ, પુ. [સ] મુગટનો
મણિ તે. (૨) સર્વોત્તમ વ્યક્તિ. (૩)
સ્ત્રીઓની વેણીનું એક ધરણ.

ચૂણવું, કિ. સ કરચલી પાડવી.
(૨) વીણવું [શુભેન્દ્રિય; ચોનિ.
ચૂત, પુ [સં.] આખો. (૨) સ્ત્રીની
ચૂતિય, વિ ચાટિયું; માલ વગરનું.
(૨) મૂર્ખ.

ચનચુની, જી. ચુનચુની

ચનવું, જી. ચૂણવું; ચુંટવું.

ચપ, વિ. [ફા. ચરુપીદન]
કોઈ કંઈ ન બોલણ હોય એવું; શાંત.
(૨) અ. છાનું રહે એમ કિ પ્ર ચૂપ
કરી દેવું=મોઢણ બંધ પાડવું
ચપડી, સ્ત્રી. કંઈજ અવાજ કાઢવો
નહિ એવી જે હાલત તે.

ચપડીદી, સ્ત્રી ચૂપકી

ચપચાપ, અ છાનામાના કંઈજ

અવાજ ન કાઢતાં

ચૂપવું, કિ. અ. ખોસવું; ધાલવું.

ચમવું, કિ સ. બોકી લેવી; ચુબન
કરવું. (૨) વગર બોલે સહી રહેવું

ચૂરચૂ, ન. ધર્વના ભાખરા કે તળેલાં
મૂઠિયાં ખાંડીને બનાવેલો લાડુ.

ચૂરણ, ન. [સં. ચૂર્ણ] કોઈ
પાણી ચીજનો ભુકો; લોટ; આટો.

ચરવું, કિ સ. ભુકો કરવો.

ચૂર્ણ, ન [સં.] ખાંડીને ખૂબ ખારીક
બનાવેલી વસ્તુ; ભુકો; લોટ. કિ. પ્ર. ચૂર્ણ
કરવું=ભાગી તોડીને નષ્ટ કરવું (૨)
કળી ચુનો.

ચૂર્ણિકા, સ્ત્રી. [સં.] કવિતાનો
અર્થ ગદ્યમાં બતાવ્યો હોય તે; સંક્ષેપ;

સહેલી ભાષામાં સમજાવી રૂપે લખાયેલું
ગદ્ય. (૨) રજ; ભુકા.

ચૂલ, સ્ત્રી. મોટો ચુલો; અગ્નિ સળ-
ગાવવા સાથે ખાદ્યો ખાડો.

ચૂલડી, સ્ત્રી. નાનો ચુલો.

ચૂલિકા, સ્ત્રી. [સં.] યુદ્ધ ને મૃત્યુ
વગેરે બનાવો રંગભૂમિ ઉપર નહિ દેખા-
તાં નેપથ્યમાંથી તેનું સૂચન કરતું તે.

ચૂલિયું, ન. શાક સમારવાનો સૂડો.
(૨) વિ. ચૂલા જેવું.

ચૂલું, કિ. અ. છાપરામાંથી પાણી
રપકવું; ગળવું (૨) ઝરપવું; નીતરવું.

ચૂસણિયું, ન. બાળકને ચૂસવા
આપવાનું રમકડું; ધાવણી

ચૂસવું, કિ. સ. [સં. ચૂષણ]
કોઈપણ વસ્તુનો રસ ખોંવે ખેંચી લેવા
તે; ચમળવું (૨) ધાવવું. (૨) સાર
સર્વ ખેંચી લેવું. કિ. પ્ર. ચૂસીને ખોખું
કરવું=નિઃસર્વ બનાવવું લોહી ચૂસવું=
વારંવાર ખજવું. [ચીડી; હુડી.

ચેક, પુ. [અં.] નાણાં લેવાની

ચેટક, પુ. [સં.] દાસ; સેવક.

ચેટક, ન. ભૂત. (૨) મંત્રાદિકથી
વશ થઈ જવું તે (૨) કાળજી; ચાનક.
કિ. પ્ર. ચેટક લાગવું=ચેલું લાગવું.

ચેટડી, પુ. બહુમર; તાંત્રિક.

ચેટી, સ્ત્રી. [સં.] ચાકરડી. ચેટિકા=
અંતઃપુરની ચાકરડી.

ચેડાં, ન. ગાંડાં; કાલાં (૨) અડ-
પલા. (૩) છિદ્ર; દોષ. કિ. પ્ર. ચેડાં
કાઢવાં=છિદ્ર કાઢવાં.

ચેણ, સ્ત્રી. છછુદરી.

ચેત, સ્ત્રી. [સં. ચેતસ્] ચિત્ત;
મન (૨) ચેતના; સંજ્ઞા. (૩) હોશ.
(૪) સ્મરણ; શુદ્ધિ.

ચેતન, ન. [સં] જીવનશક્તિ;
હયાતી; પ્રાણ, સમજશક્તિ, જેને જ્ઞાન;
અસ્તિત્વ વગેરે હોય તે. (૨) નેજી; શુદ્ધિ;
હોશિઆરી કિ. પ્ર. ચેતન અવતું=જીવ
આવવો. (૩) ચેતન્ય; બોલ (૪) વિગ
ચેતનાવાળું; જીવતું [ચેતન્ય.

ચેતનતા, સ્ત્રી. [સં.] સજ્ઞાનતા;
ચેતના, સ્ત્રી. ચેતનપણું; પ્રાણ. (૨)
શુદ્ધિ; સમજણ; સ્મૃતિ. (૩) અક્ષર.

ચેતરડ, વિ. હાધારીશું; ઢંગ વખ-
તવું; થેલું.

ચેતવણી, સ્ત્રી ઇશારો; ખબર (૨)
કુશલણી. (૩) તાકીદ. કિ. પ્ર. ચેતવણી
આપવી=આગળથી ખબર કરવી

ચેતવવું, કિ. સ. ચેતે તેમ કરવું.
સળગાવવું (૨) આગળથી ખબર આપવી;
સૂચવવું. (૩) ઉશ્કેરવું

ચેતવું, કિ. અ. [સં. ચિત્ત]
નજી જવું; પામી જવું. (૨) હોશિઆ-
રીમાં રહેવું; નજીવ રહેવું; સાવધાન
રહેવું (૩) સળગવું; લાગવું.

ચેતા, પુ. ચિત્તને ખાતરી થઈ
જવી તે; ચેતવણી; સૂચના; ખબર. કિ.
પ્ર. ચેતા પહોંચવા=મનને લાગી આવવું.

ચેતાવતું, (ચેતવવું), કિ. સ. ખબર
કરવી; સાવધાન રહેવાનું જણાવવું. (૨)
તાકીદ આપવી. (૩) સળગાવવું.

ચેતીજનુ', સમજી જવું; બળી જવું.

ચેદિ, પુ. [સં.] હિંદુસ્તાનના એક પ્રાચીન મુલકનું નામ; ખુદેલખંડ ને ચદેરી આગળનો દેશ.

ચેન, ન શારીરિક કે માનસિક ઉપશ્ચિ ન હોય એવી મનની હાલત; આરામ. કરાર. (૨) સુખ; ગમ્મત; ખુ-શાલી. (૩) સહેલ; મોજ. (૪) લક્ષણ, ચિહ્ન. દ. પ્ર. ચેન પડવું=ગમવું.

ચેનકાં, ન ચળા, બહાના (૨) ચિહ્ન.

ચેનખાજી, સ્ત્રી. ગમ્મત કરતા રહેવું તે; મોજમગા; રગરાગ; લહેર.

ચેનલ, સ્ત્રી. [અં.] દરિવાનો સાકડો કાટો. ખાડી.

ચેનો, પુ આલિલાપ, લાલસા, સ્પૃહા

ચેપ, પુ પ્રાણીઆના શરીરમાંથી ને વનસ્પતિમાંથી નીકળતો રસ (૨) સંગ્રહોપ, સ્પર્શની અસર (૩) પીડા; હરકત. (૪) ખરાબ હંદ કે પ્ર ચેપ લાગવે=સોખતની અસર થવી. (૨) રોગ ચડવા ચેપ કાઢવો=હરકત દૂર કરવી ચેપ લેવો=સ પૂર્ણ ખીલેલા દરદની રસી ખીળને મૂકવા સાર લેવી.

ચેપવું, કિ. સ. દાખવું; નીચાવવું (૨) ખાસવું; રોપવું.

ચેપી, વિ ચેપ લાગનાથી ચડે એવું. (૨) ચીકણું; ચાટે એવું. (૩) કંજુસ.

ચેપુ, વિ. કંજુસ; કૃપણ.

ચેર, ન. લાકડાં. (૨) (અં.) પુરશ્ન. ચેરમેન=સમાપતિ; મંડળનો અધિષ્ઠાતા.

ચેરવું, કિં સં છેડી નાખવું; રદ કરવું; છાંસવું. (૨) ચુંથી ન ખવું; છેકડું ચર્ચવું.

ચેરાગ, સ્ત્રી. [ફા.] બતી; દીવા; જોત

ચેરીચેરી, સ્ત્રી કામ કર્યા બદલ ખુ-શાથી જે કંઈક આપવું તે; લાંચ.

ચેરૂ, સ્ત્રી. ક્ષત્રિયોને મળતી હિન્-માંની એક પ્રભ.

ચેરો, પુ [ફા.] ગળા ઉપરનો માથા-નો આગલો ભાગ; મોનો ધાટ; સિંહ. કિ પ્ર ચેરો ઉતારવો=માં લેવાઈ જવું ચેરો કાઢવો=કપાળ ઉપરના વાળ ઠીક કરી હળમત કરવી. [(૨) દાસી.

ચેલકી, સ્ત્રી પહેલેલી નાની છોકરી.

ચેલકો, પુ. નાનો છોકરો (૨)

દાસ; રાખનો છોકરો, ચેલો

ચેલિયું, ન. તાજવાનું પદ્મ; કળીડે.

ચેલી, સ્ત્રી. શિષ્યા; ઉપદેશ લેનારી; સાધુડી.

ચેલો, પુ. [સં. ચેલ] શિષ્ય; સાગિદ્. કિ પ્ર ચેલો મુંડવો=પેતાનો બનાવવો.

ચેવલી, વિ. સોપારી અને પાનની એક જાત. (કાકણમાં ચેવલી ગામ છે ત્યાંનું.)

ચેવવું, કિ. સ. હના બળબળતા રૂએ રોકવું. (૨) ધીરે ધીરે ચાંપવું.

(૩) બંધેરવું. [મરકરો.

ચેબક, વિ. [સં.] ચેષ્ટા કરનાર;

ચેષ્ટા, સ્ત્રી. [સં.] શરીરનો મરોડ;

ઠકા; મસ્કરી. (૨) નિંદા; સતાવણી.

(૩) હસવું; ઉપહાસ્ય. [મસ્કરો

ચેષ્ટાખોર, વિ. ચેષ્ટા કરનાર;

ચેષ્ટાવાળી, સ્ત્રી. ઠેકડી; મનક; મસ્કરી

ચેસ, પુ. [અં.] છાપવાનાં
ખીખાને સજ્જડ રાખનારં લોહાનું ચોકડું.

(૨) શેતરંજ.

ચેહુ, સ્ત્રી. [સં. ચિતા] મડદું
બાળવા માટે ગોઠવેલા લાકડાં છાણું
વગેરેનો ઢગલો તે; ચિતા. (૨)

(ફા. ચાહ) ખાડો; ગર્ત.

ચેળ, સ્ત્રી ખંજવાળ; વહુર; ખણજ.

(૨) ઉત્કંઠા; હોંશ (૩) અજ પો. કિં પ્ર
ચેળ આવવી=મનમાં સજ્જળાટ થવો.

ચેળ કાઢવી=કાઢી કાઢવી ચેળ થવી=
મન થવું. ચેળ ભાગવી=મન વૃક્ષ કરવું

(૨) કાઢી કાઢવી. [બતાવે છે જુ ચે ચે
ચે, અ. ચક્લી વગેરેનો અવાજ,

ચેંગટ, વિ. ધીમું; ઢીલું; મડું.

(૨) ચીકણું. [આનાકાની.

ચેંચિ, સ્ત્રી ચેંચુ કરવું તે;

ચેંચું, અ. એવો અવાજ; સાચું
બોલવું તે.

ચેંચે, ન. પંખીનાં બચ્ચાંનું બોલવું
તે; બકબક. (૨) પતરાણ.

ચેંદુ, પુ. દડો. (૨) હાથીદાંતનો પન્ને.

ચેંણુ, સ્ત્રી. છલુંદર. (૨) ઘેરની કરચલી.

ચેંચે, સ્ત્રી. ચિં-ચે જેવો અવાજ;
હિલચાલ; ચેંચે; બકબક; ગણગણાટ.

(૨) સામે મવાની કંઈપણ હિલચાલ.

ચેડકો, પુ કામની તીવ્ર લાગણી;
ફિકર; કાળજી. (૨) ચીરો; કુકડો (૩) ફાટ.

ચેડવો, પુ માટીનો લોટો; ચરડવો.

ચેતન્ય, ન [સં] જે વડે જ્ઞાન થાય
છે અને કામ કરાય છે તે શક્તિ; પ્રાણ
(૨) જ્ઞાન (૩) બ્રહ્મ. ચેતન્યધન=અપૂર્વ

શક્તિનો સમુદાય તે, બ્રહ્મ (૪) શક્તિ, પ્રતાપ
ચેતર, જુ. ચેત [પાચમે મહિનો તે

ચેત્ર, પુ. [સં.] કાર્તિકી સાલનો

ચેત્રરથ, પુ. કુબેરનો બાગ.

ચેત્રી, વિ ચેત્રનું, ચેત્રી શરૂ થવું.

ચેત્ય, પુ. બુદ્ધ દેવનાં અવશેષ ઉપર
બાધેલો મિનારો; મઠ; વિહાર ચેત્ય-
વદન=ચેત્યને નમન કરવું તે. (વેત)

ચેચ, ન ખાટલાનું વાણુ.

ચેલ, ન. [સં] વસ; કષ્ટ.

ચો, પુ. [પ્રા. ચીજ=કોતુક]
શોખ; અભયરો; ટવ; કમળકો. (૨) ચપ.

ચોક, પુ. [સ. ચતુષ્ક. પ્રા.
ચક્રકે] વસ્તી વચ્ચેની ખુલ્લી જગા-

મેદાન. (૨) ખુલ્લા મેદાનમાં ભરાવું
બભર; ગુજરી (૩) ચોટાંક ધરોની આગ-

ળનું ચોગાન; ચોકડું (૪) ધરમાંની ખુલ્લી
જગા; ટાંકા કે કુવા આગળની સારી

જગા. (૫) લીપીને, ૨૩ પુરીને કે ખીજ
રીતે બનાવેલી ચોરસ આકૃતિ; વેદિ. (૬)

ચારની સંખ્યા તે; ચોકો. (૭) ચાર
ચાર દુકાનો સમવાય તે. (૮) ચાચર;

ગલાણુ. (૯) ચાર ગણાય એટલી વખત;
પળ; કાણુ. (૧૦) સ્થિર; દંડ; વશ. કિ.

પ્ર મોતીએ ચોક પુરવા=હવાઈ કિલ્લા બાધવા, મોટી મોટી વાતો કરવી. (૨) આવકાર દેવાની મોટી પ્રામથુમ કરવી.

ચોકડું, ન. [સં. ચતુષ્ક]

ચાર લાકડાનો કાટખુણુ લંબચોરસ આકાર; ખારસાખ (૨) ચોરસ કે લંબચોરસ તખતી જેમાં ખેસાડવામાં આવે છે તે (૩) માચી, ઘોડી (૪) ચારે ખાજુ રસ્તા હોય એવી મોટી ખુણી જગા, ચોગાન (૫) મોડું આંગણુ; ધર વચ્ચેનો ખુલ્લો ચોક. (૬) કવિતાની ચાર લીટીઓનો સમુદાય (૭) દેખાવ કિ પ્ર. ચોકડું ખેસાડવું=ખંધ ખેસવું કરવું (૨) વિવાહ ગોઠવેલા ચોકે ચડવું=સખધ બાધવેલા.

ચોકડાં, ન. (ચોકડું, તેનું બ. વ) કાને પહેરવાના જે મોતી પરાવેલા સોનાના વેદલા (૨) ચાર ચારનો સમુદાયતે

ચોકાડિય, ન ચોકડી ભાતનું સ્ત્રીઓને પહેરવાનું વસ્ત્ર. (૨) વિ. ચોકડી ચોકડીવાળું

ચોકડી, સ્ત્રી. એક લીટી ઉપર બીજી લીટી જે ચવાથી થતી જે આકૃતિ તે; સ્વસ્તિક; કુદડી+૪ કિ. પ્ર. ચોકડી મૂકવી=બૂલ કાઢવી; રદ કરવું (૨) ચાર ખુણા પાડેલા હોય એવી આકૃતિ; ચોકડું. (૩) ચારનો સમુદાય. (૪) ચાર યુગનો સમય. (૫) નિશાન; આંકે. (૬) ભાત; સળ. (૭) ખાળનાળી ભેખધ ચારખુણિયા જગા. ૩. પ્ર. ચંડાળ ચોકડી=દુઝ્યા લોકોની ટોળી.

ચોકડું, ન. લગામ; અંકુશ; દાખ;

પ્રાતખંધ. (૨) સોનાની બસરી સેરના જે કાને ઘાલવાના વાળા. (૩) ચારનો સમુદાય (૪) ગાળીમાં માલ ભરવા માટે પાટિયાંથી બનાવેલું ચોકડું. (૫) રેશમના ભરતની એક તરેહ (૬) વિં ચાર વિશાગોવાળું.

ચોકવટી, સ્ત્રી. જ્યાં ચાર વાટો મળતી હોય તે જગા; ચકલું.

ચોકાણું, કિં સં માપવું; ભરવું. (૨) રોપવું, ઊણુ કરવું. (૩) ચોકડું; ચમકડું; બડકડું

ચોકસ, વિં [સં. ચોક્ષ] અચૂક; ફલાણુ (૧) સાવધાન; હોશિ-આરીથી વર્તનાર. (૩) ખાતરીનું; નક્કી. (૪) બરાબર; નિશ્ચયાત્મક.

ચોકસાઈ, સ્ત્રીં તપાસ; તબવીજ; ખાતરી (૨) ખબરદારી; સંભાળ

ચોકસી, સ્ત્રી. ચોકસાઈ; ખાતરી. (૨) સાવધાની; હોશિઆરી. (૩) પું સોના રૂપાનો કસ કાઢી કિંમત કરનાર -આંકનાર; સોના રૂપાના દાગીના વેચનાર તથા લેનાર.

ચોકિયાત, પુ. ચોકી કરનાર; રખેવાળ; ચોકિયાતી દાણુ વગેરે

ચોકિયું, વિ. ખે જોડવાળું. ચાર બળદ જોડેલું ગાડું.

ચોકી, સ્ત્રી. ચાર તરફ ચોકસી રાખી ચક્રાય એવું ડેઠાણુ; ચાવડી; દેવડી; ચણુતરો. (૨) રખેવાળોને રહેવાનું સ્થાન; થાણું. (૩) રખેવાળી; સંભાળ. (૪) જમ્મત વગેરે લેનારાઓનું સ્થાય.

(૫) ચોરસ તખતી. (૬) નાની ચાર પાયાની ખેસણી; બાજઠ. કિં ૩૦ ચોકી ભરવી=આમ તેમ ટેલ્યા કરવું. (૨) હાજરી માંડવી [રખેવાળ

ચોકીદાર, પુ ચોકી કરનારો; ચોકીદારી, સ્ત્રી. ચોકીદારખાતુ.

(૨) ચોકીદારને મળવું લવાજમ તે.

ચોકીપહેરો, પુ. ચોકી અને પહેરા તે; વારા ફરતી આમ તેમ ટેલતા રહી ચોકી કરવી તે; બપતો; સખત તપાસ કિં ૩૦ ચોકી પહેરામા મૂકવું=જ્યાંથી કશું આધું પાછું થય નહિ એવી સલાખમાં મૂકવું. [વાળ; પટ્ટાવાળો

ચોકીવાળો, પુ. ચોકીદાર; રખે-

ચોકો, પુ સાફ કરેલી ચોરસ

જગા; રસોઈનું સ્થળ (૨) મરતા માણુ સને સુવાડવાને તૈયાર કરેલી જમીન તે; મરણપથારી કિં ૩૦ ચોકે નાખવું= મરણપથારીએ સુવાડવું ચોકેથી હેઠવું= કાળના મોંમાંથી બચવું. ચોકો વાળવો= ગોઠાવો વાળવો. ચોકા પાટલા કરવા= જ્યા રસોઈ કરી ભોજન કર્યું હોય તે જગા અને વાસણ વગેરે સાફ કરવા

ચોકખાઈ, સ્ત્રી ચોખવટ; સ્વચ્છતા (૨) સ્પષ્ટતા; પ્રમાણિકતા (૩) પવિત્રતા. (૪) નિખાલસપણું

ચોકખું, [ગ્રા. ચક્ષુકુળ] જેમાં મેલ, વગેરે ન હોય એવું; સ્વચ્છ (૨) શુદ્ધ; પવિત્ર. (૩) ભેળવગરનું; અસલ. (૪) ખુલ્લું; સ્પષ્ટ. (૫) નિર્દોષ; પ્રમાણિક. (૬) સાવ; નરદમ. ૩૦ ૩૦

ચોકખો હાથ=પવિત્રતા (૨) પ્રમાણિકતા. ચોકખો જેમાં ગોઠાવો ન હોય એવો ચોકખું કરવું=ગોઠાવો કાઢી નાખવો (૨) પાચમાલ કરવું ચોકખું કહેવું=ખરેખર હોય તે કહેવું ચોકખું રહેવું=પ્રમાણિક રહેવું; પવિત્ર રહેવું. ચોકખું ચણવું=ફાંસવાદાર. [સ્પષ્ટતા

ચોખ, સ્ત્રી ચોખવટ. સ્વચ્છતા;

ચોખવટ, સ્ત્રી ખુલામો, ચોકખું

કહી દેવું તે, સ્પષ્ટતા (૨) સાચવટ.

(૩) પવિત્રતા [ડાનો સમુદાય તે

ચોખળું, ન. આસપાસના ગામ-

ચોખંડ, વિ. ચોરસ; જેના ચારે

તરફના ભાગ સરખા હોય એવું (૨) ચારે ખંડવાળું.

ચોખડું, વિ ચાર સરખી બાજુ-

આવાળું, ચોરસ (૨) ચાર ખંડવાળું

ચોખા, પુ (ચોકખું કરેલું તે

ઉપરથી) ડાગરને ખાડીને તેમાંથી કાઢેલા

કણ તે; ભાત કિં ૩૦ ચોખા ચડા-

વવા=સેવા કરવી; ખુશામત કરવી. ચોખા

ચેડવા=મગજ તિલક કરવું. ચોખા

નાખવા=ખોળો ભરવો. (૨) નાતર કરવું.

૩૦ ૩૦ ચોખાપુર=એક ચોખાના વજન

જેટલું ચોખાભાર=ચોખા જેટલું. (૨)

લગારેક ચોખા ખાફવા=ખારમું કરવું.

ચોખા ચવરાવવા=તાત્રિક કસોટીથી પરીક્ષા લેવી

ચોખાની, સ્ત્રી એક જાતનું કપડું.

ચોખાળવું, કિં સ ચોકખું કરવું;

માંજવું. (૨) સ્પષ્ટ કરવું. (૩) મોં

સાફ કરવું.

ચોખાની, સ્રી. એક ભતનું કપડું.
ચોખુણ, વિ. ચાર ખુણવાળું.
(૨) તમામ; સર્વ. (૬) ચારે દિશાની વચ્ચે આવેલું.

ચોખુટ, વિ. જેની ચારે દિશા ખુણા નક્કી કરેલી હોય એવું; ચારે દિશાની મર્યાદામાં આવવું; તમામ; સર્વ.
(૨) ચાર બાજુ; ચાર ખુણા

ચોગઠ, સ્રી ચાર ગાંઠોવાળું તે; ચારીનું બંધારણ તે. (૨) ચારે છેડે ગંઠાવવું તે; લગનની ગાંઠ.

ચોગડો, પુ. ચારનો આંકડો; ૪.
ચોગણું, વિ. [સં. ચતુર્ગુણ] ચાર ગણું.

ચોગમ, અ. ચારે તરફ; ચારે બાજુએ.
ચોગર્દમ, અ. ચારે તરફ; ચારે બાજુએ ફેલાઈ ગયેલું હોય તેમ.

ચોખાન, નં ખુલ્લી લાખી પહોળી જગા; ચોક.

ચોધડિયું, નં ચાર ધડી જેટલું કાળમાન; મુદ્દત (અમૃત, શુભ, લાભ, ચળ એ ચાર સારાં અને ઉદ્વેગ, રોગ અને કાળ એ ત્રણ નકારાં મળીને સાત ચોધડિયાં કહેવાય છે. (૨) ચાર ચાર ધડીએ વગાડવામાં આવતાં ચાર નાદિત્રનો સમૂહ તે; ટકોરખાનું. (ચોધડીયાં એમ બં વંમાં વપરાય છે.) [પટેલ.

ચોગલો, પુ. ગામડાનો અમલદાર;

ચોમ, પુ. [સં.] વહકલ; છલ.

ચોખલો, પુ. ભવેથી આવતો ગરમ મશાલો.

ચોટ, સ્રી. આઘાત; પ્રહાર; ઝપટ; ધા; જખમ (૨) પેચ; ફાંસો. (૩) એક ભતનું ભદુ. (૪) નિશાન (૫) સફાઈ. (૬) તુકસાન; મર્યાદા. (૭) લાગ; દાવ. (૮) મુકો; ઠેસો. (૯) ચોટય=પેટમાં ચીકણા મળનું ભરાઈ રહેવું તે. ચોટય રહેવી=અપચો થવો. કિં ૩૦ ચોટ મા= રવી=ઝપટ લગાવવી; ચોરવું. ચોટલાગવી= દાવ ફાવવો (૧૦) આક્રમણ; દુઃખ

ચોટડું, વિ. ચોંટી રહે એવું (૨) નં ચોંટીને વળગી રહે એવું જે તે.

ચોટણું, વિ. ચોંટી નય એવું; ચીકણું. (૨) નં ચીકણો ને લપસી પડાય એવો કાદવ. (૩) ચોટવાનું આસન.

ચોટલી, સ્રી. [સં. ચૂડા]
પુરુષને માથે લાખા વાળનો જે ગુચ્છ રાખવામાં આવે છે તે (૨) કોઈ પણ વસ્તુની ઉપરનો તત્તુમય ગુચ્છ તે. (૩) શિખાત; જેને છોડાવી જવાય નહિ એવો અમલનો મુવાળાનો જતથો. કિં ૩૦ ચોટલી મંતરવી=દાવ પેચમાં સામા કરતાં વધી જવું ચોટલી લઈ લેવી= સામાવાળાને પાછો પાડવો ચોટલી પદ=ડવી=કળનમાં લેવું ચોટલી હાથ આ=વવી=સામાનો દાવ ભણી લેવો.

ચોટલો, પુ. સ્રીને આખે માથે રાખેલા લાખા વાળનો જતથો તે; વેણી; કેરાકલાપ. કિં ૩૦ ચોટલો વાળવો=તેલ નાખી હોળીને વાળ ગુંથવા અગર ખાંધવા. ચોટલા ગુંથવા=વાતને ઉથલાવી ઉથલાવીને વધારવી. (૨) જે જણ વચ્ચે

સાચા જુઠાં કરી વેર કરાવતું. (૩) એક બીજાની સાથે જોડી દેવું (૪) વધારીને વાત કરવી. (૨) પુરુષની પહોળી લાખી ચોટલી કહેવું ચાર મળે ચોટલા તો ભાગે ચોટલા=સ્ત્રીઓ એકઠી થાય તો કોઈનું ઘર ભગાવે કે લડાઈ કરાવે ૩૦ પ્ર૦ ચોટલો કપાય=ચોટલો મુંડાય=વિધવા થાય

ચોટાણુ, કિં ૨૦ તુલસાનમા આવી પડતું (૨) ૪૫મા આવતું

ચોટી, સ્ત્રી ૦ નાની ચોટલી; શિખા (૨) ચોટ ન ચૂકે એવો માણસ

ચોટાઈ, સ્ત્રી ૦ ચારવાની ટેવ (૨) ખવાઈ, હુઆઈ [હુઆઈ, ખધું

ચોટું, વિ ૦ ચોરવાની ટેવવાળું,

ચોડ, જી ૦ ચોડો.

ચોડાવતું, કિં ૦ સ૦ પકવતું; શેકતું

ચોડતુ, જી ૦ ચોડલ.

ચોડાણુ, ન ૦ ચોડાપાણુ, પહોળા-પણું; પનો (૨) ચોલાણુ

ચોડું, વિ ૦ પહોળું; વિરતન. (૨) ચાર પડવાળું, ચાવડું ચોટાઈ=પહોળાઈ

ચોડો, પુ ૦ એક એકની ઉપર ચડાવેલી વસ્તુઓનો જથ્થો; ખડકલો.

ચોઢણું, ન ૦ ચોઢવાનું જે તે; ચાલો; ટીલડી. (૨) ખાખ.

ચોઢણું, કિં ૦ સ૦ વળગી રહે તેમ કરવું; ચોટાડણું; વળગાડણું (૨) મારવું. (૩) જરડણું; ખેસાડણું. (૪) છાંટ રોપવો.

ચોતરફ, અ ચારે બાજુએ.

ચોતરીશ, વિ. ત્રિશ ને ચાર; ૩૪.

ચોતરે, પુ મોટા વિશાળ ચોટલો;

વેલી (૨) ઝાડ અથવા થાભલાની આસ-પાસ કરેલી કેટલી ખેસવા જેવી જગ્યા

(૩) રગભૂમિ (૪) ચણતરો

ચોતારો, વિ જેમાં ચાર તાર હોય એવું. (૨) સ્ત્રી. એક જાતનું ચોકડીવાળા વણતરનું કપડું. [અતુ

ચોતારું, વિ જેમાં ચાર તાર હોય

ચોતાલ, વિ. ચાર તાલવાળું (ગાયન).

ચોધ, સ્ત્રી [સં. ચતુર્થી]

ચુકલ અથવા વદ પક્ષનો ચોથો દિવસ: ચતુર્થી (૨) વર્ષિ ચોથે કરવાનું એક વ્રત.

(૩) ચોથો ભાગ ને; ચોથાઈ કિ પ્ર. ચોથ આપવી=ખડણી આપવી ચોથનો

ચંદ્ર=ભાસ્કરવા શુદ્ધ ચોથનો ચંદ્ર જો કોઈ જીએ તો તેને માથે જુડું કલક ચડે

એમ કહેવાય છે. [ચોથો ભાગ, ચતુથાર.

ચોથાઈ, સ્ત્રી ચોથ; ખડણી (૨)

ચોથિયું, ન નાના બાળકના મરણ પછી ચોથે દિવસે તેની જે ક્રિયા કરવામાં

આવે છે તે. (૨) ચોથો ભાગ (૩) ચાર ચાર દિવસની વારીએ આવતો તાવ.

ચોથું, વિ. [સં. ચતુર્થ] કમમાં ચારના સ્થાન ઉપર હોય તે.

ચોદિશ, વિ. ચાર દિશાએવાળું. (૨) અ ચારે તરફ.

ચોધરી, પુ. સીમના રક્ષણના બદલામાં પસાયવું ખાનાર. (૨) ગાડી-વાનોમાનો વરો.

ચોધાર, અ. ચારે બાજુએ ધારાઓ

ચાલી રહી હોય તેમ; પુણ્ય; ખૂબ

ચોધાર, વિ. ચાર ધારેવાળું.

ચોધારે રાવુ=ચારે શ્રુતિથી આસુ પડે

એમ ધાતું રાવુ [શીખ (૩) ઉત્સાહ

ચોપ, સ્ત્રી ચાપ; ઇચ્છા (૨)

ચોપગુ, વિ [સં. ચતુષ્પાદ]

જેને ચાર પગ હોય એવું. ન ચાર પગ-

વાળું જનાવર; ઠોર

ચોપચીની, સ્ત્રી એક જાતની ચોપધી.

ચોપટ, પુ કપડાના ચાર કડકડ

ચોક્કસે બનાવેલી સોગઠા રમવાની બાજી

કિ. પ્ર ચોપટ ખેલવો=સોગઠા બાજી

રમવી (૨) ચાર બાજુએ પટ દોરેલા

હોય એવી મદદનગીની રમત. (૩) વિ

ચારગાથું.

ચોપડ, ન. ધી, તેલ ઇલાદિ ચીકણા

પદાર્થ (૨) ધી ચોપડ ચોપડ=સાગી

રહે તે ચોપડાઈ નય એવું જે તે, સ્નેહ

(૩) વિ ચાર પડવાળું.

ચોપડણું, કિ. સ. [પ્રા. ચાપ્પઈ]

લગાડણું; ચોળણું; લીપણું (૨) લાટણું.

ચોપડાં, ન. જેને એકથી વધારે

અથવા ચાર પડ હોય એવી રોટલી; (ચાર

પડવાળું તે ચોપડું;) થેપલા.

ચોપડી, સ્ત્રી ચાર અથવા વધારે

પડ કે પાનાંવાળી વસ્તુ (કમળની

ચોપડી); વહી; પુસ્તક. (૨) ચાર પડ-

વાળી રોટલી.

ચોપડું, વિ. ચાર પડવાળું; ચાર

કે વધારે ફળવાળું. (૨) ચીકણું; ચીકડું.

(૩) ન. જેને ચાર પડ હોય એવી રોટલી.

ચોપડો, પુ. હિસાબ લખવાની

લાખા પાનાની મોટી ચોપડી; નોંધપોથી.

(૨) કાળી ચીકણી માટીનો થર. કિ.

પ્ર ચોપડો રાખવો=વિજતવાર હિસાબ

રાખવો.

ચોપદાર, પુ ચોખ (રાજદંડ)

લઈ ચાલનારો; છડીદાર; મુખ્ય હુકમરિથો.

ચોપન, વિ. પચાસ ને ચાર; ૫૪.

ચોપણું, કિ સ દાખલ; વાવણું;

ખાસલું (૨) ટીપણું

ચોપાઈ, સ્ત્રી. [સં. ચતુષ્પદી]

પંદર પંદર માત્રાનો એક રાગ (૨) ચાર

પાયાનો નાનો ખાટલો.

ચોપાટ, પુ. જેને ચાર પાટ હોય

તે; સોગઠાં રમવાની બાજી, ચોપટ (૨)

સરખી સુધારેલી અનાજ વાવવાની જ-

મીન (૩) અ ચતાપાટ

ચોપાનિય, ન. ચાર અથવા ચારથી

વધારે પાનાતું સાહિત્યનું લખાણ; માસિક;

સામાયિક પત્ર

ચોપાયા, પુ એક જાતનો માત્રા-

મેળ છદ્દ; ચચાર પદના જોડવાળી

પદ્ધત્યના.

[ચારે પાસ.

ચોપાસ, અ. [સં. ચતુ:પાર્શ્વ]

ચોપાળી, સ્ત્રી. નાજા અથવા

ખાડામાંથી ખાણી કહેલી કચારડામાં

હેવાની એક કળા અને તેમાંની પરનાળ.

(૨) નાની ઢીંકડી. કિ. પ્ર. ચોપાળી

લાણવી=ઢીંકડીની પરનાર નીચીડી ચોપરવી.

ચોપાળો, પુ. કહેડાવાળો સુવા
બેસવાનો હિંચકો; બુલો.

ચોફાળ, પુ. જેમાં ચાર પડ હોય
એવી મોટી ચિછોડી. કિ. મ. ચોફાળ
આઠવો=પોક મૂકીને રોવું; પાયમાલ
થઈ જવું; દેવાણું ધરવું [બાબુએ

ચોફેર, અ. ચોતરફ; ફરતી ચારે
ચોખ, સી. [ફા.] નાનો દંડકો.
(૨) તંબુનો વચ્ચેનો વાંસ. (૩) સોના
રૂપાએ મઢેલો દંડ; છડી. [ચાંપડું.

ચોખણું, કિસ ચોખણું; રોખણું. (૨)
ચોખિયા, પુ કસુંબીનો રંગગળતો
સુંવાળો માવો.

ચોખે, ન. [સં. ચતુર્વેદ]
મથુરા તરફનો હેઠપુટ બ્રાહ્મણ (૨) દંડકો
(૩) ઠકાના આઘાતનો સળ (૪) ચપકો;
હનો હનો ડામ (૫) ટોચાવાથી પડેલા ક્ષત
ચોખીલું, જી છાલીલું.

ચોખગ, અ. ચારે તરફ, ચોખમ
ચોખટિયું, વિ. ચારે છેડે પહેરેલું.

ચોખાસુ, ન. [સં. ચાતુર્માસ]
વરસાદના ચાર મહિના; વરસાદના દહાડા.
(અપાઠ, આવણ, આદ્રપદ અને આસો
એ ચાર મહિના ચોખાસાના ગણાય છે.)
કહેવું ચોખાસાનો વ્યાધળો લીલું દેખે=જેણે
જેવું જોયું હોય તેવું જ તેને યાદ આવે.

ચોખુખું, વિ. ચાર મોંવાળું;
ચાર બારણાવાળું. (૩) ચોખુલું.

ચોખેર, અ. ચારે તરફ; સઘળી
બાબુએ.

ચોચણો, પુ. ચોરણો; લેંધો.

ચોર, પુ. [સં. ચુર] વગર
હકકે બીબની વસ્તુ છુપી રીતે લઈ લેનાર;
તસ્કર. (૨) બીબની વિદ્યા કળા વગેરે
છુપી રીતે શીખી લેતે (૩) બીબનું મન
હરી લેનારે તે. (૪) વિ બાતું; છપું;
ગુપ્ત. કહેવું ચોરનારની ચાર અને જોના-
રની બે=ચોર અને તેમ કરીને ધાપ મારી
જાય. ચોરની મા કોડીમાં મોં બાલીને
રૂએ=ચોરથી પોતાનું દુઃખ જાહેરમાં
રણય નહિ. ચોરની નજર બચકે તે
લોટો લઈને સટકે=ચોર હોય તે લાગ
જોતોજ રહેલો હોય. ઉલટો ચોર કાઠવા-
ળને દડે=સાચું મળે પડવું. ચોર પેસવો=
શરીરમાં મરણસૂચક ચિહ્ન થવો; શ્વાસ
થવો. (૨) મનમા લાય લાગવો.

ચોરઆમલી, સી. એક જાતનું ઝાડ.
ચોરઆંક, પુ કાપડ ઉપરનો છુપોઆંક.
ચોરખાનું, ન. અભણાને ન જડે
એવું છુપું ખાનું; ચોરખંડ
ચોરખીલી, સી ખાણું દેવાની
છુપી ખીલી.

ચોરખીસું, ન. ન જડેએવું છુપું ખીસું
ચોરગાંઠ, સી. ન છૂટે અને ન
સમજાય એવી ગાંઠ.

ચોરદું, વિ ચોરી કરવાની જેને
ટેવ પડેલી હોય એવું.

ચોરણી, સી સુંથણી; લેંધી.

ચોરણો, પુ. ધુંડીથી ઢિંચણુ લગી
બેસતો ને ઉપરથી ખુલ્લો એવો લેંધો;
સુંથણો.

ચોરદાનત, સ્ત્રી. મળથીજ મનમાં
કપટ હોય એવો સ્વભાવ તે.

ચોરદષ્ટિ, સ્ત્રી. વાંકી નજર.

ચોરમારી, સ્ત્રી છુપો રસ્તો.

ચોરવિદ્યા, સ્ત્રી ચોરી કરવાની કળા

ચોરધું, કિ. સ. [સં. ચુર]

બગર હકકે કોઇનું કંઈ છુપી રીતે લઈ
લેવું. (૨) સામાને ખબર પડે નહિ તેમ
છુપાવવું. (૩) આકર્ષવું; મોહિત કરવું

ચોરસ, પુ. ચાર સરખી બાજુઓ
અને ચાર સરખા બુણવાળી આકૃતિ તે
(૨) લંબાઈ પહોળાઈના ગુણાકારથી
નીકળતું માપ

ચોરસી, સ્ત્રી ચોરસ આકારની ત-
ખતી. (૨) ગળામાં પહેરવાનું એક વસ્તુ.
(૩) સુતારનું એક જાળર

ચોરસું, ન. ચાર સરખી બાજુઓ-
વાળું ચોસકું; ચોખડો કંટકો; ચાકું.
ચોરસાંની જમીન=ચોરસ ધરો જડીને
બનાવેલી જમીન. [કપડાનો કંટકો.

ચોરસો, પુ. ચાર સરખી બાજુઓનો

ચોરાઈ, વિ ચોરાયેલું; ચોરાઈ આવેલું.

ચોરાચોર, સ્ત્રી. ઘણા જણે જુદી
જુદી રીતે જાનુંમાનું વારંવાર ફેંકાવી જવું
તે. કિ. પ્ર. ચોરાચોર કરવી=જેમ ફાંવે
તેમ-ગમે તે વખતે થોડે થોડે ચોરવું.

ચોરાચોરી, સ્ત્રી. સામસામે ચરસ-
પરસ ચોરી થયા કરવી તે.

ચોરાણું, વિ. નેવું ને ચાર; ૯૪.

ચોરાણું, કિ. અ. ચોરાઈ જવું. (૨)
છેતરાવું; શુભાવો ખાવો.

ચોરાશી, વિ. એંશી ને ચાર; ૮૪.

(૨) સ્ત્રી. ગમના તમામ બ્રાહ્મણને ભોજન
આપવું તે; બધી નાતોના બ્રાહ્મણોનું
પંચ. (૩) અવતારોની ઘટમાળ (જેમ
કહેવાય છે કે ચોરાશી લાખ જન્મ
પ્રાણી વગેરેના થાય છે. આ ઉપરથી
એવા જન્મોની પરંપરા તે 'ચોરાશીનો
ફેરો' કહેવાય છે) ચોરાશી બદરનો વા-
વટો=વેપારનું બહુ મોટું મથક.

ચોરિયા, પુ. ગળાની બારી નજીક-
ના માંસપીંડો. કિ. પ્ર. ચોરિયા આ-
વવા=માંસપીંડો ઉપર સોળે ચઢી આવવો.

ચોરિયો, પુ. દરિયામાં ચાલતાં
વહાણો ઉપર ફરેડો પાડનાર.

ચોરી, સ્ત્રી. [સં. ચૌરી]

ચોરવાની ક્રિયા (૨) ચોરનો ધંધો. (૩) ચોરી=
ચારે બુજે ચાર બેડાં બંધાવી વચમાં વેણી
કરી વરકન્યાને પરણવા બેસાડવામાં આવે
છે તે જગા; લગ્નમંડપ. કહેવું ચોરીમાંથી
દાંત કરડવા=લગ્ન થતાં પહેલાં વરવહુને અણ-
બનાવ થવો. ચોરીમાંથી રંડાપોન્શર-
આતથી બગડવું.

ચોરો, પુ. [સં. ચતુર] છાપ-
રાવાળો વિશાળ ઓટલો; ગ્રામ કચેરી;
ચણુતરો; ગેટ; બહેર અને સરકારી કાન-
ગજ કરવાનું ગામડામાંનું એક ખુલ્લું
બહેર મકાન. (૨) સાધુ સંતોના મહા-
ને દાટેલી જગ્યા ઉપર ચણુસો ચોતરો.

ચોલ, પુ. [સં.] દકખણમાંના
એક દેશનું નામ. (૨) મજા (૩) કમુંબી
ભાવક. (૪) વહકલ.

બોલાઈ, સ્ત્રી. ચોળાની લાજ.

(૨) લાલ મૂળિયાની લાજ

બોવટ, ન ચાર વાટવાળી જગા;
ચોળાન. (૨) પચાત.

બોવટિયો, પુ. ચોરે ખેસનારો;
આગેવાન પુરુષ, લવાઈ કરનાર

બોવડું, વિ ચાર પડવાળું.

બોવાટ, સ્ત્રી ચાર રસ્તા ઉપરની
જગા બોવાટે=ખારે વાટે.

બોવાડ, વિ. ચારે બાજુએ જંને
વાડ કરેલી હોય એવું

બોવીઆર, પુ. સૂર્ય આથગ્યા પછી
સૂર્યોદય થતા સુધી અન્ન, પાણી, મુખ-
વાસ કે સુખદી વગેરે કાંઈપણ ન ખાવાનું
જેનોનું યત

બોવિરા, વિ. [સં. ચતુર્વિ-
શતિ] વિશ ને ચાર: ૨૪.

બોવું, કિ સ કાલ્પમા વોચવું; શેપવું.

બોશવું, કિ અ શોષવું; ખેંચવું; ચૂસવું

બોશિયું, ન. એક નાનું માપ

બોખ્ય, વિ. [સં] ચૂસવા લાયક.

બોસક, વિ. સાક ને ચાર; ૬૪.

બોસર, સ્ત્રી. ચાર સેરની ગુથેલી
ઢોરી (૨) ગળથથો કિ. પ્ર. ચોસર
ગુથવી=જરાક હોય તેમાથી વધુને મોટું
ખનાવવું (૩) સોગઠારમવાની બાજુ; ચોપાટ.

બોસલું, ન. બહુ ચડતું (૨) મોટું,
બહુ ને ભારે ગચિયું.

બોસેર, વિ. ચાર સેરેવાળું. (૨)
સ્ત્રી ચારસેરી ગુથેલી; ચાર સેરેનો હાર.

બોસેરું, વિ. ચાર સેરેનું.

બોહ, પુ ચાહે; ભાવ; અભિલાખ, કમળકા.

બોહાણુ, પુ જુ ચોહાણુ.

બોળ, એક અતિશય લાલ રંગનો
પદાર્થ; અળતો; રોનાંગેર

બોળંબોળા, સ્ત્રી. એકની એક વાત
વારવાર કાઢી તેની ચર્ચા કરવી તે

બોળવું, કિ સ પંજમા લઈ ને
મસળવું; ચીકણું અને એકાકાર થાય તેમ
કરવું (૨) એક બીજાની સાથે ઘસવું,
રગડવું (૩) દબાવવું; કચરવું (૪) ચોપ-
ડવું, લગાડવું. (૫) માલેસ કરવું (૬)
લંબાવવું; ચર્ચા કરવી (૮) બગા-
ડવું ૩ પ્ર. ચેટ બોળવું=ખાલી સતાપ
કરવો રાખ બોળવી=ખિખારી થઈ જવું

બોળા, પુ એક કંડોળ (એની
શિંગા લાખી થાય છે તાજ લીલી શિંગો
શાક તરીકે ખવાય છે અને ચોળા આખા
તથા તળ કરીને વપરાય છે)

બોળાઈ, જુ ચોળી

બોળાંબોળ, સ્ત્રી ઘડલાંગ, સંકલ્પ-
વિકલ્પ, વારંવાર ચર્ચા કરવી તે. (૨)
ધાંધલ; ગડબડ કિ પ્ર. ચોળાંબોળ કરવી.
પિંજવું; ચૂંથવું; ચર્ચાવવું; વારંવાર
કાંઈ વાત કાઢવી; અતિ પડપૂછ કરવી.

બોળાંબોળી, સ્ત્રી. જુ. ચોળાંબોળ.

બોળાફળી, સ્ત્રી. ચોળાની શાક
તરીકે વપરાતી શિંગો તે. [બાની શિંગો

ચોળી, સ્ત્રી. ચોળાફળી; મોટા ચો-
ચોળી, સ્ત્રી. [સં. ચૌલિકા]

સ્રીઓને છાતીએ પહેરવાનો હુકમી બાંધનો કબજો, કંચુકી. કિ પ્ર ચોળી પહેરવી=આયલા બનવું. ચોળી ખંડ=એક ચોળી ચઢ રહે એટલોજ કપડાનો કંડો તે. [વામમાર્ગ

ચોળીમાર્ગ, પુ કાચળિયો પંથ,

ચોળી, પુ કાંઈપણ ચીજને પ્રવાહી-મા ઉકાળી બનાવેલું ઘાટું પેથ; ક્વાથ (૨) કોરો (અંગરખાનો) (૩) મનમા વિચારોની જે વારંવાર ઘટભાંગ થયે તે; ગભરાટ; ચિતા; વસોપાત (૪) દેહ; શરીર.

આંકે, સ્રી શરીરમા એકાએક કંપ થઈ આવતો તે; આચકા

આંકવું, કિ. સ ચમક-ચમકવું, ભડકવું; ગભરાઈ ઉઠવું (૨) કપવું; શરીરનું એકાએક મરડાવું. (૩) તાજુબ થવું, શ્રાસકો પરવો ચોકાવવું=ખીવડાવવું, ચમકાવવું

ચોંચલાં, ન. નખરા; ચંહા

ચોંચલું, વિ ચુંધણું (૨) કાંઈકણું

ચોંદ, સ્રી. ચુંટી નાખવા જેવી શરીર ઉપર અસર થવી તે; ખજુજ. (૨) ચોંટય=ચીકણા પદાર્થનો અપયો.

ચોંટવું, કિ. અ. સજ્જત બેસવું (૨) ચિકાશને લીધે વળગી રહેવું. (૩) તાકીને નિશાન મારવું (૪) મન લાગવું.

ચાંટિયાં, ન. પોઆ હાથે ચુંટીઓ લેવી તે.

ચોંટી, સ્રી. ચુંટી.

ચોંપ, સ્રી. ખંત; ચાનક. (૨) અ ઉતાવળ. (૩) ઠેસી; કળ; ચાંપ. (૪) ઢોલ

વગાડવાની સળી. કિ પ્ર. ચો પ રાખવી=ખત રાખવી ચો પેથી ચાલવું=ઉતાવળે ચાલવું [બજાર તે.

ચોંટું, નખતર; ચાર રસ્તા ઉપરનું

ચોંદ, વિ દસ ને ચાર; ૧૪. ૩.

પ્ર. ચોંદ ચોકડીનું રાખ્યું=ચાર યુગની એક ચોકડી એવી ચોંદ ચોકડી લગી ગાયે એણું રાખ્ય. કહે ૦ ચોંદ બજે તેને ચાર શું કહે ?=ચોંદ વિધાનો બજાનાર જે પરિત હોય તેને એકલા ચાર વેદ બજાલો વેદિયા શી શિખામણ હઈ શકે ?

ચોંદદાન, ન. દાનના ચોંદ પ્રકાર છે તે.—અન્નદાન, ઉદકદાન, દીપદાન, તામ્રદાન, ગૌદાન, કન્યાદાન, વિધાદાન, પાત્રદાન, ચદનદાન, પુષ્પદાન; વસ્ત્રદાન, શગડીદાન, લોહદાન ને તિરદાન

ચોંદભુવન, ન. [સં.] દેવ, માણસ, વગેરેને રહેવાના જે ચોંદ સ્થાન તે:—સત્યલોક, તપોલોક, વનલોક, રવલોક, ભુલોક, ભુલોક, એ સાત ઉચે અને અતલ, વિતળ, સુતલ, તળાતળ, મહાતળ, રસાતળ અને પાતાળ, એ સાત નીચે મળીને ચોંદ ભુવન કહેવાય છે ચોંદ ભુવનનો નાથ=પરમેશ્વર.

ચૌદમુંરતન, ન. [સં.] અમૃત. (૨) માર; શિક્ષા. (દેવ અને દાનવાએ મળીને સમુદ્ર પલોાવ્યા હતા અને એ સમુદ્રમાંથી તેમને ચૌદ રતન પ્રાપ્ત થયાં હતાં, તે આ પ્રમાણે:—લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિભતક, સુરા, ધન્યવતરી, ચંદ્રમા,

કામદુષા, ઐરાવત હાથી, રંભા, સંત-
મુખનો ઘોડો, ઝેર, વિષ્ણુનું ધનુષ્ય,
રાખ અને અમૃત.

ચૌદવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.] પ્રાચીન
સંસ્કૃત સાહિત્યમાં ચૌદ વિદ્યાઓ ગણેલી
છે તે:-આરવેદ, છ વેદાંગ (શિક્ષા, કલ્પ,
બ્યાકરણ, નિરૂક્ત, છદ્ધ અને ન્યાયતિપ)
ધર્મશાસ્ત્ર, પુરાણો, ન્યાય અને મીમાંસા

ચૌદશ, સ્ત્રી. [સં. ચતુર્વશો]
પંખવારિયાની ચૌદમી તિથિ
ચૌર્ય, ન [સ] ચોરી, ચોરીનું કામ
ચૌલ, ન [સ] નાના છાકરાને
પહેલવહેલા વાળ લેવરાવવાની જે ક્રિયા
તે. ચૌલકર્મ=મુંડન.

ચૌહાણ, પુ એક રત્નપૂત કુળ
ચુત, વિ. [સ] પહેલું, સ્થાન-
બ્રજ થયેલું; પનિત
ચુતિ, સ્ત્રી [સં] પાત; પતન.
(૨) ગળતી (૩) ખામી; સ્ખલન.
(૪) અમાવ.

છ.

છ, પુ. [સં. છ] ગુજરાતી
વર્ણમાળાનો બીજારમો અક્ષર (૨) અ.
છિ; છટ. તિરસ્કારવાચક હુદ્ગાર

છ, વિ. [સં. છટ] ત્રણથી
ખમણી સંખ્યા; ૬.

છકિયું, ન. [સં. શિશુ:]
નાનું છાકર; હેયું પુ. છકયા; હેથા.

છક, પુ. અભિમાનનો અતિશય તે;
છાક; તોર; ગરરી; મદાંધતા. (૨) સ્તબ્ધ
થઈ ગયું હોય તેમ; દિઃમૂઠ. (૩) ચક્રિત;
તાજુબ. કિ. પ્ર છક કરી દેવું=આશ્ચર્ય
પામે એમ કરવું (૪) છતાં આકનો પાડો

છકછકાટ, પુ અભિમાનનો જુસ્સો;
તોર; છાક (૨) કાક; ભમકો.

છકછુધું, વિ. એકહું કરીને કસ-
લેલું (૨) મદ્યેયું; નોરી

છકડી, સ્ત્રી. [સં. ષટકો] છ
કાગળની થોકડી; એક ભતની છ વસ્તુનો
સમુદાય તે. [સમુદાય

છકડું, ન. [સં ષટક] છનો
છકડો, પુ [સં. શકટ]
નાનું ગાડું; છ માણસ જેસી શકે એવું
ગાડું. (૨) છનો સમુદાય.

છકડું, કિ. અ. ફૂલી જવું; ફાટી
જવું, નહિ લેખવું; બહેકી જવું; વંઠી
જવું; ઉદ્ધત થઈ જવું (૨) ભરાઈ જવું;
ધરાવું; વૃક્ષ થવું. છકાવવું=છકવી નાંખવું.

છકાઈ, સ્ત્રી લાગણ્યગટ છ ઉપવાસ
કરવાનું જોનાનું એક જન છકાથી છવ=જુદી
જુદી છ ભતિના પ્રાણીઓ તે; છ થાનિ.
છકાર, પુ છ એવો અક્ષર અને
ઉચ્ચાર તે.

છકિયું, વિ. [સં. ષટક]
જેને છ બળદ નેડેલા હોય એવું (ગાડું).

છકીજવું, કિ. અ. કન્મલ થઈ જવું;
બહેકી જવું; વંઠી જવું; ફાટી જવું.

છકેલ, વિ. છકેલું; વ'કેલું; વહીગયેલું.
 છકકડ, સ્ત્રી. તમાચો; લપડાક. (૨)
 ઠેસ; ભૂલથાપ. (૩) છક થઈ નય એમ
 કરું તે. (૪) સરસાઈ કરી બતાવવી તે.
 કિ પ્ર. છકડ દેવી=સ્પર્ધામાં ઉત્તમ નીવ-
 રું. છકડ મારવી=ભૂલ ખવરાવવી;
 છકડ ખાવી=છેતરાવું [માંનો એક દાવ
 છકકેલ, સ્ત્રી સોગંદાંખાછની રમત-
 છકકો, પુ. [સં. ઘટક પ્રા.
 છકો] છનો સમુદાય તે; એક જાતનાં
 છ ચિહ્નવાળું પાનું તે છકકો; જેની ઉપર
 છનો આંક કે છ દાણા પાડેલા હોય એવો
 પાસો. ૩. પ્ર. છકકોપચો=ભૂલથાપ ખવ-
 રાવવાનો દાવ રમવો તે; ફરેખ; દાવપેચ.
 કિ પ્ર. છકાપંચા રમવા=પ્રપચની ખાજ
 રમવી. કહે૦ છકા છુટી જવા=નાસીપાસ
 થઈ જવું; હિંમત હારી જવું.
 છખુણ, વિ. જેને છ ખુણા હોય એવું
 છખુણિયું, વિ. છ ખાળુઓ ને છ
 ખુણાવાળું તે. [બકરો; બાકડો
 છગડો, પુ. છનો જે આંક તે (૨)
 છગણું, વિ. [સં. ઘટગુણ]
 છએ શુભાય તેરું; છપટ
 છગલ, (છગ, છગ,) ન. બકર;
 બેકડું. (૨) છરૂ વચ્ચ.
 છગાર, સ્ત્રી. શિખર; ટાચ; મથાળું;
 ગાંડની ઉંચામાં ઉંચી ડાળાઓનો જે
 સૌથી ઉપલો લાગ તે.
 છચોક, અ. નહેર; ખુદી જગામાં;
 હવાડી રીતે; સર્વે નજી તેમ. (૨)

છપાળ્યા વગર. [(૨) છચો; ઠગ.
 છચોર, પુ. નહેરમાં પંક્તિ ચોર.
 છછઈ, સ્ત્રી. છાછરા કિનારાની જમીન.
 છછણવું, કિ. અ. છત્ છત્ થવું;
 ધૂધરીનો ઠમકે ઠમકે ચવાજ થવો. (૨)
 રહી રહીને બડબડવું, ગણગણવું; છણુછણવું.
 છછણાટ, પુ. છત્ છત્ થવું તે;
 છણુછણાટ; ખણખણાટ; ધમધમાટ; ઝમ-
 ઝમાટ. (૨) રીસથી તોરમાં બડબડવું તે.
 છછરૂં, વિ. છાછર; બહુ ઉંડું નહિ
 એવું; આછું; ઉપરછહ
 છછુંદર, ન. [સં. છુછુંદર]
 હુંકી પુછીતું આણું ઉદરના જેવું એક
 પ્રાણી; ચેણ. (૨) આતસખાજનો કાતરો.
 ૩ પ્ર. છછુંદર જેવું=અટકચાળું; ઘાતમે-
 લિયુ (૨) સળવળિયું. કહે૦ છછુંદરનાં
 છએ સરખા=ખધાએ એકજ તરેહનાં.
 સાથે છછુંદર પકડયું=ખવાય નહિ ને છા-
 ડાયે નહિ એવું છછુંદર છાડવું=ખપાટોમારવો.
 છછુંદરી, સ્ત્રી. [સં. છુછુંદરી]
 છછુંદરની માદા. (૨) વિ. છછુંદરના જેવાં
 લક્ષણવાળી; અટકચાળી; ધુસધુસકરનારી સ્ત્રી
 છછુંદરે, ન. છછુંદર; છછુંદરની મા-
 કક જ્યાં ને ત્યાં ધુસી નય એવું જે તે.
 (૨) ચર્ચા કરાવે અથવા ઉશ્કેરણી ફેલાવે
 એવું ગપુ. (૩) કોઈ પણ દિશાએ
 પેસી નય એવું આતસખાજનું ખાણ.
 છછેકાઈ, સ્ત્રી સ્વચ્છતા; ચોકખાઈ.
 છછોરી, વિ. સ્ત્રી. છોકરવાદ; નછો-
 રવી. (૨) આછુકલી; હલકામનની; ડહાંછળી.

છછેડં, વિ નાદાન; છોકરવાદ.
(૨) આછકલ.

છળવટી, સ્ત્રી છળનો કહેડો; ઝડ-
ખાનો આગલો ભાગ. (૨) છળ ઉપરનું
નાનું છાપર

છળવણું, કિ. સ. [સં. સજ્જીકૃ]
છળું કાઢીને શણગારવું; આગલી રવેશથી
શોભાવવું. (૨) છાપરે કરાવવું

છળું, ન. ખારીની અથવા આખી
મેરીની બાજુએ બહાર ઢાલી સુશોભિત
બનાવેલો રવેશ; ઝડખો.

છટ, અ. છુત્કારી કાઢવું ને; છિં; ઠઃ
(૨) તિરસ્કારભર્યો ઉદ્ગાર.

છટકડું, કિં અ બંધનમાંથી એક-
દમ છુટી જવું; હાથમાંથી નીકળી જવું;
વહુટવું. (૨) નિશાન ચુકવું. (૩) સરી
જવું; લપસી જવું (૪) બહેડી જવું; વહી
જવું (૫) ઉછળી જવું; ઉડીને દૂર થઈ જવું

છટકાવણું, કિ. સ. છટકે અથવા
ખસી જાય એમ કરવું, ચટકાને ઉડા-
ડવું. (૨) ચુકવવું; ભુલવવું (૩) ઉચ્છ્ર-
બળ થાય તેમ કરવું. (૪) સેરવવું.

છટકિયું, ન દુવાલ; ખલે રાખવાનું
હુગડું; અગુચો; ઉત્તરિયો (૨) ખાસણું
અંધ થઈ જાય એવી જે કરામત ને પેચ
તે ફાંસો. (૩) સટકીયું; ગાળો

છટકીજવું, કિ. અ. વગર હરકતે
ખસી જવું; નીકળી જવું; છટકવું; જ-
તા રહેવું (૨) વંહી જવું; વહી જવું.
છટકું, ન ચાંપ; ફાંસો; પેચ; પકડ;

જળ, દાવપેચ; પ્રપંચ કિ પ્ર. છટકું
મારવું=કાંઈને સપરાવવાની બાજી મારવી;
કાવતડ રચવું; પાસા નાખવા

છટા, સ્ત્રી. [સં. સટા] સામો
માણસ છક થઈ જાય એવી બોલવા,
ચાલવા, વગેરેની રીત તે, તરેહ; દબઃ
ચાતુર્ય; ખૂબી (૨) કાળિ; તેજ, શોભા.
(૩) ચંદન વગેરે લગાડવાની જે ચતુ-
રાઈ તે (૪) દબજબ, રીતભાત

છટાછટ, અ છટ, છટ, એવો અ-
વાજ ગાય એમ

છટાદાર, વિ મોહ પમાડે એવું
સુદર, નળેનું (૨) યુખીદાર; મરોડદાર

છટાંક, વિ. [સં. પટ+ટક] ઇ
પૈસાભાર (૨) છટાંક ભારનું માપ
અથવા વજન તે. [આવાક.

છટેલ, વિ છટક; વહેલું (૨)

છટ્ટી, સ્ત્રી [સં. પટ્ટી] બાળ-
કના જન્મ પછીના છટ્ટા દિવસ અને તે
છહાડે કરવાની ક્રિયા વગેરે તે છઠીના
લેખ; બાળકના જન્મ દિવસ પછી ને છટ્ટે
દિવસે વિધાતા ઘરફથી લખાતા લેખ.
કિ. પ્ર છઠીનું ધાવણ ઘઠી નાંખવું=
ખૂબ વમન થવું. (૨) એવો મારવો કે
ફરીને જન્મ લીધો હોય એમ માને. (૩)
શરીરને ઘોઈ નાખે એવું ઔષધ આપવું.
ઝહે. છઠીનું ઉખડેલું=નાનપણથી વહેલું.

છટ્ટી, વિ. અનુક્રમે છ ઉપરનું

છટ, સ્ત્રી. [સં. પટ્ટી] પખ-
વાટિયાની છટ્ટી તિથિ તે.

છડ, ન છોડું. પડ; ફાટક; ઊલ.
(૨) બર; બરનો ઊડ (૩) લાકડી;
બાલાનો હાથો

છડકું, કિ. સ. પાણી છાટું

છડવું, કિ. સ. [સં. શટ]

છાડા કાઢી નાખવાને ખારણિયામા નાખી
મુસળથી ખાટું (૨) મારવું, કચરવું કહેવું
છડનારી છડે ને ઉપણનારી ટળી પડે=
ખરી મહેનત કરનારને કંઈ નહિ અને
નહિ મહેનત કરનારને દુઃખ થાય

છડા, પુ હાથના ચાપા મારવા તે.

(૨) બાળકના પગમા પહેરવાની કઢીઆ
છડાણુ, ન ખડામણુ- છાડાનો
ભુકે ને, કુશકી

છડામણુ, ન. છડવાની મનુરી તે
કહેવું છડવાનુ છડામણુ=મહેનતનો બદલો.

છડામણી, સ્ત્રી જુવું છડામણુ

છડાવવું, કિ સ ખડાવવું (૨)
ખૂબ મરાવવું.

છડિયાત, વિ. સાથ વગરનું, એકલું.

છડી, સ્ત્રી. પકડવાની સળી; કલગી.

(૨) એક જાતનું ફેલ; શુભછડી (૩) સુરો-
ચિત લાકડી; રાજદંડ (૪) નાચુક સોટી
(૫) ક્ષીઓની ગુંથણીની સાંકળ. કિ.
પ્ર છડી પોહારની. (૬) વિ. એકલી; સ્ત્રી
બચ્ચા છાટરા વગરની સ્ત્રી.

છડીછાંટ, સ્ત્રી. એકલી; જેને છાકર
છેલું ન હોય એવી; સાથે કશું લેવાનું
હોય નહિ એવી સ્ત્રી. [કરનારો; ચોપદાર.

છડીદાર, પુ છડીવાળો; રાજદંડધારણુ

છડીધર, પુ. ચોપદાર.

છડીનાખવું, કિ સ. ખૂબ મારવું,
કચરી નાખવું; ખાડી નાખવું

છડીરવારી, સ્ત્રી રસાલા વગર
એકલા હોવું તે, પ ડોપડ.

છડું, વિ ખીજું કોઈ સાથે ન હોય
એવું; એકલું. (૨) જેને છેયાં છાકરા ન
હોય એવું; પ ડોપડ.

છડો, પુ મોતીનો કડો. (૨) છાક-
રાંના હાથનું મોતીનું વરણું (૩) છટકાવ
(૪) કુવારો [છણકા કર્યા કરવા તે.

છણકછણક, અં રીસથી વારવાર

છણકપાડું, સ્ત્રી. છણકો કરવો ને
પાટું મારવી તે, આનાકાની; છણકા;
તરકારી

છણકડું, કિ અ. છણકા કરી દૂર
ખસી જવું; છટકી જવું; તરછાટવું.

છણકો, પુ સામા માણસને તર-
છાડી દૂર ખસી જવું તે; તુચ્છકાર. કિ.
પ્ર. છણકો કરવો=તરછાડી નાખવું છણકા
ખાવાતરછાડા સહન કરવા

છણછણ, અ. એવો અવાજ (૨)
રીસમા ખડખડવું તે

છણછણવું, કિ અ. અંગ મરડી
મચરડી ખડખડવું; છણકા કરવા. (૨)
છણછણ એવો અવાજ કરવો.

છણછણાટ, પુ. છણછણ એવો
અવાજનું થવું તે. (૨) અણુગમો; આના-
કાનીનો ખડખડાટ.

છણછણુ, અ ગરમ ધાતુ ઉપર
અથવા ગરમ તેલમા પાણી પડતાં થતો
એવો અવાજ.

છણવું, કિ. સ. બારીક ચાળવું. (૨) ચર્ચવું; ચુંચવું; ચેરવું; ચેળવું; છેરવું. (૩) વારંવાર અડકવું; ઉચલાવવું; ઉખેડવું; ખણવું; વહુરવું; ખોતરવું. (૪) સત્ય શોધી કાઢવું

છણાવું, કિ. અ. ચળાવું. (૨) ચર્ચાવું (૩) છાલાવું; ધસારે પડવો; ખણાવું; ખોતરાવું. (૪) તપાસાવું.

છત, સ્ત્રી. [સં. અસ્તિ, છત્ર, ગ્રા. છત] હોવાપણુ; હયાતી. (૨) ચેદારા. (૩) પુષ્કળતા; વધારો. (૪) ચંદરવો. (૫) ધનાઢયતા; દોલત કહે છે છતીએ નહિ ને કહે માંડીએ નહિ= વ્યવહારને યોગ્ય હોય તેટલું જ કરીએ. છત છાની ન રહે=પૈસો ટકો હોય તો તે છાનો રહેતો નથી.

છતર, જી. છતર.

છતરાવું, વિ. ખુલ્લું; ઉઘાડું; આહન

છતરી, સ્ત્રી. [સં. છત્ર] તરફે અને વરસાદ રીલ કપર પડે નહિ તે માટે ઓઢવાનું એક બનાવટી છત્ર. (૨) કપર છવાઈ રહેલું ઢાંકણ-આચ્છાદન. (૩) વિ ત્રિશને છ, ૩૬ (૪) છાપરે; મંડપ

છતરીશ, વિ. ત્રિશ ને છ; ૩૬.

છતવાડ, સ્ત્રી. છત હોવીતે; પુષ્કળતા.

છતાપાટ, અ. ચતાપાટ; પીઠ કપર ચણું પડેલું

છતાફ, વિ છ તારવાળું. (૨) જે માંથી છ તાર નીકળતા હોય એવું.

છતાં, અ. [સં. સત્ :] એમ છે તોય; તોપણ; છતે.

છતું, વિ. ચણું; પીઠપર પડેલું (૨) સવણુ; પાંસરું; સાંરું. (૩) ઉઘાડું; ખુલ્લું. (૪) છવણું; વિલમ્બાન; વહેણું, નીસણું. કિ પ્ર. છતું રાખવું=વિલમ્બાન રાખવું

છતે, અ. [સં. સતિ] છતાં પણ; તથાપિ કહે છે તે છાકરે બાહ્યભુના સમ બાવા=પોતાનું હોવા છતાં પણ પાર-કાને સર્થ પડવું

છતર, ન. [સં. છત્ર] મોટી ભારે છતરી; આચ્છાદન; ટાંકણ (૨) વટીલ, પાલક; રક્ષણ કરનારો (૩) આશ્રય; આથ. કાગછતર=બિલાટીનો ટોપ

છત્ર, ન. [સં.] છતરી; ટોપ (૨) વટીલ; વાલી. (૩) આશ્રય. (૪) ચક્ર, મંડળ ૩૦ પ્ર૦ છત્રભગ=રાજ્યની એક-તના વૃદ્ધી જવી તે. છત્રભધ=એકત્રતાનું બંધન છત્રસિંહાસન=રાજ્યને ખેસવાનું જે છત્રવાળુ આસન તે. છત્રપતિ=જેને છત્રીઆ ઓઢવાનો અધિકાર હોય એવો મોટો માણસ. છત્રચામર=રાજાનાં ચિહ્ન-છત્ર અને ચામર.

છત્રિશ, વિ છ ને ત્રિશ; ૩૬

છત્રી, સ્ત્રી. છતર; ટોપ; છત્ર (૨) છ ને ત્રિશ; ૩૬.

છત્ર, ન. [સં.] બનાવટી રૂપ ધારણ કરવું તે; ટોપ (૨) કપડ; દગો (૩) બહાનું; ખાજ; કેલ.

જનજન, અ. [સં. જનજન] ઝીણી વૃધરીઓમાથી નીકળતો એવો અવાજ; કમજમ.

છત્રાછત્રી, અ. ઉપરાઉપરીછનછન
યદ હોય તેમ; રૂપિયાનો ચાલુ ખલુ-
ખલુટ તે. રૂ. મ. છત્રાછત્રી યદ રહેતી=
રૂપિયાની રેલછેલ હોવી.

છત્રુ, વિ. નેહું ને છ; ૯૬.

છપયુ, વિ. છ પગવાળું; ભમરો,
મધમાખ વગેરે

છપડું, વિ. [સં. વટપદ]
છ પગવાળું છપડી=દુરચાઈ.

છપતડું, ન. નામ માત્રજ છપ
રહેલી રહેલી હોય એવું પતરું; અત્યંત
ધસાઈ ગયેલો સિક્કો અથવા પાત્ર તે;
ધસાઈ ગયેલું છીયું. (૨) વિ. પાતળું.
(૩) છાછર.

છપય, પુ (છ + પદ) જેમાં છ
પદ હોય એવો છંદ; છપો.

છપર, જુ. છપર.

છપરપયુ, વિ. જેની પાની અને
પાટલી વચ્ચેનો ભાગ ઉંચો રહેતો હોય
એવા પગવાળું (માણસ).

છપરપલંગ, પુ. જેની ઉપર મચ્છર-
દાની નાંખેલી હોય એવો સારી બના-
વટનો ઢાલિયો તે છતરપલંગ=છતરીવાળો
ખાટલો.

છપયુ, કિ. અ. સંતાવું; છપાવું.
(૨) સંકેતવાવું; શરમાવું; દબાવું; બીજું.

છપાઈ, સ્ત્રી. છાપવાની ઢળછળ;
છાપ; છાપણી. (૨) છપામણી.

છપામણુ, ન. છાપવાનું લવાજમ.

છપામણી, સ્ત્રી. છાપવાનીજેમજુરીતે.

છપાયું, વિ. છ પગવાળું. (૨)
છપાયેલું.

છપાવયું, કિ. સ. છાપે તેમ કરવું;
પ્રસિદ્ધ કરવું અથવા કરાવવું; પ્રકટ કરવું.

(૧) છાપ પડાવવી. (૨) નહેર કરવું;
ફગેત કરવું. [અગિયારા ગણી નવા.

છપાંચગણુવા, કિ. અ. નાસીનહું;

છપોસાત, પુ. છ ને એક એમ
સાત પડવા તે. (માછમાં બે પાસા હોય
છ તે નાખવાથી છ ને પો=એક) એમ
સાતની સંખ્યા પડે છે

છપન, વિ. [લે. છપણો]

પચાસ ને છ; ૫૬. (૨) અ. વારંવાર;
ધણીવાર. રૂ. મ. છપનમે ખુણે=ગમે ત્યાં.

કિ પ્ર. છપનના વિતાડવા=હેરાન કરવું
કહેવ છપનપર ભુંગળ વાગવી=અઢળક
ધન હોવું. નહિ ત્રણમાં, નહિ તેરમાં અને

નહિ છપનના મેળમાં=કશામાં ગણનાજ
નહિ, એવા અર્થમાં. છપન વેપારી અને

ભારે કુંચીઆ=કરવું કંઈ નહિ ને દમામ
ધણો. છપનિયો=છપનની સાલમાં પડેલો

દુકાળ (૨) વ્ય. દુકાળિયો; દીવાળિયો.

છપનલોગ, પુ. છપન તરેહની
રસોઈ કરી ઠાકોરછને ધરાવવાનો એક
ઉત્સવ તે; અત્રફટનો ઓચ્છવ.

છપ્પય, પુ. જુ. છપો.

છપર, ન. [સં. છપ્=છાવું]

છાપર. (૨) મચાણું; શિખર (૩) છત્રી;
મચ્છરદાની. કહે. છપરપર ભુંગળ વાગવી

=ગમે તેટલી ધાંધલ થાય પણ કંઈ સાંભ-
ળવુંજ નહિ.

છાપરખધ, પુ. છાપર સમારનારો.
(૨) વિ. જેની ઉપર છાપર ઉતારેલું હોય એવું (મકાન).

છાપો, છ પદનો એક છંદ ને; છપય
છમકછમક, અ. છમછમ થાય એમ,
છાછરા પાણીમાં ચાલતા પગલે પગલે
પાણીનું ઉડતું તે.

છમછમ, અ. છમ એવા અવાજ
સાથે પાણી ઉછળે ને બોલે એમ કિ પ્ર
છમછમ કરવું=છાછરા પાણી હાથપગ
અડાળીને ઉડાડવું

છમછમાવવું, કિ સ. લુગડાને
પાણીમાં બોળીને ધીમેથી ધોવું

છમતરૂં, ન ઘસાર્થ ગયેલું પતરૂં
(૨) વિ. ગંદ; ચૂંધાયેલું

છમરડી, સ્ત્રી ચબરખી, કાગળનો
ઝીણો ને નાનો કકડો [અડકવું.

છમવું, કિ અ ઠરવું, લાગવું (૨)

છખી, સ્ત્રી. [સં. છત્રિ] હાથે
ચીતરેલી અથવા છાયાવડે પાડેલી આદૃતિ;
તસખીર; પ્રતિકૃતિ; ચિત્ર (૨) મનમાં
જે ચિત્ર પડે છે તે. કિ પ્ર. છખી લેવી=
પ્રતિબિંબ પડે એમ કરવું; કાગળ પર
આદૃતિ ઉતારી લેવી (૩) આલેખ; દેખાવ.

છખીદાર, વિ. સુંદર; મોહક; રૂપાળુ;
ધારીલું. [રૂપાળું.

છખીલું, વિ. મોહક છખીવાળું;
છખોતરૂં, ન. ઘસાયેલું પાતળું પતરૂં
(૨) નાનો નમાલો કાગળનો કકડો.

છમ, અ. તરેલી વસ્તુ ઉપર પાણી
પડતા થતો એવો અવાજ. (૨) ધુધરી-

માધી નીચળતો એવો અવાજ ૩ પ્ર.
છમવડું=તળીને બનાવેલું વડું કહેવું મા
મને છમવડું=મુશુદ્ધિતપાણું બતાવવાના
અર્થમાં વપરાય છે [છમઝમ, છમકઝમક
છમકઝમક, અ. છમઝમ થાય એમ;
છમકલું, ન ચનકારો; અટકવાળું,
અટપલું (૨) જરાક લાગીને રહી જવું
એવું જે તે.

છમકવું, કિ. અ. છમકઝમક થવું
છમકાર, પુ. છમકારા; ઝમકર
છમકારવું, કિ સ. છમ થાય તેવી
રીતે ગરમ વસ્તુને પાણીમાં ઝખડાળવી.
(૨) ગરમ કરેલી વસ્તુ નાળીને પાણીની
ઠડકે બોળી કરવી (૩) વચારવું, તળવું
છમઝમ, અ. છમ એવો અવાજ
થતો હોય તેમ; છમકઝમક.

છમઝમતું, વિ. છમઝમ એવો અવાજ
કરતું (૨) તાવું. હિનુંહિનું

છમછમાડ, પુ. છમછમ એવો
અવાજ થાય એમ કરવું તે. (૨) નાચી
કુદીને ઝાઝરનો ઝમકાર કરવો તે; થન-
થનાટ. (૨) આનંદના તોરમાં આમતેમ
મહાલવું તે (૪) લાડલરી રીસનો કક્કાટ.

છમછમિયાં, ન. ધુધરીઓવાળાં
ધરેણા, ઝાંઝરિયા (૨) કાસાની તખતીઓ
તે (૩) વાગતી નાની નાની ધાતુની તખ-
તીઓનું બનાવેલું એકવાજી; કરતાલ; ઝાઝ.

છમછરી, સ્ત્રી. [સં. સંવત્સરી]
વાર્ષિક મરણ તિથિ.

છમાશી, સ્ત્રી. મરણ પછી છ મહિને
જે શાદ્ધ વગેરે કરવામાં આવે છે તે ક્રિયા.

છર, પુ. અભિમાનનો બુરસો તે; તાન; મરતી, માનની ભેતમા તે (૨) આયેસા; ઘેલછા. (૩) તોર; મદ; અભિમાન. કિ પ્ર છર ઉતારવો=ગર્વ તોડવો. છર કરવો=ખડેકીને ઘાળું ભાલવું. (૪) ચમકો; ઉગ્રભાવ. (૫) [સં. છુર] છોર; અસ્ત્રો. કિ. પ્ર છર ફેરવવો=ક્યુ કારંચુ ઘોઈ નાખવું (૬) સ્ત્રી ખરની અંદરનો ફેરો.

છરતું, વિ ઉપર ઉપર થઇને વાકું જતું; કતરાતું, છરર એવો અવાજ કરીને આહુ ઉતરી જતું; ઊલાટ

છરરર, અ. એવો થતો અવાજ.

છરવ'ધું, વિ છરવાણું; સારાસાર નહિ જોતા ગમે તેમ જોલી દે એવું; આધેશવેલું

છરા, પુ. [સં. છુરા] ખડુકમાં ભરીને ફડાડવાના ધાતુના કકડા, ગોખર; ગોળીના કકડા. (૨) જેમાથી છરા ઉડે એવો મારો તે

છરાયેલું, વિ જેને વખતો વખત છર આવી જતો હોય એવું; હચ્છૂંખળ; આવેશવેલું.

છરી, સ્ત્રી. [સં. છુરી] શાકે વગેરે સમારવામાં કામ આવે એવું નાનું ચપ્પુ, પાણી. (૨) નાનું કાપવાનું હથિ-આર. રૂ. પ્ર છરી જેવી છલ=ખરાખ-આકરી વાણી. ખગલમાં છરી=છુપી રીતે ઘા કરવાની દાનત. કહેઠો છરીનું કામ છરી કરે અને નરેણીનું કામ નરેણી કરે=જે

જેનું કામ હોય તેજ તે કરે (૩) વેર; અદાવત [કોધીલું.

છરેલ, વિ છરાયેલું; આવેશવેલું;

છરો, પુ. માટી છરી; કટારના જેવું હથિઆર.

છર્દી, સ્ત્રી. [સં] વમન, ઉલટી.

છલ, ભુ. છળ

છલકછોલ્યાં, અ. જલક છલક થવું

હોય તેમ (૨) છલકાવું

છલકાવું, કિ. અ. [સં. સ્ત-સર] પાત ભરાઈ જઈને ઉપરથી પ્રવાહીનું ખડાર પડવું; ભરપુર ભરાઈ જવું, ઉભરાઈ જવું; ખાલી ખડાઈમારવી; કુલ્હાઈ જવું [ગુ. તે.

છલન, ન. [સં.] છળવું; છેત-

છલગ, સ્ત્રી. [સં.] કુર્વા, ઘો; દરો.

છલંગ, સ્ત્રી. [સં. ઉચ્છલન]

એક ઠેકાણેથી ઉછળીને ખીજે ઠેકાણે પડવું તે; ઉછાળો; ઠેકડો; ફલગ, કુદકો; નળ. કિ પ્ર. છલંગ મારવી=ફલગ મારવી. (૨) મોટા સાહસનું અથવા જોખમનું કામ કરવું. (૩) એકદમ એક ઠેકાણેથી ખીજે ઠેકાણે જઈ પડવું

છલાછલ, વિ. ભરપુર; ટાચ લગી ભરેલું; છલકાઈ નય એમ ભરેલું. (૨) અ. મથાળા ઉપર થઇને બહાર પડે એમ.

છલાણું, કિ. અ. છલકાણું.

છલિત, વિ. [સં.] છેતરાયેલું.

(૨) છળી ગયેલું; ચમકેલું.

છલુડી, સ્ત્રી. નાની ઊછરી વાડકી.

(૨) પહોળા મોની બેઠકવાળી પવાલી; કચોળું.

છલ્લેયું, ન. ઘસાઈને ફેાતરા જેવું થઈ ગયેલું; છલ્લું. (૨) ઘાકરાની ચુડી વગેરે તે.

છલ્લો, પુ. સ્ત્રીઓને હાથે પહેરવાનું બલોયું. (૨) લોહની કડી; વાળો.

છવાણું, કિ. અ. [સં. છવ્] ઢંગલું; ઘેરાણું.

છવીટિયાં, ન. સ્ત્રીઓને પગની આંગળીએ પહેરવાની વીંટીઓ; જોટવાં.

છવિશ, વિ. વિશ ને છ; ૨૬.

છળ, ન. [સં. છલ] છેતરવું તે; કપટ; કઠાઈ. (૨) ખોટો વેશ; જુઠી બનાવટ (૩) બહાનું; મિથ

છળકો, પુ. હજળતા પાણીનો જાથો; છાજ; મોજો; લોઢ (૨) ખળકો; એકદમ પાણીના મોટા જાથાનું જોરજોર આવતું તે.

છળના, સ્ત્રી. દગળખાણ; કપટ; છેતરપિંડી [કપટપ્રખય

છળપ્રપંચ, પુ. [સં.] દગોફટકો;

છળભેદ, પુ. [સં.] ભેદ રા-

ખ્યને ને ખોટું કરવું તે.

છળવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.] છળવાની ને આવડત તે, કપટકળા.

છળણું, કિ. સ. કમણું; છેતરણું. (૨) ચમકી જવું; ઘરઘરી જવું; હબકી જવું (૩) મજરાઈ જવું; ભડકવું.

છળો, પુ. પ્રવાહીનો રગડો; ચળો.

છંછણું, જી. છણુછણું.

છંછન, જી. છનછન.

છંછણું, કિ. સ. [વે. છિણ-

છછોડણું] શાંત સ્થિતિમાં ભંગ કરવો; અટક્યાણું કરવું; સંતાપાવું; ખીજવણું. (૨) તરછોડી નાખવું. (૩) ઊંડોડવું.

છંછોડાણું, કિ. અ. ઊંડોડાણું; રીસે ભરાણું, ખીજવાણું.

છંદકાવ, પુ. છાટા છાંટા રૂપે જમીન ઉપર પાણી નાખવું તે. કિ. પ્ર. છટકાવ કરવો=થોડું થોડું પાણી છાંટવું તે. (૨) થોડી શાંતિ યાચ તેમ કરવું. (૩) જમીનને થોડું પાણી છાંટીને પવિત્ર કરવી; છાંટણું

છંદકોરવું, છાંટવું.

છંટાણું, કિ. અ. છટાચેલી હાલત-મા આવવું. (૨) ટાઢા પડવું; શાંત થવું. (૩) ખુઝાવું; હોલવાવું. (૪) ગાય ભેંસણું ગર્ભિણી થવું. (૫) કપાણું; વૂટવું; છેદાવું.

છંડણું, કિ. સ. છોડી દેવું; છાંડવું.

છંડાણું, કિ. અ. છોડી દેવાણું; તમણું (૨) ખવાતા વધવું. (૩) છણાણું; ઈનસાફ થવો.

છંદ, પુ. [સં. છન્દસ] વેદની ઋચાઓ (એમાં ગાયત્રી, ઉષ્ણિક, અનુષ્ટુપ, બૃહતી, પંક્તિ, ત્રિષ્ટુપ, અને જગતી, એ મુખ્ય સાત ભાગ છે) (૨) વેદ (૩) કાવ્ય; વૃત્ત; રાગ. (અક્ષરોએ ને માત્રાએજ એમ જે પ્રકારના છંદ છે) (૪) જેમાં કવિતાના માપ સંબંધી નિયમો આપેલા હોય તે; પિંગળ; છંદ-શાસ્ત્ર. (૫) અભિલાષ; ઇચ્છા. (૬) સ્વેચ્છાચાર. (૭) નાદ; લલત; લળકો. (૮) વ્યસન; નહારી દેવ. (૯) સ્ત્રીઓને હાથે

પહેરવાની ચુડીઓનો સમૂહ. (૧૦) રંગ-
ઢંગ. (૧૧) યુક્તિ; પ્રપચ; છાગ્લેદ. કિ.
પ્ર. છંદ લાખવો=ચસન પડતુ; અનુરાગ
ચઢવો. છ દે પડતુ=ચીડવતુ; પાછળ પડતુ
કુછંદ=તરારી ટેવ.

છંદશાસ્ત્ર, ન. [સં.] કવિતા
રચવાના નિયમોની વિદ્યા; પિગળ.

છૂંદી, વિ. જેને છંદ=નાદ લાગેલો હોય
એવું, બેસની; છદીલું

છંદીલું, વિ. નાદીલું; મોજ; રોખીન.
(૨) અમુક માણસ કરે તેમ કરવાના
આમહવાળુ. (૩) આળા પાડનાર.

છંદોખંદ, વિ. [સં.] શ્લોક-
ખંદ; પદ્યરૂપ
છાક, સ્ત્રી. આકરી વાસ તે; દુર્ગંધ.
(૨) પુ. કેફને લીધે ગમે તેમ બોલતું તે.
(૩) મિનભ; ગવ; પતરાળ. (૪) દારૂ
પીધા ઉપર સવાઈ લેવી તે કિ પ્ર છાક
રાખવો=અભિમાનનો તોર રાખવો. છાકે
ચઢવું=કોઈને કશામાં નહિ ગણવું. છાકી
જતું=ગવંથી ફાટી જતું.

છાકટ, વિ. છાકટું; મદાંધ
છાકટાઈ, સ્ત્રી. છાકટાપણું; ઉછાછ-
બાઈ; બાન વગરના થવું તે.
છાકટું, વિ. બાન રહિત બનેલું;
મત્ત; પીધેલું. (૨) ગમે તેમ બોલે ચાલે
એવું; ઉછાછળું. [તેથી વધારે.

છાકમછાળ, અ. ભરચક; ભેઈએ
છાકતું, કિ. અ. બહેકી જતું; વહી જતું.
ફાટવું. (૨) છલકાઈ જતું; ફુલાઈ જતું.
છાકીજતું, કિ. અ. મદથી કોઈને

ગણકારવા નહિ એવા થઈ જતું. (૨)
ફૂલાઈ જતું [ગવંભર્યો છલકો તે.
છાકોટો, પુ મદભર્યો તિરસ્કાર તે,
છાગ, ન. ખકર

છાગળ, ન. ખકર (૨) ચામડાની
નાની બનક. [કરનાર; ઉટાડી.

છાગળિયું, વિ. વધારે ખરચ
છાછર, વિ. ઉડું થોડું ને પહોળું
બહુ એવું; છાલકું. (૨) સ્ત્રી. છીલું;
રકંબી; તાસક. [(૨) આછું; છમછળિયું
છાછરું, વિ. છાછર; છાછર હોય એવું.

છાજ, ન. [સં. છદ્-છાદન]

છાપરું ઢાંકવાના કામમાં આવતું એક
જતનું ઘાસ; ડાલ; છાજવાતું જે તે. (૨)
જુપડા ઉપરનું ઘાસ; વંડીના મગાળા
ઉપર કરવામાં આવતું આંછાદન; ઢાંકણ.

છાજતી, સ્ત્રી ભિતે ઉચ્ચ જડેલું
પાટિયું; અભરાઈ ઉપરનું પાટિયું. (૨)
સાકડું નાનું છત્તું. (૩) ખારી કે છાજ
ઉપરનું છાપરું. (૪) ચારે તરફ પોચું પોચું.
પથરાઈ રહેલું હોય એવું જે તે

છાજણું, કિ. સ. [સં. છદ્]
છાજથી ઢાંકતું; છાજ; છાયા કરવી. (૨)
ઘટ્ટોપ આવી રહેવું. (૩) અનુકૂળ આવતું;
ભાયક હોતું. (૪) સારું દેખાવું. (૫) ઘણો
વખત ચાલવું; નીલાવું.

છાજિયું, ન. રોકના આવેશમાં ઊભી
ફટવી તે; ફટણું. કિ. પ્ર. છાજિયું લેવું=
જેરમાં ને જેરમાં ફટવું; જેની ઉપર કોઈ
આવેશ હોય તેને નામે ફટવું; પચાતાપ
કરી રાત્રું ને ફટવું.

છાત્રી, ન. વંડી ઉપરનું છાદન તે
છાત્ર, નં [સં. છગણ] ગાય
ભેંસનો મળ; ગોખર કિં પ્રં છાત્ર
કરવું=પોદળો દરવો ૩૦ પ્રં છાત્રમાં
તરવાર મારવી=ખોદી બડાશ મારવી
છાત્રપુ'જે=વાસીદું. કહેં છાત્રના દેવને
કપાશીઆની આંખો=જેવું પાત્ર તેવું દાન
(૨) બળ; દમ, શૌર્ય. કહેં છાત્ર જોઈ
છલકાઈ ને પાણી જોઈ મલકાઈ=ચોડામાં
રાજ થવું. છાત્રનો કોરો છાત્રમા મરે=
ન્યાયી ઉત્પત્તિ થાય ત્યા મરણ પણ થાય
છાત્રવું, જીવં છલવું.

છાત્રીયું, ન છાત્રમાટીનું બનાવેલું
વાસણ (૨) વિં પોચું; કીલું. (૩)
છાત્ર ખાધને રહેનાર

છાત્ર, ન ધાસના શુકા સાથે છાત્ર
મસળીને બનાવેલું ગોળ થપોણ (સી-
મમાં ન્યા પડયુ હોય ત્યાજ સુકાઈ
ગયેલું છાત્ર તે અડાયુ, થાયેલું તે છાત્ર.
કિં પ્રં છાત્રા ચાપવા=ખહેડી જાળને
દુઃખ દેવું; સંતાપવું છાત્રાં સંકારવાં=
ઉંકારવું. કહેં છાત્રે વિંછી ચડાવવો=
જાણી જોઈને દુઃખ થાય તેવું કામ કરવું

છાત્રક, સ્ત્રી છવંગ, ફાળ; કુદકો.

છાત્રાં, ન છાત્રાં, છાંડાં; જિંગડાં.

છાત્રી, સ્ત્રી. [સં. છદ્] પાં-
સળીઆવાળો શરીરનો આગલો ભાગ તે.
કિં પ્રં છાત્રી કાઠીને ચાલવું=અકુડ
રહીને ચાલવું. છાત્રી ફટવી=પશ્ચાત્તાપ
કરવો છાત્રીતોડવી=સખત મહેનત કરવી.
છાત્રીપર બેસવું=ચોંપથી કામ લેવું; સ-

ખત બપતામાં કામ કરાવવું છાત્રીમાં
ધાલવું=શરણે લેવું છાત્રીપર રાખવું=બહુ
સંભાળથી રાખવું. છાત્રીએ ચોંપવું=છાત્રી
સરસું ૯ '૧૮વું (૨) સ્તન; કુચ; પથો-
ધર. કિં પ્રં છાત્રી ફટવી=જોખન આ-
વવું છાત્રીએ વળગાડવું=ધવરાવવું; છાત્રી
સરસું રાખવું. છાત્રીએ હાથ મુકાવવો=
આરા આપવી છાત્રીપર હાથ નાખવો=
સ્ત્રીની આબરૂ લેવા જવું. છાત્રી પાઠવી=
સ્તન ઉપર ગુમડું થવું (૩) અતક-
રણ; હંદય, કાળજી, હૈયું કિં પ્રં
છાત્રી ફટવી=હંદય ચિરાઈ જવું. છાત્રી
બરાઈ આવવી=ચોકની બારે અસર થઈ
આવવી છાત્રીપર પથર મૂકવો=રોકના
જુસ્સાને પરાગે દબાવવો. છાત્રી પીગ-
ળવી=દિલમા લાગી આવવું છાત્રીબળવી=
જીવ બળવો, અદેખાઈની અસર થવી.
છાત્રી ઠરવી=સતોષ મળવો છાત્રીમાં
ડાઘ લાગવો=અંતઃકરણ દુખાવું છાત્રીનો
ધા=અંતઃકરણને અસર કરે એવો બનાવ-
પ્રહાર. છાત્રી ઉભરાવી=હૈયું ઉછળવું.
અસર થાય નહિ એવું જે અંતઃકરણ તે.
પોચી છાત્રી=ઝટ અસર થાય એવું હંદય
તે; ઠરકણ; બીકણ; છાત્રીની મુક્કી=અ-
તરનો ધા. છાત્રી ટાઢી થવી=આંતરડી
ઠરવી. (૪) હિમ્મત; ધૈર્ય; હંદયબળ.
કિં પ્રં છાત્રી બેસવી=હિમ્મત જતી
રહેવી છાત્રી ચાખડવી=ધીરજ આપવી.
છાત્રી ચલાવવી=હિમ્મત ધરવી. છાત્રી-
વાળું=હિમ્મતવાળું. છાત્રી હાથ ન રહેવી
=ધૈર્ય જવું રહેવું. છાત્રી ઠોકવી=હિમ્મત
આપવી.

અતીયલું, વિ. હિમ્મતથી કામ કરે એવું; હૃદયબળવાળું; સાહસિક.

અતીપ્ર, વિ. અતીલગી આવે તેટલું.

અતીકાદ, અ. અતીકાદી નય તેમ

અત્ર, પુ. [સં.] શિષ્ય; વિ-દ્યાર્થી; શ્રેણી

અત્રાલય, ન. [સં. અત્ર+આલય] વિદ્યાર્થીઓને રહેવાનું સ્થાન; ખોડિંગ હાઉસ.

અનાઅની, સ્ત્રી. એક ખીમથી છાનું રાખવાની વાલમેલ તે; વાત કે કામ-કાજની ચોરી રાખતી તે (૨) વિ-છાનું હોય તેમા પણ વળી છાનું એવું

અનું, વિ. [સં. છન્ન] કાંઈ નાણે કે સાંભળે નહિ એવી રીતનું; છુપું; ખાનગી. (૨) ચૂપ; મૌન; નહિ બોલતું. (૩) નહિ ખુલ્લું; ઢાંક્યું (૪) ખાનગી વર્તન કહેવું ‘અના આવજો’ તેા કહે જાંટે ચઢીને આવીશ=કહે-વાથી ઉલટું કરનાર. કિંમત અનું રાખવું=રહતું બંધ રાખવું. અનું રહેવું=મૌન રહેવું (૨) અજ્ઞાતવાસમાં રહેવું.

અનુંછપનું, વિ. અનું ને છુપું એવું; કોઈ સાંભળે કે નાણે નહિ એવું. (૨) નમ્ર ગોઠ; ગુંજ; મંત્ર (૩) ખાનગી કામકાજ.

અનુંમાનું, વિ. કોઈ નાણે કે સાં-ભળે નહિ એવી રીતનું. (૨) નહિ બો-લતું; મુંગુંમુંગું. (૩) સંતાવું.

અપ, સ્ત્રી. એકાદ વસ્તુની આકૃતિ-

નું બીજી વસ્તુ ઉપર પડતું તે; સિકો; મહોર; ભાત; તરેહ; છપાવું તે. (૨) જેના વડે છપાવું હોય તે બીજું. (૩) અમુક માણસ કે બાળકને માટે મનમાં જે અનિપ્રાય બંધાવે તે (૪) ખ્યાતિ; પ્રસિદ્ધિ; નામના. (૫) કવિતાને છેડે કવિએ ચોતાવું નામ મૂકવું તે. (૬) શેહ; દાબ; પ્રતિભા. (૭) છાપવાની જે સફાઈ તે. (૮) કામ કિંમત પ્રમ છાપ મારવી=અકિત કરવું. ૩૦ પ્રમ મહોર છાપ=સિકો; મુદ્રા દ્વારાની છાપ=ખાતરી થાય એવો પુરાવો; પ્રમાણપત્ર.

છાપખાનું; ન. [ફા. ચાપ-ખાના] પુસ્તકો વગેરે છાપવાનું કારખાનું; મુદ્રાલય; પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ.

છાપગર, પુ. છાપ પાડવાનું કામ કરનારો; છાપો; ભાવસાર. (૨) કપડાં છાપવાનો ધંધો કરનારી એક જાત.

છાપટ, સ્ત્રી. પાણીની છાજ; પા-લક. (૨) લપટાક; થાપટ. [પવાની રીત.

છાપણી, સ્ત્રી. છાપની સફાઈ; છા-

છાપત, સ્ત્રી. છાપ. (૨) શાખ, આખર.

છાપનાર, પુ. છાપવાનું કામ કર-નારો; છાપખાનાનો ઉપરી.

છાપરિયા, પુ. માંગરોજ તરફના વાણિયાની એકનાત (૨) વિ. છાપરાના બરનું. (૩) ભરવાડ જેવા ભટકતા લોકોનો સમુદાય.

છાપરી, સ્ત્રી. નાનું છાપર; છુપડી; મટકી.

છાપરું, ન. [સં. છિપ્પિરં] રહેવાના સ્થાન ઉપર કરવામાં આવતું

આચ્છાદન તે (૨) જેની ઉપર આચ્છાદન હોય એવું નાનું રહેવાને બાધેલું સ્થાન; ઝુંપડું. કિં ૩૦ છાપરે ચઢવું= મોઢા થવું; ઉંચા જવું. છાપરે ચડાવવું= કુલાવવું; ચડાવવું. છાંપરાં ઠેકવાં=હફાર આનંદ દેખાડવો; નિરંકુશ બની જવું.

છાપવું, કિ. સ. એક ચીજ ઉપર નો આકાર બીજી ચીજ ઉપર દાખીને પાડવાની ક્રિયા કરવી તે; સિલકો હઠાડવો; ભાત કે તરેહ પાડવી. (૨) 'અમુક આવું તેણે છે' એમ જાહેર કરવું; જાળખાવવું (૩) ફેરેલી કરવી; જાહેર કરવું.

છાપું, ન. વર્તમાનપત્ર; પત્રિકા. (૨) છાપીને પારેલું ચિહ્ન કે આકાર (૩) બીજી; છાપવાનું આભર (૪) ચામાચેણું

છાપેલું, વિ. ચિહ્નિત; જાહેર (૨) પ્રસિદ્ધ થયેલું; અમુક પ્રકારની છાપ પડી ગયેલી હોય એવું.

છાપો, પુ. આચિંતો હુમરો તે; એકદમ ટૂટી પડેલું તે. (૨) છાપ; સિલકો (૩) તિલક; અમુક ચિહ્ન (૪) લાગો, નેરો. કિ. પ્ર. છાપો મારવો=આચિંતું ટૂટી મડવું. છાપો ભરવો=વેરો ભરવો.

છાખ, સ્ત્રી. [સં. કારાવ] વાંસની ટોપલી; છાખડી. (૨) ધાતુની છાછરી થાળી; ટાટ. (૩) લગ્ન પ્રસંગે વર પક્ષ તરફથી કન્યા માટે હુગડાં ધરેલાં વગેરે આપવાં તે.

છાખડી, સ્ત્રી. નાની જાખ; છાછરી ટોપલી. કિ. પ્ર. છાખડી કળપવી=મરણ

પાછળ કરવામાં આવતી એક ક્રિયા. છાખડી વાળવી=જીંના મરણ પછી તેનાં પિયે-રિયાએ જીલ્લીકિયાનાકપડાં વગેરે આપવાતે.

છાખડું, ન. છાખ.

છાયા, સ્ત્રી. [સં.] પડછાયો; ઝાળો; છાંયડો. (૨) પ્રતિબિંબ, ઝાળાની આકૃતિ છાયાચિત્ર=ફોટોગ્રાફ (૩) તેજના કિરણો; નર; કાન્તિ. (૪) શેઠ; દાખ; દમ (૫) છત્ર; આશ્રય. (૬) અદ્યપારા; આશાસ. (૭) ચિત્રમાં ઝાળાનો જે ઝાળો આકાર પડે છે તે. (૮) ભૂત; પિશાચ. કિ. પ્ર. છાયા કરવી=આથ આપવી. છાયા પડવી. રોહ પડવી=છાયા લેવી=અનુક્રમે મળવું આવે એવું કરવું. ૩. પ્ર. છાયા નેવું=સદા નેડાયેલું રહેવું હોય એવું

છાયાનટ, પુ. એક જાતનો રાગ

છાયાપુરુષ, પુ. સપાટ મેદાન વચ્ચે ઉભા રહી ધણાવાર સૂંધી એકીટસે પોતાની છાયા સામું નેઈ રહી એકમ આકાશભણી ઉચું નેતાં પોતાના જેવીજ જે પુરુષાકૃતિ દેખાય છે તે.

છાયાયંત્ર, [સં.] છાયા માપવાનું યંત્ર. (૨) છાયાના પ્રમાણ ઉપરથી વખત કાઢવાનું ઓભર. (૩) છાયા ઉપરથી છબી પાડવાનું યંત્ર.

છાચેસ, [વે. છાહલો] સ્ત્રી-ઓને પહેરવાનું છાપેલું હુગડું; છાચલ, જાલ.

છાચો, પુ. છાયા; ઝાળો; પડછાયો. છાચડો.

છાર, પુ. [સં. કાર] ખાખ;

બળતાં ઓઝળીને ખરેલો રાખ જેવો
છંદોનો બુકો. (૨) જી. રાખ; ધૂળ;
કચરો. (૩) છારી.

છારવું, કિ. સ. બળીને ખાખ થઈ
જ્ય એમ કરવું (૨) છાંં દબાવવું (૩)
છમકારવું. (૪) માંડીવાળવું. (૫) ઢાંકવું;
છાવરવું. [માંજવાનો લાકડાનો કુચડો

છારિયું, ન વાસણને અંદરથી
છારી, સ્ત્રી ઝીણું ચીકણું પરમા-
ણુઓનું પડ. (૨) ઝીણી ધૂળ-રજ. (૩)
સેંદ્રિય વસ્તુઓ ઉપર મુલાળા જેવું હોય
છે તે. (૪) કુખ. કિ. પ્ર. છારી આવવી=
ઝાંખું દેખાવું. છારી વળવી=ફૂંચ આવવી;
થોડું દેખાવું; મોતિયો આવવો.

છાંં, ન. નળિયાં ને છટ વગેરેનો
બળેલો કચરો. (૨) ભૂંડે કિ. પ્ર. છાર
નાખવું=છટ વગેરેના બળેલો બુકો જમી-
ન પર ફાળીદેવો. (૩) આકં; તીખું; કડક.

છાંંડિયું, વિ. વાશી; પિત્તને લીધે
તીખું ને વિકારી એવું;—છાંંડિયા ઓડકાર.

છાંં, સ્ત્રી. [સં.] વનસ્પતિનું
ચીકણું રેસાદાર ઢાંકણું; વનસ્પતિની
ચામડી. કિ. પ્ર. છાંં પાડવી=ઉપર ઉપર-
થી સોરવું; માણસને ઝાટકવું અંતર-
છાંં=વચલી છાંં (ઓસડમાં અંતરછાંં
કામ આવે છે. કેટલીક છાંં પાતળી ને
સફાઈદાર હોય છે. કેટલીકના લાંબા રેસા
નીકળી તેનાં લુગડાં વણાય છે.)

છાંંક, સ્ત્રી. [સં. ક્ષાલન]
મવાલીના જાતિયું ઉછળીને બહાર પડવું
તે; છાંં. કિ. પ્ર. છાંંક ઉડાડવી=પાણીના

જાતિયું ઉછાળવો. કહેવું આપે છાંંકો
મારવી=ખૂબ ઉદાર થઈ ઉડાડવું.

છાલકખાજ, સ્ત્રી. છાંંકાઓને
પાણીમા રમવાની એક રમત.

છાલકું, વિ. છલકાઈ જાય એવું; નહિ
હવું (૨) હલકું; મોટા પેટનું નહિ એવું.
(૩) બેઅદબ; પાછ. (૪) ન. પીઠની
બેક બાજુએ રહે એવી અનાજ વગેરે
ભરીને ગવેડા ઉપર ચડાવવાની ગુણ.
(૫) છાલકામા રહે એટલા વજનનું તે;
(૬) મોટા કોષણા જેવું પેટ; ફાંફ.

છાલં, ન. સુકી છાલના પડ; છાલના
ફરેલા લીલાસુકા કકડા; છાડા (૨) છાડાં;
છેતરા; ફેતરા (૩) પ્રાણીની ચામડી
ઉપરનાં સિમડા. કિ. પ્ર. છાલ ફૂટવાં=
રેસા જુદા પાડવા. (૨) ખોટી મહેનત
અથવા માથાફેડ કરવી છાલ વીણવાં
=ખાલી વલખાં મારવાં કહેવું છાલં તે
આખર ઠાલં=ખાલી ઉપર ઉપરનો દેખાવ
કરવો તે પરિણામે નકામો.

છાલિયું, ન. પતરાનો વાટકો.

છાલી, સ્ત્રી. નાની છાછરી વાડકી.
(૨) યુગી. કહેવું આ લે તારી છાલી અને
હું તો મારે ચાલી. (સ્ત્રીની અસહન-
શીલતા અને સ્વચ્છંદતા બતાવે છે)

છાહું, ન. છાહું; ફેતરે. (૨) ધડી-
માથી લોટવાળાનાં છાહું (૩) નાનીતાંસળી.

છાવણ, ન. છાજ; આચ્છાદન.

છાવણી, સ્ત્રી. સૈન્યનું મથક; શિબિર;
લશ્કરનો પડાવ-મુકામ. (૨) કોઈપણ
સમુદાયનો પડાવ. કિ. પ્ર. છાવણી

નાખવી=મુકામ કરવો. [(૨) ઢાંકપિછોડો.
છાવર, પુ. આચ્છાદન; ઢાંકણ
છાવરવું, કિ. સ. [સં. છવ્]
ઉપર ઉપરથી ઢાંકવું; દોષ 'હોય તેને
ઉવાડો નહિ પડવા દેવો; ઉપરથી ઉડાવી
દેવું' (૧) તરફદારી કરવી.

છાવું, કિ. સ. [સં. છવ્]
ઢંકાય એમ ઉપર પાથરવું

છાશ, સ્ત્રી. [સં. તક્ષ] દહીંને
વલોનીને બનાવેલું ખાટું પવાણી. કિ પ્ર
છાશ પીવી=શિરામણી કરવી. છાશ પી-
વાટાણું=સવાર છાશબાકળા=કસવગરનું

છાસટિયો, પુ. પાણી પાકને ઉગા-
રેલી ગુવાર.

છાશી, વિ. એંશી ને છ; ૮૬ છયાશી
છાસકે, વિ. સાક ને છ; ૬૬.

છાળ, સ્ત્રી છાળ. (૨) ઓરો.

છાંઈ, સ્ત્રી. છાયા [નાશો; ગપ્પી

છાંકું, ન ખોટી ને મોટી વાતો કર-

છાંગળ, પુ છોટો; છંટના રસનો ગઠો

છાંઈવું, વિ. ઉછાછળું, છાકરવાદ;

ઉદ્ધત. [ઉપદક્ષિયું.

છાંછળમાંછળ, અ. ઉપર ઉપરનું;

છાંછળું, વિ. ઉદ્ધત; અણુસમબલું;

ગમે તેમ બકી દેએવું. (૨) આછકલું, ઉલકું.

છાંછું, અ. મંતરભણીને ટુંક મારવી

તો. (૨) વિ. ગહું; મેલું; જ્યાં ત્યાં માથું

મારે એવું. (૩) મુજ.

છાંટ, સ્ત્રી પાણીની ઝીણી ઝીણી

ફરફર; પાણીના છુટક છાંટ. (૨) રંગની

જે ઝીણી ઝીણી ટપકી નાખી હોય તે;
ભાત (૩) ઝડપ; ઉતાવળ. (૪) અફવા;
ખડાઈની વાત (૫) ગુણુપાટની બરેલી
થેલી. કિ પ્ર. છાંટ નાખવી=પાણીના
છાટા નાખીને પવિત્ર કરવું છાટ મારવી
=ગપ્પાં મારવા; ખડાઈ કરવી.

છાંટણું, ન છાટા નાખવા તે; છા-
ટાની ભાત; છાંટા છાટા પડેલા હોય
એવું જે તો. (૨) છાટિયું; મરી ગયે-
લાને નહાવું તે.

છાંટવું, કિ સ દેવતા ઉપર પાણી
નાખવું; હોશવવું. (૨) સિંચવું; ટપકા
ટપકાં થઈ પડે એવી રીતે ફેડવું. (૩)
છાંટાની માફક ભભરાવવું; વાવવું. (૪)
ઉડાડવું; ઉછળીને નાખવું. (૫) રંગનું
પાણી લીયવું; આછુંઆછું ચાપડવું. (૬)
ઉપર ઉપરથી થોડું થોડું કાતરી નાંખવું;
ફર કરવું. (૭) લાંચ આપવી (૮) ગપ
મારવી (૯) ગર્જા રહે એમ કરવું (૧૦)
ખીજવું; કપકો દેવો છાટી નાખવું=
ઉપર ઉપરથી કાપી નાખવું

છાંટિયું, ન. સ્ત્રીઓની ઘ્રેણુ એક
ધરેણું, મંગળસ્તુતર. (૨) માત્ર પાણીની
છાંટથીજ શુદ્ધ થવાય એવું છટેનું સૂતક.
(૩) છાંટ નાખવાનો જે કુચો તે; પીછી
(૪) પાણી છાટવાની ઝીણાંઝાણાંવાળી ઝારી.

છાંટી, સ્ત્રી. પાણીના ઝીણા ઝીણા
છાટા તે; ફરફર. (૨) ટીપું; બિંદુ.

છાંટું, વિ. ગપ્પી; જેમ ફાંચું તેમ
ગોલી નાખનાર.

છાટો, પુ. [સં. છટા] પ્રવા-
હીનુ ટીપું; છુંદ (૨) ડાઘ, બદનામી;
દોષ. ૩. પ્ર છાટો પાણી=દાડ પાવો તે
કિ. પ્ર. છાંટા ઉડવા=સોબતની અસર થવી;
બગડતુ (૩) ધી ચોપડ (૪) અંજલિ
આપવી તે; અર્થ ૩. પ્ર બે છાંટા નાંખી
લો=ઝડપટ સંધ્યા પૂન કરી લો. કિ. પ્ર
છાટો લેવો=આપવો=અનપાણી લેવા
દેવાનો વ્યવહાર છાટો નાખવો=થોડું
આપવું (૨) મરણોત્તરની કોઈ ક્રિયા
કરવી (વરસીનો છાટો નાખવો) ૩ પ્ર
છાટો બંધ=આપલેનો વ્યવહાર બંધ
કરી દેવો તે.

છાંડણ, ન. [સ ઉચ્છન્ન]
છાડતુ તે (૨) છાડેલુ તે; ખાતા
વધેલુ તે, અછડું

છાંડવું, કિં સગ તબડ; છાડવું,
મૂકી દેવું (૨) છોડા કાઢી આપવો (૩)
જમતા બાણમાં બાકી રહે તેમ કરવું,
અધુરેથી તણ દેવું. (૪) છાણવું; છી-
ણવું. ૩ પ્ર મૂકી છાંડવું=લકને રાખી
મૂકવું; બેઠે છાડવું=પરણેલી બાઈડીને
તલાક આપવી કન્યા છાડવી=વિવાહિત
કન્યાને છોડી દેવી [(૨) જમતાં વધેલુ
છાંડેલું, વિ તળેલું; તલાક આપેલુ
છાંડયું, વિ છાડેલું; બાણમાં વધેલુ
છાંડવું, કિ સ સરખું કરવું; ભડું
ભડું લીપવું; છાણમાટીની ગાર દબા
વવી. (૨) ઢાંકપિછોડો કરવો; છાવરવું.
છાંદો, પુ. ભડું લીપણ; ગારો.
(૨) છાડણ; છાંડામણ.

છાંદો, ન એક મોટું ઉપનિષદ.

છાંય, જી છાય; છાયા

છાંયડી, સ્ત્રી. છાયા; નાનો અને
આછો ઓળો

છાંયડો, પુ છયા; છાંયા, ઓળો.

છિટ્છિટ્, અ. છટ.

છિદ્ર, ન. [સં] કાણુ; બાકું;
નાકું. (૨) દોષ; ખામી. કિં પ્ર. છિદ્ર
કાઠવા=ખામી કાઠવી છિદ્ર શોધવાં=
ગમે તેમ કરીને દોષ ગાતી કાઢવા.

છિદ્રાણુ, વિ કાણાવાણુ (૨) ખા-
મીવાણુ. [કુલટા સ્ત્રી.

છિનામ, સ્ત્રી વ્યભિચારિણી, નરિણી;

છિનામણુ, વિ વ્યભિચારી

છિનાળી, સ્ત્રી છિનાણુ (૨) છિ-
નાણુ કરનારી સ્ત્રી

છિનાણું, ન પુરુષે પરસ્ત્રી સાથે
અને સ્ત્રીએ પરપુરુષ સાથે સબધ કરવો
તે, વ્યભિચાર [જુડું પાડેલું.

છિ ન, વિ [સં] કાપેલું; છેદેલું;

છિન્નભિન્ન, વિ. કપાઈને જુડું
પડી ગયેલું; હાલહવાલ

છિપીલી, સ્ત્રી છીપ, શુકિત.

છિયાડી, સ્ત્રી વાતાવરણમાની નીચે
પડેલી ઝીણી રળેટી (૨) ધુમાડીની રળ.

છિયાડો, પુ વાથી લડી પડેલો કચરો.

છિંક, સ્ત્રી. [સં. છિક્કા] ના-
કમાં સળગાટ થઈ પાણી અને વાયુનું
નિર્ગમન થવું તે; છિંકવું તે.

છિંકણી, સ્ત્રી. છિંક આંખુ એવું

સુંઘવાનું તમાકુનું ચૂર્ણ. (૨) સુંઘવાની
બળર; તપખીર

છિંકવું, કિં અં છિંક ખાવી;
નાકમાંથી અવાજ સાથે વાયુ કાઢવો
કહેવું છિંકતાં છીંડાં પાડવાં=સહેજ સહે-
જમાં દોષ કાઢવો.

છિંકારકું, ન. જેની કુકનું ઝેર ચઢે
છે એવું એક નાતુ પ્રાણી

છિંકારવું, ન વારંવાર છિંક છિંક
કનારે હરણ; હરગ

છિંકારે, ન. હરણ.

છિંટ, સ્ત્રી રંગિત ભાત પાડેલું
કપડું; વેલપુટ્ટીયાળું કપડું.

છિંટલો, પુ. કાઠાનો ખારો ઉપા-
રવાની બે કાઠાવાળો લાકડી

છિં, અ છટ (૨) છિંકનો અવાજ
૩. પ્ર. અછિં=કૃત્રિમ છિંકનો અવાજ.
(૩) વિ ગડું; મેકું, અશુદ્ધ; અસ્પર્શ.
(૪) સ્ત્રી. નરક; ગૂ

છી, સ્ત્રી ગદી અથવા અપવિત્ર
વસ્તુ; નરક, સિંટ, વગેરે. કિં પ્રં છી
કરવી=ખાળકનું હાથું. ૩૦ પ્રં મોંએ છી
ગંધાવી=ખાળખાળ થયું. વ્ય ગમા-નાનું
ખાળક (૨) વિ. મલિન; અપવિત્ર. (૩)
અં કઈ માલ નથી, એવા અર્થમાં
વપરાય છે. -છી છી [છીછલું

છીછલું, વિ. છાછ; હલકા પેટનું;

છીછલું, વિ હલકું; બહુ ઉંટ
નહિ એવું.

છીછી, અ. છટછટ.

છીટ, સ્ત્રી. અણગમો; તિરસ્કાર;
અભાવ (૨) અં કુતકારી નાખવું તે;
છટ કિં પ્રં છીટ હોવી=અણગમો હોવો.

(૩) કંડાળો (૪) હરકત; વંધો.

છીટકોરવું, કિ. સ. ઝારીથી પાણી
છાંટવું [ચોતડી.

છીડી, સ્ત્રી આખી છાપેલી નાની
છીડું, ન બહાનું; મિષ (૨) છિદ્ર.

(૩) રેસાવાળું છાડું.

છીણવું, કિ સ ઘસીને ખારીક
થઈ ગયે એમ કરવું; છણવું. (૨) કાપવું;
મોળવું; સમારવું (૩) ખારીક રેસારેસા
જેવી ચીરીઓ થાય એમ કરવું; છુટો
કરવો; ખમણવું

છીણી, સ્ત્રી. છીણવાનું અંબર. (૨)
કંઠણ વસ્તુ કાપવાનું લોઢાનું વિધણું;
ફરશી (૨) લાકડાવગેરે ફાડવાની લોઢાની
ફાંચર, કિં પ્રં છીણી મારવી=ફાંસ મારવી;
થતા કાર્યને છદી નાખવું. છીણી મૂકવી=
કાપી નાખવું; ખગાડી નાખવું.

છીત, સ્ત્રી. છીટ; અભાવ; અણગમો.

છીતરી, સ્ત્રી. બે ઘરોના દર
વચ્ચેની સાકડી ગલી; નવેળી.

છીતવું, કિ. અ છાછરા પાણીમાં
વહાણનું લાથવું.

છીદડી, સ્ત્રી. જી. છીદરી.

છીદરી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને પહેરવાનું
છાપેલું કપડું; ઝીણા અને પોલા ઢાણાની
ભાતનું છાપલ; છીદડી. (૨) ઢાણાનું
વેરાનું તે કિં પ્રં છીદરી કરવી=દરેડો

કરવો; આમતેમ વસ્તુઓ નાખી રાખવી.

છીદરં, વિ. [સં. છન્ન] આધું.

(૨) છુટુંછુટું; વેરાવું.

છીદવું, જુ. છેદવું

છીનવું, કિ. સ. [સં. છિદ્]]

છીનવી લેવું; તાણી લેવું; બુંટવી લેવું.

(૨) છળકપટથી લઈ લેવું; હરી લેવું

છીનવું, કિ. સ. [સં. છિદ્]]

છીણવું; કાપવું; મોળવું; સમારવું. (૨)

છુટો કરવો; ખમણવું. (૩) ઘસીને ચાળવું અથવા ગાળવું.

છીપ, સ્ત્રી. [સં. શુક્તિ] એક

જાતની માછલીનું ધર; સીપ; છિપો-લી; કાકુ નામની મોતી બનાવનારી માછલીનું કોરડું.

છીપકળી, સ્ત્રી એક જાતનો સાપ

છીપણું, ન. [સં. સિચ્]]

કિનારા પર પાણી છીપવું તે; સિંચન.

(૨) છીપવાનું પાત્ર; છીપ. છીપણી=જેમથી પાણીની ધારોએ નાખી શકાય એવી પાણી સિંચવાની ઝારી.

છીપર, સ્ત્રી. પત્થરની છાટ; શિલા.

(૨) પાતળો લીસો નિસાતરો; નિસા.

છીપરં, વિ. ગંદું; ચૂંથાયેલું (૨)

ઘોવાનો નાનો પત્થર.

છીપવું, કિ. સ. [સં. સિચ્]]

ચોડું ચોડું પાણી નાખવું; સિંચવું;

છાંટવું. (૩) છાંટા છાંટા પડ્યા હોય

એવી ભાત પાડવી; છાપવું. કિં અં

સંતાવું; જપાવું. (૩) શરમાવું; મોં

સંતાવવું [છીછરં ઢાંકણ; ટાસક.

છીચું, ન. તપેલી ઉપર ઢાંકવાનું

છીલકું, ન. છાકું, છેતરું.

છીલર, ન. આછા પાણીનું આમો-

ચિયું; છીછરું તલાવકું. [છાલવું.

છીલવું, કિ. સ. છેડાં કાઢવાં;

છીંડી, સ્ત્રી. ધરની પાછળની ગલી;

પછીતની સાંકડી બારી.

છીંડું, ન. વાડમાં થઈને નવા

આવવાનું જે નાનું દાર તે; ફાટક; ઝાંચો.

(૨) છિદ્ર. કિં પ્ર૦ છીંડું પાડવું=ખાકું

પાડવું, રસ્તો કાઢવો. કહેવું છીંડે ચડ્યો

તે ચાર=જે પકડાય તે યુનેગાર.

છીંપો, પુ. [સં. છિમ્પક]]

કપડા ઉપર રંગની તરેહ છાપનારો;

રંગારીનું અને કપડાં છાપવાનું કામ કર-

નારી એક નાત.

છું, અ. કુંકનો અવાજ; મંત્રની

કૃત્ત; હડાડવું, ખસેડવું, વગેરે ક્રિયાઓ

ખતાવવાને તાત્ત્વિક ઓઠથી અવાજ કરે

છ તે. હુમતર=તત્રમત્રની ક્રિયા; જાડું.

છુટક, અ. છુટું છુટું અપાય લેવાય

તેમ; પરચુરણ; જાડું જાડું પડ્યું હોય

તેમ. (૧) વિં છુટુંછુટું; વિખરાવું. (૩)

નાં છુટકો; છેડો (૪) અમુક રીતે કર્યા

વગર ચાલેજ નહિ એવું જે તે.

છુટકબારી, સ્ત્રી. છુટવાની બારી;

છેવટનો માર્ગ; છુટકો.

છુટકારો, પુ. છુટી જવું તે; મોક્ષ;

મુક્તિ. (૨) છેડો; પરિણામ. (૩) નિ-

કાલ; હુય થઈ જવું તે.

છુટકો, પુ. છુટી જવું તે; મોક્ષ; મુક્તિ. (૨) છટો; પરિણામ (૩) નિકાલ; તોડ. કિ. પ્ર. છુટકો કરવો=નિકાલ કરવો
 છુટાછેડા, પુ બંધનમાંથી છુટા થવું તે; ફારગતી; લગ્નના બંધનમાંથી છુટા થવું તે (૨) મર્મથી મોક્ષના થવું તે (૩) ભાગીદારીમાંથી વહેચણી કરીને છુટા થવું તે.

છુટાપણું, ન. સ્વતંત્રતા; બંધન-રહિતપણું; છટ.

છુટી, સ્ત્રી. છટ હોવી તે; રોડાણ નહિ હોવું તે, છટ. (૨) રળ; આરામ; પાછી (૩) નવરાસ; અવકાશ. કિં પ્રં છુટી થવી=અવરોધ નીકળી જવો છુટી કરવી=પ્રતિબંધ કાઢી નાખવો

છુટું, વિ નહિ જોડાયેલું; જુદું. (૨) નહિ બાંધેલું. (૩) વેરાયેલું; પ્રસરી પડેલું. (૪) મોક્ષ; બુદ્ધિ (૫) અલગ રહેલું; સાથ રહિત (૬) અનિયત્રિત; કાણમાં ન હોય એવું. (૭) સંગરહિત; મુક્ત (૮) સ્વતંત્ર; અંકુશ રહિત. (૯) જુલણ, લખણ. કિં પ્રં છુટું કરવું=રબ આપવી; મુક્ત કરવું; છોડી દેવું. છુટું પાડવું=અલગ કરવું; જુદું પાડવું. છુટું મેલવું=સ્વતંત્રતા આપવી; છોડી મૂકવું. છુટું મૂકવું=દાખ નહિ રાખવો. મોછુટું=શરમાય નહિ એવું. હાથ છુટો=કડાક; ઉદાર. (૨) ચોરડું છુટું રાખવું=બંધનમાં નહિ લેવું (૧૦) પરચુરણ; ખુરદો (૧૧) નહિ વળગેલું એવું તે. છુટી જવું=આરોપમાંથી

મુક્ત થવું; છટકીજવું. છુટું છુટું=અલગ અલગ છુટે મોઢે=પોકે પોકે મૂકીને છુટે દુપટે=કંઈ પણ સરસામાન રાખ્યા વગર; એકલાજ. છુટું છવાયું=ઘેરિયોડે અંતરે, કહીંકહીં

છુપાછુપ, અ છાનેછાને, છુપી રીતે (૨) છાનું; ખાનગી [ટાંકું.

છુપાયું, વિ છાનું, ગુપ્ત; ખાનગી; છુપાવવું, કિ સ. છાનું રાખવું; કાઈના જાણવામાં આવે નહિ તેમ કરવું.

છુપું, વિ છાનું; ગુપ્ત, ખાનગી. છુમકાર, પુ છુમછુમ એવો અવાજ તે; ઝમકાર. [તે, ઝંકાર

છુમછુમ, ન. છમછમ એવો અવાજ. છુમંતર, પુ કાઈ જણી શકે નહિ એવો મંત્રથી જે ચમકાર કરવો તે. (૨) છાની તાત્રિક વિદ્યા; જાદુઈક્રિયા. (૩) મત્રપ્રયોગ

છુરી, સ્ત્રી. છરી; પાળી. (૨) અજ્ઞો. છુવાવું, કિ. અ. [સં. જુર] અમરાવું, અપવિત્ર થવું.

છુલું, ન. તણના નકામા છેડા; સુતર વગેરેના ટુકા પાતળા ને સુંવાળા છેડા; દશી.

છુલું, ન. મોં; મુખ (ગ્રામ્ય) છુલ્લણી, સ્ત્રી. છુંદણાં પાડવાની રીત. (૨) છુંદવાની ક્રિયા. (૨) છુદીને પાડેલી બાત તે

છુંદણું, ન શરીર ઉપર કાળા રંગનું ટપકું કરી તેને છુંદી છુદીને જાય નહિ, કાયમ રહે તેમ કરવું તે; તાજવું; ચિહ્ન;

ટોચાણું. કિં પ્રમ છુદણાં છુંદવાં=ચામડી પર ચિહ્ન ટોચાવવાં. (૨) એકને એક દોષને આગળ ધરી ધરીને મેણાં માર્યા કરવા છુદણાં પાડવા=દોષ કાઢ્યા કરવો

છુંદવું, કિ. સ. [સં. છિદ્] અણીવાળા હથિઆરથી ટોચ ટોચ કરવું (૨) પગ તળે દાખવું; કચરવું. (૩) ખૂબ મારવું; કંકડે કંકડા કરી નાખવા. (૪) ફટવું; વાટવું.

છુંદાવવું, કિ પ્ર છુદાય તેમ કરાવવું. છુંદો, પુ. કડખર; છુંદી છુંદીને ફરેલી ઝીણી નાની કચર તે કિ પ્ર છુંદો કરવો=કચુખર કરવી.

છુંદ, સ્ત્રી. અટકાવ કે કબજો નહિ હોવા તે; અપ્રતિબંધ; સ્વાતંત્ર્ય (૨) હક; સત્તા. (૩) રજ; પરવાનગી. (૪) છોડી દેવું; ધટાડો આપવો તે. (૫) મોકળાશ. (૬) ચપળતા, હોશચાસી:-કામની છટ સારી છે કિ. પ્ર છટ અપવી=સ્વતંત્રતા આપવી છટ મૂકવી=ઓછું લેવું. (૨) સ્વાતંત્ર્ય આપવું. (૩) છુટ્ટ રહેવા દેવું. છટ રાખવી=પરવાનગી રહેવા દેવી; ખુલ્લું રાખવું છટ લેવી=સ્વતંત્રતા માગી લેવી. છટછાટ=કંઈક છોડી દેવું તે; નિર્ભયતાથી બોલવું.

છીંટવું, કિ અ. ળાંધનમાથી બહાર નીકળવું; છુટા થવું. (૨) જુદાં પડવું; છુટા પડી જવું. (૩) નીકળવું; નોરથી ઉડવું. (૪) ભડાકો થવો.

છીંટકારો, પુ. છીંટકો; તોડ; મુઝિ; મોક્ષ [છાના રહેવું છીંપવું, કિ અ સંતાઈ રહેવું; છીંતું, કિ. અ અડકવું, અમડાવું; અપવિત્ર કરવું

છીંક, અ તદ્દન; બીલકુલ; નરદમ, સાવ (૨) પુષ્કળ, હદ ઉપરાત. (૩) લીટી, છેકા.

છીંકણી, સ્ત્રી. છેકો, લીટો અને આકો કરવાનું ખાતર. (૨) છેકછાક કરવી તે (૩) છેકછાક કરવાની રીત

છીંકવું, કિ. સ. છેકો મારવો; ચેરવું. ભુંસવું; કાઢી નાખવું.

છીંકાછીંક, સ્ત્રી ગમે તેમ છેક કરવા તે, ચેરાચેર (૨) અ. સાવ અંતે આવી ગયલું હોય તેમ.

છીંકો, પુ છીંકવું તે; છેક; લીટો; રદ કરવાને ને લીટો મારવો તે. (૨) ડાઘ, લાંછન; ચિહ્ન [પિતઝી; મુગટી

છીંટી, સ્ત્રી. [સં. શાટી] નાની

છીંટું, ન. બે વસ્તુઓ વચ્ચેનું અંતર; આતરો; ગાળો; ટપો. કિ પ્ર. છીંટું પડવું=અંતરમા વધારો થવો; મન જુદાં પડવાં છીંટુ ભાગવું=અંતર ઓછું કરવું; વાધો હોય તે કાઢી નાખવો.

છીંટે, અ. દૂર; આવે; વેગળે. (૨) વ્યવહાર બહાર. કિ. પ્ર. છીંટે બેસવું= સ્ત્રીનું અમડાવું; રજસ્વલા થવું

છીંડણી, સ્ત્રી છીંડવું તે; અટક્યાણું; અડપણું. કિ. પ્ર. છીંડણી કરવી=ખીજવું.

છીંડતી, સ્ત્રી. છીંડાવા કે ઉશ્કેરવાનું

કારણ તે; અટક્યાણું; અટપણું (૨) દોષ; વાક; ખોટ; છિદ્ર. કિ. પ્ર. છેડતી શોધવી =વાધો પડે એવો લાગ શોધવા કરવો

છેડલો, પુ. છેડો; કપડાનો છેવટનો ભાગ; પાલવ. (કવિનામાં વપરાય છે.)

છેડવું, કિ. સ ઉત્કરણું; અટક્યાણું, અટપણું કરવું; વતાવવું (૨) હડાય એમ કરવું; ખીજવવું. (૩) હલાવવું કિ. પ્ર. છેડી નેવું=વતાવી નેવું. છેડ્યા કરવું=ખીજવ્યા કરવું [અને છેડા બાધવાનું વસ્ત્ર.

છેડાગાંઠણું, ન. વરકન્યાના પરણતી

છેડાછેડ, સ્ત્રી. સતાવણી; ખીજવાટ.

(૨) વારવાર સત વણું ને; અટપણું કર્યા કરવા ને. [માધવા તે (૨) છેડાછેડ

છેડાછેડી, સ્ત્રી. વરવહુના છેડા

છેડો, પુ કાંઈપણ વસ્તુ અથવા વિચાર

વગેરેનો છેડલો ભાગ તે; હદ; સીમા

(૨) પાર; નિકાલ; ખુલાસો; પરિણામ.

(૩) ટોચ; મથાણું (૪) અગ્ર; અણી;

નાકું. (૫) મોત. (૬) પાલવ (૭) મોં

હકાય એમ જોડવું તે; પડદો કિ પ્ર

છેડો કાઢવો=લાજ કાઢવી. છેડો છાડવો=

નિકાલ કરવો; કારગતી આપવી. છેડો

ગ્રાલવો=આશ્રય લેવો છેડો કાઢવો=લગ્નના

હકથી મુક્ત કરવું છેડો પાધરવો=નમ્ર થઈ

માગવું. છેડો મુકાવવો=રોવું છાનું રાખવું

છેડો વાળવો=માથે જોડીને લાગે ઘાંટે

રોવું. છેડો તાણવો=અટક્યાણું કરવું; લાજ

કાઢવી છેડો શોધવો=અંત શોધી કાઢવો.

છેડા નાંકવા=વહુવરનાં વસ્ત્રોના છેડા એક

ખીજવની સાથે બાધવા; છેડે ગાંઠ વાળવી;

યાદ રાખવું. છેડે બાધવું=સાથે રાખવું; આશ્રયમાં લેવું; છેડે બાધીને લઈ જવું=

સાથે લઈને સ્વર્ગમાં જવું. ૩. પ્ર. છુટે

છેડે=છોડરાછેયાં કે ખીજવું કાંઈ સાથે ન

હોય એમ; એકાગ્રી. માથે છેડો નાંખવો=

લાજ રામ મુકી દેવી [છેતરવાની કળા.

છેતરખંડી, સ્ત્રી છેતરવું તે. (૨)

છેતરવું, કિ સ. ભૂલ ખવડાવવી;

આહુઅવળું સમજવી પોતાનું કામ કાઢી

લેવું; ચાપ દેવી; કળવું; કળવું.

છેતરામણું, ન છેતરાવાપણું; પ્રતા-

રણા; વચના. [વંચના; પ્રતારણા.

છેતરામણી, સ્ત્રી. છેતરામણું;

છેતરાવું, કિ. અ કળાવું; ગદ્યત ખાવી.

છેડ, પુ [સં. છિદ્] ધા;

કાપો; વાટ; ચીરા. (૨) કાણું; નાકું;

છિદ્ર; વેહ. (૩) ગણિતમાં જોનાથી વિભાગ

કરવાના હોય તે સંખ્યાનો આક; ભાજક.

કિ પ્ર છેડ કાઢવો=સાગીને જોણું કરવું.

છેડ હડાડવો=મોટી રકમને નાની રકમથી

ભાગવી (૪) નાશ; લય

છેદક, વિ. છેદનાર; વિભાગ પાડ-

નાર (૨) ભાજક. (૩) ધાતક; દ્રોહી.

છેદન, ન. [સં.] છેદવું તે; કાપવું

તે (૨) ખંડન; કિ પ્ર. છેદન કરવું=

કાપી નાખવું. વિરુદ્ધ બોલવું તે.

છેદનખિંદુ, ન. [સં.] બે કરતાં

વધારે લીટીઓ જ્યાં મળતી હોય તે ખિંદુ.

છેદવું, કિ. સ. [સં. છિદ્]

કાપવું; વાઢવું; ચીરવું; વચમાંથી કાઢવું.

- (૨) કાણું પાડવું. (૩) ધડાડવું (૪) નાશ કરવો

છેલપું, કિ. અ. કપાડું; વઢાડું.

છેર, પુ. ઢીકુ છાણુ (૨) કચરો;

ભુકા; જેર.

[હમણું.

છેરણું, કિ. અ. ઢોરનું અપચાનું

છેરંટો, પુ. ઢોરને થતો અપચાનો ને રોગ તે; છેતરામણુ. (૨) કચરાપુત્રો.

છેરાટો, પુ. હામણુ.

છેરામણુ, સ્ત્રી. છેર ટો; ઢોર કે માણસને અપચાનો ને પાણી જેવો મળ આવે છે તે

છેલ, પુ. [પ્રા. છલિઓ] વરણાગિયો; ટાપટીપિયો; ફફડ. (૨) વિ રૂપાળા થઈને ફરવાની હોંસવાળું; કોડીકું. છેલકડી, સ્ત્રી પુરુષને કાને પહેરવાની વાળી; કડી.

છેલકાંટો, પુ. સ્ત્રીને કાને પહેરવાનો લટકતી સેરનો મોતીનો કાંટો; એક ધરેણું

છેલછમિલું, વિ. ટાપટીપિયું; ભભ-કાદાર; રૂપાળું; મજેતું; મોહક.

છેલડો, પુ. છેલ; જીવાનિયો; ફફડ; રંગીલો; છેલ.

છેલપડી, સ્ત્રી. સોળનો આંક; સોળ.

છેલખટાઉ, પુ. [છેલખટુ] ટાપટીપ કરીને મોજમજામાં રહેનારો જીવાન; નફરો માણસ. કહેવું છેલખટાઉ ને હાથમાં જાણું, ઘેર આવ્યા ત્યારે કહેવું કાણું. [સૌની પાછળનું.

છેલવહેલું, વિ. છેલ્લામાં છેલું;

છેલાઇ, સ્ત્રી. છેલપણુ; વરણાગી (૨) છેલપણું કરવું તે.

છેલાણી, વિ. છેલાઈની ધૂનમાં રહેનાર; સહેલાણી; લહેરી; મોજ

છેલો, પુ. છેલો; છાંસો. (૨) છેલ; જીવાનિયો.

છેલ્લું, વિ. છેડાનું; અંતનું; છેવટનું; અંતિમ. ર. પ્ર. છેલ્લો ઉપાય=છેવટનો પ્રતિકાર છેલ્લો દંડાડા=જનન કાળની નજીકનો વખત. (૨) આયુષ્યનો પાછલો ભાગ છેલ્લી ધડી=અંતકાળ, છેલ્લી સલામ, છેવટના રામરામ. છેલ્લું ઘર=આજમાં છેવટનું જાનું તે. (૩) ફરીને ખીજું લગ્ન ન થાય એટલી મોટી ઉમરે કરેલો સસાર. છેલવહેલું=સૌથી છેવટનું. છેલ્લે પગથિયે =અંતને વખતે છેલ્લે પાટલે=એકદમ છેલ્લી વાતે કતરી પડવું તે. છેલ્લો અક્ષર =છેવટની શિખામણુ છેલ્લી સનહ=છેલ્લો જન્મ; મનુષ્યાવતાર. છેલ્લે ક્યારે પાણી= છેલ્લા-ધરડપણના દહાડા છેલ્લું ઓસડ હાશ=ખીજું કંઈ ઓસડ ફાયદો ન કરે ત્યારે હાશનો પ્રયોગ કરવો.

છેલટ, ન. અંત; પાર; પરિણામ; આખર. કિ. પ્ર. છેવટ આવવું=અંત આવવો. છેવટ લાવવું=પાર લાવવો.

છેવાડું, વિ. છેલ્લું; અંતનું; આખરનું. (૨) છેક છેડા ઉપરનું; આગળ પાછળનો આધાર ન હોય એવું.

છેહ, વિશ્વાસઘાત; દ્રોહ; દગો; વિશ્વાસમાં રાખીને મારી નાખવું તે. (૨) વિશ્વાસમાં રાખી છોડી દેવું તે. (૩) ધા;

કાપ; છેદ (૪) અંત; છેવટ. કિ. પ્ર. છેલ દેવો=વિશ્વાસમાં રાખીને ધક્કો મારવો.

છેતાળીશ, વિ. ચાળીશને છ; ૪૬

છેયું, ન. [સં. ચિયુ] છોકરું;

નાનું બચ્ચું. છેવો=છોકરો.

છો, કિ. હો ધાતુના વર્તમાન કાળનું ખીલ પુ. બ. વચનનું ૩૫ રૂ. પ્ર. છો રહ્યું, છો કરતો=મર પડ્યું, બચે કરનો. છોને=બહેને કહેછો બધા તો છીએ બધા=બહુ મળતાપણુએ નહિ અને બહુ અત-ડાપણુએ નહિ એવા સંબંધથી રહેવું તે. (૨) વિ છ, ૬.

છો, સ્ત્રી મરડિયા પત્યરના કંકડા વગેરે પક્ષીને બનાવેલી ચુનાની ગાર અને એનું બાંધકામ તે (છોનો કુવો=ચુનાનો ચણેલો કુવો તે) ચુનો; ચુનાકામ; કેવ કિ પ્ર. છો કરવી=ચુનાનું પડ ચઢાવવું છો દેવી=ચુનો ચઢાવવો; ૨૬ કરી નાખવું

છોઈ, સ્ત્રી. સાંઠા ઉપરની પાતળી ચીપ; છાં. (૨) પતરાળાં કરવાની સાંઠાની સળીઓ. (૨) છો

છોકરમત, સ્ત્રી. બાળકપુષ્કિ; છોકરા જેવી હઠ કરવી તે. કિ. પ્ર. છોકરમત કરતી=બાળકપુષ્કિએ વર્તવું

છોકરવાઈ, સ્ત્રી. બાળકપુષ્કિ; છોકરમત

છોકરવાદી, સ્ત્રી. બાળકની માફક વર્તવું તે; નાદાની

છોકરી, સ્ત્રી. કન્યા; દીકરી.

છોકરું, ન. બચ્ચું; છેયું; બાળ; સતાન; ફરજદ. કહેવું છોકરાંથી જાણ પિવાય નહિ=જે જને લાયક ન હોય તેની

પાસે તે કામ કરાવવા જઈએ તો ઉલટું બગડે છોકક ફટમાં અને સારા શહેરમાં શોધુ=અધુરી તપાસનું પરિણામ છોકરું ને ગરાસિયુ=એક સરખાં આડા હોય છે.

છોકરો, પુ. દીકરો; પુત્ર.

છોગણું, ન. જાણું.

છોગલો, પુ. રૂમાલથી સહેજ મેટા કપડાનો કકડો; અંગુઠો. (૨) માથે છોગા તરીકે ઘાલવાનો લુગડાનો કકડો.

છોગાળો, પુ. છોગા રાખનારો છેલ; જીવાનિયો; ફકડ તરણ

છોચું, ન. પુરુષને માથે બાધવાના ફેટાનો છેડો જે કુદતો રહે તે; કલગી; ધનની માફક માથે ફરફરતો રહેતો ફેટાનો છેડો; પાવડીમાં ખોસેલો ફૂલનો તોરો રૂ. પ્ર. ઉવડે છોગે=સૌ કાંઈ બાળુ જીએ એમ; ચાલેન.

છોછ, સ્ત્રી. [સં શૌચ] પવિ. ત્રતાની કાળજી; રાકા; વહેમ; સંકેત. કિ પ્ર છોછ રાખવી=અભડાયાનો વહેમ રાખવો [ખણખોહ.

છોછત, સ્ત્રી. ખંત; કાળજી;

છોછવિ છોછ; નહિ ઉડું (૨) કપાડું; અસહાય; આણ. (૩) મંદું; મેલું; અશુદ્ધ.

છોડું, વિ. નાનું; ટુંકું; કનિષ્ઠ. (૨) ના. છોડિયું; છોડું.

છોડ, પુ. વનસ્પતિનો તાલો ઉઝરતો નાનો શાખો; છોડવો; કરસણ. (૨) સુકાઈ ગયેલું છોડું તે; ગર્ભ સુકાઈ જઈ પેરની અંદર બાહેલું પડ.

છોડણુહાર, પુ. છોડાવનારો. (૨) વિ. છોડવનાર.

છોડખાંધ, સ્ત્રી. છોડવું અને બાધવું તે

છોડવણું, કિ. સ. છોડાવણું; ચુકાવણું; રત્ન અપાવણી

છોડવું, કિ. સ. છુટું કરવું (૨) કાઢી નાખવું (૩) મૂકી દેવું. (૪) વહેતું મૂકવું (૫) ત્યાગ કરવો. (૬) ટોરવું (૭) હવામાં ઉડાડવું ગતિ આપવી. (૮) પરચુ મૂકવું; જનાદેવું. (૯) બધ કરવું; અટકાવવું (૧૦) બહાર નીકળવું (૧૧) પહોંણું કરવું; ખુલ્લું મૂકવું.

છોડવો, પુ છોડ; રાખો.

છોડાવણું, કિ. સ. મુકાવણું; છોડવણું

છોડિયું, ન. ઊલ; છોડું; ત્વચા (૨) નાનું છોડું; છોતર. કિ. પ્ર છોડિયા પાડવા=લાંકરનાં જણા કરડા ઉખાડવા. (૨) દોષ બતાવવો; સખત ટીકા કરવી.

છોડી, સ્ત્રી. છોકરી; દીકરી. (૨) દાસી

છોડું, ન. ફળ ઉપરનું ઢાંકણ; ઊલ; છોતર. (૨) ઊલનો કંઠો; ચામડી ઉપરનું પડ. કિ. પ્ર છોડા ઉતારવાં=છોતરાં કાઢવાં. (૨) ચામડી ચિરાઈ નય એમ મારવું. છોડા કાઢવાં=ચામડી ઉખડે એવો માર મારવો.

છોતર, ન છોડું; ઊલ; ફેતર

છોતો, પુ. કુચડો. (૨) છાંડો.

છોખાંધ, વિ. છાથી બાધેલું; છાવાળું

છોલાણું, કિ. અ. શરમાણું; લાજ આવવી. (૨) આશંકાવું; શરમિંદા પડવું; ધાક લાગવી. [શરમિંદું.

છોલીણું, વિ. છાણું પડેલું; છોલાયેલું;

છોણું, વિ. શરમિંદું; આંખું પડી ગયેલું. (૨) શરમાળ.

છોર, પુ. [સં. ક્ષુર] અસ્ત્રો; સર્પેયો, છર.-દાઢીએ છોર ઉઠવો=અસ્ત્રાની મારફતે બીજા માણસને થયેલા ગડગુ-મરનો અપ લાગવો તે

છોર, ન છોર; નાનું બાળક; છૈયું. પુ છોરો સ્ત્રી છોરી કહે છે છોર થાય પણ માતા કમાતા ન થાય=છોકરાં કદાપિ ગુણ ભૂલી નય પરંતુ માતા પોતાના બાળક પરનો સ્નેહકદી ભૂલે નહિ (૨) સંતાન.

છોલ, સ્ત્રી. વનસ્પતિની ઉપરની ત્વચા; ફેતર; ઊલ (૨) સૌથી ઉપરની છેલ્લી નાજુક પાતળી ને કઠણ ઊલ તે. (૩) ઊલીને ઉતારી નાખેલી ઊલ.

છોલણું, કિ. સ. ઉપલું પર ઉખડે એમ કરવું; પડ કાટ વળગાટ કે મેલ ઉઘરડવો (૨) શાક વગેરેની ઉપલી ઊલ કાઢી નાખવી. (૩) ઉપર ઉપરનો ભાગ કાપીને ઝળકી આણવી; નિંદા કરવી; છુંડું ખોલણું.

છોલાણું, કિ. અ. ઉપરની સપાટી ઉખડવી; ધસાવું; છોડિયા પડવાં.

છોલાણું, વિ છોલાયેલું (૨) છોખાંધ.

છોવડાવણું, કિ. પ્રે ચુનો દેવડાવવો.

છોવડાવું, કિ. અ. અડકાવું; અલડાવણું; અપવિત્ર થવું

છોવું, કિ. સ. અમડાવણું; અપવિત્ર કરવું; અડવું. (૨) મકાનને છો લગાડવી.

છોહ, પુ. વિશ્વાસ આપીને દૂર ખસી જવું તે; ઉઠ; દ્રોહ. (૨) વિચોગ; ત્યાગ.

છોળ, સ્ત્રી. પાણીનો મોટો ઉછાળો.
તે; તરંગ; લોઠ; મોઝું.
છોળણું, કિ. ઇલકાતુ; નાનાં છો-
રાંના ચેટમાથી વધારાનું ધાવણુ ઇલકાટને
બહાર નીકળી જતું.

છોંતેર, વિ. શિતોર ને છ: ૭૬

જ.

જ, પુ. [સં. જ] મુજરાતી
મૂળાક્ષરોમાંનો આગળીશબ્દ અક્ષર.

જ, વિ. [સં. જન] જન્મેલું.
પ્રત્યય તરીકે વપરાય છે—વ રાજ; અરજ,
સ્વેદજ. અ. નિશ્ચય, આગ્રહ અને વિશ્વાસ
બતાવે છે. (૨) હઠ; મર્યાદા વગેરે બતાવે
છે. તથા અમુક અર્થ ઉપર વજન મૂકવાને
મળુ વપરાય છે.

જઈ, (ન્યઈ), પુ. હલકી કિંમતનો
તાંબાનો સિક્કો; પૈસો. [વૃક્ષ.(૨)અશક્ત.

જઈફ, વિ. [ફા.] ધરડું,
જઈફી, સ્ત્રી ધડપણ; વૃક્ષાવસ્થા
(૨) અશક્ત. [સાત

જઉ, પુ. [સં. યવ] જુઓ જવ;

જક, સ્ત્રી. એકની એક બાબત બહુ
આગ્રહથી પકડી રાખવી તે; જહ; આગ્રહ;
આડાઈ; હઠ. (૨) ભાંગડ; પચાત;
માથાફાંડ.

જકડતું, કિ. સ. જતરડામાં ધાલીને
ખૂળ દાખતું, ખેંચતું અથવા લાળી ના-
ખતું. (૨) ખસી ન શકે તેમ પકડતું.
(૩) નિચોવતું; કચરી નાખતું.

જકર, સ્ત્રી જુ જકર.

જકાત, સ્ત્રી. [અ. જકાત
મુસલમાની ધર્મ પ્રમાણે કમાણી ઉપરનો
ધર્મવેરો (૨) દેરામાં આવતા જતા
માલ ઉપર રાજ્ય તરફથી જે હાસલ
લેવામાં આવે છે તે. દાણ; કર.

જકાતદાર, પુ. જકાત લેનારો અમલદાર
જકાતી, વિ. જેની ઉપર જકાત
લેવાતી હોય એવું (૨) પુ. જકાત
ઉધરાવનારો [અને ઉચ્ચાર તે.

જકાર, પુ. [સં] જ એવો અક્ષર
જકડી, વિ. જક ધરનાર; હડીકું
(૨) તકરારો

જકખડ, વિ. ફાંટી વૃક્ષી ભય નહિ
એવું; ચીકણું; ધસારો ખમે એવું. (૨)
વધુટે નહિ એવું; જડમું.

જક્ષ, પુ. [સ. યક્ષ] દેવ
અને મનુષ્ય વચ્ચેની એક ભતિ; યક્ષ.
(૧) ખાઈ ભય એવો માણસ. (૩)
એક ભૂતભતિ.

જક્ષિણી સ્ત્રી જક્ષ ભતિની સ્ત્રી.
(૨) ખાઈ ભય એવી વિકરાળ સ્ત્રી;
એક ભતની ભેગણી.

જખ, સ્ત્રી. [સં. શ્વ] માછલી.
કિ. પ્ર. જખ મારવી=મરણ વિરુદ્ધ કામ
કરવાની ફરજ પડવી. કહેવું જખીને જખ
મારવી=જખી રહ્યા પછી અજીવવાડ
લેવો પડવો.

જખમ, પુ. [ફા. જલમ]
ચામડી ભેદાઈને પડેલો ઢંડો ખાડો; ધા;

કાપ; ઝટકો. (૨) ખોટ; હાનિ (૩) બદ-
નામી; બટો. (૪) સળેખમ. કિ પ્ર.
જખમ થવો=ધા થવો. જખમ કરવો=
લાગણી દુઃખવવી જખમ રૂઝવો=ધામાં
અંગુર આવવા ને મટવું; લાગણી લુલાછજવી

જખમી, વિ જખમ જેને થયેલો
હોય તે, ધાયેલ. (૨) સખત લાગણી
થયેલી હોય એવું [ખાઈ જવું; બરખવું.

જખવું કિ. અ. [સં. જખ]

જગ, ન. [સં. જગત્] વિશ્વ;
જગત. [(૨) બ્રહ્મા.

જગડતી, પુ. જગતને કરનાર; પ્રભુ;

જગઅમુ, પુ [સં] સૂર્યનારાયણ

જગજીવન, પુ. જગતને જીવાડ-
નારો; પરમેશ્વર.

જગન, ન. [સં. જગત્] પર-
મેશ્વરે ઉત્પન્ન કરેલું એવું આ જે બધું
તે; વિશ્વ; દુનિયા; બલક. (૨) પૃથ્વી.
૩ પ્ર. જગતપાણી=ગાળે પીવો રગ
પાણી. જગતનો વા=દુનિયાંદારીની અસર
કિ. પ્ર. જગત છતવું=લોકોમાં યશ
મેળવવો [કરનારો; દુગદિવી.

જગતજનેતા, સ્ત્રી જગતને ઉત્પન્ન

જગતજન, વિ. જગતમાં સર્વત્ર
જમી રહેલું. (૨) ના. પરમેશ્વર.

જગતજેતા, પુ. જગતને છતનારો;
ચક્રવર્તી રાજા.

જગતપ્રસિદ્ધ, વિ. જગતહર; જગ-
તમાં સર્વત્ર જેની પ્રસિદ્ધિ હોય એવું

જગતભવાડો, પુ. જહોરમાં ફેળેલી
થવી તે; મોટો ફેળો.

જગતી, સ્ત્રી. [સં.] જગત. (૨)
પૃથ્વી. (૩) કવિતાના છદોનો એક વર્ગ તે
જગતપતિ, પુ. [સં.] જગતનો
સ્વામી; પરમેશ્વર.

જગન્નથ, ન. ત્રણે જગત: સ્વર્ગ,
મૃત્યુ ને પાતાળ

જગદંબા, સ્ત્રી. [સં. જગત્+
અમ્બા] જગતની માતા; દુર્ગા.

જગદંમિકા, સ્ત્રી. [સં.] જગતની
માતા; દેવી

જગદાત્મા, પુ. [સં. જગત્+
આત્મા] જગતનો જે આત્મા તે;
પરમેશ્વર. [જગતપતિ; પરમેશ્વર.

જગદીશ, પુ. [સં. જગત્+ઈશ]

જગદીશ્વર, પુ [સં.] પરમેશ્વર.

જગદુદ્ધાર, પુ. [સં. જગત્+
ઉદ્ધાર] જગતનો છુટકારો. (૨)
વિ જગતને ઉદ્ધારનાર

જગદ્ગુરુ, પુ. [સં.] જગતનો કપ-
દેશક. (૨) મહાદેવ (૩) શાંકરમતના
મુખ્ય આચાર્યની ઉપાધિ.

જગજ્ઞ, પુ. [સં.] પરમેશ્વર.

જગજ્ઞાત્રી, સ્ત્રી. [સં.] જગદંબા; દેવી.

જગદ્વંધ, વિ. [સં.] આખી દુનિ-
યાને વંદન કરવા શોખ.

જગન, પુ. [સં. યજ્ઞ] વૈદિક
ધર્મ પ્રમાણે દેવાને આહુતિઓ પહોંચા-
ડવાને મંત્રો બધી બધીને અગ્નિમાં
સમિધો હોમવાની જે ક્રિયા તે; યજ્ઞ; યાગ.

જગન્નાથ, પુ. [સં.] જગતને

નાથ; પરમેશ્વર; વિષ્ણુનો અવતાર; સુક્ષ્મવતાર. (૨) જગન્નાથપુરીમાં વિષ્ણુ ભગવાનની જે મૂર્તિ છે તે (૩) સંસ્કૃત ભાષાનો એક મહાન પંડિત

જગન્નાથપુરી, ના. ઓરીસા પ્રાંતમાં મહા નદીના મુખ આગળ આવેલું એક મોટું શહેર અને વૈષ્ણવોનું યાત્રાનું ધામ.

જગન્નાથી, સ્ત્રી. મહામલથી રહેજ હલહી જતનુ સદેહ કપડું; જગન્નાથજી તરફના વણાટનું સુતરાઉ કપડું.

જગન્નિવાસ, પુ. [સં.] જગતમાં રહેલા એવા પરમેશ્વર. [એવું.]

જગન્નિધ, વિ. ઓ કોમથી નિંદાગ્ર

જગન્નિમત્ર, પુ [સં.] જગદખધુ.

જગપતિ, પુ જગતનો પતિ તે; પરમેશ્વર [ખીર; અણખેડ જમીન.

જગખી, સ્ત્રી જંગલની જમીન; ચરો;

જગમાન્ય, વિ ખધું જગત જેને માનવ હોય એવું; સર્વમાન્ય.

જગમોહન, વિ. જગતને મોહ પમાડે એવું.

જગરાય, પુ. જગતનો રાજા; પરમેશ્વર.

જગા, સ્ત્રી. સ્થાન; કામ. (૨) કામનું સ્થાન; નોકરીચાકરી. (૩) પ્રદેશ-જન; કારણ (૪) ખાર; માર્ગ ૩. પ્ર. ઉચ્ચ રહેવાની જગા=આસરો; આધાર. (૫) ખેસણું; ઓઢી; પદવી.

જગાડવું, ક્રિ. સ. [સં. જાગૃ] ઉવમાથી ઉઠાડવું (૨) ચેતવવું; સાવ-ધાન કરવું (૩) ઉરકેરવું

જગાત, બુ. જગત

જગાવવું, ક્રિ. સ. મચાવવું; ઉભું કરવું. (૨) ગળવવું

જગે, સ્ત્રી. સ્થાન; જગા.

જગ્યું, ન નાનું છોકરું; બાળક.

જગ્યા, સ્ત્રી. જગા.

જગ્યન, સ્ત્રી. [સં.] ઠીંગણું ઉપરનો પગનો આગલો ભાગ; જંગ; જંઘા.

જગ્યન્ય, વિ. હલકું; (૨) શદ્.

જગ્યાત, બુ. જગ્યાતિયા

જગ્યાતિયાં, ન. કુવારાનાં શ્રાદ્ધ કરવાની તિથિ (૨) ના. જગ્યાતિયા=કુંવારો છોકરો અથવા વાઢો

જજમાન, વિ. [સં. યજમાન] યજ્ઞ કરનાર; હોમહવન કરનાર. (૨)

પુ. બ્રાહ્મણ પાસે યજ્ઞ કરાવરાવી રૂબ લેનારો; પોતાને ત્યાં યજ્ઞ કરાવનાર.

(૩) ધર્મ સંબંધી ક્રિયાકર્મ કરાવનારો; બ્રાહ્મણને આશ્રય આપનાર; કર્મના બ-હવામાં દાન દેનાર.

જજમાનવૃત્તિ, સ્ત્રી. [સં.] જજમાની કરીને ગુજારો કરવો તે; ગોરપટ્ટ; પુરોહિતપણું.

જજમાનિયું, વિ. જેનો આધાર જજમાનો ઉપર હોય તેવું. (૨) જજમાનોને કરાવવામાં આવતું હોય એવું; બાહુતી (ક્રિયા-કામ).

જજમાની, સ્ત્રી. જજમાનવૃત્તિ; જજમાનોને ક્રિયા વગેરે કરાવવાં તે.

જજિયાવેરો, પુ. [અ. જજિયી]

સુસલમાન રાજકર્તાઓ પરધર્મીઓ પા-
સેથી માથા દીઠ જે કર લેતા હતા તે.

જનિયો, જુ. ઉપલો રાખ્દ.

જટલ, વિ. જંગલી; અનાડી.

જટા, સ્ત્રી. [સં.] માથાના
વધારેલા વાળનો સમૂહ તે; બાવાઓનો
માથાના વાળનો જથ્થો. (૨) કેટલીક
વનસ્પતિની છાલ ઉપર ચતા લાંબા એક
બીજની સાથે શુચ્ચનાઇ ગયેલા રેસાનો
જે સમૂહ તે. (૩) વડ અથવા પિપર
વગેરેનાં લટકતાં મૂળિયાનો સમૂહ; વડ-
વાઇઓ (૪) વેદ ગાવાનો એક પ્રકાર.
કિ. પ્ર. જટા રાખવી=માથે લાંબા વાળ
વધારવા. જટા બાંધવી=વડ વગેરે દુધિયા
વનસ્પતિનું ચીકણું છીર નાખી વાળની
ગાઠ વાળી દેવી. [સમૂહ

જટાગુટ, ન. [સં.] જટાનો

જટાધર, વિ. જટા ધારણ કરનાર.

(૨) નાં શિવ.

જટાધારી, વિ. જેને માથે જટા
હોય તેવું. (૨) નાં શિવ; તપસ્વી.
(૩) પુ. વડ.

જટામાશી, સ્ત્રી. [સં.] એક
ઔષધિ; જટાસંકરણ; વલદ; વજ.
(એ બિલાડીની પૂછડી જેવું ઉપર રેસાવાળું
મૂળ છે. એનો સ્વાદ કડવો અને તીખો
હોય છે. તેમાં સુગંધી હોવાથી અંદન-
માં જટામાશી વપરાય છે.)

જટાસુ, ના. એક મોટું પાંખી
(પૌરાણિક); અરુણ; વિનતાનો પુત્ર ને
સંપાતિનો ભાઈ.

જટાસુર, ના. એક રાક્ષસ.

જટિયું, ન. જટાની એકાદ લટ.

(૨) વિ. જટાવાળુ.

જટિલ, પુ. [સં.] બ્રહ્મચારી;

(૨) તપસ્વી; જટાધારી સાધુ. [હોજરી.

જઠર, ન. [સં.] પેટ; ઉદર;

જઠરાશિ, પુ. [સં. જઠર+
અશિ] પેટની ખોરાક પચાવવાની
જે શક્તિ તે

જડ, સ્ત્રી. [સં.] મૂળનો જે
હેલ્લો નાનુક મર્મભાગ તે; મૂળ; મૂ-
ળિયું (૨) ખીલી; મેખ; ફાયર. (૩)
ચુની; સ્ત્રીઓને નાકે પહેરવાની નાની
જડ. કિ. પ્ર. જડ કુખડી જવી=સમૂળ.
જવું રહેવું; તાસ પામવું.

જડ, વિ. [સં.] અચેતન;
સંજ્ઞારહિત. (૨) ધન; નક્કર; સંગીન.
(૩) પચે નહિ એવું (૪) સુસ્ત; ધીમું.
(૫) અજ્ઞાન; જડી બુદ્ધિવું. (૬) અચ-
ચળ; શત્ય વાગણીવાળુ. (૭) સ્તબ્ધ;
અકિત (૮) મુશું. (૯) ખેડ. (૧૦) જેની
ઇદ્રિયો તેજ ન હોય એવું.

જડજ, પુ. [એ.] ન્યાયાધીશ.

જડતર, ન. મળતર; પ્રાપ્તિ. (૨)
જડવાની રીત તે; જડાવ કામ; જડવું
તે [જડચ.

જડતા, સ્ત્રી. જડપણું; અજ્ઞાનતા;

જડત્વ, ન. [સં.] પદાર્થનો
અસલ સ્થિતિમાં રહેવાનો ધર્મ તે.
(૨) જડતા.

જડથું, ન. મોની ફાડની ઉપર-
નીચેનો અવયવ; ડાચું. કિ પ્ર. જડથું
ફાડવું=મોં પહોળું થવું. (૨) ખોલાવું.
જડથું લાંગી નાખવું=મારવું. (૨) જો-
લતાં દાખી દેવું.

જડથેસુલાખ, અ. તાખડતોખ;
તરત ને તરત. (૨) સજજડ; ચપટ.

જડભરત, ના. જેને કંઈ જ્ઞાન ન
હોય એવું માણસ; અણસમજી. (૨)
પ્રિયજત રાજના પુત્ર ઋષભદેવ અને તેનો
પુત્ર ભરત તે

જડમૂળ, ન. મૂળનો મર્મભાગ તે;
પ્રાણમૂત તંત્ર; વનસ્પતિનો લોંચ સાથે
લાગેલો એવો બીજમૂત તંત્ર કે જેમાંથી
અંકુર નીકળે છે. કિ પ્ર. જડમૂળ કાઢવું
=ફૂરીને ઉગે. વૃક્ષ પામે નહિ એમ
નિમૂળ કરી નાખવું. જડમૂળ જખાડી
નાખવું=નિમૂળ કરી નાખવું.

જડથું, કિ. સ. [સં. યુજ]
એક વસ્તુને બીજ સાથે સજજડ ખેસા-
ડવી; સાંધા મેળવવા; મઢવું; જોડવું;
લગાડવું; ખેસાડવું. (૨) જોવાયેલું હોય
તે હાથ લાગવું; મળી આવવું; પ્રાપ્તવું.

જડસો, પ. [સં. જઢ] જડી
છુલ્લિનો માણસ, આચાર વિચાર રહિત
માણસ; શરીરે અને છુલ્લિએ જડો એવો
જે તે; ગામડિયો

જડાઈ, સ્ત્રી. જડવાની રીત; જડાવ
કામની આવડ. (૨) જડવાની મજુરી.

જડાઉ, વિ. જડાવેલું; જડિત. (૨)

જડવા જેવું. (૩) જડવાની કામમાં
આવે એવું. [(૨) જડતર, જડવાની કળા.]

જડામણ, ન. જડવાનું મહેનતાણું.

જડામણી, સ્ત્રી જડામણ; જડાઈ.

જડામૂળ, ન. જડ સહિત મૂળ;

ખીલકુર (૨) નસંતાન; નખોદ, કુળફાય.

જડાવ, પુ હીરા માણેક જેમાં

જડેલાં હોય એવી બનાવડ; જડવાનું

કામ. (૨) વિ. જડિત; જડિત

જડાવવું, કિ સ ખેસડાવવું;

સજજડ ફરાવવું; જોડવાવડું. (૨) ઝાપ-

ટવું; મારવું; લગાડવું; જોડવું.

જડિત, વિ જડેલું; મઢેલું-રતન-

જડિત=જેમા રતન ખેસાડેલાં હોય એવું.

જડિત, વિ જડેલું; મઢેલું.

જડિમા, સ્ત્રી. [સં.] જડતા.

જડિયું, ન. જડ; મૂળનો છેવટનો

છેડો, કે જે જમીનમા ઉડો ગયેલો હોય છે.

જડિયો, પુ સોનાના ઘાટમાં હીરા
માણેક વગેરે ખેસાડવાનું કામ કરનાર
પચ્ચીગર

જડી, સ્ત્રી. [સં. જઢી] વનૌ-
પદ્ધિ; ઔષધિનું ગુણગ્રસ્ત મૂળિયું.

જડીબુટ્ટી, સ્ત્રી. [સં. જઢી-ટા
+વર્તી] વનૌષધિની ગોળી. કિ. પ્ર.
જડીબુટ્ટી સુંવાડવી=સામો માણસ પોતાને
જ દેખે એમ કરવું. (૨) રામબાણ
ઔષધિ. (૩) વિ. છેતરાય નહિ તેવું.

જણુ, સ્ત્રી. [સં. જન્] આ-
સામી; સખસ; માણસ (માણસની સંખ્યા

અતાવવાને માટે સંખ્યાવાચક વિશેષણ સાથે વપરાય છે:-એક જલ્પ; બે જલ્પ આમા સ્ત્રી પુરુષ બેઉનો સમાવેશ થાય છે)

જલ્પતર, ન. [સં. જન્] જલ્પવું તે; પ્રસવ. (૨) ઓલાદ; પરિવાર.

જલ્પતી, સ્ત્રી જન્મ આપનારી; માતા.

જલ્પનારી, સ્ત્રી. જન્મ આપનારી;

જનેતા; માતા

જલ્પવવું, કિ. સ. જલ્પાવવું; ખબર આપવી. (૨) જલ્પનારીને જલ્પવામા મદદ મળે એમ કરવું.

જલ્પવું, કિ. સ. [સં. જન્] સ્ત્રીએ બાળકને જન્મ આપવો; પ્રસવવું; પેદા કરવું. કહેઠ જલ્પ તેના પૂત ને કાતે તેનું સૂત=જે જેની માલીકીનું હોય તેજ તેનું છે. જલ્પ્યાને જવાડવા અને પર-જ્યાને પાલવવાં એમા શાનો પાડ ? જલ્પનારીમા જોર નહિ તો સૂયાણી શું ફરે ?=જેનું કામ હોય તેણે પોતે હિંમત ને જોર રાખવું જોઈએ.

જલ્પશ, [અ. જિનસ] વસ્તુ; ચીજ. (૨) નંગ; દાગીનો. (૩) રકમ; સીલક. (૪) અક્ષીણ (પ)કિંમતી ચીજ જલ્પશભાવ, સ્ત્રી. સરસામાન; ફરદાગીનો.

જલ્પશાઉ, વિ. જલ્પશ ઉપર આપેલું-લીધેલું એવું; ધરેણાહ; જલ્પશ ઉપર લેવા આપવાનું.

જલ્પાવવું, કિ. પ્રે. જલ્પ થાય એમ કરવું; કહેવું; ખબર આપવી. (૨) ચેતવવું;

સૂચવવું. (૩) જલ્પવાના કામમાં મદદ કરવી; પ્રસવ કરાવવો

જલ્પાવું, કિ. અ. ખબર પડવી; માલમ પડવું; જાહેર થવું (૨) ભાસ થવો; કંઈક કંઈક સમજવું (૩) જન્મ આપવો; પ્રસવ થવો.

જલ્પી, સ્ત્રી. જલ્પનું નારીજાતિ રૂપ.

જત, અ. [સં. યત્] સંખ્યા દર્શક રાખદ. (૨) જો; કારણ કે; એમ કે; આથી જલ્પનું કે; એટલે કે (૩) હવે; હવે ત્યારે.

જતન, ન. [સં. યત્ન] સાચવવું તે; સંભાળ રાખવી તે; ખૂબ કાળજી પૂર્વક તજવીજ રાખવી તે

જતરડો, પુ. [સં. યંત્ર] સોના રૂપાના તારને તાણી તાણીને લંબાવવાનું એક યંત્ર. જતરડામાં ઘાલીને તાણવું=ખસી શકે નહિ એવી પકડમાં પકડીને ખેંચવું; ખસેખસ કાણુમા લઈ પછી તેની પાસે કામ કરાવવું.

જતી, પુ. [સં. યતિ] જૈન સાધુ; ગોરજ (૨) કવિતાના ચરણમાં વિરામ લેવાનું સ્થાન. કહેઠ વાટનું આસઠ ને મુઝાં જતી, એ બેની ઝાળખાણ નથી. (૩) ત્યાગી; મુસુકુ; થોગી-વેરાગી. કહેઠ પારકાં છાકરાને જતી કરવા=ખોટી સલાહ આપવી.

જતુ, સ્ત્રી. [સં.] લાખ. જતુ-ગૃહ=પાંડવોને બાળી મૂકવા માટે દુર્યોધને લાખનું ગૃહ બંધાવ્યું હતું તે; લાક્ષા

ભવન. જતુરસ=લાજમાંથી બનાવેલો એક
બતનો લાલ રંગ: અલકતક; અળતો.

જાત્યો, પુ. [સં. યૂથ] સમૂહ;
સમુદાય; સમવાય (૨) ટોળું; મંડળ.
(૩) પક્ષ; વર્ગ. (૪) થોડ; ગંજ; સટ

જનુ, સ્ત્રી. [સં.] ગળાની નીચેનું
પહેલું પાંસળું; હાંસડી, માંસલો. ૩ પ્ર.
ગૂઢજનુ=તંદુરસ્ત; ઢકાએલી હાંસડીનું;
માંસથી ભરેલા શરીરનું.

જથરપથર, અ. આમતેમ વેરાયેલું
હોય તેમ; અવ્યવસ્થિત; કપડાં વગેરે
આમતેમ ખસી ગયેલા હોય તેમ.

જથા, અ. [સં. યથા] જેમ;
જે પ્રમાણે; જેવી રીતે; જેવું. કહેં જથા
રોજ તથા પ્રજા.

જથાખંધ, અ. છુટક નહિ તેમ;
સામટું આપણું તે (૨) ટોળાખંધ; સા-
મટી રીતે; જાત્યામા

જથારથ, વિ. [સં. યથાર્થ]
ઘટવું; જેવું બેઠું તેવું. (૨) અ. જેમ
ઘટવું હોય તેમ; બરોબર; વાજબી; યોગ્ય.

જદા, [સં. યદા] જે વખતે; જ્યારે.

જદુકુળ, ન. [સં. યદુકુલ]
યદુનું કુળ તે.

જદુનાથ, પુ. [સં. યદુનાથ]
યદુવંશીઓના નાયક તે; શ્રીકૃષ્ણ.

જદાતદા, અ. [સં. યદ્વાતદ્વા]
એલફેલ; જેમ મનમા આવે તેમ; ફાવે તેમ.

જન, ન. [સં. જન] માણસ;
મનુષ્ય; માનવી (૨) લોક; પ્રજા; રૈયત.

(૩) દુનિયા; જગત. કહેં સાંભળીએ સૌ
જનનું, પણ કરીએ તો ધારું મનનું.

જનક, પુ. [સં.] પિતા; જન્મ
આપનાર. (૨) પાળનાર. (૩) પરમેશ્વર.
(૪) રામાયણના મુખ્ય નાયક રામચંદ્રનો
સસર, સીતાનો પિતા જે વિદેહ અથવા
મિથિલાનો તે વખતનો પ્રખ્યાત તત્વ-
જ્ઞાની રાજા.

જનકજન, સ્ત્રી. [સં.] જનક
રાજાનાં પુત્રી; સીતા; બનકી.

જનકતાનયા, સ્ત્રી. [સં.] સીતા.

જનકથા, સ્ત્રી. [સં.] લોકમાં
ચાલતી વાત (૨) લોકોથી થતી ચર્ચા
તે. (૩) મુખપરંપરાએ ચાલતી જે કથા
તે; દંતકથા.

જનતા, સ્ત્રી. [સં.] લોકપણું.
(૨) લોક સાથે જે એકલાવપણું તે. (૩)
રૈયત; એક બતિના લોકનો જે સમૂહ તે.

જનન, ન. [સં.] જન્મનું તે.
(૨) ઉત્પત્તિનું કારણ. (૩) દેખાવ;
પ્રાદુર્ભાવ; શુભન. ૩. પ્ર. જનનમરણ=
જન્મમયું ને મરણ. [માતા.

જનની, [સં.] જન્મ આપનારી;

જનપદ, પુ. [સં.] દેશ; મુલક.

જનપદવર્મ, પુ [સં.] દેશ-
ચાલ; રૂઢી.

જનપ્રવાદ, પુ. [સં.] લોકપ્રવાદ.

જનમ, પુ. જુ. જન્મ.

જનમયું, કિ. અ. [સં. જન.]

અવતરવું; પેદાશવું; ઉદ્ભવવું; ઉત્પન્ન
થવું; જન્મવું.

જનમારો, જુ. જન્મારો.

જનમેજ્ય, પુ. [સં.] અભિમન્યુ
ને ઉપરાના પુત્ર પરીક્ષિતનો પુત્ર; પાંડુ-
વંશી રાજાઓનો એક મોટો પ્રતાપી,
ધાર્મિક, સાહસિક અને સાહિત્યપ્રિય રાજા
જનમેજય, સ્ત્રી. જુ. જન્મેત્રી
જનયિત્રી, સ્ત્રી. [સં.] જન્મે
આપનારી; માતા.

જનરંજ, પુ. [અ.] સેના નાયક.
(૨) એક સૈનિક પદવી.

જનરંજન, વિ. [સં.] માણુ-
સને ખુશી કરે એવું.

જનલોક, પુ. [સં.] પૌરાણિક
સાહિત્ય પ્રમાણે કલ્પાયેલા સાત લોક-
માનો એક લોક

જનવાદ, પુ. [સં.] લોકોમાં
હડતી વાત; અફસ; ગપ (૨) લોકોમાં
થતી અપકીર્તિ.

જનવાર્તા, સ્ત્રી. [સં.] લોકોમાં
આવતી વાત; દંતકથા.

જનસમુદાય, પ્ર. [સં.] લોકસમૂહ.

જનસ્થાન, ના. [સં.] દંડકા-
રણ્યનો ગોદાવરીના કિનારા ઉપર આવેલો
એક પ્રદેશ.

જનહિત, ન. [સં.] માણુસ
નતિનું જેથી સાફ થાય એવું જે તે;
લોકકલ્યાણ.

જનહિતકારી, વિ. લોકનું હિત કરનાર.

જનહિતેચ્છુ, વિ. લોકનું હિત ઇચ્છનાર.

જનાકારી, સ્ત્રી (ફા.) વ્યતિચાર;
છિનાણું. [બળ.

જનાખ, જનાક, સ્ત્રી. હીર; સરવ;

જનાખું, ન. જીવતર

જનાચાર, પુ. [સં.] લોકાચાર.

જનાળો, [અ. જનાજ્ઞા] મુ-
સલમાનમાં મડદોને દાટવા લઈ જવાની
જે ખાટલી તે; કાંકડી. (૨) ઈસ્લામી-
ઓના મડદા પાછળ જનાર જે સરથસ તે

જનાદી, [ફા. જીનાર]
હલકી કિસ્મતનો એક સિંકો; પૈસા; દોઢિયું.

જનાનખાનું, [ફા. જન +
જ્ઞાનહ] સ્ત્રીઓ માટેનો ખંડ. (૨)
ઓઝદમાં રહેનાર સ્ત્રીઓનો સમુદાય તે.

જનાની, વિ. યૈરક સ્વભાવનું; બાયલું.

(૨) સ્ત્રીઓના જેવું શરમાળ અને બીકણું.

(૨) જનાનાને લાયકનું (૪) અંત:પુરમાં
રહેનાર.

જનાનો, પુ [ફા.] મલાળમાં
રહેનારો સ્ત્રીસમુદાય. (૨) કુટુંબકળીલો.

(૩) ઓઝદ; પડદો.

જનાખ, વિ. [ફા.] માનવંત;

મહેરખાન; કૃપાળુ. (૨) મોટા માણુસને

સંજોધીને વપરાતું માનનું વિરોધણું.

(વધારે માનથી જોલવું હોય તો વળી

જનાળે-આલી, એમ કહેવાય છે.)

જનાખાઈ, ના. મીરાંખાઈ જેવી

હકખણુની એક ભક્તકવિ સ્ત્રી. (એ

નામદેવ નામના દક્ષણીના પ્રસિદ્ધ ભક્તને ત્યાં રહી અને આખો જન્મારો કુંવારો ગાળ્યો. એણે મરાઠીમાં ભક્તિ-ભાવવાળી કવિતાઓ કરેલી છે)

જનાવર, ન. [ખ] જનવર; પશુ (માણસ વગરનાં ખીજાં બધાં પ્રાણીઓનો જનાવરમાં સમાવેશ થાય છે) જનાવર-ખાનું=જુદી જુદી જાતનાં પ્રાણીઓ ન્યાશપવામાં આવતા હોય તે સ્થાન.

જનાવાદી, પુ. હલકી કિસ્મતનો તાંબાનો એક સિકો; પૈસો; કાવડિયુ; જઈ.

જનિત, વિ [સં] જન્મેલું; ઉદ્ભૂત; ઉપજેલું; પેદાયેલું; અસુકથી બનેલું

જનેતા, સ્ત્રી. જન્મ આપનારી; મા; માતા.

જનોઈ, સ્ત્રી. [સં. યજ્ઞોપવીત] દિવ વર્ણના પુરુષો જે સત્તાવિંશ તાત-લાવાળું રેના તારનું સૂત્ર પહેરે છે તે; યજ્ઞોપવીત. જનોઈવાદ=જનોઈ રહે તે જગાએ કાપવું તે.

જન્મ, પુ [સં] જનમવું તે; ઉત્પત્તિ; ઉદ્ભવ; પ્રભવ; ઉદય થવું તે; પેદા થવું તે; પેટમાંથી નીકળી આવવું તે. (૨) અવતાર; ભવ (૩) જીવનનો જે કાળ તે; હયાતીનો સમય. કિ. પ્ર. જન્મ આપવો=જન્મવું; નવું બનાવવું. જન્મ થવો=ઉત્પન્ન થવું. જન્મ દેવો=અવતાર ધારણ કરવો. ૩ પ્ર નવે જન્મ આવવું=મરતાં મરતાં બચી જવું. પેલે જન્મ=ખીજે અવતારે.

જન્મકુંડળી, સ્ત્રી. [સં.] જન્મ

વખતના ગ્રહસંયોગનો બરોબર કાળ લઈને બનાવેલું જન્મનારનું શુભાશુભ જોવાનું બાર રાશિવાળું ચક્ર; જન્માક્ષર; જન્મપત્રિકા.

જન્મગાંઠ, સ્ત્રી. જન્મ થયાનો વાર્ષિક દિવસ તે; જન્મદિવસ

જન્મચરિત, ન. [સં.] જન્મ-ચરિત્ર; જન્મનો હેવાલ; જીવનવૃત્ત.

જન્મતિથિ, સ્ત્રી [સં] જન્મદિવસ

જન્મદિવસ, પુ [સં.] જન્મ થયાનો વાર્ષિક દિવસ તે.

જન્મનક્ષત્ર, ન [સં] જન્મ વખતનું જે નક્ષત્ર તે.

જન્મનામ, ન. [સં] જન્મપત્રિકાને અનુસાર જે નામ આવડુ હોય તે

જન્મપત્રિકા, સ્ત્રી [સં] જન્મ વખતના ગ્રહ વગેરેનું જે યાચલ તે; જન્મપત્રી; જન્મકુંડળી.

જન્મપ્રજ્ઞિ, અ. [સં] જન્મથી માંડીને આજ લગી એમ.

જન્મભાષા, સ્ત્રી [સં.] જન્મથી બોલાતી હોય તે ભાષા

જન્મભૂમિ સ્ત્રી [સં] જે ભૂમિમાં જન્મ થયેલો હોય તે; વતન; સ્વદેશ.

જન્મધું, કિ અ. [સં. જન્] જન્મ દેવો; જીવન થવું; પેદા થવું; અવતરવું; હયાતીમાં આવવું [સાર્થકય.

જન્મસાંકેય, ન. [સં.] જન્મનું

જન્મસ્વભાવ, પુ. [સં.] મૂળ પ્રકૃતિ; જન્મથી જે સ્વભાવ પડેલો હોય તે.

જન્માક્ષર, પુ. [સં. જન્મ +

અક્ષર] જન્મકાળનાં ગ્રહરાશિ વગેરે સંબંધી જે આંક તે; જન્મપત્રિકા; જન્મકુંડળી

જન્મભાષી, સ્ત્રી. [સં. જન્મ+ અષ્ટમી] કૃષ્ણજયતી; શ્રાવણ વદિ આઠમને દિવસે કૃષ્ણનો જન્મ થયો હતો તે સાંવત્સરિક દિવસ.

જન્મભાંતર, પુ [સં.] એક જન્મ છોડીને બીજો જન્મ ધરવો તે; પુનર્જન્મ (૨) પરલોક; હવે પછી પ્રાપ્ત થનારો જે લોક તે (૩) અ. આ જન્મમાં તો નહિ એમ.

જન્મબાંધ, વિ. [સં. જન્મ+ અન્ધ] જન્મથી આંધળું. (૨) ન. જન્મથી જે આંધળું તે.

જન્મભોતરી, સ્ત્રી. [સં. જન્મ+ ઉત્તરી] જન્મ પછી ઉત્તરોત્તર બનનારા બનાવ વર્ણવેલા હોય એવી જે ગણિત કરીને ભેશીએ બનાવેલી પત્રિકા તે; જન્મોત્રી, જનમોતરી

જન્ય, વિ [સં.] જન્મેલું; પેદાયેલું

જપ, પુ [સં.] જપવું તે; નામ, મંત્ર વગેરેનું રટન તે; આવર્તન, જપ. કિ. પ્ર જપ કરવા=વારંવાર યાદ કરીને અમુક વસ્તુની રાહ ભેંચા કરવી (૨) નિરુદ્ધમી રહી ધ્યેય વસ્તુની આશા રાખ્યા કરવી. જપ કરાવવા=મંત્રાદિકનું અનુષ્ઠાન કરાવવું.

જપત, વિ. [ફા જપત]

કબજે કરેલું; હવાલે લીધેલું. કિ. પ્ર. જપત કરવું=માલીકી રદખાતલ કરી કબજે લઈ લેવું

જપતી, સ્ત્રી જપત કરવું તે; કબજે લેવું તે; ટાંચ; કિ. પ્ર. જપતી બેસાડવી=આધુપાધુ થાય નહિ એવા બંદોબસ્ત રખાવવો.

જપમાળા, સ્ત્રી. [સં. જપ+ માળા] જપ કરવાનો બેરખો-માળા તે; એક એક નામ કે મંત્ર બોલી બોલીને મણુકો મુકાય એવી તસળી તે.

જપવું, કિ. સ. કોઈ ઈષ્ટના નામનું રટન કર્યા કરવું; જપ કરવો. (૨) રમ-રવું; યાદ કર્યા કરવું (૩) ધ્યાન દિપર રાખવું; એકની એક વસ્તુનું લક્ષ રાખ્યા કરવું કહેવ ખાવો ખેંઠો જપે ને જે આવે તે ખપે=સાધુતાનો ખાલી ટોગ બતાવવો

જપા, સ્ત્રી. [સં.] લાલ ફૂલનું એક ગાંડ ને તેનાં ફૂલ; જવા. (જવાપુષ્પ કે જપાપુષ્પ.)

જપિયો, પુ. કથા વખતે વ્યાસની સામે જપમાળ લઈને બેસનારો બ્રાહ્મણ; જપ કરનારો; જાપી, જપિયો.

જપ્પા, સ્ત્રી. [ફા] જુલમ; સખતી; જપ્પરજસ્તી.

જખર, જુ. જખર

જખરજસ્તી, જખરજસ્ત; વિ. ભેરા-વર; મજબુત; કદમાં મોટું અને ખૂબ ભારે હોય એવું. (૨) જુલમચાર; કૂર.

જખરજસ્તી, સ્ત્રી. જખરાઈ; અધિત ભેર કરવું તે; જુલમ; સખતી.

જાપ્પરાઈ, સ્ત્રી. જાપ્પરસ્તી; સખની.

જાપ્પરી, સ્ત્રી. જુ. જાપ્પરજસ્તી.

જાપ્પરૂં, [વિ. [અ. જમ્ર] મોટું;
ભારે; હંચું; ન પહોંચી વળાય એવું;
સખત; ભેરાવર; અધરૂં; ગહન

જાપ્પાન, સ્ત્રી. [ફા. જ્ઞાન]
જમ (૨) ખોલી; ભાષા.

જાપ્પાની, સ્ત્રી જાપ્પાનથી જે વાત
કહેવી તે; સાક્ષી; જુબાની.

જાપ્પાપ, જુ જાપાપ [ખોલી; ભાષા.

જાપ્પાં, સ્ત્રી જાપ્પાન; જમ. (૨)

જાપ્પીરૂં, ન એક જાતનું પંખી (જે
ખીજાં પંખી કરતાં ઘણું ઉચું અને ખૂબ
ઘોળું હોય છે.)

જાપ્પેહકરવું, કિ. સ. ઝટકો મારીને
કાપી નાખવું, જનથી મારી નાખવું.
(જાપ્પે-જાપ્પે કરવું એમ પણ જોવાય છે)

જાપ્પમર, વિ. જાપર; મજાસુત; કંઠણ;
સખત. (૨) ભેરવાળું. (૩) ભારે-સંગીન

જામ, પુ. [સં. યમ] મોતનો
દેવ; મરણ પછી જીવને તેનાં કર્મ પ્ર-
માણે શિક્ષા કરનારો દેવ; યમ (૨)
મોત; મરણ (૩) લયકર દેખાવનો મા-
ણસ (૪) જેને જોતાંજ ધરધરાટ થાય
એવો જે તે. જામ જેવું=જામરૂં અને ત્રાસ
આપે એવું. કહેવું જામ ને જામાઈ સરખા
=જામના જેવોજ જામાઈ પણ દુઃખ અને
ત્રાસ આપનારો ગણાય છે તે ઉપરથી.

જામકિંકર, પુ. [સં.] જામનો
હાત; યમરાજના સેવકો; મરણ પછી

પાપી જીવને લઈ જનાર દેવદૂતો

જામડો, પુ જમ; જામદૂત

જામણુ, [સં. જમ] જામતું
અને જામાડતું તે, જામવાતું કરતું તે;
નાત; વરો. (૨) જામવાના પદાર્થો તે
(૩) એક વારનું જામવાનું તે

જામણુવાર, પુ જામવાનું હોતું તે;
ભોજનસમારંભ તે; નાત; વરો (૨)
શાનિથી અને ધીરેધીરે મમ્મત ને
સ્વાદથી જામતું તે.

જામણું, વિ પૂર્વાભિમુખે બિભા
રહેતાં દક્ષિણ તરફનું (અથ તે); દક્ષિણ;
અપસંચ ૩ પ્ર. જામણો હાથ=મહુ
ઉપયોગમાં આવતો દક્ષિણાંગ તરફનો જે
હાથ તે. (૨) જેના બગર ચાલે નહિ
એવો સહાયક માણસ તે. કહેવું જામણો
હાથ હમેશા મો ભણી વળે=જેનું જે તરફ
વલણ હોય તે તરફ તે વળે. જામણું
અંગ=વહાણું માણસ.

જામદગ્નિ, ના જુગુવંશના ઋષીક
મુનિ ને સત્યવતીનો પુત્ર અને પ્રસિદ્ધ
પરશુરામનો પિતા [રામના દૂતો.

જામદૂત, પુ. [સં.] જામકિંકર; યમ-

જામના, સ્ત્રી. [સં. યમુના]
જામનાજી; યમુના નદી. (જામનાનું પાણી
દેખાવે આસમાની હોવાથી તે કાલિંદી
પણ કહેવાય છે.)

જામનોત્રી, સ્ત્રી. જામના નદીના
મૂળ આગળ આવેલો કિના પાણીનો ઝરો.
(આને કેટલાક જામનાનું મૂળ કહે છે.

આ ઝરાનું ધાણી ધણું ગરમ રહે છે. ચોખાની પોટલી બાંધી જમનોત્રીમા બોળી કાઢતા ચોખા ચડી જાય છે.)

જમરૂપ, ન. જમરૂપ; પેર (પેર)

જમરૂપડી, સ્ત્રી જમરૂપી; જમરૂપી

જમરૂપી, સ્ત્રી જમરૂપી. [જમરૂપી]

જમલો, પુ. જમલો; એકઠો થયેલો

જમવાનું, ન જમવાના કામનું ને તે; ખાવાનું; ભોજન; ખોરાક. (૨) ખાવાને જવાનું નોતર; આમંત્રણ.

જમવું, કિ. સ. [સં. જમ]

સાફ સાફ ખાવું; ભોજન કરવું. (૨) સારી રીતે હાથ મારવો; ઉચાપત કરવું; ઉડાવી જવું; ઉપભોગમાલેવું. (૩) કિ. અ. કરવું; બંધાવું; નીતરવું; જમવું.

જમસેદી-નવરોજ, પુ. [ફા]

ઈરાનમાં થઈ ગયેલા જમસેદ નામના પાદશાહે સૂર્યની ચાલ ઉપરથી વર્ષ ગણવાનો ઠરાવ કરી ને દિવસે મેષશશિ-માં સૂર્ય દાખલ થાય તે દિવસને વર્ષનો પહેલો દિવસ-નવરોજ ઠરાવી તે દિવસે ધર્મની અમુક ક્રિયા કરવાનું-‘જસન’ રાખ્યું હતું તે. ગુજરાતમાં પારસીઓ આ તહેવાર પાળે છે. એ દિવસે રાત અને દહાડો સરખાં હોય છે.)

જમા, સ્ત્રી. [ઝ.] આવક; ઉપજ; નીપજ; વસુલ. (૨) એકઠું થવું તે. (૩) અનામત; એકઠી થયેલી રકમોનું એકત્ર પડી રહેવું તે. (૪) લંડાર; ખાનગી; તિબરી. (૫) ચોપડામાં આવક લખવાની

ડાખી બાબત તે. (૬) એકઠું; ભેગું. જમા માંડવું=ચાલેલેવું-રાખવું. (૭) જમલો; સરવાળો; કુલ રકમ તે જમા ખરચ=આવક જવકનો હિસાબ. કિં ૫૦ જમા ખરચ પાડવું=આપલે થયેલી રકમોનો હિસાબ લખવો

જમાઈ, પુ. [સં. જામાત]

દીકરીનો વર તે; જમાત.

જમાઉધાર, પુ. આવ્યા ગયા ના-છાનો ને રીતસર રખાતો હિસાબ તે. (૨) મેળવવું ને ગુમાવવું તે.

જમાખરચ, ન જમા અને ખરચ તે; ઉપજખર્ચ. કિ. પ્ર જમાખરચ પાડવું=હિસાબમાં નહિ આવેલી રકમની વ્યવસ્થા કરવી.

જમાડવું, કિ. પ્ર. ખવડાવવું; ભોજન કરાવવું. (૨) લાંચ આપવી; લાલ્લ કરાવવો.

જમાત, સ્ત્રી. [ઝ.] સમુદાય; સમૂહ. (૨) અમુક વ્યવહાર કરવાને એકઠું થયેલું મંડળ; નાત (૩) સાળવું; નાત; પચ; મુસલમાનોના એકાદ વિભાગનો સંઘ

જમાદાર, પુ. [ફા. જમાત] સિપાઈઓની નાની ટુકડીનો ઉપરી; એક સમુદાયનો નાયક

જમાદારી, સ્ત્રી જમાદારનું કામ તે; જમાદારપણું. (૨) ઉપરીપણું; કામ લેવાની હોશિયારી.

જમાન, પુ. જમીન.

જમાની, સ્ત્રી. જમીનગીરી.

જમાનો, પુ. [ફા. જમાન]

યુગ; સમય (૨) મનુષ્યના હૃદયોની જીવનકાળ જેટલો એટલે કે લગભગ વિશેષ વરસ જેટલો કાળ તે; એક પેઢી જેટલો સમય; લાંબો કાળ (૩) અચૂક કાળની જે એક સરખી પ્રવૃત્તિનો સમય તે.

જમાખંડી, સ્ત્રી. [ફા.] જમીન-

ની માપણી કરી તેની ઉપર વરસે આટલો કર લેવો એમ ઠરાવવું તે. (૨) જમીન ઉપરનો સરકારી કર; મહેસુલ. (૩) સરકાર તરફથી લેવાના કરો ઠરાવવા તે (૪) લશ્કરને માટે માણસોની ભરતી કરવાની જે વ્યવસ્થા.

જમાખંધી, જમાખંદી; સ્ત્રી. મહે-
સુલનો દર ઠરાવવો તે.

જમાલગોટો, પુ. [હિં.] નેપાળો.

(એનાં બી સારક આસર તરીકે વપરાય છે. તેનાથી બહુ સખત જીલાળ થાય છે; એટલુંજ નહિ પરંતુ તે ઝેરી પણ છે.)

જમાવ, પુ. એક જાથે એકઠું થઈ
જવું તે; ધણાનો એક સાથે થયેલો ભ રાવો. (૨) ટાળું; ઠઠ; સમૂહ. (૩) મેળાવડો; મેળો (૪) જમાવટ.

જમાવટ, સ્ત્રી. એક બીજાની સાથે
મળતે મળવું-બધ બેસવું આવી રહેવું તે. (૨) મળી જવું, ભમી જવું તે. (૩) શો-ભતે શોભવું આવી રહેવું તે. (૪) મેળવણી; મેળ.

જમાવડું, કિ. સ. ભમે એમ કરવું;

મેળવવું; આમ્રજરવું (૨) ધનીકરણ થાય એમ કરવું; ઠારવું (૩) દલીકરણ કરવું; મજાણત બેસાડવું; ચાંટયુ રહે એમ કરવું (૩) રસ ઉત્પન્ન કરે એમ જીદી જીદી વસ્તુઓને એક સાથે મેળવવી. (૪) સર્વ સાધનો સમયોગે મળે એવી વ્યવસ્થા કરવી (૫) એકઠું કરવું. (૬) ખીલવવું; વધારી દેવું.

જમાવો પુ જમાવ.

જમિયો, પુ જુ. જમૈયો

જમીજડું, કિ. સ. ખાઈ જવું

જમીન, સ્ત્રી. [ફા. જમીન]

પૃથ્વી; ભોય; ભૂમિ; ધરા; ધરતી. (૨) દરો સપાટ ભૂભાગ તે; ધરાતલ. (૩) દેશ; મુલક; જનપદ. (૪) પાકને માટે સાફ કરેલી ભૂમિ; ખેતર. (૫) માંસ. (૬) જગત, વિશ્વ. (૭) સપાટ ભાગ; સપાટી; વિસ્તાર (૮) આધારભૂત પદાર્થ; જગા. કિ પ્ર જમીન ભરવી=ભરપસી પડવું. જમીન કરવી=કિનારે ઉતરવું. જમીન આવવી=રૂઝ આવવી. જમીન ભરવી=કહોવાણુ ને ઉડાવું થવું (૨) ખેતર, વગેરેની હદ ઓછી થયા કરવી. (૩) ભોયમાંથી વાંક જતો રહેવો. જમીન સુંઘવી=સુંઘીને જમીનનો કસ લેવો. જમીનવાળવી=જમીન ઉપર ધસડાય એમ કપડું વગેરે રાખવું જમીનખણવી=શરમાવું; જમીન માપવી=પલાયન કરીજવું. (૨) ચતાપાટ પડી જવું. જમીનમાં પેસવું=ઉંચા નહિ વધવું; ડિંમણા રહેવું. (૨) શરમિંદા પડી જવું.

જમીનદાર, વિ. ખેતીની જમીન ધરાવનાર. (૨) ખેડૂત; પાટીદાર. (૩) પુ. ઘણી જમીનનો માલીક; જમીનદાર; ગામગરાસનો ધણી; તાલુકદાર.

જમીનદારી, સ્ત્રી. જમીનદારપણું. (૨) જમીનદારના જે હાલત તે (૩) વિ. જમીનદારના તાબાનું.

જમીનદોસ્ત, વિ. જમીનની બરાબર કરી નાખેલું, જમીન ઉપર બાધેલા બાંધકામને બોલી પાડીને જમીનસરસું કરી કરી દીધેલું તે. (૨) પાથમાલ; હતાન હતા જેવું. કિ. પ્ર. જમીનદોસ્ત થઈ જવું = મિટ્ટી મિટ્ટી થઈ જવું.

જમ્બેઉધાર, પુ. જમા અને ઉધાર કરવું તે. (૨) નફોતોટો, પુણ્યપાપ, વગેરેની જે ન્યૂનાધિકતા તે. કિ. પ્ર. જમ્બે ઉધાર કરી નાખવું = ચોકણું કરી નાખવું; પતાવી દેવું.

જમ્બેયો, પુ. [અ.] વાંકડા પાનાનું મૂંઠવાણું હથિયાર; કટાર; જમ્બેયો.

જમ્બ, પુ. [સં.] ખીજની ઉપર જીત મેળવવી તે; જીત; ફતેહ; સામાના કરતા સરસ થવું તે. (૨) કલ્યાણ; શ્રેય; બદતી; સૌભાગ્ય. ૩. પ્ર. જમ્બજકાર = જીતની ખુશાલીનો ધન્યવાદ.

જમ્બકામી, વિ. [સં.] જમ્બની-કીર્તિની ઈચ્છવાણું.

જમ્બદેવ, ના. બંગાળના વીરભૂમિ પ્રાંતનો કાન્યકુબ્જ જાતિનો બ્રાહ્મણ કવિ. (એ બારમા સૈકામાં વિદ્યમાન હતો. એણે

ગીતગોવિંદ અને પ્રસન્નરાધવ વગેરે સંસ્કૃત કાવ્યકૃતિઓ બનાવેલા છે)

જમ્બદ્રથ, ના. સિંધુ દેશનો રાજા અને દુર્યોધનનો બનેલી (તે મહા પરાક્રમી અને દુર્યોધનના જમણા હાથ જેવો હતો)

જમ્બગળ, પુ. રાજાને બેસવાનો મોટો હાથી; હાથીઓમાં ઉત્તમ હાથી.

જમ્બશાળી, વિ. જમ્બત; ફતેહમંદ.

જમ્બશિખરી, ના. વનરાજ ચાવડાનો પિતા (એ કચ્છના રણનજીક પંચાસરમા આઠમા સૈકામાં રાજ કરતો હતો.)

જમ્બત, પુ. ઇન્દ્રનો પુત્ર.

જમ્બતી, સ્ત્રી. ઇન્દ્રની પુત્રી. (૨) ગૌરી. (૩) પતાકા. (૪) કોઈ મહાન વ્યક્તિના સન્મરણ નિમિત્તે ઉત્સવાદિ કરવાં તે (૫) અશ્વમેધના ઘોડાના કપાળ ઉપર બંધાતી દિગ્વિજય પત્રિકા.

જમ્બાનંદ, પુ. [સં.] જીતવાથી થયેલો જે આનંદ તે.

જમ્બી, વિ. [સં.] જીતેલું, જેણે જીત મેળવી હોય તે; વિજયી; ફતેહમંદ.

જમ્બ, વિ. [સં.] જીતવા જેવું. (૨) પુ. જમ્બ. [અર્થેલું.

જર, વિ. ઘસાઈ ગયેલું; જીર્ણ થઈ

જર, પુ. સોના રૂપાના તારનું રેશમ વગેરે સાથે કરેલું વણતર તે; કસબ. (૨) રોણું; ધન; દોલત; પૈસો; નાણું. (૨) જાર; મેલી. કહેવું જર ચાહે સો કર = પૈસા હોય તો બધું થાય. જર દેખી

મુનિવર ચળે. જર જમીન ને જોરે એ
તણે કનિયાનાં છોર

જરકશી, વિ. જરીનું; કસળી; જેમાં
સોનાના તારનું વણતર હોય તેવું.

જરકોસ, પુ. હલકી ધાતુના તારનો
વણાટ તે; ખોટા કસળ.

જરખ, પુ. ગધેડા જેવડું પણ
અત્યંત આળસુ અને ગદુ એક હિંસક
પ્રાણી; ઘોરખોદિયો (આ પ્રાણી ઘોરો
માથી માણસ વગેરેના મડદાં ખેંચી કાઢી
ખાઈ લય છે. મહારાષ્ટ્રમાં તેને તરસ,
અને હિંદમાં લક્ષડવાય કે છરાક કહે છે.)

જરજર, વિ. જીર્ણ; ધસાઈ ગયેલું,
ભૂતું; ખળભળી ગયેલું

જરજરિયાન, ન. નાણું, ધરેણુ
અને જરકશી કિંમતી કપડાં વગેરે તે;
જોખમનું હોય એવું જે તે

જરજરિયું, વિ. જીર્ણ થઈ ગયેલું
એવું; આર્ષુ એવું.

જરજોખમ, ન. [ફા.] પૈસો
અને ખીનું જે કઈ કિંમતી અને જોખ-
મવાળું હોય એવું તે

જરડ, વિ. [સં.] વૃદ્ધ; ધરડું;
(૨) પાડું; રીડું. (૩) મજબુત; કઠણ.

જરડકાત, ના. એક મુનિ. (જનમે-
જયના સર્પસત્રમાથી વાસુકીના કુળને
ખચાવી લેનાર આસ્તિક મુનિના પિતા)

જરતોસ્તી, વિ. [ફા. જરતો-
સ્ત્ર] જરતોસ્ત પેગંબરના ધર્મને
માનનાર, પારસી (ઈ પૂ ચારથી છ

હજાર વર્ષ ઉપર જરતોસ્ત થયા હતા.
તેણે પર્વત ઉપર રહી તપ કરી કરીને
સિદ્ધિઓ મેળવ્યા પણ ગુસ્તાસ્પના દર-
બારમાં જઈ પોતાનો ધર્મ તેને અગીકાર
કરાવ્યો હતો. પણ એ રાબતની સહાયથી
જરતોસ્તનો ધર્મ ઈરાનમાં અને આસ-
પાસના પ્રાંતોમાં પ્રસાર્યો હતો. એમનો
પ્રવર્તાવિદ્યો ધર્મ એમના નામ ઉપરથી
'જરતોસ્તી' કહેવાય છે.)

જરદ, વિ. [ફા. જર્દ] પીળું;
ગંખા પીળા રંગનું.

જરદાહુ, ન. એક જાતનું ફળ; આહુ.
(અફઘાનીસ્તાન અને ઈરાનમાં તે ઘણું
થાય છે. ઈસ્ફાની જરદાહુ વખણાય છે.)

જરદો, પુ. તમાકુના કુમળાં પાતળાં
પાનાનો પીળો ભુકો. (લીલ લોકો તેને
ભાંગ કહે છે.)

જરદોજ, પુ. [ફા. જરદૂજ]
સોના રૂપાના રેશમ સાથે વણેલા તારનું
ભરતકામ કરનાર; કસળ બરનાર;
જરીવાળો.

જરખ, પુ. [ફા. જર્ખ] ત્રાસ;
દહેશત (૨) દાખ; ધાક; શેઠ.

જરવું, કિ. અ. [સં. જૂ] જીર્ણ;
થડું; આગળીને લળી જવું; ધસાઈ જવું;
(૨) ખચવું; હજમ થવું. (૩) અડવું;
મુલાયમ થઈ જવું; ભૂડું પડી જવું.

જરા, સ્ત્રી. [સં.] વૃદ્ધાવસ્થા;
ઘડપણ; જુઠાપો. (૨) જીર્ણતા. (૩)
જીર્ણત્વચ્ચા; સાપની કાચળી.

જરા, અ. લગાર; થોડું. (૨) કંઈક; સહેજ. ૩૦ મં. જરાતરા = સહેજસાજ.

જરાક, (જરાએક), અ. લગારેક; થોડુંક.

જરાયત, વિ. [ફા. જરાઅત] જેને વરસાદનું જ પાણી મળતું હોય એવું; આકારિયા; વરસાદ ઉપર જેના પાકનો આધાર હોય એવું.

જરાયુ, ન. [સં.] ગર્ભને વિં-
ટાયેલું પાતળી આમડીનું પટ; જેમાથી બચ્ચાનો જન્મ થાય છે તે આમડીની કોથળી; ચોર

જરાયુજ, વિ. [સં.] જરાયુમાંથી જેનો જન્મ થાય છે તે; સચેતન દશામા જન્મનાર પ્રાણી.

જરાસંધ, ના. [સં.] ચંદ્રવંશી મગધના રાજા બહુદ્રથનો પુત્ર અને કંસનો સસરો. (તે બે ફાડિયા (કકડા)માં જન્મ્યો હતો. જરા નામની રાક્ષસીએ એ બે ફાડિયા સાધી તેને જીવતો ર્ધો તેથી તે જરાસંધ કહેવાય છે.)

જરિયાન, ન. [ફા.] સોના રૂપાના જડાવના દાગીના; સોનેરી વસ્ત્રો અને બીજું જે કંઈ મૂલ્યવાન હોય તે.

જરી, સ્ત્રી. સોનારૂપાના તાર સાથે વાળેલો તંતુ; કસળ. (૨) અ. લગાર.

જરીક, સ્ત્રી. લગારેક; જરજરી

જરીપટકો, પુ. ચેશ્વાના સૈન્યનો કસળી વાવટો; કસળી પટાકા.

જરીપુરાણું, વિ. ઉતરીગયેલું; ફાટી-
વૂટી ગયેલું હોય એવું; જનરિત ને જીનું
યથ ગયેલું.

જરીફ, સ્ત્રી. [અ. જરીવ] જમીન વગેરેની માપણીનું કામ. (૨)
માપણીનું કામ કરનારો

જરીફખરડો, પુ. માપણીની તપ-
સીલવાળી નોઘપોથી

જરૂર, સ્ત્રી. [અ] જેને ઘણું
કામ હોય તે; અગત્ય; ગરજ; મતલબ.

જરૂર, અ. જમે તેમ કરીને; નક્કી;
અચૂક; ખચીત; અવશ્ય; આમુખા.

જરૂરિયાત, સ્ત્રી. જરૂર; અગત્ય;
આવશ્યકતા.

જરૂરી, વિ. જરૂરનું.

જર્જર, વિ. [સં.] ખળખળા
ગયેલું; જીર્ણ; શિથિલ થઈ ગયેલું હોય એવું.

જર્જરિત, વિ. જીર્ણ થઈ ગયેલું;
છિન્નભિન્ન થઈ ગયેલું; બહુ જીનું થઈ ગયેલું.

જલ, ન. [સં.] પાણી; વારિ; નીર.
જલજ, ન. [સં.] જળમાં જન્મેલું

તે; કમળ. (૨) શંખ વગેરે.

જલજા, સ્ત્રી. [સં.] લક્ષ્મી.

જલદ, પુ. [સં.] જળદેનારો
તે; મેઘ; વરસાદ. (૨) [ફા.] બહુજ
આકર; તીથુ; તેજ; ઉતાવળ.

જલદાગમ, પુ. [સં.] વર્ષાકાળ;
આમાસું [પાડકું તે; જળસમાધી.

જલદાહ, પુ. રાબને પાણીમાં ઢેકાણે

જલદી, સ્ત્રી. [ફા.] ઝટપટ.

(૨) અ. ઉતાવળે, તાકીદે; તાબડતોળ;
સત્વર.

જલધર, પુ. [સં.] મેઘ; વરસાદ.

જલધિ, પુ. [સં.] સમુદ્ર,
દરિયા; સાગર

જલંદર, ન. જલોદર.

જલાદ, પુ. [ફા.] મારો;
ફાંસિયો; માણસનો શિરચ્છેદ કરનારો કૂર
માણસ. (૨) કસાર્ધ; પ્રાણી કાપનારો.

જલાદી, સ્ત્રી જલાદનું જે કામ તે

જલાલ, વિ. ઝમઝમતુ; ઉગ્ગલ્લજ

જલાલી, સ્ત્રી. ઉગ્ગલ્લજતા; કાલકો;
જાહેજલાલી.

જલાશય, ન. [સં.] જળનો
જે આશય તે; નવાણ.

જલેખી, સ્ત્રી. એક પક્ષાત્ર; ખાવાની
એક મિષ્ટ વસ્તુ. (ધઉના મે દાની ચેંણીમાં
ગુંદળાં પાડી તળી કાઢેલી અને પછી
આસણીમાં બાળેલી ખાજલી)

જલોદર, ન. [સં.] પાણી
ભરાઈને પેટ મોટું થાય એવો રોગ

જલ્પ, પુ. [સં.] જલ્પવું તે;
બડબડાટ; જેમ તેમ બોલ્યા કરવું તે.
(૧) ચાહુ ધીમો અવાજ (૩) બોલબોલ
કરવું તે; લવારો.

જલ્પવું, ક્રિ. અ. [સં.] અર્થ
કે સાર વગરનું બહુ બોલવું; બડબડવું;
ગણગણવું; લવારો કરવો.

જવ, પુ. [સં. યવ] એક જાતનું
ધાન્ય; યવ; સાણ. (ધઉની માફક તે
રળીનો પાક છે. એનો છોટ, ઉળી અને
દાણો ધઉને મળતાં આવે છે. જવને ફળીને

રોટલા કરાય છે. યુરોપમાં જવમાંથી
' ખીર ' નામનો દારૂ બનાવવામાં આવે
છે. જવતલ લાવવા=મરણક્રિયાની તૈયારી
કરવી. જવતલ મુકવ.=આઠ સરાવડું.
(૨) વેગ, ગતિ (૩) આંગળાની કરચલી-
માં બનતો જવ જેવો જે રેખ કાર તે.
(૪) જવ જેટલી લગાઈતુ અને વજન-
નું માપ તે (૫) જવના આકારનો
સોનાનો મણકો :-જવાળી; જવમાળા.
(૬) અ. જ્યારે; જે વખતે.

જવખાર, પુ. [સં. યવ+ખાર]
જવના વાસમાંથી નીકળતો જે ખાર તે.
(આ ખાર ઓસડ તરીકે વપરાય છે.)

જવન, પુ. [સં. યવન] યવન;
મુસલમાન; ગ્રીક વગેરે પરદેશી ને પરદર્શી.

જવનિકા, સ્ત્રી [સં] પડદો;
ચક, કનાત.

જવરઅવર, સ્ત્રી. વારંવાર જવું
આવવું તે; પરિચય; બેઠકઠક; જવા
આપવા-મળવાનો સબધ-સહવાસ તે.

જવલો, પુ. [સં. યવલવ]
જવન જેવાં એક ખીજની વનસ્પતિ.
જવના દાણા જેવો જે દાણો તે; મણકો;
નાના ચોટલિવા

જવલો, અ. [ફા.] કવચિત્;
હીંમત; કદાચ; કાચ્યે; કદાપિ; રડવુંબડવું.

જવવું, ક્રિ. અ. [સં. જીવ]
જીવવું થવું. (૨) ઉત્પન્ન થવું; જન્મવું;
ઉછરવું; પેદા થવું. (૩) ટપકવું.

જવાહેવું, કિ. સ. [સં. ચા અને વી] જય એમ થવા દેવું; નહિ અટકાવવું. (૨) જવું કરવું; છોડી દેવું માફ કરવું; ક્ષમા આપવી. (૪) ઉપેક્ષા કરવી; આખ આડા કાન કરવા. (૫) નહિ સતાવવું; નહિ પીડવું. (૬) રત્ન આપવી.

જવાન, વિ. જુવાન જવાનપદો= જુવાન તેમજ પુષ્ટ એવું જે તે; બજવાન.

જવાની, સ્ત્રી. જુવાની; યૌવન ૩૦ પ્ર૦ જવાની આવવી=નવો ઉત્સાહ ઉત્પન્ન થવો; જુવાનની માફક વર્તવું.:-જવાનીનું જોર=જુવાનીના જેવું બળ. કહેવું જવાનીનું રજ્યુ એને પરોઢિયાણું દજ્યું દીસી આવે. જવાની ને દિવાની બેક સરખાં

જવાબ, પુ. [ફા.] કોઈ કંઈ પૂછે તેની સામે જે કંઈ પુછાસારૂં કહેવું તે; ઉત્તર. (૨) પ્રતિશબ્દ, પડકાર; પ્રતિ-
ધ્વનિ કિ પ્ર. જવાબ દેવો=આશ્વચ્ચનો હિસાબ આપવો (૨) ચાલવું, ટકવું (૩) ટક્કર લેવી. (૪) જોખમ ભરી આપવું. (૫) ઉપયોગી થઈ પડવું જવાબ લેવો=સા-
હેલી લેવી; તપાસ કરવી, તુકશાન ભરી લેવું.

જવાબદાર, વિ. જેને માથે જવાબ દેવાનું હોય તે; જુએદાર; જોખમદાર.

જવાબદારી, સ્ત્રી. જવાબ દેવાનું જે જોખમ તે; જુએદારી; જોખમદારી.

જવાબી, સ્ત્રી જવાબદારી. (૨) વિ. જવાબ લખ્યો હોય એવી (હુંડી) તે; (૩) જવાબ આપવાની ચતુરાઈ તે; જવાબ દેવાની શક્તિ તે; જાજરજવાબી= એકદમ જવાબ દેવાની ચતુરાઈ.

જવારઅવાર, સ્ત્રી. જવરઅવર; પરિચય; સહવાસ.

જવારો, પુ. [સં. ચવસ] જવ ઇત્યાદિના તાજ નાના અંકુર; નાના અને કુમળા ફલુગા (કોઈ ધર્મક્રિયાના અવસરે અનાજના જે ફલુગા ફગાડવામાં આવે છે તે)

જવાસો, પુ. રેતાળ ને સુકી જમીન- માં વગર પાણીએ ઉછરતી એક કાંટા- વાળી વનસ્પતિ (કોરી જમીનમાં ઉનાળા- મા તે લીલો થાય છે અને વરસાદ પડતાં તે સુકાઈ જાય છે. આથી જવાસાને અદેખાની ઉપમા આપેલી છે)

જવાહિર, [અ. જવાહિર] કિંમતી ચીજ; અમોલ વસ્તુ, હીરામાણે- કનું નગ (૨) હીરા માણેકથી જડેલો દાગીનો; જેવર; ઝવેર. (૩) કમદા હથિયાર.

જવાહિરખાનું, ન જવાહિર રાખ- વાનો ઝોરડો; રત્નભંડાર.

જવાળી, સ્ત્રી. અગુકા ઉપરની એક રેખા. (૨) જવના આકારના સોનાના આકારના મણકાની માળા (વાકજવાળી)

જવાંમરદ, પુ. [ફા.] જુવાન મરદ; બહાદુર માણસ. [(૨) કિમ્મત.

જવાંમરદી, સ્ત્રી. બહાદુરી; પરાક્રમ.

જવું, કિ. અ. [સં. ચા] એક સ્થળેથી કોઈ પણ રીતે ગતિ કરીને બીજે સ્થળે પહોંચવું. (૨) પાસેથી જવું રહેવું; ગુમાવવું. (૩) નાશ પામવું. (૪) ખરાબ થવું; પાચમાલ થવું. (૫) ગુજરવું; વીતવું. (૬) માવું; સમાવું. (૭) આણું

યવું. (૮) સોળત કરવી (૯) મુસાફરી કરવી.

જવે, જવાઈ, પુ. કલમ કરવાનો
કઠણુ સાહે.

જશ, પુ. [સ. યજ્ઞ] વખાણ.
માન; આખર; કીર્તિ. કિ પ્ર જશ ગાવા
=સારં ખોલવું. જશના થવા=ફતેહ મળવી;
ડંકા વાગવો. જશ મળવો=વખાણ થવો;
કહે. જશ તો જનગરો=જશ મેળવવો.
એ બહુ મુશ્કેલ કામ છે. જશને બદલે
જુતિયાં=માન-શાખાશી તો આપવી રહી
પણ સામો ડપકો મળવો તે.

જશવંત, વિ. જીતવાથી જેને
શાખાશી મળેલી છે તે; વિજેતા; વખણાતો.

જસત, ન. આસમાની રંગની એક
ઘાતુ (આ ઘાતુ ઉલ્લોગની ઘણી વસ્તુ-
ઓમાં કામ આવે છે એની ભસ્મ
ઓસડ તરીકે પણ વપરાય જે આપણા
લોકો તેનો બૂકો કે જે કસાંજણ કહેવાય
છે તે આંખે આંજવાના કામમાં લે છે.
ફો ભાગ તાથુ અને એક ભાગ જસત
એકઠું કરતાં પીતળ બને છે. કવાઈ, તાંબુ
અને જસત મળવાથી 'જર્મનસીલવર'
નામની ધોળી ઘાતુ બને છે.)

જસું, વિ. [સં. યાદશ] જેવું; સરખું;
સમાન.

જહાજ, ન. [ફા. જહાઝ]
વહાણ; દરિયા ઉપર સફર કરનારં મોટું
વહાણ. [ફુનિયાં; જમત.

જહાન, સ્ત્રી. ફા. જહાન.]

જહાન-નમ, ન. [ફા.] દોજખ;

નરક. કિ. પ્ર. જહાનમમાં જતું=સુઈ; યોગ્ય;
બળ્યું (તિરસ્કારમાં એમ કહેવાય છે)

જહાલ, વિ. ઉદામ; ઉદ્ધત; ઉમ;
આકળું. [(૨) ફુનિયા.

જહાં, અ. જયા; જે કેકાણે; જહાં.

જહાંગીરી, વિ. જહાંગીરના વખત-

નું (૨) સ્ત્રી કડક અમલખબવાણી;

સખતાઈ; જોહુકમી; જુલમ. કિ પ્ર

જહાંગીરી ચલાવવી=જોહુકમી ચલાવવી;

કહે. જહાંગીરી ફકીરી=ખૂબ જોહીજલા-

લીથી રહેવું કે ફકીરની માફક રહેવું;

દોરી લોટા કે ગાદીતકિયા

જહાંપન્નાહ, વિ. [ફા.]

ફુનિયાનું સંરક્ષણ કરનાર; મોટા પાદ-

શાહને સંખોધીને બોલવાની એક મોટી

પદવી. [ભસ્મ જુ. જોહુ.

જહુ, સ્ત્રી. ધૂળ; રેત (૨) રાખ;

જહેજ, ન. કન્યાદાન દેવું તે

જહુનું, પુ. [સં.] એક મોટો

સમ, મુહોત રાખનો પુત્ર. (ભગીરથ

ગંગા ગંગાને લઈ જતા હતા ત્યારે જહુનું

તેને પી ગયા પછી ભગીરથની વિન-

તિથી તેમણે ગંગાને પુત્રી ગણી વહેવા

ગ્રીધી તેપરથી ગંગાજહુનવી કહેવાય છે.)

જહુનુંકન્યા, સ્ત્રી. [સં.] ગંગા

નદી; ભાગીરથી; જહુનવી.

જળ, ન. [સં. જલ] પાણી;

નીર; ઉદક; વારિ. (૨) આસુ. (૩)

નિયમ; પણ. (૪) બળ; હીર. કિ. પ્ર.

જળ ચડવું=પાણી ચઢવું; ભરતીના પાણીનું

વધવું. જળજપવું=જલ સાંત થવું. જળ
ઝીલવું=પાણીમાં નહાતાં નહાતાં રમવું
અને ગમત કરવી. આખે જળ ભરવું=રોવું.
જળ મૂકવું=અમુક કામ નહિ કરવાનો
સંકલ્પ કરવો. જળ રેલવું=પાણી ફરી
વળવાં. જળ રામવું=પાણી આસરી જવાં.
જળગોતિયાં કરવાં=તામા નહાવું. કહે
જળને ઠેકાણે થળ અને થળને ઠેકાણે
જળ=મેઠા ફેરફાર થવો તે. જળમાં રહેવું
અને મગર સાથે વેર=જ્યા રહીએ ત્યાં
મિત્રતા અને સ્નેહ રાખવાં. જળજળ
બંબાકાર=પાણી પાણીમય થઈ રહ્યું
હોય એવું.

જળક્રમળ, ન. [સં.] જળમાં
થવું સુંદર પુષ્પ તે; લાલ અને ઘોળી
ધણીક પાંખડીઓવાળું એક ફૂલ. સ્થળ-
ક્રમળ=ગુલાબ.

જળકુંડી, સ્ત્રી. [સં. જલ-
કુંડલી] જળાશયોમાં વસતી કાળા
રંગનાં પંખીની એક ભત્રી.

જળકુંડું, ન. [સં. જલ+
કુંડલી] આછાં પાણી ભરેલાં વાદળ-
થી અંદ્રની આસપાસ જે બંધી જેવું
વર્તુલ દેખાય છે તે. (અંદ્રની આસપાસ
થતાં જે ધ્રુવગાળા ઉપરથી વરસાદ ક્યારે અને
કેવો થશે તે વિશે લોકો અનુમાનો કરે છે.)
(૨) પાણી છાંટીને પાડેલું વર્તુલ તે. (૩)
સ્થિર પાણીમાં પથ્થર જાખતાં જે ગોળ
લહરીઓ ઉત્પન્ન થાય છે તે.

જળકેલિ, સ્ત્રી. [સં.] જળમાં

ઉતરી નહાતાં નહાતાં રમતગમત કરવી તે.

જળકીડા, સ્ત્રી. [સં.] નહાતાં
નહાતાં પાણીમાં રમતગમત કરવી તે. (૨)
તરતાં તરતાં કે હોડકામાં બેસીને જળમાં
ફરવું અને રમવું તે.

જળચક્કી, સ્ત્રી, [સં. જલ+
ચક્કી] પાણીના ધક્કાના ભેરથી
ચાલવું થંન; પાણીના ભેરથી ચાલતી ધંડી.

જળચર, ન. [સં. જલચર]
જળમાં રહેનારું પ્રાણી; માછલાં, મગર,
વગેરે. (૨) વિ. પાણીમાં વસનારું

જળજળવું, કિ. અ. [સં.
જલ] ભડકે બળવું; પીડા થાય
એમ બળવું. ચરચરવું

જળજળું, વિ. જળે ભરાયેલું હોય
એવું; આંસુભર્યું. (૨) સંધ્યાકાળનો સમય;
થવું અધારું.

જળજંતુ, ન. [સં. જલજંતુ]
પાણીના જીવ; પોરા, માછલાં વગેરે.

જળજંત્ર, પુ. જળચક્કી (૨) કુવારો.

જળજાંબવો, પુ. [સં. જલ-
જમ્બુક] જળમાં થતી એક વનસ્પતિ.

જળીણ, ન. [સં. જલણ] બળવું
તે (૨) ઘંઘન.

જળતરંગ, પુ. [સં. જલ-
તરંગ] મોળે; લોહ; લહરી. (૨)
પાત્રમાં પાણી ભરી તેમાંથી સર નીકળે
એમ વમ્બડવાની એક કરામત તે. (૨)
એક ભાતનો લહેકાતો રાગ તે.

જળદાહ, પુ. [સં. જલ+દહ] શયને પાણીમાં દેહાગ્નિ પાડવું તે; જળસમાધ.

જળદેવતા, [સં.] જળની જે એક દેવતા મનાય છે તે; જળદેવત; જળદેવતી; વરુણ

જળદેવતી, સ્ત્રી [સં.] જળદેવતા; જળની અધિષ્ઠાત્રી; જળની રાણી તે.

જળધર, પુ [સં.] જળને ધારણ કરનાર જે તે; મેઘ; વરસાદ.

જળધિ, પુ [સં.] સમુદ્ર. દરિયા

જળધિતનયા, સ્ત્રી. [સં.] લક્ષ્મી.

જળનિધિ, પુ. [સં.] જળનો ભાગર તે. સમુદ્ર, દરિયા

જળનીલિકા, સ્ત્રી. [સં.] સેવાળ.

જળપટલ, ન. [સં.] જળનો પટલ તે, વદળા.

જળપતિ, પુ. [સં.] જળ-દેવતા, વરુણ. (૨) સમુદ્ર

જળપર્યાટન, ન. [સં.] જળમાં ફરી આવવું તે, સમુદ્રયાત્રા. વહાણની મુસાફરી.

જળપાત્ર, ન. [સં.] પાણી ભરવાનું વાસણ તે; લોટા, વગેરે.

જળપાન, ન. [સં.] પાણી પીવું તે.

જળપ્રલય, પુ. [સં.] અતિ વરસાદથી અને જળની રેલથી હુનિયાનો નાશ થવો તે. (૨) હિમના પડવાથી પ્રાણી વગેરેનો સામટો નાશ થવો તે.

જળપ્રવાસ, પુ. [સં.] જળ ઉપર થઈને મુસાફરી કરવી તે; સફર.

જળપ્રવાહ, પુ. [સં.] પાણીના

જળાનું વહેવું તે.

જળમિલાડી, સ્ત્રી. પાણીમાં રહેલું મિલાડી જેવું એક જળચર પ્રાણી તે.

જળમય, વિ બધે પાણી પાણી થઈ રહેલું હોય એવું.

જળમાણસ, ન. [સં. જલ-મનુષ્ય] માણસના આકારને કંઈક મળતું જળચર પ્રાણી

જળમાર્ગ, પુ. [સં.] જળ ઉપર થઈને જવાનો રસ્તો તે (એથી ઉલટું-પુશકી માર્ગ=જમીનમાર્ગ.)

જળયંત્ર, ન. [સં.] જેથી જળ હચુ ચઢે એવી જે બનાવટ તે; પુવાશે. (૨) જળના ભેરથી ચાલે એવું સાંચાક્રમ તે.

જળયાત્રા, સ્ત્રી. [સં.] જળ ઉપર થઈને પ્રવાસ કરવો તે; દારેયાની સફર. (૨) વૈષ્ણવોનો એક તહેવાર; ઠાકોરજીને જલવિહાર કરાવવાનો દિવસ

જળયાન, ન. [સં.] જળ ઉપર ચાલે એવું વહાણ વગેરે તે; જળવાહન.

જળવાસ, પુ. [સં.] જળમાં પડવું તે (૨) પાણીમાં પડીને જુડી મરવું તે.

જળવું, ક્રિ. અ. [સં. જ્વલ] બળવું; સળગવું. (૧) લાગણીવાળી અસર થવી. (૨) દાહ ઉઠવો; દાગવું; ઝાળ લાગવી.

જળશાયી, વિ. [સં.] જળમાં શયન કરનાર; વિષ્ણુ ભગવાન.

જળસ, પુ. નહિ પચેલો ચીકણો

મળ તે; મળની પાછળ પડતો ચીકણો
પર જેવો વિકાર; આમાંશ.

જળસમાધ, સ્ત્રી. જળસમાધિ ક્રિ.
પ્ર. જળસમાધ કરવી=પાણીમાં ખુદીમરવું
જળસમાધિ, સ્ત્રી. પાણીમાં ખુદીને
મરી જવું તે.

જળસોઈ, સ્ત્રી. [સં. જલ-
શાયિન] જળમાં છેવટના સ્પર્શ
જવું તે જળશાયી થવું=પાણીમાં ખુદી
મરવું તે. ક્રિ પ્ર જળસોઈ કરાવવી=મરવા
ની આણી ઉપર આવેલા સાધુ સંન્યાસીને
ગળે પથરાં અને ચોખા બાંધી પાણીમાં
પથરાની દેવો તે.

જળધર, પુ. જલધર નામના
ઋષિ. (૨) જલદર (૩) યોગની એક ક્રિયા
જળાઉ, વિ જળતણતરીકે વપરાય એવું.

જળાતિસાર, પુ. [સં.] વારંવાર
પિશાબ કરવો પડે એવો રોગ; મૂત્રાતિસાર.

જળાધારી, સ્ત્રી શિવલિંગની
આસપાસ પાણી રહે એવો ઘાટ. જેમાં
શિવનું લિંગ બેસાડેલું હોય તે બેડક.

જળાપો, પુ બળાપો; સતાપ;
ખીડા; કઠારો.

જળાભાસ, પુ. [સં.] જળ
હોય એમ દેખાતું તે; મૃગજળ, જળના
જેવો જે ખેટો આભાસ થવો તે

જળાશય, ન. [સં. જલ+
આશય] જળ રહેવાનું ઠેકાણું; કુવો,
તળાવ, વગેરે.

જળો, સ્ત્રી. [સં. જલુકા]

પાણી અને કાદવમાં થતો એક જીવ.
ક્રિ. પ્ર. જળો મુકાવવી=ખગરેલું લોહી
જળો વળગાડીને ચુસાવી લેવરાવવું.

જળોદર, [સં. જલોદર] પાણી
વિકારથી પેટ મોટું થાય એવો જે રોગ તે.

જળોચું, ન. બે પાટિયાની સાંધ
ન દેખાય તેમ જડવાનું પાતણું પાટિયું.

જગ, પુ. [ફા.] મોટી લડાઈ;
યુદ્ધ; સંગ્રામ. (૨) મોટું ધિગાણું. ક્રિ.
પ્ર. જગ મચાવવો=લડાઈ ઉભી કરવી.
જ જળડાદુર=સરાર્થમાં બડાદુર (૨) શર-
વીરતા દર્શક એક ઈવકાળ

જંગડિયા, પુ. રોકડ નાણું એકગામથી
બીજે ગામ પહોંચાડી આપનારા સિપાઈઓ

જંગમ, વિ. [સં.] એક ઠેકાણે-
થી બીજે ઠેકાણે ખસી રહે એવું; ચક્ષ. (૨)
શિવલિંગ પૂજનારા બાવાઓનો એક વર્ગ.

જંગલ, ન. [સં.] માણસની
વસ્તી વગરનો જે પ્રદેશ તે; વન, અરણ્ય.
(જેમાં માણસની વસ્તી ન હોય અને
નવા ખેતીવાડી કે બાગ બગીચા ન હોય
પણ ઘાડી ઝાડી હોય એવો સખાટ પ્રદેશ
જંગલ કહેવાય છે.) ક્રિ. પ્ર. જંગલ જવું=
ઝાડે-ફરવા જવું જંગલ વસાવવું
=વૈરાગ્ય લઈ વનમાં જઈ રહેવું જંગલ
થઈ જવું=મનુષ્યવસ્તીનો નાશ થઈ કુદરતી
રીતે ઝાડ પાન ઉગી નીકળવાં.

જંગલી, વિ. જંગલનું; રાત્રી;
સસ્કાર અને વિવેકવિનાનું માણસ; અજ્ઞ-
ન; મૂર્ખ. (૨) ખેડયા કે વાંચ્યા વગર
એમને એમ ઉગી નીકળેલું (ધાસ).

જંગલીજટ, વિ. જંગલમાં રહેનાર
માણસના જેવું; છેક અણસમજી. (૨)
ગામડિયું; અણધર; જડડું

જંગલો, પુ. ગાવાનો એક રાગ.

જંગાલ, પુ. [સં.] તાંબાનો
લીલો ભુરો કાટ.

જંગાલી, વિ. જંગાલનું

જંગી, વિ. [ફા.] લડાઈનું.
(૨) મોટું; જખર; ભારે. જંગી વહાણુ=
લડાઈનું વહાણુ. જંગી ઢોલ=મોટો ઢોલ.

જંગોડો, પુ. બાખી બાવાચી
ગોફી જેવી જે લગોડી પહેરે છે તે

જંગોડો, પુ. કુતરાને કાને બાજે
છે તે એરડીના જેવો એક જવડો; ગિંગોડો

જંઘા, સ્ત્રી [સં] બંધ; કમરના
નીચેનો અને પગના મૂળનો માંસલ
ભાગ તે; પગનાથાપાનો અંદર પડતો ભાગ
તે; સાથળ (કવિતામાં જંઘ વપરાય છે)

જંઘર, **જંઘળ**, સ્ત્રી. દારૂ કાંસી
ગોળે; ફેંકવાનું તોપથી નાનું અસ્ત્ર; મોટી
ગોળી ખાય એવી બંદુક.

જંઘળ, સ્ત્રી. ધર, સસાર વગરને
હગતી જે મુશકેલીઓ તે; ઉપાધિ, ખટ-
પટ; પંચાતી; વિરબના; પ્રપંચ.

જંઘળી, વિ. જેને જંઘળ વળંગેલી
હોય તે; સસારની ઉપાધિવાળું. (૨)
બહુ કામકાજના રેઠાણુવાળું; ખટપટી.

જંજીર, સ્ત્રી. [ફા.] સાંકળ.
(૨) બેડી. (૩) ધરિયાળની કમાન. (૪)
સંગર; ગ્રાન્થિયા. જંજીરનો માર=પાતળી

સાંકળોના કેચડાનો માર. (૫) નાની
તોપ. મોટી બંદુક જંજીરનો ગોળે=
કડીઓથી બેડી હીથેલા જે ગોળા તે.

જંજીરો, પુ. [ફા.] પાણીમાં
બાધેલો કિલ્લો (૨) પૂડાંવાળી નાની
તોપ. (૩) હનુમાનની સાધનાનો મંત્ર.
(૪) ટાપુ; ખેટ (૫) અકોડાની વેલ કેઝાલર.

જંત, ન. [સં. જંતુ] જંતુ;
નાનું જીવડું. :-જીવજંત.

જંતર, પુ. [સં. ચંત્ર] યુક્તિ;
પ્રુખીદાર ગોઠવણ; સંચો; ચંત્ર. (૨)
ધાતુ કે ભોજપત્ર ઉપર ખાતાં પાકીને
મંત્ર વગેરે લખેલું ચમત્કારી પત્ર; ચમ-
ત્કારસાધક મંત્ર.

જંતુ, ન. નાનો જીવ; કુદ્રે જીવડું.

જંતુવિદ્યા, સ્ત્રી. [સં.] જંતુને
લગતું શાસ્ત્ર; એવી શોધ થઈ છે કે,
કેટલાક હડતા રોગ અત્યંત ખારીક જંતુઓ
મારફતે ઉત્પન્ન થાય છે, આ સંબંધીની
જે વિદ્યા તે

જંત્ર, [સં. યન્ત્ર] સંચો. (૨)
જંતર. (૩) એક તંત્રવાદ; સીતાર.

જંગ્રી, [સં. યન્ત્ર] યુક્તિ;
રચના; ગોઠવણ (૨) ઓભર; સંચો.
(૩) મંતરેલી બાજવાળી ચોકી. (૪) કોઠો.

જંગ્રી, સ્ત્રી ચમત્કારિક મંત્ર વગેરે
લખેલી તખતી; તાવીજ. (૨) અમુક
બાબતના આકાશો ગણી રાખીને તૈયાર
કરેલો કોઠો. (૩) જંગ્ર વગાડનાર. (૪)
બહુગર; ખેલાડી.

જા'પ, પુ. [સં. ચમ્] જા'જાળ-
માંથી મનને વાળી લઈ શાંતિ લેવી તે;
નિરાંત, આરામ; શાંતિ. કિં પ્ર૦ જા'પ
વળવો=શાંતિ મળવી કહેવું સં'પ ત્યાં
જા'પ=જ્યાં સં'પ ત્યાં શાંતિ હોય છે

જા'પધુ, કિ. અ. [સં. ચમ્]
નિરાતે રહેવું; શાંત પડવું; સ્વાસ્થ્યથી
ખેસવું (૨) ઉંધવું

જા'ખીર, ન. એક જાતનું ઝાડ અને
તેનું ફળ; કર્પાટીનું ઝાડ અને તેનાં ફળ-
કર્પાટાં. [ફળ. (૨) એક દ્રીપ]

જા'ખુ, ન. જા'ખુનું ઝાડ અને તેનું

જા'ખુક, ન. [સં.] શિયાળ.

જા'ખુનીપ, પુ. [સં.] પૌરાણિક
મતે પૃથ્વીના સાત દ્વીપમાનો એક દ્વીપ.
(હાલના મત પ્રમાણે જા'ખુદ્રીપ તે
એશિયા અને યુરોપનો મધ્ય ભાગ અને
તેમાંના દેશો.) [આનંદ.]

જા'ખુર, ન. ખાલા ખેંચી કાઢવાનું

જા'ખુરીઓ, પુ. નાનો છોકરો.

જા'ખુરો, પુ. [ફા.] મોટી
તોપ (૨) બાણગરનો મદદનીશ છોકરો.

જા'ખે, અ. જો અખે; જય જય
અખે કિં પ્ર૦ જા'ખે જા'ખે કરવું=નાચી
ફૂલીને આનંદ કરવો.

જા'ભા, ન. [સં.] બગાસું;
માં ફાડીને ભરથી થાસ મૂકવો તે

જા'આવ, સ્ત્રી. જા'વું આવડ તે.
(૨) ધક્કા ખાવા તે. (૩) ઘાણમેલ;
પરિચય; ખેસનીકળ.

જા'ધ, સ્ત્રી. [સં. જાતિ] એક
જાતની કુલવેલ; (ભૂઈ જઈ એમ બોલાય
છે.) (૨) [સં. જન્] માતા; દેવી.
(૩) વિં જા'ધી. :-માનક બહેન. જા'ધી,
જા'ધો, જા'ધું=એક માનવા ભાંડું. માનથી
બહેન=સહોદર બહેન. સાસુજા'ધી=વર.
(૪) હિતેચ્છ; હિમાયતી.

જા'કડસીકલું, વિ. નબળા શરીર-
નું; માંદા જેવું; જાવળું.

જા'કારો, પુ (જા'વું ઉપરથી) 'જા'
એમ કહેવું તે; અભાવ કે શુસ્તાથી
કાંઈને દૂર થવાનું કહેવું તે; નકાર.

જા'ગ, પુ [સં. યાગ] જાગન;
ચગ; હોમકવન કરવા તે (જાગજાગન
એમ સાથે વપરાય છે) (૨) માતૃદેવ-
તા; રત્નાદેવી; માતાના પૂજન અર્થે ઘટ
સ્થાપન કરી જવારા લાવવા તે; આડ
દિવસનું દેવીનું અનુષ્ઠાન

જાગતીબેલ, સ્ત્રી જેની જ્યોતિ
બંધ થતી ન હોય એવી દેવી; માતા.

જાગતીબેધ, સ્ત્રી. સાવધ અને ભરા-
વર દેવી; તરત પારખું જતાવે એવી માતા

જાગતું, [સં. જાગૃ] ઉંધમાં
ન હોય એવું; જાગૃત. (૨) સાવધાન;
હોશિયાર; સાવધ. (૨) તેજદાર; ઉ-
ત્સાહી; આલાક. (૩) તરત જવાબ આપે
એવું; તાત્કાલિક ફળ આપનાર; હાજરાહાજર.

જાગરણ, ન. [સં.] જાગવું
તે; જાગર કરવો તે. (૨) કોઈ દેવ-
તાના વ્રતાદિ નિમિત્તે આખી રાત જાગીને
જાગન કીર્તન કરવા તે.

નગરશિયો, પુ. નગરશુ કરનારો.

નગરિત, (નગરિક), વિ. [સં.]

નગતુ. (૨) સાવધ.

નગરિયો, પુ. [સં. જાગૃ]

જીવાની સાથે નગરશુ કરનારો; સાગરીત; નગરિયો; પાવડિયો. કહેઠ ધરના જીવા ને ધરના નગરિયા=માહોમાહેના વખાણનારો.

નગરિક, વિ નગરું. (૨) સાવધ; હોંશિઆર; ચાલાક

નગરિકી, સ્ત્રી. [સં. જાગર્તિ]

નગતા પશુ. (૨) સાવધાનતા (૩) ખંત; ઉલટ; તપાસ.

નગરું, ક્રિ. અ. [સં. જાગૃ]

ઉધી ઉઠવું. (૨) સાવધ થવું; પોતાના કામમાં તત્પર થવું; કાળજીથી કામ કરવા માડવું (૩) ચેતી જવું; પામી જવું (૪) જ્ઞાન માસ થવું. (૫) તાલ થવું; ઉત્થાન પામવું. (૬) જ્ઞાનમા આવવું

નગર, સ્ત્રી જગા; સ્થાન

નગરમીઠું, થોડું નજલ અને થોડુંક ઉધવું હોય એવું.

નગરીર, સ્ત્રી. [ફા.] સરકાર

તરફથી ગામ જમીન વગેરે આપવામાં આવે છે તે; વાર્ષિક ઉત્પન્ન આવ્યા કરે એવી જમીન, ગામ કે ગિરાસ તે; કોઇપણ કામના બદલામાં આપેલી દેણગી.

નગરીરદાર, પુ. નગરીવાળો; નગરીરનો માલીક-ધણી-ભોગવનાર.

નગરીરી, વિ. નગરીરને લગતું (૨) સ્ત્રી નગરીરદારી.

નગરેત, જુઠું નજલ.

નગરો, પુ. નગનારો. (૨) નગરીરદાર; ગામધણી; જમીનવાળો. કહેઠ નાગો કુદે કે નગો કુદે=નાગને આપવું લેવું નહિ એટલે તે બેફિકરો અને નગો-નગરીરદાર તેથી તે બેફિકરો એટલે જમ કહે તેમ કરે [(૨) સાવધ; નગરિત

નજલ, વિ. [સં.] નગરું;

નજલવસ્થા, સ્ત્રી નજલી હાલત; સર્વ વસ્તુનું જ્ઞાન હોય એવી અવસ્થા તે; નજલિમાં હોવું તે.

નજક, પુ. (વિ.) [સં.

ચાચક] માગનાર; લિપ્પારી. (૨) અભ્યાગત, માગણ.

નજના, સ્ત્રી. [સં. ચાચના]

નજવું તે; માગવું તે; ગરીબાઈ દેખાડી કંઈ આપવાની માગણી કરવી તે (૨) લીપ માગવી તે.

નજવું, ક્રિ. સ. [સં. ચાચ]

ગરીબાઈ દેખાડી આજીજી કરીને મફત કંઈક માગવું; બક્ષીશ લેવાને આજીજી કરવી, કામકાજ માટે વિનવવું (૨) લીપ માગવી.

નજાવેડો, પુ માગણની માંક

કરવું તે; માગણવેડા; ખુશામત કરવી ને દૈન્ય બતાવવું તે.

નજીક, જુઠું નજલ.

નજુ, વિ. ચાચના કરનાર; બિજુક;

માગી ખાનાર. (૨) ગરીબ; દીન.

નજમ, સ્ત્રી. ભોંયપર પાથરવાનું

રંગિત નજું કપડું; ચોતરંજ; પાથરણું.

નજરમાન, વિ. [સં. જાજ્વ-
લ્યમાન] પ્રકાશવું; આંજી નાંખે
એવા તેજવાણું; દેદીપ્યમાન. (૨) તરત
પારખું દેખાડે એવું. (૩) આકરા મિન-
જનું; કરડું; તીખું. (૩) દબદબાથી
ભરેલું; રવાબદાર; પ્રતાપી; પરાક્રમી;
ખાહોશ. (૫) ઘણું વધી ગયેલું હોય એવું.

નજર, પુ. [ફા. જાય+જર] સંડાસ; ઝડે કરવાની બધ જગા; પાય-
ખાતું; તાજખાતું.

નજર, વિ. [સં. જર્જર] નજરરિત થઈ ગયેલું હોય એવું; સહેજ-
માં નાશ પામે એવું; નવરૂં.

નટ, પુ. પળખી રજપુતોની એક
નટ અને તેમાનો પુરુષ તે સ્ત્રી નટણ
(૨) ઘેરા અથવા બકરાના નડા વાળ;
નહ બિન.

નડ, ન નડાપણું; નહ એવું જે તે
નડાધ, સ્ત્રી. નડાપણું (૨) અ-
વિવેકપણું. (૩) ભુદ્ધિમાઈ; જડતા.

નડાશ, સ્ત્રી નડાપણું. (૨) અ-
જ્ઞાન. (૩) અશિષ્ટતા.

નડિયું, વિ નહું. પુ નડિયો.

નહું, વિ. [સં. જહ] દળ-
દાર; પહોળાદાર; વિસ્તારવાળું ને સં-
ગીન. (૨) શરીરે બારે; માંસલ; લોહિ-
યાળ; માર્દ; પુષ્ટ; કુસેલું; મજબુત; સ્થૂળ.
(૩) સમગ્ર ભરેલું; ધાડું; ભરાઈપોતનું
(૪) રેલો ચાલે નહિ એવું; માર્દ. (૫)
નહિ વીણું; ખોખરું; બારે. (૬) આમ્ય;

અશિષ્ટ; ગામડિયું. (૭) ઝટ સમજે નહિ
એવું; કમઅક્ષલ; સ્થૂળ ભુદ્ધિનું. ૩૦ મં
નહું ખદડ=નડા સુતરનું અને વળી ઠાંસીને
વણિલું હોય એવું; ખાદી જેવું. નહું
ખંખ=ખડુજ નહું; નહું ભમ; નહું ભોલ.
નહું રેડ=ખડુ નહું=નહું પાતળું=ચથાસ પત.
નડેલ, પુ રજપુતની એક નતિ.

નણ, સ્ત્રી. [સં. જ્ઞાન] નણું તે; ખબર પડવી તે; માહિતી
મળવી તે; જ્ઞાન (૨) જોળખાણ; પરિ-
ચય; સહવાસ (૩) વિ નણનાર; કદર
કરનાર; સમજનાર (૪) સાંજે ખોડું પાર-
ખનાર (૫) નણીવું; ભોમિયું; માહિતગાર.

નણુણુદાર, વિ. નણનાર

નણનાર, વિ. નણતો હોય તે;
કદરદાન; માહિતગાર.

નણુપણુ, ન. નણુવાપણુ. [(૨) આવડ.

નણુપણુ, ન. નણુપણુ; માહિતી.

નણુપિછાન, સ્ત્રી નણુવા અને
પિછાનવાપણું; માહિતી; પરિચય

નણુપુરુષ, પુ અનુભવી, નણીતો
અને કિમ્મત કરી નણુ એવો માણસ તે.

નણુલેદુ, પુ. (વિ.) ભેદ નણુ-
નાર; અંદરની વાતની જેને ખબર હોય તે.

નણુવાભોગ, વિ. નણુવા જેવું;
જ્ઞાતવ્ય; જેની માહિતીની જરૂર હોય
એવું (૨) સાંભળવા જેવું; જિજ્ઞાસા
ઉત્કેરે એવું; સમજવા જેવું.

જાણવું. ક્રિ. સ. [સં. જ્ઞા]
પાય ઇદ્રિયો અને મન મારફતે શું છે તે
સમજવું, જ્ઞાન પામવું તે (૨) જોળખવું.
(૩) સભારવું; માનવું. (૪) અનુભવ
હોવો (૫) માહિતી હોવી (૬) ભણેલા
હોવું. (૭) પારખ હોવી. (૮) ધારવું;
કલ્પના કરવી. [છતાં પણ

જાણીનેઈ, અ. જાણવા અને જોયા
જાણીયુછ, અ. જાણવા ને સમ-
જવા છતાં.

જાણીતું, વિ. જાણમાં હોય એવું;
જોળખીતું. (૨) જેની માહિતી હોય એવું;
જાણીતું; હોશિયાર. [થવાથી; સહસાજ.

જાણેઅજાણે, અ. જાણ ચૂકથી; ગફલત
જાણેકે, અ. અમુક રીતે હોય તેમ;
આમ હોય તેમ. (૨) એમ થાય છે કે;
એવો વિચાર આવે છે કે

જાણે, પુ. જાણનારો. (૨) વિ. શાણું.
જાણેવાણે, અ. અરધું પડ્યું જા-
ણવામાં આવે તેમ. (૨) પુ. થોડું ધણું
જાણવું તે.

જાણવીણ, વિ. આમ તેમથી
સહેજસાજ જાણેલું સાંમજેલું હોય એવું.

જાત, વિ. [સં. જાત] જન્મેલું;
ઉત્પન્ન થયેલું; ઉદ્ભૂત-પેદા થયેલું.
જળજાત=જળમાં ઉત્પન્ન થયેલું. જાતપક્ષ
=પાંખો આવેલી હોય એવું.

જાત, સ્ત્રી. [સં. જાતિ] વર્ણ-
વિભાજન અથવા વર્ગ તે; જાતિ; દેશને
લક્ષીને પડેલી જાતો. જેમકે:-હિંદુસ્તાની,

જાપાની, ચીનથી અને ગુજરાતી વગેરે.
ધર્મને લક્ષીને પડેલી જાતો:-હિંદુ,
મુસલમાન વગેરે કર્મને લક્ષીને પડેલી
જાતો :-બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વગેરે. ધંધાને
લક્ષીને પડેલી જાતો :-ભોચી, હુડાર,
વગેરે. વર્ણ ઉપરથી :-ગોરી, કાળી,
વગેરે. જન્મને લક્ષીને :-માણસ, પશુ.

(૨) અસલ ખાસિયત તે; અસલ જન્મના
ભાવોથી પડેલા લેહોમાંના દરેક તે. (૩)
શરીર: દેહ જાતે=પોતેજ રૂ. પ્ર જાતનું
અરધું=માંડું. જાતનું=પોતાનું. જાતકજાત=
જન્મથી જે સારાખોટાપણું તે. કિં ૫૦
જાત ચારવી=મહુ શારીરિક શ્રમ ન લેવો;
જાત તોડવી=ખૂબ મહેનત કરવી. જાત
જોળવી=દેહને ભ્રષ્ટ કરવો. જાત વેચીને
પુર કરવું=પોતાનો દેહ વેચીને પણ જાણ
વગેરે અદા કરવું. જાતેજાત જુદી કરવી=
વરતુના જાતવાર વિભાજન પાડવા. કહે
જાત જણાય પણ મન ન જણાય. જાત
વિના જાત ન પડે. જાતજાતને ખાય.

જાતકર્મ, ન. [સં.] જન્મેલા
છાકરાને કરવાના દસ સંસ્કારમાંનો
એક સંસ્કાર તે; જન્મેલા છાકરાને તેના
પિતાએ સોનાને ચમચે તેની જીભ
ઉપર ધી લગાડવું તે.

જાતજમાત, સ્ત્રી. અમુક વર્ણનું જે
ટાળું અથવા પંચ તે. [માણસ; નાતીલો.

જાતભાઈ, પુ. પોતાની જાતનો
જાતરા, સ્ત્રી. [સં. યાત્રા]
પવિત્ર તીર્થસ્થાનોમાં જવું તે; ઈષ્ટદેવનાં

દર્શન કરવાને જવું તે. (૨) ઉત્સવાદિ કરવાને ભેગા થવું તે; મેળો; સમારંભ. ૩૦ પ્ર૦ જળજાતરા=કાકોરજીવું પાણીમાં વિહરવું તે જેણેજાતરા=કેદખાને જઈ આવવું તે. (૩) જમણ; ફરવું તે

જાતવત, } વિ જાતવાણું; કુલીન;
જાતવાન, } ખાનદાન.

જાતવેદ, પુ. [સં.] અગ્નિ; દેવતા.

જાતા, વિ. જણેલી; જયી; પુત્રી.

જાતિ, સ્ત્રી. [સં.] જેમાં જન્મ થયો હોય તે-વર્ગ-વર્ણ, મનુષ્ય, પશુ, વગેરે પ્રકાર-વર્ગ અને ભેદ તે; કુળ; વંશ; વર્ણ; જ્ઞાતિ. (૨) ગણિત-પ્રમાણમાં અમુક આંકડો (૩) એક ફૂલવેલ.

જાતિભેદ, પુ. [સં.] વર્ણભેદ; જ્ઞાતિભેદ, નાતજાતપણું; જે વિભાગો વચ્ચેની જુદાઈ

જાતિભ્રષ્ટ, વિ. [સં.] જાતિમાંથી બહાર નીકળી ગયેલું; જાતના જે આચાર-વિચાર હોય તેનું ઉલ્લંઘન કરી ગયેલું; પતિત.

જાતિભ્રંશ, પુ. [સં.] જાતિ-માથી પડી જવું તે.

જાતિવહેવાર, પુ. પોતાના સમુદાય સાથે આપણે કરવાનો સંબંધ તે.

જાતિવાચક, વિ. [સં.] જાતિદર્શક.

જાતિવેર, ન. કુદરતી વેર; સ્વાભા-વિદ્ દ્વેષભાવ તે; વર્ગ વર્ગ વચ્ચેનું વેર.

જાતિસ્વભાવ, પુ. [સં.] જન્મ-આસિયત; અમુક વર્ગનો જે સ્વભાવ

હોય તે સ્વભાવનું; જાતિએ ઉતરેલું વલણ તે; જાતિનો એકાદો ખાસ ગુણ તે.

જાતિસ્મરણ, ન પોતાની જાતનું જે સ્મરણ તે; પેલા જન્મ સંબંધી યાદ તે

જાતી, સ્ત્રી. જાત; જાતિ.

જાતીય, વિ. [સં.] જાતનું.

સ્વજાતીય=પોતાની જાતનું.

જાતીકું, વિ. પોતાની જાતિનું; સ્વજાતીય

જાતુધાન, પુ. [સં. યાતુધાન]

રાક્ષસ; નિશાચર. [મેળે.

જાતે, અ. પોતે; સ્વયં; પોતાની

જાત્યંધ, વિ. જન્મથીજ આંધળું

હોય એવું. [અભિમાન તે.

જાત્યભિમાન, ન. પોતાની જાતિનું જે

જાત્રા, સ્ત્રી. [સં. યાત્રા]

તીર્થોમાં મુસાફરી કરવી તે; સમૂહમાં

રહી પ્રવાસ કરવો તે. તીર્થયાત્રા=પવિત્ર

ધામોમાં ધર્મ સાધવાને માટે ફરવું તે.

(૨) દેવ નિમિત્તે જે ઉત્સવ કરવો તે.

(૩) શરીરનો નિર્વાહ કરવો તે.-દેહયાત્રા.

જાત્રાણુ, વિ. જાત્રા માટે ફરવા નીક-

ળેલું; તીર્થ ફરનાર. (૨) લીલા માગીને

તીર્થોમાં ફરનાર.

જાથુ, વિ. યાદ; હમેશ ચાલ્યા કરે

એવું. (૨) અ. સદા; હમેશ.

જાથુક, વિ. હમેશનું; સદા ચાલે એવું.

જાદરણી, સ્ત્રી. જાનડી.

જાદર, ન. ઘોળા આછા વણાટનું

રેશમી કપડું. :-જાદર કાંચળી=પરણી

વખતે કન્યાને જે રેશમી કાપડું પહેરાવેછે.

નદરિયું, ન. જુવાર કે ધર્ડના પાંકનો લાડુ. [પુરુષ

નદવ, [સં. યાદવ] યદુવંશીય

નદવાસ્થળી, સ્ત્રી નદવો વચ્ચે માહોમાહે થયેલી લડાઈ; અંદર અંદરની ભયંકર લડાઈ

નદા, અ. [ફા.] ખૂબ; વધારે.

નદી, સ્ત્રી [ફા.] છાકરી; ખેડી :-સાહેબનદી.

નદુ, ન [ફા.] મંત્ર, તંત્ર, હાથચાલાકી કે ખીજ કોઈ રીતે ખીજથી સમભય નહિ અને સૌને આશ્ચર્ય લાગે એવું જે કામ તે. (૨) અમત્કારિક કામો સાધવાની જે વિદ્યા તે; તંત્રવિદ્યા; મંત્ર મોહિની; કામજી; ઈલમ; નજરખંધી; ગાંડી વિદ્યા; ઈન્દ્રજાળ.

નદુઈ, વિ. અમત્કારિક; નદુસંખંધી.

નદુખેર, પુ. નદુનો વ્યસની, નદુ જાણનારો.

નદુગર, પુ. નદુના ખેડ કરનારો; બાજીગર; ખેલાડી; ગારી.

નદુગાર, વિ. નદુઈ અસર ઉત્પન્ન કરે એવું; મોહિની લગાડે એવું; વશ કરી લે એવું; મોહક; માયાવી.

નદુગીરી, સ્ત્રી. નદુની વિદ્યા તે; માયા; ઈલમ (૨) નદુ કરવાની આવડત.

નદુમંતર, પુ. નદુ સંખંધી મંત્ર.

નદે, અ. ભેઈએ તે કરતાં વધારે હોય તેમ; વધારે. [શાહનદો.

નદો, પુ. [ફા.] છાકરો; ખેડો:-

જાન, સ્ત્રી. વરને પરણાવવા જના-

રાઓનો જે સમૂહ તે. કિ પ્ર. જાન સોંડાડવી=જાનને એકઠી કરી લઈ જવી. જાને જાનું=વર પરણાવવાને જાનું; માનભર્યા પરણા થવું.

જાન, પુ [ફા.] પ્રાણ; આત્મા; જીવ ૩. પ્ર. જીવજાન=પ્રાણપ્રિય, કિ પ્ર જાન આપવો=જીવ આપવો. જાનથી મારવું=પ્રાણ જતો રહે એવું મારવું, જાન લેવો=જીવ લેવો જાન પર આવવું=પ્રાણના રક્ષણ માટે જે સામા થવું તે જાન સંભાળીને કામ કરવું=જીવ સાચવીને કામ કરવું. (૩) ન. [ફા. જિયાન] નુકસાન, હાનિ, ખોટા ગેરલાભ. [ના પુત્રી; સીતાજી.

જાનકી, સ્ત્રી. [સં.] જનકરાજ.

જાનપિછાન, ન જાણવામાં અને જાણખવામાં હોય એવું જે તે; સાંગે પરિચય હોય તે.

જાનમાલ, પુ જાન અને માલમતા બેઉ તે; પ્રજા અને તેની માલમલકત

જાનરડી, સ્ત્રી. જાનમાંની સ્ત્રી.

જાનવર, ન. [ફા.] જેનામાં ધિ-

તન્ય હોય એવું પ્રાણી; ઠોર; પશુ

જાનાં, સ્ત્રી. માથુક; પ્રિયા; ખ્યારી

જાનિ, પુ. [સં.] પતિ.

જાની, વિ. [ફા.] જીવજાન; પ્રાણ

જેવું વહાલું; :-જાની દોસ્ત.

જાનીવાસો, પુ. જાનનો ઉતારો.

જાનુ, સ્ત્રી. [સં.] જાંગ.

જાનેવારી, પુ. ઇસવીસનનો પહેલો

મહિનો; જાન્યુઆરી.

જાનૈયો, પુ. જાનમાનો માણસ.

જાનોતર, સ્ત્રી. જાન અને તેમાં
નોતરલા પરોણાઓ વગેરે તે.

જાપ, પુ. જપ.

જાપક, પુ. જપ કરનારો; જપિયો.

જાપતો, પુ. [ફા. જાવિતા]

ખંતીલી સભાળ રાખવી તે; ચોકશી;
તકેદારી; સાવચેતી; ખાંડા બહોખસ્ત.
કિ પ્ર જાપતો રાખવો=સખતાઈથી ન-
જર રાખવી. [સંખંધી.

જાપાની, વિ જાપાનનું; જાપાન-

જાપ્ય, વિ. [સં.] જપવાને
ચોગ્ય હોય એવું

જાફત, સ્ત્રી. [અ. જિયાફત]

મીઞખાની; ઉલ્લેખી; ઉલ્લેખ કિ. પ્ર
જાફત આપવી=ખુશાલીનું ભોજન આપવું.

જાફરમાની, વિ. [ફા.] કેસર
જવા રંગનું, કેસરીઉં

જાફરાન, ન [ફા.] કેસર. ઉંહો
ગંધેકું જાફરાનકી કયા કિમત.

જાફાટ, ન ખેદરકારીપણું.

જામજા, અ બહુ થઈ જાય તેમ;
વધારે પડતું.

જામ, પુ. [ફા.] પડધીવાળું પવાલું;
કટોરો. (૨) દાડ પીવાની પિયાલી. (૩)
જમરખ. (૪) જામનગરના રાજાની અટક.

જામ, પુ. [સં. યામ] દિવસ-
નો આઠમો ભાગ; ત્રણ ઠલાક જેટલો
વખત તે; પહોર.

જામગરી, (જામગિરી), સ્ત્રી. તોપ

અને બહુકના થડ આગળનું ખામણું કે
જ્યાંથી અંદરના દાડને સળગાવાય છે
તે; કાન (૨) તોપ બહુક વગેરેના દાડને
ચેતાવનારી કે દેવતા પાડવાની દોરી;
પલીતો. કિ. પ્ર જામગરી સળગાવવી=
ઉશ્કેરણી કરવી જામગરી ચાપવી=ભડકો
ઉઠે તેમ કરવું.

જામજી, ન. જમાવનાર; કોઈ વસ્તુ
જામી જાય એમ કરે એવું જે તે; મેળવણી.

જામદગ્ધ્ય, ના. [સં.] જમદગ્ધિનું
સત્તાન તે; પરશુરામ [સુતરાઉ કપડું.

જામદાની, સ્ત્રી ઉચા વણાટનું

જામદાર, પુ [ફા.] જામદાર-

ખાનાનો ઉપરી; ખજાનચી, કીલીદાર.

જામદારખાનું, ન [ફા.] જવા-
હિર, દાગીના અને રોકડ વગેરે રાખવાનું
સ્થાન તે; તિજોરી; ભંડાર

જામની, સ્ત્રી. [સં. જામિની]
સ્ત્રી (૨) રાત્રિ.

જામફળ, ન. જમરખ [જાડ.

જામફળી, સ્ત્રી. જમરખડી; જામફળનું

જામણું, કિ. અ છુટા છુટા તત્ત્વોનું

એકત્ર થવું; સઘટન થવું; ઘન થવું;

ખંધાવું; ઠરવું; ખાઝવું. (૨) બરોબર

ચાલી રહેવું; ખૂબ મચવું; ખીલવું. (૩)

ખંધાવું; ઠરવું. કિં પ્રં ધંધો જામવો

=વેપાર સારી સ્થિતિએ ચલાવવો. જામી

જવું=ટપાટપી થવી; ચોંટવું.

જામાવ, જામાવ, [સં.] જમાઈ.

જામિની, સ્ત્રી. [સં. યામિની]

રાત્રિ, રજની.

જામીન, પુ. [ફા.] અમુક કામ અમુક ન કરે તો તે કરી આપવાની જોખમદારી લઈ તે વિશે કબુલત આપનારો; જોખાધર; જવાબદાર.

જામીનગીરી, સ્ત્રી. જામીન તરીકે કબુલત કરવી-આપવી તે; કોઈની જોખમદારી માથે લેવી તે; જવાબદારી. (૨) વિશ્વાસ; ખાતરી.

જામો, પુ. [ફા.] પુરુષને પહેરવાનો ઢીંચણની બહુ નીચે લગી લખડંતો રહે એવો ઘેરદાર હાથો કે અંગરખો; વરરાજાને પહેરાવવાનો જરીનો હાથો-અંગરખો; વાષા

જાચનશીત, પુ. વાલીવારસ; વંશજ; કુટુંબના હકદાર પુરુષો.

જાયપત્રી, સ્ત્રી. [સં. જાતી-પત્રી] જાયફળ ઉપરનું સુગંધિદાર છોડું; જાવતરી; જાવત્રી.

જાયફળ, ન. [સં. જાતીફલ] સોપારી જેવડું પણ સુગંધિદાર એક ફળ; એક તેજનો. [વહુ; પત્ની.

જાયા, સ્ત્રી. [સં. જાયા] સ્ત્રી;

જાયા, વિ. [સં. જન] જન્મેલી; પુત્રી; દીકરી. [અચ્ચું.

જાથ, વિ. જન્મેલું; જણ્યું; છોકરું;

જાથો, પુ. જન્મેલો; જણ્યો; છોકરો;

પુત્ર.માઠીજાથો=સાધ.સાસુજાથો=વર;પતિ.

જાર, સ્ત્રી. જુવાર (૨) પુ. [સં.] જે પરપુરુષ સાથે સ્ત્રીને પ્રીતિ હોય તે; આશક.

જારકર્મ, ન. [સં.] પરાયાં સ્ત્રી

પુરુષે આડો વહેવાર રાખવો તે; વ્યભિચાર.

જારકર્મી, વિ. જારીનું કામ કરનાર; વ્યભિચારી. [જન્મેલું છોકરું

જારજ, વિ. [સં.] વ્યભિચારથી

જારણ, ન. [સં. જૂ] જર્જર થઈ જતું તે; જાવર થતું તે. (૨) માણસ જીવું થઈ જાય એવો જે તાત્ત્વિક પ્રયોગ તે; મૂક; ચોટ.

જારણ, ન. જારણ કરવું તે.

જારત, સ્ત્રી મુસલમાનોમાં મરણને ત્રીજે દિવસે કરવામાં આવતી ક્રિયા

જારિણી, સ્ત્રી. જારકર્મ કરનારી; વ્યભિચારિણી [વ્યભિચાર.

જારી, સ્ત્રી. જારકર્મ કરવું તે;

જારી, અ. ચાલુ; શરૂ [યુક્તિપ્રયુક્તિ.

જારીવજારી, સ્ત્રી. હુમ્મ્યાઈ; ચાલાકી;

જારીવિજારી, સ્ત્રી. વ્યભિચાર કરવો અને વળી તેને છુપાવવો તે; જારકૌશલ્ય

જાલ, સ્ત્રી. [સં. જાલ] જાળ.

(૨) છટકું. [(૨) અસહ; જુલમી.

જાલમ, વિ. કૂર; તીક્ષ્ણ; નિર્દય.

જાલમી, સ્ત્રી. જાલમપણું; કૂરતા; જુલમ.

જાલિંદર, પુ. સાંધુઓની એક જાત

જાલી, વિ. કૂર; જુલમી.

જાલક, વિ. બહાર મોકલવાનું;

રવાના કરવાનું. (૨) ના. મોકલેલી કે મોકલવાની વસ્તુઓ તે. (૩) ઉધરે-બહાર જાય કે અપાય તે.

જાવકખારનીશી, સ્ત્રી. બહાર જતા કાગળ પત્રોની નોંધપોથી.

જવડલાવડ, અ. જેવુંતેવું; તક-
શાહી; આણું પાતણું; શાંખા વખત ટકે
નહિ એવું. [જ્યાં લગી.

જવત, અ. [સં. ચાવત]

જવંતરી, સી. [સં. જાતી-
પત્રી] જવડળ ઉપરની છાંય;
એક ગરમ મશાલો.

જવંત્રી, સી. જવંતરી

જવરી, સી. પચી જવ એવું
ખાણું; મગની દાળની ખીચડી. દાળ-
ભાત:-જવરીની ઢાજરી.

જવડું, વિ. દોડણું; જવંત્રી જવ
એવું; કાણુકંથુર. [પાંદડાંની સાદડી.

જવલી, સી. જવલું; ખજુરીનાં

જવળું, નિ. જલું; દોડણું. (૨)
ના. પાતળી રાખ; કાળખી

જવું, જવું તે. (૨) જવ.

જવેદાન, વિ. નિરંતર નીકળા કરે
એવું; કાયમનું. (૨) નવી દુનિયા.

જવેદાની, સી. અનાદ્યંતતા; નિ-
ત્યતા; નીકળા કરે એવી સ્થિતિ તે

જશક, અ. પુષ્કળ; જોઈએ તેટલું.

જશક્રિયાં, ન. ભયો ભયો થઈ રહે
એવું તે; પુષ્કળ થઈ પડવું તે. [ફૂલવેલ.

જસવેલ, સી. જસુદ; જસવંદ; એક

જસુ, સી. જસુદ; એક જાતની
ફૂલવેલ. 'કલેશાસી' અને તેનાં ફૂલ.

જસુદ, સી. એક જાતની ફૂલવેલ.

જસુદી, સી. જસુદનો છોડ અથવા
વેલ તે.

જસુસ, પુ. [અ. જાસુસ]

કુપા વેષે ફરી ખાતમી લાવનારે દૂત;
ખાતમીદાર; કુપી ખજારે લાવનારે;
આર. (૨) કાસદ; ખજાર કે કામળ લઈ
જનાર લાવનાર; ખેપિયો; ટપાકી.

જસુસી, સી. કુપી ખાતમીએ
લાવવાનું કામ તે; ચારકર્મ; દૂતનું કામ તે.

જસો, પુ. ધમકીના કામળ લખવા
જસતી શુભરનારે; મરણિયો થઈ; વગર વિ-
ચાર્યું જે તે કામ કરી નાખનારે; આતતાયી;
ખારણિયો.

જસતી, [અ.] જુલમ; સખતાઈ;
જેરથી કામ કરાવવું તે; મારીજુડીને કામ
લેવું તે; જળજેરી કરવી તે. કિ પ્ર.
જસતી શુભરથી=જેરજુલમ કરવો; ખ-
જાતકાર કરવો [જોઈએ તે કરતાં વધારે.

જસતી, અ. જ્યાહે; અતિશય;

જસવંદ, સી. જસુદનો રોષો અને
તેના ફૂલ તે.

જાહેર, વિ. [ફા. જાહિર]

કોઈથી છાનું નહિ એવું; સૌ કોઈ જાણે
જુએ એવું; ખુલ્લું; પ્રકટ; હથ; જે જા-
ણવાની, જોવાની ને વાપરવાની સૌને
દ્રુટ હોય તે. (૨) સાર્વજનિક; પ્રજાકીય.
કિ પ્ર. જાહેર થવું=જાણમાં આવવું.
જાહેર પડવું=જાણમાં થવું.

જાહેરખજાર, સી. [અ.] એવી
ખજાર કે જે સૌ લોકના જાણવા પાંચ-
વામાં આવે તે; જાહેરાત; સૌના જાણ-
વામાં આવે એવી રીતે કાઢપણ એકાદી
ખાખત ખજાર પાડવી તે.

જાહેરનામું, ન. [ફા.] અધિક

બાળત કરવી ન કરવી તે સબધી સૌ
લોક નળે એમ સર્વેને નળુ કરવું તે;
દાંડી પિટાવીને નળુવવું તે; ઢહેરો.

(૨) ચેતવણીનો લેખ. [કરવું તે.

નહેરાત, સ્ત્રી. નહેરખખર; નહેર

નહેલ, [ફા] ઋ તપી નય
એવું; જહાલ; ઉચ; આદળું; કોધી

નહો, જી. નસો

નહોજલાલી, સ્ત્રી. [ફા.

જલાલ] દખલખોઃ કાઠમાઠ; વૈલવ,
ગૌરવ. (૨) દીપ્તિ; આબાદી પ્રભાવ,
વિભૂતિ; એશ્વર્ય.

નળી, સ્ત્રી. [સં. જાલ] મા-
છતાં વગેરેને પકડવાની દોરાની જે
ગુથેલી નળી તે. છુટા છુટા તાતણવાળું
આણું વસ્ત્ર (૨) ઋટ સમજ ન રાંધાય
એવી પકડવાની યુક્તિ, ફાસો, સકંજો;
છટકું; પેચ (૩) ઋટ સમજ નહિ એવી
રચના; ફટખાજ. (૪) આડી અવળી
ગાંઠવેલી ઘણી બાળતોનો સમૂહ, જત્યો;
હાર; પંક્તિ; સમુદાય (૫) ભમરડાની
દોરી.

નળક, પુ. નળ કરનારો. (૨)
નળવનારો. [લાળ; સાચવણી.

નળવણી, સ્ત્રી. નળવણું તે; સં-

નળવણું, કિ. સ. સંભાળીને રાખવું;
સાચવણું. (૨) હાનિ પહોંચે નહિ તેમ
કાવું કરવું; લક્ષ રાખીને કરવું.

નળવાળિયું, ન. આણું કપડું;
ઘણું જ ઝીણું કપડું.

નળાવાળા, વિ. જેવું પોત કિત-
લિન્ન થઈ ગયું હોય એવું; જળી ગયેલું;
નળવાળિયું (૨) આછા વણાટનું.

નળાંઝાંખરાં, ન. નળાં અને
ઝાંખરાં તે; એકબીજા સાથે ગુંથાઈ ગયેલાં
ઝરાં અને નળો વગેરેનો જે ગુંથવાડો તે

નળિયું, ન. [સં. જાલક]
જેમાં સળિયા નાખેલા હોય એવી લીં-
તમા મૂકેલી નાની બારી; નળીવાળી
બારી (૨) લીંત અથવા છાપરામાનું
નાનું બાકું; ધુમાડિયું (૩) એક જાતનો
છાડવો (ઝાળના પાદડાનો રસ નાના
છોકરાને ગાયો હોય તો તેમની છાતીમાં
કડંની જે નળ બાઝી હોય તે નીકળી
નય છે) (૪) વિ. નળીવાળું; આછા
બાકાબાકાંવાળા વણાટનું; નળીદાર

નળિયો, પુ કોટમાં પહેરવાનું
એક નળીદાર ધરેણું

નળી, સ્ત્રી. [સં. જાલ]
વચમા વચમા અવકાશ રહેલો હોય
એવી ગુથણી. (૨) સળિયાઓ ભરેલી
બારી (૩) અમુક પ્રમાણથી મોટું હોય
તો પસાર થાય નહિ એવી તખતી.
(૪) વાડ; આડ; આંતરો. (૫) ભમર-
ડાની દોરી. (૫) ગળણી

નળીદાર, વિ નળીવાળું; જેમાં
નળી પડેલી હોય એવું.

નળું, ન. એક બીજા સાથે ગુંથાઈ
જઈને બનેલું જે તે; નાના છાડવા ને
ડાળાં વગેરેનો ઘચુંબલો તે; ડાળાનો

સમૂહ. (૨) જાળીદાર પડ; જાળ જેવી
ગુંથણ-રચના. (૩) કરોળિયા અને તેની
જાતના જીવડાએ લાળના તંતુઓની કરેલી
ગુંથણી; જાણું. (૪) આખની સપાટી
ઉપર આવતું પાતળું પડ; છારી. (૫)
કાંચના કાકાસથી કોઈને કામ સુઝવા દે
નહિ એવું તે. (૬) ફાંસો; ચેચ; છટકું.
(૭) ગુચ; ગુંચવણ. કિ. પ્ર. જાળાં જાત્રવાં
જાંગ, જા. જાંધ

જાંઘડ, વિ. માત્ર જોવા દેખાડવાને
માટે અદ્દખડ લીધેલું તે. (૨) અ. વાળનો
એવો અવાજ.

જાંગલો, પુ. ટાપીવાળો; યુરોપિયન.
(૨) જંગલનો રહેવાસી.

જાંગી, પુ. મોટું ઢોલ. જાંગી=મોટું.

જાંધ, સ્ત્રી. [સં.] કમર નીચેનો
પગનો માંસલ જડો લાગ તે; જધા; સાથળ.

જાંધિયો, પુ. જાંધો ઢંકાય એવી
ચહેરવાની ચીજ; તંબિયો; લગોટ.

જાંબુ, ન. [સં. જામ્બુ]
જાંબુડાનું ફળ; પહેલા ચામાસામાં મળતો
લીલો મેવો. (૨) કાળો રણડો રંગ.
(૩) જાંબુસર તરફના એ જાતના બાકાણો.

જાંબુક, ન. શિયાળ; જાંબુક.

જાંબુડી, સ્ત્રી. જાંબુનું નાનું ઝાડ.
(૨) જાળકના હાથમાં આપવાનું એક રમ-
કડું; ધાવણી. (૩) વિ. જાંબુના જેવા રંગનું.
જાંબુકું, ન. જાંબુ.

જાંબુડો, પુ. જાંબુનું મોટું ઝાડ.
(૨) જાંબુના જેવો કાળો રણડો રંગ તે.

જાંબુનદ, ન. [સં.] સોનું સુવર્ણ.

જિકર, સ્ત્રી. [અ.] જીકર;

એકાદી જાળત ઉપર આગ્રહ કર્યા કરવો
તે; હઠ. (૨) આજીજી; કાલાવાલા. (૩)
તકરાર; લાંજગડ; રકઝક. (૪) પુ. વિવાદ
અને આગ્રહની જાળત. (૫) દમ; જીવ;
સત્ત્વ. કિં પ્ર જિકર કરવી=તકરાર કરી
કરીને ઠંડાળો આપવો. [હૈયુ; કિલ.

જિગર, ન. [ફા.] કાળજી;

જિગીવા, સ્ત્રી [સં.] જીતવાની ઇચ્છા.

જિગીણુ, વિ [સં.] જીતવાની
ઇચ્છાવાળું. [વાળું.

જિધાંસુ, વિ [સં.] મરવાની ઇચ્છા

જિઝાસા, સ્ત્રી. [સ.] કંઈ પણ
જાણ લેવાની જે ઇચ્છા તે; જાણવાની
આતુરતા; પૃચ્છા.

જિઝાસિત, વિ. [સં.] જાણવા
માગેલું; પૂછેલું; વિચારેલું.

જિઝાસુ, વિ. [સં.] જાણવાની
ઇચ્છાવાળું; પૃચ્છક; આત્મજ્ઞાનની જેને
ઇચ્છા રહ્યા કરતી હોય તે.

જિત, વિ. [સં.] જીતેલું; પરા-
ભૂત. શબ્દની આગળ પાછળ જોડાતાં
બુદ્ધાબુદ્ધ અર્થ બતાવે છે. :-જિતકામ=
જીતેલો છે કામ જેણે તે. અને કામ-
જિત=કામથી જીતાયેલો જે તે. (૨) સ્ત્રી.
જય; ફતેહ. [એમ કરવું.

જિતાડવું, કિ. [સં.] જિતે

જિતેન્દ્રય, વિ. [સં.] જિતેલી
છે ઇન્દ્રિયા જેણે તે; સંયમી.

જિન, પુ. [સં.] અહિંત; બુદ્ધ.
જિનેશ્વર, પુ. બુદ્ધ ભગવાન; વિષ્ણુ
ભગવાન; જૈન ધર્મના ઈશ્વર.

જિન્નસ, બુ. જલ્પશ

જિમ, અ. જેમ (કવિતામાં)

જિયાફત, સ્ત્રી. [અ.] આનંદ
ખાતર ભોજન આપવું તથા ગમત કરા-
વવી તે: કન્યાળી; મિજબાની; નફત.

જિયાવર, [સં. જાયાવર]
કન્યાનો વર. (૨) સુભાગી વર

જિયો, અ. (જીવો)-ધણું જીવો
અને સુખી રહો, એવા અર્થનો ઉદ્દેશ.
જિરફ, ન આફ્રિકાનાં જંગલોમાં
થતું રોકની ભળતું એક જનાવર.

જિજ્ઞુ, પુ. વિષ્ણુ ભગવાન; પરમેશ્વર

જિહ્વા, સ્ત્રી. [સં.] જીભ; જીભડી.

જિહ્વાત્રે, અ. [સં.] જીભની
અણી ઉપર હોય તેમ; મોઢે; પાઠે.

જી, સ્ત્રી માતા; બા; માતાજી.

જી, અ. હુંકારનો માનભર્યો ઉદ્દેશ;
હાં, હા; આ રહો; વાશ, વગેરે ખતા-
વનારો ઉદ્દેશ. (૨) વડીલનું બહુ માન
ખતાવવા સાથે શબ્દની આગળ જોડાતો
પ્રત્યય. :- પિતાજી. શબ્દની આગળ માન
દેખાડવાને જોડાતો આગમ :- જીકાકા;
જીમામા. (૩) સાસરિયાંની સગાઈ દે-
ખાડનારો પ્રત્યય :- કાકાજી; મામાજી.
૩. પ્ર જીલ્લો=વિનયથી અધીન રહેવું તે.

જીક, સ્ત્રી જક; હક; જીદ.

જીકડું, કિ. સ. હિંદુ કંરીને યજ્ઞ-

ડડું. (૨) ઉપાડીને અંદર નાખી દેવું;
હોમાવડું. (૩) હરાવડું; પગાડી નાખવું.

જીકાર, પુ. જી, જી, એમ વિનંત-
ભેર બોલવું તે

જીજી, સ્ત્રી. જી; બા; માતાજી. (૨)

મોરા મા: દાદી; નાની. [મોટી બહેન

જીજીમા, સ્ત્રી મોટી નણ્દ; વરની

જીજીમા, સ્ત્રી ધરડીમા; દાદી; નાની;
વડિયાઈ. [બાપ; આંભે

જીજો, પુ. દાદો; આપનો કે માનો

જીતવું, કિ. સ. [સં. જિત]
શત્રુની સામે ફવડું; સામાને હરાવવો

જીદ, સ્ત્રી. [ફા.] જીદ; હક;
જક; તકરાર. [હકીકું.

જીદી, વિ જીદ કરનાર; આગ્રહી;

જીન, પુ. મરીને ભૂત થયેલો મુસ-
લમાન; ખવીસ (૨) [અં.] ઘોડાની
પીઠપર મૂકવાનું ચામડાનું સાજ. (૩)
કપાસ લોઢવાનું ચંત્ર

જીનો, પુ. દાદરબારી; દાદરો; કંઠેરા-
વાળી નીસરણી.

જીભ, સ્ત્રી. [સં. જિહ્વા]

પ્રાણીઓના મોંમાંનો એક માંસલ અવ-
યવ; જિહ્વા. (આ અવયવથી પ્રાણીઓ
મોમાં ચવાતા ખોરાકને સકોરે છે, ચાટી
સકે છે અને અવાજ કાઢી બોલી શકે
છે. (૨) કોઈ અવકાશની વચ્ચે આમ
તેમ હાલી શકે એવા લખડતો દંડીકો કે
પટ્ટી તે. (૩) બહાર નીકળેલી ચંપડી
અણી; ફળું. (૪) પ્રાણીના શરીર ઉપર

સામટી ચામડી; ખોટા આંચળ; લાળી.
(૫) ખોલવું તે; લાપણ. કિં પ્ર૦ જામ
કપડવી=ફૂટથી ખોલવું. જામ કઢાવવી=
ખડુ હેરાન કરવું જામ હડાવવી=ખે
સાર; શબ્દ કહેવા. મોંમાં જામ ધાલવો=
મુગા રહેવું. જામ ટુંકી થઈ જવી=ખોલવાની
શક્તિ જતી રહેવી; અવસાનની નિશાની
જામ ચલાવવી=ખડુ ખોલ ખોલ કરવું
જામ બધ કરવી=નિરુત્તર બનાવી દેવું.
જામ કરડીને મરી જવું=આપધાત કરવો.
જામનો કુચો કરવો=કહી કહીને ધાકી
જવું. જામના કડકા કરવા= ઉચ્ચાર કર-
વાને મુશ્કેલી પડવી. જામ વાળવી=શુદ્ધ
ઉચ્ચાર કરતાં શીખવું રૂ. પ્ર. જામ ન હોવી
=સાત રહેવું. જામ લાંબી હોવી=વાચાળ
હોવું. જામની ફૂટ=ગમે તેમ ખોલવાની
ધૃષ્ટતા; જામનું વગર અંકુરો હાલવું તે
ચામડાની જામ=સમજ વગરનો અવયવ છે
તેને ગમે તેમ હાલવા દેવો નહિ જામને
ટકવે=મોઢે. જામે સરસ્વતી=ખોલવાની
બાહોશી અને ચતુરાઈ. જામે કાંટા
વાગવા=માઠું ખોલવું. કહેં જામમાં
ગાળ ને જામમાં ડેર=જામને લીધે સાફ
અને જામને લીધે માઠું અને છે.

જાલડી, સીંઈ [સં. જિહ્વા] જાલ.

જાલડી, સીંઈ જાલ. (કવિતામાં)

જાલાબેળી, સીંઈ તકરાર; વાદ;

ભોલાખોલી; વિવાદ. [અપરાધયુક્ત.

જાલાળું, વિ. જાલું; નકાર; ખરાબ.

જાલી, સી. જાલના આકારનો

વહાણના મોઢાનો આકાર તે; વહાણની
અણી. (૨) દેશી વહાણોમાના ત્રણ
રાઢમાનો વચલો શડ તે. (૩) પાતળી
ચપટી અણી જેવું તે. (૪) જામ
ઉપરની ઉલ ઉતારવાની ધાતુની પદ્ધતિ.

જામૂત, યુ. સં.] મેઘ; વરસાદ.
(૨) પર્યાત

જામૂ, વિ. [સં. જીર્ણ] જામૂ
થઈને ઘસાઈ ગયેલું; જામૂ.

જામવું, કિ. સ. [સં. જીર્ણ]
જામું કરવું; પચવું. (૨) મહાજા કરંદી
વસ્તુનું યોગ્ય રીતે ધારણ કરવું; સાંખવું.

જામવા; કિ. અ. ધારણ થવું;
સાંખવું. (૨) પચાવું

જામયત, વિ. વરસાદથીજ જેમાં
પાક થાય છે એવી જમીન તે; જામયત.

જામસાળ, સી. ઝીણા દાણાની
ડાંગેરની એક ભત.

જામિયું, વિ. જામ જેવી વાસવાળું.
(૨) જામ ભરેલું.

જામું, ન. [સં. જીરક]
વરિયાળીની ભતનાં મુગધિવાળાં બિયાં;
એક ભતનો મશાલો.

જામું, વિ. [સં. જીર્ણ] ખળ-
ભળી ગયેલું; જામું; ઘસાઈ ગયેલું.

જામુંતા, સી [સં.] જામુંપણું;
જામુંપણું.

જીર્ણોદ્ધાર, યુ. [સં.] જામના-ખળ-
ભળી ગયેલા બાંધકામનો ઉદ્ધાર કરવો
તે; સમારવું તે; મરામત; સારોદ્ધાર.

જલ્દો, અ. અતિશય અધીન હોય
એમ; હાજરાહાજુર; તાળે. (૨) પાંચરં-
દોર; સીધુંસડાક

જલ્દો, પુ. [અં. જિહ્વા]

દેશની વ્યવસ્થા કરવા માટે પાડેલા
ભાગોમાંનો એકાદ ભાગ તે; પ્રાંત; મુલક.
(૨) શહેરના વિભાગોમાંનો એકાદ તે; લત્તો;
મહોલ્લો. (૩) અમલ ચલાવવા નેટલો
પ્રદેશ; વહીવટનું કામ કરવાનો વિભાગ.
(૪) બે ત્રણ રાગના મિશ્રણથી બનતો
બે ઢાળ તે; મિશ્રરાગ.

જલ્, પુ [સં.] દેહધારીઓમાં
જલ્દાપું ને ચૈતન્ય તે; પ્રાણીઓમાં રહેલું
કર્મ અને જ્ઞાનની ઇન્દ્રિયોનું પ્રેરકતત્ત્વ;
પ્રાણ; અસુ; આત્મા; ઇશ્વરાંશ. (૨)
ચૈતન્ય જેની સાથે મળીને પ્રતીત થાય
છે તે; દેહને નામે ઓળખાતો પદાર્થ; ચૈત-
ન્યવાળો પદાર્થ તે; દેહી; પ્રાણી. (૩)
જેની ઉપર પ્રાણીનો જીવન આધાર હોય
તે; જીવરાનનાં સાધન તે. (૪) નાનું
સુદ્ર પ્રાણી તે; જંતુ. (૫) વસ્તુમાં
રહેલો મુખ્ય ગુણ; શક્તિ; તેજ; ધર્મ;
રસ; દમ; બળ. (૬) લક્ષ; ધ્યાન. (૭)
મન; સારાસાર વિચારશક્તિ; આંતરડી;
અંતઃકરણ. (૮) પુંજ; દોલત; પૈસો.
(૯) ઇચ્છા; ભાવ; મરજ. (૧૦) નજર.

૩. પ્ર. એકજીવ થવું=મળતા થવું;
સાંત થવું; એકલિ થવું. (૨) જીવ
અડખો અડખો થઈ જવો=આતુર બની
જવું; બહુ હરખાઈ જવું. (૩) જીવ

આપવો=મન લગાડીને કામ કરવું; આપ-
ધાત કરવા તત્પર થવું. (૪) જીવ આવવો
=સજીવન થવું; નિરાંત વળવી. (૫) જીવ
હીડી જવો=એકાએક ગભરાઈ શૂન્ય પડી
જવું. (૬) જીવ ઉપર આવવું=આપધાત
કરવા તૈયાર થવું; જીવના ભેખમની પાણુ
ફરકાર નહિ કરવી. (૭) જીવ ઉચ્ચા થવો
=ચિતાતુર બનવું. (૮) જીવ આઈ જવો
=પાછળ લાગવું; સતાવવું. (૯) જીવ
ખાટો થવો=નારાજ થવું. (૧૦) જીવ
ગતે જવો=સફળિત થવી. (૧૧) જીવ
ધાલવો=મન દબાવે કામ કરવું (૧૨)
જીવ ચલાવવો=હિમ્મત કરવી. (૧૩)
જીવ ચકડોળે ચઢવો=ભ્રમિત થવું. (૧૪)
જીવ જવો=મરણ જેવું દુઃખ લાગવું.
(૧૫) જીવ જોવો=પરીક્ષા કરવી (૧૬)
જીવ ગાંધી ન રહેવો=મન ઉપરનો
અંકુશ નતો રહેવો. (૧૭) જીવ યોદો
પડવો=સંતોષ વળવો. (૧૮) જીવ ટંગાઈ
રહેવો=આતુર રહેવું (૧૯) જીવ ટુકો
થવો=કંલુસ થવું. (૨૦) જીવ કસવો=
નિરાંત વળવી. (૨૧) જીવ ડેકાણે ન
રહેવો=ચિત્ત ભમી જવું. (૨૨) જીવ
ડોળાવો=ગભરાવું. (૨૩) જીવ તલપાપડ
થવો=બહુ આતુર થવું. (૨૪) જીવ તલ-
સવો=અભિલાષ થયા કરવો. (૨૫) જીવ
તાળવે ટિંગાવો=મોટી ચિંતામાં રહેવું.
(૨૬) જીવ તોડવો=આતુર રહેવું; બહુ
મહેનત કરવી. (૨૭) જીવ થવો=પુંજ
થવી. (૨૮) જીવથી મારવું=કાર મારવું.
(૨૯) જીવથી જવું=પોતાનો જીવ ખોવો.

(૩૦) અવ દર્શને=મન લગાડીને. (૩૧) અવ દામવો=મન બળવું. (૩૨) અવ ધરપવો=સ્વસ્થ થવું. (૩૩) અવ નીકળી જવો=ઘણું દુઃખ થવું. (૩૪) અવના સમ=ભતના સોગન. (૩૫) અવનો તર-રયો=સંતાપ્યા કરે એવો. (૩૬) અવપર બેસવું=હઠથી માગવું. (૩૭) અવ પડીકે બંધાઈ જવો=ખરાબ પરિસ્થાનના બચની બહુ ભારે અસર થવી. (૩૮) અવ રૂવો=શરીરે અસુખ થવું. (૩૯) અવ બળવો=ચિંતા થવી. (૪૦) અવ બાળવો=ચિંતા કરવી. (૪૧) અવ બેસવો=મનની એક-કરતા થવી. (૪૨) અવ બગાડવો=ખરાબ દાનત કરવી. (૪૩) અવ બરાઈ રહેવો=અભિલાષ રહેવો. (૪૪) અવ મળવો=મૈત્રી બંધાવી. (૪૫) અવમાં અવ આવવો=શાંતિ વળવી. (૪૬) અવ માને નહિ=મન કમુલ કરે નહિ. (૪૭) અવ મોટો કરવો=કદાર થવું. (૪૮) અવ રહી જવો=ભાવના રહી જવી. (૪૯) અવ રાખવો=કાળજી રાખવી (૫૦) અવ લઈને નાસવું=મરણનો ભય ભેઈને નાસવું. (૫૧) અવ લામવો=ધ્યાન લાગવું. (૫૨) અવ લેવો=મારી નાખવું; રમડવું. (૫૩) અવ લખુક લખુક થવો=હુદયમાં મોટી ચિંતા રહ્યા કરવી. (૫૪) અવ નહિ માનવો=મન પ્રસન્ન ન થવું. (૫૫) દાતે અવ આવવો=મરણાંત સંકટ આવી પડવું.

અવજંત, ન. જુ. અવજંતું.

અવજંતું, ન. [સં.] નાના મોટા

કીડા તે; અવસમૂહ. (૨) એવંજાંઝ, વીંછીકુંછી, કે એવાંજ બીનાં નાનાં ડેરી પ્રાણી તે. (૩) કોઈપણ ભતનાં સાધારણ પ્રાણીઓ તે.

અવજાન, વિ. [ફા] અવ ને પ્રાણના જેવું વહાણું; અત્યંત પ્રિય; પ્રિય પ્રાણ. [(કવિતામાં.)

અવડલો, પુ. અવ; આત્મા; પ્રાણ.

અવડો, પુ. અવ. (૨) કીડો

અવતભગત, અ. અવ ને ભગે ત્યાં સુધી. [અવ; અવાત.

અવડું, ન. કુદ્ર અવ; નાનો ગરીબ

અવણું, ન. અવન. (૨) અવને

આધાર આપનાર એવો તે; અવનાધાર; પતિ; ઘણી. (૩) શ્રીકૃષ્ણને માટે ગોપિ-ક્રમ્ભે યોગેશ્વો પ્રયાંય ('અવણુજ' એમ પણ વપરાય છે.)

અવતચરા, સી. [સં. જીવિ-તનચર્યા] અવતાંજ મરણોત્તર ક્રિયાઓ કરવી તે.

અવતદાન, ન. [સં. જીવિત-દાન] કોઈને અવતું રાખવું કે રખા-વવું તે; મરણમાંથી બચાવી લેવું તે; અવનતું દાન તે.

અવતર, ન. અંદગીનો કાળ તે; આધુષ્ય કાળ; અંદગી; અવન; જન્મારો; ભવ. (૨) અવતાર; મનઝો. (૩) અવતું તે.

અવતું, વિ. અવવાણું; અવન જેનામાં હોય તે; અવદાર; હાલવ્યાલવું. (૨) અવવાણો જેમાં સંચાર હોય એવું;

લીધું; બળતું; વહેતું. (૩) શોભ્ય; લાયક.
(૪) ઉમદા (૫) મજબુત. કિ. પ્ર. જીવતું
કરતું=જીવવાળું કરતું; જગાડતું; તાબું
કરતું; તેજ કરતું. જીવતો મુઝો=જીવતા
છતાં મુઝા જેવો

જીવદયા, સ્ત્રી. [સં.] જીવ પ્રાણી
ઉપર દયા રાખવી તે; અહિંસાધર્મ.

જીવન, ન. [સં. જીવન]
જીવતું તે. પ્રાણવાળું હોતું તે (૨)
જેથી જીવતું રહેવાય તે; જીવવાનું સાધન;
જીવવાનો આધાર; વૃત્તિ; આજીવિકા;
ગુનરો: નિર્વાહ (૩) પાણી; ઉદક (૪)
એક ઔષધ (૫) જીવંત; જીવંતર; આયુ-
ષ્ય (૬) પોતાનું અત્યંત પ્રિયજન.

જીવનગાળો, પુ. જેની ઉપર જીવન
ગાળવાનો આધાર હોય તે; આજીવિકા
આપનાર સાધન

જીવનચરિત, ન [સં.] જિંદગીનો
હેવાલ જેમાં હોય તે; જીવનચરિત્ર (૨)
જિંદગી જોગવવાનીરીતલાત, ચાલચલગત

જીવનદોરી, સ્ત્રી. જીવવાનો જેની
ઉપર આધાર હોય તે; જીવનસૂત્ર

જીવનિયું, ન જીવન; જીવંતી (૨)
આજીવિકા; રોજી [વેલી; રોડી.

જીવની, સ્ત્રી. [સ.] એક જંગલી

જીવનમુખ, વિ. [સં.] જીવદશામાં
પણ માયાના બંધથી રહિત; પ્રહ્લનિષ્ઠ.

જીવનમુખિ, સ્ત્રી. [સં.] દેહમાં
હોવા છતાં દેહ ને જગત સૌ ખોડું છે
એવી જે જ્ઞાનપરતા તે.

જીવલમ, વિ જીવની સાથે લાગેલું
તે; પોતાના જીવની સમાનજ હોય એવું;
અતિ પ્રિય; પ્રાણપ્રિય

જીવતું, કિ. અ. પ્રાણ ધરી રહેતું;
સજીવ રહેતું. (૨) ઠકતું; બચતું; ઉગ-
તું. (૩) ઉછરતું. (૪) સક્રિય હોતું.
(૫) શ્વાસ લેવો જીવતી માખ=ખુલ્લે
ખુલ્લું; ન જીવવાય એવું. જીવતો લ્યાળો=
ધ્રુવધ્રુવનો અગારો જીવની ડાકણ=કુ-
વૃત્તિવાળી. કહે જીવતું શોડું ને જમણા
ધણી=જીવવા કરતાં પણ જીવનની વૃ-
ણાઓ ધણી

જીવસંદોસદ, અ જીવનું જોખમ
હોય તેમ (૨) વિ. જીવના જેટલાજ
જોખમનું, બહુ મુશ્કેલ

જીવહંત્યા, સ્ત્રી જીવતા જીવોને મારી
નાશવા કપી હીણું કર્મ તે

જીવંત, વિ. જીવવાળું; જીવતું. (૨)
તેજ; સક્રિય (૩) ચાલતું; જગતું;
બળતું (૪) જાગરમાન; બહુકર્તું.

જીવાઈ, સ્ત્રી ખોરાકી બદલ અમુક
રકમ મળ્યા કરે એવી જે ગોઠવણ તે;
જીવારો (૨) જીવન જોગવવા જેટલી
જમીન વગેરેની જે મળેલી બક્ષીરા તે.
(૩) પેનશન; રોકડ આધારરય (૪)
જીવનનો ત્રણ તે; વય; જીવનગાળો.

જીવાઈદાર, વિ. જેમને જીવનના
સાધન રૂપ જમીન વગેરે મળેલાં હોય
એવા લોક તે; જેમને નામે જીવાઈ ચાલતી
હોય તેઓ-ગણસિયા વગેરે.

અવાત, સ્ત્રી. નાના અવ અને જંતુ-
અંતના સમૂહ તે; અવ; અવડાં. (૨)
નાના મોટા કીડા; દુષ્ટિ.

અવાડવું, કિ. સ. અવે એમ કરવું,
અવતું રાખવું (૨) બચાવવું; ઉગારવું
(૩) પાળીપોષીને મોટું કરવું; ઉછેરવું.
(૪) સજીવન કરવું. [નરકું; તખલું.

અવારી, સ્ત્રી. તાલ કે દોડો દેવાનું
અવાળ, વિ. અવવાળું; સજીવન
(૨) કૌવતવાળું; તેજવાળું (૩) જેની
પાસે ધન હોય એવું; સુખી

અંડવું, ન કપાસનું કોટકું; ડિંડવું.
કાકું; જડી છાલનો પોપટો (૨) નેહું;
નેહડું; ગર્ભમા જે બે છોકરા હોય તે.

અંદગાની, સ્ત્રી. [ફા.] આયુ-
ધ્ય; આખી વય લગીનો સમય; જન્મારા.
અવનકાળ. (૨) અવન; અંદગી. (૩) અવ-
નચર્યા; અવન ભોગવવાની રીતભાત તે

અંદગી, સ્ત્રી. [ફા.] અવન:
અવનનો કાળ તે; અવનચર્યા. (૨)
અવડું તે; સજીવપણું; ચૈતન્યાવસ્થા
(૩) અવન ગુજરવાને પ્રાપ્ત થયેલી જે
સારી માડી હાલત તે.

અવાડછાહાર, વિ. જવાડનાર; રક્ષક.
અવાતખાનું, ન. નાનાં અવજન-
તુના રક્ષણ માટે પાંજરા પોળમાં રાખ-
વામાં આવતું સ્થાન [જન્મારો.

અવારો, પુ. અવાઈ. (૨) અવનગાળો;

અવાદમા, પુ. [સં.] માયાના બંધ-
નવાળો દેહમાં રહેલો આત્મા તે; દેહી;

અવ (૨) કુંપણનો માનનાર; દેહાભિ-
માની આત્મા; પ્રત્યગાત્મા.

અવિક્ષ, સ્ત્રી [સં.] અવન; અવડું
તે, અવતર. (૨) ગુજરાનની વૃત્તિ;
આઅવિક્ષ [અવન.

અવિત, વિ. [સં.] અવતુ. (૨) ન.
અવિતકાલ, પુ [સં.] અવતરનો
સમય. [-રવામી તે; પતિ.

અવિતેશ, પુ [સં.] અવનનો ઈશ્વર
અવી, વિ. અવવાળુ. (૨) અવવા
માટે ખીલનો આધાર રાખનાર; અનુઅવી
(૩) પ્રાણી; અવ

અસાહેબ, અ અદખી હુનારનો
ઉગાર, હા સાહેબ [જુવાખાનું.

જુઆખાનું, ન જુગારખાનું;
જુઆખોર, પુ જુગારી; જુવાખોર.

જુઆર, ન. જુગાર રમવો તે;
જૂત (૨) વિ. જુવાર; જુડુ (૬) ના

મોટા ધરથી જુદો પાડેલો જે વ્યવહાર તે
જુઓ, પુ જુવો, એક જગ્યા અવડો
(૨) જુગાર.

જુક્તિ, સ્ત્રી [સં. ચુક્તિ]
જુક્તી; જુક્તી.

જુક્તા, સ્ત્રી. [સ. ચુક્તિ]
જુગતી; કળા; કરામત; તદખીર; હિં-
મત. (૨) ઉપાય; ચોજના.

જુખામ, ન સમેખમ.

જુગ, ન. [સ. યુગ્મ] નેહું-
નેહડું; નેહડું. (૨) જે સોગંદીની જે નેહડ તે.

જુગ, ન. [સં. યુગ] કેટલાંક
વરસોનો જે લાખો કાળવિશાળ તે; લાંબો

સમય. (જુગ ચાર છે. કુલ ૪૮૦૦ વર્ષનો, ત્રેતા ૩૬૦૦ વર્ષનો, દ્વાપર ૨૪૦૦ વર્ષનો અને કલિ ૧૨૦૦ વર્ષનો ગણાય છે.) (૨) ચારની સંજ્ઞા.

જુગજુગ, અ. જુગેજુગ; જુદે જુદે સમે. (૨) જન્મ; અવતાર; ધણી હાંખા વખત લગી; ધણી જુગો સુધી.

જુગટિયું, ન. જુગટ. (૨) વિ. જુગટું રમનાર; સદોરિયું.

જુગડું, ન જુગાર; સદો; નશીબ હિપર આધાર રાખી હારજીતની રમત રમવી તે

જુગત, સ્ત્રી. [સં. યુક્તિ] જુક્તિ; કળા; યુક્તિ. (૨) ખેલ; પ્રપંચ; ફાવ. (૩) વિ. જોડેલું હોય એવું. (૪) માફક; અનુકૂળ [તદબીર.

જુગતી, સ્ત્રી. [સં. યુક્તિ] કળા; જુગતું, વિ. [સં. યુક્ત] બંધ ખેસવું; ધટિત; થોભ; શોભે એવું; અનુરૂપ; માફક.

જુગદંબા, સ્ત્રી. જગદંબા.

જુગદીશ, પુ. જગદીશ.

જુગબળ, ન. [સં. યુગબલ] કાળબળ; સમયને લઈને જે અસરો થાય તે.

જુગમ, ન. [સં. યુગ્મ] જોડ; જોડું.

જુગલ, ન. [સં. યુગલ] જોડ; જોડું. જુગલ સ્વરૂપ=જે જાણી ભેગી પ્રતિમા વગેરે તે. :-રાધાકૃષ્ણ; નરનારાયણ.

જુગલકિશોર, ન. જે બાળકની જોડ; જે તરુણ જુવાનની જોડ; જુવાન-

દંપતી. (૨) કૃષ્ણ બળદેવ; જે ભાઈ-બોની જોડ તે.

જુગાર, [સં. ઘૂસ] અમુક સરતે હારજીતની બાજી ખેલવી તે; ઘૂસ; જુગટું; સદો. કિ. પ્ર. જુગાર ખેલવો=ઘૂસ રમવું. જુગાર રમવો= હાર-જીતની બાજી રમવી.

જુગારી, વિ. જુગાર રમનાર; જુગટિયો. (૨) જુગારનો ધંધો કરવો તે. (૩) જુગારીપણું.

જુગુપ્સ, સ્ત્રી. [સં.] નિન્દા. (૨) ચીતરી થડે એવું તે; જોડું કે સાંભળવું ગમે નહિ એવું તે.

જુગુપ્સિત, વિ. [સં.] નિન્દિત. (૨) કંડાળો આપે એવું.

જુગેજુગ, અ. એક પછી એક આવતા જુગોમાં; હરહંમેશ. [તર; સંવે.

જુગોજુગ, અ. હરહંમેશ; નિરં-

જુગમ, ન. [સં યુગ્મ] જોડ; જોડું.

જુગડું, વિ. જુડું જુડું; નોખું નોખું; અલગ; ન્યાડું.

જુજી, વિ. નજીવું; માલવગરનું.

જુડું, સ્ત્રી. જુઠાપણું; અસત્ય બોલવું તે; જુડું તે. [અસત્યવાદી.

જુડુંડું, વિ. જુડું; જુડું જોડનાર;

જુડેજી, ન. એડું; છંડામણ. (૨)

પુ. લવાઈમાં એલફેલ પણ સમયોચિત જોડનારો માણસ તે; રંગદો; અસ્કરો.

જુઠાણું, ન. જુડું. (૨) તરફડ; ઠગાઈ; જોડાઈ.

જુઠાખોલું, વિ. જે વારવાર જુઠું
ખોલતો હોય તે; અસત્ય ખોલનાર.

જુઠેજુઠે, અ. ખોટાખોટું; જુઠા સામે
જુઠું એમ; નરદમ-સાવ જુઠું તે.

જુઠું, વિ. અસત્ય; ખોટું; મિથ્યા;
અનૃત. (૨) કલ્પિત; બનાવડી. (૩)
એકું; અજુકું; જાણ; ખોટું; અશુભિ;
અપવિત્ર (૫) ના. જુઠાણું; લખાડી.
(૪) ઢોળ. (૫) બાદલું; નહિ અસલ.

જુઠો, વિ. જુઠું ખોલનારો.

જુડી, સ્ત્રી. [સં. યુજ્] સાથે
બાંધેલા રેસા વગેરે તે.

જુડો, પુ [સં. યુજ્] ધણી વ-
સ્તુઓ સાથે બાંધીને બનાવેલો જે જત્યો
તે; કુમળું; સમૂહ. (૨) વાળને એકઠા
કરીને બાંધવા તે; જુટ; જટાજુટ; અ-
ખોડો. (૩) પુળો. [જોડેલું.

જુત, વિ [સં. યુત] વાળું. (૨)

જુતિયાં, ન. જુનાં ખાસડાં; યગ-
રખાં. (૨) સખત ઠપકો દેવો તે; ઠપકાં;
મહેલાં; ટોલાં. ૩. પ્ર. જાતને માથે જુતિયું
=જાતજ હલકી છે, એવો અર્થ બતાવે છે.

જુતી, સ્ત્રી. યગરખી; પેનર; સ્ત્રી-
ઓને પહેરવાની મોજડીઓ તે.

જુતીખેર, વિ. ખાસડાંખાઈ; નીંદાર;
નિર્લજ્જ. (૨) જ્યારે ખાસડાં પહે-
ર્યાદેજ સમજે એવું.

જુનું, ન. ખાસડું; યગરખું. (૨)
અપમ્મન સાથે નહાર કરવો તે. કિ. પ્ર.
ઠપકો મળવો. જુનું મારડું=ખાસડું

મારડું; વચ્ચકારીને કાઢી ચૂકવું. ૩. પ્ર.
જુતે મારી=જુતા બરોબર=ખાસડાને તોણે;

જુથ, ન. [સં. યુથ] જૂથ; ટોળું.

જુથડું, ન. ધણી વસ્તુઓનો જત્યો;
જૂથ; ટોળું. [સમુદાયનો જમાવ.

જુથેજુથ, ન. ટોળેટોળાં; મોટા
જુદાઈ, સ્ત્રી. જુદાપણું.

જુદાગીરી, સ્ત્રી. જુદાપણું; જુદાઈ.

જુદાપણું, ન. જુદાઈ.

જુડું, વિ. [ફા. જુદ] વેગળું;
પૃથક; ભિન્ન; નહિ સંબંધવાળું; અલગ;
નોખું; નિરાળું.

જુધ, ન. [સં. યુદ્ધ] જુધ;
સંઘામ; લડાઈ. (૨) મારામારી; વડવાડ.
કિ. પ્ર. જુધ મચાવવું=ધિંખાણું કરવું.

જુનવટ, સ્ત્રી. જુનાપણું.

જુનું, વિ. [સં. જીર્ણ] વપ-
રાયેલું; છણું. (૨) નહિ તાજું; આ-
ગલા જમાનાનું; પૂર્વનું; આગલું. ૩. પ્ર.
જુના જમાનાનું=આગલા વખતનું. જુનો
ખાપી=ધણા લાંબા વખતથી પાપકર્મ
કરતો રહેલો હોય એવો. જુનો મિત્ર=
બાલમિત્ર. જુના વિચાર=અસલ ધરડાંના
જેવા જે વિચારો તે. જુનું વેર=આગલું
વેર. કહે જુની આંખે નવા લગાસા=
ધરડાંએ જુવાનિયાની રીતચાતના દંખ
રંજે જેવા તે. જુનું તે સૂનું=જે આગલા
વખતનું છે તે સોના જેવું સારું છે.

જુનુંખખ, વિ. જાડજ જુનું; છણું
ચઈ ચયેલું હોય એવું.

જીવું પુરાણું, વિ. જીવું અને ધણા
જાતનું; વપરાયેલું; ફાયરૂટરું હોય એવું
જીખાન, સ્ત્રી [ફા.] જખ; જખાન;
જખાન. (૨) ખાલી.

જીખાની, સ્ત્રી. [ફા.] જખથી જો-
લીને જણાવેલી હકીકત તે; જખાની; સાક્ષી.

જીખાં, સ્ત્રી. જીખાન

જીખીલી, સ્ત્રી. [અં.] હરખનો
ઉત્સવ તે; પચિરા કે પચાસમા વર્ષનો
ઉત્સવ તે. (જીવનના પચિરા વર્ષ પુરાં થતા
કરવામાં આવતા ઉત્સવને 'સિદ્ધવર
જીખીલી', પચાસ વર્ષના ઉત્સવને 'ગા-
હડન જીખીલી' અને સાઠ વર્ષના ઉત્સવને
'હાથમટ જીખીલી' એમ ઇંગ્રેજીમાં
કહેવામાં આવે છે)

જીમખું, ન જી જીમખું

જીમલો, પુ [અ. જીમલ] જીદી
જીદી ધણી રકમો મળીને થયેલી એક સખ્યા
તે; ધણી રકમોનો સામટો સરવાળો તે.

જીમામસજિદ, સ્ત્રી [અ] બદગી
કરવાની મોટી મસજિદ તે; મુસલમાનોનું
નમાજ પઢવાનું સ્થાન.

જીમેરાત, સ્ત્રી. શરવારની રાત, જે
દિવસે બધા મુસલમાનો સાથે મળીને
નમાજ પઢે છે; મોટી બંદગીનો દિવસ.

જીમ્મો, પુ. [અ. જીમ્મ] અમુક
કામકાજની જે તમામ જોખમદારી તે;
વિશ્વાસના યથાર્થ પરિપાલનનો
ભાર તે.

જીરત, સ્ત્રી. [અ.] હિમ્મત; ધૈર્ય;

જીતી ચલાવવી તે [હિમ્મત.

જીરિયત, સ્ત્રી. [અ.] જીરત;

જીલમ, પુ [અ] સામા માણ-
સને સંતાવવો તે; ન સહેવાય એવું હું.
હેવું તે; જખરજસ્તી, સખતાર્થ; ખજારકાર;
જોરાવરી; ખજારી (૨) સત્તાનો દોર
ચલાવવો તે; અન્યાય; અધમ.

જીલમગાર, વિ જીલમ કરનાર;
જીલમી [રવો તે.

જીલમાદ, પુ જીલમ; જીલમ ગુજ-

જીલમી, વિ જીલમગાર; જીલમ
કરનાર (૨) કૂર; નિર્દય કઠોર. (૩)
જેમાં જીલમ ચાલતો હોય એવું.

જીલાઈ, પુ. [અં] ખ્રિસ્તી વરસ-
નો સાતમો મહિનો

જીલાખ, પુ જીલાખ; વિરંચન

જીલાખ, પુ [અ] ઝાડા થાય
એવી દવા તે, રેચ (૨) દસ્ત; ઝાડા
થવા તે. કિ. પ્ર જીલાખ આપવો=ઝાડો
થાય એવી દવા આપવી; દમ દેવો.

જીલ્દદાં, ન. વાળનાં ગુંછળા; લટિયાં.
જીલ્દાં રાખવાં=વાળના ગુંછા રાખવા.

જીવતી, સ્ત્રી. [સં. યુવતી]
જીવાન સ્ત્રી, નારી.

જીવતી, સ્ત્રી. [સં.] જીવાન સ્ત્રી.

જીયા, પુ ઘૂત; જીમાર રમવો તે.

જીવાખાનું, ન. જીવા હોય એવું
સ્થળ; દોરનો તબેલો. (૨) જીમારખાનું.

જીવાખોર, વિ. જીમારી; ઘૂત રમનાર.

જીવાન, વિ. [સં. યુવાન] સો-
ળથી ઇતિરા વર્ષની ઉંમરનું (માણસ) ક.

સ પર્ણ ખીલવણીની હાલતે પહોંચ્યું.
તન્મજ્જ-જવાન; ખીલેલું; ઉમ્મર આવેલું (૨)
નવા જીસવાણું; સ્થિર વિચારનું નહિ એવું

જીવાનજોધ, વિ. લરજીવાન; તન
મનથી મનજીવત ને ઉત્સાહવાળું.

જીવાની, સ્ત્રી. શરીર ખીલી રહે
એવી જે અવસ્થા તે; તરણાવસ્થા,
જોખન. (૨) યુવાવસ્થાનો વખત તે
કહે જીવાની તે દિવાની=તરણાવસ્થા
દિવાના-ગાડપણ જેવી છે

જીવાર, સ્ત્રી. એક ધાન્ય, જર.

જીવારા, પુ. [સં. યવસ]
ધાન્યના નાના નાના નવા ફણગા; જવારા.

જીવારી, પુ. જીવાર ખેલનારો; જીવારી

જીવાર, ન. સુખ્ય ઘરથી જીદા
પડીને મારેલું જીદું ઘર.

જીવાળ, પુ. દરિયાના પાણીનો
ચડાવો તે; ભરતી. (ચંદ્રના આકર્ષણથી
સમુદ્રનું પાણી પ્રતિદિન જે વાર ચડ
ઉતર થાય છે. એ રીતે પાણી ચડે છે
તેને જીવાળ કહે છે.) [જીવાર

જીવું, ન. [સં. જૂત] જીગડ;

જીવો, પુ. [સં. યુક્ત] ઢોરના
શરીર ઉપર થતી જૂ.

જીસરી, સ્ત્રી. [સં. યુજ]
બળદની આંધ ઉપર રહેતો ગાડી વગેરે-
નો આગલો ભાગ; ધુસરી.

જીરસો, પુ. [સં. જુસ્સ]
જામણીનો કાંચો; ઉરકરણી; મનોવિકાર.

જીહાર, જીવાર, પુ. આવક અને
વહીકોમાં એક બીજાને મળતાં વિવેકથી
‘વંદન’ ને ઠેકાણે વપરાતો વિનયોદ્ગાર;
સલામ; નમસ્કાર. જીહાર પંડાળાં=સારાં
વસ્ત્ર પહેરીને આશીર્વાદ લેવાને જે નમન
કરતું તે. [તે; બળજેરી; ઉચ્છત્તા-

જીગઈ, સ્ત્રી. જીવાની રીતે વર્તવું

જીગો, પુ. જખરો માણસ; ઉચ્છત્ત;
લડાયક જીસ્સાનો ઠિંગણો માણસ.

જીફું, કિ. અ. બેઠા બેઠા ઉઘવું
ને ઝાંઝાં ખાવાં [મહેનત-

જીખેશ, (ળ) તકરાર, ચર્ચા-

જી, સ્ત્રી. [સં. યુક્ત] પર-
સેવાની ગંદકીને લીધે વાળમાં અને
હાથમાં થતો એક જંગમ જીવ (જે
જાતની થાય છે એક કાળી ને બીજી બોળી)

જીઈ, સ્ત્રી. એક જાતની ફૂલવેલ.

જીજ, વિ. બહુ થોડું; જરા. (૨)
હલકું, વિસાતવગરનું. [લગ; ભિન્ન-

જીજવું, વિ. જીડું; નોખું; અ-

જીટ, ન. [સં] લટનો સમૂહ;

જીડો:—જડાનૂટ

જીટ, ન. બળદની જોડ

જીટવું, કિ. સ. જોડવું:—ગાડું નૂત્યું-

જીથ, ન. [સં] ટોણું; ભરાવો; જથ્થો.

જીત, પુ. [સં.] ખ્રિસ્તી વરસનો
છઠ્ઠો મહિનો. [ઉત્સાહ; જોમ.

જીમ, સ્ત્રી. કામ કરવાનો અતિશય

જે, પુ. [સં. જય] જય; જીત.

(૨) જય થાય એવો આશીર્વાદાત્મક ઉદ્ગાર

(૩) વંદનાત્મક ઉદ્ધાર:-કિ. પ્ર. જે ગાવી
=વખાણ કરવાં. જે બોલાવી=સાર્થક્યુ.

જે, સી. [સં. જય] જીતની
આશા આપનારો જે આધાર તે; અમ; કાર.

જે, સ. [સં. યત] વસ્તુનો
નિર્દેશ કરી તેનો બીજા સાથે સંબંધ બતાવે
છે. (૨) અ. વાક્ય જોડવામાં વપરાય છે.

જેગેપાળ, પુ. [સં. જયગો-
પાલ] વૈષ્ણવોનો વંદનાત્મક ઉદ્ધાર.

જેજે, અ. [સં. જયજય]
જ્યાત્મક ઉદ્ધાર. કિ. પ્ર. જેજે કરવી=
સાંકે બોલવું. (૨) દેવદર્શન કરવાં.

જેજેકાર, પુ. [સં. જયજય-
કાર] જય જયનો જે ઉદ્દેશ્ય તે;
બહુ સારી રીતે પાર પાડવું તે. કિ. પ્ર.
જેજેકાર કરવો=પુશી પુશી અને આ-
નંદના ઉદ્ધાર કરવા તે.

જેજેવંતી, સી. એક રાગિણી.

જેટલું, વિ. [સં. ચાવત]
સમ, સરખું, એવા અર્થમાં માપ, વજન,
અને સંખ્યાની હદ દર્શાવે છે. અમુક
માપનું; અમુક સંખ્યાનું; અમુક વજનનું.
જેટલે, અ. જે વખતે; ત્યારે. (૨)
અમુક હદ લાગી હોય તેમ.

જેઠ, પુ. [સં. જ્યેષ્ઠ] પોતાના
વરનો મોટો ભાઈ તે. (૨) વિક્રમ
સંવતનો આઠમો માહનો. (૩) વિ. મોટું;
પૂર્વે જન્મેલું.

જેઠાણી, સી. જેઠની વહુ તે.

જેઠી, સી. જેઠ મહિનાની પુનમ.

જેઠીપુત્ર, પુ. વડા પુત્ર; પહેલા
બાળાનો છોકરો.

જેઠીમધ, ન. [સં. યદિ]
એક જાતની મીઠા સ્વાદવાળી ઔષધિ.
(એના મૂળના સત્ત્વમાંથી બનાવેલું
ઔષધ તે જેઠીમધનો શીરો કહેવાય છે.)

જેઠીમલ, પુ. મુખ્યમલ (૨) મોઢ
બાણાણી એક જાત.

જેઠે, પુ. યુદ્ધી કાઢ્યા પછીનો કસું-
બાનો રંગ. (૨) જેઠા નક્ષત્રમાં જન્મેલા
છોકરો તે.

જેઠેણું, ન. જેઠ મહિનાનું જન્મણું
(વરકન્યાનો વિવાહ થઈ ગયા પછી
કન્યાને ત્યાં વરવાળાઓને જે પહેલું
જન્મણું આપવામાં આવે છે તે.)

જેણીગમ, અ. જે તરફ; જે બાજુએ
જેસ્ત્રિન, ન. [જં.] જેસ્ત્રિન ના-
મના એક જર્મન શોષક મોઈના આકારનું
બનાવેલું વિમાન. (આ વિમાન તેમાં ભરેલા
હલકા વાયુને લીધે આકાશમાં અહર
રહે છે અને હલકા એજિનથી ચાલે છે.)

જેમખાણે, અ. જે રીતે; જે પ્રકારે.

જેખ, પુ. (સી.) [પા. જૈવ]
શોભા; ઉત્તમતા; ધન્યતા. કિ. પ્ર. જેખ
આપવી=શોભા આપવી. (૨) તેજ; પ્રકાર.
(૩) જીવમ. (૪) જ્યાજ્યાં બહાર
નીકળવું તે; ઝરણું. જેખજેખાં=બહુ પર-
સેવા વળવો.

જેમ, અ. જે રીતે; જે પ્રકારે; પેઠે;
માફક. (૨) જેવીને જેવી હાલતમાં. (૩)
રૂચે તેમ; થયા. (૪) પીરે પીરે; કમ્પે કમ્પે.

જેમકે, અ. આ રીતે; આ પ્રમાણે;
દાખલો કે.

જેમતેમ, અ. જે રીત હોય તે રીતે.
(૨) ગમેતેમ; હરકોઈ રીતે; જ્યાં ત્યાં;
મુશકેલીથી; પરાણે. [તેમજ; ફેરફાર વગર.

જેમનુંતેમ, અ. જેમ અસલ હોય

જેર, વિ. [ફા. જેર] નરમ;
શિથિલ; ઠીલું. (૨) પાયમાલ; જમીન-
દોસ્ત. (૩) કમજોર. (૪) વશ. કિ. પ્ર.
નંર કરવું=પાયમાલ કરવું. (૫) છૂકો.

જેરકડી, સ્ત્રી. ઘોડાને કબજે રાખવા
તેના ચોકડામાં જે કાંટાકાંટાવાળી કડી-
ઓ હોય છે તે; ચોકડું; લગામ

જેરણું, ન. છાણ ને ઘાસ સાથે
મસળીને બનાવેલું છાણું.

જેરફસ્ત, વિ. [ફા.] કબજામાં
આણેલું; ઠીલું કરેલું. (૨) કમજોર; વશ.

જેરખાંઠ, પુ. [ફા.] ચામડાનો
ફારડો; ચામુક. (૨) ચામડાની લાંબી
પટ્ટી. (૩) ઘોડાના તંબની સાથે બાંધ-
વામાં આવતી પટ્ટી. જેરખાંઠ ખેંચવા=
ફારડાબંડે ખાર ખારવો.

જેરવણું, કિ. સ. [સં. જૂ-
જિર] જીરવણું; પચાવણું. (૨) સહન
કરવું; ખમવું. (૩) ટકાવવું.

જેરો, પુ. ધનુષ્યલો; ઘાસ, છાંદ
વગેરેનો સાથે સાથે ફગેલો સમુદાય; ટોળું;
(૨) તમાકુનાં કુમળાં પાન સુકાઈને
ચથેલો છુકો; જરદો. (૩) આમ; લાચ.

જેલ, સ્ત્રી. [જં.] ઘુરંગ; કેદખાનું.
૩. પ્ર. જેલનતરા=કેદમાં નહ આવવું.

જેવડું, વિ. અમુક કદ કે અમુક
માપનું, એવા અર્થમાં વપરાય છે (૨)
અમુક વયનું કે વર્ષનું એમ કાળની હદ
દર્શાવે છે.

જેવર, ન. [ફા.] જડિત ફાગીના;
જવાહિર. (૨) અલંકાર; આભૂષણ. (૩)
ધુધરિયાળાં ઝાંઝર [ધનુષની દોરી.

જેવરી, સ્ત્રી. [સં. જ્યા]

જેવાણી, ન. રસોડાનુંપાણી; એકવાડ.

જેવારે, અ. જે વખતે; જ્યારે; જેટલે

જેવારો, પુ. [સં. જય+વાર]
જયનો વખત; ફતેહ; વિજય; લાજ યવો તે.

જેવું, વિ. [સં. ચાકુશ]
અમુક સમાન; અમુક તરેહનું, રીતનું,
કીસમનું, એવા અર્થમાં રૂપ, શુણ,
વગેરે બતાવે છે. (જેવુંની સાથે વળતા
અર્થમાં તેવું આવે છે.) કહેવું જેવો
દેશ તેવો વેષ.

જેવે, અ. જે વખતે; જ્યારે. (જેઠ-
લેની માફક જે પ્રસંગોના સંધિ ઉપર
આવે છે. જેવે તે નીકળ્યો તેવેજ અણ-
ધાર્યો મારો તીર તેનેવાખ્યો.)

જેષ્ટિકા, સ્ત્રી. [સં. યષ્ટિકા]
લાકડી; સોદી.

જેષ્ઠ, વિ. [સં. જ્યેષ્ઠ] મોટું;
પહેલું; વડું. (૨) પુ. વિક્રમ સંવત્સરનો
આઠમો માસ; જેઠ.

જેષ્ઠી, પુ. [સં.] એક વક્ત્રવ.

જેસુઈટ, પુ [અં] ખ્રિસ્તીઓનો એક સમ્રદાય. (૨) એ સમ્રદાયના અનુયાયીઓ તે.

જેહ, સ જે (કવિતામાં)

જેહુ, સ્ત્રી ધૂળ; રજ (૨) રાખ; ભસ્મ.

જેળ, ન. [સં. જ્વલ] તેજ,

વત; સત્ત્વ; પ્રભાવ. (૨) જળીને બ-સ્નાવશેષ થઇ જતું તે.

જે'સલી, સ્ત્રી પૈર્લ વગરનું યાત્ર. દ્વિઅણુપલોટ બળદને પલોટવા માટે પહેલા જે'સલે જોડી કેળવવામાં આવે છે (૨) ચાર પાડવાનું ખેડુતોનું ઓળર.

જે'સલો, પુ બળદને પલોટવાનું સાધન

જૈત્ર, પુ. [સં.] જંતા; છતનારો

(૨) વિજય; ફતેહ.

જૈન, પુ. [સં] જિન ધર્મનો અ-નુયાયી; શ્રાવક. (૨) જિન સંબંધી; જિનનું

જૈની, પુ. જૈન. (૨) વિ જૈન ધર્મ માનનાર; જૈન ધર્મનું.

જૈમિનિ, પુ. [સં.] એક મોટા સુનિ. (પૂર્વ મીમાંસા નામનો તત્ત્વ-જ્ઞાનનો શાસ્ત્રીય ગ્રંથ લખનાર.)

જૈ', પુ. પૈસો; કાવડિયું; દોઢિયું; દંદિયુ. (૨) ધન; સંપત્તિ.

જો, અ. [સ. ચદિ] અંશય-રૂપી સંબંધી અવ્યય; એ સરત બતાવે છે અને જોની સાથે તેનો સંબંધ રહે છે (૨) ધ્યાન દે, એવો અર્થ બતાવે છે. (૩) હે, અરે, કોવા ધ્યાન ખેંચવાના અર્થમાં વપરાય છે. (૪) દેખ, એવા

અર્થમાં જો ધાતુના બીજા પુરુષ જે-વચનના રૂપે વપરાય છે.

જોઈતું, વિ. કામ જેટલું, જરૂર જેટલું. (૨) ઘટણ; લાયક. (૩) અ. મ-ચાંદાસર; પુષ્કળ; ઓછું નહિ એમ.

જોઈલેલું, કિ. બદલો વાળવાનો વિચાર રાખવો; અટક રાખવો. (૨) જે વખતે જેમ ચાચ તેમ કરવાને રાખીલેલું. (૩) અનુલવ હપર રાખવું.

જોડ, સ્ત્રી. [સં. જલૂકા] જળો. (૨) વાડો, સમઢ; બૂથ.

જોખ, પુ. [સં. જોષ] સુખ; આનંદ; મોજમઝા

જોખ, પુ. જોખવાની જે રીત તે; તોલ. (૨) જેથી જોખાય તે; કાટલાં. (૩) જોખવાનું જે ચંચ તે; કાંટો. (૪) જોખવાની જે ક્રિયા તે.

જોખમ, નં [અ.] નુકસાનની ધાસ્તી. (૨) નુકસાન; ખરાબી. (૩) જુમ્મો; જવાબદારી. (૪) નુકસાનની ધાસ્તીવાળી વસ્તુ; (નાણું, ધરેણું, વગેરે) (૫) ભય. કિં ૫૦ જોખમ આપવું= નુકસાન ભરી આપવું જોખમ ઉતારવું= વિમો ઉતારવો. જોખમ ખેડવું=સાહસ કરવું. જોખમમાં ઉતારવું=ખોટ સહેવી, જોખમ પહોરવું=જવાબદારી માથે લેવી.

જોખમકારક, વિં જોખમ કરે એવું; જવાબદારીવાળું; નુકસાન પહોં-ચાડે એવું (૨) ભયંકર.

જોખમકારી, વિં જોખમવાળું.

જોખમદાર, વિં જેને માથે જોખમ હોય તે; જવાબદાર.

જોખમદારી, સ્ત્રીં જવાબદારી.

જોખમાપ, નં જોખવાના અને ભરવાના સાધનો.

જોખમાણું, કિં અં જોખમ લાગવું, તુકસાન થવું.

જોખવું, કિં સં તોલ કરવું; વળન કરવું (૨) ભાંડવું; ગળ ખોલવી. (૩) માર મારવો (૪) સુખ માણવું

જોખામણુ, નં જોખવાનું મહેન-તાણું તે

જોખામણી, સ્ત્રીં જોખવાની મજૂરી.

જોખિયો, પું જોખનારો; મપારો.

જોખો, પુ. [સં. જોષ] જોખ; સુખ. (૨) આનંદ; ખુશાલી

જોગ, પુ. [સં. યોગ] જોડાવું; એકઠા થવું તે; મેળાપ; સંબંધ. (૨) નિયોજન; વિધાન; ન્યાસ. (૩) ઉપાય; સાધન; બદોબસ્ત; સોઈ. (૪) અવસર; વખત; સમો. (૫) તાલ; લાગ. (૬) તબવીજ; જોગવાઈ. (૭) પંચાંગની રીતે સારાં માઠાં ફજવાળો કાળ. (૮) ખંતથી મથ્યા રહેવું તે. (૯) વૈરાગ્ય લેવો તે; બેખ. (૧૦) યોગ-એ નામનો વસ્ત્રજ્ઞાન સંબંધી વિચારોનો એક પ્રકાર.

જોગ, વિ. [સં. યોગ્ય] સંભાવિત; પ્રતિષ્ઠિત; યોગ્ય. (૨) લાયક; દુરસ્ત. (૩) ઘટિત નામ અને કિ-

યાની આગળ બેડાય છે:-પરણ્યાજોગ; કામજોગ

જોગ, અ. પ્રતિ; તરફ. (૨) ઉપર. નામજોગ=જેના નામ ઉપર હોય તેને જ એમ શાહજોગ=જે કોઈ સાહુકાર હોય તેના ઉપર છે એમ. શાહજોગ હુંડી=કાન પણ શાહુકાર જોગ સ્વીકારે એવી હુંડી

જોગટી, સ્ત્રી. જોગણુ; બાવી, વેરાગણુ. જોગટો, પુ. જોગી, બાવો; વેરાગી, જિખારી; ધૂત માગણુ.

જોગણુ, સ્ત્રી. સ સારનો ત્યાગ કરી ભગવાં પહેરી ઈશ્વરભજન વગેરેમાં જીવન ગાળનારી સ્ત્રી (૨) વેરાગણુ; સાધુડી. (૩) જોગીની સ્ત્રી તે

જોગણી, સ્ત્રી. [સં. યોગિની] ઈશ્વરીશક્તિવાળી કલ્પિત સ્ત્રી; દેવી; માતા. (૨) દેવતાઈ સ્ત્રી; ચમત્કારી ને રાક્ષસ જેવી શક્તિવાળી સ્ત્રી. (જોગ-ણીએ ચાસક કહેવાય છે) (૩) ઈશ્વર-શક્તિ કરનારી-સસારથી દૂર રહેલી સ્ત્રી; જોગણુ; વેરાગણુ.

જોગનિદ્રા, સ્ત્રી. [સં. યોગ-નિદ્રા] સૃષ્ટિનો પ્રલય અને પ્રભવ એ બેની વચ્ચે કાળ તે. (૨) લાંબી અને ચિતા રહિત શાંત હંધ. (૩) પ્રલય; નાશ. (૪) કરી પણ હિલચાલ નહિ કરતાં શાંત અને એકાંત બેસી રહેવું તે.

જોગમાયા, સ્ત્રી. [સં. યોગ-માયા] સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનારી ઈશ્વરની મોટી શક્તિ.

ભોગવટો, પુ. [સં. યોગ+
કૃત્તિ] ભોગ ધારણ કરવો તે;
ભોગીની સ્થિતિ.

ભોગવણું, કિ. સ. મેળાપ કરવો.
(૨) ભોગવણું કે માણવું. (૩) ગોઠવણું
ભોગવાઈ, સ્ત્રી. ભોઈતા સંભોગો-
વાળો અવસર. (૨) ગોઠવણું; તજવીજ;
બદોબસ્ત. (૩) અતુલ્યતા (૪) ઠંડાણું
ભોગાણું, ન. ઘોડા વગેરેને ખાવાનું
અનાજ; ચંદી.

ભોગાનભોગ, અ. અતુલ્યતાઓ
મળી આવે તેમ.

ભોગાઅભ્યાસ, પુ. [સં.
યોગાભ્યાસ] યોગની પ્રક્રિયાઓ
કર્તા કરવી તે; બ્રહ્મક્ય સાધનનો અ-
ભ્યાસ તે.

ભોગિયો, પુ. એક ભત્રીનો રાગ.

ભોગી, પુ. [સં. યોગી] યોગ
પ્રક્રિયાથી આત્મત્રેય સાધવાના ચત્ત
કરનારો તપસ્વી. (૨) ત્યાગી; વૈરાગી.
(૩) ખાખી ખાવાઓની એક ભતિ.
(૪) રાવળિયાની એક નાત. (૫) એક
રાગિણી.

ભોગીઆશાવરી, સ્ત્રી. એકરાગિણી.

ભોગીડો, પુ. ભોગી; ખાવો; ત્યાગી.

ભોગું, વિ. લાચકું. (૨) અ. તરફ;
પ્રતિ; ભણી.

ભોજન, પુ. [સં. યોજન]
ચાર ગાઢ ભેટું અંતર તે.

ભોજો, સંજ્ઞાભોજ; ચાઢ રાખજો.

ભોટડી, સ્ત્રી. પહેલવેતરી ભેંસ

ભોટડું, ન. જીવાન ઢોર. (૨) વિ.
કાચી સમજનું; જેનામા ઝાઝી પહોચ
ન હોય એવું.

ભોટડું, ન. સ્ત્રીઓને પગને અ-
ગ્રહે પહેરવાનું ધરણું; કરડો.

ભોટું, ન. જીવાન ઢોર.

ભોટો, પુ. [સં. જૂટ] બે
સરખે સરખી વસ્તુઓની ભેડ તે, જી-
ગલ, યુગ્મ. (૨) એકને બધી રીતે મ-
ળતી આવતી જે બીજી વસ્તુ તે

ભોડ, સ્ત્રી. સરખે સરખી બે વ-
સ્તુઓ હોય તે; બે સમ વસ્તુઓનો
સમવાચ તે; જીગલ; ભેડી; યુગ્મ (૨)
સમોવરિયું; બરોબરિયું. (૩) સાથે જ-
ન્મેલા બે છોકરાં તે (૪) તંબુરાનક
વચલા બે તાર તે (૫) મેળાપ. (૬)
બેનો સાથ.

ભોડકણું, ન. તલુંજ ભેડી કાઢેલું
હોય એવું જે તે. (૨) બનાવટ; ભેડી
કાઢેલું એવું જે તે. (૩) ઉપભવી કાઢેલી
વાત; અપ. (૪) સાચાં જુઠાં. (૫)
પ્રપંચ; તરકટ.

ભોડકું, ન. ભેડું; યુગ્મ. (૨) એક
ખીજની સાથે વળગેલી એવી જે
વસ્તુઓ તે.

ભોડણી, સ્ત્રી ભોડવાની જે રીત
તે; મેળવણી. (૨) અક્ષરો, શબ્દો અને
વાક્યોને લખવાની જે રીત તે.

જોડવું, કિ. સ. [સં. યુજ્ઞ]

બે જુદી જુદી વસ્તુઓનો એક ખીલની સાથે સંબંધ કરાવવો; એકની સાથે ખીલને લગાડવું; સાંધવું; યોજવું; બાંધવું; ભેગું કરવું; ગુંથવું (૨) સંત્રાહ કરવો; એકઠું કરવું. (૩) સ્નેહ બાધવો. (૪) બહાનું શોધવું (૫) ગોઠવવું (૬) ભરી આપવું; પુર કરી આપવું. (૭) બનાવવું; રચવું. (૮) નમન કરવું. ૩. પ્ર હાય જોડવા=આજીજી કરવી. જોડી કાઢવું= બનાવવી ઉછું કરવું (૬) શરૂ કરવું. કહેવું હાય જોડીને બેસી રહેવું=કંઈ પણ ઉલ્લમ કરવો નહિ. (૧૦) ના. જોડું.

જોડા, પુ પગે પહેરવાની ચામડાની બનાવટ; પગરખા, જોડો; કાટારખા; જુતિયા કિંમત જોડા ફાડવા=ખડું ફેરા ખાવા; ખુશામત કરવી. જોડા મારવા= ગુણને બદલે દોષ દેવો; કપકો દેવો. જોડા ખાવા=કપકો ખાવો.

જોડાકિર, પુ. [સં. યુક્તકિર]

જોડેલા અક્ષરો તે. [પાસે; સાથે સાથે.

જોડાજોડ, અ. એક ખીલની પાસે

જોડામણ, ન. જોડવારૂપી જે કામ

તે. (૨) જોડવાની મજૂરી; ભાડું.

જોડામણી, સ્ત્રી. જોડામણ; ભાડું.

જોડાવું, કિંમત અ સંબંધ કરવો;

ભેગા થવું; સંયુક્ત થવું; સંધાવું; યોજવું; સામેલ થવું; મળી જવું.

જોડિયો, પુ. કોઈ પણ કામમાં ચોતાની સાથે રહીને ચોતાના જેવુંજ કામ

કરનારો તે; સાથી; સહચર; મિત્ર. (૨) અરોબરિયો; ભાગિયો

જોડી, સ્ત્રી. બેની જોડ તે; સાથે રહેનારા-કામ કરનારા-ફરનારા જે બેજણા તે. (૨) જેને બબે ઘોડા જોડાતા હોય એવી ઘોડાગાડી તે. (૩) નાનો જોડો.

જોડીકાઢવું, કિ. સ. નવી બનાવટ બનાવવી; ગોઠવવું. (૨) ખોટું ઉછું કરવું

જોડીદાર, પુ. જોડે કામ કરનાર; ભાગિયો. (૨) મિત્ર. (૩) અમુકના જેવુંજ કામ કરી જાણે એવો જે તે.

જોડું, ન. અન્યોન્ય સહાય થવાને બંધાયેલી જે બે જણની ટાળી તે; બે જણનું મંડળ; દંદ્ર; જુગલ; જોડ; વર-વહુ. (૨) અન્યોન્યને સહાયકારક બે જીવ. (૩) જોડે જન્મેલા બે છોકરા તે. ૩ પ્ર સજોડું=સ્ત્રી પુરુષનું સાથે સાથે હોવું તે [જોડીને.

જોડે, અ. સાથે. (૨) પામે. (૩)

જોડો, પુ પગે પહેરવાની ચામડાની બનાવટ તે; પગરખાં. (૨) સરખા ૩૫ ગુણ સ્વભાવ ચરિત્રનું જે એકઠું જણીતે; જોડો;

જોણું, ન. જોવાનું તે; દૃશ્ય; જોવા જેવું; ફજેતી. (૨) જોવું તે; જોવાની ક્રિયા તે.

જોત, સ્ત્રી. [સં. જ્યોતિ]

અગ્નિની બળની તેજદાર શિખા; તેજનો અગગાટ મારતો ભાગ (૨) સજગેશ કાકડો. (૩) તેજસ્વિતિ; દિશ્વસમૂહ. (૪) ચળકાટ; તેજ. (૫) બળતો દીવો. ૩.

પ્ર. જગતી જોત=તરત પારખું દેખાડે એવું ચમત્કારિક.

જોતજોતામાં, અ. આખ કંધડે ને મિત્રાય એટલામાં; લગાર વારમાં

જોતર, ન. [સં. યોજ] ધુસરી સાથે બળદને જોડનારો પટ્ટો તે; જોતર

જોતરણુ, કિ. સ. [સં. યુજ] જોતરના પટ્ટાથી પશુને ઘોંસરા સાથે

જોડી દેહું=વળગાડવું; જોતર ઘાલવું. (૨) વાહનને ચાલુ કરવાં (૩) કોઈને કંઠાળા

ભરેલા કામમાં જોડવું; ધધે લગાડવું

જોતરાવું, કિ. અ. જોડાવું; લાગવું; ફરજમાં પડવું; યુથાવું જોતરાવવું=જોડાવવું.

જોતર, ન. જોતર; ધુસરીની સાથે બળદને જોડી રાખવાનો પટ્ટો (૨) લક્ષ

કિં પ્ર જોતર મળે ઘાલવું=કામનો ભાર નાખવો. જોતરે જોડાવું=જોખમના કામમાં પડવું.

જોતિષ, ન. જુ. જ્યોતિષ. જોતી, સ્ત્રી જોત, જ્યોતિ.

જોતું, જુ. જોઈવું

જોડો, પુ. [સં. યુધ] લડવૈયો; સૈનિક; શૂરવીર; યુધ્ધ કરનારો.

જોધ, પુ. [સં. યુધ] લડવૈયો; સૈનિક. ર. પ્ર. જુવાનજોધ=જુવાન અને વળી મજબુત બાંધાનું.

જોનાર, પુ. દ્રષ્ટા; પ્રેક્ષક; તમાસગીર.

જોની, સ્ત્રી. [સં. યોની] ઉત્પત્તિસ્થાન. (૨) જાત; અવતાર.

જોખન, ન. [સં. યોજન]

જુવાનીનો સમય તે; બાળક અવસ્થા ઉતરીને શરીર અને મનની પુખ્ત હાલતની ખીલવણી થાય છે તે અવસ્થા;

તરુણ્ય; યૌવન; જુવાની. જોખનનો બહાર=જોખનની પૂર ખીલવણી ભરજોખન=

જોખન અવસ્થાનો ખરેખરો સમય.

જોખનવંતી, સ્ત્રી યૌવનાવસ્થામાં આવેલી સ્ત્રી.

જોખના, સ્ત્રી જુવાન સ્ત્રી; તરુણી. જોખનિયું, ન. જોખન. (કવિતામાં.)

જોખાવું, કિ અ જોખાઈ જવું, શરીરે પરસેવો થઈ આવી સજ્જાનું જવું

રહેવું; જીવ હંડો ઉતરી જવો.

જોખો, ખેલાન થઈ જવું તે; પરસેવો આવી શરીર અને ઈંદ્રિયોનું શૈથિલ્ય આવી જવું તે; જીવ હંડો જતો રહેવો

તે કિ પ્ર જોખો આવવો=સજ્જા જતી રહેવી; જીવ હંડો ઉતરી જવો.

જોમ, ન. મન અને શરીરનું બળ તે; જુસ્સો; જોર.

જોખી, વિ જોખવાળું

જોખાજોખું, વિ. જોખાને થોડ્ય એવું કિ. પ્ર. જોખાજોખું કરવું=ખસાબ દેખાવ તેવું કરવું.

જોર, ન. [પા.] શારીરિક કે માનસિક બળ; કૌશલ; સામર્થ્ય. (૨) કાર્ય-ગુણ-અસર ઉપજાવવાની કોઈ પદાર્થની શક્તિ તે. (૩) જોસ; બહાર; તેજ. (૪) ઈશ્વરનું સારી વેડે ઉજળું તે. (૫) શરીરની મજબુતી માટે કસરત કરવી તે. (૬) ભાર; વજન. (૭) ટકી રહેવા-

ની શક્તિ તે. (૮) જોસનું વધવું તે.
(૯) જુલમ; ઘેરબંનસાફ; જળરજસતી.
(૧૦) વમવશીલો; સિદ્ધારસ. (૧૧) આ-
ગ્રહ; દબાણ. (૧૨) ટેકો; પુષ્ટિ. (૧૩)
પરાક્રમ; દમ. કિ. પ્ર. જોર અજમાવવું=
પોતાનામાં અમુક કાર્ય કરવાની શક્તિ
છે કે નહિ તેનો અનુભવ કરી જોવો.
જોર કરવું=અળ વાપરવું. જોર કાઢવું=શક્તિ
વાપરી જોવી. જોર જોવું=અળની અજ-
માશ લેવી. જોર મારવું=પરાક્રમ કરી
અતાવવું જોર ચલાવવું=શક્તિની અસર
થાય એમ કરવું.

જોરકસ, વિ. જોર આણવાને જોગ
કસરત કરેલી હોય એવું; કસાયેવું. (૨)
જંમા જોરની કસોટી થાય એવું (કામ)

જોરજબરી, સ્ત્રી. જળરજસતી; જુલમ

જોરજુલમ, પુ. પરાણે દબાવીને
દામ લેવું તે; સખતી વાપરવી તે; અળજોરી.

જોરતાલખી, (ફા.) ખડખી

જોરજોર, અ જોરથી; અળ પૂર્વક;
જુરસામાં ને જુરસામા.

જોરવાન, વિ. જોરવાળું; જોરાવર.

જોરાવર, વિ જોનામાં ધણુ જોર
હોય તે; જોરવાળું; જળર; મજબુત.
(૨) પરાક્રમી; પ્રતાપી. (૩) મુખકારી.
(૪) જુલમગાર. (૫) ખૂબ જોસવાળું.

જોરાવરી, સ્ત્રી. જળરજસતી; અ-
ળારકાર; જુલમ; ધણી સખતાઈ. (૨)
આગ્રહ. રૂ. પ્ર. જોરાવરીનો પોરો=જળર-
જસતીનો સમય તે.

જોરાળ, વિ. જોરવાળું.

જોરાળાપણું, ન. જોરવાળાહોવાપણું.

જોરાળું, વિ. જોરવાળું.

જોરી, વિ. જેને બીજાનું જોર હોય એવું.

જોર, સ્ત્રી. બાઈરી; વહુ; પાતી, ભાર્યા; સ્ત્રી.

જોરો, પુ જોર; દાખ; આગ્રહ (૨)

સત્તા; હુકમ. (૩) જુલમ; સખતી.

જોવરાવવું, કિ. સ. જોવરાવવું;

તપાસ કરાવવી; શોધાવવું.

જોવાજોવું, વિ. જોવાનું મન થાય
એવું; જોવા સરખું; અન્યબી ભરેલું.

જોવું, કિ. સ. [સં. કુશ]

અક્ષુ ઇંદ્રિયે કરીને જાણવું; દેખવું (૨)
દાખપણુ વિષયનું જ્ઞાન મેળવવું. (૩)
વિચારવું; આલોચવું (૪) તપાસવું;
શોધવું. (૫) ધ્યાન આપવું (૬) અંદરનું
જાણી લેવું. (૭) અનુભવ લેવો; અજ-
માશ કાઢવી કિ. પ્ર જોઈને ચાલું=
વિચારીને પગલું ભરવું જોઈ વિચારીને
ચાલવું=નજરે જોઈ તપાસીને તથા વિચાર
કરીને કામ કરવું ધર જોવું=પોતાનું ગળું
વિચારવું. (૨) કુળ-ખાનદાની વગેરે જોઈ.
નાંડ જોવી=રોગનો નિષ્ક્રિય કરવો. (૨)
હંડા ઉતરીને જોવું.

જોરન, ન. હાથે પહેરવાનું ધરણું.

જોરી, પુ. જોષ જોનારો; અહસ્તિક-
ની મતિ ને ભાવ વગેરે જોઈ ભવિષ્ય
કહેનારો; જ્યોતિષ જાણનારો; અજોષ-
વેત્તા; જ્યોતિષી; જ્યોતિષી; જોષી.

જોષ, પુ. ગ્રહનું સારું ચાલું દેખું.

સુદ્ધત' જોવાની વિદ્યા તે; નશીળ બેહું તે.

જોસ, પુ. [સં. જુષ] ઉછાળો;

ઉભરો. (૨) આવેરા; ઉશ્કેરાયેલી મનની હાલત તે; જુસ્સો. (૩) આગળ વધવાનો વેગ; જોર. (૪) નીરો; મદ. કિ પ્ર જોશ આવવો=ઉછાળો આવવો. જોશ ચડવો=ઉભરાવું જોસ નરમ પડવો=જોર નરમ પડવું.

જોસન, ન. વિદ્યાર્થીને પોતાની ચોપડીઓ વગેરે રાખવાની કોથળી.

જોરતેજો, ના. [ફા.] તપાસ;

(૨) ઉછાળો

જોરસો, પુ. [ફા. જુસ્સ]

જુસ્સો; ઉભરો; જોસ; ઉછાળો. (૨) ઉશ્કેરાયેલી લાગણીને લીધે આવતું બળ તે; મનોવિકાર; જોમ; જોર.

જોહાર, પુ સ્ત્રીઓએ કર્કસરિયાં કરવા તે

જોહુંકમ, પુ દોર; અમલ; હુકમ-નો કડક અમલ કરવો તે (૨) અ. જેવો હુકમ હોય તેમ.

જોહુંકમી, સ્ત્રી. દોર તોરનું જોર તે; કડક અમલ ચલાવવો તે.

જો'સણ, ન પરાણે નાંખવું તે.

જો'સણું, કિ સ બાળવું. (૨) પીર-સણું; મૂકવું; (તિરકારમાં) નાખવું

જા, પુ. [સં. જ્ઞા] જ અને બા મળીને બનેલો એક જોડાક્ષર (૨) પુ. જાણવાનો માણસ તે; પંડિત; બુદ્ધ. (૩) વિ. સમાસમાં શબ્દની આ-બળ જડાઇ જાણનાર એવો અર્થ બતાવે છે:-મર્મજ્ઞ; સર્વજ્ઞ.

જાતિ, સ્ત્રી. [સં.] બુદ્ધિ;

સમજશક્તિ. (૨) બુદ્ધિવંદે પ થિ જાણ-વામાં આવવો તે. (૩) તોપણ.

જા, અ. શબ્દને અર્થે જોડાય તો 'જાણવું' એવા અર્થને બતાવનારો પ્રત્યય જેમકે:-અવજ્ઞા; પ્રતિજ્ઞા; સજ્ઞા.

જ્ઞાત, વિ. [સં.] જાણવામાં

આવેલું; જાણવાનું જેના જાણવામાં આવેલું હોય એવું. જ્ઞાતયૌરના=યૌવન આવ્યું છે એમ જાણનાર સ્ત્રી; સમજમાં આવેલી કન્યા. [સમજવા જેવું

જ્ઞાતવ્ય, [સં.] જાણવા જોમ;

જ્ઞાતા, વિ. [સં.] જાણનાર.

(૨) પુ. જેને સારી પેઠે જ્ઞાન હોય તે

જ્ઞાતિ, સ્ત્રી. [સં.] કુટુંબના-

જાતિના માણસોનો સમુદાય તે; નાત. જ્ઞાતિભ્રષ્ટ=જ્ઞાતિમાથી નીકળી ગયેલ. જ્ઞાતિભ્રષ્ટૃત=નાતમાંથી બહાર કાઢેલો. જ્ઞાતિદ્રોહ=જ્ઞાતિના જનોને ફગો દેવો તે.

જ્ઞાન, ન. [સં.] ઇન્દ્રિયોદ્ધાર

સમજવું તે; જાણવું તે; સમજણ. (૨) જીવાત્મા અને પરમાત્મા સંબંધી સમજ તે (૩) સમજશક્તિ; વિચારશક્તિ. કિ. પ્ર. (પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, ઉપમાન અને શબ્દ દ્વારા સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન થાય છે. જ્ઞાનના વળી ચાર્થજ્ઞાન અને અચાર્થજ્ઞાન એવા બે પ્રકાર છે.)

જ્ઞાનકથા, સ્ત્રી. [સં.] સમજ-

ણની વાત; જોષની બાબત. (૨) જોષ વિશેની વાત.

જ્ઞાનકળા, સ્ત્રી. [સં.] સમજ-શક્તિનો વિકાસ તે. (૨) શુદ્ધિની જે અપૂર્વતા તે.

જ્ઞાનકાંડ, પુ. [સં.] તત્ત્વજ્ઞાન સંબંધી પ્રકરણ તે. (વેદના ત્રણ વિભાગ છે. (૧) કર્મ કાંડ, (૨) ઉપાસના કાંડ અને (૩) જ્ઞાનકાંડ. જેમાં જીવાત્મા પરમાત્મા સંબંધી જીહાપોહ કરી મોક્ષનો વિચાર કરેલો છે તે જ્ઞાનકાંડ.)

જ્ઞાનઘન, વિ. [સં.] જ્ઞાનથી ભરચક ભરેલું; જ્ઞાનથી પૂર્ણ.

જ્ઞાનચક્ષુ, વિ. જ્ઞાનરૂપી જેને આંખ છે એવું. (૨) ના. જ્ઞાનશક્તિવાળી આંખ હોય તે.

જ્ઞાનચર્યા, સ્ત્રી. [સં.] જ્ઞાન સંબંધી જે વાદવિવાદ અને વિચાર તે.

જ્ઞાનતત્ત્વ, પુ. [સં.] જ્ઞાનને વહન કરનારા શારીરિક તત્ત્વો.

જ્ઞાનદર્પણ, ન જ્ઞાન રૂપી દર્પણ

જ્ઞાનદાન, ન. [સં.] જ્ઞાનરૂપી દાન. [દીવો તે.

જ્ઞાનદીપ, પુ. [સં.] જ્ઞાનરૂપી

જ્ઞાનદૃષ્ટિ, સ્ત્રી. [સં.] કાર્ધપણ બાળ્યતમાંથી કંઈપણ સમજ લેવાની ઝીણવટવાળી જે નજર તે.

જ્ઞાનપરંપરા, સ્ત્રી [સં.] ઉત્તરેત્તર જેમાંથી જ્ઞાન મળ્યા કરે એવી જે પરંપરા તે; જ્ઞાનની જે સાંકળી તે.

જ્ઞાનપ્રસારક, સ્ત્રી. [સં.] જ્ઞાનનો ફેલાવો કરનાર.

જ્ઞાનમય, વિ. જ્ઞાનવાળું.

જ્ઞાનમાર્ગ, પુ. [સં.] જ્ઞાન અર્થાત્ તત્ત્વચિંતનનો માર્ગ તે; તત્ત્વ શોધવાથીજ મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે એવો જે મત તે.

જ્ઞાનમાળા, સ્ત્રી જ્ઞાનની માળા તે; જુદા જુદા જ્ઞાનનો જે સંગ્રહ તે.

જ્ઞાનયોગ, પુ. [સં.] જ્ઞાનમાનિકા.

જ્ઞાનરજ્જુ, સ્ત્રી. [સં.] જ્ઞાનતંતુ.

જ્ઞાનવદ્ધી, સ્ત્રી. જે ખાધાથી જ્ઞાન-શક્તિ વધે એવી ઔષધિ તે.

જ્ઞાનવાન, વિ. જ્ઞાનવાળું; જ્ઞાની. (૨) જેને સારાસાર વિચાર અને તત્ત્વ-દ્ષિતું જ્ઞાન હોય તે.

જ્ઞાનવિજ્ઞાન, ન. [સં.] સૃષ્ટિના જુદા જુદા પદાર્થો અને પદ્મમહાભૂત તથા તત્ત્વો વગેરેના સામાન્ય તેમજ વિશેષ જ્ઞાન સંબંધી જીહાપોહ અને વિચાર તે.

જ્ઞાનવૈરાગ્ય, પુ. [સં.] જ્ઞાન વડે ઉત્પન્ન થયેલો વૈરાગ્ય.

જ્ઞાનહીન, વિ જ્ઞાન વિનાનું; અજ્ઞસમજ; યેવકુર.

જ્ઞાનાભિલાષી, પુ. [સં.] જ્ઞાનનો અભિલાષી; કીલસુક.

જ્ઞાની, વિ. [સં.] સારાસાર સમજવાની શક્તિવાળું; જ્ઞાનનાર. (૨) જીવેશ્વર સંબંધી તત્ત્વનું જેને જ્ઞાન હોય તે; મુમુક્ષુ. [આમાં શ્રેષ્ઠ તે.

જ્ઞાનીશ્વર, પુ. [સં.] જ્ઞાની-

જ્ઞાનેન્દ્રિય, સ્ત્રી. [સં.] શરી-
રના તે અવયવો કે જેવડે બહારના
પદાર્થોનું પ્રાણીઓને જ્ઞાન થાય છે. જ્ઞાને-
ન્દ્રિયો પાંચ છે-૧ ત્વગિન્દ્રિય, ૨ ચક્ષુ-
રિન્દ્રિય, ૩ શ્રોત્રેન્દ્રિય, ૪ રસનેન્દ્રિય
અને ૫ ધ્રાણેન્દ્રિય.

જ્ઞાનોદય, પુ. [સં.] જ્ઞાનનો
ઉદય. [ઉપદેશ.

જ્ઞાનોપદેશ, પુ. [સં.] જ્ઞાનનો

જ્ઞાનોપાસના, સ્ત્રી. [સં.] ત્રણ
પ્રકારની ઉપાસનાઓમાની એક તે; જ્ઞાન
માર્ગે ઉપાસના

જ્ઞાપક, વિ. [સં.] સમજ
રાકાય એવું (૨) જ્ઞાન આપનારો.

જ્ઞાપન, ન. [સં.] જ્ઞાન આપવું
તે; જોધન [કરાવેલું; શિખવેલું

જ્ઞાપિત, વિ. જણાવેલું; બહાર
જેય, વિ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા જેવું;
બાણી રાકાય તેવું. [તેમ

જ્યમ, અ. જેમ, અમુક રીતે હોય
જ્યમત્યમ, અ. જેમતેમ.

જ્યા, સ્ત્રી. [સં.] ધનુષની
દોરી; પલુછ (૨) વર્તુલના કોંસને
છેડા બેડનારી લીટી.

જ્યામિતિ, સ્ત્રી. [સં.] ભૂપ-
રિમાણવિદ્યા; દ્વયગણિત; રેખાગણિત
જ્યારે, અ. જે વખતે; જે સમયે.
જ્યારેત્યારે, અ. વારંવાર; વખતો-
વખત

જ્યાં, અ. જે ઠેકાણે; જે સ્થળે

જ્યાંત્યાં, અ. જહીં તહીં; દરેક
જગ્યાએ. (૨) મુસ્કેલીથી. (૩) બરોબર
નહિ તેમ. [જુખીલી.

જ્યુખીલી, સ્ત્રી. [અં.] જુ.
જ્યુરર, પુ. [અ.] ફેાજદારી
ફેસમાં ન્યાયાધીશને નિર્ણય વિશે સલાહ
આપનાર પંચ અને તેમાંના મુહરર

જ્યુરી, સ્ત્રી. [અં.] ન્યાયાધીશ
આગળ રજુ થતી બાબતોનો નિર્ણય
આપવાને બેઠેલું પંચ.

જ્યુંગું, વિ. જ્યુંંગા જેવું; જડું ને
ઠોંગણું લટકેલું; બરાબ શરીરનું; મજબુત
જ્યેષ્ઠ, વિ. [સં.] મોટું; વડું.
(૨) પહેલું. (૩) ના. પુ. સંવત વર્ષનો
આઠમો મહિનો; બેઠ

જ્યેષ્ઠા, સ્ત્રી. [સં.] સત્તાવિંશ
નક્ષત્રોમાંનું અઢારમું નક્ષત્ર.

જ્યોતિ, સ્ત્રી. [સં.] જોત;
તેજ; દીપ્તિ; પ્રકાશ; અગ્નિની શિખા;
જ્વાળા (૨) સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા, નક્ષ-
ત્રાદિ ગ્રહો તે. (૨) આંખની જે દર્શન-
શક્તિ તે. (૩) અગ્રગાદ; ચળકાટ. (૪)
બુદ્ધિ; બળ; વીર્ય.

જ્યોતિર્લિંગ, ન. [સં.] શંકર
તરીકે પૂજાવુ જે દેવતાઈ સ્વરૂપ તે; શંક-
રનું બાણ તે. (હિંદુસ્તાનમાં જુદે જુદે
ઠેકાણે મળી શંકરનાં બાર જ્યોતિર્લિંગ
પૂજાય છે આ બાર જ્યોતિર્લિંગ નીચે
પ્રમાણ છે.-૧ સોમનાથ, ૨ મલ્લિકા-

જ્યૌન, ૩ મહાકાલેશ્વર, ૪ ઝોંકારેશ્વર,
૫ કેદારેશ્વર, ૬ હીમાશંકર, ૭ વિશ્વે-
શ્વર, ૮ ત્ર્યંબકેશ્વર, ૯ વૈષ્ણનાથ, ૧૦
નાગેશ્વર, ૧૧ રામેશ્વર, અને ૧૨ ધૃષ્ટેશ્વર

જ્યોતિર્વિદ્, પુ. [સં.] જ્યોતિષ
જાણનારો; જોશી [રાશિચક્ર

જ્યોતિશ્ચક્ર, ન. [સં.] ગ્રહમંડળ;

જ્યોતિશ્શાસ્ત્ર, ન. [સં.] આકા-
શમાના ગ્રહ, નક્ષત્ર, તારા વગેરેને લગતી
જે વિદ્યા તે; જ્યોતિષ

જ્યોતિષ, ન. [સં.] તારા, નક્ષત્ર
અને ગ્રહ વગેરે સંબંધી વિદ્યા તે;
ગ્રહાદિકની ચાલથી પૃથ્વી અને પ્રાણી
ઉપર થતી અસરો સંબંધી વિદ્યા તે
(૨) ખગોળ. (જ્યોતિષના મુખ્ય ત્રણ
ભાગ છે:—ગણિત, ફળ અને મુહૂર્ત)

જ્યોતિષી, પુ. [સં.] જોશી;
જ્યોતિષવિદ્યા જાણનારો. (૨) ગ્રહાદિક
જોનારો તે.

જ્યોતિષ્મત, વિ. [સં.] પ્રકાશ
મારવ; ઝગઝગવું; જ્યોતિવાળું; જ્યો-
તિષ્માન.

જ્યોતિષ્મતી, વિ સ્ત્રી. જ્યોતિ-
વાળી; ચાંદનીવાળી (રાત) (૨) એકઔષધિ.

જ્યોતરેના, સ્ત્રી. [સં.] ચંદ્રિકા;
ચાંદની; ચાંદરણું.

જવર, પુ. [સં.] સરીરની
સાધારણ ગરમીમાં જે વધારો થાય છે
તે; તાવ; તાપ.

જવરણ, વિ. [સં.] જવરનો
નાશ કરનારું; તાવને હરનાર.

જવરાંકુશ, ન. તાવને અટકાવનારું
ઓસડ [અંશ તે.

જવરાંશ, ન. [સં.] તાવનો જે
જવલન, ન. [સં.] બળવું તે.
(૨) અગ્નિ (૩) કોણીખાર.

જવલિત, વિ [સં.] બળવું. (૨)
પ્રકાશિત; ઝળહળવું.

જવાળા, સ્ત્રી. [સં.] બળતી ઝાળ;
ભડકો (૨) ધગધગતો અગ્નિ તથા તેનો
તાપ. (૩) મનને આકરે લાગવું તે;
અતિ ક્રોધ. [સળગી ઉઠે એવું જે તે.

જવાળાગ્રાહી, વિ [સં.] તરત
જવાળાગ્રાહી, વિ જેના મુખમાંથી
જવાળાઓ નીકળતી હોય એવું. જવાળા-
ગ્રાહી પર્વત=જેમાંથી બળતા ભડકા,
ધુમાડા, બળતા પથરા ને ધગધગતો રક્ષ
વગેરે નીકળવું હોય એવા બળતો પહાડ.

ઝ.

ઝ, પુ. [સં. જ્ઞ] ગુજરાતી
ભાષાના મૂળાક્ષરોમાંનો એક અક્ષર.

ઝકઝક, જુ. ઝગઝગ. [મરાઠી.

ઝડઝોળ, વિ. ઝડમઝોળ. ભરપુર;

ઝકાર, પુ. [સં.] ‘ઝ’ એવા
ઉચ્ચાર-અક્ષર તે.

ઝકોર, સ્ત્રી. ફરફરવું તે; પવનમાં
ઉડી રહેવું તે. (૨) ગાડું. [વાવું તે.

ઝકોળ, સ્ત્રી. ફરફરાડ. (૨) પવનનું

અખ, ન. સં. જ્ઞાપ માછલું
 અગજગ, અ. અગજગાટ થઈ રહ્યું
 હોય તેમ; જળહળ થઈ રહેલું હોય તેમ
 અગજગતું, વિ. અગજગ થવું; ચળકવું.
 અગજગવું, કિ. અ. અગજગ થવું;
 પ્રકારી રહેવું; ચક્ર્યકવું
 અગજગાટ, પુ. અગજગતો એવો
 તેજસ્વી પ્રકાર; ચળકાટ.
 અગમગ, અ. અગમગ
 અગમગવું, જી. અગમગવું
 અમવું, કિ. અ [સં.] તેજ
 મારવું, પ્રકારીવું (૨) દીપવું; શોભવું
 અધર, વિ. કચરાયેલું; કચરાઈ પિ-
 લાઈ ગયેલું એવું. (૨) અ જડ થઈ ગયેલું
 હોય તેમ
 અધડવું, કિ. અ અધડો કરવો;
 લડવું; ટટો કરવો; બોલચાલ કરવી.
 અડાખોર, પુ. ટટાખોર; સહેજ-
 માં લડાઈ કરે એવો
 અઝારેજવું, કિ. અ ખૂબ અજવાળું
 પડે તેમ બળ્યા કરવું; અગજગ થઈ રહેવું
 અઝડો, પુ. [સં. હન-જન]]
 લડવું તે; મારામારી; લડાઈ.
 અઝરંજી, ન. [સં. જાગૃ]]
 જોરમાં ટટો ચાલવો તે; લડાલડી થવી
 તે; અઝડો (૨) પંચાતી; કલહ
 અઝઝો, પુ. 'ઝ' અક્ષર; ઝકાર.
 અઝઝાટ, પુ. અઝઝાણાટ, 'અઝઝાણું'
 એવો અવાજ (૨) લાગણી ઉત્કેરે એવી
 અસર, આકરી પીડ. (૩) વીણાના તાર-
 નો ધ્રુજસો. (૪) સૌમાંચ.

અઝણી, સ્ત્રી. કંપારી જેવી અસર;
 ખાલી; કમકમી. (૨) ઝાઝ; ગુરસો,
 કોધની ચામડી ઉપર થઈ આવતી અસર.
 કિ. પ્ર અઝણી ચડવી=કોધને લીધે મનમાં
 અને ચામડી ઉપર તીવ્ર કંપારી જેવી
 લાગણી થવી.
 અઝમવું, કિ. અ. લટકી રહેવું;
 બહાર લટક્યા કરવું; ટમટમી રહેવું
 (૨) તલપ્યા કરવું. (૩) ધાઈ ધાઈને
 સામા ઉપર પડવું. (૪) જોર કર્યા કરવું
 અટ, અ. [સં. જ્ઞાટ] તરત;
 એકદમ; તાકીદે; તાબડતોબ
 અટક, સ્ત્રી. આપટ; આટક; આચકો.
 (૨) કુસ્તીનો એક દાવ
 અટકવું, કિ. સ. જોરથી તરછાડી
 નાખવું; આટકવું. (૨) ઉચકીને દૂર ફેંકી દેવું.
 અટકામણ, ન. સુપડાથી આટકવાં
 ફેંકાં જેવું નીકળે તે, ફેંકારાં-કુસકા
 અટકામણી, સ્ત્રી આટકવાની મળુરી.
 અટકાવવું, કિ. પ્ર. કોઈ આટકે એમ
 કરવું; સુપડાથી ચોકખું કરાવવું. (૨)
 હથિઆરથી જખમ કરવો; મારવું; ઝટ-
 કાવી નાખવું.
 અટકો, પુ. હથિઆરથી કરેલો આ-
 ઘાત તે; ધા; જખમ; ચીરો. (૨) લા-
 ગણીનું એકદમ ખૂબ દુખાવું તે. (૩)
 આચકો; ધક્કો. (૪) રીસ ચડવી તે.
 કિ. પ્ર અટકા પડવા=મોટી હાનિ થવી.
 અટકા ખાવા=વા સહેવા. અટકા મારવા=
 આકરા મેણાટોણાં મારવાં. અટકાના

ખોલ=ટાણા; મેણું.

[ઝટપટ.

ઝટઝટ, અ ઉતાવળે ઉતાવળે;
ઝટપટ, અ. તરતજ; એકદમ; તાબડતોબ.

ઝટપટી, સ્ત્રી ભેશમાં ચાલેલી તકરાર.

ઝટવું, કિ. સ. ઝુંટી લેવું; ખુંગવી
લેવું. (૨) ઝડપ મારીને પડાવી લેવું;
છીનવી લેવું. [ખોલાખોલ.

ઝટાપટી, સ્ત્રી મારામારી; કનિયો;

ઝડ, સ્ત્રી સરખા ઉચ્ચારના સમ
સ્વરવાળા અક્ષરોની ધારા તે:-ઝડઝમક.
(૧) એક તાલ. (૩) લેહ; તાલ.

ઝડકામણુ-છી, ન. ઝડકણુ. (૨)
ઝડકવાની મજુરી.

ઝડકાવવું, કિ. સ. સુપડાવડે અ-
નાજ વગેરે ચોકખું કરાવવું; છડકાવવું.
(૨) ઠપકો દેવરાવવો.

ઝડકો, પુ. ચીરો; ઝરડકો.

ઝડઝમક, સ્ત્રી તે શબ્દાલંકાર કે
જેમાં એક એની સમાન અક્ષરો આવે
અને સ્વરમાં તાન ઉપજાવે.

ઝડતી, સ્ત્રી બારીક તપાસ ચલા-
વવી તે. (૨) જપતી.

ઝડપ, સ્ત્રી દોડ; ઉતાવળી ચાલ;
તરા. (૨) ઉતાવળ; તાકીદ. (૩) ચા-
લાકી; છટા. (૪) ઝપટ; અડકટ; સપાટો.

ઝડપપખો, પુ. ઝડપથી ચાલનારો
મેટો પખો.

ઝડપણું, ન. છુટ મારવી તે; ચોટ.

ઝડપવું, કિ. સ. એકદમ અદ્વરથી
પકડી લેવું; ઝપટ મારીને ઓચિંતું લઈ

લેવું. (૨) સપાટાખંધ સળગવું; બડકો
લઈ ઉઠવું. (૩) એકદમ પંખમાં લઈ લેવું.

ઝડપાઝડપી, સ્ત્રી. ધણા જણે એકી
વખતે કોઈ વસ્તુ ઉપર ઝડપ મારવી તે;
અમુક ચીજ લઈ લેવાની ધણા જણની
ધમાલ તે. (૨) સામસામે જે સખત
મારામારી થવી તે; હોસાઈસીની લડાઈ.

ઝડપીલેવું, કિ. સ. એકદમ-ઓ-
ચિતુ અદ્વર ઉપાડી લેવું; ઝડપવું.

ઝડપઝડ, અ. સહેજસાજ; જરાતરા
ઝડાકો, પુ. ઝપાટો; સપાટો. (૨)
એકદમ ભેરભેર કર્ષ કરવું તે. (૩)
ખૂબ દમ ભરાવવો તે.

ઝડી, સ્ત્રી. એકે સપાટે વરસાદનું
પડવું તે; વરસાદના ધણાંક ઝાપટામાંનું
એક એક ઝાપડું તે. (૨) ગાયનનું એક
એક પછી એક એમ થવું આવવું આવ-
ર્તન તે; રમઝટ (૩) ઉપરા ઉપરી કોઈ
વાતનું ચાલુ રહેવું તે.

ઝણકાર, [સ. જ્ઞણ] ‘ ઝણ
ઝણ ’ એવો અવાજ થવો તે; વીણાના
તારમાંથી કે ઝીણી ધુધરીઓના હાલવાથી
થતો એવો રણકાર તે.

ઝણઝણ, અ. ઝણકાર થતો હોય
તેમ. (૨) બળતરા; ચરચરે એવી અસર
થતી હોય તેમ.

ઝણઝણવું, કિ. અ. ઝણઝણ એમ
થવું; તમતમવું; ચણચણવું. (૨) ઝણણ
એવો ઝીણો અવાજ થવો કરવો.

ઝણઝણાટ, પુ. ઝણઝણ થઈ રહેવું

તે; ઝમઝમાટ. (૨) યળવાની જરા વધારે પીડા તે. ધમધમાટ; શેમશેમ લાગણીની અસર થઈ રહેવી તે.

ઝણઝણી, સ્ત્રી. ઝઝણી; રૂધિરા-લિસરણ અટક્યાથી થઈ આવતી એક અસર; ખાલી. (૨) રીસ; તમતમાટી કિ પ્ર ઝણઝણી ચડવી=કંપારી આવવી; રીસની તીવ્ર અસર થવી.

ઝણણણ, અ. તારમાથી ને ધુધ-રીઆમાથી નીકળતો એવો અવાજ (૨) કંપારી ઉત્પન્ન કર એવી અસર.

ઝણુરકાર, પુ [સં] ઝણુકાર.

ઝનુન, સ્ત્રી. (ન) [આ.] ગાડો જુરસો; અત્યંત આકળો ક્રોધ; ધર્મને માટે જે જવલંત લાગણી થઈ આવવી તે

ઝનુની, વિ. ઝનુનવાણું; ઉમ ક્રોધથી એકદમ બહેકી જઈ ગાંડું બનવું હોય તે.

ઝપઝપ, અ. તરતજ; ચપચપ, ઝટઝટ.

ઝપટ, સ્ત્રી. ઝપાટો; એકાએક નેરથી તથપ મારવી તે; આક્ષેપ; આચકા. (૨) દોડ; વેગ (૩) ચાલાકી. (૪) ત્વરા; ઉતાવળ. કિ. પ્ર. ઝપટ મારવી=જુટ મારવી.

ઝપટપંખો, પુ ઝપાટાબંધ પવન નખાય એવો વિંઝણો કે પંખો.

ઝપટાવું, કિ. અ. ઝપટમાં આવવું; અમુકની અસર તળે આવવું (૨) ખંખેરાવું. (૩) ઠપકામાં આવવું. (૪) સપડાવું; ભિડાવું; દબાણમાં આવવું.

ઝપાજપી, સ્ત્રી. એક બીજીની સામે સપાટાબધ મારામારી થવી તે; નાની લડાઈ; કાપાકાપી.

ઝપાટવું, કિ. સ લગાવી દેવું; ઠોકવું. (૨) મેણાં ટાણાં મારવાં; ખૂબ ઠપકા દેવો. (૩) ઉતાવળા ઉતાવળા ખાવું; ચાંપીને જમવું

ઝપાટો, પુ નેરનેર ઝપટવું લાગવું તે; તમાચો; આંચકા (૨) સપાટો; અ-મુકના નેરનો જે આઘાત લાગવો તે (૩) કાર્ય કરી નાખવાની ત્વરા અને બાહોશી તે

ઝપેટ, સ્ત્રી ઝપાટો.

ઝપેટવું, જુ ઝપાટવું.

ઝપેટો, પુ ઝપાટો

ઝપોઝપ, અ. ટપોટપ; એક પછી એક ઝટઝટ ઉડાવી લેવાય તેમ

ઝખ, અ. ઝાચિવું; એકદમ; ઝડપથી અમુક કાર્ય કરાવું હોય તેમ; તરત.

ઝખકવું, કિ. અ. ચમકવું; એક-દમ જગી ઉઠવું; ચાકવું. (૨) રહી રહીને ચળકાટ મારવો; ઝણકવું.

ઝખકારો, પુ રહી રહીને ઝાચિવો અને એકદમ પ્રકાશનો ચળકાટ થવો તે; તેજનો લલુકો. (૨) લડકી ઉઠવું તે; ચમકવું તે; ચમકારો થવો તે.

ઝખકોળવું, કિ. સ. ઝખકઈને બોળી કાઢવું; કોઈ વસ્તુને પાણીમા ડુબાડી તરત કાઢી લેવી; જેમ તેમ ઘોઈ નાખવું. (૨) પલાળીને ખાવું.

ઝખકોળા, પુ પાણીમાં જુલડવું અને તરત પાછું કાઢવું; એમ કર્યા કરવું તે.

ઝખકવું, કિ. અ. રહી રહીને ચ-મકવું; ચળકવું; ચકચકવું.

અલ્પકો, પુ. અલ્પકારે; અલ્પકાટ હઠવે તે; એકદમ હવામાં તેજનો લલ્પકો થઈ તરતજ પાછો બંધ પડી જવો તે
અભોજમ, અ. ઉપરાઉપરી; એકદમ; અપોઅપ.

અભોળવું, કિ. સ. કોઈ ચીજને વારેવારે પ્રવાહીમાં બોળી કાઢવા કરવું

અભોળિયું, ન. કોઈ વસ્તુને પાણીમાં અભોળી કાઢવી તે (૨) હુબકી; પાણીમાં હુબકી મારી ઝટ લઇને બહાર નીકળી જવું તે

અભણું, ન. નાનાં છોકરાનું પેરણ.
૩. પ્ર. અમલાં ટાપી=બાળકના વસ્ત્ર

અબ્બો, પુ. [**ફા. જુઝ્વા**] બળાથી પમના નળા લબી રહે એવું છુટું ને ઢીલું કપડું; કફની; બમો (૨) હંમેશના સાધારણ પોષાક ઉપર પહેરવાનો ડગલો, કે જે પહેરનારની પદવી વગેરે બતાવે છે.

અમક, સી. [**સં. ચમક**] સન્નતીય શબ્દોચ્ચારથી કલ્પન્ન થતો જે લલિત ધ્વનિ તે; સરખા ઉચ્ચારના શબ્દોની આદત્તિ; પ્રાસાનુપ્રાસ.

અમકવું, કિ. અ. અમકાર થવો; ખડખડવું; વાગવું.

અમકાર, પુ. અમકારો; રણકો; ઠણકો.

અમકારો, પુ. રણકો, બળતી વસ્તુને એકદમ પાણી વગેરેમાં બોળતા થતો અવાજ
અમજમ, અ. પાણી વગેરે બળતાં થતો એવો અવાજ. (૨) તીવ્ર તમતમું

ખાવાથી મોઢામાં ઝરમી જેવી અસર થાય તે; ચામડી પર થતી એવી અસર; ઝીણી પીડા થવા કરવી તે.

અમજમ, (આ.) મુસલમાનોમાં પવિત્ર ગણાતો મઝા શહેરનો કુવો. અમ-અમી=એ કુવાનું પાણી રાખવાનું પાત્ર.

અમજમવું, અ. ‘અમજમ’ એમ થવું; ઝીણો ને ધીમો અવાજ થવા કરવો. (૨) રહી રહીને વેદના થવા કરવી; ચલુચલુવું; તમતમવું (૩) ઝીણા ધીમા અવાજ સાથે પાણીનું ટપકવું; ઝરવું.

અમજમાટ, પુ. બળતરા; તીવ્ર વસ્તુની ચામડી ઉપર થતી અસર; ખાલુખાલાટ; ધુધરીઓનો ઝીણો ધીમો અવાજ.

અમરખ, કાચની સુંદર હાડીઓવાળી બત્તી. [બહાર ફૂટી નીકળવું.

અમવું, કિ અ. ડીપે ડીપે પાણીનું

અમાઝમી, સ્ત્રી એક બીજની સામે મારતા ને હાયના ચાળા કરતાં લડવું તે.

અમીજવું, કિ. અ. થોડે થોડે અંદરના બધા પ્રવાહીનું નીકળી જવું; ટપકી જવું; ધીરે ધીરે નીતરી જવું. (૨) ઝામી જવું; બાઝવું.

અમોર, પુ. [**હિં. જમહર**] કમકમી છૂટે એવું મરણ (મરણો) થવું તે; અગ્નિમાં પડીને જીવતાં બળી મરવું તે. નહિ જોયું ને નહિ સહન કર્યું બચ એવું જે કારી મરણ-કલ્પ-તે

અરડ, સ્ત્રી. લુગડું ફાટતી વખતે થતો એવો અવાજ. (૨) કાંટાવાળાં ઝરડાનો ભુકો.

અરડકો, પુ. ઉતરડો; હુગડામાં ઉભો ને ઉભો જે ચીરો પડેલો હોય તે; ચીરો.

અરડવું, કિ. સ. ઉભું ફાડવું; લંબાણે ચીરવું (૨) તાણી ફાડીને ખેંચીલેવું.

અરડી નાખવું, કિ. સ. ગમેતેમ ચીરી નાખવું; કંકડે કંકડા કરી નાખવું. (૧) નખથી વહુરવું; ઘવડવું; ઉઝરડવું.

અરડું, ન કાંટાવાળો ઝાડની ડાળખી; ઝાંખર.

અરણ, ન. [સં. ઈર્ષ્યરમ]
અરવું તે; ટપકવું તે. (૨) અરેહું તે. (૩) થોડું થોડું પાણી ઝરીને ચાલતો જે નાનો રેસો તે; વહેળો; ઝરો; નિર્ઝર. (૪) જીલું થઈ જવું તે; નાશ પામવું તે.

અરણી, સ્ત્રી. ધીરજ.

અરણું, ન. પાણી ઝરી ઝરીને ચાલેલું વહેળિયું; ઝરણ.

અરપવું, કિ. અ. ચિકાસવું; ફૂલવું; ખીલવું (૨) ગળવું, ઝોમળી જવું; પિગળવું; ઝરીને બહાર નીકળવું; થચીજવું.

અરમર, ના. ઝીણું ઝીણું છાંટે વરસાદ વરસવો તે. (૨) સ્ત્રી. સ્ત્રીની કોટનું સોનાનું એક ધરણું. (૩) ઝીણી ઝીણી ધુપરીઆવાળાં એક તરેહનાં ઝાંઝર. (૪) ઝીણા સુતરનું ને આછા નાનુક વણાટનું સ્ત્રીઆને પહેરવાનું એક હુગડું.

અરમરિયું, વિ. [સં. જર્જરિત]
અરમર અરમર થવું; આછું; હલકું; ધીરું; થોડું થોડું. (૨) આછા વણાટનું; ઝીણી બળીવાળું; નાનુક; મુઘાયમ. (૩) ના.

આછા બારીક વણાટનું રેશમીવસ્ત્ર. ગાજ.

અરવું, કિ. અ. પ્રવાહીનું ધીમું ધીમું બહાર નીકળવું; સ્ત્રવવું; ગળવું; ટપકવું; નીતરવું. (૨) પિગળીને પ્રવાહી થઈ વહેવું; ઢ્રવવું. (૩) ધસાઈ જવું; જીલું થઈ જવું [રાણી માટેની સંજ્ઞા.

ઝરિના, સ્ત્રી. રૂશિયાના ઝરની
ઝરીજવું, કિ. અ. ઝરવું; નીતરવું; ટપકી જવું. (૨) સ્ત્રવી જવું; ખાલી થઈ જવું. (૩) કપડાના વાણા તાણા આધાપાછા થઈ જવા; ફેસકી જવું.

ઝરખો, પુ. મોટા ઉચા મકાનની મેડાની બારીની બહાર કહેલો રવેશ તે; બારીની બહાર કહેલું ઝુંકવું જીનું; ગોખ; અટારી.

ઝરો, પુ. [સં. ઈર્ષ્યર] પાણી ઝરીને ચાલેલો જે પ્રવાહ તે; ઝરણ; નિર્ઝર; નાની નદી. (૨) જ્યાંથી પ્રવાહ ચાલતો હોય તે ઝરણું મૂળ. (૩) જેમાંથી પ્રવાહ ચાલે એવો સંચય; અખૂટ ભંડાર; જેમાંથી આવક થયાજ કરે એવું જે કંઈ હોય તે; કુવારો. (૪) એક જાતનો પાખવાળો જીવડો.

ઝલ, પુ. વંદો=વાંદો; અવાવર ને મદી જગાના થતો એક જીવડો.

ઝલક, સ્ત્રી. ઝળક; તેજસ્વિતા; સુદરતા. (૨) ઝોપ; ચળકાટ.

ઝલકાવું, કિ. અ. હપર થઈને બહાર છલકાવું; મર્યાદાની બહાર ઉછળી નીકળવું. (૨) ઝળાંઝળાં થઈ રહેવું; પ્રકાશવું; દીપવું.

અલાવડું, કિ. પ્ર. પકડાવડું.

અલાવડું, કિ. અ. પકડાવડું. (૨)

નિગ્રહમાં આવડું; બંધાવડું.

અલિયારા, પુ. આલાણોની એક નાત.

અડું, વિ. તૈયાર ને તૈયાર રહેવું તે; હુકમ ઉઠાવવા માટે તત્પર રહેવું તે.

અલે, સ્ત્રી. [હિં. झलेह]

સકાંઈ અને તેજની જે ભણક તે; ઓપ;

પ્રભા; છટા. (૨) [સં. झला]

ઝળઝળાટ; શોભા; સુંદરતા; ચમક

ઝલેદાર, વિ. ભભકાદાર; તેજસ્વી-ચમકદાર

ઝલલક, ન. [સં.] કાંસીભેડા; ખડતાળાં

ઝલહરી, સ્ત્રી. [સં.] ઝાંઝા; મંજરા.

ઝલ્લાવડું, કિ. અ. ઝળથી દાઝવડું; ફેલાક્ષા પડી ભય એવું દાઝવડું.

ઝવેર, ન. [ફા.] જવાહીર;

હીરા, માણેક, મોતી અને જડાવના દાગીના વગેરે (૨) હીર; સત્ત્વ; બળ; તેજ; પ્રભાવ.

ઝવેરખાનું, ન. હીરા, માણેક, મોતી વગેરે રાખવાનો જે ઓરડો તે (૨) ઘણું એક ઝવેરાત તે.

ઝવેરાત, ન. ઝવેર. (૨) સત્ત્વ; બળ; તેજ; હોશિઆરી

ઝવેરી, પુ. [ફા.] ઝવેરનો વેપારી.

(૨) ઝવેરાતના ખાણીનો પરીક્ષક; રત્નાદિ-કની પરીક્ષા કરનારો. (૩) કોઈ પણ વસ્તુનો પરીક્ષક તે.

ઝપ, ન. [સં.] માછડું.

ઝપકેતન, પુ. કામદેવ; કંદર્પ; માછડું જેની ધ્વજએ છે એવો જે તે; મીનકેતન.

ઝહોરા, (આ.) શુકનો તારો. (૨)

હજરત મહંમદ પેગંબર સોહેબની દીકરીનું નામ; શાહજહા પાદશાહની દીકરીનું નામ.

ઝળક, સ્ત્રી. ઝળકાટ; ચળકાટ; ઓપ; તેજ. (૨) તેજસ્વિતા; પ્રભા; ચળક. કિ. પ્ર. ઝળક મારવી=તેજ મારવું.

ઝળકડું, કિ. અ. તેજ મારવું; ચળકવું; પ્રકાશ આપવો. (૨) શોભવું.

ઝળકાટ, પુ. ચળકાટ; તેજનો ભભુકો.

ઝળકારો, પુ. તેજનો ચમકારો; ચળકાટ; ભણક.

ઝળહી, સ્ત્રી. તેજદાર પ્રભા; ભણક; તેજસ્વિતા; ઝળક. (૨) તેજસ્વી; શોભા; ઝળકે એવી સુંદરતા. (૩) તાવની સહેજ-સાજ ગરમી તે. (૪) કોઈ પણ ભતની અસરનો સહેજસાજ આવિર્ભાવ તે.

ઝળકો, પુ. ઓપ; ચળક; ચકચકિતપણું. કિ. પ્ર. ઝળકો આણવો=ઓપ ચઢાવવો.

ઝળઝળ, અ. ઝળપર ઝળ નીકળતી હોય તેમ. (૨) વિ. જ્વાળાએ બળવું. (૩) તેજ મારવું; ચકચકિત.

ઝળઝળાટ, પુ. જ્વાળાનો ભભુકો; મોટી જ્વાળાઓનો પુષ્કળ પ્રકાશ તે. (૩) વિ. ખૂબ પ્રકાશ આપવું. (૨) ઝળઝળાટ; ચળકાટ; ઝળહળાટ.

ઝળઝળિયાં, ન. આંખમાં ખાણી ભરાઈ આવવું તે; આછા આસુ.

ઝળઝળિયું, ન. સુરજ ઉગતા પહેલાં

અને આયમ્યા પછી જે થોડો થોડો પ્રકાશ હોય છે તે સમય.

ઝળઝળું, ન. ઝળઝળયુ; સુરજ ઉગતા પહેલાં થતું અને આયમ્યા પછી રહેતું જે ઝાંખુ અજવાળું તે.

ઝળપું, કિ. [સં. જ્વલ]
જળવું; જળવું; જ્વાળાથી દગ્ધવું

ઝળહળપું, કિ. અ. [સં. જ્વલ]
ખૂબ પ્રકાશ આપવો; અજવાળું થઈ રહે તેમ જળવું.

ઝળળળ, અ. એકદમ ઝળકારો થવો તે.

ઝળામણ, ન. ઝળવાની મજુરી તે. (૨) જે વસ્તુથી ઝળાય છે તે; ઝાળણ

ઝળામણી, સ્ત્રી. ઝળામણ. (૨)
ઝાળવાની જે ક્રિયા તે.

ઝળાવવું, કિ. પ્રે. ધાતુના પાત્રને સંધાવવું, સય મુકાવવી; ઝાળણ કરાવવું

ઝળાંઝળાં, અ. ઝળહળ થઈ રહેવું તે; ખૂબ પ્રકાશ પડવો તે; અજવાળું અજવાળું થઈ રહેવું તે; ઘણું ઝળહળાટ.

ઝળેળે, પુ. [સં. જ્વલન]
જ્વાળા લાગવાથી ચામડી ઉપર ફેંસલો થઈ આવવો તે. (૨) ઉગ્ર ઔષધોપચારથી પાણી ઉભરાઈને ચામડીનું ઉપસી આવવું તે.

ઝંકાર, પુ. [સં.] ઝણઝણ થવું તે; ધુધરીનો રણકાર. (૨) નાનાં પંખેડની પાખથી હવામાં થતો જે ઝીણો અવાજ તે; ઝણઝણાટ. [ઝંકાર.

ઝંકૃતિ, સ્ત્રી. ઝંકાર થઈ રહેવો તે;

ઝંખના, સ્ત્રી. (ઝાંખડું=દર્શન કરવાં.)

અતિ પ્રિય જનને મળવા અથવા જોવાની મનમાં જે ઉત્કટ અભિલાષા તે. (૨)

કોઈ પણ વાત અથવા વસ્તુનું વારંવાર રહી રહીને સ્મરણ થયા કરવું તે. (૩)

ફિકર; કાળજી; વ્યગ્રતા; ચિન્તોદ્વેગ (૪)

કોઈ વિષય કે વાતનો સ્વપ્નાદિકમાં ભાસ થયા કરવો તે. (૫) રટન; તાલાવેલી.

ઝંખવાણું, વિ. ભોટું પડી ગયેલું; શરમિંદું; ખશિયાણું; ઝાંખું; મંદ; ખિન્ન.

ઝંખવાવું, કિ. અ. તેજની સામે આંખનું મિચાઈ જવું; મંદ પડી જવું. (૨) શરમને લીધે મોટું ઉતરી જવું.

ઝંખડું, કિ. સ. જોવાને કે મળવાને આતુર રહેવું; વારંવાર સ્મરણ કર્યા કરવું; તલસવું, ઝંખના કર્યા કરવી.

(૨) રટવું; યાદ કર્યા કરવું; તલસવું; આતુર રહેવું; વ્યગ્ર રહ્યા કરવું.

ઝંખાઈજવું, કિ. ઝાંખા પડી જવું; નહિ દેખાવું; આંખનું મિચાઈ જવું. (૨)

શરમિંદા પડી જવું. (૩) અંતર્ધ જઈ; સામાના પ્રતાપમાં લેવાઈ જવું.

ઝંખાણું, વિ. ઝંખવાણું; ઝાંખું પડેલું; શરમિંદું; ખશિયાણું. કિ. પ્ર.

ઝંખાણું પડવું=ખોટા પડી શરમાઈ જવા જેવા થવું તે.

ઝંઝણાટ, પુ. તંબ તાર તરછોડાવાથી નીકળતો જે અવાજ તે; ઝણઝણાટ.

(૨) અણગમનો જડખડાટ.

ઝંઝા, સ્ત્રી. ખાલી આકાશમાં પવન-

ના સુસવાટથી ને અવાજ થાય તે;
(૨) ફરફર.

ઝંઝાવાત, પુ. બહુ જોરથી વાતો ને
પવન તે; વંટોળિયો; તોફાની પવન;
પ્રચંડ વાયુ; વંટોળિયા સાથે વરસાદનું
પડવું તે. (૨) સુકા દેશોમાં ધૂળના વર-
સાદ સાથે ને આરે વંટોળિયા ચઢે છે તે.

ઝંઝેટો, પુ. એક જાતનો ઓસડમાં
વપરાતો ડાડ; અંધેડો.

ઝંઝેડવું, કિ. સ. ફળ-પુષ્પ વગેરે
ગરી પડે એમ હલાવવું; જોરથી ખંખે-
રવું. (૨) તરછોડી નાખવું; સખત ઝાટ-
કણી કાઢવી; ખૂબ ઠપકો દેવો.

ઝંડાઝુલણ, જી. ઝંદો.

ઝંડિયો, વિ. મોઢું; ખૂબ ઉઠું,
પહોણું ને ભયંકર એવું.

ઝંડે, પુ. ઝુંડો; ધ્વજાદંડ. (૨) લઈ.

ઝંદ, સ્ત્રી. ઇરાનીઓની પ્રાચીન ભાષા
(જેમાં ઇરાનીઓના 'અવસ્તા' વગેરે
ધર્મપુસ્તકો લખાયેલાં છે.) [ધર્મપુસ્તક.

ઝંદાશ, તા. સ્ત્રી. પારસીઓનું મુખ્ય

ઝંપક, પુ. ગાયનમાં એક તાલ.

ઝંપલાવવું, કિ. અ. યા હોમ કરીને
પડવું; સાહસ કરવું; સાહસિક કામકા-
જમાં પોતે પોતાને નાખવું; ફૂલી પડવું.

ઝંપલાવું, કિ. અ. યા હોમ કરીને
ફૂલી પડવું; ધસવું. (૨) બળતામાં પેસવું;
ઝડપાવું; દઝાવું.

ઝંપાપાત, પુ. [સં.] યા હોમ

કરીને ફૂલી પડવું તે; જોયા વિચાર્યા વગર
પડવું થઈવું તે. ૩. પ્ર. ઝંપાપાત કરવો=
અગ્નિમાં પડીને બળી મરવું; ઉંચેથી
પડવું થઈવું; મોટા જોખમકારક સાહસમાં
પડવું. [માન; ઉજ્જવળ; સાફસુદ; ચમકાવત.

ઝાંકઝમાળ, વિ. ઝગઝગાટ; દેહીખ્ય.

ઝાંકડું, ન. ઝાખો દિવસ; વરસાદ
અને ખૂબ શરદીવાળો સમય તે.

ઝાંકમઝાળ, સ્ત્રી. આનંદનો ઉભરો;
પુષ્કળતાને લીધે ચચેલી ને આનંદકારક
મનસ્પતિ તે. [ટીનો પાટીઓ.

ઝાંકરિયો, પુ. પહોળા મોનો મા-

ઝાંકળ, ન. દિવસે ગરમ થઈ થોડે
ઉંચે ચડેલી ને હવા રાતે નીચેની હવાના
સંયોગથી જાની થઈ ઠંડી સપાટી ઉપર
ઝીણા જળકણ રૂપે ઠરી જાય છે તે;
ઘુવાર; ઠાર; ઓસ. ૩. પ્ર. ઝાંકળ ઉડાવવું=
સુસ્તી કાઢી નાખવી ઝાંકળભર્યું=તાજું.

ઝાંકળિયું, વિ. ઝાંકળવાળું; ઝાંકળ
ભરેલું. (૨) ચાસિયું; ઝાંકળથી પાકવું.

ઝાંકળી, વિ. ઝાંકળ વરસાવનારો (વાયુ).

ઝાંજ, પુ. નાવિક; ખસાસી; વહાણવટી.

ઝાંજુ, વિ. બહુ; ઘણું; પુષ્કળ. કહે
ઝાંજી સુચાણીએ વેતર વડે=ઘણી સુંવા-
નું થઈ કામ બગડે છે. ઝાંજો મળ્યાં ને
ખાવા યત્યાં=ઘણાંને લીધે કામકાજની
વ્યવસ્થા રહેતી નથી ઝાંજા ઢાથ રજિ-
યામણા=સમુદાયના બળથી મોટાકામ થાય.

ઝાંઝેર, વિ. ઝાંજું; ઘણું; વધારે
પડવું; પુષ્કળ. (કવિતામાં)

ઝાટકણુ, ન. અનાજ વગેરે ઝાડ-
કતાં નીકળેલો કચરો; ફેફાં; ફેતરાં.

ઝાટકણી, સ્ત્રી. ઝાડકણું તે. (૨)
સખત ઠપકો દેવો તે. (૩) ઝડકામણુ.

ઝાટકણું, કિ. સ. ઝાડકણું; અનાજ
વગેરેને સુપડામાં નાખી સોવું; ઉપણું
(૨) ઝપટ મારીને ઉડાડવું; ખખેરવું;
ઝાટકણું (૩) હવામાં ભેરથી તરછોડવું
(૪) ઝાટકી નાખવું; ઠપકો આપવો.

ઝાટકો, પુ. ઝાપટ ઉછાળીને ઉડાડી
મૂડવું તે (૧) રહી રહીને ન સહન
થાય એવી તીવ્ર વેદના થઈ આવે છે તે.
(૩) મગજ ઉપર જે તીવ્ર અસર થતી
તે; જ્ઞાનતંતુઓને જે એકદમ આચકાભેર
દુઃખ થઈ આવવું તે. (૪) કઠણ વચ-
નથી મનમાં જે તીવ્ર અસર થાય છે તે;
ચાટકો; રોષ. (૫) આધાત; ઝટકો; ધા

ઝડ, ન. [સં. જ્ઞાટ] જમી-
નમાં ઉડા મૂળ નાખી ઉંચી વધતી જે
મોટી વનસ્પતિ તે; વૃક્ષ; તરૂં. (ધણું
કરીને પંદર નિશ હાથથી ઉંચાં ને
લાંબો વખત જીવે એવાંની ઝાડમા ગણના
થાય છે બહુ ઉંચા નહિ અને ધણાં
વર્ષ જીવે પણ નહિ એવાં તે છોડ
ગણાય છે) (૨) ઝાડ જેવી લાગે એવી
અનાવર; ડાળાં પાખડાંવાળી કાઈ પણ
આકૃત જેમકે-રોશની કરવાના ઝાડ;
પેટી ઝાડ કિ. પ્ર. દુઃખનાં ઝાડ ઉંમવાં
=બહુ દુઃખ પડવું. ઝાડ થવું=જનાવરવું
પાછલા પગ ઉપર ઉભા થવું.

ઝાડકણુંડક, ન. ઝાડકણું ને ઝાપ-
ટવું વગેરે તે; સાફસુફ (દાણા વગેરેને)
કરવું. (૨) ઘરખાર અને સરસામાનને
વાળી ઝાપટીને સાફ કરવો તે.

ઝાડકણુ, ન. જી. ઝાટકણુ.

ઝાડકણું, કિ. સ. સુપડાવતે સોઠને
સાફ કરવું; ઝાટકણું. [જે ક્રિયા તે.
ઝાડકો, પુ ઝાટકણું તે; ઝાડકવાની
ઝાડકણું, સ્ત્રી. ઝાડકણું અને છુડકું
તે; સાવરણીથી વાળીને તથા હુગડાના
કંકાથી ઝાપટીને સાફસુફ કરવું તે;
સાફસુફ. કિ. પ્ર. ઝાડકણું કરવી=સાફ-
સુફ કરવી

ઝાડપાન, ન મોટા ઝાડ, છોડવા
તથા વેલા વગેરે વનસ્પતિ તે; ઉદ્ભિન્ન.

ઝાડપાલો, પુ. મોટાં ઝાડ અને
નાના પદ્મવવાળી બીજી બધી વનસ્પતિ
તે; ઝાડપાન

ઝાડપિપ્પળી, સ્ત્રી ઝાડ ઉપર ઝટ
ચઢવા ઉતરવા ને ફેદી પડવાની એક રમત.

ઝાડબીડ, ન ઝાડ અને ઘાસ જ્યાં
પુષ્કળ ઉગેલાં હોય તે (૨) ઝાડ અને
બીજી જંગલી વનસ્પતિ-ઘાસ વગેરે તે.

ઝાડવું, ન નાનું ઝાડ.

ઝાડવું, કિ. સ. ઝાડુથી વાળવું;
કચરો કાઢવો; સાફ કરવું. (૨) ઝાપ-
ટવું; ખખેરવું (૩) સખત ઠપકો આપવો;
ઝાટકી નાંખવું. (૪) મંત્ર લાગી ભણીને
ઉંજણી નાખવી. વહેમ વગેરે ઉતારી
નાખવા (૫) જેમ કહેવું હોય તેમ છુટ
માએ-સંકાય રાખ્યા વગર-કહેવું.

ઝાડી, સ્ત્રી. ઝાડ, વેલા, ઘાસ વગેરેનો જે ભરાવો તે. (૨) જંગલ; વન; જ્યાં ખીચીખીચ વનસ્પતિ હોય તે એક ખીન સાથે ગુચવાઈ ગઈ હોય એવું સ્થળ.

ઝાડુ, ન. [ફા.] સાવરણી. (૨) વાળવા—ઝાડવાથી નીકળી જાય એવું જે તે; કચરો; પુત્ર. કિ. પ્ર. ઝાડુ કાઢવું=વાળવું; સાફ કરવું. ઝાડુ મારવું=પાછું પાડવું ને કપકો આપવો. ઝાડુ પડવું=કપકો મળવો.

ઝાડો, પુ પ્રાણીઓએ ખાધેલા ખોરાકનો જે અવશેષ ગુદા વાટે બહાર નીકળે છે તે, યૂ; મળ; દસ્ત; વિષ્ટા; નરક (૨) છાણ; હગાર. કિ. પ્ર. ઝાડો આવવો=મળ બહાર નીકળવો. ઝાડે ફરવું=હગવું ઝાડે જતું=હગવા જવું. ઝાડો થઈ જવો=પેટ છૂટી જવું. (૨) બહુજ ડરી જવું. ઝાડો લેવો=ખોવાયેલી વસ્તુને માટે શકવાળા માણસની તપાસ લેવી; ચોક્કસ કરવી.

ઝાતકાર, (ઝાત્કાર), વિ ઝણ-ઝણાટ ઉત્પન્ન કરે એવું; આચકો આણે એવું; ભ્રમત; હોશિયાર (૨) શરીરમાં ગરમીની ઝણઝણી ઉત્પન્ન કરે એવું; ચક્રચકિત. (૪) પુ. ચમત્કાર; તેજ; ભગર્તિ; ઝણકાર.

ઝાપટ, સ્ત્રી. ઝપટાવું તે; અથડાવું તે; ઝપટો; ફટકો; લપડાક; ચાપટ; અડફટ. (૨) છાળ.

ઝાપટવું, કિ. સ. ઝાપટ મારવી તે; ઝુંડવું; ખખેરવું; સાફ કરવું (૨) ફટકાવવું; ઝાપટો મારવી (૩) ધમકાવી નાખવું. (૪) ખૂબ ખાવું.

ઝાપટિયો, પુ ઝાપટ મારનારો; ફટકાવનારો; ઝાપટ મારી મારીને લીડ ઝાછી કરનારો વૈષ્ણવમંદિરોનો એક નોકર.

ઝાપટું, ન. વરસાદનું ઝપટાબધ થોડો વખત પડવું તે; સરવડું; આંતરો લઈ લઈને જે વરસાદ પડે છે તે.

ઝાલો, પુ ચામડાની નાળચાવાળી ઝારી.

ઝામ, સ્ત્રી. ઝુમ; લગભગપણું, અમુક વર્ષ નજીકની વેળા

ઝામર, પુ એક રોગ; નજલો. (ઝામરનો રોગ પ્રથમ માથાની નસોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને પછી તે વાળ ઉપર, કાન ઉપર કે આખ ઉપર ફેલાય છે.)

ઝામરઝાળ, વિ ઝમઝમ; પડું પડું થઈ રહેલું; ડામડોળ (૨) પુ ડોળ; આડંબર; ખોટો દેખાવ

ઝામરી, સ્ત્રી ચામડી ઉપર ફેલાયેલો ફૂટી નીકળવાનો ઝેરી રોગ. (એ ફેલાયેલીની અદર જળ મિશ્રિત પડે હોય છે. એ ફૂટી જતાં લાલ છાંં પડે છે ને તેને રૂઆં બહુ વાર લાગે છે. નાની ફેલાયેલીઓવાળા રોગને ઝામરી ને મોટા ફેલાયેલાળા હજ રોગને ઝામરો કહેવાય છે.)

ઝામરો, પુ. શરીર ઉપર મોટા ઘોળા

પાણી ભરેલા ફેલેલા ફૂટી નીકળે છે તે.

અમોરો, સ્ત્રી. ઝાડની છેક છેલ્લી કુણી-નાજીક ડાળીઓ.

ઝાર, પુ. રશિયાનો રાહેનશાહ (ઝરીના=રશિયાની રાહેનશાહબાનુ.)

ઝારપટોળાં, (જુહારપટોળાં), બે-સતા વર્ષનો-ઝારતક સુદ ૧ નો દિવસ; એ દિવસનો ઉત્સવ. એ દિવસે વડીલોને જુહાર કરવામા આવે છે, અને વડીલો તેમને ભેટ આવે છે.

ઝારવું, કિ. સ. [સં. ક્ષાલ] બિનું પાણી રેડીને રોકવું. બિના પાણીની ધારથી ધોણું. (૨) ઝારાનાં કાણાંમાથી પાડવું, ટપકાવવું. (૩) ધાતુપાત્રને સાંધવું; રેણુ દેવું; રાય મૂકવી. (૪) ઝાડનાં ડાળાપાખડા કાપી નાખવા; ખાંપવું; સોરવું.

ઝારી, સ્ત્રી નાજથાવાળો લોટો (૨) (૨) કાણા કાણાંવાળો તવેથો; નાનો ઝારો ઝાડું, ન. મોટું ડાણુ (૨) ટાણું; ધાડું.

ઝારો, પુ. તાવડામાથી તળાથેલી વસ્તુ કાઢવાનું કાણું કાણાંવાળું રસોઈ-યાનું ઓળર. (૨) ઝાડને પાણી સિંચવાનું નાળથા કપર નાનાં કાણા કાણાંવાળું સાધન. (૩) તંબુરાના તાર નીચે થોડી કપર જે ગાભો મૂકવામાં આવે છે તે. (૪) 'ખરજ' સૂર નીકળે છે તે તાર.

ઝારોળા, પુ. ગ્રાહણ વાણિયાની એક નાતનું નામ. [કણૂકૂલ; લોળિયું.

ઝાલ, સ્ત્રી. કાનનું એક જડાવ ધરેણું;

ઝાલક, સ્ત્રી. પ્રવાહીનું બહાર કાઢી પડવું તે; છાળ; ઝાલક. ૩. પ્ર. ઝાપે ઝાલકો મારવા-જૂળ ખર્ચ કરવું.

ઝાલણુ, ન રેણુ; રાય. (૧) ઝાળવું તે; સાંધો પૂરવો તે. (૩) ને-નાથી વસ્તુ ત્રિધાય ને; મોભ; પાટડી

ઝાલર, પુ. લાંબું ને ચપટું એક દ્વિદલ ધાન્ય. વાલ. (૨) માછલાં વગેરેનો શ્વાસ લેવાનો અવયવ.

ઝાલર, સ્ત્રી. કિનારી; બાંધેલી કોર; જંલ. (૨) કાસાનું ગોળ ચકટું (ધડિયાળ),

ઝાલરી, સ્ત્રી. નાની ઝાલર.

ઝાલવું, કિ. સ. પકડવું; ધરવું; રોકવું ૩. પ્ર. હાથ ઝાલવો=સંભાળમાં લેવું. (૨) પરણવું.

ઝાલા, પુ. રજપૂતની એક ભત. (ઝાલી=ઝાલા રજપૂતની કીકરી.)

ઝાલાવાડ, પુ. ઝાલા રજપૂતોનો પ્રાંત. (૨) ન્યા ઝાલાઓ રહેતા હતા તે પ્રદેશ, કાઠિયાવાડમાનો એક પ્રદેશ. ઝાલાવાડી=ઝાલાવાડનું. (૩) રજપૂતસ્તાન-માં આવેલું એક દેશી રાજ્ય. (તેના રાજકર્તા ઝાલા રજપૂત છે. તે રાજ્યનું મુખ્ય શહેર ઝાલરાપારણ છે.)

ઝાલાં, ન. જહાલ હુકમો; ચીઢિયાં; મેણાં, ટાણા.

ઝાવસેઈ, જી. ઝાવસેઈ.

ઝાવળી, સ્ત્રી. નાળિયેરી અને જાળી-

રીની સુકી ડાળીઓ તે. (૨) પાંદડાની ગુથેલી સાદડીઓ વગેરે

આવાં, ન. પાણીમાં બૂડતું માણસ જે ફાંફાં મારે છે તે; આધાર માટે વલખાં મારવાં તે, તડફડિયાં; વલખાં.

ઝાળી, સ્ત્રી. [સં. જ્વાલા] ભડકો; ક્રોધ પદાર્થમાંથી નીકળેલા વાયુનું ભડકાભેર હવામાં બળવું તે; જ્વાળા; શિખા. (૨) બળતા દેવતાની દૂરથી લાગતી ગરમી (૩) મન ઉપર એકદમ આકરી અસર થવી તે. (૪) બળ

ઝાળણું, ન ઝાળવું તે; ઝાળવાની જે ક્રિયા તે. (૨) જેણે દરીને ત્રણાય તે; રેણુ; રાય. (૩) ઢાંકપિછોડો; થાગડથીગડ.

ઝાળવું, કિ. સ. ધાતુપાત્રની તરડ નેડી નાંખવી તે; ધાતુની બે સપાટીઓ વચ્ચે રેણુ મૂકીને ગરમ કરેલા ઓળરે તેને નેડવી (૨) બાળવું; બળે એમ કરવું.

ઝાંખ, સ્ત્રી. ઝાખું, માલિન્ય; અસ્પષ્ટતા. (૨) ઝાખું દેખાવું તે; બ્યવધાન; છારી. (૩) છાયા; આભાસ. કિ. પ્ર. ઝાંખ આવવી=ઝાંખે ઝાંખું દેખાવા માંડવું. (૪) મંદતા; નિસ્તેજતા. (૫) લાંછન; બટો; ડાઘ.

ઝાંખડું, ન. ઝાંખા નેવું જે તે; ઝાંખા-નિસ્તેજ દેખાવ લાગે તે.

ઝાંખફું, ન. કાંટાવાળી લીલી સુકી ડાળી; બાવળ બારડી વગેરેનું ખૂબ કાંટા-

વાળું સુકું ખડું. (૨) કાંટાવાળાં નાનાં નાનાં ગ્રાડવાં તે. (૩) ટુચ્છ, નમાલી વસ્તુ. (૪) વળગ્યું છટે નહિ એવું જે તે; લફરું કિ. પ્ર. ઝાંખફું ઝીટવું=જેમ તેમ કરીને દૂર કરવું. ઝાંખફું વળગાડવું=લફરું લગાડવું.

ઝાંખવું, કિ. સ. ઝીણી આંખ કરી તાકી તાકીને નેવું; લાવપૂરક નેવું.

ઝાંખાશ, સ્ત્રી. ઝાંખાપણું; મલિનતા; મંદતા.

ઝાંખી, સ્ત્રી. દર્શન કરવું તે; ભાવથી નેવું તે કિ. પ્ર. ઝાંખીને નેવું=ટીકી ટીકીને નેવું.

ઝાંખું, વિ. નિસ્તેજ; મલિન; ચકચકવું ન હોય એવું (૨) ભરાખર સ્પષ્ટ નહિ એવું; આંધું. (૩) શરમિંદું, અંગમ ગયેલું એવું. કિ. પ્ર. ઝાંખું પાડવું=શરમાવી નાખવું ઝાંખું પડવું=તેજ કે સદાઈ જતી રહેવી.

ઝાંઝ, સ્ત્રી. કાંસીનેડાં; ઠાંસાની કે ધાતુના પત્રાની ટીકડીઓ જડેલી લાકડીની નેડીનું એક વાણ. (૨) ગુસ્સો; રીસ.

ઝાંઝ, સ્ત્રી. [સં. શંઝા] કોધનું ધ્રુંધવાઈ જવું તે; ગુસ્સાનો આવેશ ચઢવો તે; ખીજવાટ. કિ. પ્ર. ઝાંઝ ચઢવી=એકદમ હશ્કેરાઈ જવું.

ઝાંઝર, ન. [સં. સર્શરમ્] સ્ત્રીઓને પગે પહેરવાનું ઝીણી ઝીણી

ધુધરીઓવાળું રૂપાનું એક ઘરેણું; નૂપુર
(૨) સીસાની ગોળીઓ ભરેલી પીતળની
ચોલી કલ્લી. (એ ગાયને પગે પહેરાવ-
વામાં આવે છે) કિ. પ્ર. ઝંઝર પહે-
રવાં=નાચનારીનો વેશ લેવો. (૨) કેદી થવું.

ઝંઝરિયાં, ન. ઝંઝરની નેડી તે.
(૨) જંજીર; બેડીની સાંકળ (૩) ઝમઝમ
અવાજ કરે એવી પતરાના કંકડા જડેલી
માફામાંની રચના; ખલુખલિયાં.

ઝંઝરિયું, ન. કાંઈ પહેરવાનો એક
દાગીનો. (૨) ઝંઝરિયાંની નેડમાંનું એકદ
ઝંઝર તે. (૩) વિ. જળામાળા

ઝંઝરી, સ્ત્રી. ખલુખલુ ધાય એવું
એક ઘરેણું; નાના બાળકનું ઝંઝર (૨)
લાકડીએ બાધેલી ધુધરીઓ; વાળી; કડીઓ.

ઝંઝવાં, ન. [સં. ઝંઝા]
ખારવાળી-સુકી રેતાળ સપાટ ભોંયવાળા
મેદાનમાં તડકી વખતે દૂરથી જે પાણી
ભરેલું હોય એવું દેખાય છે તે; મૃગ-
જળ. (૨) આખમાં આછું પાણી ભરાઈ
જવું તે (૩) અધારા; રાતાં પીળા
દેખાતાં તે; દષ્ટિ આગળ કુંડાળાં વળતાં
હોય એવું દેખાવું તે.

ઝંઝી, વિ. જેને એકદમ ઝાંઝ ચડી
જતી હોય એવું; તીખું; આકળું.

ઝંપ, સ્ત્રી. ઝાંપ. (૨) કાંઠાવાળી
જળ, પારા. (૩) નાની છાખડી

ઝાંપડી, સ્ત્રી. ભંજડી; મલિન ભૂત.
(૨) એક મારણ પ્રયોગ કરવાની ક્રિયા.

કિ. પ્ર. ઝાંપડી મૂકવી=મેલડી મૂકવી.

ઝાંપડો, પુ. ભંજિયો. (૨) ભૂત
થયેલો ભંજિયો

ઝાંપલી, સ્ત્રી. વંડી કે વાડનું ઝર-
ડાનું બારણું; ઝાંપાનું ઠાકણ તે ઝાપલી.

ઝાંપી, સ્ત્રી. ધાસ કે ખલુરીની
પાતરીનો વાડવો; ધાસનો ગુથેલો નાનો
કરડિયો.

ઝાંપો, પુ ગામ, શેરી કે વાડામાથી
બહાર નીકળવાનો રસ્તો; મોટું છીંડું
(૨) વાડમાના મોટા છીંડાનું બારણું.
(૩) ગામની ભાંગાળ; પાદર, ચઢું (૪)
આગણું. ૩. પ્ર. ઝાંપે નોતરાં=ગામનાં
સર્વેને નોતરાં. કિ પ્ર. ઝાંપો જૂડવો=
એકની એક વાત લ'બાવીને મોટી કરવી.

ઝાંય, સ્ત્રી પ્રતિબિંબ, પડછાયો.
(૨) ઝબક; તેજ.

ઝિકાળવો, પુ. ઈંટોનો ભૂકો; છાર.

ઝિણાશ, સ્ત્રી. બારીકી; ઝીણાપણું.
(૨) દોઢરહાપણું [આણું.

ઝિયાણું, ન પ્રથમ પ્રસવ પછીનું

ઝિરાયણું, ન. પહેલા પ્રસવ પછીનું
આણું તે. (૨) સ્ત્રીઓ પહેલા બોળાનું
બાળક લઈને સાસરે જતાં જે પોતાના
પિયેરથી કરીઆવર લઈ જાય છે તે.

ઝિલાણું, ન. સુપડાથી પાણી ઝીલ-
વાની જે ગાંઠવણુ તે; કહેવાને હસડડવું
તે. (૨) ઝિરાયણું; પ્રસવ પછીનું આણું.

ઝિંકી, સ્ત્રી. તીણું અવાજ કાઠનારો
છવડાંની એક ભતિ; તમરાં

ઝિંઝાદી, સ્ત્રી. એક રાગિણી.

ઝિંઝરો, પુ. એક ઔષધિ.

ઝિંઝો, પુ. ઘાસની એક ભતિ.

ઝિંઝી, સ્ત્રી. જેને ગોળ નેડિયા પાન
થાય છે એવું એક જાડ; આસોદરો.

ઝિંટ, સ્ત્રી પીડા; લકર; વળગણ;
પૂંછડું.

ઝિંટવું, કિ. સ. ઝરડાને વળગાડવાં
તે; ખત્રાડવું; ચોટાડવું. (૨) ખટકવું;
ઠગલો કરવો.

ઝિંટું, ન. જુઓ ઝિંટ

ઝીંક, સ્ત્રી. ઝીંકવું-પછાડવું તે
(૨) સોના રૂપાના ઝીણા ઓપદાર તારની
શુંથણીનો કસબ. (૩) ઝીંકના કસબનું
ભરત તે. (૪) હાર; પરાજય

ઝીંકણું, ન ઝીંકવું તે; હારી જવું
તે; પરાજય પામવું. (૨) રકુ કરવું તે.

ઝીંકવું, કિ. સ. ઉચ્છ્રીને ભેરથી
મીચે નાખવું-અક્ષણવું. (૨) હોમવું;
નાખવું; રેડવું; સંડોવવું. (૩) માર
મારીને નીચે પાડી દેવું; હરાવવું.

ઝીણુ, સ્ત્રી. કેરીની ગોટલીના પાતળા
પડ ઉપર રૂપાં સાથે કઠણાશ આવવી તે;
ભળીદાર પડ બંધાવું તે. (૨) ઝીણા
ઝીણા વંતુઓની પાકટ ભળ બંધાવા
માંડવી તે.

ઝીણુંકું, વિ. નાનું; ધણું નાનું.

ઝીણપણુ, ન. બારીકીથી-સૂક્ષ્મ-
તાથી કામ કરવાપણું તે; વિચાર અને
ધીરજથી ઉંડા ઉતરીને કામ કરવું તે.
ડહાપણુ; ચતુરાર્થ

ઝીણવટ, સ્ત્રી ઝિણારા; બારીકી.
(૨) ચતુરાર્થ; ડહાપણુ. (૩) ચીકણાપણું;
દોડડહાપણુ.

ઝીણું, વિ. [સં શ્ચીળ] બારીક;
બહુજ નાના કણ હોય એવું. (૨)
પાતળું; આછું; નાજુક વારનું; સુધાયમ.
(૩) તીવ્રી ધારવાળું; અણીદાર (૪)
નાનું; ઠિગણું. (૫) ધીર; હળવું. (૬)
બહુ સંભાળથી કરવા જેવું; કારીગરીનું.
(૭) ચતુર; ઠરેલ; વિચારીને કામ કરે
એવું. (૮) નકશી-ફોતરણીનું; શુંચનું;
કરકસરથી કામ લેવું તે. કહેવું ઝીણા
પણુ રાઘનો દાણો=નાનું પણ તેજદાર.
ઝીણું બહુ=સારું ખાટું. (૯) આછું;
વાકું; કટાક્ષભરેલું; મોહભર્યું

ઝીપટો, પુ. એક છોડ; જેડીમધ.

ઝીપવું, કિ. સ. અક્ષરથી ઝડપી
લેવું; ઝીલવું.

ઝીમી, સ્ત્રી. સ્ત્રીઓને ધાધરાને બદલે
પહેરવાનું એક ભતનું કાણુ કપડું; છમી.

ઝીલ, સ્ત્રી. એક રોપો. એના દોતણ
થાય છે. કહેવું દોતણ કરીએ ઝીલનું તો
પાપ નય દિલનું. (૨) સાંગ લણવાનું
વાંસનું ઓભર. (૨) તંથુરાના એક તાર.
(૪) લાખેલી મોટી બરણી. (૫) ઉંડા
પાણીની જગો. (૬) ભાગ; છાલક.

ઝીલવું, કિ. સ. સામેથી આવતી વસ્તુને અક્ષર-હવામાંથી પકડી લેવી; નીચે પડતા પહેલાં કાઢ વસ્તુને ઉપાડી લેવી. (૨) એક જણનું બોલવું બીજાએ ઉપાડી લેવું. (૩) ખમવું; માથે લઈ લેવું. (૪) માણવું; ભાગવું (૫) પાણીમાં રમવું; જળક્રીડા કરવી. (૬) ક્યુલ રાખવું.

ઝીલું, ન. નીચેને ઠેકાણેથી ઉપી જગાએ પાણી લઈ જવાની એક રચના તે. કિ. પ્ર. ઝીલું બેડવું=ખવાણી-ઢીલો ખોરાક અપાટાખંધ ખાવો.

ઝીલો, પુ. મોટી લાખેલી બરણી.
ઝુકવું, જી. ઝૂકવું.

ઝુકારવું, કિ. સ. ઝૂકે-નમે એમ કરવું; નમાવવું; ઊંટને ખેસાડવું.

ઝુકાવડા, પુ. એકાવતા રહેવાની વૃત્તિ તે; મન્યા રહેવાપણું.

ઝુકાવડું, કિ. સ. ઝૂકે એમ કરવું; નમાવવું. (૨) લખડાવવું; લટપટી પડે એમ કરવું. (૩) કિ. અ. ચા હોમ કરીને પડવું; સાહસ કરવું. [વડું; થકવડું.

ઝુકાવડું, કિ. સ. લડાવડું; હંફા-

ઝુડિયું, ન. નહિ સોરેલી ડાળી; નહિ છાલેલી-ખાંચેલી-જેવી ને તેવી ઝાડની ડાળી; ઝુડાય એવી ચીજ; ઝુંડવાની લાકડી. રૂ. પ્ર. ઝુંડિયાં પડવાં=ખાસડાં પડવાં.

ઝુડિયા, પુ. ડુંડાં ઝુંડવાનું બુધું; જાડી લાકડી; દાંડિયા

ઝુડો, પુ. અંબોડામાં ધાલવાનો વાળનો જત્યો; રેશમ અથવા સુતરના તાંતણાનો જત્યો; જુડો; ઝુંમખો.

ઝુણઝુણ, અ એવો થતો અવાજ.
ઝુપડી, સ્ત્રી. ડોહુ; ઝોક.

ઝુંમખડાં, ન. તુરિયા ને કુકરપાડાની જાતનાં વેલા ઉપર થતા શાકંજી. (ઝુંમ-ખાખંધ થતાં હોવાથી આ ફળને બહુ વચનમાં ઝુંમખડાં કહેવામાં આવે છે.)

ઝુંમખડું, ન. ઝુંમખું; જત્યો; ટોણું.

ઝુંમખું, ન. એકજ જાતની ધણી વસ્તુઓનો જે સમૂહ તે; જૂથ; જત્યો; ટોણું; સમુદાય.

ઝુંમખો, પુ. જુડો; સમૂહ; ઝુંમખું.

ઝુંમાણું, ન. જત્યાને બારે ઝૂંમી પડવું એક ધરણું; ઝૂલતો રહે એવો અલંકાર.

ઝુંમર, ન. સાથે સાથે ધણા હીવા કરાય અને એક માથે તે બધા ઝૂલતા રખાય એવી કાચ કે ધાતુની રચના તે; હીવાઓ કરવાનું ઝુંલવું રહેતું ઝાડ. (૨) એક ઝુંલવું રહે એવું ધરણું; મીરબં.

ઝુંરણું, ન. ઝુંરવું તે; વલસવું તે; આગરતામાં ચિંતા કર્યા કરવી તે; રડયા કરવું તે; વલોપાત.

ઝુંરપો, પુ. રાત્રિ દિવસ તલસ્થા કરવું તે; જળાપો; ચોક; દુઃખ; વિલાપન. (૨) નાકમેદી; નિસાસો. [ઝલકું

ઝુલડી, સ્ત્રી. બાળકને ઝુંલવું એવું

જુલજુલાર, વિ. જુલામાં બેસી
હિંચકા ખાનાર. જુલાવજુલાર=જુલાવનાર.

(૨) મોજ કરાવનાર. [ગમે એક છંદ.

જુલજુલાર, પુ. ખરબાતિયાના રા-

જુલજુલાર, ન. હિંચકા; હિંચ. (૨)
હિંદોળો; પારણું (૩) ડોરણા (૪)
જુલાવવું તે; રમાડવું તે; લાડ; મોજ
મરાવવી તે (૫) જુલતાં રહે એવાં ધરેણાં.

જુલજુલું, વિ. જુલવું હોય એવું.
(૨) મોજનું; લાડકોડનું (૩) ન. લટ-
કણિયું; જુલવું રહે એવું ધરેણું. (૪)
મનમોહ; મોહણું.

જુલાવજુ', કિ. સ. જુલે એમ કરવું;
હિંચોળજુ. (૨) લડાવવું; મોજ કરા-
વવી; હુલાવવું.

જુલો, પુ. જુલાવી રાકાય એવી બેસ-
વાની એક રચના; હિંચકા. (૨) ડોળી.
(૩) તુકસાન; ખાધ. કિ. પ્ર. જુલા ખાવા
=હિંચકા ખાવા. (૨) અથડાયા કરવું.

જુસ્તી, સી. લડાઈ; ટંટો.

જુ'ંદ, સી. એકદમ ધસીને ખુંચવી
લેવું તે; ઝડપ મારીને ખેંચી લેવું તે.
કિ. પ્ર. જુ'ંટ મારવી=ઝપટ મારવી.

જુ'ંજાર, પુ. મોટી લડાઈનો હંગામ;
મોટી લડાઈ. (૨) લડવૈયો; ચોક્કો; લડ-
વાની ધમ્મળવાળો.

જુ'ંટજુ', કિ. સ. ઝપટ મારીને લઈ
લેવું; ભેર કરીને ખેંચી લેવું; આંચકી લેવું.

જુ'ંદાજુ'ંટ, સી. એક બીબની પાસેથી

જુટી લેવું તે; સામે સામે જુ'ંટ ચલા-
વવી તે; હુંડહુંડ; ખેંચાખેંચ.

જુ'ંદાવજુ', કિ. સ. જુ'ંટ મારીને
લઈ લેવું; પડાવી લેવું; આંચકી લેવું.

જુ'ંડ, [સં. યૂથ] ટોળું; સમુ-
દાય; જતથો; સમૂહ.

જુ'ંડો, પુ. [સં. યૂથ] ધન-
વાળો ઉંચો વાસડો તે; નિરાન; દ્વભ;
ધર્મરાજ્ય કે બળનું ઓળખાણ આપે
એવા ચિહ્નવાળી જે દ્વભ તે; વાવટો.
કિ. પ્ર. જુ'ંડો ઉપાડવો=કોઈ કાર્યની આગે-
વાની લેવી. જુ'ંડો ઉપાડવો=ફતેલ કરવી.
જુ'ંડો રોપવો=મંડાણ કરવું જુ'ંડા તળે=
આશ્રયે; તરફેણમાં. (૨) કોઈ મોટું કામ;
દિગ્વિજયનું મંડાણ હોય એવા કાર્યનું
ઉત્થાન તે.

જુ'ંપડી, સી. ગરીબનું આરામનું સ્થાન;
ધાસ ટુલથી ઉછું કરેલું નાનું ઘર; મહુલી.

જુ'ંપડું, ન. જાજ વગેરેથી બાંધેલું
છાપરં.

જુ'ંક, સી. જુ'ંકણ. [ખાવાં તે.

જુ'ંકણ, ન. ઉંધ-સુસ્તી-ધેનનાં ઝોલાં

જુ'ંકણું, કિ. અ. ઉંધ, ધેન કે સુસ્તીને
લીધે બેઠાં બેઠાં ઝોલાં ખાવાં.

જુ'ંસરી, સી. કુંસરી; હળ વગેરેની
જે આડી બળદની ખાંધે મૂકવામાં આવે
છે તે.

જુ'ંસરં, ન. ધુરા; ધર; કુંસરં.

મૂકવું, કિ. અ. નમી પડવું; લચી જવું; મૂમવું, મૂલવું, લટકવું

મૂઝવું, કિ. અ. [સં. યુષ] ભ્રષ્ટ કરવું; લડવું; બાઝવું (૧) મચ્યા રહેવું; મૂઝમવું.

મૂડ, ન. વળગ્યું છૂટે નહિ એવું જળચર પ્રાણી; મોટા મગર; માછનક (૨) છૂટે નહિ એવી જે જળચર પક્ષ તે; ચૂડ. (૩) ન છૂટે એવી બલા. ૩. પ્ર. મૂડ વળગ્યું ન છૂટે તેવો સંબંધ થવો. મૂડ જેવું = વળગ્યું ન રહે એવું.

મૂડવું, કિ. સ. પડિયાથી મારવું; બુધાથી ખૂબ મારવું. (૨) ઘોડાથી આપ-ડીને ઘેરવું (૩) અપટ મારીને રજ ઉડાડી દેવી. (૪) ખખેરવું; પછાડી પછાડીને અપટવું (૫) જોર વાપરવાને લેવાય તેટલું લેવું. (૬) દાખીને ખાવું. કહેવું નીચી બોરડી સૌ મૂડે = મરીબને સૌ પળવે

મૂમ, સ્ત્રી. ઉરકરણી વગેરેની જે ઉમ અસર તે; જોમ. (૨) મુમમું

મૂમવું, કિ. અ. મૂલવું; બહાર ઘસી રહેવું; ટિંગાવું; મૂમમવું. (૨) ટાપી રહેવું; આનુરતાથી આસપાસ વિંટળાઈ રહેવું. (૩) પકડપકડ થઈ રહેવું.

મૂરવું, કિ. અ. કદપાંત કર્યા કરવું; તલસવું; બળાપો કરવો; હિજરાવું; વલોપાત કરવો

મૂલ, સ્ત્રી. કોઈ ચીજની કિનારીએ

રાખેલી ચીજ તે; શોભા મળે રાખેલો કિનારીપરનો જે મૂલતો બાગ તે (૨) ગાયનની અદર આવતી હલકદાર જે નાની નાની કવિતાની કડીઓ તે.

મૂલવું, વિ કિનારી બહાર લટકવું. (૨) હિંચકા ખાવું (૩) રખડવું (૪) છુટું; ખુલ્લું; મોડળું.

મૂલવું, કિ. અ. હિંચકા ખાવા; હવામાં આમ તેમ હાલ્યા કરવું (૨) લટકવું; લખડવું; ડોલ્યા કરવું (૩) કોઈ પણ કામમાં પછાત પડવું, કાર્યસિદ્ધિ નહિ થવી (૪) નીચા નમી જવું, લળી જવું (૫) ડગમગવું રહેવું; હવામાં ફરફરવું

ઝેર, ન. [પ્કા] પ્રાણીના જીવનને અને તબિયતને હાનિ પહોંચે એવા શુભુ અસરવાળું દ્રવ્ય; ગરલ; વિષ; જે ખાવાથી મરી જવાય તે (૨) અદેખાઈ; ઇર્ષ્યા; દ્વેષ. (૩) વેર; સામાને હાનિ કરવાની અને ચોતાને થયેલી હાનિનો બદલો વાળવાની લાગણી તે. (૪) કુસંપ; રનેહમગ; લડાઈ. કિં પ્ર. ઝેર આપવું = વિષ ખવરાવવું. ઝેર ઉતરવું = વિષની હાનિકારક અસરનું કમી થવું; અદેખાઈ મટવી. ઝેર ખાવું = વિષ લેવું; આત્મઘાત કરવો. (૨) અપ્રિય કે હાનિકારક વસ્તુને સહન કરવી તે ઝેર ચઢવું = ઝેરી અસર થવા માંડવી. (૨) સોખતની ખરાબ અસર થવા માંડવી. ઝેર થવું = વેર બંધાવું ઝેર વાવવું = જેનું પરિણામ સાથે ન આવે એવું કાર્ય કરવું.

ઝેરકચુરો, પુ. બુ. ઝેરકચોળું.

ઝેરકચોળું, [ઝેરકચોળું] ન. એક વનસ્પતિ (૨) એ ઝાડનું કડતું અને વિષની અસર કરનાર બિયું (ઓસડ-માં તેનો ઉપયોગ થાય છે એ અફીણના જેવું કડતું અને કાતિલ વિષ છે. અરધા દીપાથી મરણ નીપજે છે)

ઝેરકાજળી, સ્ત્રી લોહીમાંનું વિષ જે પરસેવા રૂપે બહાર નીકળે છે તે; ઝેરી પરસેવા થઈ આવતો તે કિ. પ્ર. ઝેરકાજળી છુટવી=ઝેર પરસેવા તરીકે બહાર નીકળવું

ઝેરણી, સ્ત્રી. ઢાસ કરવાની હાથરવાઈ.

ઝેરી, વિ. વિષ ચડે એવું, ઝેરવાળું; જેમાં ઝેર હોય એવું. (૨) અદેખું; ઈ-બ્યાળું; અંટસ રાખે એવું

ઝેરીનાળિએર, ન. દરિયાઈ વન સ્પતિનું એક કોટલું. (એને ફાડીને નાવડા જેવું બનાવવામાં આવે છે અને તે સાધુ સન્યાસીઓ પાત્ર તરીકે વાપરે છે)

ઝેરીહું, વિ. ઝેરવાળું; અદેખું; બી-જનું સાદ નહિ ભેઈ શકે એવું; જેના મનમાં બીજા માટે વેરની વૃત્તિ હોય એવું.

ઝેર, ન. ઝાંપડું.

ઝેણું, (ઝંણ), સ્ત્રી. અત્યંત ઝીણી રંગેટી; બારીક રજકણ. (૨) કોષની ધુભરી; ઝડૂન. કિં ૫૦ ઝેણું હડવી=અત્યંત બારીક પરમાણુનું દ્રવ્યમાં હડતું.

ઝેક, પુ. આંખમાં એકએક કંઈ

વાગવું તે. (૨) વાડું વળવું તે; વડણ; ફેર. (૩) ઢળણ-નમણું રહેવું તે; અમુક બાબત તરફ સહેજ વળવું હોય એવું જે તે. (૪) ભરવાડો જે વાડામાં બકરાં ને ઘેટાં વગેરે રાખે છે તે વાડો. (૫) બકરાં કે ઘેટાંનું ટોળું તે. (૬) તુકસાન; ખાધ.

ઝેકવું, કિ. અ. ઝોકાં ખાવા; ડાહ્યાં ખાવા; બેઠા બેઠા હંધવું. કિ. સ. ફે-કવું; હંધું ફરીને હસેટવું (૨) નીચા નમણું; વળવું. (૩) લટકવું રહેવું; લખ-ડયા કરવું

ઝોકડા, પુ. જમવા ઉપર કે મોજ-મજા ઉપર ખુબ પડવું તે

ઝોકાવડા, પુ. ઝોકડા; યા હોમ ફરીને કાંઈ કામકાજમાં ફરી પડવા વગેરેની જે વૃત્તિ તે

ઝોકાવડું, કિ. અ. ઝંપલાવી પડવું; યા હોમ ફરીને ફરી પડવું. (૨) કિ. સ. ફરી પડે એમ કરાવવું.

ઝોકું, ન. હથ, કેફ કે મુસ્તીથી માથું નમી જવું તે. (૨) હથ; નિદ્રા.

ઝોકો, પુ. ઝોક; ગોહો. (૨) ઝુકી પડે એમ કરવું તે; ઝુલાવવું તે; ઝોલો.

ઝોટિંગ, પુ. મરી ગયેલા મુસલ-માનનો લમતો છવ; છત. (૨) રખડતો દાંડ માણસ. (૩) મેહું માણસ. (૪) એકદમ પડાવી લેવું કે ભેરવુદમ ચલાવવાં તે. ઝોટિંગ પાદશાહી=અંધા-ધુધીનું રાખ્ય.

ઝોડ, ન. ભૂત; પિશાચ; વળગણ. (૨) વળગ્યું છટે નહિ એવું જે ચીકણું માણસ તે. (૩) લક્ષ્ણ:-કતરઝોડ=કેમે છટે નહિ અને કંટાળો આપે એવું જે માણસ તે. કિ. પ્ર. ઝોડ વળગવું=એવા ભૂતના સપાટામાં સપડાવું કે કેમે ક્યું અળગું થાય નહિ. (૨) કંટાળો આપે એવા માણસે બાઝી પડવું. ઝોડ છટયું= પીડા ટળી.

ઝોડજપટ, સ્ત્રી પિશાચના સપાટા માં આવી જવું તે; ભૂતની ચોટ લાગવી તે. (૨) વળગાડ; ભૂત પ્રેતનું વળગવું તે.

ઝોયણી, (ઝોણી), સ્ત્રી. ઝોળી; ખરિયો; કપડાના ચાર છેડા એમા રાખીને બનાવેલી ખલેચી.

ઝોરણો, પુ. ચાર પડ કે ખાનાં-વાળી ખલેચી; કપડાં વગેરે બરવાનેા સારો કાચળો; ઝોણણો.

ઝોરોસ્કર, ન. ઇરાનના એક અસલી રાજવંશનું નામ. (સુર અને અસુર, તેજ અને અધકારના ઝગડામાંથી ઝરયુ-સ્તે એક નવો ધર્મ ચલાવ્યો તેના અનુયાયીઓ 'ઝોરોસ્કર' કહેવાય છે. એ ધર્મ પારસીઓ પાળે છે.)

ઝોણણો, પુ. ચોરણો; મોટી ઝોળી. ઝોણવું, કિ. અ. ઝુંલવું; ડોલવું; ઢાલવું. (૨) ઝોશં ખાવાં.

ઝોણું, ન. ટોણું; ઝુંડ; સમુદાય. (૨) ઝોણું; ડોણું. કિ. પ્ર. ઝોલાં ખાવાં=જળ-

ડવું; વળખાં મારતા રહી જવું (૩) અવકાશ; અંતર; આંતરો; છેદ. (૩) ઝુંલવું; ડોલવું; ડગમગવું

ઝોલો, પુ. ઝુંલો; હિંદોળો. (૨) હિંદોળાનું અકકેક આદોલન તે. (૩) વચમાંથી ઢીલા પડીને નમી જવું તે કિ. પ્ર ઝોલો નાખવો=વચમાંથી ઝુંકવી-નમાવી નાખવું (૪) નકામું રખડયા કરવું તે; અધવચ લખડયા કરવું તે (૫) મોહળાણું; કટાક્ષ.

ઝોળ, સ્ત્રી [સં. જ્વાળા] ઝાળ. (૨) હરફેઈ વળગણ જેવું તે; ભૂતપ્રેત.

ઝોળવું, કિ. સ. ઝુંલાવવું; ઝોણવું; હિંદોળવું. (૨) આમતેમ હલાવીને રગડી નાખવું; પીખી નાખવું.

ઝોળાણું, કિ. અ આમતેમ ઝોકાં ખાવાં. (૨) ઘોળાણું; પાર ન પડતાં વચમાં રહી જવું.

ઝોળાવો, પુ. ટીંબા ને કોતરોવાળો જમીનનો ભાગ. (૨) ઢોળાવ. (૩) નમણું; ઝોક; ઝોલો; ખાડ.

ઝોળી. સ્ત્રી. ચારે છેડા સાથે બાંધી લઈ વચમાંથી ઝુંલતો રાખેલો લુગડાનો એક ઘાટ. (૨) બાળકને સુવાડવાને ઝુંલવું રહે એમ બાંધેલું કપડું તે; ઝોણું. (૩) કપડાની સાદી ખલેચી; ઝોળણી; નાનો ખરિયો. ઝોળો ઝોળી=નાના બાળકનું નામ પાડતી વખતે કરવામાં આવતી એક ક્રિયા. કિ. પ્ર. ઝોળીમાંથી ઝડપાવું=ઝોકરો

બાળક હોય ત્યારથી વિવાહની માગણી થઈ જતી. ઝાળી ફેરવવી=લીખ માગવી.

ઝાળો, પુ. ઝાલો; લયક; વચમાંથી લખડી પડતું તે. (૨) ઝાટી ઝાળી; કોથળો. રૂ. પ્ર. ઝાળાશેક=દવાનું ચૂર્ણ બાંધેલી પોટલીનો શેક તે

ઝાંદણું, કિં. અં. એકદમ ઝડપ મારીને ઝંટી લેવું તે; ખુંચાવી લેવું; ઝંટ મારીને લઈ લેવું.

ઝાંદીલેણું, ખુંચાવી લેવું; પડાવી લેવું.

ઝાંસણું, કિ. સ. રીસ કરી તિર-સ્કારથી આપણું; અભાવને લીધે અફરથી રીસ કરીને દેવું

ઝ.

ઝ, પુ. [સં.] ઝુજરાતી ભાષાની લિપિના મૂળાક્ષરોમાં એકવિસમો અક્ષર. ચ, છ, જ અને ઝ ની પૂરતી આવતા અનુસ્વારમાં આનો ઉચ્ચાર થતો હોવાથી અનુસ્વારને બદલે સંસ્કૃત લખતી વખતે તે બેઠાય છે. : અઽઽઽઽ, જઽઽઽઽ; વગેરે.

ટ.

ટ, પુ. [સં. ટ] ઝુજરાતી ભાષાના અક્ષરોમાંનો અગિયારમો અંજન.

ટઈપડણું, કિં. અં. તુટી પડે એમ થઈ જતું; મદમદી જતું; ભરચક ભરાઈ જતું. નેમકે-એકરડાં ખસી ટઈ પડે છે.

ટક, અં. રહી રહીને થતો ટકાસ મો અવાજ; હોંકનો રણકો.

ટકટક, સ્ત્રી. ' ટક ' એમ કરીને વારંવાર થતો એવો અવાજ. (૨) બખડયા કરવું તે; ખોટી તકરાર; બકબકાટ નકાસું ટાયલું કર્યા કરવું તે. (૩) અ. એક નજરે જોયા કરવું તે; ટગર ટગર.

ટકટકણું, કિ. અ. ટકટક થાય એમ વાગણું (૨) બરબડણું; તકરાર કરવી. (૩) મીટ માંડીને જોયા કરવું

ટકટકાટ, પુ. ટકારાના રણકાર પડયા કરવા તે. (૨) તકરાર કર્યા કરવી તે; બડ-બડયા કે ગણગણયા કરવું તે; ટાંક ટાંક કરવું તે.

ટકટકારો, પુ. ટકટક કર્યા કરવું તે; લવારો

ટકટકિયું, વિ. ટકટક કર્યા કરે એવું; તકરારી; લવારો કર્યા કરનાર; અણગણ્યા કે બડબડયા કરે એવું.

ટકણું, કિ. અ. સ્થિર લભા રહેવું. (૨) જારી રહેવું; નીલ્યા કરવું. (૩) ખોટી યવું; ઝાઝી વાર શેકાણું. (૪) ધણે વખત ચાલવું; પહોંચવું; નીલવું.

ટકાઉ, વિ. ટકે એવું; લાંબો વખત પહોંચે એવું; મજબુત; ધીંચું ચિરસ્થાયી.

ટકાર, પુ. ટ અક્ષર; ટ એવો ઉચ્ચાર.

ટકાવ, પુ. ટકવાપણું; આલ્યા કરવું તે સ્થિતિ કરીને મજબૂત રહેવું તે; ક-સોટીની વચ્ચે ચોતાની સ્થિતિ બળવી રાખવી તે.

ટકાવણું, કિ. સ. ટકે, પહોંચે, નીલે,

ચાલે એમ કરવું; ચલાવવું; નિભાવવું

ટકો, પુ. ત્રણ પૈસા તે. (હાલ જેમ “આનો” શબ્દ વપરાય છે તેમ પહેલાં ‘ટકો’ શબ્દ વપરાતો) (૨) સોમો ભાગ તે. (૩) ટકાનું વ્યાજ=દરસેંકડે દર માસે એક રૂપિયા પ્રમાણેનું વ્યાજ. [સં. ટંક] છાપવાળો રૂપાનો સિકો; રૂપિયા. કિ. પ્ર. ટકા કરવા=માલ રોકડે વેચી પૈસા એકઠા કરવા ટકા ચઢાવવા=દલાલી=મિશન તરીકે દર વધારી કહેવું. (૨) વખાણવું; વચારવું; અતિ-શયોક્તિ કરવી રૂ. પ્ર. ટકાનું માણસ=જોણું પાત્ર ટકાના ત્રણ રોર=કશા હિસાબમાં નહિ એવું; તુચ્છ. કહેવું ટકાની ડોશી અને ઢબળા મુંડામણ=માલની કિંમત કરતા ખરાબત વધારે ટકો મળે પણ તક ન મળે=પૈસા કરતાં વખતની કિંમત બહુ મોટી છે

ટકોટક, અ જુઓ ટંકાટંક.

ટકોર, સ્ત્રી. મરોડની બોલી; મરક-રીમાં ટીકા કરવી તે; મેણું મારવું તે; આક્ષેપ; પરિહાસ; વક્રોક્તિ (૨) ટાક; ટોકણી, ઠપકાનો ભથ (૩) તપાસ; કામ લેવાની ચોકશી; દાખ; ધાક.

ટકોરખાનું, ન. ટકોરા પાડી વખત જણાવનારાઓને બેસવાનું સ્થાન તે. (૨) ચાર ચાર ઘડીએ ચોકડિયાં વગાડન રાખ્યાનું જે ખાતું તે; તેથી બોડીઓના સમુદાય તે.

ટકોરવું, કિ. સ. ટકોરો મારીને કહેવું; ટાકવું; ઠપકો દેતા રહેવું; ચાનક આપ્યા કરવી; ચેતવતા રહેવું; ભથત રાખવું (૨) ઇસારત કરવી; જણાવવું; પ્રેરવું.

ટકોરી, સ્ત્રી ટાકરી; ઘંટડી. (૨) હલકો આધાત; ડોક; હડસેલો; આંગળીની ટાકર. (૩) ઝીણા રણકો (૪) નાનો મુદ્ગર; મોગરી

ટકોરો, પુ રણકો; ડોકનો અવાજ. (૨) મોગરીનો હલકો આધાત, ડોક; ચાપટ. કિ. પ્ર. ટકોરો મારવો=અવાજ થાય એવો ડોક મારવો; તપાસી જોવું. ટકોરો મારી જોવું=ચાપી ખખડાવી જોવું. રૂ. પ્ર. બારને ટકોરો=બરોબર બાર વાગે.

ટકર, સ્ત્રી. લડાઈ; તકરાત. બે જણા-જોએ બરોબર ટકી રહેવું તે; ભાગી જવું કે પાછા નહિ હડી જવું તે. (૨) ટાકર. (૩) કપાળનો એક તરફનો દુખતો ભાગ તે. કિ પ્ર ટકર લેવી=સામો મારો હિમ્મતથી ઝીલવો. ટકર મારવી=સામાના કરતાં સરસ નીવડવું ટકર ઝીલવી=સામો હુમલો ઝીલવો.

ટગટગ, અ એક નજરે જોયા કરવું તે; ટગરટગર; ટગમગ.

ટગમગ, અ. ટગટગ. (૨) વિ. ટગમગ; મુશકેલીએ સ્થિર રહેવું; ટગમગ.

ટગર, સ્ત્રી. એક સરખી નજરે જોવું તે; કટાક્ષ. [માંડીને જોવું તે; ટગટગ ટગરટગર, અ. એક નજરે મીટ

ટમરડી, સ્ત્રી. ટેકરીનો આકાર તે; ઉત્તર યડાવી હોય એવું તે; હદ-મર્યાદાની બહાર ધસી રહેલું હોય એવું તે.

ટગરમગર, અ. ટગરટગર.

ટગુમગુ, વિ. અસ્થિર; પરાણે ટકી શકે એવું; ડગડગતું; ટાલ ટોલા. (૨) પરાણે-મુસીબતે નીભતું હોય એવું (૩) ધીમું ધીમું; જેમ તેમ કરીને.

ટચ, અ લાકડા વગેરે ઉપર ધા પડતા થતો એવો અવાજ. (૨) લગાર વારમાં. (૩) ટચ એવો અવાજ થાય તેમ; ઝટ; એકદમ, ચપટી વગાડતાંની સાથે.

ટચ, સ્ત્રી. કાપવાથી અને ધસવાથી જણાતો જે સોના રૂપાનો ખસે કસ તે; કસોટી; અસારાની જે છાપ તે; કાપ; ચિહ્ન; વગાશ. ર. પ્ર. સો ટચતું સોનું =ઉંચામાં ઉંચું.

ટચકડી, સ્ત્રી. જે આગળીઓના ટેરવાં જોરજોર દાખીને છુટાં પાડતાં થતો જે અવાજ તે (૩) ટચકડી, ઠિંગણી, નીચી, નાની (સ્ત્રી)

ટચકારી, સ્ત્રી. ટચકી. (૨) ટચકારી; જીલને ઉંચી ચડાવી એકદમ નીચે પાડવાથી થતો એવો અવાજ.

ટચકાવણું, કિ સ. ટચકા મારી મારીને કાપણું; મારણું; હુંદણું; ઝટકા મારવા.

ટચકિયું, ન. કમરનું એકદમ રહી

જવું તે; સાંધાનું એકદમ અકડાઈ જવું તે. (૨) સાંધા અને હૃદય એકદમ કામ કરતા રહી જવાથી થતું મરણ; હુંડિયું.

ટચકું, ન. ટેરવું; ગોળ છેડાનો ગોળ અવયવ. (૨) નાનું ટાણું; સાંધા-રણ પ્રસંગ; ટાણું ટચકું (૩) ટીંટલું; કકડો.

ટચકો, પુ. 'ટચ' એવા અવાજ સાથે પડતો જે ધા તે. (૨) ધા પડતાં થતો અવાજ તે. (૩) માનભંગથી ખોટું લાગવું તે. કિ. પ્ર ટચકો લાગવા = રીસ ચડવી.

ટચટચ, અ. એવો અવાજ થાય તેમ.

ટચરો, પુ ડોસો.

ટચલીઆંગળી, સ્ત્રી. છેઢી ને સીંથી દુંડી આંગળી તે; કનિષ્ઠિકા.

ટચાક, વિ. ખાલી ભલકો કરનાર; શેખીખોર; આછુકલો; દલો

ટચાકડી, સ્ત્રી. ટચાક સ્ત્રી (૨) ટચકી વગાડવી તે; ચપટીનો અવાજ. (૨) (૩) નાની બહુક; ટચ દઈને ભડાકો થાય એવી પિસ્તોલ તે.

ટચાકો, પુ. 'ટચ' એવો અવાજ તે; સાંધાનો કડાકો. કિ પ્ર. ટચાક ફોડવા = આંગળાં ખેંચીને અવાજ કરવો; મુસ્તી કાઢવા અંગ મરોડવા. (૨) દુખણું લેવાં.

ટચુકડી, સ્ત્રી. નાની. જેમકે:- ટચુકડી સો વાતો.

ટટવાણી, સ્ત્રી. નાની ઘોડી; ટટુની
જાતના ઘોડાની માદા.

ટટવું, વિ. નાનું ઠીંગણું ઘોઢું.

ટટળવું, કિ. અ. ઝુકવું; ઝડપવું;
ઉપરથી નીચે લટકવું; લખડવું; અંતરાળે
રહેવું (૨) આશાએ આશાએ ઇચ્છિત
વસ્તુની આસપાસ ફરવું. (૩) તલસવું;
રીખાવું; પીડાવું; ખાલી વલખાં મારવાં
(૪) કળકણવું; રોવું; ઝખવું; તલસવું.
(૫) નિષ્ફળ જવું; રહી જવું

ટટળાટ, પુ ટળવું તે; વલોપાત;
વલખાં મારવાં; તલસ્યા કરવું તે.

ટટળાવવું, કિ પ્રે ટટળે એમ
કરવું; વલોપાત કરવું આશામાંને આશામાં
રાખવું; તલસાવવું; ઝખાવવું; રિખાવવું

ટટાર, વિ સીધું વગર આશ્રયે હળું
રહેવાની શક્તિવાળું; કૌવતવાળું; સચાક્ર;
હોશિઆર; તંદુરસ્ત. (૨) સીધું; સોટા-
જેવું; અફડ (૩) તેજ; જામત; સાવ-
ધાત. કિ. પ્ર. ટટાર થવું=પોતાના બળ
ઉપર હલ્લા રહેવાય એવા થવું ટટાર
હલ્લા રહેવું=સીધા હલ્લા રહેવું.

ટટ્ટી, સ્ત્રી. વાંસની સાદડી; આડો પડદો
કરવાને કામ આવે એવું યુધીને બના-
વેલું જે પડ તે. (૨) બીંત તરીકે બરેલાં
જે કામડાં વગેરે તે. (૩) સળીઓનો
પડદો તે; બારી બારણામાં રાખવાની
ગુચેલી જળી; ચક્ર. (૪) વાળા અથવા

જવાસાનો ચક્ર; આડ; આંતરો. (૫)
સંડાસ; જાનર.

ટટ્ટુ, ન. નાનું ઘોઢું; બટ; નબળું
ઘોઢું; ઠીંગણું ઘોઢું (૨) ઉપાય; ઉલાજ;
(૩) ચલણ; દોર. ટટ્ટુ નભાવવું=સાધારણ
રીતે કોઈ પણ કામકાજ જમડાવે જવું.

ટટ્ટો, પુ. 'ટ' અક્ષર; ટકાર.

ટડપડ, (ટૅપૅટ), સ્ત્રી ખાલી દોર-
તોરનો દેખાવ કરવો તે; ડંફાસ મારવી
તે; જોર બતાવવાનો ચત્ત કરવો તે. (૨)
ઉક્ષતાઈ; છાક; ઉછાંછળાપણું; ખોટી ધોધલ.
(૩) ઉતાવળ; દોડધામ.

ટડપડાટ, પુ. પ્રતિકાર; અવરોધ.
(૨) ખડખડાટ. (૩) શેખી; ઉક્ષતાઈ.

ટણકું, વિ કલા છતાં ચાનક ન
લાગે એવો; ડોઢ. (૨) લટકણ; અટક્યાળું.

ટણકો, પુ બહુ ખોટું લાગવું તે;
તીવ્ર લાગણી થવી તે; ઝટકો; ચપકો.

ટન, પુ. [ઝં] વજનનું એક મોટું
પ્રમાણ. (લગભગ ચાપન મણુ વજન.)

ટપ, અ. ઝટ લઈને ટપકુ પડે તેવી
રીતે. (૨) એવો અવાજ થાય તેમ. (૩)
ઝટ; તાબડતોબ; તરત.

ટપકટપક, અ. એક પછી એક ટપકાં
પડ્યા કરે તેમ.

ટપકવું, કિ. અ. ટીપાડે ધીમે
ધીમે નીચે પડવું; ગળવું; ચૂવું. (૨) ઓગ-
ળીને ટીપા ટીપા રૂપે વહી જવું.

ટપકાવતું, કિ. સ. ટપકે એમ કરવું.

(૨) ટુંકાણુમા લખી લેવું; નોંધ રૂપે લખી રાખવું.

ટપકિયું, ન. ટપ દઈને મરણ થવું તે. (૨) થોડા વખતમાંજ મરણ થઈ ભય એવો એક રોગ.

ટપકી, સ્ત્રી. ગોળ નાનું બિંદુ; નાનો ચાંલો; બિંદી. (૨) મિનાકારી કરેલી અભરખતી નાની ગોળ પતરી; દીલડી; ટીપકી (૩) કસબી ભરતમાં વપરાતો ધાતુનો નાનો ગોળ ચકચકિત ચાલો. (૪) હુદડી; ઝીણી ગોળ કુડાળી.

ટપકું, ન. નાનું ગોળ બિંદુ; બિંદી; નાનો ચાંલો. (૨) ટીપું, છાટો; ફેર; કણ. (૩) મીંડું; શન્ય; અતુસ્વાર. (૪) ચિહ્ન; નિશાન. (૫) ચોઢું.

ટપકો, પુ. જન્મકાળના શ્રેષ્ઠ વર્ગે રેતું જે ટાચણુ તે; જન્મશ્લેષ. (પારસીમાં)

ટપટપ, અ. ટીપાં પડેથી થતો એવો અવાજ. (૨) ચામડાના કંકડા ઉપર ચપટી વસ્તુ આમ તેમ ફેરવવાથી થતો અવાજ (૩) ચટચટ; તરત; એકે સપાટે-સામે-એકદમ (૪) એક પછી એક; ઝટ ઝટ; (૫) સ્ત્રી. પાછલો બટબડાટ.

ટપટપાટ, પુ. બડબડાટ. (૨) ટપ-ટપ એવો અવાજ તે. (૩) ચાપલ્ય. (૪) ખટરાગ; ગરબડ; બોલબોલા.

ટપટપિયું, વિ. ટપટપ કરનાર; તક-રાત્રી. (૨) ન. ટપટપી; ચામડાની સલાડી.

ટપટપી, સ્ત્રી. ચામડાના જે કંકડા

ઉપર હળમો અજાને ટપટપ કરે છે ને.

ટપલી, સ્ત્રી. ધીરે રહીને કોઈ વસ્તુ ઉપર હાથનાં આંગળાં મારવાં તે; હલકી લપાટ; લપડાક; ધીમો તમાચો. કિ. પ્ર. ટપલી મારવી=હલકેથી લપાટ મારવી. (૨) સોદો નક્કી કરવો. (૩) મેણું મારવું. (૪) કપકો દેવો.

ટપણું, ન. કુલારનું હાથાં ટીપવાનું આભર; લાકડાની ચપટી હથોડી. ટીપણી.

ટપલો, પુ. મોટી ટપલી. (૨) મેણું; ટાણો. (૩) તહોમત; બટો; આળ; બદ-નામી; દોષ. કિ. પ્ર. ટપલો મારવો=ટાણો મારવો.

ટપડું, કિ. અ. ઉપર થઈને જવું; વધવું; ફટી જવું; ટપી જવું.

ટપસટપસ, જુ. ટપુસટપુસ

ટપસિયાં, જુ. ટપુસિયાં.

ટપાટપ, સ્ત્રી. ઉપરાઉપર સવાલ જવાબ થવા તે; બોલચાલ; ટપાટપી; લડાલડી. (૨) અ. ટીપા પડતાં હોય તેમ. (૩) ઝટપટ; તરત; ટપટપ

ટપાટપી, સ્ત્રી. બોલચાલ; લડાલડી; ટપાટપ. (૨) ચડાઉતરી કરવી.

ટપારવું, કિ. અ. વારવાર કહેવું. (૨) મારવું જુ. ટપેરવું.

ટપાલ, સ્ત્રી. એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે કાગળપત્ર પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા તે; ડાક. (૨) ટપાલદ્વારા આવેલું જે કંઈ હોય તે. (૩) કાગળપત્રનો કોથળો; કામ-કાજનું જે લખાણુ તે; ચાંદીચપાટી, કાગળપત્ર, પત્રવ્યવહાર વગેરે તે.

ટપાલી, પુ. ટપાલમાં આવેલા કાગળો વહેંચનારો; એક ગામથી બીજા ગામ કાગળપત્ર લઈ જનારો. [યતું; ટપી જતું ટપાવતું; કિ. અ. બીજાથી સરસ ટપીજતું; કિ. અ. બીજાથી સરસ થતું; વધી જતું; ફેદી જતું]

ટપુશટપુશ, અ. ટપ ટપ અવાજ કરે એમ; ધીરેધીરે; ઝાલાં ખાઈ ખાઈને (૨) જોડા ટપ ટપ પાનીએ અફળાતા રહે એમ ચાલતું તે; જોડા ઘસડાતાં જાય તેમ ધીમે ધીમે ચાલતું તે (૩) ટપજી મરાતી જાય અને કાચ થઈ જાય તેમ

ટપુશિયાં, ન. ફાટયા તૂટયાં ખરા વગરનાં ખાસડાં, ટપુશટપુશ થાય એવા ખાસડા (૨) અનાજ વગેરે ઝાડકતા સુપડાને આગલે ભાગે આવતી ધૂળ ઉડાડી મૂકવાને જે ઝાડકો દેવામાં આવે છે તે

ટપેરતું, કિ. અ. ટપલાથી મટેરતું; હલકું હાથે ટીપવું. (૨) મારતું, ડોકવું. (૩) ભોગવવું.

ટપોટપ, અ. એક પછી એક; ઉપ-રાઉપરી; ઝટપટ; ટપટપ

ટરપેક, પુ. અમુક લાભાણુનો આવરો તે; છેડું; અંતર. (૧) અમુક અમુક અંતરે પડતા વિસામાતે; મુકમ; મજલ (૩) ગાયનમાંનો ઉચલો અને વિરામ લઈ ઉલટાવવાની ટુકોનો ક્રમ તે. (૪) મેણા-ટાણા રૂપ ભોલ; છક્કડ; ચાળખો. (૫) ઘોડાગાડી; ટાગો.

ટખારોચ, વિ. ભરપુર, છલકાઈ જાય તે પ્રમાણે પુરેપુરું ભરેલું.

ટખારો, પુ. ધરગતુ સરસામાન. (૨) અધુ ગુંચવાઈને સેળભેળ થઈ જાય તે.

ટચુકડિયું, ન. ધીમાં કાલવેલો જલેબી કે લાડુનો ભુકો; કેલ. (૨) નાચુક; ઠોંગણું; નાતું; ટચુકડું.

ટચુડી, સ્ત્રી નાની લોટી; કળસલી. (૨) ઠીંગણી છાકરી; ટચુકડી.

ટબો, પુ. પાનામાં પાડેલો ઢાંસિયો. (૨) ઉસ્તલિખિત ગ્રંથોનાં પાનાંમાં જે તળે ઉપર ઢાંસિયામાં લખેલી ટીકા હોય છે તે.

ટમટમવું, કિ. અ. પડુ પડુ થઈ રહેવું; વરસાદ આવવાની તૈયારી થઈ રહી હોય એમ વાદળનું ઝીણું ઝીણું ફેરે ટપકી રહેવું; ઝડુમી રહેવું; તૂટી પડે એમ થઈ રહેવું. (૨) આશાભર જોયા કરવું; ઉપર ને ઉપર ફર્યા કરવું

ટમટમ ટ, પુ. ઉપરને ઉપર ઝડુમી રહેવું તે. આશામાં ને આશામાં તલપી રહેવું તે (૨) 'ટમટમ' એવા અવાજનું થઈ રહેવું. (૩) ઉતાવળ; ત્વરા.

ટમેટાં, ન. એક જાતનું જોળ શાફળ. ટરપેનટાઇન, ન. [અ.] એક જાતનાં ઝાડોમાંથી કાઢેલું તેલ.

ટલો, પુ. ધકો; ટાલો; હડસેલો. (૨) ફેરો; આટો

ટવળવું, કિ. અ. ટળવળવું; વલવ-લવું, ઝંખવું; તલસવું. (૨) તીખાવું; પીડાવું; હેરાન થવું.

દશિયો. પું લોહીના ધીપાતું
ખહાર આવત તે. ટસર; ધાગો; છાટો;
ધીપું. (૨) તરડ ચોરો [મીટ; સરત
ટસ, સીં બાજુ; કોર. (૨)
ટસટસ, અં ચુસતા થતો એવો
અવાજ (૨) ટગરટગર.

ટસટસણું, કિં અં ચુસાણું;
ધીપેટીપું તણાધને જણું. (૨) ઢીણું
અને પોચું પોચું થઈ જણું. (૩)
તંગ થઈ જણું; કચકચણું, ચસચસણું.
ટસટસાટ, અં ચસચસાટ;
તમામ ચુસાઈ બચે તેમ.

ટસટસાવણું કિં સં ચસચ-
સાવણું; તમામ લઈ લેણું.

ટસર, સીં ભેરથી સપાટી ઉપર
ધસી આવેલી લોહી-રસી વગેરે પ્રવા-
હીની રેખા, દશિયો. (૨) રેખ, છુલો;
આંખમાં દેખાતી કીણી લાલ નસ.

ટહકારો, પું અશક્તિ અથવા
દુઃખને લીધે આસ લેતા ને મૂકતા
એની મેળેજ થઈ જતો હંકારો. (૨)
ટહકડું તે, ટહકો.

ટહકડો, પું કોયલનો લાભો
સાદ, ટહકો; ટૌકો. (૨) મોરનો લં-
બાધને નીકળેલો અવાજ, કેમ.

ટહકડું, કિં અં મોર કોયલનું
બોલણું. [તે; ટહકો.

ટહકાર, પું ટહક એવો અવાજ
ટહકો, પું ટહકડું તે, ટૌકો;
મોર અને કોયલનું લહેકાવીને લાંબા
સૂરે બોલણું તે. (૨) આવતી વાતમાં

હાજિયો પૂરવો તે; ટેકો; હુંકારો. (૩)
પૂરવણી, પૂરતી; વધારો (૪) લહેકો.

ટહેલ, સીં ટેલ; વસ્તીને બાધ-
દાયક સુભાષિત સંભળાવીને લીખ
માગવી તે (૨) સુભાષિત લલકારતા
લલકારતા વચ્ચે ફરણું તે.

ટહેલણું, કિં અં ટેલણું; ડો-
લતા રોલતા ને ગાતા કે વિચાર કરતા
કરતા આમ તેમ ધીરે ધીરે આટા મારવા

ટહેલિયો, પું ટેલિયો. ટહેલ
નાંખીને લીખ માગનારો બ્રાહ્મણ. (૨)
વગર નોતરે જમનારો બ્રાહ્મણ

ટળવળણું, કિં અં તરફડિયાં
મારવાં; વલખા મારવાં; તરફડણું;
વલવલણું; ફાંફાં મારવા. (૨) રીઆણું;
પીડાણું; હેરાન થણું; દુઃખ ભોગવણું.
(૩) ઝુરીમરણું; ઝંખણું.

ટળવળાટ, પું ટળવળણું તે;
વલખા મારવા તે; ફાંફા. (૨) વલો-
ખાત કળાણું; ઝંખના; વલવલાટ.
(૩) શોક; સંતાપ; ચિંતા.

ટળણું, કિં અં વટણું; દૂર થણું;
આણું જણું, જણું રહેણું. (૨) તિર-
સ્કારથી ખસણું. (૩) મટણું, સાઈ
થણું. (૪) જણું; છટણું. [મટીજણું

ટળીજણું, કિં અં જણું રહેણું;
ટંક, પું [સં.] છાપ મારેલો
સિક્કો, રૂપિયો. (૨) વેળા; વખત; વાર

ટંકણખાર, પું [સં. ટંકન
ક્ષાર] ધાતુ વગેરેને ટાંકી-માળી
નાખે એવો એક ભતનો ખાર.

ટંકશાળ, [સં. ટંકશાળા]
ચલણી સિક્કા પાડવાનું સરકારી
કારખાનું.

ટંકશાળી, પુ. ટંકશાળનો વડો;
ટંકશાળવાળો. (૨) એક અટક.

ટંકાર, પુ. [સં.] ધનુષની
દોરી તાણીને મૂકી દેવાથી થતો જે
ધ્વનિ તે. (૨) લડાઈની તૈયારી સૂચ-
વનારો હથિયારોનો જે અવાજ તે.
(૩) ઉપોદ્ધાત; પ્રસ્તાવના, ચેતવણી;
સૂચના. (૪) વિરમય; ઝલુતાર.

ટંકાવણું, કિં સં ટાંકણાથી
ખણાવણું. ખડખડું કરાવણું; ટાંક-
ણાથી ટાકણું. (૨) ટાંકા મરાવવા;
ટાંકાથી સધાવી બેઠી દેવું. (૩)
નોખાવણું; અક્ષરે ટુંકામાં લખાવણું;
ટપકાવરાવણું.

ટંકિત, વિ. [સં] ટાંકેલું;
ખણેલું; અંકિત, ચિહ્નિત; કિરેલું.

ટંકેટંક, અ. એક ચોકસ વખ-
તથી બીજા ચોકસ વખત સગી; ફેરફેરે;
હરવખત; ચોખ્ખ વખતેજ. (૨) ટાંકા-
ટાંક; ભરપુર ભરેલું હોય તેમ; છલા
છલ; ટંકોટંક, ભરપુર. (૩) વારોવાર;
વખતોવખત

ટંગ, પુ. ટાંગો; ટાંચિયો; પગ.

ટંગડી, સ્ત્રી. પગથી ધૂંટણ
લગીનો જે લાખો અવયવ તે; પગ.

ટંગાણું, કિં અ. અક્ષર રહેલું;
લખડણું; લટકી રહેલું; ઝૂલી રહેલું. (૨)
કિં સં લટકાવણું, લખડાવણું; ઝુલવણું

રહે એમ મૂકવું. (૩) ફાંસી દેવું;
લખડાનીને મારી નાખવું; ઉંચે બાંધવું.
(૪) આશ્રિત થઈ રહેવું; કાઢને
આધારે હોવું.

ટટાખોર, વિ. જ્યાં ત્યાંથી
ટટો કરે એવું; લડકણું, કળિયાખોર.

ટટો, પુ. કળિયો; લડાઈ;
અણબનાવ, તકરાર.

ટંડેર, વિ. મોટું, બહુ ઉંચું.

ટંડેલ, પુ. વહાણ ઉપરનો
મુખ્ય ખલાસી તે; સુકાની.

ટાધપ, ન. [અ.] ઉપસેલા
અક્ષરનું બીણું; છાપવાના અક્ષરનો
સિક્કો છાપ. (૨) મળતો આકાર.

ટાધપરાઈદર, ન. [અં.] તમામ
અક્ષરોના બીણાનું એક એવી ગાઠ-
વણીવાળું ચત્ર કે જેથી માણસ હાથે
લખતો હોય તેમ દરેક બીણા ઉપર
આગળીઓ દાખીને કામજ છાપી શકે.

ટાઉટાઉ, અ. બહુ બકવાદ
કરવો તે.

ટાકર, સ્ત્રી. ટકોરી; ઠાકર.

ટાકરડી, સ્ત્રી. હલકો આધાત
કરવો તે; ઠાકર. (૨) કઠણ-રણકી
જમીન.

ટાચકડુચક, વિ. ટાપટીપ કરાય
એટલું; ઉપર ટપકે ચાલી શકે એટલું;
ફાલણું; પરચુરણું; કામ પુરવું.

ટાચકો, પુ. હાથ પગની આંગ-
ળીઓના સાધાને ખેંચતાં જે અવાજ
ચાલે તે. (૨) ઘોડિયે લટકાવવાનું

છોકરાને રમવાનું ઝુમણું; લોકડાના
ગોળ મણકાનું રમકડું. (૩) મેણા-
ટોણાની કે કડવા વચનની જે તીખી
લાગણી થવી તે; રીસ.

દાદ, સ્ત્રીં શણ અથવા રેસાના
વણાટનું જાડું કપડું; ગુણપાટ. (૨)
મોટી થાળી, તાટ (૩) વિં અઢકડ;
સખત, સજજડ; કઠણ, કડક. (૪) મત્ત;
ચકચર; ખૂબ ચઢેલ. (૫) બેરામ;
નિર્ભજ. [કપડું.

દાદપટ્ટી, સ્ત્રીં સુતળીનું જાડું

દાદણું, નં વાસણ, ઠામ.

દાદિયાં નં કામડાના ખારણાં
(૨) ગાડામાં વાંસની ચીપોના કકડા
ગોઠવીને બનાવેલી જે આડ તે.

દાદી, સ્ત્રીં ટટી.

દાડું, નં દર્શની સળીઓનું
આસનિયું. (૨) કામડા વગેરેની
બનાવેલી નાની સાદડી. (૩) વાંસ,
કામડાં, વગેરેની ભીંત-આંતરે તે.
(૪) કામડાનું ખારણું; ઝાપો. (૫)
ધાસની ભીંતોનું ઝુપડું. કિં પ્રં
દાડું ભરવું=આંતરે ભરી લેવો; નાનું
ઝુપડું ઉણું કરવું.

દાઢ, સ્ત્રીં શરીરને જે ઠંડકની
અસર લાગે છે તે; શીતલતા; ઠંડી;
શરીરને જે કણકણી ચડી આવે છે તે.
શૈત્વ. કિં પ્રં દાઢ આવવી=ઠંડક
લાગવી હોય એવી અસર થવી;
તાવની કણકણી આવવી. (૨) કંપારી
આવવી; નહિ ગમવું. દાઢ ચડવી=

અણગમો થવો; દુઃખ લાગવું. દાઢ
પડવી=ઠંડી લાગવા માંડવી. ૩૦ પ્રં
દાઢતડકો=સમય સમયની સારી માઠી
અસરો તે

દાઢક, સ્ત્રીં શીતળતા; ઠંડક.

(૨) પાણીના અંશથી જે ઠંડી લાગવી
તે (૩) નિરાંત-શાંતિ તે; સંતોષ;
શાંતા. કિં પ્રં દાઢક કરવી=ઠંડા
દ્રવ્યથી તપેલા રૂઢિરનું શાંત કરવું તે;
ગર્મીના રોગ ઉપર શીતળ ઔષધ
પાવાં તે. (૨) નિરાંત કરવી. દાઢક
વળવી=અગત શમવી; ચિંતા મટવી.

દાઢકિયું, નં ઠંડક ઉત્પન્ન કરે
એવું બીજું હુમડું. દાઢક કરે એવી
વસ્તુ તે. (૨) પાણી ઠંડું રહે તે માટે
વાસણ ઉપર જે ભીંતું હુમડું વિદાળ-
વામાં આવે છે તે.

દાઢા, પું ઠામ. (જેમ તપાવેલા
લોઢાના ગરમ ઠામ દેખાય છે તેમ
અત્યંત ઠંડા લોઢાના પણ ઠામ
દેવામાં આવે છે, તે દાઢા કહેવાય
છે.) (૨) ઠંડાં પણ અંદરથી બાળી ચૂકે
એવાં જે વચન, તે.

દાઢિયોતાવ, પું નિષ્ક્રિય
વખતે દાઢ વાધને આવતો તાવ તે;
શીતજનર; મેલેસ્થિયો તાવ. (૨)
જોધનેજ કંટાળો-કણકણી ચડી આવવી
કે ત્રાસઉત્પન્ન થવો તે.

દાઢી, સ્ત્રીં રાખ; રાખોડી;
વાની. કિં પ્રં દાઢીવાળવી=ચિતાની
રાખને વાળી લઈ નદી વગેરેમાં નાખી
દેવાની ક્રિયા કરવી તે.

દાદીશીયળ, સ્ત્રીંશીતળા સાતમ; આવજી સુદિ કે વદિ સાતમ.

દાદું, વિં શીતળ; કંડું; દગાય નહિ એવું. (૨) ગરમી સાંત પાડે એવું; તાપ શમાવનારું; કંડક કરે એવું. (૩) ધીમું; ધીરું; મંદ. (૪) ચંચળ નહિ એવું; ઝટ ઉરકેરાય નહિ એવું. (૫) કાંગડું; ગરીબ; મોળું. (૬) ધાતું તેજ ન હોય એવું, ઝાંખું; ફીકું (૭) ધરાયેલું; સંતુષ્ટ, સાત. (૮) નરમ; સાંત. કિં પ્રં ટાદું કરવું=સાંત પાડવું. ટાદું પાણી રડવું=ઉરકેરણીની અસર દાખી દેવી ૩૦ પ્રં ટાદા પહોરનું=હડતા તરંગ જેવું, ગપ જેવું. ટાદું લોહી=સ્વા-ભાવિક સાતમિભજનું (૨) કંધતું; નિદ્રામાં પડેલું. ટાદો માર=ઉપરથી દેખાય નહિ પણ બહુજ સાલે એવો માર; છુપોમાર. ટાદાંઉના=ધરવટનાં ખાનપાન તે. (૨) સંસારનાં સુખદુઃખ. ટાદુંબોળ=ધણુંજ ટાદું. ટાદું મીકું=આંતરિક સુખ દુઃખનું. ટાદુંશીજી= ટાદું અને વાશી.

દાદો, પું ડામ. કિં પ્રં ટાદો દેવો=ડામ દેવો. (૨) મેણાં મારવાં.

દાદોડિયુ, નં યદકિયું, બીનું લુગડું. (૨) પાણી ટાદું કરવાનું પાત્ર. (૩) કંડક કૃત્ત કરે એવું જે કંઈ હોય તે (૪) શરદી; કંડીનો વખત તે.

દાદોડું, નં ચાહ વરસાદ ને

લીધે હવામાં થયેલી જે શરદી તે; યદોડિયું.

દાણું, નં ચોકસ વખત; સમય (૨) સંજોગ; સંધિ; લાગ (૩) સાડું માડું કોઈ કાર્ય કરવા-ઉઠવવાનો વખત; અવસર કિં પ્રં ટાણું માંડવું= ઉઠવણી કરવી; નાત જમાડવી. સાડું ટાણું=સીમંતાદિકનો અવસર; ધામિક કે પ્રભકીય ઉત્સવનો પ્રસંગ; વારત-હેવાર.

દાણુંદયકું, નં નાનું ટાણું.

(૨) વારતહેવારનો પ્રસંગ.

દાપટીપ, સ્ત્રીં સાડું દેખાય તેમ કરવું તે; તાલમેલથી શણગારવું તે, સંસ્કાર; શિષ્ટાચાર, વિધિ, ચાપ ચીપ (૨) ડોળ; દંભ; ભલકો. (૩) ભાગ્યુંટટયું ડીકઠાક કરવું તે; યુક્તિ-બંધ ગોઠવી સાડું દેખાય ને મજબુત લાગે એમ કરવું તે. કિં પ્રં ટાપટીપ કરવી=ઉપર ઉપરથી સાડું દેખાય એમ કરવું; શણગારવું.

દાપટીપિયું, વિં ખાલી દેખાવ કરનારું; ડોળી; દબી. (૨) સાડું દેખાવાની તજવીજ કરવાની જેને આદત હોય એવું. (૩) તકવાલી.

દાપલી, સ્ત્રીં ટપલી.

દાપસી, સ્ત્રીં એક માણસ કંઈક વાત કરતું હોય તેમાં બીજાએ ઉમેરે કરવો તે; ટકો આપવો તે; અનુમોદન આપવું તે. (૨) હાજિયો પૂરવો; કુંકરો લણવો; રસથી સાંભ-

ળવું અને આલતી વાતને ઉત્તેજન મળે એમ વચમાં વચમાં બોલ્યા કરવું તે. કિં મં ટાપશી પૂરવી=ઉમેરણ થાય એમ કરવું; સાહેલી પૂરવી; ઉત્તેજન આપવું.

ટાપી, સ્ત્રી ૦ ટપલી; ટાપલી. (૨) ટીપવાતું નાનું ઓભર. (૩) હલકી થાપટ.

ટાપું, પુ ૦ જેની ચારે બાજુએ પાણી હોય એવો જમીનનો ભાગ; બેટ, દ્વીપ, નાનો બેટ.

ટાપવા, પુ ૦ વણેલા નહિ પણ હાથે ટીપેલા રેટલા. ટાપકા.

ટામોટાં નં ૦ ટમેટા

ટારડું, નં ૦ નાનું ઘોડું. ટારડી= નાની ઘોડી (૨) જેને ત્યાં ઘોડા ઘોડે-સ્વારરહેતા હોય એવો નાનો ગરાસિયો; (મસ્કરીમાં કે તિસ્કારમાં.)

ટાયલું, વિં ૦ માલ વગરનું ખાલી બકવું તે. લંબાણુ લાપણુ કે લેખ તે કિં મં ટાયલું કરવું= માલ વગરની વાતને લંબાવવી.

ટાલ, સ્ત્રી ૦ માથાના જે ભાગ-માંથી વાળ જતા રહ્યા હોય તે ભાગ. કિં મં ટાલ પડવી=અમુક ભાગ-માંથી વાળના મૂળ નાણું થવાં. (૨) બોલે ઉપાડી ઉપાડીને માથાના વાળ ધસાઈ જવા; શારે નુકસાન થવું.

ટાલકી, સ્ત્રી ૦ ટાલ; નાનીટાલ. (૨) ટાલકી; માથાની વચલી ખોપરી.

ટાલકું, જુ ૦ ટાલકું.

ટાળણુ, નં ૦ સાડાં સાડાં લઈ લેઈ રહેલા દીવેલું અવરોધ તે; ટાળી મૂકેલું તે. (૨) ચળામણ; ઝટકામણ.

ટાળણુટાળણુ, નં ૦ ૨૬ તરીકે પાછું કાઢી નાખેલું તે; છાડેલું તે; પાછળ રહેલું કનિષ્ઠ પ્રકારનું તે.

ટાળવું, કિં ૦ સં દૂર કરવું; ખસેડવું, અળગું કરવું છોડી દેવું; રદ કરવું (૨) તણ દેવું. (૩) મટાડવું; સાડાં કરવું; કાઢવું. (૪) નમાડવું હોય તે છોડી લેવું [ત્રીવેલું, છાડેલું.

ટાળેલું, વિં ૦ પડયું રહેલા ટાળો, પુ ૦ વાયદા કર્યા કરવા તે. (૨) ટાળવું તે.

ટાંક, પુ ૦ [સં. ટંકા પૈસો. (૨) ટકો, રૂપિયો. (૩) એક પૈસાભાર જેટલું વજન તે. (૪) કલમનો લોખંડની આચ; લોખંડનો કિતો. (૫) છાપ, લેખ, સિકો. (૬) ટંક; વખત; વાર

ટાંકણી, સ્ત્રી ૦ સોય જેવો નાનો પાતળો અણી ને માથાવાળો સળીયો. (૨) ખોતરવાનું અંક હાથેઆર. (૩) ટાકવાનું કામ તે.

ટાંચણું, નં ૦ કોતર કામ કરવાનું ગોળ અણીવાળું ઓભર; ટાકવાનું જે ઓભર તે (૨) સારા માઠા અવસરનો વખત. ટાણું. (૩) જોમ; જોગવાઈ; સંધિ. (૪) અત્યંતનો સમય તે. [રંડીઆજ.

ટાંકર, વિં ૦ હુચ્ચો; લડંગો;

ટાંકલી, સીંનાતું ટાંકું; ટાંકી.
(૨) નાની ચમચી, પળી. (૩)
ટાંકી; ચાલીનો રોગ.

ટાંકણું, ન નાનું ટાંકું.

ટાંકણું કિં સં ખોદવું; ખાડા
ખાડવા; ખણવું. (૨) લીસું હોય
તેને ખડખડું બનાવવું; કરકરું
કરવું. (૩) ટાંકા ભરવા; ટેલા દેવા.
(૪) સાથે ભેડવું; સામેલ રાખવું.
(૫) વાત બિચાર વગેરેની ઢુંકી નોખ
કરવી; ટપકાવવું.

ટાંકી, સીં ટાંકલી: નાનું ટાંકું.
(૨) પ્રવાહી ભરી રાખવાની ટાંકા
જેવી બનાવટ. (૩) પાણી ભરાઈ રહે
એવી છોખંધ ખાજકડી. (૪) ગુણ;
અસર; (૫) ચાલીનો રોગ.

ટાંકું, નં વરસાદનું પાણી ભરી
મૂકવાને જમીનની અંદર બનાવેલો
કોઠડો. (૨) પાણીથી ઠારેલી ધીની
પતરીઓ. (૩) તાકું, મોટા ગોખલો.

ટાંકે, પું ટેલો; બખિયો.

ટાંગ, સીં પગનો નળો (૨)
ધુંટણી ઉપરનો સાચળનો ભાગ તે:
ભાગ (૩) ટાંગો; પગ; ચરણ

ટાંગણું, નિં રટું, નાનું નમાઈ
બોફું. (૨) કીંગણું ખેડોળ માણસ

ટાંગણું, કિં સં ચોડવું; વળ-
ગાડવું; લખડાવવું; લટકાવવું.

ટાંગાટોળી, સીં ટાટિયા અને
ખલા ઝાલીને લખડનું ઉપાડવું તે;
ટાંગાટોળી.

ટાંગો, પું પગ; ચરણ; પાદ. (૨)
લોડા ગાડી; ટપ્પા ગાડી.

ટાંચ, સીં જપતી; કલમખંધી.
(૨) કલમની અણીપરનો ત્રાંસો કાપ.

(૩) કસોટી કરવાનો ટચકો; ટાંક-
ણનો આધાર. (૪) ખૂટ; ધટ;
ઓછ; તંગી; કસર; ખોટ; કિં પ્રં
ટાંચ મારવી=જપત કરવું.

ટાંચણું, સીં ઉપર ટપકે લખી
રાખવું તે; નોધ કરવી તે. [નોધ.

ટાંચણી, સીં ટાંકણી. (૨)

ટાંચમ, સીં ધટ; ખોટ, ઓછપ.

ટાંચણું, કિં સં ટાંકવું. (૨)

ટેલા દેવા; ટાંકા મારવા. (૩) અણી
કાપવી, છાટવું. (૪) છુંદવું; ટચકા
મારવા. (૫) કસર કરવી.

ટાંણું, વિં ટાંચવાળું; ઓછું;
કમી; ઓછું. (૨) નં વાંકું, આડું;
કિં પ્રં ટાંચું પડવું=કમી પડવું;
વાકું પડવું.

ટાંટાટરડું, વિં હિંડતાં હિંડતાં
જેના પગ મરડાઈ જતા હોય એવું;
રાફું. (૨) ચિખાવણું.

ટાંટિયો, પું પગનો નળો; પગ;
ચરણ. ૩૦ પ્રં ટાંટિયા જોરમાં છે=
ઉમંગમા છે. ટાંટિયા ભાગ્યા છે=ના
ઉમેદ થઈ ગયો છે. ટાંટિયાતોડ=નકામા
પગ તોડવા તે. કિં પ્રં ટાંટિયા અક-
ડાઈ જવા=ઝટ હાલે ચાલે નહિ એવા
થઈ જવું. ટાંટિયા આવવા=નાના ખાજ
કને ચાલતાં આવડવું; શક્તિ આવવી
(૨) નવો કલસાઈ આવવો. ટાંટિયા

હજાળવા=પગ હંચા લેવા. દેવાળું
કાઢવું ટાટિયા કાપવા=મૂળથી હેદન
કરવું. ટાટિયા ગળે ભારાવા=ફસાદ
પડવું; સંકટમાં આવી પડવું ટાટિયો
ટકવો=સ્થિર રહેવું. ટાટિયા તૂટવા=
પગની પીડીઓમાં પીડા થવી. ટાટિયા
પહોળા થઈ જવા=હા-ફીથાકી જવું;
હારી જવું. ટાટિયા ભાગી નાખવા=
ના હિસ્મત કરી નાખવું; પાયમાલ
કરવું. [કંપ; ધૂળરી.

ટાંડર, ઓં તકરા, કળિયો. (૨)

ટાંડું, નંમુકામ કરવો તે; પડાવ
નાખવો તે; ઉતરવું તે. (૨) પાક;
વજ્રભર; પશુઓનું ટાળું. (૩) ખાધ
પીને સારી રીતે મોજમજા કરવાનો
અવસર.

ટાંપ, ઓં મીડા જેવું નાનું
ચિહ્ન. નિશાન, પૂર્ણ વિરામ.

ટાંપણી, ઓં ટાપી રહેવું તે;
તત્પર થઈ રહેવું તે; તલપી રહેવું તે.

ટાંપણ, કિં સં આતુરતાથી
તત્પર થઈ રહેવું, ટીકી રહેવું; તલપી
રહેવું; તલપ મારવાને હાથ શોધતા
બેસી રહેવું. (૨) ચિહ્ન કરવું; ટાંપ
મૂકવી.

ટાંપાટરડું, વિં રાંડું.

ટાંપું. નં અમુક અંતરે જઈ
આવવું તે; ફેરો; આટો. કિં પ્રં
ટાંપુ કરવું=કાર્ય થાય કે ન થાય
પણ જઈ આવવું તે. ટાપા ખાવાં=
ચૂલી આવીને ખાલી પાજા જવું.

ટાંપુંટૈયું, નં ફેરોઆટો ખાવાનું
કામ કરવું તે.

ટિકાયત, વિં જેને વડા તરીકે
પહેલું તિલક થવું હોય તે; મુખ્ય;
વડો. (૨) પાટવી; અભિષેકને યોગ્ય.

ટિકિટ, ઓં [સં.] ટિકટ; અમુક
છાપ મારેલી કાગળની નાની કાપલી.
(૨) પૈસા લઈ આપેલો પરવાનો. (૩)
પેટી વગેરે ઉપર ચોટેલી નાની કાપલી
તે; ચીઠી.

ટિકડ, નં ભડો ફોટલો

ટિક્કી, ઓં વચ્ચે કાણાવાળી
પાતળી ને ગોળ નાની ચકતી. ટીલડી
(૨) જેને માટે ઉલ્લમ ચલાવ્યો હોય
તે વસ્તુ પ્રાપ્ત થવી તે. (૩) ગુણ થવો
તે, સારી અસર ઉપજવી તે. (૪) વજ
સિફારશ. (૫) બિંદી, ટપકુ; નાનો
ચાલ્યો.

ટિકકો, પું મોટું ટીલું, ચાલ્યો
(૨) જોરથી મારીને પારેલી છાપ તે;
આધાત, મણ. (૩) ડામ. કિં પ્રં
ટિકો કરવો=ડામ દેવો; ચાલ્યો કરવો;
નિશાન કરવું.

ટિચાવું, કિં અં આમ તેમ
રખાડવું; ફેરામાંથી ખાવા પડવા (૨)
અફળાવું; ગોળાવું; અથડાવું. કુટાવું.

ટિટોડી, ઓં [સં. ટિટ્લિમ]
જળાશય નજીક રહેનાર કાબર જેવડું
એક પંખી

ટિટોડા, પું ટિટોડીનો નર.

ટિપ્પણ, નં [સં.] થોડી સમ-
જુતીવાળી નાની ટીકા (૨) ચાલકાસ્ત

માટે કરેલી કુંકી નોંધ; ટાંચણ. (૩) ટીપ; ચાદી (૪) વિગતવાળું લખાણ.

ટિપ્પો, પુ. ૮૫ એવો અવાજ; અમરડાનો આધાત (૨) ભારે ટપલો. (૩) ટપ હાથે દોષ દેખાડી આપવો કે મેણું મારવું તે.

ટિપ્પાચત, વિ. તિલકને યોગ્ય; મુખ્ય વહું; પાટવી.

ટિપ્પળ, ન. જેમાથી હસવું આવે અને ગમત થાય એવું બોલવું ચાલવું તે. એવો ઢોંગસોમ અથવા બોલ દે જેમાથી ગમત મળે. (૨) મસ્કરી, મનક. (૩) હાસ્યરસને ઉત્તમ કરે એવી વાણીની છટા અને અંગનો આગો તે. [ગમતી, મસ્કરું.

ટિપ્પળી, વિ. ટિપ્પળ કરે એવું.

ટિગાટોળી, સ્ત્રી. જે જણે મળી ત્રીજાના પગ અને ખભા પકડી ઝુલતો ઉપાડી લેવો તે, ટાંગાટોળી. (૨) પગ ઝુલતા રહે અને બન્ને બાજુ જે જણે બમણમાથી ઉપાડી લે તે

ટિગાવું, કિં. અ. લબડવું; લટકવું; ઝુલતા રહેવું; આશયે રહેવું; બસવું, ટમાવું. [ઉદ્દમાર તે.

ટિટિ, અ. હાથનો કે કાચરતાનો ટિટોરું, ન. એક વેલવું શાક-ફળ, ધિલોહું, થોહું.

ટિંબરવો, પુ. ટિંબરવું ઝાંડ.

ટિંબર, ન. ટિંબરવાળું ફળ તે.

ટિબો, પુ. માટીનો ઢગ, ટેકરો; નાનો કુંજર; ઢગલો. ટિંબાટિકરા=ચઢઉતરનો બાગ તે; નાના મોટા ટેકરા;

(૨) રાફો, દર બહાર કાઢેલી ખોદાણની માટીનો ઢગ તે. (૩) વસ્તુઓનો ખૂબ જમાવ, ઢગલો; ખડકલો.

ટિંહુંક, અ. મોરનો એવો અવાજ. (૨) ચીડવવાને ડૈયા દેખાડી એવો અવાજ કરવો તે

ટીકડુ, કિં. અ. ખારી ખારીને જોડું. એકટસે કોઈ સામું જોશ કરવું બરાબર જોવામાં આવે તેમ જોડું.

ટીકા, સ્ત્રી. [સ] કોઈ અધરો વિષય સમજાવવાને કરેલું જે વિવેચન તે, સમજાવીવું લખાણ, પ્રશ્નાસો; વિવરણ (૨) કટાક્ષમાં ચર્ચા કરવી તે; ટાળમા વિરુદ્ધ બોલવું તે. (૩) ઠેકડી; મનક. મસ્કરી; વગોણું નિદા.

ટીકાકાર, પુ. [સ] ટીકા કરનારો, વિવેચક. (૨) મસ્કરો, ટાળી; મનકી (૩) નિંદક

ટીચકારી, સ્ત્રી. શેખીની મનક મસ્કરી કરવી તે, મગરૂરીએ હસવું તે (૨) બડારાની ટેડાઈ. કિં. પ્ર. ટો. ચકારીઓ કરવી=શેખીમાં મગરૂર બની કોઈની મનક કરવી તે.

ટીચકારો, પુ. ટીચવાનો અવાજ તે. (૨) ડચકારો; ટેડાઈનો અવાજ. ૩૦ પ્ર. ટીચકારા=મત્સરનો ક્ર-માદ. કિં. પ્ર. ટીચકારા કરવા=કોઈની પાછળ મોટથી હસવું; ડચકારા કરવા; શેખી મારવી.

ટીચકું વિ. ધણું નાનું; સસ-સરી કરતા વધારે નાના કદનું; ડિચ-

ણું. (૨) નાનું નાનું શિખર કે મધ્યાણુ; ટેરવું. અણિયું.

દીપણું, કિં સં જે વસ્તુઓ એક બીજા સાથે અથડાય એમ કરવું. (૨) અકાળવું. કુટવું; ગાળા પડે એમ કરવું. (૩) ભાંગવું; ભેડાળ બનાવી દેવું. (૪) મળવું; ખાવું; અકરાતિયાં થઈ ખાવું. (૫) મારવું; ઠેકવું ધડવું. [પડેલો ખાડો તે.

દીપો પુનઃ ગાળો દિવાયાથી દીપિયારો, પુનઃ કળિયો. કંકાસ, લડાઈ. બખેડો; બડબડાટ કંકાટ. (૨) રોજની રોજ બોલચાલ થયા કરવી તે

દીપિયાણું, નં કંકાણું; બોલાબોલ ને રોકટ, કલેરાકંકાસ.

દીડ જુનું તીડ. [તીડોનો નાયક.

દીકેરાણો, પુનઃ મોટું તીડ.

દીપ, સ્ત્રીનું ઢુંકી નોંધ. ખરડો; ઉધરાણાનો કાગળ; લખણી. (૨) ટાંચણ, ચાદી (૩) ઢુંકી દીકા; સંક્ષિપ્ત વિવેચન (૪) ગુનેગારને કરવામાં આવતી સભા; શિક્ષા. (૫) તંગી; વાણ. (૬) ભીંતની વચ્ચેના સાધાઓમાં ગુનો પુરવો તે. કિં પ્રાંતીપ કરાવવી=ભીંતની સાધોમાં ગુનો જગાડાવવો. (૭) ઉંચો સૂર લેવો તે (૮) નાની બાલકી. (૯) અનુકંમણી.

દીપાણુઓ, વિનં દીપણું એક સંવિધ બાળી આજીવિકા કરનારો; જોશી. (૨) દીપણી કે દીપ કરનારો.

દીપણું, સ્ત્રીનું [સં.] પાણીની તળી, અછત; લીડ. (૨) દીપવું તે; સમજડ થાય તેમ કરવું તે (૪) દીપ કરી છંટોના સાંધાઓમા છે ભરવી તે. (૪) છેાને દીપવાનું કડિયાનું ઓળર; ચાપી.

દીપણું, નં [સં. દિવ્વળી] તિથિ, વાર, નક્ષત્ર વગેરેની ઢુંકી નોંધનું પંચાંગ. (૨) ઢુંકામા સર્વ વિગત ટાકેલી હોય એવું ટાચણું તે. (૩) કાગળો સાધી સાધીને બનાવેલું મોટું જુગળું તે. લંબાણું પિજણની જેમા નોંધ હોય એવું જે તે; જન્મ સખધી નોંધ. (૪) વહી, પેટીનાયું; વંશાવલી; કૌટુંબિક હકીકત.

દીપરી, સ્ત્રીનું અરધા રોશનું માપ; અનાજ વગેરેનું મુંબાઇમા વપરાતું એક નાનું માપ.

દીપવું કિં સં ઉપર ઠેકવું; ધા મારવા; ધડવું. (૨) ચોંટી જાય તેમ ઠેકા બેસાડવું; દીપી-મારીને બેસાડવું (૩) ભાંગવું; ભુકા કરવો, વાટવું, ઝીણું થાય એમ કરવું. (૪) ટપલી મારવી; મારવું; ઠેકવું, ઝૂડવું.

દીપી નાખવું, મારવું; ખૂબ ઠેકવું (૨) મારીને બેસાડી દેવું; હરાવવું, સરખું થઈ જાય એમ કરવું.

દીપું, નં કોર; બિંદુ; કણ; લંચ. જુદ. કહેવું દીપે દીપે સરોવર બંધાય અને કાંકરે કાકરે પાળ બંધાય.

દીપ, સ્ત્રીનું એક નંતનું ભરવું.

ટીમણ, નં મુસાફરી દરમિયાન
ખાવાને માટે રાખેલું. (૨) ખાટું વડું;
લગનને આગલે દહાડે સમાં સંબધી
વગેરેને જમાડવાં તે.

ટીમર, સ્ત્રી- ટેકરી; ટિંબા.

ટીલડી, સ્ત્રી [સં. તિલક]
સ્ત્રીઓના કપાળમાં ચોડવા માટે બના-
વેલી અખરખની નાની ટીકડી; ચાણા
જેવી ગોળ ટીપછી. (૨) ખિંદી (૩)
નાનો ચંદ્રક; આખ; પિંછામાનીટીલડી

ટીલણું, વિં જેના કપાળમાં
ટીલાનું ચિહ્ન હોય એવું. (૨)
ટીલાં ટપકાં કરનાર

ટીલવો, પું [સં. તિલક]
તિલક કરવાને ચોખ્ય એવો જે તે;
પ્રાણલુ; તિલક-ટીલું કરનારો તે
ટીલવો; તિરસ્કારના અર્થમાં-ભણેલો
ગણેલો કે જ્ઞાની નહિ પણ માત્ર બાહ્ય
ચિહ્નવાળો બને પ્રાણલુ તે.

ટીલી, સ્ત્રી [સં. તિલક]
ટીલડી; નાના ચાણા જેવી કરેલી અખ-
રખની ગોળ ચકતી; મિનાકારીનો
નાનો ચાંદલો. (૨) ચિહ્ન; નાનું ટીલું;
ડાધ, ક્લંત, લાંછન ૩૦ પ્રં કાળીટીલી=
લાંછન; અપવાદ; આજ; ખરાબ
આરોપ, અકીર્તિ; અપજ્ઞા.

ટીલું, નં [સં. તિલક] ચંદન
વગેરેનું કપાળમાં જે ચિહ્ન કરવામાં
આવે છે તે; તિલક; ચાંદલો; ત્રિપુંડ.
કિં પ્રં ટીલું કરવું=કપાળે કંકુ
વગેરે લગાડવું. (૨) કપાળમાં ચોડવું;

ટીલું આટી જવું=સામાનું ખાધ જવું;
છેતરવું.

ટીલો, પું મોટું ટીલું; ચાંદલો.
(૨) ડામ; ડાધ. (૩) મોટો લાખાચાળો.

ટીરી, સ્ત્રી વનસ્પતિનો નવો-
તાલો ફૂટતો અંકુર; કુંપળ. (૨)
ફૂલની પાદડીઓની ખીલ્યા પહેલાંની
અણીદાર કળી. (૩) ટાચ; શિખર;
અણી. (૪) પતરાજ; ખડાઈ; શેખી;
અભિમાન.

ટીરીખોર, વિં શેખીખોર.
ટીસો, પું ગેરીદડાની રમત
ટીહો, પું ડેથો દેખાડી મોટેથી
મરકરીનો સીતકાર કરવો તે.

ટુક, સ્ત્રી ટાચ, શિખર. (૨)
કવિતાની કડી; પદ; ચરણ.

ટુકડાખાઉ, વિં રોટલાના કકડા
માગી ખાનાર; લિખારી. (૨) હલકં;
શુદ્ધ; પ્રચ્છ.

ટુકડાખોર, વિં નાં ટુકડાખાઉ.

ટુકડી, સ્ત્રી ટાળી, એક ઉપરીના
હાથ તળે મૂકેલા ચોડાક સૈનિકોનો
સમૂહ તે. (૨) કકડી; કરચ. (૩)
જતલો; વર્ગ, સમાન અભ્યાસવાળા
ચોડા જણની નાની મંડળી તે.

ટુકડો, પું [સં. સ્ત્રોત] નાનો
લાગ; કકડો (૨) ઝાસ; ખચકું.

ટુકકલ, સ્ત્રી (પું) ગોળ કમા-
નની મોટી પતંગ; બહુ મોટો કનકવો.

ટુચ્છી, સ્ત્રી વચલી આંગળી
અને અંગુઠાથી કરવામાં આવતો

અવાજ તે; અપટી. (૨) ક્ષણ; વિષય; જરાવાર. (૩) અપટી.

દુચકો, પુ. નાની વાત; કંકરો. (૨) વિષય. (૩) મંતરજંતર સંબંધી ભણવામાં આવતાં નાનાં નાનાં વાક્ય તે. (૪) મંતર જંતરનો નાનો પંથુ અસરકારક પ્રયોગ, વહેમ મટાડે એવું કંધક જાદુ અને તેનો પ્રયોગ-અખતરો; ઇલમ. (૫) ઇસારો. (૬) દવાનો નાનો પ્રયોગ. (૭) નાનો કંકડો; અંશ. દુકડો. કિંમત મં. દુચકો કરવો=વહેમ મટવાને માટે જાદુ જેવો નાનો પ્રયોગ કરવો.

દુચક, વિ. વૃદ્ધ હોય એવું, અંદિત. (૨) બેરોબર મળતું ન હોય એવું, સંબંધ વગરનું. છુદ્ધુદ્ધ.

દુદ્ધકાઠ, સ્ત્રી. વૃદ્ધી ને દૂધી જવું તે; છુદ્ધ પડી જવું તે; વિભેદ; કસંપ; દૂટ; અણુબનાવ; વિગ્રહ (૨) ભાગી તરડાઈ જવું તે; ભાંગફોડ તે; ભાગ્યુ વૃદ્ધ હોય તે. કિંમત મં. દુદ્ધકાઠ થવી=મતભેદ પડવો.

દુડવું, કિંમત અ. આખામાંથી જુદું થવું; છુદ્ડ પડવું; જુદું પડી જવું; ભાંગવું; વૃદ્ધી જવું. (૨) સંધાયેલા અવયવોનું જુદું પડવું તે. (૩) મતભેદ પડવો. (૪) તરડાવું; ચીરાવું. (૫) બંધનું નરમ પડી જવું; શક્તિ ધટી-જવી (૬) એકદમ ધસી જવું; કોઈની ઉપર હલ્લો કરી ક્ષતિ અટાવવી તે. (જુ. વૃદ્ધવું.)

દુટીઆર, વિ. નાડીના બંધ

શિથિલ પડી ગયા હોય એવું; કમજોર; છુદ્ધીસીરનું.

દુમદુમી, સ્ત્રી. દુમદુમ એવો અવાજ કાઢનારી-નગારી-ચાળી વગેરે તે; દુમદુમી.

કુમજી, ન. મંતરજંતર સંબંધી જે વહેમી ક્રિયા પ્રયોગ વગેરે તે. (૨) રીસ; બોધપત્ર વાંકું. (૩) કણક મહકવાનું જે ધી કે તેલ તે.

કુમજી, પુ. [અ.] શરીર છુદ્ધવાનો જાડા વણાટનો હુગડાનો નાનો કંકડો; અગુઓ.

કુમ્બી, પુ. ખાડો; ગાબો. (૨) કુંડું દર; ભોંક; નાર. (૩) ટપકુ બિંદુ. કુંડું સીન્સ્વમાનનો ટેક. કુંપદ; સ્વાભિમાનની લાગણી. (૨) ભાજ; સરમ. (૩) કુંડું; સંક્ષિપ્ત.

કુંકડું, વિ. કુંડું; નહિ લાંબું. કુંકાક્ષરીલિપિ, સ્ત્રી. કુંકામાં ઉતાવળે રાખે અને ભાષણો લખી લેવાની રીત

કુંકારવું, કિંમત અ. તોછડે બોલાવવું, કુંકારો કરવો.

કુંકારો, પુ. [સં. સ્વંકાર] વં એવો તોછડો બોલ તે; તોછડાઈથી કોઈને સંબોધવું તે.

કુંકું, વિ. લાંબું નહિ એવું; બહુ મોટું નહિ એવું. (૨) જોઈએ તેટલું; સંક્ષિપ્ત. (૩) ચોડું; આણું; નાનું. (૪) સરખર ન થઈ રહે એવું; અપૂર્ણ; નહિ પૂરવું. (૫)

સાંકડું. કિં પ્રં કુંકું કરવું=કુંકામાં
પતાવવું; કમતી કરવું; કુંકી નજર=
હૃદયની વિશાળતા નહિ તે; છુદ્ધિ
નહિ દોડાવવી તે. (૨) કંબુઆઈ.

કુંડશુદ્ધ, વિં કુંડિયાવાળીને
મુગું મુગું પરી રહેલું. (૨) ભાગેલું;
વૃદ્ધ હોય એવું. [ખોડવાળું.

કુંડળી, વિં કુંકું; હાથે
કુંડિયાં, નં દીંચણમાંથી પગ
વાળી રાખવા તે, પગને વાળીને કુંકા
રાખવા તે. કિં પ્રં કુંડિયા વાળવા=
પગને દીંચણમાંથી વાળી દધને પરી
રહેલુ તે (૨) મોકળે મને કાર્ય
નહિ કરવું તે.

કુંડિયું, નં તાવ આવે અને
સાંધા રહી ભય એવો એક સંસર્ગી
મરજ; એક ભતનો કડતો વાતવ્યાધિ.
(૨) દીંચણમાંથી પગ વાળી રાખવા તે.

કુંકું, વિં[સં. કુંકું] જેને હાથે
ખોડ હોય તે; જેનો પ ને વૃદ્ધી ગયેલો
હોય તે; કુંકું. (૨) જેના હાથના
અવયવો કામ કરી શકતા ન હોય તે.

કુંડી, સીં કુંકામાં રેતીનું પડ
આવતાં કણુકીનાં પાટિયાનું એક
મોટું ચકરડું કરી અંદર ઉતારે છે
તે; કુંડી. (એ ચકરડું તે કુંડી અયવા
કઠવો કહેવાય છે. એના ઉપર પછી
છટાથી ચણતર ચણવામા આવે છે.)

કુંકું, વિં કુંકું; વાંકાં હાથનું;
વળી ગયેલા હાથવાળું; કુંકું.

કુંડો, વિં જન્મકુંડો; કુંકા
હાથવાળો. (૨) કમ પૂર્વ.

કુંપણ, નં કુંપણું તે; કુંડી
નાખવું-મૂળમાંથી ખેંચી નાખવું તે.
(૨) નિદણ. (૩) ખૂબ કુંદવું,
મસળવું તે. (૪) કુંપવાનું જેથી
અથવા તેલ તે.

કુંપણું, નં કુંપણું તે. (૨) કુંપ-
વાનું આનર (૩) વાળ કુંપવાની ક્રિયા.

કુંપણું, કિં સં વાળ ખેંચી
નાખવા. છુંદવું; તોડવું. (૨) રૂને
કાલોમાંથી કુંડી છુંદું કરવું. (૩)
શરમિંદું કરવું. નીચું જોવરાવવું;
પીપી નાખવું. (૪) મસળીને ગઠકવું;
આમળી આમળીને ખેંચવું અને
કસણવું (કણુકને).

કુંપિયા, પું કોટ પહેરવાનું
ગુંથણીવાળું સોનાનું ઘરેલું; ગળયવો.

કુંપો, પું દાળીને સજ્જડ કરી
નાખવું તે. ગળામા કંઈ ઉતારે નહિ
એમ હરડિયો દબાવવો તે; આસ બંધ
ધાય તેમ ગળું દાળીને સજ્જડ કરી
દેવું તે (૨) ખીજથી લાલ લેવાયે
નહિ એમ કરવું તે; બધ; દાબ. સખત
પકડ; ફાસો કિં પ્રં ગળે કુંપો
દેવો=હરડિયો દાબવો.

કુંપો, પું મેલું.

કુંક, સીં ટોચ, શિખર. (૨)
કવિતાની કડી; પદ; ચરણ.

કુંદ, સીં વૃદ્ધી જવું તે; અણું
બનાવ; વિગ્રહ; વાધો. (૨) ફાટ; ભેડ;

ચીરો. (૩) અજત; જોટ. કિં પ્ર૦
દૂટ પડવી=ભંજ પડવો.

ટેક, પુ. જોલવાને ગમે તેમ
કરીને પણ વળગી રહેવાનો આગ્રહ તે;
અમુક મુદ્દાની વાતપર મુસ્તાક રહેવું
તે; પણ, નિશ્ચય (૨) અચળતા;
નિશ્ચલતા; દહેતા. (૩) આખર, સાખ;
ભાર. કવિતામાં રાગનો પહેલો ઢાળ
ખતાવનારી ટુક; આસ્તાઈ; છુવપદ.
૩૦ પ્ર૦ ટેકણું પુતળું=સ્વાભિમાની;
એક નિશ્ચયવાળું.

ટેકણું, ન૦ ટેકાના કામમાં આવે
એવું જે તે; ટેકો: ઠેસી; અટકણું; ફાસ.
(૨) અઠિગણું; આધાર, આશ્રય.

ટેકરી, સ્રીં સપાટી ઉપર ઉપસી
રહેલો જમીનનો ભાગ; નાનો ટેકરો.
(૨) ડુંગર; ઉંચી જમીન.

ટેકરો, પુ. મોટી ટેકરી. પૃથ્વીની
સપાટી ઉપર ઉપસી આવેલી અથવા
માથાસોએ કરેલી ઉંચી જમીન;
ડુંગરો; કોઈ વસ્તુનો ઢગ.

ટેકવણું, કિં સં આધારે
મૂકવું; ટેકો મળે એમ રાખવું;
ઠેરવણું; અર્ધર ઉણું રાખવું; ઝિલાઈ
રહે એમ કરવું. (૨) મદદ કરવી.

ટેકવું, કિં અં અઠિગણું;
આધારે રહેવું. (૨) ચોભાવું; ઉપર
ઝિલાઈ રહેવું.

ટેકાવણું, કિં સં ટેકો આપવો;
ખીળને આધારે મૂકવું; નિભાવવું;
ચલાવવું.

ટેકી, સ્રીં નાનો ટેકો; થાભલી.
(૨) ટીકી; ટીકડી. (૩) ટેકાડપ થઈ
પડવું; આધાર મળવો. સારી અસર
થવા માંડવી તે. (૪) વિં ટેકવાળું;
ટેક મૂકે નહિ એવું, પોતાના નિશ્ચયને
વળગી રહેનારું, ટેકીઢું; આગ્રહી. કિં
પ્ર૦ ટેકી લાગવી=સારી અસર થવા
માંડવી (૨) કાર્ય સફળ થવાને મદદ
મળવી; આશ્રય મળવો.

ટેકીણું, વિં ટેકવાળું; આગ્રહી,
એક નિશ્ચયવાળું.

ટેકો, પુ. જેને આધારે કોઈ
વસ્તુ રહે તે; આધાર; સ્તંભ; થાંભલો.
(૨) આશ્રય; આધાર સહાય. (૩)
કોઈના જોલવાને સંમતિ આપવી તે;
અનુમોદન; પુરતી; હાનિયો. કિં પ્ર૦
ટેકો આપવો=સંમતિ આપવી. ટેકો
કરવો=મદદ કરવી ટેકો રાખવો=
ખાંતથી મદદમા રહેવું.

ટેચ સ્રીં કચકચ; ટકરા. (૨)
અહંતા; ગર્વ; મગરૂરી.

ટેટી, સ્રીં નદીના લાઠા ને રેતાળ
જમીનમાં થઈ આરિયા અને તરણ.
ચની ભાગવું એક મીઠું ફળ; સકરટેટી.

ટેકું, ન૦ પ્રાણી મૂળ. (૨) પચની
ધૂંટી અને ટાંચણ વચ્ચેનો થાસવાળો
અવચર તે

ટેટો, પુ. વડવું ફળ (૨)
મોટો ફટાકડો. (૩) પડ ઉપસીને
ખેલેલો પોકળ આકાર.

ટેડું, વિં જરાક નમવું રહેવું
હોય એવું; મરોડદાર, તાનમાં ઢળવું

રહેતું; બાકું. (૨) વળેલું; વાંકું;
કમાત જેવું. (૩) અહ તાના મદલાળું;
મતસરવાળું; ગર્વી, મિતજ. (૪)
વિચિત્ર.

ટૅડાઇ, સ્ત્રીં વાક; વકતા. (૨)
મરોડ, રોક. (૩) બેપરવાઇ, ગુમાન;
ગર્વ. (૪) મમત; શેખી. (૫) કડક-
પણું, મિતજ.

ટૅડાપણું, નં ટૅડાઇ.

ટૅપ સ્ત્રીં [અ] માષણીની
પટ્ટી, ટીપ.

ટૅબલ, નં [અં] હંચી પાટ કે
બાકડા જેવી પાટિયાંની બનાવટ, મેજ.

ટૅલો, પું શીવણનો ટાકો;
અભિયો; બે બાજુઓને જોડવાને
મારેલા ટાકા તે. કિં પ્રં ટૅબા દેવા=
ટાંકા મારવા.

ટૅરવણું, કિં સં પાયાને વાર-
વાર હંચો નીચો કર્યા કરવો; બરોબર
આવે એમ કર્યા કરવું. (૨) વખતો
વખત સહાય કર્યા કરવી. (૩) આગળ
ધરવું. અનુમોદન આપવું; પુરતી
કર્યા કરવી ૩૦ પ્રં પાયો ટૅરવવો=
સહાય આપવા રહેવું.

ટૅરવું, નં પાતળો છેડો; અણી.
૩૦ પ્રં જીસને ટૅરવે=મોઢે, પાઢે.
આગળીને ટૅરવો=તેવાર, સહેજે કહી
દેવાય એમ.

ટૅરો, પું પડરા, અંતરપટ (૨)
પત્થર જેવું કઠણ હોય તે.

ટૅલ, સ્ત્રીં જીં ટહેલ

ટૅલિગ્રાફ. પું [અ] ધાનુના
વાર મારફતે વિજ્ઞાનિક પ્રવાહથી દુર
સંદેશો મોકલવાનું યંત્ર

ટૅલવુ, કિં અં જીં ટહેલવુ

ટૅલિગ્રામ, પું [અ.] તારનો
સંદેશો

ટૅલિફોન નં [અં] એક છેડા,
ઉપર બોલેલું બીજા છેડા ઉપર સંભ-
ળાય એવું જે યંત્ર તે. (૨) એ યંત્ર-
દ્વારા સંભળાયેલો સંદેશો.

ટૅલિયો, પું જીં ટહેલીયો.

ટૅવ, સ્ત્રીં શરીર અને મનનું
પરિચયથી અપુરૂ બામત તરફનું જે
વલણુ તે. આહત, મહાવરો, હેવા;
ખાસિયત. (૨) વર્તણૂક; રીતભાત;
વહીવટ. રીત. ગુણ. ખોટી ટૅવ=
ખરાબ લત; વ્યસન;

ટૅવરાવણું, કિં પ્રં ટૅવ પડે
એમ કરવું.

ટૅવવણું, કિં સં ટૅવ પાડવી;
મહાવરો કરાવવો; પરિચયમાં લાવણું.

ટૅવણું, કિં સં જોયા કરવું.
(૨) ધારણું, અટકળ કરવી. (૩) સહ-
વાસ કરાવવો

ટૅવાણું, કિં અં ટૅવ પડી જતી;
કામથી પરિચિત થવું. હળવું.

ટૅ, એવો બીડનો અવાજ (૨)
વિં (અં) થાકીને લોથ થઈ ગયેલું;
હારેલું એવું. નિઃસરત; બેહાલ.

ટૅંકું, વિં થાકીને લોથરોથ
થઈ ગયેલું હોય એવું; નેનાથી કંઈ

પણ થઈ શકે નહિ એવું. (૨) કેફથી ચકચૂર. ખેહાલ. (૩) વ્યસની, અપ્રીણી (૪) નિઃસત્વ, કાચર, અને વ્યસનમાં હુબહુમાં થઈ રહેલો ગરાસિયો તે. (૫) એક વનસ્પતિ ને તેનાં મૂળિયાં.

ટૅટ, સ્ત્રી અણગમાનો બડબડાટ. ચે'ચે. (૨) ખાલી દુઃખ ઉત્પન્ન કરે એવી દયા બરેલું રડવું તે. શિકારમાં ઝલાયલા પક્ષીનું રડવું તે.

ટાક, પુ. ટાકણું: ટાકણી: પડપૂછ કરવી-કપકો દેતા રહેવું તે (૨) નજર: દષ્ટિ

ટાકણી, સ્ત્રી વારંવાર ટાકવું તે; ટાકણું. (૨) નજર લાગવી તે; ટાકવું તે

ટાકણું, ન. ટાક; ટાકણી.

ટાકર, સ્ત્રી ઠાકર, હડકટ; ઓથિ'તો આધાત; ટકર: અથડાવું તે. ઠેસ. [ધંટી (૨) ધંટની છબા.

ટાકરી, સ્ત્રી નાની ઠકારી;

ટાકરો, પુ. મોટા ગોળ મણકા જેવો ધંટ, ટકારાળું વાગે એવો ધાટ.

ટાકણું, કિં સં વારંવાર પડપૂછ કરવી અને કપકો દેતા રહેવું; ખંત-સ બાળ રાખવાનું ક્ષણ કરવું; પૂછવું: યાદ આપવું, માગવું; ઉધરાણી કરતા રહેવું. (૨) કોઈના કોઈ એક કાર્ય તરફ વહાલબરી કે અદેખી આખે એવું, નજર ખેસાડવી

ટાકળો, પુ. મોટી બા; વકરેલીન્દ.

ટોચ, સ્ત્રી પ્રાડ વગેરેનો છેક ઉપલો બામ: સૌથી ઉચી શાખા. (૨) પર્વત મહેલ વગેરેનો ઉપલો બામ: શિખર; મથાળું. (૩) છેલ્લી ઉંચી અણી; ઉપર ઉપર જતા જે કોઈ વસ્તુનો છેલ્લામાં છેલ્લો ઉપલો છેડો તે. (૪) મેણું; કુંબો (૫) ભોંક, કાણુ.

ટોચકી, સ્ત્રી નાનું ટાચકું.

ટોચકું, ન. કોઈ પદાર્થનું ઉપલું ગોળ મથાળું; મોખરો. (૨) માથું; મસ્તક. (૩) ડીચકું.

ટોચણું, કિં સં ખોદણું; ખોત-રણું; ઉખાડણું. (૨) ગોદા-ધા મારવા. (૩) કાગળ વગેરેમાં કાણું પાડવું.

ટોટી, સ્ત્રી હાળવાથી દારૂ સળખી હડે એવી તાંબાની ખોલી. (૨) હોંકાની નેહના મોં ઉપર ખેસાડેલી નાની ધાતુની છુંગળી. (૩) ડિંટડી; ઝાકરાં ચમળી શકે એવી નળી. (૪) કાનવું એક ધરેણું.

ટોટો, પુ. લેપાર ધંધામાં જે લુકસાન નય ને; ખોટ. (૨) ગળાનો હરડિયો. (૩) આવસાનની એક બનાવટ. [કુધરી.

ટોડા, પુ. આખા બાફેલા દાણા;

ટોડર, પુ. ડમરો; ડમરાની માંગર.

ટોડલો, પુ. ટોડો.

ટોટી, સ્ત્રી માલકોશ રામની એક રાજિણી. (૨) ટોડા રજપૂતની કુંવરી.

ટાડલો, પુ. બાજુની લીંત.
(૨) બારસાખની ઉપલી બે બાજુએ
લાખા રાખેલા ચોરસ ઢોયા; ઘોડલો.
(૩) કુવા તલાવના ઘાટ પરના પ્રવેશ
માર્ગના બે બાજુના કીનારા. (૪)
પુરવઠે પગે પહેરવાનું સાંકળું. (૫)
નાજી ભરેલી કોથળી.

ટાડો, પુ. ટાડલો. (૨) મિનારો;
અરખાદાર હંચો સ્તંભ; હંચી શિખ-
રખ ધી (૩) ઉત્સાહ, અભિમાન,
પ્રેમ અને કીર્તિનો અસહ્ય ઉછાળો. (૪)
મોખરો, ભાગોળ, અગ્રભાગ.

ટાણો, પુ. મેણું.

ટાપ, પુ. સૈનિકને માથે પહેર-
વાની લોખંડની ટોપી. (૨) મોટી
છતરી; છત્ર; ખુંપડો. (૩) તપેડું,
પહોળા મોંતું વાસણ. (૪) શિલીન્દ્ર,
ખિલાડીનો ટોપ.

ટાપરાપાક, પુ. લીલા ટાપરાના
ખમણને ચાસણી પાછ બનાવેલો
ખાવાનો એક પદાર્થ; કોપરાપાક
(૨) માર.

ટાપચી, પુ. જીંડ તોપચી.

ટાપકું, નં નાજિવૈરની ચાંદરનું
ફળ-પડ; કોપરું. ટાપકું જેવું = મીઠું,
સ્વાદિષ્ટ; લહેલતદાર.

ટાપલી, સી. વાસની ચીપોની
મોટી બનાવટ, સુડલી.

ટાપલો, પુ. મોટી ટાપલી,
સુડલો, પહોળા મોંતું વાંસની ચીપોનું
પાત્ર. (૨) જોખમ; જવાબદારી (૩)
ભારખોળ.

ટાપી, સી. કપડાનું શિવેડું
માથાઢાંકણું. (૨) ટોપી પહેરનારી
પ્રભ તે. કિં પ્રં ટાપી પહેરતી =
નિર્લજ્જ થયું; દેવાળું ઠાડવું.

ટાપીવાળો, પુ. ટાપી પહેર-
નારી પ્રભઓમાનો કોઈ પણ હસમ
તે, યુરોપિયન. [નાનો કળશિયો.

ટાયલી, સી. કસલી, લોટી;

ટાયણું, નં પહોળા મોંતું ધી
તેલ વગેરે રાખવાનું વાસણ.

ટાયું, નં દાણાનું નાનું માપિયું;
ઝડીયું. [હડાડનારો માણસ.

ટાયો, પુ. બૂરો પાડીને પંખીઓ

ટારપિટો, સી. [અં.] નાથ-
કારક દ્રવ્યથી ભરેલું સમુદ્રના પાણીમાં
રહી દુરમનના વહાણનો નાશ કરનારું
એક યંત્ર, એ યંત્ર જેમાં હોય એવી
જળસંચારી ખોટ; સખમરિન.

ટાલ, પુ. [અ] જહેર બાંધ-
કામના વાપર માટે લેવાતો કર તે;
વેરો; દાણ.

ટાલો, પુ. મોટીન્દ. [નિંદાવું.

ટાલાવું, કિં અં વગોવાવું;

ટાલલો, પુ. ઘડિયાળનો ટકોરો;
ખોધ ઉપર મારવામા આવતો જે
ફટકો તે (૨) હડાડવું તે; વાયટો.
કિં પ્રં ટાલલે મૂકવું = વિસરી જવું.

ટાલલો મારવો = હડાવવું, કાઢી મૂકવું.
ટાણું, કિં સંખ્ય પાડીને પંખી
હડાડવાં. (૨) પુમડા કે ચમચીવડે
થોડી થોડી વારે પાણી પાચા
કરવું; સિંચવું; છીપવું.

ટોળા, સ્ત્રી (નં) હસતું આવે
અને ગમત મળે એવી ક્રિયા. (૨)
મસ્કરી; મળક; ઠડૂલ (૩) અડપહું;
છેડવી (૪) નકલ. બનાવટ. (૫)
ટોળું; સમૂહ, જાતો.

ટોળક પુ. ટોળકિયા બ્રાહ્મણ-
માનો એકાદજણ (૨) વિ. ટોળકિયાનું.
ટોળકી, સ્ત્રી નાની ટોળી,
થોડા જણની મંડળી.

ટોળણું, કિં. અ. કામ કરવું.
ટોળિયો, પુ. ટોળ કરનારો;
મસ્કરો, ગમત કરાવે તેવો માણસ
તે; ટિંખળી.

ટોળી, સ્ત્રી નાનું ટોળું; મંડળી;
થોડાજણનો સમુદાય. ટોળપી, સમૂહ.
ટોળું, નં ધણાજણનું એકઠું
થવું તે મંડળ; ધણા માણસોનો
સમુદાય તે; સંઘ; સમૂહ, જાતો.

ટોંચ, સ્ત્રી ટાચવાથી પડેલો
ખાડો-ભોક તે, ટાચવું તે; આધાત.

(૨) ટોણો મેણું (૩) કાચર; ફાંસ.
(૪) ટકોર; ઠોકર.

ટોંચણું, નં ટાંકણું.

ટોંચણું, કિં સં ટાંકણાથી
બોદણું ટાકા મારવા (૨) ઠપકો
આપવો. (૩) કાગળમાં બીણ કાણું
પાડવું.

ટૌકાર, પુ. ટૌ એવો ઉચ્ચાર તે.

ટૌકારવ, પુ. મોરનો કે કોયલ
નો સ્વર ટુંટુંકાર

ટૌકો, પુ. કોયલ અથવા મોરનો
શબ્દ સાદ જૂઝ (૨) ચાલતી વાતમાં
હાનિયો બણવો તે. (૩) વાટો; સાદ.
હાક કિં પ્ર. ટૌકો કરવો=ખોલાવવું.
ટૌકો પુરવો=હાનિયો બણવો.

ટૌટૌ, અ. કંઈ બની શકે નહિ
એવો ખાલી અવાજ તે.

ટ્રામવે, સ્ત્રી 'અં.] સડ-ઉપર
નાખેલા હોદાના પાટા ઉપર પશુઓથી
અથવા યાત્રિક શક્તિથી ચલવવામાં
આવતી ખાડીઓની જે ગોઠણ તે

ઠ

ઠ

ઠ, પુ. [સં.] ગુજરાતી ભાષાની
લિપિના ખારંગો બચ જન

ઠકઠક, અ. ઠોકવાનો એવો
અવાજ તે. (૨) ફરતા પેડાના ભાગ-
વાથી થતો અવાજ તે; કોઈ વસ્તુ

૨૮

જમીન વગેરે સાથે રહીરહીને અફળા-
વાથી થવા કરતો જે અવાજ તે.

ઠકરાઈ સ્ત્રી ઠકોરપણું કરવું
તે ઠકના ૨) થોડાઈ મોટાઈ. (૩)
અમન બજાવણી. ભેટકમી.

ઠકરાણું, નં ઠાકારની સ્ત્રી; ઠક-
રાણાં, ઠકરાણી; ગરાસણી.

હકરાણી, સ્ત્રીં હકારની સ્ત્રી;
ગરાસણી. (૨) અમલ ચલાવનારી;
શેઠાણી; બેહુકમીવાળી સ્ત્રી.

હકરાત, સ્ત્રીં હકરાઈ, હકારપણું.
(૨) હકાર તરીકે અમલ કરવાની જે
સત્તા તે (૨) ભગીર.

હકરાણાં, સ્ત્રીં હકરાણી. (૨)
નાના નાના હકારોની ભગીરો તે

હકરાણું, નં હકારનું ગામ;
ભગીર [હુઆર તે; હઠા.

હકાર, પું હ એવો અક્ષર અને
હકકર, વિં કેટલીક ભતિઓની
અટકનું ઉપનામ; હુવાણા ભતિની
ખાસ અટક. (૨) હકાર.

હઠા, વિં હઠી લેનાર; હઠાઈ;
હુઆઈ; ખંધું; હુતાઈ. (૨) હઠ નામની
હુઠારાઓની એક ભતિ.

હઠાણું, વિં હઠાઈ, હઠે એવું.
હઠખાણ, સ્ત્રીં હઠવાની જે
કળા તે, હઠવાની આવડત તે (૨)
હઠાઈનો ધ ધો તે; પ્રપંચ. દગો

હઠવિદ્યા, સ્ત્રીં હઠવાની કળા
તે; હઠખાણ, હઠવાની ચતુરાઈ; હઠાઈ
કરવાની આવડત.

હઠવું, કિં સં ભોળવીને લઈ
લેવું; ખોટું ખડું સમજાવી ક્ષેત્રની
પાસેથી કંઈ પડાવી-છીનવી લેવું;
કપટથી લેવું; છેતરવું; ધૂતવું;
ફેાસલાવવું.

હઠવેકા, પું હઠપણું કરવું તે;
હઠાઈ ચલાવવી તે, હઠવૃત્તિ.

હઠાઈ સ્ત્રીં હઠપણું; હઠવિદ્યા.
હઠાઈ, વિં (પું હઠારો સ્ત્રીં
હઠારી) હઠે એવું જે તે; હઠાઈ કર-
નાર; હઠાઈથી બરેલું; પ્રપંચી;
હુઆઈ ઠોગી

હઠાણું કિં અં છેતરાવું હુતાણું;
બૂલ થાપ ખાવી ફોસલાઈ જવું.

હઠા સ્ત્રીં મરકરી; એટા (૨)
અડપણું

હઠાખોર, વિં મરકરી હઠા કર-
નાઈ. મળકી; સામાની મરકરી કરીને
ગમત મેળવનાર

હઠાખાણ, સ્ત્રીં હઠા મરકરી કર્યા
કરી તે ટિખળ કર્યા કરવા તે.

હઠો, પું 'હ'કાર.

હઠ, સ્ત્રીં [મ. રથા ઉપરથી]
માણસ વગેરેનો ખૂબ ભરાવો; જમાવ.
ટાણું સમૂહ જત્થો. (૨) ભીડ, ગીરડી.

હઠકારણું, કિં સં હપકો દેવો;
ધધડાવણું (૨) મારણું.

હઠમઠ, સ્ત્રીં ઠીકઠાક કરી મઠેરી
આપણ તે ઠીકઠાક કરવાની તજનીજ
તે; ટાપટીપ. (૨) હઠવેક. સેવા
સંબંધી કામકાજ; સારવાર. વહી-
વટ કારવાર. (૩) આકરી; બરકાસ;
મહેમાનગીરી. સેવા.

હઠરણું, કિં અં પોતે ને પોતે
હઠારો કરવો (૨) ટાટથી હુજળું;

હઠવું, કિં અં હઠ કરવો;
રચવું. બનાવવું.

હઠવેક, સ્ત્રીં હઠમઠ; સારવાર;

સરભરા: સેવા; ચાકરી; બરદાસ.

ઠંઠળવું, કિં અં આમ તેમ હાલ્યા કરવું; નહાવું રઝળવું; રખડવું. (૨) ખળખળી જવું; જીલું થઈ જવું; ઠડળવું. (૩) ટાંઠથી ધુજવું.

ઠઠાડવું, કિં સં બીબની સાથે સામેલ કરી દેવું, ભેળવી દેવું. (૨) ખરું ખોટું જેમ વખતને અનુકૂળ હોય તેમ બોલી દેવું; ધુસારી દેવું; અંધબેસ્તું કરી નાખવું, અડાવી દેવું.

ઠઠારવું, કિં અં ઠઠારો કરાવવો; ઠાઠમાઠ કરાવવો; શણગારવું; સાડું દેખાય એમ કરવું. (૨) કૃત્રિમ બનાવવું.

ઠઠારો, પું સુપોષિત બનાવી દેવું તે; ખૂબ ઠાઠ કરવો તે; શણગારવું તે.

ઠઠાળી, સ્ત્રીં મરકરી; ઠઠેરી.

ઠણક, સ્ત્રીં ધાતુનો ઘાટ ઠપકાવાથી થઈ થઈને રહી જતા અવાજોમાંના દરેક એક એક રણકો તે. (૨) રહી રહીને આવતું રૂંચું તે. (૩) રહી રહીને વાગતો જે આંચકો કે આધાત તે; ધળકારો.

ઠણકવું, કિં અં ખડખડવું; ઠણકો-રણકો થવો. (૨) હલકેથી અફ-જાઇને વાગવું-લાગવું. (૩) નરમ આધાત કે અંદરથી પીડ થવી; રહી-રહીને વાગવું-રોડું આવવું.

ઠણકારવું, કિં સં ઠણકે એમ કરવું; ઠમકો થવો; ખડખડે એમ

કરવું. (૨) ઝાપટવું; ઠપકો દેવો. (૩) ઠોકવું; મારવું; વગાડવું.

ઠણકો, પું [સં. ઠળત્કાર] ધાતુ પાત્ર ઠપકાવાથી નીકળતો અવાજ; રણકો. (૨) છાતીને ઠપકાવીને કાઢવામાં આવતો રૂદનનો અવાજ; ઠણ-કલો (૩) ટાંટની કંપારી, ધુભરી; કંપ. (૪) સણકો.

ઠણકણ, સ્ત્રીં ધાતુપાત્રને ઠોકવાથી નીકળતો એવો અવાજ. (૨) ખાલીખમ. ૩૦ પ્રં ઠણકણ પાક=માર પડવો તે. કિં પ્રં ઠણકણ થવું=ખડખડવું. ઠણકણ કરવું=અણગમો કર્યા કરવો; રોડું.

ઠણકણવું, કિં અં ઠણકણ એવો અવાજ થવો; ખડખડવું; વાગવું. (૨) રહીરહીને ઠણકલા કર્યા કરવા; રહીરહીને રોડું.

ઠણકણાટ, પું ઠણકણ એવો અવાજ થવો તે; ખડખડાટ. (૨) ઠણકલા કરવા તે; અણગમો; કણ-કણાટ; રહી રહીને રડવું તે.

ઠણકાર, પું [સં.] ઠણકણ એવો અવાજ થવો તે; ઠણકારો; રણકાર.

ઠપ, અં કોઈ ચીજ એકદમ પછડાવાથી નીકળતો એવો અવાજ; ટપ; ધળ.

ઠપકવું, કિં અં પછડાવું; ઠાકાવું; અફજાવું; અથડાવું.

ઠપકારવું, કિં સં અફજાવું;

અથડાવણું; મારણું; ટીપણું; ઠોકણું.
(૨) ઠપકો દેવો; ખીજણું.

ઠપકો. પુ. ખોદું કામ કરવા
મટિ વડણું તે, શિખામણ દેવી તે;
ઠોક દેવો તે (૨) ઉપાલંબ, ઠપકા
પાત્ર=દોષી.

ઠપકાણું, કિં અ. અથડાણું;
અડખાણું (૨) ઠપકો ખાવો

ઠખકણું, કિં અ. અથડાણું.
(૨) રખડણું. ઠપમણું.

ઠખલાણું, કિં અ. કુટાણું;
ખીટાણું; પછડાણું.

ઠખકારણું, કિં સ. ઉપરથી
ઠાકણું; ખેસાડણું. (૨) ઠપકો દેવો;
વડણું. ખીજણું.

ઠમક, સ્ત્રી. ઠોકે ઠોકે ઝાઝર
વગેરેનો જે અવાજ થાય છે તે. (૨)
ઠાક પડે એમ ચાલવાનો મરોડ;
ચાલવાની એક ઢખ-તરેહ તે; એક
પછી એક અવાજ થવો તે; ઠુંમક;
મરોડ; લટક લહેકો; વરણાગી.

ઠમકઠમક, અ. ઠમઠમ થાય
તેમ; ખડખડે એમ; ચટક મટક;
સ્રીઓની ચાલની ઢખલખ.

ઠમકણું, કિં અ. ઠમઠમ થવું;
ખડખડવું, રહી રહીને ઠમ ઠમ એમ
થવું; ઠેકઠેકે વાગવું.

ઠમકારો, પુ. ઠમ એવો ધાણનો
જે રણકો તે, ઠમકો.

ઠમકો, પુ. ચાલતાં થતો
ઠમરનો જે ઝાક અને લટક તે;

મરોડ. ઠમકો; ચાલો; લટકો. (૨)
લહેકાતી ચાલને લીધે ધરણનો જે
અવાજ થવો તે; લહેક. કિં પ્ર.
ઠમકો કરવો=ધરણાં લુગડાં પહેરી
અંગ મરોડીને ચાલવું.

ઠમઠમણું, કિં અ. ઠમઠમ
એવો અવાજ થવો; ઠાક ખાધ ખાધને
ખડખડવું; અથડાઈને ખણખણવું.

ઠમઠમ, અ. એવો અવાજ તે.

ઠમઠમાડ પુ. ઠમઠમ થવું તે;
ખડખડવું તે. (૨) ખાલી ભલકો;
આડંબર; ધમધમાડ. (૩) પતરાળ;
ખાલી દમ. (૪) છલુછલુટ; યનયનાટ.

ઠમણી, સ્ત્રી. ઠામ ઘોડી, વાંચ
વાની ચોપડી મૂકવાની ત્રિપાઈ.

ઠરકરાવ, પુ. પાકો કરાર, નક્કી
ખંદોબસ્ત કરવો તે. ઠેકાણું તે.

ઠરકામ, ન. ઠરીને રહેવાનું

ઠરઠેકાણું ન. નક્કી ઠેકાણું તે;

વ્યવસ્થિત રહેવા સુવાનો ખંદોબસ્ત
તે. (૨) વ્યવસ્થા; ગોઠવણ; રચના;

ખંદોબસ્ત. (૩) પતો. તળવીજ; ભાળ.

ઠરડ, સ્ત્રી. વકતા, મરોડ; ઠરડાઈ

જવું તે. વાંકા થઈ જવું તે. (૧) ગવ;

તોર; અભિયાન. (૩) પુ. ધાણનો

સળિયાનો જે વાંક તે. ઠરડાટ.

ઠરડાણું, કિં અ. વંકાણું;

વાંકા વળીજવું. (૨) વંકાણું. રીસાણું;

વાંકું ચાલવું; વિરુદ્ધ રહેવું; મોં

મરડીને ચાલવું.

ઠરણું, કિં અ. [સં.સ્થા] સ્થિત

યવું; હાથ રહેવું; અંચળતા મટવી.
 (૨) ધીરું પડવું; ખોટી રહેવું. (૩)
 શોભવું; ટકવું. (૪) મુકરર થવું;
 નિશ્ચય થવો. (૫) ભમવું; એકઠું
 થવું; નીતરીને ખેસવું. (૬) ભડું
 થવું; ખટથવું (૭) ટાકું; પડવું. શાંત
 થવું; થીંજવું. (૮) બધાઈ જવું;
 બેડાવું; બાકી જવું. (૯) ટાકથી
 સંકોચાઈ જવું; કંડા થઈ જવાવું;
 ચઢી જવું. (૧૦) ભાવ નફી થવો;
 નિશ્ચય કરવો. (૧૧) બંદોબસ્ત થવો
 ગોઠવણ થવી (૧૨) પ્રસન્ન થવું; ખુશી
 થવું; સંતોષ વળવો રાજ્યવું. (૧૩)
 મિચાવું; લીન થઈ જવું (૧૪)
 વૃષ્ટિ થવી.

કરાવ, પુ. કરાવવું-નફી કરવું
 તે. નિર્ણય; સરકારની આજ્ઞા. (૨)
 સરત. કરાર, કમાલો (૩) બંદોબસ્ત.

કરાવખત્ર, ન. કરારનામું; સાકું
 બાલી.

કરાવવું, કિં સં નફી કરવું
 કરીકામ, અ. નફો ઠેગણે;
 સ્થિર એમ; નિવૃત્તસ્થિતિમાં

કરેલ, વિ. જેના વિચારો સ્થિર
 થયેલા હોયએવું શાણું. અંબીર, પુષ્પ.

કલવવું, કિં કાલવવું.

કલવાવું કિં અ. ખાવી થવું;
 એક પાત્રમાંથી બીજા પાત્રમાં પડવું.

કસ, અ. સજડાસજડ થઈ
 ગયેલું હોય તેમ; ખીચોખીચ બરાઈ
 ગયેલું હોય તેમ; હસાયેલી હાલતમાં

હોય એમ; જરાએ માગ ન હોય
 તેમ; હસોહસ. (૨) કળ, જડ. નરમ;
 ઠીલું; શિથિલ.

કસકમાજ, વિ. રોકદાર; ગર્વો;
 અભિમાની (૨) ભભકાદાર, તેજસ્વી;
 દીપ્ત; રાસીદ; હસ્તાદાર.

કસકાદાર, વિ. રોકદાર; ભભ-
 કાદાર (૨) તોર ને અભિમાનનું બરેલું,
 (૩) ભજરમાન.

કસકો પુ. મગરૂરીનો ઉદ્ધત
 દેખાવ. તોરની હાલકાઈ, હર, તરંગાડ.
 (૨) ઝલેલ. ભભક.

કસણિયુ. ન. અટકણ તરીકે
 વાપરવાનું જે કંઈ હોય તે, આડખાલી;
 ઠેસી, ચાપ કસણિયું.

કસવું, કિં અ. [સં. સ્થા.]
 સ્થિર થઈ ખેસવું; સારી પેઠે મનમાં
 ઉતારવું; સજ્જડ ચોટવું, સમજમાં
 આવવું.

કસાકસ, અ. જરા પણ
 માગ રહ્યો ન હોય એમ; પૂરેપૂરું;
 સજ્જડાસજડ હસોહસ.

કસાવવું. કિં સં મનમાં
 ઉતારવું; પાકું સમજાવવું; છાપ
 પાડવી; સજ્જડ કરી નાંખવું.

કસોહસ, અ. ઠાંસીને બરેલું હોય
 એમ. ખૂબ દાખીને બરેલું હોય એવું.

કસસાદાર વિ. ગર્વનો છટાવાળું
 ભભકાદાર. તોર ને ભભકવાળું; ઝલે
 હદાર; ગરૂરીદાર. રોકદાર; ભજરમાન.

કસસખંધ, વિ. રોકોર; દમા-

મળંધ. (અં) હમભેર; મરોડમાં;
તોરમાં; ગર્રીમાં.

ઠંડેસો. પુ. મગર્રીના જે લટકે
તે; રોફદાર દેખાવ કરવો તે ભલકની
છટા; લહેરી લટકે. ડોળ; શીકલ; છેલાઈ.

ઠળિયો, પુ. ફળમાનો ઠંડલુ
ખીજીપી કણ; ઠીલો; ખિયો; ખી, ગોટલો.

ઠંગરાણું. કિં. અં. ઠંડું થવું;
ઠીંગરાણું ઠરી જવું અકડાઈ જવું.

ઠંઠેરણું, કિં. અં. ઠાઠા લાખી
નાંખવા ઠોકવું. મારવું (૨) સાધા-
માંથી નરમ કરી નાખવું; ખ ખેરવું;
ઝંઝેડવું. (૩) ખૂબ ઠપકો આપવો.
૩૦ પ્ર. ઠંઠેરી કાઢવું=હમેશ માટે
કાઢી મૂકવું.

ઠંઠેરણું, કિં. સં. ઠાઠાં જાગે
એમ કરવું. અધકચરું કરવું; ખોખરું
કરવું. (૨) છેતરવું. (૩) મારીને
કાઢી મૂકવું. [શૈત્ય; રારદી.

ઠંડ, સ્ત્રી. ઠંડી; ટાઢ ટાઢક.

ઠંડક સ્ત્રી. ઠાઢક ઠંડી શીતળતા.
(૨) શાતતા; માલ. અનુક્રેમતા. કિં.
૩૦ ઠંડક કરવી=ગરમી શાત પડે
એમ કરવું. (૨) પોતાને જરૂર જોગી
વસ્તુ અને કામ કરી લઈને નિરાતે
ખેસવું. ઠંડક વળવી=ગરમી ઓછી
થવી નિરાત થવી.

ઠંડકિયું, ન. ઠંડક આપે એવું
લીનું. (૨) નિં. એકદમ તપી ન
જાય એવું; ઠંડા મિનજણું.

ઠંડાઈ, સ્ત્રી. ધીમાપણું, ટાઢક;

ઠંડક. (૨) આળસ; સુસ્તાઈ.

ઠંડાશ, સ્ત્રી. ઠાઢક; ઠંડાપણું.

(૨) ધીમાપણું, ઠંડક.

ઠંડિલ ન. [સં સ્થંદિલ] વેદી;
ચોતરો હવન કરવાની નાની ચોટલી.

ઠંડી, સ્ત્રી. હવા ટાઢી થવી તે;
શૈત્ય ટાઢની જે અસર લાગે છે તે
(૨) રારદી.

ઠંડું, વિ. ઠંડીવાળું. ટાઢું;
શીતળ ઓછી ગરમીવાળું. (૨) ધીમું;
મંદ મોળું. (૩) સુસ્ત, આળસ. (૪)
વાશી. (૫) ક્રિતાવળુ નહિ એવું;
અનુક્રેમી કિં. ૩૦ ઠંડું પડવું=ગરમી
ઓછી થઈ જવી મિનજણ હેઠે ખેસવો.
ઠંડું પાડવું=શાત કરવું; ગરડો
પતાવવો. ૩૦ પ્ર. ઠંડુંગાર=ખડુજ
ઠંડું. ઠંડા લોહીનું=શાત સ્વભા-
વનું; નિરાતણું. ઠંડી મસ્કરી=ચંચળું
ખેલવું. ઠંડું પાણી રેડવું=કોઈ વાત
ટાઢી પડે એમ કરવું. ઠંડા માલ=
ખેડેલો માલ. ઠંડું પડવું=રગની
ધમક આપી થઈ જવી. ઠંડે પેટે=વગર
ખજારાયે; નિરાતે; ધીરે રહીને.

ઠંડાણું કિં. અં. સજડાસજડ
ભરાણું. દખાઈને રહેવું; માગ ન હોય
તોપણ કચરાઈને-જકડાઈને રહેવું.
(૨) પરાણે પીવાણું; ન માથ એમ
ભરાઈ જવું.

ઠંડ, પુ. સ્થિરતા; ઠેકાણું;
સ્થાયી. (૨) કરંઠેકાણું. (૩) ઠંડાણું
તળીયું.

હાકડીક, વિં બરોબર ગોઠવેલું
હોય એવું; વ્યવસ્થિત રીતસરનું;
ટાપટીપ બધા; સુધડાઈ-સફાઈવાળું;
સટરપ-૨ નહિ એ- ઠીકઠીક.

હાકર, નં હાકોર; જમીનદાર;
અરાશિયો. (૨) દેર, દીયર.

હાકરડા, પું જમીનદાર અને
વળી થોડાક રાજબધિકાર ધરાવતા
હોડાના વ રાજે રજપૂતની એક ભવ
(૨) બીજા, કોળી વગેરે તે. (સીં
હાકરડી.)

હાકરડાં નં હાકોર ભતિની
રજપૂત વગેરે તે હાકોરના સંતાનો
તે. (૨) હકરાણા: હાકોર લોકની
સીંઓ.

હાકરિયો, વિં પું) હાકોરનો
રૂપાળો મજનન જીવાન છલછલાલો
હાકરો, રૂપાળો છલછલાલો, વરણા-
જિયો. (૨) રાજમાનન યોગ્ય એવો,
રાજેશ્રી, રાજવં. (૩) વીંછીની
એક ભવિ.

હાકોર, પું નાના નાના
અરાશીયા, બીજા, કોળી અને રજપૂત
રાજઆના બાપાતો અને વંશજો
તે. (૨) નાનો રાજા; ગામધણી;
અરાશિયો; ટાલુકદાર તે. (૩) પૂજવાને
માટે રાખેલી દેવની મૂર્તિ કે છબિ તે
હાકોરજી, પું વિષ્ણુ, કૃષ્ણ
વગેરે દેવની મૂર્તિ તે.

હાગણી, સીં અહર ને અહર
મારેલી એ હાકર તે; હાડેલી ગોઠ

પડતા પહેલાં તેને દંડાનો ભેરથી
ફટકો મારવો તે.

હાગુ, નં લૂટાના; હાગો કરનાર

હાગો, પું હાગવ. સંતલસ;
સંકેત; અમુક વખતે અને અમુક
જગ્યાએ અમુક કામ કરવાને માટે આ
પ્રમાણે એકઠા થવું એવી એ આગળથી-
કરેલી ગુપ્ત ગોઠવણુ તે. (૨) દંડાથી
ગોઠને અહરને અહર ફટકો મારવામા
આવે તે

હાઠ પું ચક્રિત બનાવી દે એવી
રચના દબદબો. ડિમાઠ; ભભકો.
(૨) શોભા હાકોર, ટાપટીપ રોફ.
(૩) મારી વ્યવસ્થા; ચુકિતદાર
ગોઠવણુ ને સગવડ તે ધામધુમ;
ખૂબ ભભકાવાળી તૈયારી (૪) દેખાવ;
આલોક (૫) ધાધલ; આડ બર; ડોળ.
હાઠડી, સીં રાખને સ્મરાને
હિંચકા લઈ જવાનો વાસની કરકડી;
નનામી જનાલો

હાઠઆઠ પું હાકોર; હાઠ ધામ
ધુમ (૨) આડ બર, ડોળ (૩) મોટી-
તૈયારી દબદબો (૪) શોભા રાજગાર.

હાઠિયું, નં સખળડખળ થઈ
ગયેલું જીનું અને ભાગ્યુલુંથુ ગાફું.
(૨) જજરિત સાલપોલિયુ કિં પ્રં
હાઠિયું બેસી જવું=રેજગાર થડી ભાંગવો.

હાઠી વિં હાઠ કરનાર, હાઠવણુ
(૨) ભભકાદાર (૩) ડોળી. [આડ બરી
હાઠીલું, વિં હાડી; દાબિકા.
હાડું, નં હાડેવર; હાડકાંનું

ખંધારણ; હાડપિંજર; કમર અને છાતીનાં મોટાં હાડકાંનું ખોણું; ચોકકુ; પ્રાણીઓનું શરીર જે વડે ટુકવાઈ રહે છે એવી જે હાડકાંની રચના તે (૨) કમરનું મોટું હાડકું કે જેની સાથે પગનાં હાડકાં જોડાયેલાં છે તે; હાથનું હાડકું પોણું ખોણું (૩) હીકળ; ઘણા વસ્ત્રોને ધીધે જે ઘટવાય છે તે; કાઠોડિયુ (૪) જુની ભાગી તુટી હાલ, કોઈ પણ ખળખળો ગયેલી વસ્તુ; હાથો ગથેલું જજીરિત ચોકકું કે ખોણું વગેરે તે (૫) બાજરિયાને બહુ છડેલી નીકળેલા ફણા તો. (૬) ગાડાનો પાછલો ભાગ.

કાણી નં સં. સ્થાન સ્થાન; જગા, ભાગ તથેલામાં જેટલી જગામાં થોડો બાધો રહે છે તેટલી જગા તે (૨) સ્ત્રી મિત્રજ, દબ, લટકા નખરાં; ટાપટીપ

કાણિયો, પું થોડાનું કાણી સારું સુધ કરનારો, રાવત; થોડાવાળો. (૨) જંચી જાતિનો થોડો. (૩) વિં હુચ્ચો; લકંગો ભગીણ.

કાણ, વિં માલમ હોય એવું;

કામ, નં સં. સ્થાન રહેવાનું ઠેકાણું, મુકામ. (૨) ખેડવાની જગા; આસન; સ્થળ (૩) ભાંડ વાસણ; ઠોખર; પાત્ર. (૪) ચાળી, પતરાળી; ભાણું કિં પ્રાં હામ કરવું = ખમે તેમ કરીને સમાવડ; ઠેકાણું પડવું; હામ એસવું = નાતરે જવું હામ ખેસાડવું

નાતર કરાવી આપવું. ૩૦ પ્રાં હામ હામ = ઠેરઠેર; ઠેકઠેકાણે. હામે હામ = જ્યાં ત્યાં બધે ઠેકાણે. (૫) વિં છં; ચોક્કસ. કહેવું હામ તેવી હીકરી ને મા તેવી હીકરી.

કામણું, નં વાસણ; ભાડ પાત્ર. કામપાલટો પું હામ બદલો; રહેવા સુવાની જગામાં ફેરફાર તે.

કામુકું, વિં તમામ વર્ણ સાથે; બિલકુલ મુદ્દલ ઠેરઠેર.

કામેકામ, અં ઠેકાણે ઠેકાણે;

કાર વિં (નાં) સુતારની અટક.

કાર, પું ઓસ, બીકળ. (૨)

આત્યંત ટાઢ પડતી તે (૩) હામ

ઠેકાણું; જગા (૪) અં તદ્દન, જીવથી,

કિં પ્રાં કાર મારવું = જીવથી મારવું.

કારગરવું = મારી નાખવું. (૫) ન સત્ત

થઈ ગયું હોય નમ [સતેષ આપનારું

કારક વિં કાનનાર ટાઢક-હુદયને

કારણું, કિં સં ઠંડું પાડવું;

ઠાઠું કરવું ઠરી જાય એમ કરવું,

(૨) કોઈવત્ર; સાત પાડવું. છુટાવવું.

(૩) સ્વકંજ નીચે બેસે એમ કરવું

ઘટ થાય એમ કરવું (૪) નિરાંત વળે

એમ કરવું; સંતોખવું પ્રસન્ન કરવું.

કારે કાર અં હામે હામ

કાલજવું કિં સં ખાલી કરવું;

એકમાત્રી મીનમાં નાખવું કાણું.

કાણિયું, નં ૩ કાઠી લીધેલું

કાણું, વિં ખાલી; ભર્યા વગરનું;

જેના કંઈ સત્ત ન હોય એવું (૧૨).

નહિ વાસેલું; આહુત્તરેલું (૩)
નકામું ફોપટ; અમરતુ.

ઠાલુંમાલું, વિં વડન ખાલી;
જેની પાસે કંઈ ન હોય તેવું. (૨)

અમરતુ, ખાલી; નકામું.

ઠાલકાઈ, સીં, પીર-અભાર-
વિવેકી વર્તન તે. અભારાઈ. ઠાલકાપાઈ.

ઠાલકું, વિં અભાર; વિવેકી;
અભાનદાર ઠાલું : સાલું.

ઠાલું, વિં ઠાલકું.

ઠાંગરું, નં પીરસેલું બાલું.

ઠાંગું, વિં ધૂત. (૨) નં
બાલું પીરસેલી થાળી

ઠાંકું, નં ઠાલું. (૨) બાકતાં
વગર ચઢેત્રો દાણો

ઠાંકું નં ખીટી ખીટો; ખુટો.

ઠાંસ. સીં લુખી ઉધરસ અને
તેનો સળવળાટ. (૨) ઠાસવું પડે તે.
(૩) ખોટું અભિમાન; અહંતા.
ખાલી, મિત્રજ મારવો તે, અકડાઈ;
અડાઈ; દંભ

ઠાંસવું કિં સં દાળીને ભરવું;
પૂરવું ગડબડવું; ચમદીને ધાલવું. (૨)
ખૂબ દાળીને ખાવું કે પીવું, હોયવું;
ગળચવું. (૩) ગળમાં કિતારવું; ઠસા
વડવું; બેસાડવું; બધ કરવું. (૪)
ઉધરસ ખાવી. ખોખોં કરવું.

ઠાંસી, જું ખાંસી.

ઠાંસે, પું મોટી ઉધરસ ખાવી
તે; બેરસી ખોખારવું તે. (૩) ઠાંસ
વાવું બોખર તે.

ઠિંડોળા, સીં ઠડોરી; મસ્કરી.

ઠિંઘરાવું, કિં અં અત્યંત
કંડકથી સંકુચિત થઈ જવું; ચઢી
જવું; બંધાઈ જવું. (૨) ઠાલું પડી
જવું; તેજ ઉડી જવી (૩) ગંઠાઈ
જવું; ન ચડે કે ઓગળે એવાં થઈ જવું.
(૪) ખૂબ શૈત્ત્વ લાગવું. ઠરી જવું.

ઠિંખાડોળી, સીં એક ખીળની
મસ્કરી કરવી તે; ઠઠાખાજ; આપસ
આપસમાં ગજામતાઈની ગમલ
કરવી તે. (૨) મસ્કરીઓની વાતો
કરવી. અમસ્તો વખત ગાળવો.

ઠિંકું નં કાંઈપણ ભાગીવૃદ્ધી
વસ્તુ. (૨) વિં નકામું; કામ વગરનું.

ઠીક, વિં વધું સાડું પણ નહિ
તેમ નહાર એ નહિ એવું તે સામાન્ય.
અધારણ. (૨) ભોંઈએ તેવું; કામમાં
આવે એવું (૩) અં વાર ભલે;
અસ્તુ, કિં પ્રં ઠીક થવું=સાડું થવું;
મટવું. ઠીક કરવું=જેમ થટે તેમ કરવું;
મટાડવું. સુમારવું. ઠીક લાગવું=સાડું
થવું જણાવું; સાડું દેખાવું. ઠીક
પડવું=સાડું પડવું; ગોઠવું; ફાવવું.
ઠીકઠાક, અં જેમ ભોંઈએ તેમ;
ખરોખર. સંધાવલ. કિં અં ઠીકઠાક
કરવું=ચવડા પૂર્વક ગોઠવવું.

ઠીકરી, સીં માટીના વાસણની
નાની કકરી; નાનું ઠીકર.

ઠીકર. નં માટીનાં પકવેલાં
વાસણનો કકડો; ઠીળ. કિં પ્રં ઠીકર
ફોડવું=માણવિદાવું. સમધન. ઠોલી

નાખતું; રહસ્ય ખુલ્લું કરી દેવું; ધણે
અનુભવ લેવો. (૨) પાત્ર; શાણું;
થાળી, બિડાપાત્ર. ઠીકરૂં ફોડી નાખતું
=ગુજરાત અટકી નય એમ કરેડું. ઠીકરૂં
ફૂટવું=ખાણું ખરાળ થવું. ઠીકરૂં
મોઢલવું=મરણના સમાચાર મોઢલવા.
ઠીકરૂં ફેરવવું=લીખ માગવી.

ઠીકાઠીક, અં વાહવાહ; ઠીકે
ઠીક. કામચલાઉ; ઉત્તમે નહિ અને
કનિષ્ઠ નહિ એવું.

ઠીઠી, અં મરકરી કરીને અવાજ
થાય અમ મોટેથી હસવું તે, દાત
દેખાય તેમ મોટેથી હસવું તે.

ઠીખ, સીં માટલાનો મોટો
કંકડો, દલેહું; મોટું પહોળું ને ઉડું
ઠીકરૂં.

ઠીલો, પું કોઈ ફળમાંનું કંઠણ
કાટલાવાળું બી ઠળિયો

ઠીસફું, નં હસીને અડપણું
કરવું તે, મરકરી.

ઠીસિયારી, સીં મરકરી, ચેષા.

ઠીમણ્ણ, વિન્નાનું, હુંકું. નીચું
ને ભડું. (૨) કરીને ચંકાઈ ગયેલું.

હુંકવણું, કિં અં ટાટે ચડી
જવું; ટાઢ વાવાથી સંકોચાઈ અને
ધુણ જવું; ટાટથી પીડાવું

હુંકવો, પું અવાજ થાય એમ
મોટેથી રોવું તે. કિં પ્રં હુંકવો
મૂકવો=મોટેથી રોવું.

હુંમકો, પું પતંગના દોરને
એંચવો ને એકદમ ઢીલો મૂકવો તે;

આંચકો; ઝાલો દેવો તે કિં પ્રં
હુંમકો દેવો=પતંગને લોટાવી દેવો.
વારંવાર આંચકો મારવો [તરેહનું] નામ

હુંમરી, સીં ગાનાના એક રાગની

હુંમરો પું જરના દાણા જેવો

પત્યરના મણકો (૨) છડેલી જરનો
ભાત; ટોઠા; જરનું ભરડકું

હુંસકી, સીં મ દ્વારમાથી

વાયુ નીકળતાં થતો ઝીણો ડુલ્હાર તે

હુંમણ્ણ, નં હુંગો કરવો તે;
અફીણિયા લોક જે હંક કાચું કોરું
કોરું ખાય છે તે.

હુંમણ્ણી, સીં હુંમણ્ણ હુંગો.

હુંમણ્ણ, કિં અં હાસીને ખાવું.

(૨) કાચું કોરું ખાવું; અમલ કરીને
મિઠાઈ વગેરે ખાવાં તે.

હુંગાર પું હુંમણ્ણ

હુંગા પું અફીણિયા લોક

હસુંબો પીધા પછી જે હંક કાચું કોરું
ખાય છે તે હુંગાપણ્ણી; અમલ કર્યા
પછી લેવાનો નાસ્તો.

હુંકું વિં બુઠા હાથવાળું. (૨)

ધાર ખસાઈ ગઈ હોય એવું;

અણી વમરનું; બુઠું. (૩) નાં ડાળાં

પાંખડાં દાખી નાખેલું બોહુ જાડ (૪)

સાધારણ જાડ. ૩૦ પ્રં હુંકામાં ઠેલવું

=નહિ ગણકારવું નહિ લેખવવું;

હુંઠી, સીં હડપચી.

ઢેશ, સીં ઠરડ; ઢાણ; હાડકાં

પાંસળા નરમ થઈ નય એવી ખૂળ

મહેનત પડવી તે. (૨) શ્વાસ.

હુંસ. સ્ત્રીં અભિમાન; ગર્વ;
ખોટા મમત; અહંતા. બહાધ
હુંસલો, પું ઠાસો. ઠાક. ગોદો;
હડસેલો. (૨) મેલું ટાણો.
હુંસો પું મુઠીવાળાને ગોદો
મારવો તે હડસેલો; ઠાસો.
ઠકડિયો વિં ઠેકડા મારનાર.
પું (૨) છાપગરું છાપનારું.
ઠેકડી, સ્ત્રીં મઠ્ઠરી
ઠેકડા પું ઠેકડો, છલંગ
ઠેકણુ કિં સં કિંચુ ઉછળવું.
ફૂંડવું; ફાળ ભરવી. (૨) ચઢવું;
આળબી જવું (૩) છાપવું ઠેકવું
ઠેકાણું, નં ૧૦, સ્થાનક] રહે-
વાની જગા મુકામ, ઘર. (૨) સ્થાન,
સ્થળ. જમા. (૩) આસન બેઠક.
(૪) વિશ્વાસ, ખાતરી વિશ્વસ. (૫)
રિયરતા, દબતા અચલતા. (૬) આન;
અવધાન; લક્ષ. (૭) પતો; પગરણ;
મારું. (૮) પાયો. મૂળ. (૯) બોલવા
કરવામાં ધડમાયું નહિ તે (૧૦)
સીમા; હદ. (૧૧) વિવેક; સહસદ્
વિચાર કરવાની શક્તિ તે. કિં પ્રં
ઠેકાણું કરવું=ચોખ્ખ સ્થાને ગોઠવી
હેવું. ધંધે વળગાડવું. મારી નાખવું.
ઠેકાણે આવવું=યાત્રી કણુલ કરવું;
સુધરવું. ઠેકાણે કરવું=મારીને ફાટી
વું; વાપરી નાખવું. ઠેકાણે રહેવું,
નીતિના માર્ગ ઉપર રહેવું; ઇરવવું.
ઠેકાણે મૂકવું=વ્યવસ્થા કરી દેવી.
ઠેકાણે લાવવું=સમજાવીને રસ્તા ઉપર

લાવવું. ઠેકાણે=બદલે; જગાએ.
ઠેકાણે પાડવું=ધંધે વળગાડવું. વ્યવ-
સ્થા કરી નાખવી વાપરી નાખવું.
ઠેકો, પું જોરથી તાલ દેવો તે;
ઠેક; ઠેકો (૨) ઠેક મારવાનો જે
વિરામ તે. (૩) ઠેકડો. (૪)
આચરો ઝોક.

ઠેક, અં આરપાર; સળંગ;
સાલંગ; અંત લગી; એક છેડાથી બીજા
છેડા લગી એમ. (૨) નક્કી કરેલા છેડા
લગી; મુકકર જમા મુકી. ઠેરવેલી
જગાની છેક નજીક લગી (૩) સરખું.
કિં પ્રં ઠેક જવું=છેલ્લામાં છેલ્લી
હદ લગી જવું. ઠેક પહોચાડવું=
છેલ્લામાં છેલ્લી કસોટીએ લઈ જવું;
ખરેખર વિતાડવું.

ઠેકું વિં બધી બાબતણું
બણાવ; ધૂત, કાવાદાવાબાળ.

ઠેકુ, પું ચોર; મુસાફર જ્યાંથી
નીકળ્યો હોય ત્યાંથીજ તેની સાથે
નીકળેલો ભોમિયો ચોર. (૨) તપાસ
રાખનારો ચોર. (૩) બધી
વાતનો નાણુકાર; અથેતિ વિગત
બાણુનાર

ઠેકુ, નં પગની ઠેસ.

ઠેર, અં [સ. સ્થળ.] ઠેકાણે;
કામે; અમુક જગાએ; ખરી જગાએ;
અચલ સ્થળે. (૨) ચલન રહિત હોય
તેમ, કાર કિં પ્રં ઠેર કરવું=કારમારવું;

ઠેરઠેર, અં સ્થળેસ્થળ; ઠેક-
ઠેકાણે; દરેક જગાએ. કહેં ઠેર

ઠેર કુતરાં બસાવવાં=ઠેરકહેઠાણે બુર્રે
બોલાવરાવવું; ઠામેઠામ અટક્યાળાં
કરવાં

ઠેરવવું. કિં પ્રં ઠરાવવું. નક્કી
કરવું. (૨) સ્થિર કરવું. હાલી ભથ
નહિ એમ કરવું (૩) અટકાવવું;
હલુ રાખવું; રોકવું.

ઠેરવું. કિં અં કરવું; ભમવું;
ખાજી જવું ખંધાઈજવું. (૨) બનવું;
થક - ઝખડો લાગવો.

ઠેરાવ, પું ઠરાવ; ચુકર-નક્કી
વિચાર તે નિશ્ચય; નિશ્ચય, સિદ્ધાંત;
સંકલ્પ. (૨) કરાર; કબાલો; સાદું.
(૩) અંદોખખરત.

ઠેરાવું, ઠરાવું; ટકાવું (૨)
ઠરવું સ્થિરથવું.

ઠેલમઠેલા સ્ત્રીં ધક્કાધક્કી;
બીડાબીડ, ગીરદી (૨) હોંસાવસી;
આમલ કિં પ્રં ઠેલમઠેલા કરવી=
એક બીભને ઠેલ્યા કરવું તે

ઠેલવું. કિં પ્રં હડસેલવું;
ધકેલવું ધક્કો મારવો. (૨) દૂર લઈ
જવું ખસેડવું; ખેંચવું; તાણવું.
(૩) ધક્કો મારીને દૂર કાઢવું. (૪)
ધાલવું; ભેરથી કુંડું પેસાડવું.

ઠેલાઠેલ, સ્ત્રીં સામસામું એક
બીભને ઠેલઠેલ કરવું તે; ધક્કા દેવા
તે, ઠેલમઠેલા.

ઠેસ, સ્ત્રીં આંચિલી કોઈ વસ્તુ
પગે અથડાવી તે; ઠોકર; ચોટ. (૨)
પગથી કોઈ ચીજને ધીરથી ધક્કો
મારવો તે. (૩) ખત્તા. (૪) છક્કડ;

નુકસાની. કિં પ્રં ઠેસ ખાવી=
ઠોકર ખાવી. ઠેસ મારવી=લાલ
મારવી; તુચ્છગણી કાઢવું. (૫) ફાંસ
મારવી તે. ન સુધરે તેમ કરવું તે.
ઠેસે ચડાવવું=ટોલે ચડાવવું

ઠેસણિયું, નં અટકણિયું, ઠેસ.
અટકણ.

ઠેસવું, નં ઠેસ. પમનો ગોદો
-ધક્કો તે (૨) ચાલતાં ચાલતા કોઈ
વસ્તુ સાથે પગ અથડાવો તે. (૩)
ઠોકર ધક્કો.

ઠેસી, સ્ત્રીં અટકણ; હલાળી.
ઠે અં સ્તબ્ધ થઈ ગયું હોય
તેમ; ધરાયેલું હોય તેમ થાકીને લોથ
થઈ ગયેલું હોય તેમ. છક્ક; ખાણ.
(૨) વિં ચકિત, દિડ્ મૂઠ નિઃસત્વ.
કિં પ્રં ઠેં થઈ જવું.

ઠેડ સ્ત્રીં હુંસ. નિ સત્વ થઈ
જવાવું તે; થાકીને લોથ બેવા થઈ
જવાવું તે; ધીરજ જળી રહેવી તે

ઠાક, પું ઠોકવું તે, પ્રહાર;
મડદો; ઝપાટો. (૨) મેલું મારવું
તે; ટપલો, ટાણો; ફટકો; ઝટકો. (૩)
રણકો મોગરીના એક ફટકાનો અવાજ
તે. (૪) ઠાકો. (૫) પશ્ચાત્તાપ શિક્ષા.

ઠાકડેઠાક, સ્ત્રીં કંઈ કંઈ ઠોકીને
મડખડ કરવી તે, ખડખડાટ

ઠાકમઠાકા, સ્ત્રીં સામ સામે
વારંવાર ઠોકવું તે; ઠાકઠાક.

ઠાકર, સ્ત્રીં બે વસ્તુઓનું
એક બીભને અથડાવું તે; અથ

ડાઇને પડી જવું તે; પ્રત્યાધાત લાગવો તે; ઠેસ: ધકકો, હડસેલો. (૨) ઝુકશાન; ખોટ: હાનિ. (૩) થાપડ બોધ દાયક ભૂલ, શિક્ષા; ખત્તા, કિંમ પ્રાં ઠોકર ખાવી=ભૂલ ખાવી. (૪) અથડાઈ પડવું. ઠોકર મારવી=ઠેસ મારવો. નિષ્ફળ નય એમ કરવું. (૫) અડચણની સામે થઈને સરસ કામ કરી બતાવવું. ઠોકર વાગવી=અફળાવું, ખત્તાખાવા.

ટોકરાણું, કિંમ અં ઠોકર ખાવી' અફળાવું. ઠોકર લાગવી.

ટોકવું, કિંમ સંભરથી અફળાવવું; મારફ: ધાત કરવો. (૨) માર-મારવો; પ્રહાર કરવો. મુકકો મારવો. (૩) વગાડવું; બળવવું. (૪) નસિયત કરવી. (૫) ખોટી વાત હડાડવી (૬) બેસાડવું. (૭) સંજ કરવો; પ્રેરવું.

ટોકાટોક સ્ત્રીનું વારંવાર ટોક-ટોક કરવું તે; ટોકમટોકા. (૨) ટોક-વાથી થતી ગડબડ તે.

ટોકારવું, જીવં ટોકવું.

ટોકો, પુંમ આધાત; પ્રહાર; એક ટોક તે; ટોકો. (૨) ટોકવાથી થતો અવાજ. (૩) ટોકનારો. ભરપુરવ.

ટોક, વિં (નાં) ક્ષેત્રમાં અક્ષર ન હોય તે; જડ; અભણ; મૂર્ખ, બેવકફ.

ટોકિયું, નંમ કુલ્લાનું ફડશિયું.

ટોકાર, નંમ સાધારણ ઉપયોગનું ખાતુ અથવા માટીનું વાસણ. હાંદણું.

ટોચણું, નંમ ઠોચરું (૨) વિં બેડોળ, ધાટવગરનું લોણું.

ટોખારી, પુંમ મૂર્ખ, ઠોક.

ટોચો પુંમ સપાટી ઉપર ઉભો નીકળી રહેતો ખુંટો. ગરબો; કરચો. (૨) ઠોકર વાગે એવો સપાટી ઉપરનો ખુકો ખીલો; સપાટીની બહાર નીકળી રહેલો લાકડાનો છેડો; ખીલડો.

ટોર, પુંમ તળાવે ખાડ ચડાવેલો નડો રોટલો. (૨) નંમ કામ; ઠંકાણું જમા. (૩) પુંમ પૈસો. ઠોરમુડી=મુડી-પર મુડી રાખીને રમવાની નાના છેકરાંની અંક રમત.

ટોરવું, કિંમ અં રમતમાં એક બીજાની મુડી ઉપર મુડી માડવી તે.

ટોરીલેણું, કિંમ ઠોરવું; ખુંટી લેણું. (૨) છતીલેણું. ખાણું.

ટોલણું, કિંમ અં ચુંટી-તોડી ટોલાણું, કિંમ અં અટકાવું; ચોભણું.

ટોણું, કિંમ સંમ રોકવું.

ટોળિયાં નંમ લોળિયા, સ્ત્રીઓને; બનની છુટ પહેરવાના પહેણાં.

ટોળિયું, વિંમ મૂર્ખ; અભણ; અજ્ઞસમજ ને વળી રખડાક. (૨) હંમધડા વગરનું. (૩) હંટકા મરકરી કરનાર; મનકી.

ટોળિયો, પુંમ મનક-હંટા કરનારો; હંધ પ્રતિષ્ઠા વગરનો, હાંડિયો. ટોળિયાળાજી=મરકરી કરવી ને વખત

કાઢવો તે. ઠાળિયાવાળું=નિર્જનજ
માણસનું ટોચું તે; મસ્કરાઓનું
ટોળું. [મારયુંડ.

ઠાંસાખાણ, સ્ત્રી ૦ ગદ્યામસ્તી;

ઠાંસો, પુ ૦ મૂલીવાળીને ગાદા
મારવો તે હડસેનો; ઘડકા કહે
ઠાંસો મારવો ને ઠાસો ખાવો=વ્યવ.
હારમાં બરોળર રહેવું.

૩

૩

૩, પુ ૦ [સં.] ગુજરાતી મૂળા-
ક્ષરમાનો તેરમો વ્યંજન.

૩કેડક, અ ૦ એવો એક અવાજ;
જીભને ઉચી કરી નીચે અદાળવાથી
થતો એક અવાજ તે, ડાકલી.

૩કાર, પુ ૦ [સં] ૩ અક્ષર અને
૩ એવો ઉચ્ચાર તે; ૩કો.

૩કકો, પુ ૦ [જ.] વહાણોમાં
માલ ચડાવવા ઉતારવા માટે દરિયા
કિનારે બાંધેલો જે ધાટ તે, કુરળો,
ગાદી. (૨) વહાણો આવીને હલા
રહે એવો દરિયાનો ઓવારો.

૩ખજ, સ્ત્રી ૦ અઘ્યણ; હરકત;
નડતર. (૨) આડખીલી; ફાસ. (૩)
પંચાત ધાલમેલ.

૩ખલિયું, ન ૦ રગડા જેવું ઢીલું;
શાક અને કઠોળને એકઠા રાંધી
ખનાવેલી જલી દાળ તે; ૩ખુ (૨) વિ ૦
આડખીલીપ થઇ પડે એવું.

૩ખુ, ન ૦ શાક અને કઠોળને
એમાં રાંધીને ખનાવેલો ખાવાનો નરમ
પદાર્થ; ૩ખલિયું.

૩ખો, પુ ૦ વચમાં નડે મધું જે
કંઈ તે; પંચાતી, ગાટાળો વાધો;
આડખીલી. જમડો. (૨) શું ચવણ;
ગડખડ; અવ્યવસ્થા; ખીચડો કિં ૫૦
૩ખો ધાલવો=જમડો નાખવો કે વાધો
કાઢવો.

૩ખોળવું, કિ ૦ પ્રવાહી
પદાર્થને ખૂબ હલાવવો; ડોળી નાખવું;
વલોવવું. (૨) હલાવીને એકઠું કરવું.
(૩) ચુ થી-સંડોવી નાખવું, કુમરડવું;
છણવું, વલોવવા કરવું.

૩ખ, ન ૦ ડગલું, પગલું.

૩ખડખ, ૧૦ આમતેમ ૩ખી
જતું હોય એવું; ૩ખડખતું. (૨) અ ૦
૩ખડખતું હોય તેમ. કિ ૦ ૫૦ ૩ખડખ
થવું=આમતેમ ડોલવું. (૨) ૩ખડખ
એવો અવાજ થવો.

૩ખડખતું, કિ ૦ આમ તેમ
ડોલવું, ૩ખડખ થવું હાલવું. (૨)
નિશ્ચય કપર દંડ નહિ રહેવું; ઢચુ-
પચુ થવું.

૩ખડખો, પુ ૦ મનમાં એક નિશ્ચય
નહિ હોવો તે; ખતરો; વહેમ; રાંકા;

સંશય ઢચુપચુ પહું (૨) અવિશ્વાસ;
ખાતરી નહિ હોવી તે, દગદગો.

ડગમગ, અં ડગડગ; ડાલમડાલા
થતું હોય તેમ (૨) વિં અસ્થિર.

ડગમગચુ, કિં અં સ્થિર નહિ
રહેતું ડાલવું; હાલવું. (૨) ઢચુપચુ
થવું; નિશ્ચય ઉપર નહિ રહેવું; દઢતા
જપર નહિ રહેવું.

ડગમગાટ પું ડગમગવું તે.

ડગરી, સ્ત્રીં ડોકરી; ડોરી.

ડગરો, પું ડોરો; ડોસો.

ડગલી, સ્ત્રીં નાનાં છોકરાંઓને
પહેરવાની અંગરખી; બહું બદન,
અસ્તરવાળી બાંટી.

ડગણું, નં ડગ; પગણું; કદમ.
(૨) જે પગલાં વચ્ચેનું અંતર તે.
(૩) એક જગા કે બિંદુથી જે કંઈ
આગળ વધારો કરવો તે. કિં પ્રં
ડગણું ઓળખવું=પગણું પારખવું,
વલણુ જેવું. ડગણું ભરવું=કંઈ કામ
કરવા તત્પર થવું. આગળ ચાલવું. રં
પ્રં બોધને ડગણું ભરવું=વિચાર કરીને
કામ કરવું.

ડગણો, પું ગળાથી કુંટણુ
છગીતું પુરુષને પહેરવાનું શીવેણું
વસ્ત્ર; શેટ.

ડગણું, કિં અં હાલવું. ધુળવું.
ડાલવું. ડગમગવું (૨) ખસણું; જવું.
(૩) પાછું ફરવું; હંકવું. (૪)
તાબે થવું.

ડગળણું, ચમળણું.

ડગળી, સ્ત્રીં નાની ધોંગડી;
ચકતી; કચડી. (૨) ડાગળી; મગળની
સમજશકિત.

ડગણું, નં વચમાંથી કાઢેલો
બડો કંકડો ફાડિયું; ચીરો (૨) બચકું
ભરવાથી પડેલો શેટલા વગેરેનો
બડો કંકડો.

ડગમગ, વિં આમ તેમ હાલવું
ડગડગવું. (૨) અસ્થિર; અદઢ;
અનિશ્ચિત.

ડચ, અં જીભ થડકાવીને કરાતો
એવો અવાજ-હચ્ચાર. ડચકારો.
(૨) પું હોલાડનો રહેવાસી; વણ દો.

ડચકારણું, કિં અં ડચકારો
કરીને પ્રેરવું; ચાંત પાડવું કે અટકા-
વવું; હાકવું. (૨) ઉચ્કેરવું; પ્રેરવું;
ખસાવવું; ઉત્તેજિત કરવું.

ડચકારી, સ્ત્રીં ડચકારાથી કંઈક
ધીમે અવાજ, ડાકલી.

ડચકારો, પું મોંની બખોલમાં
જીભ થડકારવાથી થતો એવો અવાજ
તે; મોટી ડચકારી કિં પ્રં ડચકારો
કરવો=ઉચ્કેરવું; ઉત્તેજવું.

ડચકિયું, નં જીં ડચકું.

ડચકું, નં ગળાની બારીમાંથી
નીકળતો એવો અવાજ; કંઈક ગળે
ઉતારતા મુશ્કેલી પડવી અને તેને
લીધે હરડિયો તણાઈને થતો અવાજ
તે; શેટ લેવો પડવો તે. (૨) વાચુ
લેતાં મૂકતાં ગળું ને હરડિયો ખેંચવો તે.

ડચકો, પું ઉપરથી થેણું અને

અદરથી કઠણ દેવું; ગાંઠ. દડણું.
(૨) સપાટી ઉપર તરી આવેલી ગાંઠ;
ગડખ તે (૩) લોહો; જૂઠો ગાંઠો.

ડણુરો, પુ. અન્નનળ પુરાઈ
ગયા હોય તેમ ગળું ઓચિંતું સજ્જ
થઈ જવું તે, અન્નનળનું ખંધાઈ
ભરાઈ જવું તે; શોક દુઃખ વગેરેના
રોગાણને લીધે છાતીમાં રૂધિરમાણુ જેવી
અસર પાથ તે. ૧ ગાલો.

ડઝ્યો, પુ. ડઝો; દાટો. (૨)

ડજન, વિ. [જ] બાર, સમુ
દાયમા બાર, એક જથ્થો, બાર નંજ

ડદણુ, વિ. ડદણુ; દટાયેલું રહે
ઓવું; જમીનની અંદરનું.

ડટ તર, ન. પૃથ્વી ઉપર પાથલ
થઈ વસ્તીવાળા મહેલો દટાઈ જવા તે;
શહેરો અને ગામડાં દટાઈને પાથમાલ
થઈ જવા તે. (૨) વસ્તીનો સામટો
નાશ કરે એવી સ્થિતિ તે, કેર.

ડટાવું, કિ. અ. દટાવું, જમી-
નમા પુરાવું.

ડટો, પુ. ગાળ નાળવા જેવા
મો ઉપરના કાણામાં પાલનાનો
બેસતો લાકડાનો કે બીજો ડુચો કે
કંઠો, છુચ, દાટો

ડફો, પુ. [ફ.] ડકાર; ડ
એવો અક્ષર ને ઉચ્ચાર તે.

ડણું ન. જડું ડંણું; જડું
ડુંક અને બેડોળ લાકડું. (૨) હરાઈ
ગાય લેસને ગળે બાંધવાનું જડું
ડંણુ, રેરો. (૩) ખૂબ જડું ઢોલણું.

ડપકામણુ ન. ડર દેખાડવો
તે; ધમકી, ધાક.

ડપકો, પુ. પ્રવાહી પદાર્થનું
મોટું ટીપું કે લોહો પડવો તે, મોટો
છાટો, લચકો. (૨) ડાઘ; ધાણું.
(૩) વહેમ શંકા ખતરેશ; વાધો.
(૪) ફાળ. દ્રાસકો; ચરેરો. (૫)
લાજ ને કણ્ઠના નાના મોટા તળેલા
ગોળા કે ગાંઠયા તે. કિ. પ્ર. ડપકો
પડવો=વહેમ પડવો.

ડપટ, વિ. દાટવું-સંતાડવું
હોય મંદુલું. ભોયમા રાખવું; ઘુમ;
છાનું; ભંડારવું. (૨) ઠકાણે કરી દેવું-
નજરે પડે નહિ એમ છુપાવી દેવું તે.
કિ. પ્ર. ડપટીદેવું=સંતાડી દેવું.

ડપટવું, કિ. સ. દાટીને સંતા-
ડવું; બેવડા ભપતામા રાખવું;
છુપાવવું; સંતાડી રાખવું. (૨)
હુચ્યાઇથી હાય કરી લેવું; કોઇને
હાય લાગે નહિ એમ કયાઈ કયાઈ
છુપાવી અદર્ય કરી દેવું.

ડપટીએસવું, દબાવી એસવું;
પચાવી પડવું, બગલમા લાલીદેવું;
ડપટવું.

ડપોટો, પુ. ગુણપાટનો ખાંડનો
કાચળો. (એ ઉપરથી બ માળી ખાડ
'ડપોટા'ની ખાડ એવે નામે ઓળખાતી)

ડફ, ન. [ફ] લાકડાની ચુડીપર
મહેલા ચામડાનું એક વાજું; ઢોલ. (૨)
એકદમ પોચી વસ્તુમાં બીજી કઠણ
વસ્તુ ઘોચતા થતો એવો અવાજ;

ડફ એવો અવાજ થાય તેમ; અટ દેખને.

ડફડાવવું, કિં સં વહાણ-
હોડી હંકારવાં (૨) ધમકાવવું.

ડફણાવવું, કિં સં દટાવવું.
(૨) ડફણે મરાવવું. (૩) ખરાબ
કર્મ કરાવવું.

ડફણું, નં નાની લાકડી; ભડીને
હંકી લાકડી. (૨) સાધારણ કામ કરે
એવું હથિયાર, નકામા જેવી તરવાર.
કહેવું તેજને હંકારો ને ગંધેડાને ડફણું.

ડફલાવવું, કિં સં ડફ ડફ
થાય એમ કરવું, ગોદાટવું; ધાલકાટથી
હથમચાવી દેવું. (૨) થીડાવવું; વિતા-
ડવું; હેરાન કરવું; મુસ્કેલીમાં નાખવું.

ડફેળા, વિં બેવકૂફ; મૂર્ખ;
અણસમજી; અભણ; નિરક્ષર. (૨)
અટ સમજી શકે નહિ એવું.

ડફફલ, (ડફફર), વિં વાથી ટુલી
અથેલું. નિઃસત્ત્વ. (૨) મૂર્ખ; બેવકૂફ.

ડખકવું, કિં અં ડખકી મારવી.
(૨) દખાવું. [તે; શેહ; ધાક.

ડખકાણું, નં બીક બતાવવી

ડખકામણું, નં ડખકાણું.

ડખકી, સ્ત્રીં ડખકી.

ડખકો, પું ડખકો.

ડખગર, પું નગરાપર ચામડાં
મઠનારી એક ભતિ ને તેમાંનો પુરુષ;
ચામડાં છત્રીઓ વગેરે ઉપર રોગાન
અને રંગ ચડાવનારો.

ડખડખ, અં ઉતાવળે, એક પછી
એક ક્રમે; સપાટામાં; ટપોટપ. (૨)

૨૬

કોમળે કોમળે ખાણી પિવાઈ જવાય
તેમ; કોળિયે કોળિયે અટ અટ ખાઈ
જવું તે. [(૨) દાખડી (૩) કુહી.

ડખડી, સ્ત્રીં નાનું ડખડું, ઢેફલી.

ડખડું, નં દડણું; ઢેફું; દખડું.

(૨) કુહલું. [લોલ; ચોદળા જેવો.

ડખડો, વિં પું કુહી જેવો;

ડખડું, નં પાતળા પડનું કુહલું.

(૨) વિં ફીકું; નિઃસત્ત્વ ડખરુ જેવું=
લોહીનું પાણી થઈ જવાથી જેની
ચામડી તમતમતી હોય એવું, ચોથર-
વાળું (૩) હાલી ચાલી શકે નહિ
એવું; મંદ; અચંચળ. [ડખ્ખો.

ડખરે, પું તાળા પિતળનો

ડખણું, નં ડખગરે બનાવેલું

ચામડાનું વાસણ; કુહલું. (૨) વગર
પડવેલું હાલું.

ડખવું, કિં અં દખાઈ જવું;

દીલા-મંદ પડી જવું.

ડખાડખ, અં એક પછી એક
એમ; અપો અપ; ડખડખ; અટ લઈને;
સપાટાખંધ; ડખોડખ

ડખાવવું, કિં સં દખાવવું;
દખાય તેમ કરવું, અંપાવવું, અગદવું;
આંપવું. (૨) શેહમાં લેવું; દાખ દેવો;
ધમકાવવું. કય દેખાડવો. (૩)
દાખીને ખાવું. (૪) હોઈયાં કરી જવું.

ડખાવું, કિં અં દખાવું;
અંપાવું. (૨) શેહમાં લેવાવું; નરમ
થઈ જવું; દખી જવું. (૩) નુકસાનમાં
આવવું; કોઈ ભાર તળે આવી જવું.

૩૫૨, પુ. [આ.] લખનાર:
મુનશી, હિસાબ રાખનાર.

૩૫૩ અં હુબહુ હોય તેમ;
એક પછી એક '૩૫' એવો અવાજ
થતો હોય તેમ. (૨) ૩૫ એવા અવાજ
સાથે, તરતઃ જલદી

૩૫૪. પુ. હુઆ; ધાગો. (૨)
મેલા ફટલા લુગડાનો લોચા. [ભાગ.

૩૫૫, પુ. વહાણનો પાછલો

૩૫૬, વિં દખાયેલું; આશિ
ચાળું આશિ ગણુ, તાબેદાર

૩૫૭, કિં સં પ્રવાહીમાં
બુડાડું. બોળવું. (૨) અપવિત્ર કરવું;
ખગાડવું [૩૫૮.

૩૫૯, સ્ત્રીં દાખડી, નાનો

૩૬૦ પુ. દાખડો, આરે તરફથી
બધ કરી શકાય તેવું વાસણુ. (૨)
તેલ ભરવાનો ખડિયો. (૩) રજબતાં
દોર પુરવાનો વાડો. (૪) મધ્યમ કદનું
ધડિયાળ, (૫) અમદાવાદી ગોળ
પાધડી (ચંગમા)

૩૬૧, વિં એવડા દોરાના
વજાટની ખાદી, કાપડની એક જાત.
(૨) નં આયર્લીડનું મુખ્ય શહેર.

૩૬૨, પુ. ડંકા; સવારીમાં
થોડા ઉપર બે બાજુ રાખવામાં
આવતી નગારીઓ, દુંદુલી

૩૬૩, નં તોસ્તાન; રુવા-
રીમા રાખવામા આવતા પશુ અને
સરસામાન વગેરેનો જે સમુદાય
વગેરે તે. (૨) ધાવલ, ધમાલ; મન

અને શરીરને અશાંતિ અને શ્રમ
આપે એવું જે પચાતી ભરેલું કામ
કે વસ્તુઓ તે. (૩) માણસો, સરસા-
માન, પશુઓ વગેરેની પંચાતી તે.

૩૬૪, અં દોલનો હવામા થતો
ધુળતો અવાજ, ધમધમ; ઢમઢમ.
(૨) નં ડંકા નિશાનના વાજમાં
એક દોલ; લશ્કરી દોલ. (૩) કલ-
કતાની પાસે આવેલું એક લશ્કરી
છાવણીનું નાનું ગામ, એ ગામના દારૂ
ગોળાના કારખાનામા બનતી બંદુકની
ગોળીઓ.

૩૬૫, પુ. '૩મડમ' એવો
અવાજ તે, દોલનો જે ધમકારો તે.

૩૬૬, અં તંમ થયેલું હોય
તેમ, ઢમઢોલ, સખત થયેલું એવું.
(૨) અસ્થિર; ચચળ, અદૃઢ (૩)
અપૂર્ણ હાલતમા હોય એવું.

૩૬૭, નં નાની ને સાદી
બનાવટની ગાડી; ૩મણી.

૩૬૮, સ્ત્રીં નાની ખુદ્દી
ગાડી; એકકો

૩૬૯, ૩મણીયું.

૩૭૦, ૧૬૦ અં ૩મરા જેવી
નાની વનસ્પતિને ફૂલકે માજરો આ-
વવી; ફાલવું; મોર આવવો.

૩૭૧, નં દોરીની ગાઠના
આધાતથી વાગતુ ચામડું મઢેલું
વાજું; ડાકલું. ૩. પ્ર. વિં છદિયોને
કાણમાં રાખનારું-ડાણી ૩મરું.

૩૭૨, પુ. એક જાતનો તુલ.

સીની નતનો છાડ; સુગંધિવાળા
જોપાઓમાંનો એક રોપો.

ક્રમાંક, પુ. રોડ, ભલકો; દમામ;
ક્રમાંક; ઠાઠ

ક્ર, પુ. ભય, ખીક; ભો.

ક્રકલુ, વિ. ખીકલુ; ભીર.

ક્રપલુ, કિ. અ. ક્રલુ; ખીલુ.

ક્રપી, વિ. ખીકલુ, ભીર; ક્રકલુ.

ક્રલુ, કિ. અ. ખીલુ; ભય
ધરવો; ક્રપલુ; ભો લાગવો. [મથુ.

ક્રામલુ, વિ. ભયકર; ખિયા-

ક્રાવલુ, કિ. સ. ખીવરાવલુ;
આસ્તી આપવી (૨) મર્યાદામાં
રાખવું. શેઠ રાખવી.

ક્ર, વિ. ભયભીત થઈ ભય
એવું; ચકિત; સ્તબ્ધ. (૨) ક્રકલુ;
ખીકલુ; ભીર.

ક્રલો, પુ. દલો; પુ. જ.

ક્રકક્રક, અ. ક્રકા ખાતાં
ખાતા; એક એકની પાછળ આસુનાં
ટીપાં પડતાં હોય તેમ.

ક્રકલો, પુ. હાથપગ બંધાઈ
રહે એવી બેડી; હેડ; ચોર-કેલી વગેરેના
હાથ બંધાઈ રહે એવો લાકડા કે
લોઢાનો પેચ, કબી; બેડી. (૬સે-
ક્રમે તે ક્રકલું. પગના કડલા વગેરે
બારે ધરેણાંને પણ ક્રકલાં કહે છે.)

ક્રકુ, ન. થોડે થોડે વખતે
લંખાણુ હંડા શ્વાસ લેવો પડેતે; શ્વાસ
લેતાં રહી રહીને ક્રકાં ખાવાં પડેતે;
કિ. પ્ર. ક્રકાં લેવાં=સંભારી સંભા-

રીને રોવું તે. ક્રકાં ચડવું=વારંવાર
ક્રકાં ખાવાં; વળી વળીને રહી જવાવું.

ક્રકસલુ, કિ. અ. મનમાં ને
મનમાં રૂંધાવું; પીલાવું (૨) શોક
મુઝાઈજવું; અકળાઈ રહેવું. (૩)
ક્રકા ખાળી રાખવાં.

ક્રસલુ, કિ. સ. કરડવું; ખચકું
ભરવું. (૨) જેર ચડે એમ કરડવું;
હુદયને દુઃખની લાગણી થાય એમ
કરવું.

ક્રકાપલુ, ન. [સં દાક્ષિણ્ય]
વિવેક ને વિનયવાળી રીતભાત. (૨)
આતુચ, પ્રસંગને વિચારી ચાલવાપણું.
કિ. પ્ર. ક્રકાપલુ ડોળવું=કોઈ વાતમાં
માથું મારી પોતાની આવડત બતાવવી.

ક્રકકકક, અ. બિંદુરૂપે એક
પછી એક નીકળે તેમ; ઉપરાઉપરી;
ટપટપ.

ક્રકલુ, કિ. અ. લોલુપ થવું;
સળકવું, લીન થઈ જવું; લાલચ થવી.

ક્રલુ, કિ. અ. લાલચથી
ગદગદ થઈ જવું; વિષયોમાં એકતાર
થઈ જવું; કંડાણમાં ફતરી જવાવું;
આધીન થઈ જવાવું. (૨) નિષ્કિંચ
થઈ જવું; વિલીન થઈ જવું; લાગી-
ફાટી પડવું; દગલો થઈ જવું. (૩)
ખોખારપ થઈ જવું, અંદર ખસી પડવું.

ક્રળી, સ્ત્રી. કોડાના સાજમાંનું
બિનનું બહુ ગોદડી જેવું સાધન; દળી.

ક્રકાપલિની, સ્ત્રી. નગારા ઉપર
હંડા મારી સમજાવવાની એક સૈનિક
સાંકેતિક ભાષા તે.

૬૩૧. [સં. હુદુમી] સૈન્યમાં
ધોડા ઉપર બે બાજુ ગોઠવી વગાડ-
વાની મોટી નગારીઓ; હુંદુલી.
(૨) હુગહુગી જેવું બડા ચામડાનું એક
બાજુ. (૩) બહેરાત; ઢંઢેરો. (૪)
ધાક; હાક. કિં પ્રાંડ કો વગાડવો
નામના મેળવવી; બહેર કરવું. ૬૩૨
દેવો=વિજય મેળવવો; સ્વારીએ
ચડવું.

૬૩૩. પુ. [સં. દંશ.] દંશવું;
ડંખું તે; કરડવું તે; ચટકો દેવો તે;
છેદ; આધાત; ચોટ; ચટક; ચટકો.
(૨) આંકડો; અણી, તીણી અણી-
વાળો વીંછી ને મચ્છર વગેરેનો અવયવ
તે. (૩) ચણચણે-સાથે એવો વાણી
વગેરેનો આધાત તે; હંડું અંતઃકરણ
દુખાવું તે. (૪) ઝેરી લાગણી; દ્રેષ;
હંડી વેરલાવના.

૬૩૪. કિં અં અં ચટકો અથવા
ડંખ દેવો; ચટકવું; આંકડો મારવો;
ટાચવું. (૨) ચીપટી ભરવી. (૩)
અંતઃકરણ દુખાવું; મનમાં લાગણી
થવી; ખટકવું. (૪) વેર ઝેરની તીખી
ચાણ લાગણી રહેવી.

૬૩૫. અં આશ્ચર્યથી દિદ્મૂઠ
બનવું તે, ચકિત; સ્તબ્ધ; હંગ.

૬૩૬. પુ. દંગો; અંડ; તોફાન.

૬૩૭. નં ડંગોરો.

૬૩૮. પુ. [સં. હંડ]
બડી હુંકી લાકડી, ધોકો; ડાંગ.

૬૩૯. પુ. [સં. દહ] દંડ.

૬૪૦. બુ. દંડવું.

૬૪૧. સ્ત્રી. ડાંડાધ; હાંડિયા-
પણું; બ્યવહારથી લલટા ચાલવું તે;
હુચ્યાધ; દોંગાધ; ડંડાબાજી.

૬૪૨. કિં અં દંડાવું; મુક-
સાનમાં આવવું; શિક્ષા થવી.

૬૪૩. પુ. બે કંકા બોડીને
બનાવેલો સાદો; રાત્રી ભાંચ અને
અંદર ઘોળી લીટીઓ હોય એવું
સ્ત્રીઓને પહેરવાનું હુંગડું; ડંડિયું=
દંડ-ચાંચલાપરનું-એક દંડિયો
મહેલ.

૬૪૪. પુ. દંડીકો; ડાંડિયો;
નગારું વગાડવાની નાની પાતળી
લાકડી. (૨) વાસ વગેરેના સાંકાની
બે ગાંઠો વચ્ચેનો સીધો ભાગ તે.

૬૪૫. પુ. [સં. હંડ] નાનો
પાતળો લાકડાનો કંકરો; નાની હુંકી
લાકડી; ડંડો.

૬૪૬. પુ. [સં. હંડ] દંડો; નાની
હુંકી લાકડી; ડંડકો; ડાંડિયો. (૨)
લાંક; કામ કાઢી લે એવો ને હુચ્યો
માલસ; ખાલી દમ ભરાવી ગુનસ
કરનારો; હાંડ; નાગો.

૬૪૭. સ્ત્રી. પોતાનાં વખાણ
ગાવાં તે; કુલ મારવી તે. (૨) ગપ;
બુઠી વાતનો તડાકો. કિં પ્રાંડ ડંકાસ
મારવી=પોતાનું પરાક્રમ અતાવવું.

૬૪૮. સ્ત્રી. ડંકાસ; અડાધ
મારવી તે.

૬૪૯. નં [સં.] ડાળ દેખાવ.

(૨) ઘરા; ધુમટ; ઘેરાવો. [જો તે.
કંભારણુ, નં ૬૩૫ પહે એવું
કંભારણુ, કિં ૨૦ ૬૩૫ દેવરા-
વવો; બાળી મૂકવું; ચપકા દેવરાવવા;
લાઈ લેવાં.

કંશ, પુ. કીનો; કંડા વેરની દાઝ.
કસ, પુ. [સ. દશ] કંશ;
કંખ. (૨) કીનો.

કંસણું, જુ. ૦ કંખણું.

કાઈ, કી. ૦ કંઠાપણું કામ તે.
સારી સમજની મુલેહ; સંધિ; સમા-
આની.

કાઈનો ઘોડો, પુ. ૦ ઓકરોને રમ-
વાની એક રમત; કાઈનો ઘોડો; દૂધ
દહીં ખાનારો ઘોડો-ઓકરો.

કાક, નં [સં. કક્કા] એક
જાતનું ચામડાનું વાણું; કુમકુમિયું;
નાનું ઢાલ; કાકલું.

કાક, કી. ૦ કાગળ પત્ર અને મુસા-
ફરોને એક ઠેકાણે પહોંડવાની ગોઠ
વાળું તે; ટપાલ. કાક ગાડી=ટપાલ લઈ
જનારી ગાડી. કાક બંગલો=મુસાફરોને
ઝીટરવાનું મકાન; ધર્મશાળા; મુસાફ-
રખાણું.

કાકઝોડી, કી. ૦ ટપાલવાળાઓ
અને મુસાફરોને વિશ્રાંતિલેવાનું વાણું;
ટપાલઝોડી.

કાકદર, પુ. [જં.] વૈદ; ચિકિ-
ત્સક; દાકતર. (૨) પડિત; મોટો
વિદ્વાન; કવિવર. [મોટો કાકમાઠ.

કાકમાઠ, પુ. ૦ લજ્જા; રોધ;

કાકમાળ, નં ૦ લાગ્યો તુટ્યો
પરચૂરણ સરસામાન.

કાકણ, કી. ૦ [સં. કાકિની]
કીર્તિનું એક ભયંકર ને હડીણું
ભૂત; પિશાચિણી. (૧) મેલી વિલા
જાણનારી કી; જેની નજર લાગે એવી
કી. (૩) ગાગરનું ડીંકું અને અંદરનો
કંઠણ રેસો. કાકણ કુંડાળું=કતારની
આસપાસ પાણીનું જે કુંડાળું કર-
વામાં આવે છે તે. કાકણ કોઠો=ઘોઠ-
રીઓ ધૂળની પાળ કરી સાત કોઠા
પાડી જે રમત રમે છે તેમાનો દરેક
કોઠો તે

કાકણી, કી. ૦ કાકણ. (૨) વિં
કાકણ જેવી; નકારી કુખાળવી ને ભયં-
કર કી.

કાકણું, વિં ૦ કાકણ જેવું કુખા-
ળણું; નજર લગાડે એવું (માણસ.)

કાકણિયો, પુ. ૦ કાકણું વગાડ-
નારો; કુવાનો સાગરિત.

કાકલી, કી. ૦ છત્રું.

કાકણું, નં ૦ નાના ઢોલના આ-
કારનું વાણું; કાક; કુવા વગેરેને
વગાડવાનું વાણું. કિં ૫૦ કાખણું.
ગિસાડવું=નવરાત્રિમાં માતાના કથા-
પત્ર આગળ કાકણું વગાડવું તે. (૨)
કુવાને ગાથાની ભૂત ન્દય નહિ ત્યાં
લગી રોજ વગાડવું તે.

કાકિયું, વિં ૦ કાકણની માફક
વળગે એવું. (૨) ખાક ધરં.

કાક, નં ૦ લટ. (૨) લટારો.

કાકો, પુ. લૂટ. (૨) લૂટારો.

કાખલુ', જી. કાલુ'.

કાગણુ', કિં. અ. નોધણુ; ઉતારી લેણુ; લખણુ.

કાગળી, સ્ત્રી. ભેળુ; સારાસાર વિચાર કરીને કાર્ય કરવાની જે સમજશક્તિ તે, મગજ. (૨) અકલ; છુલ્લિ, મતિ; સમજ શક્તિ. (૩) ગાળ દારા જેવી પટી, થીંગડી; ગાળડી.

કાગળો, પુ. વિદ્યુત્; રંગલો. (૨) ગાડાનો વાસો. (૨) દટો

કાધ, પુ. [સં. દાગ] ડપકો; છાટો; દાખ. (૨) કલંક; લાછન; આળ; બટ્ટો. (૩) કીનો; વેર; ખાર.

કાધાકુધી, સ્ત્રી. છાંટા ડપકા કે ડાલસોટા વગેરેના બાબા તે, માલનતા; ગંદવાડ જેવું જે તે; ચહેરાયેલું, છેકછાક થયેલું.

કાધિયું, વિ. ખારીલું; વેરીલું.

કાધિયો, પુ. મોટો ફાડી ખાવ એવો કુતરો; ઝેરીલો કુતરો.

કાધી, વિ. ખારીલું.

કાધુ, પુ. [સં. દાહક] મડદાને સ્પર્શનામાં લઈ જઈ બાળનારો; ખાધિયો.

કાધેલ, ૧૦ ડાખવાળું. (૨) ખારીલું. (૩) બળેલું; દહાયેલું.

કાચો, પુ. કાચ. (૨) વકરેલો કુતરો. (૩) જળરો ને વકરેલો હોય એવો જે તે. (માણસ)

કાચાકુટ, સ્ત્રી. ખાલી બોલ

બોલ કરવું તે; માયાઝીક.

કાચાખણિયું, વિ. બોલતાં થાકે નહિ એવું; બહુબોલકણું.

કાચું, ન. મો. (૨) ભયંકર દેખાતું મો. તે. (૩) જડણું; લાણું મો.

કાટ, પુ. દાટ; દટંતર; દટાયાથી નારા થવો તે; ઉંધુ વળી જવું તે; સત્યાનારા જવું તે; જેનો ઉપાય થઈ શકે નહિ એવો ભાર આવી પડવો કે ઘાણુ વળી જવો તે. કિં. પ્ર. ડાટ વાળવો=ધુળધાણી કરી નાખવું.

કાટણું, ન. ડાટાનું કામ કરે એવું જે તે; ખારસાખની ઉપરનું ઉપલા ચોટકામા બેસવું લાટવું તે. (૨) ડાટવાનું જે કામ તે.

કાટણું, કિં. સ. દાટવું. ભોયમાં સંતાડવું; દાખાદેહ; નહિ ચર્ચવું કે નહિ ખુદલ કરવું.

કાટી, સ્ત્રી. ગીરદી; બાડ

કાટો, પુ. દાટો; બંધ કરવાનું લાકડા કે કપડાનું ઢાંકણું તે; દટો; કુચો. કિં. પ્ર. ડાટો દેવો=બંધ કરવું; ડાટા કરવા=ઉપવાસની આગ્રહી સાને પેટપૂર ખાવું.

કાઠ, સ્ત્રી. દાઠ [સ. ડંટ્ટા]

ખોરાક આવવા-જળવાના જે દાંત તે. (૨) પકડ. કિં. પ્ર. દાઠમાં બાલણું-લેણું=પડાવી લેવાનો કે ખાઈ જવાનો મનસુબો કરવો.

કાઠરખી, સ્ત્રી. જવાળું.

કાઠિયાળો, પુ. દાઠીવાળો; જેને

દાહી મૂક કુટેલો હોય એવો મરદ;
આદમી.

દાહી, સીંઠો દાહી. (૨) હટપચી.

દાહું, નં પુરુષને દાહી ઉપર

આવતા વાળનો જતો, દાહું;

દાપણુ નં ડહાપણુ; શાણુપણુ.

દાફરિયાં, નં આમ તેમ ભેચા
કે તપાસ્યા કરવું તે; ફાંફાં.

દાફું, નં દાણું ફાડીને એકદમ
બચકું બરવા જવું તે (૨) બચકું;
કરડ. (૩) ચોર.

દાફોડિયાં, નં આમ તેમ
વલખાંમારવાં તે, ફાંફાં; ડાફરિયાં.

દામ, પું દામ; દબાણુ તે;
માક, અંકુશ; ખીક; શેહ. (૨)
દાખવું તે.

દાખડિયું, વિંદાખડીના જેવું.

દાખડી, સીંઠો ઢાંકણાવાળું નાનું
પાત્ર; ડખો; દાખડી.

દાખડો, પું ઢાંકણાવાળું મોટું
પાત્ર; ડખો; દાખડો. (૨) ગોળ
પટ્ટી જેવો આખો નખ.

દાખણુ, નં દબાણુ, બાર. (૨)
દાખવાની ક્રિયા તે, દાખવાનું ચ ત્ર તે;
દાખણિયું.

દાખણિયું, નં દાખવાનું ચંત્ર;
જેનાથી વસ્તુ દબાય તે. (૨) યોગ
ચોનું વાસણ. (૩) બારસાખના
ચાકડા ઉપરનું દબાણુ સખનારું
ખટિયું.

દાખરિયું, નં એક માત્ર પાત્ર

દાખલિયાળ, વિંદાખિયાળ;
દાખી બાળુએ રહીને હોંડનાર-કામ
કરનાર; દાખોડી,

દાખવું, કિં સં દાખવું;
ચાખવું; નીચે જાય એમ કરવું. (૨)
અટકાવવું, અંધ પાડવું. (૩) કુપા-
વવું; સંતાડવું. (૪) લાચ આપવી;
નરમ પાડવું; પીણવું; ચગદવું. દેહવું.

દાખાજમણી, અં વારાફરતી
બન્ને બાળુએ; દક્ષિણ તે ઉત્તર બન્ને
દિશા તરફ રહે તેમ.

દાખિયેલ, વિંદાખોડી દાખી
બાળુએ જેને કામ કરવું ફાવતું હોય
એવું.

દાખું, વિં પૂર્વ મણી મો કરી
ઉભા રહેતાં આપણી ઉત્તર તરફનું જે
તે; જમણાથી ઉલટું. સંચ (૨)
અજખામણુ; અણુમાનીતું અજળું.

દાખોડી, વિં દાખે હાથે કામ
કરનાર. [કુથ.

દાખ, પું [સં દર્મ] એક પાસ;

દાખડો, પું જ ગલી દર્મ.

દાખોડિયું, વિંદાખોડી.

દામ. પું [સ. દમ્યમ] ગરમ
ધાતુ કે દેવતા અડકવાથી આમડી
બળી જઈ જે દામ પડે છે તે અને
તેથી જે તીવ્ર દુઃખ થાય છે તે; ચપકો.
(૨) ટીકો; ચાંદલો, ચપકો. (૩)
ટીકો. કિં પ્રં કામ દેવા = ગરમ
ચપકા ચાપવા (૨) મેણા મારવાં.
દામ ચાંપવા = દંડાડવું. ૩૦ પ્રં એને

આપવાનું નથી એવા અર્થમાં એમ કહેવાય છે કે 'એને શું હામ દે'

હામચિયો, પુ. ગાદલા ગાદલાં મૂકવાની લાકડાની પાટ.

હામણુ નં ઘોડાને પગે ને દોરડું બાધવામાં આવે છે તે (૨) માળ રાખવા સાર રેંટિયાના આરા ઉપર ને દોરી બાધવામાં આવે છે તે. (૩) અંમરખાની ચાળતું બોટણુ. (૪) સુકાનને વાળતું તે

હામર, પુ. લાકડા અને ખનિજ કાલસાની ધુણીમાંથી મળતો એક જાતનો કાળો પદાર્થ

હામડું, કિં. સં. ચામડી ઉપર ચપકો દેવો, દલાડું; બાળડું. (૨) મેણા મારવા. (૩) પગે હામણુ બાંધવું. [અસ્થિર.

હામડોળ, વિ. હામચ;

હામીસ, વિ. [અં.] જેને અદનામી લાગેલી હોય તે; ને શુનેમાર કરી કંઠખાને જઈ આવેલો હોય તે; બાણીતો ચોર. (૨) નાપાક; નીચ.

હામેલ, વિ. હામેલું; જેને હામ દીધો હોય એવું.

હાયરો, પુ. હાલા માણસોનો ને સમુદાય તે; રાવણું. (૨) નાવ-જમણુ.

હાણું, વિ. હાણું; સાણું.

હાણુંહમડું, વિ. ધણું હાણું; ધીરું; સારમાળ. [ધમકી; બીક; દહેશત.

હાણો, પુ. હર દેખાડવો તે;

હાલર, પુ. [અ] ચીન તરફ આફ્રિકામાં અને અમેરિકામાં ચાલતો ચાંદીનો એક ચલણી સિક્કો.

હાણું, નં. [સં. હાણું] વાંસ કે ધાસની શુંચણીનું કરંડિયા જેવું ટાપલાથી મોટું પાત્ર.

હાહપણુ નં હહાપણુ

હાણું, વિ. [સં. હાણું] હહાપણુ-વાળું; સાણું; સમજાક. (૨) બહુ ચીકણું; હંડો વિચાર કરનાર. ૩૦ પ્ર. હોહહાણું=બહુ ચીકણું.

હાળ, નં. મુખ્ય થડમાંથી નીકળતા ફાંટા; સાખા. કિં. પ્ર. હાળે વળગવું=આછાવિકાને સાચને ખાંડવું.

હાળખી, સ્ત્રી. નાની હાળી, સાખા.

હાળખું, નં. નાનું હાળું; ધણી હાળખીઓવાળી સાખા; હાળ

હાળાંપાંખડાં, નં. પાંખડીઓ સાથે હોય એવાં હાળાં.

હાળી, સ્ત્રી. નાનું હાળું; સાખા.

હાણું, નં. થડમાંથી નીકળેલો ફાંટા; સાખા; હાળ. ૩૦ પ્ર. હાળાં પાંખડાં જુદા કરવા=હાળીઓના ફાંટા અને પાંદડાં વચ્ચેરે છુટું કરી નાખવું. (૨) ઝિજ્ઞાસ કરી નાખવું.

હાંક, પુ. નં. જની નીચે ને ચકચકિત પતરી મૂકવામાં આવે છે તે. (૩) ધાતુના સાંધ પુરવાને ને જુદી મૂકવામાં આવે છે તે; રાવ.

હાંખળી, સ્ત્રી. નાની હાળી. (૨) નાની હાળીઓના કકડા તે; ધાસની

સળીઓ.

દાંખળું, નં. ડાળખું; ડાળી; કિસલય; કુંભળ (૨) ડાળીનો સુકો કકડો. (૩) ડાળીઓના કકડા, લુકો.

દાંખ, સ્ત્રીં મોટી દાંખી અને મજબુત લાકડી; છેડે લોખંડ જડેલી વાંસની લાકડી

દાંખર, સ્ત્રીં [સં. કહંગર] જેમાંથી ચોખા નીકળે એવું ધાન્ય; શાલી; ભાત.

દાંખર, સ્ત્રીં દાંખર.

દાંક, પુ. ડંડાથી કામ લેનારો; અસભ્ય-લાઠ માણસ (૨) ઐરા છોકરાં વગરનો માણસ; છડો; વાંદો. (૩) લખાડ; લુચ્ચો; લકંગો; ધૂત; કમ, બેશરમો (માણસ).

દાંડગાઈ, સ્ત્રીં [સં.] ડાંડાઈ.

દાંડોડ, પુ. [સં.] ડાંડ; લાંડ; લુચ્ચો.

દાંડલી, સ્ત્રીં ડાળી; ડાળખી; કુમળી કુંપળ. (૨) દાંડી; નાનો લાલો.

દાંલેલો, પુ. દાંડો; કુમળો શાખા. (૧) પાનની અંદરનો રેસો; કુમળી ડાળીનો ફજીગો; અંકુર. (૩) દાંડો; લાલો; પકક; (૪) વાળાનો લાળો આકડો [સાઠા

દાંલ, પુ. જીવારના લીલા

દાંલઈ, સ્ત્રીં લુચ્ચાઈ; મજિલા.

(૨) બીવરાવીને કામ કરવાની રીત-સો; દોંગાઈ; નાનાઈ. [સોની મંડળી.

દાંલિયાદોળી, સ્ત્રીં ડાંડ માણસ.

દાંલિયારસ, પુ. સ્ત્રીં પુરુષો; એક સાથે દાંડિયા રમે તે, એક પુરુષ અને એક સ્ત્રી એમ ગોળ કુંડાળે રહી દાંડિયાની રમત રમવી તે; દાંડિયા રમવા તે.

દાંડિયું, વિ. ડાડાઈ કરનાર; લુચ્ચું; ડગાડ; ધૂત. (૨) નં બંને તરફના બે કકડા સાધીને બનાવેલું લુગડું.

દાંડિયો, પુ. ડાંડાઈ કરનારો; ડાંડ; લુચ્ચો; લકંગો (૨) રોત ફરનારો, ડાડી પીટનારો. (૩) લાકડોનો ઢુકો કકડો; ડંડુકો; દંડો.

દાંડી, સ્ત્રીં ત્રાજવાનાં પક્ષાં સમાંતર રહે એમ પકડવાની લાકડી. (૨) નાજુક પાતળો લાલો. (૩) દંડીકો મારવાથી વાગે એવી યાળી ધડિયાળ કે ચામડાનું વાજું તે. ડાંડી પીટવી = દંડેરો ફેલાવવો. (૪) ધળ ચડાવવાની લાકડી; વાવટા કાઢી. (૫) એક સરખી સીધી ખાર તે; નાકની ડાંડી.

દાંડો, પુ. લાંગો બડો કકડો; ડંડુકો; લાલો. (૨) લાલ; ધરી; લટો. (૩) પરાઈ; મૂચળ. (૪) ફજીગો; ખરલો; અંકુર.

દાંલણું, કિં સં. ડામણું; દગાં ડડું. (૨) વિહાર પામે નહિ અથવા વિકરે નહિ તેમ કરવું. [એક લાજ.

દાંલો, પુ. એક વનસ્પતિ છોડ;

દાંલેલો, પુ. ડાંડલો; કુમળો વનસ્પતિનો અંકુર; કુમળી શાખા.

(૨) દંડ; ડંકો. (૩) હાથો; ખીલોડો.
દંડ, પુ. ડંખ દેનાર પાંખો-
વાળું એક જંતુ. મચ્છર.

ડિમાક, પુ. ડોળ; ઠઠારો.

ડીંગ, ન. (સ્રી) ખોટી-ખના-
વટી વાત, ખપ, અફવા; ખાલી બડા-
ઈનીવાત. ક્રિ.મ. ડીંગ મારવી=ખોટી
વાત ઉડાવવી, અધિકાર ન હોવા છતાં
સત્તા ચલાવવી. ડીંગમાર=ખનાવટી
વાત ઉડાવનાર. [સાક.

ડીંગરી, સ્રી. એક ભતની બાજીનું

ડીંગણું, ન. હટની બહાર
દેખાતું અણિયું; અંતભાગ, શિખર;
ટાચ, મથાણું; માથું. (૨) કોઈ ઓડનો
કુમળો શિખાંતનો ભાગ; નવો કુટી
નીકળેલો અંકુર (૩) પાન વગરની
ખોડીરોડી દૂધ ભરેલી શાખા.

ડીંગળ, ન. ઘણી ડિંગોનો સમુ-
દાય તે; ખનાવટી-ખોટી વાતો તે;
ખનાવટી ભેડકણું તે. (૨) ગાયન કે
ગીતનું લાંબું પિંગળ તે. ડિંગળ ભાષા
=ખોટી ખનાવટની બાની; ડીંગવાણું.

ડીંટ, ન. ડીંટું; ફળ જે કેમણેથી
હાળી સાથે ભેડાયેલું હોય છે તે ભાગ;
(૨) મૂળ, ખીજ. ક્રિ.મ. ડીંટ જવું
=જડમૂળથી નારા થઈ જવો. ડીંટ
કાંટવું=જડ મૂળથી ઉખેડી નાખવું.

ડીંટડી, સ્રી. સ્તન ઉપરનો
ભારિયા જેવો અગ્ર ભાગ તે

ડીંટકું, ન. ડીંટું; અણિયું;
અગ્રભાગ.

ડીંટણું, ક્રિ. સ. ડીંટમાથી
તોડવું; ફળ, શિંગ ને ફૂલ વગેરેને
તેના ડીંટથી જુદાં પાડવા. (૨) ફળને
હાળી રહેલી હાળીઓ તોડી નાખવી.

ડીંટી, સ્રી. ડીંટડી.

ડીંડું, ન. ફળનો તે ભાગ કે જે
શાખા સાથે લાગેલો હોય છે; શાખા-
નો અગ્રભાગ (૨) ફૂલની હાળી.
(૩) ફલફૂલનું મૂળ

ડીંડવાણું, ન. ગોટાળાવાળું
હોય એવું, ગંભીર; ખરું ખોટું
જણાય નહિ એવું; અનિશ્ચિત કામ-
કાજ વગેરે તે. (૨) ગોટાળો, ગોલ-
માલ; અધેર; ગેરવહીવટ. ક્રિ.મ.
ડીંડવાણું ચલાવવું=ખોટું ખોટું
ચલાવવું તે.

ડીંડણું, ન. અંદરથી પાકું-
પોચું ફળ; ડોડણું. જિંડણું. (૨)
વનસ્પતિની કુમળી શાખા અથવા
તેનો કકડો.

ડીંચકું, ન. ડીંટું. (૨) નાની
ગાંઠ જેવો હોયો સપાટીની બહાર
નીકળેલો જે ભાગ તે. (૩) ટાચકું;
શિખર.

ડીચો, પુ. એક ભતનું પંખી.

ડીંકણું, ક્રિ. સ. મુરકેલીથી ખલ-
વવું; મહા મહેનતે પુરું કરકં. (૨)
મારવું; ઠોકવું.

ડીકું, ન. બીલી કુમળી હાળીનો
કકડો. (૨) બી ને ટુંકી લાકડી; નાની
પરોણી. (૩) લાકડાનો ટુંકો નાનો

કકડો; ડકડું. (૪) બહું અને મજબુત.
(માણસ) (૫) ગપ.

ડીપ્પું, નં ડચકો; ડીચકું; ઢેકો.
(૨) ખીપ્પું.

ડીપો, પું ડચરો; દુમો; છાતીની
મુંઝવણ તે. (૨) મોટા કાપોટા.

ડીમણું, નં દીમયું; વેઠો; લાક.
હાનો બેડોળ કકડો. [મન.

ડીલ, નં સરીર; અંગ. (૨) દિલ;
ડુપો, પું ડુવો; રગરો; બહું

મવાહી. (૨) ડુવો; મવાહી પદાર્થ
પીરસવાનું હાથાવાળું વાસણ.

ડુકરી, સ્ત્રીં છુંડણ; ડુકરની
માદા. [ને બડો માણસ; દોંગો,

ડુકરો, પું છુંડ, શકર. (૨) મંદો
ડુકાણું, કિં અં બુલાણું; ડોકાણું.

ડુકીજણું, ચાકોજણું.

ડુકર, [સં. શૂકર] બહું ગંડું
અને ઘેટા જેવું ચોપણું પ્રાણી; છુંડ;

શકર; વરાહ; સુવર.

ડુગડુગિયું, નં ચામડું મઢેલું
દોરી હલાવતાં વાગે એવું વાજિત;

ડમરું; ડાકલું; ડુગડુગી.

ડુગડુગી, સ્ત્રીં ડમરું; નાનું ડાકલું.

ડુપો, પું મવાહી વસ્ત્ર પીરસ-
વાનું વાસણ; આધરાળો.

ડુચરો, પું ડુચો; ચિંચરાનો
લેચો કે દાટો તે (૧) ગાલો; ચિંચ-
રાનો જલો; કુચો; બહી પીછી. (૪)
ચોટા કોળિયો.

ડુચણું, કિં સં પાત્રને મોટે

માંડણું. (૨) ડુચા ભરવા; દાટો
મારવો. (૩) મોટા કોળિયે ખાણું.

ડુચો, પું જુના લુગડાનો ફાટચો-
વટચો કકડો, ચિંચરું; ગાલો. (૨)

ચિંચરાનો લેચો, લેચાનો દાટો. (૩)
મોં ભરાઈ નય એવો મોટો કોળિયો.

કિં પ્રં ડુચા કાંઠવા=ચકવી નાખણું.
ડુચો મારવો=બંધ કરવું; મૈન રહેવું.

(૪) ચુચો. ડુચા ઉડી જવા=રજરજ
જેટલા કકડા ઉડી જવા. (૫) વિં અ-

શિક્ષિત, ગાલો. (૬) ખેડુત; કાજીની;
ગામડીઓ. [અંદર પેસીજણું તે.

ડુપકી, સ્ત્રીં ડુબકી; પાણીની.
ડુપટો, પું પુરવે ખભે નાખ-

વાનું વસ્ત્ર; ખેસ; ડુપટ્ટો; પિછોડી.

ડુબકી, સ્ત્રીં પાણીમાં ડુબી રહેલું.
તે, કિં પ્રં ડુબકી મારવી=પાણીમાં

પેસવું. (૨) સંતાઈ જવું; દૂર ખસી
જવું.

ડુબણું, કિં અં પાણીમાં ગરક
થઈ જવું. (૨) પાણીમાં ગંગળાઈ

મરવું; બહુવું. (૩) પાપી થવું. (૪)
સંસારની દુઃખાથી રીખાણું. (૫)

દબાઈ જવું; નુકસાનમાં આવવું;
તલ્લીન થઈ જવું.

ડુબાડણું, કિં સં ડુબે એમ
કરવું; બુડાડવું. (૨) નુકસાન આપવું;

ડુબાવણું. (૩) ચકચુર કરી નાખવું;
તલ્લીન કરવું.

ડુબાકુખ, વિં કમલજ ડુબ્યા.
જેવું જ થઈ રહેલું હોય તેમ કુબહું.

કુખામણ્, વિં કુખી જવાય
એટલું.

કુખાસ, પું કુખાસઃ વહાણુનો
દલાલ; વહાણુનો મારફતિયો.

કુમચી, સ્ત્રીં [કા.] ઘોડાના
પૂછડાના મૂળ સાથે બાંધવામાં આવતી
સાટ. (૨) ઘોડાનો થાપો. (૩) વિં
કુંજરાયેલું.

કુમકુમ, અં ટોલકામાંથી
નીકળતો અવાજ.

કુમલ, નં [આ.] ગુમડું, કુંમલ.

કુમાર, નં કુમાર; એક ભત્રું
કપડું.

કુમો, પું કુમોરો; કુંખ કે ચોકના
અતિશયે છાતી ભરાઈ આવતી તે.

કુલુલુ, કિં અં જવું રહેલું;
ખતમ થઈ જવું; કિંમતે ભરપાઈ
થઈ જવું. (૨) ગુડી-કુખી જવું;
ગરક થઈ જવું. (૩) અમુકની આગળ
કુલુવિસાતમાં નથી એવા અર્થમાં
વપરાય છે.

કુલો, પું રંગડો.

કુસકું, નં કુસકું; રોઈ રહ્યા
પછી રહી રહીને એ કચકાં આવે છે તે.

કુસલુ, કિં અં દાખી-ચાંપીને
ભરવું; મોઢે મોઢે કોળિયે ખૂબ ખાવું;
અકાંતિયાપણે ખાવું કે પીવું તે.

કુંખ, સ્ત્રીં કુમળી પાંખડી;
શાખામ. (૨) તાજી બહુજ કુમળી
અને કુટતી ડાળખી.

કુંખરાવણું, કિં સં ઘોઢો

કાઢીને ખીવરાવણું; ડરી ભય તેમ
ખીજવું; ડરાવણું.

કુંખર, પું [સં. તુંગ.] જમી-
નની સપાટીથી ઘણો ઉચો નીકળેલો
ટકરો; પર્વત. કિં પ્રં કુંખર નવરા-
વલો=કુંખરપરની વનસ્પતિ બાળી
મૂકવી; દબ લગાડવો.

કુંખરવટ, વિં પહાડી, કુંખરાળ.
(૨) ના. કુંખરમાંનો રસ્તો.

કુંખરાળ, વિં પહાડી; જેમાં
ઢેકઢેકાણે કુંખરા હોય એવો પ્રદેશ.
(૨) કુંખરવું.

કુંખરી વિં કુંખરમાં થવું-
નીપજવું; કુંખર સંબંધી (૨) સ્ત્રીં
ટકરી; નાનો કુંખર.

કુંખરો, પું નાનો પર્વત; મોટા
ટકરો. (૨) મોટા ઢબ.

કુંખળાણું, કિં સં ચીમળાણું;
કુંખરાઈ જવું. (૨) વેલાનાં ફળ
ચીમળાઈ નાનાં થઈ જવાં તે.

કુંમળી, સ્ત્રીં મૂળા વગેરેની
ભતિયું એક કંદમૂળ; ધ્યાજ; પલાંડું;
કાંદો; ફૂણાવળી. [ધંતુરી; ચલમ.

કુંચો, પું માટીનો કુકો;

કુંદી, સ્ત્રીં કુંદી; નાચી. રં પ્રં
કુંદીનો વાળ=જેનો એકે ઉપાય નહિ
એવું તે. કહેવું કુંદીનો વાળ નહિ
તોડવામાં ને નહિ જોડવામાં. કુંદીનો
ઉમળકો=અંતરના પ્રેમ ભાવનો ઉજાળો
તે. કુંદીનું હસવું=અંતરના ભાવનું
હાસ્ય તે.

કુટો, પુ. સપાટી ઉપર વરી નીકળેલો ગાંઠ જેવો ભાગ તે; ડપકો; ગાંઠો; ટેકો; કુંદી ઉપરનો ચામડીનો ગટ્ટો.

કુંડ, સ્ત્રી. [સં. તુંડિ-નાભી] પેટની બહાર ધસતી ને લબડતી ફાંદ; કુંદ.

કુંડાણું, વિ. ફાંદવાણું; મોટા પેટનું; કુંદાણું.

કુંડાળો, પુ. મોટી ફાંદવાળો-ગણપતિ; ગણેશ; કુંદાળો.

કુંડી, સ્ત્રી. નાની નમારી; ડાંડી. કુંડી પિટાવતી=કુંડી વગડાવતી અને બહેર કરતું.

કુંડું, ન. જેમાં અનાજના કણ બાકે છે તે કણસળું; કણનો ડોડો. (જેમાં દુધિયા કણ હોય તે કુંડું અને પાકાને કઠણ કણ થયા હોય તે બાળ-શિયું કે ભરિયું એમ કહેવાય છે.)

કુંડો, પુ. મોટું કુંડું. (૨) ફરમો. (૨) કુંટો.

કુંભારણું, ન. જેનાથી દગાવાય તેણું ખાચણું; ડામ દેવાનો સળિયો.

કુંભી, વિ. મોટું; કપડી; મનમાં ને મનમાં વાત રાખે એવું.

કુર, ન. પરાળ; ડાગેરનું ઘાસ.

કુલ, સ્ત્રી. સ્ત્રી પુરુષોને કાને પહેરવાનું એક ધરણું; અકાટી નીચેનું કુમખું. (૨) ખેતરમાં ઉગતું એક જાતનું નકામું ઘાસ.

કુસ, સ્ત્રી. કુસ; કુંસ; ધણેા પરિ-

શ્રમ પડવાથી શક્તિ ખૂબ ઓછી થઈ જતી તે. (૨) ગુદાવાટે પેટમાં પાણી ચઢાવવાનું ચંત્ર.

કેમ, સ્ત્રી. [કા. દેગ] પહોળા મોંનું રાંધવાનું મોટું વાસણ; દેગ; મોટી દેગડી.

કેમડી, (દેગડી), સ્ત્રી. નાની દેગ. (૨) પાણી ગરમ કરવાનું પહોળા મોંનું વાસણ; પહોળા મોનો ઘડો.

કેમડો, (દેગડો), પુ. પાણી ભરવાનું વાસણ. હાંડો.

કેડકું, ન. દેડકું.

કેડરાણું, કિ. અ. પેટ ઉપસતું. (૨) લોહીનું પાણી થઈ જતું; ફેફસ ચડતી.

કેડરું, ન. મોટું ઉપસેલું પેટ.

કેર, પુ. જે લાકડાના કડકામાં રવાઈ ફરે છે તે ગોળા ઉપર ઢાંઠાઈ રહે એવું લાકડું.

કેરાણું, કિ. અ. ઉંધથી ઘેરાણું; મંદ થઈ જવાણું; ઘેરાણું.

કેરું, ન. દેવમંદિર; દેવસ્થાન; દેરું. (૨) અનાર્થ લોકોનો એક દેવ, એક મેલી દેવતા કે જેને તેઓ રાત્રી સાંમે છાડી મૂકતાં તેનો નાશ કરતી કે પીડા દેતી માને છે તે.

કેરો, પુ. તંબુ; કનાતણું કામ ચલાઉ ધર. (૨) મુકામ. જાવણી; પડાવ; સવારી. કેરા તાણ્યા=જાવણી નાખી. કિ. પ્ર. કેરો કરવો=પડ વ નાખવો. કેરા દેવા=અડગ પયારી

નાખની તે. (૩) ડહેરો; હરાયા
ઢારની કોટ ખાધવામાં આવતું બહું
લાકડું તે.

ડેલી, સ્ત્રી [મં. જૈહલી] ડહેલી;
ખડકી; ધરનો આગલો ભાગ પડાળી,
દેવડી, પોળના ખાંચાનો ભાગ; નાનો
ડેલા જેવો રવેશ-ભાગ

ડેહુ, નં ડહેવું, મોટા દરવાજા-
વાળું છાછડું મકાન, તખેયો (૨) નાની
પોળનો દરવાજો અને તેની ઉપરનું
ખાંધકામ તે. (૩) પહોળી ખારસાખનો
દરવાજો અને તેનો આવવા જવાનો
માર્ગ તે.

ડેલો, પું બું ડેહું.

ડહકાણી, પું [ફા. દિહકાન]
ગામડિયો, ગમાર; મૂરખો;

ડંડણું, નં પાણીનો સાપ.

ડેયો, નં મરકરીમાં અંચુડો દે-
ખાડવો તે;

ડાઈ, સ્ત્રી [સં. દર્વી] લાકડાના
હાયાનું મોટા. વાડકા જેવું અથવા
મોટી પળી જેવું પાત્ર તે.

ડાક, સ્ત્રીંધડ અને માથા વચ્ચે-
નો અવયવ; ગળું; કોટ; ગરદન. કિં
મં ડાકઈંચી કરવી=સામે થવું; કામ-
માંથી પરવારવું.

ડાકરી, સ્ત્રીં ડોશી

ડાકરૂ, વિં ધરડું.

ડાકરો, પું ડોસો.

ડાકલી, સ્ત્રીં ધી તેલ વગેરે
કાઠવાની પળી.

ડાકાખારી, સ્ત્રીં અરધી ખારી
(૨) મોટા દરવાજા કે ડહેવાની નાની
ખારી. [કાઠીને જોવું; અટકાવવું.

ડાકાવણું, કિં સં ડાકું ખહાર
ડાકાવું, કિં અં અટકાવું;
ડાકિયા કયાં કરવાં.

ડાકિયું, નં ડાક ખહાર કાઠીને
જોવું તે, નજર. કિં પ્રં ડાકિયું
કરવું=નજર કરવી તે, મળવું; ખબર
કાઢવી. ડાકિયાં કરવાં=કોઈનું રહસ્ય
જોવાને નજર કયાં કરવી.

ડાકી, સ્ત્રીં ડાક; ગળું; ગરદન.

ડોકું, નં ડાક ઉપર રહેલો
શરીરનો જે ભાગ તે; માથું; મસ્તક;
શિર. કિં પ્રં ડોકું આપવું=માથું
આપવું. ડોકું કાપવું=વિશ્વાસપાત કર-
વો. ડોકું કાઢવું=મોંચિંતા હાનર થઈ
જવું. ડોકું ઉચું કરવું=સામે થવું;
કામમાંથી ફારગત થવું. ડોકું છુલ્લાવવું
=હા ના કહેવી. ડોકું મૂકવું=જીવની
દરકાર નહિ રાખવી.

ડોકો, પું કડખનો સાંઠો;
મથોખું. [રાતું ડોળું.

ડોખલ, નં બુંજરવાડ; ડાક-

ડોધલી, સ્ત્રીં નાતું ડોધડું.

ડોધલું, નં પહોળા મોંનો
માટીનો ધડો; ડોચકું. (૨) વિં સાદું;
ભોળું; ઝટ ન સમજ કે ચેતી બધ
એવું (માણસ); ડોધું.

ડોધું, વિં અચતુર, સાબડોધું;
ટાપટીપ ને રોકરંગ વગરનું.

ડોલો પુ. મૂરખો; રાજો; જોયડ.
 ડોલ્યું, ન. ડોલું; માથુ. (૨)
 ડોચ. શિખર
 ડોદ, સ્ત્રી. [સં. કુ] દોદ; હડી.
 દોદાવણું, કિં સં દોદાવણું;
 દોદાવણે દોડી નય એમ કરવું;
 દોડાવણું. [હુગડું, ખાદી.
 ડોડી, સ્ત્રી એક જાતનું જડું
 ડોડો, પુ. કૂટકો, ઝપાટો.
 ડોડ, સ્ત્રી. હોંશ કોડ.
 ડોડકું, ન. દુરિયાની જાતનું
 એક શાકફળ; ડોડા જેવું ફળ તે. ૩૦
 પ્ર. ડોડકાં ડોલવાં=નવરા ભેસી રહેવું.
 ડોડણું, ન. કૂટતો ડોડો; ફલાંકુર;
 નાનું ડોડું; કણસણું; ઉગતું ફળ.
 (૨) છંડણું; કાણું; કાચું ફળ. (૩)
 એક જાતનું ડોડકાં જેવું ફળ થાય છે
 તે. [ચવાળો વગર ખીણલો ગોટો તે.
 ડોડવો, પુ. કૂલ ફળના સમુદાય-
 ડોડળવાં, ન. ફૂલી અથવા
 આંખના પોપચાં. [માંડવા.
 ડોડાણું, કિં. અ. ડોડા આવવા
 ડોડાણું, વિ. ડોડાવાણું.
 ડોડિયા, સ્ત્રી ડોડીવાળા; રજપૂ-
 તોની એક જાત. [કુમળી વેલ
 ડોડી, સ્ત્રી સ્ત્રીમાં થતી એક
 ડોડી, સ્ત્રી ડોડાના જેવા
 આકારનું એક ધરણું; પોટલિયો.
 (૨) આકડાનું ફળ.
 ડોડું, ન. ડોડીનું ફળ.
 ડોડો, ફળના ગણવાળો નવો

કૂટતો અંકુર; ખીજનો કોરા; ફળવાળું
 ડુંડું. (૨) દાણા ભરેલી મકાઈ.
 ડોઢ, સ્ત્રી. વજની દોઢ તે. (૨)
 ૧૦ જુ. દોઢ. [દોઢડાણું
 ડોઢડાણું, વિ. ચિખાવણું
 ડોઢાં, ન. દોઢા, દોઢાના આક.
 ડોઢિયું, ન. પંસો, જનાદી;
 તાખિયો. (૨) દોઢ પને બનાવેલું
 કપડું, સાધો નાખી બનાવેલું વસ્ત્ર.
 ડોઢી, સ્ત્રી મોટા મંદિર આગળ
 કાઢેલી પડાળી-આસરી તે, દેવડી;
 દોઢી, ડોલી.
 ડોડું, વિ. દોડું; દોઢગણું.
 ડોખડું, ન. ભાગેલું માટીનું
 વાસણ
 ડોખું, ન. ભેંશ; મહિષી.
 (૨) વિ. જડું, ધીમું ને પોઢળા
 જેવું. (૩) અણસમજી; અચ્છર. દહે
 ડોખા ચારવા=જેમાં આવડત ન હોય
 એવું સાદું કામ કર્યા કરવું. ડોખાં
 મુંડવા=નવરા ભેસી રહેવું.
 ડોચણું, ન. ખોઈ ખાધવાનું
 ઘોડિયાનું લાકડું; ડુંડકો.
 ડોચો, પુ. મોટો ખીણો; ખડાર
 નિકળેલો ગરબો; ડોખો અથવા ઉલે-
 ચણાનો હાથો. (૨) ઉલેચણો, ડોખ.
 (૩) નાખીયેરને કોરીને ઘોડુંક પાણી
 રહે એવું બનાવેલું કામ, ઉલખો
 ડોરણું, ન. ખેરિયું.
 ડોલ, સ્ત્રી કુવામાંથી પાણી
 કાઢવાની જાખ. (૨) પાણી ભરવા-

ની આંકડીવાળી કુંડી; પવાલી.

ડોલકાચિડો. પુ. જેવું મળું
રાત્ર હોય એવો કાપીડો.

ડોલચી. સ્ત્રી. નાની ડોલ.

ડોલણુ, વિ. ડોલવું.

ડોલણિયું, વિ. ઝુલવું; ડોલ
ડોલ થાય એવું; અસ્થિર; ચંચળ.

ડોલમડોલા, વિ. આમ તેમ
।લી જતું હોય એવું; ડગમગ;
અસ્થિર, અફૂલ; ડગમગવું.

ડોલર, ન. એક નાતનું ફૂલ;
બટમોઝરો.

ડોલરિયો, પુ. જેની મંજરીઓ
હવામાં આમ તેમ ડોલીને રમણીયતા
ઉપજાવે કરતી હોય એવું એક ફૂલઝાડ,
ડોલર. (૨) વિ. જેનાં ફૂલ અથવા
છંડવાં હવામાં ઝુલતાં રહે છે એવો
છાડ-કપાસ વગેરે. (૩) જેણે મોગ
રાના ફૂલના હાર પહેરેલા હોય તે.

ડોલવું, કિં. અ. [સ. ફુલ]
આમ તેમ નમી જવું; ડગમગ થવું;
હાલવું. (૨) આમ તેમ ઝુલવું.
(૩) ધુલવું; નમવું ને વળી ઉંચા
થવું; હાલવું.

ડોલું, ન. ઝુકીને નીચું નમી
જવું તે; ઝાકું. (૨) ગોચું; છકકડ.

ડોલો, પુ. તાણુત, તાણ્યો. (૨)
મીયાનો; પાલખી.

ડોલાવું, ન. અ. વગર ખપે
આડે આવવું.

ડોલું, કિં. સં. બેળી દેવું; એક-

મેક કરી નાખવું; રગડો કરી મેલવો;
ફીણવું.

ડોસલાં, ન. પારસીઓ પૂર્વજોની
યાદગીરી માટે જે વાર્ષિક ક્રિયા કરે
છે તે. (ડોસાં-ધરડોરાની યાદગીરીની
ક્રિયા તે ડોસલાં.) કિં. પ્ર. ડોસલાં
મેસલાં=પડી ભાગવું; નાસીપાસ થઈ
જવું.

ડોસલી, સ્ત્રી. ડોશી. (તિરસ્કારમાં)
ડોશી, સ્ત્રી. મોટી ઉચ્ચરની સ્ત્રી;
ટક્ક સ્ત્રી, યુટ્ટી ધેરી; ટક્કા. ડોશી રાજા=
ઐરકશાજી. ડોશી મારવી=સહેલું મુલક
કામ કરવું તે. ૩૦ પ્ર. ડોશીનો રંટિયો
=ધીમે ધીમે પણ નિયમિત કામ થયા
જ કરે એવો જે કામ તે. કહે. ડોશી
મુઆનો લય નથી પણ જમ પળક્યાનો
લય છે.

ડોચું, વિ. ધરડું; ટક્ક.
ડોચુંડગરું, ન. ડોસો કે ડોરી
જે કાંઈ ધરડું હોય તે. (૨) વિ.
ધરડુંવરડું.

ડોચો, પુ. ધરડો; ટક્ક.
ડોહ, પુ. ઢંડા પાણીનો ખાડો;
ધરો.

ડોળ, પુ. કઠોળ ભરડતાં આખો
રહી ગયેલો જે દાણો તે. કિં. પ્ર.
ડોળ પાડવા=પોચું ભરડવું તે. ડોળ
કાઠવા=દાળમાંથી આખા દાણા બુદા
પાડવા. (૨) મહુડાનું ખીજ; ડોળી; (૩)
વિ. મૂખ; અણણ; ઓછી અકલનો;
નહિ સુધરેલો; જેવો ને તેવોજ રહેલો
(માણસ).

દોળ, નં ધાટ; આકાર; કાંઈ; (૨) ઇખી; ચેરો; સુરત; સ્વરૂપ. (૩) તરેહ; રીત (૪) ચાહન; નિશાન.

(૫) હંગ; દેખાવ; આડંબર; ભભક; કાઠ. (૬) હિંચકો, ડોળચોચવ= કાકોરજીને હિંચકે ઝંઝાવવાનો ઉત્સવ.

ડોળધાણુ, વિં દાંભિક; દંભી દોંગી; ડોળી; ખોટા દેખાવ કરનાર.

ડોળચાલણી, સ્ત્રી દાળમાયી આખા દાણા જુદા પાડવાની ચાલણી.

ડોળદાર, વિં ધાટીલું; સારા ધાટનું, ડોળવાળું.

ડોળવણું, કિં સં ડોળિયું કરવું; અમુકના જેવી રૂપરેખા તાણવી; ધાટ લાવવો.

ડોળવા, પું ધાણી વગેરેમાં ફૂટયા વગર રહી ગયેલા દાણા; ઓગણા.

ડોળવું, કિં સં ઉપર ઉપરથી ગળડાવી કાઢવું. (૨) વલોવણું; ધુમ-રડવું. (૩) વિસ્તારવું; ફેલાવણું; વધારવું.

ડોળિયું, નં મહુડાના ડોળનું તેલ. (૨) અમુક આકાર કે ધાટનું જે પૂર્વ રૂપ તે, રૂપરેખા; નમુનાનો નકસો. (૨) મુસદ્દો.

ડોળિયો, પું ડોળીવાળો; ભોધ; ડોળિયો બળદ=લાંબા શીંગડાંવાળો બળદ.

ડોળી, સ્ત્રી [સ. દોલા] બુલટી ડોળી; માંચી; પાલખી. (૨) મોંકાણુ; કાણુ; માઠી ખબર (૩) વિં દંભી; આડંબરી. (૪) મહુડાનું ફળ.

ડોળું, વિં મેલું; ગંદું; નહિ નીતરેલું; રચકાવાળું.

ડોળો, પું આંખમાનો લંબગોળ અવયવ; આંખનો ગોળો. (૨) આંખનો વચલો ભાગ. (૩) આંખ; ચક્ષુ (૪) દષ્ટિ; નજર. (૫) નીધા; ધ્યાન; લક્ષ; સંભાળ. (૬) ચાંદલો; પીંછામાંનો ચંદ્રક. કિં પ્રં ડોળા કધાડવા=સમજ પાડવી; ચાતક લખાડવી. ડોળા કાઢવા=કોધ બતાવવો. ડોળા હ ચે જવા=અર્થ ચડવો. ડોળા ખેંચા-વવા=રાહ ભેગસવવી; આંખ તણાવવી. ડોળા ફેાડવા=ભેડવું. કેં પ્રં ડોળો હોવો=ચોટ હોવી. ડોળો ખુપવો=લલચાવું. ડોળો દેખાડવો=ધારતી બતાવવી. ડોળો રાખવો=નજર રાખવી. (૭) દોહદ. (૮) ઓઝણું; પહેલું આણું.

ડોળો, પું રગડો; કસુંજો.

૬

૬

૬, પુ. [સં.] યુગરાતી મૂળા-
ક્ષરોમાનો ચૈદ્રો ંચ્છન; ઢકાર.
(૨) ઢોઠ; મૂખ; આવડવગરનો.

હઉઓ, પુ. ઢબુવો; માલ
વગરનો માણસ; પુરુષત્વ ન હોય
એવો માણસ, બડવો.

ઢકાર, પુ. [સં.] ઢઠો; ઢ એવો
અક્ષર અને હચાર તે.

ઢગ, પુ. ઢગલો; જતલો; એકત્ર
કરેલો હંચા જેખાતો ટેકરો; અત્યંત
એવા અર્થમાં વપરાય છે.

ઢગરાં, ન. ગાંડની બન્ને
બાજુઓ તરફના જે મોટા ને બારે
માંસલ અવયવો તે; કુલા; યાખા

ઢગરૂં, ન. ગાંડની બે બાજુઓ
જે માંસલ અવયવો હોય છે તેમાંનો
અકેક તે; કુલો; નિતંબ.

ઢગરો, પુ. ઢગર. (૨) હલકા
પગારનો સિપાઈ.

ઢગલી, સ્ત્રી. નાનો ઢગલો.

ઢગલેઢગલા, અ. ધણુંએ;
થોકથોક; પુષ્કળ.

ઢગલો, પુ. મોટો જતલો; મંજ;
રાશી, ઢગ; અંખાર; ખૂબ; પુષ્કળ.
(૨) ટેકરો. કિં પ્ર. ઢગલો યઈ જવું
= શરીરને ટયાર નહિ રાખી ચકાવું.

ઢગો, પુ. મૂખ; એવકુક; માલ
વગરનો માણસ.

હચરો, પુ. ધરડો માણસ; ડોસો
(તિરસ્કારમાં)

હણપણ, વિ. કરવું કે નહિ
કરવું એવા વિચાર ઉપર રાખેલું;
અનિશ્ચિત; અદબદ રાખેલું; ડગમગ.

હચ્ચર, વિ. જણું; ખોખા
જેવું; બહુ ધરડું; કતરી ગયેલું.

હઠો, પુ. ઢ; ઢકાર; ઢ એવો
અક્ષર અને હચાર તે. (૨) બેવકુક;
મૂખ; આવડ વગરનો માણસ; ઢોઠ.
(૩) પતંગ અથવા કનકવામાંનો
વચ્ચો સળિયો.

હઠણાવણ, જુ. હણહણાવણ.

હણકવું, કિં અ. નકામા ક્યા
કરવું; રગવું; બદકવું; રખડવું.

હણહણ, અ. ઢોલમાંથી નીક.
ળતો એવો અવાજ.

હણહણવું, કિં અ. હણહણ
થવું; વાગવું. (૨) જોરથી બહુ એક
સાથે હાલી હઠવું.

હણહણાવણ, કિં સ. વગાડવું.
(૨) ધમધમાવણ; મનવણ; ધુનવી
દેવું; ધણધણાવણ.

હબ, સ્ત્રી. રીત; તરેહ; પક્ષત;
લટણ; વલણ; છટા.

હબછબ, સ્ત્રી. રીતલાત; પક્ષતિ;
લટણ. (૨) કાર્ય કરવાની છટા;
ચાળો; અભિનય. [મારવું; ઢીબવું.
હબડવું, કિં સ. ધબડવું;

દમદમવું, કિં અં પાણીમાં
તરતાં હાય પણ હવાવા.

દમવું, કિં અં લોપ થવું;
ચુડી જવું; અદસ્થ થવું. (૨) થોડા
મંદવાડમાં જ મરી જવું.

દખીજવું, મરીજવું.

દખુ. (દખુ), પું તાંબાનો
એવડિયો પૈસો; જડો બારે પૈસો.
ઢહોં ટકાની ડોરી ને દખુ ચુંડામણ.
(૨) ઝીં ઢીંગલી; બાવલી; દખુડી;
ધાવળી; ડોકરી.

દખુકેવું, ૧૬૦ અં વાગવું;
દોલતુ ગજવું. (૨) પાણીમાં હુબકાં
ખાવાં. [ચિંથરાની ઢીંગલી.

દખુડી, ઝીં નાની બાવલી;
દખુરવું, કિં સં કપડાંમાં
ધાલી દેવું; સંતાડવું; છુપાવવું. (૨)
ખૂબ ઓઢાડીને બાળકને સુવાડવું;
દાંધી દેવું; ઓઢાડવું.

દખુલો, પું ઢીંગલો; મોટી
ઢીંગલી. (૨) જડો ને જડ માણસ;
અણસમજું; ભોટ; કોઠ.

દખુલો, પું દખુ; જવડો પૈસો.
(૨) ભડવો. (૩) જડો ને જડ એવો
જો તે. [ખૂર્જ.

દખો; પું ભડવો. (૨) જેવકરું;

દમકવું, કિં અં દોલતું વાગવું;
ધમકવું; ગાજવું; અવાજ કરવો;
અનધમ થવું. [ધમકારો.

દમકારો, પું દોલતો અવાજ;

દમકો, પું દોલમાંથી નીકળતો
બારે અવાજ તે; દોલનો ગજના.

દમદમ, અં દોલ—પડધમ
વગેરેનો અવાજ.

દમદોલ, વિં બહારથી મોટા
બારે દેખાવવાળું પણ અંદરથી પોહું
એવું; ઉપરના દેખાવનું. (૨) ખાલી;
મિથ્યા; આડંબરી. ઢહોં દમદોલ ને
માંહે પોલ.

દમક, અં દોલનો અવાજ.

દરડકો, પું 'દરડ' એવો
અવાજ તે; અપાનવાયુ સરતાં થતો
એવો અવાજ. (૨) પોદળો.

દરડવું, કિં અં અપાનવાયુ
મૂકવો. (૨) તાણવું; ખેંચવું; ધસડવું.

દસડવું, કિં સં તાણવું;
ખેંચવું. (૨) તાણી લઈ જવું; ધસડવું.

દસરડવું, કિં સં જમીન સાથે
ધસાતું રહે તેમ ખેંચવું; તાણવું;
ધસડવું.

દસરડો, પું જ્યાં ત્યાં ખેંચવું
તે; આંખ માંથીને કામ કરવું તે. (૨)
પુનઃજ કામ હોવું તે; એકને એક
જતના કામકાજનો જે બાર વક્ષા કરવો
તે; વહેવું—તાણવું—ખેંચવું તે.

દસણું, વિં લીલા સ્વભાવતું;
પોચું; આળસુ. (૨) સ્વભાવની લાગણી
વગરનું; સાદું; ભોળું; નિર્માની.

દસું, નં રેતીનો દડ; ઝીંચી ધૂળ

દસોર, વિં જોતું મન લાગણી
રહિત થઈ ગયેલું હોય એવું; નિર્લ.

જળ. લાગણીઓ બહેર મારી ગયેલી હોય એવું; નહોત. (૨) ઢીલું; કાળજી ન હોય તેવું; એટલી આળસુ

દળકતું, વિં એકાદ બાળુ તરફ નમતું; વાકું; આડું પડતું, લચતું; લપડતું; ઝુલતું, ઢાળપડતું.

દળકતું, કિં અં દળતું-નમતું રહેવું, ઝુલતું રહેવું, ઢાળ પડતું રહેવું; લટકતું (૨) ઢાળને લીધે સુ દર દેખાવું; સારું લાગવું.

દળજી, કિં અં પ્રવાહીનું બહાર નીકળી જવું; વહેવું, (૨) વાકું વળવું, નમવું. (૩) ખીખાખા પડવું; રેડાવું કરવું, લચવું. (૪) સરવું. લપસવું ઢળી પડવું=ડગીજવું. (૨) કપુલ થઇ જવું (૩) સૂધજવું.

દળાવવું, કિં સં ગાળેલી ધાતુના રસનો આકાર પાડવો ભરાવવું. (૨) ઢાળાય તેમ કરાવવું.

દળિયાં, નં સાડા પાચના ગુણકારના આંકનો ગડિયો તે (કિં= ૩૦ ઢીઆ=૪૦ અને દળિયાં=૫૦ ગણાય છે.) , ને રેતીનો ગોળો.

દળિયું, નં ઢેકું, રેડું; માટી

દંકાવું, કિં અં આમ્હાદિત થવું વસાવું; વિંટાવું આવરણ થવું (૨) બધ થવું; બિડાવું છાનું રહેવું

દંજ, પું વર્તન, રીતભાત, ચાલચલગત; ચેનચાળ, આચાર; રહેણીકરણી. કિં પ્રં દંજે રહેવું= |વવેક-મર્યાદામાં રહેવું. (૨) ઠામ

ઠંકાણું; એક સરખી વૃત્તિ (૩) વેપ; પહેરવેશ ઠંજવગરનું=વર્તનની સ્થિરતા વગરનું. ઠંજધડો=ઠંકાણું; વિશ્વાસ; નક્કીપણું.

ઠંઠાર, વિં અંદરથી ખાલી અને બિયામણું, જ બરદસ્ત.

ઠંઠેર વિં ઠંઠાર

ઠંઠેરો, પું ડાંડી પીટી લોકને એકઠા કરા અમુક ખાખત જણાવવી તે, ઠંઠેરોપીટવો= લોક જાણે તેમ કરવું. (૨) છાની વાત દધાડી પાડવી.

ઠંઠોળવું કિં સં ખૂબ લલાવવું; આમ તેમ ફેરવવું, હચમચાવવું.

ઠાકઠોળા, પું ડોળ; આકાર; ખાટ.

ઠાકજો, પું રીતભાત, ઠંજ; વર્તણૂક, ડહાપણ; સમજદારી. (૩) શરમ, નમ્રતા, લાજ; વિવેક. (૪) ઠંકાણું; ભલીવાર. [સીને ઠાકવો તે.

ઠાકોઢુમો, પું સરસામાન તપા-

ઠાઢી, પું ગાંધ બળબીને આજી વિકા કરનારા જે લોક તે, એવા લોકનો જે સમુદાય તે. (૨) સરજાઈવાળા વગેરે તે.

ઠાલ, સ્ત્રીં ઝટકો ઝીલવાનું ચામડાનું સાધન તે (૨) શત્રુના ઝપાટા કે ચોટ સામે રક્ષણ આપનાર જે કંઈ તે, રક્ષણ કરનાર.

ઠાલગર, પું ઠાલ જનાવનાર; એ ધ ધો કરનારી એક ભત અને તેમાં નો કોઈ માણસ.

દાળ, પુ. સપાટીનો ઉતાર; ઢોળાવ; ઉપરથી નિચાણ તરફ ઢળતી સપાટી. (૨) તફો; બ્યવહાર; સંબંધ. (૩) ઘાટ; આકાર; સ્વરૂપ. (૪) રીતભાત; આલે; વર્તણૂક. (૫) કળતર; અંદાજ. (૬) રાહ; ગત; ઢળ. (૭) ઢંગ. (૮) યોગ; તાલ. કિંમત દાળ પડવો=એક તરફ ઢળતું રહેવું. દાળ ઉતરવો=યોગ આવી જાયવો. દાળ ઉતરવો=ઘાટ જાયવો. દાળ પાડવું=રાગે પાડવું.

દાળકી, સ્ત્રી સોના રૂપાને ગાળીને પાડેલી લગરી.

દાળકો, પુ. ઢંગ; વર્તણૂક. (૨) કામકાજની સફાઈ. (૩) સમજણ; બુદ્ધિ. (૪) મોટી દાળકી.

દાળણી, સ્ત્રી કાપણી; દાળવું તે. (૨) જેમાં સોના રૂપાને રસ દાળવામાં આવે છે તે. (૩) બીબાં દાળવાની આવડત.

દાળણું, ન. કાળી વગેરે હલકી ભતિની સ્ત્રીઓ સાડલા ઉપર ને આડું જમડું બાંધે છે તે.

દાળણું, કિં. સ. કાપણું; કાપણી કરવી તે. (૨) નીચે નાખવું; સુવારી દેવું; પાસરવું. (૩) ખેરાવણું; ખેરાવણું; ટપકાં પાડવાં; નિગાળવું. (૪) રેડવું; રસ કરી તેને ઠારવો; નામકં; ભરવું. (૫) અંદાજ કાઢવો.

દાળણું, ન. દાળકી. (૨) દાળવાળું ખેતર કે જમીન. (૩)

એકજ બાજુવાળું છાપડું.

દાળિયો, પુ. કાપણી કરનાર; માણસ. (૨) ખેતરમાં પાણી લઈ જવાને બાંધેલી લંબી પાળી તે. (૩) સોના રૂપાનો પાસલો.

દાળો, પુ. વિશ્રામો. (૨) વિશ્રામ; આરામ; જરાક આડા રહી આરામ લેવો તે. (૩) ઢંગ, રીતભાત; આળો. ઢાંકણું, ન. આચ્છાદન, આવરણ; પટલ. (૨) રક્ષક; સંભાળ લેનાર; સંવરણ કરનાર; રખેવાળ.

ઢાંકણિયું, ન. ઢાંકણ તરીકે વપરાતી નાની ચીજ. (૨) વિં ઢાંકનાર. (૩) ખોપરી જેવું ઢાંકડું; ઢાંકણી.

ઢાંકણી, સ્ત્રી વાસણ ઢાંકવાનું છાછડું કોડિયું; રાકોડું; અપભ્રિયું.

ઢાંકણું, ન. બરોબર બેસડું આવી રહે એવું ને ઢાંકણ-ઢાંકાય એવું પાત્ર કે બીજું ને કંઈ હોય તે.

ઢાંકપિછોડો, પુ. ઢાંકવાનો ને પિછોડો તે; ઢાંકવાના ને કાચાદાવા તે; કુપાવવા અટકાવવા કે દાખી. દેવાને ચલ કરવો તે; યાજ્ઞથી બડ કરવું તે.

ઢાંકવું, કિં. સ. બંધ કરવું; ખસડું; આવરણ કરવું; આવરવું. (૨) છાવું; આચ્છાદવું. (૩) સ ટાડવું; કુપાવવું; બોલવું. (૪) છાવું રાખવું; દાખી દેવું; નહિ ઉપાડું કરવું.

દાંકયું, વિં દાકેલું, છુપું; છાનું.
 દાંખર, અં દાકર; દોરની
 આગળ આવતો શબ્દ:-દોરદાંખર.
 દાંગર, નં આરિયું; ચીમડું.
 દાંદું નં મરી ગયેલું દોર.
 દાંદો, પું પુષ્પ ઉંમરનો બળદ.
 દિગાર, પું ઢગલો, ઢગ, શરિ.
 દીકલી, સ્ત્રીં લડાઈમા પત્થર
 ફેંકવાનું ચત્ર; શતધની.
 દીપ્ત, વિં દીપ્તિએ જેવું બહું તે.
 દીપ્તિ, ધીબવું, માર મારવો.
 દીમ, સ્ત્રીં સોનાની લગ્નરી;
 ગાળા. (૨) વિં અત્યંત બહું; સ્થૂલ.
 દીમણું, નં લાકડાની ચપટી
 ગઠ; ખોડયું; બડો ને ટુંકો લાકડાનો
 કકડો. (૨) કચરાની નળી કોડી. (૩)
 દીગણું-ગટકી માણસ.
 દીમણું, નં શરીર ઉપર એક
 જગ્યાએ આવેલો સોજો; સોમથી કંઈ
 થયેલો જે ભાગ તે; ગડ; ગાક.
 દીમર, પું [સં. જીવર] માછી;
 મચ્છીમાર; માછલાં પકડનારો; ધીવર.
 દીમું, નં દીમણું.
 દીલ, સ્ત્રીં વાર; વિશંખ; ખોટી.
 (૨) દીલું કરવું-મુકવું તે. (૩) વખત
 જવા દેવો તે; ધિમાણ; કંડારા;
 આજસ. કિં પ્રં દીલ કરવી=સાર
 લગાડવી.
 દીલગંડું, વિં ખેતું; દીલું;
 નરમ સ્વભાવનું. (૨) બીકણું.
 દીલું, વિં તંજ નહિ જેવું;

નહિ ખેંચેલું; મુઠવું. (૨) નહિ
 સજ્જડ એવું; નહિ કસેલું; પોચું. (૩)
 રગડા જેવું; નરમ; પ્રવાહી. (૪) નહિ
 કઠણ; પોચું. (૫) પલળે-અસર કરે
 એવું; આદૃ, ન સફળ કરી રોકે
 એવું. (૬) હિંમત રહિત. (૭)
 નહિ સખત; નરમ. કિં પ્રં દીલું
 પાડવું=રગડા જેવું કરવું; પોચું કરવું.
 દીલું ટસ=બહુજ દીલું. [મૂડીનો ધા.
 દીંક, સ્ત્રીં હલકો ઠોસો.
 દીંકડું, વિં દીંકણું.
 દીંકણી, સ્ત્રીં પૌંવા ખાંડવાની
 ખાંડણી. [ફલાણું].
 દીંકણું, વિં અચુક; એકાદ;
 દીંકવો, પું દીંચણું સમાણું
 પાણી રહે એવો ખાડો. (૨) નદી કે
 તળાવમાંથી પાણી લેવાને કરેલો
 ઉલાળિયો તે.
 દીંકુડી, સ્ત્રીં નાનો દીંકવો.
 દીંગદીંગી, સ્ત્રીં હુગકમી;
 એક વાળું.
 દીંગલી, સ્ત્રીં લુગડાની બના-
 વેલી બાવલી; પુવળા. (૨) નાજુક
 બાધાની દીંગણી સ્ત્રી. (૩) નાની
 રૂપાળી રમાડવા જેવી છાકરી.
 દીંમણું, નં લુગડાનું પુવળું.
 (૨) નાનું રમાડવા જેવું છોકરું.
 દીંગલો, પુરુષ બહુજ લુગડાનું
 પુવળું. (૨) નાનો દીંગલો પુરુષ.
 દીંખ, સ્ત્રીંવાહું ગાકસંવિભાગનું

હીંચણુ, પુ. ધુંટણુ. કિં પ્ર. ઠીંચણુ ભાજવા=કઠી કે ચાલી શકે નહિ એમ કરવું. (૨) નાહિંમત થઈ જવું. (૩) જીવન શક્તિ નાશ પામવી. ઠીંચણુ માંડવા=ભાખોડિયાં ભર થવું.

ઠીંચણિયું, વિ. ઠીંચણુ જેટલું ઠંડું; ઠીંચણુપુરતું. (૧) ન. જમવા બેસતાં ઠીંચણુ તળે જે ટેકણુ રાખે છે તે; ટેકણિયું.

ઠીંચણું, કિં સ. અકરાંતિયા-પણે પીવું; વારવાર તેમજ ખૂબ પાન કરવું.

ઠીંચાં, ન. સાડાચારનો આંક.

ઢુંકણું, કિં નજીક જવું.

ઢુંકડું, અ. પાસે; નજીક; અતિ દૂર નહિ તે.

ઢુંગણું, ન. જાડના નાના રોપાની આસપાસ ઝાંખરાંની જે જાડ કરવામાં આવે છે તે. (૧) ઝરડાં ઝાંખરાં વગેરેની નાનો મદુલી જેવું છે તે.

ઢુંડણું, કિં સ. [સં. ઢુંડ] રોપણું; ખેળણું; તપાસ કરવી.

ઢુંડિયો, પુ. રોપ કરનારો; એ નામે ઓળખાતા સંપ્રદાયનો અનુયાયી તે; જૈન-શ્રાવકોનો એક સંપ્રદાય; તે સંપ્રદાયનો જે એકાદો માણસ તે. (૨) મેલો-ગલીચ રહેનારો માણસ તે.

ઢુંઢણી, સી. એક ભવની રમત; ખડિયો ખડો. (૨) ઢાંચરની એક ભવ.

ઢુંઢણું, કિં સ. ઢુંડણું; રોપણું. (૨) ખેતરમાંથી નિંદામણુ કાઢી નાખણું; રાંપી દેવી.

ઢુંચું, ન. જર બાજરાનું ફોતર. (૨) સરવ વગરની જાણસ.

ઢુંસો, પુ. ઢુંસાં વગેરે તે. (૨) ચોથો લાકડાં ને ઘાસનો ગર તે; છુકો. (૩) લાકડાંનો વહેર અથવા છોસ. (૪) ઘડનો મોટો ભંડો ભાખરો.

ઢેક, વિ. છેદવું. (છાકરાઓ રમતમાં વાપરે છે.)

ઢેકલી, સી. નાનો ઢેક; નાની ગાંઠ, ગડબ; નાની ટેકરી.

ઢેકલો, પુ. ઢેક; હપસી રહેલો હાડકા વગેરેનો ટેકરો; ખુંધ.

ઢેકુદ, સી. માથાકુટ; માથાઝીક; કડાકુટ. (૨) પંચાતી.

ઢેકો, પુ. સપાટી હપર હપસી રહેલો જે ભાગ તે; ટેકરો (૨) ખુંધ (૩) કમરના હાડકાના અકોડા તે; ખસ્તિ; કુલો. કિં પ્ર. ઢેકો નમાવવો =અંગ વાળીને ગહેનત કરવી. ઢેકા=ખાડાખેસા; નીચી હંચી જમીન તે.

ઢેખાળી, સી. ઇંટનો છુકો; ઇંટના કકડા.

ઢેખાળો, પુ. ઇંટનો મોટો કકડો; ખડિત થયેલી અને અક્ષાતી ઇંટ; રોડું. (૨) કંઈ નહિ; શૂન્ય, -એને શું મળવાનું છે, ઢેખાળા ૧૩૦ પ્ર. ઢેખાળાની પેઠે અંધડાણું=કંઈ મળ્યું નથી વગર જ્યાં ત્યાં રખડયા કરવું.

(૨) કંઈ હિસાબમાં નહિ એમ:-
ઢખાળાની માફક રવડે છે.

ઢેડ, પુ. એ નામની-અસ્પર્શ
ભતિના લોકનો એક સમૂહ-નાત તે;
એ નાતનો માણસ (૨) પાછ અને
મહીન વૃત્તિનો માણસ; લડવાડિયો;
નીચ સ્વભાવનો માણસ. (૩) ક્રોધ.
(૪) ચિં. ભદ્ર; સંકર; મંદુ. ઢેડ
ફળેલી=ભલેરમાં એક ખીલના દોષ
કાઢીને લડવું તે

ઢેક ગુજરાતી, ચિ. અશુદ્ધ
અસંસ્કારી ગુજરાતી ભાષા.

ઢેડફળેલો, સ્ત્રી. તકસર કરી
એક ખીલની ફળેલી કરવી તે.

ઢેડવાડો, પુ. ઢેડ લોકને રહે-
વાનો મહોલો તે; ઢેડવાસ. (૨)
મંદી અસ્વચ્છ જગા; કંટાળો અને
ચીતરી થતે એવી ખરાબ જગા તે.
મંદકી ક્યાં કરે એકું ને (માણસ
વગેરે) તે. (૩) મંદકી; કચરો પુંને
વગેરે; પીડાકારી એકું ને તે.

ઢેડાઉ, ચિ. ઢેડ સંબંધી; ઢેડે
વણેલું-ખનાવેલું તે; ભડું; નહિ
સંક્રમદાર; મામલી.

ઢેડિઉં, ચિ. ઢેડ સરખું; નીચ.

ઢેડીયો, પુ. ઢેડ.

ઢેડી, સ્ત્રી. ઢેડની સ્ત્રી.

ઢેડું, ન. ઢેડ ધત્વાદિનું ટાકું;

ઢેડ વાધરી ને હથકાં બિખારી વગેરે
તે. (૨) ખાડું; ટાકું. (૩) ચિ. ઢેડાઉ.

ઢેડિયો, પુ. ઢેડ.

ઢેડો, પુ. ઢેડ.

ઢેપલી, સ્ત્રી. નાની ચપટી રેપ-
લી; ચપડું ઢેડું.

ઢેપણું, ન. નાનું ઢેડું; ચોસણું;
ચકતું. (૨) સુજેલો શરીરનો ભાગ.

ઢેપું, ન. [સં. સ્તેષ] દખડું;
ખાતી મયેલું મટાડું; ચોસણું; ચકતું;
મડખ; રોડું; દમડું.

ઢેડું, ન. ઢેપું.

ઢેખરિયો, ચિ. ઢેખરાં લઇને
આવેલો (સંધ).

ઢેખરું, ન. તળીને અથવા તેલ
કે ધી લગાડીને ખનાવેલો રોટલો;
દીમણના રોટલા. ૩૦ પ્ર. ઢેખરાં બાં-
ધીને=માંકનું ગોપીચંદન ખરચીને.

ઢેખો, પુ. શરીરની સપાટી.
કપસેલો ને ભાગ તે; ઢેકરો; સોભે;
મડખ.

ઢેમણો, પુ. એક ઔષધિ.

ઢેર, પુ. દમલો.

ઢેરો, સ્ત્રી. દમલી.

ઢેલ, સ્ત્રી. મયૂરી; ગ્રોરની માદા.

ઢેલડી, સ્ત્રી. નાની મયૂરી.

ઢેલડું, ન. પોદળો (૨) કંઠી.

ઢેલકાં, ન. લોળિયાં.

ઢેલરો, પુ. ઢેરો ને પોદળો
મૂડયો હોય તે.

ઢેંક, ચિ. તાલું; ગળ્ખર; પૂણ
ભરેલું.

ઢેંગી, ચિ. ખાળસુ; મુસ્ત; એદી.

દેવવો, પુ. લાંબી પુ'છડી
વાળો કાળો જંગલી ચકલો.

દેહ, વિ. ખૂબ નમી-તરડાઈ-
અથડું:-વાંકું દેડ.

દેયું, ન. ભાટીની ગડબ; ભેખડ.
(૨) પાણીમાંનો ખાડો.

દેયો, પુ. ઢગલો; ભેખડોનો
ઢગ; ટેકરો; ઢેકાદેયો. (૨) ખાડો, ખાચો.

દોકળાં, ન. લોટને પલાળી
આથો આણીને બનાવેલો ખાવાનો
એક પદાર્થ. (૨) વચમાંથી ભડાં
દબડાં.

દોકળિયું, વિ. જેની વચમાં
ડુલેલી દોકળી નીકળેલો હોય એવું
(વેલણ). (૨) વચમાંથી ભડું ને
ડુલેલું હોય એવું; દોકળી જેવું તે.

દોકળી, સ્ત્રી. ભડી ને કપસેલી
નાની ગોળ દબડી; ચકલી; ભડી નાની
ટીકડી (૨) દાળમાં ચઢાવેલી ખાવા-
ની ભડી રોટલી. (૩) માંસના
હોવાની ગાંઠ; ગડબ; નાનો ગોટલો.

(૪) સાંકડા પદ્ધતી ધંટ; દાળ દોક-
ળી=દાળ અને દાળમાંજ બાફેલી
દોકળી. [નાનો લોટકો.

દોચકી, સ્ત્રી. માટીનો સાદો
દોઢો પુ. વાજામાં ભરવાની
કોકડી દોઢા ભરવા=વાજાને માટે
ખરના કકડા ઉપર તાર વિંટાળી
આપવા.

દોર, ન. પથ્થ; ગાય, જોંસ,
વગેરે ચોપણું ખાણી. (૨) જનાવર;

જંગલમાં ઘાસ વગેરે ચરીને રહેનારા
ખાણી; મનુષ્યના જેવી જેને વાણી
અને વિચાર કરવાની શુદ્ધિ નથી તે.
(૨) વિવેક—વિચાર રહિત; અણસ-
મણ; મૂખ.

દોરદાંખર, ન. દોર વગેરે.

દોલ, ન. અંદરથી પોલા ખો-
ખાને મોઝે ભડું ચામડું જડીને
બનાવેલું વાજું; નગાર; પટલ. કિ. ૩૦
પ્ર. દોલ વાગવું=ભહેર થવું. દોલ
વગાડવું=દોલ વગાડી ભહેર કરવું;
ચાલન કરવું. વાગતે દોલે જવું =
ચાલન જવું.

દોલક, ન. નાનું દોલ; પખાજ.

દોલકી, સ્ત્રી. નાનું દોલ, નગારી.
કિ. ૩૦ દોલકી બળવવી=નાચને
અનુકૂળ નગાર વગાડવું. (૨) ખુશ-
મત માટે હાથ હા કરવું; જાંને તર-
ફની દોલકી બળવવી=એક પક્ષને
સાર સાર કલા કરવું.

દોલકું, ન. હલકું નગાર; જેવું
તેવું નાનું દોલ. કિ. ૩૦ દોલકું ફડવું=
ન્યાં ત્યાં અડ ખોડું હાથ હા કરવું;
જેમ ફાંચું તેમ ખાલવું.

દોલણી, (દોલડી), સ્ત્રી. નાનો
રંગિત ખાટલો; પથંગડી.

દોલાણ, પુ. દોળાવ; દાળ; ઢળતો
બુલાગ. [ખાટલો; પથંગ.

દોલિયો, પુ. મોટો રંગિત
દોલી, પુ. દોલ વગાડવાનો ખંડ.
કરનારો; રાવણિયા વગેરે.

દોલો, પુ. [સં. નાયક. નાય-
કનું દોલ ને પ્રિયાનું ઘન-ધેણુ પ્રાદ-
તમાં આદેશ રૂપે થાય છે] પ્રિયતમ;
નાયક; વર; ધણી. (૨) મૂર્ખ; કંઈ
સમજે નહિ એવો; અચતુર; ખાઈ
પીને બેસી રહે એવો; સ્થૂલ; સારો
રૂપાવડો પણ ચંચળ નહિ એવો.

દોલો, પુ. જડો લાખરો.

દોળ, પુ. તાંબાપીતળ ઉપર
સોના રૂપાની જે ઝળકી ચઢાવવામાં
આવે છે તે; પડ; થર; પાસ; ટાપટીપ;
આડંબર; ફંભ; ખોટી શોભા. કિં
મ્ર. દોળ ચડાવવો=ઉપર ઉપરથી
સારું બહકાદાર રૂપાચ તેમ કરવું;
ખોપ આપવો. (૨) દોળાવ; ઢાળ
પડતી જમીન.

દોળવું, ન. ઢળી પડે એવું
દોચવું; અનિશ્ચિત સ્વભાવનું માણસ.

દોળવું, કિં સ. રેડવું; વહે-
વરાવવું; છાંટવું; અભિષેક કરવો; ઢળે
તેમ કરવું. (૨) વિંચવું; ઢલાવવું;
પવન નાખવો. (૩) બરબાદ કરવું;
હસેડી દેવું; નિર્ધારક ગણી કાઢીનાખવું.

દોળાવ, પુ. ઢળતો પ્રદેશ; ઢાળ.
(૨) ઉતરતા ઢાળવાળો જે ધાટ તે; ધુ
ગમટની ખાણોનો ઉતરતો ઢળતો ધાટ.

દોળાવું, કિં અ. રેડાવું;
છાંટાવું; ઢળવું. (૨) વિંચાવું; રેડવું;
આસપાસ ધુમાડું.

દોળીપાંચું, કિં સ. નીચે
નાખી દેવું; ધકકે ખારીને સુવાડી

દેવું; ઢળી પડે એમ કરવું. (૨) કાંઈને
માથે નાખી દેવું; ચોતાનો દોષ
ખીજની ઉપર મૂકી દેવો; જોખમ
ઝાઢાડવું; ખીજને શિર ઝાળવવું.
(૩) જમીનદોસ્ત કરી નાખવું; નાશ
કરવું; બરબાદ કરવું.

દોળો, પુ. ઢાળ; દોળાવ; કંઠણ.

દોંગ, પુ. ખોટો દેખાવ કરવો
તે; ફંભ; આડંબર; દેખાવ (૨)
ધુતારાપણું; કપટીપણું; પ્રપંચ. (૩)
ચાળા; મભક; ટંકા; પરિહાસ. (૪)
બહાનું; મિથ. (૪) વેષધારીપણું;
વેષ; ખેલ; રમત. (૬) ખોટું ધતિગ
ખોટારું. કિં મ્ર. દોંગ કરવો=ખોટો
દેખાવ કરવો; દોંગ ચલાવવો=અંદ-
રથી સાર-તત્ત્વ સંહિત પણ બહારથી
મોટા આડંબરવાળું ધતિંગ ચલાવવું.
દોંગ માંડવો=સામું માણસ અંભ
ભય એવું ખોટું ધિંગાણું મચાવવું.

દોંગી, વિ. દોંગ કરનાર; ફંભી;
આડંબરી. (૨) ધુતારો; અંદરથી
એક અને બહારથી ખીજો રૂપાવ
કરનાર; નહિ સાચો; દિમાકી.

દોચ, વિ. છણું; ખળખળી
ગયેલું; ખખ.

દોચરું, ન. દોચર; ગોટું;
ખાણ; ટાટું અને સ્વાદ સંહિત ખાનું
તે. (૨) વિં બહુ ટાટું; વાસી;
બેસ્વાદ; ગોટા જેવું.

દોંકણેડો, પુ. [સ.] પત્થર
ફોડનારો તે; સલાહ.

ઢાંડો, પુ. પત્થર; પહાણો. (૨)
મેટા અને ઘરડો ખખ બળદ. (૩)
વિ. મોટા કંચા હાડપિંજરવાળો;
ખૂબ મેટા; હંમર લાચક; પ્રૌઠ. (૪)
મૂર્ખ; અક્ષય વગરનો; એવકુર; બુદ્ધિ
વગરનો.

ઢાંધુ, ન. ઢોયણું; ખેલ પહોળી
રાખવાનો ફંડિકો
ઢોવો પુ. ઢોવો; બડવો; એચ-
ફલી; જ્યેષ્ઠ કરે એવો માણસ; ગોલો;
નામરદો; પોતાની સ્ત્રીને પોતાના
કાબુમાં રાખી રાકે નહિ એવો; ઢોલો.

ધ

ધ, પુ. [સં.] ગુજરાતી ભાષાનો
પંદરમો વ્યંજન.

આ અક્ષરથી રા. થતો કોઈ પણ
શબ્દ ગુજરાતી ભાષામાં નથી.

બાઈ-ડર:—
ફકીરભાઈ જેઠાભાઈ.
પીરમસારોડ-અમદાવાદ.

